The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research

Material evidence

Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011

Podstawy źródłowe

Volume III
Catalogue and analyses of the selected finds
Katalog oraz analiza wybranych kategorii znalezisk

U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS

Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, Leipzig
Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów

Rada Redakcyjna / Herausgebergremium
Marian Rębkowski, Maren Röger, Katarzyna Trybała-Zawiślak

Redakcja Serii / Redaktion der Reihe
Matthias Hardt, Marcin Wołoszyn

Tom 9, część 3 / Band 9, Teil 3

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research

Material evidence

Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011

Podstawy źródłowe

edited by
Marcin Wołoszyn

Kraków – Leipzig – Rzeszów – Warszawa 2024

U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS

Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa (GWZO), Leipzig
Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów

Redakcja tomu / Herausgeber des Bandes
Marcin Wołoszyn

Sekretariat naukowy / Redaktionsassistenziat
Barbara Chudzińska, Iwona Florkiewicz

Recenzenci tomu / Rezensenten des Bandes
Sebastian Brather, Jan Mařík, Lumír Poláček

Tłumaczenia / Übersetzungen
Autorzy / Autoren oraz / sowie
Anna Kinecka (s./S. 289-415) Anna Sosenko (s./S. 13-288, 417-1145, 1161-1454)
i/und Agnieszka Karp (s./S. 1147-1160)

Skład / Layout
Irena Jordan

Projekt okładki / Layout des Umschlages
Elżbieta Fidler-Źrałka

Zabytek na okładce / Fund auf dem Umschlag
Czermno. Enkolpion, w centrum Maria z Dzieciątkiem (zabytek nr X: 2)
Czermno. Enkolpion, in der Mitte Maria mit dem Jesuskind (Fund Nr. X: 2)

Druk tomu IX część 3 / Druck von Band IX Teil 3
Poligrafia Salezjanie

Dystrybucja / Distribution
Leipziger Universitätsverlag
Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów

© Copyright by Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa (GWZO), Leipzig 2024
© Copyright by Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2024
© Copyright by Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2024

ISBN: 978-3-96023-625-2
ISBN: 978-83-66463-71-4
ISBN: 978-83-8277-051-3

The present volume is the result of co-operation of institutions named here:

Leibniz Institute for the History and Culture
of Eastern Europe (GWZO), Leipzig

Institute of Archaeology and Ethnology
Polish Academy of Sciences, Warsaw

Institute of Archaeology
University of Rzeszów, Rzeszów

Maria Curie-Skłodowska University
Institute of Archaeology, Lublin

Dr. Janusz Peter Regional Museum
in Tomaszów Lubelski

A publication sponsored by the:

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

SACHSEN

“One cannot hope to draw up the history of a nation or country without recourse to written sources, oral traditions and accounts, archival records and such; in a similar manner […], monuments of a more distant age, while they are wordless witnesses, must be viewed as a primary source; on occasion, they shed light on our ancestors’ religion, custom, daily life, industry, learning, etc. A tomb, urn, metal ornaments and sundry tools sometimes give a clearer idea of the bygone ages than obscure ancient fables; not infrequently, archaeological discoveries can evoke more than the most prolix chronicler’s account. […] this makes them infinitely important for national history and ethnography […]”

Franciszek Maksymilian Sobieszczański,
Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w dawnej Polsce,
Warszawa (S. Orgelbrand) 1847, p. 5-6.

„[…] tak jak historya narodu lub kraju nie może być ułożoną bez piśmiennych źródeł, podań, powieści, akt itp., tak również […] pomniki z czasów pierwotnych, jakkolwiek są niememi świadkami, za bezpośrednie jednakże źródła powinny uważać się; mogą one albowiem niekiedy objaśnić przodków naszych religię, zwyczaje, życie domowe, przemysł, wykształcenie itp. Mogiła, urna, metalowe ozdoby i różne narzędzia, czasem dadzą żywsze pojęcie o upłynionych wiekach, niż ciemne klechdy, sagi północne; a częstokroć nawet są wymowniejsze od rozwlekłych latopisarzy. […] odkrycia więc archeologiczne, nieskończenie są ważne dla historyi, i etnografii krajowej […]“

Franciszek Maksymilian Sobieszczański,
Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w dawnej Polsce,
Warszawa (S. Orgelbrand) 1847, s. 5-6.

TABLE OF CONTENTS

VII. **Edyta Kiełboń**
Bell-shaped pendants 13

VIII. **Sylwia Wajda**
Early medieval glass artefacts from Czermno and Gródek on the Bug River 65

IX. **Olena Zhurukhina**
Kyiv medieval glass (10th – 13th centuries): A survey of archaeological finds 277

X. **Barbara Chudzińska, Marcin Wołoszyn**
Devotionalia and other objects identified with Christian worship 289

XI. **Joanna Dziura, Marcin Wołoszyn**
Coin finds 417

XII. **Iwona Florkiewicz**
Remarks on sphragistic material 455

XIII. **Iwona Florkiewicz**
Artefacts related to trade (including lead finds) 509

XIV. **Marina Sergeeva**
Bone and antler artefacts 677

XV. **Michał Auch, Volodymyr Belskyi, Anastasiia Korokhina, Natalia Khamaiko, Maciej Trzeciecki, Marija Tymoshenko, Sylvie Yona Waksman, Marcin Wołoszyn**
Fragments of amphorae 749

XVI. **Jolanta Bagińska, Marcin Wołoszyn**
Artefacts related to weaving 793

XVII. **Maciej Wawrzczak, Marcin Wołoszyn**
Stone artefacts (whetstones, grindstones) 809

XVIII. **Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska, Marcin Wołoszyn**
Metal artefacts related to food production 825

XVIII.a. *Agricultural tools* 825

XVIII.b. *Tools associated with fishing and hunting* 847

XIX. **Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska**
Metal objects related to household equipment, furnishings and crafts 859

XIX.a. *Objects related to household equipment and furnishings*
(Padlocks, Keys, Staples and Hooks, Iron nails, Decorative nails) 859

XIX.b. *Objects related to household management*
(Knives, Handle fittings, Scissors, Fire strikers, Metal sheets / handles) 969

XIX.c. *Objects related to craftsmanship (including domestic) (Wedges, Adzes, Blades, Chisels, Punches, Cold chisels, Iron piercing tools, Awls, Groover, Hammers)* …… 1115
XIX.d. *Other artefacts (Ice cleats)* …… 1137
XX. **Maciej Wawrzczak**
Flint artefacts …… 1147
XXI. **Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska, Iwona Florkiewicz**
Standardised list of archaeological material presented in this monograph …… 1161
XXII. **Barbara Chudzińska, Natalia Khamaiko, Barbara Zając**
Index (concordance) of geographic and historical names …… 1401

SPIS TREŚCI

VII. **Edyta Kiełboń**
Zawieszki dzwoneczkowate 35
VIII. **Sylwia Wajda**
Wczesnośredniowieczne wyroby szklane z Czermna i Gródka nad Bugiem 165
IX. **Olena Żuruchina**
Kijowskie szkło średniowieczne (X-XIII w.): Przegląd znalezisk 281
X. **Barbara Chudzińska, Marcin Wołoszyn**
Dewocjonalia i inne zabytki związane ze strefą chrześcijańskiego sacrum 343
XI. **Joanna Dziura, Marcin Wołoszyn**
Znaleziska monet 433
XII. **Iwona Florkiewicz**
Uwagi na temat materiału sfragistycznego 479
XIII. **Iwona Florkiewicz**
Zabytki związane z handlem (wraz z wyrobami ołowianymi) 587
XIV. **Marina Siergiejewa**
Przedmioty z kości i rogu 707
XV. **Michał Auch, Wołodymyr Bielskij, Anastasija Korochina, Natalia Chamajko, Maciej Trzeciecki, Marija Tymoszenko, Sylvie Yona Waksman, Marcin Wołoszyn**
Fragmenty amfor 769
XVI. **Jolanta Bagińska, Marcin Wołoszyn**
Zabytki związane z tkactwem 799
XVII. **Maciej Wawrzczak, Marcin Wołoszyn**
Zabytki kamienne (osełki, kamienie szlifierskie) 815
XVIII. **Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska, Marcin Wołoszyn**
Zabytki metalowe związane ze zdobywaniem pożywienia 833
XVIII.a. *Narzędzia rolnicze* 833
XVIII.b. *Narzędzia związane z rybołówstwem i myślistwem* 851
XIX. **Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska**
Zabytki metalowe związane z osprzętem i wyposażeniem domu oraz rzemiosłem 865
XIX.a. *Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (kłódki, klucze, haczyki, haki i skoble, gwoździe żelazne, gwoździe ozdobne)* 865
XIX.b. *Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (noże, okucia rękojeści noży, nożyce, krzesiwa, uchwyty kotłów lub wiader)* 1009

XIX.c. *Przedmioty związane z rzemiosłem (także domowym) (kliny, cieślice, piłki żelazne, dłuta, punce, przecinaki, przebijaki, szydła, rowkarka, młotki)* 1125
XIX.d *Inne przedmioty metalowe (raki)* 1141
XX. **Maciej Wawrzczak**
Zabytki krzemienne 1153
XXI. **Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska, Iwona Florkiewicz**
Ujednolicony wykaz materiału zabytkowego zaprezentowanego w niniejszej monografii 1161
XXII. **Barbara Chudzińska, Natalia Chamajko, Barbara Zając**
Indeks (konkordancja) nazw geograficznych i historycznych 1401

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 13-64

Edyta Kiełboń

BELL-SHAPED PENDANTS

INTRODUCTION

The subject of this study are bell-shaped pendants from Czermno, discovered during the excavations conducted in 2010/2011. The aim is to gather and present finds from early medieval Cherven' in the context of similar artefacts from Poland and other European countries. The study comprises 27 well-preserved bell-shaped pendants (Finds Nos. 1-27) and 10 fragmentary artefacts (Finds Nos. 28-37), all held in the collection of the Dr. Janusz Peter Museum in Tomaszów Lubelski[1].

My research on Czermno pendants originated as a Bachelor's Thesis written at the Institute of Archaeology, University of Rzeszów, under the supervision of Professor Marcin Wołoszyn (Kiełboń 2020)[2].

BELL-SHAPED PENDANTS – DEFINITION AND CLASSIFICATION

The objects examined in this study are pendants inside which a small bronze, iron, or stone ball was placed. This ball caused the pendant to produce sound when shaken, making it an idiophone (*cf. Słownik...* 1978, 99).

Pendants were either cast or consisted of two semi-circular halves made from metal sheets. At the point of their junction, the sheets are bent at a right angle and hammered, forming a characteristic rib. The walls are shaped vertically, with a longitudinal cross-section in the form of a rectangle. The upper half has a miniature hole for attaching a suspension loop (made from wire or slightly wider tape), while the lower half features a longitudinal slit with rounded ends. As mentioned above, a small ball was placed inside the pendant.

For the bell-shaped pendants relevant to this study, two different typologies have recently emerged.

The first was proposed in 2008 by Finnish researcher Riitta Rainio, while the second was put forward by the Russian researcher Vladimir Povetkin (Владимир Иванович Поветкин) in 2009 (based on pendants from Novgorod).

Riitta Rainio's study (Rainio 2008) examined 481 idiophones discovered during archaeological research conducted throughout Finland. The idiophones included 308 small globular bells, 14 large bells, and 159 bell pendants, dating from the 5th to 13th c. AD. The bells were divided into six clusters, depending on their shape, decoration, and size.

In the first cluster, Rainio included small globular bells made from a single sheet of metal, with an angular suspension loop and crosswise slits in the lower part. An ornament of ringed dots is visible on the entire surface of the bell; the diameter of such bells usually measures 30 mm (Fig. VII: 1).

[1] In the catalogue, I omitted the pendants known from the 1952 excavations (two artefacts; *cf.* Zbierski 1959, 118, 129, 136, Table VII: 26-27; Malinowski 1993, 99, 112, Fig. 3: 14-15) and from the research of Jan Gurba (four pendants; *cf.* Pawlata 2016, 248, grave No. 4, Fig. 33).

[2] In 2022, I defended my Master's Thesis, prepared at the Institute of Archaeology, under the guidance of Marcin Wołoszyn, dedicated to early medieval pendants from across Poland (Kiełboń 2022).

The second cluster consists of cone-shaped bells made from a single piece of metal, with a long bar-shaped suspension loop, narrow crosswise slits in the lower part, and an ornament of ringed dots on the spaces formed by slitting the bell; the diameter of such bells was 16 mm (Fig. VII: 2).

The third cluster includes pyramid-shaped bells with a base that is square in plan and a rounded lower section, made from a single piece of metal, with crosswise slits in the lower part and an ornament of oblique lines in the lower part of the bell; their largest diameter was 20 mm (Fig. VII: 3).

The fourth cluster comprises globular bells, made from a single piece of metal, with a small bar-shaped suspension loop, horizontal grooves at the widest point of the body, and a single broad slit in the lower part; the diameter of such bells was 17 mm (Fig. VII: 4).

The fifth cluster consists of bells whose bottoms resemble an envelope; they are made from a single piece of metal, with a long wire suspension loop and interlacing slits that extend to the upper part; the diameter of such bells reached 20 mm (Fig. VII: 5).

The sixth cluster of pendants are globular in shape, but they were created by soldering two separate pieces together; they feature a thin wire suspension loop and crosswise slits with rounded holes in the lower part; such pendants had a diameter of 13 mm (Fig. VII: 6).

As the last (additional) type, Rainio identified bells with an open lower section and a handle facilitating holding the bell in hand (Fig. VII: 7-12).

In total, 48 pendants of Type I, 34 of Type II, 29 of Type III, 6 of Type IV, 73 of Type V, and 77 of Type VI were discovered in Finland. The types of bell-shaped pendants listed below occurred within various chronological frameworks; Type I (AD 950-1050), Type II (AD 950-1050), Type III (AD 1000-1100), Type IV (AD 1050-1150), Type V (AD 1000-1150), and Type VI (AD 1050-1200) (Rainio 2008, 56, Table 1).

When it comes to Rus' finds of bell-shaped pendants, the most important classification was proposed by Vladimir Povetkin, an archaeologist and musicologist from Novgorod. It is based on an analysis of almost 400 pendants discovered in Novgorod since 1951, primarily focusing on nearly 200 artefacts (177 pendants, 32 semi-finished products and production waste) recorded between 1977 and 2002. One advantage of Povetkin's study is that individual types and their variants can be reasonably well dated owing to the advanced dendrochronological analysis of Novgorod.

The Russian researcher, having presented previous classification attempts, proposed his own division. The starting point is technological analysis (the technique used to make the pendants). Povetkin distinguishes three technological traditions (groups) (I-III), within which types (A, B, C[3]) with variants are identified.

Group 1 consists of pendants cast from two pieces (including the suspension loop). The most characteristic feature is the vertically running seam.

- Type A includes multi-faceted (pear-shaped) pendants with crosswise slits in the lower part, and the lower part of the pendant is decorated with a series of elegant (изящная) oblique notches. Sometimes, the points where the planes meet are slightly rounded (Fig. VII: 13-18). There are 20 specimens dating from the late 10th c. to the end of the 12th c., with artefacts from the 11th c. being the most dominant.
- Type B includes multi-faceted (globular) pendants with a longitudinal slit in the lower part, and a triple line at the point of maximum width. There are 18 specimens dating from the mid-12th c. to the second half of the 13th c.
  - Variant 1 with a triple line at the point of maximum width (Fig. VII: 19-23);
  - Variant 2 with a triple concave line at the point of maximum width (Fig. VII: 24);
  - Variant 3 with a double line at the point of maximum width (very rare);
  - Variant 4 with a single line at the point of maximum width (Fig. VII: 25-27), 5 specimens from the early 12th to late 13th c.;
  - Variant 5 without lines or other ornament (Fig. VII: 28-31), 8 specimens from the mid-12th to mid-14th c.

[3] Povetkin adopted the consecutive Russian Cyrillic alphabet letters А, Б, В, which, for the purposes of this text, were replaced with the consecutive Latin alphabet letters A, B, C.

Group 2 includes embossed pendants (soldered together). The most characteristic feature is the seam left by soldering – horizontal, sometimes visible, sometimes covered. The upper and lower surfaces are smooth. Additionally, wire or bar-shaped suspension loops were mounted inside the pendant. As a result of bending the end of the loop in an appropriate manner, the bell did not fall off.

Type A consists of globular pendants (Fig. VII: 33-43) with variously shaped cuts in the lower part.

Variant 1 with a longitudinal slit in the lower part, ending with round openings (Fig. VII: 33, 38);

Variant 2 with crosswise slits in the lower part, ending with round openings at the ends (Fig. VII: 36);

Variant 3 with a pair of ringed dots on the sides of the lower part of the bell;

Variant 4 with four ringed dots in the lower part of the bell (Fig. VII: 34);

Variant 5 with two ringed dots in the lower part of the bell (Fig. VII: 37-38);

Variant 6 without ringed dots or openings in the lower part (Fig. VII: 36, 41);

Variant 7 flattened pendants (Fig. VII: 43).

Type A includes 126 specimens dating from the 12th to the end of the 13th c. and even into the first half of the 14th c.

Type B consists of barrel-shaped pendants (Fig. VII: 44-46) with a broad slit in the lower part, ending with two ringed dots.

These are relatively large objects, with diameters of 15-22 mm (the ringed dots are also large, with a diameter of 4-7 mm). In the upper part, an additional suspension loop was attached. Soldering both halves (bottom and top) created a protruding, sharp edge at the joints, which was then filed off. A ball was placed inside the pendant (the iron ball known to us had a diameter of 8 mm).

Only 12 examples of Type B pendants were found in Novgorod, 2 in layers from the first half of the 13th c. and 10 in a layer from the 14th c.

Type C is a special type (with an applied strip). In the case of this group of pendants, the seam was covered with a strip applied on top. Several variants of these artefacts can be distinguished (represented by single specimens), including:

Variant 1 featuring a wide strip (Fig. VII: 49);

Variant 2 featuring a narrow strip, fashioned to resemble granulation (Fig. VII: 51);

Variant 3 featuring a strip with a polygonal profile and 9 small holes in the lower part (Fig. VII: 50);

Variant 4 featuring a conical lower part (Fig. VII: 52).

These single artefacts are dated to the second half of the 13th to the beginning of the 14th c.

Group 3 consists of one-piece (cast) pendants, which were cast as one whole (including the suspension loop).

Type 3 A includes pendants with a horizontal strip. Only one type is distinguished (16 specimens from Novgorod). A strip (arranged horizontally) runs around the middle of the pendant. Sometimes, it only decorates part of the pendant.

Artefacts of this type are dated to the late 13th and throughout the 14th c.

I have classified the artefacts discovered in the Czermno area based on the above typological divisions (Table I). The vast majority of the artefacts from Czermno have analogies in the material from Novgorod, and for a significant number of them, equivalents can be found in Finland as well.

BELL-SHAPED PENDANTS FROM CZERMNO IN THE CONTEXT OF EUROPEAN FINDS. THE CURRENT STATE OF RESEARCH AND PROSPECTS FOR THE FUTURE

The first Polish researcher to mention bell-shaped pendants worn by Lithuanian girls was Konstanty Tyszkiewicz (1806-1868) in his 1868 study *O kurhanach na Litwie i Rusi Zachodniej* (*On Burial Mounds in*

Lithuania and Western Rus'), where he presented complete necklaces with bells, as well as earrings with three small gilded bells (Tyszkiewicz 1868, 74).

In late July and early August 1880, Zygmunt Gloger (1845-1910) conducted archaeological excavations at the site of Marienhausen (Gloger's spelling: Maryjenhaus) in the Vitebsk Governorate, Ludza County (currently Viļaka, eastern Latvia). The artefacts found during these excavations are part of Zygmunt Gloger's collection in the Baltic Archaeology Department of the State Archaeological Museum in Warsaw[4]. Among the finds from Marienhausen were bronze "rattles" (Polish: brzękadła) or pear-shaped bells (as Gloger calls them), of which several dozen were discovered at this site (Gloger 1881, Table XIV). According to the researcher, the bells could have been worn as part of necklaces, as decorations for clasps, on the head, or even on clothing. They could also have functioned as earrings. The bells vary in size and contain a small stone inside, which makes them rattle. The pear-shaped bells have crosswise slits, while the round ones with a flattened bottom and a surrounding strip have a single slit.

Another researcher who became interested in the problem of bells and rattles was the distinguished Polish ethnographer Kazimierz Moszyński (1887-1959): "They [bells – E.K.] can be made of wood or metal; the latter can be forged (or made from sheet metal) or cast. Depending on the shape, we distinguish capsule-shaped, chalice-shaped, semi-spherical, and globular bells. Globular, or jingle bells (Polish: janczary), containing one or a pair of grain-like movable clappers inside, actually belong to the category of rattles. However, for practical reasons, we shall discuss them here together with bells in the strict sense of the word (…)." This exact kind of metal, globular jingle bells are ritual elements (at weddings) of "sceptres" (Polish: berła) and canes (Polish: rózgi). The author also emphasises that, "they have much more sophisticated applications at Latvian weddings, and are often made very intricately of metal" (Moszyński 1939, 1340-1341). Moszyński's study drew attention to Latvian bells for a good reason. Latvia is a country inhabited by a Baltic people, where we observe a great richness of forms and combinations of various types of bells and objects decorated with numerous bells, pendants, and plates.

In archaeological studies, pendants are considered artefacts of eastern or southern origin, as Józef Kostrzewski (1885-1970) wrote in *Kultura prapolska* (*Prehistorical Polish Culture*) These bells were imported "[...] either from the East Baltic countries or from Rus', or from the south" (Kostrzewski 1962, 183). Witold Hensel (1917-2008) expressed a similar view in his work *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna* (*Early Medieval Slavdom*) (Hensel 1956, 420, 446). Józef Kostrzewski, in his entry on bronze bells prepared for *Słownik starożytności słowiańskich* (*The Dictionary of Slavic Antiquities*), presented a more nuanced perspective. He stated, "Given the extensive distribution of bells and the lack of detailed research, it is difficult to determine precisely where this ornament originated. It is probably the product of nomadic Turkish and Finno-Ugric peoples on the territory of Ukraine, from where it spread to the East Slavic, Baltic, and West Slavic territories. It likely reached the South Slavs through the Avars, who obtained it from their eastern homeland on the Hungarian plain. In the absence of observations, it is also difficult to say what purpose the bells served among the Slavs. Among the Balts, they were worn around the neck as part of a necklace [...]. Among the Avars, these bells were part of horse harnesses. The temporal span of the use of bells of this type is significant, as the oldest ones among the Slavs date back to the mid-10th c. (Hedeby), while the most recent ones are from the 14th c. (Grodno)" (Kostrzewski 1961, 443).

In his 1958 study on trade contacts in Greater Poland in the 9th-11th c., Wojciech Szymański devoted much attention to bells. He dated individual specimens discovered at archaeological sites in Gniezno, Poznań, Mietlica, Kruszwica, Ostrów Lednicki, and Młodzików to the 10th-11th c. (Szymański 1958, 66f.). Assuming a Baltic origin of the bells, Szymański suggested that they reached Greater Poland through Pomerania, he emphasised however that the origin of the artefacts in the southern zone is associated with nomadic peoples, namely the Avars and the Magyars.

The issue of bell-shaped pendants from Poland was researched most extensively by Tadeusz Malinowski. His most important work is the comprehensive article from 1993 (Malinowski 1993), although other publications by the author are also noteworthy (see, for example, Malinowski 2004). These studies were inspired by a presentation by the Slovak researcher Danica Staššiková-Štukovská in 1990 at the 4th International Colloquium on Music Archaeology in Saint-Germain-en-Laye, France (Staššiková-Štukovská 1993; also see other works by

[4] *Cf.* https://www.pma.pl/nowe/wystawy/inne.php (accessed on: 15.09.2022).

this researcher: Staššiková-Štukovská 1991). Malinowski disagreed with the Slovak archaeologist's assertion that the early medieval pendants she discussed were widely known among all West Slavic peoples. On Polish territories, older pendants with globular shapes are very rare, while pendants with anthropomorphic motifs are entirely unknown. To some extent, globular bells from the later phase of the early Middle Ages are known in our lands, but they have no direct connection to earlier artefacts from the southern regions of West Slavic territories.

Malinowski, during his museum survey, compiled data on 34 archaeological sites with globular bell-shaped pendants that were relatively similar in shape (Malinowski 1993, Fig. 1). Summing up his observations, Malinowski concludes that the majority of Polish sites with globular bells of relatively similar shape date to the 11th and 12th c., with a few earlier examples from the 10th and 9th c., and sporadic finds reaching back to the second half of the 8th c. Sites from the 13th, 14th, and the first half of the 15th c. are almost as scarce (Malinowski 1993, 101-106)[5].

The analysed artefacts are known from various types of sites. They are found in settlements, including fortified settlements, cemeteries, and less frequently, hoards. Single finds dominate, although at sites in Czermno, Kałdus, Kruszwica, Mietlica, Ostrów Lednicki, Raciąż, and Radom, two specimens were discovered at each. Unusually, four specimens were found in the settlement layers of the site in Gniezno, and seven were found in the cemetery on the island of Wolin, consisting of 250 graves. However, an exception is the site in Równina Dolna, where over 30 small bronze bells were discovered in 12 graves. Based on this data, Malinowski states that bronze bell-shaped pendants in Poland are rare items. They are generally single finds, and on some extensively excavated sites, they were not recorded by archaeologists at all.

In Tadeusz Malinowski's opinion, artefacts dating to the 9th and even the 8th c. are best classified as Transcarpathian. The specimen from Lubomia (Malinowski 1993, Fig. 3: 7) is described as a Keszthely-type, while the iron bell pendant from Wojciechów (Malinowski 1993, Fig. 3: 3) is categorised a Transcarpathian, if not Balkan, artefact. Bell pendants dated to the 10th c. are associated with southern influences, but they originated from the western regions of the Balkan Peninsula, specifically from the area belonging to the Bijelo-Brdo culture.

Tadeusz Malinowski believes that bells from later periods, namely the 11th and 12th c. (and some from the 10th c.), may come from the Baltic lands. In Lithuania and Latvia (as well as the former Prussian territories), they are abundantly found from the 10th c. onwards. The large quantity and typological diversity suggest that such bells could serve as decorations and were parts of more elaborate ornaments worn quite commonly. From the native Baltic lands, these pendants spread to the territories of present-day Belarus (whose northwestern lands were inhabited by the Balts at the time), Ukraine, and Russia. Bell-shaped pendants became a part of the attire of the Rus' population as well. The fashion for pendants also reached Finno-Ugric tribes, extending all the way to Finland. They are found in Scandinavia, in Sweden (Birka), and at the base of the Jutland Peninsula (Hedeby).

In the case of pendants from Greater Poland and Lesser Poland, it is likely that they partly come from the Baltic lands and partly result from local imitation. The cemetery in Równina Dolna is of exceptional significance here, as it was a necropolis of the Prussian people, one of the Baltic tribes. It is the Baltic fondness for these ornaments that explains the richness and diversity of the pendants found there. On the other hand, the bells from the settlement in Czermno, Gródek on the Bug River, Drohiczyn (as well as Ogrodniki), and Przemyśl can be connected with the Polish-Rus' population inhabiting that area.

After 1993, no new comprehensive studies on pendants from Poland have been published. However, it is worth noting insightful articles on pendants from Czersk (Bronicka-Rauhut 1998, 30f.), Święcko (Jaskanis 2008), Lubień (Skora, Kurasiński 2011), and Ostrów Lednicki (Wrzesińska, Wrzesiński 2016).

On the other hand, bell-shaped pendants have garnered significant interest among researchers south of Poland. Notably, studies by the Slovak researcher Danica Staššiková-Štukovská (1993) but also from Austria

[5] Two specimens dating to the second half/late 8th c. and the 9th c. come from sites in Lubomia and Wojciechów. Two additional specimens from the 10th century originate from sites in Gostyń and Kruszwica. The researcher also encountered 6 long-inhabited sites where bells were discovered, but there is no detailed chronology available for the objects of interest (Gródek on the Bug River, Gruczno, Ląd, Mietlica, Ostrów Lednicki). Three sites are considerably more recent, dating from the mid-13th c. to the mid-15th c. – Gdańsk, Raciąż, and Równina Dolna. According to Malinowski's chart, the majority of sites with known pendants fall within the 11th or 12th c., sometimes extending into both chronological periods. Similarly (or perhaps slightly more broadly, covering the 11th to 13th c.), one can likely date the pendants known from settlements or cemeteries in Cedynia, Czermno, Giecz, and Wolin-Młynówka. Bells from Łęczyca and Poznań come from the 12th to 13th c.

and Hungary have contributed to this area of research. Bells cast from bronze and iron, as well as those made from bronze (sporadically tin or silver) sheet, and even gilded bronze have been discovered in many burials of the Avar Khaganate. The idiophones in question are found throughout the Khaganate's territories and can be categorised into 40 types according to the typology proposed by Peter Stadler (list of finds: Pomberger, Stadler 2018, Table 1). Discoveries of bells were made in graves with single burials, double burials, and burials with a rider and a horse. Based on numerous bell finds from Avar cemeteries in Slovakia, Hungary, and Austria, it can be concluded that these items were in common use among Bayan's people (see also Mühlhans, Saunderson, Mozgal, Bajnóczi 2022).

An intriguing addition to those observations are the results of studies on finds from the Vösendorf-Laxenburgerstrasse cemetery (Lower Austria; *cf.* Pomberger, Stadler 2018). The Vösendorf necropolis comprises 443 burials dated to the Middle to Late Avar Period (after 650 to the beginning of the 9th c.). In addition to objects which were part of the attire of the deceased, weapons, and ceramics, bell-shaped pendants were also discovered here. It is worth noting that the practice of adorning oneself with such bells begins in the second phase of the Middle Avar Period and clearly reaches its peak during the Late Avar Period. In graves numbered 9 and 532, the bells were located around the hips of the deceased. It is believed that these bells served as apotropaic idiophone amulets and were worn in small bags made of organic material. The use of small bells spans from the Middle Avar Period to the very Late Avar Period.

Bell-shaped pendants have been found in infans I and infans II graves, juveniles, as well as adult men and women. They are primarily located near the hips, hands, thighs, forearms, knees, and shins. A child buried in grave No. 51 at the Vösendorf cemetery wore a bell-shaped pendant around the neck. Similarly, in grave No. 220, the bell was positioned at the height of the child's shoulders, indicating the original placement of the bell around the neck. An interesting case is the burial from the (presumably Slavic) cemetery in Pottenbrunn (grave No. 181). The remains of a woman with a bell-shaped pendant on her chest were found. Anthropologist Maria Teschler-Nicola examined the remains, which revealed a serious illness in the deceased woman. Therefore, it can be assumed that the bell served to warn others about the sick person. Bell-shaped pendants in children's graves are located near the head (Nové-Zámky I, grave No. 438), near the feet (grave No. 438, Nové-Zámky I), or near the feet and hip (Leobersdorf, grave No. 130).

Iron bells are sometimes discovered along with textile fragments, for example at the Komárno X Lodenice II site (grave No. 91). Interestingly, the analysis of textiles and their relative arrangement suggests that bells were attached to pouches, which, in turn, were fastened to belts. Similar finds are known from the Kaposvár Toponár 40 necropolis (graves Nos. 18, 36, 43, and 48). Iron bells are also known from the Kölked-Feketekapu cemetery (Germanic population, the Gepids).

Bells were most often cast from bronze or iron. An exception may be the silver bell from grave No. 77 in Gerjen, a tin bell from grave No. 208 in Záhorská Bystrica, and gilded bronze bells from tomb No. 65 in Komárno IX Loednice I.

A separate category of bells are those found among the grave goods of horsemen buried with their horses. In the frequently mentioned Vösendorf cemetery, 38 such cases were recorded. The buried men were of adult and mature age, and the pendants were located near the skull and spine. Usually, there were one or two bells, typically made of bronze or forged from bronze sheet metal. Noteworthy is an iron bell in grave No. 715, probably attached to a horse's browband (an iron bell placed on the skull of a horse was also discovered in burial No. 149 at the Komárno IX Lodenice I site). It should be noted that not all bells found in shared graves of people and horses were part of the horse harness. In such graves, the bells are located near the hips, thighs, or pelvis of the buried men.

Among the most interesting finds from the Avar Khaganate are cast bronze bell-shaped pendants decorated with images of human faces. They were discovered in the Komárno cemetery (Slovakia) in graves Nos. 11 and 107 and are dated to the first half of the 8th c. (Pomberger, Mühlhans, Saunderson, Grömer 2021, especially Fig. 3: 1, 10: 2). The purpose of these artefacts is not entirely clear; perhaps they were intended to ward off evil forces or symbolise the severed heads of enemies.

The review of finds from Northern Europe should start with famous Birka. In eleven examined graves, 11 bronze bells were excavated, which were discussed by Anne-Sofie Gräslund (1984). The pendants were found in four coffin graves, three shaft graves, and four chamber graves. All the coffin graves and one shaft grave belonged to children. Eight bells are preserved whole, while the rest are

preserved fragmentarily. It seems that the bells from Birka should be considered as imports from the Baltic and Finno-Ugric regions.

Certainly, the largest quantity of bell-shaped pendants comes from the Baltic and Finno-Ugric territories, as almost all previously cited authors have written. The impression of the abundance of finds is amplified by the discovery of entire series of pendants in graves. The Równina Dolna site, which has been mentioned above, serves as an obvious example, but similar sites can also be found in present-day Lithuania, Latvia (see, e.g., *Žiemgaliai... = The Semigallians...* 2005, 58, 61, 64, 67, 163f., 183; *Sėliai... = The Selonians* 2007, 57, 70, 73, 77f., 81, 114, 145f., 253; Spirģis 2008, 146, 388-390, 399, 402, 412, 417, 424), and Belarus (Plavinski 2017, 69f., Figs. 55-56). Most bell-shaped pendants are known from the 10th to 13th c.[6].

It seems that in the Baltic culture, bells were ornaments/talismans intended for women and girls (Jończyk 2022)[7].

The prevalence of pendants among the Balts is also confirmed by finds from present-day Poland. The majority of them come from the Równina Dolna site (93 artefacts). The local settlement complex consisted of a stronghold located in the floodplain of the Gubra River and a cemetery (for information about this site, see Odoj 1960; Goßler, Jahn 2012; 2013; Koperkiewicz 2020, 202-204). The stronghold functioned from around the mid-13th c. to the 15th c. It is assumed that the stronghold is identical to the Teutonic castle called *Wiesenburg* (referred to by the Prussian population as *Walewona*). Construction of the structure began in 1241, but in 1263, during a Prussian uprising, it was abandoned by the Teutonic Knights and destroyed by the Prussian population. Later buildings constructed in the stronghold are associated with the residence of a (Prussian) vassal of the order (rather than the activity of the Teutonic Knights themselves). It appears that the most important military functions were served by the Kętrzyn Castle in the 14th-15th c. Approximately 1.4 km from the stronghold, there is an extensive cemetery (largely damaged by sand mining). Approximately 240 graves were revealed during German (pre-war) and Polish excavations, and it is estimated that the cemetery may have originally contained up to 500 burials. The site is dated to the late 13th-14th c., but it cannot be ruled out that some of the graves date from the 15th c. The best-documented period of the cemetery's functioning is the 14th c. Its characteristic feature is the burial of the deceased with a rich set of objects, including not only elements of clothing but also weapons. The grave goods include Western ("Gothic") and Baltic elements.

The series of 33 bell-shaped pendants from Szurpiły should be associated with Baltic, specifically Yotvingian, settlement. Within this complex (covering an area of over 4 km^2), several sites are present (Engel 2020, 15-174), including a hillfort on Góra Zamkowa (Site 3), several open settlements (e.g., Sites 4 and 8), a series of lookout mounds, dikes (earthen embankments), and cemeteries, poorly examined until recently. One of such cemeteries is Site 8a, known as Mosiężysko, which has been excavated since 2008 and is a cremation cemetery. Based on preliminary excavations (2018-2011; 1.56 hectares were examined), Ludwika Jończyk describes it as follows: "To date, over 3,500 artefacts that constitute grave goods have been discovered on the excavated cemetery, along with several thousand fragments of burnt bones and around 10,000 pottery fragments. The objects constituting grave goods discovered in the cemetery share one characteristic – they were deliberately destroyed. Both ornaments, weapons, and tools bear traces of cutting, breaking, and bending. They were also all placed on the funeral pyre with their owner – they are melted to varying degrees, and in the case of iron artefacts, covered with fire patina. The most numerous are bronze items, which make up 83% of the entire collection." (Jończyk 2015, 238). The cemetery is primarily dated to the 13th c., "[…] with the possibility of extending this chronology to the late 12th and early 14th c." (Jończyk 2015, 239). Marcin Engel associates the cemetery with Phase I (second quarter of the 13th - first quarter of the 14th c.; Engel 2020, 165 and

[6] Although – as Ludwika Jończyk – emphasises, they may have been in use in the Baltic territories for a longer period as part of grave goods (Jończyk 2022, 81). In this context, the author points to two finds: from Augustinišķi, where bells were found in eight graves dated by coins to the 15th c. (Berga 1997), and grave No. 14 from Griežė. The grave goods in both cases included not only bell-shaped pendants but also two coins of King Alexander Jagiellon (1492/1501-1506), allowing the assemblage to be dated to the early 16th century (*Kuršiai... = The Curonians...* 2009, 412f.).

[7] The author refers to the Augustinišķi cemetery, where bells were present in female, girl, and child graves. Four children's graves (children aged 1.5 to 4 years) were discovered there, each of which contained bells. In the poorer graves, there were 1–2 bells (the only grave goods), but in grave No. 73, a total of 9 bells were found. On the other hand, in the Lejasdopeļi cemetery, a total of 23 graves of men and boys were discovered, the youngest of whom were about 4 years old. The burials contained standard grave goods such as elements of clothing, weapons, and tools, but no bells were recorded in them. Interestingly, among the 15 graves of women and girls (the youngest buried girl was about 5 years old), bells appeared in 5 richly furnished graves (Jończyk 2022, 81f.).

174). The vast majority of artefacts discovered at Site 8a have a Baltic character, and the burning and damaging of bell-shaped pendants are linked to sepulchral cultic practices.

Dybów hillfort, from which 5 bell-shaped pendants originate, is also associated with the Yotvingians (Engel, Iwanicki, Sobczak 2018, 277-280). The newly discovered, incredibly rich cremation cemetery in Krukówek, where at least 17 bell-shaped pendants have been found so far, is similarly considered Yotvingian (the pendants are briefly mentioned by Ludwika Jończyk [2022, 84]; Gruszczyńska-Ziółkowska 2021, 35f., Fig. 17; Engel, Siemaszko 2019).

As far as I know, there are no comprehensive studies on bell-shaped pendants from the Baltic territories (where most of the pendants originate). Therefore, this review of research should conclude with a quote from Ludwika Jończyk's work, where she states that "There is a great need for a comprehensive study of this category of artefacts. The classification created based on Finnish finds (Rainio 2008) is an excellent starting point, and supplementing it with a similar work including artefacts from the Baltic lands would be highly desirable" (Jończyk 2022, 81)[8].

*

It is worth complementing the above observations, based on archaeological studies, with remarks regarding iconographic material and written accounts.

Bell-shaped pendants are well-documented as elements of the Late Medieval/Renaissance jester's attire (Wilska 1998, 56-66). This pertains to the jester's hat, known in Polish as *kukla*. The hat was adorned with bell-shaped pendants, as described, among others, by the Polish writer Mikołaj Rej (1505-1569). In his famous work *Wizerunek własny żywota człowieka poczciwego* (The Image of a Good Man's Life), he writes, "The little jester in his cap and bells with marottes, had a belt with fittings, ears like those of a roe deer, with bells hanging from them, and marottes on a colourful stick with fox tails" (Rej, *Wizerunek*..., 161).

Bell-shaped pendants are prominently visible on one of the pages of *The Gradual*, funded by King John I Albert (1492-1501). *The Gradual* was created at the turn of the 15th and 16th c., and some of the miniatures were crafted by Maciej from Drohiczyn. On the upper margin of one of the pages, there is a clear depiction of a jester (seemingly a portrait of a specific individual) wearing a cap adorned with a number of bells (three large ones, at the ends of donkey ears, and eight smaller ones on the cap itself) (Wilska 1998, Fig. 23). A jester in a yellow costume also appears in the illustrations of Balthasar Behem's codex, created at the beginning of the 16th c. In this case as well, the jester's garb is decorated with bells (see Wilska 1998, Fig. 24). Similarly, in one of Stanisław Samostrzelnik's miniatures, we see a jester whose attire is adorned with bells (Wilska 1998, Fig. 25)[9].

Bells were also part of the attire of Jewish priests in the 16th c. (Turnau 1999, 50).

An intriguing 15th-century depiction comes from a painting of the *Adoration of the Magi* in the altarpiece of the parish church in Ptaszowa, dated to around 1440 (the painting is stored in the Diocesan Museum in Tarnów). Bell-shaped pendants hanging from the belt of one of the Magi are clearly visible (Wiesiołowski 1997, Fig. 73; Kiełboń 2022, Fig. 1: 1).

Paintings from the 16th and 17th c. in the Western European tradition sometimes document the practical use of globular bells as children's toys or objects for signalling a child's location. In Pieter Bruegel the

[8] Other than the Balts, the Finno-Ugric people also often used bell-shaped pendants. Riitta Rainio, an archaeologist and musicologist from Helsinki, compiled 481 idiophones in her doctoral thesis, discovered during archaeological research in Finland. This includes 308 globular bell-shaped pendants, 14 bells, and 159 pendants with bells dating from the 5th to the 13th c. According to this researcher, bells appeared in Finland from the 5th to the 9th c., their numbers increased in the 9th/10th c., and the largest number are known from the 11th to 13th c. There are significantly fewer bells from the 14th c., which is possibly associated with the Christianisation of burial customs (Rainio 2008, 518; 2012, 373). 10 artefacts were found in hoards, 31 in barrow burials, and 196 bell pendants were part of the grave goods of a total of 80 inhumation graves. Iron Age inhumation burials contain rich grave goods, including fibulae, bracelets, finger-rings, weapons, tools, vessels, and remnants of brown, spiral-decorated garments. It is presumed that the bells were attached to the garments and suspended on chains, sets of chains, necklaces, belts, headgear, and horse harnesses. Bells were also placed in pouches or sewn onto clothing, where they served as buttons. Sometimes, there were up to 14 or 15 bells in a single grave. Based on the analysis of archaeological data, it can be concluded that bell-shaped pendants were objects reserved for individuals with higher social standing. Along with the pendants, the graves also yielded glass beads, silver coins, remnants of silk, swords, spearheads, and axes, which are generally imported items (Rainio 2008, 54).

[9] As emphasised by Małgorzata Wilska, bells had the purpose of announcing a jester's arrival: "The sound of bells indicated that someone exceptional, not one of the ordinary courtiers, was approaching. Analogies can be drawn here to the leper's rattle or the pilgrim's staff on the one hand, and to the trumpets announcing the arrival of a king or heralding a heavenly procession on the other hand. The bells, which were placed on the cap and clothing, often came off and were lost. Hence, a note in the royal accounts from 1510, stating the payment of 3 florins to Bieniasz *histrioni pro campana veste* (*campanum* – bell; Wilska 1998, 65, Footnote 23 [source literature cited there]).

Elder's 1568 painting *Peasant Dance* (held at the Kunsthistorisches Museum in Vienna), for example, there are two girls swaying to the music in the foreground (Kiełboń 2022, Fig. 1: 4). The younger girl has quite a large globular bell attached to her sleeve. Given that the girls are near a bagpipe player, the sound of the younger girl's bell was probably not audible, suggesting that the object may have served to inform parents or guardians of the child's whereabouts. Bells as part of children's attire can also be seen in paintings by Juan Pantoja de la Cruz (1553-1608), the court portraitist of Philip II (d. 1598). What can be found in these paintings are small globular bells, attached to clothing or suspended on chains attached to a multifunctional accessory (a combination of a rattle and pacifier), and even quite large bells with clappers. Such paintings very often provide valuable insights for the reconstruction of children's everyday objects (Tamboer 2000, 14 and 52).

The artefacts in question also appear in writings and iconographic material related to animals. Ralf Bleile (2017) pointed out the connection between pendants and hunting, citing Emperor Frederick II's *De arte venandi cum avibus* (12th c.), Arab accounts (8th c.), and a painting from Nishapur, Iran (8th-10th c.). The Nishapur painting shows a falconer on horseback, with a bird perched on his arm wearing a bell-shaped pendant with crosswise slits at the bottom (Bleile 2017, Fig. 7)[10].

Bell-shaped pendants also appear on portraits of domestic animals. Giovanna Garzoni, a renowned Italian painter of the Baroque era, depicted a small dog in her painting *Dog with a Biscuit and a Chinese Cup* (circa 1648) wearing a collar with three globular bells, composed of two halves and a longitudinal slit at the bottom (Kiełboń 2022, Fig. 1: 3).

The function of pendants for both predatory and domesticated animals may have been the same: the sound of the bell helped in locating them.

At this point, it is worth mentioning the bells known as jingle bells (Polish: janczary) (*Słownik wyrazów obcych*…1978, 322), which are found in the Podhale region, where they are referred to as *turliki*. These are decorative harness bells attached to sleds or carriages[11]. These small globular bells became a common feature of sleighs in the 19th c. and are still present on horse-drawn carriages today, not only during the winter season but also as an integral part of festive carriage processions (Żurawska 1982; 1994) [12].

[10] In the Polish-Lithuanian Commonwealth during the Renaissance and Baroque Periods, bells were also attached to falcons, birds used in hunting (according to accounts by Mikołaj Rej and Wacław Potocki). It is worth noting that these accounts sometimes employ rhetorical figures, as Barbara Szydłowska-Ceglowa writes in her study *Staropolskie nazewnictwo instrumentów muzycznych* (*Old Polish Terminology of Musical Instruments*): "These bells worn by noble, esteemed falcons play the role of a metaphor, a 'sign of nobility,' in the text [Rej's *The Image of a Good Man's Life*]." (Szydłowska-Ceglowa 1977, 235).

[11] Tadeusz Malinowski emphasises that the term "jingle bells" should absolutely not be used for ornaments worn by people; Malinowski (2001, 156: "It is misguided to call these globular metal bells jingle bells (pp. 50 and 52). Jingle bells are exclusively used as bells on horse harnesses [...], while the text states that these bells were extensively used by people, including as clothing ornaments").

[12] Although studies aiming to reconstruct the sound produced by bell-shaped pendants have been ongoing for a long time, this issue will not be extensively analysed here. Recordings of the sound of the pendants from Czermno are being carried out in collaboration with Katarzyna Tatoń and Professor Ireneusz Czajka from the University of Science and Technology in Krakow.

The sound of bells from the Avar Khaganate and from Great Moravia (from the area of present-day Slovakia) can be listened to on a CD recorded by Danica Staššiková-Štukovská and Michal Smetanka in 1984, titled *Signálne a hudobné nastroje*. A new CD version, titled *Signal and Musical Instruments – by Word, Image, Sound, and Music* was created in 2015 (selected idiophones, including bells, can be listened to here: https://www.academia.edu/15990818/Signal_and_musical_instruments_by_word_image_sound_and_music [accessed on: 15.09.2022]). Perhaps the most important project in this context is *Metallic Idiophones between 800 BC and 800 AD in Central Europe – Their Function and Acoustic Influence in Daily Life*, conducted from 2020 to 2022 by Maria Pomberger (along with Karina Grömer). Its goal was to analyse idiophones from Austria, the Czech Republic, Slovakia, Switzerland, and Hungary, with a focus on attempts to reconstruct the sound produced by individual instruments (Pomberger, Mühlhans, Grömer 2021). The project covers prehistoric artefacts (from the early Iron Age) to bells known from the Avar Khaganate.

Regarding studies on sound reconstruction of pendants in Scandinavia, the research activity of Riitta Rainio from Helsinki should be highlighted (Rainio 2008; 2012), although her current work focuses on prehistoric idiophones (a project titled *Acoustics and auditory culture at hunter-gatherer rock art sites in Northern Europe, Siberia and North America*, implemented between 2017 and 2023, see https://researchportal.helsinki.fi/en/projects/acoustics-and-auditory-culture-at-hunter-gatherer-rock-art-sites [accessed on: 15.09.2022]).

In Poland, the project *Archeologiczne instrumenty muzyczne w polskich zbiorach muzealnych (Archaeological Musical Instruments in Polish Museum Collections*) was carried out from 2014 to 2021 (funded by the Ministry of Science and Higher Education, National Programme for the Development of Humanities). Its result is a volume prepared by three authors (Gruszczyńska-Ziółkowska, Tatoń, Czajka 2021). As part of the project, approximately 300 bells and rattles were examined, but only 70 objects were analysed in terms of their acoustic properties. The overall number of examined artefacts also includes eight objects which, while damaged, have the same structure as those with known sound and come from the same archaeological site (see especially Gruszczyńska-Ziółkowska, Tatoń, Czajka 2021, 21-59). It is possible to listen to selected instruments, including bell-shaped pendants, on the recorded CD [see also http://zmsim.uw.edu.pl/historia/publikacje-on-line/wydobyte-z-ciszy/pliki-audio.html (accessed on: 15.09.2022)].

BELL-SHAPED PENDANTS FROM CZERMNO IN THE CONTEXT OF FINDS FROM POLAND

Presenting more general remarks regarding bell-shaped pendants first simplifies the introduction of the Polish context of the finds from Czermno-Cherven'.

In preparing my master's thesis, I compiled information about 314 bell-shaped pendants from Poland. They are known from all regions of our country, but considering the number of finds from various sites, the dominance of areas east of the Vistula River is quite evident.

A significant series of pendants comes from the eastern part of Lesser Poland, on the border of Polish and Rus' territories.

Among the finds discovered along the middle Bug River, it is worth mentioning one bell-shaped pendant known from Drohiczyn in Podlachia (Musianowicz 1956, 172, Table XIX: 9; Kiełboń 2022, Drohiczyn / [1]). Based on previous archaeological research, it is believed that the settlement complex in Drohiczyn, consisting of a stronghold and surrounding settlements, was established in the 11th c. (Dzik, Juspović 2019, 88). Archaeological excavations show that the period of significant development in the Drohiczyn settlement complex dates back to the 12th c. During this time, Drohiczyn began to appear in written sources, with the first mention appearing in the 12th c. *Kievan Chronicle*, indicating that the town belonged to Rus' (Dzik, Juspović 2019, 88).

Not far from Drohiczyn is the village of Ogrodniki, where an early medieval settlement (from the 10th to the 12th c.) was discovered. The authors of the publication point out visible elements in the material culture that are both West (Mazovian) and East Slavic (Dregovichi) in nature (Musianowicz, Zawadzka 1961, 170f.). The bell-shaped pendant of interest (Musianowicz, Zawadzka 1961, 150, Table XXX: 9; Kiełboń 2022, Ogrodniki / [1]) should be considered an East Slavic element. Nearby is the cemetery in Czarna Wielka, from which one pendant originates (Dzik 2014, 177-179, Fig. 71: 1; Kiełboń 2022, Czarna Wielka / [1]; for the ethnic, political, and religious situation in this region, Dzik 2019).

The cemetery in Święck is associated with the northeastern periphery of Mazovia; it was part of the castellany settlement complex (8 pendants are known from this site; Jaskanis 1998, 218-219; Kiełboń 2022, Święck / [1] – Święck / [8]). From the northern periphery of Mazovia, we have a pendant from the cemetery in Pokrzywnica Wielka (Rauhut, Długopolska 1971, 314, 338, 346; Kiełboń 2022, Pokrzywnica Wielka / [1]).

Moving slightly to the south, we can mention an iron bell from a mound in Wojciechów (Bargieł, Gurba 1985, 29; Kiełboń 2022, Wojciechów / [1]), dating to the Tribal Period.

Two examples of bell-shaped pendants come from Chodlik (Kiełboń 2022, Chodlik / [1] – Chodlik / [2]). The pendants were discovered in the plough zone, at a maximum depth of 15 cm from the ground surface[13].

A significant number of pendants was also found in Czermno (see the accompanying catalogue)[14]. All the pendants from Czermno are stray finds. However, it is worth noting that intensive agricultural work is carried out in Czermno, excepting the hillfort itself. Perhaps the pendants were originally part of grave goods (a large cemetery is known from site 2). The burials were damaged by ploughing (see comments on the nature of the artefact collection from Czermno in this monograph: Bagińska, Chudzińska, Florkiewicz, Wołoszyn 2023).

As mentioned earlier, it is easier to classify the Czermno pendants according to the typology proposed by Vladimir Povetkin (2009) rather than the one developed for Finland. This provides further evidence for considering the material culture of this site in the 11th-13th c. as generally Rus'. However, it's worth noting that we also know artefacts of likely Baltic origin from this site, such as a sword scabbard fitting (Wołoszyn, Florkiewicz, Nosek, Stępiński 2018).

An array of pendants also originates from Gródek (Kiełboń 2022, Gródek / [1] – Gródek / [34]). Gródek is the medieval Volhyn – a town of Rus' origin, first mentioned under the year 1018 (for more information on the site, Wołoszyn [ed.] 2018).

One artefact originates from Chełm-Kredowa Góra (Dzieńkowski 2021, 310 [the artefact is missing]).

Three pendants come from another stronghold on the Polish-Rus' borderland, namely Sąsiadka, also known as Sutiejska (for details about the site, Kalaga 2014).

[13] The chronology of the stronghold remains unclear despite ongoing research. Based on the latest studies, the dating needs to be shifted to at least the beginning of the 8th c., although the ceramics discovered on the site dates back even to the 6th c. Five radiocarbon dates obtained from burned wood from the middle and outer walls of the stronghold provide a broad dating range from the mid-8th to the 9th c. The third, longest wall, which extends for over a kilometre, also falls within this chronological range (Miechowicz 2018, 15-18). I would like to sincerely thank Łukasz Miechowicz for providing information about both pendants.

[14] To the pendants included in the catalogue, we should also add six artefacts from excavations conducted in the 1950s and 1970s (see footnote 1).

Four pendants originate from Przemyśl (Koperski 1987, 224, 227, 237, Table X: g; 2001, 51, 233, Fig. 67; Kiełboń 2022, Przemyśl / [1] – Przemyśl / [4]), another significant site at the Polish-Rus' border. The hillfort is first mentioned in written records under the year 981 (Sosnowska [ed.] 2010)[15].

*

While vast quantities of bell-shaped pendants originate from Polish-Rus' borderland sites like Czermno and Gródek on the Bug River, we only know of isolated pendants from Drohiczyn and Przemyśl. There is an absence of bell-shaped pendants in Trepcza near Sanok. The material culture of these site generally exhibits a Rus' character (or at the very least, we are aware of numerous Rus' artefacts from here). The differences in the quantity of artefacts found within the western periphery of Rus' lands can be explained by the following factors:

1) the nature of the sites; 2) the character of research methods (methods of artefact acquisition) and 3) cultural differences.

Przemyśl is a large city, and its Late Medieval and Early Modern expansion and redevelopment destroyed the early medieval layers. The mobile artefacts contained within these layers disappeared without a trace, as no record of them was kept. In the case of this city, it is worth mentioning the construction of an entire system of fortifications in the 19th c., which undoubtedly contributed to the loss of many artefacts. Today's Przemyśl is a densely built-up city, and as such, conducting surveys here using metal detectors can only yield limited results.

It is different in the case of Czermno and Gródek on the Bug River, which were both centres that, after a period of early medieval prosperity, transformed into small villages. Fortifications, open settlements, and cemeteries from the 10th to 13th c. survived in much better condition into the 20th c. than in the case of Przemyśl. While intensive ploughing has been destroying the suburbs of both sites (only the fortified hillforts are under conservatorship protection), for several decades, treasure-hunting groups have been searching both sites. As a result, we have vast quantities of metal artefacts from these places, including bell-shaped pendants.

The artefacts from Gródek are objects recovered from so-called detectorists. The bell-shaped pendants from Czermno were mainly acquired during surveys conducted in 2010-2011, which involved the use of metal detectors. The small number of pendants known from Sąsiadka (a village, like Czermno and Gródek) may be partly due to the fact that the publication edited by Joanna Kalaga in 2013 served to present the results of research from the 1930s to the 1950s, from before the era of metal detector enthusiasts.

Observations by numismatists and sigillographers (*cf*. Musin, Wołoszyn 2019) as well as the results of research at Yotvingian sites (Engel, Iwanicki, Sobczak 2018) demonstrate that the use of metal detectors contributes to the discovery of significantly more metal artefacts.

Regarding cultural differences, should be reminded we primarily know of bell-shaped pendants from the northern part of Eastern Europe, from the lands of the Balts and Finno-Ugric peoples (see below). Perhaps the small number of bell-shaped pendants found in Przemyśl can also be attributed to the fact that it is located much further from the lands of the Balts or the borderland of the Baltic-Rus' region than, for example, Czermno. In this context, it is worth mentioning the absence of bell-shaped pendants from Trepcza near Sanok (a fundamentally Rus' town, but located even further from the lands of the Balts).

Of course, we cannot rule out the possibility that some of these small bells found their way to the Polish lands as a result of the Balts' invasions; particularly in the 13th c., these reached as far as the Sandomierz region (Teterycz-Puzio 2009).

To conclude, it is worth comparing the distribution in Poland of bell-shaped pendants and horseshoe-shaped fibulae, which are also of Baltic/Finno-Ugric origin (also known in Rus'). In Poland, we mainly know these brooches from settlements, less frequently from cemeteries. Iron horseshoe-shaped fibulae are concentrated in the eastern regions of Poland and along the Vistula. In the west, this type of brooch is practically absent, and in Podlachia, in addition to numerous concentrations of iron fibulae, bronze ones also appear. All horseshoe-shaped fibulae discovered in Poland are considered imports (although local imitations cannot be ruled out; *cf.* Jończyk 2013).

In summary, it can be affirmed that the vast majority of bell-shaped pendants from Czermno represent yet another category of finds demonstrating the eastern character of the material culture of this site. Whether

[15] I owe the information regarding two unpublished artefacts (Przemyśl / [1] – Przemyśl / [2]) to Renata Zych.

contacts with the Balts or with the East Slavs were more significant here is impossible to ascertain. This is not only due to the limited capabilities of archaeology in determining the ethnicity of material culture but also because of the overlap of both ethnic groups, which is evident in light of historical records[16].

[16] Editor's note: for a more recent discussion of the term Bijelo Brdo Culture, type Keszthely used by Edyta Kiełboń in her overview of Polish scholarship addressing the origin of bell pendants in Poland (and additionally, of the concept of *Köttlach* Culture), see: Giesler 1981; Breibert 2014; Biligrivić 2019; Müller 2020; Heinrich-Tamáska 2022; Radišić 2024.

CATALOGUE

No. 1. Bell-shaped pendant

A. Czermno, stan 3; research October 2010;
B. Bell-shaped pendant; a strongly deformed;
C. A strongly deformed, originally globular bronze bell with a small suspension loop made from wire attached to a massive base; one original round opening is visible on the bottom; two additional openings were most likely caused by damage (crushing) to the artefact;
measurements: height including suspension loop – 10 mm; maximum diameter – 10 mm; suspension loop height – 3 mm; loop hole width – 2 mm; loop wall width – 1 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1272/6/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 1;
F. Fig. VIIB: 1.

No. 2. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring a long straight slit on the bottom, with a massive suspension loop made of metal sheet;
measurements: height including suspension loop – 20 mm; maximum width – 16 mm; suspension loop height – 5 mm; loop hole width – 2 mm; loop wall width – 3 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1288/4/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 2;
F. Fig. VIIB: 2.

No. 3. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring two round openings and a line that separates them – with a wire suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 15; maximum diameter – 11 mm; suspension loop height – 4 mm; loop hole width – 3 mm; loop wall width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1481/A;

E. Kiełboń 2020, Find No. 3;
F. Fig. VIIB: 3.

No. 4. Bell-shaped pendant
A. Czermno site 2; research October 2010;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bellin the shape of a square-based pyramidwith a rounded lower part, with a trace of a horizontal line, featuring long crosswise slits on the bottom, with traces of a suspension loop;
measurements: height – 17 mm; maximum diameter – 17 mm; slit 20 ×10 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1635/2/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 4;
F. Fig. VIIB: 4.

No. 5. Bell-shaped pendant
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuringa longitudinal slit, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 15 mm; maximum diameter – 10 mm; slit length – 10 mm; suspension loop height – 4 mm; loop hole width – 3 mm; loop wall width – 1 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/44/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 5;
F. Fig. VIIB: 5.

No. 6. Bell-shaped pendant
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuringtwo round openings and a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 14 mm; maximum diameter – 11 mm; suspension loop height – 5 mm; loop hole width – 4 mm; loop wall width – 1 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/45/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 6;
F. Fig. VIIB: 6.

No. 7. Bell-shaped pendant
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell in the shape of a square-based pyramid with a rounded lower part, with a trace of a horizontal line, featuring long crosswise slits on the bottom, with a massive suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 23 mm; maximum diameter – 15 mm; slit length 17 × 15 mm; suspension loop height – 5 mm; loop hole width – 3 mm; loop wall width – 2.5 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/93/A;
E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, PI. II:16: 11;
2) Kiełboń 2020, Find No. 7, Fig. 4: 5 and 8;
F. Fig. VIIB: 7.

No. 8. Bell-shaped pendant
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Bell-shaped pendant;

C. A globular bronze bell, featuring a long straight sliton the bottom, ending with a round opening on one side, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 17.5 mm; maximum diameter – 22 mm; slit length – 21 mm; width of straight slit – 2 mm; width of round opening – 5 mm; suspension loop height – 4 mm; loop hole width – 2 mm; loop wall width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/94/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 8;
F. Fig. VIIB: 8.

No. 9. Bell-shaped pendant
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring three decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and an bronze ball inside, with a bar-shaped suspension loop; measurements: height including suspension loop – 22 mm; maximum diameter – 16.5 mm; slit length – 22 mm; slit width – 3 mm; suspension loop height – 5 mm; loop hole width – 4 mm; loop wall width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/95/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 9, Fig. 4:7;
F. Fig. VIIB: 9.

No. 10. Bell-shaped pendant
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell in the shape of a square-based pyramid with a rounded lower part, featuring long crosswise slits on the bottom, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 24 mm; maximum diameter – 19 mm; slit length 25 × 25 mm; slit width 5 × 3 mm; suspension loop height – 5 mm; loop hole width – 4 mm; loop wall width – 1 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/96/A;
E. Kiełboń 2020, Find No.10;
F. Fig. VIIB: 10.

No. 11. Bell-shaped pendant
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring three decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and an bronze ball inside, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 21 mm; maximum width – 28 mm; slit length – 25 mm; slit width – 2 mm; loop length – 5 mm; loop hole width – 3 mm; loop wall width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1681/1/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 11;
F. Fig. VIIB: 11.

No. 12. Bell-shaped pendant
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring three decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and a massive suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 35 mm; maximum diameter – 25 mm; probableslit length – 35 mm; probableslit width – 5 mm; suspension loop height – 7 mm; loop hole width – 5 mm; loop wall width – 3 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1681/2/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 12, Fig. 4: 6;
F. Fig. VIIB: 12.

No. 13. Bell-shaped pendant
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell with traces of three decorative horizontal lines in the middle, featuring a longitudinal slit on the bottom and an bronze ball inside, with a bar-shaped suspension loop; measurements: height including suspension loop – 17 mm; maximum diameter – 20 mm; slit length – 20 mm; slit width – 3 mm; suspension loop height – 3 mm; loop hole width – 2 mm; loop wall width 1 × 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1681/3/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 13;
F. Fig. VIIB: 13.

No. 14. Bell-shaped pendant
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring three decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and an bronze ball inside, with a bar-shaped suspension loop; measurements: height including suspension loop – 16 mm; maximum diameter – 20 mm; slit length – 20 mm; suspension loop height – 3 mm; loop hole width – 2 mm; loop wall width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1681/4/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 14;
F. Fig. VIIB: 14.

No. 15. Bell-shaped pendant
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring four decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and a bar-shaped suspension loop; measurements: height including suspension loop – 22 mm; maximum diameter – 18 mm; suspension loop height – 4 mm; loop hole width – 2 mm; loop wall width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1681/5/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 15;
F. Fig. VIIB: 15.

No. 16. Bell-shaped pendant
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring three decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and a bronze ball inside, with a bar-shaped suspension loop; measurements: height including suspension loop – 20.5 mm; maximum diameter – 16 mm; slit length – 20.5 mm; slit width – 4 mm; suspension loop height – 4 mm; loop hole width – 3 mm; loop wall width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1681/6/A;
E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II:16: 12;
2) Kiełboń 2020, Find No. 16;
F. Fig. VIIB: 16.

No. 17. Bell-shaped pendant

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring two round openings on the bottom and a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 14 mm; maximum diameter – 9 mm; opening width – 2 mm; suspension loop height – 5 mm; loop hole width – 5 mm; loop wall width – 1 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1683/29/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 17;
F. Fig. VIIB: 17.

No. 18. Bell-shaped pendant

A. Czermno; collection of finds recovered from local community in 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring three decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and an bronze ball inside, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 20 mm; maximum diameter – 15 mm; slit length – 20 mm; slit width – 4 mm; suspension loop height – 4 mm; loop hole width – 2 mm; loop wall width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1704/17/A;
E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II:16: 10;
2) Kiełboń 2020, Find No. 18, Fig. 4: 2;
F. Fig. VIIB: 18.

No. 19. Bell-shaped pendant

A. Czermno; collection of finds recovered from local community in 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring three decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and a bronze ball inside, with a thin bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 15.5 mm; maximum diameter – 20 mm; slit length – 20 mm; slit width – 3 mm; suspension loop height – 4 mm; loop hole width – 3 mm; loop wall width – 1 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1704/18/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 19;
F. Fig. VIIB: 19.

No. 20. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring a longitudinal slit on the bottom, ending in round openings on both ends;
measurements: height – 16 mm; maximum diameter – 17 mm; opening length – 15 mm; round opening width – 4 mm; slit width – 3 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1760/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 20, Fig. 4: 3;
F. Fig. VIIB: 20.

No. 21. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell in the shape of a square-based pyramid with a rounded lower part, featuring long crosswise slits on the bottom, with a bar-shaped suspension loop and an bronze ball inside;

measurements: height including suspension loop – 23 mm; maximum diameter – 20 mm; suspension loop height – 5 mm; loop hole width – 3 mm; loop wall width 1 × 2 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1807/9/A;

E. Kiełboń 2020, Find No. 21;

F. Fig. VIIB: 21.

No. 22. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Bell-shaped pendant;

C. A globular bronze bell in the shape of a square-based pyramid with a rounded lower part, featuring long crosswise slits on the bottom, with a bar-shaped suspension loop and a bronze ball inside;
measurements: height including suspension loop – 20 mm; maximum diameter 14 × 17 mm; suspension loop height – 4 mm; loop hole width – 2 mm; loop wall width – 2 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1824/2/A;

E. Kiełboń 2020, Find No. 22;

F. Fig. VIIB: 22.

No. 23. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Bell-shaped pendant;

C. A globular bronze bell featuring a longitudinal slit on the bottom, ending in round openings on both ends, with a partially preserved bar-shaped suspension loop and a bronze ball inside;
measurements: height – 10 mm; maximum diameter – 9 mm; opening length – 10 mm; round opening width – 2 mm; slit width – 1 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1826/11/A;

E. Kiełboń 2020, Find No. 23;

F. Fig. VIIB: 23.

No. 24. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Bell-shaped pendant;

C. A globular bronze bell in the shape of a square-based pyramid with a rounded lower part, featuring long crosswise slits on the bottom, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 16 mm; maximum diameter – 13 mm; suspension loop height – 4 mm; loop hole width – 3 mm; loop wall width – 2 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1827/12/A;

E. Kiełboń 2020, Find No. 24;

F. Fig. VIIB: 24.

No. 25. Bell-shaped pendant

A. Czermno; chance discovery made in 2012;

B. Bell-shaped pendant;

C. A globular bronze bell featuring three decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and a bronze ball inside, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 20 mm; maximum diameter – 28 mm; slit length – 25 mm; slit width – 4 mm; suspension loop height – 5 mm; loop hole width – 4 mm; loop wall width – 2 × 1 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1890/9/A;

E. Kiełboń 2020, Find No. 25;

F. Fig. VIIB: 25.

No. 26. Bell-shaped pendant

A. Czermno; chance discovery made in 2012;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell in the shape of a square-based pyramid with a rounded lower part, featuring long crosswise slits on the bottom, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 21 mm; maximum diameter 17 × 21 mm; suspension loop height – 4 mm; loop hole width – 4 mm; loop wall width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1890/10/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 26;
F. Fig. VIIB: 26.

No. 27. Bell-shaped pendant

A. Czermno; chance discovery made in 2012;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring three decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and a bar-shaped suspension loop;
measurements: height including suspension loop – 19 mm; maximum diameter – 14.5 mm; slit length – 18 mm; slit width – 3 mm; suspension loop height – 5 mm; loop hole width – 2 mm; loop wall width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1890/11/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 27;
F. Fig. VIIB: 27.

No. 28. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring four decorative horizontal lines in the middle, with a longitudinal slit on the bottom and a bar-shaped suspension loop;
measurements: height – 20 mm; maximum diameter – 15 mm; slit length – 20 mm; slit width – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1368/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 28;
F. –

No. 29. Bell-shaped pendant

A. Czermno site 3; research October 2010;
B. Bell-shaped pendant;
C. A fragment of a bronze bell in the shape of a square-based pyramid with a rounded lower part;
measurements: height – 20.3 mm; diameter – 17.7 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1374/2/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 29;
F. –

No. 30. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Bell-shaped pendant;
C. A fragment of a globular bronze bell with a preserved bar-shaped suspension loop;
measurements: loop length – 5 mm; loop width – 3 mm; loop thickness – 2 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1473/1/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 30;
F. –

No. 31. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A fragment of a globular bronze bell featuring three decorative horizontal lines in the middle; measurements: height – 14 mm; diameter – 15 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1708/5/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 31;
F. –

No. 32. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A fragment of the body of a globular bronze bell;
measurements: height – 12.5 mm; diameter – 12.0 x 28.4 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1708/16/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 32;
F. –

No. 33. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell in the shape of a square-based pyramid with a rounded lower part, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: loop length – 5 mm; bell height – 30 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1732/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 33;
F. –

No. 34. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A fragment of a globular bronze bell with a line in the middle, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: bell height – 14.8 mm; bell diameter – 12.9 x 18.5 mm; loop length – 5.2 mm
D. MT, Inv. No. MT/1747/1/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 34;
F. –

No. 35. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A fragment of a globular bronze bell, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: bell diameter – 23 × 20 mm; loop length – 6 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1807/6/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 35;
F. –

No. 36. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Bell-shaped pendant;
C. A fragment of a globular bronze bell, with a bar-shaped suspension loop;
measurements: bell width – 20 mm; loop length – 5 mm; loop wall width – 2 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1818/4/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 36;
F. –

No. 37. Bell-shaped pendant

A. Czermno, site 2; verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012;
B. Bell-shaped pendant;
C. A globular bronze bell featuring a longitudinal slit on the bottom, ending in round openings on both ends, with a bronze ball inside, and a bar-shaped suspension loop;
measurements: bell diameter – 25 × 20 mm; slit length – 15 mm; straight slit width – 3 mm; round opening width – 5 mm; loop length – 4 mm; loop hole width – 4 mm; loop wall width – 1 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1894/28/A;
E. Kiełboń 2020, Find No. 37;
F. Fig. VIIB: 28.

Edyta Kiełboń

ZAWIESZKI DZWONECZKOWATE

WSTĘP

Zamiarem Autorki niniejszego opracowania jest prezentacja zawieszek dzwoneczkowatych z Czermna, które odkryto w trakcie badań w latach 2010-2011 i analiza tych znalezisk na tle podobnych zabytków z Polski oraz innych krajów Europy. Podstawą studium jest 27 zakonserwowanych zawieszek kompletnych (tj. zachowanych w całości; zabytki nr 1-27) oraz 10 zachowanych fragmentarycznie (zabytki nr 28-37), które są przechowywane w zbiorach Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim[1].

Opracowanie poświęcone zawieszkom dzwoneczkowatym z Czermna powstało jako praca licencjacka w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, pod kierunkiem dr hab. prof. UR Marcina Wołoszyna (Kiełboń 2020)[2].

ZAWIESZKI DZWONECZKOWATE: DEFINICJA I KLASYFIKACJA

Analizowane w niniejszej pracy przedmioty to zawieszki, wewnątrz których umieszczano niewielką kulkę z brązu, żelaza, bądź drobny kamyk, które podczas potrząsania zawieszką powodowały wydawanie dźwięku, tym samym można je uznać za idiofony (por. *Słownik wyrazów obcych...*1978, 99).

Zawieszki albo odlewano w całości albo składano z metalowych, półkulistych połówek. W miejscu ich złączenia blacha jest wywinięta pod kątem prostym i sklepana, co powodowało powstanie charakterystycznego żeberka. Ścianki są ukształtowane pionowo, a ich przekrój podłużny jest prostokątny. W górnej połowie znajduje się miniaturowy otwór na umocowanie uszka (wykonanego z drucika lub nieco szerszej taśmy), natomiast w dolnej – podłużne wycięcie z kolistymi zakończeniami. Jak wspomniano, wewnątrz zawieszki umieszczano niewielką kulkę.

Dla interesujących nas zawieszek zaproponowano ostatnio dwie różne typologie. Autorem pierwszej (z 2008 r.) jest fińska badaczka Riitta Rainio, druga została opracowana w 2009 r. przez rosyjskiego badacza Włodzimierza Powietkina (Владимир Иванович Поветкин) na podstawie zawieszek z Nowogrodu.

W studium Riitty Rainio (2008) uwzględniono 481 idiofonów, odkrytych podczas badań archeologicznych na terenie całej Finlandii. Wśród nich znalazło się: 308 kulistych dzwoneczków, 14 dzwonów oraz 159 wisiorków z dzwonkami, datowanych na V-XIII w. n.e. Dzwoneczki podzielono na 6 różnych typów, w zależności od kształtu, zdobienia i wielkości.

Do pierwszego typu Riitta Rainio zaliczyła dzwoneczki kuliste, uformowane z jednego fragmentu blachy, z prostokątnym uszkiem i krzyżowym wycięciem w części dolnej. Często na całej powierzchni

[1] W katalogu pominięto zawieszki znane z badań 1952 r. (dwa zabytki; por. Zbierski 1959, 118, 129, 136, Tabl. VII: 26-27; Malinowski 1993, 99, 112, Ryc. 3: 14-15) i z badań Jana Gurby (cztery zawieszki; por. Pawlata 2016, 262, grób nr 4, Ryc. 33).

[2] W 2022 r. pod kierunkiem Marcina Wołoszyna obroniłam pracę magisterską na temat zawieszek wczesnośredniowiecznych z terenu Polski (por. Kiełboń 2022).

dzwonka znajduje się wybijany ornament w formie oczek. Średnica dzwonków tego typu zazwyczaj wynosi 30 mm (Ryc. VII: 1).

Drugim typem zawieszek są dzwonki stożkowate wykonane z jednego fragmentu blachy, z dłu-gim taśmowatym uszkiem, niewielkim krzyżowym wycięciem w części dolnej, zdobione wybijanym ornamentem w formie oczek na płatkach powstałych w wyniku rozcięcia w powierzchni dzwonka. Ich średnica wynosi 16 mm (Ryc. VII: 2).

Trzeci typ, to dzwoneczki w kształcie ostrosłupa na podstawie kwadratu, z zaokrągloną partią dolną, uformowane z jednego fragmentu blachy, z krzyżowym wycięciem w partii dolnej, z ornamentem ukośnych żłobków również w dolnej części dzwonka. Ich średnica dochodzi do 20 mm (Ryc. VII: 3).

Do czwartego typu należą dzwoneczki kuliste, wykonane z jednego fragmentu blachy, z niewielkim taśmowatym uszkiem, z podłużnym wycięciem w części dolnej, zdobione poziomym żłobieniem w miejscu największej wydętości. Średnica takich dzwonków wynosi 17 mm (Ryc. VII: 4).

Piąty typ zawieszek obejmuje dzwoneczki kopertowe, stworzone z jednego fragmentu blachy, z długim uszkiem wykonanym z drutu i głębokim krzyżującym się wycięciem sięgającym partii górnej. W przypadku tych dzwonków średnica wynosi 20 mm (Ryc. VII: 5).

Szósty typ, to zawieszki kuliste wykonane za pomocą zlutowania dwóch odrębnych części, z taśmowatym uszkiem. W partii dolnej znajduje się krzyżowe wycięcie zakończone okrągłymi wycięciami. Takie zawieszki mają średnicę 13 mm (Ryc. VII: 6).

Jako ostatni (dodatkowy) typ Riitta Rainio wydzieliła dzwonki z otwartą partią dolną i rękojeścią ułatwiającą trzymanie przedmiotu w dłoni (Ryc. VII: 7-12).

Łącznie na terenie Finlandii odkryto 48 zawieszek typu I, 34 typu II, 29 typu III, 6 typu 4 IV, 73 typu V oraz 77 typu VI (Rainio 2008, 56, Tab. 1). Występowały one w różnych ramach chronologicznych: typy I i II w latach 950-1050, typ III – 1000-1100, typ IV – 1050-1150, typ V – 1000-1150, typ VI – 1050-1200 (Rainio 2008, 56, Tab. 1).

W przypadku ruskich znalezisk zawieszek dzwoneczkowatych najbardziej adekwatną jest klasyfikacja zaproponowana przez Włodzimierza Powietkina (2009), archeologa-muzykologa z Nowogrodu. Jego typologia bazuje na analizie niemal 400 zawieszek odkrytych w Nowogrodzie od 1951 r., przede wszystkim na niemal 200 zabytkach (177 zawieszek, 32 półprodukty oraz odpady produkcyjne) zarejestrowanych w latach 1977-2002. Zaletą studium Powietkina jest to, iż poszczególne typy i ich odmiany są stosunkowo dobrze datowane, dzięki opracowaniu dla Nowogrodu skali dendrochronologicznej.

Rosyjski badacz zaproponował swój podział, po prezentacji wcześniejszych prób klasyfikacji. Punktem wyjścia stały się analizy technologiczne (technika wykonania zawieszek). Powietkin wydzielił trzy tradycje (grupy) technologiczne (I-III), w ich obrębie typy (A, B, C[3]) i odmiany:

Grupa 1 to zawieszki odlewane w dwóch częściach (wraz z uszkiem). Najbardziej charakterystyczna dla nich jest pozostałość biegnącego pionowo szwu odlewniczego.

typ A to wielopłaszczyznowe (gruszkowate) zawieszki, z krzyżowym wycięciem w części dolnej, zdobione serią ukośnych, regularnych, delikatnych nacięć. Niekiedy styki płaszczyzn są lekko zaokrąglone (Ryc. VII: 13-18). Do tego typu zliczono 20 znalezisk, datowanych na okres od końca X w. po koniec XII w., (zdecydowanie dominują zabytki z XI w.).

typ B to wielopłaszczyznowe (kuliste) zawieszki z podłużnym wycięciem w części dolnej, z potrójną linią dookolną w miejscu największej wydętości brzuśca. Do tego typu zaliczono 18 znalezisk, datowanych od połowy XII w. do 2. połowy XIII w.

odmiana 1 z trzema liniami dookolnymi w miejscu największej wydętości brzuśca (Ryc. VII: 19-23);

odmiana 2 z trzema dookolnymi liniami wklęsłymi w miejscu największej wydętości (Ryc. VII: 24);

odmiana 3 z dwiema liniami dookolnymi w miejscu największej wydętości (bardzo rzadkie);

[3] Powietkin przyjął kolejne litery alfabetu rosyjskiego А, Б, В, które na potrzeby niniejszego teksu zastąpiono kolejnymi literami alfabetu łacińskiego: A, B, C.

odmiana 4 z pojedynczą linią dookolną w miejscu największej wydętości (Ryc. VII: 25-27), 5 egzemplarzy datowanych od początku XII do końca XIII w.;

odmiana 5 bez linii ani innego ornamentu (Ryc. VII: 28-31), 8 egzemplarzy datowanych od połowy XII do połowy XIV w.

Grupa 2 to zawieszki wytłaczane (łączone lutowaniem). Bardzo charakterystyczna jest dla nich pozostałość poziomego szwu po spajaniu, niekiedy widoczna, a niekiedy zakryta. Powierzchnie górna i dolna są gładkie. Uszka są uformowane z drucika lub taśmy wpuszczanej do wnętrza zawieszki, które dzięki odpowiedniemu wygięciu końcówki drucika/taśmy nie wypadały.

typ A to zawieszki kuliste z różnie uformowanymi wycięciami w partii dolnej (Ryc. VII: 33-43);

odmiana 1 z podłużnym wycięciem w części dolnej, zakończonym kolistymi wycięciami (Ryc. VII: 33, 38);

odmiana 2 z krzyżowym wycięciem w partii dolnej, z kolistymi wycięciami na końcu rozcięć (Ryc. VII: 36);

odmiana 3 z parą kolistych wycięć po bokach w części dolnej dzwonka;

odmiana 4 z czterema kolistymi otworkami w części dolnej dzwonka (Ryc. VII: 34);

odmiana 5 z dwoma kolistymi otworkami w części dolnej dzwonka (Ryc. VII: 37-38);

odmiana 6 bez kolistych wycięć i rozcięcia w części dolnej (Ryc. VII: 36, 41)

odmiana 7 zawieszki spłaszczone (Ryc. VII: 43).

Do typu A zaliczono 126 egzemplarzy, datowanych na okres od XII do końca XIII w., a nawet do 1. połowy XIV w.

typ B to zawieszki beczułkowate, z szerokim wycięciem w części dolnej, zakończonym dwoma kolistymi wycięciami (Ryc. VII: 44-46). To przedmioty dość dużych rozmiarów, o średnicy 15-22 mm (również koliste wycięcia są duże, o średnicy 4-7 mm), z uszkiem w części górnej. Po zespawaniu obu połówek w miejscu ich styku powstawała wystająca, ostra krawędź, którą następnie zeszlifowywano. We wnętrzu zawieszki umieszczano kulkę (znana nam żelazna miała średnicę 8 mm). Zawieszek typu B znaleziono w Nowogrodzie tylko 12, przy czym 2 w warstwach z 1. połowy XIII w., a 10 w warstwie z XIV w.

typ C to typ specjalny (z nakładaną listwą). W przypadku tej grupy zawieszek ślad po spawie był przysłaniany nakładaną listwą. Wydzielić można kilka odmian tych zawieszek (reprezentowanych przez pojedyncze egzemplarze):

odmiana 1 zawieszki z szeroką listwą (Ryc. VII: 48);

odmiana 2 zawieszki z wąską listwą, która została uformowana w sposób przypominający granulację (Ryc. VII: 51);

odmiana 3 zawieszka z listwą wielokątną w profilu i 9 otworkami w dolnej części (Ryc. VII: 49);

odmiana 4 egzemplarz o stożkowatej dolnej części (Ryc. VII: 52).

Te pojedyncze zabytki datowane są na 2. poł. XIII- pocz. XIV w.

Grupa 3 to zawieszki jednoczęściowe, odlane w w całości wraz z uszkiem. Wydzielono tylko jeden typ (16 egzemplarzy z Nowogrodu).

typ 3A to zawieszki z poziomą listwą, przez środek zawieszki przebiega dookolna listwa. Niekiedy zdobi ona tylko część zawieszki. Zabytki tego typu są datowane na koniec XIII i cały wiek XIV.

W oparciu o omówione podzialy typologiczne sklasyfikowano zabytki odkryte na terenie Czermna (por. Tabela I). Zdecydowana większość zabytków z Czermna ma analogie w materiale z Nowogrodu, dla sporej ich części można znaleźć odpowiedniki na terenie Finlandii.

ZAWIESZKI DZWONECZKOWATE Z CZERMNA NA TLE ZNALEZISK EUROPEJSKICH: STAN I PERSPEKTYWY BADAŃ

Z polskich badaczy pierwszy o dzwoneczkach noszonych przez dziewczęta litewskie wspomniał w 1868 r. Konstanty Tyszkiewicz (1806-1868) w studium *O kurhanach na Litwie i Rusi Zachodniej*. Przedstawił w nim całe naszyjniki z dzwoneczkami oraz zausznice z trzema złoconymi drobnymi dzwoneczkami (Tyszkiewicz 1868, 74).

Końcem lipca i początkiem sierpnia 1880 r. Zygmunt Gloger (1845-1910) prowadził wykopaliska archeologiczne na stanowisku w Marienhausen (Maryjenhaus – zapis u Glogera) w guberni witebskiej (obecnie Viļaka, wschodnia Łotwa). Zabytki odkryte podczas tych wykopalisk, znajdują się obecnie w zbiorze Zygmunta Glogera w Dziale Archeologii Bałtów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie[4]. Wśród znalezisk z Marienhausen znajdowały się brązowe „brzękadła" – czyli gruszkowate dzwoneczki (jak nazywa je Gloger), których odkryto tam kilkadziesiąt (por. Gloger 1881, Tabl. XIV). Dzwonki te mogły stanowić element naszyjnika, dekorację zapinek, być mocowane na gło-wie, a nawet u sukni. Mogły też pełnić funkcję kolczyków. Przedmioty te różnią się wielkością, a w ich wnętrzu umieszczano kamyk, dzięki któremu wydawały dźwiek. Dzwonki gruszkowate mają wycięcie krzyżowe, natomiast kuliste ze spłaszczonym dnem i „prążką" dookolną – pojedyncze wycięcie.

Badaczem, który zainteresował się dzwonkami i brzękadłami był wybitny etnograf Kazimierz Moszyński (1887-1959): „Bywają one [dzwonki – E.K.] drewniane i metalowe; te ostatnie mogą być kute (wzgl. wyrabiane z blachy) lub lane. Zależnie od kształtu wyróżniamy dzwony torebkowate, kielichowate, półkulistawe i kuliste. Kuliste, tzn. janczary, zawierające wewnątrz jedno lub parę ziarnkowatych ruchomych serc, należą właściwie do grzechotek; ze względów praktycznych jednak omówimy je tu łącznie z dzwonami sensu stricte (…)". Dokładnie takie metalowe, kuliste janczary są elementami obrzędowymi (wesel) „bereł" i „rózg". Autor podkreśla także, że: „[…] znajdują na weselach łotewskich zastosowanie znacznie wymyślniejsze, sporządzane nieraz bardzo kunsztownie z metalu" (Moszyński 1939, 1340 i n.). Nie bez przyczyny Moszyński zwrócił w swoim opracowaniu uwagę na dzwonki łotewskie, to kraj ludności bałtyjskiej, w którym obserwujemy ogromne bogactwo form i kombinacji różnego rodzaju dzwonków i przedmiotów zaopatrzonych w liczne dzwonki, zawieszki i blaszki.

W opracowaniach archeologicznych interesujące nas zawieszki uznawane są za zabytki typu wschodniego lub południowego, jak ujął to Józef Kostrzewski w *Kulturze prapolskiej* dzwoneczki te sprowadzano: „[...] bądź z krajów wschodnio-bałtyckich czy z Rusi, bądź z południa" (Kostrzewski 1962, 183). Dość podobnie wypowiedział się Witold Hensel w *Słowiańszczyźnie wczesnośredniowiecznej* (Hensel 1956, 420, 446). Nieco bardziej zniuansował swą koncepcję Józef Kostrzewski w haśle „dzwoneczki brązowe" przygotowanym na potrzeby *Słownika starożytności słowiańskich*, gdzie czytamy że: „Wobec rozległego zasięgu dzwoneczków i braku szczegółowych badań trudno jest określić dokładniej, gdzie ozdoba ta powstała. Prawdopodobnie jest ona wytworem ludów koczowniczych tureckich i ugrofińskich na obszarze Ukrainy, skąd rozeszła się na terytorium ludów wschodniosłowiańskich, bałtyjskich, i zachodniosłowiańskich. Z Awarami dostała się zapewne z ich wschodniej kolebki na nizinie węgierskiej i od nich zapożyczyli ją może Słowianie południowi. Wobec braku obserwacji trudno też powiedzieć, do jakiego użytku służyły dzwoneczki u Słowian. U Bałtów noszono je na szyi jako część kolii [...]. U Awarów dzwoneczki te były częścią uprzęży końskiej. Rozpiętość czasowa używania dzwoneczka opisanego typu jest znaczna, najstarsze bowiem pochodzą u Słowian z połowy X w. (Hedeby), najmłodsze zaś z XIV w. (Grodno)" (Kostrzewski 1961, 443).

W swoim studium z 1958 r., na temat kontaktów handlowych ludności Wielkopolski w IX-XI w., wiele uwagi dzwoneczkom poświęcił Wojciech Szymański. Pojedyncze egzemplarze odkryte na stanowiskach w Gnieźnie, Poznaniu, Mietlicy, Kruszwicy, Ostrowie Lednickim oraz Młodzikowie datował na X-XI w. (Szymański 1958, 66). Przyjmując bałtyjskie pochodzenie dzwoneczków Szymański zakłada, że do Wielkopolski trafiły one przez Pomorze (Szymański 1958, 66 i n.), wyraźnie jednak zaznaczył, że nie można Bałtom przypisać wszystkich zabytków tego typu. Genezę dzwoneczków w strefie południowej, wiąże on z ludami koczowniczymi, tj. Awarami oraz Madziarami.

Najobszerniej zagadnieniem zawieszek dzwoneczkowatych z terenu Polski zajął się Tadeusz Malinowski. Najważniejszą z jego prac na ten temat jest obszerny artykuł z 1993 r. (Malinowski 1993), choć

[4] Por. https://www.pma.pl/nowe/wystawy/inne.php (data dostępu: 15.09.2022).

wskazać można na inne opracowania tego autora (np. Malinowski 2004). Przesłanką do podjęcia tematu dzwonków był referat słowackiej badaczki Danicy Staššikovej-Štukovskiej przedstawiony w 1990 r. na IV Międzynarodowym Kolokwium Archeologii Muzycznej w Saint-Germain-en-Laye we Francji (Staššikova-Štukovska 1993; zob. także inne prace tej badaczki: Staššikova-Štukovska 1991). Malinowski nie zgodził się ze stwierdzeniem słowackiej archeolog, iż omawiane przez nią wczesnośredniowieczne zawieszki są powszechnie znane u wszystkich ludów zachodniosłowiańskich. Na ziemiach polskich wyjątkowymi okazami są starsze zawieszki o kulistych kształtach, natomiast całkowicie nieznane są zawieszki z motywami antropomorficznymi. Po części znane są na naszych ziemiach kuliste dzwoneczki z późniejszej fazy wczesnego średniowiecza, jednak nie mają one bezpośrednich związków z wcześniejszymi zabytkami z południa Słowiańszczyzny zachodniej.

Tadeusz Malinowski podczas kwerendy muzealnej zestawił dane z 34 stanowisk archeolo-gicznych ze względnie zbliżonymi do siebie kształtem kulistymi dzwoneczkami (Malinowski 1993, Ryc. 1). Większość stanowisk z kulistymi dzwoneczkami należy datować na XI i XII w., nieliczne są okazy wcześniejsze, z IX, X w., zupełnie sporadyczne z 2. połowy VIII w. Niewiele liczniejsze są stanowiska z XIII, XIV a także 1. połowy XV w. (Malinowski 1993, 101-106)[5].

Analizowane zabytki znamy z różnego rodzaju stanowisk: osad, grodzisk, cmentarzysk, a rzadziej ze skarbów. Dominują znaleziska pojedyncze, choć na stanowiskach w Czermnie, Kałdusie, Kruszwicy, Mietlicy, Ostrowie Lednickim, Raciążu i Radomiu odkryto po 2 egzemplarze. Wyjątkowo 4 okazy odkryto w warstwach osadniczych w Gnieźnie oraz 7 na liczącym 250 grobów cmentarzysku w Wolinie. Ewenementem jest jednak stanowisko w Równinie Dolnej, gdzie w 12 grobach odkryto ponad 30 brązowych dzwoneczków. Na podstawie tych danych Tadeusz Malinowski stwierdza, że – wbrew wspomnianym już tezom słowackiej badaczki (Danica Staššikova-Štukovska) – brązowe zawieszki dzwoneczkowate na ziemiach polski są przedmiotami rzadkimi. Z zasady są to znaleziska pojedyncze, a na niektórych, przekopanych na dużą skalę stanowiskach, nie zostały one w ogóle zarejestrowane przez archeologów.

Zdaniem Tadeusza Malinowskiego zabytki datowane na IX a nawet VIII w., najsłuszniej należy uznać za zakarpackie. Okaz z Lubomi (Malinowski 1993, Ryc. 3: 7) określa jako typ kesztelski, natomiast wykonany z żelaza dzwoneczek z Wojciechowa (Malinowski 1993, Ryc. 3: 3) uznaje za zabytek zakarpacki, jeśli nie bałkański. Dzwoneczki datowane na X w. są łączone przezeń z oddziaływaniami południowymi, docierającymi z zachodnich rejonów Półwyspu Bałkańskiego, konkretnie z obszaru należącego do kultury bielobrdowskiej.

Dzwoneczki z młodszych okresów, z XI-XII w. (ale i niektóre z X w.) mogą – zdaniem Tadeusza Malinowskiego – pochodzić z ziem bałtyjskich. Na terenie Litwy, Łotwy (jak i na dawnych ziemiach Prusów) spotykane są one masowo od X w. Ich duża ilość oraz rozmaitość typologiczna wskazuje, że mogły być ozdobami samymi w sobie, a także częściami bardziej urozmaiconych rodzajów ozdób noszonych dość powszechnie. Z rdzennych ziem bałtyjskich zawieszki rozprzestrzeniły się na tereny dzisiejszej Białorusi (której północno-zachodnie ziemie były ówcześnie zamieszkiwane przez Bałtów) oraz Ukrainę i Rosję, gdzie stały się elementem stroju ludności ruskiej. Moda na zawieszki dotarła także do plemion ugrofińskich, aż po Finlandię. Spotykamy je na terenie Skandynawii, w Szwecji (Birka) oraz u nasady Półwyspu Jutlandzkiego (Haithabu).

W przypadku zawieszek z Wielkopolski, Małopolski można liczyć się z tym, że częściowo chodzi o importy z ziem bałtyjskich a częściowo o naśladownictwa. Wyjątkowe znaczenie ma cmentarzysko w Równinie Dolnej, będące nekropolą ludności pruskiej, a zatem bałtyjskiej. Właśnie bałtyjskim zamiłowaniem do omawianych ozdób należy tłumaczyć bogactwo i różnorodność tamtejszych zawieszek. Z kolei dzwoneczki z grodziska w Czermnie, z Gródka nad Bugiem, Drohiczyna (a także Ogrodnik) oraz Przemyśla należy wiązać z ludnością polsko-ruską zamieszkującą ten teren.

[5] Dwa okazy datowane na 2. połowę, koniec VIII w. oraz na IX w. (Lubomia i Wojciechów), kolejne dwa pochodzą z X w. ze stanowisk w Gostyniu i Kruszwicy. Kilka zabytków pochodzi ze stanowisk funkcjonujących przez dłuższy okres czasu, brak danych o szczegółowej chronologii interesujących nas przedmiotów (6 miejscowści: Gródek nad Bugiem, Gruczno, Ląd, Mietlica, Ostrów Lednicki). Trzy stanowiska są znacznie młodsze, datowane na okres od połowy XIII w. po połowę XV w. (Gdańsk, Raciąż i Równina Dolna). Zgodnie ze sporządzonym przez Tadeusza Malinowskiego wykresem największa liczba stanowisk, skąd znamy zawieszki jest datowana na XI lub XII stulecie (niekiedy na XI-XII w.). Podobnie (ewentualnie nieco szerzej na XI-XIII w.) można zapewne datować zawieszki znane z osiedli czy cmentarzysk z Cedyni, Czermna, Giecza i Wolina-Młynówki. Z XII-XIII w. pochodzą dzwoneczki z Łęczycy i Poznania.

Po 1993 r. nie ukazały się nowe syntetyczne opracowania na temat zawieszek z Polski, wskazać jednak należy na wnikliwe artykuły na temat zawieszek z Czerska (Bronicka-Rauhut 1998, 30 i n.), Święcka (Jaskanis 2008), Lubienia (Skóra, Kurasiński 2011) i Ostrowa Lednickiego (Wrzesińska, Wrzesiński 2016).

Zawieszki dzwoneczkowate cieszą się natomiast dużym zainteresowaniem badaczy na południe od Polski. Należy tu jeszcze raz wskazać studium badaczki ze Słowacji (Staššiková-Štukovská 1993), ale i archeologów z Austrii i Węgier. Dzwonki odlane z brązu, żelaza, uformowane z blachy brązowej, sporadycznie z blachy ocynowanej, srebrnej, a nawet z pozłacanego brązu odkryto w wielu pochówkach na terenie Kaganatu Awarskiego. Peter Stadler podzielił je na 40 typów (lista znalezisk: Pomberger, Stadler 2018, Tabela 1). Odkryć dzwonków dokonywano w grobach z pochówkami pojedynczymi, podwójnymi oraz jeźdźca z koniem. Bazując na szeregu znalezisk dzwonków z nekropolii awarskich ze Słowacji, Węgier i Austrii można stwierdzić, że przedmioty te były w powszechnym użyciu u ludu Bajana (zob. np. zob. też Mühlhans, Saunderson, Mozgal, Bajnóczi 2022).

Bardzo ciekawe są wyniki badań znalezisk pochodzących z cmentarzyska w Vösendorf-Laxenburgerstrasse (Dolna Austria; por. Pomberger, Stadler 2018). Nekropola w Vösendorf liczy 443 pochówki datowane na środkowy – późny okres awarski (po 650 – do pocz. IX w.). Oprócz przedmiotów należących do stroju zmarłego, broni i ceramiki, odkryto tu także zawieszki dzwoneczkowate. Zwyczaj przyozdabiania się dzwoneczkami rozpoczyna się w II fazie środkowego okresu awarskiego i wyraźnie osiąga szczyt w okresie późnoawarskim. W grobach o numerach 9 i 532 dzwoneczki były umiejscowione w okolicy bioder. Uważa się, że służyły jako idiofony-amulety apotropaiczne, a noszono je w małych woreczkach.

Na terenie Kotliny Karpackiej zawieszki dzwoneczkowate znajdowano w grobach dzieci w wieku *infans I* i *II*, młodzieży, oraz dorosłych kobiet i mężczyzn. Lokalizowane są przede wszystkim w okolicy bioder, dłoni, przedramienia, ud, kolan oraz podudzia. Dziecko złożone w grobie nr 51 na cmentarzysku w Vösendorf nosiło dzwoneczek na szyi. Podobnie w grobie nr 220, dzwonek leżał na wysokości ramion dziecka, co wskazuje na pierwotną lokalizację dzwonka na szyi. Wartym uwagi jest pochówek z (zapewne słowiańskiego) cmentarzyska w Pottenbrunn (grób nr 181), w którym pochowano kobietę. W obrębie jej klatki piersiowej znaleziono dzwonek-zawieszkę. Antropolog Maria Teschler-Nicola przebadała szkielet zmarłej, która najwyraźniej cierpiała na poważną chorobę. Można przypuszczać, że dzwoneczek miał ostrzegać innych przed osobą chorą. Dzwoneczki w grobach dziecięcych lokalizowane są w okolicy głowy (Nové-Zámky I, grób 438), przy stopach (grób 438, Nové-Zámky I) lub przy stopach i biodrze (Leobersdorf, grób 130).

Żelazne dzwonki niekiedy odkrywane są wraz z fragmentami tkanin, np. na stanowisku Komárno X Lodenica II (grób 91). Co ciekawe analiza tkanin i ich ułożenia względem siebie sugeruje, że dzwoneczki były doczepiane do sakiewek, które z kolei były przymocowane do pasa. Podobne znaleziska znamy z nekropolii Kaposvár Toponár 40 (groby 18, 36, 43 i 48). Żelazne dzwonki znamy także z cmentarzyska w Kölked-Feketekapu (ludność germańska, Gepidzi).

Dzwonki najczęściej odlewano z brązu lub żelaza. Wyjątkiem może być srebrny dzwonek z grobu nr 77 w miejscowości Gerjen, posrebrzany dzwonek z grobu 208 Záhorská Bystrica oraz dzwonki z pozłacanego brązu z grobu 65 Komárno IX Loednice I.

Osobna kategoria dzwoneczków to te, które stanowiły inwentarz grobowy jeźdźców pochowanych z wierzchowcami. Na wielokrotnie już wspominanym cmentarzysku w Vösendorf zarejestrowano 38 tego typu przypadków. Pochowani mężczyźni zmarli w wieku *adultus* i *maturus*. Zawieszki znaleziono w okolicy czaszki i kręgosłupa. Na ogół były to jeden lub dwa dzwonki, zazwyczaj wykonane z brązu lub uformowne z brązowej blachy. Na wyróżnienie zasługuje żelazny dzwonek przymocowany najprawdopodobniej do paska na czole konia z grobu 715. Należy wspomnieć, że nie wszystkie dzwonki odkryte we wspólnych grobach ludzi i koni, należały do elementów uprzęży końskiej. W takich grobach dzwonki są często lokalizowane w okolicy bioder, ud czy miednicy pochowanych mężczyzn.

Do najciekawszych znalezisk z terenu Kaganatu Awarskiego należą odlewane z brązu zawieszki dzwoneczkowate zdobione wyobrażeniami twarzy ludzkiej. Odkryto je na cmentarzysku w Komárnie (Słowacja) w grobach nr 11 i 107. Są datowane na 1. poł. VIII w. (por. Pomberger, Mühlhans, Saunderson, Grömer 2021, zwłaszcza Ryc. 3: 1, 10: 2). Przeznaczenie tych zabytków nie jest do końca jasne, być może miały one odpędzać złe moce lub symbolizować odcięte głowy wrogów.

Przegląd znalezisk z Europy północnej należy rozpocząć od słynnej Birki. W jedenastu przebadanych grobach wyeksplorowano 11 brązowych dzwoneczków, które zostały omówione przez Anne-Sofie Gräslund (1984). Zawieszki znajdowały się w czterech grobach z trumną, trzech grobach szybowych oraz w czterech grobach komorowych. Wszystkie groby z trumnami oraz jeden grób szybowy należały do dzieci. Osiem dzwonków zachowało się w całości, pozostałe fragmentarycznie. Wydaje się, że zawieszki z Birki uznać należy za import z terenów bałtyjskich, ugrofińskich.

Z całą pewnością największa ilość zawieszek dzwoneczkowatych pochodzi z terenów bałtyjskich oraz ugrofińskich, o czym pisali niemal wszyscy cytowani uprzednio autorzy. Wrażenie mnogości znalezisk potęgowane jest przez odkrywanie w grobach niekiedy całych serii zawieszek. Oczywistym przykładem jest wspominana już wielokrotnie Równina Dolna, ale i stanowiska z dzisiejszej Litwy, Łotwy (por. np. *Žiemgaliai*… = *The Semigallians* 2005, 58, 61, 64, 67, 163 i n., 183; *Sėliali*… = *The Selonians* 2007, 57, 70, 73, 77 i n., 81, 114, 145 i n., 253; Spirģis 2008, 146, 388 i n., 399, 402, 412, 417, 424; *Kuršiai*… = *The Couronians*… 2009, 217, 412 i n.) czy też Białorusi (por. Plavinski 2017, 69 i n., Ryc. 55-56). Najwięcej zawieszek znamy z X-XIII w.[6].

Wydaje się, że w kulturze bałtyjskiej dzwoneczki były ozdobą/talizmanem przeznaczonym dla kobiet oraz dziewcząt (Jończyk 2022)[7].

Powszechność zawieszek wśród Bałtów poświadczają także znaleziska z terenu dzisiejszej Polski. Najwięcej pochodzi ich ze stanowiska Równina Dolna (93 zabytków). Tamtejszy zespół osadniczy składał się z grodziska zlokalizowanego na terenie zalewowym rzeki Gubra oraz z cmentarzyska (zob. Odoj 1960; Goßler, Jahn 2012; 2013; Koperkiewicz 2020, 202-204). Czas funkcjonowania grodu datuje się na okres od około połowy XIII w. do XV w. Przyjmuje się, że grodzisko jest tożsame z zamkiem krzyżackim zwanym *Wiesenburg* (przez ludność pruską określany jako *Walewona*). Budowa obiektu rozpoczęła się w 1241 r., natomiast w 1263 został on – w czasie powstania ludności pruskiej – opuszczony przez Krzyżaków i zniszczony przez ludność pruską. Późniejsze zabudowania na terenie grodziska wiązane są z siedzibą (pruskiego) lennika zakonu (a nie działalnością samych Krzyżaków). Około 1,4 km od grodu znajduje się rozległe cmentarzysko (w znacznej mierze zniszczone przez wybieranie piasku). W trakcie niemieckich (przedwojennych) i polskich (realizowanych po 1945 r.) badań odsłonięto tu około 240 grobów, szacuje się, że cmentarzysko mogło pierwotnie liczyć ich nawet 500. Obiekt jest datowany na koniec XIII-XIV w., nie można wykluczyć, że część grobów pochodzi dopiero z XV stulecia. Pochówki były bogato wyposażone. W inwentarzu grobowym można wyróżnić elementy zachodnie („gotyckie“) oraz bałtyjskie (w tym zawieszki).

Z osadnictwem bałtyjskim, ale tym razem jaćwieskim należy łączyć serię 33 zawieszek z Szurpił. W obrębie tego kompleksu osadniczego (o powierzchni ponad 4 km^2) mamy do czynienia z kilkoma stanowiskami (por. Engel 2020, 15-174), m.in. grodziskiem na Górze Zamkowej (stan. 3), kilkoma osadami otwartymi (m.in. stan. 4 i 8), serią kopców strażniczych, grobli (wałów ziemnych), ale i (do niedawna słabo rozpoznanych) cmentarzysk. Do tej ostatniej kategorii zalicza się m.in. stan. 8a tzw. Mosiężysko, badane od roku 2008. Chodzi o cmentarzysko ciałopalne. Na podstawie wstępnych wyników badań (2018-2011; przebadano 1,56 ara) tak opisuje je Ludwika Jończyk: „[…] do tej pory odkryto na badanym cmentarzysku ponad 3,5 tysiąca zabytków stanowiących wyposażenie zmarłych, kilkanaście tysięcy fragmentów przepalonych kości oraz około 10000 fragmentów ceramiki. Odkrywane na cmentarzysku przedmioty stanowiące wyposażenie zmarłych łączy jedna cecha – zostały starannie zniszczone. Zarówno ozdoby, broń, jak i narzędzia noszą ślady cięcia, łamania, wyginania. Wszystkie również znajdowały się wraz ze swoim właścicielem na stosie pogrzebowym – są w różnym stopniu nadtopione bądź stopione, a w przypadku zabytków żelaznych pokryte patyną ogniową. Najliczniej znajdowane są przedmioty brązowe, które stanowią 83% całego zbioru“ (Jończyk

[6] Jak podkreśla Ludwika Jończyk być może funkcjonowały one na terenach bałtyjskich dłużej, jako element inwentarza grobowego (Jończyk 2022, 81). Autorka wskazuje w tym kontekście na dwa znaleziska: z m. Augustinišķi, gdzie dzwonki znaleziono w 8 grobach datowanych monetami na XV w. (por. Berga 1997) oraz na grób nr 14 z miejscowości Griežė. W skład inwentarza wchodziła nie tylko zawieszka dzwoneczkowata, ale i dwie monety Aleksandra Jagiellończyka (1492/1501-1506) pozwalające odnieść zespół do początku XVI w. (por. *Kuršiai*… = *The Curonians*… 2009, 412 i n.).

[7] Autorka wskazuje na cmentarzysko w Augustinišķi, na którym dzwonki występowały w grobach kobiecych, dziewczęcych i dziecięcych. Odkryto tam 4 pochówki dzieci w wieku 1,5 do 4 lat, i w każdym z nich znaleziono dzwoneczki. W uboższych grobach znajdowały się 1-2 egzemplarze (był to jedyny element inwentarza grobowego), ale w grobie nr 73 odkryto aż 9 dzwoneczków. Natomiast na cmentarzysku w Lejasdopeļi odkryto łącznie 23 groby mężczyzn i chłopców, gdzie najmłodsi z pochowanych mieli ok. 4 lata. W grobach odkryto standardowe wyposażenie, jak elementy stroju, broń i narzędzia, jednak nie zarejestrowano w nich dzwoneczków. Pośród 15 pochówków kobiet i dziewczynek (najmłodsza pochowana miała ok. 5 lat), dzwoneczki wystąpiły w pięciu bogato wyposażonych grobach (Jończyk 2022, 81 i n.).

2015, 238). Cmentarzysko datować należy przede wszystkim na XIII w.: „[…] z możliwością rozszerzenia tej chronologii na koniec XII i początki XIV w.“ (Jończyk 2015, 239). Marcin Engel wiąże cmentarzysko z fazą I (2. ćw. XIII- 1. ćw. XIV w., por. Engel 2020, 165, 174). Ogromna większość odkrytych na stan. 8a zabytków ma charakter bałtyjski. Przepalenie i uszkodzenia zawieszek dzwoneczkowatych wiążą się z sepulkralnymi praktykami kultowymi.

Z Jaćwięgami łączy się także grodzisko w Dybowie, skąd pochodzi 5 zawieszek (Engel, Iwanicki, Sobczak 2018, 277-280). Podobnie (jako jaćwieskie) traktuje się nowoodkryte, niezwykle bogate ciałopalne cmentarzysko w Krukówku skąd pochodzi co najmniej 17 zawieszek (krótko wspomina o nich L. Jończyk [2022, 84]; zob. Gruszczyńska-Ziółkowska 2021, 35 i n., Ryc. 17; Engel, Siemaszko 2019).

O ile mi wiadomo, brak nowych, całościowych opracowań zawieszek dzwoneczkowatych z terenów bałtyjskich (skąd pochodzi ich najwięcej). Niniejszy przegląd badań wypada więc zakończyć cytatem z opracowania Ludwiki Jończyk, która pisze: „Bardzo brakuje pełnego opracowania tej kategorii zabytków. Klasyfikacja stworzona na podstawie znalezisk fińskich (Rainio 2008) jest doskonałym punktem wyjścia, a uzupełnienie jej o analogiczną pracę obejmującą zabytki z ziem bałtyjskich byłoby mocno pożądane” (Jończyk 2022, 81)[8].

*

Powyższe uwagi – bazujące na wynikach studiów archeologicznych – warto uzupełnić uwagami na temat materiału ikonograficznego i przekazów pisanych.

Dzwonki-zawieszki są bardzo dobrze poświadczone jako element stroju późnośredniowiecznego-renesansowego błazna (por. Wilska 1998, 56-66). Chodzi o czapkę błazeńską, o tzw. kuklę. Jej elementem były zawieszki dzwoneczkowate. Pisze o tym m.in. Mikołaj Rej (1505-1569) w słynnym *Wizerunku własnym żywota człowieka poczciwego*: „Błazenek w kukle z cepami, pas miał okuwany, uszy jak u sarny, na nich wiszą dzwonki, a cepy na pstrym kiju z lisimi ogonki” (Rej, *Wizerunek...*, 161).

Zawieszki dzwoneczkowate są bardzo dobrze widoczne na jednej z kart Graduału Jana Olbrachta (1492-1501), który powstał u schyłku XV lub na początku XVI w. Autorem części miniatur był Maciej z Drohiczyna. Na górnym marginesie jednej z kart jest bardzo dobrze czytelne przedstawienie błazna (wydaje się że jest to portret konkretnej osoby) w czapce z całą serią zawieszek dzwoneczkowatych (trzy duże, na końcu oślich uszu oraz 8 mniejszych na samej czapce; Wilska 1998, Ryc. 23). Błazen w żółtym stroju pojawia sie na rycinach w kodeksie Baltazara Behema, powstałym w samym początku XVI w. Także w tym przypadku strój błazna zdobią dzwonki (Wilska 1998, Ryc. 24). Również na jednej z miniatur Stanisława Samostrzelnika widzimy błazna, którego strój jest zaopatrzony w dzwonki (Wilska 1998, Ryc. 25)[9].

Dzwonki stanowiły także element stroju kapłanów żydowskich w XVI w. (por. Turnau 1999, 50).

Intrygujące jest XV-wieczne przedstawienie z malowidła *Pokłon trzech króli* na ołtarzu kościoła parafialnego w Ptaszowej, z ok. 1440 r. (obraz przechowywany w Muzeum Diecezjalnym w Tarnowie). Bardzo wyraźnie są widoczne zawieszki dzwoneczkowate wiszące u pasa jednego z królów (Wiesiołowski 1997, por. Ryc. 73; Kiełboń 2022, Ryc. 1: 1).

Pochodzące z XVI i XVII w. malowidła kręgu zachodnioeuropejskiego dokumentują niekiedy praktyczne zastosowanie kulistych dzwoneczków jako dziecięcych zabawek, bądź jako przedmiotów sygnalizujących lokalizację dziecka. Na obrazie autorstwa Pietera Bruegla Starszego z 1568 r. (znajdującego

[8] Poza Bałtami także Ugrofinowie często wykorzystywali zawieszki dzwoneczkowate. Jak już wspomniano Riitta Rainio zestawiła 481 idiofonów, jakie odkryto na terenie Finlandii. Dzwonki pojawiają się tutaj w okresie od V do IX w., ich liczba rośnie na przełomie IX i X w., najwięcej znamy ich z okresu XI-XIII w. Z XIV w. znamy ich radykalnie mniej, być może wiąże się to z chrystianizacją obyczajów pogrzebowych (por. Rainio 2008, 518; 2012, 373). Dziesięć artefaktów odkryto w skarbach, 31 w pochówkach kurhanowych, a 196 dzwoneczków stanowiło inwentarz (łącznie) 80 grobów szkieletowych. Groby szkieletowe z epoki żelaza zawierają bogate wyposażenie. Odkrywano w nich: zapinki, bransolety, pierścionki, broń, narzędzia, naczynia oraz resztki brązowych ozdobionych spiralami sukien. Przypuszcza się, że dzwonki były mocowane do sukien i zawieszane na łańcuchach, kompletach łańcuszków, naszyjnikach, pasach, nakryciach głowy i na rzemieniach uprzęży końskiej. Dzwonki wkładano także do woreczków lub wszywano do ubrań, gdzie służyły jako guziki. Niekiedy było ich nawet 14 lub 15 w jednym grobie. Na podstawie analizy danych archeologicznych można stwierdzić, że zawieszki dzwoneczkowate były przedmiotami zarezerwowanymi dla osób o wyższym statusie społecznym. Wraz z zawieszkami w pochówkach znajdujemy także szklane paciorki, srebrne monety, szczątki jedwabiu, miecze, groty włóczni i topory. Zasadniczo są to przedmioty importowane (Rainio 2008, 54).

[9] Jak podkreśla Małgorzata Wilska dzwonki miały za zadanie anonsować pojawienie się błazna: „Dźwięk dzwonków oznajmiał, że zbliża się ktoś wyjątkowy, nie należący do zwykłych dworzan. Można by tu snuć analogie do kołatki trędowatego czy stuku kija pielgrzyma z jednej strony, a z drugiej do trąb zawiadamiających o pojawieniu się króla czy zwiastujących orszak niebieski. Dzwonki, które umieszczano przy czapie i ubraniu, odrywały się często i gubiły, stąd też notatka w rachunkach królewskich z roku 1510 mówiąca o wypłacie 3 florenów dla Bieniasza *histrioni pro campana veste* [campanum – dzwonek]”; Wilska 1998, 65, przyp. 23 [tam literatura źródłowa]).

się w Kunsthistorisches Museum w Wiedniu), pt. *Taniec ludowy* na pierwszym planie można dostrzec dwie dziewczynki kołyszące się w rytm muzyki (Kiełboń 2022, Ryc. 1: 4). Młodsza posiada sporej wielkości kulisty dzwoneczek przytroczony do rękawa. W związku z tym, że dziewczynki znajdują się w pobliżu dudziarza, dźwięk tego dzwonka był raczej niesłyszalny, może to dowodzić, że przedmiot ten miał za zadanie informować rodziców/opiekunów o miejscu, gdzie przebywa dziecko. Dzwonki, jako element stroju dzieci widzimy także na obrazach Juana Pantoja de la Cruza (1553-1608), nadwornego portrecisty księcia Filipa II (zm. 1598). Można się tam doszukać kulistych dzwoneczków przytroczonych do ubrania lub stanowiących elementy wielofunkcyjnego urządzenia, czyli grzechotko-smoczka, również zawieszonych na łańcuszkach, a nawet sporych rozmiarów dzwonków z sercem. Malarstwo tego typu bardzo często ułatwia możliwość rekonstrukcji dziecięcych przedmiotów użytkowych (Tamboer 2000, 14, 52).

Interesujące nas zabytki występują także w pismach oraz w materiale ikonograficznym dotyczącym zwierząt. Ralf Bleile (2017), wskazywał na związek zawieszek z łowiectwem, przywołując tzw. księgę sokolniczą cesarza Fryderyka II (XII w.), przekazy arabskie (VIII w.) oraz malowidło z Iranu (Nishapur; VIII-X w.). Na wyżej wspomnianym malowidle przedstawiono sokolnika siedzącego na koniu, na którego ramieniu spoczywa ptak z zawieszką dzwoneczkowatą z krzyżowy wycięciem w dolnej partii (Bleile 2017, Ryc. 7)[10].

Zawieszki pojawiają się także na portretach zwierząt domowych. Wybitna włoska malarka epoki baroku, Giovanna Garzoni na obrazie pt. *Piesek pokojowy z chińską filiżanką i ciastkami* (ok. 1648 r.), przedstawiła niewielkiego pieska posiadającego obrożę, na której umieszczono trzy kuliste dzwoneczki, złożone z dwóch połówek oraz z podłużnym wycięciem w dolnej partii (Kiełboń 2022, Ryc. 1: 3).

Funkcja zawieszek u zwierząt drapieżnych, jak i udomowionych mogła być taka sama, mianowicie dźwięk dzwonka miał pomagać w ich lokalizacji.

W tym miejscu wspomnieć należy jeszcze o dzwonkach – janczarach (por. *Słownik wyrazów obcych*...1978, 322), występujących na Podhalu, gdzie nazywa się je turlikami. Chodzi tutaj o dekoracyjne dzwonki zaprzęgowe, przyłączone do sań lub powozów[11]. Te niewielkie kuliste dzwoneczki w XIX w. stały się powszechnym detalem sań wyjazdowych, a współcześnie nie brakuje ich na zaprzęgach końskich, nie tylko zimowych, ale są także nierozłącznym elementem odświętnych przejazdów powozów (por. Żurawska 1982; 1994)[12].

[10] W okresie renesansu i baroku także na terenie Rzeczpospolitej dzwonki zakładano sokołom – ptakom wykorzystywanym w łowach (przekazy Mikołaja Reja, Wacława Potockiego). Należy podkreślić, że częściowo chodzi tutaj o zwroty retoryczne, jak pisze w swoim opracowaniu *Staropolskie nazewnictwo instrumentów muzycznych* Barbara Szydłowska-Ceglowa: „Te dzwonki noszone przez szlachetne, cenione sokoły pełnią w tekście [Reja: *Wizerunek własny*...] rolę przenośni, «oznaki szlachectwa»: «A iż się będziesz báwił niepotrzebną tłuszczą, Takżeć dzwonki odjąwszy od lásá cie puszczą»" (Szydłowska-Ceglowa 1977, 235).

[11] Tadeusz Malinowski podkreśla, że absolutnie nie należy stosować tej nazwy dla ozdób noszonych przez ludzi: „Fatalne jest nazwanie metalowych dzwoneczków kulistych janczarami (s. 50 i 52). Janczary bowiem, to wyłącznie dzwonki przy uprzęży końskiej [...], tymczasem w tekście stwierdza się, że dzwoneczki te były w dużym stopniu używane przez ludzi, m.in. jako ozdoba ubrań" (Malinowski 2001, 156).

[12] Od dawna prowadzone są studia zmierzające do rekonstrukcji dźwięku wydawanego przez zawieszki dzwoneczkowate. Kwestia ta nie będzie tu szerzej analizowana. Nagrania dźwięku zawieszek z Czermna realizuję we współpracy z Katarzyną Tatoń oraz profesorem Ireneuszem Czajką z Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.
Dzwonki z Kaganatu Awarskiego oraz z Wielkich Moraw z terenu aktualnej Słowacji można usłyszeć na płycie CD nagranej przez Danicę Staššikovą-Štukovską i Michala Smetankę w 1984 r. pt. *Signálne a hudobné nástroje*. Nowa wersja w formie płyty CD pt. *Signal and musical instruments - by word, image, sound and music* powstala w 2015 r. (możemy tu odsłuchać wybrane idiofony w tym dzwoneczki; por. https://www.academia.edu/15990818/Signal_and_musical_instruments_by_word_image_sound_and_music [data dostępu: 15.09.2022]). W tym kontekście trzeba jednak przede wszystkim wskazać na projekt *Metallic Idiophones between 800 BC and 800 AD in Central Europe – Their Function and Acoustic Influence in Daily Life*, jaki realizowany jest w latach 2020-2022 przez Marię Pomberger (oraz Karinę Grömer). Jego celem jest analiza idiofonów z terenu Austrii, Republiki Czeskiej, Słowacji, Szwajcarii i Węgier, przy czym ważną rolę odgrywają tutaj próby rekonstrukcji dźwięku wydawanego przez poszczególne instrumenty (por. Pomberger, Mühlhans, Grömer 2021). Projekt dotyczy zabytków prahistorycznych (od wczesnej epoki żelaza) aż po dzwonki znane z Kaganatu Awarskiego.
W przypadku Skandynawii studiami nad rekonstrukcją dźwięku zawieszek zajmuje się Riitta Rainio (por. Rainio 2008; 2012), choć obecnie jej działalność koncentruje się na idiofonach prahistorycznych (w latach 2017-2023 realizuje ona projekt *Acoustics and auditory culture at hunter-gatherer rock art sites in Northern Europe, Siberia and North America;* por. https://researchportal.helsinki.fi/en/projects/acoustics-and-auditory-culture-at-hunter-gatherer-rock-art-sites- [data dostępu: 15.09.2022]).
W latach 2014-2021 zrealizowano w Polsce projekt pt. *Archeologiczne instrumenty muzyczne w polskich zbiorach muzealnych*. Jego efektem jest tom przygotowany przez trzech autorów (Gruszczyńska-Ziółkowska, Tatoń, Czajka 2021). W ramach projektu przebadano około 300 dzwonków i brzękadeł, lecz tylko 70 obiektów poddano analizie pod kątem ich walorów dźwiękowych. Do ogólnej liczby zabytków należy dodać osiem obiektów, co prawda uszkodzonych jednak posiadających budowę identyczną z tymi, których dźwięki są znane, i pochodzących z tego samego stanowiska archeologicznego (por. zwłaszcza Gruszczyńska-Ziółkowska, Tatoń, Czajka 2021, 21-59). Na CD istnieje możliwość przesłuchania wybranych instrumentów, w tym zawieszek dzwoneczkowatych; por. także http://zmsim.uw.edu.pl/historia/publikacje-on-line/wydobyte-z-ciszy/pliki-audio.html (data dostępu: 15.09.2022).

ZAWIESZKI DZWONECZKOWATE Z CZERMNA NA TLE ZNALEZISK Z POLSKI

Po zaprezentowaniu bardziej ogólnych uwag na temat zawieszek dzwoneczkowatych łatwiej będzie przedstawić polski kontekst znalezisk z Czermna-Czerwienia.

Przygotowując pracę magisterską zestawiłam informacje o 314 zawieszkach dzwoneczkowatych z Polski. Znamy je ze wszystkich regionów naszego kraju, ale wyraźnie widać dominację terenów na wschód od Wisły. Duża seria zawieszek pochodzi ze wschodniej Małopolski, pogranicza polsko-ruskiego.

Wśród znalezisk położonych nad środkowym Bugiem należy wymienić Drohiczyn, skąd znany jest jeden egzemplarz dzwoneczka (Musianowicz 1956, 172, Tabl. XIX: 9; Kiełboń 2022, Drohiczyn / [1]). Zgodnie z wynikami dotychczasowych badań archeologicznych uznaje się, że tamtejszy kompleks osadniczy, złożony z grodu i otaczających go osad, powstał w XI w. (Dzik, Juspović 2019, 88). Badania archeologiczne dowodzą, że okres jego znacznego rozwoju przypada na XII w. W tym okresie, Drohiczyn pojawia się w źródłach pisanych. Pierwsza wzmianka, w XII-wiecznym *Latopisie Kijowskim*, dotyczy przynależności grodu do Rusi (Dzik, Juspović 2019, 88).

Nieopodal Drohiczyna znajduje się miejscowość Ogrodniki, gdzie odkryto wczesno-średniowieczną osadę (z X-XII w.). Autorzy publikacji zwracają uwagę na widoczne w kulturze materialnej elementy zachodnio- (mazowieckie) i wschodniosłowiańskie (dregowickie; por. Musianowicz, Zawadzka 1961, 170 i n.). Interesującą nas zawieszkę należy uznać za element wschodni (Musianowicz, Zawadzka 1961, 150, Tabl. XXX: 9; Kiełboń 2022, Ogrodniki / [1]). Nieopodal znajduje się cmentarzysko w miejscowości Czarna Wielka skąd pochodzi jedna zawieszka (Dzik 2014, 177-179, Ryc. 71: 1; Kiełboń 2022, Czarna Wielka / [1]; na temat sytuacji etnicznej, politycznej, religijnej w tym regionie zob. Dzik 2019).

Cmentarzysko w Święcku należy wiązać z północno-wschodnimi peryferiami Mazowsza. Było ono częścią zespołu osadniczego kasztelanii (znamy stąd aż osiem zawieszek; por. Jaskanis 1998, 218 i n.; Kiełboń 2022, Święck / [1] – Święck / [8]). Z północnych peryferii Mazowsza znamy zawieszkę z cmentarzyska w Pokrzywnicy Wielkiej (Rauhut, Długopolska 1971, 314, 338, 346; Kiełboń 2022, Pokrzywnica Wielka / [1]).

Przenosząc się nieco na południe należy wskazać datowany na okres plemienny żelazny dzwoneczek z kurhanu z Wojciechowa (Bargieł, Gurba 1985, 29; Kiełboń 2022, Wojciechów / [1]).

Do stanowisk z dwoma okazami zawieszek dzwoneczkowatych należy Chodlik (Kiełboń 2022, Chodlik / [1] – Chodlik / [2]). Zawieszki zostały odkryte w warstwie ziemi ornej, na głębokości maksymalnie 15 cm od powierzchni gruntu[13].

Liczną serię zawieszek odkryto w Czermnie (por. Katalog)[14]. Wszystkie są znaleziskami luźnymi. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że w Czermnie, poza samym grodziskiem, prowadzone są intensywne prace rolne. Być może zawieszki stanowiły pierwotnie część inwentarzy grobowych (duże cmentarzysko znamy ze stan. 3). Pochówki uległy zniszczeniu w wyniku orki (por. uwagi o charakterze kolekcji zabytków z Czermna w tym tomie: Bagińska, Chudzińska, Florkiewicz, Wołoszyn 2023).

Jak już wspomniano zawieszki z Czermna łatwiej klasyfikować według typologii zaproponowanej przez Włodzimierza Powietkina (2009), a nie tej wypracowanej dla Finlandii, co stanowi kolejną przesłankę za uznaniem kultury materialnej tego stanowiska w XI-XIII w. za ruską. Warto jednak dodać, że z tego stanowiska znamy także zabytki (najpewniej) bałtyjskie, jak np. okucie pochwy miecza (por. Wołoszyn, Florkiewicz, Nosek, Stępiński 2018).

Seria zawieszek pochodzi także z Gródka (Kiełboń 2022, Gródek / [1] – Gródek / [34]). Gródek to średniowieczny Wołyń – gród ruski wzmiankowany po raz pierwszy pod rokiem 1018 (o stanowisku zob. Wołoszyn [red.] 2018).

Jeden zabytek pochodzi z Chełma-Kredowej Góry (Dzieńkowski 2021, 310 [zabytek zaginął]), a kolejne trzy zawieszki również z grodu pogranicza polsko-ruskiego, z Sąsiadki, czyli Sutiejska (Żołędziowski 2013, Tabl. 55; Kiełboń 2022, Sąsiadka / [1] – Sąsiadka / [3]; o samym stanowisku Kalaga 2014).

[13] Chronologia grodziska mimo dotychczasowych badań wciąż jest niejasna. W świetle najnowszych badań datowanie należy przesunąć co najmniej do początku wieku VIII, choć odkryta na tym terenie ceramika datowana jest nawet na VI w. Z pięciu pozyskanych dat radiowęglowych ze spalonego drewna pochodzącego ze środkowego i zewnętrznego wału grodziska, uzyskano szerokie datowanie od połowy VIII do IX w. Również w tych samych ramach chronologicznych należy umieścić trzeci, największy z wałów, długi na ponad kilometr, (Miechowicz 2018, 15-18). Serdecznie dziękuję Panu Łukaszowi Miechowiczowi za informacje o obu zawieszkach.

[14] Do zawieszek uwzględnionych w katalogu należy dodać jeszcze sześć zabytków z badań z lat 50-tych i 70-tych XX w. (zob. przyp. 1).

Cztery zawieszki znamy z Przemyśla – kolejnego ważnego stanowiska pogranicza polsko-ruskiego (Koperski 1987, 224, 227, 237, Tabl. X: g; 2001, 51, 233, Ryc. 67; Kiełboń 2022, Przemyśl / [1] – Przemyśl / [4])[15]. Gród wzmiankowany jest po raz pierwszy pod rokiem 981 (por. Sosnowska [red.] 2010).

*

Z takich stanowisk pogranicza polsko-ruskiego, jak Czermno, Gródek nad Bugiem pochodzą większe ilości zawieszek dzwoneczkowatych, natomiast z Drohiczyna i Przemyśla znamy pojedyncze egzemplarze. Brak zawieszek dzwoneczkowatych z Trepczy koło Sanoka, choć kultura materialna tego stanowiska ma ruski charakter (a w każdym razie znamy stamtąd wiele ruskich zabytków). Różnice w ilości zabytków w obrębie zachodniej peryferii ziem ruskich należy tłumaczyć wskazując na następujące czynniki: 1) charakter stanowisk; 2) charakter metod badawczych (sposobów pozyskiwania zabytków) oraz 3) różnice kulturowe.

Odnośnie dwóch pierwszych punktów należy zauważyć, że Przemyśl to duże miasto, którego późnośredniowieczna i nowożytna rozbudowa/przebudowa zniszczyła nawarstwienia wczesnośredniowieczne, a towarzyszące tym nawarstwieniom zabytki ruchome zaginęły bez śladu (nie prowadzono wówczas ich rejestracji). W przypadku grodu nad Sanem warto też przypomnieć o zbudowaniu tam całego systemu fortyfikacji w XIX w., co z pewnością przyczyniło się do utraty wielu zabytków. Dzisiejszy Przemyśl to gęsto zabudowane miasto, z tych powodów prowadzenie tam poszukiwań przy użyciu wykrywaczy do metali może dać jedynie ograniczone rezultaty.

Inaczej jest w przypadku Czermna i Gródka nad Bugiem. Ośrodki te po okresie wczesnośredniowiecznej prosperity spadły do roli niewielkich wiosek, ale ich umocnienia, osady otwarte i cmentarzyska z X-XIII w. przetrwały w dużo lepszym stanie do XX w. niż w przypadku Przemyśla. Intensywna orka niszczy podgrodzia obu stanowisk (jedynie grodziska znajdują się pod ochroną konserwatorską), od kilku dekad grupy poszukiwaczy skarbów przeszukują oba kompleksy. W rezultacie znamy stamtąd ogromne ilości metalowych zabytków, w tym właśnie zawieszki dzwoneczkowate.

Zabytki z Gródka to przedmioty odzyskane od tzw. detektorystów. Zawieszki z Czermna pozyskano zasadniczo w trakcie badań w latach 2010-2011, były to prace prowadzone właśnie przy wykorzystaniu wykrywaczy do metali. Niewielka ilość zawieszek z Sąsiadki (podobnie jak Czermna i Gródka) może częściowo wynikać z faktu, iż opracowanie pod redakcją Joanny Kalagi z 2013 r. służyło prezentacji wyników badań z okresu od lat trzydziestych do pięćdziesiątych ubiegłego wieku, a zatem sprzed ery detektorystów.

O tym, że stosowanie wykrywaczy metali przyczynia się do odkrywania radykalnie większej ilości zabytków metalowych świadczą obserwacje numizmatyków, sfragistyków (por. Musin, Wołoszyn 2019), ale i wyniki badań na stanowiskach jaćwieskich (por. Engel, Iwanicki, Sobczak 2018).

Odnośnie różnic kulturowych należy przypomnieć, że zawieszki dzwoneczkowate znamy przede wszystkim z obszaru północnej części Europy wschodniej, z ziem Bałtów i Ugrofinów. Być może niewielka liczba ich znalezisk w Przemyślu wynika także z faktu, iż jest to ośrodek leżący dużo dalej od ziem Bałtów czy obszaru pogranicza bałtyjsko-ruskiego niż np. Czermno. W tym kontekście raz jeszcze należy przypomnieć o braku zawieszek dzwoneczkowatych z Trepczy koło Sanoka (grodu – zasadniczo ruskiego – położonego jeszcze dalej od ziem Bałtów).

Oczywiście nie możemy wykluczać, że część dzwoneczków trafiała na ziemie polskie w związku z najazdami Bałtów, które zwłaszcza w XIII w. sięgały aż po ziemię sandomierską (Teterycz-Puzio 2009).

Warto na zakończenie porównać rozmieszczenie w Polsce zawieszek dzwoneczkowatych i zapinek podkowiastych, a więc wyrobów pochodzenia bałtyjskiego/ugrofińskiego (znanego także na Rusi). Na terenie Polski zapinki te znamy głównie z osad, rzadziej z cmentarzysk. Żelazne zapinki podkowiaste koncentrują się we wschodnich rejonach Polski oraz wzdłuż Wisły. Na zachodzie zapinki tego typu praktycznie nie występują, a na Podlasiu oprócz licznych skupisk zapinek żelaznych pojawiają się także brązowe. Wszystkie zapinki podkowiaste odkryte na terenach Polski uznaje się za importy (choć nie można wykluczyć lokalnych naśladownictw; por. Jończyk 2013).

Reasumując można stwierdzić, że zdecydowana większość zawieszek dzwoneczkowatych z Czermna, to kolejna kategoria znalezisk dowodząca wschodniego charakteru kultury materialnej tego ośrodka. Czy ważniejsze były tu kontakty z Bałtami, czy ze Słowianami wschodnimi rozstrzygnąć niesposób – wynika to nie

[15] Informacje o dwóch – niepublikowanych – zabytkach (Przemyśl / [1] – Przemyśl / [2]) zawdzięczam Pani Renacie Zych.

tylko z ograniczonych możliwości archeologii w rozstrzyganiu o etniczności wytworów kultury materialnej ale i – oczywistego w świetle przekazów pisanych – nakładania się na siebie obu grup etnicznych[16].

[16] Uwaga redaktora: w opracowaniu Edyty Kiełboń – która omawia polską dyskusję na temat genezy zawieszek dzwoneczkowatych – pojawiają się terminy takie jak *kultura bielobrdowska*, *typ kestelski*. Warto w tym miejscu odesłać Czytelnika do współczesnej dyskusji na temat tych terminów (uwzględniono także termin *kultura Köttlach*): Giesler 1981; Breibert 2014; Biligrivić 2019; Müller 2020; Heinrich-Tamáska 2022; Radišić 2024.

KATALOG

Nr 1. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz; silnie zdeformowana (zgnieciona);
C. Pierwotnie kulista; małe uszko z drutu, umocowane na masywnej podstawie; widoczny jeden pierwotny, kolisty otwór w części dolnej, dwa kolejne powstały najprawdopodobniej w wyniku uszkodzenia (zgniecenia);
wymiary: wysokość z uszkiem – 10 mm; maksymalna średnica – 10 mm; wysokość uszka – 3 mm; szerokość otworu uszka – 2 mm; szerokość uszka – 1 mm;
D. MT, nr inw. MT/1272/6/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 1;
F. Ryc. VIIB: 1.

Nr 2. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w części dolnej długie, proste wycięcie; uszko masywne, z blachy;
wymiary: wysokość z uszkiem – 20; maksymalna szerokość – 16 mm; wysokość uszka – 5 mm; szerokość otworu uszka – 2 mm; szerokość taśmy uszka – 3 mm;
D. MT, nr inw. MT/1288/4/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 2;
F. Ryc. VIIB: 2.

Nr 3. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista, z dwoma okrągłymi otworkami i rozdzielającą je linią, uszko z drutu;
wymiary: wysokość z uszkiem – 15 mm; maksymalna średnica – 11 mm; wysokość uszka – 4 mm; szerokość otworu uszka – 3 mm; szerokość taśmy uszka – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1481/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 3;
F. Ryc. VIIB: 3.

Nr 4. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. W kształcie ostrosłupa o podstawie kwadratu i zaokrąglonej części dolnej; ślady poziomej linii; w części dolnej długie, krzyżujące się wycięcie; ślady po uszku;
wymiary: wysokość – 17 mm; maksymalna średnica – 17 mm; wycięcie – 20 ×10 mm;
D. MT, nr inw. MT/1635/2/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 4;
F. Ryc. VIIB: 4.

Nr 5. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; podłużne wycięcie; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 15 mm; maksymalna średnica – 10 mm; długość wycięcia – 10 mm; wysokość uszka – 4 mm; szerokość otworu uszka – 3 mm; szerokość taśmy uszka – 1 mm;
D. MT, nr inw. MT/1679/44/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 5;
F. Ryc. VIIB: 5.

Nr 6. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; z dwoma okrągłymi otworami; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 14 mm; maksymalna średnica – 11 mm; wysokość uszka – 5 mm; szerokość otworu uszka – 4 mm; szerokość taśmy uszka – 1 mm;
D. MT, nr inw. MT/1679/45/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 6;
F. Ryc. VIIB: 6.

Nr 7. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. W kształcie ostrosłupa na podstawie kwadratu, o zaokrąglonej części dolnej; ze śladami poziomej linii dookolnej, w części dolnej długie krzyżujące się wycięcie, masywne uszko;
wymiary: wysokość z uszkiem – 23 mm, maksymalna średnica – 15 mm, długość wycięcia – 17 × 15 mm; wysokość uszka – 5 mm; szerokość otworu uszka – 3 mm; szerokość taśmy uszka – 2,5 mm;
D. MT, nr inw. MT/1679/93/A;
E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II:16: 11;
2) Kiełboń 2020, zabytek nr 7, Ryc. 4: 5 i 8;
F. Ryc. VIIB: 7.

Nr 8. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w części dolnej długie, proste wycięcie zakończone kolistym wycięciem z jednej strony; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 17,5 mm, maksymalna średnica – 22 mm, długość wycięcia – 21 mm, szerokość prostego wycięcia – 2 mm, szerokość okrągłego wycięcia – 5 mm, wysokość uszka – 4 mm, szerokość otworu uszka – 2 mm, szerokość taśmy uszka – 2 mm;

D. MT, nr inw. MT/1679/94/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 8;
F. Ryc. VIIB: 8.

Nr 9. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; zdobiona w miejscu maksymalnej wypukłości trzema poziomymi liniami dookolnymi, w części dolnej podłużne wycięcie; we wnętrzu żelazna kulka; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 22 mm: maksymalna średnica – 16,5 mm; długość wycięcia –22 mm; szerokość wycięcia – 3 mm; wysokość uszka – 5 mm; szerokość wycięcia oczka – 4 mm; szerokość taśmy uszka –2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1679/95/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 9, Ryc. 4: 7;
F. Ryc. VIIB: 9.

Nr 10. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. W kształcie ostrosłupa na podstawie kwadratu, o zaokrąglonej części dolnej, w niej długie krzyżujące się wycięcie; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 24 mm; maksymalna średnica – 19 mm; długość wycięcia – 25 × 25 mm; szerokość wycięcia – 5 × 3 mm; wysokość uszka – 5 mm; szerokość otworu uszka – 4 mm; szerokość taśmy uszka – 1 mm;
D. MT, nr inw. MT/1679/96/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 10;
F. Ryc. VIIB: 10.

Nr 11. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; zdobiona w miejscu maksymalnej wypukłości trzema poziomymi liniami dookolnymi, w części dolnej podłużne wycięcie; we wnętrzu żelazna kulka; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 21 mm; maksymalna szerokość – 28 mm; długość wycięcia – 25 mm; szerokość wycięcia – 2 mm; długość uszka – 5 mm; szerokość otworu uszka – 3 mm; szerokość taśmy uszka – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1681/1/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 11;
F. Ryc. VIIB: 11.

Nr 12. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w miejscu maksymalnej wypukłości zdobiona trzema poziomymi liniami dookolnymi, w części dolnej podłużne wycięcie; masywne uszko;
wymiary: wysokość z uszkiem – 35 mm; maksymalna średnica – 25 mm, prawdopodobna długość wycięcia – 35 mm; prawdopodobna szerokość wycięcia – 5 mm, wysokość uszka – 7 mm; szerokość otworu uszka – 5 mm; szerokość taśmy uszka – 3 mm;
D. MT, nr inw. MT/1681/2/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 12, Ryc. 4: 6;
F. Ryc. VIIB: 12.

Nr 13. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w miejscu maksymalnej wypukłości ślady zdobienia trzema poziomymi liniami dookolnymi; w części dolnej podłużne wycięcie; we wnętrzu żelazna kulka; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 17 mm; maksymalna średnica – 20 mm; długość wycięcia – 20 mm; szerokość wycięcia – 3 mm; wysokość uszka – 3 mm, szerokość otworu uszka – 2 mm; szerokość taśmy uszka – 1 × 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1681/3/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 13;
F. Ryc. VIIB: 13.

Nr 14. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w miejscu maksymalnej wypukłości zdobiona trzema poziomymi liniami dookolnymi, w części dolnej podłużne wycięcie; we wnętrzu żelazna kulka; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 16 mm; maksymalna średnica – 20 mm; długość rozcięcia – 20 mm; wysokość uszka – 3 mm; szerokość otworu uszka – 2 mm; szerokość taśmy uszka – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1681/4/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 14;
F. Ryc. VIIB: 14.

Nr 15. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w miejscu maksymalnej wypukłości zdobiona czterema poziomymi liniami dookolnymi; w części dolnej podłużne wycięcie; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 22 mm, maksymalna średnica – 18 mm, wysokość uszka – 4 mm, szerokość otworu uszka – 2 mm, szerokość taśmy uszka – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1681/5/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 15;
F. Ryc. VIIB: 15.

Nr 16. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w miejscu maksymalnej wypukłości zdobiona trzema poziomymi liniami dookolnymi; w części dolnej podłużne wycięcie; we wnętrzu brązowa kulka; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 20,5 mm; maksymalna średnica – 16 mm; długość wycięcia – 20,5; szerokość wycięcia – 4 mm; wysokość uszka – 4 mm; szerokość otworu uszka – 3 mm; szerokość taśmy uszka – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1681/6/A;
E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II:16: 12;
2) Kiełboń 2020, zabytek nr 16;
F. Ryc. VIIB: 16.

Nr 17. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;

C. Kulista; w części dolnej dwa koliste wycięcia; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 14 mm; maksymalna średnica – 9 mm; szerokość wycięć – 2 mm; wysokość uszka – 5 mm; szerokość otworu uszka – 5 mm; szerokość taśmy uszka – 1 mm;
D. MT, nr inw. MT/1683/29/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 17;
F. Ryc. VIIB: 17.

Nr 18. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno; kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w miejscu maksymalnej wypukłości zdobiona trzema poziomymi liniami dookolnymi; w części dolnej podłużne wycięcie; we wnętrzu żelazna kulka; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 20 mm; maksymalna średnica –15 mm; długość wycięcia – 20 mm; szerokość wycięcia – 4 mm; wysokość uszka – 4 mm; szerokość otworu uszka – 2 mm; szerokość taśmy uszka – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1704/17/A;
E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II:16: 10;
2) Kiełboń 2020, zabytek nr 18, Ryc. 4: 2;
F. Ryc. VIIB: 18.

Nr 19. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno; kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w miejscu maksymalnej wypukłości zdobiona trzema poziomymi liniami dookolnymi; w części dolnej podłużne wycięcie; we wnętrzu brązowa kulka; cienkie uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 15,5 mm; maksymalna średnica – 20 mm; długość wycięcia – 20 mm; szerokość wycięcia – 3 mm; wysokość uszka – 4 mm; szerokość otworu uszka – 3 mm; szerokość taśmy uszka – 1 mm;
D. MT, nr inw. MT/1704/18/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 19;
F. Ryc. VIIB: 19.

Nr 20. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w części dolnej podłużne wycięcie, zakończone kolistymi wcięciami z obu końców;
wymiary: wysokość – 16 mm; maksymalna średnica – 17 mm; długość wcięcia – 15 mm; szerokość wcięcia okrągłego – 4 mm; szerokość wzięcia prostego – 3 mm;
D. MT, nr inw. MT/1760/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 20, Ryc. 4: 3;
F. Ryc. VIIB: 20.

Nr 21. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. W kształcie ostrosłupa o podstawie kwadratu, o zaokrąglonej części dolnej, z długim krzyżującym się wycięciem; we wnętrzu żelazna kulka; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 23 mm; maksymalna średnica – 20 mm; wysokość uszka – 5 mm; szerokość otworu uszka – 3 mm; szerokość taśmy uszka – 1 × 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1807/9/A.
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 21;
F. Ryc. VIIB: 21.

Nr 22. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. W kształcie ostrosłupa o podstawie kwadratu, o zaokrąglonej części dolnej, z długim krzyżującym się wycięciem; we wnętrzu brązowa kulka; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem – 20 mm; maksymalna średnica – 14 × 17 mm; wysokość uszka – 4 mm; szerokość otworu uszka – 2 mm; szerokość taśmy uszka – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1824/2/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 22;
F. Ryc. VIIB: 22.

Nr 23. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz; uszko częściowo zachowane;
C. Kulista; w części dolnej podłużne wycięcie, zakończone kolistymi wcięciami z obu końców; wewnątrz brązowa kulka; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość – 10 mm; maksymalna średnica – 9 mm; długość wcięcia 1 – 0 mm; szerokość wcięcia okrągłego – 2 mm; szerokość wcięcia podłużnego – 1 mm;
D. MT, nr inw. MT/1826/11/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 23;
F. Ryc. VIIB: 23.

Nr 24. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. W kształcie ostrosłupa na podstawie kwadratu, o zaokrąglonej części dolnej, w niej długie krzyżujące się wycięcie; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem 16 mm; maksymalna średnica 13 mm; wysokość uszka 4 mm; szerokość otworu uszka 3 mm; szerokość taśmy uszka 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1827/12/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 24;
F. Ryc. VIIB: 24.

Nr 25. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w miejscu maksymalnej wypukłości zdobiona trzema poziomymi liniami dookolnymi; w części dolnej podłużne wycięcie; we wnętrzu brązowa kulka; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem 20 mm; maksymalna średnica 28 mm; długość wycięcia 25 mm; szerokość wycięcia 4 mm; wysokość uszka 5 mm; szerokość otworu uszka 4 mm; szerokość ścianki uszka: 2 × 1 mm;
D. MT, nr inw. MT/1890/9/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 25, Ryc. 4: 1;
F. Ryc. VIIB: 25.

Nr 26. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. W kształcie ostrosłupa o podstawie kwadratu, o zaokrąglonej części dolnej, w niej długie krzyżujące się wycięcie; uszko taśmowate;

wymiary: wysokość z uszkiem 21 mm; maksymalna średnica 17 × 21 mm; wysokość uszka 4 mm; szerokość otworu uszka 4 mm; szerokość taśmy uszka 2 mm;

D. MT, nr inw. MT/1890/10/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 26;
F. Ryc. VIIB: 26.

Nr 27. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w miejscu maksymalnej wypukłości zdobiona trzema poziomymi liniami dookolnymi; w części dolnej podłużne wycięcie; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość z uszkiem 19 mm; maksymalna średnica 14,5 mm; długość wycięcia 18 mm; szerokość wycięcia 3 mm; wysokość uszka 5 mm; szerokość otworu uszka 2 mm; szerokość taśmy uszka 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1890/11/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 27;
F. Ryc. VIIB: 27.

Nr 28. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w miejscu maksymalnej wypukłości zdobiona czterema poziomymi liniami dookolnymi, w części dolnej podłużne wycięcie; uszko taśmowate;
wymiary: wysokość – 20 mm; maksymalna średnica – 15 mm; długość wycięcia – 20 mm; szerokość wycięcia – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1368/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 28;
F. –

Nr 29. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz; zachowany fragment;
C. W kształcie ostrosłupa na podstawie kwadratu, o zaokrąglonej części dolnej;
wymiary: wysokość – 20,3 mm; średnica – 17,7 mm;
D. MT, nr inw. MT/1374/2/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 29;
F. –

Nr 30. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz; zachowany fragment;
C. Kulista; uszko taśmowate;
wymiary: długość uszka 5 mm; szerokość uszka 3 mm; grubość uszka 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1473/1/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 30;
F. –

Nr 31. Zawieszka dzwoneczkowata

A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia stanowiska tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz; zachowany fragment;
C. Kulista; z trzema liniami w miejscu maksymalnej wypukłości;
wymiary: wysokość – 14 mm; średnica – 15 mm;

D. MT, nr inw. MT/1708/5/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 31;
F. –

Nr 32. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia stanowiska tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; zachowany fragment brzuśca;
wymiary: wysokość – 12,5 mm; średnica – 12,0 x 28,4 mm;
D. MT, nr inw. MT/1708/16/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 32;
F. –

Nr 33. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. W kształcie ostrosłupa na podstawie kwadratu, o zaokrąglonej części dolnej; uszko taśmowate;
wymiary: długość uszka – 5 mm, wysokość dzwoneczka – 30 mm;
D. MT, nr inw. MT/1732/A.
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 33;
F. –

Nr 34. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz; zachowany fragment;
C. Kulista; z linią w miejscu maksymalnej wypukłości, uszko taśmowate;
wymiary: wysokość dzwonka – 14,8 mm; średnica dzwonka – 12,9 x 18,5 mm; wysokość uszka – 5,2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1747/1/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 34;
F. –

Nr 35. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz; zachowany fragment;
C. Kulista; uszko taśmowate;
wymiary: średnica dzwonka – 23 × 20 mm, długość uszka – 6 mm;
D. MT, nr inw. MT/1807/6/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 35;
F. –

Nr 36. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz; zachowany fragment;
C. Kulista; uszko taśmowate;
wymiary: szerokość dzwoneczka – 20 mm; długość uszka – 5 mm; szerokość taśmy uszka – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1818/4/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 36;
F. –

Nr 37. Zawieszka dzwoneczkowata
A. Czermno, stan. 2; weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012;

B. Zawieszka dzwoneczkowata; brąz;
C. Kulista; w części dolnej podłużne wycięcie zakończone kolistymi wcięciami z oby końców; we wnętrzu brązowa kulka; uszko taśmowate;
wymiary: średnica dzwonka – 25 × 20 mm: długość wycięcia – 15 mm; szerokość wycięcia prostego – 3 mm; szerokość wycięcia okrągłego – 5 mm; długość uszka – 4 mm; szerokość otworu uszka – 4 mm; szerokość taśmy uszka – 1 mm;
D. MT, nr inw. MT/1894/28/A;
E. Kiełboń 2020, zabytek nr 37;
F. Ryc. VIIB: 28.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Abbreviations / Skróty

GWZO	Geisteswissenschaftlichen Zentrums Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO), Leipzig / since 2017: Leibniz-Institute für Geschichte und Kultur des östlichen Europa (GWZO), Leipzig.
IAE PAN	Instytut Archeologii i Etnologii PAN.
IA UMCS	Instytut Archeologii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie.
IA UR	Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.
IIMK RAN	Институт истории материальной культуры Российской академии наук.
PAN	Polska Akademia Nauk.
PWN	Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
UMCS	Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie.
WA	Wiadomości Archeologiczne.

Archival sources / Źródła archiwalne

Jończyk L.

2022 *Mosiężysko: wczesnośredniowieczne stanowisko w Szurpiłach, woj. podlaskie. Źródła, analiza, interpretacje,* Warszawa (typescript of the doctoral thesis kept in the archives of the Institute of Archaeology at the University of Warsaw).

Kiełboń E.

2020 *Zawieszki dzwoneczkowate z badań w Czermnie w latach 2010-2011 przechowywane w zbiorach Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim* (typescript of the bachelor's thesis kept in the archives of the Institute of Archaeology at the University of Rzeszów).

Kiełboń E.

2022 *Wczesnośredniowieczne zawieszki dzwoneczkowate z terenów Polski* (typescript of the master's thesis kept in the archives of the Institute of Archaeology at the University of Rzeszów).

Miechowicz Ł.

2021 *Katalog zabytków: badania powierzchniowe w Chodliku, gm. Karczmiska prowadzone w 2021 roku*, Warszawa (typescript of the report in the archives of the Voivodeship Conservator of Monuments in Lublin).

Zych R.

2021 *Opracowanie wyników badań archeologicznych prowadzonych na stan. 73 w Przemyślu, realizowanych w ramach Inwestycji „Budowa obiektu użyteczności publicznej – budynku administracyjno-biurowego wymiaru sprawiedliwości – wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi na działkach nr 799, 811, 830 obr. 207 przy ul. Mickiewicza i Tuwima*

w Przemyślu (typescript of the report in the archives of the Regional Conservator of Monuments in Przemyśl).

Literary Sources / Źródła pisane

Rej, *Wizerunek...* Mikołaj Rej, *Wizerunek własny żywota człowieka poczciwego*, H. Kapełuś (ed.), Wrocław (Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk) 1971.

Studies / Opracowania

Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (eds.)
2012 *Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem: katalog wystawy = Červen' – eine Burg zwischen Ost und West: Ausstellungskatalog = Červen' – un castrum tra Oriente e Occidente: catalogo della mostra = Червень – град між Сходом і Заходом: каталог виставки*, Tomaszów Lubelski-Leipzig-Lublin-Rzeszów (Muzeum Regionalne im. dr. J. Petera/IA UMCS/IA UR/GWZO).

Bargieł B., Gurba J.
1985 *Wojciechów, stan.1, gm. loco, woj. lubelskie*, Sprawozdanie z badań terenowych Katedry Archeologii UMCS i Archeologicznego Ośrodka Badawczo-Konserwatorskiego w Lublinie w 1985 roku, Lublin (UMCS), p. 28-29.

Berga T.
1997 *Kaklarotas Krāslavas Augustinišķusenkapos (14. Gs.-16. Gs. Sākums),* Arheoloģija un Etnogrāfija 19, p. 119-129.

Biligrivić G.
2019 *Medieval Reality or a Modern Construct? Old Croatian Culture in Medieval Studies between the 19th and the 21st Century,* Südost-Forschungen 78, p. 191-225.

Bleile R.
2017 *Schellen der Wikinger- und Slawenzeit im Ostseeraum (8.-12. Jahrhundert)*, [in:] B.V. Eriksen, A. Abegg-Wigg, R. Bleile, U.F. Ickerodt (eds.), *Interaktion ohne Grenzen: Beispiele archäologischer Forschungen am Beginn des 21. Jahrhunderts (Festschrift für Claus von Carnap-Bornheim zum 60. Geburtstag)*, Schleswig (Holsteinnische Landesmuseen Schloss Gottorf), p. 757-773.

Breibert W.
2014 *Die Köttlachkultur, ein Wunschdenken. Das Gräberfeld von Köttlach,* [in:] E. Lauermann (ed.), *Schatzreich Asparn. Ur- und Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie in Niederösterreich*,. Begleitband zur Landesausstellung Schloss Asparn Zaya Museum Mistelbach, 2013, Asparn an der Zaya (MAMUZ Museumszentrum Betriebs GmbH), p. 310-313.

Bronicka-Rauhut J.
1998 *Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Czersku*, Warszawa (Wydawnictwo Naukowe Semper).

Dzieńkowski T., Florkiewicz I., Wołoszyn M.
2020 *Early medieval settlement complex at Czermno: an introductory essay = Wczesnośredniowieczny kompleks osadniczy w Czermnie: esej wprowadzający*, [in:] I. Florkiewicz, A. Jusupović, A. Musin *et al*., *The Sphinx of Slavic Sigillography – small lead seals of "Drohiczyn type" from Czermno: material evidence = Sfinks słowiańskiej sfragistyki – plomby „typu drohiczyńskiego" z Czermna: podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 6: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Saint Petersburg-Warszawa (GWZO/IAE PAN/IA UR/IIMK RAN), p. 15-51.

Dzieńkowski T.
2021 *Early Medieval Settlement in the Chełm Land = Wczesnośredniowieczne osadnictwo ziemi chełmskiej*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 7, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (GWZO/IAE PAN/IA UR/IA UMCS).

Dzik M.
2014 *Metalowe ozdoby i części stroju*, [in:] H. Karwowska (ed.), *Średniowieczne cmentarzysko w Czarnej Wielkiej*, Białystok (Muzeum Podlaskie w Białymstoku), vol. II, p. 177-179.

Dzik M.
2019 *Cmentarzyska i migracje. Osadnictwo w północnej części pogranicza polsko-ruskiego w XI-XII wieku w świetle materiałów ze stanowisk sepulkralnych*, [in:] A. Janeczek, M. Parczewski, M. Dzik (eds.), *Pogranicza w polskich badaniach mediewistycznych: materiały V Kongresu Mediewistów Polskich*, Rzeszów (Uniwersytet Rzeszowski), vol. III, p. 79-122.

Dzik M., Juspović A.
2019 *Medieval Drohiczyn in the light of the archaeological and written sources = Średniowieczny Drohiczyn w świetle źródeł archeologicznych i pisanych*, [in:] A. Musin, M. Wołoszyn (eds.), *The Sphinx of Slavic Sigillography: Small Lead Seals of "Drohiczyn type" from Czermno in their East European Context = Sfinks słowiańskiej sfragistyki: plomby „typu drohiczyńskiego" z Czermna na wschodnioeuropejskim tle porównawczym*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej/Frühzeit Ostmitteleuropas 6: 1, Kraków-Lipsk-Rzeszów-Sankt Petersburg-Warszawa (GWZO/IAE PAN/IA UR/IIMK RAN), vol. I, p. 77-101.

Engel M., Sobczak C.
2016 *Grodziska jaćwieskie w świetle najnowszych badań interdyscyplinarnych*, [in:] Z. Kobyliński (ed.), *Grodziska Warmii i Mazur*, Prace Instytutu Archeologii UKSW 7, Warszawa (Res Publica Multi Ethnica), vol. II, p. 7-26.

Engel M., Iwanicki P., Sobczak C.
2018 *Badania planigraficzne z wykorzystaniem wykrywaczy metali na terenie jaćwieskich ośrodków grodowych. Nowe odkrycia i nowe interpretacje*, [in:] S. Wadyl, M. Karczewski, M. Hoffmann (eds.), *Materiały do Archeologii Warmii i Mazur*, Warszawa-Białystok-Olsztyn (Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego/Wydział Historyczno-Socjologiczny Uniwersytetu w Białymstoku/Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie), vol. II, p. 273-293.

Engel M., Siemaszko J.
2019 *Jaćwieskie cmentarzysko ciałopalne w Krukówku, pow. Suwalski: okoliczności odkrycia i opis znalezisk*, Studia Archaeologica Sudauica 2, p. 299-307.

Engel M.
2020 *Jaćwieskie ośrodki grodowe*, Warszawa (Państwowe Muzeum Archeologiczne).

Giesler J.
1981 *Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo Brdo-Kultur. Ein Beitrag zur Archäologie des 10. und 11. Jahrhunderts im Karpatenbecken*, Prähistorische Zeitschrift 56, p. 4-167.

Gloger Z.
1881 *Wykopaliska maryjenhauskie*, Pamiętnik Fizyjograficzny 1 (Warszawa), p. 399-402.

Goßler N., Jahn C.
2012 *Der spätmittelalterliche Komplex (Burg und Gräberfeld) von Unterplehnen, Kr. Rastenburg (Równina Dolna, pow. Kętrzyński) im Berliner Bestand der Prussia-Sammlung (Ehemals Königsberg/Ostpreussen)*, Pruthenia 7, p. 191-211.

Goßler N., Jahn C.
2013 *Die archäologischen Untersuchungen am spätmittelalterlichen Gräberfeld und am Burgwall von Unterplehnen, Kr. Rastenburg (Równina Dolna, pow. kętrzyński) zwischen 1827 und 1940: ein Rekonstruktionsversuch anhand der Materialien im Berliner Bestand der Prussia-Sammlung (ehem. Königsberg/Ostpreußen)*, Acta Praehistorica et Archaeologica 45, p. 217-278.

Gräslund A.S.
1984 *Schellen*, [in:] G. Arwidsson (ed.), *Birka. Systematische Analysen der Gräberfunde*, Stockholm (Vitter Historie och Antikvitets Akademien), vol. II.1, p. 119-123.

Gruszczyńska-Ziółkowska A., Tatoń K., Czajka I.
2021 *Wydobyte z ciszy*, Warszawa (Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego).
Heinrich-Tamáska O.
2022 *Romani, 'Romanen' and Byzantines? Archaeological Terminology and Methods for Determining and Interpreting Romanitas in Late Antique Pannonia,* [in:] L. Polácek, O. Heinrich-Tamáska, E. Nowotny, S. Eichert (eds.), *Über Speisen, Getränke und Macht zwischen Spätantike und Karolingerzeit: Akten der 29. und 30. internationalen Symposien „Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum" in Mistelbach, 8.-11. November 2017 und in Brünn, 14.-16. November 2018,* Forschungen zu Spätantike und Mittelalter 5 = Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 68, Grenzach-Wyhlen (Verlag Bernhard Albert Greiner), p. 67-90.
Hensel W.
1956 *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna: zarys kultury materialnej*, Warszawa (PWN)[2].
Jaskanis D.
1998 *Święck: wczesnośredniowieczny zespół osadniczy na północno-wschodnim Mazowszu*, Warszawa (Muzeum Podlaskie w Białymstoku).
Jończyk L.
2013 *Zapinki podkowiaste w kontekście europejskich analogii*, [in:] J. Kalaga (ed.), *Sutiejsk. Gród pogranicza polsko-ruskiego w X-XIII wieku: studium interdyscyplinarne*, Warszawa-Pękowice (Profil-Archeo), p. 41-51.
Jończyk L.
2015 *W królestwie Pikula. Z badań nad obrządkiem pogrzebowym wczesnośredniowiecznej Jaćwieży*, [in:] S. Wadyl, M. Karczewski, M. Hoffmann (eds.), *Materiały do Archeologii Warmii i Mazur*, Warszawa-Białystok-Olsztyn (Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego/Wydział Historyczno-Socjologiczny Uniwersytetu w Białymstoku/ Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie), vol. I, p. 235-244.
Jończyk L.
2021 *Guzy brązowe*, [in:] K. Kulmińska (ed.) *Zbrojni kupcy z Szurpił: na szlaku ze Skandynawii do Bułgarii Nadwołżańskiej*, Warszawa (Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego).
Kalaga J.
2014 *Co pozostało z wykopalisk na grodzisku w Sąsiadce, woj. lubelskie. Problemy badawcze po pięćdziesięciu czterech latach od ich zakończenia*, [in:] K. Chrzan, K. Czapla, S. Moździoch (eds.), *Funkcje grodów w państwach wczesnośredniowiecznej Europy Środkowej: społeczeństwo, gospodarka, ideologia,* Wrocław (IAE PAN), p. 335-354.
Koperski A.
1987 *Rezultaty ratowniczych prac wykopaliskowych na stanowisku Przemyśl, ul. Krasińskiego w 1979 roku*, Materiały i Studia Muzealne 6, p. 209-239.
Koperski A.
2011 *Dzieje Przemyśla*, Przemyśl (Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyślu), vol. I, *Osadnictwo pradziejowe i wczesnośredniowieczne*, part 1, *Źródła archeologiczne do pradziejowego i wczesnośredniowiecznego Przemyśla: katalog*.
Kostrzewski J.
1947 *Kultura prapolska*, Poznań (Wydawnictwo Instytut Zachodni).
Kostrzewski J.
1961 *Dzwoneczki brązowe*, [in:] *Słownik starożytności słowiańskich: encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII,* G. Labuda, Z. Stieber (eds.), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk (Zakład Narodowy im. Ossolińskich), vol. I, p. 443.
Kurasiński T., Skóra K.
2010 *Elementy „ruskie" w wyposażeniu pochówków z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska (XI-XII w.) w Lubieniu, pow. piotrkowski*, [in:] S. Cygan, M. Glinianowicz, P.N. Kotowicz (eds.), *In silvis, campis... et urbe: średniowieczny obrządek pogrzebowy na pograniczu*

polsko-ruskim, Collectio archaeologica ressoviensis 14, Rzeszów-Sanok (Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego/IA UR/Muzeum Historyczne w Sanoku/ Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku), p. 447-464.

Kuršiai… / The Curonians

2009 *Kuršiai. Genties kultūra laidosenos duomenimis. Baltų archeologijos paroda. Katalogas = The Curonians. Baltic Archaeological Exhibition. Catalogue*, Vilnius (Lietuvos nacionalinis muziejus).

Malinowski T.

1993 *O wczesnośredniowiecznych dzwonkach z ziem polskich*, Archeologia Polski 38, p. 95-122.

Malinowski T.

1994 *Quelques idiophones en metal (grelots et clochettes) du haut moyen age polonais*, [in:] M. Otte (ed.), "*Sons Originels". Préhistoire de la musique: actes du colloque de musicologie, Liège, 11-13 décembre 1992*, Etudes et Recherches Archéologiques de l'Université de Liège 61, Liège (Université de Liège), p. 183-199.

Malinowski T.

2001 (rev.) *Annemies Tamboer: 1. Ausgegrabene Klänge. Archäologische Musikinstrumente aus allen Epochen, Oldenburg 1999; 2. Dźwięki z przeszłości. Archeologiczne instrumenty muzyczne na przestrzeni wieków, Poznań 2000*, Przegląd Archeologiczny 49, p. 155-161.

Malinowski T.

2004 *Instrumenty muzyczne i narzędzia dźwiękowe z wykopalisk archeologicznych w Polsce*, Bydgoskie Kolokwium wiedzy o ziemi 7 (Bydgoszcz), p. 5-22.

Miechowicz Ł.

2018 *Wczesnośredniowieczne grody nad Chodelką i ich zaplecze osadnicze,* Historia Slavorum Occidentis 2: 17, p. 11-41.

Moszyński K.

1939(2010) *Kultura ludowa Słowian*, Kraków (Wydawnictwo Graf_ika), vol. II, part 2, *Kultura duchowa*.

Musianowicz K.

1956 *Badania wykopaliskowe w roku 1955 w Drohiczynie, pow. Siemiatycze*, WA 23, p. 169-176.

Musianowicz K., Zawadzka B.

1961 *Wczesnośredniowieczna osada w Ogrodnikach pow. Siemiatycze w świetle badań 1959 roku*, WA 27, p. 144-196.

Musin A., Wołoszyn M.

2019 *Small lead seals of "Drohiczyn type" as the Sphinx of slavic sigillography – introduction = Ołowiane plomby „typu drohiczyńskiego" Sfinksem słowiańskiej sfragistyki: wprowadzenie*, [in:] A. Musin, M. Wołoszyn (eds.), *The Sphinx of Slavic Sigillography: Small Lead Seals of "Drohiczyn type" from Czermno in their East European Context = Sfinks słowiańskiej sfragistyki: plomby typu „drohiczyńskiego" z Czermna w kontekście wschodnioeuropejskim*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 6: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Saint Petersburg-Warszawa (GWZO/IAE PAN/IA UR/Институт истории материальной культуры Российской академии наук), vol. I, p. 13-75.

Müller R.

2020 *A Keszthely-Kultúra ma = The Keszthely Culture Today*, Archaeologiai Értesítő 145: 1, p. 69-99.

Odoj R.

1956 *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w miejscowości Równina Dolna, pow. Kętrzyn*, WA 23, p. 177-196.

Odoj R.

1985 *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych, przeprowadzonych w Równinie Dolnej, pow. Kętrzyn w 1956 i 1957 r.*, Rocznik Olsztyński 1, p. 117-156.

Pawlata L.
2016 *The early medieval settlement and cemetery, site 3 at Czermno Kolonia in Tyszowce commune, Zamość Voivodeship, excavation season 1976 = Osada i cmentarzysko wczesnośredniowieczne na stanowisku 3 w miejscowości Czermno Kolonia, gm. Tyszowce, woj. Zamość, z badań wykopaliskowych w 1976 r.*, [in:] M. Florek, M. Wołoszyn (eds.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010): podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (GWZO/IAE PAN/IA UR), p. 245-296.

Plavinski M. = Плавінскі М.А.
2017 *Курганны могільнік Пагошча ў кантэксце сінхронных старажытнасцяў Браслаўскага Паазер'я*, Minsk (А. М. Янушкевіч).

Poleski J.
2009 *Awarische Funde in Polen. Zur Frage der Gestaltung von Kulturzonen bei den Westslawen in der zweiten Hälfte des 7. Jhs.-Anfang des 10. Jhs.,* Acta Archaeologica Carpathica 44, p. 97-136.

Pomberger B. M., Stadler P.
2018 *Der Klang der Schellen, Schellenfunde aus dem awarischen Gräberfeld von Vösendorf-Laxenburgerstraße, Österreich*, Študijné Zvesti 63, p. 125-146.

Pomberger B.M., Mühlhans J., Saunderson K.
2021 *Pellet Bells from the Avar age Cemeteries of Komárno,* Slovenská archeológia, 69: 1, p. 99-131.

Pomberger B.M., Mühlhans J., Grömer K.
2021 *The Project „Metallic Idiophones between 800 BC and 800 AD in Central Europe: Their Function and Acoustic Influence in Daily Life" (First reports)*, Acta Musei Napocensis 59: 2, p. 9-30.

Pomberger B.M., Saunderson K., Mozgai V., Bajnóczi B.
2022 *Pellet bells and bells from the Avar peroid in the Hungarian National Museum,* Archeometriai Műhely 19: 1, p. 57-90.

Povetkin = Поветкин В.И.
2009 *Бубенчики-звонцы в древнем Новгороде (применение, способы производства, типология и хронология)*, Российская Археология 2009: 2, p. 79-92.

Radišić M.
2024 *O opravdanosti termina bjelobrdska kultura u srednjovjekovnoj arheologiji = On how justified the term Bijelo Brdo culture is in medieval archaeology,* Starohrvatska prosvjeta III:51 (*Proceedings of the 6th International Scientific Symposium in honour of Stjepan Gunjača Political and Social Structures in Medieval Central, South and Eastern Europe* [*9th–15th centuries*]. *Archaeological and historical evidence*), p. 259-298.

Rainio R.
2008 *Ancient Finnish Bells and Soundscapes,* [in:] H. Saarikoski (ed.), *Aurinkopeura,* Hämeenlinna (Suomenmiunaistaideseura), vol. IV, p. 48-61 (http://www.rockart.fi/linkit/aurinkopeurat/Aurinkopeura4_web.pdf; accessed on: 15.09.2023).

Rainio R.
2012 *Power, Magic and Bells: a Contextual Analysis of Finnish Late Iron Age Archaeological Findings,* [in:] R. Eichmann, F. Jianjun, L.-C. Koch (eds.), *Sound from the Past. The Interpretation of Musical Artifacts in an Archaeological Context: Papers from the 7th Symposium of the International Study Group on Music Archaeology at the Tianjin Conservatory of Music, Tianjin, China, 20-25 September 2010*, Studien zur Musikarchäologie 8, Rahden/Westf. (M. Leidorf), p. 373-385.

Rauhut L., Długopolska L.
1971 *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w obudowie kamiennej w Pokrzywnicy Wielkiej, pow. Niedzica*, WA 36, p. 292-353.

Sėliai... = The Selonians...
2007 *Sėliai. Baltų archeologijos paroda. Katalogas = The Selenians. Baltic Archaeological Exhbition. Catalogue*, Vilnius (Lietuvos Nacionalinis Muziejus/Latvijas Nacionalais Vestures Muzejs).

Turnau I.
1999 *Słownik ubiorów: tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w.*, Warszawa (Wydawnictwo Semper).

Słownik wyrazów obcych...
1978 *Słownik wyrazów obcych PWN*, Warszawa (PWN).

Sosnowska E. (ed.)
2010 *Przemyśl wczesnośredniowieczny*, Origines Polonorum 3, Warszawa (Fundacja na rzecz Nauki Polskiej/IAE PAN/Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego).

Spirģis R.
2008 *Bruņrupuču saktas ar krūšu važiņrotām un lībiešu kultūras attīstība Daugavas lejtecē 10.-13. Gadsimtā*, Rīga (Latvijas Vēstures institūta apgāds).

Staššiková-Štukovská D.
1991 *Metal rattles of the western Slavs*, [in:] C. Homo-Lechner, A. Bélis (eds.), *La pluridisciplinarité en archéologie musicale*: *IVe Rencontres internationales d'archéologie musicale de l'ICTM*, *Saint-Germain*-en-*Laye, 8-12 octobre 1990*, Recherche Musique et Danse 11, Paris (Editions de la Maison des sciences de l'homme), vol. I, p. 443-446.

Staššiková-Štukovská D.
1994 *Nichtmetallene Idiophone in der Urzeit und im Frühmittelalter in Mitteleuropa*, [in:] M. Otte (ed.), *Sons Originels. Préhistoire de la Musique: actes du colloque de musicologie 11-13 Décembre 1992*, ERAUL (Études et recherches archéologiques de l'Université de Liège) 61, Liège (Université de Liège), p. 67-76.

Szymański W.
1958 *Kontakty handlowe z Wielkopolski z IX-XI wieku*, Prace Komisji Archeologicznej 2: 3, Poznań (PWN).

Tamboer A.
2000 *Dźwięki z przeszłości. Archeologiczne instrumenty muzyczne na przestrzeni wieków: wystawa prezentowana w Muzeum Instrumentów Muzycznych, maj-wrzesień 2000*, Poznań (Muzeum Instrumentów Muzycznych).

Teschler-Nicola M., Gausterer Ch.
2014 *Erster Nachweis von Lepora im frühmittelalterlichen Österreich*, Uniwersum Magazin 6, p. 106-107.

Teterycz-Puzio A.
2009 *Przyczyny i cele najazdów litewskich na ziemię sandomierską w XIII w.*, Rocznik Lubelski 35, p. 9-22.

Tyszkiewicz K.
1868 *O kurhanach na Litwie i Rusi Zachodniej,* Berlin (Księgarnia B. Behra).

Wiesiołowski J.
1997 *Ubiór i moda*, [in:] B. Geremek (ed.), *Kultura Polski średniowiecznej XIV-XV w.,* Warszawa (Instytut Historii PAN), p. 32-51.

Wilska M.
1998 *Błazen na dworze Jagiellonów*, Warszawa (Wydawnictwo Neriton).

Wołoszyn M., Florkiewicz I., Nosek E. M., Stępiński J.
2018 *Wczesnośredniowieczny trzewik pochwy miecza z Czermna w świetle analiz archeologicznych i metaloznawczych*, [in:] T. Nowakiewicz, M. Trzeciecki, D. Błaszczyk (eds.), *Animos labor nutrit: studia ofiarowane Profesorowi Andrzejowi Buko w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa (IAE PAN), p. 205-213.

Wołoszyn M. (ed.)
2018 *The early medieval settlement complex at Gródek upon the Bug River in the light of results from past research (1952-1955). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Gródku nad Bugiem w świetle wyników badań dawnych (1952-1955). Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 4, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (GWZO/IAE PAN/IA UR).

Wrzesińska A., Wrzesiński J.
2016 *Zawieszki dzwoneczkowate z cmentarzyska w Dziekanowicach oraz z Ostrowa Lednickiego*, Materiały Zachodniopomorskie 12, p. 363-380.

Zbierski A.
1959 *Wczesnośredniowieczne materiały z Czermna nad Huczwą (zabytki ruchome z wyjątkiem ceramiki),* Archeologia Polski 4, p. 105-148.

Žiemgaliai… = The Semigallians
2005 *Žiemgaliai. Baltų archeologijos paroda. Katalogas = The Semigallians. Baltic Archaeological Exhbition. Catalogue*, Vilnius (Lietuvos Nacionalinis Muziejus/Latvijas Nacionalais Vestures Muzejs).

Żołędziowski K.
2013 *Zabytki ze srebra, stopów miedzi i cyny*, [in:] J. Kalaga (ed.), *Sutiejsk. Gród pogranicza polsko-ruskiego w X-XIII wieku*, *Studium interdyscyplinarne,* Warszawa-Pękowice (Profil Archeo).

Żurawska T.
1982 *Polskie powozy*, Warszawa (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Żurawska T.
1994 *Dzwonki zaprzęgowe*, Spotkania z zabytkami 18: 7, p. 26-28.

Address of the Author / Adres Autora

MA Edyta Kiełboń
Doctoral School
University of Rzeszów
Institute of Archaeology
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
e-mail: edyta.kielbon@interia.pl

mgr Edyta Kiełboń
Szkoła Doktorska
Uniwersytet Rzeszowski
Instytut Archeologii
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
e-mail: edyta.kielbon@interia.pl

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 65-276

Sylwia Wajda

EARLY MEDIEVAL GLASS ARTEFACTS FROM CZERMNO AND GRÓDEK ON THE BUG RIVER

INTRODUCTION

The paper focuses on glass artefacts from two hillfort complexes, in Czermno and Gródek on the Bug River. Hundreds of glass objects were unearthed in both of these settlement complexes, which, until recently, were known primarily from short excavation reports (*cf.* Dembińska 1954, 94 *et al*.; Florek, Wołoszyn 2016a; Wołoszyn 2018). A substantial number of these glass finds were catalogued in Marcin Wołoszyn's unpublished doctoral thesis (2003), although, at that time, it was impossible to fully verify the details of individual objects[1]. It was not until the *Golden apple of Polish archaeology*... project, part I (project No. NPRH 12H 12 0064 81; for information regarding the organisation of Cherven' Towns excavations see Florek, Wołoszyn 2016) that numerous small finds, including glass artefacts, were published in the form of extensive catalogues (*cf*. Florkiewicz 2016a; 2016b). Further information concerning glass objects can be found in MA theses presenting the results of excavations conducted in Czermno during the 1970s, written under the supervision of Jan Gurba in the Institute of Archaeology of the Marie Curie-Skłodowska University in Lublin in the 1980s, published as part of the *Golden Apple of Polish Archaeology*... project, part I (see Aleksandrowicz 2016, 50-54, 62-66, Tables 16-17, Fig. 15B-E; Arciszewska 2016, 88-92; 102-106, Table 10, Fig. 9c-e,10; Chrzanowska 2016, 138-139, 157; Pawleta 2016, 256f., 271; Pomarańska 2016, 313-315, 336-338, Fig. 43C, 43D; Pomarański 2016, 389, 403f., Fig. 18B: 5-6, 19A: 9-11; Stankiewicz 2016, 479, 492, Fig. 20: 3, Stawrew 2016, 523f., 541, Fig. 21: 8, 10; Urbański 2016, 601, 613; Wojdat 2016, 629, 635, Fig. 6). Unfortunately, none of these theses used inventory numbers when describing the small finds, making their definite identification impossible, despite the occasional presence of drawn documentation. Glass beads and fragments of vessels were successfully identified and compared with the objects held in the Museum of Zamość. However, the identification of bangles was much more challenging, as their fragments are less distinctive. The identification of individual artefacts based on descriptions and drawings prepared in the 1980s was further complicated by a layer of corrosion covering the surface of the bangles, which obscured the original colour and transparency of the material. As a result, the comparison of the preserved fragments of bangles with those known from the aforementioned MA theses was ultimately abandoned.

A total of 84 bangle fragments and one complete specimen, 6 rings/band- rings/finger-rings, 1 insert (gemstone), 28 complete and 5 fragmentary beads, and 13 vessel fragments have survived from the past excavations of the hillfort complex in Czermno. Eight bangles, described in the catalogue by Iwona Florkiewicz (2016a; 2016b) and currently missing were also included in the analysis. This study also includes glass finds discovered during archaeological excavations in 2010-2011 and 2013-2016, *i.e.*, 46 bangle fragments, 1 ring/finger-ring, 20 beads and 2 bead fragments, as well as 7 vessel fragments (Dzieńkowski *et al*. 2020).

[1] In the catalogue accompanying this paper, I cite data collected by Marcin Wołoszyn.

The glass artefacts from Gródek on the Bug River include 174 bangle fragments, 4 beads, and 4 rings/finger-rings fragment and 2 glass globules. The finds originate from the excavation work carried out at sites 1A, 2, and 4 in 1952-1955[2] and from the collection of Piotr Kania donated to the Rev. Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów. Regrettably, some of the glass objects unearthed during the past excavations have gone missing. In a short catalogue of the small finds from this site, Jerzy Kuśnierz (2018a, 590, n. 10, 591) mentions 127 bangle fragments; however, he adds in a note that the data concerning their colour and size were taken from an unpublished manuscript prepared by Ewa Kierzkowska. By comparing the assemblage of the artefacts described and catalogued by Jerzy Kuśnierz with the preserved material, it has been established that 66 bangle fragments are missing, while 65 fragments are held in the Museum in Zamość, including 4 which were not accounted for in Jerzy Kuśnierz's inventory.

Moreover, the data gathered by Marcin Wołoszyn indicates that during the research at Site 2, 22 bracelet fragments were found. Unfortunately, only one fragment (Cat. No. 364) has been preserved to this day. Jerzy Kuśnierz (2018c, 816) reports the discovery at the same site of three ring fragments and three beads in addition to bangles. Only one bangle fragment was found from site 4. However, due to the lack of detailed descriptions of these items, they could not be included in the analysis.

For all glass objects, inventories (catalogues) of finds were created, separately for the artefacts from Czermno and Gródek on the Bug River (while maintaining continuous numbering, *cf. The Catalogue of Finds*). The order in which the finds are presented was determined by the find year, the site number and the inventory number. Unfortunately, many glass artefacts, primarily from Czermno, do not have inventory numbers, with only information regarding the find year and place available. Therefore, in the descriptions of individual objects in this text, the catalogue numbers created specifically for this publication were used. The missing bangles from Gródek on the Bug River, from 1A site were also included in the catalogue of finds and in the typological analysis since, based on Jerzy Kuśnierz's inventory, some features of these ornaments, such as production technique, form, dimensions, and glass colour, could be determined.

The assemblage of finds related to glassmaking from both settlement complexes has been divided into several categories of artefacts, namely bangles, beads, rings/band-rings/finger-rings and vessel fragments. Within each group, the objects were analysed in terms of their production technique and form. Elemental composition analyses (LA ICP MS, EPMA) and lead isotope analyses were conducted for 33 glass bangles from Czermno. The technology of melting the analysed materials is discussed briefly, as a comprehensive study on this topic has recently been published (*cf.* Wajda *et al*. 2023).

The aim of this study is to systematise knowledge about the glass artefacts from both settlement complexes available for analyses, to classify the finds and to identify the time and direction of their arrival. An important question, frequently mentioned in publications about these sites, is whether a glass workshop (or workshops) operated in Cherven' Towns. The glass artefacts from Czermno and Gródek on the Bug River are a significant archaeological source for research on the direction of the arrival and circulation of glass objects and on the organisation of glass workshops in the Early Middle Ages in Central and Eastern Europe.

MATERIAL ANALYSIS

Glass bangles

Glass bangles are the most numerous category of finds in both settlement complexes. Including the missing specimens from Gródek on the Bug River, the assemblage consists of 305 fragments and 1 complete bangle. These ornaments have been found at all previously excavated sites in Czermno, with the majority originating from the hillfort central yard (site 1), where the excavation work was carried out over the longest period. In Gródek on the Bug River, all of the described ornament fragments come from within the hillfort area (site 1A) and from the sites Nos. 2 and 4 (Kuśnierz 2018a; 2018c).

In terms of the primary production technique, bangles from both sites can be divided into two main groups. It has been widely accepted in the literature that ornaments from Rus' were predominantly manufactured using one method – by drawing a glass rod, which was then bent and the ends fused together (*cf*. Lvova 1962, 12;

[2] This study does not include glass artefacts from the cemetery in the ward of the hillfort in Gródek, which are mentioned by Jerzy Kuśnierz in one of his articles (Kuśnierz 2018b, 703f., 711f.). These consist of bangle fragments and glass beads. Unfortunately, most of these objects are missing and are known only from drawings.

Lipińska 1973, 334f.; Dekówna 2007, 66; Stoljarova 2021, 508-510). The junction points (so-called "seams"), which can be observed on the bangles, were frequently polished to appear less visible (*cf*. Fig. VIIIA: 1.a). Many specimens produced using this technique have a round cross-section (plain or with spiral ribbing), and at the point of joining, due to compression, the rod has a quadrangular or slightly distorted shape (*cf*. Fig. VIIIA: 1.b). On 8 of the finds from Czermno and four from Gródek on the Bug River, the junction points are visible, and on 40 specimens (25 from Czermno and 15 from Gródek), one of the preserved ends has been flattened and has a square cross-section. The bangles formed in this way differ in terms of so-called supplementary techniques, *i.e.*, methods of shaping the glass rod and ornamentation.

The second technique involved winding glass around a metal rod (mandrel) and gradually widening the central hole. The rod was turned around its own axis to give the bangle its appropriate shape and size (diameter; Shindo 2001, 77; Duckworth *et al.* 2016, 138). Items formed in this manner have a flat inner surface and a convex outer surface. This method may have been used to produce three bangles from Czermno, with a semi-oval, irregular cross-section, and possibly also the specimens with a triangular core (Fig. VIIIA: 1.c; *cf.* Stoljarova 2021, 510). However, the described technique was most commonly used in the production of bangles on Islamic territories – the Levantine coast, North Africa, the Arabian Peninsula, and today's Iraq and Iran (see Shindo 2001, 77, Fig. 1; Zanon 2013, Fig. 8; Duckworth *et al*. 2016, 139).

The Polish and Russian literature (see Lvova 1962, Dekówna 2007, 67) describes a third method of producing bangles, which have a semi-circular (semi-oval) cross-section. According to the researchers mentioned above, the bangles may have been formed by dragging a glass rod across a plate. As a result, one surface was flat and the other convex. However, it should be noted that it is, unfortunately, impossible to determine the exact method of producing some types of bangles, especially when they are preserved only in small fragments. All techniques leave similar traces on the ornaments, *i.e*., glass streaks visible on the surface or air bubbles arranged parallel to the rod axis (Fig. VIIIA: 1.d). We can be certain of the production method only in the case of flattened fragments or those with preserved "seams".

The main classification criterion is the presence or absence of ornamentation, followed by the cross-section of the glass rod, and finally the type of ornament[3]. Based on this, six types have been identified, which were further divided into variants depending on the form of the ornament.

Group I. Unornamented bangles

Type 1. Bangles with a semi-circular cross-section

Type 1 includes specimens that could have been made either from a glass blob using a rod (seamless) or by joining the ends of a drawn glass stick. It is exemplified by 3 bangles from Czermno and 1 from Gródek on the Bug River, with semi-oval, irregular cross-sections (Fig. VIIIA: 2.1). Two fragments from Czermno and one from Gródek are made of highly translucent glass, exhibiting longitudinal and globular air bubbles and capillaries. They are blue, yellow and green in colour. The corroded and now non-transparent glass of the third bangle from Czermno, excavated in 1976, is black or probably dark purple (Cat. No. 42).

Type 2. Bangles with a triangular cross-section

The second type includes 4 specimens from Czermno, with a triangular and irregular cross-section (Fig. VIIIA: 2.2). Three are made of very dark, almost black non-transparent glass, while one is made of a translucent blue material, which is clearly visible when held up to the light. Jerzy Kuśnierz (2018a, Table 28) also lists two other fragments, excavated in 1952 and 1954 in Gródek on the Bug River, both green. All bangles of this type exhibit clear streaks of glass on both the convex and inner surface (Fig. VIIIA: 1c).

[3] The classification of bangles, like many other glass artefacts, can be based on a number of distinguishing features. Maria Dekówna (1980, 29) proposed that initially, the material should be divided based on production technology (elemental composition), followed by the production technique and the form of the artefacts. This approach reflects the process of their production (from melting glass mass to the finished product). However, a lack or insufficient number of elemental composition analyses in many cases makes it impossible to apply such classification (*cf*. Wajda 2014, 58).
In the literature, glass bangles are divided into groups and types based on the presence or absence of ornamentation and the ornament type (*cf*. Shindo 2001; Spaer 1992, Musianowicz 1969). Additionally, analyses of ornaments from Rus' and Poland often include classification into loosely, moderately or heavily twisted, depending on the density of ribbing (Fituła 2008; Poluboyarinova 1963, Fig. 1). However, this classification has been omitted in this study as these terms are imprecise and depend on the individual impressions of the researcher. Based on the descriptions of objects characterised in this way, it is unclear which bangle should be classified as finely twisted and which as moderately twisted.

Type 3. Bangles with a round/oval cross-section

This type consists of 16 bangle fragments from Czermno (including one known only from the description of Iwona Florkiewicz) and 19 from Gródek on the Bug River (including 8 known only from Jerzy Kuśnierz's description and 3 from the description of Marcin Wołoszyn, *cf*. Fig. VIIIA: 2.3). These specimens have round or oval cross-sections and were made from glass rods, bent and fused end-to-end to make a circle. 8 fragments have one quadrangular or irregularly flattened end (Fig. VIIIA: 2.3, Cat. Nos. 29, 109, 246, 288, 292). Almost all of the bangles are heavily corroded, making it difficult to identify traces of production technique on their bodies. On the specimens whose glass is preserved in good condition (*cf*. Fig. VIIIA: 2.3; Cat. Nos. 85, 116, 283), there are no longitudinal streaks of glass that would indicate the drawing of a glass strand. However, the fragments of these bangles have the smallest rod diameter (*ca.* 0.3-0.4 cm) out of the whole assemblage, so perhaps they did not need to be additionally drawn. In the case of three bangles, the colour and transparency of the glass could not be determined due to a layer of grey corrosion. The remaining specimens were made of a translucent blue (15 fragments, including 1 blue-green), translucent green (5 fragments), translucent purple (5 fragments), black (dark blue or dark purple; 2 fragments), and translucent yellow glass (4 fragments)[4].

Group II. Ornamented bangles

Ornamented bangles were made by drawing a glass rod, shaping it accordingly, applying decoration (glass or ribbing), and then drawing it further. In the case of specimens with spiral ornamentation, they were additionally twisted around their own axis.

Type 4. Bangles with ornamentation in the form of glass threads or spots

Bangles of this type were divided into three variants depending on the form of ornament.

Variant a includes 2 bangle fragments found in Czermno (Fig. VIIIA: 3.4a), decorated with glass spots. The cores of both specimens have a roughly triangular cross-section. They were formed either by drawing a glass rod and fusing it end-to-end, or using a mandrel. Longitudinal streaks of glass are visible on their surfaces. The opaque yellow and green (celadon) ornament was made by applying small pieces of glass to the surface, which were melted into the core, forming irregular patterns. The ornament rods were made of non-transparent dark green, almost black, glass[5].

Variant b includes 2 bangles from Gródek on the Bug River, one of which is known only from Jerzy Kuśnierz's description (2018a, Table 28). The surviving specimen was made from a rod that had a round cross-section and was green in colour (the glass is now non-transparent). It was decorated with an opaque yellow glass thread, which was applied to the external surface of the bangle, forming a straight line (Fig. VIIIA: 3.4b). In the case of the missing bangle, we only know that it was also made from a green glass rod with a yellow line of ornamentation.

Variant c this group includes bangles made from a smooth rod, with a round cross-section, decorated with spirally twisted glass threads. The group consists of 23 bangle fragments from Gródek on the Bug River (14 known only from the description of Jerzy Kuśnierz and Marcin Wołoszyn), including 9 green ones, 1 yellow[6], 8 translucent blue, and 5 non-transparent black (or dark green/dark blue) ones. There are 8 such bangles are known from Czermno: 5 non-transparent dark green ones, 1 blue, transparent, 1 green not-transparent and 1 yellow, translucent. All have a smooth core, round or oval in cross-section, onto which the ornament threads were applied. Some fragments show faint grooves created by twisting the rod (Fig. VIIIA: 1e; VIIIA: 3.4c; Cat. No. 38, 83). The applied ornament is in the form of single, double or triple opaque yellow threads. Only on the translucent yellow bangle (Fig. VIIIA: 3.4c; Cat. No. 112), the thread was probably red or green, which today, due to corrosion, can be described as brown. On two bangles from Czemno (Fig. VIIIA: 3/4c; Cat. Nos. 89, 110) and four from Gródek on the Bug River (Fig. VIIIA: 3.4c; Cat. Nos. 315, 316, 319, 322) one rod ending is flattened.

[4] Jerzy Kuśnierz described 2 bangle fragments as made of glass, one milky white and the other transparent (colour undefined). As for milky white, it probably refers to heavily corroded glass, while transparent glass may have been light yellow in colour.

[5] Opaque glass is glass with a clouding agent deliberately added.

[6] The green and yellow bangles are known only from Jerzy Kuśnierz's description, which provides no information on the transparency of the glass.

Type 5. Bangles with impressed ornament

Bangles of this type are divided into three variants, depending on the pattern that the imprinted ribs form on the core of the bangle.

Variant a includes 3 bangle fragments from Gródek on the Bug River. They were made of blue glass, now non-transparent. The specimens were decorated with longitudinal grooves created with a sharp tool on the core's surface. This rod's cross-section is described in the literature as rosette-shaped (Stoljarova 2021, 508; *cf*. Fig. VIIIA: 4.5a).

Variant b includes bangles with ribbed, spirally twisted ornament. This is the largest group, consisting of 79 bangle fragments from Czermno made of translucent green or light green glass (5 fragments; Fig. VIIIA: 4.5b/1); non-transparent dark green (olive), almost black (22 fragments, with 2 known only from the description of Iwona Florkiewicz; *cf*. Fig. VIIIA: 5); non-transparent dark blue (black; 9 fragments; *cf*. Fig. VIIIA: 7.5b/3); translucent blue or blue-green (28 fragments; *cf*. Fig. VIIIA: 8.5b/4, VIIIA: 9), translucent purple (11 fragments; *cf*. Fig. VIIIA: 10). In four cases, the colour and transparency of the glass could not be determined due to corrosion. In Gródek on the Bug River, 82 fragments of this type of bangles were unearthed, including 27 known only from descriptions (Kuśnierz 2018a, Table 28). They were made of: non-transparent dark green (26 fragments, Fig. VIIIA: 5, Cat. No. 240, Fig. VIIIA: 6, Fig. VIIIA: 7.5b/2), transparent green (21 fragments, Fig. VIIIA: 4.5b/1), transparent light blue and blue glass (22 fragments, Fig. VIIIA: 9); non-transparent dark blue (2 fragments, Fig. VIIIA: 7, Cat. No. 318, 334), as well as translucent purple glass (9 fragments, Fig. VIIIA: 10.5b/5). The colour of two fragments could not be determined due to corrosion, with one described by Jerzy Kuśnierz as brownish, but it was probably heavily corroded glass.

The ornament characteristic of variant b could be made in two ways: in a mould, in which case the ribs repeat with regularity and are of uniform size (Fig. VIIIA: 1.g), or manually, resulting in less regular ornament, with varying rib widths and depths (Fig. VIIIA: 1.h; *cf*. Dekówna 2007, 67f.). Among the above-described finds, it is possible to identify 18 specimens which were likely decorated using the first method. They are mainly bangles made of transparent light blue glass (Fig. VIIIA: 8; *cf*. Cat. Nos. 1, 30, 87, 92, 97), while hand-engraved ornamentation was more often applied to dark green/black fragments (Fig. VIIIA: 5; *cf*. Cat. Nos. 11, 69, 99, 101). It should be added that features indicating the use of the first decoration technique can easily be obscured. The glass rod is drawn and twisted in the final stage of production, causing the product to become deformed, in many cases making it difficult to correctly determine how it was executed.

Variant c includes 2 bangle fragments whose core was made from multiple (two or more) combined glass rods, which were then gently twisted and their ends fused. These are specimens from Gródek on the Bug River (Fig. VIIIA: 10.5c, Cat. No. 231) and from Czermno (Fig. VIIIA: 10.5c, Cat. No. 52), formed from translucent green and blue glass.

Type 6. Bangles with ribbed and glass ornament

Type 6 includes bangle fragments decorated with engraved ribs and coloured glass threads that are spirally twisted. This category consists of 14 specimens from Czermno and 16 from Gródek on the Bug River (10 of which are known only from Jerzy Kuśnierz's descriptions). Most of them are made of non-transparent dark green glass (14 specimens from Gródek on the Bug River and 11 from Czermno), while others of non-transparent dark blue glass (2 fragments from Gródek and 3 from Czermno; *cf*. Fig. VIIIA: 11). The glass threads spirally encircling the bangles are yellow and opaque.

*

As mentioned earlier, both of the sites in question predominantly feature bangles of Type 5a, formed from a drawn glass rod, decorated with spiral ribbing. 163 bangle fragments of this type have been identified, making up over half of the entire assemblage. In this group, the most common specimens are made of very dark, almost black glass (58 fragments). When held up to the light, they appear dark green (47 fragments) or

dark blue (11 fragments). This observation is possible only because the bangles are preserved in fragments[7]. On complete specimens, the shade of black – green or blue – is not visible. Less frequently found are bangles made of translucent blue (50 bangles), purple (20 bangles) and green glass (26 bangles). Only 2 fragments were made of translucent yellow glass.

The next most numerous bangles belong to Type 3 (52 fragments), plain with a round/oval cross-section, Type 4c (31 fragments) with the ornament of spirally twisted threads added to a plain core and Type 6 (30 fragments), decorated with spiral ribbing and threads. Bangles of the remaining types are rare (between 2 and 6 specimens; *cf*. Fig. VIIIA: 12). Bangles with glass ornamentation are usually dark coloured (dark green, dark blue), while the ornament itself, regardless of type, is opaque yellow. In only five cases (Fig. VIIIA: 3, Cat. No. 112; Fig. VIIIA: 11, Cat. No. 16, 56, 211, 399), the thread of the ornament was probably red, and in one case white (Fig. VIIIA: 11, Cat. No. 402). Only one bangle (from Czermno) is preserved in its entirety (Fig. VIIIA: 4, Cat. No. 53), while the rest are in fragments of various sizes, which are, however, big enough to measure the diameter, ranging from approximately 4 to almost 8 cm[8]. Nevertheless, most specimens have a diameter of approximately 5-5.6 cm. The rod diameter ranges from 0.3 to 0.8 cm, with most specimens measuring 0.5 to 0.6 cm

Considering the form of ornament, colouration and size of the analysed bangles, they are similar to finds at other Rus' sites, which were mainly dark green/dark blue, often described as black, blue, purple, green and yellow, with average sizes ranging from 5 to 6 cm (Poluboyarinova 1963, 171f., Table 3; Stoljarova 2021, 511).

Glass bangles were a highly popular type of jewellery among the East Slavs, while they are rarely encountered in Central or Western Europe[9]. On the territory of contemporary Poland, they are found mainly in the eastern regions, generally associated to Rus' in the Middle Ages (11th-13th c.). A significant assemblage was unearthed on the Berek Joselewicz Square in Przemyśl (153 fragments), but bangles are also known from other sites in this city (Krzemińska, Zahel 2021). They prevalent specimens have spirally twisted ribbing, are mainly dark brown[10], and date to the 12th-13th c. (Szmoniewski, Sosnowska 2015, 166f.). Over 200 bangle fragments come from Chełm (Lublin Voivodship), although unfortunately only a small portion of them have been studied and published (Fituła 2008, 145)[11]. Bangles from the Polish-Rus' borderland are also known from Stołpie, Czułczyce, Andrzejów Nowy (Lublin Voivodship), Pełnatycze, Lubaczów, Sanok (Subcarpathian Voivodship; Fituła 2008; Parczewski 1991, 52; Rokitowska, Wołoszyn 2001, 50f.; Piotrowski, Wołoszyn 2012, 337). Dozens of fragments were found in Drohiczyn, where the majority of specimens were ribbed and spirally twisted (Musianowicz 1969, 191, Table 57; Andrzejewski, Sikora 2009, Fig. 15: 1). On the territory of Piast Poland, such bangles are rarely found. They were excavated in Kruszwica (1 fragment), Gruczno (1 fragment; *cf*. Bugowolski, Hyss 2005, 18), Sandomierz (1 fragment), Opole-Ostrówek (4 fragments[12]; *cf*. Wołoszyn *et al*. 2023, 486f., Pankiewicz *et al*. 2017, 38, 356) and in Warsaw (Lipińska 1973)[13]. The bangles from all of the mentioned sites are dated to the 12th-13th c., except for one fragment from Opole dating to the second half of the 10th c. (Szmoniewski, Sosnowska 2015, 166; Andrzejewski, Sikora 2009, 165, Lipińska 1973; Pankiewicz *et al*. 2017, 356).

While finds of bangles on the eastern fringes of Poland may appear fairly common, their quantity pales in comparison to main Rus' hillfort settlements. In Veliky Novgorod alone, 25,000 of bangles have been unearthed (Shchapova 1998, 104), and in Izyaslav, over 10,000 (Shchapova 1972, 107). Yekaterina Stolyarova (2021, 507f. [also referring to earlier literature]) details that more than 4,000 bangle fragments are known from hillforts in northeastern Rus', such as Yaroslavl, Pereslavl-Zalessky, Tver, Moscow, Smolensk, Dmitryov and Pereslav-Ryazansky. Numerous finds also come from Polotsk (Shchapova 1972, 113-118), Pskov, Halych, Chernihiv (Shchapova 1972, 107), Lyubech (Veremeichyk 2015, 171-201), Chernobyl (1500; *cf*. Gotun, Gan

[7] Bangle fragments frequently have unevenly broken-off ends, which allows the colour of the glass to be observed.

[8] This refers to the size of the inner diameter of the analysed bangle fragments.

[9] Islamic bracelets, known from the regions of present-day Spain (Malalana Ureña, Hernandez 2014), are not considered here.

[10] The colour of bangles made of dark green/dark blue glass is often described as black, dark brown or olive.

[11] The bangles from Chełm were analysed by Tomasz Karolak in his MA thesis in 2002; it is unpublished and only a manuscript is available in the Institute of Archaeology, Maria Curie Skłodowska University in Lublin. Karolak's data were included in Marcin Wołoszyn's PhD thesis, which is also unpublished (*cf*. Wołoszyn 2003).

[12] 4 bangle fragments from Opole-Ostrówek are known, but only 2 are still preserved (Pankiewicz *et al*. 2017, 74).

[13] Marcin Wołoszyn (*cf*. Wołoszyn *et al*. 2023, 487) collected data about 444 bangles from the Poland-Rus' borderland in 2003.

2020, 370). In Rus', bangles are primarily known from large hillforts, where they constitute 70 to 90 per cent of all glass finds (Poluboyarinova 1963, 168; Shchapova 1972; 1998; Korolyova, Egorkov 2016; Lavyš 2017; Gotun, Gun 2020; Stoljarova 2021). The dominance of urban centres seems to be a consequence of Soviet archaeologists focusing on excavating large hillforts, while less attention was paid to studying open settlements or cemeteries. In this context, it should be emphasised that in recent years, glass bangles have also been found at sepulchral sites (*cf*. Golofast, Mastykova 2020). Burials with bangles were unearthed on the Crimean Peninsula and in burial mounds in Myakinino near Moscow (12th c.), where a complete specimen made of poorly translucent blue glass was found. The bangle was formed by fusing together the ends of a glass rod and decorated with spirally twisted ribbing (*cf*. Stolyarova 2018a, Fig. 148).

The mass occurrence of glass bangles is dated to the 12th and 13th centuries, although the earliest finds are from the end of the 10th c. However, they are likely Byzantine imports. Such bangles have painted patterns, a flat cross-section, and statistically larger diameters (8-9 cm; *cf*. Lavyš 2017, 319). They were probably made exclusively from sodium glass (Stoljarova 2021, 512). In the literature (Shchapova 1998, 104-114; Lavyš 2017, 319-322, Fig. 1-2, Stoljarova 2021, 512f. [also referring to earlier literature]) various types of bangles are distinguished, found at Rus' sites from the 10th to the 13th c., which are considered to be imports from the Byzantine Empire. Some types of bangles (flat with painted ornament – Shchapova 1998, Figs. 16-17; Lavyš 2017, Fig. 1.1) are unquestionably imports, but in other cases there may be doubts; for example, specimens with a semi-circular cross-section, with ornament of multi-coloured spots (Lavyš 2017, Fig. 2) are almost identical to those found in Czermno (Type 4a). Isotopic and elemental composition analyses of the glass of one specimen from the Czermno hillfort (Fig. VIIIA: 3/4a, Cat. No. 7, 96) have shown that it was melted from the same raw materials (lead, sand and potash) and using the same recipe ($PbO\text{-}K_2O$, known as Slavic glass) as the rest of the analysed finds from this site. Moreover, glass is a material which can be recycled, and some types of bangles may only be imitations of Byzantine specimens. Another problem with the identification of Byzantine glass artefacts is the fact that little is known about the production of Byzantine glass, especially in the central regions of the Empire (Schibille 2011). For most glasses from Slavic lands, there are no analyses taking into account not only the basic elemental composition but also trace elements, which are crucial in recognising the provenience of glass (Brems, Degryse 2014). Identifying soda-lime glasses (*cf*. Lavyš 2017, 319-322) as Byzantine is very risky, especially when considering that Levantine coast and northern Egypt, where glass was mass-produced in the Early Middle Ages, were under Arab rule (Phelps, Freestone 2016; Phepls 2018; Schibille 2021). Bangles were a very popular type of jewellery there until the 19th c. (Spaer 1992; Steiner 2008; Malalana Ureña, Hernández 2014). Numerous bangle finds are known from a very wide territory, from Spain to the Levantine coast, and all the way to present-day Saudi Arabia and Oman, where they were also produced (Boulogne, Henderson 2009). Some types are identical to the ones from Rus' sites (*cf*. Shino 2001, type A, type G, Figs. 3-4; Spaer 1992, type A: 2). However, the current state of research on bangles representing both Byzantine and Islamic traditions does not allow us to draw conclusions regarding the influence of one tradition on the other or the spread of styles and patterns. As previously mentioned, 30 bangle fragments from Czermno have been analysed in terms of their elemental composition (with separate examinations of the cores and ornaments), and 30 others – for lead isotope ratios[14]. The results of the analyses indicated that they were made of two types of lead glass: lead-potassium-silica glass (known as Slavic glass) and high-lead (lead-silica) glass. Lead glasses are characterised by a very high concentration of lead oxide (high-lead glass from 60 to 80%, lead-potassium glass from 7 to 50%). This means that, in addition to sand, which is the main glass-forming component, lead was added to the glassmaking batch, which lowers the melting temperature of silica, and in the case of Slavic glasses, also leached ash from continental plant material (likely trees from the beech family). It is speculated that glasses of this kind could have been melted even in open hearths (Mecking 2013). Most bangle core fragments (27) were made of lead-potassium (Slavic) glass. The high-lead glasses were mainly used for ornaments, which were additionally mixed with tin and lead compounds (a substance called anime). By using the LA-ICP-MS method, not only the major glass-forming elements but also trace elements were

[14] Elemental analyses were performed using two methods, LA-ICP-MS and EMPA. Isotope analyses (LIA) were performed using a ThermoScientific Neptune XT multicollector ICP-MS. A more detailed description and testing conditions can be found in a recently published article (*cf*. Wajda *et al*. 2023).

analysed; this is very helpful in determining the provenience of the raw materials. The analyses have shown that the batch included a low-silver lead ore, and it could have been a byproduct of silver metallurgy only in three cases. Unfortunately, there are no such analyses for most glasses from Slavic lands, which prevents a comparative analysis with other glasses of similar composition.

In the case of early medieval glass with a high lead content from Western Europe, this component was added mainly in the form of silver cupellation waste (Mecking 2013; Gratuze 2013). To determine the origin of the lead added, lead isotope analyses were performed. It should be emphasised that these were the first isotope analyses of lead glasses from Slavic territories (as well as the first ones in Poland). The results of these analyses have shown that the raw material came from Polish deposits in the Cracow-Silesia area (Bytom-Olkusz basin). These are silver-poor deposits that were probably mined on a large scale from the late 11th to the 16th c. This is evidenced by written sources as well as archaeological finds, including the recent studies of small lead seals from Czermno (Merkel *et al*., 2024). Lead glasses are very common throughout the Slavic lands, with an increase in the number of glass artefacts (beads, band-rings/rings, vessels, bangles) based on this recipe beginning approximately in the 12th c. At the same time, the lead mining in Polish mines also increased, which undoubtedly had an impact on the development of glassmaking. The evidence that Rus' bangles were made of raw material mined in the Olkusz region is very important from the point of view of the organisation of glass production in this part of Europe. Glasses with a chemical composition[15] similar to the bangles from Czermno are known from many sites in Rus' (Kyiv, Pereslavl-Ryazansky, Polotsk, Novgorod; Shchapova 1972; Zhurukhina, Khramchenkova 2012; Stolyarova 2019), but also from Poland (Wajda 2013; 2014; 2019; Siemianowska *et al*. 2019; Sawicka 2017; 2021; 2023; Dekówna, Purowski 2019) and Bohemia (Černa *et al*. 2001; 2015). Unfortunately, the current state of research does not allow us to determine how extensively lead ore from the Polish basin was used in glass production, or the location of the glass workshops which made glass from raw materials, rather than re-melting ready glass.

Glass beads

All glass beads analysed in this study come from the settlement complex in Czermno. One specimen from Gródek on the Bug River submitted for analysis probably dates to the Roman Period and belongs to Type 376, Group XXIV according to the classification proposed by Magdalena Tempelmann-Maczyńska (1973, 62, Table 13), so it has been excluded from further analysis (Fig. VIIIA: 15, Cat. No. 406).

The primary criterion for classifying beads, similar to bangles, is the technique of their production, followed by the presence of ornamentation and their form. Ornamented specimens are grouped based on the type of decoration: using glass, impressions or metal foil. The beads were made using two techniques: drawing and winding.

Beads made using the drawing technique

Type 1

Type 1 includes a single bead from Czermno, found during excavations at site 3 (outer suburb; *cf*. Fig. VIIIA: 13.1). It was made of dark blue glass, currently non-transparent. Numerous glass streaks, which were formed during the drawing of a glass tube, are visible on its surface. Such tubes could be made in many ways, for instance by fusing glass plates or by pouring glass onto a rod that was rotated in a spinning motion (Dekówna 1999, Fig. 58; 2007, 79; Malarczyk *et al*. 2021, 205, 207; also referring to previous literature). The resulting semi-product was shaped to form the body (either using tongs or a mould) and then cut up into smaller sections. Sometimes, before the glass had a chance to solidify, these sections were kept in a horizontal position (perhaps threaded onto a wire; *cf*. Jonson, Hunner 1995, 111, Fig. 3). As a result, the canals of such beads are often arranged off-centre, and the bodies are slightly elongated – as is the case with the specimen from Czermno, which was formed from a double-layered tube. The outer layer has flaked and crumbled off, revealing a core made of glass of lower quality.

[15] Here, I refer to the basic elemental composition (SiO2, K2O, PbO, MgO, Na2O, MgO, CaO). For glasses from the Rus' territories, there are no analyses of elemental composition that would also account for trace elements.

It is presumed that beads of this type were made in Near Eastern workshops, which potentially traded not only in finished goods but, primarily, in semi-products, like glass rods or glass lumps (Dekówna 1999, 54). From the mid-8th to the 11th c., they were manufactured in glassmaking workshops in Staraya Ladoga (Lvova 1968, 84). According to Irina Kuzina (2016; 219), beads made using the drawing technique dominated in northern regions of Rus' (Lake Beloye) from the second half of the 10th c. to the beginning of the 11th c., and in the central Volga (Volga Bulgaria; *cf*. Valulina 2016, 115). They were an important commodity in the exchange of glass artefacts and silver for furs with the Near East and the Byzantine Empire. The trade route followed the Volga and its tributaries to the areas around the Baltic Sea (the route from the Varangians to the Greeks). A large assemblage (69 specimens) of such beads from the Poland-Rus' borderland was unearthed in the hillfort in Kłodnica, situated in the Chodel Valley. They were found in the burnt layer of one of the residential structures; together with two Arabic dirhems, they formed a splendid necklace. The find is dated to the 10th c. (Malarczyk *et al*. 2021, 202f.). Beads produced using this technique are also known from the hillfort in Sąsiadka (11th-12th c.; *cf*. Wajda 2013, 96f.), the cemetery in Czarna Wielka (12th-13th c.; *cf*. Wajda 2014) and from numerous other sites across Europe (*cf*. Dekówna, Purowski 2012, 110-124). The period of their most frequent occurrence is in the 8th and 9th c. (Dekówna 1999, 60-62), but according to Margarita Fekhner they could be found in Rus' until the 12th c.

Beads made using the winding technique, unornamented

The majority of the beads from Czermno were made using the winding technique. This involved winding a glass strand around a metal rod. The surfaces of the bodies of such beads often show unfused strands of the glass threads from which they were formed), with glass streaks and air bubbles spiralling towards the canal axis and the surfaces around the openings are uneven.

Type 2. Annular beads

Type 2 beads, there are 18 annular specimens (Fig. VIIIA: 3.2) They are made of translucent green and blue (6 specimens each) as well as yellow (4 specimens) glass. The colour of one bead could not be determined (due to re-firing, *cf.* Fig. VIIIA: 13.2, Cat. No. 151). Most of the beads of this type have a small diameter (approximately 0.5 cm), with only one large bead made of non-transparent dark blue glass being an exception (diameter over 2 cm; *cf.* Fig. VIIIA: 13.2, Cat. No. 140; see Wajda 2014, 65f.).

Type 3. Globular beads

Globular beads (with a diameter equal to or smaller than their height) include 12 specimens from translucent yellow and green (2 each), blue (4 specimens) and non-transparent black glass (2 specimens; *cf.* Fig. VIIIA: 13.3). The colour of two beads could not be determined due to corrosion and re-firing of the glass (Fig. VIIIA: 13.3, Cat. No. 147, 163). All of the beads have small diameters, approximately 0.5 cm.

Type 4. Multi-segmented beads

This type of beads includes 11 specimens consisting of multiple annular or annular/globular bodies (Fig. VIIIA: 14.4). The beads can be divided into two variants depending on how the bodies are connected. The first variant includes beads whose bodies are in direct contact (they have no "neck"). There are 4 specimens made of now non-transparent green (3 items, Fig. VIIIA: 14.4, Cat. Nos. 145, 167, 18) and translucent blue (1 item, Fig. VIIIA: 14.4, Cat. No. 146) glass. The second variant includes 7 beads whose bodies are connected by "necks" (Fig. VIIIA: 14.4, Cat. Nos. 139, 168, 170-172, 175, 194). All of them are translucent blue. The shape of individual bodies is irregular, varying from globular to annular to cylindrical. On their surfaces, streaks of glass are strongly visible, spiralling along the canal axis, and the surfaces near the openings of 5 specimens were cut off very carelessly, in the middle of the body (not at the "neck").

*

Beads made using the winding technique (types 2, 3, 4), whose shape, depending on the height-to-diameter ratio, can be described as annular or globular, belong to the most common glass ornaments in the early medieval period in the Slavic lands. It seems that specimens with a small diameter (about 0.5 cm or less) often played the role of fillers in necklaces and, in a way, a background for more spectacular decorations. The most numerous sets of such beads are known from inhumation cemeteries, where they appeared as grave

goods, such as the cemetery from the 12th-13th c. in Święck-Strumiany (Jasaknis 2008, 177). They often occur in cemeteries in the Polish-Rus' borderland in today's Podlachia region (see Wajda 2014 [also referring to earlier literature]). They are also known from the Mazovia region (Kordala 2006; Dzik 2014; Wajda 2014), Greater Poland (Bugowolski, Hyss 2005; Markiewicz 2006; Sawicka 2023), Pomerania (Chmielewska 1960; Wajda 2021), and Lower Silesia (Pankiewicz *et al*. 2017). According to Olena Zhurukhina (Zhurukhina 2015), they were produced in glass workshops in Kyiv from the 12th c., and their popularity declined around the turn of the 12th and 13th centuries.

Type 5. Conical beads

Type 5 includes 2 beads with an irregular, slightly conical form. Both are made very carelessly. The body clearly shows unfused edges and ends of glass threads (Fig. VIIIA: 14.5). One specimen is made of translucent green glass, the other of light yellow, currently non-transparent.

Type 6. Biconical beads

Biconical beads (4 specimens, including 1 half of a bead) from Czermno were made of translucent blue glass (Fig. VIIIA: 14.6). The bodies of individual specimens are highly irregular, with visible streaks of glass spiralling around the axis of the canal. Beads of this type are common in the Slavic lands and mostly have a blue or bluish-green colour. In Veliky Novgorod, they were present in layers from the 12th c. (Shchapova 1956, 169 et seq.). Margarita Fekhner also dates these beads to the 12th c. (1959, Table VI: 1, 2; Fig. 1, 2).

Type 7. Fish-shaped beads

This group includes two fragments of beads (halves), made of poorly translucent purple glass (Fig. VIIIA: 14.7). The specimens have the shape of irregular pyramids, with a truncated apex and rounded corners, with a convex line running down the middle of the body, likely created during the shaping of the bead[16].

Such ornaments are found at many sites in Rus' from the 11th to the 13th c. (Fekhner 1956, Fig. 6: 14, Annex VI: 14), although they are most commonly encountered in the 12th and 13th centuries (Stolyarova 2018a, 69). They are primarily known from numerous burial sites, including the burial mound cemetery of Myakinino in Moscow, in burials from the 12th c. (Stolyarova 2018a, 72). They are also present at many sites in Poland from the turn of the 11th and 12th cc. to the mid-13th c. (see Wajda 2014, 69).

Type 8. Rectangular cuboid bead

Only one artefact is included in type 8, namely a bead with a rectangular cuboid, irregular shape, made of light blue glass (Fig. VIIIA: 14.8). Numerous glass streaks, arranged spirally, are clearly visible on the body. To give the bead a cuboid shape, the sides of the body were flattened in four planes, with one of the surfaces near the canal remaining convex and the other slightly concave. Such beads are rare finds. One specimen with a similarly formed body is known from the Sąsiadka hillfort (Wajda 2013).

Ornamented beads

Ornamented beads from Czermno can be divided into three types depending on the kind of ornament.

Type 9. Beads with stamped ornamentation (melon beads)

This type includes 2 beads decorated with longitudinal ribs, stamped with a sharp tool. The bodies of both beads are annular (Fig. VIIIA: 14.9). They were made of translucent glass in shades of blue and green. Air bubbles, both round and elongated, are clearly visible in the glass structure. In the Polish lands, examples of this type first appeared in Lesser Poland (Markiewicz 2006, 135), and from the 11th to the mid-13th c., they were present in Mazovia (Wajda 2014, 72; 2020, 19). Close analogies can be found at Rus' sites (Lvova 1958, 17, Fig. 11-12; Zakharov, Kuzina 2008, Fig. 142). Margarita Fekhner dates the beginning of their occurrence to the 10th c. In Novgorod, they are found in layers from the mid-11th to the first quarter of the 13th c. (Shchapova 1956, 175).

[16] Whole specimens of this type of bead have a pyramid shape with truncated apices, which are connected by the base (in cross-section).

Type 10. Beads with glass ornamentation

Among the 11 beads decorated with glass ornamentation, specimens with: 1. flat bosses; 2. convex bosses; 3. glass spots (dots); 4. zigzag threads; 5. wavy threads; 6. spiral threads were distinguished.

Beads with flat bosses include three ornaments, each differing in the way the bosse was made. Two with an annular body, made of opaque green glass, are decorated with a single, slightly convex, dark coloured bosse (Fig. VIIIA: 14.10, Cat. Nos. 185, 196), and one specimen with a bosse (eye) made using the mosaic technique (Fig. VIIIA: 14.10, Cat. No. 183). This technique involved fusing the sides of differently coloured glass threads together to create specific patterns. The bead is roughly globular; unfortunately, due to corrosion, it is difficult to determine the colour and transparency of both the body and the ornament glass. Two other beads have an annular form and are decorated with three convex bosses made of opaque yellow glass; they are sometimes referred to as triangular (Fig. VIIIA: 15.10, Cat. No. 141, 152; *cf*. Zakharov 2004, Fig. 297). Beads with numerous dots have globular and annular forms. They were made of translucent blue and opaque dark brown glass. The dots/spots are fused flush into the core. They have a yellow and possibly green, opaque colour (Fig. VIIIA: 15.10, Cat. No. 135, 164). Two beads were decorated with a line that was repeatedly wound around the body in a zigzag and wavy pattern in opaque yellow and white colours (Fig. VIIIA: 15.10, Cat. Nos. 149, 174). Both specimens have an elongated cylindrical shape, similar to beads with a spiral thread (Fig. VIIIA: 15.10, Cat. Nos. 148, 161). All ornaments with glass decoration have very dark bodies, made of dark brown or black glass. The decorations are made of mottled material, mainly in yellow, but also in green and white. Beads of this type are known from a workshop in Kyiv, where they were probably produced (Zhurukhìna, Khramchenkova 2012, Fig. 3).

Type 11. Beads with metal foil ornamentation

Type 11 includes 2 beads that, based on the method of ornamentation, are divided into two variants:

1) Two-layered bead with metal foil (Fig. VIIIA: 15.11, Cat. No. 155). The bead decorated with metal foil has a roughly biconical shape. The glass is heavily corroded and currently non-transparent, in brown and grey. The layer of metal foil is also heavily damaged, peeling off and not encircling the entire bead body. Under macroscopic examination, it can be observed on both surfaces around the canal that the bead was made from two layers of glass, with the outer one applied to the foil as a protective layer, to give it a golden colour[17]. The technique for making beads of this type has been extensively described in the literature (see Bezborodov 1959, 233; Stolyarova 2010, 324-326; 2018, 156). Rus' or Byzantine provenience is attributed to beads with metal foil, based on the type of glass used (lead or soda). Rus' beads were decorated with silver foil and made from a mixture of sand, lead, and potash (PbO-K_2O-SiO_2 glass, known as Slavic glass), while Byzantine beads were made with soda glass and gold foil (Stoljarova 2018b, 156f.). The specimen from Czermno has not undergone elemental analysis, so its origin cannot be precisely determined. Beads of Byzantine provenience appear in Rus' from the late 10th c., with the most numerous occurrences from the 11th to the mid-12th c. (Fekhner 1956, 149-224; Shchapova 1972, 87; Zakharov, Kuzina 2008, 186, 189, Table 86, 87, group III, Stoljarova 2018b, 159, Table 16). Specimens of Rus' provenience are dated from the second half of the 11th c. to the first half of the 13th c. (Shchapova 1972, 87; Zakharov, Kuzina 2008, 43-45; Stoljarova 2018b, Table 17). They are known from numerous sites in Poland and are dated from the 11th to the 13th c., with the most intensive period of occurrence, like in Rus', from the late 11th to the 12th c. (see Wajda 2014; Markiewicz 2006, Table 13).
2) Bead with lozenge-shaped ornamentation (Fig. VIIIA: 15.11, Cat. No. 179).
The bead, quadrangular in cross-section, is made of translucent blue glass. It is decorated on its four sides with single lozenges in a light yellow colour with a slight greenish tint. The lozenges have an irregular shape, sharp edges, and numerous streaks visible on their surfaces. They were likely painted on the bead's surface using a template. Although there is no elemental analysis for the described specimen, it can be assumed that, similar to examples from the Radom cemetery (Wajda 2020, 23) and Bodzia

[17] Often, the metal foil in such beads is made of silver. To give it a golden colour, the beads were coated with yellow glass (Shchapova 1972, 85; Stoljarova 2018b, 157).

(Dekówna, Purowski 2016, 171-173), they were made from powdered silver, possibly mixed with water (?). Beads of this type are quite rare finds and occur mainly in northeastern Rus'. Researchers consider them Byzantine imports and date them to the 10th-11th cc. (Fekhner 1959, Fig. 5: 9; Lavysh 2008, 33; Zakharov, Kuzina 2008, 169, Fig. 158: 2-5). They were found in graves E855, E877, and E878 at the Bodzia cemetery, dated to the late 10th and early 11th cc., and in Radom, in graves 4 and 6 dated to the late 11th to 12th cc. (Kurasińki, Skóra 2016, 93f.).

Type 12. Octagonal bead

The octagonal bead was discovered during surface surveys conducted in 2010-2011. It was crafted from non-transparent turquoise-coloured glass[18]. The edges of the body are sharp as a result of cold grinding after the glass solidified. The surfaces around the canal were cut into the shape of an eight-pointed rosette (Fig. VIIIA: 15.12, Cat. No. 166). There are no close analogies for beads of this kind. Similar specimens, though with straight edges near the canal, are known from the Shekshovo cemetery in Suzdal Opolye, dating to the 11th c. (Zaitseva, Stoljarova 2018, 85). One was found in Novgorod in layers from the first half of the 13th c., and another, with a hexagonal shape, in a Grodno burial from the late 10th to the early 11th c. (Zaitseva, Stolyarova 2018, 85f.).

*

Most glass beads from Czermno belong to a category of artefacts widely distributed across the entire Slavic region, crafted using the winding technique. The largest group comprises ornaments with an annular shape (Type 2, 18 specimens), their colour and transparency closely resembling glass bangle colours. Less numerous (12 specimens) are beads with a globular shape (Type 3). Also popular are beads composed of multiple segments (Type 4). A particular variant of these products includes specimens made from a single glass strand (Fig. VIIIA: 14.4, *e.g.*, Cat. No. 139, 172). Olena Zhurukhìna (*cf.* 2024, in this volume) suggests that these are typical products of glassmaking workshops operating in the Kyiv Podil district. Other types are less common (between 1 and 4 specimens each), but most of them were also very popular in the early medieval period, such as biconical beads made of blue glass (Type 6), double-layered beads with metal foil (Type 11, Fig. VIIIA: 15.11, Cat. No. 155), or beads decorated with glass threads and dots (Type 10; *cf.* Wajda 2014).

It appears from recent studies on glasses from the Kyiv area published by Olena Zhurukhìna that glass beads, including some types similar to those found in Czermno, were mass-produced in workshops in the Kyiv Podil district (see Zhurukhìna 2024, in this volume, Fig. 7). Based on these findings, it can be inferred that the beads from the Czermno hillfort could have come precisely from these workshops.

One of the very rarely occurring ornaments is a specimen made by cutting and cold grinding glass (Type 12). This method of glass processing was probably used by highly specialised glassmaking workshops (perhaps Middle Eastern or Byzantine). The bead made from a drawn glass tube (Type 1), and the one with a quadrangular cross-section decorated with lozenges (Type 11), could be imported products as well. Such beads were often made of various types of soda glass, which was melted over a wide area, mainly in northern Egypt and the Middle East (*cf.* Phelps 2018; Phelps *et al*. 2016). Perhaps these were products of Byzantine glassmaking workshops.

Unfortunately, despite glass beads from the Slavic region being the subject of intense research in recent years (*cf.* Wajda 2020; Dekówna, Purowski 2019; Pankiewicz *et al*. 2017; Sawicka 2023), the current state of knowledge about their production sites is incomplete. Most importantly, glasses used to produce various types of ornaments have not been determined. There is also no established typology of beads that would encompass more than one settlement complex. This hinders determining the directions of their arrival, precise dating, and the area of occurrence of individual types. This issue, raised multiple times in the literature (*cf.* Wajda 2014), is all the more significant since glass beads are an important source of information about trade, cultural exchange, and interactions between communities.

[18] The glass of the bead may have been intentionally clouded, but without elemental composition analysis, this cannot be determined. For opaque (clouded) glass, ingredients such as anime (a mixture of PbO and SiO_2) were intentionally added to achieve a non-transparent, opaque (clouded) colour.

Glass globules

Two glass globules were discovered in Gródek on the Bug River, at site 1A (Fig. VIIIA: 15.13, Cat. Nos. 404, 405). These are small objects with a diameter ranging from 1 to 1.7 cm, crafted from clusters of green, poorly translucent turned glass. Both globules were coated with a substantial layer of corrosion, approximately 0.1 cm thick, which, however, has crumbled off. Unfortunately, determining the function of these artefacts is challenging. They may have been a type of glass buttons (with the loop, also made of glass, missing), known from early medieval sites in Poland (*e.g.*, from the hillfort in Sąsiadka, *cf.* Wajda 2013, 97), Rus' (Shchapova 1972, 174), or Bulgaria (from the 9th-10th c.; from the stronghold in Styrmen, Dekówna 1980, 105). According to Julia Shchapova, buttons of this kind were imports from Byzantine territories. The researcher dates them from the 11th to the 13th c. Another function – of gaming balls, known as *murmelki* in Polish – is attributed to them by Jerzy Kuśnierz (2018b, 590, note 11). Both objects were found in the first, humus layer of the trench. It seems that the function of these artefacts must remain undefined for now. Elemental composition analyses might shed light on their early, late medieval, or even modern chronology.

Glass rings and band-rings

Glass rings and band-rings constitute the least numerous group among the artefacts discussed here. This group comprises only 8 finds, with 7 of them unearthed in the stronghold in Czermno and only one specimen originating from Gródek on the Bug River. According to the classification by Jerzy Olczak[19] (2000, 312), we can distinguish among them: 7 rings/finger-rings made of translucent green, dark yellow, and blue glass (Fig. VIIIA: 16) and 1 band-ring with relief ornamentation, in the form of diagonal ribbing, crafted from translucent green glass (Fig. VIIIA: 16, Cat. No. 203).

Rings/finger-rings likely served as finger adornments, as indicated by their large diameter ranging from about 1.5 to 2 cm. Most of these items were crafted from rods with semi-circular cross-sections; only the ring with the smallest diameter has a circular cross-section (1.56 cm; *cf.* Fig. VIIIA: 16, Cat. No. 201). It is worth mentioning that, in German-language literature, glass rings and band-rings are divided into two categories: finger ornaments (proper finger-rings/band-rings) and so-called *Ringperlen*. The diameter of the former falls within the range of about 1.4 to 2.2 cm, and they have a semi-circular cross-section. *Ringperlen* are usually less carefully made from rods with a circular cross-section. Their diameter ranges from 0.8 to 1.4 cm (Steppuhn 2002, 44f.). Due to their very small size (and the large diameter of the glass rod compared to the ring's diameter), it is assumed that they might have been worn as garment or head ornaments. Excavations in Spandau, near Berlin, revealed a burial of a child dated to the 12th c., with numerous glass rings concentrated around the skull (Søvsø 2018, Fig. 5). Perhaps the ring from Czermno served as such an adornment, although its diameter indicates that it could also have been worn on a finger.

Monochrome rings were produced in a similar way to bangles: 1). a glass rod was wound and bent to give it the desired shape and diameter, and the junction points were polished (Olczak 1968, 190), or 2). a metal rod or mandrel was used to twirl the glass lump in a spinning motion[20]. Due to the fragmentary condition of all the described ornaments, it is impossible to determine whether the first or second technique was employed. The ornamentation of the ribbed band-ring was done with a sharp tool when the glass was still pliable (Olczak 1968, 190, Dekówna 2007, 75).

Glass rings were popular ornaments in the Middle Ages, especially in Central Europe.

A large number of finger-rings come from German territories. 67 specimens were found in Schleswig, dated from the 10th to the 13th c., with the majority coming from 12th century layers. They have a semi-circular cross-section, a diameter of 1.2 to 2 cm, and are mostly made of green glass. Other finds come from Hoxten, Lubeck (Steppuhn 2002, 44), and Erfurt (Thuringia), where they were produced in the 13th c. (Mecking 2013). They are also found at Scandinavian sites in Ribe, Lund, Sigtuna, and Uppsala, dating from the 10th to the 13th c. (Søvsø 2018, 222 [also referring to earlier literature]). They were equally popular in Poland, with the largest groups of such finds, dated from the 10th to the 13th c., coming from Lower Silesia: Wrocław (400 objects) and Opole (120; Siemianowska *et al*. 2019, 615). Numerous glass finger-rings/band-rings/rings were

[19] Jerzy Olczak (2000, 2013) identified three groups of such items: finger-rings – rings with a gemstone, bands – rings decorated with a glass or relief ornament, rings – made of monochrome glass, without decoration or gemstones.

[20] Jerzy Olczak (1969, 191) further distinguishes a third method of glass rod production by casting glass using a two-part mould.

discovered in Kruszwica (125 ornaments), where they were probably produced. They are dated from the last quarter of the 11th to the middle of the 12th c. (Sawicka 2023, 349-396). Finger-rings/band-rings/rings are also known from other sites in Greater Poland, such as Gniezno, Poznań (Sawicka 2020 [also referring to earlier literature]), Giecz (4 rings; see Sawicka 2021, 141), or Międzyrzecz Wielkopolski (Sawicka 2015). Additionally, 12 rings were found in Gdańsk, in layers dated from the first half of the 11th to the middle of the 13th c. (Chmielewska 1960, 141), in the Santok stronghold (Sawicka 2019, 152-156, Fig. 6), and in the inhumation cemetery in Radom (around the 11th c. to the 12th c.; Wajda 2019). In Bohemia and Moravia, the number of excavated finger-rings/band-rings/rings is smaller, and these finds are dated from the 11th to the end of the 13th c., occasionally to the 14th c. (Černa, Tomkova 2017, 190; Zapletalova, Sedlackova 2015, 270f.).

In Rus', finds of such items are rarer (Shchapova 1972, 97). Research conducted by Yekaterina Stoljarova (2020, 241) on this category of artefacts revealed that in northeastern Rus' (Yaroslavl, Pereslavl, Tver, Dmitrov, Pereslavl-Ryazansky, Smolensk, Myakinino 1 and 2 cemeteries, Shekshovo 9), glass finger-rings/rings constitute a small percentage of all discovered glass artefacts. In Moscow, only 80 specimens were found, accounting for 5% of the glass unearthed at that site. They are dated from the 11th to the 14th c. Russian researchers identify two sources of arrival of glass finger-rings onto Rus' territories: from Byzantium and from Rus' workshops, mainly from Kyiv (Shchapova 1972, 97-102). The issue of the Byzantine provenience of the glass (raw material) was already discussed above when considering the origin of glass bangles. Recent studies of workshops operating in Kyiv confirm that finger-rings/band-rings/rings were produced there. As reported by Olena Zhurukhìna and Rezida Hramchenkova (2012, 226), fragments of flawed products (17 specimens) from the 12th c. were found.

Glass gemstone /insert

One glass insert/gemstone was excavated in the Czermno hillfort (site 1A). This object is made of currently non-transparent purple glass (Fig. VIIIA: 16, Cat. No. 210). The insert has an oval shape with dimensions of 0.90x1.58 cm and flat sides; it is slightly convex (0.5 cm) and was made using the casting technique. The insert was probably part of a metal ring. Many such items are known from glassmaking workshops in Kyiv, where they were produced from the 12th to the middle of the 13th c. (Zhurukhìna 2024, in this volume, Fig. 9.2).

Fragments of glass vessels

Fragments of glass vessels were also found in the Czermno hillfort. These are small, less distinctive pieces of bodies (18 fragments), 1 rim fragment, 3 base fragments, including one foot, and 2 fragments of unidentified function. The foot of the glass vessel (a goblet) has an annular form and is made of translucent yellow glass. It is nearly perfectly circular, with a diameter of about 2.5 cm (Fig. VIIIA: 17.1, Cat. No. 217). The walls were broken off just above the edge of the foot (the preserved wall fragment is about 0.5 cm in height). The entire piece has a very dense network of cracks, which is characteristic of Rus' glass finds (Zhurukhìna 2015, 50). The vessel was made using the blowing technique.

Similar foot designs of yellow goblets are known from Kyiv and dated to the 12th-13th c. (Zhurukhìna 2015, 51, 2024, in this volume; Shchapova 1972, 58). Additionally, fragments of such objects with an annular foot are known from Beloozero (Zakharov 2004, Fig. 332, 15) and Novgorod (from the 12th-13th centuries; see Polkov 2007, 170, Fig. 4, 10, 11). According to Julia Shchapova (1972, 58), they represent the most recognisable form of Rus' vessels, produced since the 1130s.

Another fragment of a vessel base has a diameter of about 11.5 cm. Similar to the previous one, it was made of translucent yellow glass. Only a small fragment of the artefact is preserved, making it difficult to reconstruct the form of the vessel. It was likely a small bowl with a slightly pushed-up base, made using the blowing technique (Fig. VIIIA: 17.1, Cat. No. 223).

The next artefact is a fragment of a heavily pushed-up base with a glass band-ring, about 7.5 cm in diameter. It was made using the blowing technique and colourless, highly translucent material. The colour can only be discerned at the ridge of the vessel because the entire piece is heavily corroded. No close analogies for this vessel have been found (Fig. VIIIA: 17.1, Cat. No. 226)[21].

[21] This may be a fragment of a late medieval vessel (bottle [?]).

Another artefact is a fragment of a vessel with a simple, slightly rounded spout made of translucent yellow glass. The vessel's wall has a thickness of 0.18 cm, and a diameter of about 10 cm (Fig. VIII: 17.2, Cat. No. 211). Two small pieces of glass, likely belonging to a mould-blown vessel, as evidenced by the patterns preserved on their surface, are similar in colour and translucency to the described spout (Fig. VIIIA: 17.3, Cat. Nos. 228, 229). The remaining fragments are small pieces of the bodies of thin-walled vessels, created from light yellow, highly translucent glass (16 fragments; Fig. VIIIA: 17.3, Cat. Nos. 220, 221). Two of them (Fig. VIIIA: 17.4, Cat. Nos. 219, 222) have a slightly undulating surface, with fragment No. 219 additionally decorated with painted stripes. Similar vessels (with undulating walls) are known from Kyiv. Olena Zhurukhìna notes that a mould for blowing such glass was found in the Podil district (2024).

The next two artefacts are unidentified glass fragments. The first, with a very irregular shape, is poorly translucent and has a dark blue colour. Spots and threads of opaque yellow glass are fused into one surface of this object (Fig. VIIIA: 17.5, Cat. No. 225). It is probably a piece of glass cullet used for melting. The second fragment, made of brown (corroded) glass, resembles a base with a pontil mark; however, it might be a flawed product or perhaps the result of leakage of glass mass (Fig. VIIIA: 17.5, Cat. No. 227).

The following two fragments could be straight walls of vessels or perhaps glass cullet intended for melting. The fragment made of cobalt blue glass is very well-preserved and has only a few small, round air bubbles (Fig. VIIIA: 17.6, Cat. No. 214). The second fragment is made of translucent green glass (Fig. VIIIA: 17.6, Cat. No. 224) and was discovered during surface surveys, leading to concern that it might be modern glass. It seems that the provenience of such small vessel fragments might be possible to determine only through elemental composition analyses.

According to Julia Shchapova, vessels made using the blowing technique appeared in Rus' in the first half of the 11th c. This researcher reconstructed numerous vessel forms for Kyiv, Novgorod, Turov, Suzdal, and Chernihiv (see Shchapova 1972, 30-64). New studies on glassmaking workshops in Kyiv have revealed that glass vessels have survived only in small fragments (Khamaiko, Zhurukhìna 2021, 131). Natalia Khamaiko and Olena Zhurukhìna (2021, 131f.) believe that the fragments of discovered vessels were glass cullet intended for further melting. Perhaps the situation is similar at other Rus' sites, especially since, as Julia Shchapova herself noted (1972), the vessels are mostly preserved very fragmentarily (*cf.* Zakharov 2004; Polkov 2007).

The issue of local production of glass ornaments in Czermno

Analysing finds from glassmaking workshops discovered in Kyiv, it is impossible not to notice that many glass artefacts from Czermno and Gródek on the Bug River have numerous analogies there. The entire range of various glass products is repeated at many Rus' archaeological sites from the early medieval period. Yekaterina Stoljarova (2021) suggests that there were workshops producing glass ornaments in every major hillfort in Rus'. However, the location of workshops where glass mass was melted from raw materials (sand, lead, ashes, various pigments) remains unknown. Perhaps the most recent investigations in Kyiv will provide an answer to this question. Based on the current state of research on the organisation of glassmaking production, it seems that during the early Middle Ages, similar to the Roman period, there was a division into workshops producing glass and workshops melting ready glass and producing glass objects (Nenna 2015). So far, only workshops of the second type have been found in Poland, for example, in Wrocław (Pankiewicz, Siemianowska 2018), Kruszwica, Międzyrzecz Wielkopolski (Sawicka 2015, 2023).

In master's theses that analysed materials from Czermno, it was suggested that glass production workshops existed at this site (Stawrew 2016, 541). This was supposed to be evidenced by numerous finds of so-called slag glass, a glass melting furnace, and four glass rods fused together, which were partially burned and melted. Unfortunately, the original documentation has not been preserved, and the glass rods from previous excavations are known only from two published figures (Aleksandrowicz 2016, 77, Fig. 15: 1-2).

The very brief information about the furnace found in trench NE41D, pit 2, raises doubts as to whether this object was definitely related to glassmaking, especially since it was located in the central yard (*majdan*) of the hillfort. Post-production waste consists only of numerous slag fragments (138 pieces from previous investigations and 129 from the excavations conducted in 2013; *cf*. Florkiewicz 2016a; 2016b), which are very difficult to identify. They have irregular shapes, a matte or shiny surface, and are highly porous. Based on the preserved documentation, it seems that the finds are scattered throughout the settlement complex. It is also not known whether these slag fragments were associated with glassmaking production. It seems unlikely that glass

mass was melted from raw materials at the Czermno site. If there was a glassmaking workshop in Czermno, it could have been a workshop producing glass objects (so-called type B; Dekówna 1988). This is evidenced by finds of glass rods (Fig. VIIIA: 17.7, Cat. No. 102) and glass cullet, consisting of a blue glass lump and what could be fragments of vessels. Elemental composition studies and lead isotope ratio analysis of the glass rods found in 2011 showed that they were melted from the same raw materials as the rest of the examined bangles (Wajda *et al*. 2023). Michał Auch (2017, 201), who analysed ceramic vessels from Czermno, suggests that some types of glazed vessels were locally produced. However, there are no finds of crucibles or flawed products. The issue of the existence of glassmaking workshops in Czermno must remain open, as it requires further excavations and glass analyses.

SUMMARY

The glass artefacts from the settlement complexes in Czermno and Gródek on the Bug River constitute a highly diverse assemblage of over four hundred glass items, including glass bangles, beads, finger-rings, and vessels. Some types of beads (Types 1 and 11, decorated with lozenges) can be dated to the 10th and 11th centuries, but the majority of the artefacts should be dated to the 12th to mid-13th centuries. This period corresponds to the most intensive activity of the glassmaking workshop in Kyiv. During this time, lead mining in the Olkusz region also intensified, which seems to have had a significant impact on the development of glass production in this part of Europe. From the 12th c. onwards, the number of glass beads in numerous cemeteries in the Polish-Rus' borderland (Podlachia region) significantly increased (Wajda 2014). Glass bangles also became a common find in Rus' during this time. However, a major issue repeatedly addressed in the literature (*cf.* Wajda 2019, 231) is the lack of comprehensive studies on glasses from both Poland and East Slavic regions, a lack of uniform typology for beads and bangles from Slavic territories, and a minimal amount of elemental composition analyses, as well as an almost complete absence of isotope analyses of glasses. Lead isotope analyses (LIA) conducted on artefacts from Czermno revealed that Polish lead was used in the melting of the glass mass from which these ornaments were made. The bangles themselves were undoubtedly formed in Rus' workshops, as these ornaments were primarily fashionable in Eastern Slavic territories. Numerous analogies for all groups of artefacts can be found in Kyiv but also at other Rus' sites (*e.g.*, Novgorod, Beloozero). Among the finds from Czermno and Gródek on the Bug River, there are no bangles of Byzantine provenience, *i.e*., there are no specimens with painted ornamentation (*cf*. Zhurukhìna 2024, in this volume). Whether bangles of dark blue (cobalt) colour were products of Byzantine workshops, as Olena Zhurukhìna (in this volume) and Kristina Lavysh have repeatedly emphasised, is an unresolved question. As mentioned above, in the early medieval period, the fashion for this type of jewellery prevailed not only in Byzantium and Rus' but also in the Middle East, in areas dominated by Islam. It is challenging to determine the provenience of these objects based on macroscopic examination, especially since they were manufactured in a similar way across all these regions.

Undoubtedly, those fragments of glass vessels that were possible to identify were imports from Rus' lands. In the western Slavic territories, they were not a popular object and are encountered very rarely. Most glass vessels from Rus' are preserved in small fragments, similar to the artefacts from Czermno, which leads to the question whether this material was intended for remelting in glassmaking workshops. The lack of detailed knowledge about the elemental composition makes it difficult to determine the provenience of these glasses, except to state that they originate from the Rus' territory.

The majority of the beads discovered in Czermno could have been produced in Kyiv workshops. This is evidenced by their form, manufacturing technique (winding), and the colour palette of the glass (yellow, purple, green, blue). However, it must be emphasised that such beads are found across the entire Slavic territory and could also have been manufactured in Poland, for example, in glassmaking workshops in Greater Poland (*cf*. Sawicka 2023). The provenience of rings/finger-rings and bangles is similarly problematic to determine. These ornaments do not exhibit any specific characteristics and were produced in a similar manner over a very large area. The only beads that were most likely imports produced in the Middle East were: the multi-segmented bead (Type 1), the orthogonal bead (Type 12), and the bead decorated with lozenges (Type 11). However, as repeatedly emphasised, without laboratory analyses, determining the provenience of such glasses is challenging. Based on previous research, which focused primarily on soda glasses produced in the Mediterranean basin, it has been shown that during the Roman period, as well as the early medieval period, there were relatively few

workshops producing glass (Freestone *et al*. 2005). The glass material was then distributed to glassmaking workshops that produced various categories of products (jewellery, vessels). Glass could then be combined with glass cullet (imported from various locations) in such workshops. As noted by Andreas Kronz *et al*. (2016), many glasses from Viking-era Hedeby were coloured using mosaic cubes – of varying provenience, although imported from the Mediterranean region. Unfortunately, in the case of lead glasses (of which the majority of the analysed bangles were made), we do not have such comprehensive data. Most analyses of these materials were performed using methods that revealed only their basic elemental composition, which is an insufficient basis to determine whether the lead added to the glass batch was a byproduct of silver cupellation or lead ore. For most glasses, we do not know the origin of this raw material, and the comparison of sand compositions was based only on major components (SiO_2, Al_2O_3, Fe_2O_3; *cf.* Dekówna 1980; Wajda 2014). Analyses (elemental and isotopic composition) of glasses from Czermno have contributed to a better understanding of production technology of high-lead artefacts. However, it is worth noting that only 33 glasses have been identified. This is a relatively small number for such a large assemblage of glass artefacts. Undoubtedly, the study of glasses from this site should be continued and expanded to include glasses from other sites in the Polish-Rus' borderland, such as Przemyśl.

CATALOGUE

Abbreviations

MH Rev. Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów;
MT Dr. Janusz Peter Regional Museum in Tomaszów Lubelski;
MZZ Zamość Museum in Zamość;
URAM University Repository of Archaeological Materials, Institute of Archaeology of the University of Rzeszów (temporary storage location; the find will ultimately be housed in the Dr. Janusz Peter Regional Museum in Tomaszów Lubelski).

No. 1. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 2, from the surface; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted, one end of the rod is flattened; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements* – rod diameter: 0.73 cm, bangle diameter: 5.6 cm; *glass colour and transparency* – blue translucent;
D. MZZ, Inv. No. 4/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 123, Pl. CXI: 1;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 1, Fig. 18: 1;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 1.

No. 2. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, field A, plot 6, 8, layer I (humus); research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread applied to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements* – rod diameter: 0.68 cm, bangle diameter: 5.9 cm; *glass colour and transparency* – core – dark green, non-transparent; *ornament* – could not be determined;
D. MZZ, Inv. No. 8/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 124, Pl. CXI: 2;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 3;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 2.

No. 3. Fragment of a glass bangle

A. Wronowice-Doliwo, on the cemetery area; accidental discovery in 1951;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; glass streaks across the entire surface, arranged longitudinally along the bangle's axis; *forms of terminals* – triangular/irregular; *form of ornament* – unornamented; *measurements* – rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency* – black/dark purple(?), non-transparent;

D. MZZ, Inv. No. 12/52;

E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 6, Fig. 18: 2;

F. Fig. VIIIB: 3.

No. 4. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, field A, plot 4, layer II, depth 410 cm; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament, spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements* – rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: 4.2 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent;

D. MZZ, Inv. No. 150/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 129, Pl. CXI: 7;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 88, Fig. 18: 3;

F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 4.

No. 5. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, field A, plot 8, layer II, depth 414 cm; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament, spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements* – rod diameter: 0.7 cm; *glass colour and transparency* – black/dark green, non-transparent;

D. MZZ, Inv. No. 170/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 125, Pl. CXI: 3;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 106;

F. –

No. 6. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, field A, plot 1, layer II, depth 474 cm; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament, spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements* – rod diameter: 0.45 cm; *glass colour and transparency* – black/dark green, non-transparent;

D. MZZ, Inv. No. 419/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 126, Pl. CXI: 4;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 256, Fig. 18: 4;

F. –

No. 7. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, field A, plot 1, layer I, depth 448 cm; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; glass streaks across the entire surface, arranged spirally, ornament fused into the body and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – glass thread spirally twisted around the core; *measurements* – rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – core – dark green, non-transparent; ornament: yellow, opaque;

D. MZZ, Inv. No. 443/52;
F. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 128, Pl. CXI: 6;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 270, Fig. 18: 6;
E. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 5.

No. 8. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, field A, plot 3, layer II, depth 428 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribes; *measurements* – rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency* – core – green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 515/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 127, Pl. CXI: 5;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 315, Fig. 18: 5;
F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 6.

No. 9. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter B, depth 20 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements* – rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: 4.0 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 77, Pl. CVIII: 18;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 103, Fig. 22: 11;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 7.

No. 10. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter A, depth 90 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, one end of the rod is flattened, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements* – rod diameter: 0.59 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 94, Pl. CIX: 6;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 90, Fig. 23: 1;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 8.

No. 11. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 7, quarter B, depth 30 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements* – rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 184, Fig. 24: 1;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 9.

No. 12. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, plot 1, quarter C, layer III; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament; glass thread applied to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.47 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – core – blue, translucent, ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 19, Fig. 22: 4;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 10.

No. 13. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 2, trench IIA, plot 2, layer I; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, ornament fused into the body; *forms of terminals* – semi-circular; *form of ornament* – irregular longitudinal spots; *measurements:* rod diameter: 0.52 cm, bangle diameter: 3.7 cm; *glass colour and transparency* – core – black/dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 7/76;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 122, Pl. CX: 9;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 46, Fig. 22: 6;
F. Fig. VIIIA: 3.4a, Fig. VIIIB: 11.

No. 14. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 1, quarter A, depth 60 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible, grooves formed as a result of clamping the rods together, engraved ornament, spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.85 cm, bangle diameter: 5.76 cm; *glass colour and transparency* – dark blue/black, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 93, Pl. CIX: 4;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 88, Fig. 22: 18;
F. Fig. VIIIB: 12.

No. 15. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 1, quarter B, depth 50 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted flattened rod, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible, grooves formed as a result of clamping the rods together; engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.84 cm, bangle diameter: 5.2 cm; *glass colour and transparency* – black/dark blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 71, Pl. CVIII: 2;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 111, Fig. 22: 17;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 13.

No. 16. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament; glass thread applied to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.76 cm, bangle diameter: 6 cm;

glass colour and transparency – core – dark green, non-transparent; ornament – could not be determined;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIB: 14.

No. 17. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 9, layer II; research 1976;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 83, Pl. CVIII: 5;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 191, Fig. 24: 9;

F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 15.

No. 18. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter A, depth 10 cm; research 1976;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.9 cm; *glass colour and transparency* – dark purple (?), non-transparent;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 90, Pl. CIX: 1;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 89, Fig. 22: 19;

F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 16.

No. 19. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter B, depth 50 cm; research 1976;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.74 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 72, Pl. CVIII: 3;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 93, Fig. 23: 2;

F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 17.

No. 20. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 1, quarter C, layer II; research 1976;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 16, Fig. 22: 2;

F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 18.

No. 21. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter D, depth 0-20 cm; research 1976;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency* – dark blue/ black, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 70, Pl. CVIII: 1;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 120, Fig. 23: 5;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 19.

No. 22. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, one end of the rod is flattened, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.57 cm, bangle diameter: 5.76 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 20.

No. 23. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, depth 30 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency* – purple, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 21.

No. 24. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 1, quarter D, depth 0-20 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.69 cm, bangle diameter: 5.75 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 81, Pl. CVIII: 9;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 130, Fig. 23:10;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 22.

No. 25. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 1; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: 3.53 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 96, Pl. CIX: 13;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 140, Fig. 23: 11;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 23.

No. 26. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 4, depth 35 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.53 cm, bangle diameter: 5.35 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 111, Pl. CIX: 21;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 170, Fig. 23: 16;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 24.

No. 27. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter B, depth 40 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.53 cm, bangle diameter: 5.4 cm; *glass colour and transparency* – purple, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 76, Pl. CVIII: 17;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 106, Fig. 22: 15;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 25.

No. 28. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 5 cm; *glass colour and transparency* – could not be determined;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 26.

No. 29. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter A, depth 70 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, one end of the rod is flattened; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 5.3 cm; *glass colour and transparency* – blue-greenish, translucent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 100, Pl. CIX: 16;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 79, Fig. 22: 13;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 27.

No. 30. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter B, depth 20 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.53 cm, bangle diameter: 5.3 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 77, Pl. CVIII: 18;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 103, Fig. 22: 11;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 28.

No. 31. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 4, depth 40 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread applied to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.51 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency* – core – blue, translucent, ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 117, Pl. CX: 4;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 172, Fig. 23: 17;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 29.

No. 32. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 7, depth 50 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament; glass thread applied to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.65 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – core – blue, translucent, ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 116, Pl. CX: 3;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 189, Fig. 24: 2;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 30.

No. 33. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 7, depth 0-20 cm; research 1976;
B. 2 fragments of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.39 cm, bangle diameter: 5.3 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 31.

No. 34. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter C, layer IV; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval, flattened; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 85, Pl. CVIII: 6;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 116, Fig. 23: 4;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 32.

No. 35. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter C, depth 85 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.85 cm, bangle diameter: 6.3 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 99, Pl. CIX: 15;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 117, Fig. 22: 16;

F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 33.

No. 36. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter D, layer III; research 1976;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – semi-circular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.65 cm, bangle diameter: 4.8 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 101, Pl. CIX: 17;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 128, Fig. 23: 9;

F. Fig. VIIIA: 2.2, Fig. VIIIB: 34.

No. 37. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3; research 1976;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.4 cm, bangle diameter: 3.37 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 35.

No. 38. Two fragments of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 7, quarter B, layer II; research 1976;

B. 2 fragments of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted; glass thread fused into cor and spirally twisted; glass streaks across the entire surface, arranged spirally; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread twisted spirally around the core; *measurements:* rod diameter: 0.57 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – core – dark green, non-transparent, ornament – yellow, opaque;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 115, Pl. CX: 2;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 187, Fig. 24: 4;

F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 36.

No. 39. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 4, depth 20 cm; research 1976;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 4.95 cm; *glass colour and transparency* – purple (?), non-transparent;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 95, Pl. CIX: 12;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 173, Fig. 23: 18;

F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 37.

No. 40. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter A, depth 70 cm; research 1976;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – blue-greenish, translucent;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 76, Fig. 22: 12;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 38.

No. 41. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 9, layer II; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 5.7 cm; *glass colour and transparency* – blue-greenish, translucent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 84, Pl. CVIII: 12;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 190, Fig. 24: 6;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 39.

No. 42. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 1, quarter C, layer II; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, flattened; *forms of terminals* – semi-circular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.52 cm, bangle diameter: 4.5 cm; *glass colour and transparency* – dark blue/black, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 112, Pl. CIX: 22;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 105, Fig. 22: 14;
F. Fig. VIIIA: 2.1, Fig. VIIIB: 40.

No. 43. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 1, quarter A, depth 60 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.9 cm; *glass colour and transparency* – blue-greenish, translucent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 75, Fig. 22: 9;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 41.

No. 44. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 1, quarter A, depth 70 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency* – blue, weakly translucent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 106, Pl. CIX: 18;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 82, Fig. 22: 10;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 42.

No. 45. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 1, quarter C, layer II; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.57 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 74, Pl. CVIII: 10;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 113, Fig. 23: 3;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 43.

No. 46. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 7, quarter B, layer II; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.72 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 103, Pl. CIX: 10;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 188, Fig. 24: 5;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 44.

No. 47. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter A, depth 80 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.65 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, weakly translucent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 119, Pl. CXVI: 6;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 77, Fig. 22: 8;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 45.

No. 48. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter D, 3, layer I; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.83 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – black/dark green (?), non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 122, Fig. 23: 7;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 46.

No. 49. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, plot 2, quarter B, depth 30 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – blue-greenish, translucent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 75, Pl. CVIII: 11;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 151, Fig. 23: 15;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 47.

No. 50. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, layer I/II; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.55-0.68 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency* – blue, weakly translucent;

D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 105, Pl. CIX: 8;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 200, Fig. 24: 8;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 48.

No. 51. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 2, layer II, depth 0-20; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.60 cm, bangle diameter: 5.0 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 78, 87, Pl. CVIII: 14, 19;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 149, Fig. 23: 13;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 49.

No. 52. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 2, quarter A, layer II, depth 0-20 cm; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – three or four glass rods joined together, pulled out and spirally twisted, the core of the bangle flattened, on the preserved fragment the place where the ends of the bangle were joined together is visible; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.31 cm, bangle diameter: 3.36 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 88, Pl. CVIII: 15;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 148, Fig. 23: 12;
F. Fig. VIIIA: 10.5c, Fig. VIIIB: 50.

No. 53. Glass bangle
A. Czermno, site 1, are 22, quarter B, object 19, bones concentration; research 1976;
B. Bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, rod ends fused, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.55 cm; *glass colour and transparency* – green, weakly translucent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 32, Fig. 22: 7;
F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 51.

No. 54. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3, plot 1; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 1 x 0.75 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency* – could not be determined;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 92, Pl. CIX: 3;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 121, Fig. 23: 6;
F. –

No. 55. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3; research 1976;
B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 113, Pl. CIX: 23;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 199, Fig. 24: 3;
F. –

No. 56. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, layer II, depth 50 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread applied to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.35 cm, bangle diameter: 4.7 cm; *glass colour and transparency* – core – black, non-transparent; ornament – red (?), opaque;
D. MZZ, Inv. No. 19/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 131, Pl. CXII: 2;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 217, Fig. 24: 7;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 52.

No. 57. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, layer II, depth 75 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.40 cm, bangle diameter: 3.5 cm; *glass colour and transparency* – dark blue/ black, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 20/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 139;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 218, Fig. 24: 12;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 53.

No. 58. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, layer II, depth 70 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. Lost, former Inv. No. 21/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 134, Pl. CXII: 5;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 219, Fig. 24: 11;
F. –

No. 59. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, layer II, depth 55 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, flattened rod, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.65 cm, bangle diameter: 5.7 cm; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 22/77;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 132, Pl. CXII: 3;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 220, Fig. 24: 13;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 54.

No. 60. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 85 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 26/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 133, Pl.: CXII: 4;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 224, Fig. 24: 14;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 55.

No. 61. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 55 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.50 cm, bangle diameter: 6.5 cm; *glass colour and transparency* – purple, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 27/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 138;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 225, Fig. 24: 15;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 56.

No. 62. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 70 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread applied to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – core – dark green, non-transparent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 32/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 231, Fig. 24: 16;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIA: 10.5c, Fig. VIIIB: 57.

No. 63. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 60 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.51 cm, bangle diameter: 6.5 cm; *glass colour and transparency* – purple, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 42/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 140;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 236, Fig. 25: 14;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 58.

No. 64. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 80 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular,

spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent;

D. MZZ, Inv. No. 48/77;

E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 240, Fig. 24: 17;

F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 59.

No. 65. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 90 cm; research 1977;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, ornament fused into the core and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – glass thread twisted spirally around the core; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – core – dark green, non-transparent, ornament – could not be determined;

D. MZZ, Inv. No. 57/77;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 143;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 246, Fig. 24: 18;

F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 60.

No. 66. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 100 cm; research 1977;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.65 cm, bangle diameter: 6.1 cm; *glass colour and transparency* – core – green, translucent;

D. MZZ, Inv. No. 70/77;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 135, Pl. CXII: 6;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 251, Fig. 24: 19;

F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 61.

No. 67. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 100 cm; research 1977;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted, flattened rod, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.57 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – black/dark green, non-transparent;

D. MZZ, Inv. No. 73/77;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 62.

No. 68. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 45 cm; research 1977;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the core and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* glass thread twisted spirally around the core; *measurements:* rod diameter: 0.39 cm, bangle diameter: 4.5 cm; *glass colour and transparency* – core – black/dark green, non-transparent; ornament – yellow, opaque;

D. MZZ, Inv. No. 86/77;

E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 260, Fig. 25: 1;

F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 63.

No. 69. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 62, quarter D, depth 45 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted, flattened rod, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.71 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 210/77;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 64.

No. 70. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 62, quarter D, depth 46 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.1 cm; *glass colour and transparency* – bright blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 211/77;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 65.

No. 71. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 6 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.1 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 704/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 137;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 281, Fig. 25: 2;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 66.

No. 72. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm; *glass colour and transparency* – could not be determined, corroded glass;
D. MZZ, Inv. No. 710/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 141;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 284, Fig. 25: 3;
F. –

No. 73. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth –15 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.2 cm; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 713/77;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 130, Pl. CXII: 1;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 287, Fig. 25: 4;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 67.

No. 74. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 8 cm; research 1977;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.52 cm, bangle diameter 5.5 cm; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 753/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 142;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 308, Fig. 25: 5;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 68.

No. 75. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 41, quarter C, layer II; research 1978;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.62 cm, bangle diameter: 4.7 cm; *glass colour and transparency* – blue, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 120/78;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 44, Pl. CVI: 4;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 525, Fig. 25: 6;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 69.

No. 76. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 41, quarter C, layer II; research 1978;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: 5.0 cm; *glass colour and transparency* – bright green, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 134/78;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 59, Pl. CVII: 5;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 537, Fig. 25: 7;
F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 70.

No. 77. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 41, quarter C, depth 190 cm; research 1978;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.56 cm, bangle diameter: 5.0 cm; *glass colour and transparency* – purple, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 1027/78;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 71.

No. 78. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 2, trench IIB, are 2, quarter B, layer IV, depth 45 cm; research 1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.56 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – blue, weakly translucent;

D. MZZ, Inv. No. 577/79;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 120, Pl. CX: 7;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 837, Fig. 25: 11;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 72.

No. 79. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 2, trench IIB, are 2, quarter B; research 1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: 5.7 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 598/79;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 856;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 73.

No. 80. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, are 32, quarter D, layer III; research 1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.75 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – purple, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 621/79;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 800;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 74.

No. 81. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, are 31, quarter B, layer V; research 1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, slightly flattened; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.53 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – bright blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 648/79;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 742;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 75.

No. 82. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, are 31, quarter B, layer V, depth 60 cm; research 1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.51 cm, bangle diameter: 5.2 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 653/79;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 146;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 747, Fig. 25: 8;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 76.

No. 83. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, are 31, quarter B, layer VII; research 1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the core and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – glass thread twisted spirally around the core; *measurements:* rod diameter: 0.75 cm, bangle diameter: 6.2 cm; *glass colour and transparency* – core – green, weakly translucent; ornament – could not be determined;
D. MZZ, Inv. No. 698/79;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 148;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 760, Fig. 25: 9;

F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 77.

No. 84. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 31, quarter B, layer VIII; research 1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. Could not be determined, bangle preserved in small fragments; glass corroded;
D. Lost (?), former Inv. No. 705/79;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 766;
F. –

No. 85. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, are 31, quarter B, layer XIII; research 1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.31 cm, bangle diameter: 4.81 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 731/79;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 785, Fig. 25: 10;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 78.

No. 86. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 2, plot 2, quarter A/B; research 1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.58 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – could not be determined;
D. MZZ, Inv. No. 733/79;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 79.

No. 87. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 2, plot 2, quarter A/B; research 1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.75 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 847/79;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 80.

No. 88. Fragment of a glass bangle

A. Czermno; research 1976-1979;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread applied to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.46 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – core – dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 81.

No. 89. Fragment of a glass bangle

A. Czermno; research 1976-1979;
B. 6 fragmentów bransolety, szkło;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened; glass thread fused to the core and spirally twisted; *forms of*

terminals – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted around the core of the bangle; *measurements:* rod diameter: 0.64 cm, bangle diameter: 5.3 cm; *glass colour and transparency* – core – dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 82.

No. 90. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 2, trench IIG, Bridge, layer II, depth 30-40 cm; research 1985;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – triangular-shaped rod (?) and drawn; glass streaks across the entire surface, arranged longitudinally along the bangle's axis; *forms of terminals* – triangular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 6.0 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;

D. MZZ, Inv. No. 3/85;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 2.2, Fig. VIIIB: 83.

No. 91. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site. 2, trench IIG, Bridge, layer II, depth 30-40 cm; research 1985;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread applied to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.51 cm, bangle diameter: 5.1 cm; *glass colour and transparency* – core – dark green, non-transparent; ornament – yellow, opaque;

D. MZZ, Inv. No. 4/85;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 84.

No. 92. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site. 2, trench IIG, Bridge, layer II, depth 30-40 cm; research 1985;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould (?), drawn and spirally twisted, ribbed ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.65 cm, bangle diameter: 6.5 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;

D. MZZ, Inv. No. 5/85;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 85.

No. 93. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3; research 1997;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, flattened rod, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.63 cm, bangle diameter: 6.3 cm; *glass colour and transparency* – dark green, weakly translucent;

D. MT, Inv. No. MT/1051/27/A;

E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 32;

F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 86.

No. 94. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3; research 1997;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.39 cm, bangle diameter: 4.2 cm; *glass colour and transparency* – blue-greenish, translucent;
D. MT, Inv. No. MT/1051/40/A;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 34;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 87.

No. 95. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, flattened rod, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.75 cm, bangle diameter: 5.1 cm; *glass colour and transparency* – core – green, non-transparent, ornament – yellow, opaque;
D. MT, Inv. No. MT/1253/5/A;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 35;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 88.

No. 96. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – triangular-shaped rod; *forms of terminals* – triangular; *form of ornament* – fused to the core, irregular longitudinal spots; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.0 cm; *glass colour and transparency* – dark green, non-transparent, yellow, opaque, green, opaque;
D. MT, Inv. No. MT/1424/1/A;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 29;
F. Fig. VIIIA: 3.4a, Fig. VIIIB: 89.

No. 97. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 5.0 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent; *defects of glass mass:* longitudinal gas bubbles running parallel to the axis of the bangle;
D. MT, Inv. No. MT/1509/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIB: 90.

No. 98. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, shaped in a mould or pulled out on a flat surface; *forms of terminals* – semi-circular (irregular); *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.8 cm, bangle diameter: 5.7 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent; *defects of glass mass:* longitudinal gas bubbles running parallel to the axis of the bangle;
D. MT, Inv. No. MT/1530/3/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.18.6;
F. Fig. VIIIA: 2.1, Fig. VIIIB: 91.

No. 99. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.71 cm, bangle diameter: 5.7 cm; *glass colour and transparency* – dark green, weakly translucent;
D. MT, Inv. No. MT/1649/A;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 28;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 92.

No. 100. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1 (moat), trench 1; research October 2010;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diamter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.9 cm; *glass colour and transparency* – purple, weakly translucent;
D. MT, Inv. No. MT/1668/1/A;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 33;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 93.

No. 101. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, without exact location; deposit of IA UMCS, obtained in 1987;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, flattened rod, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible; engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.89 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency* – dark green, weakly translucent;
D. MT, Inv. No. MT/105/Dep;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 31;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 94.

No. 102. Fragments of glass rods

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Four fused glass rods (semi-finished product); glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – drawn rods, *forms of terminals* – oval and round; *measurements:* diameter of the rods: 0.58, 0.46, 0.43, 0.43 cm; *glass colour and transparency* – 3 rods – blue-greenish, translucent, 1 – purple weakly translucent;
D. MT, Inv. No. MT/1811/7/A;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 36;
F. Fig. VIIIA: 17.6, Fig. VIIIB: 95.

No. 103. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, trench 1/2014, stratigraphic unit 1003, sector I, top of the rampart; research 2014;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.7 cm; *glass colour and transparency* – could not be determined;
D. URAM, Inv. No. Cz/17/2014;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIB: 96.

No. 104. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 1/2014, stratigraphic unit 1008, sector II, inclination of the rampart; research 2014;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency* – blue, weakly translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/48/2014;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 8.5b/4, Fig. VIIIB: 97.

No. 105. 2 fragments of glass bangles

A. Czermno, site 1, rampart, trench 1/2014, stratigraphic unit 1081, depth 310-320 cm; research 2014;
B. Two fragments of bangles; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – triangular-shaped rod; *forms of terminals* – triangular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.65 cm, bangle diameter: 5 cm; *glass colour and transparency* – black/dark green, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/151/2014;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 4;
F. Fig. VIIIA: 2.2, Fig. VIIIB: 98.

No. 106. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2032a, depth 10-15/20 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.56 cm, bangle diameter: 5.2 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/8/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 5;
F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 99.

No. 107. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2032, depth 25-30 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.50 cm, bangle diameter: 6.52 cm; *glass colour and transparency* – purple, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/48/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 6;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 100.

No. 108. Two fragments of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2032, depth 25-30 cm; research 2015;
B. 2 fragments of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6.2 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/51/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 7;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 101.

No. 109. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2033, depth 25-30 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, rod ends flattened; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.71 cm, bangle diameter: 6.17 cm; *glass colour and transparency* – dark blue (purple ?), non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/58/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 8;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 102.

No. 110. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2033, depth 25-30 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, one end of the rod is flattened; glass thread spirally twisted on core; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – glass threads spirally twisted around the core; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.3 cm; *glass colour and transparency* – core – dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. URAM, Inv. No. Cz/60/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 9;
F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 103.

No. 111. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2033, depth 35-40 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.48 cm, bangle diameter: 5.93 cm; *glass colour and transparency* – core – dark green, weakly translucent, ornament – yellow, opaque;
D. URAM, Inv. No. Cz/61/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 10;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 104.

No. 112. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2033, depth 40-45 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; glass thread fused into the core; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – glass thread spirally twisted around the core; *measurements:* rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: 5.34 cm; *glass colour and transparency* – core – bright yellow, translucent, ornament red/brown (?), opaque;
D. URAM, Inv. No. Cz/66/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 11;
F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 105.

No. 113. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2032, depth 40-45 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.3 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/72/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 12;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 106.

No. 114. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2035, depth 45-50 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unoramented; *measurements:* rod diameter:

0.58 cm, bangle diameter: 5.1 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, weakly translucent;

D. URAM, Inv. No. Cz/73/2015;

E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 13;

F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 107.

No. 115. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2034, depth 0-10 cm; research 2015;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;

D. URAM, Inv. No. Cz/77/2015;

E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 14;

F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 108.

No. 116. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2034, depth 0-10 cm; research 2015;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.41 cm, bangle diameter: 5.4 cm; *glass colour and transparency* – blue-greeniesh, translucent;

D. URAM, Inv. No. Cz/95/2015;

E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 15;

F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 109.

No. 117. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2033, depth 50-55 cm; research 2015;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.6 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, weakly translucent;

D. URAM, Inv. No. Cz/109/2015;

E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 16;

F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 110.

No. 118. Two fragments of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2032, depth 40-45 cm; research 2015;

B. 2 fragments of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 5.55 cm; *glass colour and transparency* – dark green, weakly translucent;

D. URAM, Inv. No. Cz/173/2015;

E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 17;

F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 111.

No. 119. Three fragments of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2036, depth 90-100 cm; research 2015;

B. 3 fragments of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.56 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency* – core – green, translucent, ornament – brown (red [?]), non-transparent;

D. URAM, Inv. No. Cz/185/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 18;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 112.

No. 120. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, from the heap; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.54 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/208/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 113.

No. 121. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, from the heap; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.72 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency* – core – green, non-transparent, ornament – yellow, opaque;
D. URAM, Inv. No. Cz/211/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 20;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 114.

No. 122. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2036, depth 110-120 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, shaped in a mould/ pulled out on a flat surface; *forms of terminals* – semi-circular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.44 x 0.91 cm, bangle diameter: 5.53 cm; *glass colour and transparency* – yellow, translucent; *defects of glass mass:* longitudinal gas bubbles running parallel to the axis of the bangle;
D. URAM, Inv. No. Cz/216/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 21;
F. Fig. VIIIA: 2.1, Fig. VIIIB: 115.

No. 123. Two fragments of a glass bangle
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2038, depth 100-110 cm; research 2015;
B. 2 fragments of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod shaped in a mould, drawn, and spirally twisted, ornament pressed in a mould and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – regular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.62 cm, bangle diameter: 5.7 cm; *glass colour and transparency* – blue-greenish, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/218/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 22;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 116.

No. 124. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2038, depth 120-130 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/244/2015;

E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 23;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 117.

No. 125. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2041, depth 120-130 cm; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.48 cm, bangle diameter: 3.72 cm; *glass colour and transparency* – could not be determined;
D. URAM, Inv. No. Cz/249/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 24;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 118.

No. 126. Three fragments of a glass bangle
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2038, depth 120-130 cm; research 2015;
B. 3 fragments of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.56 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency* – purple, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/283/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Fig. 1: 25;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 119.

No. 127. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, from the heap; research 2015;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.73 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency* – blue, weakly translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/355/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 120.

No. 128. Two fragments of a glass bangle
A. Czermno, site 1, rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2112, depth 35-45 cm, inclination of the rampart; research 2016;
B. 2 fragments of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, formed in the mould/ pulled out on a flat surface; *forms of terminals* – semi-circular/ triangular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.63 x 0.53 cm, bangle diameter: 5.61 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, weakly translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/49/2016;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIB: 121.

No. 129. Fragment of a glass bangle
A. Czermno, site 1, rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2113, depth 65-75 cm, inclination of the rampart; research 2016;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread applied to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.3 cm; *glass colour and transparency* – core – green, non-transparent, ornament – yellow, opaque;

D. URAM, Inv. No. Cz/75/2016;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 122.

No. 130. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1; rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2113, depth 65-75 cm, inclination of the rampart; research 2016;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined, bangle preserved in small fragments; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/81/2016;
E. Unpublished;
F. –

No. 131. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2112A, depth 35-45 cm, inclination of the rampart; research 2016;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.40 cm, bangle diameter: 5.12 cm; *glass colour and transparency* – blue, weakly translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/21/2016;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIB: 123.

No. 132. Fragment of a glass bangle

A. Czermno, site 3, loose finding (found behind the fence of the last house on the left side of the road); donation obtained in 2016;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.77 cm, bangle diameter: 5.96 cm; *glass colour and transparency* – blue, non-transparent;
D. Inv. No. Cz/114/2016;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 124.

No. 133. Glass bead, fragment

A. Czermno, site 1, field A, plot 5, layer I, depth 440 cm; research 1952;
B. 1 fragment of a bead; glass;
C. *Core production technique* – winding and form; *body form* – fish-shaped; *measurements:* diameter: 1.34 cm, *high:* not preserved; *glass colour and transparency* – purple, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 44/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 23, Fig. 19: 1;
F. Fig. VIIIA: 14.7, Fig. VIIIB: 125.

No. 134. Glass bead

A. Czermno, site 1, field A, plot 2, layer II, depth 450-440 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* fused into the body; *body form* – cylindrical; *form of ornament:* could not be determined; *measurements:* diameter: 0.65 x 0.57 x 0.55 cm, *high:* 1.13 cm; *glass colour and transparency* – body – dark brown, non-transparent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 106/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 58, Fig. 19: 3;
F. –

No. 135. Glass bead

A. Czermno, site 1, field A, plot 8, layer II, depth 421 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* fused into the body; *body form* – annular; *form of ornament:* (flat) dots of various sizes across the entire body surface *measurements:* diameter: 1.49 cm, *high:* 0.9 cm; *glass colour and transparency* – body – dark blue, non-transparent; ornament – white (?), opaque;
D. MZZ, Inv. No. 125/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 70, Fig. 19: 4;
F. Fig. VIIIA: 15.10, Fig. VIIIB: 126.

No. 136. Glass bead

A. Czermno, site 1, field A, plot 6, layer II, depth 405 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0. 62 cm, *high:* 0.65 cm; *glass colour and transparency* – bright blue, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 172/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 107, Fig. 19: 5;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 127.

No. 137. Glass bead

A. Czermno, site 1, field A, plot 2, layer I, depth 400 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* on the body, on both surfaces near the canal, unfused edges and ends of the glass thread; *body form* – conical, irregular; *measurements:* diameter: 0.42 cm, *high:* 0.78-1,01 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent; *defects of glass mass* – few, round air bubbles;
D. MZZ, Inv. No. 211/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 125, Fig. 19: 6;
F. Fig. VIIIA: 14.5, Fig. VIIIB: 128.

No. 138. Glass bead

A. Czermno, site 1, field A, plot 6, layer II, depth 385 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique*: winding; *ornament production technique*: fused into the body; *body form* – annular; *form of ornament*: (flat) dots of various sizes across the entire body surface; *measurements*: diameter: 0.26 cm, *high*: 0.68 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 235/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 143, Fig. 19: 8;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 129.

No. 139. Glass bead

A. Czermno, site 1, field A, plot 2, layer III, depth 366 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – 3 – segmented, segments are annular; *traces of technical procedures*: glass streaks spirally arranged along the axis of the canal; *measurements:* diameter: 0.45 cm, *high:* 1.19 cm; *glass colour and transparency* – body – dark blue, weakly translucent; *defects of glass mass* – few, round air bubbles;
D. MZZ, Inv. No. 299/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 191, Fig. 19: 10;
F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 130.

No. 140. Glass bead

A. Czermno, site 1, field A, plot 4, layer III, depth 370 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – annular; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged along the axis of the canal; *measurements:* diameter: 1.3 cm, *high:* 0.93 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;

D. MZZ, Inv. No. 307/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 198, Fig. 19: 11;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 131.

No. 141. Glass bead
A. Czermno, site 1, field A, plot 5, layer I, depth 420 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* fused into the body; *body form* – annular; *form of ornament:* three single bosses around the body; *measurements:* diameter: 1.01-1.19 cm, high: 0.58-0.62 cm; *glass colour and transparency* – body – dark brown, non-transparent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 350/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 222, Fig. 19: 12;
F. Fig. VIIIA: 15.10, Fig. VIIIB: 132.

No. 142. Glass bead
A. Czermno, site 1, field A, discovered in the well of the hillfort, depth 170 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged along the axis of the canal, unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form* – biconical; *measurements:* diameter: 0.71 cm, *high:* 0.57-0.69 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 456/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 282, Fig. 19: 13;
F. Fig. VIIIA: 14.6, Fig. VIIIB: 133.

No. 143. Glass bead
A. Czermno, site 1, field A, plot 1, layer II, depth 400-390 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.46 cm, *high:* 0.22 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent; *defects of glass mass* – few, round air bubbles;
D. MZZ, Inv. No. 570/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 353, Fig. 19: 14;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 134.

No. 144. Glass bead
A. Czermno, site 1, field A, plot 1, layer II, depth 400-390 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.72 cm, *high:* 0.43 cm; *glass colour and transparency* – yellow, translucent; *defects of glass mass* – few, round air bubbles;
D. MZZ, Inv. No. 578/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 361, Fig. 19: 17;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 135.

No. 145. Glass bead
A. Czermno, site 1, field A, plot 1, layer II, depth 380 cm; research 1952;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – 2-segmented, segments are annular; *measurements:* diameter: 0.61 cm, *high:* 0.39-0.46 cm; *glass colour and transparency* – green, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 588/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 368, Fig. 19: 18;
F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 136.

No. 146. Glass bead
A. Czermno, site 1, field A, plot 4, depth 330 cm; research 1952;

B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged along the axis of the canal; *body form* – 2-segmented, segments are annular; *measurements:* diameter: 0.61 cm, high: 1.13 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, translucent; *defects of glass mass* – few, round, longitudinal gas bubbles arranged perpendicular to the canal axis;
D. MZZ, Inv. No. 605/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 380, Fig. 19: 19;
F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 137.

No. 147. Glass bead
A. Czermno, site 3, plot 7, quarter B, layer III, depth 50 cm; research 1976;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique:* could not be determined; *body form* – spherical (distorted); *measurements:* diameter: 0.93 cm, *high:* 1 cm; *glass colour and transparency* – could not be determined, as the bead was re-fired;
D. MZZ, Inv. No. 7/76;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 138.

No. 148. Glass bead
A. Czermno, site 3, layer IV, depth 35; research 1976;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique*: fused into the body; *body form* – cylindrical /spindle; *form of ornament*: spiral line around the body; *measurements*: diameter: 0.55 cm, *high*: 1.55 cm; *glass colour and transparency* – body – dark brown, non-transparent; ornament – green, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 46/76;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 202, Fig. 25: 20;
F. Fig. VIIIA: 15.10, Fig. VIIIB: 139.

No. 149. Glass bead
A. Czermno, site 1, depth 130 cm; research 1977;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* fused into the body, zigzag made with a sharp tool; *body form* – cylindrical; *form of ornament:* multiple zigzag (flat) lines around the body; *measurements:* diameter: 0.65 cm, *high:* 1.13 cm; *glass colour and transparency* – body – dark brown, non-transparent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. Z1/77;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 15.10, Fig. VIIIB: 140.

No. 150. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 51, quarter C, depth 130 cm; research 1977;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding, shaped; *traces of technical procedures:* strings of glass aligned parallel to the axis of the canal; *body form* – quadrilateral with rounded surface at the canal; *measurements:* diameter: 0.9 cm, *high:* 0.7 cm; *glass colour and transparency* – bright blue, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 65/77;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.8, Fig. VIIIB: 141.

No. 151. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 75 cm; research 1977;
B. Bead; glass;

C. *Core production technique:* could not be determined; *measurements:* diameter: 0.91 cm, *high:* 0.49 cm; *glass colour and transparency* – could not be determined, bead re-fired;
D. MZZ, Inv. No. 720/77;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 142.

No. 152. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 5 cm; research 1977;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* fused into the body; *body form* – annular; *form of ornament:* three single bosses around the body shaped; *measurements:* diameter: 0.32-0.44 cm, *high:* 0.78-1.01 cm; *glass colour and transparency* – body – green, opaque (?); ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 727/77;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 15.10, Fig. VIIIB: 143.

No. 153. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 12 cm; research 1977;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding, shaped; *traces of technical procedures:* glass streaks arranged parallel to the axis of the canal, unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form* – biconical; *measurements:* diameter: 0.78 cm, *high:* 0.86 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 749/77;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.6, Fig. VIIIB: 144.

No. 154. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 13 cm; research 1977;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding, shaped; *defects of glass mass* – glass streaks arranged parallel to the axis of the canal; *body form* – biconical; *measurements:* diameter: 0.77 cm, *high:* 0.97 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 755/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 310, Fig. 25: 15;
F. Fig. VIIIA: 14.6, Fig. VIIIB: 145.

No. 155. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B; research 1977;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding, shaped; *ornament production technique:* wrapping of the inner glass layer with metal foil; *body form* – biconical; *form of ornament:* metal foil strip; *measurements:* diameter: 0.96 cm, *high:* 0.93 cm; *glass colour and transparency* – body – dark brown, non-transparent; ornament – metal foil;
D. MZZ, Inv. No. 780/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 327;
F. Fig. VIIIA: 15.11, Fig. VIIIB: 146.

No. 156. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 41, quarter C, depth 198,88 cm; research 1978;
B. Bead fragment; glass;
C. *Core production technique* – winding shaped; *defects of glass mass* – glass streaks spirally arranged along the axis of the canal, unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form* – biconical; *measurements:* diameter: 0.96 cm, *high:* could not be determined; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 135/78;

E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 538, Fig. 25: 17;
F. Fig. VIIIA: 14.6, Fig. VIIIB: 147.

No. 157. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 41, quarter C; research 1978;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.51 cm, *high:* 0.25 cm; *glass colour and transparency* – green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 226/78;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 549, Fig. 25: 19;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 148.

No. 158. Glass bead (?)
A. Czermno, site 1, are 41, quarter C, depth 194,9 cm; research 1978;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique:* could not be determined, bead re-fired; *measurements*: diameter: 0.87 cm, high: 0.67 cm;
D. MZZ, Inv. No. 322/78;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 149.

No. 159. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 51, quarter D, depth 193,56 cm; research 1978;
B. Bead fragment; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – spherical (elongated); *measurements:* diameter: 0.49 cm, *high:* 0.57 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent; *defects of glass mass* – numerous round air bubbles;
D. MZZ, Inv. No. 330/78;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 723;
F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 150.

No. 160. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 31, quarter D; research 1978;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form* – spherical; *measurements:* diameter: 0.62 cm, *high:* 0.53 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent; *defects of glass mass:* numerous round air bubbles;
D. MZZ, Inv. No. 440/78;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 518, Fig. 25: 16;
F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 151.

No. 161. Glass bead
A. Czermno, site 1, are 31, quarter B, from the surface; research 1979;
B. Bead fragment; glass;
C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* fused into the body; *body form* – spherical; *form of ornament:* spiral (flat) line twisted irregularly around the body; *measurements:* diameter: 0.77 cm, *high:* 0.9 cm; *glass colour and transparency* – body – dark brown, non-transparent; ornament yellow, opaque, green opaque;
D. MZZ, Inv. No. 707/79;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 15.10, Fig. VIIIB: 152.

No. 162. Glass bead
A. Czermno, site 2, trench IID, quarter B, layer II; research 1979;
B. Bead fragment; glass;
C. *Core production technique:* could not be determined, as the bead was re-fired (?);

D. Lost (?), former Inv. No. 749/79;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 885;
F. –

No. 163. Glass bead
A. Czermno, site 2, trench IIE, layer IV; research 1979;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique:* could not be determined; *measurements:* diameter: 1.20 cm, high: 1.59 cm;
D. MZZ, Inv. No. 820/79;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 153.

No. 164. Glass bead
A. Czermno, site. 2, trench IIG, Bridge, layer IV, depth 50-60 cm; research 1985;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* fused into the body; *body form* – spherical; *form of ornament:* (flat) dots of various sizes across the entire body surface *measurements:* diameter: 1.17 cm, *high:* 1.1 cm; *glass colour and transparency* – body – brown, non-transparent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 8/85;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 15.10, Fig. VIIIB: 154

No. 165. Glass bead
A. Czermno, site. 2, trench IIG, Bridge, layer IV, depth 50-60 cm; research 1985;
B. Bead fragment; glass;
C. *Core production technique* – winding, shaped; *body form* – fish-shaped; *measurements:* diameter: 1.25 cm, *high:* could not be determined; *glass colour and transparency* – purple, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 110/85;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.7, Fig. VIIIB: 155.

No. 166. Glass bead
A. Czermno, site 2, from the surface; research December 2015;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique:* cut; *body form* – octagon with bevelling on both sides resembling a rosette shape (each octagon facet bevelled on both sides with three triangles), surfaces near the canal cut flat; *measurements:* diameter: 0.77 cm, *high:* 2.63 cm; *glass colour and transparency* – greenish blue, non-transparent;
D. MT, Inv. No. Cz/43/2015A;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 15.12, Fig. VIIIB: 156.

No. 167. Glass bead
A. Czermno, site 2, from the surface; research October 2010;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – 2-segmented bead, one body – spherical, the other – annular, the bodies of the segments are flush against each other; *measurements:* diameter: 0.76 cm, *high:* 1.08 cm; *glass colour and transparency* – body – green, non-transparent;
D. MT, Inv. No. MT/1318/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 157.

No. 168. Glass bead
A. Czermno, site 3, from the surface; research October 2010;

B. Bead; glass;
C. *core production technique* – winding; *body form* – 4 – segmented bead, the bodies of the segments are flush against each other; *measurements:* diameter: 0.52 cm, *high:* 1.77 cm; *glass colour and transparency* – blue (cobalt), weakly translucent; *defects of glass mass:* numerous round and longitudinal air bubbles and capillaries, arranged slightly spirally against the axis of the canal;
D. MT, Inv. No. MT/1293/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II:18.5;
F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 158.

No. 169. Glass bead
A. Czermno, site 1, from the surface; research October 2010;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* impressed with a sharp tool; *body form* – annular; *form of ornament:* around the body impressed ribs parallel to the axis of the canal, the ribs are of uneven thickness; *measurements:* diameter: 1.09 cm, *high:* 0.69 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent; *defects of glass mass:* numerous round and longitudinal air bubbles and capillaries, arranged slightly spirally against the axis of the canal;
D. MT, Inv. No. MT/1548/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II:18.7;
F. Fig. VIIIA: 14.9, Fig. VIIIB: 159.

No. 170. Glass bead
A. Czermno, site 3, are 282 – B, stratigraphic unit 1, depth 0-20 cm, heap sieving; research 2013;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged along the axis of the canal; *body form* – 6-segmented bead, the bodies of the segments are flush against each other; *measurements:* diameter: 1.49 cm, *high:* 0.9 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/156/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 160.

No. 171. Glass bead
A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 1, depth 0-20 cm, heap sieving; research 2013;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged along the axis of the canal; *body form* – 2 – segmented bead, the bodies of the segments are annular; *measurements:* diameter: 0.5 cm, *high:* 0.65 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/427/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 161.

No. 172. Glass bead
A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 1, depth 30-40 cm, heap sieving; research 2013;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged parallel to the axis of the canal; *body form* – 6 – segmented bead, the bodies of the segments are flush against each other *measurements:* diameter: 0.36 cm, *high:* 1.7 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/436/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 162a.

No. 173. Glass bead

A. Czermno, site 3, are 284 – B, stratigraphic unit 89, object 28/2013; research 2013;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged along the axis of the canal; *body form* – 5 – segmented bead, the bodies of the segments are flush against each other; *measurements:* diameter: 1.64 cm, *high:* 0.9 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/491/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.1, Fig. VIIIB: 162b.

No. 174. Glass bead

A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 1, depth 20-40 cm, heap sieving; research 2013;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* fused into the body; *body form* – cylindrical; *form of ornament:* multiple wavy lines around the body; *measurements:* diameter: 0.59 cm, *high:* 1.14 cm; *glass colour and transparency* – core – brown, non-transparent, ornament – white, opaque;
D. URAM, Inv. No. Cz/535/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 15.10, Fig. VIIIB: 163.

No. 175. Glass bead

A. Czermno, site 3, are 283 – A, stratigraphic unit 1, depth 20-35 cm, heap sieving; research 2013;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged along the axis of the canal; *body form:* 2 – segmented bead, the bodies of the segments are annular; *measurements:* diameter: 0.53 cm, *high:* 1.02 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/546/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 164.

No. 176. Glass bead

A. Czermno, site 3, are 283 – A, stratigraphic unit 1, depth 20-40 cm, heap sieving; research 2013;
B. Bead fragment; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged along the axis of the canal; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.64 cm, *high:* 0.52 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/552/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 165.

No. 177. Glass bead

A. Czermno, site 3, are 283 – B, stratigraphic unit 1, depth 20-40 cm, heap sieving; research 2013;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.81 cm, *high:* 0.36 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/560/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 166.

No. 178. Glass bead

A. Czermno, site 3, are 283 – B, stratigraphic unit 1, depth 20-40 cm, heap sieving; research 2013;

B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged along the axis of the canal, unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.69 cm, *high:* 0.39 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/583/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 167.

No. 179. Glass bead
A. Czermno, site 3, are 231 – D, stratigraphic unit 1, depth 20-40 cm, heap sieving; research 2013;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding, shaped; *ornament production technique:* fused into the body; *traces of technical procedures:* glass streaks spirally arranged along the axis of the canal; *body form* – prism; *form of ornament*: rhombus fused into each facet of the bead; *measurements:* diameter: 0.68 cm, *high:* 0.91 cm; *glass colour and transparency* – body – blue, translucent, ornament – yellow;
D. URAM, Inv. No. Cz/646/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 15.11, Fig. VIIIB: 168.

No. 180. Glass bead, fragment
A. Czermno, site 3, are 283 – A, stratigraphic unit 1, depth 0-20 cm, heap seving; research 2013;
B. Bead fragment; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – spherical; *measurements:* diameter: 0.42 cm, *high:* 0.47 cm; *glass colour and transparency:* blue, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/233/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 169.

No. 181. Glass bead
A. Czermno, site 1, rampart, trench 1/2014, stratigraphic unit 1071, sector II, inclination of the rampart; research 2014;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* glassstreaks spirally arranged along the axis of the canal; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.68 cm, *high:* 0.43 cm; *glass colour and transparency:* blue, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/111/2014;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 170.

No. 182. Glass bead
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2038, depth 129-130 cm; research 2015;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* unfused edges of glass thread on surfaces near the canal; *body form* – conical, irregular; *measurements:* diameter: 0.63 cm, high: 0.57 cm; *glass colour and transparency:* yellow, highly translucent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles, capillaries, arranged somewhat spirally, haphazardly around the canal axis;
D. URAM, Inv. No. Cz/214/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 171.

No. 183. Glass bead
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, from the heap; research 2015;
B. Bead; glass;

C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* eyes made using the mosaic technique, fused flat into the body; *body form* – spherical; *traces of technical procedures:* from the surface unfused edges of glass thread on surfaces near the canal; *form of ornament:* three-layered oval stratified eyes; *measurements:* diameter: 1.12 cm, *high:* 0.9 cm; *glass colour and transparency* – body – blue, non-transparent, ornament – two layers dark green not transparent, one of the layers – white, opaque;
D. URAM, Inv. No. Cz/229/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.10, Fig. VIIIB: 172.

No. 184. Glass bead
A. Czermno, site 3, are 229 – C, stratigraphic unit 1, depth 40-50 cm, humus; research 2013;
B. Bead fragment; glass;
C. *Core production technique:* could not be determined, the bead preserved in a small fragment; *glass colour and transparency* – green, weakly translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/265/2013;
E. Unpublished;
F. –

No. 185. Glass bead
A. Czermno, site 2, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2041, depth 130-140 cm; research 2015;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *Ornament production technique:* eyelet fused flat into body; *traces of technical procedures:* unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form* – annular; *form of ornament:* round (irregular) flat eye in the middle of the body; *measurements:* diameter: 0.62 cm, *high:* 0.45 cm; *glass colour and transparency* – body – green, translucent; ornament – brown (?), non-transparent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles, arranged spirally around the canal axis;
D. URAM, Inv. No. Cz/257/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.10, Fig. VIIIB: 173.

No. 186. Glass bead
A. Czermno, site 2, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2038, depth 130-140 cm; research 2015;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique:* could not be determined, as the bead was re-fired (?); *form:* spherical; measurements: diameter: 0.8 cm, high: 0.71 cm;
D. URAM, Inv. No. Cz/262/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 174.

No. 187. Glass bead
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2038, depth 130-140 cm; research 2015;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.84 cm, *high:* 0.44 cm; *glass colour and transparency* – dark blue, non-transparent;
D. URAM, Inv. No. Cz/265/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 175.

No. 188. Glass bead
A. Czermno, site 2, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2038, depth 110-120 cm; research 2015;

B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – 2 – segmented bead, one body – spherical, the other – annular, the bodies of the segments are flush against each other; *measurements:* diameter: 0.58 cm, *high:* 0.95 cm; *glass colour and transparency* – body – could not be determined;
D. URAM, Inv. No. Cz/266/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 176.

No. 189. Glass bead
A. Czermno, site 2, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2038, depth 120-130 cm; research 2015;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.6 cm, *high:* 0.31 cm; *glass colour and transparency* – yellow, highly translucent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles, arranged spirally around the canal axis;
D. URAM, Inv. No. Cz/271/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 177.

No. 190. Fragment of glass bead
A. Czermno, site 2, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2052, depth 150-160 cm; research 2015;
B. 1 bead fragment; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.64 cm, *high:* 0.34 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles, arranged spirally around the canal axis;
D. URAM, Inv. No. Cz/324/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 178.

No. 191. Fragment of glass bead
A. Czermno, site 2, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2056/2064, depth 150-160 cm; research 2015;
B. 1 bead fragment; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – spherical; *measurements:* diameter: 0.42 cm, *high:* 0.44 cm; *glass colour and transparency* – body – green, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/328/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIB: 179.

No. 192. Glass bead
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, from the heap; research 2015;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *body form* – annular; *measurements:* diameter: 0.7 cm, *high:* 0.32 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles, arranged spirally around the canal axis;
D. URAM, Inv. No. Cz/385/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 180.

No. 193. Glass bead
A. Czermno, site 1, rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2112A, depth 55-65 cm; research 2016;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* on one side of the bead, near the surface of the canal and on the body – indentation; *body form* – annular;

measurements: diameter: 0.5 cm, *high:* 0.39 cm; *glass colour and transparency* – green, weakly translucent;

D. URAM, Inv. No. Cz/50/2016;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 181.

No. 194. Glass bead

A. Czermno, site 1, rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2113, depth 65-75 cm, inclination of the rampart; research 2016;

B. Bead; glass;

C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* unfused edges of the glass thread on the surfaces near the canal; *body form* – 3-segment bead, cylindrical, irregular bodies; diameter: 0.45 cm, *high:* 1.55 cm; *glass colour and transparency* – blue (cobalt), weakly translucent;

D. URAM, Inv. No. Cz/76/2016;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 14.4, Fig. VIIIB: 182.

No. 195. Glass bead

A. Czermno, site 1, rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2113, depth 65-75 cm, inclination of the rampart; research 2016;

B. Bead; glass;

C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* impressed with a sharp tool; *body form* – annular; *form of ornament:* ribs are impressed all around the body parallel to the axis of the tubule, the ribs are of uneven thickness; *measurements:* diameter: 0.75 cm, *high:* 0.35 cm; *glass colour and transparency* – green, non-transparent;

D. URAM, Inv. No. Cz/77/2016;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 14.9, Fig. VIIIB: 183.

No. 196. Glass bead

A. Czermno, site 1, rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2113, depth 65-75 cm, inclination of the rampart; research 2016;

B. Bead; glass;

C. *Core production technique* – winding; *ornament production technique:* fused into the body; *body form* – annular; *form of ornament:* round (irregular) flat eyelet on body; *measurements:* diameter: 0.71 cm, *high:* 0.4 cm; *glass colour and transparency* – body – green, non-transparent, ornament – yellow, opaque (?);

D. URAM, Inv. No. Cz/78/2016;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 14.10, Fig. VIIIB: 184.

No. 197. Glass bead

A. Czermno, site 1, rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2113, depth 65-75 cm, inclination of the rampart; research 2016;

B. Bead; glass;

C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form*: cylindrical, irregular; *measurements:* diameter: 0.5 cm, *high:* 0.53 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent;

D. URAM, Inv. No. Cz/79/2016;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 185.

No. 198. Glass bead

A. Czermno, site 1, rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2113, depth 65-75 cm, inclination of the rampart; research 2016;

B. Bead; glass;

C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form*: annular; *measurements:* diameter: 0.2 cm, *high:* 0.5 cm; *glass colour and transparency* – yellow, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/80/2016;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 186.

No. 199. Glass bead
A. Czermno, site 1, trench 3/2016, rampart, stratigraphic unit 2113, depth 95-105 cm, inclination of the rampart; research 2016;
B. Bead fragment; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form*: annular; *measurements:* diameter: 0.2 cm, *high:* 0.51 cm; *glass colour and transparency* – yellow, translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/87/2016;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 187.

No. 200. Glass bead
A. Czermno, site 1, trench 3/2016, stratigraphic unit 2113, heap sieving; research 2016;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form*: cylindrical, irregular; *measurements:* diameter: 0.7 cm, *high:* 0.6 cm; *glass colour and transparency* – could not be determined;
D. URAM, Inv. No. Cz/89/2016;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.3, Fig. VIIIB: 188.

No. 201. Glass bead
A. Czermno, site 1, rampart, trench 3/2016, stratigraphic unit 2113, depth 95-105 cm, inclination of the rampart; research 2016;
B. Bead; glass;
C. *core production technique* – winding; *body form* – conical, irregular; *measurements:* diameter: 0.48 cm, high: 0.86 cm; *glass colour and transparency* – could not be determined;
D. URAM, Inv. No. Cz/58/2016;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 14.5, Fig. VIIIB: 189.

No. 202. Glass bead
A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 51, object 17/2013; research 2013;
B. bead; glass;
C. *Core production technique* – winding; *traces of technical procedures:* unfused edges of the glass thread on one of the surfaces near the canal; *body form*: annular; *measurements:* diameter: 0.66 cm, *high:* 0.44 cm; *glass colour and transparency* – blue, weakly translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/429/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 13.2, Fig. VIIIB: 190.

No. 203. Glass ring
A. Czermno, site 1, field A; research 1952;
B. Ring fragment; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round/oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.39 cm, ring diameter: 1.45 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles arranged along the axis of the glass rod;
D. MZZ, Inv. No. 236/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 144, Fig. 19: 9;
F. Fig. VIIIA: 16.1, Fig. VIIIB: 191.

No. 204. Glass ring

A. Czermno, site 1, field A; research 1952;
B. Ring fragment; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – semi-circular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.33 cm, ring diameter: 1.82 cm; *glass colour and transparency* – dark yellow, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 574/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 357, Fig. 19: 15;
F. Fig. VIIIA: 16.1, Fig. VIIIB: 192.

No. 205. Finger ring

A. Czermno, site 1, field A, plot 3, layer II, depth 380-390 cm; research 1952;
B. Ring fragment; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, ornament impressed with a sharp tool; *forms of terminals* – semi-circular, flattened; *form of ornament:* across the surface of the sticks diagonal ribs; *measurements:* rod diameter: 0.2 x 0.7 cm, ring diameter: 1.81 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 579/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 363, Fig. 19: 16;
F. Fig. VIIIA: 16.2, Fig. VIIIB: 193.

No. 206. Glass ring

A. Czermno, site 2, trench IIA, plot 2, layer II; research 1976;
B. Ring fragment; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – semi-circular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, ring diameter: 2.06 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles;
D. MZZ, Inv. No. 6/76;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 45, Fig. 22: 5;
F. Fig. VIIIA: 16.1, Fig. VIIIB: 194.

No. 207. Glass ring

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter D, layer I; research 1976;
B. Ring fragment; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – semi-circular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, ring diameter: 1.47 cm; *glass colour and transparency* – blue, translucent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles;
D. MZZ;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 123, Fig. 23: 8;
F. Fig. VIIIA: 16.1, Fig. VIIIB: 195.

No. 208. Glass ring

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, layer II; research 1977;
B. Ring fragment; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – semi-circular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.36 cm, ring diameter: 1.95 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles;
D. MZZ, Inv. No. 15/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 213, Fig. 23: 8;
F. Fig. VIIIA: 16.1, Fig. VIIIB: 196.

No. 209. Glass ring

A. Czermno, site 2, trench No. 2, top of the object No. 1; research October 2010;
B. Ring fragment; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *form of terminals* – semi-circular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.36 cm, ring diameter: 1.95 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles;
D. MT, MT/1669/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.18.8;
F. Fig. VIIIA: 16.1, Fig. VIIIB: 197.

No. 210. Gemstone
A. Czermno, site 1, plot 57, layer I, depth 0-10 cm; research 1952;
B. Insert/eye; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – casting; *form of terminals:* semi-circular; *measurements:* diameter: 0.90 x 1.58 cm, *high*: 0.5 cm; *glass colour and transparency* – purple, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 49/52;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 16.3; Fig. VIIIB: 198.

No. 211. Glass vessel
A. Czermno, site 1, field A, plot 2, layer II, depth 400-390 cm; research 1952;
B. Vessel fragment; glass;
C. Rim fragment; *production technique* – blowing; *measurements:* thickness of the vessel: 0.15 cm; *glass colour and transparency* – yellow, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 213/52;
E. Florkiewicz 2016a, Cat. No. 127, Fig. 18: 12;
F. Fig. VIIIA: 17.2, Fig. VIIIB: 199.

No. 212. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 1, quarter C, layer II; research 1976;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel wall;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 11, Fig. 26: 1;
F. –

No. 213. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 1, quarter C; research 1976;
B. 4 vessel fragments; glass;
C. Fragment of the vessel wall;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 21, Fig. 26: 2-5;
F. –

No. 214. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 65 cm, from above the concentration 1; research 1977;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel wall; *production technique* – blowing (?); *measurements:* thickness of the vessel: 0.43 cm; *glass colour and transparency* – blue (cobalt), weakly translucent; *defects of glass mass*: few small, round glass bubbles;
D. MZZ, Inv. No. 31/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 230;
F. Fig. VIIIA: 17.5, Fig. VIIIB: 200.

No. 215. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 9 cm; research 1977;
B. Vessel fragment; glass;
C. Form of the vessel could not be determined;

D. MZZ, Inv. No. 102/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 267;
F. –

No. 216. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth – 11 cm; research 1977;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the rim and the wall of the bowl (?); *production technique* – free blowing (?); *measurements:* thickness of the vessel: 0.30-0.65 cm; *glass colour and transparency* – yellow, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 701/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 280, Fig. 26: 13;
F. –

No. 217. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B; research 1977;
B. Vessel fragment; glass;
C. Foot and fragment of the walls of the goblet; *production technique* – blowing; *measurements:* thickness of the vessel: 0.17 cm, foot diameter: 2.6 cm; *glass colour and transparency* – yellow, translucent; *defects of glass mass:* round and longitudinal gas bubbles;
D. MZZ, Inv. No. 726/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 293, Fig. 26: 6;
F. Fig. VIIIA: 17.1, Fig. VIIIB: 201.

No. 218. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 17 cm; research 1977;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel wall; *production technique* – blowing; *glass colour and transparency* – yellow, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 746/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 303, Fig. 26: 7;
F. –

No. 219. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 16 cm; research 1977;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel wall; *production technique* – mould blowing, painted ornament; *form of ornament:* parallel lines around the walls, arranged horizontally; *measurements:* thickness of the vessel: 0.14 cm; *glass colour and transparency* – bright yellow, translucent, ornament – red/brown, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 750/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 305, Fig. 26: 8;
F. Fig. VIIIA: 17.4, Fig. VIIIB: 202.

No. 220. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth 20 cm; research 1977;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel wall; *production technique* – blowing; *measurements:* thickness of the vessel: 0.05 cm; *glass colour and transparency* – bright yellow, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 766/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 317, Fig. 26: 9;
F. Fig. VIIIA: 17.3, Fig. VIIIB: 203.

No. 221. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, base of the black layer; research 1977;
B. 7 vessel fragments; glass;
C. Fragment of the vessel wall; *production technique* – blowing; *measurements:* thickness of the vessel: 0.05-0.07 cm; *glass colour and transparency* – bright yellow, highly translucent;

D. MZZ, Inv. No. 778/77;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 325, Fig. 26: 10;
F. Fig. VIIIA: 17.3, Fig. VIIIB: 204.

No. 222. Glass vessel
A. Czermno, site 1, are 31, quarter C, layer VII; research 1978;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel wall; *production technique* – blowing; *measurements:* thickness of the vessel: 0.15 cm; *glass colour and transparency* – bright greenish (colourless), highly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 427/78;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 499, Fig. 26: 11;
F. Fig. VIIIA: 17.4, Fig. VIIIB: 205.

No. 223. Glass vessel
A. Czermno, site 2, trench IIE, are 1, quarter B, layer IV; research 1979;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel bottom; *production technique* – blowing; *measurements:* thickness of the vessel: 0.25 cm; *glass colour and transparency* – green, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 805/79;
E. Florkiewicz 2016b, Cat. No. 904, Fig. 26: 12;
F. Fig. VIIIA: 17.1, Fig. VIIIB: 206.

No. 224. Glass vessel (cullet [?])
A. Czermno, site 2, from the surface; research October 2010;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel wall; *production technique* – could not be determined; *measurements:* thickness of the vessel: 0.34 cm; *glass colour and transparency* – green, weakly translucent;
D. MT, Inv. No. MT/1226/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 17.5, Fig. VIIIB: 207.

No. 225. Glass vessel (cullet [?])
A. Czermno, site 1, rampart, trench 1/2014, stratigraphic unit 1060a, relative depth 2,3 m; research 2014;
B. Vessel fragment (?); glass;
C. Fragment of the wall; *production technique* – could not be determined; *measurements:* thickness of the vessel: 0.21-0.56 cm; *glass colour and transparency* – blue (cobalt), non-transparent, yellow, opaque;
D. URAM, Inv. No. Cz/112/2014;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 17.5, Fig. VIIIB: 208.

No. 226. Glass vessel
A. Czermno, site 1, rampart, trench 1/2014, stratigraphic unit 1081, depth 290-300 cm; research 2014;
B. 2 vessel fragments; glass;
C. Fragment of the vessel bottom; *production technique* – blowing; *measurements:* thickness of the vessel: 0.27 cm; *glass colour and transparency* – colourless, highly translucent;
D. URAM, Inv. No. Cz/165/2014;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 17.1, Fig. VIIIB: 209.

No. 227. Glass vessel
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2033, depth 55-60 cm; research 2015;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel bottom with pontil (?); *production technique* – blowing (?); *measurements:* thickness of the vessel: 0.16 cm; *glass colour and transparency* – could not be determined, corrosion;

D. URAM, Inv. No. Cz/134/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 17.5, Fig. VIIIB: 210.

No. 228. Glass vessel
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2039a, depth 90-100 cm; research 2015;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel wall (?); *production technique* – could not be determined; *measurements:* thickness of the vessel: 0.16 cm; *glass colour and transparency* – yellow, translucent; *defects of glass mass:* round and longitudinal gas bubbles;
D. URAM, Inv. No. Cz/179/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 17.3, Fig. VIIIB: 211.

No. 229. Glass vessel
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2030, depth 120-130 cm; research 2015;
B. Vessel fragment; glass;
C. Fragment of the vessel wall (?); *production technique* – could not be determined; *measurements:* thickness of the vessel: 0.16 cm; *glass colour and transparency* – yellow, translucent; *defects of glass mass:* round and longitudinal gas bubbles;
D. URAM, Inv. No. Cz/242/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 17.3, Fig. VIIIB: 212.

No. 230. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d, plot 13; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* core – blue; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 7/52;
E. Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 231. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d, plot 13; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency:* green, translucent;
D. Lost (?), former Inv. No. 31/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 131, Pl. CXIV: 10;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. Fig. VIIIB: 213.

No. 232. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d, plot 13; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue;
D. Lost (?), former Inv. No. 34/52;
E. Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 233. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter a, plot 2; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 46/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 124, Pl. CXIV: 3;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 234. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d, plot 12; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.6 cm; *glass colour and transparency:* blue;
D. lost (?), former Inv. No. 50/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 111, Pl. CXIII: 1;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 235. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d, plot 13; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.6 x 0.7 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 51/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 112, Pl. CXIII: 2;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 236. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d, plot 13; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 59/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 113, Pl. CXIII: 3;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28, Fig. 38: 16;
F. –

No. 237. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter e, plot 18; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No.71/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 114, Pl. CXIII: 4;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 238. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 31, layer II; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* blue;
D. Lost (?), former Inv. No. 74/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 116, Pl. CXIII: 6;
F. –

No. 239. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter g, plot 25; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue;
D. Lost (?), former Inv. No. 82/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 115, Pl. CXIII: 5;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28, Fig. 38: 22;
F. –

No. 240. Two fragments of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 15, layer II, depth 35 cm; research 1952;
B. 2 fragments of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.63 cm, bangle diameter: 5.78 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 103/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 165;
F. Fig. VIIIA: 5.5b/2, Fig. VIIIB: 214.

No. 241. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 29-32, layer II, depth 39 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: 5.75 cm; *glass colour and transparency:* purple, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 116/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 166;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 215.

No. 242. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter a, plot 4; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* could not be determined; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – blue/white (?);
D. lost (?), former Inv. No. 123/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 167;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 243. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 10, layer II, depth 38; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 127/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 168;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 216.

No. 244. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 17-20, layer II; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.6 cm; *glass colour and transparency:* blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 139/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 169;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 217.

No. 245. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 16, layer II, depth 42; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.65 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 147/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 170;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 218.

No. 246. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 17, layer II, depth 43; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, one end of the rod is flattened; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6.1 cm; *glass colour and transparency:* purple, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 198/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 171;
F. Fig. VIIIA: 2.3, Fig. VIIIB: 219.

No. 247. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter a, plot 4; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* purple;
D. Lost (?), former Inv. No. 210/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 154;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 248. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter e, plot 20; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* blue;
D. Lost (?), former Inv. No. 217/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 165;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 249. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C, plot 9; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* cream-coloured – probably corroded or yellow; ornament – yellow, opaque;
D. Lost (?), former Inv. No. 221/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 155;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 250. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter a, plot 2; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 225/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 156;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 251. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C, plot 9; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue;
D. Lost (?), former Inv. No. 230/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 158;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 252. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 35; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 233/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 157;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 253. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter e, plot 20; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: could not be determined, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 235/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 172;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 254. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d, plot 15-16; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 243/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 159;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28, Fig. 38: 14;
F. –

No. 255. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 34; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament, spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* purple;
D. Lost (?), former Inv. No. 258/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 160;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 256. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter a, plot 4; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament, spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* blue;
D. Lost (?), former Inv. No. 260/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 161;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 257. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter a, plot I; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.4 x 0.6 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* zielonoblue;
D. Lost (?), former Inv. No. 261/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 162;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 258. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter g, plot 22; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 x 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 270/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 163;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 259. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter g, plot 22; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6-10 cm (?); *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 272/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 130, Pl. CXIV: 9;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28, Fig. 38: 15;
F. –

No. 260. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter a, plot I; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* purple;
D. Lost (?), former Inv. No. 300/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 173;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 261. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter h, plot 29; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 7 cm; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 308/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 123, Pl. CXIV: 2;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 262. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter, plot 34; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue;
D. Lost (?), former Inv. No. 350/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 125, Pl. CXIV: 4;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 263. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter f, plot 23; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue;
D. Lost (?), former Inv. No. 351/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 126, Pl. CXIV: 5;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 264. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter f, plot 24; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: could not be determined, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 391/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 117, Pl. CXIII: 7;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 265. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d, plot 13; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: could not be determined, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – blue; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 399/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 118, Pl. CXIII: 8;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 266. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 33; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow and brown (?) (a fragment of the thread was probably corroded);
D. Lost (?), former Inv. No. 407/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 119, Pl. CXIII: 9;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 267. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d, plot 15; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 423/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 120, Pl. CXIII: 10;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 268. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 36; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* purple;
D. Lost (?), former Inv. No. 424/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 121, Pl. CXIII: 11;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 269. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 36; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 427/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 132, Pl. CXV: 1;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 270. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 34; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 x 0.75 cm, bangle diameter: 5 cm; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 505/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 136, Pl. CXV: 5;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28, Fig. 38: 13;
F. –

No. 271. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter h, plot 29; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:*

rod diameter: 0.65 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;

D. Lost (?), former Inv. No. 513/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 137, Pl. CXV: 6;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;

F. –

No. 272. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter h, plot 31; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* yellow;

D. Lost (?), former Inv. No. 518/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 134, Pl. CXV: 3;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;

F. –

No. 273. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter g, plot 25-28; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;

D. Lost (?), former Inv. No. 545/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 174;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28, Fig. 38: 20;

F. –

No. 274. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 33; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, moulded (?); *forms of terminals* – triangular; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;

D. Lost (?), former Inv. No. 552/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 175;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28, Fig. 38: 18;

F. –

No. 275. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter g, plot 25; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – blue; ornament – yellow;

D. Lost (?), former Inv. No. 573/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 176;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;

F. –

No. 276. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter h, plot 31; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 5 cm; *glass colour and transparency:* cream – probably corroded or yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 581/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 177;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 277. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter g, plot 25; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament, spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* black;
D. Lost (?), former Inv. No. 583/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 178;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 278. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 33; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – blue; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 590/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 179;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 279. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 33; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5 cm; *glass colour and transparency:* black;
D. Lost (?), former Inv. No. 605/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 180;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 280. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 35; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.6 cm; *glass colour and transparency:* brown;
D. Lost (?), former Inv. No. 609/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 181;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 281. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 27, layer III, depth 103 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; glass streaks across the entire surface, arranged longitudinally along the bangle's axis, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – straight ornamental thread fused along the core; *measurements:* rod diameter: 0.53 cm, bangle diameter: 5.95 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 614/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 182;
F. Fig. VIIIA: 3.4b, Fig. VIIIB: 220.

No. 282. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, are 55a, plot 36, layer II4, depth 98 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.45 x 0.81 cm, bangle diameter: 4, 3 cm; *glass colour and transparency:* dark green/black, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 622/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 184;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 221.

No. 283. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 27, layer II, depth 109 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.3 cm, bangle diameter: 7.4 cm; *glass colour and transparency:* bright yellow, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 624/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 185;
F. Fig. VIIIA: 3.3, Fig. VIIIB: 222.

No. 284. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 29, layer II5, depth 97 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.52 cm, bangle diameter: 6.6 cm; *glass colour and transparency:* blue-greenish, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 632/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 145;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 223.

No. 285. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 21, layer II, pit 4, depth 87 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.64 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency:* blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 652/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 186;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 224.

No. 286. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer II, depth 108 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.53 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 674/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 187;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 225.

No. 287. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 30, layer II5, depth 87 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 679/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 188;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 226.

No. 288. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 25, layer II, depth 108 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *measurements:* rod diameter: 0.52 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency:* green, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 688/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 189;
F. Fig. VIIIA: 3.3, Fig. VIIIB: 227.

No. 289. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer II, depth 124 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.61 x 0.7 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 714/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 190;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 228.

No. 290. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer II, depth 123 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.63 x 0.69 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 720/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 191;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 229.

No. 291. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 27, layer II, depth 126 cm; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.63 x 0.7 cm, bangle diameter: 6.2 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 737/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 192;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 230.

No. 292. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer II, depth 130 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, one end of the rod is flattened; *forms of terminals* – round; *measurements:* rod diameter: 0.53 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 760/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 142;
F. Fig. VIIIA: 3.3, Fig. VIIIB: 231.

No. 293. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 25, layer II, depth 125 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted, ; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.49 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* purple, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 761/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 143;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 232.

No. 294. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 32, layer III, depth 135 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *measurements:* rod diameter: 0.51 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency:* blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 766/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 193;
F. Fig. VIIIA: 3.3, Fig. VIIIB: 233.

No. 295. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer II, depth 124 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.39 cm, bangle diameter: 7.7 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 769/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 153;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 234.

No. 296. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer II, depth 137 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* –

irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 5.9 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;

D. MZZ, Inv. No. 787/52;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 152;

F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 235.

No. 297. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer II, depth 137 cm; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted; glass streaks across the entire surface, arranged spirally, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.41 cm, bangle diameter: 4.8 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;

D. MZZ, Inv. No. 790/52;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 151;

F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 236.

No. 298. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 35, layer III (na stropie), depth 122 cm; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.69 x 0.77 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;

D. MZZ, Inv. No. 793/52;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 141;

F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 237.

No. 299. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer II, depth 147 cm; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.47 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency:* purple, translucent;

D. MZZ, Inv. No. 795/52;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 194;

F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 238.

No. 300. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer I; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.48 cm, bangle diameter: 4.9 cm; *glass colour and transparency:* blue, translucent;

D. MZZ, Inv. No. 853/52;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 150, Pl. CXVIII: 10;

F. Fig. VIIIA: 3.3, Fig. VIIIB: 239.

No. 301. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer II, depth 59; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:*

rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.3 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;

D. MZZ, Inv. No. 869/52;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 146, Pl. CXVII: 14;

F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 240.

No. 302. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter g, plot 27; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.3 cm, bangle diameter: 9 cm; *glass colour and transparency:* colourless (or bright yellow);

D. Lost (?), former Inv. No. 910/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 149, Pl. CXVIII: 9;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;

F. –

No. 303. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter g, plot 27; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 4.5 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;

D. Lost (?), former Inv. No. 928/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 135, Pl. CXV: 4;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;

F. –

No. 304. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter i, plot 36; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* green;

D. Lost (?), former Inv. No. 1007/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 140, Pl. CXV: 9;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28, Fig. 38: 18;

F. –

No. 305. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter g, plot 28; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* purple;

D. Lost (?), former Inv. No. 1020/52;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 138, Pl. CXV: 7;

F. –

No. 306. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter h, plot 9; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – blue; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 1054/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 129, Pl. CXIV:8;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28, Fig. 38: 21;
F. –

No. 307. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer III, depth 218 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *measurements:* rod diameter: 0.44 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* purple, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 1113/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 195;
F. Fig. VIIIA: 3.3, Fig. VIIIB: 241.

No. 308. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 28, layer II, depth 198 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.56 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 1115/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 196;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 242.

No. 309. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 25, layer II, depth 220 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally slightly twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.68 x 0.88 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 1126/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 197;
F. Fig. VIIIA: 4.5a, Fig. VIIIB: 243.

No. 310. Two fragments of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 25, layer II, depth 216 cm; research 1952;
B. 2 fragments of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6.5 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green/black, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 1138/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 198;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 244.

No. 311. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d2; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 2/53;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 201;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 312. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D2, depth 20 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved and spirally twisted ornament; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.67 x 0.9 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency:* dark green/black, non-transparent;
D. MZZ, Inv. No. 3/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 202;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 245.

No. 313. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D2, depth 20 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted; glass streaks across the entire surface, arranged spirally, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.51 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency:* core – blue, translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 4/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 200;
F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 246.

No. 314. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter c2, depth 109 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 x 0.6 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 11/53;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 203;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 315. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D2, plot 116, layer I, depth 20 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted; glass streaks across the entire surface, arranged spirally; rod drawn flattened, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible, ornament fused into the body; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.56 x 0.65 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green/black, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 12/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 204;
F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 247.

No. 316. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D2, plot 115, layer I, depth 20 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted; glass streaks across the entire surface, arranged spirally; one end of the rod is flattened, ornament fused into the body; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.47 x 0.59 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green/black, weakly translucent; ornament – green, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 14/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 205;
F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 248.

No. 317. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D2, plot 115, layer II, depth 44 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.57 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 15/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 206;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 249.

No. 318. Two fragments of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C2, plot 111, layer II, depth 51 cm; research 1953;
B. 2 fragments of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.62 cm, bangle diameter: 6.1 cm; *glass colour and transparency:* dark blue, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 24/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 207;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 250.

No. 319. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C2, plot 111, layer II, depth 51 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally; glass streaks across the entire surface, arranged spirally; one end of the rod is flattened, ornament fused into the body; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.60 x 0.71 cm, bangle diameter: 6.1 cm; *glass colour and transparency:* core – blue, translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 25/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 208;
F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 251.

No. 320. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C2, plot 114, layer II, depth 36 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, engraved ornament; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular ribs; *measurements:* rod diameter:

0.58 x 0.62 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency:* dark blue/black weakly translucent;

D. MZZ, Inv. No. 28/53;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 209;

F. Fig. VIIIA: 4.5a, Fig. VIIIB: 252.

No. 321. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C2, plot 110, layer II, depth 50 cm; research 1953;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.57 x 0.69 cm, bangle diameter: 6.2 cm; *glass colour and transparency:* dark blue/black weakly translucent;

D. MZZ, Inv. No. 34/53;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 210;

F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 253.

No. 322. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D2, plot 114, layer II, depth 36 cm; research 1953;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6.2 cm; *glass colour and transparency:* core – blue, translucent; ornament – yellow, opaque;

D. MZZ, Inv. No. 39/53;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 211;

F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 254.

No. 323. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D2, plot 114, layer II, depth 39 cm; research 1953;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.66 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – blue, translucent; ornament – yellow, opaque;

D. MZZ, Inv. No. 40/53;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 212;

F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 255.

No. 324. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D2, plot 113, layer I, depth 20 cm; research 1953;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.66 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency:* purple, translucent;

D. MZZ, Inv. No. 41/53;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 213;

F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 256.

No. 325. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter B2, plot 106, layer II, depth 39 cm; research 1953;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.52 x 0.83 cm, bangle diameter: 5.9 cm; *glass colour and transparency:* blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 51/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 214;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 257.

No. 326. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter B2, plot 108, layer II, depth 37,5 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.68 x 0.74 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* dark green/black, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 52/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 215;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 258.

No. 327. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C2, plot 112, layer II, depth 65 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.68 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 58/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 216;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 259.

No. 328. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C2, plot 109, layer II, depth 65 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.58 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 60/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 217;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 260.

No. 329. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C2, plot 110, layer II, depth 70 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.49 x 0.58 cm, bangle diameter: 6 cm ; *glass colour and transparency:* core – dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 66/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 218;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 261.

No. 330. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 43, layer II, depth 51 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.58 cm, bangle diameter: 5.9 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 74/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 219;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 262.

No. 331. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D1, plot 66, depth 100 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 77/53;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 220;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 332. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter A1, plot 53, layer II, depth 52 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – blue, translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 86/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 221;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 263.

No. 333. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, plot 43, layer II, depth 59 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.46 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency:* green, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 101/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 222;
F. Fig. VIIIA: 3.3, Fig. VIIIB: 264.

No. 334. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C1, plot 62, layer II, depth 40 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, on the preserved fragment of the bangle, the point where the ends of the bangle were joined is visible, engraved ornament, spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.66 x 0.88 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* dark blue/black non-transparent;

D. MZZ, Inv. No. 118/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 223;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/3, Fig. VIIIB: 265.

No. 335. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D1, plot 63-66, layer II; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular ribs; *measurements:* rod diameter: 0.81 x 0.99 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* dark blue, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 139/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 224;
F. Fig. VIIIA: 4.5a, Fig. VIIIB: 266.

No. 336. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 49, layer I, depth 75 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: 0.62 cm, bangle diameter: 6.1 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green, weakly translucent; ornament – yellow, opaque;
D. MZZ, Inv. No. 154/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 225;
F. Fig. VIIIA: 3.4c, Fig. VIIIB: 267.

No. 337. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 117, layer I; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.57 cm, bangle diameter: 6.2 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 166/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 226;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 268.

No. 338. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter B4, plot 205, layer II, depth 30 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.54 cm, bangle diameter: 5.8 cm; *glass colour and transparency:* blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 178/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 227;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 269.

No. 339. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter B2, plot 105-108, layer II, depth 30-65 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.58 cm, bangle diameter: 6.2 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;

D. MZZ, Inv. No. 183/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 228;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 270.

No. 340. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter E2, plot 220, layer II, depth 22 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.56 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 191/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 229;
F. Fig. VIIIA: 6.5b/2, Fig. VIIIB: 271.

No. 341. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C1, pit 30; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted (?), could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 192/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 231;
F. –

No. 342. Two fragments of glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter D4, plot 113, layer II, depth 20 cm; research 1953;
B. 2 fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.80 x 0.99 cm, bangle diameter: 6.2 cm; *glass colour and transparency:* dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 229/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 230;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/2, Fig. VIIIB: 272.

No. 343. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter C6, plot 319; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.80 x 0.99 cm, bangle diameter: 6.2 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 9/54;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 232;
F. –

No. 344. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter b4, plot 207; research 1954;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue;
D. Lost (?), former Inv. No. 18/54;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 233;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 345. Two fragments of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter B4, plot 206; research 1954;
B. 2 fragments of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 28/54;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 234;
F. –

No. 346. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter b6, plot 305; research 1954;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 39/54;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 235;
F. –

No. 347. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter 34, plot 201, depth 20 cm; research 1954;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 50/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 236;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 348. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1; research 1954;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, ornament fused into the body; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – straight ornamental thread fused along the core; *measurements:* rod diameter: 0.7 x 0.8 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 89/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 237;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 349. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, quarter E6, plot 317; research 1954;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – triangular; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 5 cm; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 105/54;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 238;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 350. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter a4, plot 201; research 1954;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 260/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 239;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28, Fig. 38: 17;
F. –

No. 351. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter c4, plot 209; research 1954;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, ornament fused into the body; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – glass thread spirally twisted; *measurements:* rod diameter: could not be determined, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow lub brown;
D. Lost (?), former Inv. No. 304/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 240;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 352. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter c6, plot 312; research 1954;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval (?); *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 x 0.8 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* green;
D. Lost (?), former Inv. No. 305/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 241;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 353. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d3, plot 166; research 1954;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6-7 cm; *glass colour and transparency:* core – green; ornament – yellow;
D. Lost (?), former Inv. No. 431/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 242;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;
F. –

No. 354. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter f8, plot 421; research 1954;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* –

spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;

D. Lost (?), former Inv. No. 517/54;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 243;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;

F. –

No. 355. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, plot 300; research 1954;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* green;

D. Lost (?), former Inv. No. 540/54;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 122, Pl. CXIV: 1;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;

F. –

No. 356. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter d, plot 165; research 1954;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue;

D. Lost (?), former Inv. No. 548/54;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 133 Pl. CXV: 2;
2) Kuśnierz 2018a, Pl. 28;

F. –

No. 357. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 1, quarter b4; research 1954;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined (object known from archival documentation);

D. Lost (?), former Inv. No. 587/54;

E. Kuśnierz 2018a, Pl. 28;

F. –

No. 358. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River; research 1952-1955

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 5.7 cm; *glass colour and transparency:* blue, weakly translucent;

D. MZZ;

E. Unpublished;

F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 273.

No. 359. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 1, layer II, depth 23 cm; research 1952;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;

D. Lost (?), former Inv. No. 5/52;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 262;
F. –

No. 360. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 3, layer II, depth 58 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 7/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 263;
F. –

No. 361. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 6, layer II, depth 30 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 16/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 264;
F. –

No. 362. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 1, layer I, depth 25 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 28/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 265;
F. –

No. 363. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 1, layer II, depth 70 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 32/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 266;
F. –

No. 364. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2A, plot 2,3, layer II, depth 70 cm; research 1952;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted, *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* blue, translucent;
D. MZZ, Inv. No. 39/52;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 267;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 274.

No. 365. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 9-16, 101-103, layer II, depth 15 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 1/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 245;
F. –

No. 366. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 11, layer II, depth 32 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 7/53;

E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 247;
F. –

No. 367. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 15, layer II, depth 25 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 9/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 248;
F. –

No. 368. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 18, layer, depth 18 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 10/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 249;
F. –

No. 369. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 15, layer II, depth 42 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 11/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 250;
F. –

No. 370. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 14, layer, depth 48 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 15/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 251;
F. –

No. 371. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 13, layer II, depth 78 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. lost (?), former Inv. No. 22/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 252;
F. –

No. 372. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 14, layer II, depth 80 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 23/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 253;
F. –

No. 373. Fragment of a glass bangle
A. Gródek upon the Bug River, site 2, plot 13, layer II, depth 60 cm; research 1953;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
D. Lost (?), former Inv. No. 25/53;
E. Wołoszyn 2003, Cat. No. 254;
F. –

No. 374. Fragment of a glass bangle
- **A.** Gródek upon the Bug River, site 2, plot 12, layer II, depth 66 cm; research 1953;
- **B.** Fragment of a bangle; glass;
- **C.** *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
- **D.** Lost (?), former Inv. No. 26/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, Cat. No. 255;
- **F.** –

No. 375. Fragment of a glass bangle
- **A.** Gródek upon the Bug River, site 2, plot 11, layer II, depth 37 cm; research 1953;
- **B.** Fragment of a bangle; glass;
- **C.** *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
- **D.** Lost (?), former Inv. No. 31/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, Cat. No. 256;
- **F.** –

No. 376. Fragment of a glass bangle
- **A.** Gródek upon the Bug River, site 2, plot 13, layer II, depth 40 cm; research 1953;
- **B.** Fragment of a bangle; glass;
- **C.** *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
- **D.** Lost (?), former Inv. No. 45/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, Cat. No. 257;
- **F.** –

No. 377. Fragment of a glass bangle
- **A.** Gródek upon the Bug River, site 2, plot 28, layer II, depth 35 cm; research 1953;
- **B.** Fragment of a bangle; glass;
- **C.** *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
- **D.** Lost (?), former Inv. No. 47/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, Cat. No. 258;
- **F.** –

No. 378. Fragment of a glass bangle
- **A.** Gródek upon the Bug River, site 2, plot 13, layer II, depth 40 cm; research 1953;
- **B.** Fragment of a bangle; glass;
- **C.** *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
- **D.** Lost (?), former Inv. No. 49/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, Cat. No. 259;
- **F.** –

No. 379. Fragment of a glass bangle
- **A.** Gródek upon the Bug River, site 2, plot 20, layer II, depth 34 cm; research 1953;
- **B.** Fragment of a bangle; glass;
- **C.** *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
- **D.** Lost (?), former Inv. No. 50/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, Cat. No. 260;
- **F.** –

No. 380. Fragment of a glass bangle
- **A.** Gródek upon the Bug River, site 2, plot 7, layer II, depth 60 cm; research 1953;
- **B.** Fragment of a bangle; glass;
- **C.** *Production technique and traces of technical procedures* – could not be determined;
- **D.** Lost (?), former Inv. No. 57/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, Cat. No. 261;
- **F.** –

No. 381. Fragment of a glass bangle
- **A.** Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;

B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 6.4 cm; *glass colour and transparency:* green, translucent;
D. MH, Inv. No. MH/A/1907;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 268;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 411;
F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 275.

No. 382. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.77 cm, bangle diameter: 5.7 cm; *glass colour and transparency:* green, translucent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2980;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 269;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 390;
F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 276.

No. 383. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – unornamented; *measurements:* rod diameter: 0.67 x 0.75 cm, bangle diameter: 5.7 cm; *glass colour and transparency:* blue, translucent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2981;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 271;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 409;
F. Fig. VIIIA: 3.3, Fig. VIIIB: 277.

No. 384. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, on the preserved fragment visible furrows, made either to join the ends of the bangle or as an ornament (?), engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.7 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue, translucent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2982;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 270;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 408;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 278.

No. 385. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* –

irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.63 x 0.73 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* dark green, non-transparent;

D. MH, Inv. No. MH/A/2983;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 272;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 407;

F. Fig. VIIIA: 7.5b/2, Fig. VIIIB: 279.

No. 386. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.42 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue, translucent;

D. MH, Inv. No. MH/A/2984;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 273;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 406;

F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 280.

No. 387. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.7 x 0.75 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* blue, translucent;

D. MH, Inv. No. MH/A/2985;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 274;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 405;

F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 281.

No. 388. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.5 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* blue, weakly translucent;

D. MH, Inv. No. MH/A/2986;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 275;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 401;

F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 282.

No. 389. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;

B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.57 cm, bangle diameter: 5.6 cm; *glass colour and transparency:* green, translucent;

D. MH, Inv. No. MH/A/2987;

E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 276;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 400;
F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 283.

No. 390. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.51 cm, bangle diameter: 5.12 cm; *glass colour and transparency:* green, translucent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2988;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 277;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 404;
F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 284.

No. 391. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.54 cm, bangle diameter: 5.12 cm; *glass colour and transparency:* green, translucent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2989;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 278;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 403;
F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 285.

No. 392. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.77 cm, bangle diameter: 7.6 cm; *glass colour and transparency:* dark green, non-transparent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2990;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 279;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 399;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/2, Fig. VIIIB: 286.

No. 393. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – semi-circular; *measurements:* rod diameter: 0.67 cm, bangle diameter: 4.6 cm; *glass colour and transparency:* green, translucent; *defects of glass mass:* round and elongated air bubbles arranged along the axis of the bangle;
D. MH, Inv. No. MH/A/2991;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 280;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 398;
F. Fig. VIIIA: 2.1, Fig. VIIIB: 287.

No. 394. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.46 cm, bangle diameter: 3.51 cm; *glass colour and transparency:* dark green, non-transparent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2992;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 281;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 397;
F. Fig. VIIIA: 7.5b/2, Fig. VIIIB: 288.

No. 395. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – oval; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.45 cm, bangle diameter: could not be determined; *glass colour and transparency:* green, translucent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2993;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 282;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 396;
F. Fig. VIIIA: 4.5b/1, Fig. VIIIB: 289.

No. 396. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, one end of the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.54 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency:* yellow, translucent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2994;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 283;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 395;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/6, Fig. VIIIB: 290.

No. 397. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 5.5 cm; *glass colour and transparency:* purple (?), non-transparent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2995;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 284;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 394;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 291.

No. 398. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – irregular, spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.55 cm, bangle diameter: 6.5 cm; *glass colour and transparency:* purple, non-transparent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2996;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 285;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 393;
F. Fig. VIIIA: 10.5b/5, Fig. VIIIB: 292.

No. 399. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.6 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green, non-transparent; ornament – red, opaque;
D. MH, Inv. No. MH/A/2997;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 286;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 391;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 293.

No. 400. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.65 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green, non-transparent; ornament – yellow, opaque;
D. MH, Inv. No. MH/A/2998;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 287;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 402;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 294.

No. 401. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.62 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – dark green, non-transparent; ornament – yellow, opaque;
D. MH, Inv. No. MH/A/2999;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 288;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 410;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 295.

No. 402. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;

C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, engraved ornament; glass thread fused to the core – the whole spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs and glass thread; *measurements:* rod diameter: 0.75 cm, bangle diameter: 6 cm; *glass colour and transparency:* core – blue, non-transparent, ornament – white, opaque;
D. MH, Inv. No. MH/A/3000;
E. 1) Wołoszyn 2003, Cat. No. 289;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 391;
F. Fig. VIIIA: 11.6, Fig. VIIIB: 296.

No. 403. Fragment of a glass bangle

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Fragment of a bangle; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn and spirally twisted, on the preserved fragment, the place where the ends of the bangle are joined together is visible and the rod is flattened, engraved ornament and spirally twisted; *forms of terminals* – round; *form of ornament* – spirally twisted ribs; *measurements:* rod diameter: 0.81 cm, bangle diameter: 7.7 cm; *glass colour and transparency:* core – blue, translucent;
D. MH, Inv. No. MH/A/3158;
E. Unpublished;
F. Fig. VIIIA: 9.5b/4, Fig. VIIIB: 297.

No. 404. Glass ball

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter A2, plot 4, layer I, depth 35; research 1953;
B. Ball; glass;
C. *Core production technique:* mouldings or drops (?); *form:* spherical, flattened; *measurements:* diameter: – 1.44 x 1.7t0 cm; *glass colour and transparency* – bright green, translucent; the boss was covered with an approximately 0.1cm layer of corrosion, which had flaked off;
D. MZZ, Inv. No. 7/53;
E. Kuśnierz 2018a, 590, Fig. 38: 11;
F. Fig. VIIIA: 15.13, Fig. VIIIB: 298.

No. 405. Glass ball

A. Gródek upon the Bug River, site 1, field A, quarter B1, plot 56, layer I, depth 0-20 cm; research 1953;
B. Ball; glass;
C. *Core production technique:* mouldings or drops (?); *form:* spherical, flattened; *measurements:* diameter: – 1.03 cm; *glass colour and transparency* – dark green, weakly translucent;
D. MZZ, Inv. No. 78/53;
E. Kuśnierz 2018a, 590, 38: 12;
F. Fig. VIIIA: 15.13, Fig. VIIIB: 299.

No. 406. Glass bead

A. Gródek upon the Bug River, from the surface; research 1953;
B. Bead; glass;
C. *Core production technique* – winding, on the body; glass streaks spirally arranged along the axis of the canal; *ornament production technique:* fused into the body impressed with a sharp tool; *body form* – cylindrical; *form of ornament:* four deep ribs, dividing the body into four ribs, on two ribs convex lumps; *measurements:* diameter: 2.04 x 1.91 cm, *high:* 1.36 cm; *glass colour and transparency* – body – blue, weakly translucent, ornament – red, opaque (?);
D. MZZ, Inv. No. 81/53;
E. Kuśnierz 2018a, 590, Fig. 38: 9;
F. Fig. VIIIA: 15.14, Fig. VIIIB: 300.

No. 407. Fragment of a glass ring

A. Gródek upon the Bug River, artefact comes from the collection of P. Kania; no precise details regarding the artefact's location are available;
B. Ring fragment; glass;
C. *Production technique and traces of technical procedures* – rod drawn; *forms of terminals* – semi-circular; *measurements:* rod diameter: 0.36 cm, ring diameter: 1.75 cm; *glass colour and transparency:* dark green, non-transparent;
D. MH, Inv. No. MH/A/2973;
E. Chudzińska, Wołoszyn 2018, artefact No. 350;
F. Fig. VIIIBA: 301.

Sylwia Wajda

WCZESNOŚREDNIOWIECZNE WYROBY SZKLANE Z CZERMNA I GRÓDKA NAD BUGIEM

WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania są wyroby szklane pochodzące z dwóch zespołów grodowych, w Czermnie i Gródku nad Bugiem. Na terenie obu tych kompleksów osadniczych znaleziono setki szklanych przedmiotów, które do niedawna znane były jedynie z krótkich sprawozdań z badań wykopaliskowych (por. Dembińska 1954, 94; Florek, Wołoszyn 2016; 2018). Znaczna część znalezisk została zestawiona w niepublikowanej pracy doktorskiej Marcina Wołoszyna (2003), chociaż nie udało się wówczas w pełni zweryfikować wiadomości o poszczególnych zabytkach[1]. Dopiero w ramach realizacji projektu *Złote jabłko polskiej archeologii…* część I (projekt NPRH nr 12H 12 0064 81; na temat organizacji badań nad Grodami Czerwieńskimi zob. Florek, Wołoszyn 2016) duża część zabytków wydzielonych z Czermna, w tym również szklane wyroby, została opublikowana w formie obszernych katalogów (por. Florkiewicz 2016a; 2016b). Ponadto informacje dotyczące szkieł znaleźć można w pracach magisterskich prezentujących wyniki badań wykopaliskowych prowadzonych w latach 70-tych XX w. w Czermnie, które powstały w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w latach osiemdziesiątych pod kierunkiem Jana Gurby i zostały opublikowane w ramach realizacji projektu *Złote jabłko polskiej archeologii*..., część I (zob. Aleksandrowicz 2016, 50-54, 62-66, Tabele 16-17, Ryc. 15B-E; Arciszewska 2016, 88-92; 102-106, Tabela 10, Ryc. 9c-e,10; Chrzanowska 2016, 138 i n., 157; Pawleta 2016, 256 i n., 271; Pomarańska 2016, 313-315, 336-338, Ryc. 43C, 43D; Pomarański 2016, 389, 403 i n., Ryc. 18B: 5-6, 19A: 9-11; Stankiewicz 2016, 479, 492, Ryc. 20: 3, Stawrew 2016, 523 i n., 541, Ryc. 21: 8, 10; Urbański 2016, 601, 613; Wojdat 2016, 629, 635, Ryc. 6). Niestety, we wszystkich tych opracowaniach, przy opisie zabytków wydzielonych nie posługiwano się numerami inwentarzowymi, co uniemożliwia ich jednoznaczną identyfikację, nawet pomimo zachowanej niekiedy dokumentacji rysunkowej. Paciorki i fragmenty naczyń udało się rozpoznać i porównać ze szkłami znajdującymi się w Muzeum Zamojskim w Zamościu. Jednak w przypadku bransolet jest to znacznie trudniejsze, gdyż ich fragmenty są mniej charakterystyczne. Identyfikację poszczególnych zabytków opartą na sporządzanych jeszcze w latach osiemdziesiątych opisach i rysunkach utrudnia również warstwa korozji pokrywająca powierzchnię bransolet, która „ukrywa" pierwotną barwę i przezroczystość tworzywa. Z tego powodu zrezygnowano ostatecznie z porównania zachowanych fragmentów bransolet z tymi, które znamy z rycin z wyżej wymienionych prac magisterskich.

Z zespołu grodowego w Czermnie, z badań dawnych, do dziś zachowało się łącznie 84 fragmenty bransolet oraz jeden cały egzemplarz, 6 kółek/obrączek/pierścionków, 1 wstawka (oczko szklane), 28 całych i 5 fragmentów paciorków oraz 13 fragmentów naczyń. Osiem bransolet, opisanych w katalogu Iwony Florkiewicz (2016a, 2016b), a obecnie zaginionych również uwzględniono w analizie. Do opracowania

[1] W katalogu niniejszego opracowania przywołuję dane zgromadzone przez Marcina Wołoszyna.

włączono także szkła odkryte podczas prac archeologicznych prowadzonych w latach 2010-2011 oraz 2013-2016, w tym 40 fragmentów bransolet, 1 kółko/pierścionek, 31 i 6 fragmentów paciorków i 7 fragmentów naczyń (Dzieńkowski *et al*. 2020).

Przedmioty szklane z Gródka nad Bugiem to zespół 174 fragmentów bransolet, 4 paciorki, oraz 4 fragmenty kółek/pierścionków oraz 2 szklane kulki. Zabytki pochodzą z badań wykopaliskowych prowadzonych na stanowisku 1A i 2, 4 w latach 1952-1955[2], oraz ze zbiorów Piotra Kani przekazanych do Muzeum im. ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie. Niestety, część wyrobów szklanych z badań dawnych zaginęła. Jerzy Kuśnierz (2018a, 590, przyp. 10, 591; 2018c, 816, Ryc. 7: 1, 2, 3; 2018d) w krótkim opracowaniu zabytków ruchomych ze stanowiska 1A wymienia 127 fragmentów bransolet, jednak w przypisie dodaje, że dane dotyczące ich barwy i rozmiarów zaczerpnięte zostały z maszynopisu nieopublikowanego opracowania wykonanego przez Ewę Kierzkowską. Porównując zespół tych ozdób opisany i skatalogowany przez Jerzego Kuśnierza do zachowanego materiału, udało się ustalić, że zaginionych jest 66 fragmentów bransolet, a w Muzeum Zamojskim w Zamościu przechowywanych jest 65 ich fragmentów, w tym 4, które nie zostały uwzględnione w opracowaniu Jerzego Kuśnierza. Dodatkowo z danych zebranych przez Marcina Wołoszyna wynika, że podczas badań na stanowisku 2, znaleziono 22 fragmenty bransolet. Niestety do dziś zachował się tylko jeden fragment (nr kat. 364). Jerzy Kuśnierz (2018c, 816; 2018d) podaje zaś, że oprócz bransolet natrafiono tam na 3 fragmenty pierścionków, oraz 3 paciorki, a ze stanowiska 4, jeden fragment bransolety. Niestety brak jest szczegółowego opisu tych ozdób, dlatego nie można było ich włączyć do analizy.

Dla wszystkich szklanych przedmiotów zostały wykonane zestawienia (katalogi) znalezisk, osobno dla zabytków z Czermna i osobno dla Gródka nad Bugiem (przy czym zachowano ciągłość numeracji; por. *Katalog zabytków*). O kolejności w jakiej prezentowano zabytki decydował rok odkrycia, numer stanowiska oraz numer inwentarza. Niestety wiele zabytków szklanych, głównie z Czermna, nie posiada numerów inwentarzowych, a tylko informacje o roku i miejscu odkrycia. Dlatego przy opisie poszczególnych okazów w tekście, posługiwano się numerami katalogu stworzonego na potrzeby tego opracowania. Zaginione bransolety z Gródka nad Bugiem, ze stanowiska 1A również włączono do katalogu znalezisk oraz do analizy typologicznej, bowiem na podstawie spisu Jerzego Kuśnierza udało się określić niektóre cechy tych ozdób, takie jak sposób wykonania, formę, wymiary, barwę szkła.

Zespół znalezisk związanych ze szklarstwem z obu kompleksów osadniczych został podzielony na kilka kategorii zabytków, a mianowicie bransolety, paciorki, kółka/obrączki/pierścionki oraz fragmenty naczyń. W każdej grupie przedmioty analizowane były pod względem techniki wytwarzania, a następnie formy. Dla 33 szkieł bransolet z Czermna wykonano analizy składu pierwiastkowego (LA ICP MS, EPMA) oraz stosunków izotopów ołowiu (LIA). Technologia wytopu przebadanych tworzyw została omówiona krótko, bowiem całościowe studium na ten temat zostało właśnie opublikowane (por. Wajda *et al*. 2023).

Celem niniejszego opracowania jest przede wszystkim usystematyzowanie wiedzy o dostępnych do analiz przedmiotach szklanych z obu kompleksów osadniczych, klasyfikacja tych materiałów oraz wskazanie czasu i kierunku ich napływu. Ważne zagadnienie to problem funkcjonowania na terenie Grodów Czerwieńskich (jednej lub wielu) pracowni szklarskich, o czym wielokrotnie wspominano w opracowaniach dotyczących tych stanowisk. Wyroby szklane zarówno z Czermna, jak i Gródka nad Bugiem stanowią niezwykle ważne źródło do badań nad kierunkiem napływu, cyrkulacji przedmiotów szklanych i organizacji szklarskich warsztatów we wczesnym średniowieczu w Europie Środkowo-Wschodniej.

ANALIZA MATERIAŁU

Bransolety szklane

Bransolety szklane na terenie obu kompleksów osadniczych stanowią najliczniejszą kategorię znalezisk. Łącznie z zaginionymi egzemplarzami z Gródka nad Bugiem jest to zespół liczący 305 fragmentów oraz 1 cały okaz. Ozdoby te zostały znalezione na wszystkich badanych do tej pory stanowiskach w Czermnie, najwięcej pochodzi ich z majdanu grodziska (stanowisko 1), na którym prowadzono prace wykopaliskowe najdłużej.

[2] Niniejsze opracowanie nie uwzględnia przedmiotów szklanych pochodzących z cmentarzyska na majdanie grodziska w Gródku. Wyroby te wymieniane są przez Jerzego Kuśnierza w jednym z artykułów (Kuśnierz 2018b, 703 i n., 711 i n). Są to fragmenty bransolet oraz szklane paciorki. Niestety większość tych zabytków zaginęła i znana jest tylko z rycin.

W przypadku Gródka nad Bugiem, fragmenty opisywanych ozdób pochodzą z terenu grodziska (stanowisko 1A) oraz stanowiska nr 2 i 4 (Kuśnierz 2018a; 2018c).

Biorąc pod uwagę podstawową technikę wykonania bransolety z obu stanowisk można podzielić na dwie główne grupy. W literaturze przedmiotu przyjęło się, że ozdoby z terenu Rusi formowano w większości jednym sposobem – przez wyciągnięcie szklanej pałeczki, którą potem zaginano i stapiano jej końce (por. Lvova 1962, 12; Lipińska 1973, 334; Dekówna 2007, 66; Stoljarova 2021, 508-510). Na bransoletach widoczne są miejsca złączenia (tzw. szwy), które często zagładzano, aby nie były widoczne (por. Ryc. VIIIA: 1.a). Wiele egzemplarzy wykonanych taką techniką ma okrągły przekrój (gładki lub ze spiralnie skręconymi żłobkami), a w miejscu zlepienia, przez zaciskanie, pałeczka w przekroju jest czworoboczna lub lekko zniekształcona (por. Ryc. VIIIA: 1.b). Na ośmiu zabytkach z Czermna i czterech z Gródka nad Bugiem są widoczne miejsca złączenia, a na czterdziestu okazach (dwudziestu pięciu z Czermna i piętnastu z Gródka), jeden z zachowanych końców został spłaszczony i ma przekrój czworoboczny. Bransolety uformowane w ten sposób różnią się pod względem zastosowania tzw. technik uzupełniających, czyli nadania kształtu szklanej pałeczce oraz sposobem wykonania ornamentu.

Druga technika polegała na nawijaniu szkła wokół metalowego prętu (rożna) i stopniowym rozszerzaniu środkowego otworu. Pręt taki obracano wokół własnej osi, tak aby nadać odpowiedni kształt i wielkość (średnicę) bransolecie (Shindo 2001, 77; Duckworth *et al.* 2016, 138). Egzemplarze uformowane w ten sposób mają wewnętrzną powierzchnię płaską, a zewnętrzną wypukłą. Tym sposobem mogły zostać zrobione trzy bransolety z Czermna, które mają półowalny, nieregularny przekrój, być może również okazy o trójkątnym rdzeniu (Ryc. VIIIA: 1.c; por. Stoljarova 2021, 510). Opisywana technika była jednak stosowana najczęściej przy produkcji bransolet pochodzących z terenów, na których dominował islam – wybrzeża Lewantu, północnej Afryki, Półwyspu Arabskiego i dzisiejszych terenów Iraku i Iranu (zob. Shindo 2001, 77, Ryc. 1; Zanon 2013, Ryc. 8; Duckworth *et al*. 2016, 139).

W polskiej i rosyjskiej literaturze przedmiotu (zob. Lvova 1962; Dekówna 2007, 67) jest opisywany jeszcze trzeci sposób wykonywania bransolet o półokrągłym (półowalnym) przekroju. Zdaniem przywołanych powyżej badaczy mogły być one formowane przez przeciągniecie szklanej pałeczki na płytce. W wyniku takiego zabiegu, jedna powierzchnia była płaska, a druga wypukła.

Warto jednak zauważyć, że dokładne określenie sposobu wykonania niektórych typów bransolet, zwłaszcza gdy zachowane są one tylko w niewielkich fragmentach, jest – niestety – niemożliwe. Wszystkie techniki zostawiają na ozdobach podobne ślady w postaci ciągów szkła widocznych na powierzchni czy pęcherzy gazowych układających się równolegle do osi pałeczki (Ryc. VIIIA: 1.d). Jedynie w przypadku fragmentów spłaszczonych lub na tych, na których zachował się „szew" można być pewnym sposobu ich uformowania.

Głównym kryterium klasyfikacji bransolet jest obecność (lub nie) ornamentu, następnie przekrój szklanej pałeczki, a na końcu rodzaj ornamentu[3]. Na tej podstawie wydzielono 6 typów, te zaś podzielono na odmiany w zależności od formy ornamentu.

Grupa 1. Bransolety nieornamentowane

Typ 1 Bransolety o półokrągłym przekroju

Do pierwszego typu zaliczono okazy, które mogły być wykonane albo za pomocą rożna/pręta z grudki szkła (bezszwowe) lub przez spajanie końców wyciągniętej szklanej pałeczki. Są to trzy bransolety z Czermna oraz jedna z Gródka nad Bugiem (nr kat. 393), o półowalnym, nieregularnym przekroju (Ryc. VIIIA: 2.1). Dwa fragmenty z Czermna oraz jeden z Gródka, wykonano z mocno przejrzystego szkła, w którym widoczne są podłużne i okrągłe pęcherze gazowe i kapilary. Mają one barwy niebieską, żółtą i zieloną. Skorodowane

[3] Klasyfikację bransolet, podobnie jak i innych wyrobów ze szkła można opierać na wielu wyróżnikach. Maria Dekówna (1980, 29) proponowała, by w pierwszej kolejności dzielić materiał pod względem technologii wykonania (składu pierwiastkowego), następnie techniki wykonania i formy wyrobów. Odzwierciedla to bowiem ich proces wytwórczy (od wytopu masy szklanej po gotowy wyrób). Jednak brak lub niedostateczna ilość badań składu chemicznego zabytków w wielu przypadkach uniemożliwia zastosowanie takiej klasyfikacji (por. Wajda 2014, 58).
W literaturze przedmiotu szklane bransolety dzielone są na grupy i typy, ze względu na obecność lub brak ornamentu i rodzaj ornamentu (por. Shindo 2001; Spaer 1992; Musianowicz 1969). Dodatkowo opracowania ozdób z Rusi, ale również z Polski często zawierają podział na bransolety drobno-, średnio- lub gruboskręcane, w zależności od gęstości żłobków (Fituła 2008; Polubojarinova 1963, Ryc. 1). W niniejszym opracowaniu zrezygnowano jednak z tego wyróżnika, bowiem określenia te są mało precyzyjne i zależą od indywidualnych „odczuć" badacza. Z opisu przedmiotów tak charakteryzowanych, nie wiadomo, którą bransoletę należy zaliczyć do drobno, a którą już do średnio skręcanych.

i obecnie nieprzezroczyste szkło trzeciej bransolety z Czermna, pochodzącej z badań w 1976 r., ma barwę czarną lub prawdopodobnie ciemnofioletową (nr kat. 42).

Typ 2. Bransolety o przekroju trójkątnym

Do drugiego typu bransolet zaliczono 4 egzemplarze z Czermna, o trójkątnym, nieregularnym kształcie (Ryc. VIIIA: 2.2). Trzy są wykonane z bardzo ciemnego, niemal czarnego, nieprzezroczystego szkła, a jedna z niebieskiego, przejrzystego, co jest dobrze widoczne w przechodzącym świetle (nr kat. 90). Jerzy Kuśnierz (2018a, Tab. 28) dodatkowo wymienia dwa kolejne fragmenty znalezione w 1952 i 1954 r. w Gródku nad Bugiem (nr. kat. 274, 349). Oba miały zieloną barwę. Na wszystkich bransoletach należących do tego typu są dobrze widoczne ciągi szkła, zarówno na wypukłej, jak i wewnętrznej powierzchni (Ryc. VIIIA: 1.c).

Typ 3. Bransolety o okrągłym/owalnym przekroju

Do tego typu zaliczono 16 fragmentów bransolet z Czermna (w tym jedna znana jedynie z opisu Iwony Florkiewicz) oraz 19 z Gródka nad Bugiem (w tym 8 znanych jedynie z opisu Jerzego Kuśnierza, a 3 z opisu Marcina Wołoszyna; por. Ryc VIIIA: 2.3). Są to okazy o przekroju okrągłym lub owalnym. Wykonano je ze szklanych pałeczek, które zaginano i stapiano, aby utworzyły okrąg, 8 fragmentów ma bowiem czworoboczny lub nieregularnie spłaszczony jeden z końców (Ryc. VIIIA: 2.3; nr kat.: 29, 109, 246, 288, 292). Niemal wszystkie bransolety są bardzo mocno skorodowane i trudno na ich korpusie dostrzec ślady techniki wykonania. Na egzemplarzach, których stan zachowania szkła jest dobry (por. Ryc. VIIIA: 2.3 nr kat 85, 116, 283), brak jest podłużnych ciągów szkła, które świadczyłyby o wyciąganiu pasma szklanego. Fragmenty tych bransolet mają jednak najmniejsze z całego badanego zbioru średnice pałeczek szklanych (około 0,3-0,4 cm), więc być może nie musiały być dodatkowo rozciągane. Barwy i przezroczystości szkła trzech ozdób nie udało się określić ze względu na warstwę szarej korozji. Pozostałe wykonano z niebieskiego, przejrzystego tworzywa (14 fragmentów, w tym 1 z niebieskozielonkawego) zielonego, przejrzystego (5 fragmentów), fioletowego, przejrzystego (5 fragmentów), czarnego (ciemnoniebieskiego lub ciemnozielonego – 4 fragmenty), żółtego, przejrzystego (4 fragmenty)[4].

Grupa II. Bransolety ornamentowane

Bransolety ornamentowane uformowano przez wyciąganie szklanej pałeczki, której nadawano odpowiedni kształt, następnie nanoszono ornament (w postaci szklanych nitek, kropek lub odciskany), po czym pałeczkę wyciągano, a w przypadku okazów ze spiralnie skręconymi zdobieniami – dodatkowo skręcano wokół własnej osi.

Typ 4. Bransolety z ornamentem w postaci szklanych nitek lub kropek

Ozdoby tego typu podzielono na trzy odmiany w zależności od formy ornamentu.

Odmiana a zaliczono tu 2 fragmenty bransolet znalezione w Czermnie (Ryc. VIIIA: 3.4a), ozdobione kropkami szklanymi. Rdzenie obu egzemplarzy mają przekrój zbliżony do trójkątnego. Zostały uformowane albo przez wyciąganie szklanej pałeczki i stopienie jej końców, albo za pomocą rożna. Na ich powierzchniach są dobrze widoczne podłużne ciągi szkła. Ornament uzyskiwano przez naniesienie na powierzchnię małych okruchów szkła, które wtopiono w rdzeń tworząc nieregularne wzory. Pałeczki ozdób wykonano z nieprzezroczystego tworzywa o barwie ciemnozielonej, niemal czarnej, zdobienia zaś mają barwę żółtą lub zieloną (seledynową), opakową[5].

Odmiana b zaliczono tu 2 bransolety z Gródka nad Bugiem, przy czym jedna jest znana tylko z opisu Jerzego Kuśnierza (2018a, Tab. 28). Zachowany egzemplarz wykonano z okrągłej w przekroju pałeczki, barwy zielonej (szkło jest obecnie nieprzezroczyste). Ozdobiono go nitką szklaną, o żółtej, opakowej barwie, która została naniesiona na zewnętrzną powierzchnię ozdoby

[4] Jerzy Kuśnierz opisał 2 fragmenty bransolet jako wykonane ze szkła, jedną mlecznobiałego, drugą przezroczystego (nie ma określonej barwy). W przypadku barwy mlecznobiałej, chodzi prawdopodobnie o mocno skorodowane szkło, zaś szkło przezroczyste – być może był to kolor jasnożółty.

[5] Szkło opakowe, to takie do którego intencjonalnie dodany został składnik mącący szkło.

tworząc prostą linię (Ryc. VIIIA: 3.4b). W przypadku zaginionego zabytku wiemy jedynie, że również był uformowany z zielonej pałeczki szklanej z żółtą linią ornamentu.

Odmiana c — w tej grupie zestawiono bransolety wykonane z okrągłej w przekroju, gładkiej pałeczki, ozdobionej spiralne skręconymi szklanymi nitkami. Należy do niej 23 fragmenty bransolet z Gródka nad Bugiem (14 znanych jedynie z opisu Jerzego Kuśnierza i Marcina Wołoszyna), w tym 9 o barwie zielonej, 1 żółta[6], 8 niebieskich, przejrzystych, 5 czarnych (lub ciemnozielone/ciemnoniebieskie), nieprzezroczyste. Z Czermna jest znanych 8 takich bransolet: 5 ciemnozielonych, nieprzezroczystych, 1 niebieska, przejrzysta, 1 zielona słabo przejrzysta oraz 1 żółta, przejrzysta. Wszystkie mają gładki, okrągły lub owalny w przekroju rdzeń, na który zostały nałożone nitki ornamentu. Na niektórych fragmentach są widoczne delikatne bruzdy, które powstały przez skręcenie pałeczki (Ryc. VIIIA: 1e; VIIIA: 3.4c; nr kat. 38, 83). Ornament był nakładany w postaci pojedynczych, podwójnych lub potrójnych nitek, barwy żółtej, opakowej. Jedynie na bransolecie o żółtej, przejrzystej barwie (Ryc. VIIIA: 3.4c; nr kat. 112) nitka miała prawdopodobnie czerwony lub zielony kolor, który dziś, na skutek korozji szkła można określić jako brązowy. Na dwóch bransoletach z Czemna (Ryc. VIIIA: 3.4c, nr kat. 89, 110) i czterech z Gródka nad Bugiem (Ryc. VIIIA: 3.4c, nr kat. 315, 316, 319, 322) jedna końcówka pałeczki jest spłaszczona.

Typ. 5. Bransolety z ornamentem odciskanym

Ozdoby tego typu podzielono na trzy odmiany, w zależności od wzoru, który odciśnięte żłobki tworzą na trzonie bransolety.

Odmiana a — należą do niej 3 fragmenty bransolet z Gródka nad Bugiem. Wykonano je ze szkła w kolorze niebieskim, obecnie nieprzezroczystego. Egzemplarze zostały ozdobione podłużnymi żłobkami, które wykonano ostrym narzędziem na powierzchni rdzenia. Pałeczka w przekroju ma kształt określany w literaturze jako rozetkowy (Stoljarova 2021, 508; por. Ryc. VIIIA: 4.5a).

Odmiana b — należą do niej bransolety z ornamentem żłobkowym, skręcanym spiralnie. Stanowi najliczniejszą grupę. Zaliczono do niej: 79 fragmentów bransolet z Czermna wykonanych ze szkła przejrzystego barwy zielonej lub jasnozielonej (5 fragmentów; Ryc. VIIIA: 4.5b/1); nieprzezroczystego, ciemnozielonego (oliwkowego), niemal czarnego (22 fragmenty, przy czym 2 znane jedynie z opisu Iwony Florkiewicz, por. Ryc. VIIIA: 5); nieprzezroczystego, ciemnoniebieskiego (czarnego; 9 fragmentów, por. Ryc. VIIIA: 7.5b/3); przejrzystego niebieskiego lub niebieskozielonkawego (28 fragmentów; por. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, VIIIA: 9); przejrzystego fioletowego (11 fragmentów; por. Ryc. VIII: 10). Dla czterech okazów z powodu korozji nie udało się określić barwy i przezroczystości szkła. W Gródku nad Bugiem odkryto 82 fragmenty tego typu bransolet, w tym 27 znanych tylko z opisu (Kuśnierz 2018a, Tab. 28). Uformowano je ze szkła: nieprzezroczystego, ciemnozielonego (26 fragmentów, Ryc. VIIIA: 5, nr kat. 240, Ryc. VIIIA: 6, Ryc. VIIIA: 7.5b/2); przejrzystego, zielonego (21 fragmentów, Ryc. VIIIA: 4.5b/1); przejrzystego jasnoniebieskiego i niebieskiego (22 fragmenty, Ryc. VIIIA: 9); nieprzezroczystego ciemnoniebieskiego (2 fragmenty, Ryc. VIIIA: 7, nr kat. 318, 334), słabo przejrzystego fioletowego (9 fragmentów, Ryc. VIIIA: 10.5b/5), a także jasnożółtego, słabo przejrzystego (2 fragmenty, Ryc. VIIIA: 10.5b/6). Barwy dwóch fragmentów nie udało się ustalić ze względu na korozję, przy czym jedna została opisana przez Jerzego Kuśnierza jako brązowawa, należy jednak przypuszczać, że chodziło o szkło mocno skorodowane.

Ornament charakterystyczny dla odmiany b można było wykonać na dwa sposoby: w formie, wówczas żłobki powtarzają się z dużą regularnością i są równej wielkości (Ryc. VIIIA: 1.g); lub ręcznie – zdobienie jest wtedy mniej regularne i różni się szerokością oraz głębokością żłobień (Ryc. VIIIA: 1.h; por. Dekówna 2007, 67 i n.). Pośród opisywanych wyżej zabytków można wydzielić 18 egzemplarzy, których ornament prawdopodobnie został wykonany pierwszym sposobem. Są to głównie bransolety ze szkła przejrzystego barwy jasnoniebieskiej

[6] Bransolety w kolorze zielonym i żółtym znane są jedynie z opisu Jerzego Kuśnierza, w którym brak informacji na temat przezroczystości szkła.

(Ryc. VIIIA: 8, np. nr kat. 1, 30, 87, 92, 97), podczas, gdy ornament ryty ręcznie jest częściej stosowany na fragmentach o barwie ciemnozielonej/czarnej (Ryc. VIIIA: 5, np. nr kat. 11, 69, 99, 101). Trzeba dodać, że cechy, które świadczyłby o zastosowaniu pierwszej techniki formowania ornamentu mogą łatwo ulec zatarciu. Pałeczka szklana w końcowym etapie produkcji jest wyciągana i skręcana. W ten sposób zdobienie ulega zniekształceniom i w wielu przypadkach trudno określić jak zostało wykonane lub określić to błędnie.

Odmiana c do trzeciej odmiany zaliczono 2 fragmenty bransolet, których trzon wykonano z połączonych kilku (dwóch lub więcej) szklanych pałeczek, które następnie delikatnie skręcono i połączono ich końce. Są to okazy z Czermna (Ryc. VIIIA: 10. 5c, nr kat. 52), oraz z Gródka nad Bugiem (Ryc. VIIIA: 10.5c, nr kat. 231) uformowane ze szkła przejrzystego zielonego i niebieskiego.

Typ 6. Bransolety z ornamentem żłobkowym i szklanym

Do typu 6 zaliczono fragmenty bransolet ozdobione rytymi żłobkami oraz barwnymi nitkami szklanymi, które skręcono spiralnie. Do tej odmiany należy 14 egzemplarzy z Czermna oraz 16 z Gródka nad Bugiem (10 znanych jest tylko z opisu Jerzego Kuśnierza). Większość wykonano z ciemnozielonego, nieprzezroczystego szkła (14 okazów z Gródka nad Bugiem i 11 z Czermna), pozostałe z ciemnoniebieskiego, nieprzezroczystego (2 fragmenty z Gródka oraz 3 z Czermna; por. Ryc. VIIIA: 11). Nitki szklane opasające spiralnie opisywane ozdoby mają barwę żółtą, opakową.

*

Jak już wspominano, na obu omawianych stanowiskach najliczniej występują bransolety typu 5b, uformowane z wyciąganej pałeczki szklanej, zdobione spiralnie skręcanymi żłobkami – znamy 163 fragmenty bransolet tego typu, co stanowi ponad połowę całego zbioru. Wśród ozdób tej grupy najczęściej można spotkać okazy wykonane z bardzo ciemnego, niemal czarnego szkła (58 fragmentów). W przechodzącym świetle ich barwa wydaje się ciemnozielona (47 fragmentów) lub ciemnoniebieska (11 fragmentów). Ta obserwacja jest możliwa tylko dzięki temu, że bransolety są zachowane we fragmentach[7]. Na okazach całych odcień czerni – zielonkawy lub niebieskawy, nie jest widoczny. Mniej licznie występują bransolety z niebieskiego, przejrzystego szkła (50 bransolet), fioletowego (20 bransolet) i zielonego (26 bransolet). Tylko dwa fragmenty zostały wykonane ze szkła żółtego, przejrzystego.

Kolejne pod względem liczebności są bransolety typu 3 (52 fragmenty), gładkie o kolistym/owalnym przekroju, typu 4c (31 fragmentów) z ornamentem w postaci spiralnie skręconych nitek nałożonych na gładki trzon, oraz typu 6 (30 fragmentów), zdobione zarówno spiralnymi żłobkami i nitkami. Ozdoby pozostałych typów występują nielicznie (od 2 do 6 egzemplarzy; por. Ryc. VIIIA. 12). Bransolety z ornamentem szklanym, mają przeważnie ciemne barwy (ciemnozieloną, ciemnoniebieską), sam ornament zaś niezależnie od typu, ma ją żółtą, opakową. Tylko w pięciu przypadkach (Ryc. VIIIA: 3, nr kat. 112; Ryc. VIIIA: 11: nr kat. 16, 56, 211, 399) nitka ornamentu miała przypuszczalnie kolor czerwony, a w jednym biały (Ryc. VIIIA: 11, nr kat. 402). Tylko jedna bransoleta (z Czermna) jest zachowana w całości (Ryc. VIIIA: 4, nr kat. 53), pozostałe w różnej wielkości fragmentach, które są jednak na tyle duże, że udało się ustalić ich średnicę, która waha się od około 4 do 8 cm[8]. Najwięcej jest jednak okazów o średnicy około 5, 5-6 cm. Średnica pałeczek wynosi od 0,3 cm do 0,8 cm, przy czym większość to egzemplarze o grubości pałeczki od 0,5 do 0,6 cm.

Biorąc pod uwagę formy zdobień, kolorystykę oraz wymiary analizowanych ozdób, nie odbiegają one od znalezisk na innych ruskich stanowiskach, które produkowano głównie w kolorach ciemnozielonym/ciemnoniebieskim często określanym jako czarny, niebieskim, fioletowym, zielonym oraz żółtym, a ich przeciętne rozmiary mieszczą się w przedziale od 5-6 cm (Polubojarinova 1963, 171, Tabela 3; Stoljarova 2021, 511).

Szklane bransolety były bardzo popularną ozdobą wśród Słowian Wschodnich i rzadko można spotkać je w Europie Środkowej czy Zachodniej[9]. Na dzisiejszym terenie Polski występują głównie na wschodnich obszarach, w znacznej mierze związanych w wiekach średnich (XI-XIII w.) z Rusią. Duży zespół znalezisk pochodzi z placu Berka Joselewicza z Przemyśla (153 fragmenty), jednak ozdoby te znane są także z innych

[7] Fragmenty bransolet często mają nierówno obtłuczone końce, dzięki temu można dostrzec barwę szkła.
[8] Chodzi o średnicę wewnętrzną analizowanej bransolety.
[9] Nie biorę tutaj pod uwagę bransolet o islamskiej proweniencji, które znane są z terenów dzisiejszej Hiszpanii (Malalana Ureña, Hernandez 2014).

stanowisk na terenie tego miasta (Krzemińska, Zahel 2021). Dominują tam egzemplarze ze spiralnie skręcanymi żłobkami, głównie barwy ciemnobrązowej[10], datowane na XII-XIII w. (Szmoniewski, Sosnowska 2015, 166 i n). Ponad 200 fragmentów takich ozdób pochodzi z Chełma, woj. lubelskie, niestety tylko niewielka ich część została opracowana i opublikowana (Fituła 2008, 145)[11]. Bransolety z pogranicza polsko-ruskiego znane są także ze Stołpia, Czułczyc, Andrzejowa Nowego, woj. lubelskie, Pełnatycz, Lubaczowa, Sanoka, woj. podkarpackie (Fituła 2008; Parczewski 1991, 52; Rokitowska, Wołoszyn 2001, 50 i n.; Piotrowski, Wołoszyn 2012, 337). Kilkadziesiąt fragmentów odkryto na terenie Drohiczyna, w którym również najliczniej występowały okazy żłobkowane, spiralnie skręcane (Musianowicz 1969, 191, Tab. 57; Andrzejewski, Sikora 2009, Ryc. 15: 1). Na obszarze piastowskiej Polski, bransolety występują nielicznie. Znaleziono je w Kruszwicy (1 fragment), Grucznie (1 fragment; por. Bugowolski, Hyss 2005, 18), Sandomierzu (1 fragment), Opolu-Ostrówku (4 fragmenty[12]; por. Wołoszyn *et al*. 2023, 486 i n., Pankiewicz *et al*. 2017, 38, 356) oraz na terenie Warszawy (Lipińska 1973)[13]. Na wszystkich wymienionych stanowiskach datowane są od XII do XIII w., z wyjątkiem jednego fragmentu z Opola datowanego na 2. poł. X w. (Szmoniewski, Sosnowska 2015, 166; Andrzejewski, Sikora 2009, 165, Lipińska 1973; Pankiewicz *et al*. 2017, 356).

Choć znaleziska bransolet na wschodnich rubieżach Polski wydają się dosyć częste, to jednak ich liczebność w porównaniu do głównych ośrodków grodowych na Rusi jest niewielka. W samym tylko Nowogrodzie Wielkim odkryto 25 tys. takich ozdób (Ščapova 1998, 104), a w Izjasławiu ponad 10 tys. (Ščapova 1972, 107). Jak podaje Jekaterina Stoljarowa (2021, 507 i n. [tam starsza literatura]) z ośrodków grodowych z północno-wschodnich terenów Rusi, takich jak Jarosław, Peresław-Zalesski, Twer, Moskwa, Smoleńsk, Dimiotrow czy Peresław-Riazański znanych jest ponad 4 tys. fragmentów bransolet. Liczne znaleziska pochodzą również z Połocka (Ščapova 1972, 113-118), Pskowa, Halicza, Czernihowa (Ščapova 1972, 107), Lubecza (Veremejčik 2015, 171-201), Czarnobyla (1500; por. Gotun, Gun 2020, 370). Bransolety na ziemiach ruskich znane są głównie z wielkich ośrodków grodowych, w których stanowią od 70 do 90% wszystkich szklanych znalezisk (Polubojarinova 1963, 168; Ščapova 1972; 1998; Koroljova, Egorkov 2016; Lavyš 2017; Gotun, Gun 2020; Stoljarova 2021). Dominacja ośrodków miejskich jest – jak się wydaje – pochodną koncentracji archeologów radzieckich na badaniu wielkich grodzisk, mniejszą wagę przywiązywano do studiow nad osadami otwartymi czy cmentarzyskami. W tym kontekście należy podkreślić, że w ostatnich latach bransolety są odkrywane również na stanowiskach sepulkralnych (por. Golofast, Mastykova 2020). Pochówki z bransoletami zostały ujawnione na Półwyspie Krymskim, a także na cmentarzysku kurhanowym na stanowisku Mjakinino koło Moskwy (XII w.), na którym znaleziono cały okaz wykonany z niebieskiego, słabo przejrzystego szkła. Bransoleta powstała przez zlepienie końców szklanej pałeczki. Ozdobiono ją spiralnie skręconymi żłobkami (por. Stoljarova 2018a, Ryc. 148).

Masowe występowanie bransolet szklanych przypada na XII i XIII w., choć pierwsze znaleziska pochodzą z końca X w. Są to jednak prawdopodobnie importy bizantyńskie. Bransolety takie mają malowane wzory, płaski przekrój i statystycznie większe średnice (8-9 cm; por. Lavyš 2017, 319). Przypuszczalnie były wykonywane tylko ze szkieł sodowych (Stoljarowa 2021, 512). W literaturze przedmiotu (Ščapova 1998, 104-114; Lavyš 2017, 319-322, Ryc. 1-2, 2015, Ryc. XIV; Stoljarova 2021, 512 i n. [tam starsza literatura przedmiotu]) są wydzielane różne typy bransolet, występujące na ruskich stanowiskach od X do XIII, które uznaje się za importy z terenów Cesarstwa. Niektóre z nich (płaskie z malowanym ornamentem – Ščapova 1998, Ryc. 16, 17; Lavyš 2017, Ryc. 1.1, 2015, ryc. XIV) bezsprzecznie były importami (por. Antonaras 2013,193-194, Tabl. 16), jednak w innych przypadkach można mieć wątpliwości: np. okazy o półokrągłym przekroju, z ornamentem w postaci wielobarwnych plam (Lavyš 2017, Ryc. 2) są prawie identyczne jak te znalezione w Czermnie (typ 4a). Badania izotopowe i składu pierwiastkowego szkła jednego egzemplarza z grodziska w Czermnie (Ryc. VIIIA: 3/4a, nr. kat. 7, 96) wykazały, że został on wytopiony z tych samych surowców szklarskich (ołowiu, piasku i potażu) i przy użyciu tej samej receptury (PbO-K_2O, tzw. szkła słowiańskie), podobnie jak reszta analizowanych zabytków z tego stanowiska. Ponadto szkło jest tworzywem, które można

[10] Kolor bransolet wykonanych ze szkła ciemnozielonego/ciemnoniebieskiego często określany jest jako czarny, ciemnobrązowy, oliwkowy.

[11] Bransolety z Chełma zostały opracowane przez Tomasz Karolaka w pracy magisterskiej w 2002 r. Nie została ona jednak opublikowana i dostępny jest tylko jej maszynopis znajdujący się w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie. Dane T. Karolaka uwzględnił w swojej – również niepublikowanej – pracy doktorskiej Marcin Wołoszyn (por. Wołoszyn 2003).

[12] Z Opola-Ostrówka znane są 4 fragmenty bransolet, jednak do dziś zachowane są jedynie 2 fragmenty (Pankiewicz *et al*. 2017, 74).

[13] Marcin Wołoszyn (por. Wołoszyn *et al*. 2023, 487) w 2003 zgromadził informacje o 444 bransoletach z pogranicza polsko-ruskiego.

poddać recyklingowi, a niektóre typy bransolet mogą być jedynie naśladownictwem okazów bizantyńskich. Kolejnym problemem, który pojawia się podczas prób identyfikacji szkieł bizantyńskich jest fakt, że niewiele wiadomo na temat produkcji szkła bizantyńskiego, szczególnie w centralnych regionach Cesarstwa (Schibille 2011). Dla większości szkieł z terenów Słowiańszczyzny brak jest analiz, które uwzględniałyby nie tylko podstawowy skład pierwiastkowy, ale także składniki śladowe, które są kluczowe w rozpoznaniu proweniencji szkła (Brems, Degryse 2014). Określanie zatem szkieł sodowych (por. Lavyš 2017, 319-322), jako bizantyńskich jest bardzo ryzykowne, jeśli dodatkowo weźmiemy pod uwagę fakt, że wybrzeże Lewantu i północny Egipt, gdzie produkowano szkło na masową skalę w okresie wczesnego średniowiecza, znajdowało się pod panowaniem Arabów (Phelps *et al.* 2016; Phelps 2018; Schibille 2021). Bransolety były tam bardzo popularną ozdobą, która przetrwała do XIX w. (Spaer 1992; Steiner 2008; Malalana Ureña, Hernández 2014). Liczne znaleziska tych ozdób znane są z bardzo szerokiego terytorium od Hiszpanii, wybrzeża Lewantu po tereny dzisiejszej Arabii Saudyjskiej czy Omanu, w którym były również produkowane (Boulogne, Henderson 2009). Niektóre typy są identyczne, jak te pochodzące ze stanowisk ruskich (por. Shino 2001, typ A, typ G, Ryc. 3, 4; Spaer 1992, typ A: 2). Jednak aktualny stan badań nad bransoletami reprezentującymi zarówno tradycje bizantyńskie, jak i islamskie, nie pozwala na wysuwanie wniosków dotyczących wpływu jednej tradycji na drugą czy rozprzestrzenia się stylów i wzorców.

Jak już wspominano trzydzieści fragmentów bransolet z Czermna zostało przebadanych pod względem składu pierwiastkowego (przy czym osobno badano szkła rdzeni i ornamentów), a trzydzieści – stosunków izotopów ołowiu[14]. Wyniki analiz wykazały, że wykonano je ze szkieł ołowiowych dwóch typów: ołowiowo-potasowo-krzemowych (tzw. szkło słowiańskie) oraz wysokoołowiowych (ołowiowo-krzemowych). Szkła ołowiowe charakteryzują się bardzo wysokim stężeniem tlenku ołowiu (wysokoołowiowe od 60 do 80%, ołowiowo-potasowe od 7 do 50%). Oznacza to, że do zestawu szklarskiego, oprócz piasku, który jest głównym składnikiem szkłotwórczym dodawano ołów, który obniża temperaturę topienia krzemionki, a w przypadku szkieł słowiańskich, także wyługowany popiół roślin kontynentalnych (prawdopodobnie drzew bukowatych). Przypuszcza się, że szkła tego rodzaju mogły być wytapiane nawet na otwartym palenisku (Mecking 2013). Większość fragmentów trzonów bransolet (27 fragmentów) wytopiono z tworzywa ołowiowo-potasowego. Ze szkieł wysokoołowiowych były wykonane głównie ornamenty, które barwiono pigmentem zwanym *anime* produkowanym przez zmieszanie tzw. claxu (kalcynowanej mieszaniny tlenków ołowiu i cyny) z krzemionką (Matin 2019). Dzięki zastosowaniu metody LA-ICP-MS zostały przebadane nie tylko główne pierwiastki szkłotwórcze, ale także składniki śladowe. Jest to bardzo pomocne przy określaniu pochodzenia surowców szklarskich. Analizy wykazały bowiem, że do zestawu dodawano ołów w postaci rudy ołowiu ubogiej w srebro, a tylko w trzech przypadkach mógł być to produkt uboczny metalurgii srebra. Niestety brak takich badań dla większości szkieł z terenów Słowiańszczyzny nie pozwala na analizę porównawczą z innymi szkłami o podobnej recepturze. W przypadku tworzyw wczesnośredniowiecznych z dużą zawartością ołowiu, pochodzących z Europy Zachodniej, składnik ten był dodawany głównie pod postacią odpadów po kupelacji srebra (Mecking 2013). Aby ustalić pochodzenie ołowiu dodawanego do omawianych szkieł przeprowadzono badania stosunku izotopów ołowiu. Trzeba podkreślić, że były to pierwsze analizy izotopowe szkieł ołowiowych z terenów słowiańskich (ale także pierwsze analizy izotopowe szkieł w Polsce). Wyniki tych badań wykazały, że surowiec ten pochodził z polskich złóż występujących w rejonie krakowsko-śląskim (zagłębie Bytom-Olkusz). Są to złoża ubogie w srebro, które prawdopodobnie były wydobywane na wielką skalę od końca XI do XVI w. Wskazują na to źródła pisane, ale również znaleziska archeologiczne, w tym najnowsze badania plomb ołowianych z Czermna (Merkel *et al*. 2024). Szkła ołowiowe występują bardzo licznie na całym obszarze Słowiańszczyzny, przy czym wzrost liczby szklanych wyrobów (paciorków, obrączek/kółek, naczyń, bransolet) opartych na tej recepturze rozpoczyna się około XII w. W tym samym czasie zwiększa się również wydobycie ołowiu z polskich kopalni, co niewątpliwie miało wpływ na rozwój szklarstwa. Dowód na to, że ruskie bransolety zostały wytopione z surowca z rejonu Olkusza, jest bardzo ważny z punktu widzenia organizacji produkcji szklarskiej w tej części Europy. Szkła o składzie chemicznym podobnym[15] do bransolet

[14] Badania pierwiastkowe wykonano dwoma metodami LA-ICP-MS oraz EMPA. Do analiz izotopowych (LIA) użyty został spektrometr ThermoScientific Neptune XT z techniką ICP-MS. Bardziej szczegółowy opis i warunki badań znajduje się w opublikowanym właśnie artykule (por. Wajda *et al*. 2023).

[15] Mam tutaj na myśli podstawy skład pierwiastkowy (SiO_2, K_2O, PbO, MgO, Na_2O, MgO, CaO). Dla szkieł z terenów Rusi brak jest bowiem badań składu pierwiastkowego, w którym badane byłyby również składniki śladowe.

z Czermna znane są bowiem z wielu ruskich stanowisk (Kijów, Perejesław Riazański, Połock, Nowogród; Ščapowa 1972; Žuruhina, Hramčenkova 2012; Stoljarowa 2019), ale także z Polski (Wajda 2013; 2014; 2019; Siemianowska *et al*. 2019; Sawicka 2017; 2021; 2023; Dekówna, Purowski 2019) czy Czech (Černa *et al*. 2001; 2015). Niestety, obecny stan badań nie pozwala odpowiedzieć na pytanie, na jak wielką skalę ruda ołowiu z polskiego zagłębia była wykorzystywana w produkcji szkła, oraz gdzie funkcjonowały warsztaty, które wytapiały szkło z surowców, a nie tylko przetapiały gotowe tworzywo.

Paciorki szklane

Wszystkie paciorki szklane analizowane w opracowaniu pochodzą z zespołu osadniczego w Czermnie. Jeden okaz z Gródka nad Bugiem przekazany do badań, pochodzi prawdopodobnie z okresu wpływów rzymskich. Jest to paciorek typu 376, grupy XXIV według klasyfikacji Magdaleny Tempelmann-Maczyńskiej (1973, 62, Tab. 13), dlatego wykluczono go z dalszej analizy (Ryc. VIIIA: 15, nr kat. 406).

Głównym kryterium podziału ozdób, podobnie jak w przypadku bransolet jest technika ich wytwarzania, a następnie obecność ornamentu oraz forma. Okazy ornamentowane pogrupowano ze względu na rodzaj dekoracji: z użyciem szkła (nitek szklanych i małych fragmentów/okruchów szkła), odciskany, z metalową folią lub sproszkowanym metalem. Paciorki wykonano dwoma technikami: wyciągania i nawijania.

Paciorki wykonane techniką wyciągania

Typ 1

Do typu 1 należy jeden paciorek z Czermna, znaleziony podczas badań na stanowisku 3 (podgrodzie dalsze; por. Ryc. VIIIA: 13.1). Wykonano go z tworzywa o barwie ciemnoniebieskiej. Obecnie jest nieprzezroczysty. Na jego powierzchni są widoczne liczne ciągi szkła, które powstawały podczas wyciągania rurki szklanej. Rurkę taką można było wykonać na wiele sposobów, przez łącznie ze sobą szklanych płytek czy rozlewaniu szkła na pręcie, który obracano wirowym ruchem (Dekówna 1999, Ryc. 58; 2007, 79; Malarczyk *et al*. 2021, 205, 207 [tam starsza literatura]). Na tak wykonanym półfabrykacie formowano korpusy (albo za pomocą szczypiec, albo kształtując je w formie) i cięto na mniejsze części. Czasem – nim szkło zdołało zastygnąć – były trzymane w pozycji horyzontalnej (nanizane na drut [?]; por. Jönsson, Hunner 1995, 111, Ryc. 3). W wyniku tego zabiegu, często kanaliki takich paciorków są ułożone decentrycznie, a korpusy lekko wydłużone – tak właśnie jest w przypadku egzemplarza z Czermna. Okaz ten został uformowany z dwuwarstwowej rurki. Warstwa zewnętrzna łuszczy się i kruszy, odsłaniając trzon wykonany z gorszej jakości szkła.

Przypuszcza się, że paciorki tego typu wytwarzano w warsztatach bliskowschodnich, przy czym przedmiotem handlu mogły być nie tylko gotowe wyroby, ale przede wszystkim półfabrykaty, jak pałeczki szklane lub bryły szkła (Dekówna 1999, 54). Od połowy VIII do XI w. produkowano je w warsztatach szklarskich w Starej Ładodze (Lvova 1968, 84). Według Iriny Kuziny (2016, 219) paciorki wykonane w technice wyciągania dominują w północnych regionach Rusi (Jezioro Białe) od 2. poł. X w. do pocz. XI w., a także na obszarze środkowej Wołgi (Bułgarii Nadwołżańskiej; por. Valulina 2016, 115). Były one ważnym towarem w wymianie handlowej szkieł i srebra za futra, z rejonami Bliskiego Wschodu i Cesarstwa Bizantyńskiego. Szlak handlowy prowadził wzdłuż Wołgi i jej odnóg do obszarów wokół Morza Bałtyckiego (tzw. szlak od Waregów do Greków). Z terytorium pogranicza polsko-ruskiego liczny zespół takich paciorków (69 egzemplarzy) pochodzi z grodziska w Kłodnicy, położonego w Dolinie Chodelskiej. Znaleziono je w warstwie spalenizny jednego z obiektów mieszkalnych wraz z dwoma arabskimi dirhemami, z którymi tworzyły okazały naszyjnik. Znalezisko jest datowane na X w. (Malarczyk *et al*. 2021, 202 i n.). Paciorki wykonane w tej technice znane są także z grodziska w Sąsiadce (XI-XII w.; por. Wajda 2013, 96 i n.), cmentarzyska w Czarnej Wielkiej (XII-XIII w.; por. Wajda 2014) i z wielu innych stanowisk na terenie całej Europy (por. Dekówna, Purowski 2012, 110-124). Okres ich najliczniejszego wstępowania przypada na VIII i IX w. (Dekówna 1999, 60-62), jednak jak podaje Margarita Fechner na Rusi występują do XII w.

Paciorki wykonane techniką nawijania, nieornamentowane

Większość paciorków z Czermna wykonano techniką nawijania. Polegała ona na nawinięciu pasma szklanego na metalowy pręt. Na powierzchni korpusów takich ozdób często widoczne są niewtopione pasma nitek szklanych, z których zostały uformowane (boków lub/i końcówek), a ciągi szkła i pęcherze gazowe układają się spiralnie do osi kanalika, powierzchnie przyotworowe są nierówne.

Typ 2. Paciorki pierścieniowate

Paciorki typu 2, to 18 okazów o kształcie pierścieniowatym (Ryc. VIIIA: 3.2). Wykonano je ze szkła przejrzystego barwy zielonej i niebieskiej (po 6 egzemplarzy), oraz żółtej (4 egzemplarze). Barwy jednego paciorka nie można było ustalić (okaz jest wtórnie przepalony; por. Ryc. VIIIA: 13.2, nr kat. 151). Większość paciorków należących do opisywanego typu ma małą średnicę (około 0,5 cm) i tylko jeden, wykonany z nieprzezroczystego szkła ciemnoniebieskiego należy zaliczyć do dużych (średnica ponad 2 cm; por. Ryc. VIIIA: 13.2, nr kat. 140; zob. Wajda 2014, 65 i n.).

Typ 3. Paciorki kuliste

Paciorki o kształcie kulistym (których średnica jest równa lub mniejsza niż wysokość) to 12 okazów ze szkła przejrzystego barwy: żółtej i zielonej (po 2 egzemplarze), niebieskiej (4 egzemplarze) oraz nieprzezroczystego barwy czarnej (2 egzemplarze; Ryc. VIIIA: 13.3). Barwy dwóch nie udało się ustalić ze względu na korozję oraz wtórne przepalenie tworzywa (Ryc. VIIIA: 13.3, nr kat 147, 163). Wszystkie paciorki mają małe średnice, około 0,5 cm.

Typ 4. Paciorki wielosegmentowe

Do tego typu paciorków zaliczono 11 ozdób składających się kilku korpusów o pierścieniowatym lub pierścieniowatym/kulistym kształcie (Ryc. VIIIA: 14.4). Ozdoby te można podzielić na dwie odmiany w zależności o sposobu łączenia korpusów. Do odmiany pierwszej zaliczono paciorki, które stykają się korpusami (bez szyjek). Są to 4 egzemplarze wykonane ze szkła obecnie nieprzezroczystego o barwie zielonej (3 egzemplarze, Ryc. VIIIA: 14.4, nr kat 145, 167, 188), oraz przejrzystego niebieskiego (1 egzemplarz, Ryc. VIIIA: 14.4, nr kat 146). Do drugiej odmiany zaliczono 7 paciorków, których korpusy zostały połączone za pomocą szyjki (Ryc. VIIIA: 14.4, nr kat. 139, 168, 170-172, 175, 194). Wszystkie są przejrzyste, barwy niebieskiej. Kształt poszczególnych korpusów jest nieregularny od kulistego przez pierścieniowaty do walcowatego. Na ich powierzchni są bardzo dobrze widoczne ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika, a powierzchnie przyotworowe pięciu z nich odcięto bardzo niestarannie, w połowie korpusu (a nie na szyjce).

*

Paciorki, wykonane w technice nawijania (typ 2, 3, 4), których kształt w zależności od proporcji wysokości do średnicy, można określić jako pierścieniowaty lub kulisty, należą do najbardziej powszechnych ozdób szklanych w okresie wczesnego średniowiecza na terenie Słowiańszczyzny. Wydaje się, że okazy o małej średnicy (około 0,5 cm lub mniej) często tworzyły rolę wypełniaczy kolii i niejako tło, dla bardziej efektownych ozdób. Najliczniejsze zespoły takich paciorków są znane z cmentarzysk szkieletowych, gdzie występowały w charakterze wyposażenia grobowego, jak np. z cmentarzyska z XII-XIII wieku w Święcku Strumianach (Jasaknis 2008, 177). Często występują na cmentarzyskach pogranicza polsko-ruskiego na dzisiejszym Podlasiu (por. Wajda 2014 [tam starsza literatura przedmiotu]). Znane są także z obszarów Mazowsza (Kordala 2006; Dzik 2014; Wajda 2014), Wielkopolski (Bugowolski, Hyss 2005; Markiewicz 2006; Sawicka 2023), Pomorza (Chmielewska 1960; Wajda 2021) czy Dolnego Śląska (Pankiewicz *et al*. 2017). Według Oleny Żuruchiny (Žuruhina 2015) od XII w. produkowano je w pracowniach szklarskich w Kijowie, a kres ich popularności przypada na przełom XII i XIII stulecia.

Typ 5. Paciorki stożkowate

Do typu 5 zaliczono 2 paciorki o nieregularnym, nieznacznie stożkowatym kształcie. Oba wykonano bardzo niestarannie. Na korpusie są dobrze widoczne niewtopione brzegi i końce nitek szklanych (Ryc. VIIIA: 14.5). Jeden egzemplarz jest wykonany jest ze szkła przejrzystego, zielonego, drugi zaś jasnożółtego, obecnie nieprzezroczystego.

Typ. 6. Paciorki dwustożkowe

Paciorki dwustożkowe (4 egzemplarze, w tym 1 zachowany w połowie) z Czermna, wykonano ze szkła niebieskiego, przejrzystego (Ryc. VIIIA: 14.6). Korpusy poszczególnych egzemplarzy są mocno nieregularne, z dobrze widocznymi smugami szkła układającymi się spiralnie wokół osi kanalika. Paciorki

tego typu występują powszechnie na terenie Słowiańszczyzny i w większości mają barwę niebieską lub niebieskozielonkawą. W Nowogrodzie Wielkim występowały w warstwach z XII w. (Ščapova 1956, 169 i n.). Podobnie paciorki te datuje Margarita Fehner (1959, Tabl. VI: 1-2; Ryc. 1-2).

Typ 7. Paciorki rybkowate

Do tej grupy zaliczono 2 fragmenty paciorków (połówki), wykonanych z fioletowego, słabo przejrzystego szkła (Ryc. VIIIA: 14.7). Egzemplarze, mają kształt nieregularnych ostrosłupów, ze ściętym wierzchołkiem i z zaokrąglonymi narożami, a na środku korpusu przebiega wypukła linia, wykonana prawdopodobnie podczas kształtowania paciorka[16].

Ozdoby takie, występują na wielu stanowiskach na obszarze Rusi, w okresie od XI do XIII w. (Fehner 1956, Ryc. 6: 14, załącznik VI: 14), choć najczęściej spotykane są w XII i XIII w. (Stoljarova 2018a, 69). Znane są głównie z licznych stanowisk sepulkralnych. Znalezione zostały m.in. na cmentarzysku kurhanowym Mjakinino w Moskwie, w pochówkach z XII w. (Stoljarova 2018a, 72). Występują także na wielu stanowiskach w Polsce, w okresie od przełomu XI i XII do połowy XIII w. (por. Wajda 2014, 69).

Typ 8. Paciorek prostopadłościenny

Do typu 8 zaliczono tylko jeden zabytek, a mianowicie paciorek o prostopadłościennym, nieregularnym kształcie, wykonany z jasnoniebieskiego, opakowego szkła (Ryc. VIIIA: 14.8). Na korpusie są dobrze widoczne liczne ciągi szkła, które układają się spiralnie. Aby nadać paciorkowi czworoboczny kształt, ścianki korpusu zostały spłaszczone w czterech płaszczyznach, przy czym jedna z powierzchni przykanalikowych pozostała wypukła, a druga lekko wklęsła. Paciorki takie należą do rzadkich znalezisk. Jeden okaz o podobnie uformowanym korpusie znany jest z grodziska z Sąsiadki (Wajda 2013).

Paciorki ornamentowane

Paciorki ornamentowane z Czermna, w zależności od rodzaju ornamentu można podzielić na trzy typy.

Typ 9. Paciorki z ornamentem odciskanym (melonowate)

Do tego typu paciorków zaliczono 2 egzemplarze ozdobione odciśniętymi ostrym narzędziem podłużnymi żłobkami. Korpusy obu paciorków mają kształt pierścieniowaty (Ryc. VIIIA: 14.9). Wykonano je ze szkła przejrzystego o niebieskiej i zielonej barwie. W strukturze szkła są dobrze widoczne pęcherze gazowe, okrągłe i podłużne. Na ziemiach polskich najwcześniej okazy tego typu pojawiły się w Małopolsce (Markiewicz 2006, 135), od XI do połowy XIII w. występowały na Mazowszu (Wajda 2014, 72; 2020, 19). Bliskie analogie można znaleźć na ruskich stanowiskach (Lvova 1958, 17, Ryc. 11-12; Zaharov, Kuzina 2008, Ryc. 142). Margarita Fehner początek ich występowania datuje na X w. W Nowogrodzie Wielkim są znajdowane w warstwach od poł. XI do 1. ćw. XIII w. (Ščapova 1956, 175).

Typ 10. Paciorki z ornamentem szklanym

Pośród 11 paciorków, które zostały ozdobione ornamentem szklanym wydzielono egzemplarze ozdobione: 1. płaskimi guzami; 2. wypukłymi guzami; 3. plamkami szkła (kropkami); 4. nitkami zygzakowatymi; 5. nitkami falistymi; 6. nitkami spiralnymi.

Paciorki z płaskimi guzami to trzy ozdoby, które jednak różnią się sposobem wykonania guza. Dwa o pierścieniowatym korpusie, wykonane ze szkła nieprzezroczystego, zielonego są zdobione pojedynczym, nieznacznie wypukłym guzem o ciemnej barwie (Ryc. VIIIA: 14.10, nr kat. 185, 196), oraz jeden okaz z guzem (oczkiem) wykonanym w technice mozaikowej (Ryc. VIIIA: 14.10, nr kat 183). Technika ta polegała na stapianiu ze sobą bokami różnobarwnych nitek szklanych, tak aby tworzyły one odpowiednie wzory. Paciorek ma formę zbliżoną do kulistej, niestety ze względu na korozję trudno ustalić barwę i przezroczystość szkła zarówno korpusu, jak i ornamentu. Dwa kojenie paciorki mają kształt pierścieniowaty. Zostały ozdobione trzema wypukłymi guzkami z żółtego, opakowego szkła i niekiedy są określane jako trójkątne (Ryc. VIIIA: 15.10, nr kat. 141, 152, por. Zaharov 2004, Ryc. 297). Egzemplarze z licznymi kropkami, mają kształt kulisty i pierścieniowaty. Wykonano je ze szkła przejrzystego barwy

[16] Całe egzemplarze tego typu paciorków mają kształt ostrosłupów ze ściętymi wierzchołkami, które są połączone podstawą (w przekroju).

niebieskiej i nieprzezroczystego, ciemnobrązowego. Kropki/plamki wtopiono w osnowę, na płasko. Mają żółtą i być może zieloną, opakową barwę (Ryc. VIIIA: 15.10, nr kat 135, 164). Dwa paciorki zostały ozdobione wielokrotnie zawiniętą na korpusie linią falistą i zygzakowatą w żółtym i białym, opakowym kolorze (Ryc. VIIIA: 15.10, nr kat. 149, 174). Oba okazy mają kształt wydłużonych walców, podobnie jak paciorki z nitką spiralną (Ryc. VIIIA: 15.10, nr kat. 148, 161). Wszystkie ozdoby ze szklanym ornamentem mają bardzo ciemnie korpusy, ze szkła ciemnobrunatnego lub czarnego. Zdobienia zaś są wykonane z tworzywa mąconego, głównie o barwie żółtej, ale także zielonej i białej. Paciorki tego typu znane są z pracowni w Kijowie, w której były prawdopodobnie produkowane (Žuruhina, Hramčenkova 2012, Ryc. 3).

Typ 11. Paciorki z ornamentem z metalowej folii

Do typu 11 zaliczono 2 paciorki, które ze względu na sposób wykonania ornamentu podzielono na dwie odmiany:

1) Paciorek dwuwarstwowy z metalową wkładką (Ryc. VIIIA: 15.11, nr kat. 155). Paciorek ozdobiony metalową folią ma kształt zbliżony do dwustożkowego. Szkło jest mocno skorodowane i obecnie jest nieprzezroczyste, ma brązową i szarą. Warstwa metalowej foli jest również bardzo zniszczona, łuszczy się i nie opasuje całego korpusu paciorka. W oglądzie makroskopowym, na obu powierzchniach przykanalikowych można zauważyć, że został wykonany z dwóch warstw szkła, przy czym zewnętrzna była nakładana na folię, jako warstwa ochronna, często, aby nadać jej złotą barwę[17]. Technika wykonania tego typu paciorków była już wielokrotnie, szczegółowo opisywana w literaturze przedmiotu (por. Bezborodov 1959, 233; Stoljarova 2010, 324-326; 2018, 156). Paciorkom z metalową wkładką w zależności od tego, z jakiego typu szkła były wykonywane (ołowiowe lub sodowe), przypisuje się ruską lub bizantyńską proweniencję. Paciorki „ruskie" zdobiono srebrną wkładką i wytapiano z mieszanki piasku, ołowiu i potażu (szkła $PbO\text{-}K_2O\text{-}SiO_2$, tzw. szkła słowiańskie), zaś bizantyńskie były szkłami sodowymi ze złotą folią (Stoljarova 2018b, 156 i n.). Egzemplarz z Czermna, nie został poddany analizom pierwiastkowym, nie można zatem dokładnie określić jego pochodzenia. Paciorki o „bizantyńskiej" przynależności pojawiają się na obszarze Rusi pod koniec X w., przy czym najliczniej występują od wieku XI do połowy XII (Fehner 1956, 149-224; Ščapova 1972, 87; Zaharov, Kuzina 2008, 186, 189, Tabl. 86, 87, grupa III, Stoljarova 2018b, 159, Tab. 16). Okazy o „ruskiej" proweniencji badacze datują na okres od 2. połowy XI w. do 1. połowy wieku XIII (Ščapova 1972, 87; Zaharov, Kuzina 2008, 43-45; Stoljarova 2018b, Tab. 17). Z terenu Polski znane są z wielu stanowisk. Są datowane od XI do XIII w., przy czym najintensywniejszy okres ich występowania przypada podobnie jak na Rusi od końca XI do XII w. (por. Wajda 2014; Markiewicz 2006, Tab. 13).
2) Paciorek z ornamentem w postaci rombów (Ryc. VIIIA: 15.11, nr kat. 179).
Paciorek w przekroju czworoboczny wykonano z przejrzystego, niebieskiego szkła. Na czterech ściankach został ozdobiony pojedynczymi rombami, w jasnożółtym kolorze, o lekko zielonkawym odcieniu. Romby mają nieregularny kształt, ostre krawędzie, a na ich powierzchni są widoczne liczne smugi. Prawdopodobnie zostały namalowane na powierzchni korpusu przy użyciu szablonu. Pomimo, że brak jest badań pierwiastkowych dla opisywanego okazu, można przypuszczać, że podobnie jak egzemplarze z cmentarzyska w Radomiu (Wajda 2020, 23) i Bodzi (Dekówna, Purowski 2016, 171-173) zostały wykonane ze sproszkowanego srebrna, być może rozmieszanego z wodą (?). Paciorki tego typu są dosyć rzadkim znaleziskiem i występują głównie na terenie północno-wschodniej Rusi. Przez badaczy są uznawane za importy bizantyńskie i datowane na X-XI w. (Fehner 1959, Ryc. 5: 9; Lavyš 2008, 33; Zaharov, Kuzina 2008, 169, Ryc. 158: 2-5). Na cmentarzysku w Bodzi znaleziono je w grobach E855, E877 i E878 datowanych na koniec X, początek XI w., a w Radomiu w grobach 4 i 6 datowanych na koniec XI do XII w. (Kurasińki, Skóra 2016, 93 i n.).

[17] Często metalowa wkładka na tego typu paciorkach wykonana jest ze srebra. Aby nadać jej złotawy odcień paciorek powlekano żółtym szkłem (Ščapova 1972, 85; Stoljarova 2018a, 157).

Typ 12. Paciorek oktagonalny

Paciorek o kształcie oktagonu znaleziono podczas badań powierzchniowych prowadzonych w latach 2010-2011. Został wykonany ze szkła nieprzezroczystego, barwy turkusowej[18]. Krawędzie korpusu są ostre, na skutek oszlifowania na zimno, po zastygnięciu szkła. Powierzchnie przykanalikowe ścięto na kształt ośmioramiennej rozetki (Ryc. VIIIA: 15.12, nr kat. 166). Brak jest bliskich analogii to tego rodzaju paciorków. Podobne okazy, jednak z prostymi krawędziami przy kanaliku znane są z cmentarzyska w Szekszowo w Suzdalskim Opolu (Zajceva, Stoljarova 2018, 85), z XI w. Jeden został znaleziony w Nowogrodzie w nawarstwieniach z 1 poł. XIII w., kolejny, ale o kształcie heksagonalnym na stanowisku, Grodziska w pochówku z końca X-pocz. XI w. (Zajceva, Stoljarova 2018, 85 i n.).

*

Szklane paciorki z Czermna to w większości zespół zabytków bardzo szeroko rozpowszechnionych na obszarze całej Słowiańszczyzny, wykonanych techniką nawijania. Najliczniejszą grupę stanowią ozdoby o pierścieniowatym kształcie (typ 2, 18 egzemplarzy), których kolor i przezroczystość jest bardzo zbliżony do kolorów bransolet. Mniej liczne (12 egzemplarzy) są paciorki o kształcie kulistym (typ 3). Do popularnych ozdób można zaliczyć również paciorki składające się z kilku korpusów (typ 4). Szczególną odmianą tych wyrobów, są okazy wykonane z jednego szklanego pasma (Ryc. VIIIA: 14.4, np. nr kat. 139, 172). Olena Žuruchina (por. 2023, w tym tomie), uważa że są to typowe wyroby pracowni szklarskich działających na kijowskim Podolu. Pozostałe typy występują mniej licznie (od 1 do 4 egzemplarzy), jednak większość z nich była również bardzo popularna w okresie wczesnego średniowiecza, np. paciorki dwustożkowe wykonane z niebieskiego szkła (typ 6), dwuwarstwowe z metalową folią (typ 11, Ryc. VIIIA: 15.11, nr kat. 155) czy ozdobione szklanymi nitkami i kropkami (typ 10; por. Wajda 2014).

Z najnowszych badań szkieł pochodzących z obszaru Kijowa, opisanych przez Olenę Żuruchinę, wynika, że paciorki szklane, w tym niektóre typy podobne do tych znalezionych w Czermnie, były wytwarzane masowo w warsztatach na kijowskim Podolu (zob. Žuruchina 2024, w tym tomie, ryc. 7). Na podstawie tych odkryć, można wnioskować, że paciorki z grodziska w Czermnie mogły pochodzić właśnie z tych pracowni.

Do bardzo rzadko występujących ozdób należy okaz wykonany przez cięcie i szlifowanie szkła na zimno (typ 12). Taki sposób obróbki szkła był prawdopodobnie stosowany przez wysoko wyspecjalizowane warsztaty szklarskie (bliskowschodnie [?], bizantyńskie [?]). Również paciorek wykonany z wyciągniętej szklanej rurki (typ 1), oraz o czworobocznym przekroju, ozdobiony rombami (typ 11), mogły być produktami importowanymi. Paciorki takie często wykonywane były z różnego rodzaju szkieł sodowych, które wytapiano na szerokim obszarze, głównie jednak w północnym Egipcie i na Bliskim Wschodzie (por. Phepls 2018, Phelps *et al*. 2016). Być może, były to wyroby bizantyńskie warsztatów szklarskich.

Niestety pomimo, że paciorki szklane z obszaru słowiańszczyzny, w ostatnich latach są przedmiotem intensywnych badań (por. Wajda 2020; Dekówna, Purowski 2019; Pankiewicz *et al*. 2017; Sawicka 2023), obecny stan wiedzy nad miejscami ich produkcji jest niepełny. Brak jest przede wszystkim określenia rodzajów szkieł, z których wytwarzano poszczególne typy ozdób. Nie ma również ustalonej typologii paciorków, która obejmowałaby więcej niż jeden zespół osadniczy. Utrudnia to wnioskowanie na temat kierunków ich napływu, dokładnego datowania czy obszaru występowania poszczególnych typów. Jest to problem podnoszony już wielokrotnie w literaturze przedmiotu (por. Wajda 2014), tym bardziej istotny, że paciorki szklane stanowią ważne źródło informacji o wymianie handlowej, kulturowej i kontaktach między społecznościami.

Kulki szklane

W Gródku nad Bugiem, na stanowisku 1A znalezione zostały dwie szklane kulki (Ryc. VIIIA: 15.13, nr kat. 404, 405). Są to małe przedmioty o średnicy od 1 do 1,7 cm, wykonane z grudki obtoczonego, zielonego, słabo przejrzystego szkła. Obie kulki powlekała bardzo gruba, około 0,1 cm warstwa korozji, która jednak wykruszyła się. Niestety trudno jest ustalić funkcję tych zabytków. Być może były to szklane guzy, których uszko (również szklane) nie zachowało się, a które znane są z wczesnośredniowiecznych stanowisk zarówno na terenie Polski (np. z grodziska w Sąsiadce, por. Wajda 2013, 97), Rusi (Ščapova 1972, 174) czy Bułgarii (z IX-X wieku; z grodziska w Styrmen; Dekówna 1980, 105). Według Julii Szczapowej, guzy tego rodzaju

[18] Być może szkło paciorka zmącono, jednak bez analiz składu pierwiastkowego nie można tego określić. Do szkła opakowego (mąconego) intencjonalnie dodawano składniki, takie jak np. anime (mieszankę PbO i SiO_2) aby uzyskać nieprzezroczystą, opakową (mąconą) barwę.

były importami z terenów Bizancjum. Badaczka datuje je od XI do XIII wieku. Inną funkcję – kulek do gry, tzw. murmelek – przypisuje im Jerzy Kuśnierz (2018b, 590, przypis 11). Oba przedmioty znalezione zostały bowiem w pierwszej, humusowej warstwie wykopu. Wydaje się, że problem funkcji tych wyrobów musi pozostać nierozstrzygnięty. Być może analizy składu pierwiastkowego mogłyby wskazać na ich wczesno-, późnośredniowieczną czy nawet nowożytną chronologię.

Kółka i obrączka

Kółka i obrączki są najmniej liczną grupą zabytków spośród tu omawianych. W jej skład wchodzi jedynie 8 znalezisk. Siedem z nich ujawniono na grodzisku w Czermnie, a tylko jeden egzemplarz pochodzi z Gródka nad Bugiem. Zgodnie z klasyfikacją Jerzego Olczaka[19] (2000, 312) można wydzielić wśród nich: 7 kółek/pierścionków z zielonego, ciemnożółtego i niebieskiego, przejrzystego szkła (Ryc. VIIIA: 16) oraz 1 obrączkę z ornamentem plastycznym, w postaci ukośnych żłobków, wykonaną z zielonego, przejrzystego szkła (Ryc. VIIIA: 16, nr kat. 203).

Kółka/pierścionki stanowiły prawdopodobnie ozdobę palców, świadczy o tym ich duża średnica od około 1,5 do 2 cm. Większość tych przedmiotów wykonano z pałeczek o półokrągłym przekroju i tylko jeden z pałeczki o przekroju kolistym, o najmniejszej średnicy (1,56 cm; por. Ryc. VIIIA: 16, nr. kat. 201). Należy wspomnieć, że szklane kółka i obrączki w literaturze niemieckojęzycznej dzielone są na dwie kategorie: ozdoby palców (czyli właściwe pierścionki/obrączki) oraz tzw. *Ringperlen*. Średnica tych pierwszych mieści się przedziale od około 1,4 do 2,2 cm, mają one półokrągły przekrój. *Ringperlen* wykonane są przeważnie mniej starannie z pałeczki o przekroju kolistym. Ich średnica wynosi od 0,8 do 1,4 cm (Steppuhun 2002, 44 i n.). Ze względu na bardzo małe rozmiary (oraz dużą średnicę pałeczki szklanej w porównaniu do średnicy kółka) przypuszcza się, że mogły być noszone jako ozdoba odzieży lub głowy. Badania wykopaliskowe w Spandau, niedaleko Berlina, ujawniły pochówek dziecka datowany na XII w., z licznymi szklanymi kółkami skoncentrowanymi wokół czaszki (Søvsø 2018, Ryc. 5). Być może również kółko z Czermna stanowiło właśnie tego typu zdobienie, choć jego średnica wskazuje, że mogło być również noszone na palcu.

Jednobarwne kółka wytwarzano w podobny sposób jak bransolety: 1. pałeczkę szklaną nawijano i zaginano, aby nadać jej odpowiedni kształt i średnicę, a miejsca złączenia zagładzano (Olczak 1968, 190), lub 2. za pomocą metalowego pręta lub rożna, przez obracanie ruchem wirowym grudki szkła[20]. Ze względu na fragmentaryczne zachowanie wszystkich opisywanych ozdób, nie można ustalić czy zastosowano pierwszą, czy drugą technikę. Ornament obrączki ze żłobkami, wykonano ostrym narzędziem, kiedy szkło było jeszcze plastyczne (Olczak 1968, 190, Dekówna 2007, 75).

Szklane pierścienie były popularnymi ozdobami w średniowieczu, szczególnie na terenie Europy Środkowej.

Duża liczba pierścionków pochodzi z terenów Niemiec. W Schleswigu znaleziono sześćdziesiąt siedem egzemplarzy, datowanych na okres od X do XIII w., przy czym najwięcej pochodzi z warstw dwunastowiecznych. Mają one półokrągły przekrój, średnicę od 1,2 do 2 cm i w większości są wykonane z zielonego szkła. Kolejne znaleziska pochodzą z Hoxten, Lubeki (Steppuhn 2002, 44) i Erfurtu (Turyngia), gdzie były produkowane w XIII w. (Mecking 2013). Znajdowywane są również na stanowiskach skandynawskich w Ribe, Lund, Sigtunie czy Uppsali, gdzie są datowane od X do XIII w. (Søvsø 2018, 222 [tam starsza literatura przedmiotu]). Równie popularne były one w Polsce, przy czym największe zespoły takich znalezisk, datowane na X-XIII w., pochodzą z Dolnego Śląska: Wrocławia (400 sztuk) i Opola (120; por. Siemianowska *et al*. 2019, 615). Liczne szklane pierścienie/obrączki/kółka odkryto w Kruszwicy (125 ozdób), w której były prawdopodobnie wytwarzane. Datowane są od ostatniej ćwierci XI do połowy XII w. (Sawicka 2023, 349-396). Pierścionki/obrączki/kółka są znane także z innych stanowisk z Wielkopolski, takich jak Gniezno, Poznań (Sawicka 2020 [tam starsza literatura przedmiotu]), Giecz (4 kółka; por. Sawicka 2021, 141) czy Międzyrzecz Wielkopolski (Sawicka 2015). Ponadto dwanaście pierścionków znaleziono w Gdańsku, w nawarstwieniach datowanych od 1. połowy XI do połowy wieku XIII (Chmielewska 1960, 141), a także na grodzisku w Santoku (Sawicka 2019, 152-156, Ryc. 6) czy na cmentarzysku szkieletowym w Radomiu (k. XI w. do XII w.; Wajda 2019).

[19] Jerzy Olczak (2000, 2013) wydzielił trzy grupy tego typu przedmiotów: pierścionki – kółka z uformowanym oczkiem, obrączki – kółka ozdobione ornamentem wykonanym ze szkła lub plastycznym, kółko – wykonane z jednobarwnego szkła, bez zdobień i oczka.

[20] Jerzy Olczak (1969, 191) wydziela jeszcze trzeci sposób wytwarzania pałeczki szklanej przez odlewanie w dwudzielnej formie.

Na terenie Czech i Moraw liczba znalezionych pierścieni/kółek jest mniejsza, tamtejsze znaleziska datowane są na okres od XI do końca XIII w., sporadycznie na XIV stulecie (Černa, Tomkova 2017, 190; Zapletalova, Sedlackova 2015, 270 i n.).

Na Rusi znaleziska takich przedmiotów są rzadsze (Ščapova 1972, 97). Badania prowadzone przez Jekaterinę Stoljarową (2020, 241) nad tą kategorią zabytków wykazały, że w północno-wschodniej Rusi (Jarosław, Peresław, Twer, Dimitrow, Peresław-Riazański, Smoleńsk, cmentarzyska Miakinino 1 i 2, Szekszowo 9) szklane pierścienie/kółka stanowią niewielki odsetek wszystkich odkrytych szkieł. W Moskwie znaleziono zaledwie 80 okazów, co stanowi 5% szkieł z tego stanowiska. Datowane są na okres od XI do XIV w. Badacze rosyjscy wskazują na dwie drogi napływu szklanych pierścionków na tereny Rusi, z Bizancjum oraz z pracowni ruskich, głównie z Kijowa (Ščapova 1972, 97-102). Kwestia bizantyńskości szkieł (surowca), była już poruszana powyżej podczas omawiania kwestii pochodzenia bransolet szklanych. Najnowsze badania warsztatów funkcjonujących na terenie Kijowa, potwierdzają, że pierścionki/obrączki/kółka były tam wytwarzane. Jak podają Olena Żuruchina i Rezida Hramczenkowa (2012, 226) zostały znalezione fragmenty nieudanych wyrobów (17 okazów), z XII w.

Oczko/wstawka szklana

Z grodziska w Czermnie (stan. 1A) pochodzi znalezisko szklanej wstawki/oczka. Jest to przedmiot wykonany z fioletowego, obecnie nieprzezroczystego szkła (Ryc. VIIIA: 16, nr kat. 210). Wstawka ma owalny kształt o średnicy 0,90 x 1,58 cm z płasko uformowanymi bokami, jest lekko wypukła (0,5 cm), wykonana została w technice odlewania. Wstawka była prawdopodobnie częścią pierścionka wykonanego z metalu. Wiele takich przedmiotów znanych jest z pracowni szklarskich z Kijowa, w których były produkowane od XII do połowy XIII wieku (Żuruhina 2024, w tym tomie, Ryc. 9.2).

Fragmenty szklanych naczyń

Fragmenty szklanych naczyń zostały znalezione na terenie grodziska w Czermnie. Są to niewielkie, mało charakterystyczne kawałki brzuśców (18 fragmentów), 1 fragment wylewu, 3 fragmenty den, w tym jedna stopka, oraz 2 fragmenty o nieokreślonej funkcji. Stopka naczynia szklanego – pucharka, ma kształt pierścieniowaty, jest wykonana ze szkła przejrzystego o żółtej barwie. Jest niemal idealnie okrągła, o średnicy około 2,5 cm (Ryc. VIIIA: 17.1, nr kat. 217). Ścianki zostały odłamane zaraz nad krawędzią stopki (zachowana ścianka ma około 0,5 cm wysokości). Całość ma bardzo gęstą siatkę spękań, która jest charakterystyczna dla ruskich znalezisk ze szkła (Żuruhina 2015, 50). Naczynie wykonano techniką wydmuchiwania.

Podobne stopki pucharków o żółtej barwie znane są z Kijowa i datowane na XII-XIII w. (Żuruhina 2015, 51; 2024, w tym tomie; Ščapova 1972, 58). Ponadto fragmenty takich wyrobów z pierścieniowatą stopką są znane z Biełooziera (Zaharov 2004, Ryc. 332, 15) i Nowogrodu (z XII-XIII w.; por. Polkov 2007, 170, Ryc. 4, 10, 11). Według Julii Szczapowej (Ščapova 1972, 58) stanowią najbardziej rozpoznawalną formę ruskich naczyń, którą produkowano od lat trzydziestych XII w.

Kolejny fragment dna naczynia ma średnicę około 11,5 cm. Podobnie jak poprzedni, został wykonany z żółtego, przejrzystego szkła. Zabytek zachowany jest w niewielkim fragmencie, tak, że trudno zrekonstruować jest formę naczynia. Prawdopodobnie była to mała czarka, z wypchniętym lekko dnem, wykonana w technice wydmuchiwania (Ryc. VIIIA: 17.1, nr kat. 223).

Następnym zabytkiem jest fragment mocno wypchniętego dna z wałkiem szklanym, o średnicy około 7,5 cm. Wykonany został w technice wydmuchiwania, z bezbarwnego, mocno przejrzystego tworzywa. Barwę szkła można dostrzec jedynie na przełomie naczynia, bo całość jest mocno skorodowana. Nie udało się znaleźć bliskich analogii do tego naczynia (Ryc. VIIIA: 17.1, nr kat. 226)[21].

Kolejny zabytek to fragment naczynia, o prostym, lekko zaokrąglonym wylewie wykonanym z żółtego, przejrzystego szkła. Ścianka naczynia ma grubość 0,18 cm, a średnica około 10 cm (Ryc.VIII: 17.2, nr kat. 211). Zbliżone barwą i przejrzystością do opisywanego wylewu są dwa niewielkie kawałki szkła, które prawdopodobnie należały do naczynia wydmuchiwanego w formie, o czym świadczą zachowane na ich powierzchni wzory (Ryc. VIIIA: 17.3, nr kat. 228, 229). Pozostałe fragmenty to małe ułamki brzuśców cienkościennych naczyń, które powstały z jasnożółtego, mocno przejrzystego szkła (16 fragmentów; por.

[21] Być może jest to fragment naczynia późnośredniowiecznego (butelki [?]).

Ryc. VIIIA: 17.3, nr kat 220, 221). Dwa z nich (Ryc. VIIIA: 17.4, nr kat. 219, 222) mają lekko pofalowaną powierzchnię, przy czym fragment o nr kat. 219, jest dodatkowo zdobiony malowanymi pasami. Podobne naczynia (o pofalowanych ściankach) znane są z Kijowa. Olena Żuruchina wskazuje, że na terenie Podola znaleziono formę do wydmuchiwania tego typu szkieł (2023).

Kolejne dwa zabytki to nieokreślone fragmenty szkieł. Pierwszy o bardzo nieregularnym kształcie, słabo przejrzysty ma barwę ciemnoniebieską. Na jednej powierzchni tego wytworu wtopiono plamki i nitki z żółtego, opakowego szkła (Ryc. VIIIA: 17.5, nr kat 225). Jest to prawdopodobnie stłuczka szklana, która służyła do przetopu. Drugi fragment, z brązowego (skorodowanego) szkła przypomina dno z przylepcem, być może jest to jednak nieudany wyrób lub wyciek (?) szklanej masy (Ryc. VIIIA: 17.5, nr kat 227).

Dwa następne fragmenty, to proste ścianki naczyń (?) lub być może stłuczka szklana która miała służyć do przetopu. Fragment z niebieskiego (kobaltowego szkła), jest bardzo dobrze zachowany i posiada tylko nieliczne, małe i okrągłe pęcherze gazowe (Ryc. VIIIA: 17.6, nr kat. 214). Drugi fragment wykonano z przejrzystego, zielonego szkła (Ryc. VIIIA: 17.6, nr kat. 224) i został odkryty podczas badań powierzchniowych. Istnieje zatem obawa, że może być to nowożytne szkło. Wydaje się, że tylko analizy składu pierwiastkowego mogłyby ułatwić rozpoznanie proweniencji tak niewielkich ułamków naczyń.

Według Julii Szczapowej naczynia wykonane w technice wydmuchiwania pojawiły się na Rusi w 1. poł. XI w. Badaczka ta, zrekonstruowała liczne formy naczyń dla Kijowa, Nowogrodu, Turowa, Suzdala czy Czernihova (por. Ščapova 1972, 30-64). Nowe badania nad pracowniami szklarskimi w Kijowie, ujawniły że naczynia szklane zachowały się jedynie w niewielkich fragmentach (Hamajko, Żuruchina 2021, 131). Natalia Chamajko i Olena Żuruchina (Hamajko, Żuruhina 2021, 131 i n.) uważają, że fragmenty odkrytych tam naczyń były stłuczką szklaną służącą do dalszego przetopu. Być może w przypadku innych stanowisk z Rusi jest podobnie, tym bardziej, że jak zauważyła sama Julia Szczapowa (Ščapova 1972), naczynia w większości są zachowane bardzo fragmentarycznie (por. Zaharov 2004; Polkov 2007).

Problem lokalnej produkcji ozdób szklanych w Czermnie

Analizując znaleziska z pracowni szklarskich odkrytych na terenie Kijowa, nie sposób nie zauważyć, że wiele zabytków szklanych z Czermna i Gródka nad Bugiem ma tam liczne analogie. Cały asortyment różnorodnych wyrobów szklanych powtarza się na wielu ruskich stanowiskach archeologicznych z okresu wczesnego średniowiecza. Jekaterina Stoljarowa (2021) przypuszcza, że w każdym większym ośrodku grodowym Rusi były warsztaty zajmujące się wyrobem szklanych ozdób. Nierozwiązaną kwestią pozostaje jednak lokalizacja pracowni, w których wytapiano masę szklaną z surowców szklarskich (piasku, ołowiu, popiołów, różnego rodzaju barwników). Być może odpowiedź na to pytanie przyniosą najnowsze badania w Kijowie. Na podstawie dotychczasowego stanu badań nad organizacją produkcji szklarskiej wydaje się, że w okresie wczesnego średniowiecza podobnie jak z okresie rzymskim istniał podział na pracownie, które produkowały szkło, oraz pracownie które przetapiały szkło i wytwarzały szklane przedmioty (Nenna 2015). Do tej pory w Polsce udało się zlokalizować jedynie warsztaty drugiego typu np. we Wrocławiu (Pankiewicz, Siemianowska 2018), Kruszwicy, Międzyrzeczu Wielkopolskim (Sawicka 2015, 2023).

W pracach magisterskich, w których opracowano materiały z Czermna, pojawiały się sugestie, że na stanowisku tym istniały warsztaty zajmujące się produkcją szkła (Stawrew 2016, 541). Dowodem na to miały być liczne znaleziska tzw. szlaki szklanej, pieca do wytopu szkła oraz czterech fragmentów zlepionych ze sobą pałeczek szklanych, które były częściowo przepalone i nadtopione. Niestety oryginalna dokumentacja nie zachowała się, a pałeczki szklane z dawnych badań znane są tylko z dwóch rycin (Aleksandrowicz 2016, 77, Ryc. 15: 1-2).

Bardzo lakoniczna informacja dotycząca pieca, który znaleziono w wykopie NE41D w jamie 2, budzi wątpliwości co do tego czy aby na pewno obiekt ten związany był ze szklarstwem, tym bardziej że znajdował się na majdanie grodziska. Pozostałości poprodukcyjne stanowią jedynie liczne fragmenty żużli (138 bryłek z badań dawnych oraz 129 z prac wykopaliskowych prowadzonych w 2013 r.; por. Florkiewicz 2016a; 2016b), których przynależność trudno określić. Mają one nieregularne kształty, matową lub błyszczącą powierzchnię i są mocno porowate. Na podstawie zachowanej dokumentacji, wydaje się, że znaleziska rozproszone są po całym zespole osadniczym. Nie wiadomo również czy żużle te były związane z produkcją szklarską. Wydaje się również mało prawdopodobne, aby na stanowisku wytapiano masę szklaną z surowców. Jeśli w Czermnie działał warsztat szklarski, mógł być to warsztat przetwórczy (tzw. typu B; Dekówna 1988). Świadczą o tym

znaleziska szklanych pałeczek (Ryc. VIIIA.17.7, nr kat. 102) oraz stłuczki szklanej, na którą składają się niebieska bryłka szkła oraz fragmenty naczyń (?). Badania składu pierwiastkowego i stosunku izotopów ołowiu pałeczek szklanych znalezionych w 2011 r., wykazały, że wytopiono je z identycznych surowców co reszta badanych bransolet (Wajda *et al*. 2023). Michał Auch (2017, 201), który opracował ceramikę naczyniową z Czermna, sugeruje, że niektóre typy naczyń szkliwionych były produkcją miejscową. Brak jest jednak znalezisk tygli lub nieudanych wyrobów. Kwestia istnienia szklarskich pracowni w Czernie musi pozostać otwarta. Problem ten wymaga dalszych badań wykopaliskowych oraz analiz szkieł.

PODSUMOWANIE

Wyroby szklane z kompleksów osadniczych w Czermnie i Gródku nad Bugiem, to bardzo zróżnicowany zespół ponad czterystu szkieł, w tym szklanych bransolet, paciorków, pierścionków oraz naczyń. Niektóre typy paciorków (typ 1 i 11, ozdobiony rombami), można odnosić do X i XI w., jednak większość zabytków należy datować na XII do poł. XIII w. Jest to okres, w którym pracownia szklarska w Kijowie rozpoczęła najintensywniejszą działalność. W tym czasie zwiększono też wydobycie ołowiu z kopalni w rejonie Olkusza. Wydaje się, że miało to duży wpływ na rozwój produkcji szklarskiej w tej części Europy. Obserwujemy, iż od XII w. liczba paciorków szklanych na licznych cmentarzyskach na terenie pogranicza polsko-ruskiego (obszary Podlasia) bardzo wzrosła (Wajda 2014). W tym czasie również bransolety szklane stają się znaleziskiem masowym na Rusi. Największym problemem podnoszonym już kilkukrotnie w literaturze (por. Wajda 2019, 231), pozostaje jednak brak kompleksowego opracowania szkieł zarówno z Polski, jak i obszarów wschodniosłowiańskich, brak jednolitej typologii paciorków oraz bransolet z obszarów Słowiańszczyzny, a także niewielka ilość analiz składu pierwiastkowego i niemal całkowity brak analiz izotopowych szkieł. Badania izotopowe (LIA), które zostały przeprowadzone dla zabytków z Czermna ujawniły, że do wytopu masy szklanej, z której powstały te ozdoby użyto polskiego ołowiu. Same bransolety na pewno formowane były ruskich warsztatach, bowiem moda na te ozdoby obejmowała głównie wschodnią Słowiańszczyznę. Liczne analogie dla wszystkich grup wytworów znaleźć można w Kijowie, ale także na innych ruskich stanowiskach (np. Nowogród, Biełooziero). Pośród znalezisk z Czermna i Gródka nad Bugiem, brak jest bransolet, którym można przypisać bizantyńską proweniencję, tzn. nie ma okazów z malowanym ornamentem (por. Žuruchina 2023, w tym tomie). Czy bransolety o ciemnoniebieskim (kobaltowym) kolorze, były produktem warsztatów bizantyńskich, jak wielokrotnie podkreślają Olena Żurichina (w tym tomie) czy K.A. Lavyš? Jak już wspominano, w okresie wczesnośredniowiecznym moda na tego rodzaju biżuterię panowała nie tylko w Bizancjum i na Rusi, ale także na Bliskim Wschodzie, na obszarach zdominowanych przez islam. Na podstawie oglądu makroskopowego trudno określić jest proweniencję tych przedmiotów, tym bardziej, że na wszystkich tych obszarach wytwarzane były w podobny sposób.

Niewątpliwie fragmenty szklanych naczyń, które udało się rozpoznać były importami z ziem ruskich. Na obszarze zachodniej Słowiańszczyzny nie były one popularnym wyrobem i spotykane są bardzo rzadko. Większość szklanych naczyń z Rusi zachowana jest w małych fragmentach, podobnie jak w przypadku zabytków z Czermna. Powstaje więc pytanie czy nie był to materiał przeznaczony do ponownego przetopu w warsztatach szklarskich. Brak szczegółowej wiedzy na temat składu pierwiastkowego, utrudnia określenie pochodzenia tych szkieł, poza stwierdzeniem, że wywodzą się z obszaru Rusi.

Być może większość paciorków odkrytych w Czermnie była produktem pracowni kijowskich. Świadczy o tym ich forma, sposób wytwarzania (przez nawijanie), a także kolorystyka szkieł (żółte, fioletowe, zielone, niebieskie). Jednak trzeba podkreślić, że paciorki takie występują na obszarze całej słowiańszczyzny i mogły być również wytwarzane na terenie Polski, np. w wielkopolskich pracowniach szklarskich (por. Sawicka 2023). Podobnie problematyczne jest określenie proweniencji kółek/pierścionków i obrączek. Są to ozdoby, które nie wyróżniają się żadnymi specjalnymi cechami i na bardzo szerokim obszarze produkowane były w podobny sposób. Jedynie paciorki: segmentowy (typ 1), ortogonalny (typ 12), oraz ozdobiony rombami (typ 11), były najpewniej importami i prawdopodobnie produkowano je na Bliskim Wschodzie. Jednak jak już wielokrotnie podkreślano, bez analiz laboratoryjnych trudno jest określać proweniencję takich szkieł. Na podstawie dotychczasowych badań, które obejmowały jednak głównie szkła sodowe, produkowane w basenie Morza Śródziemnego, wykazano, że w okresie rzymskim, ale także wczesnośredniowiecznym istniała stosunkowo niewielka ilość warsztatów szklarskich produkujących szkło (Freestone *et al*. 2005). Tworzywo to było potem rozprowadzane do pracowni szklarskich, które wykonywały różne kategorie wyrobów

(biżuterię, naczynia). Szkło mogło być w takich warsztatach łączone ze stłuczką szklaną sprowadzaną z różnych miejsc. Jak zauważa Andreas Kronz *et al.* (2016), wiele szkieł z wikińskiego Hedeby, barwione było kostkami mozaikowymi, o różnym pochodzeniu, które jednak sprowadzane były z rejonu basenu Morza Śródziemnego. W przypadku szkieł ołowiowych (z których powstała większość z przebadanych bransolet), nie mamy niestety tak szerokiego rozpoznania. Większość analiz tych tworzyw wykonywana była metodami, które ujawniały jedynie ich podstawowy skład pierwiastkowy. Niestety na jego podstawie nie można określić czy ołów dodawany do zestawu szklarskiego był odpadem po kupelacji srebra, czy rudą ołowiu. Dla większości szkieł nie wiemy skąd pochodził ten surowiec, a porównanie składu piasków opierało się jedynie na głównych składniach (SiO_2, Al_2O_3, Fe_2O_3; por. Dekówna 1980, Wajda 2014). Analizy (składu pierwiastkowego i izotopowego) szkieł z Czermna przyczyniły się do lepszego rozpoznania technologii tworzyw z wysoką zawartością ołowiu. Warto jednak zauważyć, że udało się zidentyfikować zaledwie 33 szkła. Jest to stosukowo niewielka liczba, jak na tak duży zespół szklanych zabytków. Niewątpliwie badania szkieł z tego stanowiska należy jeszcze kontynuować, włączając do badań szkła z innych stanowisk z pogranicza polsko-ruskiego, np. z Przemyśla.

KATALOG

Skróty

MH Muzeum im. ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie;
MT Muzeum im. dr. Janusz Petera w Tomaszowie Lubelskim;
MZZ Muzeum Zamojskie w Zamościu;
USMA Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego (tymczasowe miejsce przechowywania zabytku; ostatecznie zabytek trafi do Muzeum im. dr. Janusz Petera w Tomaszowie Lubelskim).

Nr 1. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 2, z powierzchni; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie (?), wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony, jedna końcówka pałeczki spłaszczona; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary* – średnica pałeczki: 0,73 cm, średnica bransolety: 5,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 4/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 123, Tabl. CXI: 1;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 1, Ryc. 18: 1;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 1.

Nr 2. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 6, 8, warstwa I (darń); badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana nałożona na trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary* – średnica pałeczki: 0,68 cm, średnica bransolety: 5,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – ciemnozielona, nieprzezroczysta; *ornament* – nie można stwierdzić;
D. MZZ, nr inw. 8/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 124, Tabl. CXI: 2;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 3;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 2.

Nr 3. Fragment bransolety szklanej

A. Wronowice-Doliwo, na terenie cmentarzyska; przypadkowe odkrycie w 1951;
B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, na całej powierzchni ciągi szkła układające się wzdłuż osi bransolety; *forma końcówek* – trójkątna/nieregularna; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary* – średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – czarna/ciemnofioletowa (?), nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 12/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 6, Ryc. 18: 2;
F. Ryc. VIIIB: 3.

Nr 4. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 4, w-wa II, głębokość 410 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty, skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary* – średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: 4,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 150/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 129, Tabl. CXI: 7;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 88, Ryc. 18: 3;
F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 4.

Nr 5. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 8, w-wa II, głębokość 414 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty, skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary* – średnica pałeczki: 0,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – czarna/ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 170/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 125, Tabl. CXI: 3;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 106;
F. –

Nr 6. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 1, w-wa II, głębokość 474 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty, skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary* – średnica pałeczki: 0,45 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – czarna/ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 419/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 126, Tabl. CXI: 4;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 256, Ryc. 18: 4;
F. –

Nr 7. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 1, w-wa I, głębokość 448 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, na całej powierzchni trzonu bransolety ciągi szkła układające się spiralnie, ornament nałożony na trzon i skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nitka szklana spiralnie skręcona; *wymiary* – średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon: ciemnozielona, nieprzezroczysta; ornament: żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 443/52;
F. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 128, Tabl. CXI: 6;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 270, Ryc. 18: 6;

E. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 5.

Nr 8. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 3, w-wa II, głębokość 428 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary* – średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon: zielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 515/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 127, Tabl. CXI: 5;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 315, Ryc. 18: 5;
F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 6.

Nr 9. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka B, głębokość 20 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary* – średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: 4,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 77, Tabl. CVIII: 18;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 103, Ryc. 22: 11;
F. Ryc. VIIIA: 7.5b/3, Ryc. VIIIB: 7.

Nr 10. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka A, głębokość 90 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki (bardzo płytko wykonane); *wymiary* – średnica pałeczki: 0,59 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 94, Tabl. CIX: 6;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 90, Ryc. 23: 1;
F. Ryc. VIIIA: 7,5b/3, Ryc. VIIIB: 8.

Nr 11. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 7, ćwiartka B, głębokość 30 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary* – średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 184, Ryc. 24: 1;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 9.

Nr 12. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, działka 1, ćwiartka C, w-wa III; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty, nitka szklana nałożona na trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie

skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,47 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – niebieska, przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 19, Ryc. 22: 4;

F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 10.

Nr 13. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 2, wykop IIA, działka 2, w-wa I; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, ornament wtopiony w korpus (na płasko); *forma końcówek* – półokrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, nieregularne podłużne plamy (wydłużone kropki); *wymiary:* średnica pałeczki: 0,52 cm, średnica bransolety: 3,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – czarna/ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;

D. MZZ, nr inw. 7/76;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 122, Tabl. CX: 9;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 46, Ryc. 22: 6;

F. Ryc. VIIIA: 3.4a, Ryc. VIIIB: 11.

Nr 14. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka A, głębokość 60 cm; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, na zachowanym fragmencie bransolety widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety, pod wpływem zacisku przy zlepianiu pałeczek powstały bruzdy, ornament ryty, skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,85 cm, średnica bransolety: 5,76 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska/czarna, nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 93, Tabl. CIX: 4;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 88, Ryc. 22: 18;

F. Ryc. VIIIB: 12.

Nr 15. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka B, głębokość 50 cm; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie pałeczka spłaszczona, na zachowanym fragmencie bransolety widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety, pod wpływem zacisku przy zlepianiu pałeczek powstały bruzdy; ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,84 cm, średnica bransolety 5,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – czarna/ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 71, Tabl. CVIII: 2;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 111, Ryc. 22: 17;

F. Ryc. VIIIA: 7.5b/3, Ryc. VIIIB: 13.

Nr 16. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty, nitka szklana nałożona na trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,76 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – ciemnozielona, nieprzezroczysta; ornament – nie można stwierdzić;

D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIB: 14.

Nr 17. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 9, w-wa II; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 83, Tabl. CVIII: 5;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 191, Ryc. 24: 9;
F. Ryc. VIIIA: 7.5b/3, Ryc. VIIIB: 15.

Nr 18. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka A, głębokość 10 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnofioletowa (?), obecnie nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 90, Tabl. CIX: 1;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 89, Ryc. 22: 19;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 16.

Nr 19. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka B, głębokość 50 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,74 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, obecnie nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 72, Tabl. CVIII: 3;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 93, Ryc. 23: 2;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 17.

Nr 20. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 1, ćwiartka C, w-wa II; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 16, Ryc. 22: 2;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 18.

Nr 21. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka D, głębokość 0-20 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:*

średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska/ czarna, nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 70, Tabl. CVIII: 1;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 120, Ryc. 23: 5;

F. Ryc. VIIIA: 7.5b/3, Ryc. VIIIB: 19.

Nr 22. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,57 cm, średnica bransolety: 5,76 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 20.

Nr 23. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, głębokość 30 cm; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, obecnie nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 21.

Nr 24. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka D, głębokość 0-20 cm; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,69 cm, średnica bransolety: 5,75 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 81, Tabl. CVIII: 9;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 130, Ryc. 23:10;

F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 22.

Nr 25. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 1; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: 3,53 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 96, Tabl. CIX: 13;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 140, Ryc. 23: 11;

F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 23.

Nr 26. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 4, głębokość 35 cm; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,53 cm, średnica bransolety: 5,35 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 111, Tabl. CIX: 21;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 170, Ryc. 23: 16;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 24.

Nr 27. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka B, głębokość 40 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,53 cm, średnica bransolety: 5,4 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, obecnie nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 76, Tabl. CVIII: 17;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 106, Ryc. 22: 15;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 25.

Nr 28. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można określić;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 26.

Nr 29. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka A, głębokość 70 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, jedna końcówka pałeczki spłaszczona; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 5,3 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieskozielona, przejrzysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 100, Tabl. CIX: 16;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 79, Ryc. 22: 13;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 27.

Nr 30. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka B, głębokość 20 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,53 cm, średnica bransolety: 5,3 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 77, Tabl. CVIII: 18;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 103, Ryc. 22: 11;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 28.

Nr 31. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 4, głębokość 40 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana nałożona na trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,51 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – niebieska, przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 117, Tabl. CX: 4;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 172, Ryc. 23: 17;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 29.

Nr 32. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 7, głębokość 50 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty, nitka szklana nałożona na trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,65 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – niebieska, przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 116, Tabl. CX: 3;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 189, Ryc. 24: 2;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 30.

Nr 33. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 7, głębokość 0-20 cm; badania 1976;
B. 2 fragmenty bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,39 cm, średnica bransolety: 5,3 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 31.

Nr 34. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka C, w-wa IV; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna, spłaszczona; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 85, Tabl. CVIII: 6;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 116, Ryc. 23: 4;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 32.

Nr 35. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka C, głębokość 85 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:*

średnica pałeczki: 0,85 cm, średnica bransolety: 6,3 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 99, Tabl. CIX: 15;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 117, Ryc. 22: 16;

F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 33.

Nr 36. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka D, w-wa III; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – półokrągłe; *forma ornamentu* – nie ornamentowane; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,65 cm, średnica bransolety: 4,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 101, Tabl. CIX: 17;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 128, Ryc. 23: 9;

F. Ryc. VIIIA: 2.2, Ryc. VIIIB: 34.

Nr 37. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,4 cm, średnica bransolety: 3,37 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. VIIIA: 7.5b/3, Ryc. VIIIB: 35.

Nr 38. Fragmenty bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 7, ćwiartka B, w-wa II; badania 1976;

B. 2 fragmenty bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament nałożony na trzon i skręcony spiralnie, na całej powierzchni ciągi szkła układające się spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie wokół trzonu; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,57 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – ciemnozielona, nieprzezroczysta, ornament – żółta, opakowa;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 115, Tabl. CX: 2;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 187, Ryc. 24: 4;

F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 36.

Nr 39. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 4, głębokość 20 cm; badania 1976;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 4,95 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa (?), obecnie nieprzezroczysta;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 95, Tabl. CIX: 12;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 173, Ryc. 23: 18;

F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 37.

Nr 40. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka A, głębokość 70 cm; badania 1976;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieskozielona, przejrzysta;
- **D.** MZZ, brak nr inw.;
- **E.** Florkiewicz 2016b, nr kat. 76, Ryc. 22: 12;
- **F.** Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 38.

Nr 41. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Czermno, stan. 3, działka 9, w-wa II; badania 1976;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 5,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieskozielona, przejrzysta;
- **D.** MZZ, brak nr inw.;
- **E.** 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 84, Tabl. CVIII: 12;
  2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 190, Ryc. 24: 6;
- **F.** Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 39.

Nr 42. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka C, w-wa II; badania 1976;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, spłaszczona; *forma końcówek* – półokrągła; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,52 cm, średnica bransolety: 4,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska/czarna, nieprzezroczysta;
- **D.** MZZ, brak nr inw.;
- **E.** 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 112, Tabl. CIX: 22;
  2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 105, Ryc. 22: 14;
- **F.** Ryc. VIIIA: 2.1, Ryc. VIIIB: 40.

Nr 43. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka A, głębokość 60 cm; badania 1976;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieskozielona, przejrzysta;
- **D.** MZZ, brak nr inw.;
- **E.** Florkiewicz 2016b, nr kat. 75, Ryc. 22: 9;
- **F.** Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 41.

Nr 44. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka A, głębokość 70 cm; badania 1976;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, słabo przejrzysta;

D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 106, Tabl. CIX: 18;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 82, Ryc. 22: 10;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 42.

Nr 45. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka C, w-wa II; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,57 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, obecnie nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 74, Tabl. CVIII: 10;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 113, Ryc. 23: 3;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 43.

Nr 46. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 7, ćwiartka B, w-wa II; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,72 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 103, Tabl. CIX: 10;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 188, Ryc. 24: 5;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 44.

Nr 47. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka A, głębokość 80 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,65 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, słabo przejrzysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 119, Tabl. CXVI: 6;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 77, Ryc. 22: 8;
F. Ryc. VIIIA: 7.5b/3, Ryc. VIIIB: 45.

Nr 48. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka D, 3, w-wa I; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,83 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – czarna/ciemnozielona (?), nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 122, Ryc. 23: 7;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 46.

Nr 49. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 2, ćwiartka B, głębokość 30 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieskozielona, przejrzysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 75, Tabl. CVIII: 11;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 151, Ryc. 23: 15;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 47.

Nr 50. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, w-wa I/II; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55-0,68 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, słabo przejrzysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 105, Tabl. CIX: 8;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 200, Ryc. 24: 8;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 48.

Nr 51. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 2, w-wa II, głębokość 0-20 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,60 cm, średnica bransolety: 5,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, słabo przejrzysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 78, 87, Tabl. CVIII: 14, 19;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 149, Ryc. 23: 13;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 49.

Nr 52. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 3, działka 2, ćwiartka A, w-wa II, głębokość 0-20 cm; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – trzy lub cztery szklane pałeczki złączone ze sobą, wyciągane i skręcone spiralnie, trzon bransolety spłaszczony, na zachowanym fragmencie widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety; *forma końcówek* – owalna, prostokątna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,31 cm, średnica bransolety: 3,36 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, obecnie nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 88, Tabl. CVIII: 15;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 148, Ryc. 23: 12;
F. Ryc. VIIIA: 10.5c, Ryc. VIIIB: 50.

Nr 53. Bransoleta szklana
A. Czermno, stan. 1, ar 22, ćwiartka B, obiekt 19, skupisko kości; badania 1976;
B. Bransoleta; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, końce pałeczki zlepione i zagładzone, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,55 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 32, Ryc. 22: 7;
F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 51.

Nr 54. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, działka 1; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 1 x 0,75 cm, średnica bransolety: nie można stwierdzić; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można określić;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 92, Tabl. CIX: 3;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 121, Ryc. 23: 6;
F. –

Nr 55. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, osada; badania 1976;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: nie można stwierdzić; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 113, Tabl. CIX: 23;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 199, Ryc. 24: 3;
F. –

Nr 56. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, w-wa II, głębokość 50 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana nałożona na trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna, prostokątna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,35 cm, średnica bransolety: 4,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – czarna, nieprzezroczysta; ornament – czerwona (?), opakowa;
D. MZZ, nr inw. 19/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 131, Tabl. CXII: 2;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 217, Ryc. 24: 7;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 52.

Nr 57. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, w-wa: II, głębokość: 75 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,40 cm, średnica bransolety: 3,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska/ czarna, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 20/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 139;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 218, Ryc. 24: 12;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 53.

Nr 58. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, w-wa II, głębokość 70 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;

D. Zaginął, dawny nr inw. 21/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 134, Tabl. CXII: 5;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 219, Ryc. 24: 11;
F. –

Nr 59. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, w-wa II, głębokość 55 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, pałeczka spłaszczona, na zachowanym fragmencie bransolety widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,65 cm, średnica bransolety: 5,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 22/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 132, Tabl. CXII: 3;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 220, Ryc. 24: 13;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 54.

Nr 60. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 85 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 26/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 133, Tabl.: CXII: 4;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 224, Ryc. 24: 14;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 55.

Nr 61. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 55 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,50 cm, średnica bransolety: 6,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 27/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 138;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 225, Ryc. 24: 15;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 56.

Nr 62. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 70 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana nałożona na trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – ciemnozielona, nieprzezroczysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 32/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 231, Ryc. 24: 16;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIA: 10.5c, Ryc. VIIIB: 57.

Nr 63. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 60 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,51 cm, średnica bransolety: 6,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 42/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 140;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 236, Ryc. 25: 14;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 58.

Nr 64. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 80 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 48/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 240, Ryc. 24: 17;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 59.

Nr 65. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 90 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych:* pałeczka wyciągana i skręcana spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament nałożony na trzon i skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie wokół trzonu; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – ciemnozielona, nieprzezroczysta, ornament – nie można stwierdzić;
D. MZZ, nr inw. 57/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 143;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 246, Ryc. 24: 18;
F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 60.

Nr 66. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 100 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty – skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,65 cm, średnica bransolety: 6,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – zielona, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 70/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 135, Tabl. CXII: 6;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 251, Ryc. 24: 19;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 61.

Nr 67. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 100 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie, pałeczka spłaszczona, na zachowanym fragmencie bransolety widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,57 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – czarna/ciemnozielona, nieprzezroczysta;

D. MZZ, nr inw. 73/77;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 62.

Nr 68. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 45 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament nałożony na trzon i skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie wokół trzonu; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,39 cm, średnica bransolety: 4,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – czarna/ciemnozielona, nieprzezroczysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 86/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 260, Ryc. 25: 1;
F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 63.

Nr 69. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 62, ćwiartka D, głębokość 45 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie, pałeczka spłaszczona, na zachowanym fragmencie bransolety widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,71 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 210/77;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 64.

Nr 70. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 62, ćwiartka D, głębokość 46 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – jasnoniebieska, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 211/77;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 65.

Nr 71. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 6 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 704/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 137;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 281, Ryc. 25: 2;
F. Ryc. VIIIA: 7.5b/3, Ryc. VIIIB: 66.

Nr 72. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne,

spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można stwierdzić; szkło bransolety bardzo mocno skorodowane;
D. MZZ, nr inw. 710/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 141;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 284, Ryc. 25: 3;
F. –

Nr 73. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 15 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 713/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 130, Tabl. CXII: 1;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 287, Ryc. 25: 4;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 67.

Nr 74. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 8 cm; badania 1977;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,52 cm, średnica bransolety 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 753/77;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 142;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 308, Ryc. 25: 5;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 68.

Nr 75. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka C, w-wa II; badania 1978;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,62 cm, średnica bransolety: 4,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 120/78;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 44, Tabl. CVI: 4;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 525, Ryc. 25: 6;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 69.

Nr 76. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka C, w-wa II; badania 1978;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: 5,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – jasnozielona, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 134/78;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 59, Tabl. CVII: 5;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 537, Ryc. 25: 7;
F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 70.

Nr 77. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka C, głębokość 190 cm; badania 1978;
B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,56 cm, średnica bransolety: 5,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 1027/78;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 71.

Nr 78. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 2, wykop IIB, ar 2, ćwiartka B, w-wa IV, głębokość 45 cm; badania 1979;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,56 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 577/79;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 120, Tabl. CX: 7;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 837, Ryc. 25: 11;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 72.

Nr 79. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 2, wykop IIB, ar 2, ćwiartka B; badania 1979;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: 5,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 598/79;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 856;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 73.

Nr 80. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 32, ćwiartka D, w-wa III; badania 1979;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,75 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 621/79;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 800;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 74.

Nr 81. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 31, ćwiartka B, w-wa V; badania 1979;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, lekko spłaszczona; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,53 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – jasnoniebieska, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 648/79;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 742;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 75.

Nr 82. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, ar 31, ćwiartka B, w-wa V, głębokość 60 cm; badania 1979;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica

pałeczki: 0,51 cm, średnica bransolety: 5,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;

D. MZZ, nr inw. 653/79;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 146;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 747, Ryc. 25: 8;

F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 76.

Nr 83. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, ar 31, ćwiartka B, w-wa VII; badania 1979;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament nałożony na trzon i skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie wokół trzonu; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,75 cm, średnica bransolety: 6,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – zielona, słabo przejrzysta; ornament – nie można określić;

D. MZZ, nr inw. 698/79;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 148;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 760, Ryc. 25: 9;

F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 77.

Nr 84. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, ar 31, ćwiartka B, w-wa VIII; badania 1979;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. Nie można określić bransoleta zachowana w niewielkich fragmentach, szkło; bardzo mocno skorodowane;

D. Zaginął, dawny nr inw. 705/79;

E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 766;

F. –

Nr 85. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, ar 31, ćwiartka B, w-wa XIII; badania 1979;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,31 cm, średnica bransolety: 4,81 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 731/79;

E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 785, Ryc. 25: 10;

F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 78.

Nr 86. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 2, działka 2, ćwiartka A/B; badania 1979;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,58 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można określić;

D. MZZ, nr inw. 733/79;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 79.

Nr 87. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 2, działka 2, ćwiartka A/B; badania 1979;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,75 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 847/79;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 80.

Nr 88. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno; badania 1976-1979;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana nałożona na trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,46 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 81.

Nr 89. Fragmenty bransolety szklanej
A. Czermno; badania 1976-1979;
B. 6 fragmentów bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, nitka szklana nałożona na trzon i skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana spiralnie skręcona wokół trzonu bransolety; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,64 cm, średnica bransolety: 5,3 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 82.

Nr 90. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 2, wykop IIG, Pomost, w-wa II, głębokość 30-40 cm; badania 1985;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w trójkątnej formie (?) i wyciągana, ciągi szkła układające się wzdłuż podłużnej osi bransolety; *forma końcówek* – trójkątna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 6,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 3/85;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 2.2, Ryc. VIIIB: 83.

Nr 91. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 2, wykop IIG, Pomost, w-wa II, głębokość 30-40 cm; badania 1985;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana nałożona na trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,51 cm, średnica bransolety: 5,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – ciemnozielona, nieprzezroczysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 4/85;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 84.

Nr 92. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 2, wykop IIG, Pomost, w-wa II, głębokość 30-40 cm; badania 1985;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament odciskany w formie, skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu*

– regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,65 cm, średnica bransolety: 6,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 5/85;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 85.

Nr 93. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3; badania 1997;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, pałeczka spłaszczona, na zachowanym fragmencie bransolety widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,63 cm, średnica bransolety: 6,3 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, słabo przejrzysta;

D. MT, nr inw. MT/1051/27/A;

E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 32;

F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 86.

Nr 94. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3; badania 1997;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,39 cm, średnica bransolety: 4,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieskozielona, przejrzysta;

D. MT, nr inw. MT/1051/40/A;

E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 34;

F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 87.

Nr 95. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, pałeczka spłaszczona, na zachowanym fragmencie bransolety widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,75 cm, średnica bransolety: 5,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – zielona, obecnie nieprzezroczysta, nitka szklana – żółta, opakowa;

D. MT, nr inw. MT/1253/5/A;

E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 35;

F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 88.

Nr 96. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w trójkątnej formie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – trójkątna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, nieprzezroczysta; ornament – żółta opakowa, zielona opakowa;

D. MT, nr inw. MT/1424/1/A;

E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 29;

F. Ryc. VIIIA: 3.4a, Ryc. VIIIB: 89.

Nr 97. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 5,0 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta*; wady masy szklanej:* podłużne pęcherze gazowe, biegnące równolegle do osi bransolety;
D. MT, nr inw. MT/1509/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIB: 90.

Nr 98. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, kształtowana w formie lub wyciągnięta na płaskiej powierzchni; *forma końcówek* – półokrągłe (nieregularne); *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,8 cm, średnica bransolety: 5,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta; *wady masy szklanej:* podłużne pęcherze gazowe, biegnące równolegle do osi bransolety;
D. MT, nr inw. MT/1530/3/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Pl. II.18.6;
F. Ryc. VIIIA: 2.1, Ryc. VIIIB: 91.

Nr 99. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,71 cm, średnica bransolety: 5,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MT, nr inw. MT/1649/A;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 28;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 92.

Nr 100. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1 (fosa), wykop 1; badania październik 2010;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica 0,55 cm, średnica bransolety: 5,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, słabo przejrzysta;
D. MT, nr inw. MT/1668/1/A;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 33;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 93.

Nr 101. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, brak lokalizacji; depozyt IA UMCS, pozyskany w 1987;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, pałeczka spłaszczona, na zachowanym fragmencie bransolety widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety; ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,89 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MT, nr inw. MT/105/Dep;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 31;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 94.

Nr 102. Fragmenty pałeczek szklanych
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Zlepione szklane 4 pałeczki (półprodukt); szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczki wyciągane; *forma końcówek* – owalna i okrągła; *wymiary:* średnica pałeczek: 0,58, 0,46, 0,43, 0, 43 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – 3 pałeczki – niebieskozielona, przejrzysta, 1 – fioletowa słabo przejrzysta;
D. MT, nr inw. MT/1811/7/A;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 36;
F. Ryc. VIIIA: 17.6, Ryc. VIIIB: 95.

Nr 103. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 1/2014, jednostka stratygraficzna 1003, sektor I, szczyt wału; badania 2014;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można określić;
D. USMA, nr inw. Cz/17/2014;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIB: 96.

Nr 104. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 1/2014, jednostka stratygraficzna 1008, sektor II, skłon wału; badania 2014;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/48/2014;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 8.5b/4, Ryc. VIIIB: 97.

Nr 105. 2 fragmenty bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 1/2014, jednostka stratygraficzna 1081, głębokość 310-320 cm; badania 2014;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w trójkątnej formie; *forma końcówek* – trójkątna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,65 cm, średnica bransolety: 5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – czarna/ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/151/2014;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 4;
F. Ryc. VIIIA: 2.2, Ryc. VIIIB: 98.

Nr 106. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2032a, głębokość 10-15/20 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,56 cm, średnica bransolety: 5,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/8/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 5;
F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 99.

Nr 107. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2032, głębokość 25-30 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,50 cm, średnica bransolety: 6,52 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, obecnie nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/48/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 6;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 100.

Nr 108. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2032, gł. 25-30 cm; badania 2015;
B. 2 fragmenty bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska (błękitna), obecnie nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/51/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 7;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 101.

Nr 109. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2033, gł. 25-30 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, końcówka pałeczki spłaszczona; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,71 cm, średnica bransolety: 6,17 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska (fioletowa [?]), obecnie nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/58/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 8;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 102.

Nr 110. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2033, gł. 25-30 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, nitka szklana nawinięta spiralnie na trzon; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – szklana nitka spiralnie skręcona wokół trzonu; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,3 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. USMA, nr inw. Cz/60/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 9;
F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 103.

Nr 111. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2033, gł. 35-40 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,48 cm, średnica bransolety: 5,93 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta, ornament – żółta, opakowa;
D. USMA, nr inw. Cz/61/2015;

E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 10;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 104.

Nr 112. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2033, gł. 40-45 cm; badania 2015;
B. fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, nitka szklana nawinięta spiralnie na trzon; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – szklana nitka spiralnie skręcona wokół trzonu; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: 5,34 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – jasnożółta, przejrzysta, ornament – czerwona/brązowa (?), opakowa;
D. USMA, nr inw. Cz/66/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 11;
F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 105.

Nr 113. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2032, gł. 40-45 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty, skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,3 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/72/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 12;
F. Ryc. VIIIA: 7.5b/3, Ryc. VIIIB: 106.

Nr 114. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2035, gł. 45-50 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,58 cm, średnica bransolety: 5,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/73/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 13;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 107.

Nr 115. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2034, gł. 0-10 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska (błękitna), obecnie nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/77/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 14;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 108.

Nr 116. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2034, gł. 0-10 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,41 cm, średnica bransolety: 5,4 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielononiebieska, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/95/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 15;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 109.

Nr 117. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2033, gł. 50-55 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/109/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 16;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 110.

Nr 118. Dwa fragmenty bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2032, gł. 40-45 cm; badania 2015;
B. 2 fragmenty bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 5,55 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/173/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 17;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 111.

Nr 119. Trzy fragmenty bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2036, gł. 90-100 cm; badania 2015;
B. 3 fragmenty bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,56 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – zielona, przejrzysta, nitka szklana – brązowa (czerwona?), nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/185/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 18;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 112.

Nr 120. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, z hałdy; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,54 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/208/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 113.

Nr 121. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, z hałdy; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,72 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – zielona, obecnie nieprzezroczysta, nitka szklana – żółta, opakowa;

D. USMA, nr inw. Cz/211/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 20;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 114.

Nr 122. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2036, gł. 110-120 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, kształtowana w formie, wyciągnięta na płaskiej powierzchni; *forma końcówek* – półokrągła; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,44 x 0,91 cm, średnica bransolety: 5,53 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, przejrzysta; *wady masy szklanej:* podłużne pęcherze gazowe, biegnące równolegle do osi bransolety;
D. USMA, nr inw. Cz/216/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 21;
F. Ryc. VIIIA: 2.1, Ryc. VIIIB: 115.

Nr 123. Dwa fragmenty bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2038, gł. 100-110 cm; badania 2015;
B. Dwa fragmenty bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka kształtowana w formie, wyciągana i skręcona spiralnie, ornament odciśnięty w formie i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – regularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,62 cm, średnica bransolety: 5,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieskozielona, obecnie nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/218/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 22;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 116.

Nr 124. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2038, gł. 120-130 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, obecnie nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/244/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 23;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 117.

Nr 125. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2041, gł. 120-130 cm; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,48 cm, średnica bransolety: 3,72 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można określić;
D. USMA, nr inw. Cz/249/2015;
E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 24;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 118.

Nr 126. Trzy fragmenty bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2038, gł. 120-130 cm; badania 2015;
B. 3 fragmenty bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,56 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, obecnie nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/283/2015;

E. Wajda *et al*. 2023, Ryc. 1: 25;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 119.

Nr 127. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, z hałdy; badania 2015;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,73 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/355/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 120.

Nr 128. Dwa fragmenty bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2112, głębokość 35-45 cm, skłon wału; badania 2016;
B. 2 fragmenty bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, kształtowana w formie/ wyciągnięta na płaskiej powierzchni; *forma końcówek* – półokrągła/trójkątna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,63 x 0,53 cm, średnica bransolety: 5,61 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/49/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIB: 121.

Nr 129. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2113, głębokość 65-75 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana nałożona na trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,3 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – zielona, obecnie nieprzezroczysta, nitka szklana – żółta, opakowa;
D. USMA, nr inw. Cz/75/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 122.

Nr 130. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2113, głębokość 65-75 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można określić, bransoleta zachowana w niewielkich fragmentach; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, obecnie nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/81/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 131. Fragment bransolety szklanej
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2112A, głębokość 35-45 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,40 cm, średnica bransolety: 5,12 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, słabo przejrzysta;

D. USMA, nr inw. Cz/21/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIB: 123.

Nr 132. Fragment bransolety szklanej

A. Czermno, stan. 3, znalezisko luźne (znaleziono za płotem ostatniego domu po lewej stronie drogi); dar pozyskany w 2016;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,77 cm, średnica bransolety: 5,96 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, obecnie nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/114/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 124.

Nr 133. Fragment paciorka szklanego

A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 5, w-wa I, głębokość 440 cm; badania 1952;
B. 1 fragment paciorka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania i kształtowany swobodnie; *forma korpusu* – rybkowata; *wymiary:* średnica 1,34 cm, *wysokość:* nie zachowana; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 44/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 23, Ryc. 19: 1;
F. Ryc. VIIIA: 14.7, Ryc. VIIIB: 125.

Nr 134. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 2, w-wa II, głębokość 450-440 cm; badania 1952;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus; *forma korpusu* – walcowata; *forma ornamentu:* nie można ustalić; *wymiary:* średnica 0,65 x 0,57 x 0,55 cm, *wysokość:* 1,13 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – ciemnobrunatna, nieprzezroczysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 106/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 58, Ryc. 19: 3;
F. –

Nr 135. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 8, w-wa II, głębokość 421 cm; badania 1952;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus; *forma korpusu* – pierścieniowata; *forma ornamentu:* różnej wielkości kropki (płaskie) na całej powierzchni korpusu; *wymiary:* średnica 1,49 cm, *wysokość:* 0,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta; ornament – biała (?), opakowa;
D. MZZ, nr inw. 125/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 70, Ryc. 19: 4;
F. Ryc. VIIIA: 15.10, Ryc. VIIIB: 126.

Nr 136. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 6, w-wa II, głębokość 405 cm; badania 1952;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0, 62 cm, *wysokość:* 0,65 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – jasnoniebieska, obecnie słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 172/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 107, Ryc. 19: 5;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 127.

Nr 137. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, pole A, działka 2, w-wa I, głębokość 400 cm; badania 1952;
- **B.** Paciorek; szkło;
- **C.** *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych*: na korpusie, przy obu powierzchniach przykanalikowych niezatopione brzegi i końce nitki szklanej; *forma korpusu* – stożkowata, nieregularna; *wymiary:* średnica 0,42 cm, *wysokość:* 0,78-1,01 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta; *wady masy szklanej:* nieliczne, okrągłe pęcherze gazowe;
- **D.** MZZ, nr inw. 211/52;
- **E.** Florkiewicz 2016a, nr kat. 125, Ryc. 19: 6;
- **F.** Ryc. VIIIA: 14.5, Ryc. VIIIB: 128.

Nr 138. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, pole A, działka 6, w-wa II, głębokość 385 cm; badania 1952;
- **B.** Paciorek; szkło;
- **C.** *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,26 cm, *wysokość:* 0,68 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, słabo przejrzysta;
- **D.** MZZ, nr inw. 235/52;
- **E.** Florkiewicz 2016a, nr kat. 143, Ryc. 19: 8;
- **F.** Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 129.

Nr 139. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, działka 2, w-wa III, głębokość 366 cm; badania 1952;
- **B.** Paciorek; szkło;
- **C.** *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – 3-segmentowa, segmenty pierścieniowate (słabo wyodrębnione); *ślady zabiegów technicznych*: ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika; *wymiary:* średnica 0,45 cm, *wysokość:* 1,19 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – ciemnoniebieska, słabo przejrzysta; *wady masy szklanej:* nieliczne, okrągłe pęcherze gazowe;
- **D.** MZZ, nr inw. 299/52;
- **E.** Florkiewicz 2016a, nr kat. 191, Ryc. 19: 10;
- **F.** Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 130.

Nr 140. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, pole A, działka 4, w-wa III, głębokość 370 cm; badania 1952;
- **B.** Paciorek; szkło;
- **C.** *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – pierścieniowata; *ślady zabiegów technicznych*: ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika; *wymiary:* średnica 1,3 cm, *wysokość:* 0,93 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;
- **D.** MZZ, nr inw. 307/52;
- **E.** Florkiewicz 2016a, nr kat. 198, Ryc. 19: 11;
- **F.** Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 131.

Nr 141. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, pole A, działka 5, w-wa I, głębokość 420 cm; badania 1952;
- **B.** Paciorek; szkło;
- **C.** *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus; *forma korpusu* – pierścieniowata; *forma ornamentu:* trzy pojedyncze guzy dookoła korpusu; *wymiary:* średnica 1,01-1,19 cm, *wysokość:* 0,58-0,62 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – ciemnobrunatna, nieprzezroczysta; ornament – żółta, opakowa;
- **D.** MZZ, nr inw. 350/52;
- **E.** Florkiewicz 2016a, nr kat. 222, Ryc. 19: 12;
- **F.** Ryc. VIIIA: 15.10, Ryc. VIIIB: 132.

Nr 142. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, pole A, odkryty w studni grodowej, głębokość 170 cm; badania 1952;
- **B.** Paciorek; szkło;

C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania, kształtowany; *ślady zabiegów technicznych:* ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika, niewtopione brzegi nitki szklanej na powierzchniach przykanalikowych; *forma korpusu* – dwustożkowa; *wymiary:* średnica 0,71 cm, *wysokość:* 0,57-0,69 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 456/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 282, Ryc. 19: 13;
F. Ryc. VIIIA: 14.6, Ryc. VIIIB: 133.

Nr 143. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 1, w-wa II, głębokość 400-390 cm; badania 1952;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,46 cm, *wysokość:* 0,22 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta; *wady masy szklanej:* nieliczne, okrągłe pęcherze gazowe;
D. MZZ, nr inw. 570/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 353, Ryc. 19: 14;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 134.

Nr 144. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 1, w-wa II, głębokość 400-390 cm; badania 1952;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,72 cm, *wysokość:* 0,43 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, przejrzysta; *wady masy szklanej*: nieliczne, okrągłe pęcherze gazowe;
D. MZZ, nr inw. 578/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 361, Ryc. 19: 17;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 135.

Nr 145. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 1, w-wa II, głębokość 380 cm; badania 1952;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – dwusegmentowy, segmenty pierścieniowate; *wymiary:* średnica 0,61 cm, *wysokość:* 0,39-0,46 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, obecnie nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 588/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 368, Ryc. 19: 18;
F. Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 136.

Nr 146. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 4, głębokość 330 cm; badania 1952;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych*: ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika; *forma korpusu* – dwusegmentowy, segmenty pierścieniowate; *wymiary:* średnica 0,61 cm, wysokość 1,13 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, przejrzysta; *wady masy szklanej*: nieliczne, okrągłe i podłużne pęcherze gazowe układające się poprzecznie do osi kanalika;
D. MZZ, nr inw. 605/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 380, Ryc. 19: 19;
F. Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 137.

Nr 147. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 3, działka 7, ćwiartka B, w-wa III, głębokość 50 cm; badania 1976;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nie można stwierdzić; *forma korpusu* – kulista (zniekształcona); *wymiary:* średnica 0,93 cm, *wysokość:* 1 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można stwierdzić, paciorek wtórnie przepalony;

D. MZZ, nr inw. 7/76;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 138.

Nr 148. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 3, w-wa IV, głębokość 35 cm; badania 1976;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus; *forma korpusu* – walcowata/wrzecionowata; *forma ornamentu:* dookoła korpusu linia spiralna; *wymiary:* średnica 0,55 cm, *wysokość:* 1,55 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – ciemnobrunatna, nieprzezroczysta; ornament – zielona, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 46/76;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 202, Ryc. 25: 20;
F. Ryc. VIIIA: 15.10, Ryc. VIIIB: 139.

Nr 149. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, głębokość 130 cm; badania 1977;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus, zygzak wykonany ostrym narzędziem; *forma korpusu* – walcowata; *forma ornamentu:* wielokrotne linie zygzakowate (płaskie) dookoła korpusu; *wymiary:* średnica 0,65 cm, *wysokość:* 1,13 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – ciemnobrunatna, nieprzezroczysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. Z1/77;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 15.10, Ryc. VIIIB: 140.

Nr 150. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka C, głębokość 130 cm; badania 1977;
B. Paciorek, szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania, kształtowany; *ślady zabiegów technicznych:* ciągi szkła układające się równoległe do osi kanalika; *forma korpusu* – czworoboczna z zaokrągloną powierzchnią przykanalikową; *wymiary:* średnica 0,9 cm, *wysokość:* 0,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – jasnoniebieska, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 65/77;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.8, Ryc. VIIIB: 141.

Nr 151. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 75 cm; badania 1977;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nie można określić; *wymiary:* średnica 0,91 cm, *wysokość:* 0,49 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można określić, paciorek wtórnie przepalony;
D. MZZ, nr inw. 720/77;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 142.

Nr 152. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 5 cm; badania 1977;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus; *forma korpusu* – pierścieniowata; *forma ornamentu:* trzy pojedyncze guzy dookoła korpusu; *wymiary:* średnica 0,32-0,44 cm, *wysokość:* 0,78-1,01 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – zielona, opakowa (?); ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 727/77;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 15.10, Ryc. VIIIB: 143.

Nr 153. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 12 cm; badania 1977;
- **B.** Paciorek; szkło;
- **C.** *Technika wykonania osnowy:* nawijania, kształtowany; *ślady zabiegów technicznych*; ciągi szkła układające się równoległe do osi kanalika, niezatopiony brzeg nitki szklanej przy powierzchni przykanalikowej; *forma korpusu* – dwustożkowa; *wymiary:* średnica 0,78 cm, *wysokość:* 0,86 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
- **D.** MZZ, nr inw. 749/77;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. VIIIA: 14.6, Ryc. VIIIB: 144.

Nr 154. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 13 cm; badania 1977;
- **B.** Paciorek; szkło;
- **C.** *Technika wykonania osnowy:* nawijania, kształtowany; *wady masy szklanej:* ciągi szkła układające się równoległe do osi kanalika; *forma korpusu* – dwustożkowa; *wymiary:* średnica 0,77 cm, *wysokość:* 0,97 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
- **D.** MZZ, nr inw. 755/77;
- **E.** Florkiewicz 2016b, nr kat. 310, Ryc. 25: 15;
- **F.** Ryc. VIIIA: 14.6, Ryc. VIIIB: 145.

Nr 155. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B; badania 1977;
- **B.** Paciorek; szkło;
- **C.** *Technika wykonania osnowy:* nawijania, kształtowany; *technika wykonania ornamentu:* owinięcie wewnętrznej warstwy szkła metalową folią; *forma korpusu* – dwustożkowa; *forma ornamentu:* pas metalowej folii; *wymiary:* średnica 0,96 cm, *wysokość:* 0,93 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – obecnie ciemnobrunatna, nieprzezroczysta; ornament – folia metalowa;
- **D.** MZZ, nr inw. 780/77;
- **E.** Florkiewicz 2016b, nr kat. 327;
- **F.** Ryc. VIIIA: 15.11, Ryc. VIIIB: 146.

Nr 156. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka C, głębokość 198,88 cm; badania 1978;
- **B.** Fragment paciorka; szkło;
- **C.** *Technika wykonania osnowy:* nawijania, kształtowany; *wady masy szklanej:* ciągi szkła układające się spiralnie i równoległe do osi kanalika; niewtopiony koniec nitki szklanej na korpusie; *forma korpusu* – dwustożkowa; *wymiary:* średnica 0,96 cm, *wysokość:* nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
- **D.** MZZ, nr inw. 135/78;
- **E.** Florkiewicz 2016b, nr kat. 538, Ryc. 25: 17;
- **F.** Ryc. VIIIA: 14.6, Ryc. VIIIB: 147.

Nr 157. Paciorek szklany
- **A.** Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka C, z hałdy; badania 1978;
- **B.** Paciorek; szkło;
- **C.** *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,51 cm, *wysokość:* 0,25 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, słabo przejrzysta;
- **D.** MZZ, nr inw. 226/78;
- **E.** Florkiewicz 2016b, nr kat. 549, Ryc. 25: 19;
- **F.** Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 148.

Nr 158. Paciorek szklany (?)
- **A.** Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka C, głębokość 194, 9 cm; badania 1978;
- **B.** Paciorek; szkło;

C. *Technika wykonania osnowy:* nie można określić, paciorek wtórnie przepalony; *wymiary*: średnica: 0,87 cm, wysokość: 0,67 cm;
D. MZZ, nr inw. 322/78;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 149.

Nr 159. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka D, głębokość 193, 56 cm; badania 1978;
B. Fragment paciorka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* niezatopiony brzeg nitki szklanej przy krawędzi przykanalikowej; *forma korpusu* – kulista (wydłużona); *wymiary:* średnica 0,49 cm, *wysokość:* 0,57 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta; *wady masy szklanej:* liczne okrągłe pęcherze gazowe;
D. MZZ, nr inw. 330/78;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 723;
F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 150.

Nr 160. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, ar 31, ćwiartka D; badania 1978;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* niezatopiony brzeg nitki szklanej przy krawędzi przykanalikowej; *forma korpusu* – kulista (wydłużona); *wymiary:* średnica 0,62 cm, *wysokość:* 0,53 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta; *wady masy szklanej:* liczne okrągłe pęcherze gazowe;
D. MZZ, nr inw. 440/78;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 518, Ryc. 25: 16;
F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 151.

Nr 161. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, ar 31, ćwiartka B, z powierzchni; badania 1979;
B. Fragment paciorka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus; *forma korpusu* – kulisty, wydłużony; *forma ornamentu:* linia spiralna (płaska) nawinięta nieregularnie dookoła korpusu; *wymiary:* średnica 0,77 cm, *wysokość:* 0,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – ciemnobrunatna, nieprzezroczysta; ornament – żółta, opakowa, zielona opakowa;
D. MZZ, nr inw. 707/79;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 15.10, Ryc. VIIIB: 152.

Nr 162. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 2, wykop IID, ćwiartka B, w-wa II; badania 1979;
B. Fragmenty paciorka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nie można stwierdzić, paciorek wtórnie przepalony (?);
D. Zaginął, dawny nr inw. 749/79;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 885;
F. –

Nr 163. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 2, wykop IIE, w-wa IV; badania 1979;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nie można stwierdzić, paciorek wtórnie przepalony (?); wymiary: średnica – 1,20 cm, wysokość – 1,59 cm;
D. MZZ, nr inw. 820/79;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 153.

Nr 164. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 2, wykop IIG, Pomost, w-wa IV, głębokość 50-60 cm; badania 1985;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus; *forma korpusu* – kulista; *forma ornamentu:* różnej wielkości kropki (płaskie) na całej powierzchni korpusu; *wymiary:* średnica 1,17 cm, *wysokość:* 1,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – brunatna, nieprzezroczysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 8/85;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 15.10, Ryc. VIIIB: 154

Nr 165. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 2, wykop IIG, Pomost, w-wa IV, głębokość 50-60 cm; badania 1985;
B. Fragment paciorka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania, kształtowany; *forma korpusu* – rybkowata; *wymiary:* średnica 1,25 cm, *wysokość:* nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 110/85;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.7, Ryc. VIIIB: 155.

Nr 166. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 2, z powierzchni; badania grudzień 2015;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* cięty lub szlifowany; *forma korpusu* – oktagon zakończony z obu stron szlifem zbliżonym do rozetkowego (każda ścianka oktagonu zakończona z obu stron szlifem z trzema trójkątami), powierzchnie przytworowe ścięta na płasko; *wymiary:* średnica 0,77 cm, *wysokość:* 2,63 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielonkawoniebieska, nieprzezroczysta;
D. MT, nr inw. Cz/43/2015A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 15.12, Ryc. VIIIB: 156.

Nr 167. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 2, z powierzchni; badania październik 2010;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – dwusegmentowy, jeden korpus – kulisty, drugi – pierścieniowaty, segmenty połączone korpusami; *wymiary:* średnica 0,76 cm, *wysokość:* 1,08 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – zielona, obecnie nieprzezroczysta;
D. MT, nr inw. MT/1318/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 157.

Nr 168. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, z powierzchni; badania październik 2010;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – czterosegmentowa, segmenty walcowate, segmenty połączone korpusami; *wymiary:* średnica 0,52 cm, *wysokość:* 1,77 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska (kobaltowa), słabo przejrzysta; *wady masy szklanej*: bardzo dużo okrągłych i podłużnych pęcherzy gazowych i kapilarów, układających się lekko spiralnie w stosunku do osi kanalika;
D. MT, nr inw. MT/1293/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012,Tabl. II:18.5;
F. Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 158.

Nr 169. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 2, z powierzchni; badania październik 2010;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* odciśnięty ostrym narzędziem; *forma korpusu* – pierścieniowata; *forma ornamentu:* dookoła korpusu odciśnięte żłobki równolegle do osi kanalika, żłobki są nierównej grubości; *wymiary:* średnica 1,09 cm, *wysokość:* 0,69 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta; *wady masy szklanej*: bardzo dużo okrągłych i podłużnych pęcherzy gazowych i kapilarów, układających się lekko spiralnie w stosunku osi do kanalika;
D. MT, nr inw. MT/1548/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.18.7;
F. Ryc. VIIIA: 14.9, Ryc. VIIIB: 159.

Nr 170. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, ar 282 – B, jednostka stratygraficzna 1, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika; *forma korpusu* – sześciosegmentowy, segmenty pierścieniowate; *wymiary:* średnica 1,49 cm, *wysokość:* 0,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/156/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 160.

Nr 171. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 1, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika; *forma korpusu* – dwusegmentowy, segmenty pierścieniowate; *wymiary:* 0,5 cm, *wysokość:* 0,65 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/427/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 161.

Nr 172. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, ar 283 – A, jednostka stratygraficzna 1, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika; *forma korpusu* – sześciosegmentowy, segmenty pierścieniowate; *wymiary:* średnica 0,36 cm, *wysokość:* 1,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/436/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 162a.

Nr 173. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – B, jednostka stratygraficzna 89, obiekt 28/2013; badania 2013;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania, wyciągania; *ślady zabiegów technicznych:* ciągi szkła układające się równolegle do osi kanalika; *forma korpusu* – pieciosegmentowy, segmenty pierścieniowate; *wymiary:* średnica 1,64 cm, *wysokość:* 0,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/491/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.1, Ryc. VIIIB: 162b.

Nr 174. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 1, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus; *forma korpusu* – walcowata; *forma ornamentu:* wielokrotne linie faliste wtopione dookoła korpusu; *wymiary:* średnica 0,59 cm, *wysokość:* 1,14 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – trzon – brązowa, nieprzezroczysta, ornament – biała, opakowa;
D. USMA, nr inw. Cz/535/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 15.10, Ryc. VIIIB: 163.

Nr 175. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, ar 283 – A, jednostka stratygraficzna 1, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika; *forma korpusu* – dwusegmentowy, segmenty kuliste; *wymiary:* średnica 0,53 cm, *wysokość:* 1,02 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/546/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 164.

Nr 176. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, ar 283 – A, jednostka stratygraficzna 1, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Fragment paciorka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych*: ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,64 cm, *wysokość:* 0,52 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/552/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 165.

Nr 177. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 1, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,81 cm, *wysokość:* 0,36 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/560/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 166.

Nr 178. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, ar 283 – A, jednostka stratygraficzna 1, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych* – ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika, na jednej z powierzchni przykanalikowych niewtopiony brzeg nitki szklanej; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,69 cm, *wysokość:* 0,39 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/583/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 167.

Nr 179. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 3, ar 231 – D, jednostka stratygraficzna 1, z przesiewania hałdy; badania 2013;

B. Paciorek; szkło;

C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania, formowany; *technika wykonania ornamentu*: wtopiony w korpus; *ślady zabiegów technicznych:* ciągi szkła układające się spiralnie do osi kanalika; *forma korpusu* – graniastosłupowa; forma ornamentu: na każdej ściance paciorka wtopiony romb; *wymiary:* średnica 0,68 cm, *wysokość:* 0,91 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – niebieska, przejrzysta, ornament – żółta;

D. USMA, nr inw. Cz/646/2013;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. VIIIA: 15.11, Ryc. VIIIB: 168.

Nr 180. Paciorek szklany, fragment

A. Czermno, stan. 3, ar 283 – A, jednostka stratygraficzna 1, z przesiewania hałdy; badania 2013;

B. Fragment paciorka; szkło;

C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – kulista; *wymiary:* średnica 0 ,42 cm, *wysokość:* 0,47 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, obecnie nieprzezroczysta;

D. USMA, nr inw. Cz/233/2013;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 169.

Nr 181. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 1/2014, jednostka stratygraficzna 1071, sektor II – skłon wału; badania 2014;

B. Paciorek; szkło;

C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* smugi szkła układające się spiralnie do osi kanalika; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,68 cm, *wysokość:* 0,43 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, obecnie nieprzezroczysta;

D. USMA, nr inw. Cz/111/2014;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 170.

Nr 182. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2038, głębokość 129-130 cm; badania 2015;

B. Paciorek; szkło;

C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* na jednej z powierzchni przykanalikowych niewtopiony brzeg nitki szklanej; *forma korpusu* – stożkowa, nieregularna; *wymiary:* średnica: 0,63cm, 0,57 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* żółta, mocno przejrzysta; *wady masy szklanej*: okrągłe i podłużne pęcherze gazowe, układające się lekko spiralnie do osi kanalika;

D. USMA, nr inw. Cz/214/2015;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 171.

Nr 183. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, z hałdy; badania 2015;

B. Paciorek; szkło;

C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu*: oczka wykonane w technice mozaikowej, wtopione na płasko w korpus; *forma korpusu* – kulista; *ślady zabiegów technicznych:* na jednej z powierzchni przykanalikowych niewtopiony brzeg nitki szklanej; *forma ornamentu:* trzy-warstwowe owalne oczka; *wymiary:* średnica 1,12 cm, *wysokość:* 0,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – niebieska, obecnie nieprzezroczysta, oczka – dwie warstwy ciemnozielone nieprzezroczyste, jedna z warstw – biała, opakowa;

D. USMA, nr inw. Cz/229/2015;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.10, Ryc. VIIIB: 172.

Nr 184. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 3, ar 229 – C, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 40-50 cm, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Fragment paciorka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy*; nie można stwierdzić, paciorek zachowany w niewielkim fragmencie; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/265/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 185. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 2, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2041, głębokość 130-140 cm; badania 2015;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania:* oczko wtopione na płasko w korpus; *ślady zabiegów technicznych:* przy jednej z powierzchni przykanalikowych niewtopiona końcówka nitki szklanej; *forma korpusu* – pierścieniowata; *forma ornamentu:* okrągłe (nie-regularne) płaskie oczko na środku korpusu; *wymiary:* średnica 0,62 cm, *wysokość:* 0,45 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – zielona, przejrzysta; ornament – brązowa (?), nieprzezroczysta; *wady masy szklanej*: okrągłe i podłużne pęcherze gazowe układające się dookoła kanalika;
D. USMA, nr inw. Cz/257/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.10, Ryc. VIIIB: 173.

Nr 186. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2038, głębokość 130-140 cm; badania 2015;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nie można określić, paciorek wtórnie przepalony (?); *forma*: kulista; wymiary: średnica – 0,8 cm, wysokość – 0,71 cm;
D. USMA, nr inw. Cz/262/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 174.

Nr 187. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2038, głębokość 130-140 cm; badania 2015;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* niewtopione brzegi nitki szklanej na powierzchni korpusu; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,84 cm, *wysokość:* 0,44 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnoniebieska, nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/265/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 175.

Nr 188. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2038, głębokość 110-120 cm; badania 2015;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – paciorek dwusegmentowy, jeden korpus – kulisty, drugi – pierścieniowaty, segmenty połączone korpusami; *wymiary:* średnica 0,58 cm, *wysokość:* 0,95 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – nie można określić;
D. USMA, nr inw. Cz/266/2015;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 176.

Nr 189. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2038, głębokość 120-130 cm; badania 2015;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,6 cm, *wysokość:* 0,31 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, mocno przejrzysta; *wady masy szklanej*: okrągłe i podłużne pęcherze gazowe układające się dookoła kanalika;
D. USMA, nr inw. Cz/271/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 177.

Nr 190. Fragment paciorka szklanego
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2052, głębokość 150-160 cm; badania 2015;
B. 1 fragment paciorka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,64 cm, *wysokość:* 0,34 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta; *wady masy szklanej*: okrągłe i podłużne pęcherze gazowe układające się dookoła kanalika;
D. USMA, nr inw. Cz/324/2015;
E. zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 178.

Nr 191. Fragment paciorka szklanego
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2056/2064, głębokość 150-160 cm; badania 2015;
B. 1 fragment paciorka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – kulista; *wymiary:* średnica 0,42 cm, *wysokość:* 0,44 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – zielona, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/328/2015;
E. zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIB: 179.

Nr 192. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, wykop 2/2015, z hałdy; badania 2015;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,7 cm, *wysokość:* 0,32 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta; *wady masy szklanej*: okrągłe i podłużne pęcherze gazowe układające się dookoła kanalika;
D. USMA, nr inw. Cz/385/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 180.

Nr 193. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2112A, głębokość 55-65 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* z jeden strony paciorka, przy powierzchni przykanalikowej i na korpusie – wgniecenie; *forma korpusu* – pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,5 cm, *wysokość:* 0,39 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/50/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 181.

Nr 194. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2113, głębokość 65-75 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* niewtopiony brzeg nitki szklanej na korpusie; *forma korpusu* – paciorek trzysegmentowy, korpusy walcowate, nieregularne, połączone korpusami; *wymiary:* średnica – 0,45 cm, *wysokość:* 1,55 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska (kobaltowa), słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/76/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.4, Ryc. VIIIB: 182.

Nr 195. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2113, głębokość 65-75 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* odciśnięty ostrym narzędziem; *forma korpusu* – pierścieniowata; *forma ornamentu:* dookoła korpusu odciśnięte żłobki równolegle do osi kanalika, żłobki są nierównej grubości; *wymiary:* średnica – 0,75 cm, *wysokość:* 0,35 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, obecnie nieprzezroczysta;
D. USMA, nr inw. Cz/77/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.9, Ryc. VIIIB: 183.

Nr 196. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2113, głębokość 65-75 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus; *forma korpusu* – pierścieniowata; *forma ornamentu:* okrągłe (nieregularne) płaskie oczko na korpusie; *wymiary:* średnica 0,71 cm, *wysokość:* 0,4 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – zielona, obecnie nieprzezroczysta, ornament – żółta, opakowa (?);
D. USMA, nr inw. Cz/78/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.10, Ryc. VIIIB: 184.

Nr 197. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2113, głębokość 65-75 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* przy jednej z powierzchni przykanalikowych niewtopiona końcówka nitki szklanej; *forma korpusu*: walcowata, nieregularna *wymiary:* średnica 0,5 cm, *wysokość:* 0,53 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/79/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 185.

Nr 198. Paciorek szklany

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2113, głębokość 65-75 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* przy jednej z powierzchni przykanalikowych niewtopiona końcówka nitki szklanej; *forma korpusu*: pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,2 cm, *wysokość:* 0,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/80/2016;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 186.

Nr 199. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2113, głębokość 95-105 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Fragment paciorka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* przy jednej z powierzchni przykanalikowych niewtopiona końcówka nitki szklanej; *forma korpusu*: pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,2 cm, *wysokość:* 0,51 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/87/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 187.

Nr 200. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2113, z przesiewania hałdy; badania 2016;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* przy jednej z powierzchni przykanalikowych niewtopiona końcówka nitki szklanej; *forma korpusu*: pierścieniowata, nieregularna; *wymiary:* średnica 0,7 cm, *wysokość:* 0,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można określić;
D. USMA, nr inw. Cz/89/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.3, Ryc. VIIIB: 188.

Nr 201. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 3/2016, jednostka stratygraficzna 2113, głębokość 95-105 cm, skłon wału; badania 2016;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *forma korpusu* – stożkowa, nieregularna; *wymiary:* średnica 0,48 cm, *wysokość:* 0,86 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można określić;
D. USMA, nr inw. Cz/58/2016;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 14.5, Ryc. VIIIB: 189.

Nr 202. Paciorek szklany
A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 51, obiekt 17/2013; badania 2013;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania; *ślady zabiegów technicznych:* przy jednej z powierzchni przykanalikowych niewtopiona końcówka nitki szklanej; *forma korpusu*: pierścieniowata; *wymiary:* średnica 0,66 cm, *wysokość:* 0,44 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, słabo przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/429/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 13.2, Ryc. VIIIB: 190.

Nr 203. Pierścionek/kółko szklane
A. Czermno, stan. 1, pole A; badania 1952;
B. Fragment pierścionka/kółka; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła/owalna; *forma ornamentu* – nie ornamentowany; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,39 cm, średnica pierścionka: 1,45 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta; *wady masy szklanej*: okrągłe i podłużne pęcherze gazowe układające się wzdłuż osi pałeczki szklanej;
D. MZZ, nr inw. 236/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 144, Ryc. 19: 9;
F. Ryc. VIIIA: 16.1, Ryc. VIIIB: 191.

Nr 204. Pierścionek/kółko szklane

A. Czermno, stan. 1, pole A; badania 1952;
B. Fragment pierścionka/kółka; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – półokrągła; *forma ornamentu* – nie ornamentowany; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,33 cm, średnica pierścionka: 1,82 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnożółta, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 574/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 357, Ryc. 19: 15;
F. Ryc. VIIIA: 16.1, Ryc. VIIIB: 192.

Nr 205. Obrączka szklana

A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 3, w-wa II, głębokość 380-390 cm; badania 1952;
B. Fragment obrączki; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, ornament odciśnięty ostrym narzędziem; *forma końcówek* – półokrągła, spłaszczona; *forma ornamentu* – na całej powierzchni pałeczki ukośne żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,2 x 0,7 cm, średnica pierścionka: 1,81 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 579/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 363, Ryc. 19: 16;
F. Ryc. VIIIA: 16.2, Ryc. VIIIB: 193.

Nr 206. Pierścionek szklany

A. Czermno, stan. 2, wykop IIA, działka 2, w-wa II; badania 1976;
B. Fragment pierścionka; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, jedna końcówka spłaszczona; *forma końcówek* – półokrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowany; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica pierścionka: 2,06 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, słabo przejrzysta; *wady masy szklanej*: nieliczne, podłużne i okrągłe pęcherze gazowe;
D. MZZ, nr inw. 6/76;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 45, Ryc. 22: 5;
F. Ryc. VIIIA: 16.1, Ryc. VIIIB: 194.

Nr 207. Pierścionek/kółko szklane

A. Czermno, stan. 3, osada, działka 1, ćwiartka D, w-wa I; badania 1976;
B. Fragment pierścionka; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, jedna końcówka spłaszczona; *forma końcówek* – półokrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowany; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica pierścionka: 1,47 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska, przejrzysta; *wady masy szklanej*: nieliczne, podłużne i okrągłe pęcherze gazowe;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 123, Ryc. 23: 8;
F. Ryc. VIIIA: 16.1, Ryc. VIIIB: 195.

Nr 208. Pierścionek/kółko szklane

A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, w-wa II; badania 1977;
B. Fragment pierścionka; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, jedna końcówka spłaszczona; *forma końcówek* – półokrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowany; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,36 cm, średnica pierścionka: 1,95 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta; *wady masy szklanej*: liczne, podłużne i okrągłe pęcherze gazowe;
D. MZZ, nr inw. 15/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 213, Ryc. 24: 10;
F. Ryc. VIIIA: 16.1, Ryc. VIIIB: 196.

Nr 209. Pierścionek szklany

A. Czermno, stan. 2, wykop nr 2, strop obiektu nr 1; badania październik 2010;
B. Fragment pierścionka; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – półokrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowany; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,36 cm, średnica pierścionka: 1,95 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta; *wady masy szklanej*: liczne, podłużne i okrągłe pęcherze gazowe;
D. MT, MT/1669/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.18.8;
F. Ryc. VIIIA: 16.1, Ryc. VIIIB: 197.

Nr 210. Wstawka/oczko szklane
A. Czermno, stan. 1, działka 57, w-wa I, głębokość 0-10 cm; badania 1952;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – odlewana; *forma* – półokrągła, wydłużona; *wymiary:* średnica: 0,90 x 1,58cm cm, wysokość: 0,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – fioletowa, nieprzezroczysta;
D. MT, nr inw. 49/52;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 16.3; Ryc. VIIIB: 198.

Nr 211. Fragment naczynia szklanego
A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 2, w-wa II, głębokość 400-390 cm; badania 1952;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment wylewu; *technika wykonania* – wydmuchiwania; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,15 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 213/52;
E. Florkiewicz 2016a, nr kat. 127, Ryc. 18: 12;
F. Ryc. VIIIA: 17.2, Ryc. VIIIB: 199.

Nr 212. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 1, ćwiartka C, w-wa II; badania 1976;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment brzuśca;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 11, Ryc. 26: 1;
F. –

Nr 213. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 1, ćwiartka C; badania 1976;
B. 4 fragmenty naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragmenty brzuśców (?);
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 21, Ryc. 26: 2-5;
F. –

Nr 214. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 65 cm, znad skupiska 1; badania 1977;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment szkła; *technika wykonania* – wydmuchiwania (?); *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,43 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska (kobaltowa), słabo przejrzysta; wady masy szklanej: małe, okrągłe i nieliczne pęcherze gazowe;
D. MZZ, nr inw. 31/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 230;
F. Ryc. VIIIA: 17.5, Ryc. VIIIB: 200.

Nr 215. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 9 cm; badania 1977;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* nie można określić;
D. MZZ, nr inw, 102/77;

E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 267;
F. –

Nr 216. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 11 cm; badania 1977;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment wylewu i brzuśca czarki (?); *technika wykonania* – wydmuchiwania (?); *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,30-0,65 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 701/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 280, Ryc. 26: 13;
F. –

Nr 217. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B; badania 1977;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* stopka pucharka; *technika wykonania* – wydmuchiwania; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,17 cm, średnica stopki: 2,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, przejrzysta; *wady masy szklanej*: okrągłe i podłużne pęcherze gazowe;
D. MZZ, nr inw. 726/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 293, Ryc. 26: 6;
F. Ryc. VIIIA: 17.1, Ryc. VIIIB: 201.

Nr 218. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 17 cm; badania 1977;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment brzuśca; *technika wykonania* – wydmuchiwania; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, przejrzysta;
D. MZZ, 746/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 303, Ryc. 26: 7;
F. –

Nr 219. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 16 cm; badania 1977;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment brzuśca; *technika wykonania* – wydmuchiwany w formie, ornament malowany; *forma ornamentu:* równoległe linie dookoła brzuśca; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,14 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – jasnożółta, mocno przejrzysta, ornament – czerwona/brązowa, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 750/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 305, Ryc. 26: 8;
F. Ryc. VIIIA: 17.4, Ryc. VIIIB: 202.

Nr 220. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 20 cm; badania 1977;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment brzuśca; *technika wykonania* – wydmuchiwania; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,05 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – jasnożółta, mocno przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 766/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 317, Ryc. 26: 9;
F. Ryc. VIIIA: 17.3, Ryc. VIIIB: 203.

Nr 221. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, spąg warstwy czarnej; badania 1977;
B. Siedem fragmentów naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragmenty brzuśca; *technika wykonania* – wydmuchiwania; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,05-0,07 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – jasnożółta, mocno przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 778/77;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 325, Ryc. 26: 10;
F. Ryc. VIIIA: 17.3, Ryc. VIIIB: 204.

Nr 222. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, ar 31, ćwiartka C, w-wa VII; badania 1978;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment brzuśca; *technika wykonania* – wydmuchiwania; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,15 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – jasnozielonkawa (bezbarwna), mocno przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 427/78;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 499, Ryc. 26: 11;
F. Ryc. VIIIA: 17.4, Ryc. VIIIB: 205.

Nr 223. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 2, wykop IIE, ar 1, ćwiartka B, w-wa IV; badania 1979;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment dna; *technika wykonania* – wydmuchiwania; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,25 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 805/79;
E. Florkiewicz 2016b, nr kat. 904, Ryc. 26: 12;
F. Ryc. VIIIA: 17.1, Ryc. VIIIB: 206.

Nr 224. Naczynie szklane/ fragment szkła (stłuczki szklanej [?])
A. Czermno, stan. 2, z powierzchni; badania październik 2010;
B. Fragment naczynia (?); szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment szkła; *technika wykonania* – nie można określić; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,34 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – zielona, słabo przejrzysta;
D. MT, nr inw. MT/1226/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 17.5, Ryc. VIIIB: 207.

Nr 225. Naczynie szklane/ fragment szkła (stłuczki szklanej [?])
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 1/2014, jednostka stratygraficzna 1060a, głębokość wzg. 2,3 m; badania 2014;
B. Fragment naczynia (?); szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment szkła; *technika wykonania* – nie można określić; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,21-0,56 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – niebieska (kobaltowa), nieprzezroczysta, żółta, opakowa;
D. USMA, nr inw. Cz/112/2014;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 17.5, Ryc. VIIIB: 208.

Nr 226. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 1/2014, jednostka stratygraficzna 1081, głębokość 290-300 cm; badania 2014;
B. Dwa fragmenty naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragmenty dna; *technika wykonania* – wydmuchiwania; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,27 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – bezbarwna, mocno przejrzysta;
D. USMA, nr inw. Cz/165/2014;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 17.1, Ryc. VIIIB: 209.

Nr 227. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2033, głębokość 55-60 cm; badania 2015;
B. Fragment naczynia; szkło;

C. *Stan. zachowania i forma:* fragment dna z przylepcem (?); *technika wykonania* – wydmuchiwania (?); *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,16 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – nie można określić, korozja;
D. USMA, nr inw. Cz/134/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 17.5, Ryc. VIIIB: 210.

Nr 228. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2039a, głębokość 90-100 cm; badania 2015;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment brzuśca (?); *technika wykonania* – nie można określić; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,16 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, przejrzysta; *wady masy szklanej*: okrągłe i podłużne pęcherze gazowe;
D. USMA, nr inw. Cz/179/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 17.3, Ryc. VIIIB: 211.

Nr 229. Naczynie szklane
A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2030, głębokość 120-130 cm; badania 2015;
B. Fragment naczynia; szkło;
C. *Stan. zachowania i forma:* fragment brzuśca (?); *technika wykonania* – nie można określić; *wymiary:* grubość ścianki naczynia: 0,16 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – żółta, przejrzysta; *wady masy szklanej*: okrągłe i podłużne pęcherze gazowe;
D. USMA, nr inw. Cz/242/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 17.3, Ryc. VIIIB: 212.

Nr 230. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d, działka 13; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 7/52;
E. Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 231. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d, działka 13; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona, przejrzysta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 31/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 131, Tabl. CXIV: 10;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. Ryc. VIIIB: 213.

Nr 232. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d, działka 13; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie

skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0, 5 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;

D. Zaginął, dawny nr inw. 34/52;

E. Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 233. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka a, działka 2; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;

D. Zaginął, dawny nr inw. 46/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 124, Tabl. CXIV: 3;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 234. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d, działka 12; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;

D. Zaginął, dawny nr inw. 50/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 111, Tabl. CXIII: 1;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 235. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d, działka 13; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 x 0,7 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;

D. Zaginął, dawny nr inw. 51/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 112, Tabl. CXIII: 2;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 236. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d, działka 13; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;

D. Zaginął, dawny nr inw. 59/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 113, Tabl. CXIII: 3;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28, Ryc. 38: 16;

F. –

Nr 237. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka e, działka 18; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można określić;
D. Zaginął, dawny nr inw.71/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 114, Tabl. CXIII: 4;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 238. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 31, w-wa II; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;
D. Zaginął, dawny nr inw. 74/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 116, Tabl. CXIII: 6;
F. –

Nr 239. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka g, działka 25; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;
D. Zaginął, dawny nr inw. 82/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 115, Tabl. CXIII: 5;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28, Ryc. 38: 22;
F. –

Nr 240. Dwa fragmenty bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 15, w-wa II, głębokość 35 cm; badania 1952;
B. 2 fragmenty bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,63 cm, średnica bransolety: 5,78 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 103/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 165;
F. Ryc. VIIIA: 5.5b/2, Ryc. VIIIB: 214.

Nr 241. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 29-32, w-wa II, głębokość 39 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: 5,75 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 116/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 166;
F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 215.

Nr 242. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka a, działka 4; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nitka szklana

skręcona spiralnie; *wymiary:* nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – bladoniebieska (?);

D. Zaginął, dawny nr inw. 123/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 167;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 243. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 10, w-wa II, głębokość 38; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 127/52;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 168;

F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 216.

Nr 244. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 17-20, w-wa II; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska (błękitna), przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 139/52;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 169;

F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 217.

Nr 245. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 16, w-wa II, głębokość 42; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,65 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;

D. MZZ, nr inw. 147/52;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 170;

F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 218.

Nr 246. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 17, w-wa II, głębokość 43; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, jedna końcówka pałeczki spłaszczona; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa, słabo przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 198/52;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 171;

F. Ryc. VIIIA: 2.3, Ryc. VIIIB: 219.

Nr 247. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka a, działka 4; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie

skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa;

D. Zaginął, dawny nr inw. 210/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 154;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 248. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka e, działka 20; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;

D. Zaginął, dawny nr inw. 217/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 165;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 249. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C, działka 9; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* kremowa – przypuszczalnie skorodowana lub żółta; ornament – żółta, opakowa;

D. Zaginął, dawny nr inw. 221/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 155;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 250. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka a, działka 2; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;

D. Zaginął, dawny nr inw. 225/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 156;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 251. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C, działka 9; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;

D. Zaginął, dawny nr inw. 230/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 158;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 252. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 35; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 233/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 157;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 253. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka e, działka 20; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: nie można określić, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 235/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 172;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 254. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d, działka 15-16; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 243/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 159;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28, Ryc. 38: 14;
F. –

Nr 255. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 34; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa;
D. Zaginął, dawny nr inw. 258/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 160;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 256. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka a, działka 4; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;
D. Zaginął, dawny nr inw. 260/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 161;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 257. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka a, działka I; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,4 x 0,6 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* zielono-niebieska;
D. Zaginął, dawny nr inw. 261/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 162;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 258. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka g, działka 22; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 x 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 270/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 163;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 259. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka g, działka 22; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6-10 cm (?); *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 272/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 130, Tabl. CXIV: 9;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28, Ryc. 38: 15;
F. –

Nr 260. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka a, działka I; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa;
D. Zaginął, dawny nr inw. 300/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 173;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 261. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka h, działka 29; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 7 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;

D. Zaginął, dawny nr inw. 308/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 123, Tabl. CXIV: 2;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 262. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 34; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;
D. Zaginął, dawny nr inw. 350/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 125, Tabl. CXIV: 4;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 263. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka f, działka 23; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;
D. Zaginął, dawny nr inw. 351/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 126, Tabl. CXIV: 5;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 264. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka f, działka 24; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: nie można określić, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 391/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 117, Tabl. CXIII: 7;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 265. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d, działka 13; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: nie można określić, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska; ornament – żółta;
D. b.d., nr inw. 399/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 118, Tabl. CXIII: 8;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 266. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 33; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek*

– okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta i brązowa (?) (prawdopodobnie część nitki była skorodowana);

D. Zaginął, dawny nr inw. 407/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 119, Tabl. CXIII: 9;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 267. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d, działka 15; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;

D. Zaginął, dawny nr inw. 423/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 120, Tabl. CXIII: 10;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 268. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 36; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa;

D. Zaginął, dawny nr inw. 424/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 121, Tabl. CXIII: 11;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 269. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 36; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nie ornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;

D. Zaginął, dawny nr inw. 427/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 132, Tabl. CXV: 1;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 270. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 34; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 x 0,75 cm, średnica bransolety: 5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;

D. Zaginął, dawny nr inw. 505/52;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 136, Tabl. CXV: 5;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28, Ryc. 38: 13;

F. –

Nr 271. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka h, działka 29; badania 1952;

B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,65 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 513/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 137, Tabl. CXV: 6;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 272. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka h, działka 31; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 518/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 134, Tabl. CXV: 3;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 273. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka g, działka 25-28; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 545/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 174;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28, Ryc. 38: 20;
F. –

Nr 274. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 33; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, nie można określić w jaki sposób uformowano trójkątny przekrój pałeczki; *forma końcówek* – trójkątna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 552/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 175;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28, Ryc. 38: 18;
F. –

Nr 275. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka g, działka 25; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 573/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 176;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;

F. –

Nr 276. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka h, działka 31; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* „kremowa" – przypuszczalnie skorodowana lub żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 581/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 177;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 277. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka g, działka 25; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* czarna;
D. Zaginął, dawny nr inw. 583/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 178;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 278. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 33; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 590/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 179;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 279. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 33; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* czarna;
D. Zaginął, dawny nr inw. 605/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 180;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 280. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 35; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* brązowa;

D. Zaginął, dawny nr inw. 609/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 181;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 281. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 27, w-wa III, głębokość 103 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, na korpusie podłużne ciągi szkła, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – wzdłuż trzonu wtopiona prosta nitka ornamentu; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,53 cm, średnica bransolety: 5,95 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 614/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 182;
F. Ryc. VIIIA: 3.4b, Ryc. VIIIB: 220.

Nr 282. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ar 55a, działka 36, w-wa II4, głębokość 98 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,45 x 0,81 cm, średnica bransolety: 4, 3 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona/czarna, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 622/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 184;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 221.

Nr 283. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 27, w-wa II, głębokość 109 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,3 cm, średnica bransolety: 7,4 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* jasnożółta, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 624/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 185;
F. Ryc. VIIIA: 3.3, Ryc. VIIIB: 222.

Nr 284. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 29, w-wa II5, głębokość 97 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,52 cm, średnica bransolety: 6,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieskozielona, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 632/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 145;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 223.

Nr 285. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 21, w-wa II, jama 4, głębokość 87 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,64 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska (błękitna), przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 652/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 186;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 224.

Nr 286. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa II, głębokość 108 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,53 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 674/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 187;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 225.

Nr 287. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 30, w-wa II5 (na stropie), głębokość 87 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 679/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 188;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 226.

Nr 288. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 25, w-wa II, głębokość 108 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,52 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 688/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 189;
F. Ryc. VIIIA: 3.3, Ryc. VIIIB: 227.

Nr 289. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa II, głębokość 124 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,61 x 0,7 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 714/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 190;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 228.

Nr 290. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa II, głębokość 123 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,63 x 0,69 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 720/52;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 191;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 229.

Nr 291. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 27, w-wa II, głębokość 126 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,63 x 0,7 cm, średnica bransolety: 6,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 737/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 192;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 230.

Nr 292. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa II, głębokość 130 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, jedna końcówka pałeczki spłaszczona; *forma końcówek* – okrągła; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,53 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 760/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 142;
F. Ryc. VIIIA: 3.3, Ryc. VIIIB: 231.

Nr 293. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 25, w-wa II, głębokość 125 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,49 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 761/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 143;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 232.

Nr 294. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 32, w-wa III, głębokość 135 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,51 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 766/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 193;
F. Ryc. VIIIA: 3.3, Ryc. VIIIB: 233.

Nr 295. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa II, głębokość 124 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,39 cm, średnica bransolety: 7,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 769/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 153;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 234.

Nr 296. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa II, głębokość 137 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 5,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 787/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 152;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 235.

Nr 297. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa II, głębokość 137 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, na korpusie skręcone spiralnie ciągi szkła, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,41 cm, średnica bransolety: 4,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 790/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 151;
F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 236.

Nr 298. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 35, w-wa III (na stropie), głębokość 122 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,69 x 0,77 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 793/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 141;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 237.

Nr 299. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa II, głębokość 147 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,47 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 795/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 194;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 238.

Nr 300. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa I; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,48 cm, średnica bransolety: 4,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 853/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 150, Tabl. CXVIII: 10;
F. Ryc. VIIIA: 3.3, Ryc. VIIIB: 239.

Nr 301. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa II, głębokość 59 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,3 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 869/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 146, Tabl. CXVII: 14;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 240.

Nr 302. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka g, działka 27; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,3 cm, średnica bransolety: 9 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* bezbarwna (prawdopodobnie jasnożółta);
D. Zaginął, dawny nr inw. 910/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 149, Tabl. CXVIII: 9;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 303. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka g, działka 27; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 4,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 928/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 135, Tabl. CXV: 4;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 304. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka i, działka 36; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 1007/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 140, Tabl. CXV: 9;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28, Ryc. 38: 18;
F. –

Nr 305. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka g, działka 28; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa;

D. Zaginął, dawny nr inw. 1020/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 138, Tabl. CXV: 7;
F. –

Nr 306. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka h, działka 9; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 1054/52;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 129, Tabl. CXIV: 8;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28, Ryc. 38: 21;
F. –

Nr 307. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa III, głębokość 218 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,44 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 1113/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 195;
F. Ryc. VIIIA: 3.3, Ryc. VIIIB: 241.

Nr 308. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 28, w-wa II, głębokość 198 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,56 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 1115/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 196;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 242.

Nr 309. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 25, w-wa II, głębokość 220 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie lekko skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,68 x 0,88 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 1126/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 197;
F. Ryc. VIIIA: 4.5a, Ryc. VIIIB: 243.

Nr 310. Dwa fragmenty bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 25, w-wa II, głębokość 216 cm; badania 1952;
B. 2 fragmenty bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona/czarna, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 1138/52;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 198;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 244.

Nr 311. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d2; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. zaginął, dawny nr inw. 2/53;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 201;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 312. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D2, głębokość 20 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalne; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,67 x 0,9 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona/czarna, nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 3/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 202;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 245.

Nr 313. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D2, głębokość 20 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, na korpusie skręcone spiralnie ciągi szkła, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,51 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska (błękitna), przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 4/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 200;
F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 246.

Nr 314. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka c2, głębokość 109 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 x 0,6 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. zaginął, dawny nr inw. 11/53;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 203;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 315. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D2, działka 116, w-wa I, głębokość 20 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, na korpusie skręcone spiralnie ciągi szkła; pałeczka spłaszczona, na zachowanym fragmencie

widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,56 x 0,65 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona/czarna, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;

D. MZZ, nr inw. 12/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 204;

F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 247.

Nr 316. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D2, działka 115, w-wa I, głębokość 20 cm; badania 1953;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, na korpusie skręcone spiralnie ciągi szkła; jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,47 x 0,59 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona/czarna, słabo przejrzysta; ornament – zielona, opakowa;

D. MZZ, nr inw. 14/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 205;

F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 248.

Nr 317. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D2, działka 115, w-wa II, głębokość 44 cm; badania 1953;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,57 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 15/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 206;

F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 249.

Nr 318. Dwa fragmenty bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C2, działka 111, w-wa II, głębokość 51 cm; badania 1953;

B. 2 fragmenty bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,62 cm, średnica bransolety: 6,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnoniebieska, słabo przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 24/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 207;

F. Ryc. VIIIA: 7.5b/3, Ryc. VIIIB: 250.

Nr 319. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C2, działka 111, w-wa II, głębokość 51 cm; badania 1953;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, na korpusie skręcone spiralnie ciągi szkła; jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,60 x 0,71 cm, średnica bransolety: 6,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska (błękitna), przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;

D. MZZ, nr inw. 25/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 208;

F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 251.

Nr 320. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C2, działka 114, w-wa II, głębokość 36 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, ornament ryty; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,58 x 0,62 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnoniebieska/czarna słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 28/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 209;
F. Ryc. VIIIA: 4.5a, Ryc. VIIIB: 252.

Nr 321. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C2, działka 110, w-wa II, głębokość 50 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, na zachowanym fragmencie widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety, ornament ryty i skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,57 x 0,69 cm, średnica bransolety: 6,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnoniebieska/czarna słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 34/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 210;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 253.

Nr 322. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D2, działka 114, w-wa II, głębokość 36 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska (błękitna), przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 39/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 211;
F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 254.

Nr 323. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D2, działka 114, w-wa II, głębokość 39 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,66 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska (błękitna), przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 40/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 212;
F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 255.

Nr 324. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D2, działka 113, w-wa I, głębokość 20 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne,

spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,66 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa, przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 41/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 213;

F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 256.

Nr 325. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka B2, działka 106, w-wa II, głębokość 39 cm; badania 1953;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,52 x 0,83 cm, średnica bransolety: 5,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 51/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 214;

F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 257.

Nr 326. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka B2, działka 108, w-wa II, głębokość 37,5 cm; badania 1953;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,68 x 0,74 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona/czarna, słabo przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 52/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 215;

F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 258.

Nr 327. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C2, działka 112, w-wa II, głębokość 65 cm; badania 1953;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,68 cm, średnica bransolety: nie można stwierdzić; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 58/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 216;

F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 259.

Nr 328. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C2, działka 109, w-wa II, głębokość 65 cm; badania 1953;

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,58 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, słabo przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 60/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 217;

F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 260.

Nr 329. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C2, działka 110, w-wa II, głębokość 70 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,49 x 0,58 cm, średnica bransolety: 6 cm ; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 66/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 218;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 261.

Nr 330. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 43, w-wa II, głębokość 51 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,58 cm, średnica bransolety: 5,9 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 74/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 219;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 262.

Nr 331. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D1, działka 66, głębokość 100 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 77/53;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 220;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 332. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka A1, działka 53, w-wa II, głębokość 52 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska (błękitna), przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 86/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 221;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 263.

Nr 333. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, działka 43, w-wa II, głębokość 59 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,46 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona, przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 101/53;

E. Wołoszyn 2003, nr kat. 222;
F. Ryc. VIIIA: 3.3, Ryc. VIIIB: 264.

Nr 334. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C1, działka 62, w-wa II, głębokość 40 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, na zachowanym fragmencie widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety, ornament ryty, skręcony spiralnie; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,66 x 0,88 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnoniebieska/czarna nieprzezroczysta;
D. MZZ, nr inw. 118/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 223;
F. Ryc. VIIIA: 7.5b/3, Ryc. VIIIB: 265.

Nr 335. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D1, działka 63-66, w-wa II; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,81 x 0,99 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnoniebieska, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 139/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 224;
F. Ryc. VIIIA: 4.5a, Ryc. VIIIB: 266.

Nr 336. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 49, w-wa I, głębokość 75 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,62 cm, średnica bransolety: 6,1 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, słabo przejrzysta; ornament – żółta, opakowa;
D. MZZ, nr inw. 154/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 225;
F. Ryc. VIIIA: 3.4c, Ryc. VIIIB: 267.

Nr 337. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 117, w-wa I; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,57 cm, średnica bransolety: 6,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 166/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 226;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 268.

Nr 338. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka B4, działka 205, w-wa II, głębokość 30 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,54 cm, średnica bransolety: 5,8 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska (błękitna), przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 178/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 227;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 269.

Nr 339. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka B2, działka 105-108, w-wa II, głębokość 30-65 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,58 cm, średnica bransolety: 6, 2 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 183/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 228;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 270.

Nr 340. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka E2, działka 220, w-wa II, głębokość 22 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,56 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 191/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 229;
F. Ryc. VIIIA: 6.5b/2, Ryc. VIIIB: 271.

Nr 341. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C1, jama 30, w wypełnisku ziemianki; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie (?), nie można określić (bransoleta znana tylko z opisu inwentarzowego);
D. Zaginął, dawny nr inw. 192/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 231;
F. –

Nr 342. Dwa fragmenty bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka D4, działka 113, w-wa II, głębokość 20 cm; badania 1953;
B. 2 fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalne; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,80 x 0,99 cm, średnica bransolety: 6,2 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw. 229/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 230;
F. Ryc. VIIIA: 7.5b/2, Ryc. VIIIB: 272.

Nr 343. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka C6, działka 319; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,80 x 0,99 cm, średnica bransolety: 6,2 cm ; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;

D. Zaginął, dawny nr inw. 9/54;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 232;
F. –

Nr 344. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka b4, działka 207; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;
D. zaginął, dawny nr inw. 18/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 233;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 345. Dwa fragmenty bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka B4, działka 206; badania 1954;
B. 2 fragmenty bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można określić (zabytek znany tylko z wpisu inwentarzowego);
D. Zaginął, dawny nr inw. 28/54;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 234;
F. –

Nr 346. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka b6, działka 305; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 39/54;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 235;
F. –

Nr 347. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka 34, działka 201, głębokość 20 cm (w ziemi ornej); badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 50/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 236;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 348. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – wzdłuż trzonu wtopiona prosta nitka ornamentu; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 x 0,8 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;

D. Zaginął, dawny nr inw. 89/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 237;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 349. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, ćwiartka e 6, działka 317; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – trójkątna; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 105/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 238;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 350. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka a4, działka 201; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty skręcony spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 260/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 239;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28, Ryc. 38: 17;
F. –

Nr 351. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka c4, działka 209; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, ornament wtopiony w korpus; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nitka szklana skręcona spiralnie; *wymiary:* średnica pałeczki: nie można określić, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta lub brązowa;
D. Zaginął, dawny nr inw. 304/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 240;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 352. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka c6, działka 312; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna (?); *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 x 0,8 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 305/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 241;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 353. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d3, działka 166; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6-7 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – zielona; ornament – żółta;
D. Zaginął, dawny nr inw. 431/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 242;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 354. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka f8, działka 421; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 517/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 243;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 355. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, działka 300; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona;
D. Zaginął, dawny nr inw. 540/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 122, Tabl. CXIV: 1;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. – .

Nr 356. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka d, działka 165; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska;
D. Zaginął, dawny nr inw. 548/54;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 133, Tabl. CXV: 2;
2) Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 357. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, ćwiartka b4; badania 1954;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można określić (zabytek znany tylko z wpisu inwentarzowego);
D. Zaginął, dawny nr inw. 587/54;
E. Kuśnierz 2018a, Tabl. 28;
F. –

Nr 358. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem; badania 1952-1955
B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu:* nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 5,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, słabo przejrzysta;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 273.

Nr 359. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 1, w-wa II (luźno w warstwie ciemnego lessu), głębokość 23 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 5/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 262;
F. –

Nr 360. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 3, w-wa II (luźno w warstwie ciemnego lessu), głębokość 58 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 7/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 263;
F. –

Nr 361. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 6, w-wa II, głębokość 30 cm; badania 1952;
B. fragment bransolety; szkło;
C. *technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. zaginął, dawny nr inw. 16/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 264;
F. –

Nr 362. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 1, w-wa I, głębokość 25 cm; badania 1952;
B. fragment bransolety; szkło;
C. *technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. zaginął, dawny nr inw. 28/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 265;
F. –

Nr 363. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 1, w-wa II, głębokość 70 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 32/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 266;
F. –

Nr 364. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2A, działka 2,3, w-wa II, głębokość 70 cm; badania 1952;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony, *forma końcówek* – okrągłe; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: nie można ustalić; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, przejrzysta;

D. MZZ, nr inw. 39/52;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 267;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 274.

Nr 365. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 9-16, 101-103, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 15 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 1/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 245;
F. –

Nr 366. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 11, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 32 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 7/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 247;
F. –

Nr 367. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 15, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 25 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 9/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 248;
F. –

Nr 368. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 18, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 18 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 10/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 249;
F. –

Nr 369. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 15, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 42 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić
D. Zaginął, dawny nr inw. 11/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 250;
F. –

Nr 370. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 14, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 48 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 15/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 251;
F. –

Nr 371. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 13, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 78 cm; badania 1953;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
- **D.** Zaginął, dawny nr inw. 22/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, nr kat. 252;
- **F.** –

Nr 372. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 14, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 80 cm; badania 1953;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
- **D.** Zaginął, dawny nr inw. 23/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, nr kat. 253;
- **F.** –

Nr 373. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 13, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 60 cm; badania 1953;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
- **D.** Zaginął, dawny nr inw. 25/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, nr kat. 254;
- **F.** –

Nr 374. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 12, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 66 cm; badania 1953;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
- **D.** Zaginął, dawny nr inw. 26/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, nr kat. 255;
- **F.** –

Nr 375. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 11, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 37 cm; badania 1953;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
- **D.** Zaginął, dawny nr inw. 31/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, nr kat. 256;
- **F.** –

Nr 376. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 13, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 40 cm; badania 1953;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;
- **C.** *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
- **D.** Zaginął, dawny nr inw. 45/53;
- **E.** Wołoszyn 2003, nr kat. 257;
- **F.** –

Nr 377. Fragment bransolety szklanej
- **A.** Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 28, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 35 cm; badania 1953;
- **B.** Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 47/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 258;
F. –

Nr 378. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 13, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 40 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 49/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 259;
F. –

Nr 379. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 20, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 34 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 50/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 260;
F. –

Nr 380. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, stan. 2, działka 7, w-wa II (luźno w przemieszanej warstwie II), głębokość 60 cm; badania 1953;
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – nie można ustalić;
D. Zaginął, dawny nr inw. 57/53;
E. Wołoszyn 2003, nr kat. 261;
F. –

Nr 381. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 6,4 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona, przejrzysta;
D. MH, nr inw. MH/A/1907;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 268;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 411;
F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 275.

Nr 382. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,77 cm, średnica bransolety: 5,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona, przejrzysta;
D. MH, nr inw. MH/A/2980;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 269;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 390;
F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 276.

Nr 383. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieornamentowana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,67 x 0,75 cm, średnica bransolety: 5,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, przejrzysta;

D. MH, nr inw. MH/A/2981;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 271;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 409;

F. Ryc. VIIIA: 3.3, Ryc. VIIIB: 277.

Nr 384. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, na zachowanym fragmencie widoczne bruzdy, wykonane albo w celu połączenia końców bransolety albo jako ornament (?), ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, przejrzysta;

D. MH, nr inw. MH/A/2982;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 270;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 408;

F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 278.

Nr 385. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,63 x 0,73 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, nieprzezroczysta;

D. MH, nr inw. MH/A/2983;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 272;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 407;

F. Ryc. VIIIA: 7.5b/2, Ryc. VIIIB: 279.

Nr 386. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,42 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, przejrzysta;

D. MH, nr inw. MH/A/2984;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 273;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 406;

F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 280.

Nr 387. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,7 x 0,75 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, przejrzysta;
D. MH, nr inw. MH/A/2985;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 274;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 405;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 281.

Nr 388. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,5 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* niebieska, słabo przejrzysta;
D. MH, nr inw. MH/A/2986;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 275;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 401;
F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 282.

Nr 389. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,57 cm, średnica bransolety: 5,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona, przejrzysta;
D. MH, nr inw. MH/A/2987;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 276;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 400;
F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 283.

Nr 390. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,51 cm, średnica bransolety: 5,12 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona, przejrzysta;
D. MH, nr inw. MH/A/2988;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 277;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 404;
F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 284.

Nr 391. Fragment bransolety szklanej
A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne,

spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,54 cm, średnica bransolety: 5,12 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona, przejrzysta;

D. MH, nr inw. MH/A/2989;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 278;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 403;

F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 285.

Nr 392. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,77 cm, średnica bransolety: 7,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, nieprzezroczysta;

D. MH, nr inw. MH/A/2990;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 279;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 399;

F. Ryc. VIIIA: 7.5b/2, Ryc. VIIIB: 286.

Nr 393. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – półokrągłe; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,67 cm, średnica bransolety: 4,6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona, przejrzysta; *wady masy szklanej*: podłużne i okrągłe pęcherze gazowe układające się wzdłuż osi bransolety;

D. MH, nr inw. MH/A/2991;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 280;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 398;

F. Ryc. VIIIA: 2.1, Ryc. VIIIB: 287.

Nr 394. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,46 cm, średnica bransolety: 3,51 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, nieprzezroczysta;

D. MH, nr inw. MH/A/2992;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 281;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 397;

F. Ryc. VIIIA: 7.5b/2, Ryc. VIIIB: 288.

Nr 395. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – owalna; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,45 cm, średnica bransolety: nie można określić; *barwa i przezroczystość szkła:* zielona, przejrzysta;

D. MH, nr inw. MH/A/2993;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 282;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 396;
F. Ryc. VIIIA: 4.5b/1, Ryc. VIIIB: 289.

Nr 396. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, jedna końcówka pałeczki spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,54 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* żółta, przejrzysta;
D. MH, nr inw. MH/A/2994;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 283;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 395;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/6, Ryc. VIIIB: 290.

Nr 397. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 5,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa (?), obecnie nieprzezroczysta;
D. MH, nr inw. MH/A/2995;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 284;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 394;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 291.

Nr 398. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – nieregularne, spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,55 cm, średnica bransolety: 6,5 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* fioletowa, obecnie nieprzezroczysta;
D. MH, nr inw. MH/A/2996;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 285;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 393;
F. Ryc. VIIIA: 10.5b/5, Ryc. VIIIB: 292.

Nr 399. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku
B. Fragment bransolety; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,6 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, nieprzezroczysta; ornament – czerwona, opakowa;
D. MH, nr inw. MH/A/2997;
E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 286;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 391;
F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 293.

Nr 400. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,65 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, nieprzezroczysta; ornament – żółta, opakowa;

D. MH, nr inw. MH/A/2998;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 287;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 402;

F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 294.

Nr 401. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,62 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – ciemnozielona, nieprzezroczysta; ornament – żółta, opakowa;

D. MH, nr inw. MH/A/2999;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 288;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 410;

F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 295.

Nr 402. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, ornament ryty, nitka szklana wtopiona w trzon – całość skręcona spiralnie; *forma końcówek* – okrągła; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki i nitka szklana; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,75 cm, średnica bransolety: 6 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska, obecnie nieprzezroczysta, ornament – biała, opakowa;

D. MH, nr inw. MH/A/3000;

E. 1) Wołoszyn 2003, nr kat. 289;
2) Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 391;

F. Ryc. VIIIA: 11.6, Ryc. VIIIB: 296.

Nr 403. Fragment bransolety szklanej

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku

B. Fragment bransolety; szkło;

C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana i skręcona spiralnie, na zachowanym fragmencie widoczne jest miejsce zlepienia końców bransolety i pałeczka jest spłaszczona, ornament ryty i spiralnie skręcony; *forma końcówek* – okrągła, czworoboczna; *forma ornamentu* – spiralnie skręcone żłobki; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,81 cm, średnica bransolety: 7,7 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* trzon – niebieska, przejrzysta;

D. MH, nr inw. MH/A/3158;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. VIIIA: 9.5b/4, Ryc. VIIIB: 297.

Nr 404. **Kulka szklana**

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka A2, działka 4, warstwa I, głębokość 35; badania 1953;
B. Kulka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* odlewania lub kropli (?); *forma:* kulista, spłaszczona; *wymiary:* średnica – 1,44 x 1,70 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – jasnozielona, przejrzysta; uwagi: guz pokryty był około 0,1cm warstwą korozji, która złuszczyła się;
D. MZZ, nr inw. 7/53;
E. Kuśnierz 2018a, 590, Ryc. 38: 11;
F. Ryc. VIIIA: 15.13, Ryc. VIIIB: 298.

Nr 405. **Kulka szklana**

A. Gródek nad Bugiem, stan. 1, pole A, ćwiartka B1, działka 56, warstwa I, głębokość 0-20 cm; badania 1953;
B. Kulka; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* odlewania lub kropli (?); *forma:* kulista, spłaszczona; *wymiary:* średnica – 1,03 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – ciemnozielona, słabo przejrzysta;
D. MZZ, nr inw.78/53;
E. Kuśnierz 2018a, 590, 38: 12;
F. Ryc. VIIIA: 15.13, Ryc. VIIIB: 299.

Nr 406. **Paciorek szklany**

A. Gródek nad Bugiem, z powierzchni; badania 1953;
B. Paciorek; szkło;
C. *Technika wykonania osnowy:* nawijania, na korpusie widoczne liczne ciągi szkła układające się równolegle i spiralnie do osi kanalika; *technika wykonania ornamentu:* wtopiony w korpus, odciśnięty ostrym narzędziem; *forma korpusu* – walcowata; *forma ornamentu:* cztery głębokie żłobki, dzielące korpus na cztery żeberka, na dwóch żeberkach wypukłe guzy *wymiary:* średnica 2,04 x 1,91 cm, *wysokość:* 1,36 cm; *barwa i przezroczystość szkła* – korpus – niebieska, słabo przejrzysta, ornament – czerwona, opakowa (?);
D. MZZ, nr inw. 81/53;
E. Kuśnierz 2018a, 590, Ryc. 38: 9;
F. Ryc. VIIIA: 15.14, Ryc. VIIIB: 300

Nr 407. Fragment pierścionka szklanego

A. Gródek nad Bugiem, zabytek pochodzi ze zbiorów P. Kani, brak precyzyjniejszych danych o lokalizacji zabytku;
B. Fragment pierścionka; szkło;
C. *Technika wykonania i ślady zabiegów technicznych* – pałeczka wyciągana; *forma końcówek* – półokrągłe; *wymiary:* średnica pałeczki: 0,36 cm, średnica pierścionka: 1,75 cm; *barwa i przezroczystość szkła:* ciemnozielona, nieprzezroczysta;
D. MH, nr inw. MH/A/ 2973;
E. Chudzińska, Wołoszyn 2018, zabytek nr 350;
F. Ryc. VIIIBA: 301.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Abbrevations / Skróty

AP	Archeologia Polski.
AMM	Acta Militaria Mediaevalia.
GWZO	Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO), Leipzig / since 2017: Leibniz-Institute für Geschichte und Kultur des östlichen Europa (GWZO), Leipzig.
IAE PAN	Instytut Archeologii i Etnologii PAN.
IA UR	Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.
PAN	Polska Akademia Nauk.
UMCS	Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.

Archival sources / Źródła archiwalne

Wołoszyn M.

2003 *Archeologiczne zabytki ruchome pochodzenia bizantyńskiego i ruskiego z okresu od połowy X do połowy XIII w. z obszaru Polski południowej*, Kraków (typescript of the PhD thesis, Jagiellonian Library, Kraków), vol. I-VII.

Studies / Opracowania

Aleksandrowicz M.U.

2016 *Czermno, site 1: analysis of archaeological finds from trench NE 32Q and glass ornaments from the hillfort Czermno, stanowisko 1 = Czermno, stan. 1: Opracowanie zabytków archeologicznych z wykopu NE 32A oraz ozdób szklanych z grodziska*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 43-77.

Andrzejewski A., Sikora J.

2009 *Drohiczyn średniowieczny i nowożytny w świetle badań z roku 2006*, Podlaskie Zeszyty Archeologiczne 5, p. 153-195.

Antonaras A.C.

2013 *The Production and Uses of Glass in Byzantine Thessaloniki*, [in:] Ch. Entwistle, L. James (eds.), *New Light on Old Glass: Recent Research on Byzantine Mosaics and Glass*, British Museum Research Publication 179, London (British Museum), p. 189-198.

Arciszewska J.

2016 *The early medieval settlement complex at Czermno: Analysis of materials from grid squere 32B at Czermno, site 1, and glass finds from Czermno, site 3 = Zespół osadniczy wczesnośredniowiecznego Czermna: opracowanie materiałów ara 32B na stanowisku Czermno 1 oraz wyrobów szklanych ze stanowiska Czermno 3*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I, p. 79-124.

Auch M.
2017 *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Pottery finds = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010): ceramika naczyniowa*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 3, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (GWZO/IAE PAN/IA UR).

Bezborodov = Безбородов M.A.
1959 *Технология производства стеклянных бус в древности*, [in:] Б.А. Рыбаков (ed.), *Очерки по истории русской деревни*, *X-XIII вв.*, Москва (Советская Россия), p. 225-233.

Bugowolski R., Hyss L.
2005 *Biżuteria średniowieczna z cmentarzyska w Grucznie*, Grudziądz (Muzeum w Grudziądzu).

Boulogne S., Henderson J.
2009 *Indian Glass in the Middle East? Medieval and Ottoman Glass Bangles from Central Jordan*, Journal of Glass Studies 51, p. 53-75.

Brems D., Degryse P.
2014 *Trace Elements Analysis in Provenancing Roman Glass-Making*, Archaeometry, 56: 1 [doi: 10.1111/arcm.12063].

Černá E., Hulínský V., Gedeon O.
2001 *Výpověd mikroanalýz vzorků skel z raného středověku*, Archeologické rozhledy 53: 1, p. 59-89.

Černá E., Tomkovă K., and Hulínský V.
2015 *Proměny skel od 11. do konce 13. století v Čechách,* Archeologické rozhledy 67, p. 79-108.

Černá E., Tomková K.
2017 *On the road from Early to High Middle Ages: Glass of the 9th-13th centuries in Bohemia*, Archaeologia Polona 55, p. 189-210.

Chmielowska A.
1960 *Wyroby szklarskie z X-XIII wieku na stanowisku 1 w Gdańsku*, [in:] J. Kamińska (ed.), *Gdańsk wczesnośredniowieczny*, Prace Komisji Archeologicznej 3, Gdańsk (Gdańskie Towarzystwo Naukowe), vol. III, p. 105-158.

Chrzanowska I.
2016 *The early medieval hilfort at Czermno, Zamość Voivodeship: Analysis of materials from trenches NE 51C and NE 61 A = Wczesnośredniowieczne grodzisko we wsi Czermno, woj. Zamość: opracowanie materiałów z wykopów NE 51C i Ne 61A*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 125-244.

Chudzińska B., Wołoszyn M.
2018 *Medieval artefacts from the vicinity of Gródek upon the Bug River in the collection of Father Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów. Inventory of finds = Znaleziska luźne z okresu średniowiecza z okolic Gródka nad Bugiem w zbiorach Muzeum im. ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie. Wykaz zabytków*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Gródek upon the Bug River in the light of stray finds collected by Father Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów. Catalogue, typological and chronological analysis = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Gródku nad Bugiem w świetle znalezisk luźnych w zbiorach Muzeum im. ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie. Katalog, analiza typologiczno-chronologiczna*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 5, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Saint Petersburg-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO], Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 221-387.

Dekówna M.
1980 *Szkło w Europie wczesnośredniowiecznej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Dekówna M.
1988 *Uwagi na temat klasyfikacji i interpretacji pozostałości starożytnej i wczesnośredniowiecznej produkcji szklarskiej*, [in:] G. Labuda, S. Tabaczyński (eds.), *Studia nad etnogenezą Słowian i kulturą Europy wczesnośredniowiecznej*, Wrocław (Zakład Narodowy im. Ossolińskich), vol. II, p. 5-20.

Dekówna M.
1999 *Glass beads*, [in:] H. Zoll-Adamikowa, M. Dekówna, E.M. Nosek, *The early Medieval hoard from Zawada Lanckorońska (Upper Vistula River)*, Warszawa (Institute of Archaeology and Ethnology, Polish Academy of Sciences/Letter Quality), p. 25-70.

Dekówna M.
2007 *Wczesnośredniowieczne ozdoby szklane ze zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego na tle ogólnej problematyki rozwoju szklarstwa = Early medieval glass ornaments in the collection of the State Archaeological Museum, against the general background of the developmend of glass making*, [in:] W. Brzeziński (ed.), *Skarby wieków średnich = Treasures of the Middle Ages*, Warszawa (Państwowe Muzeum Archeologiczne), p. 55-101.

Dekówna M., Purowski T.
2012 *Znaleziska związane ze szklarstwem oraz okazy z kwarcu ze stanowiska Janów Pomorski 1*, [in:] M. Bogucki, B. Jurkiewicz (eds.), *Janów Pomorski, stan. 1: wyniki ratowniczych badań archeologicznych w latach 2007-2008,* Elbląg (Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu), vol. I: 3, *Analizy*, p. 66-260.

Dekówna M., Purowski T.
2016 *Paciorki szklane*, [in:] A. Buko (ed.), *Bodzia. Elitarny cmentarz z początków państwa polskiego*, Warszawa (IAE PAN), p. 153-205.

Dembińska M.
1954 *Grody Czerwieńskie w r. 1954*, Wiadomości Archeologiczne 20: 1, p. 94-95.

Duckworth Ch.E., Mattingly D.J., Chenery S., Smith V.
2016 *End of Line?: Glass Bangles, Technology, Recycling, and Trade in Islamic North Africa*, Journal of Glass Studies 58, p. 135-169.

Dzieńkowski T., Wołoszyn, M. Florkiewicz I., Dobrowolski, R. Rodzik J., Hajdas I., Krąpiec M.
2020 *Digging the history: Absolute chronology of the settlement complex at Czermno-Cherven' (eastern Poland): research status and perspectives*, Sprawozdania Archeologiczne 72: 2, p. 409-466.

Dzik M.
2014 *Analiza chronologiczno-przestrzenna cmentarzyska*, [in:] K. Bieńkowska (ed.), *Średniowieczne cmentarzysko w Czarnej Wielkiej, stan. 1, woj. podlaskie (badania 1951-1978)*, Białystok (Muzeum Podlaskie w Białymstoku), vol. II, p. 215-226.

Fekhner = Fehner = Fechner M.V. = Фехнер М.В.
1959 *К вопросу об экономических связях древнерусской деревни*, [in:] Б.А. Рыбаков (ed.), *Очерки по истории русской деревни, X-XIII вв.*, Москва (Советская Россия), p. 149-224.

Fituła M.
2008 *Średniowieczne bransolety szklane ze stanowiska Chełm-Bieławin*, Archeologia Polski Środkowowschodniej 10, p. 145-162.

Florek M., Wołoszyn M. (eds.)
2016 *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (GWZO/IAE PAN/IA UR).

Florkiewicz I.
2016a *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavation in 1952 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość: the catalogue = Zabytki z Czermna pozyskane w trakcie*

badań 1952 r., przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu: katalog, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I (an electronic attachment).

Florkiewicz I.

2016b *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavation in 1975-1979 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość: the catalogue = Zabytki z Czermna pozyskane w trakcie badań 1975-1979, przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu: katalog (załącznik elektroniczny)*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I (an electronic attachment).

Freestone I.C.

2005 *The Provenence of Ancient Glass through Comositional Analysis*, Materials Research Society symposia Proceedings. Material Research Society 852, DOI:10.1557/PROC-852-OO8.1

Gaidukov P.G. = Гайдуков П.Г. (eds.)

2015 *Стекло Восточной Европы с древности до начала XX века*, Санкт Петербург (Нестор-История).

Golofast, Mastykova = Голофаст Л.А., Мастыкова А.В.

2020 *Стеклянные браслеты из середновековых погребений в Горзувитах (Южный берег Крыма)*, Материалы по Археологии и Этнографии Таврии 25, p. 244-266.

Gotun, Gun' = Готун І.А., Гунь М.О.

2020 *Скляні прикраси з поселення Ходосівка-Рославське (за матеріалами 2007-2011 р.)*, Археологія і давня історія України 2: 35, p. 368-385.

Jönsson M., Hunner P.

1995 *Gold-foil beads*, [in:] M. Rasmussen, U.L. Hansen, U. Näsman (eds.), *Glass Beads. Cultural History, Technology, Experiment and Analogy, Studies in Technology and Culture. Proceedings of the Nordic glass bead seminar 16.-18. October 1992 at the Historical-Archaeological Experimental Centre in Lejre, Denmark*, Lejre (Historical-Archaeological Experimental Centre), vol. II, p. 113-116.

Khamaiko, Zhrukhina, Chmil, Gun, Nesterovsky = Hamajko, Žuruhina O., Čmil', Gun', Nesterovskij = Хамайко Н., Журухіна О., Чміль Л., Гунь М., Нестеровський В.

2021 *Археологічний контекст давньоруських склоробних комплексів Києво-Печерської лаври*, Opus Mixtum 9, p. 121-155.

Karolak T.

2002 *Elementy wschodnie w kulturze materialnej wczesnośredniowiecznego Chełma*, Warszawa (MA Thesis kept in the archive of the Chełm Museum in Chełmie).

Kordala T.

2006 *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska szkieletowe na północnym Mazowszu*, Monografie Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego 5, Łódź (Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego).

Korolyova E.P., Egorkov A.

2016 *Composition of Glass Artifacts from Some Medieval Sites of Belarus in the Context of Influence of the Tatar-Mongol Invasion on the Tradition of Early Russian Glassmaking*, Stratum Plus 5, p. 163-174.

Kronz A., Hilberg V., Simon K., Wedepohl K.H.

2016 *Glas aus Haithabu*, Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters 43: 2015, p. 39-58.

Krzemińska M., Zahel D.

2021 *Biżuteria i ozdoby ze zbiorów Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej: katalog zbiorów*, Przemyśl (Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej).

Kuśnierz J.

2018a *Gródek upon the Bug River, site 1A. The results of the excavations in the years 1952-1955: Residential area. Artifacts (with exception of coins) = Gródek and Bugiem, stan. 1A: wyniki badań wykopaliskowych z lat 1952-1955. Materiały osadowe: zabytki ruchome (z wyłączeniem monet)*, [in:] Wołoszyn (ed.) 2018, p. 553-660.

Kuśnierz J.
2018b *Gródek upon the Bug River, site 1A. The results of the excavations in the years 1952-1955: Cementery at the ward of the stronghold = Gródek and Bugiem, stan. 1A": wyniki badań wykopaliskowych z lat 1952-1955. Cmentarzysko na majanie grodziska*, [in:] Wołoszyn (ed.) 2018, p. 699-734.

Kuśnierz J.
2018c *Gródek upon the Bug River, site 2: The results of the excavation in the years 1952-1954 = Gródek and Bugiem, stan. 2: wyniki badań wykopaliskowych z lat 1952-1954*, [in:] Wołoszyn (ed.) 2018, p. 801-841.

Kuśnierz J.
2018d *Gródek upon Bug River, site 4: the results of the excavation in years 1952-1953 = Gródek and Bugiem, stan. 4: wyniki badań wykopaliskowych z lat 1952-1953,* [in:] Wołoszyn (ed.) 2018, p. 861-879.

Kuzina I.
2016 *Glass beads in the Northern Region of Rus': issues of trade routes and chronology*, Archeologia Polski 61, p. 219-240.

Lavysh = Lavyš = Лавыш К.А.
2008 *Художественные традиции восточной и византийской культуры в искусстве средневековых городов Беларуси (X-XIV вв.)*, Минск (Белорусская наука).

Lavysh = Lavyš = Лавыш К.А.
2015 *Находки восточного и византийского стекла на территории Беларуси: новые факты и интерпретации*, [in:] Гайдуков (ed.) 2015, p. 225-235.

Lavyš K.A.
2017 *Byzantine glass bracelets in Western Rus. Archaeological finds from Belarus*, [in:] S. Wolf, A. De Pury-Gysel (eds.), *Annales du 20e Congrès de l'Association Internationale pour Historie du Verre, Fribourg / Romont 7-11 septembre 2015,* Romont, Rahden/Westf. (Verlag Marie Leidorf), p. 319-323.

Lipińska O.
1973 *Wczesnośredniowieczne bransolety szklane z Warszawy-Pelcowizny,* Wiadomości Archeologiczne 38: 1, p. 329-347.

Lvova = L'vova = Львова З.
1958 *Технологическая классификация стеклянных бус домонгольской Руси*, Сообщения Государственного Эрмитажа 14, p. 15-18.

Lvova = L'vova = Львова З.
1962 *Технологическая классификация восточноевропейских стеклянных браслетов раннего средневековья*, Сообщения Государственного Эрмитажа 22, p. 12-14.

Lvova = L'vova = Львова З.
1968 *Стеклянные бусы Старой Ладоги*, *часть I*, *Способы изготовления, ареал и время распространения*, Археологический Сборник 10, p. 64-94.

Malalana Ureña A., Hernández O.L.
2014 *Catálogi de un ajuar de brazalets de vidrio de época nazarí (siglo XIII) perteneciente a los conjuntos funerarios de la Calle Mendivil (Málaga)*, Revista Portuguesa de Arqueologia 17, p. 245-261.

Malarczyk D., Miechowicz Ł., Wajda S.
2021 *Dirham Imitations and Glass Beads from the 10th Century Dicovered in an Early Medieval Building in Kłodnica, Municipaloty of Wilków, Lublin Voivodeship*, Notae Numismaticae = Zapiski Numizmatyczne 16, p. 201-216.

Markiewicz M.
2006 *Wyroby szklane*, [in:] W. Chudziak (ed.), *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Kałdusie (stanowisko 1)*, Mons Santci Laurenti 3, Toruń (Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika), p. 107-136.

Matin M.
2019 *Tin-based opacifiers in archaeological glass and ceramics glazes: a review and new perspective*, Archaeological and Anthropological Science 11, p. 1155-1167.

Mecking O.
2013 *Medieval lead glass in Central Europe*, Archaeometry 55: 4, p. 640-662.
Merkel S.W., Florkiewicz I., Jansen M., Bode M., Wołoszyn M.
2024 *Evidence for Slavic lead mining and trade: Early Rus' lead seals from Czermno and Gródek on the Polish Rus' Border*, Journal of Archaeological science: Reports 56 104539 (https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2024.104539).
Musianowicz K.
1969 *Drohiczyn we wczesnym średniowieczu,* Materiały Wczesnośredniowieczne 6, p. 7-236.
Nenna M.D.
2015 *Primary glass workshops in Graeco-Roman Egypt: Preliminary Report on the Excavations of the site of Beni Salama, Wadi Natrun (2003, 2005-9),* [in:] J. Bayley, I. Freestone, C. Jackson, *Glass of the Roman World*, Oxford (Oxbow Books), p. 1-22.
Olczak J.
1968 *Wytwórczość szklarska na terenie Polski we wczesnym średniowieczu. Studium archeologiczno-technologiczne*, Wrocław (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).
Olczak J.
2000 *Średniowieczne szklane pierścionki-obrączki-kółka: kilka uwag o technice formowania i funkcji*, [in:] L. Kajzer (ed.), *Archaeologia et Historia: księga jubileuszowa dedykowana Pani Profesor Romanie Barnycz-Gupieńcowej*, Łódź (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego), p. 311-322.
Pankiewicz A., Siemianowska S., Sadowski K.
2017 *Wczesnośredniowieczna biżuteria szklana z głównych ośrodków grodowych Śląska (Wrocław, Opole, Niemcza),* Wrocław (Uniwersytet Wrocławski Instytut Archeologii).
Pankiewicz A., Siemianowska S.
2018 *Czy na wrocławskim Ostrowie Tumskim w X-XIII wieku istniały pracownie szklarskie?*, Śląskie Sprawozdania Archeologiczne 60: 2, p. 141-165.
Parczewski M.
1991 *Początki kształtowania się polsko-ruskiej rubieży etnicznej w Karpatach: u źródeł rozpadu Słowiańszczyzny na odłam wschodni i zachodni*, Kraków (Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego).
Pawlata L.
2016 *The early medieval settlement and cemetery, site 3 at Czermno Kolonia in Tyszowce commune, Zamość Voivodeship, excavations season 1976 = Osada i cmentarzysko wczesnośredniowieczne na stanowisku 3 w miejscowości Czermno Kolonia, gm. Tyszowce, woj. Zamość, z badań wykopaliskowych w 1976 r.*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 245-296.
Piotrowski M., Wołoszyn M.
2012 *The devotional objects from Lubaczów (south-eastern Poland) and their archaeological-historical context,* [in:] M. Salamon, M. Wołoszyn, A. Musin, P. Špehar, M. Florek, M.P. Kruk, A. Sulikowska-Gąska (eds.), *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe: Archaeological and Historical Evidence*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 1:2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (GWZO/IAE PAN/IA UR), vol. II, p. 331-345.
Phelps M.
2018 *Glass supply and trade in early Islamic Ramla: An investigation of the plant ash glass*, [in:] D. Rosenow, M. Phelps, A. Meeks, I. Freestone, *Things that Travelled. Mediterranean Glass in the First Millenium CE*, London (University College London Press), p. 236-282.
Phepls M., Freestone I. C., Gorin-Rosen Y., Gratuze B.
2016 *Natron glass production and supply in the late antique and early medieval Near East: The effect of the Byzantine-Islamic transition*, Journal of Archeological Science 75, p. 57-71.
Plokhov = Plohov = Плохов A.B.
2007 *Средневековая стеклянная посуда Новгородского (Рюрикова) Городища*, [in:] Е.Н. Носов, А.Е. Мусин (eds.), *У истоков русской государственности: к 30-летию*

археологического изучения Новгородского Рюрикова Городища и Новгородской областной археологической экспедиции. Историко-Археологический Сборник. Материалы международной научной конференции 4-7 октября г., Великий Новгород, Санкт-Петербург (издательство Дмитрий Буланин), p. 166-175.

Poluboyarinova = Polubojarinova = Полубояринова М.Д.

1963 *Стеклянные браслеты древнего Новгорода*, [in:] А.В. Арциховский, Б.А. Колчин (eds.), *Новые методы в археологии*, Труды новгородской археологической экспедиции 3, Материалы и исследования по археологии СССР 117, Москва (Академия наук СССР, Институт археологии), p. 164-181.

Pomarańska M.

2016 *The early medieval hillfort Czermno-Cherven' in Zamość Voivodeship: analysis of materials from trench NE 51B-D = Wczesnośredniowieczne grodzisko Czermno-Czerwień w woj. Zamojskim: opracowanie materiałów pochodzących z wykopu NE 51B-D*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 297-376.

Pomarański R.

2016 *Czermno, site 2 – hillfort suburb settlement: Analysis of finds from trenches IIA and IIB = Czermno, stanowisko 2, podgrodzie: opracowanie materiałów pochodzących z wykopów IIA i II B*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 377-422.

Rokitowska B., Wołoszyn M.

2001 *Wczesnośredniowieczne zabytki pochodzenia wschodniego z wykopalisk w Pełnatyczach, pow. Przeworsk*, Rocznik Przemyski 37: 1, p. 43-59.

Sawicka J.

2015 *Średniowieczne pracownie szklarskie w Międzyrzeczu*, Slavia Antiqua 56, p. 129-170.

Sawicka J.

2017 *Pozostałości produkcji szklarskiej odkryte w pracowni ceramiki budowlanej na Górze Lecha w Gnieźnie*, Archeologia Polski 62, p. 131-154.

Sawicka J.

2019 *Zabytki ze szkła*, [in:] K. Zamelska-Monczak (ed.), *Santok: strażnica i klucz Królestwa Polskiego. Wyniki badań z lat 1958-1965*, Origines Polonorum 13, Warszawa (IAE PAN), p. 259-275.

Sawicka J.

2020 *Kwestia chorologii, typologii i pochodzenia szklanej biżuterii z wczesnośredniowiecznego ośrodka grodowego w Gnieźnie*, Folia Praehistorica Posnaniensia 15, p. 247-289.

Sawicka J.

2021 *Pilotażowe badania biżuterii szklanej z cmentarzyska w Gieczu (Aneks 6)*, [in:] E. Indycka, *Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Gieczu (stanowisko 4),* Biblioteka Studów Lednickich 41. Seria B, Fontes 10, Dziekanowice (Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy), p. 131-145.

Sawicka J.

2023 *Warsztaty szklarskie: nowe interpretacje*, [in:] W. Dzieduszycki, J. Sawicka (eds.), *Kruszwica wczesnośredniowieczna*, Origines Polonorum 16, Warszawa (IAE PAN), p. 387-409.

Schibille N.

2021 *Islamic Glass in the Making: chronological and geographical Dimensions,* Studies in Archaeological Sciences 7, Leuven (Leuven University Press).

Schibille N.

2011 *Late Byzantine Mineral Soda High Alumina Glasses from Asia Minor: A New Primary Glass Production Group*, PlosOne 6: 4 (https://doi.org/10.1371/journal.pone.0018970).

Shindo Y.

2001 *The Classification and Chronology of the Islamic Glass Bracelets from al-Tur*, *Sinai*, Senri Ethnological Studies 55, p. 73-100.

Siemianowska S., Pankiewicz A., Sadowski K.

2019 *On technology and production techniques of Early Medieval glass rings from Silesia*, Archaeometry 61: 23, p. 614-646.

Shchapova = Ščapova = Щапова Ю.Л.
1956 *Стеклянные бусы древнего Новгорода*, [in:] А.В. Арциховский, Б.А. Колчин (eds.), *Труды Новгородской археологической экспедиции*, Материалы и исследования по археологии СССР 55, Москва-Ленинград (Издательство Академии наук СССР), vol. I, p. 164-179.

Shchapova = Ščapova = Щапова Ю.Л.
1972 *Стекло Киевской Руси, Москва* (Издательство Московского иверситета).

Shchapova = Ščapova = Щапова Ю.Л.
1998 *Византийское стекло. Очерки истории,* Москва (Эдиториал УРСС).

Søvsø M. H.
2018 *Små glasringe fra tidlig middelalder. Etnicitetsmarkør, modefænomen eller begge dele,* Kuml 2018, p. 215-243.

Spaer M.
1992 *The Islamic glass bracelets of Palestine: preliminary findings*, Journal of Glass Studies 34, p. 44-6.

Stankiewicz U.
2016 *The early medieval hillfort in village Czermno, Tyszowce commune, Zamość Voivodeship: Analysis of the written sources. Analysis of the finds from the trench NE 22B = Wczesnośredniowieczne grodzisko we wsi Czermno, gm. Tyszowce, woj. zamojskie: analiza źródeł pisanych i opracowanie materiałów z wykopu NE 22B*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, p. 471-510.

Stawrew B.
2016 *Materials excavated from trenches NE 41C and NE 41D in the hillfort at Czermno = Materiały z wykopów NE 41C i NE 41D na grodzisku w Czermnie*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 511-592.

Steiner M.L.
2008 *An Analysis of the Islamic Glass Bracelets found at Tell Abu Sarbut*, [in:] M.L. Steiner, E.J. van der Steen (eds.), *Sacred and Sweet: Studies on the Material Culture of Tell Deir Alla and Tell Abu Sarbut*, Ancient Near Eastern Studies Supplement Series 24, Leuven (Peeters Publishers), p. 231-240.

Steppuhn P.
2002 *Glasfunde des 11. bis 17. Jahrhunderts aus Schleswig*, Ausgrabungen in Schleswig. Berichte und Studien 16, Neumünster (Wachholtz Verlag).

Stoljarova E.
2018b *The technology of manufacturing gold-glass beads of the pre-Mongolian period in Ancient Rus*, [in:] D. Staššiková-Štukovská (ed.), *Historické sklo. Mulitdisciplinárne o historickom skle*, Nitra (Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV), vol. III, p. 155-163.

Stoljarova E.
2020 *Medieval glass finger-ringd in Rus' (based on finds from northeast Rus')*, [in:] K. Tomková, N. Venclová (eds.), *Krajinou archeologie, krajinou skla studie věnované PhDr. Evě Černé = Through the landscape of archaeology, landscape of glass: studies dedicated to PhDr. Eva Černá,* Praha-Most (Archeologicky ustav AR CR, Praha-Most/Archeologický ústav AV ČR/Ústav archeologické pamatkové péče SZ Čech, v.v.i.), p. 241-254.

Stoljarova E.
2021 *Mediaeval glass bracelets in Rus (According to the finds in the towns of the North-East of Rus)*, [in:] O. Sevindik (ed.), *Annales du 21e Congrès de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre, Istanbul 2018*, Istanbul (Association Internationale pour l'Histoire du Verre), p. 507-520.

Stolyarova = Stoljarova = Столярова Е.К.
2010 *К вопросу о технологии изготовления стеклянных золоченых бус домонгольского периода*, Краткие сообщения Института археологии 224, p. 323-333.

Stolyarova = Stoljarova = Столярова Е.К.
2018a *Предметы из стекла*, [in:] А.В. Энговатова, В.Ю. Коваль, Е.П. Зоц, Е.К. Столярова, Т.Г. Сарачева, *Мякининские Курганы. Мякининский археологический комплекс в Подмосковье*, Материалы спасательных археологических исследований 21, Москва (Институт Археологии Российской Академии Наук), p. 60-75.

Stolyarova = Stoljarova = Столярова Е.К.
2019 *Химический состав стеклянных изделий из раскопок Переяславля Рязанского*, [in:] V. Zavjalov (ed.), *Комплексные археологические исследования Переяславля Рязанского*, Материалы по археологии Переяславля Рязанского 3, Москва (Институт археологии Российской академии наук/Российский фонд фундаментальных исследований), p. 319-445.

Szmoniewski B., Sosnowska E.
2015 *Новые находки раннесредневековых стеклянных изделий из Пшемысля (Юго-Восточная Польша)*, [in:] Гайдуков (ed.) 2015, p. 163-170.

Tempelmann-Maczyńska M.
1985 *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, Römisch-Germanische Forschungen 43, Mainz am Rhein (Philipp von Zabern).

Urbański A.
2016 *Site 2 (suburb settlement) in the early medieval settlement complex at Czermno in Tyszowce Commune, Zamość Voivodeship: from the research excavation of 1979 = Stanowisko 2 (podgrodzie) w obrębie wczesnośredniowiecznego kompleksu osadniczego w miejscowości Czermno, gm. Tyszowce, woj. zamojskie: z badań wykopaliskowych w roku 1979*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 593-624.

Valiulina S.
2016 *International trade regions of the Middle Volga Region in the medieval period through the glass evidence*, Archeologia Polski 61, p. 113-169.

Veremeichyk = Veremejčik = Веремейчик Е.М.
2015 *Стеклянные браслеты средневекового Любеча (по материлам раскопок 2010-11 годов на Замковой Горе),* [in:] Гайдуков (ed.) 2015, p. 171-201.

Wajda S.
2013 *Zabytki szklane i szkliwione*, [in:] J. Kalaga (ed.), *Sutiejsk. Gród z pogranicza polsko-ruskiego z X-XIII wieku: studium interdyscyplinarne*, Warszawa-Pękowice (Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego/Profil-Archeo), p. 93-103.

Wajda S.
2014 *Wyroby szklane*, [in:] K. Bieńkowska (ed.), *Średniowieczne cmentarzysko w Czarnej Wielkiej, stan. 1, woj. podlaskie (badania 1951-1978),* Białystok (Muzeum Podlaskie w Białymstoku), vol. II, p. 58-103.

Wajda S.
2019 *Paciorki szklane*, [in:] S. Wadyl (ed.), *Ciepłe: elitarna nekropola wczesnośredniowieczna na Pomorzu Wschodnim*, Gdańsk (Muzeum Archeologiczne w Gdańsku), p. 216-231.

Wajda S.
2020 *Przedmioty szklane*, [in:] T. Baranowski, K. Skóra, K. Skrzyńska (eds.), *Przestrzeń osadnicza wczesnośredniowiecznego Radomia*, Łódź-Warszawa (IAE PAN), vol. III, *Stanowisko 4: badania interdyscyplinarne,* p. 13-38.

Wajda S., Merkel W. S., Florkiewicz I., Jansen M., Marciniak-Maliszewska B., Wagner B., Wołoszyn M.
2023 *Early mediaeval lead glass bangles from Czermno, Poland: Results of elemental and lead isotopes analyses*, Archaeometry, https://doi.org/10.1111/arcm.12907. (accessed on: 23.09.2023).

Wojdat W.
2016 *Finds from trenches NE 31B, NE 31C, NE 31D and SE 31B excavated at the hillfort in Czermno, Zamość Voivodeship = Materiały z wykopów NE 31B, NE 31C, NE 31D i SE 31B na grodzisku w Czermnie w woj. zamojskim*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I, p. 625-647.

Wołoszyn M. (ed.)
2018 *The early medieval settlement complex at Gródek upon the Bug River in the light of results from past research (1952-1955) = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Gródku and Bugiem w świetle wyników badań dawnych (1952-1955)*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 4, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (GWZO/IAE PAN/IA UR).

Wołoszyn M., Brunarska I., Michalik M.
2023 *Uwagi na temat zabytków pochodzenia ruskiego z Kruszwicy*, [in:] W. Dzieduszycki, J. Sawicka (eds.), *Kruszwica wczesnośredniowieczna*, Origines Polonorum 16, Warszawa (IAE PAN), p. 481-492.

Zakharov = Zaharov = Захаров С.Д.
2004 *Древнерусский город Белоозеро*, Москва (ИНДРИК).

Zakharov., Kuzina = Zaharov Z.D., Kuzina I.N. = Захаров С.Д., Кузина И.Н.
2008 *Изделия из стекла и каменные бусы*, [in:] Н.А. Макаров (ed.), *Археология севернорусской деревни X-XIII веков*, Москва (Наука), vol. II, p. 142-215.

Zaitseva, Stolyarova = Zajceva, Stoljarova = Зайцева И. Е., Столярова Е. К.
2018 *Об одном погребении могильника Шекшово в Суздальском Ополье*, [in:] А.В. Чернецов, И. Кузина (eds.), *Земли родной минувшая судьба... К юбилею Андрея Евгеньевича Леонтьева*, Москва (Российская Академия Наук, Институт Археологии), p.74-91.

Zanon M.
2013 *Tyana/Kemerhisar (Niğde): Glass Bracelets of the Byzantine and Islamic Period*, Anatolia Antiqua 21, p. 18-197.

Zapletalova D., Sedlačkova L.= Заплеталова Д., Седлачкова Л.
2015 *Стеклянные кольца из Брно и проблема стеклоделия позднегородищенского периода (XI-XII веков) в Моравии,* [in:] Гайдуков (ed.) 2015, p. 270-278.

Zhurukhina = Žuruchina = Журухина Е.Ю.
2015 *Давньоруське скло на київському Подолі*, Пам'ятки України: історія та культура 5-6 (213-214), p. 50-55.

Zhurukhina = Žuruchina = Журухина Е.Ю.
2024 *Kyiv medieval glass (10th-13th centuries): A survey of archaeological finds = Kijowskie szkło średniowieczne (X-XIII w.): Przegląd znalezisk,* [in:] Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research. Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-201. Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 3, Leipzig-Warszawa-Rzeszów (GWZO/IAE PAN/IA UR), vol. III, p. 277-288.

Zhurukhina, Khramchenkova = Žuruchina, Hramčenkova = Журухина Е.Ю., Храмченкова Р.Х.
2012 *Стеклоделательные мастерские Киевского Подола*, Филология и культура 3 (29), p. 226-234.

Address of the Author / Adres Autora

MA Sylwia Wajda
Institute of Archaeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
e-mail: sylwia.wajda@gmail.com

mgr Sylwia Wajda
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
e-mail: sylwia.wajda@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 277-288

Olena Zhurukhìna

KYIV MEDIEVAL GLASS (10TH–13TH CENTURIES): A SURVEY OF ARCHAEOLOGICAL FINDS

Archaeological excavations in Kyiv have yielded a wealth of material for the study of life in an early medieval town[1]. This is due to Kyiv's status as an administrative, economic and cultural centre. Its socio-economic and cultural progress, combined with active domestic and international trade, created favourable conditions for the development of craftsmanship.

The glass objects found during archaeological excavations of medieval layers in Kyiv include various categories of artefacts, such as vessels, jewellery, decorative elements for the interior of religious buildings, as well as church furnishings and objects used for entertainment. The numerous, diverse and unique glass products from medieval Kyiv are an important source for researching and reconstructing glass production technology and organisation, as well as for examining the direction and development of cultural and economic relations, trade routes, production, demand, fashion, and various other aspects of life of a medieval town. Among the finds are imported objects, which can be traced both to the burials and to the cultural layers from the second half of the 10th c. onwards. Most of the glassware dates from the 11th c. to the first half of the 13th c. and is primarily the product of local glassmaking workshops.

Medieval glass from Kyiv is quite diverse and represented by a wide range of products. These objects include several types of glass vessels (mainly cups, bowls, small perfume bottles), jewellery (beads, bangles, finger-rings, inserts), items for decorating the interior of religious buildings (mosaic tesserae, lamps, window panes), leisure items (game pieces) and so on, which were found during archaeological excavations of burials, deposits, and cultural layers of Kyiv.

There is a group of imported finds from the earliest deposits (from the 10th and the early 11th c.), which are not as numerous as the local products, but they do have informational value. Usually, such items came to Kyiv as part of envoys' gifts, during diplomatic missions or trade agreements. Some of these finds were expensive (sometimes richly decorated) glass artefacts.

The earliest dated items were found in burials containing evidence for the buried person's status. The remains of a female skeleton with rich grave goods were discovered in a burial from the second half of the 10th c. Among other artefacts (including Scandinavian ones), there was a fragment of a transparent glass vessel, the outside of which is decorated with a relief medallion (Fig. IX: 1: 1-2; Ivakin, Kozyuba 2003, 39). The fact that fragments of glass vessels have been found in burials is interesting, but not unique – there are, for example, the burials at Birka (Björkö). The Kyiv find is most likely a lamp. An item of similar shape, decoration and size is kept in the Treasury of San Marco in Venice. This lamp is made of thick, transparent and colourless glass,

[1] This chapter was written during my visit to the Leibniz Institute for the History and Culture of Eastern Europe (GWZO), where I found myself following Russia's invasion of Ukraine in February 2022. My stay in Leipzig has been funded by the GWZO Leipzig, and from May to December 2023 – by the Free State of Saxony (within the framework of the project *Historische Datensammlungen für nachhaltige Entwicklung: Die Umwelt- und Seuchengeschichte des osteuropäischen Kontaktraums [inklusive Ukraine] seit dem hohen Mittelalter)*.

with a low base and a widening body, decorated with carved discs and conical bosses in relief; it dates to the 10th or 11th c. It has been suggested that the glass with the disks may have been made on the basis of Roman or Oriental models (Buckton, Entwistle, Prior [eds.] 1984, 191). This object may have imitated the form and function of carved glassware, which was considered a luxury item and was sometimes gifted by the Byzantine court. This view is supported by the fact that only a fragment of the vessel was discovered in the grave, which may mean that the object had not lost its value even though it was incomplete.

The finds also include jewellery, mainly necklaces, composed of a specific group of beads, the majority of Middle Eastern, Egyptian and Syrian origin (Fig. IX: 2). However, from the beginning of the 11th c., they were gradually replaced by Byzantine production, due to the intensive trade on the Route from the Vikings to the Greeks. These beads are characterised by specific morphological, chemical and technological features, such as an individual method of production (wrapping the glass mass around a tool), particular colouring (shades of blue), and chemical composition (manganese as a discolouration and cobalt as a colouring agent) (Zhurukhìna 2021, 112-116).

Byzantine bangles have been found in Kyiv in the cultural layers from the 11th c., but they were the most widespread from the 12th c. onwards. There are painted bangles (with enamel and/or gold) with geometric (lines and figures) and floral (stems) patterns (Fig. IX: 3: 1). A similar situation can be observed with beads (Fig. IX: 3: 2), which appear in a variety of shapes (Zhurukhìna 2015, 120).

Glass inserts used as inlays for caskets or ornaments for clothes are also found; the latter could have been sewn onto clothes. It has been determined that colourful fragments of glass vessels or window panes were used for this purpose. (Fig. IX: 4; Ivakin, Kozyuba 2003, 42f.; Zhurukhìna 2022, 107f., Fig. 1).

Fragments of glass vessels whose production is associated with the provinces on the territory of the Byzantine Empire are found in layers from the 11th and 12th c. Polychrome is a characteristic decoration of vessel bodies. They were painted with white, yellow, blue, red and pink enamels. The ornaments are geometrical (lines and circles) and floral (flowers, leaves and stems; *cf.* Fig. IX: 5: 1). This group of finds includes fragments of deep blue glass bottles decorated with so-called bird feathers (Fig. IX: 5: 2).

Some of the glassware from the 10th and 11th c. is associated with the Scandinavian influence and has analogies in the archaeological material from areas under the Norman influence. These artefacts include game pieces for one of the board games that were widespread in medieval Europe. The finds had a rounded shape with a cut base and were made of light yellow transparent, dark green translucent and blue transparent glass with a spiral dark blue glass strip (Fig. IX: 6).

Most of the glass finds come from layers dated to between the 12th and the beginning of the 13th c., which contain locally produced items. This was primarily due to the development of glassmaking in Early Rus', most of which was located in the Kyiv Podil district, home to urban craftsmen who served the domestic and perhaps, to some extent, foreign markets. Glass beads, bangles, finger-rings, inserts for rings, vessels of various shapes and so on were produced by the workshops.

The collection of beads consists of specimens with the cross-section in the form of a circle (spherical, zone-shaped, ring-shaped, ellipsoidal, barrel-shaped, cylindrical, and biconical beads), in the form of a rosette (ribbed beads), a flattened shape ("fish-shaped" beads) and a polyhedron (cubic and cuboctahedral beads). Most of the specimens are monochrome beads, but there are also polychrome beads with inlaid decoration like spots, stripes, and differently coloured convex inclusions. Some of the finds are barrel-shaped, cylindrical or biconical glass beads with metallic (gold/silver) foil (Fig. IX: 7). They are made using the winding technique and different colours (yellow, green, blue, deep blue, violet, red, brown, bluish green, yellowish green, reddish brown) of transparent, translucent or opaque glass. The beads represent several groups made by winding glass mass around a tool (most specimens are either individually or serially wound, as indicated by traces of broken glass thread), or by drawing and dividing the tube into parts. The production complexes in the Kyiv Podil district which had a narrow specialisation (only one or two types of products) used a single technology, such as picking, drawing, and winding the glass mass around a tool of a certain diameter. There was a tendency towards mass producing jewellery in general and introducing it to the market in large batches.

Bangles are one of the most common categories of glass finds (Fig. IX: 8). They were made by drawing a rod or strip (circular and semi-oval cross-section), by twisting a ribbed rod (rosette cross-section), or by fusing together several thin rods (figural cross-section). Some bangles were decorated with one or two glass threads twisted around the hoop. Their ends were either butt-jointed or superimposed. The colour scheme

of the bangles is consistent with the main colours used in Early Rus', such as blue, purple, yellow, green, yellowish green, brownish green, brown and black of different saturation. The items were made of transparent, translucent or opaque glass.

Finger-rings were made by winding a glass rod with a flat inner side and a convex outer side (semi-circular cross-section hoop). Some finds have flat oval gem stones, made by pressing the hoop against a flat surface. Another one has a ribbed oval gem stone, formed with a pinching tool. There are finger-rings with a gem stone made out of separate glass drops, both of the same colour and of different colours. Furthermore, the finds include specimens decorated in relief. The external surface of the rings is covered with diagonal ribs, either on a part or along the entire length, made with a tool. Another type comprises rings without a gem stone, decorated with glass stripes or spots. They are made of yellow, blue, green, violet, bluish green, yellowish green, reddish-brown translucent or opaque glass (Fig. IX: 9: 1).

Inserts for rings have a flat-convex shape and are made of blue, green, yellow, and brown translucent glass. The most popular colour of glass inserts was green (Fig. IX: 9: 2). Another category is inserts for decorating church books or icons. These items have a flat-convex shape (round and drop-shaped in plan; Fig. IX: 9: 3). There are also faceted inserts with cut corners or pyramidal ones (Fig. IX: 9: 4). These finds have a range of colours and, probably, came as gifts or belonged to participants in diplomatic, commercial or religious missions. Gemstones, so popular in the Middle Ages as jewellery decoration, gradually quite successfully replaced the cheaper and more affordable material – glass (Zhurukhìna 2022, 108-114).

Almost all glass vessels from Early Rus' were found in fragments. Some vessel shapes have been possible to reconstruct. There are open vessels with pointed bases and sometimes with slightly "undulating" walls (Fig. IX: 10: 1), and cylindrical vessels with flat (Fig. IX: 10: 2) or concave bases (Fig. IX: 10: 3). Most of the vessels were made by blowing yellow transparent glass (either free blowing or mould blowing a glass mass). A unique find of four clay moulds for the production of glass vessels was found during excavations of a glassmaking complex. The moulds had a bowl shape with a ribbed inner surface and were made by hand. It is worth noting that the finds included two fragments of glass bases with ribbed outer surfaces, which could have been made in such moulds (Sergeyeva, Zhurukhìna 2018, 119-124, Figs. 1-2).

There are also objects (fragments of glass vessel walls) made of light blue, green or colourless glass. Some of them were decorated with horizontal threads of yellow, blue, green, bluish green transparent or white opaque glass (Fig. IX: 10: 4).

Some shapes of glass vessels were often used as lamps, but their multifunctional use cannot be ruled out. Usually, lamps were either hung separately by the handles on the body (Fig. IX: 11: 2) or inserted into a polycandelon. They had a conical body and a heavy base for stability (Fig. IX: 10: 1; Fig. IX: 11: 1). It is believed that decorative glass strips were also used to suspend a lamp – chains or a wire was wrapped around the lamp body under the strip and attached to hooks at the ends (Later 2009, 68f., Fig. 35, 3; Zhurukhìna 2017, 173-177).

These vessels could have been used as drinking cups or ritual vessels for certain ceremonies. There is archaeological evidence for this; for example, one excavated structure contained many fragments of amphorae, fish scales, bones, eggshells, and fragments of conical cups, as well as items of military equipment; the finds have allowed for the identification of this construction as a hall where warriors may gave gathered for feasts. Conical or cylindrical glass vessels were also used in funeral ceremonies, during which vessels with fragrances were placed at the deceased's feet (Fig. IX: 11: 3). This trend reflects Christian traditions (Zhurukhìna 2019, 79-83).

Mosaic tesserae were made in Byzantine workshops or by Greek and later by local craftsmen on the sites of temple construction. They were used to decorate temples, to create mosaic inlays to ornament walls and floors. Research has revealed tesserae of different colours, especially ones designed for a golden background, indicating a significant area of walls and columns covered with mosaics (Fig. IX: 12). Among the finds were large fragments of smalt, square, triangular and rhombic in plan, made of yellow, green, deep red, brown and black opaque glass mass. Together with the pieces of coloured stones, they were intended for floor inlays.

Window glass was an important element of a church's interior. Round-shaped window glass – oculi – was the most common in medieval Kyiv. Such discs were widespread in the area influenced by the Byzantine Empire (Ousterkhaut 2005, 164f.; Arkhypova 2015, 349). Early Rus' window glass is thin, transparent, made of clear, light blue/green or light/bright yellow glass (like Early Rus' vessels), with a smooth and shiny surface

and a curved edge. Sometimes the surface is covered with a network of small cracks (Fig. IX: 13: 1). The centre of the discs is thicker, gradually thinning out in concentric circles and flattening out towards the edge. Sometimes there are air bubbles on the discs, arranged in concentric circles and stretched in an arc. These characteristics are typical of the blowing technique used to produce both glassware (vessels) and window glass. The fragments do not allow us to determine the exact number, but the diameter of the discs was about 9.5-12.0 centimetres, sometimes approx. 16.0-22.0 centimetres. An interesting discovery was made during the study of an 11th c. window frame in St Sophia's Cathedral – fragments of two glass discs, probably of Byzantine origin. There are markings on the surface of both – probably letters of the Greek alphabet: «δ» or «υ». Traces of blue paint can be found in the recesses. The markings are stamped. These window discs are currently the only finds of this kind from the Early Rus' territory (Fig. IX: 13: 2; Zhurukhìna 2018, 145f.). The use of window glass was associated with the emergence of new building forms and the development of monumental architecture. This glass was of both practical and aesthetic importance in enhancing the perception of certain elements of the temple's decoration (Arkhipova 2015, 349). Along with mosaics, window glass became an essential decorative element in Christian churches.

It is impossible to count the exact number of glass finds discovered on the territory of Kyiv due to the fragmentation of the items and their small size. This is especially true of vessels and bangles, as well as the window glass that resembles the walls of Early Rus' vessels. Statistical work in this area is still in progress. Some of the findings regarding this category of archaeological material have been prepared by the author of this article and are presented in the bibliography (see Bibliography, Zhurukhìna 2011; 2015; 2015a). A large volume of material from the glassmaking workshops in the Kyiv Podil district remains in the processing stage (Zhurukhìna 2010; 21; Zhurukhìna, Khramchenkova 2012; Khamaiko, Zhurukhìna, Chmil *et al.* 2021; Khamaiko, Zhurukhìna, Hun 2022), and only a limited amount of material has already been processed and analysed. The chemical composition of the glass from the workshops has already been the subject of investigations (Zhurukhìna, Khramchenkova 2012). Two classes of glass (lead and potassium-lead) have been identified that could have been used to make vessels and jewellery. Currently, it is possible to collate the data and create a database of glass chemical composition analyses of the finished and defective products, production residues (glass mass, cullet, recycled glass, lead ingots) and equipment (crucibles with remnants of glass mass or lead ingots).

As the first workshops in Kyiv were connected with religious buildings and the development of chiefly monumental architecture, they emerged on temple construction sites (the Starokyivska Hill and the Kyiv-Pechersk Lavra). In the Kyiv Podil district, the production complexes with narrow specialisation (focused on only one or two types of products, where adornment, particularly jewellery, prevailed) emerged in the 12th c. Due to technologies such as serial winding, there was a tendency to mass produce jewellery and release it onto the market in large batches. The remnants of glassware production – collapses of furnaces, raw materials, crucibles, melting pots, tools, as well as manufacturing defects and finished products (beads, bangles, finger-rings, inserts for rings, fragments of glass vessels) all indicate proliferation of this craft and a growing market demand for these products.

The imported items uncovered during archaeological excavations in Kyiv in the cultural layers from the 10th to the 13th c. offer interesting and informative insights. The vessels and jewellery from the 10th and the early 11th c. are both rare and unique and are primarily found in rich burials associated with the elite, sometimes with warriors and merchants. Some of the products were crafted in glassmaking workshops in the Middle East and Egypt, while a smaller portion can be traced to workshops in the Byzantine Empire. There is a separate category of materials linked exclusively to the Scandinavian influence, such as glass game pieces. From the 11th c. onwards, jewellery items like beads and bangles, as well as vessels with certain morphological characteristics, began to emerge, which researchers attribute to Byzantine production. They are made of high quality, predominantly blue cobalt glass, and feature distinctive decorations and shapes. The majority of the imported objects were recorded in the cultural layers from the 11th-12th c.

Further research, employing a variety of methodologies, will enable a more comprehensive and thorough study of the glassware from Kyiv dating from the 10th-13th c., facilitating the integration of the findings into the pan-European history of glass.

Olena Żuruchina

KIJOWSKIE SZKŁO ŚREDNIOWIECZNE (X-XIII W.): PRZEGLĄD ZNALEZISK

Kijowskie wykopaliska archeologiczne dostarczyły bogatego materiału do badań nad życiem we wczesnośredniowiecznym mieście[1]. Owo bogactwo jest wynikiem szczególnego statusu Kijowa jako centrum administracyjnego, gospodarczego i kulturalnego. Jego rozwój społeczno-gospodarczy i kulturalny, w połączeniu z rozwiniętym handlem wewnętrznym i międzynarodowym, stworzył korzystne warunki dla rozwoju rękodzieła.

Szklane przedmioty znalezione w średniowiecznych warstwach Kijowa podczas badań archeologicznych obejmują różne kategorie artefaktów: naczynia, biżuterię, elementy dekoracyjne wyposażenia wnętrz budynków sakralnych, a także sprzętów kościelnych i przedmiotów służących rozrywce. Te liczne, różnorodne i często unikalne wyroby są ważnym źródłem do badań nad rekonstrukcją organizacji i technologii produkcji szklarskiej, a także do badań nad kierunkiem i rozwojem relacji kulturowych i ekonomicznych, szklaków handlowych, produkcji, popytu, mody oraz innych aspektów życia w średniowiecznym mieście. Wśród znalezisk znajdują się przedmioty importowane, które pochodzą zarówno z zespołów grobowych, obiektów, jak i z warstw kulturowych datowanych od 2. połowy X w. Większość wyrobów szklanych powstało w okresie od XI do 2. połowy XIII w. i jest przede wszystkim produktem miejscowych warsztatów szklarskich.

Jak już wspomniano średniowieczne szkło z Kijowa jest stosunkowo zróżnicowane i reprezentowane przez szeroki zakres produktów, różne typy naczyń (głównie kubki, misy, małe butelki na perfumy), biżuterię (paciorki, bransolety, pierścionki, wkładki), elementy wyposażenia wnętrz budynków sakralnych (kostki mozaikowe, lampy, szkło okienne), przedmioty do gier (pionki) itp., które znaleziono podczas badań wykopaliskowych prowadzonych na cmentarzyskach, osadach czy w warstwach kulturowych Kijowa.

Istnieje też grupa importowanych znalezisk z najwcześniejszych warstw (z X i początku XI w.), które nie są tak liczne jak wyroby lokalne, ale mają wartość informacyjną. Zwykle trafiały one do Kijowa podczas wizyt poselstw, misji dyplomatycznych czy zawieranych traktatów handlowych. Niektóre z tych znalezisk były drogimi (czasem bogato zdobionymi) szklanymi artefaktami.

Najstarsze przedmioty tego typu znaleziono w pochówkach, których wyposażenie wskazywało na wysoki status pochowanej osoby. I tak w datowanym na 2 poł. X w., grobie kobiety, złożonej z bogatym wyposażeniem, wśród znalezionych przedmiotów (w tym pochodzenia skandynawskiego) był fragment przezroczystego szklanego naczynia, którego zewnętrzną powierzchnię zdobił reliefowy medalion (Ryc. IX: 1: 1-2; Ivakin, Kozjuba 2003, 39). Znajdowanie w grobach fragmentów szklanych naczyń nie jest czymś wyjątkowym. Z podobnym zjawiskiem spotykamy się na cmentarzysku w Birce (Björkö). Kijowskie

[1] Niniejszy rozdział powstał w trakcie mego pobytu w Lipsku, w Leibniz Instytut Historii i Kultury Europy Środkowej i Wschodniej (GWZO) gdzie znalazłam się w związku z rosyjską inwazją na Ukrainę w lutym 2022. Mój pobyt w Niemczech możliwy jest dzięki funduszom GWZO Lipsk, a od maja do grudnia 2023 dzięki środkom Kraju Związkowego Saksonia (w ramach projektu *Historische Datensammlungen für nachhaltige Entwicklung: Die Umwelt- und Seuchengeschichte des osteuropäischen Kontaktraums [inklusive Ukraine] seit dem hohen Mittelalter)*.

znalezisko to najprawdopodobniej ułamek lampy. Przedmioty o podobnej formie, dekoracji i wielkości są przechowywane w skarbcu bazyliki św. Marka w Wenecji. Podobna lampa, datowana na X lub XI w, ma niską podstawę i rozszerzający się korpus. Jest zdobiona różnymi medalionani z ciętego szkła i stożkowatymi wypustkami. Przypuszczalnie mogła zostać wykonana na wzór rzymskich lub orientalnych modeli (Buckton, Entwistle, Prior [red.] 1984, 191). Mogła naśladować formę i funkcję wyrobów z ciętych szkieł, które były uważane za przedmioty luksusowe i czasami bywały wręczane jako podarunki przez dwór bizantyński. Tak mogło być w przypadku kijowskiego znaleziska. W grobie odkryto tylko jego fragment co może oznaczać, że obiekt nie stracił na wartości, pomimo że zachował się niekompletny.

Znaleziska szkieł obejmują również ozdoby, w większości paciorki naszyjników, pochodzenia bliskowschodniego, egipskiego i syryjskiego (Ryc. IX: 2). Od początku XI w. były one stopniowo wypierane przez produkcję bizantyńską, co wiązało się z intensywnym handlem prowadzonym na szlaku od Waregów do Greków. Paciorki te charakteryzują się specyficznymi cechami morfologicznymi, sposobem wytwarzania (nawijanie masy szklanej wokół pręta), określoną kolorystyką (niebieski o różnym nasyceniu) i składem chemicznym (mangan jako składnik odbarwiający i kobalt jako barwnik; por. Žuruhìna 2021, 112-116).

Bizantyjskie bransolety znaleziono w Kijowie w warstwach z XI w., ale powszechniejsze stają się od wieku XII. Są wśród nich egzemplarze malowane (emalią i/lub złotem) z wzorami geometrycznymi (linie i figury) i kwiatowymi (łodygi; Ryc. IX: 3: 1). Podobną sytuację można zaobserwować w przypadku paciorków (Ryc. IX: 3: 2), które cechuje różnorodność kształtów (Žuruhìna 2015, 120).

Znajduje się również szklane wkładki używane w inkrustacji powierzchni szkatułek lub jako ozdoby ubioru. Te ostatnie mogły być do niego przyszywane. Ustalono, że w tej roli wykorzystywano barwne fragmenty szklanych naczyń lub szyb okiennych (Ryc. IX: 4; Ivakin, Kozjuba 2003, 42 i n; Žuruhìna 2022, 107 i n., Ryc. 1).

Fragmenty naczyń szklanych, których produkcja jest związana z warsztatami działającymi w prowincjach Cesarstwa Bizantyjskiego, są znajdowane w warstwach z XI i XII w. Charakterystyczną dekoracją korpusów naczyń jest polichromia. Malowano ornamenty geometryczne (linie i koła) oraz roślinne (kwiaty, liście i łodygi) emaliami białymi, żółtymi, niebieskimi, czerwonymi i różowymi (Ryc. IX: 5: 1). Do tej grupy znalezisk należą fragmenty butelek z ciemnoniebieskiego szkła zdobione tzw. ptasimi piórami (Ryc. IX: 5: 2).

Część wyrobów szklanych z X i XI w. jest związana z wpływami skandynawskimi i posiada analogie w materiale archeologicznym z terenów znajdujących się pod wpływami Normanów. Artefakty te obejmują pionki do jednej z gier planszowych, które były szeroko rozpowszechnione w średniowiecznej Europie. Pionki mają zaokrąglony kształt ze ściętą podstawą. Były wykonane z jasnożółtego, przezroczystego, ciemnozielonego, przejrzystego i niebieskiego, przezroczystego szkła i ozdobione spiralną nitką szklaną, o ciemnoniebieskiej barwie (Ryc. IX: 6).

Większość znalezisk szklanych pochodzi z warstw datowanych na okres od XII do początku XIII w., które zawierają wyroby lokalne. Wynikało to przede wszystkim z rozwoju szklarstwa na Rusi. Większość pracowni znajdowała się w kijowskiej dzielnicy Podole, gdzie działali miejscy wytwórcy obsługujący rynek krajowy i być może, do pewnego stopnia, rynki zagraniczne. Warsztaty produkowały szklane paciorki, bransolety, pierścionki, wkładki, naczynia o różnych kształtach, itp.

Zbiór paciorków składa się w większości z okazów, o przekroju poprzecznym kolistym (kulistych, strefowych, pierścieniowatych, elipsoidalnych, beczułkowatych cylindrycznych i dwustożkowych),w formie rozety (tzw. żebrowane), spłaszczonym (w formie ryby) i wielościennym (kubiczne i kubooktaedryczne). Większość okazów to paciorki monochromatyczne, ale są też ze zdobieniami, takimi jak plamki, paski i różnokolorowe wypukłe guzy. Część znalezisk to formy beczułkowate, cylindryczne lub dwustożkowate zdobione metalową (złotą/srebrną) folią (Ryc. IX: 7). Wykonywano je techniką nawijania w różnych kolorach (żółtym, zielonym, niebieskim, ciemnoniebieskim, fioletowym, czerwonym, brązowym, niebieskozielonym, żółtawozielonym, czerwonawobrązowym) z przezroczystego, przejrzystego lub opakowego szkła. Paciorki wykonywano przez nawijanie masy szklanej wokół pręta (większość okazów jest nawijana pojedynczo lub w seriach, na co wskazują ślady po oderwaniu nitki szklanej) lub przez wyciąganie i dzielenie szklanej rurki na części. Warsztaty działające na kijowskim Podolu, które były wąsko wyspecjalizowane, wytwarzały tylko jeden lub dwa rodzaje przedmiotów, wykorzystując prostą technologię – wyciąganie masy szklanej lub nawijania jej wokół pręta o określonej średnicy. Obserwuje się tendencję do masowej produkcji biżuterii i wprowadzania jej na rynek w dużych partiach.

Szklane bransolety są najczęściej znajdowaną kategorią szklanych wyrobów (Ryc. IX: 8). Były wytwarzane przez wyciąganie pałeczki lub nitki szklanej (przekrój okrągły i półowalny), przez spiralne skręcanie pałeczki ze żłobkami (przekrój rozetkowy) lub przez połączenie kilku cienkich pałeczek (przekrój zróżnicowany). Niektóre bransolety były zdobione jedną lub dwiema szklanymi nitkami okręconymi wokół pałeczki. Ich końce były łączone na styk lub nakładane na siebie. Przedmioty te były wykonywane z przezroczystego, przejrzystego lub opakowego szkła. Gama barw bransolet odpowiada barwom najczęściej stosowanych na Rusi, jak: niebieska, fioletowa, żółta, zielona, żółtozielona, brązowozielona, brązowa i czarna o różnym nasyceniu.

Pierścionki wykonywane przez nawijanie miały wewnętrzną powierzchnię płaską, a zewnętrzną wypukłą (przekrój płasko-wypukły). Niektóre zdobiono owalną tarczką, która powstała przez dociśnięcie pałeczki do płaskiej, gładkiej powierzchni, inne żeberkami, uformowanymi za pomocą narzędzia do ściskania lub oczkiem powstałym przez dociśnięcie pałeczek, tak aby tworzyły zamkniętą obręcz. Istnieją pierścionki z traczkami wykonanymi ze szklanej kropli. Zdobienie to mogło mieć barwę podobną jak pałeczki szklanej lub różnić się od niej. Ponadto znaleziska obejmują okazy zdobione plastycznie. Zewnętrzną powierzchnię obręczy, na jej części lub całej długości pokrywają ukośne żłobki wykonane narzędziem, Innym rodzajem są pierścienie bez tarczki, ozdobione szklanymi paskami lub plamami, wykonane z żółtego, niebieskiego, zielonego, fioletowego, niebieskawo-zielonego, żółtawo-zielonego, czerwono-brązowego półprzezroczystego lub nieprzezroczystego szkła (Ryc. IX: 9: 1).

Wkładki do pierścionków mają płasko-wypukły kształt i są wykonane z niebieskiego, zielonego, żółtego i brązowego przejrzystego szkła. Najpopularniejszą barwą szklanych wkładek był zielona (Ryc. IX: 9: 2). Kolejną kategorią, są wkładki do ozdabiania ksiąg kościelnych lub ikon. Przedmioty te mają kształt płasko-wypukły (w rzucie poziomym okrągły lub w kształcie kropli; Ryc. IX: 9: 3). Istnieją również wkładki fasetowane ze ściętymi narożnikami lub piramidalne (Ryc. IX: 9: 4). Znaleziska te mają różne barwy. Prawdopodobnie do Kijowa trafiły jako podarunki lub należały do członków misji dyplomatycznych, handlowych lub religijnych. Widzimy, że kamienie szlachetne, tak popularne w średniowieczu jako ozdoba biżuterii, z powodzeniem zostały zastąpione przez tańszy i bardziej dostępny materiał – szkło (Žuruhìna 2022, 108-114).

Prawie wszystkie szklane naczynia z Rusi zostały znalezione we fragmentach. Kształty niektórych udało się zrekonstruować. Są to otwarte naczynia z mocno wypukłymi, szpiczastymi dnami, i czasami ściankami nieznacznie „pofalowanymi" (Ryc. IX: 10: 1) oraz cylindryczne naczynia z płaskimi (Ryc. IX: 10: 2) lub wklęsłymi dnami (Ryc. IX: 10: 3). Większość wykonano metodą wydmuchiwania, z żółtego, przezroczystego szkła (swobodnie wydmuchiwane lub wydmuchiwane w formie). Podczas badań wykopaliskowych warsztatów szklarskich natrafiono na unikatowe (dotychczas jedyne na terenie Kijowa) znalezisko czterech glinianych form do produkcji naczyń. Są to pojemniki wykonane ręcznie w kształcie mis o żebrowanej powierzchni wewnętrznej. Warto zauważyć, że wśród znalezisk znajdowały się dwa fragmenty szklanych podstaw z żebrowaną powierzchnią zewnętrzną, które mogły zostać wykonane w takich właśnie formach (Sergeeva, Žuruhìna 2018, 119-124, Ryc. 1, 2).

Są też przedmioty (fragmenty ścianek naczyń szklanych) wykonane ze szkła jasnoniebieskiego, zielonego lub bezbarwnego. Niektóre z nich były zdobione biegnącymi poziomo nitkami z żółtego, niebieskiego, zielonego, niebieskozielonego przezroczystego lub białego opakowego szkła (Ryc. IX: 10: 4).

Niektóre naczynia, o odpowiednich kształtach, były często używane jako lampy, ale nie można wykluczyć ich wielofunkcyjnego zastosowania. Zazwyczaj lampy były zawieszane oddzielnie za uchwyty na korpusie (Ryc. IX: 11: 2) lub wkładane w do polikandelonu. Naczynia te miały stożkowaty kształt i ciężkie dno zapewniającą stabilność (Ryc. IX: 10: 1; IX: 11: 1). Uważa się, że do zawieszenia lampy używano również ozdobnych szklanych taśm – łańcuchy lub drut owijano wokół korpusu lampy pod taśmą i mocowano do haczyków na końcach (Later 2009, 68 i n., Ryc. 35, 3; Žuruhìna 2017, 173-177).

Naczynia takie mogły być używane jako kubki do picia lub naczynia rytualne podczas nie-których ceremonii. Istnieją na to dowody archeologiczne; na przykład odkryto pozostałości budynku z wieloma fragmentami amfor, rybich łusek, kości, skorupek jaj i fragmentów stożkowych kubków, a także elementy uzbrojenia, co pozwoliło zidentyfikować ten obiekt jako salę, gdzie mogły odbywać się biesiady wojów. Stożkowe lub cylindryczne naczynia szklane były również używane w czasie ceremonii pogrzebowych, podczas których naczynia z wonnościami umieszczano u stóp zmarłego (Ryc. IX: 11: 3). Zwyczaj ten wywodzi się z tradycji chrześcijańskiej (Žuruhìna 2019, 79-83).

Kostki mozaikowe były wykonywane początkowo w bizantyńskich warsztatach, a później przez greckich rzemieślników, którzy osiedlili się na terenie Dawnej Rusi, miejscach budowy świątyń. Wykorzystywano je do dekoracji świątyń, w których zdobiły ściany i posadzki. W trakcie badań odkryto liczne tessery o różnych barwach, zwłaszcza ze złotego tła, co świadczyło, że znaczny obszar ścian i kolumn był pokryty mozaikami (Ryc. IX: 12). Pewna ilość fragmentów półproduktów ze smalty, znacznych rozmiarów, była przeznaczona na inkrustacje posadzkowe. Miały kształt kwadratu, trójkąta i rombu, a wykonano je z żółtej, zielonej, głęboko czerwonej, brązowej i czarnej opakowej masy szklanej

Wśród znalezisk były duże fragmenty smalty – kwadratowe, trójkątne i romboidalne, wykonane z żółtej, zielonej, głęboko czerwonej, brązowej i czarnej opakowej masy szklanej.

Szkło okienne było ważnym elementem wyposażenia wnętrza świątyń. Okrągłe szkło okienne – tzw. *oculi* – były najbardziej powszechne w średniowiecznym Kijowie. Taki typ szkła okiennego był szeroko rozpowszechniony na obszarze będącym pod wpływem Cesarstwa Bizantyjskiego (Ousterkhaut 2005, 164 i n.; Arhipova 2015, 349). Wczesnoruskie szkło okienne jest cienkie, przezroczyste, jasnoniebieskie/zielone lub jasne/jasnożółte (podobnie jak wczesnoruskie naczynia), o gładkiej i błyszczącej powierzchni i zaokrąglonych krawędziach. Czasami powierzchnia jest pokryta siecią drobnych spękań (Ryc. IX: 13: 1). Szybki okienne *oculi*, mają zgrubienie w środku, które stopniowo zmniejsza się w koncentrycznych okręgach i spłaszcza w kierunku krawędzi. Czasami, w szybach są widoczne pęcherzyki powietrza, ułożone w koncentryczne kręgi i rozciągnięte łukowato. Cechy te są typowe dla techniki wydmuchiwania stosowanej do produkcji zarówno wyrobów szklanych (naczyń), jak i szkła okiennego. Zachowane fragmenty nie pozwalają na określenie dokładnej wielkości, ale średnica krążków wynosiła ok. 9,5-12,0 cm, czasem ok. 16,0-22,0 cm. Ciekawego odkrycia dokonano podczas badania XI-wiecznej ramy okiennej w soborze św. Zofii – znaleziono tam fragmenty dwóch szyb, prawdopodobnie pochodzenia bizantyńskiego. Na powierzchni obu znajdują się oznaczenia – prawdopodobnie litery greckiego alfabetu: „δ" lub „υ". W zagłębieniach można znaleźć ślady niebieskiej farby. Oznaczenia są naniesione stemplem. Te dyski okienne są obecnie jedynymi tego rodzaju znaleziskami z terytorium Rusi (Ryc. IX: 13: 2; Žuruhìna 2018, 145 i n.).

Zastosowanie szkła okiennego wiązało się z pojawieniem się nowych form budowlanych i rozwojem architektury monumentalnej. Szkło to miało zarówno praktyczne, jak i estetyczne znaczenie dla wzmocnienia percepcji niektórych elementów dekoracji świątyni (Arhipova 2015, 349). Mozaiki i szkło okienne stały się istotnym elementem dekoracyjnym w świątyniach chrześcijańskich.

Ustalenie dokładnej liczby szklanych znalezisk odkrytych na terytorium Kijowa jest niemożliwe ze względu na ich fragmentaryczność i niewielki rozmiar. Dotyczy to zwłaszcza naczyń i bransolet, a także szkła okiennego, które przypomina ścianki naczyń ruskich. Prace statystyczne w tym zakresie wciąż trwają. Niektóre ustalenia dotyczące tej kategorii materiału archeologicznego zostały opracowane przez autorkę niniejszego artykułu (zob. bibliografia, Žuruhìna 2011; 2015; 2015a). Duża ilość zabytków z warsztatów szklarskich na kijowskim Podolu pozostaje na etapie opracowywania (Žuruhìna 2010; 2021; Žuruhìna, Hramčenkova 2012; Hamajko, Žuruhìna, Čmil *et al* 2021; Hamajko, Žuruhìna, Gun' 2022), i tylko część z nich została poddana analizie. Skład chemiczny szkła z warsztatów szklarskich był już przedmiotem badań (Žuruhìna, Hramčenkova 2012). Zidentyfikowano dwie grupy szkła (ołowiowe i potasowo-ołowiowe), które mogły być wykorzystywane do produkcji naczyń i biżuterii. Obecnie jest możliwe zestawienie danych i stworzenie bazy analiz składu chemicznego szkła wyrobów gotowych i nieudanych, pozostałości produkcyjnych (masa szklana, stłuczka szklana, szkło z recyklingu, wlewki ołowiu) i wyposażenia (tygle z resztkami masy szklanej lub ołowiu).

Pierwsze warsztaty w Kijowie były związane z budynkami sakralnymi i rozwojem głównie monumentalnej architektury, dlatego pojawiły się one w miejscach budowy świątyń (Wzgórze Starokijowskie i Ławra Kijowsko-Peczerska). Na kijowskim Podolu w XII w. powstały warsztaty produkcyjne o wąskiej specjalizacji (skoncentrowane tylko na jednym lub dwóch rodzajach wyrobów, w których dominowały ozdoby). Ze względu na technologie takie jak nawijanie seryjne, istniała tendencja do masowej produkcji biżuterii i wypuszczania jej na rynek w dużych partiach. Pozostałości po produkcji wyrobów szklanych: zawaliska pieców, surowce, tygle, narzędzia, a także wadliwe i gotowe produkty (paciorki bransolety, pierścionki, wkładki do pierścionków, fragmenty naczyń szklanych), świadczą o rozprzestrzenianiu się tego rzemiosła i rosnące zapotrzebowanie na te przedmioty na rynku.

Importowane przedmioty, odkryte podczas badań wykopaliskowych w Kijowie, w warstwach kulturowych z okresu od X do XIII w. dostarczają bogatych i interesujących danych. Naczynia i biżuteria z X i początku XI w. są zarówno rzadkie, jak i unikalne i są znajdowane głównie w bogatych pochówkach związanych z elitą, czasem ze zbrojnymi i kupcami. Niektóre produkty zostały wykonane w warsztatach szklarskich na Bliskim Wschodzie i w Egipcie, mniejszą ich część można przypisać warsztatom bizantyjskim. Osobną kategorię tworzą wyroby związane wyłącznie z wpływami skandynawskimi, takie jak szklane pionki do gier. Od XI w. zaczęły pojawiać się elementy ozdób, jak paciorki i bransolety, a także naczynia o pewnych cechach morfologicznych, które badacze wiążą z produkcją bizantyńską. Są one wykonane z wysokiej jakości, głównie niebieskiego szkła kobaltowego i charakteryzują się specyficznymi zdobieniami i kształtami. Większość importowanych wyrobów została zarejestrowana w warstwach kulturowych z XI-XII w.

Dalsze badania, wykorzystujące różne metodologie, umożliwią bardziej kompleksowe i dogłębne studium wyrobów szklanych z Kijowa z X-XIII w., ułatwiając włączenie znalezisk do ogólnoeuropejskiej historii szkła.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Abbreviations / Skróty

OM Opus mixtum (Київ).

Archival sources / Źródła archiwalne

Ivakin, Kozubovsky, Kozyuba, Polyakov, Chekanovsky, Chmil = Ivakin, Kozubovskij, Kozjuba, Poljakov, Čekanovs'kij, Čmil' = Івакін Г.Ю., Козубовський Г.А., Козюба В.К., Поляков С.Є., Чекановський А.А., Чміль Л.В.

1998 *Науковий звіт про архітектурно-археологічні дослідження комплексу Михайлівського Золотоверхого монастиря в місті Києві у 1996-1997 рр.*, vol. I, Науковий архів Інституту археології Національної академії наук України 1998/92 (manusript preserved in the archive of the Institut of Archaeology of National Academy of Sciences of Ukraine, Kiyv).

Zhurukhìna = Žuruhìna = Журухіна О.Ю.

2021 *Намисто Середнього Подніпров'я X-XIII ст.* Дисертація кандидата історичних наук, Інститут археології Національної академії наук України, Київ (manuscript of the doctoral thesis; see https://iananu.org.ua/images/pdf/SpetsRada/2021_Zhurukhina.pdf [accessed on: 30.10.2023]).

Studies / Opracowania

Arkhypova = Arhipova = Архипова Е.И.

2015 *Архитертурный декор и скульптура XII века Южной, Юго-Западной Руси и Рязани*, [in:] Л.И. Лифшиц (ed.), *История русского искусства в 22-х томах*, Москва (Государственный институт искусствознания), vol II, part 2, *Искусство второй половины XII века*, p. 306-353.

Buckton, D., Entwistle, Ch., Prior R. (ed.)

1984 *The Treasury of San Marco, Venice*, Milan (Olivetti).

Ivakin, Kozyuba = Ivakin Kozjuba = Івакін Г., Козюба В.

2003 *Нові поховання X-XI ст. верхнього Києва (з розкопок архітектурно-археологічної експедиції 1997-1999 рр.)*, [in:] П.П. Толочко (ed.), *Дружинні старожитності Центрально-Східної Європи VIII-XI ст.: матеріали Міжнародного польового археологічного семінару (Чернігів-Шестовиця 17-20 липня 2003 р.)*, Чернігів (Северянська думка), p. 38-50.

Khamaiko, Zhurukhìna, Chmil, Gun, Nesterovsky = Hamajko, Žuruhìna, Čmil, Gun', Nesterovs'kij = Хамайко Н., Журухіна О., Чміль Л., Гунь М., Нестеровський В.

2021 *Археологічний контекст давньоруських склоробних комплексів Києво-Печерської лаври*, OM 9, p. 121-155.

Khamaiko, Zhurukhìna, Hun = Hamajko, Žuruhìna, Gun' = Хамайко Н.В, Журухіна О.Ю, Гунь М.О.
2022 *Новий погляд на вперше відкриту на Київському Подолі склоробну майстерню*, Археологія і давня історія України 2 (43), p. 50-64.
Later C.
2009 *Von Trinkgläsern und Hängelampen. Gedanken zur Funktion frühmittelalterlicher Sturzbecher*, Bajuwarenhof Kirchheim Jahresschrift, p. 65-76.
Ousterkhaut = Ousterhaut = Оустерхаут Р.
2005 *Византийские строители*, Киев-Москва (КОРВИН ПРЕСС).
Sergeeva, Zhurukhìna = Sergeeva, Žuruhìna = Сергєєва М.С., Журухіна О.Ю.
2018 *Глиняні форми для виготовлення скляних посудин (за даними розкопок середньовічного виробничого комплексу Київського Подолу)*, Археологія і давня історія України 2018:4 (29), p. 119-124.
Zhurukhìna = Žuruhìna = Журухіна О.Ю.
2010 *Скляні вироби з розкопок 2008 року на Київському Подолі*, АНТ. Вісник археології, мистецтва, культурної антропології 22-24 (2009-2010), p. 74-77.
Zhurukhìna = Žuruhìna = Журухіна О.Ю.
2011 *Морфологічна та технологічна характеристика намистин з Київського Подолу*, Археологія 1, p. 33-39.
Zhurukhìna = Žuruhìna = Журухіна О.
2015 *Візантійське скло з розкопок Старокиївської гори*, ОМ 3, p. 219-229.
Zhurukhìna = Žuruhìna = Журухіна О.
2015a *Давньоруське скло на київському Подолі*, Пам'ятки України: історія та культура 5-6 (213-214), p. 50-55.
Zhurukhìna = Žuruhìna = Журухіна О.
2017 *Давньоруські скляні лампи з археологічних розкопок Києва*, ОМ 5, p. 173-177.
Zhurukhìna = Žuruhìna = Журухіна О.
2018 *Віконне скло давнього Києва (за археологічними джерелами)*, ОМ 6, p. 145-152.
Zhurukhìna = Žuruhìna = Журухіна О.
2019 *Скляні кубки з давньоруських поховань Києва*, ОМ 7, p. 79-83.
Zhurukhìna = Žuruhìna = Журухіна О.
2022 *Скляні вставки (за археологічними джерелами давньоруського часу)*, Opus mixtum 10, p. 107-118.
Zhurukhina, Khramchenkova = Žuruhina, Hramčenkova = Журухина Е.Ю., Храмченкова Р.Х.
2012 *Стеклоделательные мастерские Киевского Подола*, Филология и культура 3 (29), p. 226-234.

Address of the Author / Adres Autora

Dr. Olena Zhurukhìna
Museum of Desiatynna church history
Observatorna str. 21 A
01001 Kyiv
UKRAINE
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: lenzhurukh@gmail.com
olena.zhurukhina@leibniz-gwzo.de

Олена Журухіна, Кандидат історичних наук
Музей історії Десятинної церкви
Обсерваторна 21А
01001 Київ
УКРАЇНА
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: lenzhurukh@gmail.com
olena.zhurukhina@leibniz-gwzo.de

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 289-416

Barbara Chudzińska, Marcin Wołoszyn

DEVOTIONALIA AND OTHER OBJECTS IDENTIFIED WITH CHRISTIAN WORSHIP

INTRODUCTION

While the discovery of "small copper crosses" at Czermno was reported for the first time back in the nineteenth century by the Russian historian Arkadiy Longinov (Longivov 1885, 183), until the investigations in 2010-2011 the assemblage of devotional articles recovered on the hillfort site on the Huczwa River continued to be very modest.

Stefan Nosek mentioned an enkolpion provenanced to Czermno reportedly discovered by Edward Rastawiecki (1804-1874), Polish art historian and collector (Nosek 1957, 179, Fig. 63), but this specimen otherwise remains obscure (Dzieńkowski, Sadowski 2016, 92).

In the summer of 1940, the site in Czermno was investigated by the Ukrainian archaeologist Levko Chikalenko, who noted that small metal crosses recovered in its environs by the villagers but did not find any Christian devotional articles himself (Wołoszyn 2016, 199).

In 1952, a stone cross came to light during archaeological fieldwork (Zbierski 1959, 120, Pl. X: 47; Florkiewicz 2016a, Cat. No. 242); in the 1970s a small bronze cross was excavated on site 3 in Czermno (Pawlata 2016, 256, Fig. 29: 4 [(now lost]), as well as several enkolpia without a closer provenance (Florkiewicz 2016b, Cat. No. 364, Fig. 17; Florkiewicz 2016b, Cat. No. 944, Fig. 18, Cat. Nos. 965-966, Fig. 19-20). A spectacular stone icon with a depiction of Christ surface in 1977 inside the hillfort (trench NE 51B-D), becoming a symbol of the 1970s investigations (this artefact entered the collection of the regional museum in Zamość; Muzeum Zamojskie, inventory No. 28/770; *cf*. Jurkowski 1977 [press release]; Gurba 1982; Florkiewicz 2016b, Cat. No. 226, Fig. 21; Michalik, Wołoszyn 2016; Pomarańska 2016, 316f.).

The assemblage of devotional objects from Czermno increased significantly thanks to the investigations made in 2010 and 2011. In this chapter we discuss 95 artefacts recovered at the time, dividing them into the following categories:

1) Enkolpion crosses (reliquary crosses);
2) Cross-pendants;
3) Icon-pendants;
4) Objects related to writing and literacy;
5) Other.

Artefacts assigned to these categories are discussed below under separate headings, arranged in chronological order[1].

[1] Where their dating could be determined; many pieces preserved incomplete or as small fragments could not be classified to a specific type and consequently, their chronological position must remain quite broad.

Without going deeper into the subject, it is safe to conclude that in the assemblage from Czermno there are no objects associated with pre-Christian beliefs – as for instance, Thor's hammer amulets, known from Scandinavian finds and from the territory of Rus'[2].

Obviously, we cannot be entirely certain that objects identified by us with literacy and writing (styli, book clasps) have a Christian context (*e.g.*, as bindings of Scriptures or liturgical books), but their medieval dating and context make this more than likely; this interpretation is supported *e.g.*, by the so-called Novgorod Psalter, discovered in the summer of 2000 in 11th c. deposit: three bound wooden tablets covered by a layer of wax containing the text of three psalms (*cf.* Bobrik 2021)[3].

We follow our presentation of the archaeological material from Czermno by a discussion of several more general issues.

ENKOLPIA – PECTORAL RELIQUARY CROSSES

The most remarkable objects in the assemblage of early medieval Christian devotional objects from Czermno are reliquary crosses composed of two halves in the shape of a cross, joined by hinges to form a small container for a holy relic. In current research they are described either as *pectoral crosses* or as *enkolpia*/*enkolpions*.

The Greek name ἐγκόλπιον (Latin *encolpium*) translates as: "on the chest" (ἐν and κόλπος meaning "on" and "breast", respectively; Gerstinger 1962; Wessel 1971, 322; Gródek-Kciuk 1991, 115). All the same, *pectoral* (*cross*) derives from the word *pectus* (breast/chest) therefore, strictly speaking, it may be understood as simply something worn on the chest. Neither of these terms conveys information about the shape, or indicates that this is a reliquary shaped like a cross, or a plain cross-pendant (*cf.* Arenhövel 1983, 796; Szczepkowska-Naliwajek 1996, 94, Footnote 83; Staecker 1999, 49f.; Kurasiński 2000, 79). Nevertheless, there is a general consensus that an enkolpion was a reliquary[4].

In Polish archaeological writing, small metal crosses used as containers for relics have been referred to as *pectorals* (*pektorały*) or as *enkolpia* (*e.g.*, Dąb-Kalinowska 1976, 3; Koperski 1997, 128; Ginalski 1999-2000); the latter term is used more often, presumably thanks to the monographic study of Elżbieta Gródek-Kciuk (1989), and later contributions which drew on her publication (*cf.* Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006). In Scandinavia, where medieval devotional objects are plentiful, the term *enkolpion* gained popularity thanks to a contribution by Jörn Staecker, who consistently spoke out in favour of discarding the term *pectoral* and using *enkolpion* instead (*cf.* Staecker 1999, 50).

While we found sufficient reason to adhere to either of these terms, the choice had to be made. Obviously, the objects discussed in the present text have an Eastern Orthodox background. As said earlier, the word *enkolpion* comes from Greek[5], in Eastern European research (*i.e.*, published in the Belarussian / Russian / Ukrainian languages) reliquaries in the form of a cross for wearing on the chest are known as крыжы-энкапіёны / кресты-энколпионы / хрести-енколпіони. The above persuaded us to select the term "encolpion", understood as "[...] a reliquary cross of two halves joined by a hinge, with a loop for suspension, a hollow obverse and reverse half, which when assembled, create a space for the relics" (Gródek-Kciuk 1991, 115).

While in discussing the finds from Czermno we referred to the 1989 study of Elżbieta Gródek-Kciuk, our main authority was Anna Peskova and her pivotal study published in 2003. This researcher based in Sankt

[2] The paucity of evidence on Germanic and (especially) Slavonic pre-Christian religion and mythology hinders identification of objects associated with pre-Christian sacred sphere (*cf.* Ruhmann, Brieske [eds.] 2015).
Hypothetically, the specimen No. 58 could be a damaged Thor's hammer amulet; similar forms have been recorded on the territory of Rus' (*cf.* Khvoshchinskaya, Rybina 2014, Fig. 6: 4). Nevertheless, it seems to be an 'ordinary' Christian cross (the damage to the lower part of this object makes its reconstruction difficult – in this situation, its interpretation as a Thor's hammer was dismissed).
Another remarkable find is No. 67 with a schematic representation of a face. Its analogy to an artefact excavated at Novgorod from a deposit dated to the 12th c. (*cf.* Pokrovskaya 2010, Fig. 2: 14) lead us to interpret this piece – with some caution – as an amulet, presumably associated with a Rus', Balt or Finnic environment.

[3] On the other hand, many birch-bark documents from Novgorod are of a non-religious nature, suggesting the styli unearthed at Czermno may have been used *e.g.*, in commercial writing.

[4] On occasion, different forms of pendant reliquary had been described as enkolpia, regardless of their shape (Gerstinger 1962, 324; Wessel 1971, 153; Campbell, Cutler 1991; Deichmann 1994 [the caption of Fig. 72]).

[5] The word *enkolpion,* understood as a pendant reliquary, apparently came into use in the 9th c., mentioned possibly for the first time in a letter of 811 from Nikephoros I of Constantinople to Pope Leo III. The Patriarch had sent to Rome a gold enkolpion (ἐγκόλπιον χρυσουν) with the relics of the Holy Cross (*Epistola Nicephori*, p. 199f.; Gerstinger 1962, col. 326; Staecker 1999, 66).

Petersburg analysed 1400 medieval Rus' crosses and grouped them based on their technological attributes, shape, iconography and size. The database used in Peskova's study had been amassed by Gali Korzukhina (1906-1974; on the subject of Gali Korzukhina see Klein 2010; Peskova, Shcheglova, Musin 2010; on the subject of Anna Peskova see Musin, Shcheglova 2017).

Enkolpia
Korzukhina and Peskova Type II.1.1.

At least two crosses in our assemblage (Nos. 2 and 3) represent Type II.1.1. in the classification developed by Gali Korzukhina and Anna Peskova. On the obverse (upper half) of these pieces is an image of Christ Crucified in relief, on the reverse, a similar depiction of the Virgin (*Hodegetria*). The circular ends of the arms of these crosses ("roundels") are decorated with images of saints, one in each roundel[6].

A further (third?) piece allocated by us to Type II.1.1. is Find No. 1 – a small fragment identified as the upper roundel of the obverse half of an enkolpion (see Korzukhina, Peskova 2003, Pl. 16).

Crosses of this form have been encountered on archaeological sites in Poland and classified to Type IA1 of Elżbieta Gródek-Kciuk. Their finds were recorded at Czermno, Dziurdziów, Jarosław, Krosno, Przemyśl, Sporwiny, and Telatyn (Gródek-Kciuk 1989, 101-104).

Type II.1.1. enkolpia are known from numerous finds on the territory of Rus', where they belong in the 11th-13th c.; individual specimens have been recorded in Czechia, Hungary, Bulgaria and Serbia (Zotsenko 1981; Korzukhina, Peskova 2003, 60f.).

Enkolpia
Korzukhina and Peskova Type III.2.3. and Type III.2.4.

Four specimens (Finds Nos. 4, 5, 6 and 7) were allocated with some confidence to the technological group III ("with relief and niello") of Gali Korzukhina and Anna Peskova, and within this group, to Type III.2.3. (Finds Nos. 4 and 5) and Type III.2.4. (Find No. 6).

No. 7 is an obverse half of an enkolpion and as such could not be classified conclusively.

No images were detected on the reverse half of Finds Nos. 4 and 5; if originally there used to be any, they got worn away, but possibly the lower half of these enkolpia was plain from the start.

Anna Peskova noted that Type III.2.2. enkolpia (Christ/Virgin; two specimens only; Korzukhina, Peskova 2003, 116), Type III.2.3. (Crucifixion/Virgin) and Type III.2.4. (Crucifixion/Cross, 43 specimens; *cf*. Korzukhina, Peskova 2023, 117) must be considered broadly as Type III.2[7].

Find No. 5 is unusual because of Christ's remarkably large hands (*cf*. Nechytailo 2009, Nos. 138-141); the *titulus* is well visible in the uppermost roundel. Not less remarkable is the similarity of this specimen to an enkolpion recorded in the catalogue of Gali Korzukhina and Anna Peskova as No. III.2.3.9 (Korzukhina, Peskova 2003, 118; Pl. 66: III.2.3/9 [12th c.]).

Find No. 4 resembles an enkolpion listed in the same catalogue as No. III.2.3.52 (*cf*. Korzukhina, Peskova 2003, 123, Pl. 68: III.2.3/52); this piece dates to the second half of the 12th c., and displays a subtly rendered image of the Virgin on its reverse side. The cross from Czermno may have had on its reverse a decoration in the same style.

It is certain on the other hand, that No. 6 represents Type III.2.4 in the classification system of Gali Korzukhina and Anna Peskova. Its obverse displays the scene of the Crucifixion, and above it, inside the roundel, a distinctly marked cross with two pellets above the crossbeam. On the reverse are distinct traces of a cross with three horizontal crossbeams, rays issuing at their intersections (this decoration is in the niello technique). We found several analogies to this particular enkolpion from Czermno (Korzukhina, Peskova 2003, Pl. 72: 2.4.16. [12th-13th c.], p. 129; *cf*. also, Nechytailo 2009, No. 145; *cf*. Savyts'kyi 2021, 232-234).

Enkolpia of this form were manufactured in Rus' and belong to the 12th-13th c.; some individual specimens are known from Poland (Czermno, Przemyśl – *cf*. Gródek-Kciuk 1989, Fig. 7: 5, 31), Ukraine – a much larger

[6] In earlier publications crosses of this form had been classified to Type III.1.1. of Gali Korzukhina and Anna Peskova (*cf*. Piotrowski, Wołoszyn 2012b), an attribution later revised by Volodimyr Savyts'kyi (2021, 226).

[7] This is because many of these pieces survived incomplete and cannot be classified conclusively (the reverse half with the image of the Virgin could either be Type III.2.2., or Type III.2.3., while a half of an enkolpion with the image of the Crucifixion [more than 50 specimens] could belong either to Type III.2.3. or III.2.4.).

number (with individual finds recovered in Bulgaria and Czechia; see Korzukhina, Peskova 2003, 118, 121; Savyts'kyi 2021, 232-234).

Enkolpia
Korzukhina and Peskova Type III.3.1. or Type III.3.3.

We classified several enkolpia from Czermno to Type III.3.1., III.3.2. or III.3.3. defined by Gali Korzukhina and Anna Peskova (2003, 132-140). These are small, miniaturized specimens, closest in their style design to Type III.2.3., although they differ by having no images in the side roundels (or only a Christogram or Marian monogram).

It seems that the primary form was Type III.3.1. (Crucifixion/Virgin with hands raised at chest level), and that Type III.3.2. (Crucifixion/Cross) and III.3.3. (Cross/Virgin with hands raised at chest level) are derivative variations of this initial type (Korzukhina, Peskova 2003, 132-138, Pl. 76; for important remarks about Types III.3.2. and III.3.3., see Korzukhina, Peskova 2003, 139f., Pl. 77). Type III.3.1. is represented by a large number of finds (76 enkolpia, not less than 52 of them with a known provenance).

Incomplete specimens Nos. 8, 9 and 10 were also allocated to the same group of enkolpia (very likely the two latter represent the reverse of Type III.3.1. enkolpia)[8].

Find No. 8 appears to be the obverse half of an enkolpion with the figure of Christ and the crossbeam of his cross visible under his arm; No. 9 would be the reverse half, with a central figure of the Virgin wearing a long robe. Neither of these pieces is now complete, thus we cannot tell whether they are an obverse and a reverse of the same enkolpion (this view is challenged by the different shape of their side roundels). No. 10 is a nearly complete reverse (the upper roundel is missing).

Enkolpia of this type are known from many regions of Rus'; in the past they used to be dated to the 11th c., but today they are thought to belong mostly to the 12th c.; possibly, their production started as early as in the second half of the 12th c. (Korzukhina, Peskova 2003, 133; Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, 100f.; see also Nechytailo 2001, Nos. 96-102; Nechytailo 2009, Nos. 182-191). A cross of the same type is known from Czechia (Václavice; *cf*. Horníčková 2012, 157-159, Fig. 2).

Enkolpia
Korzukhina and Peskova Type VI.5.

Two enkolpia from Czermno (Nos. 11 and 12) are remarkable in that they have four roundels (a circular field at the end of each arm, including the one at bottom), and relatively long and slender arms. The central figure on these pieces is the crucified Christ. There are no images of saints in the circular fields, only letters. In the catalogue of Gali Korzukhina and Anna Peskova (2003) this form of enkolpion is classified to Type VI.5., dated to the 12th-13th c. (Korzukhina, Peskova 2003, 190-192, Pl. 115). A specimen relevant to this discussion was identified in the Nechytailo collection (Nechytailo, Nechytailo 2009, No. 222).

Let us note also that the incomplete specimen from Czermno (No. 11) is the reverse half of an enkolpion (decorated with the image of the Saviour).

Enkolpia
Korzukhina and Peskova Type VII.1.1.

This group of enkolpia, Type VII.1.1. in the classification system of Gali Korzukhina and Anna Peskova (2003), corresponds to Type IB2A defined by Elżbieta Gródek-Kciuk (1989).

Five crosses from Czermno belong to this type: No. 13 (reverse half), No. 14 (reverse half), No. 15 (obverse half), No. 16 (a complete enkolpion: obverse and reverse half), and No. 17 (obverse and reverse half)[9].

Type VII.1.1. enkolpia are in the form of the Greek cross, each arm has a circular (roundel) terminal, with, on either side of the arm, next to the roundel, a small projecting lobe. On the obverse is the image of the Virgin, hands raised at chest level, palms facing[10], on the reverse, the scene of the Crucifixion; inside the

[8] Again, the poor preservation of these artefacts hinders their more precise classification.

[9] In earlier research this half of an enkolpion with the scene of the Crucifixion was interpreted my Marcin Wołoszyn as the obverse half when actually, according to the findings of Anna A. Peskova, this is the reverse half (*cf*. Savyts'kyi 2021, 227, Footnote 26). This interpretation was adopted by us here although the arguments in favour of recognizing the Crucifixion as the reverse are not fully convincing.

[10] On an earlier, incorrect use of the term 'Orans' (also by Marcin Wołoszyn) see Savyts'kyi 2021, Footnote 27.

circular fields are figures of saints. Enkolpia of this group were made with evident care, the better-preserved specimens display a wealth of detail. The central figure of the obverse is the Virgin facing, wearing a long dalmatica with wide sleeves; her arms are spread out in prayer. There is a circular nimbus around Mary's head, and around it, an inscription: С[ВЯ]ТАЯ БОГО[РОДІ]ЦЕ ПОМАГАІ. In the roundel on the left is St. Cosmas, in the one on the right, St. Damian, with St. Peter and St. Basil in the circular fields, at top and bottom respectively. On the reverse we can make out not only the Crucifixion, but also the outline of the beams of Christ's cross, and above the head of Christ, a cruciform nimbus, and the *titulus* with letters ICXC, the feet of the Saviour resting on the *suppedaneum*, a small support (crossbar). The Christ is wearing a knee-length *perizoma* (loincloth). Under his arms are letters of two inscriptions: under the right arm: КР(ЕС)Т' НАМ У(ТЕШЕНІЕ) – "the Cross is our solace", under the left arm: ХР(ЕС)Т' НАМ' ПОХВАЛА – "the Cross is our glory". The figures in the roundels are identified by the inscriptions as Mary (roundel at left), St. John (roundel at right), St. Nicholas (roundel at top), St. Gregory (roundel at bottom).

What makes these enkolpia even more remarkable is their reversed, "mirror image" inscriptions; the correct order of the writing would have been on the casting mould. The arrangement of the inscriptions on all of these crosses is similar, and they all have the same spelling error in the word БОГО[РОДІ]ЦЕ, the third letter is Б, rather than Г (*cf*. Ginalski 1999-2000, Fig. 4; Wołoszyn 2001, Fig. 7). The conclusion drawn on the basis of this idiosyncrasy is that all these enkolpia came from the same casting mould (Rybakov 1964, 39).

The general features of enkolpia in this group, and the comparison of their inscriptions with the shape of letters encountered on seals, were used to assign this form of reliquary cross to the first half of the 13th c. (Rybakov 1964, 39), with a tendency to narrow down the time of their production to the very end of the 1230s. Arguments in support of this dating were the following: 1) the same error in the inscriptions, especially, the Г replaced by Б, suggested the origin of all these pieces from the same casting mould, one that – like any mould – had a limited life-span; 2) enkolpia of this type had been discovered in Kyiv, and other towns of Rus', in stratigraphic layers linked with the Mongol invasion; 3) while the overall number of these enkolpia is quite large, their finds had not been recorded in north-eastern Rus', the region which first succumbed to the armies of Batu Khan.

Based on this evidence, the source area of this form of enkolpion was identified as the city of Kyiv under threat from the Mongols when the choice of iconography would have been dictated by a special need for the divine protection of the Mother of God. The north-eastern lands of Rus' had bowed down to the Mongols in 1237-38, and news of these events – worse still – the appearance of Mongol detachments outside Kyiv in 1239, would have supplied the impetus for the production of these enkolpia. Naturally, the fall of Kyiv in December 1240 put an end to their manufacture, confirmed by the discovery in Kyiv – next to several enkolpia of this form – of a casting mould used for their production (Gródek-Kciuk 1989, 107). One of these enkolpia was discovered in a tragic context – intermingled with bones of someone who had died in a hole grubbed out under the floor of the Church of the Tithes, presumably an entrance to an underground tunnel – an escape route the people of Kiev had been digging when the defeat of their city was inevitable. When the church collapsed, this spelled death to the people collected in the passage (Rybakov 1948, 528f.).

And yet, it is unlikely that enkolpia of the type discussed here actually come from the same casting mould (Gródek-Kciuk 1989, 107; Ginalski 1999-2000, 231; Korzukhina, Peskova 2003, 194). Besides a general impression this is supported by some differences of size and details of the relief revealed by the analysis of Polish finds of these crosses (Ginalski 1999-2000, 229). More than that, there is a group of enkolpia with inscriptions in Greek letters (Type VII.1.2. in the classification system of Gali Korzukhina and Anna Peskova [2003, 193f., nine specimens])[11]. Today, it seems evident that these crosses did not originate in the same workshop (and definitely were not all made using the same casting mould)[12].

The enkolpia with the reversed inscription are one of the most commonly recovered devotional objects provenanced to medieval Rus'. In their study Gali Korzukhina and Anna Peskova refer to 256 of these reliquary crosses (Korzukhina, Peskova 2003, 193). Their finds have been recorded in Poland, Hungary, Romania, Moldova, Bulgaria, Ukraine, Belarus and Russia (including the Volga region and northern Caucasus), and

[11] The assumption is that enkolpia with a Greek inscription could be prototypes of crosses with inscriptions in Slavonic.

[12] There is even doubt nowadays as to whether the 'error' in the word БОГО[РОДІ]ЦЕ is actually an error (perhaps it is a result of a deliberate, *e.g*., apotropaic, action; overview of research; *cf*. Savyts'kyi 2021, Footnote 29).

even Croatia (Novi Vinodolski near Rijeka; *cf*. *Križevi*...1994, catalogue No. 10; *cf*. Gródek-Kciuk 1989, 106f.; Perhavko 1995, 67; Shirinsky 1999, 131; Bashkov 2011, 53, Figs. 31-32; Ryabtseva 2012, Fig. 5 [map]; new finds from Kyiv: Ìvakìn, Bobrovsky, Kozyuba, Savitsky, Ganshin, Gaiduk 2022, Fig. 7: E; on finds from Volhyn/Ukraine: Savyts'kyi 2021, 223-232).

What is also notable, the Polish finds of these enkolpia are not limited to the eastern region (Gródek, Myczkowce, Przemyśl, Trepcza); they have been discovered in Gniezno, in the heartland of the Piast domain (on the enkolpion from Gniezno see Wołoszyn 2012, 235-237)[13].

Despite the reservations listed above it is safe to associate the enkolpion finds from Czermno discussed under this heading with the Mongol invasion.

Enkolpion decorated with a cross (arms expanding lightly to terminals, and short diagonal lines intersecting at centre)

This form of medieval Rus' enkolpion decorated with the motif of a cross with lightly expanded arms and two short diagonal lines intersecting at its centre is known from a larger number of finds. Quite often, this motif was engraved in the metal and inlaid with niello, creating a striking contrast between the black, or navy blue lines and the polished metal around them.

The assemblage from Czermno includes four specimens which evidently belong to this category of enkolpia (Nos. 18, 19, 20a and 20b). None of them is complete (all represent a half of a reliquary cross) and their identification – obverse or reverse half? – remains open.

The motif has been encountered both on larger enkolpia, decorated in the roundels with images of saints (*cf*. Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, No. I.4.), as well as on pendant crosses of a much more modest design, including enkolpia with plain arms, *e.g*., lacking the roundel terminals (*cf*. Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, Cat. Nos. II.27.-II.28.).

Crosses (enkolpia) decorated at centre with the motif of short intersecting diagonal lines have been recorded in Belarus' (Bashkov 2011, Pl. 29: 1-2, 38: 6), Ukraine (Pitarakis 2006, No. 624; *Desiatynna Virgin church*...1996, No. 12; Mysko 2017, Fig. 4: 3-6; Hupalo 2012, Fig. 6: 6; private collections: Nechytailo 2001, No. 63b; Nechytailo, Nechytailo 2009, Nos. 64, 66, 67, 69, 74, 76, 78, 136, 137, 138, 142, 193,194; Kail, Nechytailo 2006, No. 746), Russia (*e.g.*, Andrey Rublev Museum; *cf*. Gnutova, Zotova 2000, No. 4), the region between the Prut and the Dniester (Moldava; *cf*. Ryabtseva 2012, Fig. 6: 4, 7: 6; Mysko 2012, Fig. 8: 9, 16), and even as far afield as in Bulgaria (Doncheva-Petkova 2011, 179-182, Pl. CXXXII: 631, Pl. CXXXIII: 634-635 [artefacts published here are recognized as Rus' imports to Bulgaria, and dated to 12th-13th cc.]).

For our purpose of particular interest are crosses of intermediate size and a relatively modest decoration. Their arms taper slightly towards the centre of the enkolpion. The roundels are well-defined (frequently, set off by characteristic small lobes projecting from either side of the arm); however, instead of figures of saints the roundels contain letters, *e.g.*, IC // C // NИ KA identifiable with the Christ, as well as crescent-like marks (*cf*. Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, Nos. I.14. I.15.).

In the catalogue of Gali Korzukhina and Anna Peskova, enkolpia decorated with a cross with intersecting short diagonal lines at centre belong either to Group III (crosses with relief and inlaid decoration, Type III.2.4.; *cf*. Korzukhina, Peskova 2003, 127-132, Pl. 72-75) or Group IV (crosses decorated with niello [classified by Elżbieta Gródek-Kciuk as *krzyże inkrustowane* – inlaid crosses – 1989, 114-116]); for us, the most relevant type is Type IV.4.6., where the obverse and the reverse are nearly identical (*cf*. Korzukhina, Peskova 2003, Pl. 91)[14]. Thus, if allocated to Group III, the Czermno find would be the reverse half of an enkolpion (*cf. e.g.*, Korzukhina, Peskova 2003, Pl. 72: III.2.4/4, III.2.4/28), if classified to Group IV – either the obverse or the reverse half (*cf. e.g.*, Korzukhina, Peskova 2003, Pl. 91: IV.6.1. – 15; see also Nechytailo 2001, Nos. 138, 142, 193,194; Astashova, Petrova, Saracheva 2013, Nos. 160-164, 175f., 182, 186).

Crosses of this type have been recorded in Poland, *e.g.*, at Trepcza near Sanok (Ginalski 2012, 317, Fig. 8, 10: a) and in Drohiczyn (*Skarby*... 2007, Nos. 233, 235).

[13] When the appearance of crosses of this form was attributed to the Mongol threat, the presence of their finds far from the Rus' heartland came to be attributed to the presence of refugees from Rus' in that area (Central European finds), or to Christian people of Rus' in Mongol captivity (finds from the Volga region; *cf*. Rybakov 1964, 39). Nevertheless, given the intensity of Polish-Rus'-Hungarian contacts during the 13th c. not every enkolpion found in our region (esp. the Gniezno find) must be connected to the Mongol disaster.

[14] The same classification of – either Group III or Group IV – was proposed for the enkolpion from Czermno when it was first published in 2012 (*cf*. Piotrowski, Wołoszyn 2012b, 380, Fig. 13: 2).

Gali Korzukhina and Anna Peskova (2003, 152-157) dated this form (Type IV.4.6.) to the late 12th - first half of 13th c.; Jerzy Ginalski (1999-2000, 235f.) suggests that their production could have started even earlier. Type III.2.4. belongs to the 12th-13th c. (Korzukhina, Peskova 2003, 127-132)[15].

Small enkolpia with the scene of the Crucifixion

Two finds (Finds Nos. 30 and 31) are likely to represent Type VIII.3.1. in the classification system of Gali Korzukhina and Anna Peskova (2003, 225-228, Pl. 155, 157). The Crucifixion scene depicted on them identifies them as an obverse half. The reverse of Type VIII.3.1. crosses carried the image of saints Boris and Gleb (giving rise to their name of "late low-relief Boris-Gleb" type in Russian research: низкорельефные «поздние борисоглебские» энколпионы). Finds of these crosses are known mostly from the territory of north-eastern Rus', including areas to the east of Moscow (Korzukhina, Peskova 2003, 225-228; see Zaitseva 2023, Figs. 8-9).

We have to note that no "true" Boris-Gleb enkolpia were recovered in Czermno (*i.e.* Type II.3.1. in the classification system of Gali Korzukhina and Anna Peskova (2003, 86-94).

Enkolpion with the Etimasia (prepared throne) motif

The motif[16] appears on a single find in our collection, on the obverse of the enkolpion No. 21. The central image is that of a throne with arm rests with a cross standing on it. Inside the roundels are half-length figures of archangels Michael and Gabriel, saint Peter and presumably, Basil. There are inscriptions – above and underneath the Etimasia – NH (mirror image) and KA, meaning – NIKA, and, to the left and to the right of Etimasia respectively – IC/XC (Jesus Christ).

Enkolpia with the image of the Etimasia are rare. Gali Korzukhina and Anna Peskova define them as Type VII 3.1., crosses with the representation of Etimasia surrounded by archangels and saints on the obverse, with on the reverse a half-length figure of the Mother of God with arms spread out in prayer, surrounded by symbols of the Evangelists. Nevertheless, Type VII 3.1 differs in form from the Czermno find, having squared terminals, set off only by a horizontal line, and filled by figures of archangels and saints, and by symbols of the Evangelists. And there are no inscriptions. Even the Etimasia is represented differently – the seat of the throne is partly covered by a piece of cloth.

The Russian researchers published 23 such crosses in their study, one of them found in Poland, near Jasło (Korzukhina, Peskova 2003, 217, No. 11, with further reference literature; see also Gródek Kciuk 1989 No. 14, Fig. 14). All the other finds are mostly from Ukraine, many of them without a closer provenance (Korzukhina, Peskova 2003, Pl. 143, VII 3/1/2; No. VII 3. 1./8, No. VII.3.1/6; Pl. 144, VII 3. 1./4; VII 3.1/16; VII 3./1/22). One of these enkolpia belongs to a private collection (Nechytailo, Nechytailo 2009, No. 104).

According to these researchers the form of these crosses and the set of images have no close analogy in the cast metalwork religious objects, not in Rus', not in Byzantium, and their close resemblance leads to the conclusion that they could originate from a single workshop. According to Vasiliy Putsko their style is archaic, inspired by Romanesque works art (Putsko 1998; Korzukhina, Peskova 2003, 195). However, the style design of the Etimasia enkolpion from Czermno is certainly not typical for archaic art. It was manufactured taking care about the details, even if the inscription is not free from error.

[15] In the case of No. 20a, the loss of its upper and one side roundel, and additionally, the lack of the reverse half, prevent a fuller classification of this piece. Some clues are provided by the thickness of the projections (lobes), and – more particularly – by the male head depicted *en face* within the side roundel (rather than as a half-length figure, as is typical for medieval Rus' enkolpia). No outline of the horizontal or the vertical beam of Christ's cross is discernible on the horizontal arm, suggesting this could be a fragment of Type III.2.3. enkolpion. A possible analogy would be the find from Krokhino in Vologda Oblast dated to the 12th-13th cc. (*cf.* Korzukhina, Peskova 2003, 120, Pl. 69: III.2.3.-30).

[16] Etimasia, or a representation of an empty throne is a motif which occurs in Christian art. It symbolised God's omnipresence and omnipotence; an empty throne was a place prepared for the Second Coming of the Christ as judge, hence its presence in images of the Last Judgement. The name Etimasia was adopted from the inscription *Etoimasia tu thronu* (Preparation of the Throne) which since the 12th c. accompanied individual representations of the throne or in scenes of the Last Judgement. With time the term was extended to any throne without a human figure (Wagner 1995, 1162). The motif is noted for the first time in Early Christian art, and continues in evidence during the medieval period through to the modern period. It is notable that the motif of a cross on a rectangular base, which may be understood as a greatly simplified version of the throne, occurs on pendants of different shape dated to the 13th-15th c. (see Kutasov, Seleznyov 2010, 31-36, No. 52, No. 53; Nos. 57-59, 65, 67; with further analogies).

It is important to note a short series of coins with the image of Etimasia issued by Michael VIII Palaiologos (1261-1282)[17], particularly in the context of the appearance of this motif on coins. Vera Gurulyeva analysed these coins and came to the conclusion that they were issued by the emperor as part of his policy aimed on protecting his restored Empire from the Western ("Latin") Church by bringing about a rapprochement of the two Christian churches, and had been looked for support for his ideas from successive popes. As a result, a union between the Western and the Eastern Church was proclaimed at the Second Council of Lyon in 1274. However, the union did not find support from either church, and caused trouble for the emperor at home. Vera Gurulyeva suggested that the Etimasia coins were issued by the emperor to promote his policy[18].

In the same way we may surmise that in Rus' the appearance of the motif coincided with the period of threat of the Mongol invasion and their subjugation of Rus' lands. The Etimasia incorporates the Cross – symbol of Christ; it is accompanied by the Archangels Michael and Gabriel, who in Eastern Christianity have the title of *Archistrategos* (Supreme Commander of the Heavenly Hosts), Saint Peter the first apostle, and a Church Father very popular in Eastern Christianity, a team with an extraordinary symbolic meaning – a shield of sorts to protect the faithful against the impending or already current threat.

Fragments of enkolpia and enkolpia beads for suspension

Our collection includes a fairly large group of small fragments of enkolpia, too small to allocate to a specific type (given that the classification of enkolpia is based on the iconography of their obverse and reverse).

What survives – and could be identified – is a side roundel (No. 23), a fragment of an arm of an enkolpion with an inscription НИ (No. 27), an upper arm (No. 22), and lower arms of enkolpia (Nos. 24, 25 and 26).

*

Two objects (Nos. 28 and 29) are beads attached to enkolpia and used for suspension. Some beads have been found still attached to an enkolpion while others were discovered on their own. This is something that is observed in Poland (*cf*. Kotowicz 2004) as well as in East Europe (*e.g*., in the region to the east of Moscow in assemblages of metal-detector finds; *cf.* Zaitseva 2023, 394, Fig. 11).

CROSS-PENDANTS

The review of this group of objects starts out with the discussion of forms that have been encountered on many archaeological sites, and ends with a discussion of less distinctive forms. The first to be considered are objects with an earlier dating.

Cross-pendant with a schematic scene of the Crucifixion

One of the more remarkable finds from Czermno is a bronze cross-pendant with the image of the crucified Christ (Find No. 32).

This piece has straight arms (the crossbeam and the lower arm are squared – there are no circular ends (roundels) or even half-round terminals, seen on many cross-pendants. The outer edges of the arms are lightly raised. The Saviour's head (now incomplete) is inclined lightly to the right, his arms are quite long, with unnaturally large palms and well-marked fingers. There may be some folds in the sleeves of the Saviour's robe. Both feet are well-visible. Rather unexpectedly, there are no nails piercing the Christ's palms, usually well-visible on crosses of the described type.

Unfortunately, the vertical beam of the cross above the Saviour's head was lost to a break and we do not confirm that there used to be a smaller cross there, a diagnostic element of some groups of cross-pendants[19]. In crosses preserved complete the upper arm usually ended in a triangular projection and a loop (drilled at right angles to the cross). This presumably is true of this particular cross from Czermno.

The reverse side of the Czermno find is without decoration. No analysis of the chemical composition of its metal has been made, but its material is presumably bronze (definitely, not silver – as some Scandinavian crosses).

[17] In Byzantium it was customary to display, during solemn sessions of ecumenical councils, a richly decorated throne with the Gospels symbolic of the unseen presence of Christ – the divine being presiding over this assembly meeting.

[18] *Cf. Изображение Этимасии в монетной чеканке Византии* see http://www.gurulev.ru/litra_006.htm (accessed on: 11.11.2024).

[19] This motif is known from many similar artefacts, *cf. e.g*., Musin 1998, Fig. 5: esp. 7, 9, 11, 14.

The cross-pendant under discussion belongs to a group of pendants that are dated in the main to the 10th-11th c. (up to the early 12th c.) and described in East European research as *crosses with a rough representation of the Crucifix* (Russian: *кресты с грубым изображением Распятия*).

Crosses similar to the specimen from Czermno have a very wide distribution, ranging from the middle and lower Danube region in the south (Great Moravia, Hungary, Bulgaria – reference literature, see below) all the way to Scandinavia in the north (Purhonen 1987, Fig. 3: 6-8; Staecker 1999, 127-143); they are known from East Europe, both from the territory settled by the Balts (Latvia, the 10th-12th c. centre at Daugmale on the Daugava River: see Kurisoo 2021, catalogue No. 13, catalogue Nos. 144. 144: 214, 400, 639, see Fig. 3.8: 1, catalogue No. 14: 639; see also Zemītis 1998, Fig. 2: 1), the territory of Rus' (northern Rus' [today Russia]: Musin 1998, Fig. 5; 2002, Fig. 63; Makarov 2018; Belarus': Bashkov 2011, Fig. 4: 1, 3; a collection of finds from Ukraine: Nechytailo 2001, Finds Nos. 241, 471), and the Caucasus (Sukhumi in Abkhazia; *cf*. Peskova 2012, Fig. 20: 4; their dating is 9th-12th c.; *cf*. Musin 1998, Fig. 5; Peskova 2012, 427-429, Fig. 19-20).

One analogy known from Poland is known from Wrocław (Musin 2002, 167, Fig. 92; Pankiewicz 2023, Fig. 111).

The wide distribution range of these cross-pendants, and their dating to the early phase of the Christianization of the Slavs and Scandinavia, has generated copious literature on their subject, including their origin. In the present study we report the more recent findings relevant to our discussion of this form of devotional article.

The researcher who proposed to divide these cross-pendants into two types (variants) was Natalya Nedoshivina (*cf*. Nedoshivina 1990), her findings were reiterated and extended by Aleksandr Musin; this system has gained quite a wide acceptance in the literature[20].

Natalya Nedoshivina recognized two variants of cross-pendants with a schematic image of the Crucifixion:

Variant I — small (W. 36-38 mm; H. [incl. loop] 48-50 mm). Straight arms, lightly expanded terminals. Suspension loop cast integral with the cross. Figure of Christ fills the entire field, there is a small cross depicted over his head. A key diagnostic feature is that the Saviour's head is inclined lightly to his right. Highly characteristic is the position of Christ's arms: spread out, with well-defined, large hands, pierced by well-visible nails. On the chest of Christ is a cross. The figure of the Saviour is rendered with care and detailed, with carefully represented folds of his robes, particularly the sleeves, which are in the form of a spiral. At knee level, the garment is either parted to the sides into two pointed triangular folds, or has a straight edge (*cf*. Nedoshivina 1990, 102f., Figs. 1-2);

Variant II — displays all the main features of Variant I, differing only in minor details of which the key difference is in the head of the Saviour, depicted facing the onlooker. The outspread arms are smaller, and less well-defined. The Christ is fully covered by his chiton, except for his feet; *cf*. Nedoshivina 1990, 103, Figs. 3-4).

Somewhat differently, Aleksandr Musin recognized two types in his classification system, his Type I apparently corresponding to Variant II of Nedoshivina, possibly introducing an unnecessary confusion into his otherwise valuable findings[21]:

Type I: 35 x 25 mm, with lightly expanded arms; stylized figure of the Christ in a long robe (chiton/colobium) with many folds. Head facing, with above, a small cross. Dated to the 10th - second quarter of 11th c. (some slightly later, barbarized forms have a dating of 2nd half of 10th - early 12th c.; *cf*. Musin 2002, 155; *cf*. also, Musin 1998, 283);

Type II: somewhat larger (45 x 40 mm), similar in general to Type I, only the head is to the right, eyes closed, and there is a small cross above the Christ's head. The robe is shorter, but

[20] Jörn Staecker made a careful study of these cross-pendants, focusing the Scandinavian finds (Types 2.1.2. and 2.1.3.; *cf*. Staecker 1999, 127-143). A list of critical remarks about this classification system (and also about its source base) is in Peskova 2014, 120f. More recently, Tuuli Kurisoo enumerated specimens from south-east Baltic coast and classified the cross-pendants under discussion to her Type B1.1. (Kurisoo 2021, 56f.).

[21] Anna Peskova accepted the classification system of Nedoshivina (although – to complicate matters, like Alexandr Musin, she adopted the term 'Type' rather than 'Variant' [as in Nedoshivina]), noting that 'Nataliya G. Nedoshivina, State Historical Museum, Moscow, who examined only Early Russian Crucifix cross-pendants, divided them into two types differing in their size and iconographic features: Type I – crucified Christ with the head drooped, eyes open, a cross-like sash on the chest and the loins girded, slantwise folds [...]; Type II – crucified Christ with the head raised, eyes open, in a long folded garment – colobium [...]' – Peskova 2014, 114.

has several folds, on Christ's chest is a sash (Musin 2002, 156; *cf.* also, Musin 1998, 283).

The cross-pendant from Czermno survives incomplete, but the head of the Saviour is definitely inclined slightly to his right. Based on this feature, and also, on the size of this piece, we classified it to Variant I of Nedoshivina (1990, Figs. 1-2), Type II in the classification system of Aleksandr Musin (2002, Fig. 63: 7-9, 11, 12, 15).

Traditionally (since the 19th c.) this type of cross-pendant has been provenanced to Scandinavia (manufactured there under Byzantine influences; *cf. e.g.* Salin 1893; Purhonen 1987). Until 1988, when Valentin Sedov provenanced crosses with a schematic representation of the Christ to Great Moravia from which centre they supposedly spread to the territory of Rus' and started to be manufactured there from the 11th c. onwards (Sedov 1988, 64). This led Sedov to provenance cross-pendants dated to 11th c. to Rus', and interpret their finds in Scandinavia and Finland as imports from Rus' (*cf.* Sedov 1984, 35; 1988, 65). This view was later challenged by Natalya Nedoshivina (1990, 104), who found that there was a significant time lapse between crosses from Moravian and Rus' contexts[22], and today the Great Moravian provenance is largely ignored[23].

Drawing attention to analogies from Scandinavia, Germany, Hungary and the territory of Great Moravia, Nedoshivina stressed that identifying the source area of this group of cross-pendants is difficult. Her final conclusion was that they have a northern (Scandinavian) provenance, and appeared in Rus' under Scandinavian impact; possibly, Variant II crosses may have been manufactured in Rus' (Nedoshivina 1990, 104). Jörn Staecker made an extensive review of the research in cross-pendants, but ultimately did not indicate their source area conclusively[24].

In her insightful studies Anna Peskova (2012; 2014) formulated and presented evidence in support of a Bulgarian rather than a Great Moravian origin of this group of cross-pendants. In her analysis from 2014 she listed almost 80 of these crosses (drawing also on the findings of Aleksandr Musin): 56 finds from 40 sites on the territory of Rus' (Type I – 36 finds from 28 sites, Type II – 20 finds from 12 sites); additionally from Scandinavia (every time, Type I; 14 finds), the middle and lower Danube region (5 finds), Balt territory (2 finds), Crimea (1 find); *cf.* Peskova 2014, esp. pages 120, 127, distribution of Type I cross-pendants – map (Fig. 2-1) on page 116, Type II – map (Fig. 2-2) on page 117.

According to Anna Peskova, the iconographic model of crosses with a schematic representation of the Crucifixion (Type I) assumed its final form on the territory of Rus', but had been inspired by cross-pendants from Bulgaria – the diminutive pectoral reliquary crosses with the Crucifixion in relief on their obverse half, and the image of Virgin with arms spread out in prayer on the reverse. Fifty-four enkolpia of this description discovered on the lower Danube apparently are a local, simplified version of Byzantine reliquary crosses, manufactured by Bulgarian craftsmen at the since the beginning of the 10th c. at the latest (Peskova 2014, 115; *cf.* Peskova 2012, 427, esp. Fig. 19: 1-2; see Doncheva-Petkova 2011, No. 1066, Pl. CLXXVII: 1066). According to Peskova: "It seems that it is exactly in the First Bulgaria Kingdom, rather than in Great Moravia, as previously supposed, that the tradition of casting cross-pendants using reliquary crosses as prototypes arose and became widely spread in the late 9th and 10th c., which are still considered by the majority of scholars as the source of this tradition, in contrast to the Bulgarian cross-pendants, represent only single instances and particular manifestations, whereas in Bulgaria, even series of crosses of the 10th-11th cc. have been recorded" (Peskova 2014, 117f.).

Based on the above considerations the cross-pendants discussed under this heading are understood to have a Rus' provenance, and been made under a direct Byzantine influence. In Scandinavia, they underwent a further transformation, where their material (in Rus' – bronze sheet) was sometimes replaced with silver

[22] Variant II in the classification of Natalya Nedoshivina.

[23] All the same, Aleksandr Musin has argued in favour of the essentially Rus' origin of these cross-pendants (2002, 165-168).

[24] *Cf.* remarks of Jörn Staecker formulated during the conference *Rom und Konstantinopel im Norden* held in Kiel (1994): "Der Verbreitungsschwerpunkt liegt in Nordrußland, wobei Novgorod eine Produktionsstätte darstellen könnte. Allerdings weisen die Anhänger in den Details geringe Abweichungen voneinander auf, so daß auh eine Herstellung in Skandinavien zu erwägen ist. Neben einer möglichen Produktion auf altrussischem Gebiet muß aufgrund der Funde in Rumänien und in Chersonnes die Möglichkeit in Betracht gezogen werden, daß in der Randzone des byzantischen Reiches entsprechende Anhänger fabriziert wurden. Hierfür könnte auch der Anhänger aus Smyrna sprechen. Das diagonale Kreuz auf der Brust des Gekreuzigten war hingegen nicht nur im byzantinischen, sondern auch im fränkischen und insularen Bereich zu beobachten. Eine entsprechende Vorform im russischen und großmährischen Raum fehlt vollkommen. Aufgrund der verschiedenen Vorbilder erscheint es daher nicht möglich, zu einer abschließenden Aussage zu gelangen. Damit entziehen sich diese recht uniform wirkende Kruzifixe auch einer Ansprache, auf welchem Wege sie in den Norden gelangte. Eine von Rußland ausgehende Mission dürfen wir wohl kaum hinter diesem Typ vermuten, vielmehr könnten die verschiedenen Stilelemente den auf den Norden einwirkenden Kunsteinfluß sowohl von England, Deutschland, Rußland als auch Byzanz dokumentieren" (Staecker 1997, 69).

sheet, and decoration was added to their reverse half (while the cross-pendants made in Rus' had a plain reverse).

Variant I and II both date to the mid-11th c. and its second half, with a small group possibly as early as the end of the 10th c. (as *e.g.*, the find from Novgorod, from a deposit with a dendrochronology date of 972-989; *cf*. Nedoshivina 1990, 104; see also, Musin 2002, 152-170, esp. 155f.; Kononovich, Sedykh, Frenkel 2022)[25].

The cross from Czermno is a stray find (like nearly all those discussed in this volume), and as such cannot be dated by association with some other artefact/s. It is most likely to belongs in the period 10th-11th c. (although similar finds from Latvia have a date of 12th c.; *cf*. Zemītis 1998, 99) and as such, it is one of the earliest artefacts recovered at Czermno associated with Christianity. It is an object manufactured in Rus' (not in Scandinavia), under impact of the Byzantine tradition which had spread to Rus' by way of tenth-c. Bulgaria[26].

Cross-pendant
of Scandinavian type

This object is incomplete, surviving only as a fragment of a cross-pendant (No. 33); its form identifies it as a *Scandinavian type*.

Most of the *Scandinavian type* crosses are in bronze, although some silver specimens are also noted. The specimen from Czermno has a decoration on one side only (we are familiar with cross-pendants decorated on the obverse and the reverse).

The term *Scandinavian type* crosses (Russian: кресты «скандинавского типа») was introduced by the Russian archaeologist Aleksandr Spitsyn (1905, 117), who interpreted their presence on the territory of Rus' as Scandinavian imports. More than half a c. ago Margarita Fekhner made an exhaustive analysis of 69 of these cross-pendants, proving that their main distribution area is in East Europe (on the territory settled by Balt peoples, and in north-eastern Rus'), rather than in Scandinavia (Fekhner 1968, 212-214). Their East European provenance is supported further by casting moulds recovered in Kyiv (Androshchuk 2013, Fig. 68: 1).

Although nowadays Margarita Fekhner's findings are commonly accepted, and *Scandinavian type* cross-pendants are no longer regarded as Scandinavian imports (*cf*. especially Staecker 1999, 556-558, 111 [map – Fig. 15]), and although attempts have been made to use a terminology which refers to their appearance and not the (alleged) ethnicity of their owners (*e.g.*, Jörn Staecker has written of *Kreuzanhänger mit drei Rundeln an den Balkenenden*, and Tuuli Kurisoo of *crosses with three-lobed terminals*), the term *cross of Scandinavian type* continues in common use, especially in East European scholarship (*cf. e.g.*, Sedov 1984, 34, Makarov 1998, 263, Fig. 4: 3; Petrukhin, Pushkina 1998, Fig. 1: 12; Bashkov 2011, Fig. 5; Nechytailo 2001, Nos. 215, 220, 223, 224, 227; Kail, Nechytailo 2006, Nos. 64, 66, 658-692; Jakovleva, Salmina, Koroleva 2017, Fig. 11: 6; Makarov, Zaitseva 2020).

As noted earlier, Margarita Fekhner discussed 69 cross-pendants of Scandinavian type. Jörn Staecker brought together data about 100 of their finds from Scandinavia and East Europe (Staecker 1999, 556-558). In her analysis, Alexandra Churakova mentioned nearly 110 crosses (Churakova 2017). This number continues growing steadily, and quite recently, 17 specimens from the vicinity Suzdal were published (Makarov, Zaitseva 2020); Poland added to this list the cross-pendant from Czermno presented here, and another specimen found in grave No. 12 in the cemetery at Daniłowo Małe in North-Eastern Poland (Koperkiewicz, Krasnodębski 2001, Fig. 5: a). The Archaeological Museum in Kraków has in its keeping a specimen from Podhirtsi (Polish Podhorce) in Ukraine (Liwoch 2012; 2018); the National Museum (MNW) and the State Archaeological Museum (PMA) in Warsaw have one cross of Scandinavian type each ([MNW: Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, catalogue No. II.6.; PMA: *Skarby*...2007, No. 226 [from the vicinity of Minsk]).

Some crosses of the same type are known from the territory settled by the Balts. In her study the Estonian researcher Tuuli Kurisoo classified them to her Type B1.4., *crosses with three-lobed terminals*, recognizing them as a form more characteristic of the south-eastern Baltic coast (Kurisoo 2021, 60). Type B1.4.1. (a sub-type of Type B1.4.) are crosses of Scandinavian type.

[25] A cross-pendant relevant to this discussion excavated in Wrocław from layer T, dated originally to the third quarter of the 10th c. has now had its dating pushed forward to 10th/11th c. and first decades of the 11th c. (Pankiewicz 2023, 220).

[26] The cross-pendant from Czermno can lend weight to the theory about the Great Moravian origin of this group of cross-pendants, especially given the testimony of the Prague Charter which describes the boundaries of the Diocese of Prague in the second half of 10th c., and says that they extended to the (Western) Bug and the Styr rivers (thus, to the environs of Czermno; on the Prague Charter in the context of the research in the Polish-Rus' borderland see Jusupović 2017, 34-36). We refrain from discussing this issue here.

Aleksandra Churakova divided cross-pendants of Scandinavian type into three groups – Groups I and II made of silver (they number 16 and 12 specimens respectively); Group III, the largest (80 crosses from 53 find-spots), crosses made of bronze (which she described as "copper alloy"). The cross from Czermno belongs to this last group (*cf. e.g.*, Churakova 2017, Fig. III: 3-5). In size *Scandinavian type* crosses range from 2.5×2.0 to 4.0×3.7 cm, which makes the Czermno find one of the larger in its category.

The dating of between the 2nd half of 10th - early 11th c., long accepted for a part of these crosses has been raising various doubts (*cf.* Staecker 1999, 114 [with an extensive list of reference literature]). Such an early dating (to the times of Vladimir the Great) is supported by finds of crosses of "Scandinavian" type known from East Europe: Kyiv (Kleingärtner, Müller-Wille 2008, 376, Fig. 3: 21), Gnezdovo (the 1993 hoard; *cf.* Eniosova, Murasheva, Pushkina 2009, 385 [who dates the hoard to after 950], Fig. 13), Pskov (Zaveliche; *cf.* Ershova 2016; Jakovleva, Salmina, Koroleva 2017, Fig. 11: 6), and Podhirtsi (Liwoch 2012, Fig. 7; 2018, esp. p. 36, Fig. 25: 7-8; 54: 8-9). On the other hand, some of these crosses evidently date to the 13th c., like those found in the Kumno Hoard from Latvia which also contained coins (*cf.* Kurisoo 2021, 60-62, Fig. 3.11: 1-5, see *ibidem* p. 184f. discussion of "ideal" and derivative variants).

In fact, there is some convincing evidence that the 10th c. is the proper dating of silver crosses, but not of the bronzes. The latter mostly date to the 11th-12th c. (and some specimens belong to the 13th c.; *cf.* Churakova 2017). It needs noting that the "classic" specimens are fairly large (with a width of *ca.* 40 mm), and those with a slightly later dating are somewhat smaller (with a width of *ca.* 20-30 mm; Kurisoo 2021, 60-62).

In sum: the incomplete specimen from Czermno belongs to the 11th-12th c. Another point bearing in mind is that crosses of this type (Group III in the classification system of A. Churakova) are noted mostly in grave inventories of female burials, and only exceptionally outside Rus' territory (*e.g.*, in Poland or Czechia).

Cross-pendant with roundel terminals, Crucifixion scene and a cross above the head of the Saviour

This intriguing cross-pendant, Find No. 34 is rather similar to two objects in our collection – enkolpia listed as No. 30 and 31; it has analogy in smaller enkolpia that also feature a well-defined cross in the upper roundel (Type VIII.2.2. in the classification system of Gali Korzukhina and Anna Peskova [2003, 223-225]; see also Nechytailo 2001, No. 91; Astashova, Petrova, Saracheva 2013, Nos. 84, 85, 87).

Nevertheless, No. 34 is a cross-pendant, with decoration on one side only; the other side is plain.

The only analogies identified for the unusual cross-pendant from Czermno would be pendants with side and upper arms ending in a roundel, set off by a lobe (variously preserved) projecting on either side. Forms of this description were classified by Jörn Staecker as Type 2.1.4.; three of them surfaced in Sweden at Sigtuna (Staecker 1999, No. 102, 104 and 109)[27]. Staecker identified analogies for the Sigtuna cross-pendants in materials from Eastern Europe: Novgorod, the site at Nikolskoye, burial mound No. 10 (Staecker 1999, Fig. 81), and Estonia (Sēlpils Lejasdopeles), and also, from the Lower Danube region (Păcuiul Soare; *cf.* Stacker 1999, 144, map 24).

Staecker ultimately concluded that crosses of the form discussed here have a Rus' provenance and belong to the 11th c. (he also indicated some crosses possibly dating to the 12th c.; *cf.* Staecker 1999, 144). This interpretation would apply for the cross-pendant from Czermno (to the list given by Staecker we can add a cross identified in a private collection: Nechytailo, Nechytailo 2009, No. 243).

Cross-pendants decorated with enamel

The assemblage of cross-pendants from Czermno includes remarkable specimens decorated with enamel (*крестики с эмалью*).

Two of these finds survive complete (Nos. 35 and 36). Their material is bronze or tin, with yellow enamel filling the hollow areas. Depending on the form of their terminals, these crosses are distinguished into forms with rounded ends (*крестики круглоконечные*)[28] and forms with terminals that are divided into three lobes of unequal size (*крестики трехлопастные*; Mal'm 1968, 113 and Figs. 1: 1 and 1: 3).

[27] Differently, the motif depicted on them above the Saviour's head is the Hand of God (*Dextera Dei* / *Dextera Domini*), possibly, the *titulus*. No. 109 has four well-defined roundel terminals.

[28] This form of cross-pendant has been described, perhaps more fittingly, as *crosses with medallion terminals* (*Kreuze mit medaillonförmigen Enden*, *cf.* Mugurēvičs 1998, 85; Staecker 1999, 123).

The specimen from Czermno (Find No. 35) is a finely preserved example of a cross-pendant with a terminal divided into three lobes. Similar crosses (many of them incomplete) are known mostly from north-eastern Poland: site 4a at Burdyniszki (Nowakowski 1998, Fig. 2: A), the hillfort at Jegliniec (Iwanowska 1991a, 382, Fig. 5: 6-8; 1991b, 693, Fig. 11), Niewiarowo-Sochy, grave No. 32 (Musianowicz 1955, 261f., Pl. IV: 14), Czekanów, grave No. 10/69 (Zawadzka-Antosik 1982, 47, 51), and Daniłowo Małe, grave No. 12 (Koperkiewicz, Krasnodębski 2001). A finely preserved cross-pendant of this form was found in Cracow Market Square at the time of the investigation (*cf*. Kruk, Wołoszyn in print).

Cross-pendants with a trilobate terminal have been recovered in Belarus' (Bashov 2011, Fig. 10: 17), northern Russia, *e.g.*, from the area of Beloozero – the Ust-Sheksna hillfort (*cf*. Molchanov, Rykunova, Rykunov 2008, Fig. 3: 11), and at Mordysh, to the east of the city of Vladimir on the Klyazma (*cf*. Makarov, Gaidukov 2013, Fig. 3: 6; Makarov, Fedorina, Shpolyansky 2014, Fig. 9: 4). Not less notable are several finds from Novgorod (Pokrovskaya, Stepanov, Singkh 2017, Fig. 6: 1). In Ukraine, their finds have been recorded *e.g.* at Lìskove (Shekun, Veremeichik 1999, Fig. 47: 27), Gorytsya (Veremeychyk 2012, Fig. 5: 7) and Kyiv (Sagaidak, Sergeeva, Mihailov 1997, Fig. 2: 9). We identified quite a few analogies in early private collections amassed on the territory of Ukraine, but unfortunately, they lack data about their context of discovery, dating and so forth (*cf. e.g.*, Nechytailo 2001, catalogue Nos. 168-174, 156-167; Kail, Nechytailo 2006, catalogue Nos. 134-153, 157, 161). We identified cross-pendants of this type in the collections of the regional museum (Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej) in Przemyśl. They come from Ukraine finds, submitted to the museum in Przemyśl by the customs office (*cf*. Krzemińska, Zahel 2021, catalogue Nos. III.149.-III.150).

The cross-pendants of interest are encountered mostly in East Europe, where their dating is primarily 11th and 12th c. (Mal'm 1968, 115; Ravdina 1988, 88, item 140), although some have a later dating, as *e.g.* specimens found in 13th c. urban contexts (Sedov 1984, 33; Nikolaeva, Nedoshivina 1997, 173). Their Latvian finds have been dated to 12th and 13th c. (Mugurēvičs 1998, 85; *cf*. *Žiemgaliai*…2005, Nos. 883-886). The cross-pendant No. K-3 from Czermno represents Type B.1.3.1. in the classification system of Tuuli Kurisoo. Specimens from Latvian finds are said to have a length and width range of respectively, 37-40 mm and 30-33 mm, unlike their counterparts in Rus', said to be slightly larger (however, the size range seems to be a matter of convention; *cf*. Kurisoo 2021, 57-59, see also Fig. 4.9.: 1-11).

Next to this complete specimen the collection from Czermno includes a group of fragmented crosses (Nos. 37, 38, 39, 40 and 41).

Find No. 36 from Czermno finds analogy in specimens recovered in Poland in Święck-Strumiany (Jaskanis 2004, Fig. 4: second row, third at left). In the region to the east of Poland, similar crosses have been identified in collections of artefacts provenanced to Ukraine (Nechytailo 2001, catalogue No. 1870-182; Kail, Nechytailo 2006, Nos. 187, 189, 192).

The cross-pendant No. 36 from Czermno corresponds to Type B.1.8.2 in the classification system of Tuuli Kurisoo. Chemical analysis of the enamel of the finds from Latvia suggests production of these specimens in Latvia (*cf*. Kurisoo 2021, 67-69).

The clustering of cross-pendants decorated with enamel in the middle Dnieper region has led researchers to identify Kyiv as their production centre (Mal'm 1968, 113); from the 12th c. onwards, another centre possibly emerged in the lower reaches of the Daugava (Makarov 1998, 265; Mugurēvičs 1998, 85f.; Spirģis 2012, Fig. 10). Out of the two groups of cross-pendants decorated with enamel, the type with trilobate terminals is definitely the larger. Of 62 specimens known to Valentina Mal'm, 47 had terminals of this form. Crosses with rounded ("medallion") terminals were mostly produced in Latvia (Mugurēvičs 1998, 85f.; this is supported also by the map of their distribution (Staecker 1999, 122, Fig. 19).

Recently, Tuuli Kurisoo examined these cross-pendants anew, and in the main upheld the findings of past research (Kurisoo 2021, 67-69).

Cross-pendant
decorated with enamel, with heart-shaped terminals

Obviously larger than specimens discussed so far (Find No. 42) is outstanding in its group of cross-pendants decorated with enamel. This cross-pendant has arms with raised edges, forming resulting recesses to be filled with yellow enamel. Expanding to the terminals, the arms of the cross fork at approximately 1/3 of their length. The two pointed "prongs" end in a lobe-like projection, and partly enclose a heart-shaped terminal

with, at centre of its outer edge, a small projection. Inside the panels is a motif of a stylized lily, turned with its middle petal inwards[29]. At the centre of the cross-pendant, on its obverse side, is are several pseudo-granules arranged in the form of a cross; the largest pseudo-granule is place at the centre, at the intersection of the arms.

Very similar cross-pendants are known from private collections of what presumably are Ukrainian finds (Nechytailo 2001, No. 190b; Kail, Nechytailo 2006, Nos. 180, 183) and others, (most likely) from Russia (*cf*. Kutasov, Seleznyov 2010, Nos. 31-313). They do not come from regular archaeological research, unlike two Latvian cross-pendants found on the cemetery "Rauši" (12th-13th cc.), on the Daugava on the Doles island near Daugmale. Tuuli Kurisoo classified them to her subtype B1.3.2. (*cf*. Kurisoo 2021, 60, 419: catalogue No. 5, Nos. 70 and 71 [inventory No. VI:146:523]; see also Mugurēvičs 1998, Fig. 7: 2). There were 169 graves in the cemetery, most of dated to 11th-13th c., with only a few outliers from the 10th and the 14th cc. (*cf*. Šnore 1996; Gunnarssone, Oras, Talbot, Ilves, Legzdiņa 2020, 46). While no enamel is seen on the cross-pendant published by Tuuli Kurisoo, its striking similarity of the cross from Czermno and the Latvian finds is obvious.

Let us add that we are familiar with other crosses decorated with enamel, and with terminals of a similar shape from East European finds. They differ by having a roughly square central part, decorated with a ring and a single central dot surrounded by droplets. Forms of this type were identified in some private collections, Ukrainian (*cf*. *e.g*., Nechytailo 2001, Nos. 190, 190a; Kail, Nechytailo 2006, Nos. 184, 186, see also, No. 197) and Russian (*cf*. Kutasov, Seleznyov 2010, No. 310). Similar crosses were part of a well-known collection of Bogdan and Varvara Khanenko (Khanenko, Khanenko 1899, 9, No. 244: Pl. XXI: 244). Another cross classified to this group is in the museum in Przemyśl (Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej) submitted by the Customs office, it is most likely to be a Ukrainian find (*cf*. Krzemińska, Zahel 2021, No. III.151). These artefacts date to the 12th-13th c.

Some cross-pendants of the same type come from archaeological excavations: in Russia, from *e.g.*, from the locality Pesochnaya outside Tver (Gattsyk 1904, 48, Pl. IV: 6; Musin 2002, 183), Ukraine (Gorytsya; *cf*. Veremeichik 2012, 579, Fig. 5: 8), and Latvia (Daugmale; *cf*. Mugurevich 1965, Pl. VIII: 5). Quite similar – although, not identical – are finds from Finland (Räisälä, Sakkola; *cf*. Purhonen 1987, Fig. 4: 11-12; Musin 2002, 182f., Fig. 11). These crosses belong to the 12th-13th c. Aleksandr Musin interpreted their appearance on the south-eastern Baltic coast as a result of missionary activity by the Latin Church of the 13th c. (Musin 2002, 183).

This last claim is hard to substantiate. From our point of view, it is important that the cross-pendant from Czermno belongs to the 12th-13th c., and has analogies in Latvia. The presence of crosses of this form in the Czermno collection suggests that objects of this form were present also on East Slav territory.

Cross-pendant
in the form of a Greek cross, with arms with rounded terminals and projections, joined, forming four round holes

In the light of what is known at present, the cross described in the Catalogue as No. 44 is the first find of this type from Poland. This form of cross-pendant is set apart by having rounded terminals, and four holes placed close to its centre.

A cross from Ukraine identified in the museum in Przemyśl has four similar holes (Krzemińska, Zahel 2021, catalogue No. III.155.). However, its terminals are rectangular rather than rounded (and the attachment loop has a different shape). The same collection includes another object relevant to our discussion (Krzemińska, Zahel 2021, catalogue No. III.152); however, it is larger than No. 12 from Czermno, has openwork arms, and a differently shaped attachment loop.

Also notable in this context are dress pins from Latvia (known as *Estonian double cruciform dress pins*), with a quatrefoil terminal, with at centre, four holes arranged in a square shape. Additionally, there is a hole in the pin for attaching a chain – see *e.g.*, the find from Mārtiņsala (*cf.* Spirģis 2008, Fig. 155: 5). Some of these pins were repurposed as cross-pendants (*cf*. Kurisoo 2021, pp. 193-194, Fig. 4.22.: 6-7).

Find No. 44 from Czermno appears to be this type of object.

*

[29] A lily of a similar design occurred on clothes buttons belonging to 11th-13th c. discussed in this monograph (see Chudzińska, Wołoszyn 2023, Cat. Nos. 261-263).

This is a good place to address also the cross-pendant No. 43. Its large, heart-shaped terminals make it similar to No. 42. On the other hand, the two round holes (in its lower portion, at the junction of the lower arm with the horizontal beam) resemble the design see in the cross-pendant No. 44 (which has four holes).

Cross-pendants with an expanded (thickened) central section

There is a large group of cross-pendants from East Europe that have as an expanded (thickened) central, typically square panel. We are familiar with a vast number of objects of this type, defined by Tuuli Kurisoo as Type B.1.8 *crosses with dominating central part* (Type B.1.8.; *cf*. Kurisoo 2021, 67-69, Fig. 3.16). Many crosses in this group have an expanded, square (Bashkov 2011, Fig. 8: 1-10; Makarov 2009, Fig. 65: 11-12; Krzemińska, Zahel 2021, No. III.138. – III.143.; *Arkheologìya Ukraïny*… 2022, Fig. on page 380) or lozengic centre (Bashkov 2011, Fig. 7: 5-7; 9: 17-18, 20-23, 25, 10: 9; Gnutova, Zotova 2000, No. 1f-g; Makarov 2009, Fig. 65: 22; Veremeichik 2017, Fig. 3: 3; Krzemińska, Zahel 2021, No. III.157.). Our collection includes only two such specimens. The cross No. 45 has analogies in private collections (amassed in Ukraine; *cf*. Nechytailo 2001, Nos. 425-429, 446; Kail, Nechytailo 2006, Nos. 18-19, 23, 273, 349, 353-354, 359-360, 368, 382-383, 387, 471-472, 485; including some specimens seized on the Polish-Ukrainian border by the customs service [today, they are in the museum in Przemyśl: Krzemińska, Zahel 2021, Nos. III.138-142]), others come from regular excavations in Ukraine (the region of Chernihiv: see Veremeychyk 2012, Fig. 5: 14), Belarus (Bashkov 2011, Fig. 8: 1-9), Russia (Makarov 2009, Fig. 65: 11-12), and Bulgaria (Doncheva-Petkova 2011, Pl. CCIV: 1310-1311). Artefacts of this type have been recorded in Latvia in pre-Christian contexts (Spirģis 2017, Fig. 11: 7).

Analogies for the cross-pendant No. 46 were identified in private collections (amassed in Ukraine: Nechytailo 2001, Nos. 430-431, 361, 355, 359-360; Kail, Nechytailo 2006, Nos. 15, 43-44, 238), in the museum in Przemyśl (objects seized by the Polish customs, provenanced to Ukraine: Krzemińska, Zahel 2021, Nos. III.143.-144.). Some cross-pendants of this form come from southern Ukraine (Monastery of Archangel Michael in Bakota – *cf*. Nechytailo, Ridush 2022, figure on page 380; the region between the Prut and Dniester rivers: Mysko 2012, Fig. 7: 16-19).

Some of these objects have a lozengic centre. For the cross-pendant No. 47 we identified analogies in private Ukrainian collections (*cf*. Nechytailo 2001, Nos. 266, 271-272, 269; Kail, Nechytailo 2006, Nos. 334, 392; *cf*. Ukrainian finds seized by the Polish customs – Krzemińska, Zahel 2021, Nos. III.135-136). The cross No. 48 has the following analogies: Nechytailo 2001, No. 430; Kail, Nechytailo 2006, Nos. 324, 352; Bashkov 2011, Fig. 7: 5-7; 9: 17-18, 20-23, 25, 10: 9; Gnutova, Zotova 2000, catalogue No. 1f-g; Makarov 2009, Fig. 65: 22; Veremeichuk 2017, Fig. 3: 3; Krzemińska, Zahel 2021, catalogue No. III.157.

Most of the cross-pendants discussed here have straight arms, but there is also a small group of these forms with thickened arms. The assemblage from Czermno includes at least two such finds: cross-pendant No. 49, with analogies identified in Ukrainian collections (Nechytailo 2001, Nos. 440, 261b; Kail, Nechytailo 2006, Nos. 9, 12, 256, 291, 375, 417-418); and cross No. 50, similarly with several analogies (Nechytailo 2001, Nos. 405, 406; Krzemińska, Zahel 2021, No. III.136).

No. 51, a far from complete cross with oval arms, has analogies in Ukrainian collections (Nechytailo 2001, No. 185 [with a lozengic centre, however]; Kail, Nechytailo 2006, No. 32, 41). Another analogy is a cross from Minino in northern Russia (Makarov 2009, Minino, Fig. 66: 6).

Not less notable are three other crosses (Nos. 52, 53 and 54), particularly No. 53, which has raised roundels on its obverse. It is analogous to a find from northern Russia, in the region of Lake Beloye near Belozersk (Kudryashov 2008, Fig. 4: 2), and Minino (Makarov 2009, Fig. 65: 9). Crosses very similar to No. 21 were identified in a private collection from Ukraine (*cf*. Kail, Nechytailo 2006, catalogue No. 815).

Cross-pendants with straight, round-sectioned arms and an unremarkable attachment loop

Most cross-pendants have a well-defined loop to suspend it on a chain or a leather strap for wearing around the neck. The cross in the collection from Czermno (No. 55) does not have a loop; instead, there is a hole in the upper part of the upper arm. The arms are without decoration.

This specimen resembles stone cross-pendants (*cf*. Nechytailo 2001, catalogue Nos. 288, 311, 312), but also some specimens made of metal: good analogies are found in collections of artefacts from Ukraine (Nechytailo 2001, catalogue Nos. 191, 195, 199 [fragment of upper arm missing]; Kail, Nechytailo 2006, catalogue No. 527, and especially, Nos. 528, 553, 561, 563 [upper part missing], 571 [upper part missing], 582, 585). Cross-pendants of this type have been recorded in Bulgaria (*cf*. Doncheva-Petkova 2011, Type 1.4.2.1.1., Nos. 678, 679, Type 1.4.2.1.2., Nos. 699, 700).

Plain cross-pendants

A separate group are plain cross-pendants made of bronze or lead, without ornament. Relatively small (*ca.* 3.0 x 3.0 cm), they have no expanded central section or thickened arms (cross-pendants Nos. 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65). There is no separate, well-defined loop either (some of them only have a hole for suspension drilled in their upper arm). Similar crosses have been identified in some museum collections (including private ones, presumably amassed in Ukraine – *cf*. Nechytailo 2001, Nos. 191-200 [described as a lead specimen]; Krzemińska, Zahel 2021, catalogue Nos. III.144.-III. 146.; the collections of the National Museum in Warsaw – see Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, No. II.2.). Other analogies are recorded in archaeological assemblages from Bulgaria (*cf*. Doncheva-Petkova 2011, Pl. CXLVI, CXLVII), Ukraine (Zvenyhorod – *cf*. Hupalo 2014, Fig. 46: 5; Vyshhorod – *cf*. Bibikov, Ivakin, Olenich, Zotsenko, Dyadenko 2023, Fig. 31: 1 and 132: 12 [non-ferrous metal]) and Russia (Novgorod – *cf*. Pokrovskaya, Stepanov, Singh 2017, Fig. 5: 7-8 [from a context dated to the 11th - early 12th c.]; Minino I – *cf*. Makarov 2009, Fig. 65: 14-17; Suzdal region – *cf*. Chugaev, Merkel, Zaytseva 2020, Fig. 1).

Bearing in mind the fairly early (11th-12th c.) dating of the plain crosses from Novgorod, we nevertheless propose to assign their counterparts from Czermno to a broader time-frame of 11th-15th cc.

Finally, we have to admit that the Eastern Orthodox association of plain crosses discussed here is not certain at all. Had they surfaced in Gniezno or Prague, they would not have been recognized as imports from Rus' (on the subject of uncharacteristic cross-pendants of this design – Type 1.1.1. – see Staecker 1999, 82-85).

*

Cross-pendant No. 66 is likely to be a form with trilobate terminals evolved from variant 4 of the so-called Scandinavian crosses. In their case, there was a circle on each petal, the shape of the cross set off by a slightly raised edge. Crosses of this type are dated to the 12th c. and have numerous analogies in Suzdal, Kyiv and Moscow oblasts as well as in Latvia (see Kutasov, Seleznyov 2010, 80, No. 79 [with a list of reference literature]; see also Savyts'kyi 2023, 43-44, Fig. 6: 1-2).

Cross No. 67 is another incomplete piece which retains stubs of its side arms, broken off at the base. The vertical beam expands in trapeze fashion to terminals with lightly rounded edges. The central part is thickened, polygonal, with a raised cross on the reverse, presumably for reinforcement. At the top of the upper arm are several raised dots which in their arrangement bring to mind a schematic image of a face. The form of the cross itself resembles crosses of the Scandinavian type. Based on these observations this piece must belong to the 12th-13th c., not later (see remarks in the footnote No. 2).

Early modern cross

The assemblage from Czermno includes a fragment of a cross (Find No. 68) which to judge by its form must belongs to a much later period – early modern in fact, to be exact, to the 17th c., although admittedly we found no analogies to this piece. Originally it had the form of a Latin cross, with horizontal arms expanding to a terminal imitating a flower bud (?). A partly preserved hole in the vertical arm suggests that a separately cast figure of Christ was attached with a small pin inserted from the back. This is supported by an inscription engraved on the other arm – more typically placed on the titulus above Christ's head – IN / [R I] (Iesus Nazarenus [Rex Iudaeorum]).

OTHER CHRISTIAN RELIGIOUS OBJECTS

Metal Icon

The small metal icon published here (Find No. 69) is very similar to an earlier find recovered from the interior of the hillfort during archaeological fieldwork carried out in Czermno in 1977 by the team of Jan

Gurba. Made of stone, the icon[30] may well have been set in metal, for wearing *e.g*. around the neck (more details, see Michalik, Wołoszyn 2016 [with a list of preexisting literature]). Like the stone icon, the metal icon from Czermno has no attachment loop. It represents Christ as a half-length figure, facing, holding the Gospels in his left and lifting his right in a gesture of blessing. This imagery is very much like the one seen on the stone icon from the 1977 research except for an inscription (IC / XC) identified on that earlier find.

Not unexpectedly, hundreds of small stone icons have surfaced on the Byzantine and Rus' territory (Kalavrezou-Maxeiner 1985; Nikolaeva 1983)[31]; images of the Saviour similar to the one from Czermno were encountered on stone icons dated to the 14th and 15th c. (*cf*. Nikolaeva 1983, No. 119, 371, Pl. 22: 2, 61:1), but the 13th c. as well (Nikolaeva 1983, 116, 148, No. 266, Pl. 46: 8). In Rus', some small icons were also made of metal (for pieces similar to the Czermno find see *e.g.*, Nechytailo 2012).

With some caution we dated the metal icon from Czermno to the 13th (14th) c.

Panel of a bronze icon with images of saints Boris and Cosmas

When the archaeological assemblage from Czermno was analysed for the first time in earnest pending the first major exhibition of the archaeology of Czermno (in 2012) this object (No. 70) was identified by Aleksandr Musin as a panel of an icon of saints Boris and Cosmas, presumably originally a pair with a panel depicting saints Gleb and Damian (*cf*. Musin 2012).

Boris and Gleb are one of the most popular princes in Rus'[32], and were depicted on works of its art, first of all, on enkolpia (Type II.3.1. in the classification system of Gali F. Korzukhina and Anna Peskova [2003, 86-94]). To date, no objects of this type have been recorded in Czermno (on Boris-Gleb type enkolpia, see Dzieńkowski, Wołoszyn 2012). Presumably, the princes were regarded not only as military martyrs but also as healers.

Two brothers martyred around AD 300, saint Cosmas and saint Damian, had won fame as healers, who practiced medicine for free of charge; they were often depicted in Christian art, including the art of Eastern Christianity (*cf*. Kruk 2021, No. 43, esp. pages 571-575 [with an extensive reference literature]).

Panels of bronze icons decorated with images of saints are known from several museum collections (more notably, in the Bogdan and Varvara Khanenko Collection; *cf*. Khanenko, Khanenko 1899-1900, vol. II, Nos. 313-314, 316-316), and in the more recently amassed private collections (Nechytailo 2001, Nos. 586, 590). Several finds of this type are known from Belarus, from archaeological investigation of sites in Navahrudak, Pinsk and Polotsk (they are dated to the 12th-13th cc.; *cf*. Bashkov 2011, 65f., Fig. 46).

A striking analogy to the Czermno icon panel identified in a collection amassed in Ukraine in 2012 (Nechytailo 2012, No. 401) has, on one side, the image of saint Cosmas, and saint Boris on the other (their identity is indicated by inscriptions which accompany these figures).

*

Another object identified as a panel of an icon – possibly of the same type – is Find No. 71 preserved far from complete.

Pilgrim badge

Made from lead tin alloy Find No. 72 is a pilgrim badge in the form of a rectangular plaque measuring 27.5 x 21.0 mm. It has no loops to attach it to clothing, typical in objects of this type. This badge would have been attached by means of a hole pierced in the plaque near to the head of Saint Peter, which suggests that this specimen continued in extended use.

[30] Petrographic studies determined the material of this icon only broadly as metamorphic rock with high content of wollastonite (Michlik, Wołoszyn 2016).

[31] Some icons are known from Polish finds (Bełżec, Chełm, Przemyśl; *cf*. Buko, Dzieńkowski, Gołub, Kruk, Michalik, Musin, Osipowicz, Rafalska-Łasocha, Wołoszyn 2021).

[32] Boris and Gleb (baptismal name respectively, Roman and David) were sons to Vladimir the Great whom he set up to rule in Rostov (Boris) and Murom (Gleb). After their father's death in 1015, they were murdered on the orders of Svyatopolk, possibly, with complicity of Yaroslav the Wise, but the evidence is sparse; the beginning of the cult of Boris and Gleb dates to the reign of Yaroslav. The brothers were canonised in 1072, the centre of their cult was Vyshhorod near Kyiv – the site of the burial of their remains in 1072, and of a newly built stone church consecrated in 1115. Boris and Gleb were the first national saints of Rus'; many lives of the brother saints censure the internecine strife within the ruling family, Boris and Gleb are frequently depicted in medieval Rus' art (Poppe 1983).

Badges with an image of Saint Peter and Saint Paul were manufactured in several versions. Two of these are relevant to the discussion of Polish finds. In one type of badge the composition is more elaborate and detailed, and tends to be reproduced with greater care. The saints are depicted in half-figure, flanking the papal ferula (pastoral staff), saint Peter holding a key, and saint Paul holding a sword. Along the edges, outside the frame surrounding the image is an inscription: SIGNA APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

The second type – and this is the type the badge in our collection belongs to – is more simple. The figures of Peter and Paul are rendered very schematically. Both are shown holding similar, large keys, wards turned towards the centre of the badge. Another notable feature element is the crozier, symbol of the Papacy, but also of the Church as a collective body of all the faithful. Despite its small size, care was taken to include many details, as if the craftsman wished to reproduce an actually existing piece. The cross at the top of the staff has arms which expand to terminals, and a circular centre; its lower arm is rounded, perhaps to echo the globular ferrules of the staff.

Moving down there are three deep incisions, presumably representing rounded thickenings. Oblique incisions on the lower portion of the staff suggest the presence of a vine (?). This could be an allusion to the Flowering Cross, or to the Tree of Life. The described richness of detail, noticeable also in case of the keys (see the Catalogue), coupled with the absolutely schematic treatment of the human figures is striking. It seems that in the case of this image, the focus was in the first place on symbols; alternately, the craftsman who designed the matrix used in casting the badge had been told to reproduce concrete objects, without being given absolutely any details about the human figures.

The badge was proof of a pilgrimage made to Rome, to the tombs of the two saints. When in the 12th c. the interest of pilgrims in Rome had been eclipsed by the tomb of Saint James at Santiago de Compostella, in 1199, Pope Innocent II issued a regulation to have pilgrim badges made with saints Peter and Paul in the hopes of increasing the pilgrim traffic. And indeed, by the 14th c. the number of these visitors to Rome was already considerable. Nowadays Peter and Paul badges are to be found in many museum collections in Western Europe (Spencer 1988, 248f.)[33], although most of them are types different from the Czermno find. The badge closest to our specimen (however, without an inscription) was discovered in England in Oxfordshire. It dates to the 12th-14th c.)[34].

In Poland, the only plaque with a representation of Peter and Paul and an inscription on the edges came to light in Wrocław in Nowy Targ Square (Kaźmierczyk, Lodowski 1963, 281, Fig. 6; Wachowski 2005, 109f., Fig. 3: a).

The Peter and Paul pilgrim badge was submitted to the museum by a private donor. Consequently, its association with the site in Czermno lacks confirmation. The find spot is particularly important because this object is evidence of a pilgrimage made to Rome, the seat of the head of the Western Church, treated by the Eastern Orthodox Church with hostility (particularly after the Great Schism of 1054). This suggests that the badge has a late dating, and belongs at the earliest to the 14th c.; its presence in the region would coincide to the reign in Galicia-Volhynia of Yuri II Boleslav (1325-1340), by birth a "foreigner" and a Catholic, or only with the incorporation of the principality by the king of Poland Casimir the Great (1333-1370). The shape of the keys on the badge might provide a chronological clue but we found no Italian analogies of this period. We can only refer to Hungarian analogies where keys with a similar bow date to the 14th c. (Temesváry 1960, 203, Fig. 55: 1, 4, 10).

Solomon's knot plaque

Artefact No. 73 is a private donation entered in the collections of the Tomaszów Lubelski museum in 2011.

This is a small rectangular plate provided with two round holes placed near the corners of its shorter edge. At its centre is a motif, executed in high relief, resembling the so-called Solomon's knot. This is a cross with arms of equal length, with rounded terminals, and inside, a cross reminiscent of a swastika, one that instead of "hooks" has short strokes placed a small distance from the tips of arms and connected to indentations on the arms of the outer cross. The motif is not positioned vertically, but slightly diagonally.

[33] Por. także: https://www.pilgerzeichen.de/pilgerzeichen?no_cache=1&tx_jomuseo_pi1009%5Baction%5D=list&tx_jomuseo_pi1009%5Bcontroller%5D (accessed on: 3.10.2024).

[34] Por. https://finds.org.uk/database/artefacts/record/id/1005081 (accessed on: 3.10.2024).

A true Solomon's knot consists of two loops, doubly interlinked in an interlaced manner, their inside edges forming a cross. The motif on the Czermno find is thus rather similar, and very likely to have the same significance.

Solomon's knot is thought to represent a miniature labyrinth, an apotropaic symbol in pre-Christian beliefs. In Christian iconography it is first seen in the 4th c. as a mark designed to ward off evil. As a closed knot it was beyond the reach of Satan, and at the same time, a trap, worked by the cross in its interior. On another note, the knot was a symbol of the enclosed garden of God in the Old Testament, the Garden of Eden (Niwiński 136, 138, especially footnote 15).

While Solomon's knot has been identified in Christian art in mosaics, depictions of Paradise, *etc*. (Nowiński 2020, 135, 138, Fig. II.7, II.11) we are not familiar with small objects of art with this motif. Presumably, the plaque from Czermno was meant to be suspended in some way – this is indicated by the presence of holes. It presumably belongs to the 11th-13th c.

Chain

This fragment of a chain with an interlinked cross (Find No. 74) presumably belongs to one of the chains of a chandelier or a thurible (metal incense burner suspended on a chain). The surviving fragment has a length of 230 mm, the cross is 53 mm height. The latter has the form approximately of a Latin cross. Its arms expand to terminals, those of the vertical beam are more angular (more or less triangular), those of the horizontal beam are obviously rounded. The vertical arms end in a loop threaded through a link in the chain. The size of the cross suggests that originally the chains were quite long, more likely to belong to a large hanging lamp like the polycandelion (πολυκάνδηλον) noted already from Late Roman/Early Byzantine churches (*cf*. Ferrazzoli 2012, esp. p. 295, Pl. 7 [a specimen from the 7th c.]), known in Rus' as *xopoc* (khoros). The shape of the cross itself is simple and rather unusual among pendant crosses. The closest analogy to it, in terms of the shape of the arms, is a cross from the Bryansk Oblast dated to the 11th-12th c. representing Variant 6 of Kutasov and Seleznyov (with three triangular terminals; *cf*. Kutasov, Seleznyov 2010, 103). In our specimen the longer arm can be said to have such a terminal. On the other hand, the shape of the links finds correspondence in chains that are noted in the 15th c. (see Krabath, 2001, vol. II, 518, No. XXIV.1, Pl. 104: 1; a fairly similar chain with a cross is known from Kyiv, *cf*. Borovskyi, Sagaidak 1985, Fig. 4: 4), but the specimens cited here cannot rule out an earlier dating.

This leads us to assign this particular find broadly to the 12th-15th c.

OTHER FINDS IDENTIFIED WITH CHRISTIANITY (INCLUDING OBJECTS ASSOCIATED WITH WRITING AND LITERACY)

Spoon

Another unusual object in the collection is a small, incomplete spoon made of non-ferrous metal (Find No. 75).

Wooden spoons have been recorded in medieval contexts in many corners of Europe (*cf*. Marciniak-Kajzer 2020, 294-296). In Poland, an impressive assemblage of 64 wooden spoon fragments was recovered in Wrocław, in Nowy Targ square (Szajt, Wieczorek-Kańczura 2018, 382). Finds of wooden spoons are known from the territory of Rus': more than 650 came to light in Novgorod (*cf*. Kolchin 1989, 63-66, Pl. 58-60, 147, 222f.). Larger and smaller spoons have been discovered on many mortuary sites of Rus', including the well-known burial No. 110 in Kyiv (Karger 1958, 176, Pl. XVII [a bone spoon]).

Finds of spoons made from a non-ferrous metal make up a much smaller group (Marciniak-Kajzer 2020, 294-296; Szajt, Wieczorek-Kańczura 2018, 338).

A distinctive category are miniature spoons made of metal, not infrequently, silver. More than a hundred of such finds are known from the territory settled in the Medieval Period by the Balts, and from Kyivan Rus' (*cf*. Musin, Stepanov 2007; Kurisoo 2021, 151f.; Kuznetsova, Sobolev, Spirģis 2022; Spirģis, Kuznetsova, Sobolev 2022).

The small spoon from Czermno corresponds to Group I, Type 1 in a recently proposed classification system (*cf*. Kuznetsova, Sobolev, Spirģis 2022) – spoon-pendants cast of non-ferrous metal having a drop-shaped bowl (*подвески-ложки с каплевидным черпалом*), with a pointed, rather than an oval outer part (*cf*. Kuznetsova, Sobolev, Spirģis 2022, 149f., Fig. 1: 1-4). Spoons of this form have a dating of 11th-13th c.

Many of these spoons apparently functioned as pendants (some have a hole for suspension in the upper part of the stem – *cf*. Gurevich 1981, Fig. 84: 1), some have inscriptions of a religious (Christian) nature. Many researchers associate this form of spoon with Eastern Orthodox Christianity, with the reception of the Eucharist in two forms (bread and wine; *cf*. on this subject Musin, Stepanov 2007; Kurisoo 2021, 151f.; Kuznetsova, Sobolev, Spirģis 2022; Spirģis, Kuznetsova, Sobolev 2022; on the use of small spoons in administering Holy Communion in Byzantium, see Taft 1996; on Byzantine silver spoons, see Hauser 1992; 2024).

Miniatures are objects so much reduced in size as to make them unfit for actual use (consistent with the function of a normal-sized object); this sets them apart from diminutive objects, reduced in size, but still fit for the same use as objects of a "regular" size (*cf*. Beilke-Voigt 1995). The above definition helps to differentiate between miniature and "proper" axes, but works less well when applied to smaller spoons (after all, even miniscule spoons could have been used for putting in herbs and so on).

Admittedly, the spoon from Czermno is somewhat larger than the miniatures listed in their studies by Roberts Spirģis, Valentin Kuznetsov and Vladislav Sobolev. It is without inscriptions or images of a religious nature. Nevertheless – bearing in mind the above reservations – we think it safe to associate this artefact with Christianity.

Writing utensils – Styli

Two incomplete objects in the assemblage have been interpreted as styli, utensils used in writing (engraving letters; Finds Nos. 76 and 77).

Styli were made of iron, bronze, and bone. They have a pointed end for writing, and in many of these utensils the opposite end is expanded, resembling a spatula (*cf*. below). In antiquity, a writing implement of this form was known as *stilos* (Greek), or *stilus* (Latin). Styli are found in abundance both in the Latin and the Eastern Orthodox zone of medieval Europe.

Aleksandr Medvedev analysed the styli from Rus' in his 1960 article. His point of departure were styli recovered in Novgorod. Known as писало in Russian styli were used to make notes on wooden tablets, but also, on birch bark[35]. Medvedev named 50 styli from Novgorod, and a further 66 known to him from other Rus' sites (117 in all). They were discovered on thirty hill-fort sites (Medvedev was not familiar with styli finds from rural contexts; *cf*. Medvedev 1960, 63, Tab. I-II [with a full list of finds]). Some styli had survived resting in a case made of organic material (Medvedev 1960, Fig. 2: 2, 3: 10). It is thought they were carried by the medieval scribes attached at the belt.

Out of the 117 styli from Rus' the largest number are made of iron (82), followed by bronze, or another non-ferrous metal (30), and bone (5 specimens). Their typology was devised based on the shape of their upper terminal, the dating of individual types, on the dendrochronology of the stratigraphy in Novgorod (although A. Medvedev noted that the dating of styli recovered outside Novgorod does not contradict the data from northern Rus'; *cf*. Medvedev 1960, 73).

Stylus No. 78 from Czermno corresponds to Type 5 Variant 2 of styli with a central cruciform hole. Medvedev published two artefacts of this form: one from Vytachiv to the south of Kyiv (Medvedev 1960, Fig. 5: 7) and Zvenyhorod near L'viv (Medvedev 1960, 76). He dates them to the 12th-13th c. (Medvedev 1960, 76).

Stylus No. 79 from Czermno apparently belongs to Type XIII, styli with an expanded upper terminal shaped like an inverted triangle (it is the only type with straight sides; other types have curving sides – thus *e.g.*, Medvedev 1960, Fig. 5: 5). Medvedev lists nine type XIII styli (*e.g.*, from Novgorod, Vawawysk, Chernihiv) dating this type to the 12th-14th c. (Medvedev 1960, 78f.).

The styli from Novgorod were revisited in 2000 by Bronislava Ovchinnikova. Having examined a much larger group of their finds from Novgorod (200 specimens) she defined 19 types, developing in particular the classification of styli similar to No. 78 from Czermno. Ovchinnikova found that the most diagnostic feature of these styli is not the shape of the spatulate terminal but the shape of the cruciform hole. On these grounds she defined Type 5, with three variants. The stylus from Czermno corresponds to Variant b (б). Ovchinnikova dated these forms to the 12th and the 13th c., noting at the same time, that the shape of the spatula is similar to what is seen in 13th-14th c. styli. Even more importantly, she associated styli with a cruciform hole with activities of the clergy (*cf.* Ovchinnikova 2000, 50f., Fig. 18).

[35] When used in writing on wax-covered tablets, the spatulate terminal would be rubbed against the wax, heating it and helping to erase an earlier record; Medvedev's conclusion was that type XV – lacking the spatula – was used to make notes on birch bark.

The second stylus from Czermno (No. 79) belong to Type 13 in the classification system of Ovchinnikova one that on the basis of ten styli from Novgorod she dated to the 12th-14th c. (Ovchinnikova 2000, 57, Fig. 11). Good analogies for the Czermno stylus are known from Brest, Belarus' (see *Arkheologìya Belarusì* 2000, Fig. 134: 15; Kuchynko, Okhrìmenko, Savytsky 2008, Fig. 12: 2), Lutsk in Volhynia (Kuchynko, Okhrìmenko, Savytsky 2008, Fig. 8: 1) and other centres of Galicia-Volhynia (Kuchynko, Okhrìmenko, Savytsky 2008, Fig. 11: bottom, Nos. 3 and 7 at left)[36].

Book clasps – miniature swords

Four objects (Nos. 78, 79, 80 and 81), complete or otherwise, have the form of a miniature sword. Miniaturization is a phenomenon observed in the archaeological record in Europe, both in prehistory and Early Medieval Period (*cf. e.g.*, Beilke-Voigt 1995). Early medieval miniatures include military objects such as axes (*cf.* Panasiewicz, Wołoszyn 2002; Kucypera, Pranke, Wadyl 2010) and miniature swords. In general, miniature objects have been interpreted as toys, and have been classified as such by Mark A. Hall (2014, 44-46).

Differently in the archaeology of Byzantium, and of Kyivan Rus', the miniature swords are commonly regarded as an element of book clasps (used on liturgical books, the Bible, *etc*.).

The miniature swords from Czermno find a close correspondence in materials from Chełm (two specimens; *cf.* Chudzińska, Wołoszyn 2019, 244, Fig. 8.2.7.). Similar artefacts are known from *e.g.*, Kyiv (Borovsky, Sagajdak 1985, Fig. 4: 1; *Desiatynna Virgin church*…1996, 198, Fig. 38; Ìvakìn, Ìvakìn, Bibikov, Baranov, Zotsenko, Chmil, Olenich 2017, Fig. 6: top right; Ìvakin, Kozyuba 2023, Fig. 243: 4), Staraya Ryazan (Strikalov 2014, Fig. 19: 14-16), Bukovina (Vozny, Mikhailina, Pivovarov 1997, Fig. 2: 8), Chernigiv (Chernenko 2016, Fig. 4: 8, 10). They have been recovered in the Balkans *e.g.*, at Pliska in Bulgaria (Henning 2007, 676, Pl. 6: No. 67), and in parts of Byzantine territory with a Greek-speaking population, settlements in Anatolia, as *e.g.*, Boğazköy (a settlement which deteriorated in the second half of 11th c.; *cf.* Böhlendorf-Arslan 2012, 357 [miniature swords], 367 [dating], Fig. 7: 6-7)[37].

Book clasps/Book fasteners

This function is ascribed to 12 finds resembling buckles (Finds Nos. 82-93). They are small objects, apparently used, in combination with miniature swords and hooks, as books fasteners[38]. Given that in the Middle Ages any book was more than likely to be either a Bible or a liturgical book, the specimens discussed were recognized by as objects associated with Christianity.

The assemblage under discussion includes two types of book fasteners. One group includes nine specimens of a type encountered in the world of Byzantine culture. All of them (except No. 93) have a double-loop frame. The outer loop is circular, or sub-circular, enclosing a large space (for inserting the miniature sword), with a large projection at centre of the outside edge (usually circular in plan), with a hole, presumably used to insert the hook of the other fastener. The inner loop is quadrilateral, with typically a concave top and bottom edge (except in No. 93), and the inside edge (the second bar) longer than the first bar. The space inside the loop may be oval or rectangular. The strap passed over the inside edge of the loop. No. 93 mentioned above has a single-loop frame, but its design apparently follows the same principle as double-loop fasteners, and is discussed with double-loop fasteners. This specimen has an indented outer part (in place of the bar) and a rectangular inner part, with prominent rectangular projections, two on the top and two on the bottom edge.

Another remarkable specimen in this group is No. 91, relatively thick and roughly made, with a rectangular inner loop.

The second group comprises two single-loop fasteners; the loop is a distended "D" shape, with an offset, square-sectioned bar for fastening the strap (Finds Nos. 82-83). On the outside edge of No. 83 is a circular projection similar to what is seen on the Byzantine type fasteners. Unfortunately, no analogies were identified for the two objects in this group, although their small size, the projection on the outside edge, and the wide and flat bar are not incompatible with their function of book fasteners.

[36] Mikhailo Kuchinko mentions a stylus found in Gródek (Kuchinko 2008, Fig. 39: 9) but we have no record to confirm this type object from this site. On styli from Rus' see recently, Lokaichik, Okhrìmenko, Potrapelyuk 2023, 95-111, Fig. 30-60.

[37] See also Mokretsova, Naumova, Kireeva, Dobrynina, Fonkitch 2003, Fig. 18.

[38] This function would be confirmed by surviving medieval books, see Mokrecova, Naumova, Kireeva, Dobrynina, Fonkič 2003, Fig. 19.

Objects similar to the Byzantine type fasteners are known from Chełm (Dzieńkowski 1998, Fig. 2: 2), western Volhynia (*cf*. Kuchynko, Okhrìmenko, Savytsky 2008, Fig. 9: 13), the locality Grigorivka in the Kyiv district (Motsya, Kovalenko, Petrashenko 1997, 134f., Fig. 4: 18, 19), and also, from areas more to the east, *e.g.*, the environs of the city of Vladimir on the river Klyazma, site Modrish (Makarov, Fedorina, Shpolyansky 2014, Fig. 9: 6; see also Makarov, Gaidukov 2013, Fig. 3: 8), Staraya Ryazan (Strikalov 2014, Fig. 19: 11-13).

Some were recovered in Kyiv during the investigation of the Church of the Tithes (*Desiatynna Virgin church*…1996, Fig. 39), and at Daugmale in Latvia (Spirģis 2012, 699, Fig. 9: 6). Similar fasteners surfaced in Pliska, Bulgaria (Henning 2007, 676, Tab. 6: No. 68), Corinth (Davidson 1952, 267f., Nos. 2197-2201, Tab. 114: 2197-2201) and Ephesus (Nos. A114-117; *cf*. Pülz 2020a, 163f., Tab. 88: A114-A117; 2020b, 153f.).

Finally, some specimens presented in the chapter on jewellery and dress accessories could be book fasteners (see Chudzińska, Wołoszyn 2024, see the Catalogue, Nos. 309, 312, 477-479 and 702-705). Of these, Nos. 477-479 in particular have an analogy from Kruszwica, where a similar object was identified as a book fastener (Dzieduszycki 2023, 223, Fig. II.4.29.: 4). On the other hand, Nos. 702-705 described in our volume as legwrap/trouser-leg fasteners have counterparts from Grigorivka that were interpreted as book fasteners (Motsya, Kovalenko, Petrashenko 1997, 135, Fig. 54: 13, 15).

Book fitting (?)

This relatively small fragment (Find No. 94) could be a metal fitting from the cover of an early printed book (incunabulum). The object is damaged on two sides, with a dented domed central area. Presumably, originally its was rectangular, possibly square in plan, with scalloped edges. There are two round holes in its intact corner; presumably there would have more similar holes in other corners of the fitting. Next to the edge is a small nail for attaching the metal piece to a flat surface. The specimen presented here may date to the Late Medieval or the very beginning of the Early Modern Period[39].

ON CHRISTIAN OBJECTS RECOVERED IN CZERMNO CLOSING REMARKS

The archaeological assemblage from Czermno includes a sizable series of objects associated with Christianity. We close their discussion with some remarks of a more general nature.

We start with the matter of artefacts that are missing in the material from Czermno.

There is a conspicuous lack of enkolpia classified as Type Obrowiec, defined by Ewa Kokowska and Andrzej Kokowski (Kokowska, Kokowski 1997, 287), based on a series of finds known from Obrowiec, Przemyśl, Trepcza and Gródek. According to the two researchers based in Lublin, Type Obrowiec enkolpia could have been a local form, specific for the Cherven Towns region. Their absence in Czermno raises doubts about the validity of this statement.

Another form conspicuously missing from our assemblage are Type Boris-Gleb enkolpia, well-known from many sites in Rus', including also the Polish-Rus' borderlands (Czułczyce near Chełm; *cf*. Dzieńkowski, Wołoszyn 2012, on the distribution of this type of enkolpion – see *ibidem*, Fig. 7).

Furthermore, there are no circular pendants comprising a ring, and inscribed within it, a cross crosslet, *i.e*., with crossed arms. Objects of this were recovered at Trepcza (Ginalski 2012, Fig. 13: a-b), Daniłowo Małe, grave 12 (Koperkiewicz, Krasnodębski 2001), Czekanów, grave 19/70 (Zawadzka-Antosik 1982, 47, 51, Fig. 11), Drohiczyn, site XVI, grave 2 (Pawlata 1991, 114f., Pl. I: 10), Święck-Strumiany, grave 226, 230, 410, 451 (Pawlata 1991, 124, footnote 36), Czarna Wielka, grave 96 (Pawlata 1991, 124, footnote 36), Czersk, grave 478 (Bronicka-Rauhut 1998, 89, Fig. 73: 4), Ostrów Lednicki (Kostrzewski 1962, 310, Fig. 276: b), the cemetery in Gruczno, site 1 (Wilke 1979, 106, Fig. 20; Szulist 2000, 18, and the figure on page 19; *cf*. also Bojarski 1995). Analogies to these decorative pieces are known from the Byzantine territory, *e.g*. Corinth (Davidson 1952, Pl. 111: 2091-2092), but mostly from areas in East Europe, particularly the territory of north-eastern and north-western Rus', where they are dated to the 12th-13th c. (Uspenskaya 1967, 108; Sedova 1981, 42, Fig. 14:1; Nedoshivina, Nikolaeva 1997, Pl. 103: 43, 44, 47). On the other hand, similar pendants have been recorded also in Kyiv (*Desiatynna Virgin church*…1996, 150, 152, No. 20) and areas more to the south, for instance, Halych (Pasternak 1998, 232, Fig. 69: 10).

[39] See http://leksykon.oprawoznawczy.ukw.edu.pl/index.php?title=Inkunabu%C5%82%C3%B3w_oprawy (*e.g*., the binding of an early printed book (incunabulum), work of an anonymous craftsman associated with Anton Koberger [1480s]; accessed on: 11.11.2024).

Yet another form not found in our assemblage are small stone icons, not unexpectedly, given the nature of the 2010-2011 fieldwork (a metal detector survey). It is worth bearing in mind in this context the series of stone icons recovered in Gródek.

The focus on metal objects during the fieldwork project in 2010-2011 would explain the absence in the analysed assemblage of small crosses made of stone referred to as "Korsun' crosses" (*kresty-korsunchiki*)[40]. A few of these crosses are known from past investigations of the site in Czermno (Zbierski 1959, 120, Pl. X: 47) and Drohiczyn (Musianowicz 1969, 207; *Skarby*… 2007, Nos. 241-246). Outside Poland they have been recorded in many sites in Belarus', Russia and Ukraine.

Finally, no Christian objects made of wood have been discovered in Czermno (wooden cross-pendants have been recovered *e.g.* in Novgorod; see Pokorovskaya 2007, Fig. 24: 1-4).

*

It is important to note that while some of the objects described in our study are evidently characteristic for Eastern Orthodox Christianity (enkolpia with Cyrillic inscriptions in particular), we are unable to provenance many of the less elaborate, uncharacteristic cross-pendants conclusively to the territory of the Byzantine Commonwealth. For quite of few "ordinary" cross-pendants analogies were identified in materials from Croatia (*cf. Križevi*. 1994, catalogue No. 31-32).

*

At the same time, a very large number of crosses (encolpia and cross-pendants) and small icons are distinctive for the area of the Byzantine Commonwealth – Rus', Bulgaria, Serbia, but also, the Byzantine territory proper. Let us note that a quarter of a c. ago the status of research on Christian religious objects from the Byzantine territory had been described as disastrous (Staecker 1999, 67 [katastrophal]). Nevertheless, the last quarter of a c. saw the publication of a large number of Greek and Turkish finds of enkolpia, cross-pendants and other Christian religious objects (*cf.* Pitarakis 2006; see Amorium – Yaman 2012, Fig. 4, 8 [enkolpia] Fig. 7 [cross-pendants]; Boğazköy – Böhlendorf-Arslan 2012, Fig. 6: 5, 8-9 [enkolpia], Fig. 13: 19-22 [cross-pendants]; Herakleia Perinthos / Kalekapı – Westphalen 2012, Fig. 5-6 [cross-pendants]; Iasos – Berti 2012, Fig. 8: 284 [cross-pendant]; Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı – Mercangöz 2012, Fig. 5 [a steatite cross]; Thessaloniki – Antonaras 2012, Fig. 3 [enkolpion], Fig. 10 [cross-pendants]; Yumuktepe – Köroğlu 2012, Fig. 7 [stone cross]; Zeytinli Bahçe – Birecik [Urfa] – Dell'Era 2012, Fig. 12 [cross-pendants]; see also Efez: Pülz 2020b, Pl. 30-54).

*

Interest in material culture of medieval Rus', Byzantium may be said to have evolved mostly from studies in Early Christian archaeology and for this reason alone, 19th c. collections, today one of the foundations of our understanding of the material culture of medieval Eastern Europe, amassed mostly Christian objects, *e.g.*, enkolpia, small icons, liturgical utensils. A good example of this is the collection of Bogdan Khanenko (1849-1917) and his wife, Varvara (1852-1922); *cf.* Khanenko, Khanenko 1899-1900.

Objects identifiable with Christianity had been surfacing on early medieval Rus' sites during archaeological investigations of the 19th c. Even then researchers were wondering about their interpretation – Christian objects or simply, personal ornaments? (*cf. e.g.* Anuchin 1899).

While archaeological objects of a religious nature were published in the Soviet Union, for instance, when reporting on the research of the archaeology of Novgorod (Sedova 1981), and the character of these finds might be discussed (*e.g.*, Belenkaya 1976), the study of religion and its material manifestations were definitely not in the mainstream in this atheist State.

The fall of this regime was accompanied not only by a renaissance of religion[41], but also by a revived interest in medieval Christianization – including the phenomenon of the so-called Orthodox church archaeology observed in the mid-1990s.

[40] These crosses take their name from *Korsun'* – the name used in Rus' chronicles for Chersonesus, major centre in Crimea in antiquity and the medieval period (Wędzki 1996, 280). Korsun' was supposed to have been the source of the so-called 'Korsun' antiquities'– liturgical objects brought to Rus' from Crimea by Vladimir, after his alleged baptism there. Korsun' crosses were made from jade, lazurite, marble, or from Ovruch slate. The latter resource was extracted in the region of Ovruch, some 150 km to the north-west of Kyiv. The discovery of unfinished crosses in that region shows that not all Korsun' crosses were manufactured in Crimea.

[41] This is not the place to inquire more closely into the authenticity of these conversions, of which possibly the most notorious manifestation might be the conversion of Vladimir Putin, regular churchgoer.

During approximately the same period, the metal detector was introduced in the archaeology in Belarus', Russia and Ukraine. Its use brought about a significant increase in the number of finds of Christian objects, similar to that of other categories of archaeological object (*e.g.*, small lead seals/bullae, commercial weights)[42]. This applies not only to the results of regular fieldwork (conducted by qualified archaeologists authorized by monuments protection services) but also to irregular (and illegal) prospecting described in the region as "black archaeology". As a result of the latter activity, vast private collections of Christian objects have been amassed – unfortunately, lacking information about the context of discovery of individual finds. Let us note that some of the private collections are huge, for instance, the publication of the Kutasov Collection (*Нательные кресты, крестовключенные и крестовидные* [*Коллекция Кутасова*]) published in Moscow in 2010 mentions 800 or so artefacts, an assemblage larger than the one known from Novgorod (*cf*. Kutasov, Seleznyov 2010, 5f.).

On the other hand, we have been witnessing an increment of finds from archaeological contexts, including also open settlements. They were addressed at more length more recently by Nikolai Makarov and Irina Zaitseva (*cf.* Makarov, Zaitseva 2020) in their study of finds from Novgorod, Novgorod Land, and Suzdal Land.

In her study based on archaeological objects recovered in Novgorod between 1932 and the 1970s, Mariya Sedova included 56 crosses and 11 enkolpia, dated to the between the late 10th-15th c. (Sedova 1981, 49-61; Makarov, Zaitseva 2020, 53); Aleksandr Musin focused on 132 finds from the Novgorod Land (Musin 2002; Makarov, Zaitseva 2020, 53). In contrast, the assemblage of 11th-14th c. metal objects associated with Christian devotion collected over the last decade (a rescue project implemented by the Institute of Archaeology of the Russian Academy of Sciences and the State Historical Museum in Moscow) from an area of *ca.* 2 hectares numbers 414 items! (*cf*. Makarov, Zaitseva 2020, 53). The Desyatinny Excavation alone in Novgorod yielded nearly a hundred objects identifiable as Christian artefacts (11th-15th cc.; *cf*. Olejnikov 2019; Makarov, Zaitseva 2020, 53). The 11th - early 12th c. deposits of the Troitsky XIII and XIV excavation produced thirty Christian objects (enkolpia, cross-pendants, one of amber, others made of a non-ferrous metal; Pokrovskaya, Stepanov, Singkh 2017, 467; 2020, 53).

The assemblage of Christian objects from the central area of the Suzdal Land (the region around Lakes Beloye and Kubenskoye) numbers 311 (!!!) specimens: 222 cross-pendants; 51 enkolpia (complete and fragments); 29 pendants (metal icons), 6 *zmeevik* serpent medallions, *etc*. Most of these artefacts (215) belong to the 12th c. – first half of 13th c.. Their discovery goes back to the 19th c., to the important researches of Aleksei Uvarov (1824-1884) completed in 1851-1852 (14 burials containing Christian objects; *cf*. Makarov, Zaitseva 2020, 55 [with references to *e.g.*, the diaries of Uvarov now in keeping of the State Historical Museum in Moscow]). Nevertheless, the above figures are all eclipsed by the assemblage amassed by the team from the Institute of Archaeology, Russian Academy of Science, and the State Historical Museum in Moscow headed by Nikolai Makarov (Makarov, Zaitseva 2020, 53). Nevertheless, it is obvious that we owe this impressive number of finds to the widespread use of metal detectors (by professionals and treasure hunters alike)[43]. From our perspective, in what is a very important new development, the archaeologists have been undertaking metal detector surveys of ploughed over archaeological sites, and determining the exact find-spots of individual artefacts[44].

It turns out that Christian objects have been one of the most frequently class of artefact recorded during these projects. Their assemblage recovered between 2001 and 2018 falls into the following categories:

1) Cross-pendants	136 specimens;
2) Enkolpia	45 specimens;
3) Small metal icons	27 specimens;
4) Brooches	21 specimens;
5) Belt buckles	122 specimens;
6) Bell pendants	131 specimens;

[42] Obviously, this phenomenon is not limited to the former territory of the Soviet Union; on metal detector use in East Europe in a broader context, see Musin, Wołoszyn 2019.

[43] According to Nikolai Makarov and Irina Zaitseva: „Этот рост – следствие, прежде всего, совершенствования технических средств, используемых для сбора археологических предметов, широкого применения металлодетекторов как археологами, так и копателями-нелегалами", *cf*. Makarov, Zaitseva 2020, 53.

[44] See „[…] в результате сбора подъемного материала на распаханной поверхности средневековых поселений с использованием металлодетекторов [...] с точной фиксацией координат находок" (Makarov, Zaitseva 2020, 54).

7) Buttons	131 specimens;
8) Bracelets	145 specimens;
9) Finger-rings	182 specimens.

The observations of Moscow archaeologists have a far-reaching significance, much more important than just a fascination by new (ever numerous) finds. This is because, when we examine the totality of this research – going back to the 19th c. until the present day – it becomes apparent that not less than 94% Christian objects derive from settlements rather than cemeteries (Makarov, Zaitseva 2020, 55)!

Christian objects had been recovered on 59 archaeological sites, including two hillforts, and 56 open settlements (possibly identifiable – thus Makarov and Zaitseva – with villages or hamlets). These 56 open settlements are a mere 19% of all the "villages" dated to the 11th-13th cc. It may be seen therefore, that Christian objects have not been recorded in every "village", but if we take into account only those which have yielded a sizable series of metal objects, it becomes apparent that Christian objects are a fairly frequent category of artefacts. In the group of archaeological sites with an assemblage of 50-100 metal finds, as much as a half (11 out of 22) had yielded at least one Christian object. For sites with an assemblage of more than 100 medieval finds, as much as 78% (25 out of 33) had produced one or more Christian objects. Mostly, there was a single object associated with Christianity, but some open settlements, *e.g.*, Suvorotskoye 8 near Vladimir, yielded 27 enkolpia and cross-pendants (!).

The findings of Moscow archaeologists cited here at some length show that the metal detector use not only has led to an increase in the number of finds of metal objects associated with Christian devotion; it has caused a shift of focus in the study of Christianization from grave finds to settlement finds (*cf.* Makarov 2018). This tendency (increase in the significance of the materials recovered from settlements as opposed to burial contexts) is now apparent also in the study of finds associated with trade exchange (*cf*. in the present volume Florkiewicz 2024).

Thus, it is our hope that objects associated with the practice of Christianity presented here, recovered thanks to the use of metal detectors, will become an important element in the ongoing discussion on the Christianization of the medieval Polish-Rus' borderland, and of Rus' itself.

CATALOGUE

No. 1. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Incomplete pendant reliquary cross; cast bronze, relief decoration; slightly worn; retains terminal of upper arm with hinge; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Fragment of an enkolpion: top roundel terminal set off by a small lobe projecting from either side, and by a circular border;
Inside roundel, half-length figure of Archangel Michael (?) shown *en face*, holding spear resting on shoulder in his right, and a disc (?) with a centrally-placed mark of the cross; clad in a tunic; border in its lower half is decorated with oblique, closely spaced incisions;
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height incl. hinge – 45 mm; present height without hinge – 32 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1805/9/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 1.

No. 2. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site without number (moat area to the south of the hillfort); research October 2010;

B. Pendant reliquary cross – obverse and reverse; cast bronze, relief decoration; a degree of surface wear; treated in ARS MET E. Nosek Conservation Laboratory;

C. Complete enkolpion, in the form of a Greek cross, upper and side arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side and a circular border; outer outline of the cross is set off by a raised edge; the two sides of the cross connect with their hinges to a cuboctahedral bead;
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a perizoma not quite reaching the knees; under the *titulus*, Christ's head with a cruciform nimbus turned right, with a strand of hair dropping to left shoulder; large hands extend into the roundels; feet rest on the *suppedaneum*; inside top roundel – St. Nicholas, at left – Mother of God, at right – St. John the Baptist. At top and bottom of the cross, a single hinge;
Reverse: at centre – figure of the Mother of God and Christ child (Hodegetria); the Mother of God wearing a *dalmatica*, head covered by *maphorion* which extends over the Child's back. Mary's head is turned left towards Jesus, right hand placed on her breast. Jesus raises his hand in a gesture of blessing; the feet of the Virgin are in the bottom roundel; inside roundels on either side and at top, half-length figures of saints (apostles Peter and Paul, inside upper roundel – St. Basil (?); at top and bottom of the cross, two hinges each;

Inscriptions: on the obverse, within top roundel: ИНКОЛ[А]; above the arms of Christ N[I] KA; under the arms of Christ: MP θУ IѠAN, at right, at his feet [OA]ГН[O]C; on the reverse: on either side of Mother of God: MP [θУ], inside upper roundel [BA]C[ИЛ] (?);
Kyivan Rus', 12th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) – 95.5 mm (incl. bead – 109.5 mm); height without hinges – 78 mm; width – 68.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1663/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.2.1.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Cat. No. B.I.3., Pl. B.I.3.;

F. Fig. X: 2.

No. 3. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Pendant reliquary cross; bronze, relief decoration; surfaces slightly worn; treated in ARS MET E. Nosek Conservation Laboratory;

C. Complete enkolpion, in the form of a Greek cross, arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side and a circular border; outer outline of the cross is set off by a raised edge decorated by notching; the two sides of the cross connect with their hinges to a large bead;
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a perizoma extending a little below the knees; under the *titulus*, Christ's head with a cruciform nimbus around, turned lightly to the right, a strand of hair dropping to left shoulder; large hands extend into the roundels, feet resting on *suppedaneum* extend into the lower roundel; in side roundels, half-length figures of the Mother of God and St. John the Baptist turned towards Christ, inside roundel at top, image of St. Nicholas, *en face*; at top and bottom of the cross, a single hinge;
Reverse: at centre – figure of the Mother of God and Christ child (Hodegetria); the Mother of God wearing a *dalmatica*, head covered by *maphorion* which extends over the Child's back. Mary's head is turned left, towards Jesus, right hand placed on her breast; her feet extend into the lower roundel. The hand of Jesus is raised in a gesture of blessing. In side roundels, half-length figures of saints Peter and Paul, *en face*, in roundel at top, St. Basil (?); at top and bottom of the cross, two hinges each;
Inscriptions: partly worn away, on obverse, under the arms of Christ: IC XC N[IKA], on reverse – on horizontal arms of the cross, between the figure of the Mother of God and roundels: M[P] [ΘУ], inside roundel at top: [BA]C[ИЛ];
dimensions: full height (incl. hinges) – 93.5 mm (incl. bead – 111 mm); height without hinges – 75 mm; width – 66.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1811/10/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.1.2.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.8., Pl. B.I.8.;

F. Fig. X: 3.

No. 4. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Pendant reliquary cross – obverse and reverse; cast bronze, relief decoration; a degree of surface wear, hinges survive incomplete; treated in ARS MET E. Nosek Conservation Laboratory;

C. Complete enkolpion, each arm has a circular end set off by a small lobe projecting from either side. The two sides of the cross connect with their hinges to a cuboctahedral bead;
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a knee-length perizoma, nimbate head inclined right, large hands extend into the side roundels, feet resting on *suppedaneum* extend into the roundel at bottom, below the arms of Christ is visible the horizontal beam of his cross; figures of saints in roundels are unfinished, visible only in outline, presumably only traced by the craftsman; at top and bottom of the cross, a single hinge;
Reverse: plain, no relief decoration, at centre, traces of a black pigment (?), niello (?); at top and bottom of the cross, two hinges each;

No inscription;
Kyivan Rus', 12th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) – 66 mm (incl. bead – 80.5 mm); height without hinges – 50 mm; width – 43.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1544/2/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.4.2.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.2., Pl. B.I.2.;

F. Fig. X: 4.

No. 5. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Pendant reliquary cross; cast bronze, relief decoration; a degree of surface wear; treated in ARS MET E. Nosek Conservation Laboratory;

C. Complete enkolpion, in the form of a Greek cross, four rounded terminals a little thicker than the arms of the cross, set off by a small lobe projecting from either side; the two sides of the cross connect with their hinges to an irregularly shaped bead (loops [?]);
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a knee-length perizoma, under the *titulus*, Christ's head turned right with around it a cruciform nimbus; large, feet resting on *suppedaneum* extend to the lower rounded terminal, below the arms of Christ is visible the horizontal beam of his cross; at top and bottom of the cross, a single hinge;
Reverse: plain, no relief decoration, at centre, two lines filled with a black substance (niello [?]). At top and bottom of the cross, two hinges each;
Inscriptions: on the *titulus* IC[XЪ/HC]; inside roundel at left: ICNH[KA] ICЪ, inside roundel at right: ICNH[KA] ICЪ;
Kyivan Rus', 13th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) – 75 mm (incl. preserved lugs of bead – 81 mm); height without hinges – 59 mm; width – 50 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1791/12/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.3.1.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.6., Pl. B.I.6.;

F. Fig. X: 5.

No. 6. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site without number (moat area to the east of the hillfort); research June 2011;

B. Pendant reliquary cross; cast bronze; relief decoration; worn, obverse side cracked and missing a fragment, bottom hinges of reverse side missing; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Complete enkolpion, in the form of a Greek cross, four rounded terminals a little thicker than the arms of the cross set off by a small lobe projecting from either side;
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a knee-length perizoma; under the *titulus*, Christ's nimbate head turned right; feet resting on *suppedaneum* extend into the roundel terminal at bottom; in side roundels, half-length figures of the Mother of God and St. John the Theologian; inside roundel at top, a cross with four pellets; at top and bottom of the cross, a single hinge;
Reverse: at centre – presumably, a cross in the niello technique. At top, two hinges, none surviving at bottom;
No inscription or fully worn away;
Kyivan Rus', 12th c. – 1st half of 13th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) – 59 mm; height without hinges – 47 mm; width – 39.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1871/3/A;

E. Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.12., Pl. B.I.12.;

F. Fig. X: 6.

No. 7. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Incomplete pendant reliquary cross – obverse; cast bronze, relief decoration; slightly worn, damaged, upper arm missing; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Obverse half of an enkolpion, rounded terminals set off by a small lobe projecting from either side – imitation of standard roundels; retains bottom hinge;
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ's head inclined right, arms lightly flexed, large palms; feet rest on *suppedaneum* (from knees down, within the lower terminal; knee-length perizoma;
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height incl. hinge – 48 mm; present height without hinge – 41 mm; width – 40 mm;

D. MT, Inv. No. 1779/4/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 7.

No. 8. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Incomplete pendant reliquary cross – obverse; cast bronze, relief decoration; partly worn away, substantially damaged – one horizontal arm and terminals of other arms missing (except for lower arm); treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Obverse half of an enkolpion in the form of a Greek cross; roundel terminals (?) – set off by small lobe projecting on either side (one lobe on lower, two on side arm); outer outline of the cross accentuated by raised border; missing: left side arm, nearly the entire upper arm, terminal of lower arm;
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ's head lightly inclined right; knee-length perizoma, hand (hands?) slightly upraised; below Christ's arm is visible the cross-beam of his cross;
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height – 39 mm; present width – 30 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1585/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 8.

No. 9. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Incomplete pendant reliquary cross – reverse; cast bronze, relief decoration; heavily eroded surface, damaged, retains only a stub of lower arm, minor surface pitting; retains top hinge; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Reverse half of an enkolpion in the form of a Greek cross with imitation roundel terminals (rounded, with a projecting small lobe on either side);
Reverse: at centre – full-length (?) figure of the Mother of God in attitude of prayer; nimbate head; retains upper hinge;
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height incl. hinge – 31 mm; present height without hinge – 25 mm; width – 28 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1328/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 9.

No. 10. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;

B. Incomplete pendant reliquary cross – reverse; cast bronze, relief decoration; slightly worn, damaged, missing terminal of upper arm, retains bottom hinge; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Reverse half of an enkolpion in the form of a Greek cross, arms end in imitation roundel terminals (rounded, with a projecting small lobe on either side), outer outline of the cross is set off by a raised edge;
Reverse: at centre – full-length figure of Mary (indistinct); retains bottom hinge;
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height (incl. hinge) – 29 mm; height without hinge – 22 mm; width – 27 mm;

D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM; No. B – 10);

E. Unpublished;

F. Fig. X: 10.

No. 11. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Incomplete pendant reliquary cross – obverse; cast bronze, relief decoration; a degree of surface wear, inscription on left roundel damaged by circular hole; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Obverse half of an enkolpion, in the form of a Greek cross, arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side; outer outline of the cross is set off by a raised edge; at top and bottom, two surviving hinges each;
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a knee-length perizoma, under the *titulus*, Christ's nimbate head turned right; large hands, below the arms of Christ is visible the horizontal beam of his cross; inside the roundels are inscriptions:
left roundel: I, possibly also C; right roundel: letters XC;
Kyivan Rus', 13th-14th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) – 63 mm; height without hinges – 50 mm; width – 41 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1777/1/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.3.6.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.5., Pl. B.I.5.;

F. Fig. X: 11.

No. 12. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno; chance discovery made in 2012;

B. Incomplete pendant reliquary cross – obverse; cast bronze, relief decoration; surfaces slightly worn; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Obverse half of an enkolpion, in the form of a Greek cross, arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side and a circular border; outer outline of the cross is set off by a raised edge;
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a knee-length perizoma, nimbate head depicted *en face*, with above it, a large cross; large hands, feet rest on *suppedaneum* (?); below the arms of Christ is visible the horizontal beam of his cross. Inside roundel at top and bottom, diagonal cross (X), in side roundels, half-length figures of saints;
No inscription;
Kyivan Rus', mid - 13th-14th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) – 63 mm; height without hinges – 49 mm; width – 41 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1890/2/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.3.5.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.13., Pl. B.I.13.;

F. Fig. X: 12.

No. 13. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Incomplete pendant reliquary cross – reverse; cast bronze, relief decoration; surfaces heavily worn, hinges partly lost to a break; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń;

C. Reverse half of an enkolpion in the form of a Greek cross, arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side and a circular border; outer outline of the cross is set off by a raised edge;
Reverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a perizoma reaching a little below the knees, under the *titulus*, Christ's nimbate head inclined right; feet resting on the *suppedaneum*, below the arms of Christ is visible the horizontal beam of his cross; within the roundels are half-length figures of the Mother of God and saints (identified as John the Theologian, Nicholas and Gregory) – top and bottom figures depicted *en face*, saints in side roundels turned towards Christ; at top and bottom of the cross, two hinges each, partly preserved;
Inscriptions: nearly illegible; on obverse: on the *titulus*, mirror image: IC XC, under the arms of Christ, presumably, mirror image: at right – КРТЪ НАМЪ ПОХВАЛІА ("the Cross is our glory"), at left – КРТЪ НАМЪ У[ТЕШЕНЊЕ] ("the Cross is our solace");
Kyivan Rus', mid-13th - 2nd half of 13th c., similar specimens known from 1st half of 13th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) – 84 mm; height without hinges – 65.5 mm; width – 55.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1411/1/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.3.2.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B. I.1., Pl. B.I.1.;

F. Fig. X: 13.

No. 14. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, found in woodland site "Goździak"; from a private donor 2011;

B. Incomplete pendant reliquary cross – reverse; cast bronze, relief decoration; a degree of surface wear, damaged hinges; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Reverse half of an enkolpion in the form of a Greek cross, arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side; outer outline of the cross is set off by a raised edge;
Reverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a knee-length perizoma; under the *titulus,* Christ's head with a cruciform nimbus around, turned right, large hands; feet resting on *suppedaneum*, below the arms of Christ is visible the horizontal beam of his cross; inside roundels, half-length figures of the Mother of God and saints: John the Theologian, Nicholas and Gregory; figures inside roundels at top and bottom are *en face*, in side roundels turned towards Christ; at top and bottom of the cross, two hinges each;
Inscriptions: illegible; on the *titulus*, possibly a mirror image IC XC, under the arms of Christ, presumably, mirror image: at right – КРТЪ НАМЪ ПОХВАЛІА ("the Cross is our glory"), at left – КРТЪ НАМЪ У[ТЕШЕНЊЕ] ("the Cross is our solace");
Kyivan Rus', mid-13th c., similar specimens known from 1st half of 13th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) – 79 mm; height without hinges – 65 mm; width – 56.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1703/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.3.3.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.4., Pl. B.I.4.;

F. Fig. X: 14.

No. 15. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Incomplete pendant reliquary cross – obverse; bronze, relief decoration; surfaces worn, one surviving hinge at bottom, right below the upper roundel, a hole; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Obverse half of an enkolpion, in the form of a Greek cross, arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side and a circular border, outer outline of the cross is set off by a raised edge;
Obverse: at centre – figure of the Mother of God in attitude of prayer, hands raised at chest; long ankle-length robe, nimbate head; in side roundels, half-length figures of saints, identified as Cosmas and Damian, turned towards of the Mother of God; in roundel at top and bottom, images identified tentatively as saints Peter and Basil depicted *en face*; at bottom, a single hinge;
Inscriptions: worn names of saints, to the right of the Mother of God: С[ВѦ]ТАѦ, at top БОГ[ОРОДИ] ЦЕ, at left ПОМОГАИ; inscriptions around the Mother of God are in mirror image;
Kyivan Rus', similar specimens known from 1st half of 13th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) – 73 mm; height without hinges – 64 mm; width – 56.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1806/8/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012. Pl. II.3.4.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.7., Pl. B.I.7.;

F. Fig. X: 15.

No. 16. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site without number (moat area to the north-east of the hillfort); research June 2011;

B. Pendant reliquary cross; bronze, relief decoration; surfaces worn, bottom hinge of reverse side damaged, hinges of the obverse missing; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Complete enkolpion, in the form of a Greek cross, arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side and a circular border; outer outline of the cross is set off by a raised edge; the two sides of the cross connect with their hinges to a cuboctahedral bead;
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a knee-length perizoma; under the *titulus*, Christ's nimbate head turned right; large hands, feet rest on *suppedaneum*; below the arms of Christ is visible the horizontal beam of his cross; in side roundels, half-length figures of the Mother of God and St. John the Theologian turned towards Christ; in roundels at top and bottom, images of saints Nicholas and Gregory, *en face* at top, a single surviving hinge;
Reverse: at centre – full-length figure of the Mother of God in an ankle-length robe, hands raised at chest level; nimbus around the head; inside roundels, half-length figures of saints Cosmas and Damian, Peter and Basil; in side roundels they are turned towards the Mother of God; in the roundel at top and bottom they are depicted *en face*; at top and bottom of the cross, a single hinge;
Inscriptions: almost illegible on obverse and reverse; on the *titulus*, presumably mirror image: IC XC; under the arms of Christ, presumably also mirror images: at right – КРТЪ NAMЪ ПОХВАЛIА ('the Cross is our glory'), at left – КРТЪ NAMЪ У[ТЕШЕNНЕ] ("the Cross is our solace");
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) – 80 mm (incl. bead – 97 mm); height without hinges – 66 mm; width – 56 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1866/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.1.1.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.10., Pl. B.I.10.;

F. Fig. X: 16.

No. 17. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site without number (moat area to the north-east of the hillfort); research June 2011;

B. Pendant reliquary cross; bronze, relief decoration; some degree of surface wear; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Complete enkolpion, in the form of a Greek cross, arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side and a circular border; outer outline of the cross is set off by a raised edge; the two sides of the cross connect with their hinges to a cuboctahedral bead;
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ clad in a knee-length perizoma; under the *titulus*, Christ's nimbate head turned right; feet rest on *suppedaneum*. In side roundels, half-length figures of the Mother of God and St. John the Theologian turned towards Christ; inside roundel at top and bottom, saints Nicholas and Gregory, *en face*; at top and bottom of the cross, two hinges each;
Reverse: at centre – full-length figure of the Mother of God in an ankle-length robe, hands raised at chest level; nimbus around the head; inside roundels, half-length figures of saints Cosmas and Damian, Peter and Basil; in side roundels saints are turned towards the Mother of God; in roundel at top and bottom, saints are depicted *en face*; at top and bottom of the cross, a single hinge;
Inscriptions: on obverse and reverse, illegible;
Kyivan Rus', 13th c., similar specimens known from 1st half of 13th c.;
dimensions: full height (incl. hinges) 85 mm (incl. bead – 99 mm); height without hinges – 65 mm; width – 56.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1870/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.2.2.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.11., Pl. B.I.11.;

F. Fig. X: 17.

No. 18. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Incomplete pendant reliquary cross – a half; cast silver; slightly worn, missing upper arm; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Undetermined half of an enkolpion; rounded terminals set off by a small lobe projecting on either side; retains hinge;
At centre – engraved cross, with diagonal cross-bar on upper arm, at centre of cross – rays; grooves retain residue of black paste;
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height incl. hinge – 38 mm; present height without hinge – 31 mm; width – 40 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1805/7/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 18.

No. 19. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research October 2010;

B. Incomplete pendant reliquary cross – a half; cast bronze; missing lower arm; curved horizontal beam; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Undetermined half of an enkolpion; curved; roundel terminals set off by small lobes projecting from either side and by a circular border; retains a fragment of hinge;
At centre – engraved cross with forked terminals, diagonal cross-bar on upper arm, at cross-section of beams is a diagonal cross, below, a short horizontal cross-beam (with forked terminals); inside roundels are remains of inscriptions;
Inscriptions: in upper roundel – XC in mirror image; in right roundel [.] – H, in left roundel – a single illegible letter;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height incl. hinge – 37 mm; present height without hinge – 35 mm; width (at the curve) – 39 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1624/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 19.

No. 20a. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;

B. Incomplete pendant reliquary cross – obverse; cast bronze, relief decoration; partly worn away, damaged, missing left and upper arm; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Obverse half of an enkolpion in the form of a Greek cross, roundel terminals set off by a small lobe projecting from either side, no discernible internal border (retains just one standard roundel terminal; terminal of lower arm is rounded, set off by small lobe projecting from either side; edges slightly raised, decorated with closely spaced oblique incisions in imitation of beading [?]; retains bottom hinge);
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; Christ with nimbate head, knee-length perizoma; large palms; legs, lightly flexed, rest on *suppedaneum* (legs extending from the perizoma are inside the end of the arm, below the small lobe projections; inside roundel – head of a saint, *en face*; raised border and nimbus are decorated by fine incisions in imitation of beading [?]);
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height incl. hinge – 37 mm; present height without hinge – 32 mm; present width – 20 mm;

D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 7);

E. Unpublished;

F. Fig. X: 20.

No. 20b. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;

B. Incomplete pendant reliquary cross; cast bronze; stub of upper arm; curved; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Fragment of a half of an enkolpion; roundel terminals (lower and left roundels survive) set off by a small lobe projecting from either side and engraved circular border; retains bottom hinge;
At centre – engraved cross with forked terminals, diagonal cross-bar on upper arm, at cross-section of beams is a diagonal cross, below, a short horizontal cross-beam (with forked terminals); inside roundels are remains of inscriptions;
Inscriptions: illegible;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height incl. hinge – 41.6 mm; height without hinge – 39.3 mm; width – 29.0 mm;

D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 6);

E. Unpublished;

F. Fig. X: 21.

No. 21. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Incomplete pendant reliquary cross – obverse, cast bronze, relief decoration; surfaces slightly worn, one upper hinge damaged; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Obverse half of an enkolpion, in the form of a Greek cross, arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side and a circular border; outer outline of the cross is set off by a raised edge;
Obverse: at centre – the Cross standing on an empty throne (*Etimasia*). In side roundels, half-length figures of archangels Michael and Gabriel turned towards the Cross; inside roundel at bottom and top, half-length figures of saints Peter and Basil (?), *en face*; at top and bottom of the cross, two hinges each;

Inscriptions: above Etimasia, mirror image: NH, under Etimasia, mirror image: KA, at left – IC, at right – XC;
Kyivan Rus', 14th-15th c. (?);
dimensions: full height (incl. hinges) – 64 mm; height without hinges – 51 mm; width – 42.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1831/1/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.4.1.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.I.9., Pl. B.I.9.;

F. Fig. X: 22.

No. 22. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Pendant reliquary cross – fragment; cast bronze, relief decoration; slightly worn; damaged, bent out of shape; upper arm (without hinge); treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Incomplete enkolpion – arm (obverse half), roundel terminal set off by a small lobe projecting from either side and a circular border; inside roundel is a half-length figure of a saint shown *en face*;
Obverse: at centre – fragment of Crucifixion scene (part of Christ's nimbate head inclined right, and part of right arm);
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height – 40 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1759/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 24.

No. 23. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Pendant reliquary cross – fragment; cast bronze, relief decoration; slightly worn, damaged, dented, roundel terminal of horizontal arm; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Incomplete enkolpion – fragment of arm with roundel terminal set off by small lobe projecting from either side, no discernible internal border; inside roundel – half-length figure of saint shown *en face*; the stub of the side arm retains image of a hand;
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present length – 22 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1812/10/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 23.

No. 24. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Fragment of a pendant reliquary cross; cast bronze, relief decoration; slightly worn, damaged, fragment of lower arm with hinge; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Incomplete enkolpion (reverse half); roundel terminal set off by a small lobe projecting from either side and by a raised border; retains bottom hinge;
Reverse: at centre – figure of Mary (only the lower part of her robe); inside roundel half-length figure of a saint shown *en face*, arms folded at the chest;
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height incl. hinge – 41 mm; present height without hinge – 32 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1272/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 25.

No. 25. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a pendant reliquary cross; cast bronze, relief decoration; slightly worn, damaged, fragment of lower arm with hinge; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;
C. Incomplete enkolpion – obverse; arm expands imperceptibly to squared terminal; edges raised; retains bottom hinge;
At centre – figure of the Christ (approximately from the waist down); knee-length perizoma with visible longitudinal border, feet rest on *suppedaneum*;
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height incl. hinge – 41 mm; present height without hinge – 32 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1825/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 26.

No. 26. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno; chance discovery made in 2012;
B. Fragment of a pendant reliquary cross; cast bronze, relief decoration; slightly worn, damaged, lower arm with hinge; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;
C. Incomplete enkolpion (reverse half); arm with roundel terminal set off by small lobe projecting on either side and raised border, raised edges; retains bottom hinge;
Reverse, at centre – figure of Mary (indistinct); inside roundel half-length figure of a saint *trois quarts,* holding in her right a long object resting against her left shoulder;
No inscription;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present height incl. hinge – 41 mm; present height without hinge – 34 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1890/18/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 27.

No. 27. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a pendant reliquary cross (?) – a small portion of an arm; cast (?) bronze (?); treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;
C. Fragment of an arm of an enkolpion (?), no surviving original edges except for a very small section; retains a fragment of an inscription;
Inscription: НИ;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: present length – 11 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1765/6/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 28.

No. 28. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Enkolpion bead; cast bronze; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;
C. Cuboctahedral bead of an enkolpion with hinge, retaining a pin joining the bead with hinge of the enkolpion;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: full length (incl. hinge) – 25 mm; length of bead (without hinge) – 14 mm; width of bead – 13 mm;

D. MT, Inv. No. MT 1808/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 29.

No. 29. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Enkolpion bead; cast bronze (?); minor pitting near edges of hole, loops of hinge broken; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;
C. Cuboctahedral bead of an enkolpion with hinge;
Kyivan Rus', 1st half of 13th c.;
dimensions: full length (incl. hinge) – 21 mm; length of bead (without hinge) – 11 mm; width of bead – 13 mm;
D. MT, Inv. No. MT 1228/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 30.

No. 30. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;
B. Fragment of a pendant reliquary cross; obverse; cast bronze, relief decoration; partly worn away, damaged, terminal of vertical and left side arm not preserved; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;
C. Incomplete enkolpion (obverse half) in the form of a Greek cross (?), rounded (?) terminals (?) set off by small projecting lobes (one survives at present);
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion, on a Latin cross (clearly marked); schematic silhouette, Christ's head facing (?); large palms with well-marked fingers, knee-length perizoma; above the head of Christ, a schematically rendered *titulus;*
No inscription;
dimensions: present length – 35.6 mm; width – 33.8 mm;
D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 16;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 31.

No. 31. Enkolpion (reliquary cross)

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;
B. Pendant reliquary cross; obverse; cast bronze, relief decoration; partly worn away, damaged, missing fragment of lower arm; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;
C. Incomplete obverse half of an enkolpion in the form of a Greek cross (?), roundel terminals set off by a small lobe projecting from either side; at centre of upper arm terminal, stub of hinge (?);
Obverse: at centre – scene of the Crucifixion; schematic silhouette; Christ's nimbate head inclined left (nimbus is behind the head); shoulder-length hair; large palms with well-marked fingers;
No inscription;
dimensions: present length – 25.0 mm; width – 28.6 mm;
D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 17;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 32.

No. 32. Cross-pendant

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Fragment of a cross-pendant;
C. Incomplete cross-pendant: complete lower and left arm, stubs of upper and right arm; arms expand slightly to squared terminals; slightly raised outer edges of the arms; at centre – figure of Christ: head inclined lightly to the right; relatively long arms, with unnaturally large palms

(no trace of crucifixion nails), and well-marked fingers; knee-length robe, with folds in the sleeves; both feet are visible; plain reverse; 10th-11th c.;
dimensions: present height – 34 mm; width – 27 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1725/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 33.

No. 33. Cross-pendant

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Cross-pendant; cast bronze; relief decoration; only the right arm survives;

C. Incomplete cross-pendant of "Scandinavian" type; right arm and a stub of the intersection of the cross, divided by a raised line intersecting three lines radiating to the terminal where they connect with two scrolls next to the scalloped edge of the expanded arm of the cross; the same decoration continues towards the centre of the cross; edges are slightly raised; plain reverse; 11th-12th c.;
No inscription;
dimensions: length – 16 mm; maximum width – 13 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1692/23/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 34.

No. 34. Cross-pendant

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Cross-pendant; cast, relief decoration;

C. Cross-pendant in the form of a Greek cross, with rounded, lightly expanded roundel terminals set off by a small lobe projecting from either side; attachment loop trapezoidal in plan, the hole parallel with the plane of the cross;
At centre – scene of the Crucifixion: Christ's nimbate head lightly inclined left; large hands extend into the roundels, knee-length perizoma with two folds; feet turned outwards (legs from the knee down are inside the bottom roundel; inside upper roundel, within a circular border is a cross with a diagonally placed horizontal beam;
dimensions: height – 59.7 mm; width – 43.8 mm;

D. MT/1828/11/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 35.

No. 35. Cross-pendant

A. Czermno, site 1; research October 2010;

B. Cross-pendant; cast bronze, surfaces slightly worn; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Cross-pendant in the form of a Greek cross, arms end in a roundel set off by a small lobe projecting from either side; cells formed by raised edges of arms and roundels on obverse and reverse side are filled with yellow enamel; on one of the arms is an attachment loop trapezoidal in plan;
No inscription;
Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: full height (incl. attachment loop) – 43.0 mm; height without attachment loop – 39.0 mm; width – 31.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1653/1/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.5.1.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.II.2., Pl. B.II.2.;

F. Fig. X: 36.

No. 36. Cross-pendant

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Cross-pendant; cast bronze; surfaces worn; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Cross-pendant, arms of equal length, at centre – a roundel, on one side containing a cross which extends with its arms to the border of the roundel; on the other side, the central roundel contains a circle; arms of the cross have the form of roundels, the bottom and side roundels have a projection on their perimeter, on the fourth roundel is an attachment loop; the raised edges of the roundels and the arms of the cross create cells filled with green and yellow enamel; No inscription;
Kyivan Rus', 11th-12th c.;
dimensions: full height (incl. attachment loop) – 38.5 mm; height without attachment loop – 27.0 mm; width – 26.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1848/2/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.5.2.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.II.6., Pl. B.II.6.;

F. Fig. X: 37.

No. 37. Cross-pendant

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Fragment of a cross-pendant; cast bronze, slightly worn surfaces, lower part of vertical arm broken off;

C. Incomplete cross-pendant in the form of a Greek cross; raised edges of arms and roundels form on the obverse and reverse of the cross cells filled with yellow enamel; roundel terminals set off by a small lobe projecting from either side, additionally, a small projecting point set symmetrically on the horizontal axis; upper arms end in oval attachment loop set perpendicular to the plane of the cross;
Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: present height incl. loop – 27.0 mm; present height without loop – 18.0 mm; width – 31.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1833/6/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 38.

No. 38. Cross-pendant

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Fragment of a cross-pendant; cast bronze;

C. Incomplete cross-pendant: lower arm, right arm, and a stub of left arm; roundel terminals set off by a small lobe projecting from either side; raised edges of the arms and roundels form on the obverse and reverse of the cross cells filled with yellow enamel (survives as a residue inside cells between the roundels and the centre of the cross, and within the central circular cell); Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: present height – 21 mm; present width – 22 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1318/8/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 39.

No. 39. Cross-pendant

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Fragment of a cross-pendant; cast bronze;

C. Incomplete cross-pendant in the form of a Greek cross: upper arm with attachment loop; roundel terminal set off by a small lobe projecting from either side; raised edges of the cross and roundel form on the obverse and the reverse of the cross cells filled with yellow enamel; on obverse side enamel survives also within a cell next to the roundel; attachment loop (oval in plan) set perpendicular to the plane of the cross; Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: present height incl. loop – 18.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1403/2/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012, 380, Fig. 14: 1.;

F. Fig. X: 40.

No. 40. Cross-pendant

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Fragment of a cross-pendant; cast bronze; slightly worn surfaces;

C. Incomplete cross-pendant in the form of a Greek cross; horizontal arms with roundel terminals set off by a small lobe projecting from either side, and stubs of upper and lower arms; raised edges of the cross and roundels form on the obverse and reverse of the cross cells filled with yellow enamel; at centre of the cross is another roundel; Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: present height – 11.0 mm; width – 29.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1244/3/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 41.

No. 41. Cross-pendant

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Fragment of a cross-pendant; cast bronze;

C. Incomplete cross-pendant: small fragment of upper arm with a fragment of attachment loop, roundel terminal set off by a small lobe projecting from either side; attachment loop set perpendicular to the plane of the cross;
dimensions: present height – 14.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1393/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 42.

No. 42. Cross-pendant

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Fragment of a cross-pendant;

C. Incomplete cross-pendant: horizontal arms and lower arm; raised edges create recessed areas filled with yellow enamel; arms expand to terminals, forking at approximately 1/3 of their length; the end of the fork is set off by a lobe projecting from either side; the fork partly encloses a heart-shaped panel with, at centre of its outer edge, a small projection; inside the panel is a stylized lily, turned with its middle petal towards the centre of the cross; at centre of the obverse side is a cross of several pseudo-granules, the largest placed at centre, at the point of intersection of the arms (there are two granules each on the side arms and three on the vertical arms); 12th-13th c.;
dimensions: present height – 21.0 mm; width – 27.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1822/3/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 43.

No. 43. Cross-pendant

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;

B. Cross-pendant; cast bronze; surfaces worn, damaged attachment loop; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Cross-pendant in the form of a Greek cross, roundel terminals set off by a small lobe projecting from either side; the projections at side and the bottom roundels connect, creating two round holes; the roundel at top continues to an attachment loop; on the obverse and reverse of the roundels is an indistinct ornament;
No inscription;
Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: full height (incl. attachment loop) – 36.5 mm; height without attachment loop – 30.0 mm; width – 26.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1664/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.4.6.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.II.3., Pl. B.II.3.;

F. Fig. X: 44.

No. 44. Cross-pendant

A. Czermno; chance discovery made in 2012;

B. Cross-pendant; cast bronze; surfaces worn; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Cross-pendant in the form of a Greek cross, roundel terminals set off by a small lobe projecting from either side; the projections connect, forming four round holes; the roundel at top ends in trapezoidal attachment loop; ornament (?) worn away;
No inscription;
Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: full height (incl. attachment loop) – 30.0 mm; height without attachment loop – 24.0 mm; width – 23.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1890/5/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.4.5.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.II.9., Pl. B.II.9.;

F. Fig. X: 45.

No. 45. Cross-pendant

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Fragment of a cross-pendant; cast bronze, slightly worn surfaces;

C. Incomplete cross-pendant; right side of the crossbeam is missing; narrow arms expand to terminals; central panel is square in plan; vertical arm ends in oval attachment loop set perpendicular to the plane of the cross;
Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: height incl. loop – 28.0 mm; height without loop – 20.0 mm; present width – 15.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1758/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 46.

No. 46. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;

B. Fragment of a cross-pendant; cast bronze, slightly worn surfaces;

C. Incomplete cross-pendant: the crossbeam and lower (?) arm; arms expand to rounded terminals; central panel is sub-square in plan;
Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: present height – 16.0 mm; width – 20.0 mm;

D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 8;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 47.

No. 47. Cross-pendant

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Fragment of a cross-pendant; cast bronze, slightly worn surfaces;

C. Incomplete cross-pendant; central panel of the cross with two arms (the lower and the right arm); central panel is lozengic in plan; arms are narrow and round-sectioned, with onion-shaped terminals;
Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: present height – 19 mm; width – 18 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1454/2/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 48.

No. 48. Cross-pendant

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Fragment of a cross-pendant; cast bronze, slightly worn surfaces;

C. Incomplete cross-pendant: central panel with right side arm and upper arm, and stubs of the other two; central panel is nearly round in plan; arms are short, round-sectioned; horizontal arm expands to a flat terminal; vertical arm ends in a ring retaining the stub of the attachment loop set perpendicular to the plane of the cross;
Kyivan Rus'; 12th-13th c.;
dimensions: present height – 16.0 mm; width – 14.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1823/9/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 49.

No. 49. Cross-pendant

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Cross-pendant; worn surfaces, damaged attachment loop; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;
C. Cross-pendant; central panel circular in plan, with raised edges; inside is a raised rosette of four petals (or a swastika [?]) with irregular petals expanding to squared terminals; arms of the cross expand to thick terminals ending in an oblong, symmetrically placed projection; attachment loop set perpendicular to the plane of the cross is broken at the hole;
No inscription;
Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: height (incl. attachment loop) – 24.0 mm; height without attachment loop – 19.0 mm; width – 24.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1350/1/A;
E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.5.4.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.II.1., Pl. B.II.1.;
F. Fig. X: 50.

No. 50. Cross-pendant

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Cross-pendant; cast bronze, worn surfaces; missing attachment loop; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;
C. Cross-pendant; with arms of equal length; at centre is a flattened globe, with on one side (obverse [?]) a diagonal cross; arms with a collar at mid-length continue to an onion-shaped terminal; attachment loop broken off at the base;
Kyivan Rus'; 12th-13th c.;
dimensions: present height – 26.0 mm; width – 24.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1792/10/A;
E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.5.5.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.II.4., Pl. B.II.4.;
F. Fig. X: 51.

No. 51. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;
B. Fragment of a cross-pendant; cast metal (undetermined material); heavily worn surfaces;
C. Incomplete cross-pendant: cross-beam and stub of vertical arm; short horizontal arms with rounded terminals;
Kyivan Rus', 12th-13th c., possibly later;
dimensions: present height – 7 mm; width – 16 mm;
D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 9;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 52.

No. 52. Cross-pendant

A. Czermno; chance discovery made in 2012;

B. Cross-pendant; cast bronze; surfaces worn; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Cross-pendant in the form of a Latin cross; on central panel is a diagonal cross of paired engraved lines; arms are in the form of elongated drops, with an engraved, miniscule ring on the terminal (imitation of nail heads [?]); plain reverse; narrow and elongated attachment loop set perpendicular to the plane of the pendant;
No inscription;
Kyivan Rus', 12th-13th c.;
dimensions: full height (incl. attachment loop) – 45.0 mm; height without attachment loop – 37.5 mm; width – 31.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1890/4/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.5.8.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.II.8., Pl. B.II.8.;

F. Fig. X: 53.

No. 53. Cross-pendant

A. Czermno; chance discovery made in 2012;

B. Cross-pendant; cast bronze; surfaces worn; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Cross-pendant; in the form of a Greek cross; arms with geometricized, heart-shaped terminals with at centre of outside edge, a pointed projection; inside the roundels, on arms and central panel, are circles and rectangles engraved with a deep line in imitation of cells; oval loop is set perpendicular to the plane of the cross; same obverse and reverse;
Kyivan Rus', 12th-13th c.;
No inscription;
dimensions: full height (incl. attachment loop) – 38.0 mm; height without attachment loop – 30.0 mm; width – 26.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1890/3/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.5.7.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.II.7., Pl. B.II.7.;

F. Fig. X: 54.

No. 54. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;

B. Fragment of a cross-pendant; bronze; not subjected to conservation;

C. Incomplete cross-pendant in the form of a Greek cross (?); horizontal arm and a half of the vertical arm; arms continue to sub-triangular terminals; plain obverse and reverse;
Kyivan Rus'; 12th-13th c.;
dimensions: present height – 11 mm; width – 14 mm;

D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 11;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 55.

No. 55. Cross-pendant

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Cross-pendant; cast lead;

C. Cross-pendant; in the form of a Greek cross; plain obverse and reverse; arms sub-square in cross-section; hole for suspension pierced in the offset end of the upper arm perpendicular to the plane of the cross-pendant;
Kyivan Rus'; 12th-13th c.;
dimensions: height incl. loop – 25.0 mm; width – 19.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1824/10/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 56.

No. 56. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;
B. Cross-pendant; cast lead; not subjected to conservation;
C. Cross-pendant, with straight, oval-sectioned arms that taper to terminals; left arm damaged; no attachment loop (or hole) in the upper arm; undecorated; 12th-15th c.;
dimensions: height –14.6 mm; width – 23.1mm;
D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 1;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 57.

No. 57. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;
B. Cross-pendants ("obverse" half – [?]); cast lead (?); heavily worn surfaces;
C. Incomplete cross-pendant ("obverse" half – [?]) in the form of a Latin cross; straight arms; horizontal and upper arm have a rounded terminal, the lower arm has a squared terminal; the piece appears to be partly melted – particularly the evidently distorted rounded terminals (affected by high temperature [?]); outer edge is raised (this is well-apparent on the inner side of the left and upper arm), identifying the piece with some confidence as the upper (obverse) half of a cross-pendant; there is no attachment loop or hole for suspension; Kyivan Rus' (?); 12th-13th c., possibly later;
dimensions: height – 44.0 mm; width – 39.9 mm;
D. Currently in storage of the University of Rzeszów (Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych; No. B – 2;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 58.

No. 58. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;
B. Fragment of a cross-pendant; cast lead;
C. Incomplete cross-pendant missing lower arm; arms of equal length taper to terminals; right and lower arms slightly upraised; arms are flat in cross-section; no attachment loop or hole for suspension in upper arm; undecorated; 12th-15th c.;
dimensions: full height – 19.6 mm; width – 29.9 mm;
D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 12;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 59.

No. 59. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;
B. Cross-pendant; cast lead;
C. Cross-pendant with arms of equal size, rectangular in section; in upper arm is a small hole for suspension; undecorated; 12th-15th c.;
dimensions: full height – 29.1 mm; width – 29.0 mm;
D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 13;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 60.

No. 60. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;
B. Cross-pendant; cast lead (?); heavily worn surfaces;
C. Cross-pendant in the form of a Latin cross; damaged cross-beam (originally longer), with arms of different length is set diagonally to the vertical arm; arms have squared terminals; on upper arm is a cylindrical attachment with a hole;

Kyivan Rus' (?); 12th-13th c., possibly later;
dimensions: height – 47.7 mm; width – 23.2 mm;

D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 3;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 61.

No. 61. Cross-pendant

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Cross-pendant; cast lead (?); heavily worn surfaces;

C. Cross-pendant in the form of a Latin cross; both horizontal arms truncated; vertical arms continue to rounded and thickened terminals;
Kyivan Rus' (?); 12th-13th c., possibly later;
dimensions: height – 33.0 mm; width – 12.0 mm;

D. MT, Inv. No. 1330/1/A

E. Unpublished;

F. Fig. X: 62.

No. 62. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;

B. Cross-pendant; cast lead; horizontal arms damaged by corrosion (pitted);

C. Cross-pendant with straight arms; right arm and upper arm truncated (originally, they were longer); undecorated; 12th-13th c., possibly later;
dimensions: full height – 35.0 mm; width – 34.8 mm;

D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 4;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 63.

No. 63. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;

B. Cross-pendant; cast lead;

C. Cross-pendant with arms of equal width and lightly rounded terminals; vertical beam is slightly longer, with a hole pierced in the plane parallel with the plane of the cross; undecorated; 12th-13th c., possibly later;
dimensions: full height – 26.4 mm; width – 20.4 mm;

D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 14;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 64.

No. 64. Cross-pendant

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Cross-pendant; cast lead;

C. Cross-pendant; irregular in shape; right and left arms are of a different width, and not on the same line, similarly as upper and lower arms; cross-section of arms is not uniform; in the tapering end of upper arm is a punched hole; undecorated; 12th-13th c., possibly later;
dimensions: height – 48.0 mm; width – 44.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1297/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 65.

No. 65. Cross-pendant

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Cross-pendant; cast lead;

C. Cross-pendant; irregular in shape; horizontal arms are drooping; they expand lightly to terminals, similarly as the lower (rectangular-sectioned) arm, upper arm is slightly narrower

and pointed, round-sectioned; no attachment loop or hole; undecorated; 12th-13th c., possibly later;
dimensions: height – 32.0 mm; width – 25.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1329/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 66.

No. 66. Cross-pendant

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a cross-pendant; cast bronze; heavily worn surface; one arm is incomplete;
C. Incomplete cross-pendant; the trilobate terminal of an arm of a cross-pendant; on the obverse the edges are either raised, or their outline marked with a raised line, with a miniscule, very faintly visible ring on each lobe; 12th (?) c.
dimensions: 11 x 10 (preserved) mm;
note: possibly the trilobate terminal of an arm of a cross-pendant;
D. MT, Inv. No. MT/1516/9/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 67.

No. 67. Cross-pendant (?) / Amulet

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;
B. Fragment of a cross-pendant (?) / amulet (?); cast bronze;
C. Incomplete cross-pendant (?) / amulet (?): lightly expanded, polygonal central part; upper and lower arm expands to a trapeze (with rounded outer edges); horizontal arms do not survive; a suspension loop is attached to the upper edge; three, possibly four dots on the upper arm could be a simplified representation of a face; 12th-13th c., possibly later;
dimensions: full height incl. loop – 53.2 mm; height without loop – 49.1 mm; width – 16.1 mm;
D. Currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 5;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 68.

No. 68. Cross-pendant

A. Czermno, without specific location (marshy area near to the hillfort); donated by an unnamed finder;
B. Cross-pendant; cast bronze;
C. Cross-pendant originally in the form of a Latin cross; short horizontal arms have terminals covered by grooving creating the effect of a flower bud (?); upper and lower arms are truncated, curved recessed area a truncated arm could be the place for attaching (with rivets) of the separately cast effigy of the Saviour; on the upper arm are traces of an engraved inscription; undecorated; 17th (?) c.;
Inscription: IN / [R I] (Iesus Nazarenus [Rex Iudaeorum]);
dimensions: present height – 26.9 mm; width – 38.2 mm;
D. currently in storage of the University of Rzeszów, University Repository of Archaeological Materials (URAM); No. B – 15;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 69.

Nr. 69. Icon

A. Czermno;
B. Icon, cast metal;
C. Rectangular, with a thickened edge; the flat field with the image is recessed; filling the field is a half-length figure of Christ facing; facial features are individualised, down to a short beard; the forehead is high, hair falls in locks to the shoulder, there is a nimbus around the head; Christ holds a book (Gospels) in his left, lifting his right in blessing; his shoulders are covered by a cloak but other details of his clothing are illegible; the reverse of the plaque is covered by shallow engraved lines; 13th (14th [?]) c.;

No inscription;
dimensions: height – 48.1 mm; width – 36.4 mm;

D. No data;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 70.

No. 70. Panel of a triptych (multi-panel icon)

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;

B. Panel of a triptych (multi-panel icon); bronze; surfaces slightly worn; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Panel with images of saints Boris and Cosmas. Rectangular panel, decorated on both sides; two pins for mounting extend on opposite sides of one longer edge; inlaid (?);
Side 1 – within rectangular field, the figure of St. Boris standing, in princely, knee-length robes, pressing a small cross to his chest, holding a sword in his other hand. Around his head covered by a conical hat (calpac) is a double (?) nimbus (inner line retains a residue of the original white inlay). Some hair sticks from under the hat. The figure is set inside a border of two lines, the space in between the lines is filled with diagonal incisions (with more care on one side), at top and bottom the incisions are vertical. To the left of the saint is an inscription of vertically arranged letters;
Side 2 – within a rectangular field, the figure of St. Cosmas standing, slightly worn away. Around the head is a double nimbus (its inner line is thicker). The drawing of his robes is only partly legible. In one hand, flexed at the chest, the saint is holding an unidentified object. The border of two lines around the field is filled along one of the longer sides with diagonal incisions, the border at top is filled with vertical incisions. To the side is a partly worn away inscription of vertically arranged letters;
Inscriptions engraved on each side, to the left of the figure. Side 1 – ВОР[.]С; side 2 – [.]ОЗМА;
Principality of Galicia-Volhynia or Kyiv, late 12th-13th c.;
dimensions: full height – 47.0 mm; height without pins – 42.5 mm; width – 22.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1541/1/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.6.4.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.IV.2., Pl. B.IV.2.;

F. Fig. X: 71.

No. 71. Panel of a triptych (multi-panel icon), fragment

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Fragment of multi-panel icon (?); cast copper alloy; eroded outer surface;

C. Edge fragment of a panel from an icon (?), one edge folded into cylinder still retaining a length of wire, visible in a hole cut approximately at mid-length; other edges of the fragment are not original, ragged due to a break; some distance from the original edge is a raised line parallel to it; the other side of panel is plain; early medieval (?);
dimensions: present height – 36.3 mm; maximum width – 18.0 mm;

D. MT, Inv. No MT/1268/4/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 72.

No. 72. Pilgrim badge

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;

B. Pilgrim badge; lead-tin alloy; surfaces worn, edges damaged, cracked next to St. Paul's head; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Pilgrim badge – rectangular Pl. with a schematic depiction of Peter and Paul shown in full-figure, facing, holding large keys (the keys have differently shaped bits), between the saints is a cross with arms of equal length on a long staff – symbol of Christ and Papacy; the reverse is covered by a chequerboard motif;
inscriptions: above the heads of saints: SPE†SP (?); 12th-13th cc.

dimensions: height – 27.5 mm; width – 21.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1673/2/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.6.3.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.IV.3., Pl. B.IV.3.;

F. Fig. X: 73.

No. 73. Solomon's knot plaque

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;

B. Plaque with an image of the cross, bronze; surfaces slightly worn; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Rectangular Pl. with a design resembling Solomon's knot, placed at centre of the plaque, somewhat diagonally rather than fully vertically. The motif comprises two crosses: an outer cross with arms of equal length, and rounded terminals, and an inscribed cross reminiscent of a swastika, where the hooks are replaced by short strokes, set at right angles to the arms a small distance from the tips, connected to indentations on the outer cross; one shorter side of the plaque is wavy, at the opposite end are two round holes placed close to the corners; the design is in high relief; 11th-13th c.;
dimensions: height – 23.5 mm; width – 16.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1679/156/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.6.4.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.IV.4., Pl. B.IV.4.;

F. Fig. X: 74.

No. 74. Chain with cross

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;

B. Chain; bronze; surfaces worn; treated in Conservation Laboratory IA UMK in Toruń, 2012;

C. Chain and a cross between the bronze wire links of the chain; reminiscent of a Latin cross with two arms expanding to rounded terminals (cross-beam) or ending in a drop-shaped loop set perpendicular to the arm (vertical beam); on the surface of the cross is a chaotic pattern of engraved lines; 12th-13th c.;
dimensions: length of chain – 230.0 mm; height of cross – 53.0 mm; width of cross – 20.5 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1673/1/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.4.4.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (eds.) 2019, Catalogue No. B.IV.5., Pl. B.IV.5.;

F. Fig. X: 75.

No.75. Spoon fragment

A. Czermno, site 1; research October 2010;

B. Spoon fragment;

C. Incomplete spoon; presumably, cast bronze; the bowl is complete (except for minor damage – a hole), oval in form, with a pointed tip ('drop-shaped'); incomplete stem is flat in section; No inscription or decoration; 10th-11th c.;
dimensions: present length – 52.0 mm; length of bowl – 27.0 mm; width of bowl – 17.0 mm;

D. MT, Inv. No 1610/1/A

E. Unpublished;

F. Fig. X: 76.

No. 76. Stylus

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;

B. Fragment of a bronze stylus;

C. Incomplete stylus with a sub-rectangular terminal, straight upper edge, concave side edges; at centre, a cross-shaped hole; now incomplete oval-sectioned shaft is covered by a series of circumferential grooves; 12th-13th c.;

dimensions: total length – 33.0 mm; width of terminal – 20.4 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1679/192/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, No. II.6.5.;

F. Fig. X: 77.

No. 77. Stylus

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Fragment of a bronze stylus;

C. Incomplete stylus with a triangular upper terminal (the triangle downward-facing, with straight sides); between the stub of blade and an oval-sectioned shaft and upper terminal is a collar-like thickening; 12th-13th c.;
dimensions: total length – 35.6 mm; width of terminal – 10.4 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1822/5/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 78.

No. 78. Miniature sword

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Incomplete book clasp; bronze;

C. Miniature sword (element of a book clasp); wide and flat blade with a bent lower half; pommel is a heavy globe set on a short shank; guard is rectangular in plan; in upper part of blade, two holes; 12th-13th c.;
dimensions: total length – 36.8 mm; width of guard – 8.3 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1792/2/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.6.7.;

F. Fig. X: 79.

No. 79. Miniature sword

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Incomplete book clasp; bronze;

C. Miniature sword (element of a book clasp); wide and flat blade is truncated at lower end; pommel is a heavy globe set on a short shank; guard is oval in plan; in lower part of blade is a hole with a pin; 12th-13th c.;
dimensions: total length – 25.4 mm; width of guard – 9.0 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1806/4/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.6.6.;

F. Fig. X: 80.

No. 80. Miniature sword

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Incomplete book clasp; bronze;

C. Fragment of a miniature sword (element of a book clasp); wide and flat blade survives only as a stub, broken at the pin-hole; pommel is a heavy globe set on a short shank; the guard is oval in plan and has a ridge; 12th-13th c.;
dimensions: total length – 21.2 mm; width of guard – 8.6 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1837/6/A;

E. Unpublished;

F. Fig. X: 81.

No. 81. Miniature sword

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Incomplete book clasp; bronze;

C. Fragment of a miniature sword (element of a book clasp); wide and flat blade survives only as a stub, broken at the pin-hole; pommel is a heavy globe set on a short shank; guard is oval in plan and has two ridges; 12th-13th c.;
dimensions: total length – 16.8 mm; width of guard – 6.3 mm;

D. MT, Inv. No. MT/1804/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 82.

No. 82. Book clasp
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; single-loop frame; expanded D-shaped, with offset bar; outside edge is square-sectioned, the bar – rectangular-sectioned; 12th-13th c.;
dimensions: length – 12.0 mm; maximum width – 19.0 mm; thickness – 2.0-3.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1807/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 83.

No. 83. Book clasp
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; single-loop frame; sub-circular, bar with small angular projections; on outside edge at centre is a projection, without a hole, circular in plan; the frame is sub-square in section; 12th-13th c.;
dimensions: length – 15.0 mm; maximum width – 12.0 mm; thickness – 3.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1695/26/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.6.10.;
F. Fig. X: 84.

No. 84. Book clasp
A. Czermno; chance discovery made in 2012;
B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; double-loop frame; sub-circular outer and rectangular inner loop, the bar with prominent rounded projections; inside edge is longer and wider, with slightly rounded terminals; on outside edge at centre is a large projection, rectilinear in plan, with a hole at centre; the inside of the outer loop is circular, the inside of the inner loop – vertical oval; the frame is D-sectioned; 12th-13th c.;
dimensions: length – 20.0 mm; maximum width – 16.0 mm; thickness – 2.0-2.5 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1890/12/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.6.11.;
F. Fig. X: 85.

No. 85. Book clasp
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; double-loop frame; sub-circular outer loop and rectilinear inner loop, bar with sharply angular projections; inside edge is longer, with similar angular terminals; on outside edge at centre is a lozengic projection with a central hole; the inside of the outer loop is circular, the inside of the inner loop – narrow oval; the outer loop is square-sectioned, the inside edge – lozenge-sectioned; 11th-13th c., most likely - 12th-13th c. (*cf*. Motsya, Kovalenko, Petrashenko 1997, 134f., Fig. 54: 18, 19); the site in Grigorivka (Ukraine) yielded 11 objects interpreted as book fasteners, including a few that are recognized as legwrap fasteners or trouser-leg hooks (see Chudzińska, Wołoszyn 2023, in this monograph);
dimensions: length – 19.0 mm; maximum width – 17.0 mm; thickness – 2.0-2.5 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1828/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.6.12.;
F. Fig. X: 86.

No. 86. Book clasp
A. Czermno, site 2/3; research October 2010;
B. Book clasp; cast bronze;

C. Book clasp; double-loop frame; sub-circular outer loop and rectangular inner loop, bar with small, rounded projections; inside edge is longer, with angular terminals; on outside edge at centre is a large, circular projection with a central hole; the inside of the outer loop is circular, the inside of the inner loop – narrow oval; the frame is triangular in section; 12th-13th c.;
dimensions: length – 12 mm; maximum width – 13 mm; thickness – 3 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1404/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 87.

No. 87. Book clasp

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; double-loop frame; circular outer loop and rectilinear inner loop, bar with a single small rounded projection (no such projection at the other end of bar); inside edge is slightly longer, also with one rounded terminal (no similar projection at the other end); on outside edge at centre is a large, circular projection with a central hole; the inside of the outer loop is large and circular, the inside of the inner loop is narrow rectangular; the outer loop is D-sectioned, the inner loop – rectangular-sectioned; 12th-13th c.;
dimensions: length – 19.0 mm; maximum width – 12.0 mm; thickness of frame cross-section – 2.0-2.5 mm;
Note: is similar to Inv. No. MT/1679/190/A;
D. MT, Inv. No. MT/1679/188/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 88.

No 88. Book clasp

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; double-loop frame; circular outer loop and rectilinear inner loop, bar with a single small rounded projection (no such projection at the other end of bar); inside edge is slightly longer, also with one rounded terminal (no similar projection at the other end); on outside edge at centre is a large, circular projection with a central hole; the inside of the outer loop is large and circular, the inside of the inner loop is narrow o oval; the outer loop is D-sectioned, the inner loop – rectangular-sectioned; 12th-13th c.;
dimensions: length – 19.0 mm; maximum width – 12.0 mm; thickness of frame cross-section – 2.0-2.5 mm;
Note: is similar to Inv. No. MT/1679/188/A;
D. MT, Inv. No. MT/1679/190/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 89.

No. 89. Book clasp

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; double-loop frame; circular outer loop and rectilinear inner loop, the visibly longer bar is with prominent, rounded projections; inside edge has pointed terminals; on outside edge at centre is a large, circular projection with a central hole; the inside of the outer loop is circular, the inside of the inner loop is narrow oval; the outer loop is rectangular in section; 12th-13th c.;
dimensions: length – 19.0 mm; maximum width – 19.0 mm; thickness – 2.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/187/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 90.

No. 90. Book clasp

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; double-loop frame; circular outer loop and rectilinear inner loop, bar with rounded terminals; inside edge is visibly longer, with similarly rounded terminals; on outside edge at centre is a large, circular projection with a central hole; the inside of the outer loop is circular, the inside of the inner loop narrow oval; the outer loop is round-sectioned; 12th-13th c.;
dimensions: length – 19.0 mm; maximum width – 19.0 mm; diam. of frame cross-section – 2.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1512/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 91.

No. 91. Book clasp
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; double-loop frame; circular outer loop and outsize rectangular inner loop; on outside edge at centre is a rounded projection with a central hole; the inside of the outer loop is small and circular, the inside of the inner loop is narrow rectangular; the frame is wide, especially the inside edge (4 mm); the inside of the outer loop is small and circular, the inside of the inner loop narrow rectangular; the outer loop is round-sectioned, the inside edge rectangular-sectioned; 12th-13th c.;
dimensions: length – 24.0 mm; maximum width – 13.0 mm; thickness of cross-section – 2.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/189/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.6.13.;
F. Fig. X: 92.

No. 92. Book clasp
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; double-loop frame; circular outer loop and rectilinear inner loop, bar with pointed terminals; inside edge visibly longer, with similarly pointed terminals; on outside edge at centre is a large, circular projection with a central hole; the inside of the outer loop is circular, the inside of the inner loop is narrow oval; the outer loop is D-sectioned, the inner loop is sub-square in section; 12th-13th c.;
dimensions: length – 20.0 mm; maximum width – 19.0 mm; diam. of frame cross-section – 2.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/191/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 93.

No. 93. Book clasp
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Book clasp; cast bronze;
C. Book clasp; single-loop, outer part of frame is D-shaped, with slightly rounded projections on either side and a small projection (without a hole) on its outside edge; inner part is narrow rectangular with 4 ornate projections, frame cross-section is not uniform in thickness (outer part is thinner); 12th-13th c.;
dimensions: length of frame – 26.0 mm; maximum width of frame – 22.0 mm; diam. of frame cross-section – 1.0-2.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/16/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 94.

No. 94. Book fitting (?)
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Incomplete book fitting; cast bronze; damaged on two sides (original edges now missing), central part dented;

C. Originally, rectangular (possibly square) in plan; domed central part; original edges of fitting were scalloped; the only preserved corner retains two round holes (presumably they were present in other corners); next to the edge is a small nail, for attaching the fitting to some surface; late medieval / early modern;
dimensions: 19.0 x 16.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1805/16/A;
E. Unpublished;
F. Fig. X: 95.

Barbara Chudzińska, Marcin Wołoszyn

DEWOCJONALIA I INNE ZABYTKI ZWIĄZANE ZE STREFĄ CHRZEŚCIJAŃSKIEGO SACRUM

WPROWADZENIE

Choć o odkrywaniu w Czermnie „miedzianych krzyżyków" mówi już dziewiętnastowieczna relacja Arkadija Longinowa (Longivov 1885, 183), to jednak aż do badań w latach 2010-2011 liczba dewocjonaliów znanych z grodu nad Huczwą była niewielka.

Brak jakichkolwiek bliższych danych o enkolpionie z Czermna wzmiankowanym przez Stefana Noska (1957, 179, Ryc. 63), którego znalezienie jest wiązane z działalnością kolekcjonerską Edwarda Rastawieckiego (1804-1874; por. Dzieńkowski, Sadowski 2016, 101).

Lew Czykalenko, prowadzący badania w Czermnie latem 1940 wspomina o odkrywaniu tam krzyżyków przez miejscowych chłopów. Niestety jemu samemu nie udało się znaleźć jakichkolwiek dewocjonaliów (por. Wołoszyn 2016, 203).

W trakcie badań w 1952 r. odkryto jeden krzyżyk kamienny (Zbierski 1959, 120, Tabl. X: 47; Florkiewicz 2016a, zabytek nr 242), natomiast podczas badań w latach siedemdziesiątych XX w. znaleziono krzyżyk z brązu na stan. 3 (Pawlata 2016, 256, Ryc. 29: 4 [zabytek zaginął]). W tym samym czasie zarejestrowano serię enkolpionów bez szczegółowej lokalizacji (Florkiewicz 2016b, zabytek nr 364, Ryc. 17; zabytek nr 944, Ryc. 18; zabytek nr 965, Ryc. 19; zabytek nr 966, Ryc. 20). Przede wszystkim jednak w 1977 r. odkryto na majdanie grodziska (wykop NE 51B-D) kamienną ikonkę z wyobrażeniem Chrystusa, która stała się jednym z symboli ówczesnych badań (zabytek jest przechowywany w Muzeum Zamojskim w Zamościu, nr. inw. 28/77; por. Jurkowski 1977 [doniesienie prasowe]; Gurba 1982; Florkiewicz 2016b, zabytek nr 226, Ryc. 21; Michalik, Wołoszyn 2016; Pomarańska 2016, 339 i n.)

Liczba dewocjonaliów znanych z Czermna zwiększyła się radykalnie dzięki badaniom w latach 2010-2011. W niniejszym rozdziale omówiono 95 znalezionych wówczas przedmiotów, a które można wiązać ze strefą chrześcijańskiego *sacrum*. W analizowanym zespole wyróżniono następujące kategorie zabytków:

1) krzyże-enkolpiony (krzyże-relikwiarze);
2) krzyżyki-zawieszki;
3) ikonki-zawieszki;
4) zabytki związane z piśmiennictwem i ze sztuką pisania;
5) inne.

W obrębie poszczególnych kategorii zabytki zostaną przedstawione w kolejności chronologicznej[1].

[1] Oczywiście nie zawsze było to możliwe, zwłaszcza w przypadku zabytków zachowanych fragmentarycznie trudno o precyzyjną klasyfikację typologiczną a w konsekwencji chronologiczną.

Nie analizując tej kwestii szerzej należy stwierdzić, że z Czermna nie znamy przedmiotów, które można by wiązać z innymi religiami, przede wszystkim wierzeniami pogańskimi – takich jak chociażby młotki Thora, które znamy tak ze Skandynawii, jak i z Rusi[2].

Oczywiście nie mamy pewności, że wszystkie prezentowane poniżej zabytki związane z piśmiennictwem (rylce-stilusy, przedmioty związane ze spinaniem ksiąg) można łączyć z chrześcijaństwem (a więc, że służyły do np. oprawy Biblii czy ksiąg liturgicznych) jest to jednak – w realiach średniowiecza – bardzo prawdopodobne, o czym świadczy choćby tzw. psałterz z Nowogrodu odkryty latem 2000 (w nawarstwieniach z XI wieku): chodzi o trzy drewniane, woskowane tablice z wciąż widocznym tekstem psalmu (por. Bobrik 2021)[3].

Po prezentacji materiału zabytkowego z Czermna zdecydowaliśmy się odnieść do kilku bardziej ogólnych zagadnień.

KRZYŻE-ENKOLPIONY

Najbardziej charakterystycznym zabytkiem wśród wczesnośredniowiecznych dewocjonaliów z Czermna są otwierane krzyże (tzw. składy), skonstruowane tak, by mogły wewnątrz pomieścić relikwie (krzyże-relikwiarze). We współczesnej literaturze są one określane jako pektorały lub enkolpiony.

Nazwa ἐγκόλπιον (enkolpion, łac. encolpium) wywodzi się z języka greckiego, od słów ἐν (na) oraz κόλπος (pierś), na język polski można więc przetłumaczyć ją w zasadzie jako „napiersnik" (Gerstinger 1962; Wessel 1971, 322; Gródek-Kciuk 1991, 115). Określenie pektorał wywodzi się z łacińskiego słowa *pectorale*, *-is*, ściśle więc rzecz biorąc również pektorał to po prostu napiersnik. Żadna z nazw (tj. enkolpion i pektorał) nie zawiera w sobie określenia kształtu, nie precyzuje także czy mamy tu do czynienia z krzyżykiem-relikwiarzem, czy zwykłym krzyżem-zawieszką, stąd często podkreśla się brak precyzji używanych sformułowań (Arenhövel 1983, 796; Szczepkowska-Naliwajek 1996, 94, przyp. 83; Staecker 1999, 49 i n.; Kurasiński 2000, 79). Na ogół za enkolpion uznaje się jednak przedmiot o charakterze relikwiarza[4].

W polskiej literaturze archeologicznej otwierane krzyże-relikwiarze określano jako pektorały bądź enkolpiony (np. Dąb-Kalinowska 1976, 3; Koperski 1997, 128; Ginalski 1999-2000). Do częstszego stosowania drugiego z określeń przyczyniło się – jak sądzimy – monograficzne opracowanie Elżbiety Gródek-Kciuk (1989) i późniejsze opracowania, nawiązujące do tego studium (por. Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006). W przypadku Skandynawii – skąd liczne są dewocjonalia średniowieczne – upowszechnienie terminu enkolpion zawdzięczamy studium Jörna Staeckera, który konsekwentnie opowiadał się za rezygnacją ze stosowania słowa pektorał i za posługiwaniem się terminem enkolpion (por. Staecker 1999, 50).

W zasadzie trudno wskazać powód, dla którego należałoby bezwzględnie używać tylko jednej z wymienionych powyżej nazw. Omawiane w niniejszym tekście zabytki pochodzą ze strefy prawosławnej. Słowo enkolpion wywodzi się z greki[5], w literaturze wschodnioeuropejskiej (białoruskiej / rosyjskiej / ukraińskiej) napiersne relikwiarze w kształcie krzyża powszechnie określane są jako крыжы-энкапіёны / кресты-энколпионы / хрести-енколпіони. Z powyższych powodów w niniejszym tekście stosowano termin enkolpion, pod którym należy rozumieć: „[...] krzyżyk-relikwiarzyk zbudowany z dwóch połączonych ze sobą za pomocą zawiasków połówek, zaopatrzonych w uszko do zawieszania, ich awers i rewers, wklęsłe od wewnątrz, tworzą po złożeniu wgłębienie na relikwie" (Gródek-Kciuk 1991, 115).

---

[2] Jak wiadomo brak bardziej szczegółowej wiedzy o przedchrześcijańskich wierzeniach (mitologii) tak wśród Germanów jak i (zwłaszcza) Słowian – radykalnie utrudnia to rozpoznanie przedmiotów, które można by uznać za związane z przedchrześcijańskim *sacrum* (por. Ruhmann, Brieske [red.] 2015). Teoretycznie krzyżyk nr 58 można by uznać za uszkodzony przedmiot w typie młotka Thora, tego typu zabytki znamy z Rusi (por. Khvoshchinskaya, Rybina 2014, Ryc. 6: 4). Wydaje się jednak, że jest to „zwykły" krzyżyk (dolna część przedmiotu jest uszkodzona co utrudnia jego rekonstrukcję – w tej sytuacji rezygnujemy z uznania tego zabytku za młotek Thora).
Warto jeszcze zwrócić uwagę na zabytek nr 67, na którym można dostrzec schematyczne wyobrażenie twarzy. Jako analogię można wskazać zabytek z Nowogrodu (warstwa z drugiej połowy XII wieku; por. Pokrovskaja 2010, Ryc. 2: 14). W rezultacie zabytek nr 67 z Czermna można – ostrożnie – uznać za amulet, zapewne związany ze środowiskiem Rusów lub Bałtow czy ludów fińskich.

[3] W Nowogrodzie znaczna część napisów na korze brzozowej nie miała charakteru religijnego, tak więc i w Czermnie rylce mogły służyć np. do sporządzania notatek o treści handlowej.

[4] Często mianem enkolpionu określa się wszelkiego rodzaju zawieszane relikwiarze, bez względu na ich kształt (Gerstinger 1962, 324; Wessel 1971, 153; Campbell, Cutler 1991; Deichmann 1994 [podpis pod Ryc. 72]).

[5] Słowo enkolpion w znaczeniu zawieszanego relikwiarza wchodzi w użycie w IX w., za pierwszą o nim wzmiankę uznaje się list patriarchy greckiego Nikefora do papieża Leona III z 811. Patriarcha posyłał do Rzymu m.in. złoty enkolpion „ἐγκόλπιον χρυσουν" wraz z relikwiami Krzyża Świętego (*Epistola Nicephori*, s. 199-200; Gerstinger 1962, kol. 326; Staecker 1999, 66).

W klasyfikacji materiału z Czermna będziemy odwoływać się do wspomnianego już studium Elżbiety Gródek-Kciuk (1989), ale przede wszystkim monumentalnego opracowania na temat tego typu 1400 zabytków z Rusi jakie w 2003 opublikowała Anna Peskowa. Przy podziale aż 1400 krzyży wzięto pod uwagę cechy technologiczne, formę zabytków, kompozycję wyobrażeń, jak i rozmiary poszczególnych egzemplarzy. Studium to nie powstałoby gdyby nie dane zgromadzone przez Galię Korzuchinę (1906-1974; na temat tej badaczki zob. Klejn 2010; Peskova, Shcheglova, Musin 2010; na temat Anny Peskowoj zob. Musin, Ščeglova [red.] 2017).

Enkolpiony typu II.1.1. wg klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj

Co najmniej dwa krzyże (zabytki nr 2 i 3) należy zaliczyć do typu II.1.1. wg klasyfikacji autorstwa Gali Korzuchiny oraz Anny Peskowoj. Na awersie znajduje się reliefowe wyobrażenie Ukrzyżowanego, a na rewersie Matki Boskiej (*Hodogetria*). W medalionach bocznych umieszczono postaci świętych[6].

Do grupy tej zaliczyć należy także zabytek nr 1 (medalion górny awersu; zob. Korzuhina, Peskova 2003, Tabl. 16).

Zabytki tego typu spotykamy na terenie Polski. W klasyfikacji Elżbiety Gródek-Kciuk należy je zaliczyć do typu IA1. Znamy je z takich stanowisk jak: Czermno, Dziurdziów, Jarosław, Krosno, Przemyśl, Sporwiny oraz Telatyn (Gródek-Kciuk 1989, 101-104).

Enkolpiony typu II.1.1. to dewocjonalia bardzo popularne na Rusi, datowane na XI-XIII w. Spotykamy je pojedynczo także na terenie Czech, Węgier, Bułgarii, Serbii (Zocenko 1981; Korzuhina, Peskova 2003, 60 i n.).

Enkolpiony typu III.2.3. i III.2.4. wg klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj

Cztery enkolpiony (zabytki nr 4, 5, 6 oraz 7) należy zaklasyfikować do III grupy technologicznej (enkolpiony reliefowe-niellowane) w klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj (zabytki nr 4 oraz 5 – najpewniej typ III.2.3.; zabytek nr 6 – typ III.2.4.). W przypadku zabytku nr 7 mamy jedynie awers co uniemożliwia jego pełną klasyfikację. Z kolei rewersy zabytków nr 4 oraz nr 5 są na tyle nieczytelne, że trudno z całą pewnością rozstrzygnąć czy nigdy tam nie było żadnych wyobrażeń, czy też uległy one całkowitemu zatarciu.

Jak podkreśla Anna Peskowa enkolpiony typu III.2.2. (Chrystus/Bogurodzica; tylko dwa egz.; Korzuhina, Peskova 2003, 116), typu III.2.3. (Ukrzyżowanie/ Bogurodzica) oraz III.2.4. (Ukrzyżowanie/krzyż, 43 egz.; por. Korzuhina, Peskova 20023, 117) należy rozpatrywać jako całość (jako jedną grupę)[7].

Na zabytku nr 5 uwagę zwracają stosunkowo duże dłonie Chrystusa (por. Nečitajlo 2009, nr 138-141) i *titulus* umieszczony w górnym medalionie. Należy wskazać na jego podobieństwo do zabytku opisanego jako nr III.2.3.9 w katalogu Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj (Korzuhina, Peskova 2003, 118; Tabl. 66: III.2.3/9 [XII w.]).

Analogią do zabytku nr 4 jest enkolpion opisany we wspomnianym powyżej opracowaniu jako nr III.2.3.52 (por. Korzuhina, Peskova 2003, 123, Tabl. 68: III.2.3/52). Krzyż jest datowany na 2. połowę XII w. Zwraca uwagę rewers, na którym bardzo delikatnie wyobrażano Bogurodzicę. Być może w ten sposób był pierwotnie zdobiony rewers krzyża z Czermna.

Nie ma natomiast wątpliwości, że zabytek nr 6 należy zaklasyfikować do typu III.2.4 w katalogu Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj. Na awersie widzimy scenę Ukrzyżowania, w medalionie górnym bardzo wyraźny krzyż oraz dwie kropki (powyżej poziomej belki krzyża). Natomiast na rewersie dobrze czytelne są ślady rysunku krzyża ośmioramiennego z promieniami rozchodzącymi od skrzyżowania ramion (wykonany w technice niello). Wskazać należy na kilka podobnych zabytków (Korzuhina, Peskova 2003, Tabl. 72: 2.4.16. [XII-XIII w., s. 129]); por. także Nečitajlo 2009, nr 145; por. Savyts'kyi 2021, 232-234).

[6] We wcześniejszych publikacjach Marcin Wołoszyn przypisywał te zabytki do typu III.1.1. w klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj (Piotrowski, Wołoszyn 2012b). Właściwą atrybucję wskazał Wołodymyr Sawićki (Savyts'kyi 2021, 226).

[7] Także dlatego, że znaczna część enkolpionów zachowana jest tylko fragmentarycznie, co uniemożliwia ich pełną klasyfikację (rewers z wyobrażeniem Matki Boskiej mógł być pierwotnie elementem enkolpionu typu III.2.2. lub III.2.3., a z kolei zachowane pojedynczo połówki z wyobrażeniem Ukrzyżowania [ponad 50 egz.] można przypisać tak do typu III.2.3., jak i III.2.4.).

Omawiane krzyże to wyroby ruskie z XII-XIII w. Ich pojedyncze egzemplarze znamy z Polski (Czermno, Przemyśl – por. Gródek-Kciuk 1989, Ryc. 7: 5, 31), ale przede wszystkim z Ukrainy (pojedyncze egzemplarze pochodzą z Bułgarii i Czech; zob. Korzuhina, Peskova 2003, 118, 121; Savyts'kyi 2021, 232-234).

Enkolpiony typów III.3.1. lub III.3.3. wg klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj

Kilka zabytków zaliczyć należy do grupy krzyży-składów typów III.3.1., III.3.2. i III.3.3. wg klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj (Korzuhina, Peskova 2003, 132-140). Grupę tę tworzą niewielkie, zminiaturyzowane enkolpiony. Stylistycznie najbliższe są one enkolpionom typu III.2.3., choć brak im wyobrażeń w medalionach bocznych (mogą być zastąpione przez inicjały Chrystusa lub Maryi).

Wydaje się, że najważniejszym (wyjściowym) jest tu typ III.3.1. (Ukrzyżowanie / Bogurodzica z dłońmi wzniesionymi na wysokości piersi), dwa dalsze, a więc III.3.2. (Ukrzyżowanie / Krzyż) oraz III.3.3. (Krzyż / Bogurodzica z dłońmi wzniesionymi na wysokości piersi) stanowią wariacje typu podstawowego (Korzuchina, Peskova 2003, 132-138, Tabl. 76; warto też przejrzeć uwagi o typach III.3.2. oraz III.3.3., zob. Korzuhina, Peskova 2003, 139 i n., Tabl. 77). Enkolpiony typu III.3.1. to dość liczne zabytki (76 egzemplarzy, w tym aż 52 ze znanym miejscem odkrycia).

Do tak scharakteryzowanej grupy krzyży zaliczyć należy fragmenty nr 8, 9 i nr 10 (dwa ostatnie zabytki to najpewniej rewersy typu III.3.1.)[8].

Zabytek nr 8 to awers – widoczna jest postać Chrystusa oraz belka krzyża pod jego ramieniem, zabytek nr 9 to z kolei rewers – postacią centralną jest stojąca Matka Boska ubrana w długą suknię. Oba zabytki są zachowane jedynie częściowo, nie sposób rozstrzygnąć czy są to połówki (awers/rewers) jednego enkolpionu (medaliony boczne w obu zabytkach uformowane są jednak nieco inaczej co nakazuje powątpiewać w możliwość by był to pierwotnie jeden przedmiot). Zabytek nr 10 to zachowany niemal w całości rewers (brak części górnego medalionu).

Enkolpiony tego typu znamy z rozlicznych regionów Rusi. Początkowo datowano je na wiek XI, dziś wskazuje się przede wszystkim na XII stulecie. Być może ich produkcja zaczęła się już w 2. połowie XII w. (Korzuhina, Peskova 2003, 133; Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, 100 i n.; zob. także Nečitajlo 2001, zabytki nr 96-102; Nečitajlo, Nečitajlo 2009, zabytki nr 182-191). Tego typu krzyżyk znamy także z Czech (Václavice; por. Horníčková 2012, 157-159, Ryc. 2).

Enkolpiony typu VI.5. wg klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj

Dwa krzyże (zabytki nr 11 i 12) wyróżniają dość długie, smukłe ramiona oraz obecność aż czterech medalionów (zamykają wszystkie ramiona). Postacią centralną jest ukrzyżowany Chrystus. W medalionach pojawiają się nie wyobrażenia świętych, ale litery. W katalogu Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj tego rodzaju krzyże zaliczono do typu VI.5. i datowano na XII-XIII w. (Korzuhina, Peskova 2003, 190-192, Tabl. 115). Warto w tym miejscu wskazać na zabytek z kolekcji Walerija Nieczytajło (Nečitajlo, Nečitajlo 2009, nr 222).

Należy zauważyć, że omawiane tu fragmenty enkolpionów z Czermna to rewersy (choć zdobi je wyobrażenie Zbawiciela).

Enkolpiony typu VII.1.1. wg klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj

Kolejna grupa to enkolpiony typu VII.1.1. wg klasyfikacji Gali Korzuchiny oraz Anny Peskowoj (Korzuhina, Peskova 2003) czy też typu IB2A w klasyfikacji Elżbiety Gródek-Kciuk (1989).

Zaliczyć tu należy aż pięć przedmiotów: zabytek nr 13 (zachowany jedynie awers), zabytek nr 14 (awers), zabytek nr 15 (rewers), zabytek nr 16 (awers oraz rewers) i wreszcie zabytek nr 17 (awers i rewers)[9].

[8] Fakt, iż zabytki nie są zachowane w całości utrudnia ich prawidłową klasyfikację.

[9] Należy wyraźnie przyznać, że we wcześniejszych opracowaniach scenę z Ukrzyżowaniem Marcin Wołoszyn traktował jako awers gdy tymczasem – zgodnie z obserwacjami Anny Peskowoj – był to rewers (por. Savyts'kyi 2021, 227, przyp. 26). Akceptujemy to rozwiązanie choć nie jesteśmy do końca przekonani, że argumenty za tym, by uznać Ukrzyżowanie za rewers są jednoznaczne.

Interesujące nas enkolpiony mają formę krzyża greckiego, ramiona są zakończone okrągłym medalionem, u nasady każdego z nich znajdują się po dwie tzw. łezki. Awers przedstawia Matkę Boską z otwartymi dłońmi wzniesionymi na wysokość piersi[10], na rewersie widzimy scenę Ukrzyżowania, w medalionach umieszczono postaci świętych. Enkolpiony tej grupy są wykonane starannie (w dobrze zachowanych egzemplarzach jest widoczne wiele szczegółów). Centralną postacią awersu jest Matka Boska, przedstawiona *en face*, w długiej dalmatyce z szerokimi rękawami, z rękoma złożonymi w geście modlitewnym. Głowę otacza kolisty nimb. Wokół Marii umieszczono napis: С[ВЯ]ТАЯ БОГО[РОДІ]ЦЕ ПОМАГАІ. W medalionie lewym przedstawiono św. Kosmę, prawym św. Damiana, górnym św. Piotra, dolnym św. Bazylego. Na rewersie dostrzegamy nie tylko Ukrzyżowanego Chrystusa, ale i zarys ramion krzyża. Nad głową Jezusa znajduje się nimb krzyżowy oraz *titulus* z literami ICXC. Stopy Zbawiciela umieszczono na *suppedaneum*. Jego biodra okrywa *perizonium* sięgające kolan. Poniżej ramion Chrystusa znajdują się litery układające się w napis – pod prawym: КР(ЕС)Т' НАМ У(ТЕШЕНІЕ), pod lewym: ХР(ЕС)Т' НАМ' ПОХВАЛА. W medalionach przedstawiono (jak informują odpowiednie podpisy): Marię (medalion lewy), św. Jana (medalion prawy), św. Mikołaja (medalion górny), św. Grzegorza (medalion dolny).

Omawiane enkolpiony wyróżnia odwrócenie napisów, wykonano je w tak zwanym lustrzanym odbiciu, ich prawidłowa wersja znajdowała się na formie, w której odlewano krzyże. Napisy są rozmieszczone w podobny sposób na poszczególnych egzemplarzach, szczególnie charakterystyczny jest błąd w słowie БОГО[РОДІ]ЦЕ, gdzie trzecią literą zamiast „Г" jest „Б" (por. Ginalski 1999-2000, Ryc. 4; Wołoszyn 2001, Ryc. 7). W rezultacie uznawano, że wszystkie te enkolpiony zostały wykonane z jednej formy (Rybakov 1964, 39).

Ogólne cechy enkolpionów tej grupy, porównanie znajdujących się na nich napisów z kształtem liter spotykanych na pieczęciach, pozwalają datować omawiane relikwiarze przede wszystkim na 1. połowę XIII w. (Rybakov 1964, 39), przyjęło się zawężać ich produkcję do samego schyłku lat trzydziestych XIII w. Koncepcja ta opiera się na kilku przesłankach: 1) sądząc z opisanych wyżej błędów w napisach, a zwłaszcza pomyleniu litery „г" i „б", zabytki wykonano z jednej formy odlewniczej, której trwałość była ograniczona; 2) omawiane enkolpiony są znajdywane w Kijowie i innych miastach, w warstwach wiążących się z najazdem tatarskim; 3) przy ogólnie dużej liczbie tego typu enkolpionów nie spotykamy ich na Rusi północno-wschodniej, która jako pierwsza padła ofiarą Batu-chana.

W rezultacie uznano, że interesujące nas krzyże wykonano w Kijowie, w związku z zagrożeniem ze strony Tatarów, właśnie przed nimi miała bronić ich właścicieli Matka Boża. Północno-wschodnie obszary Rusi uległy Tatarom w latach 1237-38. Wiadomość o tamtejszych wydarzeniach, a także pojawienie się oddziałów tatarskich pod Kijowem w 1239 r. miało stać się bodźcem do ich produkcji. Oczywiście zdobycie Kijowa przez Tatarów w grudniu 1240 r. kończy okres ich wytwarzania. W Kijowie znaleziono nie tylko krzyże omawianego typu, ale i formę odlewniczą do ich produkcji (Gródek-Kciuk 1989, 107). Niezwykle sugestywnym jest odkrycie krzyża omawianego typu u jednej z osób, która zginęła w kryjówce wykopanej pod posadzką Cerkwii Dziesięcinnej. Miał to być zapewne początek lochu-korytarza, którym mieli uciekać Kijowianie wobec nieuchronnej już klęski ich grodu. Zawalenie się całej świątyni oznaczało śmierć osób zgromadzonych w owym przejściu (Rybakov 1948, 528 i n.).

Trudno jednak uwierzyć, by rzeczywiście wszystkie enkolpiony interesującego nas typu odlano tylko z jednej formy (Gródek-Kciuk 1989, 107; Ginalski 1999-2000, 231; Korzuhina, Peskova 2003, 194). Poza ogólnym przeświadczeniem, przemawiają za tym pewne różnice zarówno dotyczące rozmiarów, jak i szczegółu reliefu widoczne w analizie polskich znalezisk krzyżyków tego typu (Ginalski 1999-2000, 229). Znamy także grupę krzyży, w których napis wykonano w języku greckim (typ VII.1.2. wg klasyfikacji Gali Korzuchiny oraz Anny Peskowoj [2003, 193 i n., dziewięć egzemplarzy])[11]. Dziś wydaje się więc oczywiste, że krzyże nie powstały w jednym warsztacie (a już na pewno nie przy wykorzystaniu tylko jednej formy)[12].

Omawiane enkolpiony (z odwróconym napisem) należą do najczęściej odkrywanych staroruskich dewocjonaliów. W opracowaniu Gali Korzuchiny oraz Anna Peskowoj znajdujemy informacje o 256 egzemplarzach zabytków tego typu (Korzuhina, Peskova 2003, 193). Znamy je z Polski, Węgier, Rumunii,

[10] O błędnym używaniu terminu Orantka (w tym przez Marcina Wołoszyna) zob. Savyts'kyi i 2021, przyp. 27.

[11] Zakłada się, że enkolpiony z napisami w grece mogły być prototypami krzyży z napisami słowiańskimi.

[12] Pojawiają się także wątpliwości co do tego czy tak charakterystyczny błąd w słowie БОГО[РОДІ]ЦЕ był naprawdę pomyłką (być może chodziło tutaj o świadomy zabieg, np. apotropaiczny; omówienie badań por. Savyts'kyi 2021, przyp. 29).

Besarabii, Bułgarii i wreszcie Ukrainy, Białorusi i Rosji (w tym z Powołża i północnego Kaukazu), a nawet Chorwacji (Novi Vinodolski nieopodal Rijeki; por. *Križevi*...1994, nr kat. 10; por. Gródek-Kciuk 1989, 106 i n.; Perhavko 1995, 67; Širinskij 1999, 131; Baškov 2011, 53, Ryc. 31-32; Ryabtseva 2012, Ryc. 5 [mapa zabytków]; nowe znaleziska z Kijowa: Ìvakìn, Bobrovs'kij, Kozjuba, Savic'kij, Ganšin, Gajduk 2022, Ryc. 7: E; o zabytkach z Wołynia: Savyts'kyi 2021, 223-232).

Należy podkreślić, że z Polski znamy je nie tylko z wschodniej części kraju (Gródek, Myczkowce, Przemyśl, Trepcza), ale i z Gniezna, a więc w oczywisty sposób z ziem piastowskich (o enkolpionie z Gniezna zob. Wołoszyn 2012, 235-237)[13].

Przy wszystkich zastrzeżeniach znaleziska z Czermna można łączyć z najazdem mongolskim.

Enkolpion
zdobiony wyobrażeniem krzyża o nieznacznie rozszerzających się końcach
(po środku promienie strzeliste)

Wśród staroruskich enkolpionów dość często spotykamy zabytki zdobione wyobrażeniem krzyża o nieznacznie rozszerzających się końcach, z promieniami strzelistymi w części centralnej. Opisany powyżej motyw dość często był ryty w metalu, a powstałe zagłębienie wypełniano pastą, która po wypolerowaniu przybierała kolor granatowy czy czarny (technika niello).

W materiale z Czermna zaliczyć do tej kategorii można cztery zabytki (nr 18, 19, 20a oraz 20b). Są to zabytki zachowane fragmentarycznie (zawsze tylko jedna połowa). Trudno jednoznacznie rozstrzygnąć czy mamy tu do czynienia z awersem czy rewersem.

Interesujący nas wzór spotykamy zarówno na dużych enkolpionach, o rozbudowanej ikonografii, zdobionych w medalionach wyobrażeniem świętych (por. Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, zabytek nr I.4.), jak i na znacznie skromniej wykonanych zabytkach, w tym enkolpionach o prostych (pozbawionych medalionów) ramionach (por. Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, zabytek nr II.27.-II.28.).

Krzyże (enkopliony) zdobione w partii centralnej motywem promieni strzelistych znamy z Białorusi (Baškov 2011, Tabl. 29: 1-2, 38: 6), Ukrainy (Pitarakis 2006, zabytek nr 624; *Desiatynna Virgin church*...1996, zabytek nr 12; Misko 2017, Ryc. 4: 3-6; Hupalo 2012, Ryc. 6: 6; kolekcje prywatne: Nečitajlo 20001 zabytek nr 63b; Nečitajlo, Nečitajlo 2009, zabytki nr 64, 66, 67, 69, 74, 76, 78, 136, 137, 138, 142, 193,194; Kail', Nečitajlo 2006, zabytek nr 746), Rosji (np. Muzeum Andrzeja Rublowa; por. Gnutova, Zotova 2000, zabytek nr 4), międzyrzecza Prutu i Dniestru (Mołdawia; por. Ryabtseva 2012, Ryc. 6: 4, 7: 6; Mysko 2012, Ryc. 8: 9, 16), ale i Bułgarii (Dončeva-Petkova 2011, 179-182, Tabl. CXXXII: 631, Tabl. CXXXIII: 634-635 [publikowane tu zabytki uznawane są za import ruskie w Bułgarii i datowane na XII-XIII w.]).

Z naszego punktu widzenia szczególnie interesujące są krzyże średnich rozmiarów, zdobionych stosunkowo skromnie. Ramiona krzyża nieznacznie zwężają się w centralnej części enkolpionu. Medaliony są wyraźnie wyodrębnione (spotykamy charakterystyczne łezki), umieszczono w nich jednak nie wyobrażenia świętych a litery, przy czym obok łatwo identyfikowalnych, nawiązujących do Chrystusa (IC // C // NИ KA) spotykamy znaki w rodzaju półksiężyca (por. Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, zabytki nr I.14.- I.15.).

W katalogu Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj interesujące nas krzyże (z motywem promienistego krzyża w partii centralnej) należy zaliczyć do grupy III (krzyże reliefowo-inkrustowane, typ III.2.4.; por. Korzuchina, Peskova 2003, 127-132, Tabl. 72-75, zob. zwł. Korzuhina, Peskowa 2003, Tabl. 72: III.2.4/4, III.2.4/28), albo grupy IV (zabytki zdobione w technice niello [krzyże inkrustowane nawiązując do terminologii Elżbiety Gródek-Kciuk 1989, 114-116]), najważniejszy jest dla nas typ IV.4.6., gdzie awers i rewers wyglądają niemal identycznie (por. Korzuhina, Peskova 2003, Tabl. 91, zob. zwł. Korzuhina, Peskova 2003, Tabl. 91: IV.6.1. – 15; zob. takze Nečitajlo 2001, zabytki nr 138, 142, 193,194; Astašova, Petrova, Saračeva 2013, zabytki nr 160-164, 1765-176, 182, 186)[14].

Tego typu zabytki znamy z Polski, np. z Trepczy nieopodal Sanoka (Ginalski 2012, 317, Ryc. 8, 10: a) czy Drohiczyna (*Skarby*... 2007, zabytki nr 233, 235).

[13] Uznając, iż omawiane w tym rozdziale krzyże powstały w związku z zagrożeniem tatarskim ich szerokie rozprzestrzenienie traktowano jako ślady pobytu uciekinierów ruskich (znaleziska środkowoeuropejskie) czy też jeńców tatarskich (znaleziska z Powołża; por. Rybakov 1964, 39). Oczywiście kontakty polsko-rusko-węgierskie były w XIII w. tak intensywne, że trudno wiązać wszystkie znaleziska enkolpionów (np. z Gniezna) z zagrożeniem mongolskim.

[14] W ten sposób sklasyfikowano zabytek już w jego pierwszej publikacji; por. Piotrowski, Wołoszyn 2012b, 380, Ryc. 13: 2 (albo grupa III albo grupa IV).

Zdaniem Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj (Korzuhina, Peskova 2003, 152-157) interesujące nas zabytki (typ IV.4.6.) odnosić należy do końca XII - 1. poł. XIII w.; Jerzy Ginalski (1999-2000, 235-236) sugeruje, iż ich produkcja mogła zacząć się już wcześniej. Typ III.2.4. należy datować na XII-XIII w. (Korzuhina, Peskova 2003, 127-132)[15].

Niewielkie enkolpiony z wyobrażeniem Ukrzyżowania

Dwa krzyże (zabytek nr 30 oraz 31) można ostrożnie zaliczyć do typu VIII.3.1. w klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj (Korzuhina, Peskova 2003, 225-228, Tabl. 155, 157). W obu przypadkach mamy do czynienia z wyobrażeniem Ukrzyżowania, chodziłoby więc o awers. Na rewersie typu VIII.3.1. znajdowało się wyobrażenie świętych Borysa lub Gleba (i stąd omawiane zabytki nazywane są typem późnoborysoglebskim: низкорельефные «поздние борисоглебские» энколпионы). Zabytki te znamy przede wszystkim z terenu północno-wschodniej Rusi, w tym z obszarów na wschód od Moskwy (Korzuhina, Peskova 2003, 225-228; zob. Zaiceva 2023, Ryc. 8-9).

Należy pamiętać, że z Czermna nie znamy enkolionów typu borysoglebowskiego („prawdziwych" enkolpionów tego rodzaju, a więc typu II.3.1. w klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj [Korzuhina, Peskova 2003, 86-94]).

Enkolpion z motywem Etimazji

Motyw Etimazji[16] pojawia się tylko na jednym zabytku – awersie enkopionu (zabytek nr 21). Centralnie wyobrażono na nim tron z bocznymi oparciami, na którym spoczywa krzyż. W medalionach zamykających ramiona umieszczono popiersia archaniołów Michała i Gabriela oraz świętych Piotra i prawdopodobnie Bazylego. Całość uzupełniają napisy – nad i pod Etimazją NH (wykonany w lustrzanym odbiciu) oraz KA, czyli NIKA, a po jej stronie lewej i prawej IC/ XC (Jezus Chrystus).

Enkolpiony z przedstawieniami Etimazji należą do rzadkości. Gali Korzuchina i Anna Peskowa wydzielają je jako typ VII 3.1., tzn. z wyobrażeniem Etimazji w otoczeniu archaniołów i świętych na awersie, a na rewersie Matki Boskiej z otwartymi dłońmi wzniesionymi na wysokość piersi, ujętej do pasa, w otoczeniu symboli ewangelistów. Jednak sama forma krzyża tego typu jest inna niż znaleziska z Czermna. Typ VII 3.1 ma proste zakończenia ramion, wyodrębnione tylko poziomą linią i tam umieszczono przedstawienia archaniołów i świętych oraz symbole ewangelistów. Brak też napisów. Nieco inaczej ukazano też Etimazję – siedzisko tronu częściowo przykrywa tkanina.

Rosyjskie badaczki zaprezentowały w swoim opracowaniu 23 takie krzyże, w tym jeden znaleziony w Polsce, w okolicach Jasła (Korzuhina, Peskova 2003, 217, nr kat. 11 [tam dalsza literatura]; zob. też Gródek Kciuk 1989, nr kat. 14, Ryc. 14). Pozostałe znaleziska pochodzą głównie z Ukrainy, jednak lokalizacja dużej części nie jest znana (Korzuhina, Peskova 2003, Tabl. 143, VII 3/1/2; nr VII 3. 1./8, nr VII.3.1/6; Tabl. 144, VII 3. 1./4; VII 3.1/16; VII 3./1/22). Wskazać jeszcze należy na zabytek z kolekcji prywatnej (Nečitajlo, Nečitajlo 2009, zabytek nr 104).

Zdaniem wspomnianych uczonych forma tych krzyży i zestaw wyobrażeń nie ma bliskich analogii w odlewnictwie przedmiotów o charakterze dewocyjnym ani na Rusi, ani w Bizancjum, a ich bliskie podobieństwo prowokuje domysł, że mogły pochodzić z jednej pracowni. Według Wasilija Pucko wykonano je w stylu archaicznym, a inspirowano się przedstawieniami z dzieł romańskich (Pucko 1998; Korzuhina,

[15] W przypadku zabytku nr 20a brak medalionu górnego i bocznego, brak rewersu. Uniemożliwia to jego pełną klasyfikację. Warto zwrócić uwagę na stosunkowo masywne łezki, a przede wszystkim fakt, iż w bocznym, kolistym medalionie jest widoczna twarz mężczyzny, ujęta *en face*, a nie popiersie (jak w przypadku większości staroruskich enkolpionów). Na ramieniu poziomym nie widzimy zarysu poziomej czy pionowej belki krzyża. Można zaryzykować stwierdzenie, że chodzi tutaj o fragment enkolpionu typu III.2.3. warto wskazać tu na zabytek z miejscowości Krochino w obwodzie wołogodzkim (por. Korzuhina, Peskova 2003, 120, Tabl. 69: III.2.3. – 30), datowany na XII-XIII w.

[16] Etimazja, przedstawienie boskiego tronu, motyw występujący w sztuce chrześcijańskiej. Oznaczał on niewidzialną wszechobecność i wszechwładzę Boga, zaś pusty – miejsce przygotowane na powtórne przyjście Chrystusa jako sędziego, stąd jego wyobrażenia na przedstawieniach sądu ostatecznego. Termin przejęto z inskrypcji *Etoimasia tu thronu* (przygotowanie tronu), która od XII w. pojawiała się przy samodzielnych przedstawieniach tronu lub w scenach sądu ostatecznego. Z czasem zaczęto nim określać wszystkie trony bez postaci ludzkiej (Wagner 1995, kol. 1162). Motyw ten występuje już w sztuce wczesnochrześcijańskiej, jest obecny w średniowieczu po czasy współczesne. Warto wspomnieć, że motyw krzyża na prostokątnym postumencie, który może być uznany za bardzo prostą wersję tronu, występuje też na zawieszkach różnych kształtów, datowanych na wiek XIII-XV (zob. Kutasov, Selezněv 2010, 31-36, poz. 52, poz. 53, poz. 57-59, 65, 67 [tam dalsze analogie]).

Peskova 2003, 195). Jednak stylistyka enkolpionu z Czermna z pewnością nie jest archaizująca. Wykonano go starannie z dbałością o szczegóły, chociaż w napisie pojawia się błąd.

Przy okazji warto wspomnieć o krótkiej serii monet z przedstawieniem Etimazji bitych przez Michała VIII Paleologa (1261-1282)[17], zwłaszcza w kontekście pojawienia się na nich tego motywu. Zdaniem Wiery Guruliewy, która zajęła się tymi numizmatami, ich wybicie wiąże się z polityką cesarza, który by uchronić odbudowane przez siebie Cesarstwo przed łacinnikami dążył do zbliżenia obu kościołów chrześcijańskich i poparcia dla tych idei szukał u kolejnych papieży. W rezultacie doszło do podpisania unii między obu kościołami na soborze w Lyonie w 1274 r. Jednak nie spotkała się ona z poparciem ani na Zachodzie, ani na Wschodzie, a cesarzowi przysporzyła jedynie kłopotów wewnętrznych. Zdaniem Guruliewy prawdopodobnie, te wydarzenia były powodem emisji monet promujących politykę cesarza[18].

Idąc tym tropem można domniemywać, że na Rusi pojawienie się tego motywu zbiegło się z okresem grozy związanym się z inwazją Mongołów i podporządkowaniem sobie przez nich ziem ruskich. Sama Etimazja z krzyżem – symbolem Chrysusa i towarzyszący jej Archaniołowie, Michał i Gabriel, którzy w prawosławiu nosili przydomek *архистратиг* (archistrateg), a także pierwszy z apostołów św. Piotr oraz jeden z ojców Kościoła, bardzo popularny w kościele wschodnim, tworzyli zespół o niezwykłej wymowie symbolicznej – swoistą tarczę chroniącą wiernych w obliczu nadchodzącej czy już aktualnej grozy.

Fragmenty enkolpionów oraz paciory do zawieszania enkolpionów

Cała seria zabytków zachowana jest jedynie fragmentarycznie. Na ogół trudno przypisać te przedmioty do określonych typów (podstawą klasyfikacji jest wszak ikonografia awersu i rewersu co w przypadku fragmentów zachowanych minimalnie jest nierealne).

Ograniczamy się więc do odnotowania medalionu bocznego (zabytek nr 23), fragmentu ramienia krzyża z inskrypcją НИ (zabytek nr 27), ramiona górnego (zabytek nr 22), dolnej części ramion pionowych enkoplionów (zabytek nr 24, 25 oraz 26).

*

Dwa przedmioty (zabytek nr 28; zabytek nr 29), to paciory umożliwiające zawieszanie enkolpionów. Rzecz jasna paciory spotykamy także przy krzyżach, ale niekiedy występują osobno. Tego typu przypadki znamy tak z Polski (por. Kotowicz 2004), jak i Europy wschodniej (np. na terenach na wschód od Moskwy – skąd zabytki zebrano przy użyciu wykrywaczy do metali; por. Zajceva 2023, 394, Ryc. 11).

KRZYŻE-ZAWIESZKI

Kolejna grupa zabytków jakie odkryto w Czermnie, to krzyżyki-zawieszki. Przegląd znalezisk rozpoczynamy od omówienia form spotykanych na wielu stanowiskach, na końcu omówimy formy mniej charakterystyczne oraz takie, dla których analogie są nam nieznane. Omówienie zacznijmy od prezentacji zabytków starszych (datowanych wcześniej).

Krzyżyk-zawieszka ze schematycznym wyobrażeniem Ukrzyżowania

Do najciekawszych zabytków z Czermna należy brązowy krzyżyk z wyobrażeniem ukrzyżowanego Chrystusa (zabytek nr 32).

Krzyżyk ma ramiona zakończone prosto (brak np. okrągłych medalionów czy nawet półkoliście uformowanych zakończeń, które znamy z wielu krzyżyków). Krawędzie zewnętrzne ramion są nieznacznie podniesione. Głowa Zbawiciela (zachowana jedynie częściowo) jest lekko przechylona w prawo. Ręce są dość długie, z nienaturalnie dużymi dłońmi, z wyraźnie podkreślonymi palcami. Wydaje się, że rękawy szaty Zbawiciela są pofałdowane. Dobrze widoczne są obie stopy. Zastanawia brak śladów gwoździ na dłoniach Chrystusa, które na ogół są bardzo dobrze widoczne na krzyżykach tego typu.

[17] W Bizancjum istniał zwyczaj wystawiania podczas uroczystych posiedzeń Soborów Powszechnych bogato zdobionego tronu z Ewangelią, co symbolizowało niewidzialną obecność Chrystusa – boskiego przewodniczącego soboru.

[18] Por. tekst *Изображение Этимасии в монетной чеканке Византии* dostępny na stronie http://www.gurulev.ru/litra_006.htm (data dostępu: 11.11.2024).

Niestety brak części ramienia pionowego nad głową Zbawiciela, uniemożliwia rozstrzygnięcie czy w miejscu tym znajdowało się wyobrażenie krzyża czy też nie[19]. W przypadku zachowanych w całości zabytków ramię górne było zazwyczaj zakończone trójkątnym występem z uszkiem przewierconym prostopadle do płaszczyzny krzyżyka. Zapewne podobnie było w przypadku krzyżyka z Czermna. Rewers analizowanego tu zabytku jest gładki.

Nie przeprowadzono analizy składu chemicznego metalu z jakiego wykonano krzyżyk. Najpewniej był to brąz (z pewnością nie jest to zabytek srebrny, jak niektóre znaleziska skandynawskie).

Prezentowany tu zabytek należy zaklasyfikować do zawieszek datowanych przede wszystkim na X-XI w. (do pocz. XII w.) i znanych z literatury wschodnioeuropejskiej jako *krzyżyki ze schematycznym wyobrażeniem Ukrzyżowania* (ros. *кресты с грубым изображением Распятия;* ang. *crosses with rough representation of the Crucifix*).

Krzyżyki zbliżone do egzemplarza z Czermna są znane z ogromnych obszarów od środkowego i dolnego Dunaju (Wielkie Morawy, Węgry, Bułgaria – lit. przedmiotu por. niżej) na południu aż po Skandynawię na północy (Purhonen 1987, Ryc. 3: 6-8; Staecker 1999, 127-143) oraz z Europy wschodniej, tak z ziem Bałtów (Łotwa, ośrodek handlowy z X-XII w. w Daugmale nad Dźwiną: zob. Kurisoo 2021, katalog nr 13, nr kat. 144: 214, 400, 639, zob. Ryc. 3.8: 1 [nr kat. 14:639]; zob. też Zemītis 1998, Ryc. 2: 1), jak i Rusi (północna Ruś [dziś Rosja]: Musin 1998, Ryc. 5; 2002, Ryc. 63; Makarov 2018; terenu Białorusi: Baškov 2011, Ryc. 4: 1, 3; kolekcja zabytków z terenu Ukrainy: Nečitajlo 2001, zabytek nr 241, nr 471) aż po Kaukaz (Suchumi w Abchazji; por. Peskova 2012, Ryc. 20: 4) i datowane na okres między IX a XII w. (por. Musin 1998, Ryc. 5; Peskova 2012, 427-429, Ryc. 19-20).

Z Polski wskazać można np. na egzemplarz z Wrocławia (Musin 2002, 167, Ryc. 92; Pankiewicz 2023, 219 i n.).

Tak znaczne rozprzestrzenienie tych zabytków, jak i ich datowanie na wczesną fazę chrystianizacji Słowiańszczyzny i Skandynawii sprzyjało powstaniu licznych opracowań na ich temat, w których m.in. dyskutowano o genezie omawianych dewocjonaliów. W niniejszym studium przedstawione zostaną jedynie nowsze ustalenia dotyczące interesujących nas krzyżyków.

Propozycja podziału omawianych zabytków na dwa typy (warianty) została sformułowana przez Natalię Niedosziwinę (por. Nedošivina 1990), a następnie powtórzona i rozbudowana przez Aleksandra Musina i jest dość powszechnie[20] akceptowana w literaturze przedmiotu.

Natalia Niedosziwina wydzieliła dwa warianty:

wariant I — to niewielkie zabytki (rozpiętość 36-38 mm; wysokość [wraz z uszkiem] 48-50 mm). Ramiona są proste, końce nieznacznie rozszerzone. Uszko-zawieszka jest odlane wraz z krzyżem, a nie dodawane osobno. Postać Chrystusa zajmuje całe pole krzyżyka, a nad jego głową wyobrażono niewielki krzyżyk. Bardzo ważne, iż głowa Zbawiciela jest nieznacznie pochylona w prawo (dla patrzącego w lewo). Bardzo charakterystyczny jest układ rąk: ramiona szeroko rozpostarte, dłonie duże, wyraźne, przybite dobrze widocznymi gwoździami. Na piersi wyobrażenie krzyża. Sama postać Zbawiciela jest opracowana starannie i szczegółowo. Zwracają uwagę detale: precyzyjnie oddane fałdy szat, zwłaszcza rękawów w postaci spirali. Strój na wysokości kolan albo rozchodzi się na boki w postaci dwóch ostrych trójkątnych fałd albo jest prosto ścięty (por. Nedošivina 1990, 102 i n., Ryc. 1-2);

wariant II — to zabytki zachowujące wszystkie zasadnicze cechy opisanych powyżej krzyżyków, różnią się one jedynie detalami. Najważniejsza jest głowa Zbawiciela skierowana w tym przypadku wprost na patrzącego. Rozpostarte ręce są mniejsze i mniej wyraźne. Chrystus nosi chiton, który w zasadzie w całości go przykrywa (widoczne są stopy; por. Nedošivina 1990, 103, Ryc. 3-4).

[19] Motyw ten znamy z wielu podobnych zabytków, por. np. Musin 1998, Ryc. 5: zwł. 7, 9, 11, 14.

[20] Wiele uwagi poświęcił tym zabytkom Jörn Staecker koncentrując się na znaleziskach skandynawskich (typy 2.1.2. i 2.1.3.; por. Staecker 1999, 127-143). Krytyczne uwagi na temat tej klasyfikacji (ale i bazy źródłowej) zestawiła Anna Peskowa (Peskova 2014, 120-121). Znaleziska z południowo-wschodniego wybrzeża Bałtyku zebrała ostatnio Tuuli Kurisoo, w studium tej badaczki omawiane tu zabytki zaliczono do typu B1.1. (Kurisoo 2021, 56-57).

Z kolei Aleksandr Musin mówi o typach, przy czym najwyraźniej jego typ I, to wariant II u Niedosziwiny co – naszym zdaniem – tylko niepotrzebnie komplikuje (skądinąd ważne) rozważania[21]:

typ I: rozmiary 35 x 25 mm, lekko rozszerzające się ramiona, stylizowana postać Chrystusa ubranego w silnie pofałdowaną długą szatę (chiton / *colobium*). Głowa skierowana prosto, nad nią krzyżyk. Zabytki tego typu mają pochodzić z okresu od końca X w. po 2. ćwierć XI w. (choć spotykamy nieco młodsze, zbarbaryzowane formy z 2. poł. X - pocz. XII w.; por. Musin 2002, 155; zob. także Musin 1998, 283);

typ II zabytki nieco większe (45 x 40 mm), zasadniczo podobne do typu I, z tym, że głowa skierowana jest w prawo, oczy zamknięte, nad głową umieszczono krzyż. Strój również bardzo pofałdowany (ale krótszy), na piersi taśma (Musin 2002, 156; por. także Musin 1998, 283).

Krzyżyk z Czermna jest zachowany częściowo, wydaje się nie budzić jednak wątpliwości, że głowa Zbawiciela nieznacznie skłania się w prawo (dla patrzącego w lewo). Z tego powodu (a także ze względu na wielkość zabytku) należy go zaliczyć do wariantu I w klasyfikacji Niedosziwiny (Nedošivina 1990, Ryc. 1-2) czy też typu II wg Aleksandra Musina (2002, Ryc. 63: 7-9, 11, 12, 15).

Tradycyjnie (już od XIX w.) wskazuje się na Skandynawię jako miejsce powstania tego typu zabytków (pod wpływem bizantyńskim; por. np. Salin 1893; Purhonen 1987). W 1988 r. Walentin Siedow przedstawił tezę o wielkomorawskiej genezie *krzyżyków ze schematycznym wyobrażeniem Ukrzyżowania* skąd trafić miałyby one m.in. na Ruś i tu być produkowane od XI w. (Sedov 1988, 64). W rezultacie egzemplarze z XI w. badacz ten uznał za wyroby ruskie (i tym samym krzyżyki tego typu we Skandynawii i Finlandii za importy ruskie; por. Sedov 1984, 35; 1988, 65). Wspominana wielokrotnie Natalia Niedosziwina (Nedošivina 1990, 104) wskazała m.in. na znaczne różnice czasowe między zabytkami morawskimi i ruskimi[22] i dziś teza wielkomorawska jest raczej odrzucana[23]. Badaczka ta wskazując na analogie skandynawskie, z terenu Niemiec, Węgier czy Wielkich Moraw – podkreśla trudność w zdefiniowaniu genezy interesujących nas tu krzyżyków. Uznała ostatecznie, że chodzi o zabytki północne (skandynawskie): miałyby one pojawić się na Rusi pod wpływem skandynawskim, przy czym wariant II miałby być wyrobem miejscowym (ruskim; Nedošivina 1990, 104). Szeroki przegląd badań przedstawił Jörn Staecker nie wskazując jednak klarownie regionu, z którego interesujące nas krzyżyki miałyby się wywodzić[24].

Wnikliwym studiom Anny Peskowoj (2012; 2014) zawdzięczamy sformułowanie i przekonujące uzasadnienie tezy o starobułgarskiej (a nie wielkomorawskiej) genezie interesujących nas zabytków. W opracowaniu z 2014 r. wymieniła ona (przywołując m.in. dane zebrane przez Aleksandra Musina) łącznie niemal osiemdziesiąt tego typu krzyżyków: 56 z 40 stanowisk z terenu Rusi (typ I – 36 egz. z 28 stanowisk, typ II – 20 zabytków z 12 stanowisk), dodatkowo (za każdym razem typ I) ze Skandynawii (14 zabytków), ziem nad środkowym i dolnym Dunajem (5 egz.), terenów bałtyjskich (2 egz.), Krymu (1 egz.; por. Peskova 2014, zwł. s. 120, 127, rozmieszczenie znalezisk krzyżyków typu I – mapa [Fig. 2-1] na s. 116, typ II – mapa [Fig. 2-2] na s. 117).

Zdaniem tej badaczki model ikonograficzny *krzyżyków ze schematycznym wyobrażeniem Ukrzyżowania* (typ I) uformował się ostatecznie na terenie Rusi, ale inspiracją były zabytki z Bułgarii. Chodzi tutaj o miniaturowe enkolpiony (krzyże-relikwiarze) z wyobrażeniem Ukrzyżowania w reliefie

[21] Anna Peskowa uznaje klasyfikację Niedosziwiny (choć – by skomplikować całość – posługuje się terminem typ [tak jak Musin] a nie wariant [jak u Nedosziwiny]). Badaczka z Petersburga pisze jak następuje: „Nataliya G. Nedoshivina, State Historical Museum, Moscow, who examined only Early Russian Crucifix cross-pendants, divided them into two types differing in their size and iconographic features: Type I – crucified Christ with the head drooped, eyes open, a cross-like sash on the chest and the loins girded, slantwise folds [...]; Type II – crucified Christ with the head raised, eyes open, in a long folded garment – colobium [...]" (Peskova 2014, 114).

[22] Wariant II w klasyfikacji tej badaczki.

[23] Por. jednak uwagi Aleksandra Musina (2002, 165-168). Badacz ten uznaje, że krzyżyki te, to zasadniczo wyroby ruskie.

[24] W materiałach z kilońskiej konferencji *Rom und Konstantinopel im Norden* (1994) Staecker pisze: „Der Verbreitungsschwerpunkt liegt in Nordrußland, wobei Novgorod eine Produktionsstätte darstellen könnte. Allerdings weisen die Anhänger in den Details geringe Abweichungen voneinander auf, so daß auh eine Herstellung in Skandinavien zu erwägen ist. Neben einer möglichen Produktion auf altrussischem Gebiet muß aufgrund der Funde in Rumänien und in Chersonnes die Möglichkeit in Betracht gezogen werden, daß in der Randzone des byzantischen Reiches entsprechende Anhänger fabriziert wurden. Hierfür könnte auch der Anhänger aus Smyrna sprechen. Das diagonale Kreuz auf der Brust des Gekreuzigten war hingegen nicht nur im byzantinischen, sondern auch im fränkischen und insularen Bereich zu beobachten. Eine entsprechende Vorform im russischen und großmährischen Raum fehlt vollkommen. Aufgrund der verschiedenen Vorbilder erscheint es daher nicht möglich, zu einer abschließenden Aussage zu gelangen. Damit entziehen sich diese recht uniform wirkende Kruzifixe auch einer Ansprache, auf welchem Wege sie in den Norden gelangte. Eine von Rußland ausgehende Mission dürfen wir wohl kaum hinter diesem Typ vermuten, vielmehr könnten die verschiedenen Stilelemente den auf den Norden einwirkenden Kunsteinfluß sowohl von England, Deutschland, Rußland als auch Byzanz dokumentieren" (Staecker 1997, 69).

na awersie (i przedstawieniem Matki Boskiej z otwartymi dłońmi wzniesionymi na wysokość piersi). Znad dolnego Dunaju znamy 54 enkolpiony tego typu (krzyże-relikwiarze), które wydają się być lokalną i uproszczoną wersją bizantyńskich enkolpionów. Miałyby być one wykonywane przez bułgarskich rzemieślników najpóźniej od początku X w. (Peskova 2014, 115; por. Peskova 2012, 427, zwł. Ryc. 19: 1-2; zob. Dončeva-Petkova 2011, zabytek nr 1066, Tabl. CLXXVII: 1066). Jak pisze Anna Peskowa: „It seems that it is exactly in the First Bulgaria Kingdom, rather than in Great Moravia, as previously supposed, that the tradition of casting cross-pendants using reliquary crosses as prototypes arose and became widely spread in the late 9th and 10th century, which are still considered by the majority of scholars as the source of this tradition, in contrast to the Bulgarian cross-pendants, represent only single instances and particular manifestations, whereas in Bulgaria, even series of crosses of the 10th-11th centuries have been recorded" (Peskova 2014, 117 i n.).

W rezultacie omawiane w tym rozdziale krzyżyki należy uznać za wyroby ruskie powstałe pod bezpośrednim wpływem bizantyńskim. Na terenie Skandynawii uległy one dalszym przeobrażeniom. Często wykonywano je w blasze srebrnej (a nie brązowej jak na Rusi) i często są to egzemplarze zdobione dwustronnie (a nie z gładkim rewersem jak na Rusi).

Oba warianty datowane są na połowę, 2. połowę XI w., ale pojedyncze krzyżyki mogą pochodzić już ze schyłku wieku X (jeden z zabytków z Nowogrodu znaleziono w warstwie datowanej dendro na lata 972-989; por. Nedošivina 1990, 104; por. także Musin 2002, 152-170, zwł. 155 i n; Kononovič, Sedyh, Frenkel 2022)[25].

Zabytek z Czermna to znalezisko luźne (jak niemal wszystkie omawiane w tym tomie) tak więc brak możliwości jego datowania przy określeniu chronologii zabytków współwystępujących. Wydaje się, że należy go datować na X-XI w. (choć m.in. zabytki z Łotwy odnoszone są do XII w.; por. Zemītis 1998, 99). Krzyżyk ten wydaje się więc należeć do najstarszych zabytków związanych z chrześcijaństwem jakie odkryto w Czermnie, wykonanych na Rusi (a nie w Skandynawii), które powstały pod wpływem tradycji bizantyńskiej, docierającej na Ruś za pośrednictwem dziesiątowiecznej Bułgarii[26].

Krzyżyk-zawieszka typu skandynawskiego

Zachowany tylko w niewielkim stopniu przedmiot to fragment ramienia krzyżyka, który określany jest w archeologii mianem typu skandynawskiego (zabytek nr 33).

Są to zawieszki wykonane w zdecydowanej większości z brązu, choć znamy egzemplarze srebrne. Nasz egzemplarz jest ozdobiony tylko z jednej strony (spotyka się krzyżyki zrobione na awersie i rewersie).

Termin *krzyżyk typu skandynawskiego* (*кресты скандинавского типа*) wprowadził do literatury przedmiotu Aleksandr Spicyn (1905, 117), który uznawał je za skandynawskie importy na terenie Rusi. Przed ponad półwieczem Margarita Fechner sporządziła gruntowne opracowanie na temat tych zabytków (uwzględniła 69 egzemplarzy), w którym dowiodła, że występują one przede wszystkim na terenie Europy wschodniej (na terenach bałtyjskich oraz na obszarze Rusi północno-wschodniej), a nie w Skandynawii (Fehner 1968, 212-214). Za takim rozwiązaniem przemawiają też formy odlewnicze z Kijowa (Androshchuk 2013, Ryc. 68: 1).

Dziś, choć powszechnie akceptuje się uwagi Margarita Fechner i tym samym nie uznaje omawianych tu przedmiotów za skandynawskie importy [por. zwłaszcza Staecker 1999, 556-558, 111 (mapa – Ryc. 15)] i choć pojawiają się próby stosowania terminologii odwołującej się do ich wyglądu, a nie do (rzekomego) etnosu ich właścicieli (np. Jörn Staecker pisze o *Kreuzanhänger mit drei Rundeln an den Balkenenden*, a Tuuli Kurisoo o *crosses with three-lobed terminals*), to jednak nadal sam termin *krzyżyk typu skandynawskiego* jest w powszechnym użyciu, zwłaszcza w literaturze wschodniosłowiańskiej (por. np. Sedov 1984, 34, Makarov 1998, 263, Ryc. 4: 3; Petrukhin, Pushkina 1998, Ryc. 1: 12; Baškov 2011, Ryc. 5; Nečitajlo 2001, zabytek nr 215, 220, 223, 224, 227; Kail', Nečitajlo 2006, zabytek nr 64, 66, 658-692; Jakovleva, Salmina, Koroleva 2017, Ryc. 11: 6; Makarov, Zajceva 2020).

[25] Warto w tym kontekście wspomnieć, że krzyżyk z Wrocławia pochodzi z warstwy T, która ostatnio została przedatowana (odmłodzona) z 3. ćwierci X na przełom X i XI w. oraz pierwsze dekady wieku XI (Pankiewicz 2023, 220).

[26] Rzecz jasna wspomniana wyżej teza o wielkomorawskiej genezie omawianych tu zabytków brzmi szczególnie interesująco w kontekście odkrycia tego typu krzyżyka w Czermnie i słynnej wzmianki o zasięgu biskupstwa praskiego w 2. połowie X w. aż po Bug i Styr (a więc po okolice Czermna; o tzw. dokumencie praskim w kontekście badań nad pograniczem polsko-ruskim zob. Jusupović 2017, 62-64). Rezygnujemy w tym miejscu z dyskusji nad tym zagadnieniem.

Jak wspomniano, Margarita Fechner pisała o 69 krzyżykach typu skandynawskiego. Jörn Staecker zestawił dane o 100 zawieszkach tego typu z terenu Skandynawii i Europy wschodniej (Staecker 1999, 556-558). W opracowaniu Aleksandry Czurakowej mówi się o niemal 110 krzyżykach (Čurakova 2017). Liczba zabytków stale wzrasta, wskazać można na zaprezentowane niedawno 17 egzemplarzy pochodzących z okolic Suzdala (Makarov, Zajceva 2020) czy też na zabytki z Polski, a mianowicie prezentowany tu zabytek z Czermna i dewocjonalia z Podlasia, z cmentarzyska w Daniłowie Małym, grób 12 (Koperkiewicz, Krasnodębski 2001, Ryc. 5: a). W Krakowie, w Muzeum Archeologicznym przechowywany jest egzemplarz z Podhorców na Ukrainie (Liwoch 2012; 2018), a w Warszawie w zbiorach Muzeum Narodowego oraz Państwowego Muzeum Archeologicznego kolejne dwa krzyżyki typu skandynawskiego (MNW: Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, nr kat. II.6.; PMA: *Skarby*... 2007, zabytek 226 [region Mińska]).

Jak już wspomniano, krzyżyki typu skandynawskiego znamy także z terenów bałtyjskich. W opracowaniu Tuuli Kurisoo zaliczono je do typu B1.4., czyli krzyżyków z trójdzielnymi, rozszerzającymi się zakończeniami (*crosses with three-lobed terminals*), które badaczka ta uznaje za jedne z bardziej charakterystycznych dla południowo-wschodnich wybrzeży Bałtyku (Kurisoo 2021, 60). Podtyp B1.4.1. (w obrębie typu B1.4.), to właśnie krzyżyki typu skandynawskiego.

Aleksandra Czurakowa wydzieliła wśród krzyżyków typu skandynawskiego trzy grupy, dwie pierwsze to krzyżyki wykonane ze srebra (odpowiednio 16 i 12 zabytków), grupa III – najliczniejsza (80 krzyżyków z 53 stanowisk) – to zabytki wykonane z brązu (ze stopu miedzi jak pisze autorka). Zabytek z Czermna należy do tej ostatniej grupy (por. np. Čurakova 2017, Ryc. III: 3-5). Mają one rozmiary od 2,5×2,0 do 4,0×3,7 cm tak więc nasz egzemplarz zaliczyć należy do kategorii większych.

Od dawna uważa się, że część interesujących nas zabytków należy datować już na 2. poł. X - pocz. XI w., kwestia ta budzi jednak różnorakie wątpliwości (por. Staecker 1999, 114 [tam obszerna literatura przedmiotu]). Za tak wczesnym datowaniem (na czasy Włodzimierza Wielkiego) przemawiają znaleziska krzyżyków typu skandynawskiego z Europy wschodniej, a więc z Kijowa (Kleingärtner, Müller-Wille 2008, 376, Ryc. 3:21), Gniezdowa (skarb z roku 1993; por. Eniosova, Muraševa, Puškina 2009, 385 [tu datowanie skarbu na po 950 r.], Ryc. 13), Pskowa (Zaveliče; por. Eršova 2016; Jakovleva, Salmina, Koroleva 2017, Ryc. 11: 6), a także Podhorców (Liwoch 2012, Ryc. 7; 2018, zwł. s. 36, Ryc. 25: 7-8; 54: 8-9). Część z tych zabytków musi być jednak wiązana z XIII w., jak w przypadku skarbu z miejscowości Kumna, gdzie odkryto także monety (por. Kurisoo 2021, 60-62, Ryc. 3.11: 1-5, zob. tamże s. 184 i n. na temat wariantów „idealnych" i pochodnych).

Należy jednak wyraźnie podkreślić, że na X w. mogą być datowane egzemplarze wykonane ze srebra, a nie z brązu. Te ostatnie są datowane przede wszystkim na XI-XII w. (choć także na następne stulecie; por. Čurakova 2017). Warto pamiętać, że egzemplarze „klasyczne" są dość duże (szer. ok. 40 mm), a późniejsze nieco mniejsze (szer. ok. 20-30 mm; Kurisoo 2021, 60-62).

Reasumując: zachowany fragmentarycznie egzemplarz z Czermna należy datować na XI-XII w. Warto pamiętać, że tego typu krzyżyki (grupa III w klasyfikacji Aleksandry Czurakowej) pochodzą przede wszystkim z inwentarzy grobowych (pochówki kobiet). W zasadzie nie spotykamy ich poza terenem Rusi (np. w Polsce czy np. Czechach).

Krzyżyk-zawieszka z trzema medalionami, centralnie umieszczoną postacią Ukrzyżowanego i krzyżem nad głową Zbawiciela

Intrygującym zabytkiem jest zawieszka nr 34. Przedmiot ten jest dość podobny do enkolpionów opisanych w tym tekście jako zabytki nr 30 oraz 31, można także wskazać na małe enkolpiony, w przypadku których jest dobrze widoczny krzyż w medalionie górnym (typ VIII.2.2. w klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj [Korzuchina, Peskova 2003, 223-225]; zob. także Nečitajlo 2001, zabytek nr 91; Astašova, Petrova, Saračeva 2013, zabytki nr 84, 85, 87).

Niemniej jednak zabytek nr 34 to krzyżyk-zawieszka (a nie enkolpion). Zabytek jest jednoczęściowy, a jego strona odwrotna jest gładka.

Za analogie dla krzyżyka z Czermna można uznać jedynie zawieszki o ramionach (bocznych i górnym), które kończą się medalionami i zdobionymi (różnie zachowanymi) łezkami. Tego typu zabytki zostały sklasyfikowane w pracy Jörna Staeckera jako typ 2.1.4. Trzy takie zabytki pochodzą ze szwedzkiej Sigtuny

(Staecker 1999, zabytek nr 102, 104 i 109)[27]. Staecker szukając analogii dla zabytków z Sigtuny wskazał na krzyżyki z Europy wschodniej: z Nowogrodu, z miejscowości Nikolskoje, kurhan nr 10 (Staecker 1999, Ryc. 81) oraz Estonii (Sēlpils Lejasdopeles) oraz znad dolnego Dunaju (Păcuiul Soare; por. Staecker 1999, 144, mapa 24).

Ostatecznie Staecker uznaje, że omawiane tu krzyżyki to zabytki staroruskie, datowane na XI w. (wskazuje on także na zabytki, które mogą być datowane na XII w.; por. Staecker 1999, 144). Interpretacja ta jest zasadna także w przypadku krzyżyka z Czermna (do listy zabytków wymienionych przez niemieckiego badacza dodać można krzyżyk z prywatnej kolekcji [Nečitajlo, Nečitajlo 2009, zabytek nr 243]).

Krzyżyki-zawieszki
zdobione emalią

Spośród krzyżyków metalowych z Czermna do najbardziej charakterystycznych należą egzemplarze zdobione emalią (*крестики с эмалью*).

Dwa z nich są zachowane w całości (zabytki nr 35 oraz 36). Zabytki tego rodzaju wykonywano z brązu lub cyny, a odpowiednio przygotowane wgłębienia wypełniano żółtą emalią. Ze względu na kształt końców ramion wyróżnia się kilka typów, m.in. o zaokrąglonych zakończeniach (*крестики круглоконечные*)[28] i z tzw. trzyłopatkowym zakończeniem (*крестики трёхлопастноконечные*; Mal'm 1968, 113 i Ryc. 1: 1 i 1: 3).

Pierwszy z zabytków (zabytek nr 35), to wspaniale zachowany przykład krzyżyka o trójłopatkowym zakończeniu. Tego typu zabytki (często zachowane we fragmentach) znamy przede wszystkim z Polski północno-wschodniej, ze stan. 4a w miejscowości Burdyniszki (Nowakowski 1998, Ryc. 2: A), z grodziska w Jeglińcu (Iwanowska 1991a, 382, Ryc. 5: 6-8; Iwanowska 1991b, 693, Ryc. 11), a także z Niewiarowa-Soch, grób nr 32 (Musianowicz 1955, 261-262, Tabl. IV: 14), Czekanowa, grób 10/69 (Zawadzka-Antosik 1982, 47, 51), grób 12 z Daniłowa Małego (Koperkiewicz, Krasnodębski 2001). Świetnie zachowany tego rodzaju krzyżyk odkryto w Krakowie, w trakcie badań Rynku Głównego (por. Kruk, Wołoszyn w druku).

Krzyżyki z tzw. trzyłopatkowym zakończeniem znamy także z terenów Białorusi (Baškov 2011, Ryc. 10: 17), z północy Rosji, np. okolice Jeziora Białego – ze stanowiska Ust-Szeksna (por. Molčanov, Rykunova, Rykunov 2008, Ryc. 3: 11) czy z okolic Włodzimierza nad Klaźmą (stan. Mordysz, por. Makarov, Gajdukov 2013, Ryc. 3: 6; Makarov, Fedorina, Špoljanskij 2014, Ryc. 9: 4). Wspomnieć z kolei należy o egzemplarzach z Nowogrodu (Pokrovs'ka, Stepanov, Singh 2017, Ryc. 6: 1). Na terenie Ukrainy odkryto je m.in. w miejscowościach Liskowo (Šekun, Veremejčik 1999, Ryc. 47: 27), Gorycja (Veremeychyk 2012, ryc. 5: 7) czy w Kijowie (Sagajdak, Sergeeva, Mihajlov 1997, Ryc. 2: 9). Liczne analogie pochodzą z kolekcji prywatnych zgromadzonych na terenie Ukrainy, niestety brak w tym przypadku danych o kontekście, datowaniu itp. (por. np. Nečitajlo 2001, nr kat. 168-174, 156-167; Kajl', Nečitajlo 2006, nr kat. 134-153, 157, 161). Tego typu krzyżyki spotykamy także w zbiorach Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyślu. Należy podkreślić, że przedmioty te pochodzą z Ukrainy, zostały przekazane do MNZP przez Urząd Celny (por. Krzemińska, Zahel 2021, nr kat. III.149.-III.150).

Interesujące nas krzyżyki są spotykane głównie na terenie Europy wschodniej, gdzie należy je datować przede wszystkim na XI-XII w. (Mal'm 1968, 115; Ravdina 1988, 88, punkt 140), choć występowały (m.in. na terenie osiedli miejskich) także w stuleciu następnym (Sedov 1984, 33; Nikolaeva, Nedošivina 1997, 173). Znaleziska łotewskie są odnoszone do XII-XIII w. (Mugurēvičs 1998, 85; por. *Žiemgaliai*...2005, zabytki nr 883-886). Ostatnio egzemplarze z Łotwy zostały opisane jako typ B.1.3.1. (w klasyfikacji Tuuli Kurisoo). Egzemplarze łotewskie mają mieć długość 37-40 mm, a szerokość 30-33 mm, zaś z Rusi mają być nieco większe (są to jednak dość umowne kwestie; por. Kurisoo 2021, 57-59, zob. także Ryc. 4.9.: 1-11).

Z Czermna pochodzi nie tylko ów zachowany w całości egzemplarz, ale też grupa zabytków zachowanych fragmentarycznie (zabytki nr 37, 38, 39, 40 oraz 41).

Dla zabytku nr 36 z terenu Polski można wskazać jako analogie zabytek z miejscowości Święck-Strumiany (Jaskanis 2004, Ryc. 4: rząd II: zabytek trzeci od lewej). Natomiast z terenów na wschód od Polski wskazać należy na kolekcje gromadzone na Ukrainie (Nečitajlo 2001, nr kat. 1870-182; Kail', Nečitajlo 2006,

[27] Należy podkreślić, że nad głową Zbawiciela widzimy wyobrażenie ręki Boga (Dextera Dei / Dextera Domini) i ewentualnie titulus. Zabytek nr 109 ma cztery a nie trzy medaliony.

[28] Kształt tych zawieszek lepiej oddaje określenie *krzyżyki o medalionowatych zakończeniach* (*Kreuze mit medaillonförmigen Enden*, por. Mugurēvičs 1998, 85; Staecker 1999, 123).

nr 187, 189, 192). Zabytek nr 36 z Czermna w klasyfikacji Tuuli Kurisoo, to typ B.1.8.2. Analizy chemiczne emalii sugerują lokalne wytwarzanie tych egzemplarzy na Łotwie (por. Kurisoo 2021, 67-69).

Koncentracja interesujących nas krzyżyków (czyli zdobionych emalią) na terenie środkowego Podnieprza powoduje, iż jako miejsce ich produkcji określa się Kijów (Mal'm 1968, 113), poczynając od XII w. wytwarzano je prawdopodobnie także nad dolną Dźwiną (Makarov 1998, 265; Mugurēvičs 1998, 85 i n.; Spirģis 2012, Ryc. 10). Wśród omawianych zabytków zdecydowanie dominują krzyżyki z tzw. trzyłopatkowym zakończeniem. Spośród 62 egzemplarzy znanych Walentynie Mal'm aż 47 reprezentowało tę formę. Krzyżyki o okrągłych (medalionowatych) zakończeniach produkowano w dużej mierze na Łotwie (Mugurēvičs 1998, 85 i n.), o czym przekonuje także mapa ich rozmieszczenia (Staecker 1999, 122, Ryc. 19).

Omawianym tu krzyżykom sporo uwagi poświęciła ostatnio Tuuli Kurisoo, zasadniczo podtrzymując ustalenia prezentowane w dotychczasowej literaturze przedmiotu (Kurisoo 2021, 67-69).

Krzyżyk-zawieszka
zdobiony emalią, o sercowato ukształtowanych medalionach

Wśród krzyżyków zdobionych emalią wyróżnia się dwustronna zawieszka wyraźnie większa od poprzednio omówionych (zabytek nr 42). Jej ramiona mają podniesione krawędzie, co umożliwiło wypełnienie powstałych zagłębień żółtą emalią. Ramiona krzyżyka rozszerzają się ku końcowi, rozdwajając się mniej więcej w 1/3 długości. Na końcach szpiczastych rozwidleń umieszczono koliste wypustki. Rozwidlenia częściowo obejmują zamykające ramiona sercowate medaliony z niewielkimi wypustkami znajdującymi się w osi ramion. Wewnątrz medalionów wyobrażono motyw stylizowanej lilii, zwróconej środkowym płatkiem do środka[29]. W centum awersu znajduje się krzyż wykonany przy pomocy kilku pseudogranulek, z większą umieszczoną centralnie, w miejscu przecięcia ramion.

Niezwykle podobne do naszego są krzyżyki z kolekcji prywatnych zgromadzonych (najpewniej) na Ukrainie (Nečitajlo 2001, zabytek nr 190b; Kajl', Nečitajlo 2006, zabytki nr 180, 183) oraz (najpewniej) w Rosji (por. Kutasov, Seleznëv 2010, zabytki nr 31-313). Wymienione w tym akapicie zabytki pochodzą z kolekcji prywatnych, a nie z regularnych badań. Z tego powodu tak ważne są dwa krzyżyki z cmentarzyska ze stanowiska Rauši na wyspie Doles w pobliżu słynnego Daugmale na rzece Dźwina na Łotwie, z cmentarzyska datowanego na XII-XIII w. Krzyżyki zostały sklasyfikowane przez Tuuli Kurisoo jako podtyp B1.3.2. (por. Kurisoo 2021, 60, 419: katalog nr 5, zabytki nr 70-71 [nr inw. VI:146:523]; zob. też Mugurēvičs 1998, Ryc. 7: 2). Na cmentarzysku odkryto 169 grobów, zasadniczo pochówki datowane są na XI-XIII w., tylko pojedyncze na X i XIV w. (por. Šnore 1996; Gunnarssone, Oras, Talbot, Ilves, Legzdiņa 2020, 46). Na publikowanym przez Tuuli Kurisoo zabytku nie widać emalii jednak ogromne podobieństwo krzyżyka z Czermna i tych z Łotwy jest oczywiste.

Warto dodać, że z Europy wschodniej znamy także inne zdobione emalią krzyżyki o podobnie ukształtowanych – sercowatych – medalionach. Inaczej uformowana została część centralna: ma ona formę zbliżoną do kwadratu, część środkowa została wyeksponowana poprzez umieszczenie tam okręgu i centralnie położonego punktu, wokół którego znajdują się łezki. Tego typu zabytki znamy z kolekcji prywatnych, tak ukraińskich (por. np. Nečitajlo 2001, zabytek nr 190, 190a; Kajl', Nečitajlo 2006, zabytki nr 184, 186, zob. też zabytek nr 197), jak i rosyjskich (por. Kutasov, Seleznëv 2010, zabytek nr 310). Podobne krzyżyki pochodzą także ze słynnej kolekcji Bohdana i Warwary Chanienko (Hanenko, Hanenko 1899, 9, zabytek nr 244: Tabl. XXI: 244). Do tej grupy należy też zaliczyć krzyżyk z kolekcji Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej (zabytek przekazano z Urzędu Celnego, nie pochodzi z Polski a – najpewniej – z terenu Ukrainy; por. Krzemińska, Zahel 2021, zabytek nr III.151). Zabytki te są datowane na XII-XIII w.

Co ważne tego typu zabytki znamy także z badań wykopaliskowych. Wskazać należy na zabytki z Rosji, np. z miejscowości Piesocznaja nieopodal Tweru (Gatcyk 1904, 48, Tabl. IV: 6; Musin 2002, 183), Ukrainy (Goricja; por. Veremeychyk 2012, 579, Ryc. 5: 8) czy Łotwy (Daugmale; por. Mugurevič 1965, Tabl. VIII: 5). Podobne – ale nie identyczne – są zabytki z Finlandii (Räisälä, Sakkola; por. Purhonen 1987, Ryc. 4: 11-12; por. Musin 2002, 182 i n., Ryc. 11). Krzyżyki te należy odnosić do XII-XIII w. Aleksandr Musin dopuszcza możliwość, pojawienia się ich na południowo-wschodnim wybrzeżu Bałtyku w wyniku działalności misjonarskiej Kościoła Łacińskiego w XIII w. (Musin 2002, 183). Trudno zweryfikować tę

[29] Podobnie ukazana lilia wystąpiła na guzikach, datowanych na XI-XIII w., omawianych w niniejszej monografii (zob. Chudzińska, Wołoszyn 2023, katalog nr 261-263).

ostatnią tezę. Z naszego punktu widzenia istotnym jest, że omówiony tu krzyżyk należy datować na XII-XIII w. i, że posiada on analogie na terenie Łotwy. Zabytki z kolekcji sugerują obecność tego typu zawieszek także na terenach wschodniosłowiańskich.

Krzyżyk-zawieszka
w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone kolistymi medalionami,
występy medalionów łączą się ze sobą tworząc cztery koliste otwory

W świetle naszego rozeznania krzyżyk opisany w katalogu pod numerem 44, to pierwsze tego typu znalezisko z Polski. Cechą charakterystyczną tego zabytku są koliste medaliony i cztery otwory umieszczone w partii środkowej.

Podobne cztery otwory znajdują się na krzyżyku z Ukrainy, który jest przechowywany w Przemyślu (Krzemińska, Zahel 2021, nr kat. III.155.; zob. także Wyszogród: Bìbìkov, Ìvakìn, Olenič, Zocenko, Djadenko 2023, Ryc. 82: 1). W tym przypadku jednak medaliony nie są koliste a czworoboczne (inaczej uformowane jest także uszko). Wskazać można jeszcze na inny zabytek z tej kolekcji (Krzemińska, Zahel 2021, nr kat. III.152). Jest on jednak nieco większy od przedmiotu z Czermna, ma ażurowe ramiona i inaczej uformowane uszko.

Należy także zwrócić uwagę na szpile z terenów Łotwy (znane jako *Estonian double cruciform dress pins*), które w części górnej mają formę czteroliścia, w którego części centralnej widoczne są cztery otwory (tworzące kwadrat). Na samej szpili znajduje się otwór, przez który zawieszano łańcuszek – przykładem zabytek z Mārtiņsala (por. Spirģis 2008, Ryc. 155: 5). Część z owych szpil została wtórnie wykorzystana właśnie jako krzyżyki (por. Kurisoo 2021, 193 i n., Ryc. 4.22.: 6-7).

Wydaje się, że zabytek z Czermna należy uznać za tego typu przedmiot.

*

Dopiero w tym miejscu wspomnimy o zabytku nr 43. Duże, sercowate medaliony upodobniaja ten zabytek do krzyżyka nr 42. Z kolei dwa koliste otwory (w części dolnej, u styku ramienia pionowego i poprzecznego) przypominają krzyżyk nr 44 (który ma cztery tego typu otwory).

Krzyżyk-zawieszka
o rozbudowanej (rozszerzonej/pogrubionej) partii środkowej

Znaczna ilość krzyżyków-zawieszek z Europy wschodniej posiada rozszerzenie (zgrubienie) w partii środkowej. Znamy ogromną ilość zabytków tego typu. Tuuli Kurisoo sklasyfikowała je jako typ B.1.8 *crosses with dominating central part* (typ B.1.8.; por. Kurisoo 2021, 67-69, Ryc. 3.16). Na ogół rozszerzenie jest w rzucie poziomym kwadratowe (Baškov 2011, Ryc. 8: 1-10; Makarov 2009, Ryc. 65: 11-12; Krzemińska, Zahel 2021, nr kat. III.138. – III.143.; *Arheologìja Ukraïni*...2022, Ryc. na s. 380) lub rombowate (Baškov 2011, Ryc. 7: 5-7; 9: 17-18, 20-23, 25, 10: 9; Gnutova, Zotova 2000, nr kat. 1f-g; Makarov 2009, Ryc. 65: 22; Veremejčuk 2017, Ryc. 3: 3; Krzemińska, Zahel 2021, nr kat. III.157.).

W naszym zbiorze są to dwa zabytki o rozszerzeniu w formie kwadratu. Dla krzyżyka nr 45 jako analogie można wskazać krzyżyki ze zbiorów prywatnych (zgromadzonych na terenie Ukrainy; por. Nečitajlo 2001, zabytki nr 425-429, 446; Kail', Nečitajlo 2006, zabytki nr 18-19, 23, 273, 349, 353-354, 359-360, 368, 382-383, 387, 471-472, 485; tu także zabytki odzyskane w czasie kontroli celnej na granicy polsko-ukraińskiej [dziś zbiory przemyskie]: Krzemińska, Zahel 2021, zabytki nr III.138.-142), ale i z badań wykopaliskowych z Ukrainy (okolice Czernihowa: zob. Veremeychyk 2012, Ryc. 5: 14), Białorusi (Baškov 2011, Ryc. 8: 1-9), Rosji (Makarov 2009, Ryc. 65: 11-12), Bułgarii (Dončeva-Petkova 2011, Tabl. CCIV: 1310-1311). Zabytki tego typu znamy także z pogańskiej Łotwy (Spirģis 2017, Ryc. 11: 7).

Dla zabytku nr 46 wskazać należy – jako analogie – krzyżyki ze zbiorów prywatnych (zgromadzonych na terenie Ukrainy: Nečitajlo 2001, zabytki nr 430-431, 361, 355, 359-360; Kail', Nečitajlo 2006 zabytki nr 15, 43-44, 238), zabytki odzyskane przez polskie służby celne (przechowywane w Przemyślu, ale pochodzące z Ukrainy: Krzemińska, Zahel 2021, zabytki nr III.143.-144.), a także zabytki z południowej Ukrainy (monastyr św. Michała Archanioła w Bakocie – por. Nečitajlo, Rìduš 2022, rycina na str. 380; międzyrzecze Prutu i Dniestru: Mysko 2012, Ryc. 7: 16-19).

Część zabytków ma rombowatą część środkową. Dla krzyżyka nr 47 wskazać należy analogie w prywatnych zbiorach ukraińskich (por. Nečitajlo 2001, zabytki nr 266, 271-272, 269; Kail', Nečitajlo 2006, zabytki nr 334, 392; por. zabytki z Ukrainy odzyskane przez polskie służby celne – Krzemińska, Zahel 2021,

zabytki nr III.135-136). Z kolei dla krzyżyka nr 48 wskazać należy na następujące krzyżyki: Nečitajlo 2001, zabytek nr 430; Kail', Nečitajlo 2006, zabytki nr 324, 352; Baškov 2011, Ryc. 7: 5-7; 9: 17-18, 20-23, 25, 10: 9; Gnutova, Zotova 2000, nr kat. 1f-g; Makarov 2009, Ryc. 65: 22; Veremejchuk 2017, Ryc. 3: 3; Krzemińska, Zahel 2021, nr kat. III.157.

Większość omawianych tu zabytków ma proste ramiona, niektóre jednak posiadają na ramionach zgrubienia. Tego typu przedmioty znamy z Czermna. Dla krzyżyka nr 49 można znaleźć analogie w kolekcjach ukraińskich (Nečitajlo 2001, zabytki nr 440, 261b; Kail', Nečitajlo 2006, zabytki nr 9, 12, 256, 291, 375, 417-418). Z kolei dla krzyżyka nr 50 można wskazać na następujące zabytki: Nečitailo 2001, zabytki nr 405, 406; Krzemińska, Zahel 2021, zabytek nr III.136.

Dla – zachowanego w niewielkim stopniu – krzyżyka o ramionach w formie owalu (krzyżyk nr 51) analogiami są zabytki z kolekcji ukraińskich (Nečitajlo 2001, zabytek nr 185 [tu jednak środek ma formę rombu]; Kail', Nečitajlo 2006, zabytek nr 32, 41) oraz krzyżyk z Minino na północy Rosji (Makarov 2009, Ryc. 66: 6).

Należy również wspomnieć o trzech kolejnych zabytkach (krzyżyki nr 52, 53 oraz 54). Ciekawy jest zwłaszcza egzemplarz opisany jako zabytek nr 53. Uwagę zwracają półkuliste wypukłości na awersie. Jako analogię wskazać należy na zabytek z północy Rusi, z okolic jeziora Białego nieopodal Biełoozierska (Kudrjašov 2008, Ryc. 4: 2) czy np. z Minino (Makarov 2009, Ryc. 65: 9). Bardzo podobne do naszego zabytku są krzyżyki z jednej z ukraińskich prywatnych kolekcji (por. Kail', Nečitajlo 2006, nr kat. 815).

Krzyżyk-zawieszka
o równych, kolistych w przekroju ramionach i niewyodrębnionym uszku

Zdecydowana większość krzyżyków posiada osobne uszko umożliwiające przeciągnięcie przezeń łańcuszka czy rzemienia celem zawieszania na szyi. Zabytek skatalogowany pod numerem 55 nie ma uszka, zostało ono zastąpione otworem w górnej części ramienia pionowego. Same ramiona są niezdobione.

Krzyżyk przypomina niektóre zabytki kamienne (por. Nečitajlo 2001, nr kat. 288, 311, 312), wskazać można jednak także na formy metalowe. Dobre analogie pochodzą ze zbiorów z Ukrainy (Nečitajlo 2001, nr kat. 191, 195, 199 [brak części ramienia górnego]; Kail', Nečitajlo 2006, nr kat. 527, a zwł. 528, 553, 561, 563 [brak części górnej], 571 [brak części górnej], 582, 585). Tego typu krzyżki znamy także z Bułgarii (por. Dončeva-Petkova 2011, typ 1.4.2.1.1., zabytki nr 678, 679, typ 1.4.2.1.2., zabytki nr 699, 700).

Proste
krzyżyki-zawieszki

Jako osobną grupę zestawiono metalowe (brązowe lub ołowiane), proste, niezdobione krzyżyki-zawieszki o stosunkowo niewielkich rozmiarach (ok. 3,0 x 3,0 cm), bez zgrubienia w partii środkowej czy też na ramionach (krzyżki-zawieszki nr 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65). Krzyżyki te nie posiadają osobnego, specjalnie wyodrębnionego uszka (niekiedy do zawieszania służył otwór przewiercony w górnym ramieniu zabytku). Podobne krzyżyki znamy z kolekcji muzealnych (w tym prywatnych, zgromadzonych zapewne w Ukrainie – por. Nečitajlo 2001, zabytki nr 191-200 [opisane jako ołowiane]; Krzemińska, Zahel 2021, nr kat. III.144. – nr lat. III. 146.; kolekcja Muzeum Narodowego w Warszawie – zob. Kruk, Sulikowska-Gąska, Wołoszyn 2006, zabytek nr II.2.). Występują one również na stanowiskach archeologicznych z terenu Bułgarii [por. Dončeva-Petkova 2011, Tabl. CXLVI, CXLVII), ale i Ukrainy (Dźwinogród – por. Gupalo 2014, Ryc. 46: 5; Wyszogród – por. Bibìkov, Ìvakìn, Olenič, Zocenko, Djadenko 2023, Ryc. 31: 1 oraz 132: 12 [metal kolorowy]) oraz Rosji (Nowogród – por. Pokrovs'kaja, Stepanov, Singh 2017, Ryc. 5: 7-8 <warstwa z XI - pocz. XII w.; Minino I – por. Makarov 2009, Ryc. 65: 14-17; okolice Suzdala – por. Chugaev, Merkel, Zaytseva 2020, Ryc. 1).

Jak wskazano tego typu proste krzyżyki z Nowogrodu datowane są dość wcześnie (na XI-XII w.). Wydaje się jednak, że bezpieczniej będzie datować omawiane w tym punkcie zabytki z Czermna szerzej, tj. na XI-XV w.

Rzecz jasna trudno upierać się, że zwłaszcza tego typu proste krzyżyki były zabytkami sensu *stricte* prawosławnymi. Gdyby odkryto je w Gnieźnie czy Pradze z pewnością nie uznalibyśmy ich za import z Rusi (na temat tego typu niezbyt charakterystycznych krzyżyków – typ. 1.1.1. – zob. Staecker 1999, 82-85).

*

Krzyżyk nr 66 jest zapewne trójlistnym (trójłopatkowym) zakończeniem ramienia krzyżyków, które rozwinęły się z 4 wariantu tzw. krzyżyków skandynawskich. W ich przypadku w każdym z listków (łopatek) znajdowało się kółeczko, a kształt samego krzyżyka podkreślała podniesiona nieznacznie krawędź. Krzyżyki tego typu datowane na wiek XII mają liczne analogie na terenie obwodów suzdalskiego, kijowskiego i moskiewskiego oraz na Łotwie (zob. Kutasov, Seleznëv 2010, 80, poz. 79 [tam dalsza literatura]; zob. także Savickij 2023, 43 i n., Ryc. 6: 1-2).

W formie niekompletnej zachował się również krzyżyk nr 67, któremu brakuje obu stron ramienia poziomego, odłamanych u nasady. Ramię pionowe rozszerza się trapezowato ku zakończeniom o nieznacznie zaokrąglonych krawędziach. Część środkowa jest pogrubiona, wieloboczna, a na jej odwrociu znajduje się liniowy, wypukły krzyż, zapewne pełniący funkcję wzmocnienia. W górnej części ramienia pionowego wyraźnie rysuje się kilka widocznych, wypukłych punktów, których układ przypomina schematyczny obraz twarzy. Sama forma krzyża przypomina krzyże typu skandynawskiego. Stąd wydaje się, że zabytek można datować na wiek XII-XIII, nie później (por. także uwagi w przyp. 2).

Krzyżyk nowożytny

Wśród omawianych znalezisk znalazł się fragment krzyżyka (zabytek nr 68**)**, którego forma wskazuje na jego zdecydowanie młodsza metrykę – okres nowożytny, a w uściśleniu wiek XVII, chociaż nie dysponujemy żadnymi analogiami do tego znaleziska. Przedmiot pierwotnie miał postać krzyża łacińskiego o ramionach poziomych zakończonych zgrubieniami imitującymi pąk (?). Częściowo zachowany otwór w ramieniu pionowym wskazuje, że na krzyży znajdowała się odlana oddzielnie figurka Chrystusa mocowana przy pomocy bolca umieszczonego na jej odwrociu. Na obecność Ukrzyżowanego wskazuje również ryty napis umieszczany zazwyczaj na tabliczkach mocowanych nad jego głową – IN / [R I] (skrót Iesus Nazarenus [Rex Iudaeorum]).

POZOSTAŁE DEWOCJONALIA

Metalowa ikonka

Publikowana tutaj metalowa ikonka (zabytek nr 69) jest niezwykle podobna do tej odkrytej na majdanie grodziska w trakcie badań archeologicznych prowadzonych w Czermnie w roku 1977. Ikonka z badań Jana Gurby została wykonana z kamienia[30], być może pierwotnie była oprawiona w metal co umożliwiało np. jej noszenie na szyi (na temat zabytku z badań 1977 zob. Michalik, Wołoszyn 2016 [tu starsza literatura przedmiotu]). Analizowany tu zabytek także nie posiada zawieszki umożliwiającej jego noszenie. Na metalowej ikonce przedstawiono Chrystusa (*en face*, w półpostaci), który w lewej ręce trzyma Ewangelię, a prawą wykonuje gest błogosławieństwa. Omawiana ikonka jest, jak już wspomniano, niezwykle podobna do tej odkrytej w 1977 r., z tą różnicą, że na tamtym zabytku wyraźnie widzimy litery IC / XC, a znalezisko z Czermna jest beznapisowe.

Rzecz jasna z terenu Bizancjum i Rusi znamy setki kamiennych ikonek (Kalavrezou-Maxeiner 1985; Nikolaeva 1983)[31], podobne wyobrażenie Zbawiciela do tego z Czermna spotykamy na kamiennych ikonkach z XIV-XV wieku (por. Nikolaeva 1983, nr kat. 119, 371, Tabl. 22: 2, 61: 1), a także z XIII w. (Nikolaeva 1983, 116, 148, nr kat. 266, Tabl. 46: 8). Na Rusi ikonki wykonywano także z metalu (por. Nečitajlo 2012).

Omawiany tu zabytek należy ostrożnie datować na XIII (XIV [?]) w.

Skrzydło brązowej ikonki z przedstawieniem świętych Borysa i Kosmy

Analizowany tu zabytek (nr 70) został rozpoznany przez Aleksandra Musina w toku przygotowywania pierwszej większej wystawy o Czermnie (z roku 2012).Wskazał on, że chodzi tutaj o skrzydło ikonki z wyobrażeniem świętych Borysa i Kosmy. Brakujące skrzydło nosiło zapewne wyobrażenie Gleba i Damiana (por. Musin 2012).

[30] Zabytek poddano badaniom petrograficznym, które jednak nie pozwoliły dokładne nazwać skały, z której go wykonano. Określono ją ogólnie jako metamorficzną, o dużej zawartości wollastonitu (Michalik, Wołoszyn 2016, 555-564).

[31] Tego typu zabytki znamy także z dzisiejszej Polski (Bełżec, Chełm, Przemyśl; por. Buko, Dzieńkowski, Gołub, Kruk, Michalik, Musin, Osipowicz, Rafalska-Łasocha, Wołoszyn 2021).

Borys i Gleb to jedni z najbardziej popularnych książąt, a zarazem świętych na Rusi[32], ich wyobrażenia znamy także z zabytków staroruskich, przede wszystkim enkolpionów (w klasyfikacji Gali Korzuchiny i Anny Peskowoj [Korzuhina, Peskova 2003, 86-94] typ II.3.1.). Nie znamy tego typu zabytków z Czermna (o enkolpionach typu borysoglebskiego zob. Dzieńkowski, Wołoszyn 2012). Zapewne byli uznawani nie tylko za wojowników, ale i uzdrowicieli.

Dwaj zmarli na przełomie III i IV wieku bracia św. Kosma i Damian zasłynęli jako święci lekarze (nie popierający opłat za niesioną pomoc) i byli bardzo często przedstawiani w sztuce chrześcijańskiej, w tym kręgu prawosławnego (por. Kruk 2021, zabytek nr 43, zwłaszcza strony 571-575 [tu obszerna literatura przedmiotu]).

Skrzydełka brązowych ikonek zdobionych wyobrażeniem świętych znamy z wielu kolekcji muzealnych (np. słynna kolekcja Bogdana Chanienko i jego żony Warwary; por. Hanenko, Hanenko 1899-1900, t. II, zabytki nr 313-314, 316-317), ale i formowanych współcześnie (Nečitajlo 2001, zabytki nr 586, 590). Z Białorusi znamy kilka tego typu przedmiotów, odkryto je w trakcie badań archeologicznych na terenie Nowogródka, Pińska i Połocka (datujemy je na XII-XIII w.; por. Baškov 2011, 65 i n., Ryc. 46).

Zabytek niezwykle podobny do ikonki z Czermna to skrzydełko ikonki z kolekcji uformowanej na terenie Ukrainy w 2012 r. (Nečitajlo 2012, zabytek nr 401). Po jednej stronie widzimy wyobrażenie św. Kosmy a po drugiej św. Borysa (jednoznacznie dowodzą tego litery towarzyszące postaciom świętych).

*

W tym miejscu należy wspomnieć destrukt – być może tego samego rodzaju – skrzydła ikonki (zabytek nr 71).

Znak pielgrzymi

Wykonany ze stopu cynowo-ołowiowego znak (zabytek nr 72), to niewielki przedmiot w formie prostokątnej plakietki o wymiarach 27,5 x 21 mm. Nie zachowały się uszka, które takie przedmioty zazwyczaj posiadały, a które służyły przyczepieniu plakietki do odzieży. Do przymocowania naszego znaku użyto otworu przebitego w płytce w okolicach głowy świętego Piotra, co z kolei może wskazywać na długie używanie tego egzemplarza.

Znaki z przedstawieniem świętych Piotra i Pawła bito w kilku wersjach. W kontekście znalezisk na terenie Polski interesują nas dwie odmiany. Kompozycja jednej z nich jest bardziej rozbudowana, bogatsza w szczegóły, zwykle też staranniej odwzorowana. Świętych ukazano w półpostaci, rozdzielonych ferulą, świętego Piotra z kluczem, a Pawła z mieczem. Wzdłuż krawędzi, po zewnętrznej stronie ramki otaczającej przedstawienie znajduje się napis: SIGNA APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

Drugi typ, do którego należy nasze znalezisko, jest bardziej uproszczony. Sylwetki świętych ukazano w sposób bardzo schematyczny. Obaj trzymają podobne, duże klucze zwrócone piórami do wnętrza. W naszym przypadku warto poświęcić więcej uwagi samemu pastorałowi, który poza papiestwem symbolizuje również Kościół jako wspólnotę wiernych. Mimo małych rozmiarów zadbano o umieszczenie na nim wielu szczegółów, jakby twórca chciał odwzorować konkretny obiekt. Wieńczący krzyż, w typie kawalerskiego, ma kolisty środek, a jego dolne ramię sprawia wrażenie kulistego, co być może nawiązuje do kulistych okuć zakończeń laski. Poniżej zaznaczono trzy głębokie nacięcia, które są zapewne kulistymi pogrubieniami. Ukośne nacięcia w dolnej części pozwalają domyślać się tam obecności wici (?). Byłaby to zatem nawiązaniem do krzyża kwitnącego czy drzewa życia. Takie bogactwo szczegółów, zauważalne również w odniesieniu do kluczy (zob. katalog), przy absolutnie schematycznym potraktowaniu postaci ludzkich jest uderzające. Wydaje się, że w przypadku tego przedstawienia skupiono się przede wszystkim na symbolach, względnie twórca matrycy według, której odlano znak, otrzymał polecenie odtworzenia konkretnych przedmiotów, przy zupełnym braku danych odnośnie postaci.

Znak był dowodem odbycia pielgrzymki do Rzymu, gdzie znajdowały się groby obu świętych. Kiedy w XII w. większym zainteresowaniem pielgrzymów niż Rzym stał się grób świętego Jakuba w Santiago de Compostella papież Innocenty III w roku 1199 wydał rozporządzenie odnośnie bicia znaków pielgrzymich

[32] Byli to synowie księcia ruskiego Włodzimierza, ich imiona chrzestne to Roman i Dawid. Z woli Włodzimierza Borys panować miał w Rostowie, a Gleb w Muromie. Po śmierci ojca (1015) bracia zostali zamordowani z polecenia Światopełka, choć szczegóły wydarzeń nie są jasne, być może miał w tym udział i Jarosław Mądry, na którego panowanie przypadają zresztą początki kultu braci. Kanonizacja Borysa i Gleba nastąpiła w 1072, centrum kultu był Wyszogrod koło Kijowa, gdzie 1072 spoczęły ich szczątki, w 1115 r. konsekrowano tu, nowowybudowaną, kamienną cerkiew. Borys i Gleb byli pierwszymi świętymi narodowymi Rusi, liczne żywoty braci służyły m.in. potępieniu walk w rodzinie książęcej, ich postaci są częstym tematem sztuki staroruskiej (Poppe 1983).

z wizerunkami świętych Piotra i Pawła, które przyciągały pątników. Istotnie w wieku XIV ich liczba była już pokaźna. Obecnie można je znaleźć w wielu kolekcjach muzealnych na Zachodzie Europy (Spencer 1988, 248 i n.)[33], chociaż zwykle są to jego inne warianty niż znalezisko z Czermna. Znak najbardziej zbliżony do omawianego (jednak bez napisu) znaleziono w Anglii na terenie Oxfordshire. Zabytek ten jest datowany na XII-XIV w.[34].

Z Polski jest nam znana tylko jedna plakietka z przedstawieniem obu świętych w wersji z napisem wzdłuż krawędzi. Została znaleziona we Wrocławiu na Nowym Targu (Kaźmierczyk, Lodowski 1963, 281, Ryc. 6; Wachowski 2005, 109 i n., Ryc. 3: a).

Omawiany tu znak pielgrzymi trafił do zbiorów muzealnych jako dar osoby prywatnej, nie ma zatem pewności czy na pewno można go wiązać z Czermnem. Miejsce znalezienia jest o tyle istotne, że zabytek jest świadectwem pielgrzymki do Rzymu, siedziby głowy kościoła łacińskiego, traktowanego przez prawosławie wrogo (zwłaszcza po schizmie w 1054 r.). Być może jest to przesłanką by datować zabytek później, najwcześniej na wiek XIV i łączyć jego obecność z okresem panowania na Rusi Halickiej Jerzego II Trojdenowicza (1325-1340), albo dopiero wraz z opanowaniem Rusi Halickiej przez króla (katolickiej) Polski Kazimierza Wielkiego (1333-1370). Pewną wskazówką chronologiczną może być kształt kluczy, ale nie dysponujemy ich analogiami dla Włoch w tym okresie. Możemy jedynie odwołać się do analogii węgierskich. Zbliżone uchwyty mają tam klucze z wieku XIV (Temesváry 1960, 203, Ryc. 55: 1, 4, 10).

Plakietka z węzłem Salomona

Kolejny analizowany tu zabytek (nr 73) trafił do zbiorów muzeum w Tomaszowie dzięki prywatnemu ofiarodawcy w roku 2011 r.

To niewielka prostokątna płytka zaopatrzona w dwa koliste otwory umieszczone bliżej narożników jednego z krótszych boków. W jej centrum znajduje się, wykonany w wysokim reliefie, znak przypominający tzw. węzeł Salomona. Figura ma formę równoramiennego krzyża o zaoblonych zakończeniach ramion, wewnątrz której umieszczono krzyż nawiązujący do swastyki, z tą różnicą, że załamania znajdują się nie na końcach ramion, a w niewielkiej od nich odległości i łączą się z wcięciami ramion krzyża zewnętrznego. Figura nie jest ustawiona pionowo, a nieco ukośnie.

Klasyczny węzeł Salomona tworzą dwie pętle, połączone podwójnym przeplotem, którego wewnętrzne krawędzie układają się w krzyż. Podobieństwo do tej figury jest zatem duże i znaczeniowo można je uznać za tożsame.

Węzeł Salomona jako swego rodzaju forma labiryntu i w wierzeniach przedchrześcijańskich pełnił rolę znaku apotropaicznego. W ikonografii chrześcijańskiej pojawia się od IV w. jako znak chroniący przez złem. Jako zamknięty węzeł jest niedostępny dla szatana, a zarazem jest dlań rodzajem pułapki którą pełnił krzyż w jego wnętrzu. Był też węzeł symbolem raju zamkniętego ze Starego Testamentu, czyli Edenu (Niwiński 2020, 136, 138, zwłaszcza przyp. 15).

Chociaż węzeł Salomona pojawia się w sztuce chrześcijańskiej np. na mozaikach czy w wyobrażeniach Raju (Nowiński 2020, 135, 138, Ryc. II.7, II.11), to nie jest mam znana drobna plastyka z tym przedstawieniem. Plakietka prawdopodobnie była gdzieś przywieszana, na co wskazuje obecność otworków. Zapewne pochodzi z XI-XIII w.

Fragment łańcucha

Fragment łańcucha z wplecionym weń krzyżem (zabytek nr 74) jest prawdopodobnie częścią jednego z łańcuchów służących do zawieszenia świecznika / lampy lub kadzielnicy. Zachowany odcinek ma 230 mm długości, w tym sam krzyżyk – 53 mm. Ten ostatni wykonano w typie krzyża łacińskiego. Jego ramiona rozszerzają ku końcom, bardziej trójkątnym w przypadku ramienia pionowego i silnie zaoblonym w przypadku poziomego. Ramię pionowe kończy się uszkami, przez które przewleczono ogniwa łańcucha. Ze względu na rozmiary krzyża można przypuszczać, że pierwotnie łańcuchy były stosunkowo długie i podtrzymywały raczej duży świecznik w typie polikandylionu (πολυκάνδηλον), znany już kościołach późnorzymskich/ wczesnobizantyńskich (por. Ferrazzoli 2012, zwł. s. 295, Tabl. 7 [zabytek z VII w.]) zwanego na Rusi chorosem

[33] Por. także: https://www.pilgerzeichen.de/pilgerzeichen?no_cache=1&tx_jomuseo_pi1009%5Baction%5D=list&tx_jomuseo_pi1009%5Bcontroller%5D (data dostępu: 3.10.2024).

[34] Por. https://finds.org.uk/database/artefacts/record/id/1005081 (data dostępu: 3.10.2024).

(*xopoc*). Sama forma krzyżyka jest prosta i raczej niespotykana wśród krzyży-zawieszek. Najbliższą doń analogią, jeśli chodzi o formę ramion, jest krzyżyk znaleziony w obwodzie briańskim, datowany na XI-XII w., reprezentujący wariant 6 według Kutasowa i Selezniowa (trzy zakończenia ramion mają formę trójkątną; por. Kutasov, Selezněv 2010, 103). W naszym przypadku takie zakończenia można by przypisać ramieniu dłuższemu. Natomiast jeśli chodzi o sposób formowania ogniwek, to podobne występowały w wieku XV (zob. Krabath, 2001, t. 2, 518, poz. XXIV.1, Tabl. 104: 1; dość podobny łańcuch z krzyżykiem znany jest z Kijowa, por. Borovskij, Sagajdak 1985, Ryc. 4: 4), ale przytoczone przykłady nie wykluczają ich wcześniejszej metryki.

Wydaje się, że zabytek można datować szeroko na XII-XV w.

INNE ZABYTKI ZWIAZANE Z CHRZESCIJANSTWEM (W TYM ZWIĄZANE Z PIŚMIENNICTWEM I ZE SZTUKĄ PISANIA)

Łyżeczka

Kolejny zabytek omawiany w tym rozdziale to fragment małej łyżki wykonanej z metalu kolorowego (zabytek nr 75).

Rzecz jasna drewniane łyżki są znane z wielu obszarów średniowiecznej Europy – także z terenu dzisiejszej Polski (por. Marciniak-Kajzer 2020, 294-296). Chodzi o stosunkowo częste znaleziska, np. we Wrocławiu (plac Nowy Targ) znaleziono aż 64 fragmenty drewnianych łyżek (Szajt, Wieczorek-Kańczura 2018, 382). Drewniane łyżki znamy także z Rusi: z Nowogrodu pochodzi ich ponad 650 (por. Kolchin 1989, 63-66, Tabl. 58-60, 147, 222-223). Łyżki / łyżeczki znamy też z wielu stanowisk grobowych Rusi, np. ze słynnego pochówku nr 110 z Kijowa (Karger 1958, 176, Tab. XVII [egzemplarz kościany]).

Dużo rzadziej spotykamy łyżki wykonane z metali kolorowych (Marciniak-Kajzer 2020, 294-296; Szajt, Wieczorek-Kańczura 2018, 338).

Specyficzną kategorią tych zabytków są miniaturowe łyżeczki (metalowe, często wykonane ze srebra). Ponad sto tego typu zabytków znamy z terenów zasiedlonych w wiekach średnich przez Bałtów oraz z Rusi Kijowskiej (por. Musin, Stepanov 2007; Kurisoo 2021, 151 i n.; Kuznecova, Sobolev, Spirģis 2022; Spirģis, Kuznetsova, Sobolev 2022).

Łyżeczkę z Czermna w ostatnio zaproponowanej klasyfikacji (por. Kuznecova, Sobolev, Spirģis 2022) można zaliczyć do grupy I, typ 1 (odlewane [z metali kolorowych] łyżki-zawieszki o miseczce [nabierce], tzn. o łezkowatej formie nabierki [*подвески-ложки с каплевидным черпалом*]), czyli takiej której zrzut poziomy nie jest owalny a zaostrzony (por. Kuznecova, Sobolev, Spirģis 2022, 149 i n., Ryc. 1: 1-4). Tego typu zabytki są datowane na XI-XIII w.

Znaczna część łyżeczek funkcjonowała w charakterze zawieszek (dowodzi tego otwór do zawieszania w górnej części uchwytu – por. Gurevič 1981, Ryc. 84: 1), na części umieszczono napisy o treści religijnej (chrześcijańskiej). Łyżeczki zwykle uważa się za związane z prawosławiem, z przyjmowaniem eucharystii pod dwiema postaciami (chleba i wina; por. na ten temat Musin, Stepanov 2007; Kurisoo 2021, 151 i n.; Kuznecova, Sobolev, Spirģis 2022; Spirģis, Kuznetsova, Sobolev 2022; na temat łyżeczek przy udzielaniu komunii w Bizancjum zob. Taft 1996; na temat srebrnych łyżek bizantyńskich zob. Hauser 1992; 2024).

Miniaturki to przedmioty zmniejszone w takim stopniu, iż uniemożliwia to ich praktyczne zastosowanie (zgodne z funkcją wyrobu o normalnych rozmiarach), co odróżnia je od przedmiotów małych, tj. o zmniejszonych rozmiarach, jednak umożliwiających wykorzystanie analogiczne, jak wyroby o „zwykłej" wielkości (por. Beilke-Voigt 1995). Definicja ta pozwala rozróżnić np. miniaturowe i „prawdziwe" topory, jednak w przypadku łyżeczek nie jest to tak oczywiste (wszak nawet bardzo małe łyżeczki mogły przecież służyć do dosypywania np. ziół itp.).

Należy przyznać, że łyżeczka z Czermna jest nieco większa od miniaturek zestawionych w cytowanych powyżej opracowaniach Robertsa Spirgisa, Walentina Kuzniecowa oraz Władisława Sobolewa. Brak na niej napisów czy wyobrażeń o charakterze religijnym. Niemniej jednak – pamiętając o powyższych zastrzeżeniach – uznajemy omawiany przedmiot za zabytek związany z chrześcijaństwem.

Rylce do pisania (stilusy)

Dwa przedmioty – zachowane fragmentarycznie – można zaliczyć do stilusów, a zatem przedmiotów służących do pisania (rycia liter; zabytki nr 76 oraz 77).

Stilusy wykonywano z żelaza brązu czy kości. Koniec służący do pisania był zaostrzony, natomiast druga część na ogół rozszerzała się łopatkowo (por. niżej). W starożytności podobne przedmioty nazywano *stilos* (greka) lub *stilus* (łacina). Były one powszechne, tak w łacińskiej, jak i prawosławnej części średniowiecznej Europy.

Znaleziska z Rusi przeanalizował Aleksandr Miedwiediew w artykule z roku 1960. Punktem wyjścia w jego studium był materiał pozyskany z Nowogrodu. Stilus (писало [ros.]) służył do wykonywania notatek na drewnianych deseczkach, ale i na korze brzozowej[35]. Miedwiediew wymienia 50 stilusów z Nowogrodu, z pozostałych stanowisk Rusi znanych mu było dalszych 66 zabytków (razem 117). Odkryto je na terenie trzydziestu grodzisk (nie były mu znane rylce z terenów wiejskich; por. Medvedev 1960, 63, Tab. I-II [tu pełny wykaz znalezisk]). W niektórych przypadkach stilusy zachowały się w futerałach wykonanych z materiału organicznego (Medvedev 1960, Ryc. 2: 2, 3: 10). Zakłada się, że były one noszone przez średniowiecznych skrybów przytroczone do pasa.

Na 117 stilusów z Rusi, większość (82) wykonano z żelaza, 30 z brązu (lub innych metali kolorowych), a 5 z kości. Za podstawę podziału typologicznego rylców posłużył sposób uformowania części górnej, a datowanie poszczególnych typów bazuje na dendrochronologii nawarstwień Nowogrodu (choć Aleksandr Miedwiediew podkreśla, że datowanie zabytków spoza Nowogrodu nie przeczy danym z północnej Rusi; por. Medvedev 1960, 73).

Zabytek nr 76 z Czermna należy zaliczyć do wariantu 2 typu 5, mającego w części środkowej umieszczony centralnie otwór w kształcie krzyża. Miedwiediew opublikował dwa tego typu zabytki: z miejscowości Wityczew, na południe od Kijowa (Medvedev 1960, Ryc. 5: 7) oraz Dźwinogrodu nieopodal Lwowa (Medvedev 1960, 76). Zabytki te odnosi do XII-XIII w. (Medvedev 1960, 76).

Zabytek nr 77 należy zaliczyć do typu XIII, tzn. rylców z łopatką w formie odwróconego trójkąta (proste boki łopatki tego typu wyraźnie odróżniają się od zaokrąglonych – jak np. Medvedev 1960, Ryc. 5: 5). Miedwiediew wymienia dziewięć rylców typu XIII (m.in. z Nowogrodu, Wołkowyska, Czernihowa) i datuje ten rodzaj zabytków na XII-XIV w. (Medvedev 1960, 78 i n.).

Do analizy rylców-stilusów z Nowogrodu wróciła Bronisława Owczinnikowa w roku 2000. Bazując na znacznie większej liczbie zabytków z Nowogrodu (200 egz.) wydzieliła 19 typów, przy czym zwłaszcza rozbudowała klasyfikację rylców takich jak zabytek nr 78 z Czermna. Uznała, że najważniejszym w tym przypadku jest nie kształt całej łopatki, a wycięcia w formie krzyża. W ten sposób wydzieliła typ 5, a w jego ramach trzy warianty. Nasz rylec należy zaliczyć do wariantu b (б). Owczinnikowa datuje ten wariant na XII-XIII w., zwraca jednak uwagę że sposób uformowania łopatki jest podobny do form z XIII-XIV w. Najważniejsze, że uznaje ona rylce z otworem w formie krzyżyka za związane z działalnością duchownych (por. Ovčinnikova 2000, 50 i n., Ryc. 18).

Drugi z zabytków z Czermna (nr 79) należy do typu 13 w klasyfikacji Bronisławy Owczinnikowej, która datuje ten typ (10 egz. z Nowogrodu) na XII-XIV w. (Ovčinnikova 2000, 57, Ryc. 11). Warto jeszcze dodać, że dla rylca zdobionego znakiem krzyża dobra analogia pochodzi z Białorusi, z Brześcia (zob. *Arheologìja Belarusì* 2000, Ryc. 134: 15; Kučinko, Ohrìmenko, Savic'kij 2008, Ryc. 12: 2), a także Łucka na Wołyniu (Kučinko, Ohrìmenko, Savic'kij 2008, Ryc. 8: 1) i innych ośrodków Rusi Halickiej (Kučinko, Ohrìmenko, Savic'kij 2008, Ryc. 11: wiersz dolny, zabytki 3 i 7 od lewej)[36].

Mieczyki

Cztery zabytki (nr 78, 79, 80, 81), to zachowane w całości lub we fragmentach miniaturowe miecze. Miniaturyzacja przedmiotów to fenomen znany w archeologii Europy, tak pradziejowej, jak i wczesnośredniowiecznej (por. np. Beilke-Voigt 1995). Wśród wczesnośredniowiecznych zabytków tego typu spotykamy także militaria – topory (por. Panasiewicz, Wołoszyn 2002; Kucypera, Pranke, Wadyl 2010), ale i miniaturki mieczy. Na ogół uznawane są one za rodzaj zabawek, w ten sposób klasyfikuje je Mark A. Hall (2014, 44-46).

W archeologii Bizancjum, ale i Rusi Kijowskiej przedmioty te są jednak uznawane za elementy zapięć ksiąg (liturgicznych, Biblii).

[35] W przypadku notatek na woskowanych deseczkach łopatka służyła do pocierania powierzchni dzięki czemu rozgrzany wosk umożliwiał zacieranie poprzedniego wpisu; zdaniem rosyjskiego autora typ XV – pozbawiony owej łopatki – służył do sporządzania notatek na korze brzozowej.

[36] Michaiło Kuczinko wspomina o rylcu z Gródka nad Bugiem (Kučinko 2008, Ryc. 39: 9) – o ile wiemy brak tego typu zabytku z tego stanowiska. Na temat stilusów z Rusi zob. ostatnio Lokajčik, Ohrìmenko, Potrapeljuk 2023, 95-111, Ryc. 30-60.

Mieczyki-miniaturki z Czermna znajdują ścisłe odpowiedniki w materiałach z Chełma (dwa zabytki; por. Chudzińska, Wołoszyn 2019, 244, Ryc. 8.2.7.). Podobne zabytki znamy np. z Kijowa (Borovskij, Sagajdak 1985, Ryc. 4: 1; *Desiatynna Virgin church*…1996, 198, Ryc. 38; Ìvakìn, Ìvakìn, Bibikov, Baranov, Zocenko, Čmìl', Olenič 2017, Ryc. 6: u góry po prawej; Ìvakìn, Kozjuba 2023, Ryc. 243: 4), Starej Rjazani (Strikalov 2014, Ryc. 19: 14-16), Bukowiny (Voznij, Mihajlina, Pivovarov 1997, Ryc. 2: 8), Czernihowa (Černenko 2016, Ryc. 4: 8, 10). Znamy je także z Bałkanow, np. z bulgarskiej Pliski (Henning 2007, 676, Tabl. 6: zabytek nr 67), ale i obszarów bizantyńskich (terenów Cesarstwa, zamieszkałych przez ludność greckojęzyczną), osiedli położonych w Anatolii, jak np. Boğazköy (osada upadła w 2. poł. XI w.; por. Böhlendorf-Arslan 2012, 357 [mieczyki], 367 [datowanie], Ryc. 7: 6-7)[37].

Elementy zapięcia ksiąg

Taką funkcję przypisano 12 znaleziskom przypominającym klamry/sprzączki (zabytki nr 82-93). Są to niewielkie przedmioty, które, jak się wydaje, w połączeniu z mieczykami lub haczykami, służyły do zapinania ksiąg[38]. W wiekach średnich były to przede wszystkim Biblia i inne księgi liturgiczne, stąd omawiane tu egzemplarze można uznać za zabytki związane z chrześcijaństwem.

W prezentowanym zbiorze występują egzemplarze dwóch typów. Liczniejszy, do którego można zaliczyć 9 zabytków, to zapięcia w typie używanych w świecie kultury bizantyńskiej. Mają dwudzielne ramy (poza zabytkiem nr 93). Część przednia jest mniej lub bardziej kolista, z dużym otworem wewnątrz (na włożenie mieczyka) i dużym występem w osi zapięcia (najczęściej kolistym w rzucie poziomym), również z otworem, który prawdopodobnie służył do zaczepiania haczyka drugiej części zapięcia. Część tylna jest czworoboczna, o bokach krótszych zwykle wgiętych łukowato do wnętrza i dłuższych różnej długości. Wnętrze czworoboku jest puste, owalne lub prostokątne. Przez tylne ramię tej części przeciągano rzemień. Wspomniany wyżej jako wyjątek zabytek nr 93 ma ramę jednodzielną, ale skonstruowaną na tej samej zasadzie, jak w przypadku egzemplarzy dwudzielnych, stąd potraktowano go łącznie z okazami dwudzielnymi. Jego część tylna jest kilkakrotnie wygięta, zaopatrzona w wydatne, prostokątne występy umieszczone na końcach odcinków ramy skierowanych na zewnątrz.

W zespole zwraca uwagę jeszcze jeden zabytek nr 91, z prostokątną częścią tylną, stosunkowo masywny i niestarannie wykonany.

Drugą grupę stanowią dwa zapięcia jednodzielne, D-kształtne, gdzie brzuszek D jest silnie wydęty, a trzonek (o przekroju czworobocznym) szerszy, z zaakcentowanymi występami na końcach (służył do zaczepienia rzemienia; por. zabytki nr 82-83). Z omawianych właśnie zabytków egzemplarz nr 83 ma kolisty występ, podobnie jak zapięcia typu bizantyńskiego. Niestety do tych dwu przedmiotów nie udało się znaleźć analogii, jednak niewielkie rozmiary, obecność występu z przodu oraz szerokie, płaskie tylne ramię ramy nie wyklucza zastosowania ich w charakterze zapięć do ksiąg.

Zabytki podobne do zapięć typu bizantyńskiego znamy z Chełma (Dzieńkowski 1998, Ryc. 2: 2), Nowogródka (Gurevič 1981, Ryc. 69: 9), z zachodniego Wołynia (por. Kučinko, Ohrìmenko, Savic'kij 2008, Ryc. 9: 13), z Grigoriwki, w obwodzie kijowskim (Mocja, Kovalenko, Petrašenko 1997, 134 i n., Ryc. 54: 18, 19), ale i obszarów, położonych znacznie dalej na wschód, np. okolic Włodzimierza nad Klaźmą, stan. Mordysz (Makarov, Fedorina, Špoljanskij 2014, Ryc. 9: 6; zob. też Makarov, Gajdukov 2013, Ryc. 3: 8), Starej Rjazani (Darkevič, Borisevič 1995, Tabl. 9: 1, Tabl. 54: 11, Tabl. 74: 2; Strikalov 2014, ryc. 19: 11-13). Znaleziono je również w Kijowie w czasie badań przy Cerkwii Dziesięcinnej (*Desiatynna Virgin church*…1996, Ryc. 39; nowsze znaleziska z Kijowa: Ìvakìn, Bobrovs'kij, Kozjuba, Savic'kij, Ganšin, Gajduk 2017, Ryc. 6: po prawej, pośrodku), a także w Daugmale na Łotwie (Spirģis 2012, 699, Ryc. 9: 6). Podobne sprzączki odkryto też w bułgarskiej Plisce (Henning 2007, 676, Tab. 6: zabytek nr 68), a także w Koryncie (Davidson 1952, 267 i n. zabytki nr 2197-2201, Tab. 114: 2197-2201) i Efezie (zabytki nr A114-117; por. Pülz 2020a, 15b i n.; 2020a, 163 i n., Tab. 88: A114-A117).

Należy też wspomnieć, że rolę zapięć ksiąg mogły również pełnić niektóre zabytki opisane w rozdziale poświęconym ozdobom i częściom stroju (Chudzińska, Wołoszyn 2024, zob. katalog nr 309, 312, 477-479 oraz 702-705). Zwłaszcza zabytki nr 477-479 mają analogię w znalezisku w Kruszwicy, gdzie podobny przedmiot został zidentyfikowany jako zapięcie księgi (Dzieduszycki 2023, 223, Ryc. II.4.29.: 4). Z kolei zabytki nr 702-

[37] Zob. też Mokrecova, Naumova, Kireyeva, Dobrynina, Fonkič 2003, Ryc. 18.

[38] Przemawiają za tym księgi, znane ze średniowiecznych archiwów, zob. Mokrecova, Naumova, Kireeva, Dobrynina, Fonkič 2003, Ryc. 19.

705 opisane w niniejszym tomie jako zapięcia owijaczy /nogawic, które znaleziono w Grigoriwce badacze stanowiska uznali za zapięcia ksiąg (Mocja, Kovalenko, Petrašenko 1997, 135, Ryc. 54: 13, 15).

Fragment okucia księgi (?)

Zachowany częściowo niewielki zabytek nr 94, jest być może okuciem okładki inkunabułu. Przedmiot jest uszkodzony z dwóch stron, a jego wypukła, sferyczna część centralna częściowo wgnieciona do środka. Zapewne pierwotnie w rzucie poziomym miał formę regularnego czworoboku, może kwadratu. Krawędzie wycięto faliście, a w jednym zachowanym narożniku są widoczne dwa koliste otwory, prawdopodobnie tak było też w przypadku pozostałych. W samym narożniku tkwi gwoździk, którym przedmiot przymocowano do podłoża. Omawiany egzemplarz może pochodzić z końca średniowiecza, początku okresu nowożytnego[39].

ZAKOŃCZENIE.
UWAGI NA TEMAT DEWOCJONALIÓW Z CZERMNA

Czermno dostarczyło sporej serii dewocjonaliów. Ich analizę warto zamknąć spostrzeżeniami bardziej ogólnej natury.

Rozpoczniemy od kwestii zabytków, których *brak* w materiale z Czermna.

Nie ma tam enkolpionów opisanych przez Ewę i Andrzeja Kokowskich jako typ Obrowiec (Kokowska, Kokowski 1997, 287), których serię znamy z Obrowca, Przemyśla, Trepczy oraz Gródka. Zdaniem lubelskich badaczy enkolpiony tego typu mogły być lokalnym produktem specyficznym dla terenu Grodów Czerwieńskich. Ich nieobecność w Czermnie każe powątpiewać w zasadność tej konstatacji.

Zastanawia brak enkolpionów typu borysoglebskiego świetnie znanych z wielu stanowisk Rusi, w tym z pogranicza polsko-ruskiego (Czułczyce nieopodal Chełma; por. Dzieńkowski, Wołoszyn 2012, rozmieszczenie interesujących nas enkolpionów w Europie – zob. tamże, Ryc 7).

Brak także kolistych zawieszek, z wpisanym krzyżem, o przeciętych poprzecznie ramionach (tzw. krzyżyki jerozolimskie). Tego typu zabytki znamy np. z Trepczy (Ginalski 2012, Ryc. 13: a-b) a także z Daniłowa Małego, grób 12 (Koperkiewicz, Krasnodębski 2001), Czekanowa, grób 19/70 (Zawadzka-Antosik 1982, 47, 51, Ryc. 11), Drohiczyna, stan. XVI, grób 2 (Pawlata 1991, 114 i n., Tab. I:10), Święcka-Strumian, gróby: 226, 230, 410, 451 (Pawlata 1991, 124, przyp. 36), Czarnej Wielkiej, grób 96 (Pawlata 1991, 124, przyp. 36), Czerska, grób 478 (Bronicka-Rauhut 1998, 89, Ryc. 73: 4), Ostrowa Lednickiego (Kostrzewski 1962, 310, Ryc. 276: b), z cmentarzyska w Grucznie, stan. 1 (Wilke 1979, 106, Ryc. 20; Szulist 2000, 18 i ryc. na s. 19; por. też Bojarski 1995). Analogie do tych ozdób znamy z terenów bizantyńskich, np. Koryntu (Davidson 1952, Tabl. 111: 2091-2092), a przede wszystkim terenów wschodnioeuropejskich, zwłaszcza z północno-wschodniej i północno-zachodniej Rusi, gdzie datowane są na XII-XIII w. (Uspenskaja 1967, 108; Sedova 1981, 42, Ryc. 14:1; Nedošivina, Nikolaeva 1997, Tab. 103: 43,44, 47). Podobne zawieszki spotykamy jednak także w Kijowie (*Desiatynna Virgin church*…1996, 150, 152, zab. 20) i na południu Rusi, np. w Haliczu (Pasternak 1998, 232, Ryc. 69: 10).

Brak w zgromadzonym materiale także kościanych ikonek – co oczywiście częściowo wynika z (nieuchronnej) koncentracji zespołu realizującego prospekcje w latach 2010-2011 na zabytkach metalowych. Warto w każdym razie pamiętać, że z Gródka pochodzi cała seria ikonek wykonanych właśnie z tego surowca.

Podobnie (czyli poprzez koncentrację autorów badań z lat 2020-2011 na zabytkach metalowych) tłumaczyć można brak w analizowanym zbiorze krzyżyków kamiennych, określanych jako *kresty-korsunčiki*[40]. Pojedyncze *korsunčiki* pochodzą z wcześniejszych badań w Czermnie (Zbierski 1959, 120, Tabl. X: 47), czy np. Drohiczyna (Musianowicz 1969, 207; *Skarby*…2007, zabytki nr 241-246), ale i wielu stanowisk z Białorusi, Rosji czy Ukrainy. Nie znamy z Czermna także dewocjonaliów wykonanych z drewna (drewniane krzyżyki – zawieszki pochodzą np. z Nowogrodu; zob. Pokorovskaya 2007, Ryc. 24: 1-4).

*

[39] Zob. http://leksykon.oprawoznawczy.ukw.edu.pl/index.php?title=Inkunabu%C5%82%C3%B3w_oprawy, np. oprawa inkunabułu anonimowego introligatora z kręgu Antona Kobergera z lat 80. XV w. (data dostępu: 11.11.2024).

[40] *Korsunčiki* swą nazwę zawdzięczają miastu Chersones, głównemu ośrodkowi Krymu w starożytności i średniowieczu, zwanemu w źródłach staroruskich Korsuniem (*Korsun'*; Wędzki 1996, 280). Nazwa krzyżyków nawiązuje do wspomnianej już koncepcji istnienia tzw. starożytności korsuńskich, przedmiotów liturgicznych, przywiezionych z Krymu przez ochrzczonego tam – rzekomo – Włodzimierza. *Korsunčiki* wykonywano z jaspisu, lazurytu, marmuru, czy tzw. łupku owruckiego. Ten ostatni wydobywano w okolicach Owrucza, położonego ok. 150 km na północny – zachód od Kijowa. Znaleziono tam także półwytwory krzyżyków, z pewnością więc nie wszystkie *korsunčiki* wykonywano na Krymie.

Należy wyraźnie przyznać, że o ile część opisanych powyżej wyrobów to w oczywisty sposób zabytki charakterystyczne dla prawosławia (tak jest zwłaszcza w przypadku enkolpionów z napisami w cyrylicy), to w przypadku wielu prostych, niecharakterystycznych krzyżyków-zawieszek trudno jednoznacznie udowodnić, że pochodzą one z obszaru Bizantyńskiej Wspólnoty Narodów. Wiele „zwykłych" krzyżyków ma analogie np. na terenie dzisiejszej Chorwacji (por. *Križevi*...1994, nr kat. 31-32).

*

Ogromna ilość znalezisk krzyżyków i ikonek jest charakterystyczna dla obszarów Bizantyńskiej Wspólnoty Narodów – dotyczy to tak Rusi, jak i Bułgarii, Serbii czy też terenów ściśle bizantyńskich. Należy podkreślić, że jeszcze kilkanaście lat temu stan badań nad dewocjonaliami z terenów bizantyńskich określano jako katastrofalny (Staecker 1999, 67). Ostatnie ćwierćwiecze przyniosło jednak publikację znacznej liczby enkopionów, krzyżyków-zawieszek i innych dewocjonaliów z terenu Grecji i Turcji (por. Pitarakis 2006; zob. Amorium – Yaman 2012, Ryc. 4, 8 [enkolpiony], Ryc. 7 [krzyżyki-zawieszki]; Boğazköy – Böhlendorf-Arslan 2012, Ryc. 6: 5, 8-9 [enkolpiony], Ryc. 13: 19-22 [krzyżyki-zawieszki]; Herakleia Perinthos / Kalekapı – Westphalen 2012, Ryc. 5-6 [krzyżyki-zawieszki]; Iasos – Berti 2012, Ryc. 8: 284 [krzyżyk-zawieszka]; Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı – Mercangöz 2012, Ryc. 5 [krzyżyk ze steatytu], Tesaloniki – Antonaras 2012, Ryc. 3 [enkolpion], Ryc. 10 [krzyżyki-zawieszki]; Yumuktepe – Köroğlu 2012, Ryc. 7 [krzyżyk kamienny]; Zeytinli Bahçe – Birecik [Urfa] – Dell'Era 2012, Ryc. 12 [krzyżki-zawieszki]; zob. też Efez – Pülz 2020b, Tabl. 30-54).

*

Zainteresowanie kulturą materialną średniowiecznej Rusi, Bizancjum wywodzi się w dużej mierze ze studiów nad archeologią wczesnego chrześcijaństwa i już choćby z tego powodu w dziewiętnastowiecznych kolekcjach, stanowiących do dziś jeden z fundamentów naszej wiedzy o kulturze materialnej wieków średnich Europy wschodniej gromadzono przede wszystkim dewocjonalia: enkolpiony, ikonki, sprzęt liturgiczny. Dobrym przykładem są zbiory Bohdana Chanienko (1849-1917) i jego żony Warwary (1852-1922; por. Hanenko, Hanenko 1899-1900).

Na stanowiskach staroruskich dewocjonalia odkrywano już w trakcie dziewiętnastowiecznych badań wykopaliskowych. Już w tym czasie zastanawiano się nad tym jak interpretować owe zabytki – czy jako ślady chrystianizacji czy też po prostu jako ozdoby (por. Anučin 1899).

W okresie ZSRR publikowano zabytki o charakterze religijnym, np. studium na temat Nowogrodu (Sedova 1981), prowadzono także dyskusje na temat charakteru tych znalezisk (np. Belen'kaja 1976). Oczywiste jest jednak, że ateistyczny (przynajmniej na poziomie deklaracji) Związek Radziecki nie preferował badań nad religijnością i jej materialnymi przejawami.

Upadkowi reżimu towarzyszy więc nie tylko renesans religijności[41], ale i zainteresowań nad średniowieczną chrystianizacją – warto tu wspomnieć o fenomenie tzw. archeologii cerkiewnej w połowie lat dziewięćdziesiątych XX w.

Równolegle w archeologii Białorusi, Rosji i Ukrainy coraz powszechniej zaczęto stosować wykrywacze do metali co – podobnie jak w przypadku wielu innych kategorii zabytków, jak np. ołowiane plomby/pieczeci, odważniki handlowe – doprowadziło do znacznego zwiększenia się liczby znanych nam dewocjonaliów[42]. Dotyczy to nie tylko wyników regularnych badań wykopaliskowych (prowadzonych przez uprawnionych do tego archeologów, działających za zgodą władz konserwatorskich), ale i poszukiwań nieregularnych (i nielegalnych) określanych jako *czarna archeologia*. W rezultacie tych ostatnich działań zaczęły powstawać ogromne prywatne kolekcje dewocjonaliów – niestety pozbawione informacji o kontekście w jakim odkryto poszczególne przedmioty. Należy podkreślić, że owe prywatne kolekcje zawierają niekiedy gigantyczną liczbę zabytków, np. w opracowaniu *Нательные кресты, крестовключенные и крестовидные (Коллекция Кутасова)* ogłoszonej drukiem w Moskwie w 2010 znajdujemy informacje o około 800 zabytkach, a więc więcej niż znamy z Nowogrodu (por. Kutasov, Seleznëv 2010, 5 i n.).

Co ważne przybywa znalezisk ze stanowisk archeologicznych, w tym osadowych. Szeroko odnieśli się do tego ostatnio Nikołaj Makarow oraz Irina Zajcewa (por. Makarov, Zajceva 2020), analizując znaleziska z Nowogrodu i ziemi nowogrodzkiej oraz ziemi suzdalskiej.

[41] Pomijamy w tej chwili kwestię autentyczności owych nawróceń, nad którymi długim i ponurym cieniem kładzie się postać – regularnie wszak odwiedzającego cerkwie – Władimira Władimirowicza Putina.

[42] Rzecz jasna zjawisko to nie dotyczy tylko terenów byłego ZSRR; o wykrywaczach do metali na terenach Europy wschodniej w szerszym kontekście zob. Musin, Wołoszyn 2019.

We wspomnianej wyżej pracy Mariji Siedowej, bazującej na zabytkach z Nowogrodu zarejestrowanych od 1932 do lat siedemdziesiatych XX w., uwzględniono 56 krzyży i 11 enkolpionów datowanych na okres od końca X do XV w. (Sedova 1981, 49-61; Makarov, Zajceva 2020, 53). Studium Aleksandra Musina bazuje na 132 zabytkach z ziemi nowogrodskiej (Musin 2002; Makarov, Zajceva 2020, 53). Tymczasem kolekcja metalowych dewocjonaliów z XI-XIV w., jaką zebrano przez ostatnią dekadę (w ramach badań ratowniczych realizowanych przez Instytut Archeologii Rosyjskiej Akademii Nauk oraz moskiewskie Państwowe Muzeum Historyczne) na powierzchni ok. 2 hektarów to aż 414 (!) zabytków (por. Makarov, Zajceva 2020, 53). Tylko w wykopie Dziesięcinnym pozyskano blisko 100 przedmiotów, które można określić jako dewocjonalia (XI-XV w.; por. Olejnikov 2019; Makarov, Zajceva 2020, 53). W warstwach z XI - pocz. XII w. w wykopach Troicki XIII i XIV znaleziono 30 dewocjonaliów (enkolpionów, krzyżyków-zawieszek, jeden zabytek wykonano z bursztynu, pozostałe z metali kolorowych; Pokrovs'kaja, Stepanov, Singh 2017, 467; 2020, 53).

Z kolei z (centrum) ziemi suzdalskiej (region wokół Jeziora Białego i Jeziora Kubieńskiego) pochodzi 311 (!!!) egzemplarzy dewocjonaliów (222 krzyże-zawieszki; 51 enkoplionów [całe i fragmenty]; 29 zawieszki [metalowe ikonki], 6 tzw. zmiejewików i inne). Ich zdecydowana większość (215 egz.) pochodzi z XII - 1. poł. XIII w. Odkrywano je już w XIX w., w trakcie słynnych badań Aleksieja Uwarowa (1824-1884), realizowanych w latach 1851-1852 (14 pochówków z dewocjonaliami; por. Makarov, Zajceva 2020, 55 [tutaj przywołano m.in. dzienniki Uwarowa przechowywane w Muzeum Historycznym w Moskwie – GIM]). Niemniej jednak miażdżąca większość odkryć to efekt prac zespołu Instytutu Archeologii RAN oraz Państwowego Muzeum Historycznego w Moskwie pod kierunkiem Nikolaja Makarowa (Makarov, Zajceva 2020, 53). Jest przy tym oczywiste, że liczba znalezisk jest pochodną powszechnego stosowania wykrywaczy do metali (tak przez profesjonalistów jak i tzw. poszukiwaczy skarbów)[43]. Z naszego punktu widzenia bardzo ważne, że są podejmowane przez archeologów prace polegające na przeszukiwaniu przy użyciu wykrywaczy zaoranych stanowisk archeologicznych, przy czym poszczególne znaleziska są precyzyjnie namierzane[44].

Jak się okazuje dewocjonalia należą do przedmiotów najczęściej rejestrowanych w ramach takich poszukiwań. Wśród znalezisk z lat 2001-2018 można wydzielić następujące kategorie:

1) krzyże-zawieszki	136 egz.;
2) enkolpiony	45 egz.;
3) metalowe ikonki	27 egz.;
4) zapinki	21 egz.;
5) sprzączki do pasa	122 egz.;
6) zawieszki dzwoneczkowate	131 egz.;
7) guzy	131 egz.;
8) branoslety	145 egz.;
9) pierścienie	182 egz.

Obserwacje moskiewskich archeologów mają dalekosiężne znaczenie, daleko ważniejsze niż tylko fascynacja nowymi (i coraz liczniejszymi) znaleziskami. Uwzględnienie całości badań – od XIX w. – pozwala bowiem zaobserwować, że dziś aż 94% dewocjonaliów pochodzi z warstw osadniczych a nie cmentarzysk (!) (Makarov, Zajceva 2020, 55).

Dewocjonalia znamy z 59 stanowisk, w tym z dwóch grodzisk i 56 osad otwartych (które możemy próbować uznać – za autorami artykułu – za rodzaj wsi, wiosek). Owe 56 osad otwartych, to jedynie 19% wszystkich „wiosek" datowanych na XI-XIII w. Dewocjonaliów nie znamy więc – jak widać – z wszystkich „wiosek", ale jeśli uwzględnimy tylko te, z których generalnie znamy sporą serię zabytków metalowych, to okazuje się, że dewocjonalia to dość częsta kategoria zabytków. Wśród stanowisk, z których znamy od 50 do 100 zabytków metalowych aż połowa (11 z 22) dostarczyła dewocjonaliów. Spośród stanowisk, skąd znamy ponad 100 zabytków średniowiecznych aż 78% (25 z 33) dostarczyło także dewocjonaliów. Oczywiście

[43] Jak piszą Nikołaj Makarow i Irina Zajcewa: „Этот рост – следствие, прежде всего, совершенствования технических средств, используемых для сбора археологических предметов, широкого применения металлодетекторов как археологами, так и копателями-нелегалами", por. Makarov, Zajceva 2020, 53.

[44] Zob. „[…] в результате сбора подъемного материала на распаханной поверхности средневековых поселений с использованием металлодетекторов [...] с точной фиксацией координат находок" (Makarov, Zajceva 2020, 54).

często chodzi tu o pojedyncze zabytki, ale znamy i takie stanowiska otwarte, jak Suworotskoje 8 w pobliżu Włodzimierza nad Klaźmą, które dostarczyło 27 enkolpionów i krzyży-zawieszek (!).

Przytoczone tu dość obszernie ustalenia moskiewskich archeologów dowodzą, że stosowanie wykrywaczy do metali prowadzi nie tylko do wzrostu liczby znalezisk metalowych dewocjonaliów, ale i powoduje, że punkt ciężkości w badaniach nad chrystianizacją przesuwa się ze znalezisk grobowych na rzecz osadowych (por. Makarov 2018). Ten trend (wzrost znaczenia materiałów osadowych kontra sepulkralnych) widoczny jest także w badaniach nad znaleziskami związanymi z handlem (por. w tym tomie Florkiewicz 2024).

Mamy więc nadzieję, że zaprezentowane tu – pozyskane dzięki zastosowaniu wykrywaczy metali – dewocjonalia staną się ważnym elementem toczącej się obecnie dyskusji nad chrystianizacją średniowiecznego pogranicza Polski i Rusi i samej Rusi.

KATALOG

Nr 1. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – fragment; brąz, odlew, relief; nieznacznie starty, zachowane zakończenie górnej części ramienia pionowego z zawiaskiem; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Fragment ramienia dwuczęściowego enkolpionu, zakończonego medalionem, wyodrębnionym występami (łezkami), oraz obwódką; w medalionie popiersie archanioła Michała (?) odzianego w tunikę, ujęte *en face*, w prawej ręce trzyma włócznię opartą o ramię, w lewej koliste zwierciadło (?) ze znakiem krzyża umieszczonym centralnie; obwódka w części dolnej zdobiona ukośnymi, gęsto rozmieszczonymi nacięciami;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z zawiaskiem – 45 mm; wysokość zachowana bez zawiaska – 32 mm;

D. MT, nr inw. MT/1805/9/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 1.

Nr 2. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. bez numeru (okolice fosy na południe od grodziska); badania październik 2010;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – awers i rewers; brąz, odlew, relief; powierzchnie częściowo starte; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków ARS MET E. Nosek;

C. Dwuczęściowy enkolpion, w formie krzyża greckiego, ramiona boczne oraz górne zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi występami (łezkami) oraz obwódką; zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią; krzyż się z kubooktaedrycznym paciorem za pomocą zawiasków;
Awers: centralnie – przedstawienie Ukrzyżowania; Chrystus w perizonium, sięgającym nieco powyżej kolan; wokół głowy nimb krzyżowy, powyżej titulus, głowa skierowana w prawo, na lewe ramię opada pasmo włosów; duże dłonie, wkraczające w przestrzeń medalionów; stopy na *suppedaneum*, w medalionie górnym św. Mikołaj, w lewym – Matka Boska, w prawym – św. Jan Chrzciciel; u góry i dołu po jednym zawiasku;
Rewers: centralnie – postać Matki Boskiej z Dzieciątkiem (Hodegetria); Matka Boska w dalmatyce, na głowie maforion, który okrywa też plecy Dzieciątka; głowa Maryi zwrócona w lewo, w stronę Jezusa, prawa ręka złożona na piersi; dłoń Jezusa uniesiona w geście błogosławieństwa; stopy Matki Boskiej w dolnym medalionie; w bocznych medalionach

i górnym półpostaci świętych (apostołowie św. Piotr i św. Paweł, w górnym – św. Bazyli (?); u góry i dołu po dwa zawiaski;
inskrypcje: na awersie: w górnym medalionie ИНКОЛ[А]; nad ramionami Chrystusa N[I]KA; pod ramionami Chrystusa MP θУ IѠAN, po prawej stronie, u stóp [ОА]ГН[О]С; na rewersie: po obu stronach postaci Matki Bożej MP [θУ], w górnym medalionie [ВА]С[ИЛ] (?);
Ruś Kijowska, XII w.;
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 95,5 mm (z paciorem – 109,5 mm); wysokość bez zawiasków – 78 mm; szerokość – 68,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1663/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.2.1.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.3., Tabl. B.I.3.;

F. Ryc. X: 2.

Nr 3. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy); brąz, relief; powierzchni nieznacznie starte; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków ARS MET E. Nosek;

C. Dwuczęściowy enkolpion, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi występami (łezkami) oraz obwódką; zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią zdobioną karbowaniem; krzyż połączony z dużym paciorem zawiaskami;
Awers: centralnie – przedstawienie ukrzyżowanego Chrystusa w perizonium sięgającym nieco poniżej kolan; wokół głowy skierowanej nieznacznie w prawo nimb krzyżowy, powyżej titulus, na lewe ramię opada pasmo włosów; duże dłonie sięgające do medalionów, stopy na *suppedaneum* w przestrzeni dolnego medalionu; w medalionach bocznych półpostaci Matki Bożej i św. Jana Chrzciciela zwrócone w stronę Chrystusa, w górnym wyobrażenie św. Mikołaja *en face*; u góry i dołu po jednym zawiasku;
Rewers: w centrum postać Matki Boskiej z Dzieciątkiem (Hodegetria); Matka Boska w dalmatyce, na głowie ma maforion, który okrywa też plecy Dzieciątka; głowa Marii skierowana w lewo, w stronę Jezusa, prawa ręka złożona na piersi; stopy Matki Boskiej w dolnym medalionie; dłoń Jezusa uniesiona w geście błogosławieństwa; w bocznych medalionach półpostaci świętych Piotra i Pawła, *en face*, w górnym św. Bazyli (?); u góry i dołu po dwa zawiaski;
inskrypcje: częściowo zatarte, na awersie pod ramionami Chrystusa IC XC N[IKA], na rewersie – na poprzecznych ramionach krzyża, między postacią Matki Boskiej a medalionami M[P] [θУ], w górnym medalionie [ВА]С[ИЛ];
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 93,5 mm (z paciorem – 111 mm); wysokość bez zawiasków – 75 mm; szerokość – 66,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1811/10/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.1.2.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.8., Tabl. B.I.8.;

F. Ryc. X: 3.

Nr 4. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – awers i rewers; odlew, brąz, relief; powierzchnie częściowo starte, zawiaski częściowo złamane; zabytek konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków ARS MET E. Nosek;

C. Dwuczęściowy enkolpion o ramionach zakończonych półkoliście z występami (łezkami) po bokach. Krzyż za pomocą zawiasków łączy się z kubooktaedrycznym paciorem;
Awers: centralnie – przedstawienie Ukrzyżowania; Chrystus w perizonium sięgającym kolan, głowę przechyloną w prawo otacza nimb, duże dłonie sięgają do medalionów stopy na *suppedaneum*, zajmują częściowo powierzchnię dolnego medalionu, poniżej ramion Chrystusa widoczne poziome ramię krzyża; medaliony bez dokończonych wizerunków

świętych (widoczne zarysy są prawdopodobnie pozostałością szkicu rzemieślnika); u dołu i góry po jednym zawiasku;
Rewers: gładki, bez reliefów, w centralnej części ślady czarnej farby (?), niello (?); u dołu i góry po dwa zawiaski;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, XII w.;
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 66 mm (z paciorem – 80,5 mm); wysokość bez zawiasków – 50 mm; szerokość – 43,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1544/2/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.4.2.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.2., Tabl. B.I.2.;

F. Ryc. X: 4.

Nr 5. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – awers i rewers; odlew, brąz, relief; powierzchnie częściowo starte; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków ARS MET E. Nosek;

C. Dwuczęściowy enkolpion, w formie krzyża greckiego, z czterema medalionami nieco grubszymi od ramion krzyża, wyodrębnionymi występami (łezkami); krzyż łączy się przy pomocy zawiasków z nietypowo ukształtowanym paciorem (pętle [?]);
Awers: centralnie – przedstawienie Ukrzyżowania; Chrystus w perizonium sięgającym kolan, wokół głowy zwróconej w prawo nimb krzyżowy, powyżej titulus, duże dłonie stopy na *suppedaneum* w dolnym medalionie, poniżej ramion Chrystusa widoczne poziome ramię krzyża; u góry i dołu po jednym zawiasku;
Rewers: gładki, bez reliefów, w części centralnej widoczny ślad dwóch linii wypełnionych czernią (niello [?]); u góry i dołu po dwa zawiaski;
inskrypcje: w titulusie IC[XЪ/HC]; w medalionie lewym: ICNH[KA] ICЪ, w medalionie prawym: ICNH[KA] ICЪ;
Ruś Kijowska, XIII w.;
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 75 mm (z zachowanymi zaczepami paciora – 81 mm); wysokość bez zawiasków – 59 mm; szerokość – 50 mm;

D. MT, nr inw. MT/1791/12/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.3.1.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.6., Tabl. B.I.6.;

F. Ryc. X: 5.

Nr 6. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. bez numeru (okolice fosy na wschód od grodziska); badania czerwiec 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – brąz, relief; starty, pęknięcie z ubytkiem na awersie, brak dolnych zawiasków na rewersie; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Dwuczęściowy enkolpion, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone nieco grubszymi medalionami, wyodrębnionymi występami (łezkami);
Awers: centralnie – przedstawienie Ukrzyżowania; Chrystus w perizonium, sięgającym kolan; wokół głowy zwróconej w prawo nimb, powyżej titulus, stopy na *suppedaneum*, w dolnym medalionie; w medalionach bocznych półpostaci Matki Bożej i świętego Jana Teologa; w medalionie górnym krzyż z czterema kropkami; u góry i dołu po jednym zawiasku;
Rewers: w centralnej części prawdopodobnie krzyż w technice niello; u góry dwa zawiaski, dolne niezachowane;
inskrypcje: brak lub całkowicie zatarte;
Ruś Kijowska, XII - 1. poł. XIII w.;
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 59 mm; wysokość bez zawiasków – 47 mm; szerokość – 39,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1871/3/A;

E. Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.12., Tabl. B.I.12.;
F. Tab. X: 6.

Nr 7. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – fragment; brąz, odlew, relief; częściowo starty, uszkodzony, brak zakończenia górnej część ramienia pionowego; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Fragment enkolpionu dwuczęściowego (awers), zakończenia ramion zaoblone, wydzielone występami (łezkami) – imitacja medalionów; zachowany dolny zawiasek;
Awers: centralnie Chrystus ukrzyżowany, głowa nieznacznie pochylona w prawo, ręce nieznacznie ugięte, dłonie duże; nogi spoczywają na suspandeum (od kolan w obrebie dolnego zakończenia; wokół bioder perizonium sięgające kolan;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z zawiaskiem – 48 mm; wysokość zachowana bez zawiaska – 41 mm; szerokość – 40 mm;
D. MT, nr inw. MT/1779/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 7.

Nr 8. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy); awers; brąz, odlew, relief; powierzchnie częściowo starte, poważnie uszkodzony, brak prawej części ramienia poziomego i zakończeń pozostałych ramion; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Połowa dwuczęściowego enkolpionu (awers), w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone medalionami (?) – zachowane występy (łezki) na ramieniu poziomym i lewa w dolnej części ramienia pionowego; zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią; brak lewej strony ramienia poziomego, niemal całej górnej części ramienia górnego, zakończenia jego dolnej części;
Awers: centralnie przedstawienie ukrzyżowanego Chrystusa z głową przechyloną nieznacznie w prawo; perizonium sięga kolan, ręka (ręce [?]) wzniesiona/e nieznacznie ku górze; poniżej ręki Chrystusa widoczny zarys ramienia krzyża;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana – 39 mm; szerokość zachowana – 30 mm;
D. MT, nr inw. MT/1585/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 8.

Nr 9. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy); rewers; brąz, odlew, relief; powierzchnia silnie starta, uszkodzony, brak dolnej części ramienia pionowego, niewielkie ubytki z powierzchni ramion; zachowany zawiasek górny; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Połowa dwuczęściowego enkolpionu (rewers), w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone imitacją medalionów (uformowane w przybliżeniu półkoliście, z występami [łezkami]);
Rewers: centralnie – Matka Boska w pozie modlitewnej, *en pied* (?); głowę otacza nimb; zachowany górny zawiasek;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z zawiaskiem – 31 mm; wysokość zachowana bez zawiaska – 25 mm; szerokość – 28 mm;
D. MT, nr inw. MT/1328/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 9.

Nr 10. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy); rewers; brąz, odlew, relief; częściowo starty, uszkodzony, brak końcowego fragmentu górnej części ramienia pionowego z zawiaskiem; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Rewers enkolpionu, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone imitacją medalionów (uformowane półkoliście, z występami [łezkami]), zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią;
Rewers: centralnie – mało czytelna postać Maryi, *en pied*; zachowany dolny zawiasek;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana (z zawiaskiem) – 29 mm; wysokość bez zawiaska – 22 mm; szerokość – 27 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 10;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 10.

Nr 11. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – awers; odlew, brąz, relief; powierzchnia częściowo starta, w lewym medalionie okrągły otwór, który uszkodził inskrypcję; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Połowa (awers) dwuczęściowego enkolpionu, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi występami (łezkami); zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią. U góry i dołu zachowane dwa zawiaski;
Awers: centralnie – przedstawienie Ukrzyżowania; Chrystus w perizonium sięgającym kolan, wokół głowy zwróconej w prawo nimb, powyżej titulus, duże dłonie poniżej ramion Chrystusa widoczne poziome ramię krzyża; w medalionach inskrypcje;
inskrypcje: w lewym medalionie I oraz prawdopodobnie C, w prawym litery XC;
Ruś Kijowska, XIII-XIV w.;
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 63 mm; wysokość bez zawiasków – 50 mm; szerokość – 41 mm;
D. MT, nr inw. MT/1777/1/A
E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.3.6.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.5., Tabl. B.I.5.;
F. Ryc. X: 11.

Nr 12. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – awers, brąz, odlew, relief; powierzchnie nieznacznie starte; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Połowa (awers) dwuczęściowego enkolpionu, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi występami (łezkami) oraz obwódką; zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią;
Awers: centralnie – przedstawienie ukrzyżowanego Chrystusa w perizonium sięgającym kolan, głowa *en face* otoczona nimbem, powyżej duży krzyż; dłonie duże; stopy na *suppedaneum* (?); poniżej ramion Chrystusa widoczne poziome ramię krzyża. W medalionie górnym i dolnym ukośny krzyż (X), w bocznych półpostaci świętych;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, poł. XIII-XIV w.;

wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 63 mm; wysokość bez zawiasków – 49 mm; szerokość – 41 mm;

D. MT, nr inw. MT/1890/2/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.3.5.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.13., Tabl. B.I.13.;

F. Ryc. X: 12.

Nr 13. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – rewers; odlew, brąz, relief; powierzchnie dość poważnie starte, zawiaski częściowo złamane; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu;

C. Połowa (rewers) dwuczęściowego enkolpionu, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi występami (łezkami) oraz obwódką; zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią;
Rewers: centralnie – przedstawienie Ukrzyżowania; Chrystus w perizonium sięgającym nieco poniżej kolan, głowę przechyloną w prawo otacza nimb, powyżej titulus; stopy na *suppedaneum*, poniżej ramion Chrystusa widoczne poziome ramię krzyża. W medalionach półpostaci Matki Boskiej oraz świętych (prawdopodobnie Jana Teologa, Mikołaja i Grzegorza) – górnym i dolnym, *en face*, w bocznych z głowami zwróconymi ku Chrystusowi; u góry i dołu częściowo zachowane po dwa zawiaski;
inskrypcje: niemal nieczytelne; na awersie: w titulusie napis w lustrzanym odbiciu: IC XC, pod ramionami Chrystusa prawdopodobnie napisy w lustrzanym odbiciu: po prawej – КРТЪ NAMЪ ПОХВАЛIА (krzyż naszą chwałą), po lewej – КРТЪ NAMЪ У[ТЕШЕNНЕ] (krzyż naszym pocieszeniem);
Ruś Kijowska, poł. XIII - 2. poł. XIII w., odlew wg egzemplarza z 1. poł. XIII w.;
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 84 mm; wysokość bez zawiasków – 65,5 mm; szerokość – 55,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1411/1/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.3.2.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B. I.1., Tabl. B.I.1.;

F. Ryc. X: 13.

Nr 14. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, znalezisko z lasu „Goździak"; dar osoby prywatnej 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – rewers; brąz, odlew, relief; powierzchnia częściowo starta, uszkodzone zawiaski; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Połowa (rewers) dwuczęściowego enkolpionu, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi występami (łezkami); zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią;
Rewers: centralnie – przedstawienie ukrzyżowanego Chrystusa, w perizonium sięgającym kolan; wokół głowy zwróconej w prawo nimb krzyżowy, powyżej titulus, duże dłonie; stopy na *suppedaneum*, poniżej ramion Chrystusa widoczne poziome ramię krzyża. W medalionach półpostaci Matki Bożej oraz świętych, Jana Teologa, Mikołaja i Grzegorza; w górnym i dolnym *en face*, w bocznych z głowami skierowanymi ku Chrystusowi; u góry i dołu po dwa zawiaski;
inskrypcje: napisy nieczytelne; na titulusie prawdopodobnie napisy w lustrzanym odbiciu IC XC, pod ramionami Chrystusa prawdopodobnie napisy w lustrzanym odbiciu: po prawej – КРТЪ NAMЪ ПОХВАЛIА (krzyż naszą chwałą), po lewej – КРТЪ NAMЪ У[ТЕШЕNНЕ] (krzyż naszym pocieszeniem);
Ruś Kijowska, poł. XIII w., odlew wg egzemplarza z 1. poł. XIII w.;
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 79 mm; wysokość bez zawiasków – 65 mm; szerokość – 56,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1703/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.3.3.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.4., Tabl. B.I.4.;

F. Ryc. X: 14.

Nr 15. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – awers; brąz, relief; powierzchnie starte, zachowany jeden zawiasek u dołu, tuż pod górnym medalionem otwór; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Połowa (awers) dwuczęściowego enkolpionu, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi występami (łezkami) oraz obwódką, zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią;
Awers: centralnie – przedstawienie Matki Boskiej z dłońmi wzniesionymi na wysokości piersi; w długiej sukni sięgającej kostek, głowę otacza nimb; w medalionach bocznych półpostaci świętych prawdopodobnie Kosmy i Damiana zwróconych w stronę Matki Boskiej; w medalionie górnym i dolnym wyobrażenia przypuszczalnie świętych Piotra i Bazylego, *en face*; u dołu jeden zawiasek;
inskrypcje: zatarte imiona świętych, po prawej stronie Matki Bożej napis C[BѦ]TAѦ, u góry БОГ[ОРОДИ] ЦЕ, z lewej ПОМОГАИ; napisy wokół Matki Bożej napisy w lustrzanym odbiciu;
Ruś Kijowska, odlew wg egzemplarza z 1. poł. XIII w.;
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 73 mm; wysokość bez zawiasków – 64 mm; szerokość – 56,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1806/8/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.3.4.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.7., Tabl. B.I.7.;

F. Ryc. X: 15.

Nr 16. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stanowisko bez numeru (okolice fosy na północny-wschód od grodziska); badania czerwiec 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy); brąz, relief; powierzchnie starte, uszkodzony zawiasek dolny rewersu, brak zawiasków awersu; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Dwuczęściowy enkolpion, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi występami (łezkami) oraz obwódką; zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią. Krzyż połączony z kubooktaedrycznym paciorem za pomocą zawiasków;
Awers: centralnie – przedstawienie Matki Boskiej *en pied*, w długiej, sięgającej kostek sukni, z dłońmi uniesionymi na wysokość piersi; głowę otacza nimb; w medalionach półpostaci świętych Kosmy, Damiana, Piotra i Bazylego; w medalionach bocznych zwróconych w stronę Matki Boskiej; w górnym i dolnym wyobrażonych *en face*; u dołu i góry po jednym zawiasku;
Rewers: centralnie – przedstawienie ukrzyżowanego Chrystusa w perizonium, sięgającym kolan; wokół głowy skierowanej w prawo nimb, powyżej titulus, duże dłonie, stopy na *suppedaneum*; poniżej ramion Chrystusa widoczne ramię krzyża; w medalionach bocznych półpostaci Matki Boskiej i św. Jana Teologa zwróconych w stronę Chrystusa; w medalionie górnym i dolnym wyobrażenia świętych Mikołaja i Grzegorza, *en face*; u góry zachował się jeden zawiasek;
inskrypcje: niemal nieczytelne na awersie i rewersie; na titulusie prawdopodobnie napis w lustrzanym odbiciu: IC XC; pod ramionami Chrystusa przypuszczalnie napisy w lustrzanym odbiciu: po prawej – КРТЪ NAMЪ ПОХВАЛIА (krzyż naszą chwałą), po lewej – КРТЪ NAMЪ У[ТЕШЕNНЕ] (krzyż naszym pocieszeniem);
Ruś Kijowska, 1. poł. XIII w.;
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 80 mm (z paciorem – 97 mm); wysokość bez zawiasków – 66 mm; szerokość – 56 mm;

D. MT, nr inw. MT/1866/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.1.1.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.10., Tabl. B.I.10.;

F. Ryc. X: 16.

Nr 17. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stanowisko bez numeru (okolice fosy na północny-wschód od grodziska); badania czerwiec 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy); brąz, relief; powierzchnie częściowo starte; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Dwuczęściowy enkolpion, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi występami (łezkami) oraz obwódką; zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią. Krzyż łączy się z kubooktaedrycznym paciorem za pomocą zawiasków;
Awers: centralnie – przedstawienie Matki Boskiej *en pied*, w długiej, sięgającej kostek sukni, z dłońmi uniesionymi na wysokości piersi; głowę otacza nimb; w medalionach półpostaci świętych Kosmy, Damiana, Piotra i Bazylego; w medalionach bocznych wizerunki świętych zwrócone w stronę Matki Boskiej; w medalionie górnym i dolnym wyobrażenia świętych *en face*. U góry i dołu po jednym zawiasku;
Rewers: centralnie – przedstawienie ukrzyżowanego Chrystusa w perizonium, sięgającym kolan; wokół głowy zwróconej w prawo nimb, powyżej titulus, stopy na *suppedaneum*; w medalionach bocznych półpostaci Matki Boskiej i św. Jana Teologa zwróconych w stronę Chrystusa; w medalionie górnym i dolnym wyobrażenia świętych Mikołaja i Grzegorza, *en face*; u góry i dołu po dwa zawiaski;
inskrypcje: na awersie i rewersie, nieczytelne;
Ruś Kijowska, poł. XIII w., odlew wg egzemplarza z 1. poł. XIII w.;
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) 85 mm (z paciorem – 99 mm); wysokość bez zawiasków – 65 mm; szerokość – 56,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1870/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.2.2.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.11., Tabl. B.I.11.;

F. Ryc. X: 17.

Nr 18. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – fragment; srebro, odlew; nieznacznie starty, brak dolnej części ramienia pionowego; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Fragment jednej z części dwuczęściowego enkolpionu; zakończenia ramion zaoblone, wydzielone występami (łezkami); zachowany zawiasek;
Centralnie – wyryty krzyż, część górna ramienia przekreślona ukośnie, w śródkrzyżu promienie; zagłębienia wypełnione czarna pastą;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z zawiaskiem – 38 mm; wysokość zachowana bez zawiaska – 31 mm; szerokość – 40 mm;

D. MT, nr inw. MT/1805/7/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 18.

Nr 19. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – fragment; brąz, odlew; brak dolnej części ramienia pionowego; wygięty łukowato; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Fragment jednej z części dwuczęściowego enkolpionu; wygięty łukowato; zakończenia ramion w formie medalionów, wydzielonych występami (łezkami) i rytymi obwódkami; zachowany fragment zawiaska;

Centralnie – wyryty krzyż, ramiona zakończone rozwidleniami część górna ramienia przekreślona ukośnie, w miejscu przecięcia ramion ukośny krzyż, poniżej przekreślenie poziome (odcinek zakończony rozwidleniami); w medalionach pozostałości napisów;
inskrypcje: w górnym medalionie XC (w odbiciu lustrzanym), w medalionie prawym [.] H, w lewym – nieczytelna jedna litera;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z zawiaskiem – 37 mm; wysokość zachowana bez zawiaska – 35 mm; szerokość (przy wygięciu) – 39 mm;

D. MT, nr inw. MT/1624/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 19.

Nr 20a. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy); awers; brąz, odlew, relief; powierzchnia częściowo starta, uszkodzony, brak lewej części ramienia poziomego i górnej pionowego; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Połowa dwuczęściowego enkolpionu (awers), w formie krzyża greckiego, zakończenia ramienia poziomego w formie medalionów, wyodrębnionych występami (łezkami), bez wyraźnej obwódki od wewnątrz (zachowany tylko jeden medalion); dolna część ramienia pionowego zaoblona, wyodrębniona wstępami (łezkami); krawędzie nieznacznie podniesione, zdobione imitującymi granulację (?) ukośnymi nacięciami rozmieszczonymi gęsto; zachowany zawiasek dolny;
Awers – centralnie postać ukrzyżowanego Chrystusa w perizonium sięgającym kolan, głowę otacza nimb; ręce zakończone dużymi dłońmi; nogi, nieznacznie ugięte, spoczywają na *suspandeum* (nogi poniżej perizonium umieszczone w zakończeniu ramienia, poniżej łezkowatych występów; w medalionie głowa świętego, ujęta *en face*; podniesione krawędzie i aureola zdobione drobnymi nacięciami imitującymi perełkowanie (?);
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z zawiaskiem – 37 mm; wysokość zachowana bez zawiaska – 32 mm; szerokość zachowana – 20 mm;

D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 7;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 20.

Nr 20b. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – fragment; brąz, odlew; brak dolnej części ramienia pionowego; wygięty łukowato; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Fragment jednej z części dwuczęściowego enkolpionu; zakończenia ramion w formie medalionów (brak medalionu górnego oraz prawego), wydzielonych występami (łezkami) i rytymi obwódkami; u dołu zawiasek;
Centralnie – wyryty krzyż, ramiona zakończone rozwidleniami część górna ramienia przekreślona ukośnie, w miejscu przecięcia ramion ukośny krzyż, poniżej przekreślenie poziome (odcinek zakończony rozwidleniami); w medalionach pozostałości napisów;
inskrypcje: nieczytelne;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z zawiaskiem – 41,6 mm; wysokość zachowana bez zawiaska – 39,3 mm; szerokość – 29 mm;

D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); nr B – 6;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Fig. X: 21.

Nr 21. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – awers, odlew, brąz, relief; powierzchnie nieznacznie starte, uszkodzony jeden z górnych zawiasków; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Połowa (awers) dwuczęściowego enkolpionu, w formie krzyża greckiego, ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnione występami (łezkami) oraz obwódką; zewnętrzny zarys krzyża podkreślony podniesioną krawędzią;
Awers: centralnie – przedstawienie Krzyża stojącego na tronie – Etimazja. W medalionach bocznych półpostaci archaniołów – Michała i Gabriela zwróconych ku Krzyżowi; w medalionie dolnym i górnym półpostaci świętych Piotra i Bazylego (?), *en face*; u góry i dołu po dwa zawiaski;
inskrypcje: nad Etimazją litery napisy w lustrzanym odbiciu NH, pod Etimazją napis w lustrzanym odbiciu KA, po lewej – IC, po prawej – XC;
Ruś Kijowska, XIV-XV w. (?);
wymiary: wysokość pełna (z zawiaskami) – 64 mm; wysokość bez zawiasków – 51 mm; szerokość – 42,5 mm;
D. MT, nr inw. MT/1831/1/A;
E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.4.1.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.I.9., Tabl. B.I.9.;
F. Ryc. X: 22.

Nr 22. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – fragment; brąz, odlew, relief; częściowo starty, uszkodzony, wygięty; zachowana tylko górna część ramienia pionowego (bez zawiaska); konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Fragment ramienia enkolpionu dwuczęściowego (awers), zakończonego medalionem, wyodrębnionym występami (łezkami) i obwódką; w medalionie popiersie świętego ukazane *en face*;
Awers: centralnie Chrystus ukrzyżowany (zachowana głowa pochylona w prawo, fragment nimbu i częściowo prawa ręka);
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana – 40 mm;
D. MT, nr inw. MT/1759/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 24.

Nr 23. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – fragment; brąz, odlew, relief; częściowo starty, uszkodzony, wgnieciony, zachowane tylko jedno z zakończeń ramienia poziomego; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Fragment ramienia enkolpionu, zakończonego medalionem, wyodrębnionym występami (łezkami), bez wyraźnej obwódki od wewnątrz; w medalionie popiersie świętego ukazane *en face*; na niewielkim fragmencie ramienia widoczna dłoń;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: długość zachowana – 22 mm;
D. MT, nr inw. MT/1812/10/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 23.

Nr 24. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – fragment; brąz, odlew, relief; częściowo starty, uszkodzony, zachowana tylko dolna część ramienia pionowego z zawiaskiem; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Fragment ramienia enkolpionu dwuczęściowego (rewers); zakończone medalionem wyobrębnionym występami (łezkami) oraz podniesioną obwódką; dolny zawiasek;
Rewers: centralnie – postać Maryi (zachowna jedynie dolna część szat); w medalionie popiersie świętego ukazanego *en face* ze rękoma złożonymi na wysokości piersi;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z zawiaskiem – 41 mm; wysokość zachowana bez zawiaska – 32 mm;
D. MT, nr inw. MT/1272/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 25.

Nr 25. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – fragment; brąz, odlew, relief; częściowo starty, uszkodzony, zachowana tylko dolna część ramienia pionowego z zawiaskiem; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Fragment ramienia enkolpionu dwuczęściowego (awers); ramię nieznacznie rozszerza się ku końcowi zakończone prosto, krawędzie podniesione; dolny zawiasek;
Rewers: centralnie – postać Chrystusa (zachowana część postaci mniej więcej od pasa w dół); sięgające kolan perizonium z widocznym wzdłużnym brzegiem opaski, stopy spoczywają na *suppedaneum*;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z zawiaskiem – 41 mm; wysokość zachowana bez zawiaska – 32 mm;
D. MT, nr inw. MT/1825/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 26.

Nr 26. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)
A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – fragment; brąz, odlew, relief; częściowo starty, uszkodzony, zachowana tylko dolna część ramienia pionowego z zawiaskiem; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Fragment ramienia enkolpionu dwuczęściowego (rewers); ramię zakończone medalionem wyodrębnionym występami (łezkami) oraz podniesioną obwódką, krawędzie podniesione; zachowany dolny zawiasek;
Rewers: centralnie – postać Maryi (słabo czytelna); w medalionie popiersie świętego ujęte *en trois quatre*, w prawej dłoni trzyma długi przedmiot oparty o lewe ramię;
inskrypcje: brak;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z zawiaskiem – 41 mm; wysokość zachowana bez zawiaska – 34 mm;
D. MT, nr inw. MT/1890/18/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 27.

Nr 27. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy?) – mały fragment jednego z ramion; brąz (?), odlew (?); konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Fragment ramienia enkolpionu (?), brak oryginalnych krawędzi, poza niewielkim odcinkiem; zachowany fragment napisu;
inskrypcje: НИ;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: długość zachowana – 11 mm;

D. MT, nr inw. MT/1765/6/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 28.

Nr 28. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) – pacior do zawieszania enkolpionu; brąz, odlew; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Pacior kubookteadryczny do zawieszania enkolpionu, z zawiaskiem, w którym tkwi trzpień łączący pacior z zawiaskiem krzyża;
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: długość całkowita (z zawiaskiem) – 25 mm; długość paciora (bez zawiaska) – 14 mm; szerokość paciora – 13 mm;

D. MT, nr inw. MT 1808/4/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 29.

Nr 29. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy) (?), pacior

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy?) – pacior do zawieszania enkolpionu; brąz, odlew (?); niewielkie ubytki przy krawędziach otworu paciora, pętelki zawiaska przerwane; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Pacior kubokteadryczny do zawieszania enkolpionu, z zawiaskiem,
Ruś Kijowska, 1. połowa XIII w.;
wymiary: długość całkowita (z zawiaskiem) – 21 mm; długość paciora (bez zawiaska) – 11 mm; szerokość paciora – 13 mm;

D. MT, nr inw. MT/1228/A

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 30.

Nr 30. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;

B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy); awers; brąz, odlew, relief; powierzchnia częściowo starta, uszkodzony, brak zakończeń ramienia pionowego i lewego poziomego ; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Uszkodzona połowa dwuczęściowego enkolpionu (awers), w formie krzyża greckiego (?), zakończenia ramion zaoblone (?) wyodrębnione występami (łezkami, zachowane tylko jedno); Awers – centralnie postać ukrzyżowanego Chrystusa rozpięta na krzyżu w typie łacińskiego (wyraźnie wyodrębniony); sylwetka Chrystusa schematyczna; głowa na wprost (?); dłonie duże z wyodrębnionymi palcami; biodra Chrystusa opasa perizonium sięgające kolan; nad głową schematycznie zaznaczona tabliczka;
inskrypcje: brak;
wymiary: długość zachowana – 35,6 mm; szerokość – 33,8 mm;

D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 16;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 31.

Nr 31. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)

A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Enkolpion (krzyż relikwiarzowy); awers; brąz, odlew, relief; powierzchnia częściowo starta, uszkodzony, brak dolnej części ramienia pionowego; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Uszkodzona połowa dwuczęściowego enkolpionu (awers), w formie krzyża greckiego (?), zakończenia ramion zaoblone, wyodrębnione występami (łezkami); w osi ramienia pionowego nasada zawiaska (?);
Awers – centralnie postać ukrzyżowanego Chrystusa; sylwetka schematyczna; głowa przechylona w lewo; z tyłu głowy nimb; włosy sięgają ramion; dłonie duże z wyodrębnionymi palcami;
inskrypcje: brak;
wymiary: długość zachowana – 25 mm; szerokość – 28,6 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 17;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 32.

Nr 32. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki; w całości zachowane: dolna część ramienia pionowego i ramię lewe, pozostałe w niewielkim fragmencie; ramiona nieznacznie rozszerzają ku prosto ściętym końcom; krawędzie ramion nieznacznie podniesione; centralnie sylwetka Chrystusa: głowa Zbawiciela nieznacznie przechylona w prawo; stosunkowo długie ręce o nienaturalnie dużych dłoniach (bez śladów gwoździ), z zaznaczonymi palcami; szata sięga okolicy kolan, rękawy pofałdowane; dobrze widoczne obie stopy; rewers gładki; X-XI w.;
wymiary: wysokość zachowana – 34 mm; szerokość – 27 mm;
D. MT, nr inw. MT/1725/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 33.

Nr 33. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki typu skandynawskiego; zachowane tylko jedno ramię i niewielki fragment śródkrzyża; krawędzie zewnętrzne nieznacznie podniesione; ramię rozszerza się wyraźnie ku końcowi; zakończone trzema niewielkimi wypukłościami, kolistymi w rzucie poziomym; wypukłości i krawędzie podkreślone żłobkami; w osi podłużnej ramienia wypukła linia; ramię oddzielone od śródkrzyża półwałkiem; w części zachowanego śródkrzyża niewielkie odcinki trzech wypukłych linii rozchodzących się promieniście; rewers gładki; XI-XII w.;
wymiary: wysokość – 11,7 mm; szerokość – 14,9 mm;
D. MT, nr inw. MT/1692/23/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 34.

Nr 34. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Krzyżyk-zawieszka; odlew, relief;
C. Krzyżyk-zawieszka w typie krzyża greckiego, o zaoblonych, nieznacznie poszerzonych zakończeniach ramion, wyodrębnionych występami (łezkami); uszko w rzucie poziomym trapezowate, z otworem w płaszczyźnie krzyżyka;
Centralnie – postać ukrzyżowanego Chrystusa; głowa nieznacznie przechylona w lewo, otoczona nimbem; duże dłonie w obrębie zakończeń, perizonium rozdzielone na dwie fałdy

sięga kolan; stopy skierowane na zewnątrz (nogi poniżej kolan w dolnym zakończeniu); w medalionie górnym w kolistym otoku krzyż o ramieniu poziomym poprowadzonym ukośnie; wymiary: wysokość – 59,7 mm; szerokość – 43,8 mm;

D. MT, nr inw. MT/1828/11/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 35.

Nr. 35. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;

B. Krzyżyk-zawieszka;

C. Krzyżyk-zawieszka; krzyżyk z tzw. trójłopatkowym zakończeniem; ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi wypustkami; krawędzie nieznacznie podniesione; poniżej medalionów czworoboczne komórki; w śródkrzyżu kolisty medalion; na awersie medaliony wypełnione żółtą emalią, a czworoboki czarną; na rewersie odwrotnie, medaliony – czarną, a czworoboki – żółtą, w przedłużeniu ramienia pionowego wydłużone uszko ustawione poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka;
brak inskrypcji;
Ruś Kijowska, XII-XIII w.;
wymiary: wysokość z uszkiem – 43 mm; wysokość bez uszka – 39 mm; szerokość – 31 mm;

D. MT, nr inw. MT/1653/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 36.

Nr 36. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Krzyżyk-zawieszka; brąz; odlew; powierchnia starta; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Krzyżyk-zawieszka; krzyżyk w formie krzyża greckiego o ramionach w formie kolistych medalionów wypełnionych żółtawą emalią, połączonych z dużym kolistym śródkrzyżem wąskimi, krótkimi odcinkami; krawędzie nieznacznie podniesione; na ramieniu poziomym, w osi poprzecznej niewielkie ostre występy; śródkrzyże w formie kwadratu o silnie zaoblonych narożnikach, również wypełnione emalią; na awersie w jego wnętrzu znajduje się okrąg wyznaczony wypukłą linią z brązu, na rewersie kwadrat przecięty przekątnymi (z brązu); uszko koliste (w rzucie poziomym) umieszczone poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka;
brak inskrypcji;
Ruś Kijowska, XI-XII w.;
wymiary: wysokość z uszkiem – 38,5 mm; wysokość bez uszka – 27 mm; szerokość – 26,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1848/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 37.

Nr 37. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz, odlew, powierzchnie nieznacznie starte, dolna górna część ramienia pionowego odłamana;

C. Fragment krzyżyka-zawieszki w formie krzyża greckiego; podniesione krawędzie ramion krzyża oraz medalionów tworzą na awersie i rewersie komórki wypełnione żółtą emalią; ramiona zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi kolistymi występami, mniejsze występy w osi ramienia poziomego; górne ramię zakończone owalnym (w rzucie poziomym) uszkiem ustawionym poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka;
wymiary: wysokość zachowana z uszkiem – 27 mm; wysokość zachowana bez uszka – 18 mm; szerokość – 31 mm;
Ruś Kijowska, XII-XIII w.;

D. MT, nr inw. MT/1833/6/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 38.

Nr 38. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz, odlew;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki; zachowane: część ramienia pionowego oraz prawa ramienia poziomego i lewa w niewielkim fragmencie; ramiona zakończone kolistymi medalionami wyodrębnionymi występami; podniesione krawędzie ramion krzyża oraz medalionów tworzą na awersie i rewersie komórki wypełnione żółtą emalią (zachowana częściowo w komórkach umieszczonych między medalionami i śródkrzyżem oraz w kolistym medalionie umieszczonym w śródkrzyżu);
Ruś Kijowska, XII-XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana – 21 mm; szerokość zachowana – 22 mm;
D. MT, nr inw. MT/1318/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 39.

Nr 39. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz, odlew;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki w formie krzyża greckiego, zachowana górna część ramienia pionowego z uszkiem; ramię zakończone medalionem, wyodrębnionym kolistymi występami; podniesione krawędzie ramion krzyża oraz medalionu tworzą na awersie i rewersie komórki wypełnione żółtą emalią; emalia zachowała się również na awersie w komórce poniżej medalionu; uszko owalne (w rzucie poziomym) umieszczone poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka;
Ruś Kijowska, XII-XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z uszkiem – 18 mm;
D. MT, nr inw. MT/1403/2/A;
E. Piotrowski, Wołoszyn 2012, 380, Ryc. 14: 1.;
F. Ryc. X: 40.

Nr 40. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz; odlew; powierzchnie nieznacznie starte;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki w formie krzyża greckiego; zachowane jedynie ramię poziome, zakończone kolistymi medalionami, wyodrębnionymi kolistymi występami oraz niewielkie fragmenty ramienia pionowego; podniesione krawędzie ramion krzyża oraz medalionów tworzą na awersie i rewersie komórki wypełnione żółtą emalią; kolisty medalion umieszczono również w śródkrzyżu;
Ruś Kijowska, XII-XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana – 11 mm; szerokość – 29 mm;
D. MT, nr inw. MT/1244/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 41.

Nr 41. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz; odlew;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki; zachowana niewielka część górna ramienia pionowego z fragmentem uszka, ramię zakończone półkoliście; ta część wyodrębniona występami (łezkami); uszko umieszczone poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka;
wymiary: wysokość zachowana – 14 mm;
D. MT, nr inw. MT/1393/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 42.

Nr 42. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Fragment krzyżyka-zawieszki;

C. Fragment krzyżyka-zawieszki; zachowane ramię poziome i dolna część ramienia pionowego; krawędzie podniesione, co umożliwiło wypełnienie powstałych zagłębień żółtą emalią; ramiona rozszerzają się ku końcowi, rozdwajając się mniej więcej w 1/3 długości; na końcach szpiczastych rozwidleń umieszczono koliste wypustki; rozwidlenia częściowo obejmują zamykające ramiona sercowate medaliony z niewielkimi wypustkami znajdującymi się w osi ramion; wewnątrz medalionów umieszczono motyw stylizowanej lilii, zwróconej środkowym płatkiem do środka; w śródkrzyżu awersu krzyż wykonany przy pomocy kilku pseudogranulek, z większą umieszczoną centralnie, w miejscu przecięcia ramion (po dwie w ramieniu poprzecznym i trzy w ramieniu pionowym); XII-XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana – 21 mm; szerokość – 27 mm;

D. MT, nr inw. MT/1822/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 43.

Nr 43. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;

B. Krzyżyk-zawieszka; brąz; odlew; powierzchnia starta; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Krzyżyk-zawieszka; równoramienny; ramiona proste, krótkie, zakończone dużymi, sercowatymi (?) medalionami, wyodrębnionymi występami (łezki), z małymi występami w osi ramion; w części dolnej występy ramienia pionowego i poprzecznego łączą się, tworząc dwa koliste otwory; w medalionach reliefowy ornament niemal zupełnie zatarty, być może stylizowane lilie (?); uszko umieszczone poprzecznie do płaszczyzny medalika, nieregularne, przerwane; XII-XIII w.;
wymiary: wysokość z uszkiem – 37 mm; wysokość bez uszka – 30 mm szerokość – 27 mm;

D. MT, nr inw. MT/1664/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 44.

Nr 44. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;

B. Krzyżyk-zawieszka; brąz; odlew; powierzchnie starte; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Krzyżyk-zawieszka; równoramienny; ramiona połączone wąskimi łukowatymi liniami, zakończone półkoliście; między łukami a ramionami cztery niewielkie, koliste otwory; uszko umieszczone poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka, w przybliżeniu owalne (w rzucie poziomym), od góry ścięte prosto; XII-XIII w.;
wymiary: wysokość z uszkiem – 31 mm; wysokość bez uszka – 24 mm; szerokość – 23 mm;

D. MT, nr inw. MT/1890/5/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 45.

Nr 45. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz, odlew, powierzchnie nieznacznie starte;

C. Fragment krzyżyka-zawieszki; brak prawej strony ramienia pionowego; ramiona wąskie, zakończone pogrubieniami; śródkrzyże w rzucie poziomym kwadratowe; powyżej pogrubienia ramienia pionowego owalne (w rzucie poziomym) uszko umieszczone poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka;
Ruś Kijowska, XII-XIII w.;
wymiary: wysokość z uszkiem – 28 mm; wysokość bez uszka – 20 mm; zachowana szerokość – 15 mm;

D. MT, nr inw. MT/1758/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 46.

Nr 46. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz, odlew, powierzchnie nieznacznie starte;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki; brak dużego fragmentu jednej części ramienia pionowego; ramiona zakończone zaokrąglonymi poszerzeniami; śródkkrzyże w rzuciem poziomym w przybliżeniu kwadratowe;
Ruś Kijowska, XII-XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana – 16 mm; szerokość – 20 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 8;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 47.

Nr 47. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz, odlew, powierzchnie nieznacznie starte;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki; zachowane śródkrzyże oraz dolna część ramienia pionowego i prawa poziomego; śródkrzyże w rzucie poziomym romboidalne; z jego narożników wychodzą wąskie ramiona o przekroju kolistym, z cebulastymi zakończeniami;
Ruś Kijowska, XII-XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana – 19 mm; szerokość – 18 mm;
D. MT, nr inw. MT/1454/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 48.

Nr 48. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz, odlew, powierzchnie nieznacznie starte;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki; zachowane śródkrzyże oraz prawe ramię poziome i górne pionowe, dwa pozostałe zachowane szczątkowo; śródkrzyże w rzucie poziomym niemal koliste; ramiona, krótkie o przekroju kolistym; poziome zakończone poszerzeniem spłaszczonym na końcu; pionowe z pierścieniem, z którego wychodziło uszko (zachowane u nasady) umieszczone poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka;
Ruś Kijowska; XII-XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana – 16 mm; szerokość – 14 mm;
D. MT, nr inw. MT/1823/9/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 49.

Nr 49. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Krzyżyk-zawieszka; brąz, odlew, powierzchnie nieznacznie starte; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;
C. Krzyżyk-zawieszka; śródkrzyże w rzucie poziomym koliste, z podniesionymi krawędziami; wewnątrz wypukła czteropłatowa rozeta (swastyka [?]), o płatkach nieregularnych, rozszerzających się ku prosto ściętym końcom; ramiona ku końcom rozszerzone i pogrubione, zakończone wydłużonymi występami w osi ramion; uszko ustawione poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka, przerwane na wysokości otworu;
Ruś Kijowska; XII-XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana z uszkiem – 24 mm; wysokość bez uszka – 19 mm szerokość – 24 mm;
D. MT, nr inw. MT/1350/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 50.

Nr 50. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Krzyżyk-zawieszka; brąz, odlew, powierzchnie nieznacznie starte;
C. Krzyżyk-zawieszka; równoramienny; śródkrzyże w formie spłaszczonej kuli, z jednej strony (awersu?) widoczny ukośny krzyż; ramiona o cebulastych zakończeniach; z wypukłym pierścieniem w połowie długości; uszko odłamane u nasady;
Ruś Kijowska; XII-XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana – 26 mm; szerokość – 24 mm;
D. MT, nr inw. MT/1792/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 51.

Nr 51. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki; odlew; powierzchnie starte;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki; zachowane ramię poziome i niewielki fragment pionowego; części ramienia poziomego krótkie, z półkolistymi zakończeniami;
Ruś Kijowska, XII-XIII w. lub później;
wymiary: wysokość zachowana – 7 mm; szerokość – 16 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany na Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 9;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 52.

Nr 52. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;
B. Krzyżyk-zawieszka; brąz, odlew, powierzchnie nieznacznie starte;
C. Krzyżyk-zawieszka; w formie krzyża łacińskiego; śródkrzyże z ukośnym krzyżem wykonanym podwojoną, rytą linią; ramiona w formie wydłużonych łezek, w końcach ryte maleńkie kółeczka (imitujące główki gwoździ [?]); rewers gładki; uszko wydłużone, wąskie, umieszczone poprzecznie do płaszczyzny medalika;
Ruś Kijowska; XII-XIII w.;
wymiary: wysokość z uszkiem – 46 mm; wysokość bez uszka – 38 mm; szerokość – 32 mm;
D. MT, nr inw. MT/1890/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 53.

Nr 53. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;
B. Krzyżyk-zawieszka; brąz, odlew, powierzchnie nieznacznie starte;
C. Krzyżyk-zawieszka; w formie krzyża greckiego; ramiona zakończone sercowatymi medalionami, o zgeometryzowanej formie, z niewielkimi występami w osi ramion; wewnątrz medalionów, na ramionach i w śródkrzyżu koła i czworokąty wyryte głęboką linią, imitujące komórki; uszko owalne (w rzucie poziomym) umieszczone poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka; awers i rewers takie same;
Ruś Kijowska; XII-XIII w.;
wymiary: wysokość z uszkiem – 38 mm; wysokość bez uszka – 31 mm szerokość – 32 mm;
D. MT, nr inw. MT/1890/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 54.

Nr 54. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;

B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz; niekonserwowany;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki; w formie krzyża greckiego (?); zachowane ramie poziome i jedna z części ramienia pionowego; ramiona zakończone medalionami trójkątnymi w rzucie poziomym; awers i rewers gładkie;
Ruś Kijowska; XII-XIII w.;
wymiary: wysokość zachowana – 11 mm; szerokość – 14 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 11;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 55.

Nr 55. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Krzyżyk-zawieszka; ołów; odlew;
C. Krzyżyk-zawieszka; w formie krzyża greckiego; awers i rewers gładkie; przekrój ramion nieregularny, w formie czworoboku o zaoblonych narożnikach; uszko umieszczone na przedłużeniu ramienia pionowego, wyodrębnione przez spłaszczenie przebite poprzecznie do płaszczyzny krzyżyka;
Ruś Kijowska; XII-XIII w.;
wymiary: wysokość z uszkiem – 25 mm; szerokość – 19 mm;
D. MT, nr inw. MT/1824/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 56.

Nr 56. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Krzyżyka-zawieszka; ołów, odlew; niekonserwowany;
C. Krzyżyk-zawieszka, o równych, owalnych w przekroju ramionach; ramiona zwężają się ku końcom; ramię lewe uszkodzone; brak uszka czy też otworu do zawieszania; niezdobiony; XII-XV w.;
wymiary: wysokość – 14,6 mm; szerokość – 23,1 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 1;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 57.

Nr 57. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Krzyżyk-zawieszka (połówka, „awers" – ?); ołów (?), odlew; powierzchnie starte;
C. Krzyżyk-zawieszka (połówka, „awers" – ?), w formie krzyża łacińskiego; ramiona proste; zakończenia ramion poziomego i górnej części pionowego zaokrąglone, dolnej – prosto ścięte; krzyżyk sprawia wrażenie nadtopionego – zwłaszcza zaokrąglenie zakończeń ramion mogą być częściowo zdeformowane pod wpływem wysokiej temperatury; zewnętrzna krawędź jest podniesiona (jest to dobrze widoczne na stronie wewnętrznej ramienia lewego i górnego) – wydaje się więc, że opisywany zabytek to górna połowa (awers) krzyżyka; brak zawieszki czy też otworu do zawieszania;
Ruś Kijowska (?); XII-XIII w. lub później;
wymiary: wysokość – 44,00 mm; szerokość – 39,8 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 2;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 58.

Nr 58. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki; ołów, odlew;

C. Fragment krzyżyka-zawieszki; brak dolnej część ramienia pionowego; ramiona o jednakowej długości, zwężające się ku końcom; ramię poziome nieznacznie podniesione ku górze; przekrój ramion czworokątny (mocno spłaszczony); brak uszka czy też otworu do zawieszania; niezdobiony; XII-XV w.;
wymiary: wysokość całkowita – 19,6 mm; szerokość – 29,9 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 12;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 59.

Nr 59. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Krzyżyk-zawieszka; ołów, odlew;
C. Krzyżyk-zawieszka o równych, czworokątnych w przekroju ramionach; ramię górne zakończone niewyodrębnionym uszkiem; niezdobiony; XII-XV w.;
wymiary: wysokość całkowita – 29,1 mm; szerokość – 29,0 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 13;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 60.

Nr 60. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Krzyżyk-zawieszka; ołów (?), odlew; powierzchnie starte;
C. Krzyżyk-zawieszka, w formie krzyża łacińskiego; ramię poziome prawdopodobnie uszkodzone (pierwotnie były dłuższe), ramiona o różnej długości; ramię poziome ustawione ukośnie względem ramienia pionowego; ramiona zakończone prosto; na ramieniu górnym walcowate uszka z otworem w środku;
Ruś Kijowska (?); XII-XIII w. lub później;
wymiary: wysokość – 47,7 mm; szerokość – 23,3 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 3;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 61.

Nr 61. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Krzyżyk-zawieszka; ołów (?), odlew; powierzchnie starte;
C. Krzyżyk-zawieszka, w formie krzyża łacińskiego; ramię poziome odłamane częściowo z obu stron; pionowe zakończone zaoblonymi pogrubieniami;
Ruś Kijowska (?); XII-XIII w. lub później;
wymiary: wysokość – 33 mm; szerokość – 12 mm;
D. MT, nr inw. MT/1330/1/A
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 62.

Nr 62. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Krzyżyk-zawieszka; ołów, odlew; poziome ramiona krzyżyka uszkodzone przez korozję (wżery);
C. Krzyżyk-zawieszka o prostych ramionach; prawa strona ramienia poziomego i górna pionowego uszkodzone (pierwotnie były dłuższe); niezdobiony; XII-XIII w. lub później;
wymiary: wysokość pełna – 35,0 mm; szerokość – 34,8 mm;

D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 4;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 63.

Nr 63. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Krzyżyk-zawieszka; ołów, odlew;
C. Krzyżyk-zawieszka o prostych ramionach, o nieznacznie zaoblonych zakończeniach; ramię pionowe nieznacznie dłuższe, z niewyodrębnionym uszkiem (otwór przebity w płaszczyźnie krzyżyka); niezdobiony; XII-XIII w. lub później;
wymiary: wysokość pełna – 26,4 mm; szerokość – 20,4 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 14;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 64.

Nr 64. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Krzyżyk-zawieszka; ołów, odlew;
C. Krzyżyk-zawieszka; nieregularny; prawa i lewa część ramienia poziomego rożnej szerokości, nieustawione w jednej linii, podobnie jak górna i dolna część ramienia pionowego; przekrój ramion nieregularny; w zakończonej ukośnie. górnej części ramienia pionowego, przebity otwór; niezdobiony; XII-XIII w. lub później;
wymiary: wysokość – 48 mm; szerokość – 44 mm;
D. MT, nr inw. MT/1297/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 65.

Nr 65. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Krzyżyk-zawieszka; ołów, odlew;
C. Krzyżyk-zawieszka; nieregularny; obie części ramienia poziomego skierowane ku dołowi, nieznacznie poszerzone ku końcom, podobnie jak dolna część ramienia pionowego (przekrój prostokątny), część górna nieco węższa, ostro zakończona, o przekroju kolistym; brak uszka lub otworu do mocowania; niezdobiony; XII-XIII w. lub później;
wymiary: wysokość – 32 mm; szerokość – 25 mm;
D. MT, nr inw. MT/1329/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 66.

Nr 66. Krzyżyk-zawieszka
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment krzyżyka-zawieszki; brąz; odlew; powierzchnia mocno starta; zachowane częściowo jedno z ramion (?);
C. Fragment krzyżyka-zawieszki; prawdopodobnie trójlistne zakończenie ramienia; na awersie krawędzie albo podniesione, albo zaznaczone wypukłą linią obrysowującą kształt, z maleńkimi, bardzo słabo widocznymi kółeczkami umieszczonymi w każdym listku; rewers gładki; XII (?) w.;
wymiary: 11 x 10 (zachowana) mm;
D. MT, nr inw. MT/1516/9/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 67.

Nr. 67. Krzyżyk-zawieszka (?) / Amulet (?)
A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;

B. Fragment krzyżyka-zawieszki (?) / amuletu (?); brąz, odlew;
C. Fragment krzyżyka-zawieszki (?) / amuletu (?); partia centralna nieznacznie pogrubiona, wieloboczna; zakończenia ramienia pionowego rozszerzają się trapezowato (krawędzie zewnętrzne zaokrąglone); obie strony ramienia poziomego odłamane u nasady; uszko w pła-szczyźnie prostopadłej do płaszczyzny krzyżyka; niezdobiony; na ramieniu górnym widoczne trzy – cztery punkty, być może uproszczone wyobrażenie twarzy; z tyłu w części środkowej wypukły krzyż; XII-XIII w.;
wymiary: wysokość pełna z uszkiem – 53,2 mm; wysokość bez uszka – 49,1 mm; szerokość – 16,1 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 7;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 68.

Nr 68. Krzyżyk-zawieszka

A. Czermno, brak szczegółowej lokalizacji (podmokły teren w okolicach grodziska); dar przekazany przez anonimowego znalazcę;
B. Krzyżyka-zawieszka; brąz; odlew;
C. Krzyżyk-zawieszka; pierwotnie w postaci krzyża łacińskiego; ramiona boczne krótkie, zakończone pokrytymi nacięciami zgrubieniami imitującymi pąk (?); ramię dolne i górne w znacznym stopniu odłamane, łukowate wycięcie w dolnej części ramienia poziomego może wskazywać na mocowanie nitem figurki Zbawiciela odlanej oddzielnie); w górnej części ramienia pionowego, zachowany śladowo ryty napis; rewers płaski, niezdobiony; XVII (?) w.;
inskrypcje: IN / [R I] (skrót Iesus Nazarenus [Rex Iudaeorum]);
wymiary: wysokość zachowana – 26,9 mm; szerokość – 38,2 mm;
D. Aktualnie zabytek przechowywany w Uniwersytecie Rzeszowskim, Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych (USMA); B – 15;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 69.

Nr 69. Ikonka

A. Czermno;
B. Ikonka, metal, odlew;
C. Prostokątna, o pogrubionej krawędzi; pole przedstawienia płaskie, obniżone w stosunku do krawedzi; sylwetka Chrystusa ujęta w półpostaci, *en face*, wypełnia całą płaszczyznę; twarz o cechach portretowych, wyraźny krótki zarost; czoło wysokie, włosy w skręconych puklach opadają na ramiona, wokół głowy nimb; Chrystus trzyma w lewej ręce księgę (Ewangelię), prawą wykonuje gest błogosławieństwa; ramiona okrywa płaszcz, szczegóły ubioru nieczytelne; odwrocie pokryte płytkimi liniami rytymi; XIII (XIV [?]) w.;
Inskrypcje: brak;
wymiary: wysokość całkowita – 48,1 mm; szerokość – 36,4 mm;
D. Brak danych;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Fig. X: 70.

Nr 70. Skrzydło tryptyku (składanej ikony)

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Skrzydło tryptyku (składanej ikony); brąz, inkrustacja białą masą; odlew; jedna z powierzchni nieznacznie starta;
C. Jedno ze skrzydeł składanej ikony z wyobrażeniem świętych Borysa i Kosmy; dwustronne, prostokątne, z występami do osadzenia na przedłużeniu jednego z dłuższych boków; wyobrażenia i napisy ryte, niektóre z zagłębień wypełnione białą masą;
strona 1 – w prostokątnym polu postać św. Borysa ujęta w całej postaci, na wprost, ze stopami skierowanymi na zewnątrz; święty w szatach książęcych, sięgających kolan, w jednej ręce, przyciśniętej do piersi, trzyma mały krzyż, w drugiej miecz; głowę nakrytą kołpakiem (?) okala podwójny (?) nimb (linia wewnętrzna inkrustowana białą substancją zachowana częściowo);

spod czapki wystają włosy; z trzech stron pole przedstawienia wydzielone podwójną linią, z ukośnymi nacięciami pomiędzy wzdłuż boków dłuższych ukośnymi nacięciami, od góry nacięcia poprowadzono pionowo; po lewej (heraldycznej) stronie postaci kolumnowy napis;
strona 2 – w prostokątnym polu postać św. Kosmy ujęta w całej postaci, na wprost, ze stopami skierowanymi na zewnątrz; głowę okala podwójny nimb (linia wewnętrzna grubsza); rysunek szaty czytelny częściowo, w jednej ręce ugiętej na wysokości mostka trzyma niezidentyfikowany przedmiot (łyżkę aptekarską do nabierania maści [?]); pole przedstawienia oddzielone od krawędzi liniami; przestrzeń między nimi zdobiona wzdłuż jednego z dłuższych boków ukośnymi nacięciami, od góry nacięciami pionowymi; po lewej stronie postaci częściowo zatarty kolumnowy napis; k. XII-XIII w.;
inskrypcje: strona 1 – ВОР[И]С; strona 2 – КОЗМА;
wymiary: wysokość całkowita – 47 mm; wysokość bez zawiasów – 41,5 mm; szerokość – 22 mm;

D. MT, nr inw. MT/1541/1/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Plate II.6.4.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr. kat. B.IV.2., Tabl B.IV.2.;

F. Fig. X: 71.

Nr 71. Skrzydło tryptyku (składanej ikony)

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Fragment skrzydła składanej ikonki (?); stop miedzi, odlew; zewnętrzna strona powierzchni starta;

C. Fragment brzegowy skrzydła ikonki (?); krawędź zwinięta w tulejkę, przez którą przeciągnięto drut; mniej więcej w połowie jej długości wycięty kolisty otwór, w ten sposób, że drut jest widoczny; pozostałe krawędzie nieoryginalne, postrzępione; w pewnej odległości od krawędzi widoczna wypukła linia równoległą do niej; druga strona gładka; wczesne średniowiecze (?);
wymiary: wysokość zachowana – 36,3 mm; szerokość maksymalna – 18,0 mm;

D. MT, nr inw. MT/1268/4/A;

E. zabytek niepublikowany;

F. Fig. X: 72.

Nr 72. Znak pielgrzymi

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;

B. Znak pielgrzymi; stop cynowo-ołowiowy; powierzchnie starte, krawędzie uszkodzone, pęknięcie przy głowie św. Pawła; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Znak pielgrzymi – prostokątna plakietka ze schematycznymi wyobrażeniami apostołów Piotra i Pawła ujętych w całej postaci na wprost, z dużymi kluczami w rękach (klucze różnią się piórami), między świętymi krzyż równoramienny na długim trzonie – symbol Chrystusa i Papiestwa; strona odwrotna pokryta motywem szachownicy; XII-XIII w.;
inskrypcje: nad głowami świętych: SPE†SP (?);
wymiary: wysokość – 27,5 mm; szerokość – 21 mm;

D. MT, nr inw. MT/1673/2/A;

E 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.6.3.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.IV.3., Tabl. B.IV.3.;

F . Ryc. X: 73.

Nr 73. Plakietka z przedstawieniem węzła Salomona

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;

B. Plakieta z wyobrażeniem krzyża, brąz; powierzchnie nieznacznie starte; konserwowana w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Prostokątna płytka z przedstawieniem figury przypominającej węzeł Salomona, znak umieszczono centralnie, nie pionowo, a nieco ukośnie. Tworzą go dwa krzyże: równoramienny o zaoblonych końcach ramion i wpisany weń w typie swastyki, z ta różnicą, że załamania na końcu ramion zastąpiono krótkimi odcinkami umieszczonymi pod katem prostym w niewielkim od nich oddaleniu i łączą się one wcięciami ramion krzyża zewnętrznego; jeden z krótszych boków płytki jest uformowany faliście, poniżej drugiego znajdują się dwa koliste otwory umieszczone bliżej narożników; przedstawienie wykonano w wysokim reliefie; XI-XIII w.;

wymiary: wysokość – 23,5 mm; szerokość – 16,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1679/156/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.6.4.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.IV.4., Tabl. B.IV.4.;

F. Ryc. X: 74.

Nr 74. Łańcuch

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;

B. Łańcuch; brąz; powierzchnie starte; konserwowany w Pracowni Konserwacji Zabytków IA UMK w Toruniu, 2012;

C. Łańcuch z krzyżykiem włączonym między ogniwa wykonane z brązowego drutu krzyżyk w typie łacińskiego, o ramionach rozszerzających się ku zaoblonym końcom (ramię poziome) lub zakończonym łezkowatymi uszkami ustawionymi prostopadle do ramienia (ramię pionowe); powierzchnia krzyża pokryta rytami liniami o układzie chaotycznym; XII-XIII w.;
wymiary: długość łańcuszka – 230 mm; wysokość krzyżyka – 53 mm; szerokość krzyżyka – 20,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1673/1/A;

E. 1) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.4.4.;
2) Bagińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn (red.) 2019, nr kat. B.IV.5., Tabl. B.IV.5.;

F. Ryc. X: 75.

Nr 75. Łyżeczka

A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;

B. Fragment łyżeczki;

C. Fragment łyżeczki; zabytek najpewniej odlano z brązu; zachowna w całości (widoczne jest jedynie niewielkie uszkodzenie – otwór) miseczka (nabierka) ma formę owalną, lekko zaostrzoną ku dołowi (kształt łezkowaty); zachowna częściowo rączka jest płaska w przekroju; brak napisów czy zdobień; X-XI w.;
wymiary: długość zachowana – 52 mm; długość nabierki – 27 mm; szerokość nabierki – 17 mm;

D. MT, nr inw. MT/1610/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 76.

Nr 76. Rylec-stilus

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;

B. Fragment rylca-stilusa; brąz;

C. Fragment rylca-stilusa, łopatka wielokątna, krawędź górna prosta, krawędzie boczne łukowato wygięte do środka; centralnie otwór w kształcie krzyża; igła zachowana w górnej parti, pokryta serią dookolnych żłobków; przekrój igły owalny; XII-XIII w.;
wymiary: długość całkowita – 33,0 mm; szerokość łopatki – 20,4 mm;

D. MT, nr inw. MT/1679/192/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, zabytek nr II.6.5.;

F. Ryc. X: 77.

Nr 77. Rylec-stilus

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Fragment rylca-stilusa; brąz;

C. Fragment rylca-stilusa, łopatka w formie odwróconego trójkąta (proste boki); igła zachowana częściowo na granicy łopatki i igły zgrubienie; przekrój igły owalny; XII-XIII w.
wymiary: długość całkowita – 35,6 mm; szerokość łopatki – 10,4 mm;

D. MT, nr inw. MT/1822/5/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 78.

Nr 78. Miniatura miecza

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Miniatura miecza (element zapięcia księgi); brąz;
C. Miniatura miecza (element zapięcia księgi); głownia szeroka, płaska, koniec sztychu zagięty; głowica w formie masywnej kuli osadzona na krótkim trzonie; jelec w rzucie poziomym czworokątny; w górnej części głowni dwa otwory; XII-XIII w.;
wymiary: długość całkowita – 36,8 mm; szerokość jelca – 8,3 mm;
D. MT, nr inw. MT/1792/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, zabytek nr II.6.7.;
F. Ryc. X: 79.

Nr 79. Miniatura miecza
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecien 2011;
B. Miniatura miecza (element zapięcia księgi); brąz;
C. Miniatura miecza (element zapięcia księgi); głownia szeroka, płaska, koniec sztychu uszkodzony; głowica w formie masywnej kuli osadzona na krótkim trzonie; jelec w rzucie poziomym owalny; w dolnej części głowni otwór z czopem; XII-XIII w.;
wymiary: długość całkowita – 25,4 mm; szerokość jelca – 9,0 mm;
D. MT, nr inw. MT/1806/4/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, zabytek nr II.6.6;
F. Ryc. X: 80.

Nr 80. Miniatura miecza
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment miniatury miecza (element zapięcia księgi); brąz;
C. Fragment miniatury miecza (element zapięcia księgi); głownia szeroka, płaska, zachowana w niewielkim stopniu; pęknięta w miejscu, gdzie znajdował się otwór na czop; głowica w formie masywnej kuli osadzona na krótkim trzonie; jelec z żeberkiem; w rzucie poziomym owalny; XII-XIII w.;
wymiary: długość całkowita – 21,2 mm; szerokość jelca – 8,6 mm;
D. MT, nr inw. MT/1837/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 81.

Nr 81. Miniatura miecza
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment miniatury miecza (element zapięcia księgi); brąz;
C. Fragment miniatury miecza (element zapięcia księgi); głownia szeroka, płaska, zachowana w niewielkim stopniu; głownia pęknięta w miejscu, gdzie znajdował się otwór na czop; głowica w formie masywnej kuli osadzona na krótkim trzonie; jelec z podwójnymi żeberkami; w rzucie poziomym owalny; XII-XIII w.;
wymiary: długość całkowita – 16,8 mm; szerokość jelca – 6,3 mm;
D. MT, nr inw. MT/1804/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 82.

Nr 82. Element zapięcia księgi
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;
C. Element zapięcia księgi; jednodzielne; rama D-kształtna, silnie wydęta; trzonek D wyraźnie szerszy niż część przednia; przekrój w części przedniej kwadratowy, trzonka – prostokątny; XII-XIII w.;
wymiary: długość – 12 mm; szerokość maks. – 19 mm; grubość – 2-3 mm;
D. MT, nr inw. MT/1807/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 83.

Nr 83. Element zapięcia księgi
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;

C. Element zapięcia księgi; jednodzielne; rama niemal kolista, krawędź zewnętrzna (tylna) ścięta prosto z niewielkimi występami; z przodu, w osi poprzecznej, występ bez otworu, kolisty w rzucie poziomym; przekrój ramy zbliżony do kwadratu; XII-XIII w.;
wymiary: długość – 15 mm; szerokość maks. – 12 mm; grubość – 3 mm;
D. MT, nr inw. MT/1695/26/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.6.10.;
F. Ryc. X: 84.

Nr 84. Element zapięcia księgi

A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;
B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;
C. Element zapięcia księgi; dwudzielne; złożone z niemal kolistej części przedniej i czworobocznej tylnej, o wspólnym boku wewnętrznym, zakończonym wydatnymi, zaoblonymi występami; bok zewnętrzny dłuższy i szerszy, o końcach również nieznacznie zaoblonych; w osi poprzecznej, z przodu, duży występ, czworoboczny w rzucie poziomym, z otworem umieszczonym centralnie; wewnątrz ramy dwa otwory – przedni kolisty oraz tylny owalny, wydłużony w pionie; przekrój ramy półkolisty; XII-XIII w.
wymiary: długość – 20 mm; szerokość maks. – 16 mm; grubość – 2-2,5 mm;
D. MT, nr inw. MT/1890/12/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.6.11.;
F. Ryc. X: 85.

Nr 85. Element zapięcia księgi

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;
C. Element zapięcia księgi; dwudzielne; złożone z niemal kolistej części przedniej i czworobocznej tylnej, o wspólnym boku wewnętrznym, zakończonym ostrymi występami; bok zewnętrzny dłuższy, o końcach również zaostrzonych; w osi poprzecznej, z przodu, romboidalny występ z otworem umieszczonym centralnie; wewnątrz ramy dwa otwory – przedni kolisty oraz tylny, wąski, owalny; przekrój części przedniej kwadratowy, boku zewnętrznego – romboidalny; XI-XIII w., ze wskazaniem na XII-XIII w. (por. Mocja, Kovalenko, Petrašenko 1997, 134 i n., Ryc. 54: 18, 19); w Grigoriwce, znaleziono 11 przedmiotów określonych jako elementy zapięć ksiąg, w tym kilka, które są uznawane za zapięcia do owijaczy lub haczyki do nogawic/pończoch (zob. Chudzińska, Wołoszym 2023, w niniejszej monografii);
wymiary: długość – 19 mm; szerokość maks. – 17 mm; grubość – 2-2,5 mm;
D. MT, nr inw. MT/1828/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.6.12.;
F. Ryc. X: 86.

Nr 86. Element zapięcia księgi

A. Czermno, stan. 2/3; badania październik 2010;
B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;
C. Element zapięcia księgi; dwudzielne; złożone z niemal kolistej części przedniej i czworobocznej tylnej, o wspólnym boku wewnętrznym, zakończonym niewielkimi, zaoblonymi występami; bok zewnętrzny dłuższy, o końcach również zaostrzonych; w osi poprzecznej, z przodu, duży, kolisty występ z otworem umieszczonym centralnie; wewnątrz ramy dwa otwory – przedni kolisty oraz tylny, wąski, owalny; przekrój ramy trójkątny; XII-XIII w.;
wymiary: długość – 12 mm; szerokość maks. – 13 mm; grubość – 3 mm;
D. MT, nr inw. MT/1404/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 87.

Nr 87. Element zapięcia księgi

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;

C. Element zapięcia księgi; dwudzielne; złożone z kolistej części przedniej i czworobocznej tylnej, o wspólnym boku wewnętrznym, zakończonym niewielkim, zaoblonym występem z jednego końca (z drugiego występu brak); bok zewnętrzny nieznacznie dłuższy, również o jednym końcu zaoblonym (z drugiego występu brak); w osi poprzecznej, z przodu, duży, kolisty występ z otworem umieszczonym centralnie; wewnątrz ramy dwa otwory – przedni duży, kolisty oraz tylny, wąski, prostokątny; przekrój przedniej części ramy półkolisty, tylnej – prostokątny; XII-XIII w.;
wymiary: długość – 19 mm; szerokość maks. – 12 mm; grubość przekroju ramy – 2-2,5 mm;
uwaga: podobne do zabytku nr MT/1679/190/A;
D. MT, nr inw. MT/1679/188/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 88.

Nr 88. Element zapięcia księgi

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;
C. Element zapięcia księgi; dwudzielne; złożone z kolistej części przedniej i czworobocznej tylnej, o wspólnym boku wewnętrznym, zakończonym niewielkim, zaoblonym występem z jednego końca (z drugiego występu brak); bok zewnętrzny nieznacznie dłuższy, również o jednym końcu zaoblonym (z drugiego występu brak); w osi poprzecznej, z przodu, duży, kolisty występ z otworem umieszczonym centralnie; wewnątrz ramy dwa otwory – przedni duży, kolisty oraz tylny, wąski, owalny; przekrój ramy w części przedniej półkulisty, tylnej – czworoboczny; XII-XIII w.;
wymiary: długość – 19 mm; szerokość maks. – 12 mm; grubość przekroju ramy – 2-2,5 mm;
uwaga: podobne do zabytku nr MT/1679/188/A;
D. MT, nr inw. MT/1679/190/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 89.

Nr 89. Element zapięcia księgi

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;
C. Element zapięcia księgi; dwudzielne; złożone z kolistej części przedniej i czworobocznej tylnej, o wspólnym boku wewnętrznym (wyraźnie dłuższy niż pozostałe), zakończonym wydatnymi, zaoblonymi występami; bok zewnętrzny o końcach zaostrzonych; w osi poprzecznej, z przodu, duży, kolisty występ z otworem umieszczonym centralnie; wewnątrz ramy dwa otwory – przedni kolisty oraz tylny, wąski, owalny; przekrój ramy w części przedniej prostokątny; XII-XIII w.;
wymiary: długość – 19 mm; szerokość maks. – 19 mm; grubość – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1679/187/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 90.

Nr 90. Element zapięcia księgi

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;
C. Element zapięcia księgi; dwudzielne; złożone z kolistej części przedniej i czworobocznej tylnej, o wspólnym boku wewnętrznym o zaoblonych końcach; bok zewnętrzny wyraźnie dłuższy, o końcach również zaoblonych; w osi poprzecznej, z przodu, duży, kolisty występ z otworem umieszczonym centralnie; wewnątrz ramy dwa otwory – przedni kolisty oraz tylny, wąski, owalny; przekrój przedniej części ramy kolisty; XII-XIII w.;
wymiary: długość – 19 mm; szerokość maks. – 19 mm; średnica przekroju ramy – 2 mm;
D. MT, nr inw. MT/1512/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. X: 91.

Nr 91. Element zapięcia księgi

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;

B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;

C. Element zapięcia księgi; dwudzielne; złożone z kolistej części przedniej i tylnej prostokątnej, wyższej; o wspólnym boku wewnętrznym; w osi poprzecznej zaoblony występ, z kolistym otworem umieszczonym centralnie; wewnątrz ramy dwa otwory – przedni, niewielki kolisty oraz tylny, wąski, prostokątny; rama szeroka, zwłaszcza bok zewnętrzny (4 mm); wewnątrz ramy dwa otwory – przedni, niewielki, kolisty oraz tylny, wąski, prostokątny; przekrój przedniej części ramy kolisty, ramienia zewnętrznego – prostokątny; XII-XIII w.;
wymiary: długość – 24 mm; szerokość maks. – 13 mm; grubość przekroju – 2 mm;

D. MT, nr inw. MT/1679/189/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.6.13.;

F. Ryc. X: 92.

Nr 92. Element zapięcia księgi

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;

B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;

C. Element zapięcia księgi; dwudzielne; złożone z kolistej części przedniej i czworobocznej tylnej, o wspólnym boku wewnętrznym o końcach zaostrzonych; bok zewnętrzny wyraźnie dłuższy, również o zaostrzonych końcach; w osi poprzecznej, z przodu, duży, kolisty występ z otworem umieszczonym centralnie; wewnątrz ramy dwa otwory – przedni kolisty oraz tylny, wąski, owalny; przekrój ramy w części przedniej półkulisty, tylnej – czworoboczny; XII-XIII w.;
wymiary: długość – 20 mm; szerokość maks. – 19 mm; średnica przekroju ramy – 2 mm;

D. MT, nr inw. MT/1679/191/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 93.

Nr 93. Element zapięcia księgi

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;

B. Element zapięcia księgi; brąz; odlew;

C. Element zapięcia księgi; jednodzielne, przednia część ramy wygięta łukowato z nieznacznie zaoblonymi występami na jego końcach oraz niewielkim występem (bez otworu) w osi poprzecznej; część tylna wygięta fantazyjnie z 4 występami, przekrój ramy prostokątny o zmiennej grubości (z przodu cieńsza); XII-XIII w.;
wymiary: długość ramy – 26 mm; szerokość maks. ramy – 22 mm; średnica przekroju ramy – 1-2 mm;

D. MT, nr inw. MT/1679/16/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 94.

Nr 94. Okucie księgi (?)

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment okucia księgi; brąz; odlew; uszkodzone z dwóch stron (brak oryginalnych krawędzi), część środkowa częściowo wgnieciona do środka;

C. Pierwotnie w rzucie poziomym zapewne w formie regularnego czworoboku, może kwadratu; część środkowa wypukła, sferyczna; oryginalne krawędzie wycięte faliście; w jedynym zachowanym narożniku widoczne dwa koliste otwory (prawdopodobnie tak było też w przypadku pozostałych); przy krawędzi przebity gwoździk, mocujący przedmiot do podłoża; koniec średniowiecza / początek okresu nowożytnego;
wymiary: 19 x 16 mm;

D. MT, nr inw. MT/1805/16/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. X: 95.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Literary Sources / Źródła pisane

Epistola Nicephori — *Epistola Nicephori Constantinopolitam ad Leonem Pontificem Maximum*, [in:] *Patrologiae cursus completus seu bibliotheca universalis, uniformis, commoda, oeconomica. Omnium ss. Patrum, doctorum, scriptorumque ecclesiasticorum, sive latinorum, sive graecorum*. Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca, 100, J.P. Migne (ed.), Paris 1880, p. 169-200.

Studies / Opracowania

Androshchuk F.
2013 *Vikings in the East: essays on contacts along the road to Byzantium (800-1100)*, Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Byzantina Upsaliensia 14, Uppsala (Uppsala Universitet).

Antonaras A.C.
2012 *Middle and Late Byzantine Jewellery from Thessaloniki and its Region*, [in:] Böhlendorf-Arslan, Ricci (eds.) 2012, p. 117-126.

Anuchin = Anučin = Анучин Д.Н.
1899 *О культуре костромских курганов и особенно о находимых в них украшениях и религиозных символах*, Москва (Тип. Н.Н. Шарапова).

Arenhövel W.
1983 *Brustkreuz*, [in:] *Lexikon des Mittelalters*, München-Zürich (Artemis), vol. II, p. 796-797.

Arheologìja Belarusì… see Arkheologìya Belarusì…

Arheologìja Ukraïni… see Arkheologìya Belarusì…

Arkheologìya Belarusì…= Arheologìja Belarusì… = Археалогія Беларусі…
2000 *Археалогія Беларусі*, П.Ф. Лысенка (ed.), Мінск (Беларуская навука), vol. III, *Сярэдневяковы перыяд (IX-XIII стст.)*.

Arkheologìya Ukraïny… = Arheologìja Ukraïni… = Археалогія України…
2022 *Археалогія України за роки Незалежності*, Я.П. Гершкович, Д.С. Гречко (eds.), Київ (Інститут археології НАН України).

Astashova, Petrova, Saracheva = Astašova, Petrova, Saračeva = Асташова Н.И., Петрова Л.А., Сарачева Т.Г.
2013 *Кресты-энколпионы: из собрания Государственного исторического музея*, Москва (РИП-холдинг).

Astašova, Petrova, Saračeva see Astashova, Petrova, Saracheva

Bagińska J., Dzieńkowski T. Florkiewicz I., Wołoszyn M. (eds.)

2021 *Średniowieczne dewocjonalia z Czermna = Medieval religious artefacts from Czermno*, Tomaszów Lubelski (Muzeum Regionalne im. dr. J. Petera w Tomaszowie Lubelskim).

Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (eds.)

2012 *Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem. Katalog wystawy = Červen' – eine Burg zwischen Ost und West. Ausstellungskatalog = Cerven – un castrum tra Oriente e Occidente. Catalogo della mostra = Червень – град між Сходом і Заходом. Каталог виставки*, Tomaszów Lubelski-Leipzig-Lublin-Rzeszów (Muzeum Regionalne im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim/Instytut Archeologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin/Instytut Archeologii, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów/ Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig, Leipzig/Miasto Tyszowce).

Bashkou A.

2012 *The beginning of Christianisation of Western Belarus, 11th-14th Century*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 621-632.

Bashkov = Baškov = Башков А.А.

2011 *Христианские древности Беларуси конца X-XIV вв. (предметы христианского культа индивидуального использования)*, Минск (И.П. Логвинов).

Baškov see Bashkov

Beilke-Voigt I.

1995 *Die Sitte der Miniaturgerätebeigabe bei den Germanen der späten Kaiserzeit*, Offa. Berichte und Mitteilungen zur Urgeschichte, Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie 51 (1994), p. 101-142.

Belenkaya = Belen'kaja D.A. = Беленькая Д.А.

1976 *Кресты и иконки из курганов Подмосковья*, Советская археология 1976: 4, p. 88-99.

Berti F.

2012 *Grave Goods from the Necropolis in the Agora of Iasos*, [in:] Böhlendorf-Arslan, Ricci (eds.) 2012, p. 187-211.

Bìbìkov, Ìvakìn, Olenich, Zotsenko, Dyadenko = Bìbìkov, Ìvakìn, Olenič, Zocenko, Djadenko = Бібіков Д.В., Івакін В.Г., Оленич А.М., Зоценко І.В., Дяченко Д.Г.

2023 *Князі та гончарі: посад давньоруського Вишгорода за матеріалами археологічних досліджень 2013-2019 років*, Київ (Інститут археології Національної академії наук України).

Bìbìkov, Ìvakìn, Olenič, Zocenko, Djadenko see Bìbìkov, Ìvakìn, Olenich, Zotsenko, Dyadenko

Bobrik = Бобрик М.А.

2021 *Некоторые итоги изучения Новгородского кодекса начала XI века (к 20-летию находки),* Die Welt der Slawen 66: 2, p. 221-237.

Böhlendorf-Arslan B.

2012 *Das bewegliche Inventar eines mittelbyzantinischen Dorfes: Kleinfunde aus Boğazköy*, [in:] Böhlendorf-Arslan, Ricci (eds.) 2012, p. 351-368.

Böhlendorf-Arslan, B., Ricci A. (eds.)

2012 *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts*, BYZAS 15, Istanbul (Deutsches Archäologisches Institut).

Bojarski J.

1995 *Sprawozdanie z badań wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego w Grucznie*, Komunikaty Archeologiczne 7, p. 109-124.

Borkovsky, Sahaidak = Borovskij, Sagajdak = Боровский Я.Е., Сагайдак М.А.

1985 *Археологические исследования Верхнего Киева 1978-1983 гг.*, [in:] П.П. Толочко (ed.), *Археологические исследования Киева 1978-1983 гг. Сборник научных трудов*, Киев (Наукова думка), p. 38-60.

Bronicka-Rauhut J.
1998 *Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Czersku*, Warszawa (Semper).
Buko A., Dzieńkowski T., Gołub St., Kruk M.P. Michalik M., Musin A., Osipowicz G., Rafalska-Łasocha A., Wołoszyn M.
2021 *Beyond Beauty: Byzantine steatite icon from Chełm. Archaeology, Petrography and Traceology,* Praehistorische Zeitschrift 96: 2, p. 609-649.
Campbell D.S., Cutler A.
1991 *Enkolpion,* [in:] A.P. Kazhdan (eds.), *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York-Oxford (Oxford University Press), vol. I, p. 700.
Chernenko = Černenko = Черненко Е.Е.
2016 *Чернигов и нашествие монголов в свете археологических исследований*, Stratum plus 2016: 5, p. 83-97.
Černenko see Chernenko
Chudzińska B., Wołoszyn M.
2019 *Ozdoby – części stroju – dewocjonalia*, [in:] A. Buko (ed.), *Średniowieczny zespół rezydencjonalny na Górze Katedralnej w Chełmie*, Warszawa (Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), p. 235-246.
Chudzińska B., Wołoszyn M.
2023 *Ornaments and articles of clothing = Ozdoby i części stroju*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research. Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-201. Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 1, Leipzig-Warszawa-Rzeszów (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów), vol. I, p. 423-940.
Chugaev A.V., Merkel S. W., Zaytseva I.E.
2020 *Lead Isotopic Characteristics and Metal Sources form the Jewelry in the Medieval Rural Settlements from the Suzdal Region (Kievian Rus)*, Metalla 25: 2, p. 101-125.
Churakova = Čurakova = Чуракова А.Ю.
2017 *Подвески-кресты «скандинавского типа» в контексте погребальной культуры Древней Руси*, [in:] Н.И. Платонова (ed.), *Elite ou Egalite… Северная Русь и культурные трансформации в Европе VII-XII вв.,* Санкт-Петербург (Изд. дом «Бранко»), p. 159-177.
Čurakova see Churakova
Davidson G.R.
1952 *Corinth: Results of Excavations conducted by The American School of Classical Studies at Athens,* Princeton-New Jersey (Harvard University Press), vol. 12, *The Minor Objets.*
Dąb-Kalinowska B.
1976 *Trzy enkolpiony kijowskie w Polsce*, Biuletyn Historii Sztuki 38: 1, p. 3-7.
Deichmann F. W.
1983 *Einführung in die christliche Archäologie,* Darmstadt (Wissenschaftliche Buchgesellschaft).
Dell'Era F.
2012 *Small Finds from Zeytinli Bahçe-Birecik (Urfa),* [in:] Böhlendorf-Arslan, Ricci (eds.) 2012, p. 393-406.
Desiatynna Virgin church…
1996 *The Desiatynna Virgin church (Kiyiv). On the millenary of dedication = Церква Богородиці Десятинна в Києві: до 1000-ліття освячення*, [in:] Л. Паламарчук (ed.), Київ (АРтЕк).
Doncheva-Petkova = Dončeva-Petkova = Дончева-Петкова Л.
2011 *Средновековни кръстове-енколпиони от България (IX-XIV в.)*, София (Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов").

Dončeva-Petkova see Doncheva-Petkova

Dzieduszycki W.

2023 *Wczesnośredniowieczny gród w Kruszwicy, cz. II, Chronologia*, [in:] W. Dzieduszycki, J. Sawicka, (eds.), *Kruszwica wczesnośredniowieczna*, Origines Polonorum 16, Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk).

Dzieńkowski T.

1998 *Pierwszy etap badań wykopaliskowych XVI-wiecznej synagogi w Chełmie, ul. Krzywa 37 (stan. 160)*, Archeologia Polski Środkowowschodniej 3, p. 217-220.

Dzieńkowski T., Sadowski S.

2016 *Surface surveys within the area of the settlement complex in Czermno = Badania powierzchniowe na obszarze zespołu osadniczego w Czermnie*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, p. 85-118.

Dzieńkowski T., Wołoszyn M.

2012 *An encolpion from Czułczyce in south-eastern Poland*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 391-401.

Eniosova, Murasheva, Pushkina = Eniosova, Muraševa, Puškina = Ениосова Н.В., Мурашева В.В., Пушкина Т.А.

2009 *Исследования Гнёздовского комплекса археологических памятников,* [in:] Н.А. Макаров (ed.), *Археологические открытия 1991-2004 гг.: Европейская Россия*, Москва (Институт археологии Российской академии наук), p. 371-385.

Eniosova, Muraševa, Puškina see Eniosova, Murasheva, Pushkina

Ershova = Eršova = Ершова Т.Е.

2016 *Камерное погребение 6*, [in:] И.К. Лабутина (ed.), *Древнерусский некрополь Пскова X-начала XI века*, Санкт-Петербург (Нестор-История), vol. II, *Камерные погребения Пскова по материалам археологических раскопок 2003-2009 гг. у Старовознесенского монастыря*, p. 257-308.

Eršova see Ershova

Fehner see Fekhner

Fekhner = Fehner = Фехнер М.В.

1968 *Крестовидные привески «скандинавского» типа*, [in:] Е.И. Крупнов (eds.), *Славяне и Русь: сборник статей к 60-летию академика Б.А. Рыбакова*, Москва (Наука), p. 210-214.

Ferrazzoli A.F.

2012 *Byzantine Small Finds from Elaiussa Sebaste*, [in:] Böhlendorf-Arslan, Ricci (eds.) 2012, p. 289-307.

Florkiewicz I.

2016a *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavation in 1952 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość: the catalogue = Zabytki z Czerma, pozyskane w trakcie badań 1952 r., przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu: katalog*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016 (an electronic attachment / załącznik elektroniczny).

Florkiewicz I.

2016b *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavations 1975-1979 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość: the catalogue = Zabytki z Czerma, pozyskane w trakcie badań 1975-1979, przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu: katalog*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016 (an electronic attachment / załącznik elektroniczny).

Florkiewicz I.

2024 *Artefacts related to trade (including lead finds) = Zabytki związane z handlem (wraz z wyrobami ołowianymi)*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research. Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-201. Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 1, Leipzig-Warszawa-Rzeszów (Leibniz-Institut für Geschichte und

Kultur des östlichen Europa, Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów), vol. I, p. 509-676.

Gatcuk see Gattsuk

Gattsuk = Gatcuk =Гатцук С.А.

1904 *Отчет о раскопках, произведенных в 1902 г. в Тверской губернии*, Известия Императорской Археологической Комиссии 6, p. 32-49.

Gerstinger A.

1961 *Enkolpion*, [in:] *Reallexikon für Antike und Christentum. Sachwörterbuch zur Auseinandersetzung des Christentums mit der antiken Welt*, T. Klauser (ed.), Stuttgart (Anton Hiersemann Verlag), vol. V, p. 322-332.

Ginalski J.

1999-2000 *Enkolpiony z grodziska „Horodyszcze" w Trepczy koło Sanoka*, Acta Archaeologica Carpathica 35, p. 211-262.

Ginalski J.

2012 *Ein frühmittelalterlicher Sakralkomplex auf dem Burgwall „Horodyszcze" in Trepcza bei Sanok*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 303-330.

Gnutova S.V., Zotova E.Ya.

2000 *Crosses, icons, hinged icons*, Moscow (Interbook Business)

Górecki J., Wyrwa A.M.

2012 *The staurotheke from Ostrów Lednicki*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 173-191.

Gródek-Kciuk E.

1989 *Enkolpiony znalezione na terenie Polski: próba klasyfikacji i datowania materiałów*, Przegląd Archeologiczny 36, p. 97-134.

Gródek-Kciuk E.

1991 *Enkolpion*, [in:] G. Labuda, Z. Stieber (eds.), *Słownik starożytności słowiańskich: encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk (Zakład Narodowy im. Ossolińskich), vol. VIII: 1, p. 115-116.

Gunnarssone A., Oras E., Talbot H.M., Ilves K., Legzdiņa D.

2020 *Cooking for the living and the dead: lipid analyses of Rauši settlement and cemetery pottery from the 11th-13th century*, Estonian Journal of Archaeology 24: 1, p. 45-69.

Gupalo see Khupalo

Gurba J.

1982 *Kamienna ikona z wyobrażeniem Chrystusa z Czermna – Czerwienia*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F, 35/36, p. 25-29.

Gurevich = Gurevič = Гуревич Д.Ф.

1981 *Древний Новогрудок: посад-окольный город*, Ленинград (Наука).

Gurevič see Gurevich

Hall M.A.

2014 *"Merely players" ? Playtime, material culture and Medieval childhood*, [in:] D.M. Hadley, K.A. Hemer (eds.), *Medieval Childhood: Archaeological Approaches*, Childhood in the Past Monograph 3, Oxford (Oxbow books), p. 39-56.

Hanenko, Hanenko see Khanenko, Khanenko

Hauser S.

1992 *Spätantike und frühbyzantinische Silberlöffel. Bemerkungen zur Produktion von Luxusgütern im 5. bis 7. Jahrhundert*, Jahrbuch für Antike und Christentum, Ergänzungsbände 19, Münster (Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung).

Hauser S.R.

2024 *Buried with a Silver Spoon?: Sasanian and East Roman (Byzantine) Objects in Dialogue in Central Asia and the Caucasus*, [in:] M.P. Canepa (ed.), *Persian Cultures of Power and*

the Entanglement of the Afro-Eurasian World, Los Angeles (Getty Trust Publications), p. 136-153.

Henning J.

2007 *Catalogue of archaeological finds from Pliska with Introduction*, [in:] J. Henning (ed.), *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium*, Berlin-New York (De Gruyter), vol. II, *Byzantium, Pliska, and the Balkans*, p. 661-704.

Horníčková K.

2012 *Between East and West: Bohemian reliquary pectoral crosses as testimony to religious and cultural exchange,* [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 157-171.

Hupalo V.

2012 *Christian devotional objects from early medieval Zvenigorod (now Zvenyhorod, Ukraine)*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 591-610.

Hupalo = Gupalo = Гупало В.

2014 *Звенигород і Звенигородська земля у XI-XIII століттях (соціоісторична реконструкція)*, Львів (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України).

Ivakin = Ивакин Г.Ю.

2005 *Погребения X - первой половины XI в. из раскопок Михайловского Златоверхого монастыря (1997-1999 гг.)*, [in:] Н.А. Макаров, А.В. Чернецов (eds.), *Русь в IX-XIV веках: взаимодействие Севера и Юга*, Москва (Наука), p. 287-303.

Ìvakìn, Bobrovs'kij, Kozjuba, Savic'kij, Ganšin, Gajduk see Ìvakìn, Bobrovsky, Kozyuba, Savitsky, Ganshin, Gaiduk

Ìvakìn, Bobrovsky, Kozyuba, Savitsky, Ganshin, Gaiduk = Ìvakìn, Bobrovs'kij, Kozjuba, Savic'kij, Ganšin, Gajduk = Івакін В., Бобровський Т., Козюба В., Савицький В., Ганшин О., Гайдук В.

2022 *Рятівні дослідження у садиби Софійського собору*, [in:] Ю. Болтрик *at al.* (eds.), *Археологічні дослідження в Україні 2021*, Київ (Інститут археології НАН України), p. 36-43.

Ìvakìn, Ìvakìn, Bibikov, Baranov, Zocenko, Čmìl', Olenič see Ìvakìn, Ìvakìn, Bibikov, Baranov, Zotsenko, Chmil, Olenich

Ìvakìn, Ìvakìn, Bibikov, Baranov, Zotsenko, Chmil, Olenich = Ìvakìn, Ìvakìn, Bibikov, Baranov, Zocenko, Čmìl', Olenič = Івакін, Г.Ю., Івакін, В.Г., Бібіков, Д.В., Баранов, В.І., Зоценко, І.В., Чміль, Л.В., Оленич, А.М.

2017 *Матеріали науково-рятівних досліджень Архітектурно-археологічної експедиції 2016 р. в експозиції Археологічного музею ІА НАНУ*, Матеріали та дослідження Археологічного музею ІА НАН України 24:3, p. 133-146.

Ìvakìn, Kozjuba see Ìvakin, Kozyuba

Ìvakin, Kozyuba = Ìvakìn, Kozjuba = Івакін Г., Козюба В.

2023 *Монастир і нашестя монголо-татар 1240 р.*, [in:] Г. Івакін, В. Козюба, Л. Чміль (eds.), *Михайлівський Золотоверхий монастир у Києві (за археологічними дослідженнями 1996-1999 років)*, Київ (Інститут археології Національної академії наук України), p. 200-219.

Iwanowska G.

1991a *Badania grodziska we wsi Jegliniec gm. Szypliszki, woj. suwalskie przeprowadzone w latach 1984-1986*, Rocznik Białostocki 17, p. 377-384.

Iwanowska G.

1991b *Excavations at the Jegliniec hillfort: recent developments in Balt archaeology,* Antiquity 65, p. 684-695.

Jakovleva A.E., Salmina V.E., Koroleva V.E.

2017 *Pskov*, [in:] N.A. Makarov (ed.), *Die Rus' im 9.-10. Jahrhundert: ein archäologisches Panorama*, Göttingen (Wachholtz/Murmann Publishers), p. 147-167.

Jaskanis D.

2004 *Archeologiczne ślady najstarszej budowli sakralnej na wschodniomazowieckich peryferiach w Święcku Strumianach w woj. podlaskim*, Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego 10, p. 251-264.

Jurkowski J.

1977 *Ikonkę z IV wieku odnaleziono w Czermnie*, Express wieczorny 32:208:9734 (15.09.1977), p. 1-2.

Jusupović A.

2017 *„Червенъ и ины грады" or „гроды Червеньскыя"? History of the domain of Cherven' in the written record (10th-13th century) = „Червенъ и ины грады" czy też „гроды Червеньскыя"? Dzieje ziemi czerwieńskiej w źródłach pisanych X-XIII wieku,* [in:] M. Wołoszyn (ed.), *From Cherven' Towns to Curzon Line. The lands on the Middle Bug during the Middle Ages and the historiographic perspective on the formation of Poland's eastern border, 18th-21st cc. = Od Grodów Czerwieńskich do linii Curzona. Dzieje środkowego Pobuża w wiekach średnich oraz postrzeganie formowania się wschodniej granicy Polski w historiografii XVIII-XXI w.*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 3: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów), vol. I, p. 31-105.

Kail, Nechytailo = Kail', Nečitajlo = Кайль В.А., Нечитайло В.В.

2006 *Каталог нательных христианских крестов, подвесок и накладок с изображением креста периода Киевской Руси X-XIII ст.*, Луганск (Максим).

Kail', Nečitajlo see Kail, Nechytailo

Kalavrezou-Maxeiner I.

1985 *Byzantine Icons in Steatite*, Byzantina Vindobonensia 15, Vienna (Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften), vol. I-II.

Karger = Каргер М.К.

1958 *Древний Киев: очерки по истории материальной культуры древнерусского города*, Москва-Ленинград (Издательство Академии наук СССР), vol. I.

Kaźmierczyk J., Lodowski J.

1963 *Z badań w rejonie placu Nowy Targ we Wrocławiu w latach 1960-1961*, Sprawozdania Archeologiczne 15, p. 272-287.

Khamayko N.

2012 *Crescent pendants (lunnitsa) in 11th-13th century Rus': Pagan amulet or Christian ornament?*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 503-525.

Khanenko, Khanenko = Hanenko, Hanenko = Ханенко Б.И., Ханенко В.Н.

1899-1900 *Древности русские, кресты и образки,* Киев (фототипия и тип. С. В. Кульженко), vol. I-II.

Khvoshchinskaya N.V., Rybina E.A.

2014 *Scandinavian Objects from the Excavations of Novgorod*, [in:] P. Bauduin, A. Musin (eds.), *Vers l'Orient et vers l'Occident: Regards croisés sur les dynamiques et les transferts culturels des Vikings à la Rous ancienne*, Publications du CRAHAM: Histoire Médiévale. Caen (Presses Universitaires de Caen), p. 245-256.

Klein = Klejn = Клейн Л.С.

2010 *Из кладов России: Гали Фёдоровна Корзухина*, [in:] А.А. Пескова, О.А. Щеглова, А.Е. Мусин (eds.), *Славяно-русское ювелирное дело и его истоки. Материалы Международной научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения Гали Фёдоровны Корзухиной,* Санкт-Петербург (Нестор-История), p. 14-23.

Klejn see Klein

Kleingärtner S., Müller-Wille M.
2008 *Zwei Kammergräber des 10. Jahrhunderts aus der Stadt Izjaslavs und Vladimirs in Kiev*, Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 59, p. 367-386.

Köroğlu G.
2012 *Medieval Small Finds from the Yumuktepe Excavations 1993-2008*, [in:] Böhlendorf-Arslan, Ricci (eds.) 2012, p. 309-318.

Kokowska E., Kokowski A. (Kokowscy)
1998 *Miniaturowe relikwiarze-enkolpiony z Gródka nad Bugiem*, Archeologia Polski Środkowo-Wschodniej 2, p. 287-289.

Kolchin B.A.
1989 *Wooden artefacts from Medieval Novgorod*, British Archaeological Reports, International Series 495, Oxford (BAR Publishing).

Kononovich, Sedykh, Frenkel = Kononovič, Sedyh, Frenkel'= Кононович А.Ю., Седых В.Н., Френкель Я.В.
2022 *Крестик с грубым изображением распятия из Тимерёво (опыт комплексного подхода)*, [in:] А.Е. Леонтьев (ed.), *Археология: история и перспективы: Десятая межрегиональная конференция: сб. Статей,* Ярославль (Ярославский государственный историко-архитектурный и художественный музей-заповедник), p. 53-68.

Kononovič, Sedyh, Frenkel' see Kononovich, Sedykh, Frenkel

Koperkiewicz A., Krasnodebski A.
2001 *Domniemane zabytki sakralne pochodzenia wschodniego z cmentarzyska wczesnośredniowiecznego w Daniłowie Małym na Podlasiu*, [in:] D. Stryniak (ed.), *Cerkiew – wielka tajemnica: sztuka cerkiewna od XI wieku do 1917 roku ze zbiorów polskich*, Gniezno (Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie), p. 55-57.

Koperski A.
1997 *Archeologiczne ślady cmentarzysk w Przemyślu, cz. III*, Rocznik Przemyski 33: 5 (Archeologia), p. 119-132.

Korzukhina, Peskova = Korzuhina, Peskova = Пескова А.А., Корзухина Г.В.
2003 *Древнерусские энколпионы: нагрудные кресты-реквариии XI-XIII вв.*, Труды института истории материальной культуры Российской академии наук 7, Санкт-Петербург (Петербургское Востоковедение).

Kostrzewski J.
1962 *Kultura prapolska*, Warszawa (Państwowe Wydawnictwo Naukowe).

Kotowicz P.
2004 *Pacior od wczesnośredniowieczego relikwiarza – enkolpionu ze Srogowa*, *pow. Sanok*, Sprawozdania Archeologiczne 56, p. 495-504.

Krabath S.
2001 *Die hoch- und spätmittelalterlichen Buntmetallfunde nördlich der Alpen: eine archäologisch-kunst historische Untersuchung zu ihrer Herstellungstechnik, funktionalen und zeitlichen Bestimmung*, Internationale Archäologie 63, Rahden/Westf. (Marie Leidorf Vlg), vol. II, *Katalog und Tafeln.*

Križevi...
1994 *Križevi iz fundusa Hrvatskog povijesnog muzeja,* S. Pavičić, Zagreb (Hrvatski povijesni muzej)

Kruk M.P.
2021 *Ikony XIV-XVI wieku w Muzeum Narodowym w Krakowie = Icons from the 14th-16th Centuries in the National Museum in Krakow*, Kraków (Muzeum Narodowe w Krakowie), vol. I, *Katalog = Catalogue.*

Kruk M.P., Sulikowska-Gąska A., Wołoszyn M.
2006 *Sacralia Ruthenica: Early Ruthenian and Related Metal and Stone Items in the National Museum in Cracow and National Museum in Warsaw = Sacralia Ruthenica: dzieła*

staroruskie bądź z Rusią związane z metalu i kamienia w Muzeum Narodowym w Krakowie i w Muzeum Narodowym w Warszawie, Warszawa (Pasaż Sp. Z o.o.).

Kruk M.P., Wołoszyn M.

in print *Kraków i Małopolska w kręgu cywilizacji wschodniej w okresie wczesno-średniowiecznym.*

Krzemińska M., Zahel D.

2021 *Biżuteria i ozdoby ze zbiorów Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej: katalog zbiorów*, Przemyśl (Muzem Narodowe Ziemi Przemyskiej).

Kuchynko = Kuchinko = Kučinko = Кучинко М.М.

2009 *Історія населення Західної Волині, Холмщини та Підляшшя в X-XIV століттях*, Луцьк (Волинська обласна друкарня).

Kučinko see Kuchynko

Kuchynko, Okhrìmenko, Savytsky = Kučinko, Ohrìmenko, Savic'kij = Кучинко М., Охріменко Г., Савицький В.

2008 *Культура Волині та Волинського Полісся княжої доби*, Луцьк (Волинська обласна друкарня).

Kučinko, Ohrìmenko, Savic'kij see Kuchynko, Okhrìmenko, Savytsky

Kucypera P., Pranke P., Wadyl S.

2011 *Wczesnośredniowieczne toporki miniaturowe,* Toruń (Adam Marszałek).

Kudryashov = Kudrjašov = Кудряшов А.В.

2008 *Сельские поселения Лозско-Азатской озерной системы в епоху Средневековья*, [in:] Н.А. Макаров, С.З. Чернов (eds.), *Сельская Русь в IX-XVI веках*, Москва (Наука), p. 91-100.

Kudrjašov see Kudryashov

Kurasiński T.

2000 Rev.: *K. Szczepkowska-Naliwajek, Relikwiarze średniowiecznej Europy od IV do początku XVI w. Geneza, treści, styl i techniki wykonania, Warszawa 1996*, ss. 353, ryc. 102, streszcz. ang., Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 48: 1-2, p. 76-81.

Kurisoo T.

2021 *Adornment, self-definition, religion: Pendants of the north-eastern Baltic Sea region, 9th-13th century*, Studien zur Siedlungsgeschichte und Archäologie der Ostseegebiete 19, Kiel-Hamburg (Wachholtz).

Kutasov, Seleznyov = Kutasov, Seleznëv = Кутасов С.Н., Селезнёв А.Б.

2010 *Нательные кресты, крестовключенные и крестовидные подвески*, Москва (Группа «ИскателИ»).

Kuznecova, Sobolev, Spirģis see Kuznetsova, Sobolev, Spirģis

Kuznetsova, Sobolev, Spirģis = Kuznecova, Sobolev, Spirģis = Кузнецова В.Н., Соболев В.Ю., Спиргис Р.

2022 *Находки подвесок-ложек XI-XIII вв. на территории Древней Руси и Прибалтики*, Stratum Plus 2022: 5, p. 145-162.

Liwoch R.

2012 *On the new border of Christian civilisations. Archaeological material from the early Rus' Plisnesk,* [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 611-619.

Liwoch R.

2018 *Zabytki z wykopalisk Teodora Nieczuja-Ziemięckiego w latopisowym Pleśnisku (Podhorce na Ukrainie) = Arefacts from excavations by Teodor Nieczuja-Ziemięcki in mediaeval Plìsnes'k (Pìdgìrcì in Ukraine)*, Biblioteka Muzeum Archeologicznego w Krakowie 7, Kraków (Muzeum Archeologiczne w Krakowie).

Lokaichik, Okhrìmenko, Potrapelyuk = Lokajčik, Ohrìmenko, Potrapeljuk = Локайчук С., Охріменко Г., Потрапелюк В.

2023 *Стилоси-писала як свідчення писемності у Давній Русій,* [in:] В. Савицький, Г. Охріменко, Г. Гулько, С. Локайчук, В. Потрапелюк, *Памятки княжої доби (волинський контекст),* Луцьк (Вежа-Друк), p. 95-111.

Lokajčik, Ohrìmenko, Potrapeljuk see Lokaichik, Okhrìmenko, Potrapelyuk

Longinov = Лонгинов А.В.

1885 *Червенские города: исторический очерк, в связи с этнографией и топографией Червонной Руси*, Варшава (типография Варшавского учебного округа).

Makarov N.A.

1998 *Far Northern Parts of Ancient Russia on their Way to Christianity,* [in:] Müller-Wille (ed.) 1998, p. 259-273.

Makarov = Макаров Н.А.

2009 *Язычество и християнство*, [in:] Н.Л. Петрова, М.М. Леренман (eds.), *Археология севернорусской деревни X-XIII веков: средневековые поселения и могильники на Кубенском озере*, Москва (Наука), vol. III, *Палеоэкологические условия, общество и культура*, p. 106-115.

Makarov = Макаров Н.А.

2018 *Древнейшие предметы христианской культовой пластики из центральных районов Северо-Восточной Руси*, [in:] *У истоков и источников: на международных и междисциплинарных путях. Юбилейный сборник в честь Александра Васильевича Назаренко*, Москва-Санкт-Петербург (Центр гуманитарных инициатив), p. 317-327.

Makarov, Fedorina, Shpolyansky = Makarov, Fedorina, Špoljanskij = Макаров Н.А., Федорина А.Н., Шполянский С.В.

2014 *Средневековые селища в округе Владимира-на-Клязьме*, [in:] Н.А. Макаров, А.Е. Леонтьев (eds.), *Русь в IX-XII веках: общество, государство, культура*, Москва-Вологда (Древности Севера), p. 108-133.

Makarov, Fedorina, Špoljanskij see Makarov, Fedorina, Shpolyansky

Makarov, Gaidukov = Makarov, Gajdukov = Макаров Н.А., Гайдуков П.Г.

2013 *Печать князя Михалки Юрьевича из Суздальского Ополья*, [in:] Г.Ю. Івакін (ed.), *Слов'яни і Русь: археологія та історія. Збірка праць на пошану дійсного члена Національної академії наук України Петра Петровича Толочка з нагоди його 75-річчя*, Київ (Стародавній Світ), p. 190-195.

Makarov, Gajdukov see Makarov, Gaidukov

Makarov, Zaitseva = Makarov, Zajceva = Макаров Н.А., Зайцева И.Е.

2020 *Кресты «скандинавского типа» на памятниках Суздальского Ополья: новые находки*, Археологические вести 28, p. 347-365.

Makarov, Zajceva see Makarov, Zaitseva

Mal'm = Мальм В.А.

1968 *Крестики с эмалью*, [in:] Е.И. Крупнов (ed.), *Славяне и Русь: Сборник статей к шестидесятилетию академика Б.А. Рыбакова*, Москва (Наука), p. 113-117.

Marciniak-Kajzer A.

2020 *Rzeczy ludzi średniowiecza*, Łódź (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego).

Medvedev = Медведев А.Ф.

1960 *Древнерусские писала X-XV вв.*, Советская археология 1960: 2, p. 61-88.

Mercangöz Z.

2012 *Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı: Bizans Döneminden Birkaç Küç Buluntu*, [in:] Böhlendorf-Arslan, Ricci (eds.) 2012, p. 223-232.

Michalik, Wołoszyn M.

2016 *Petrological examination of a small icon found in Czermno in 1977 = Badania petrologiczne małej ikony znalezionej w Czermnie w roku 1977*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, p. 553-564.

Mis'ko see Mysko

Mocja, Kovalenko, Petrašenko *et al.* see Motsya, Kovalenko, Petrashenko *et al.*

Motsya, Kovalenko, Petrashenko *et al.* = Mocja, Kovalenko, Petrašenko *et al.* = Моця О.П., Коваленко В.П., Петрашенко В.О. *et al.*

1997 *Південноруське село IX-XIII ст. (нові пам'ятки матеріальної культури)*, Київ (Інститут змісту і методів навчання).

Mokrecova, Naumova, Kireyeva, Dobrynina, Fonkič = Mokretsova, Naumova, Kireyeva, Dobrynina, Fonkitch
Mokretsova, Naumova, Kireeva, Dobrynina, Fonkitch = Mokrecova, Naumova, Kireeva, Dobrynina, Fonkič = Мокрецова И.П., Наумова М.М., Киреева В.Н., Добрынина Э.Н., Фонкич Б.Л.
2003 *Материалы и техника византийской рукописной книги (по реставрационной документации Государственного научно-исследовательского института реставрации)*, Москва (Издательство «Индрик»).
Molchanov, Rykunova, Rykunov = Molčanov, Rykunova, Rykunov = Молчанов А.А., Рыкунова И.И., Рыкунов А.Н.
2008 *Раскопки раннесредневекового археологического памятника Усть-Шексна в 2005 году и клад саманидских монет X века*, [in:] Н.А. Макаров, С.З. Чернов (eds.), *Сельская Русь в IX-XVI веках*, Москва (Наука), p. 308-318.
Molčanov, Rykunova, Rykunov see Molchanov, Rykunova, Rykunov
Müller-Wille M. (ed.)
1997-1998 *Rom und Byzanz im Norden. Mission und Glaubenswechsel im Ostseeraum während des 8.-14. Jahrhundert: Internationale Fachkonferenz der Deutschen Forschungsgemeinschaft in Verbindung mit der Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Mainz, Kiel, 18.-25. September 1994*, Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Klasse. Jahrgang 1997: 3:1-2, Mainz-Stuttgart (Akademie der Wissenschaften und der Literatur/ Steiner), vol. I-II.
Mugurevich = Mugurevič = Мугуревич Э.С.
1965 *Восточная Латвия и соседние земли в X-XIII вв. Экономические связи с Русью и другими территориями: пути сообщения*, Рига (Зинатне).
Mugurevič see Mugurevich
Mugurēvičs Ē.
1998 *Die Verbreitung des Christentums in Lettland vom 11. Jahrhundert bis zum Anfang des 13. Jahrhunderts*, [in:] Müller-Wille (ed.) 1998, p. 81-94.
Musianowicz K.
1955 *Przyczynki do osadnictwa mazowieckiego na Podlasiu w XII-XIII w.*, Światowit 21, p. 247-275.
Musianowicz K.
1969 *Drohiczyn we wczesnym średniowieczu*, Materiały Wczesnośredniowieczne 6, p. 7-235.
Musin A. E.
1998 *Two churches or two traditions: common traits and peculiarities in northern and Russian Christianity before and after 1054 AD through the archaeological evidence. A view from the east*, [in:] Müller-Wille (ed.) 1998, p. 275-295.
Musin = Мусин А.
2002 *Христианизация Новгородской земли в IX-XIV веках*, Archaeologica Petropolitana 12, Санкт-Петербург (Петербургское Востоковедение).
Musin = Мусин А.
2012 *Z wiecznego Rzymu nad Bug – znaki pielgrzymie z Czermna (Czerwienia) = Aus dem ewigen Rom bis zum Bug: die Pilgerzeichen aus Czermno (Červen') = Da Roma città eterna al fiume Bug Occidentale: placchette di pellegrini da Czermno (Červen') = От Вечного Рима к течению Буга: паломнические реликвии из Чермно (Червеня)*, [in:] Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, p. 243-255.
Musin, Shcheglova = Musin, Ščeglova = Мусин А.Е., Щеглова О.А. (eds.)
2017 *В камне и в бронзе: сборник статей в честь Анны Песковой*, Российская Академия Наук. Институт истории материальной культуры Труды 48, Санкт-Петербург (Невская Книжная Топография).
Musin, Stepanov = Мусин А.Е., Степанов А.М.
2007 *Ложка или лжица? Находка 2005 года на Троицком раскопе в контексте европейской и византийской традиции*, [in:] Новгород и Новгородская земля. История и археология 21, Великий Новгород (Новгородский музей-заповедник), p. 107-124.

Musin A., Wołoszyn M.
2019 *Small lead seals of "Drohiczyn type" as the Sphinx of Slavic sigillography: an introduction = „Sfinks" słowiańskiej sfragistyki – ołowiane plomby „typu drohiczyńskiego": wprowadzenie,* [in:] A. Musin, M. Wołoszyn (eds.), *The Sphinx of Slavic sigillography – small lead seals of "Drohiczyn type" from Czermno in their East European context = Sfinks słowiańskiej sfragistyki – plomby „typu drohiczyńskiego" z Czermna na wschodnioeuropejskim tle porównawczym,* U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 6: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Saint Petersburg-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego/Институт истории материальной культуры Российской академии наук), p. 13-73.

Mysko = Mis'ko= Мисько Ю.В.
2017 *Давньоруська металопластика із фондової колекції Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника,* [in:] Musin, Shcheglova (eds.) 2017, p. 345-350.

Mysko J.
2012 *The religious beliefs of Slav population in the Upper Prut and the Middle Dniester region*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 545-561.

Nedoshivina = Nedošivina = Недошивина Н.Г.
1990 *Об одном типе крестовидных подвесок Древней Руси*, [in:] С.В. Студзитская (ed.), *Проблемы археологии Евразии*, Труды Государственного Исторического музея 74, Москва (Государственный Исторический музей), p. 102-106.

Nedošivina see Nedoshivina

Nechytailo = Nečitajlo = Нечитайло В.В.
2001 *Каталог християнських нагрудних виробів мистецтва періоду Київської Русі (X - перша половина XIII ст.)*, Київ (2000 ліття Різдва Христового).

Nechytailo = Nečitajlo = Нечитайло В.В.
2012 *Каталог древнерусских иконок XI-XIV веков*, Киев (no publisher).

Nečitajlo see Nechytailo

Nechytailo, Nechytailo = Nečitajlo, Nečitajlo = Нечитайло В.В., Нечитайло А.В.
2009 *Каталог энколпионов Древней Руси XI-XIV ст.*, Киев (VNA).

Nečitajlo, Nečitajlo see Nechytailo, Nechytailo

Nechytailo, Rìdush = Nečitajlo, Rìduš = Нечитайло П., Рідуш Б.
2022 *Скельно-печерні пам'ятки Дністровського каньйону*, [in:] Я.П. Гершкович, Д.С. Гречко (eds.), *Археологія України за роки Незалежності*, Київ (Інститут археології Національної академії наук України), p. 378-387.

Nečitajlo, Rìduš see Nechytailo, Rìdush

Nikolaeva = Николаева Т.В.
1983 *Древнерусская мелкая пластика из камня. XI-XV вв.*, Археология СССР. Свод археологических источников Е1-60, Москва (Наука).

Nikolaeva, Nedošivina = Николаева Т.В., Недошивина Н.Г.
1997 *Предметы христианского культа*, [in:] Б.А. Колчин, Т.И. Макарова (eds.), *Древняя Русь. Быт и культура*, Москва (Наука), p. 166-178.

Nosek S.
1957 *Materiały do badań nad historią starożytną i wczesnośredniowieczną międzyrzecza Wisły i Bugu*, Annales Universitatis Mariae Curiae-Skłodowska 6 (1951), sectio F.

Nowakowski W.
1998 *Jaćwięskie cmentarzysko warstwowe (?) w miejscowości Burdyniszki, na Suwalszczyźnie*, [in:] A. Buko (ed.), *Studia z dziejów cywilizacji: studia ofiarowane Profesorowi Jerzemu Gąssowskiemu w pięćdziesiątą rocznicę pracy naukowej*, Warszawa (Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego), p. 119-123.

Nowiński J.
2020 *Labirynt w średniowiecznych kościołach i klasztorach – droga i symbol drogi: alegoria ludzkiego życia i dążenia do zbawienia*, [in:] E. Łużyniecka (ed.), *Dziedzictwo architektoniczne: ochrona i badania obiektów zabytkowych*, Wrocław (Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej), p. 128-141.

Oleynikov = Olejnikov = Олейников О.М.
2019 *Нательные кресты Десятинного-1 раскопа в Новгороде*, [in:] В.Ю. Коваль (ed.), *Звучат лишь письмена: к юбилею А.А. Медынцевой*, Москва (Российская академия наук, Институт археологии), p. 323-351.

Ovchinnikova = Ovčinnikova = Овчинникова Б.Б.
1999 *Писала-стилосы древнего Новгорода X-XV вв. (свод археологического источника)*, [in:] А.Т. Шашков (ed.), *Новгородская Русь: историческое пространство и культурное наследие*, Проблемы истории России 3, Екатеринбург (Банк культурной информации), p. 45-105.

Ovčinnikova see Ovchinnikova

Panasiewicz W., Wołoszyn M.
2002 *Staroruskie miniaturowe toporki z Gródka, pow. Hrubieszów*, Archeologia Polski 47: 1-2, p. 245-286.

Pankiewicz A.
2023 *Wrocław. Gród na Ostrowie Tumskim we wczesnym średniowieczu*, Origines Polonorum 18, Wrocław-Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego).

Pasternak = Пастернак Я.
1998 *Старий Галич*, Івано-Франківськ (Плай).

Pawlata L.
1991 *Wyniki badań nowo odkrytego cmentarzyska wczesnośredniowiecznego w Drohiczynie, woj. białostockie*, Rocznik Białostocki 17, p. 111-126.

Pawlata L.
2016 *The early medieval settlement and cemetery, site 3 at Czermno Kolonia in Tyszowce commune, Zamość voivodeship, excavation season 1976 = Osada i cmentarzysko wczesnośredniowieczne na stanowisku 3 w miejscowości Czermno Kolonia, gm. Tyszowce, woj. Zamość, z badań wykopaliskowych w 1976 r.*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 245-296.

Peskova A.
2012 *Byzantine pendant reliquary-crosses from the territory of medieval Rus'*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 403-443.

Peskova A. A.
2014 *Byzantine and Scandinavian Elements in Christian Devotional Metalwork Objects of Early Rus' of the 10th-11th Centuries*, [in:] P. Bauduin, A. Musin (eds.), *Vers l'Orient et vers l'Occident: regards croisés sur les dynamiques et les transferts culturels des Vikings à la Rous ancienne*, Publications du CRAHAM: Histoire Médiévale. Caen (Presses Universitaires de Caen), p. 113-131.

Peskova, Shcheglova, Musin = Peskova, Ščeglova, Musin = Пескова А.А., Щеглова О., Мусин А.Е.
2010 *Вместо предисловия*, [in:] А.А. Пескова, О. Щеглова, А.Е. Мусин (eds.), *Славяно-русское ювелирное дело и его истоки: материалы Международной научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения Гали Фёдоровны Корзухиной*, Санкт-Петербург (Нестор-История), p. 5-7.

Peskova, Ščeglova, Musin see Peskova, Shcheglova, Musin

Perchavko = Перхавко В.Б.
1995 *Древнерусские бронзовые кресты-энколпионы в сопредельных с Русью странах Европы*, [in:] *Церковная археология. Материалы Первой Всероссийской конференции (Псков, 20-24 ноября 1995 г.)*, Санкт-Петербург-Псков (Институт истории

материальной культуры Российская академия наук), vol. II, *Христианство и древнерусская культура*, p. 66-69.

Petrukhin V.Y., Pushkina T.A.

1998 *Old Russia: the Earliest Stages of Christianization*, [in:] Müller-Wille (ed.) 1998, vol. II, p. 247-258.

Piotrowski M., Wołoszyn M.

2012a *Two devotional objects from Lubaczów (south-eastern Poland) and their archaeological-historical context*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 331-345.

Piotrowski M., Wołoszyn M.

2012b *Czermno/Cherven – archaeological investigation of an early Rus' medieval town in Eastern Poland in 2010-2011. A preliminary report*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 359-390.

Pitarakis B.

2006 *Les croix-reliquaires pectorales byzantines en bronze*, Bibliothèque des cahiers archéologiques 16, Paris (Picard).

Perchavko = Перхавко В.Б.

1995 *Древнерусские бронзовые гербы-энколпионы в соседних с Россией странах Европы,* [in:] *Церковная археология*, Санкт-Петербург-Псков (Псковское общество св. Ольги Российской), vol. II, *Христианство и Древнерусская культура*, p. 66-69.

Pokrovskaya L.V.

2007 *Ritual objects from Novgorod: Thef from Troitsky excavations 1973-1999*, [in:] M. Brisbane, J.H. Hather (eds.), *Wood Use in Medieval Novgorod*, Archaeology of medieval Novgorod 2, Oxford (Oxbow Books), p. 399-417.

Pokrovskaya = Pokrovskaja = Покровская Л.В.

2010 *Привески-амулеты средневекового Новгорода (Неревский и Троицкий раскопы),* [in:] А.А. Пескова, О.А. Щеглова, А.Е. Мусин (eds.), *Славяно-русское ювелирное дело и его истоки: материалы Международной научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения Гали Фёдоровны Корзухиной*, *Санкт-Петербург, 10-16 апреля 2006 г.*, Санкт-Петербург (Нестор-История), p. 258-272.

Pokrovskaya, Stepanov, Singkh = Pokrovs'kaja, Stepanov, Singh = Покровська Л.В., Степанов А.М., Сингх В.К.

2017 *Нательные кресты, крестовидные и крестовключенные привески XI - начала XII в. (по материалам Троицких XIII и XIV раскопов)*, [in:] Musin, Shcheglova (eds.) 2017, p. 467-474.

Pokrovs'kaja, Stepanov, Singh see Pokrovskaya, Stepanov, Singkh

Pomarańska M.

2016 *The early medieval hillfort Czermno-Cherven' in Zamość Voivodeship–analysis of materials from trench NE 51B-D = Wczesnośredniowieczne grodzisko Czermno-Czerwień w woj. Zamojskim: opracowanie materiałów pochodzących z wykopu NE 51B-D*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 297-375.

Poppe A.

1983 *Boris und Gleb, I, II,* [in:] *Lexikon des Mittelalters*, München-Zürich (Artemis-Verlag), vol. II, col. 459-461.

Putsko = Pucko = Пуцко В.Г.

1998 *Киевское художественное ремесло начала XIII в.: идивидуальные манеры мастеров*, Byzantionoslavica 59, p. 317-319.

Pülz A.M.

2020a *Byzantinische Kleinfunde aus Ephesos. Ausgewählte Artefakte aus Metall, Bein und Glas*, A.M. Pülz (mit Beiträgen von B. Bühler, M. Melcher, M. Schreiner, D.Z. Schwarcz), Forschungen in Ephesos 18: 1, Wien (Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften), vol. I, *Textband*.

Pülz A.M.

2020b *Byzantinische Kleinfunde aus Ephesos. Ausgewählte Artefakte aus Metall, Bein und Glas*, A.M. Pülz (mit Beiträgen von B. Bühler, M. Melcher, M. Schreiner, D.Z. Schwarcz), Forschungen in Ephesos 18: 1, Wien (Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften), vol. II, *Katalog- und Tafelband*.

Purhonen P.

1987 *Cross Pendants from Iron-Age Finland*, Acta Byzantina Fennica 3 (*Byzantium and The North*), p. 33-57.

Rapov = Рапов О.

1977 *Княжеские владения на Руси в X - первой половине XIII в.,* Москва (Издательство Московского университета).

Ravdina = Равдина Т.В.

1988 *Погребения X-XI вв. с монетами на территории Древней Руси*, Москва (Наука).

The Road…

1996 *The road from the Varangians to the Greeks and from the Greeks…*, Moscow (State Historical Museum).

Ruhmann Ch., Brieske V. (eds.)

2015 *Dying Gods: religious beliefs in northern and eastern Europe in the time of Christianisation*, Neue Studien zur Sachsenforschung 5, Hannover (Niedersächsisches Landesmuseum Hannover/Konrad Theiss Verlag GmbH).

Ryabtseva S.

2012 *Pectoral reliquary-crosses from the Carpathian-Dniester Region, 11th-16th centuries*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 527-543.

Rybakov = Рыбаков Б.А.

1948 *Ремесло Древней Руси*, Москва (Издательство Академии наук СССР).

Rybakov = Рыбаков Б.А.

1964 *Русские датированные надписи XI-XIV веков*, Свод археологических источников (САИ) Е1-44, Москва (Наука).

Sagaidak, Sergeeva, Mikhailov = Sagajdak, Sergeeva, Mihajlov = Сагайдак М.А., Сергеева М.С., Михайлов П.С.

1997 *Новые находки древнерусского ремесла в Киеве*, Древности 1996: Харьковский историко-археологический ежегодник (Харьков), p. 31-42.

Sagajdak, Sergeeva, Mihajlov see Sagaidak, Sergeeva, Mikhailov

Salamon M., Wołoszyn M., Musin A., Špehar P., Hardt M., Kruk M.P., Sulikowska-Gąska A. (eds.)

2012 *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe: Archaeological and Historical Evidence*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 1: 1-2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego).

Salin B.

1893 *Några krucifix och kors i Statens Historiska Museum*, Svenska fornminnesföreningens tidskrift 8: 3, p. 277-312.

Savyts'kyi V.

2021 *Enkolpiony ze średniowiecznego Włodzimierza i jego okolic*, Studia Lednickie 20, p. 215-253.

Savyts'kyi = Savickij = Савицький В.

2023 *Нагрудні мініатюрні хрести та підвіски з хрестами княжої доби у збірці Любомльського краєзнавчого музею,* [in:] В. Савицький, Г. Охріменко, Г. Гулько, С. Локайчук, В. Потрапелюк (eds.), *Памятки княжої доби (волинський контекст)*, Луцьк (Вежа-Друк), p. 27-62.

Shekun, Veremeichyk = Šekun, Veremejčik = Шекун О.В., Веремейчик О.М.

1999 *Давньоруське поселення Ліскове*, Чернігів (Деснянська правда).

Šekun, Veremejčik see Shekun, Veremeichyk

Sedov = Седов В.В.

1984 *Предметы древнерусского происхождения в Финляндии и Карелии*, Краткие сообщения Института археологии 179 (*Славянская археология*), p. 32-39.

Sedov = Седов В.В.

1988 *Об одной группе древнерусских крестов,* [in:] Б.А. Тимощук (ed.), *Древности славян и Руси*, Москва (Наука), p. 63-67.

Sedova = Седова М.

1981 *Ювелирные изделия древнего Новгорода (X-XV вв.)*, Москва (Наука).

Shirinskyi = Širinskij = Ширинский С.С.

1999 *Кресты-энколпионы с обратной надписью как источник для истории церкви в Древней Руси*, [in:] В.В. Седов (ed.), *Труды VI Международного конгресса славянской археологии*, Москва (Российская академия наук, Институт археологии), vol. V, *История и культура древних и средневековых славян*, p. 131-141.

Skarby…

2007 *Skarby wieków średnich: katalog wystawy*, W. Brzeziński (ed.), Warszawa (Państwowe Muzeum Archeologiczne).

Šnore E.

1996 *Daugavas Lībieši Doles salā*, Arheoloģija un Etnogrāfija 18, p. 111-130.

Spencer B.

1998 *Pilgrim souvenirs and secular badges*, Medieval Finds from Excavations in London 7, London (Boydel Press).

Spicyn see Spitsyn

Spitsyn = Spicyn = Спицын А.А.

1905 *Владимирские курганы*, Известия Императорской Археологической комиссии 15, Санкт-Петербург (Типография Главного Управления Уделов), p. 84-172.

Spirģis R.

2008 *Bruņrupuči saktas ar krūšu važiņrotām un lībiešu kultūras attīstība Daugavas lejtecē 10.-13. gadsimtā*, Rīga (Latvijas Vēstures institūta apgāds).

Spirģis R.

2012 *Archaeological evidence on the spread of Christianity to the Lower Daugava area (10th-13th century)*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. I, p. 689-712.

Spirģis R.

2017 *Паломнический контекст находок перламутровых крестиков XIII-XVII вв. на территории современных Латвии и Литвы*, [in:] Musin, Shcheglova (eds.) 2017, p. 561-582.

Spirģis R., Kuznetsova V., Sobolev V.

2022 *Spoon-shaped pendants in the culture of the Livonians and inhabitants of Ancient Russia in the 11th-13th centuries: preliminary study results*, Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics 13: 1, p. 257-282.

Staecker J.

1997 *Bremen – Canterbury – Kiev – Konstantinopel? Auf Spurensuche nach Missionierenden und Missionierten in Altdänemark und Schweden,* [in:] Müller-Wille (ed.) 1997, vol. I, p. 59-81.

Staecker J.

1999 *Rex regum et dominus dominorum. Die wikingerzeitlichen Kreuz- und Kruzifixanhänger als Ausdruck der Mission in Altdänemark und Schweden*, Lund Studies in Medieval Archaeology 23, Stockholm (Almqvist & Wiksell International).

Strikalov = Стрикалов И.Ю.

2014 *Клад 2005 г. Археологический контекст*, [in:] А.В. Чернецов (ed.), *Старая Рязань: клад 2005 года*, Санкт-Петербург-Москва (Нестор-История), p. 57-68.

Szajt, J., Wieczorek-Kańczura K.
2018 *Naczynia i łyżki drewniane*, [in:] J. Piekalski, K. Wachowski (eds.), *Rytm rozwoju miasta na kulturowym pograniczu: studium strefy Placu Nowy Targ we Wrocławiu*, Wratisalvia Antiqua 23, Wrocław (Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego), p. 322-338.

Szczepkowska-Naliwajek K.
1996 *Relikwiarze średniowiecznej Europy od IV do początku XVI wieku. Geneza, treści, styl i techniki wykonania*, Warszawa (Fundacja ATK).

Szulist Wł.
2000 *Przeszłość obecnych obszarów diecezji pelplińskiej do 1772 r.*, Pelplin (Bernardinum).

Taft R. F.
1996 *Byzantine Communion Spoons: a Review of the Evidence*, Dumbarton Oaks Papers 50, p. 209-238.

Tarabardina = Тарабардина О.А.
2014 *Кресты «скандинавского типа» из раскопок в Новгороде*, [in:] Н.И. Асташова (ed.), *Славяне и иные языци… К юбилею Натальи Германовны Недошивиной*, Труды Государственного Исторического музея 198, Москва (Государственный Исторический музей), p. 234-241.

Temesváry F.
1960 *Kulcstípusok és zár-mechanizmusok fejlődése a XII-XV. századig*, Folia Archaeologica 12, p. 191-216.

Uspenskaya = Uspenskaja = Успенская А.В.
1967 *Нагрудные и поясные привески*, [in:] Б.А. Рыбаков (ed.), *Очерки по истории русской деревни X-XIII вв.*, Труды Государственного Исторического музея 43, Москва (Советская Россия), p. 88-132.

Veremeychyk O.
2012 *Finds of Christian liturgical and devotional objects from the central part of Chernigov Land, 11th-13th century*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 573-590.

Veremeichik = Veremejčik = Веремейчик О.М.
2017 *Християнські старожитності середньовічного Любеча (за матеріалами досліджень 2010–2015 рр.)*, [in:] Musin, Shcheglova (eds.) 2017, p. 77-84.

Veremejčik see Veremeichik

Voznij, Michajlina, Pivovarov see Vozny, Mikhailina, Pivovarov

Vozny, Mikhailina, Pivovarov = Voznij, Michajlina, Pivovarov = Возний І.П., Михайлина Л.П., Пивоваров С.В.
1997 *Культурний розвиток давньоруського населення Буковини*, [in:] П.П. Толочко, В.П. Коваленко, О.Б. Коваленко, О.П. Моця (eds.), *Любецький з'їзд князів 1097 року в історичній долі Київської Русі: Матеріали Міжнородної наукової конференції, присвяченої 900-літтю з'їзду князів Київської Русі у Любечі*, Чернігів (Сіверянська думка), p. 123-132.

Wachowski K.
2005 *Średniowieczne pielgrzymki mieszkańców Śląska*, Archeologia Polski 50, p. 103-128.

Wagner H.
1995 *Etimasia*, [in:] *Encyklopedia katolicka*, Lublin (Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II), vol. 4, col. 1162-1166.

Westphalen S.
2012 *Kleinfunde aus der Basilikagrabung am Kalekapı in Marmara Ereğlisi*, [in:] Böhlendorf-Arslan, Ricci (eds.) 2012, p. 127-135.

Wessel K.
1971 *Enkolpion*, [in:] *Reallexikon zur byzantinischen Kunst*, K. Wessel (ed.), Stuttgart (Anton Hiersemann Verlag), vol. II. p. 152-164.

Wędzki A.
1996 *Chersones*, [in:] *Słownik starożytności słowiańskich: encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, G. Labuda, Z. Stieber (eds.), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk (Zakład Narodowy im. Ossolińskich), vol. VIII: 2, p. 280-286.

Wilke G.
1979 *Region Świecia w pradziejach i wczesnym średniowieczu (do połowy XII w.),* [in:] K. Jasiński (ed.), *Dzieje Świecia nad Wisłą i jego regionu*, Warszawa-Poznań-Toruń (Towarzystwo Naukowe w Toruniu), vol. I, p. 73-110.

Wołoszyn M.
2001 *Archeologiczne zabytki sakralne pochodzenia wschodniego w Polsce w X-XIII w., wybrane przykłady*, [in:] D. Stryniak (ed.), *Cerkiew – wielka tajemnica: sztuka cerkiewna od XI wieku do 1917 roku ze zbiorów polskich*, Gniezno (Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie), p. 25-45.

Wołoszyn M.
2012 *Die frühmittelalterlichen orthodoxen Devotionalien in Polen und die Entstehung der ältesten Ostgrenze Polens: Forschungsgeschichte und Forschungsperspektiven*, [in:] Salamon, Wołoszyn, Musin, Špehar, Hardt, Kruk, Sulikowska-Gąska (eds.) 2012, vol. II, p. 225-289.

Wołoszyn M.
2016 *The archaeological fieldwork in Czermno in 1940 = Badania archeologiczne w Czermnie w 1940 r.,* [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I, p. 197-218.

Yaman H.
2012 *Small Finds for the Dating of a Tomb at Amorium*, [in:] Böhlendorf-Arslan, Ricci (eds.) 2012, p. 331-342.

Zaitseva = Zajceva = Зайцева И.Е.
2023 *Находки крестов-энколпионов на селищах Суздальского Ополья из работ Суздальской археологической экспедиции ИА РАН в 2001-2020 гг.*, [in:] И.И. Елкина, О.Н. Глазунова, Д.Г. Давиденко (eds.), *Московская Русь: археология, история, архитектура: к 75-летию Леонида Андреевича Беляева*, Москва (Институт археологии Российской академии наук), p. 373-398.

Zajceva see Zaitseva

Zawadzka-Antosik B.
1982 *Z problematyki pochówków dziecięcych odkrytych na cmentarzysku w Czekanowie, woj. siedleckie*, Wiadomości Archeologiczne 47: 1, p. 25-57.

Zbierski A.
1959 *Wczesnośredniowieczne materiały archeologiczne z Czermna nad Huczwą (Zabytki ruchome z wyjątkiem ceramiki)*, Archeologia Polski 4: 1, p. 105-148.

Zemītis G.
1998 *Christliche und heidnische Symbole aus Burgen des 9.-12. Jahrhunderts in Zentrallettland (Daugmale, Talsi, Mežotne)*, [in:] Müller-Wille (ed.) 1998, vol. II, p. 97-113.

Zocenko see Zotsenko

Zotsenko = Zocenko = Зоценко В.
1981 *Об одном типе древнерусских энколпионов*, [in:] И. Артеменко (ed.)*, Древности степного Поднепровья: сборник научных трудов*, Київ (Наукова думка), p. 113-125.

Žiemgaliai…
2005 *Žiemgaliai. Baltų archeologijos paroda: katalogas = The Semigallians. Baltic Archaeological Exibition: Catalogue*, E. Griciuvienė (ed.), Riga-Vilnius (Lietuvos Nacionalinis Muziejus/ Latvijas Vestures Muzejs).

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

Prof. Dr. Marcin Wołoszyn
Institute of Archeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

dr hab. Prof. UR Marcin Wołoszyn
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 417-454

Joanna Dziura, Marcin Wołoszyn

COIN FINDS

INTRODUCTION

During the investigations conducted in the settlement complex in Czermno from 2010 to 2011, 29 coins were discovered. The oldest was minted in the 2nd c. AD, while the youngest dates back to the times of the Second Polish Republic. Below, we present the results of our analysis of this small collection, with an emphasis on attempting to answer how the chronology of individual issues can help reconstruct the intensity of settlement in the Czermno complex[1]. In this perspective, the *absence* of coins from a given period may be as intriguing as their more frequent occurrence.

As mentioned, the analysed collection is small. This is quite surprising considering the fact that the numismatic artefacts were found during surveys conducted using a metal detector, which, for obvious reasons, facilitates the detection of coins[2]. In Giecz alone (site No. 4), nearly 1,200 such finds have been recorded (*cf*. Krzysztofiak, Wyrwa [eds.] 2015; see also in this monograph: Bagińska, Chudzińska, Florkiewicz, Wołoszyn 2023). The remarks presented below are divided into subsections, discussing individual finds in chronological order.

ANTIQUITY

One (or two) coins from the Tomaszów Lubelski Museum collection should be attributed to ancient times (Cat. No. 1 [Trajan denarius]; Cat. No. 2 [unidentified coin]). This collection is supplemented by a few other coins mentioned by Barbara Niezabitowska-Wiśniewska in this monograph (to the two coins described in this article [Dziura, Wołoszyn 2024, Cat. Nos. 1 and 2 = Niezabitowska-Wiśniewska 2023, Cat. Nos. 3 and 19], five additional ones should be added [Niezabitowska-Wiśniewska 2023, Cat. Nos. 9, 16-18, 25]). Among these five additional specimens, three come from surface surveys conducted in Czermno by Sylwester Sadowski in 2015 (*cf*. Niezabitowska-Wiśniewska 2023, Cat. Nos. 16-17) and in 2018 (*cf*. Niezabitowska-Wiśniewska 2023, Cat. No. 9). For the other two, there are no precise data on the circumstances of their discovery (*cf*. Niezabitowska-Wiśniewska 2023, Cat. No. 18 and 25 [the latter is said to be in private hands]).

Excluding the unidentified find (Dziura, Wołoszyn 2024, Cat. No. 2 = Niezabitowska-Wiśniewska 2023, Cat. No. 19), there are only silver specimens, namely denarii minted during the reigns of Trajan (AD 98-117; *cf*. Dziura, Wołoszyn 2024, Cat. No. 1 = Niezabitowska-Wiśniewska 2023, Cat. No. 3), Hadrian (AD 117-138; *cf*. Niezabitowska-Wiśniewska 2023, Cat. No. 16), Marcus Aurelius (AD 161-180; see 3 specimens –

[1] We extend our sincere thanks to Michał Zawadzki for his careful reading of the text and numerous corrections he made to it. Any further errors are solely the responsibility of the authors of this article.

[2] However, it is worth remembering that during the excavations conducted between 1952 and 1955 (*i.e.*, before the widespread use of metal detectors) in Gródek, located near Czermno, 33 coins were found (*cf*. Feduszka 2018).

Niezabitowska-Wiśniewska 2023, Cat. Nos. 9, 18, 25 [including the first one for Lucilla]), and finally Gordian III (AD 238-244; *cf*. Niezabitowska-Wiśniewska 2023, Cat. No. 17)[3].

The aforementioned denarii, minted in large quantities, can hardly be considered sensational finds. The absence of issues younger than Gordian III is due to the fact that in the mid-3rd c. AD, denarius production collapsed in the Empire.

There is no doubt that denarii from the 1st and 2nd cc. AD (including ones similar to those recorded in Czermno) reached the Lublin region during the Roman Period. The most spectacular evidence of this is the hoard from Cichobórz (*cf*. Bartecki, Hyrchała, Myzgin [eds.]. 2023), as well as numerous coin finds from Gródek upon the Bug River (*cf*. Myzgin 2021)[4].

Notably, among the thousands of items discovered in Czermno in 2010-2011, there are almost no artefacts from the Roman Period. The overwhelming majority of artefacts from this period, analysed in this monograph by Barbara Niezabitowska-Wiśniewska, come from private collectors. Therefore, we cannot be certain that they were found in Czermno.

It is worth noting that during the investigations in 2010-2011, only two coins from the Roman Period were discovered in Czermno. This is a very low number, considering that in the Roman settlement in Jakuszowice, during metal detector surveys (1993, 1995), over 60 Roman coins were discovered in just a few days (*cf*. Bursche 1997; Bursche, Kaczanowski, Rodzińska-Nowak 2000). While we are aware of materials from the Roman Period in Czermno (*cf*. Dzieńkowski, Sadowski 2016, 99f.), it seems that there is currently no evidence to suggest intensive settlement in this area from the 1st to the 4th cc. AD. Certainly, numismatic finds do not indicate this.

EARLY MIDDLE AGES

Other coins known from Czermno are a thousand years younger than the aforementioned denarii of Gordian III.

So far, neither Late Antique[5] nor early Byzantine coins[6] have been found in Czermno. What is more intriguing, there are no known Arabian issues from here either. While the Lublin region is not particularly rich in hoards with Arabian coins, we must mention the hoard from Lublin-Czechów (approx. 1,000 coins; the hoard was hidden after 882, *cf*. FMP 2013, vol. IV, Cat. No. 62), and especially the recent discovery in Kłodnica (two imitations of dirhams made by the Volga Bulgarians in the 940s; *cf*. Malarczyk, Miechowicz, Wajda 2021). Arabian coins are also known from hoards from Volyn (*e.g.* Samovolya, hoard hidden after 1011; *cf*. Suchodolski 2021, 106). In summary: although Arabian coins did arrive in the region of the upper Bug River basin, we do not know them from Czermno[7].

From the nearby settlement of Gródek (early medieval settlement of Volyn') we know a bronze Byzantine coin (anonymous follis: DOC A 2.1 or 2.1.a, issue 976-1030/35), and a follis of Michael IV (1034-1041) is said to originate from Zamość. Unfortunately, there are no Byzantine coins from Czermno[8].

The oldest coins of the Piasts or the Rurikids are also absent here (for the basic information on the beginnings of minting in this part of Europe see Suchodolski 1971; Sotnikova 1995; Bogucki 2020). Coins of Vladimir (980-1015) or Yaroslav (1015-1054) are generally rare numismatic finds, similarly to issues of

[3] In Barbara Niezabitowska-Wiśniewska's catalogue, more precise issue dates are provided (narrower than the reign years of a given emperor). For the purposes of this article, we have limited ourselves to more general information.

[4] However, for many decades, archaeologists and numismatists have been debating the chronology of the influx of Early Roman denarii into the Central European *Barbaricum*. Archaeologists would like to interpret these – excellently dated – coins as evidence of settlement during the Roman Period, but the truth is that they may have appeared in present-day Poland (including the Lublin region) much later; see the discussion on the chronology (short or long) of the influx of coins during the Roman Period into Polish territories and their utility for studies on settlement during a conference on the archaeology of the origin of the Slavs (Kraków 2001): see Bursche 2005 (and the discussion by Aleksander Bursche, Piotr Kaczanowski and Urszula Margos published on pages 229-240).
Silver denarii are also frequently discovered in medieval contexts; see Bogucki, Dymowski, Śnieżko (eds.) 2021.

[5] The discovery of a solidus of Arcadius (395-408), found in the vicinity of Metelin near Hrubieszów, is geographically the nearest to Czermno; see Bodzek 2009, Cat. No. 16. It is also worth mentioning the solidus of Theodosius (408-450) from Opaka, near Lubaczów: see Piotrowski, Dąbrowski 2009.

[6] A silver coin of Justinian I (527-565) is said to originate from Chełm, although this information cannot be verified; see Wołoszyn 2009, Find No. 4.

[7] They are also absent from the inventory of hoards of silver ornaments from Perespa near Czermno; on the hoards themselves, see Wołoszyn, Florkiewicz, Dzieńkowski, Sadowski, Nosek, Stępiński 2016.

[8] It should be emphasised that Middle Byzantine coins, especially bronze ones, are not very common in Poland or western Ukraine; for finds from Gródek, Zamość, and more recent discoveries in the Volyn region, see Bodzek, del Hoyo-Meléndez, Wołoszyn 2019.

Bolesław the Brave (992-1025)/Mieszko II[9], which to some extent explains their absence from the hillfort by the Huczwa River[10]. However, it is worth emphasising that coins of the first Polish king are known from the vicinity of Volodymyr Velyky (Suchodolski 2021)[11].

As is known, in the second half of the 11th and at the beginning of the 12th c., the scale of Polish coin production radically increased (Śnieżko 2021). Issues of Bolesław III Wrymouth (1098-1138) are significantly more numerous than those of his predecessors. We know them (as well as the later ones of Władysław II the Exile [1138-1146]) not only from Poland but also from Ukraine, both from western areas (Volodymyr), and those much further east, such as Kyiv and Boryslav (Śnieżko 2021, 245-271).

Considering the increase in the volume of coin production in Poland in the 12th c., the absence of coins of Bolesław III (or his successors) in Czermno is quite symptomatic[12], especially if we compare this information with the discovery in Czermno of huge quantities of so-called small seals of the Drohiczyn type, which show that the hillfort on the Huczwa River was an important trade centre rather than the back country in the 12th c.

LATE MIDDLE AGES

A larger series of coins from Czermno dates back to the 14th c., from the times when Czermno was no longer a hillfort.

It is worth noting the absence of Prague groschen from Czermno, although we know them from Chełm and, of course, from the territory of Ukraine (for a compilation of data on Prague groschen from the territory of Ukraine, see Kozubovsky 2019; an extensive discussion of this work in Piński 2023).

The presentation of finds from Czermno should begin with four Crown quarter coins, also known as Kraków half-groschen (Cat. Nos. 3-6). Coins of this type (for more information, see Paszkiewicz [2008, 44-46; 2012, 44f.; 2017, 106])[13] are mentioned in written sources from 1367 as *quartenses* or *quartarii* (as a quarter of a *skojec*, 1/96 of a *grzywna*; *cf*. Paszkiewicz 2008, Fig. 21). Janko of Czarnków reported that originally, they were supposed to have the value of half a groschen. In 1367, there was a collapse of the quarter's exchange rate, which Casimir III the Great tried rather forcefully to counteract, attempting to maintain the original rate to the groschen. At the same time, quarters were overstruck on groschen (Paszkiewicz 2012, 44f.).

The basic classification of these coins was conducted by Ryszard Kiersnowski (Kiersnowski 1973, 215). The obverse is decorated with the image of the king in all his majesty, with a globe in the right hand and a sceptre in the left hand, where in the case of type I (perhaps issued in Greater Poland [?]) his figure is slightly turned to the left, and the right hand with the globe is extended. In the case of type II (perhaps minted in Kraków [?]), the king is presented frontally (with the sceptre and an orb held in his hands at chest height). The legend passes from the obverse to the reverse and reads: MONETA KAZIMIRI / REGIS POLONIE K.

Nominally, quarter coins should weigh 2.04 g, but their actual weight ranged from approx. 1.75 g to approx. 1.25 g. They were made of silver of lower standard, although this matter requires further research; as Borys Paszkiewicz writes: "Research on the standard and weight of quarters and correlating their variability with die varieties is probably the most urgent task of numismatics with regard to Casimir's coinage" (Paszkiewicz 2008, 46).

---

[9] For the record, let us recall that it is currently assumed that the coins of Mieszko II were minted during the reign of his father, not during his own independent rule (after 1025).

[10] From the territory of Poland, we know only individual Rus' coins, or rather their fragments (Vladimir: a hoard from the vicinity of Łęczyca, from Goszczynno or from Sierpowo in central Poland; Yaroslav: a hoard from Dobra in Pomerania and from Rawicz in central Poland; *cf*. Wołoszyn 2003, vol. II). They are absent from the areas of present-day western Ukraine.
The sporadic nature of such finds is linked to the scant minting production in Rus', where minting collapsed after the issues of Vladimir the Great, Svyatopolk, and Yaroslav the Wise (Suchodolski 1971, 137-156; Sotnikova 1995). Maria Sotnikowa mentions 340 specimens of Rus' coins known to her [1995, 5, 15]). Finds of Rus' coins are clearly concentrated along the middle and upper Dnieper (Sotnikova 1995, 165f.). Vladimir's coins are found in the south of Rus', in the territories of Kyiv, Chernihiv, and Pereyaslav. There are no coins of Svyatopolk in the north of Rus' at all; coins of Vladimir are exceptional finds there. Meanwhile, Yaroslav's coins are definitely concentrated in the north of Rus' (and beyond it – in the Baltic basin); they are rarely found in the south (Sotnikova 1995, 164). It is believed that the quality of silver from which individual issues were made was a factor in the spread of Rus' coins. (Yaroslav's coins are specimens of much better quality than those of his father).

[11] Of course, the coins flowing into the territory of Rus' were not only from Polish rulers but also from other rulers of Latin Europe; *cf*. Mikhelson, Trosyansky 2019; Suchodolski 2020.

[12] Although they are also absent from other settlements between the Vistula and the San/Bug rivers; *cf*. Śnieżko 2021, 245-271. It should be stressed that coins of Bolesław III are mainly known from hoards, while stray finds are still infrequent.

[13] We also refer to the lecture entitled *The Coinage and Monetary Policy of Casimir the Great*, which Borys Paszkiewicz delivered on 10th December 2020 as part of the lecture series entitled *Casimir the Great. The Rebirth of the State and the Decline of the Dynasty*, which accompanied the exhibition at the Royal Castle in Warsaw entitled *The King is Dead. The 650th Anniversary of the Death of Casimir the Great*; see also Zawadzki 2020.

Borys Paszkiewicz also stated that the introduction of the quarter could have been the king's attempt to create his own strong currency. Perhaps the impetus came from the annexation of Red Rus' and the need to adapt to the coins circulating there, namely, the high-quality Tatar coins, coins of Italian cities, and the so-called Rus' groschen, *i.e.* clipped Prague groschen. Italian colonies on the Black Sea (Kaffa, Moncastro, Tana) minted their own coins, and perhaps the weight of the quarter was to be adjusted to theirs.

Finds of such coins are quite common. We encounter them in the Kingdom of Poland, but also, for example, in Chełm (research from 1966). As Arkadiusz Panic and Borys Paszkiewicz write: "There are – strangely – no coins from Red Rus', introduced by Casimir the Great at the L'viv mint in the 1360s. Instead, during the excavations of Wysoka Górka in 1966, a Polish quarter of this ruler was found, typical of the Polish monetary system. Such a proportion of coins found in Chełm may indicate that Casimir the Great did not extend the circulation of the L'viv coin so far north, wanting to include this area within the range of the Kraków coin" (Panic, Paszkiewicz 2019, 276).

From Czermno – unlike in the case of Chełm – we know a coin most likely minted in L'viv. This is a copper issue (Cat. No. 7); in the absence of information about such monetary units in written sources, they are traditionally called – referring to older Tatar and younger Suzdal coins – pulos.

On the obverse, we see a crowned letter K, with a rosette of three circles to the left, and on the reverse, an image of a crown (underneath it a letter [R – ?]). Casimir most likely minted such coins in the 1360s (Paszkiewicz 2012, Fig. 102). Copper coins were also minted in Rus' after 1370, during the reign of Louis I of Hungary. As is known, in the Middle Ages, the most commonly minted coins were silver, and the minting of bronze coins seems to be borrowed from Byzantium (Paszkiewicz 2012, 46), or perhaps from Italian cities (Paszkiewicz 2017, 106).

Pulos are quite common in the territory of western Rus', although they are generally stray finds rather than hoards[14]. Borys Paszkiewicz writes: "Finds of pulos are common, but mostly as single finds, in larger urban centres of western Rus' like L'viv, Przemys'l, Lutsk and Volodymyr-Volyns'kyi. Recent metal-detector finds show the frequent presence of Ruthenian pulos in villages, old inn-places, as well as ephemeral Tatar settlements, and not only in the territory of Red Ruthenia, Volhynia and Podolia but also in Moldavia (in its historical meaning) and the north Pontine coast. Three hoards are known containing Ruthenian pulos. In one of them, from the environs of Khotyn (tpq 1382), and in another from Vynnyky (tpq 1386), Ruthenian pulos occurred along with a single Tatar pulo in each case. The Vynnyky hoard also had early base-silver Polish pennies of Ladislaus II Jogaila (1386-1434)" (Paszkiewicz 2017, 106). An unpublished find from Przemyśl can be added to the list of finds known to this researcher (Kwieciński 2021).

Even if this statement sounds somewhat banal, it seems that the discovery in Czermno, both of silver quarters of Casimir the Great and his pulo-type coins, is a good illustration of the hillfort's position between the east and the west.

*

Additionally, it is worth noting the discovery during the 2010-2011 excavations of a series of 15th century denarii, primarily of Władysław III of Poland (1434-1444; Cat. Nos. 9-16), but also of Władysław II Jagiello (1386-1434, Cat. No. 8) and Casimir IV Jagiellon (1447-1492; Cat. Nos. 17-19). These were the most commonly found coins during the 2010-2011 excavations.

Does this prove a flourishing settlement on the Huczwa River at the end of the Middle Ages? Definitely not. Jagiellonian denarii were simply mass-produced coins. As Adam Kędzierski, Tomasz Markiewicz, and Michał Zawadzki, analysing the Kalisz finds, write rather emotionally: "Contemporary researchers often treat Jagiellonian denarii almost as 'numismatic weeds'. These difficult to date, visually unattractive, often worn and corroded coins are regarded by archaeologists and other finders almost like "boratynki". It can be assumed that for this reason they were not recorded – publishing them was not worth the effort, and even random finders did not consider them a reason to report. Suffice it to say that the inventory of finds of coins issued in the years 1146-1500, compiled by Stanisława Kubiak and Borys Paszkiewicz, lists only 467 specimens of this popular, mass-produced coin from single finds. However, it should be noted that the small Jagiellonian denarii, which often lost their thin layer of silver coating (or never had one at all), were easy to overlook during excavations or difficult to spot by a random finder. One might have thought that the widespread use of metal detectors would

[14] Although recently, a very interesting hoard of such coins was discovered near L'viv: in the Busk Raion of the L'viv Oblast', on a tributary of the Poltva River; *cf*. Kryzhanivs'kyĭ, Bazar, Pavliv 2022, 250.

reverse this unfavourable trend, but for various reasons, it did not happen" (Kędzierski, Markiewicz, Zawadzki 2018, 213).

Jagiellonian denarii are known from so-called collective finds. We can hardly fail to mention the hoard of around 100,000 coins from Wrocław (*cf*. Butent-Stefaniak, Baran 2003), as well as from Lublin (where "only" 1,654 coins were found, mainly of Władysław III of Poland; *cf*. Markiewicz 2016). It is important to note the observation made by Tomasz Markiewicz, who writes that: "[...] the structure [of the hoards – J.D., M.W.] indicates that the denarii of this king [Władysław III of Poland – J.D., M.W.] were in circulation for several decades. At the turn of the 15th and 16th centuries, these coins fell out of use, as evidenced by their absence from finds from that period" (Markiewicz 2016, 1f.).

We also know Jagiellonian denarii, including those of Władysław III of Poland, from Chełm (Wysoka Górka). Arkadiusz Panic and Borys Paszkiewicz write about them: "The largest group of coins comes from the 15th century [...] As many as 27 of them are so-called Jagiellonian denarii: two of Władysław II Jagiełło, 17 of Władysław III of Poland, and eight of Casimir IV Jagiellon [...]. These are uninscribed coins with an open crown on one side and the Polish Eagle on the other, introduced in 1396 and minted with few changes until the late 15th century, and with stylistic modifications even for a few decades of the 16th century. These denarii accompany 15th century settlements virtually throughout the entire Kingdom of Poland (excluding Prussia), mainly individually, but also in large hoards in the first half of the century, then in smaller and mixed ones. However, the different varieties often differ in frequency and duration of circulation. [...] The denarii of Władysław III of Poland [...], minted in large numbers to fund royal military expeditions, are the most commonly encountered medieval coins in Poland. They displaced older varieties [...] and were replaced themselves [...] by denarii of Casimir IV Jagiellon, minted from 1455 [...]. Individual specimens of coins of all three rulers, especially the last, could, however, remain in circulation even into the third decade of the 16th century" (Panic, Paszkiewicz 2019, 277).

We are compelled to ask in what circumstances these coins ended up in the settlement complex in Czermno, which had long since passed its prime. In the case of Chełm (Wysoka Górka), Arkadiusz Panic and Borys Paszkiewicz allow the possibility that they could be: "[...] coins lost during church offerings or minor commercial transactions" (Panic, Paszkiewicz 2019, 277). Such an interpretation of the finds from Czermno is not possible.

It is worth briefly returning to Kalisz in Greater Poland, where as many as 37 coins of Władysław III of Poland were discovered in the area of the Old Town, on the site of a settlement dating back to the 11th-13th cc. As the researchers presenting this find write: "The Old Town in Kalisz was the largest settlement in the Kalisz agglomeration of settlements in the early Middle Ages [...]. Its most intensive development [...] occurred from the mid-11th to the 13th centuries. The decline of the settlement is associated with climatic changes and the rise in water levels. Also significant was the capture of the Kalisz stronghold by the Duke of Silesia, Henry the Bearded, in 1233 and the establishment of a new settlement about 1.5 km north of the Old Town (in the centre of present-day Kalisz). Initiated by the Duke of Silesia, the process of relocation was completed by the foundation of a town in the second half of the 13th century. This resulted in the gradual depopulation of the early medieval settlement [...]. The dynamic development of the newly established town limited the growth of the Old Town settlement; most likely this is why in 1294 Przemysł II granted the Old Town rural rights, and the area was divided into new farmsteads. From that moment on, the Old Town functioned (almost to the present day, albeit as a district of Kalisz) as a small agricultural settlement" (Kędzierski, Markiewicz, Zawadzki 2018, 217). In this situation, the researchers of Kalisz also find it unclear why coins from the 15th century were found there. They write as follows: "Jagiellonian denarii come from the layer of arable soil, in which various artefacts (mainly ceramics) from different periods – from the Middle Ages to modern times – were found. Interpreting their origin in light of the context of their acquisition is not easy. It is highly likely that some of the Jagiellonian coins reached the Old Town in Kalisz as a result of waste and other refuse disposal from the area of Kalisz proper, but some could have had a local provenience. However, determining the proportion between these two groups of coins is impossible" (Kędzierski, Markiewicz, Zawadzki 2018, 217f.).

Of course, a planned town was not established right next to the hillfort in Czermno, for which the old hillfort on the Huczwa River could have become a garden/dumping ground; nonetheless, it is worth keeping this analogy in mind. Perhaps the only reason for finding a whole series of Jagiellonian denarii in Czermno

is simply the scale of their production. This could be supported by the fact that the next coins we know from Czermno are mass-produced coins from the 17th c.

MODERN TIMES

Another group of coins found in Czermno was minted in the first half of the 17th c., on the territory of the Crown of the Kingdom of Poland, and primarily in the Grand Duchy of Lithuania. These are formally silver coins, but of low or very low value (purchasing power).

Two coins (Cat. Nos. 20 and 21) are Lithuanian shillings of Sigismund III Vasa (1586-1632). They feature images typical for issues of the Vilnius mint: the royal monogram ("S") with the Vasa coat of arms – a Sheaf, and on the reverse side, the coat of arms of the Crown and Lithuania, as well as the Wadwicz coat of arms[15]. The Vilnius mint operated from 1606 to 1627, and shillings were minted from 1614 onwards (*cf.* Marzęta 2018, 99-108). The Wadwicz coat of arms belonged to Krzysztof Naruszewicz (d. 1630), who was the Grand Lithuanian Treasurer from 1618 (and thus responsible for minting in Lithuania).

The coin numbered 20 was minted in 1626, while another find (Cat. No. 21) is slightly earlier.

Several coins were minted in Riga (Cat. Nos. 22, 24-25). Situated on the northeastern periphery of the Commonwealth, from the time of Stephen Báthory the city had been an important mint, equipped with a modern coining press. Riga shillings dominated the circulation of small currency in the Commonwealth (*cf.* Mikołajczyk 1993).

From 1609, the mint's administration was taken over by Otto von Meppen, the mayor of Riga, as evidenced by the inclusion (from 1609 to 1621) of his mint mark – *liszka* (Old Polish term for a vixen) – on the reverse side of the shillings. Sigismund III's Riga shilling was minted in 1620.

In 1621, King Gustav Adolf conquered Riga (the Commonwealth did not recognise this loss until the Treaty of Oliwa [1660]), and the local mint began minting coins based on the Swedish ruler's privilege. The denominations there were adjusted to those circulating in the Commonwealth. The most numerous coins were shillings, mainly directed to the Polish and Lithuanian markets. Gustav perished in the famous Battle of Lützen (1632), but coins with his name continued to be minted in Riga until 1635 (Paszkiewicz 2012, 103, 105). The Gustav Adolf shilling discovered in Czermno (Cat. No. 24) was issued in 1628.

Gustav's daughter, Christina, minted coins from 1635 to 1654 (initially with the title CHRISTINA DEI GRATIA DESIGNA REGINA SVECIAE, and from 1645 as CHRISTINA DEI GRATIA REGINA SVECIAE). Due to significant wear of the coin from Czermno (Cat. No. 25), it is difficult to date it precisely.

The last coin from the time of Sigismund III Vasa is the ternar (also known as *trzeciak*, *kwartnik*) from Łobżenica (Cat. No. 23), minted in 1627. The private mint in Łobżenica operated from 1612 to 1630.

At the beginning of John II Casimir's reign, an attempt was made to repair the Polish monetary system. One of the actions taken in 1650 by the minting commission was the introduction of a copper shilling. This was the first coin of this type in Poland since the Rus' pulos from the late 14th c. (Paszkiewicz 2012, 116). In the end, mass production of copper coins (for which Tito Livio Burattini was employed) was launched only in 1659 for Poland and in 1660 for Lithuania (Paszkiewicz 2012, 125-127; *cf.* Dziewanowski-Stefańczyk 2020).

These coins are famous *boratynki*, minted in hundreds of millions and discovered in mass quantities; from Czermno come two Crown shillings (Cat. Nos. 26-27) and one Lithuanian shilling (Cat. No. 28). Such coins were also found near the Huczwa River; in 2020, a treasure of 351 *boratynki* was discovered in the area of Gródek on the Bug River (*cf.* Hyrchała, Bartecki 2020, 19-23; on finds of *boratynki*, see, among others, Mikołajczyk 1980; on finds from [present-day] eastern Poland: Markiewicz 2020; 2022; Michalak-Ścibior 2020; on previous finds from Gródek, *cf.* Feduszka 2018).

SECOND POLISH REPUBLIC

The youngest of the coins discussed here – with a denomination of two groschen – was minted in 1925 (Cat. No. 29).

Its designer was Wojciech Jastrzębowski (1884-1963), an important artist during the Second Polish Republic, professor at the Warsaw School of Fine Arts from 1923 to 1939, and its rector from 1936 to 1939[16].

[15] On the first of the coins (Cat. No. 20), additionally, a small cross can be found on the reverse, one of many similar unidentified symbols (alongside clover leaves, three interconnected circles, and stars; *cf.* Marzęta 2014, 40).

[16] Currently in Warsaw (at the Museum of Fine Arts in Warsaw, the Czapski Palace; 1st November 2023-19th May 2024), there is an exhibition dedicated

The coin in question was put into circulation on 1st June, 1924 (*cf*. Chałupski, point 2.5.1., pp. 82-84). As Włodzimierz Terlecki writes, 26.5 million two-groschen coins were minted in 1925 (Terlecki 1970, 171).

FINAL REMARKS

The number of coins acquired in Czermno during the 2010-2011 investigations is relatively low.

A turning point in the monetisation of rural Poland were the mass issues of Jagiellonian denarii – not coincidentally the most numerous category of coins recorded in Czermno. Despite the development of currency during the era of the Polish-Lithuanian Commonwealth, larger quantities of coins from this period have not been found near the Huczwa River. As Borys Paszkiewicz observes: "Money did not immediately become a common tool of economic life. In the 16th and even the 17th c., villagers mainly needed coins to pay rents and taxes (and not even all of them were in monetary form), to purchase goods and services in towns, and once in a lifetime, to settle the inheritance from their parents. Full monetisation, meaning the entry of money into all aspects of economic life, is basically the achievement of the 20th c. Just three or four generations ago, you could buy a school notebook in a village store with eggs, and pay for medical advice in a small town with a chicken and some sausage" (Paszkiewicz 2023, 15; see also Piotr Guzowski's in-depth study: Guzowski 2008).

to Wojciech Jastrzębowski; *cf*. museum brochure: folder-projektant-wojciech-jastrzebowski-11112023-19052024-2.pdf (asp.waw.pl) – accessed on: 13th December 2023.

CATALOGUE

No. 1. Rome, Trajan (98-117), denarius

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Rome, Trajan (98-117), denarius;
C. Rome, Trajan (98-117), denarius (98-100);
obverse: head of Emperor Trajan wearing a laurel wreath facing right;
inscription: IMP CAES NERVA ///////// //// ? /// /// /// ////;
reverse: Pax ? stands facing left, holding a branch and cornucopia;
inscription: P M TR P COS (///)? (////) ? //;
dimensions: diameter – 18.3 mm; weight – 2.43 g; technique: striking;
classification RIC 6; BMC 38;
D. MT, Inv. No. MT/5224/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 1.

No. 2. Unidentified coin

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Subaeratus (?) (copper [?], silver [?]) or two fire damaged and fused coins;
C. Subaeratus (?) (copper [?], silver [?]) or two fire damaged and fused coins;
dimensions: diameter – 14.8 mm; weight – 1.32 g; technique: striking;
classification: due to its state of preservation, the coin is not suitable for classification;
D. MT, Inv. No. MT/5545/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 2.

No. 3. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin

A. Czermno, site 1; research April 2-11;
B. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin, silver, after 1367;
C. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin, silver, after 1367;
obverse: figure of the king on a throne;
inscription on the rim illegible;
reverse: an eagle;
inscription on the rim: *·[REGI]/ POLONIE·/ rosettes formed by three circles above the wings;
dimensions: diameter – 20.9 mm; weight – 1.56 g; technique: striking;
classification: Kop. 338-343;
Note: the coin is bent and corroded on both the obverse and reverse. On the reverse, the die was slightly misaligned;
D. MT, Inv. No. MT/5540/N;

E. Unpublished;
F. Fig. XI: 3.

No. 4. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin, silver, after 1367;
C. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin, silver, after 1367;
obverse: the king is seated on a throne with an orb in his outstretched hand and a sceptre, flanked by two rosettes formed by three circles on each side;
inscription on the rim: +MON/TA KAZIMIRI◦;
reverse: the Piast eagle facing forward with its head turned to the left, above the wings are two rosettes like on the obverse;
inscription on the rim: + ////S:POLO/// /;
dimensions: diameter – 20.2 mm; weight – 1.33 g; technique: striking;
classification: Kop. 338;
note: the coin is slightly bent with a slight misalignment of the die on the reverse and a missing bit on the rim;
D. MT, Inv. No. MT/5550/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 4.

No. 5. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin, silver, after 1367;
C. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin, silver, after 1367;
obverse: fragment of the king's figure and a rosette formed by three circles;
inscription on the rim: /ONE[TA];
reverse: fragment of an eagle and a rosette formed by three circles;
inscription on the rim: [LONIE];
dimensions: diameter – 9.5-15.7 mm; weight – 0.37 g; technique: striking;
classification: Kop. 343;
note: fragment of the coin is slightly corroded on the obverse and reverse;
D. MT, Inv. No. MT/5223/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 5.

No. 6. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin, silver, after 1367;
C. Poland, Casimir the Great (1333-1370), quarter coin, silver, after 1367;
obverse: the king is seated on a throne, with a hand holding an orb on his chest; the top of the sceptre is placed on the rim;
inscription on the rim: MONE[TA] /ASIMIRI. On either side rosettes formed by three circles;
reverse: an eagle over the rosette like on the obverse;
inscription on the rim: RIGIS↑POLONIE◦K◦;
dimensions: diameter – 19.7 mm; weight – 1.56 g; technique: striking;
classification: Kop. 343;
note: the die is slightly misaligned on the obverse and reverse;
D. MT, Inv. No. MT/5222/N;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.7.5;
F. Fig. XI: 6.

No. 7. Poland, Casimir the Great (1333-1370), pulo
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Ruthenian denarius (*pulo*) of Casimir the Great (1333-1370), copper;
C. Ruthenian denarius (*pulo*) of Casimir the Great (1333-1370), copper;

obverse: a crowned letter K, with a rosette of three circles on the left;
reverse: a crown, with the letter (R [?]) below it;
dimensions: diameter – 15.4-18.3 mm; weight – 1.24 g; technique: striking;
classification: Kop. 3035 odm. (?);
note: that coin has pits on the obverse and reverse;

D. MT, Inv. No. MT/5226/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 7.

No. 8. Poland, Władysław II Jagiello (1386-1434), denarius

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Poland, Władysław II Jagiello (1386-1434), denarius, ca. 1409-1414, Kraków mint;
C. Poland, Władysław II Jagiello (1386-1434), denarius, ca. 1409-1414, Kraków mint;
obverse: a crown;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 8.1-11 mm; weight – 0.14 g; technique: striking;
classification: Kub. I;
note: the coin is broken, with a missing bit;
D. MT, Inv. No. MT/5547/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 18.

No. 9. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 10.8 mm; weight – 0.41 g; technique: striking;
classification: Kub. II;
note: the coin has missing bits on the rim, traces of corrosion on the obverse and reverse;
D. MT, Inv. No. MT/5549/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 8.

No. 10. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 10.5-11.5 mm; weight – 0.27 g; technique: striking;
classification: Kub. II;
note: the coin is heavily corroded on the obverse and reverse, with large missing bits on the rim;
D. MT, Inv. No. MT/5234/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 9.

No. 11. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 10.7 mm; weight – 0.31 g; technique: striking;

classification: Kub. II;
Note: that coin has irregularly shaped pits on the obverse and reverse;

D. MT, Inv. No. MT/5235/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 10.

No. 12. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 10.2-12.3 mm; weight – 0.28 g; technique: striking;
classification: Kub. II;
Note: the coin is irregular in shape, die slightly misaligned on the obverse, pits on the obverse and reverse;
D. MT, Inv. No. MT/5218/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 11.

No. 13. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 10.4-12.4 mm; weight – 0.29 g; technique: striking;
classification: Kub. II;
note: the coin has missing bits on the rim, pits on the obverse and reverse, die misaligned on the obverse;
D. MT, Inv. No. MT/5219/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 12.

No. 14. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 12 mm; weight – 0.27 g; technique: striking;
classification: Kub. II;
note: the die is misaligned on the obverse and reverse, the coin has missing bits on the rim;
D. MT, Inv. No. MT/5221/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 13.

No. 15. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 10.6 mm; weight – 0.47 g; technique: striking;
classification: Kub. II;
note: the coin is irregular in shape;

D. MT, Inv. No. MT/5225/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 14.

No. 16. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius
A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;
B. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 10.8-11.8 mm; weight – 0.38 g; technique: striking;
classification: Kub. II;
note: the die is misaligned on the obverse;
D. MT, Inv. No. MT/5548/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 19.

No. 17. Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown, below it the letter (O)?;
reverse: illegible;
dimensions: diameter – 12.2 mm; weight – 0.37 g; technique: striking;
classification: Kub. III/2;
note: the coin has numerous pits on the obverse and reverse;
D. MT, Inv. No. MT/5544/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 15.

No. 18. Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius
A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown, below it the letter O;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 11.5 mm; weight – 0.24 g; technique: striking;
classification: Kub. III/2;
Note: the coin has a slightly damaged rim, die is misaligned on the obverse;
D. MT, Inv. No. MT/5546/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 16.

No. 19. Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius, silver, Kraków mint;
C. Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius, silver, Kraków mint;
obverse: a crown, below it the letter O;
reverse: an eagle;
dimensions: diameter – 11.2-12 mm; weight – 0.33 g; technique: striking;
classification: Kub. III/2;
note: the coin is slightly corroded on the reverse;
D. MT, Inv. No. MT/5231/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 17.

No. 20. Lithuania, Sigismund III Vasa (1587-1632), shilling

A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Lithuania, Sigismund III Vasa (1587-1632), shilling, silver, 1626, Vilnius mint;
C. Lithuania, Sigismund III Vasa (1587-1632), shilling, silver, 1626, Vilnius mint;
obverse: under a crown, the royal monogram "S" with the coat of arms of the Vasa dynasty in the middle;
inscription on the rim: SIG:III:DG:REX·P:M:D:L;
reverse: under a crown, shields with the coats of arms of Poland and Lithuania;
divided at the top by a small cross, and at the bottom by the Wadwicz coat of arms: SOLIDVS·M· – ·D.LITV 1626;
dimensions: diameter – 16.1 mm; weight – 0.62 g; technique: striking;
classification: Kop. 3471;
Note: the die was slightly misaligned on the obverse and reverse, a small bit missing on the rim;
D. MT, Inv. No. MT/5228/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 20.

No. 21. Lithuania, Sigismund III Vasa (1587-1632), shilling

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Lithuania, Sigismund III Vasa (1587-1632), shilling, silver, 162 (?), Vilnius mint;
C. Lithuania, Sigismund III Vasa (1587-1632), shilling, silver, 162 (?), Vilnius mint;
obverse: under a crown, the royal monogram "S" with the coat of arms of the Vasa dynasty in the middle;
inscription on the rim: [S]IGIII DG REX POMDL;
reverse: under a crown, shields with the coats of arms of Poland and Lithuania;
inscription on the rim: /OLIDVS M (Wadwicz coat of arms) D LITV (162?);
note: the die is misaligned on the obverse and reverse, the coin is slightly bent;
dimensions: diameter – 16 mm; weight – 0.46 g; technique: striking;
classification: Kop.(?);
note: the die is misaligned on the obverse and reverse, the coin is slightly bent;
D. MT, Inv. No. MT/5233/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 21.

No. 22. Riga, Sigismund III Vasa (1587-1632), shilling

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Riga, Sigismund III Vasa (1587-1632), shilling, silver, 1620;
C. Riga, Sigismund III Vasa (1587-1632), shilling, silver, 1620;
obverse: the royal monogram "S" with the coat of arms of the Vasa dynasty in the middle, with a crown above it;
inscription on the rim: SIG.III.// ////M·D·L;
reverse: the coat of arms of Riga, a fox? above it;
inscription on the rim: SOLIDVS·CIVI·RIGE[Z?]O;
dimensions: diameter – 15.5 mm; weight – 0.69 g; technique: striking;
classification: Kop. 8166;
note: the die is noticeably misaligned on the obverse and slightly misaligned on the reverse;
D. MT, Inv. No. MT/5541/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 22.

No. 23. Łobżenica, Sigismund III Vasa (1587-1632), ternar

A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Łobżenica, Sigismund III Vasa (1587-1632), ternar, silver, 1627;
C. Łobżenica, Sigismund III Vasa (1587-1632), ternar, silver, 1627;

obverse: under a crown, the royal monogram "S" with the coat of arms of the Vasa dynasty in the middle and the abbreviated year 2-7 on either side;
inscription on the rim: ///[///]DG REX PO///;
reverse: shield with the coats of arms of Poland, Lithuania, and the Vasa dynasty (a hey barrack among stars?);
inscription on the rim: /////RIVS LOB/;
dimensions: diameter – 16.1 mm; weight – 0.37 g; technique: striking;
classification: Kop. 7916;
note: numerous pits on the obverse and reverse;

D. MT, Inv. No. MT/5230/N;

E. Unpublished;

F. Fig. XI: 23.

No. 24. Riga, Gustav Adolf (1611-1632), shilling

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Riga, Gustav Adolf (1611-1632), shilling, silver, 1628;

C. Riga, Gustav Adolf (1611-1632), shilling, silver, 1628;
obverse: Gustav Adolph's monogram under a crown;
inscription on the rim: GU[S]ADO – LDG///X·S;
reverse: coat of arms of Riga;
inscription on the rim: SOLIDUS //// //////IS·28;
dimensions: diameter – 15.1 mm; weight – 0.42 g; technique: striking;
classification: Mrow. R. 468;

D. MT, Inv. No. MT/5543/N;

E. Unpublished;

F. Fig. XI: 24.

No. 25. Riga, Christina (1632-1654), shilling

A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;

B. Riga, Christina (1632-1654), shilling, silver, year?;

C. Riga, Christina (1632-1654), shilling, silver, year?;
obverse: Christina's monogram;
inscription on the rim: CHRISTINA // R·S;
reverse: coat of arms of Riga;
inscription on the rim: SO///// CIVI /// //;
dimensions: diameter – 16 mm; weight – 0.47 g; technique: striking;
classification: Mrow. R. (?);
note: the coin is broken, corroded;

D. MT, Inv. No. MT/5542/N;

E. Unpublished;

F. Fig. XI: 25.

No. 26. Poland, John II Casimir (1648-1668), shilling

A. Czermno, site 2/3; research October 2010;

B. Poland, John II Casimir (1648-1668), shilling, copper, year?;

C. Poland, John II Casimir (1648-1668), shilling, copper, year?;
obverse: the head of John II Casimir;
inscription on the rim: /O//- CAS REX T.L.B;
reverse: an eagle with the Vasa coat of arms on the breast;
inscription on the rim: SOLID REGN/ POLO ////;
dimensions: diameter:15.5 mm; weight – 1.13 g; technique: striking;
classification: Kop.(?);
note: the die is slightly misaligned on the obverse, with numerous pits on the obverse and reverse;

D. MT, Inv. No. MT/5229/N;

E. Unpublished;
F. Fig. XI: 26.

No. 27. Poland, John II Casimir (1648-1668), shilling
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Poland, John II Casimir (1648-1668), shilling, copper, 1665, Ujazdów mint;
C. Poland, John II Casimir (1648-1668), shilling, copper, 1665, Ujazdów mint;
obverse: the head of John II Casimir wearing a laurel wreath;
inscription on the rim: IOAN· CAS RE /;
reverse: an eagle in a crown with the Vasa coat of arms on the breast;
inscription on the rim: SO/// ///// POLO 1665·;
dimensions: diameter – 16 mm; weight – 1.54 g; technique: striking;
classification: Kop. 1553;
note: pits on the obverse and reverse, slight misalignment of the die on the reverse;
D. MT, Inv. No. MT/5220/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 27.

No. 28. Lithuania, John II Casimir (1648-1668), shilling
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Lithuania, John II Casimir (1648-1668), shilling, copper, year (?);
C. Lithuania, John II Casimir (1648-1668), shilling, copper, year (?);
obverse: the head of John II Casimir wearing a laurel wreath;
inscription on the rim: IOAN CAS REX [TLB];
reverse: the Lithuanian Vytis, below it the Ślepowron coat of arms;
inscription on the rim: //// [M]AG·DVC·LIT·16[6]/;
Note: the die is slightly misaligned on the obverse and reverse;
dimensions: diameter – 15.6 mm; weight – 1.16 g; technique: striking;
classification: Kop. (?);
D. MT, Inv. No. MT/5227/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 28.

No. 29. Poland, Second Polish Republic (1918-1939), 2 groschen
A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Poland, Second Polish Republic (1918-1939), 2 groschen, copper, 1925, Warsaw mint;
C. Poland, Second Polish Republic (1918-1939), 2 groschen, copper, 1925, Warsaw mint;
obverse: an eagle (the mark of the Warsaw mint under the eagle's claws);
inscription on the rim: RZECZPOSPOLITA POLSKA [THE REPUBLIC OF POLAND] 1925 and small letters "WJ·";
reverse: stylised acanthus leaves, with the number 2 between them;
inscription on the bottom: GROSZE [GROSCHEN];
dimensions: diameter – 17.5 mm; weight – 1.92 g; technique: striking;
classification: Kop. 2793;
note: on the obverse, signs of wear on the eagle's image, scratches on the reverse, discolouration on the obverse and reverse;
D. MT, Inv. No. MT/5232/N;
E. Unpublished;
F. Fig. XI: 29.

Joanna Dziura, Marcin Wołoszyn

ZNALEZISKA MONET

WSTĘP

W trakcie badań realizowanych w latach 2010-2011 na terenie zespołu osadniczego w Czermnie odkryto 29 monet. Najstarsza z nich została wybita w II wieku naszej ery, najmłodsza zaś w czasach II Rzeczpospolitej. Poniżej przedstawiono wyniki analizy tego niewielkiego zbioru, przy czym nacisk położono na próbę odpowiedzi na pytanie o to, na ile chronologia poszczególnych emisji może być pomocna w rekonstrukcji intensywności osadnictwa na terenie zespołu osadniczego w Czermnie[1]. W tej perspektywie *brak* monet z danej epoki może być równie intrygujący, co ich częstsze występowanie.

Jak wspomniano, analizowany zbiór jest niewielki. Jest to dosyć zaskakujące biorąc pod uwagę fakt, iż numizmaty pozyskano w trakcie badań realizowanych przy użyciu wykrywacza metali, który z oczywistych powodów ułatwia odnajdywanie monet[2]. Przykładowo tylko w Gieczu (stan. 4) zarejestrowano niemal 1200 takich znalezisk (por. Krzysztofiak, Wyrwa [red.] 2015; zob. także w tej monografii: Bagińska, Chudzińska, Florkiewicz, Wołoszyn 2023). Prezentowane poniżej uwagi podzielono na podrozdziały, omawiając poszczególne znaleziska w układzie chronologicznym.

STAROŻYTNOŚĆ

Jedna lub dwie monety z kolekcji tomaszowskiego muzeum pochodzą z czasów starożytnych (zabytek nr 1 [denar Trajana]; zabytek nr 2 [moneta nieokreślona]). Zbiór ten uzupełniają monety wzmiankowane przez Barbarę Niezabitowską-Wiśniewską w niniejszej monografii (do dwóch monet opisanych w niniejszym artykule [Dziura, Wołoszyn 2024, zabytek nr 1 i 2 = Niezabitowska-Wiśniewska 2023, zabytek nr 3 i 19] należy dodać pięć dalszych [Niezabitowska-Wiśniewska 2023, zabytki nr 9, 16-18, 25]). Spośród owych pięciu trzy pochodzą z badań powierzchniowych, zrealizowanych na terenie Czermna przez Sylwestra Sadowskiego w 2015 (por. Niezabitowska-Wiśniewska 2023, zabytki nr 16-17) oraz z 2018 r. (por. Niezabitowska-Wiśniewska 2023, zabytek nr 9). Dla dwóch kolejnych brak szczegółowych danych o okolicznościach odkrycia (por. Niezabitowska-Wiśniewska 2023, zabytki nr 18 i 25 [ten ostatni ma znajdować się w rękach prywatnych]).

Pomijając zabytek nieokreślony (Dziura, Wołoszyn 2024, zabytek nr 2 = Niezabitowska-Wiśniewska 2023, zabytek nr 19) są to wyłącznie monety srebrne, a mianowicie denary wybite za panowania Trajana (98-117; por. Dziura, Wołoszyn 2024, zabytek nr 1 = Niezabitowska-Wiśniewska 2023, zabytek nr 3), Hadriana (117-138; por. Niezabitowska-Wiśniewska 2023, zabytek nr 16) i Marka Aureliusza (161-180; por. trzy egz.

[1] W tym miejscu składamy serdeczne podziękowania Michałowi Zawadzkiemu za uważną lekturę tekstu i liczne poprawki jakie do niego wprowadził. Za wszelkie (ewentualne) dalsze błędy winę ponoszą wyłącznie autorzy artykułu.

[2] Warto jednak pamiętać, że w położonym niedaleko Czermna Gródku w trakcie badań z lat 1952-1955 (a więc przed upowszechnieniem wykrywaczy do metali) znaleziono 33 monety (por. Feduszka 2018).

– Niezabitowska-Wiśniewska 2023, zabytek nr 9, 18, 25 [w tym pierwszy dla Lucylli]) i wreszcie Gordiana III (238-244; por. Niezabitowska-Wiśniewska 2023, zabytek nr 17)[3].

Wspomniane powyżej denary to monety bite masowo i trudno uznać je za znaleziska o wyjątkowym charakterze. Brak emisji młodszych niż Gordiana III wynika z faktu, że w połowie III w. dochodzi na terenie Imperium do załamania produkcji denarów.

Nie ulega wątpliwości, że denary z I-II w. (w tym takie jak zarejestrowane na terenie Czermna) docierały na teren Lubelszczyzny w okresie rzymskim. Dowodem na to jest skarb z Cichobórza (por. Bartecki, Hyrchała, Myzgin [red.] 2023), ale i liczne znaleziska monet z Gródka nad Bugiem (por. Myzgin 2021)[4].

Warto w tym miejscu podkreślić, że spośród tysięcy przedmiotów odkrytych w Czermnie w latach 2010-2011 niemal nie ma zabytków z okresu rzymskiego. Miażdżąca większość artefaktów z tego okresu, przeanalizowanych w tym tomie przez Barbarę Niezabitowską-Wiśniewską, pochodzi od prywatnych kolekcjonerów. Nie mamy zatem pewności, że znaleziono je w Czermnie.

Zwraca uwagę fakt, że w trakcie badań w latach 2010-2011 odkryto w Czermnie tylko dwie monety z okresu rzymskiego. To bardzo mało – na terenie osady z okresu rzymskiego w Jakuszowicach w trakcie badań z wykrywaczem metali (1993, 1995) w kilka dni odkryto ich ponad 60 (por. Bursche 1997; Bursche, Kaczanowski, Rodzińska-Nowak 2000). Z Czermna znamy oczywiście materiały z okresu rzymskiego (por. Dzieńkowski, Sadowski 2016, 99 i n.), wydaje się jednak, że na razie brak jest przesłanek, by mówić o intensywnym zasiedleniu tego terenu w I-IV w. Na pewno nie sugerują tego znaleziska numizmatyczne.

WCZESNE ŚREDNIOWIECZE

Kolejne monety, jakie znamy z Czermna, są o tysiąc lat młodsze od wspomnianych powyżej denarów Gordiana III.

Dotychczas nie znaleziono w Czermnie ani monet późnoantycznych[5], ani wczesnobizantyńskich[6]. Co bardziej intrygujące, nie znamy stąd także emisji arabskich. Lubelszczyzna nie należy do regionów szczególnie obfitujących w skarby z monetami arabskimi, trudno jednak nie wspomnieć w tym miejscu o skarbie z Lublina-Czechowa (ok. 1000 monet, skarb ukryto po 882; por. FMP 2013, t. IV, nr katalogu 62), a zwłaszcza o ostatnim odkryciu z Kłodnicy (dwie imitacje dirhemów wykonane przez Bułgarów Nadwołżańskich w latach czterdziestych X w.; por. Malarczyk, Miechowicz, Wajda 2021). Monety arabskie znamy także ze skarbów z Wołynia (np. m. Samowola, rejon iwanicki, skarb ukryty po 1011; por. Suchodolski 2021, 106). Reasumując: choć monety arabskie napływały w region dorzecza górnego Bugu, to nie znamy ich z Czermna[7].

Z leżącego niedaleko od Czermna Gródka (wczesnośredniowieczny gród Wołyń) znamy brązową monetę bizantyńską (anonimowy follis: DOC A 2.1 lub 2.1.a, emisja 976-1030/35), a z Zamościa ma pochodzić follis Michała IV (1034-1041). Niestety z samego Czermna monet bizantyńskich brak[8].

Brak stąd także najstarszych monet Piastów czy Rurykowiczów (podstawowe informacje o początkach mennictwa w tej części Europy zob. Suchodolski 1971; Sotnikova 1995; Bogucki 2020). Monety Włodzimierza (980-1015) czy Jarosława (1015-1054) to numizmaty rzadkie, podobnie jak Bolesława Chrobrego (992-1025)/Mieszka II[9], co do pewnego stopnia tłumaczy brak ich znalezisk z grodu nad Huczwą[10]. Warto jednak

[3] W katalogu Barbary Niezabitowskiej-Wiśniewskiej podano precyzyjnie daty emisji (węższe niż lata panowania danego cesarza).

[4] Warto jednak pamiętać, że od wielu dziesięcioleci trwa dyskusja archeologów i numizmatyków na temat chronologii napływu wczesnorzymskich denarów na teren środkowoeuropejskiego *Barbaricum*. Archeolodzy chętnie widzieliby te świetnie datowane numizmaty jako świadectwo osadnictwa w okresie rzymskim, prawda jest jednak taka, że mogły one pojawić się na terenie dzisiejszej Polski (w tym Lubelszczyzny) znacznie później; por. dyskusję na temat chronologii (krótkiej lub długiej) napływu monet w okresie rzymskim na ziemie polskie oraz ich przydatności do studiów nad osadnictwem w ramach konferencji na temat archeologii o początkach Słowian (Kraków 2001): zob. Bursche 2005 (oraz dyskusję Aleksandra Bursche, Piotra Kaczanowskiego, Urszuli Margos publikowaną na stronach 229-240).
Srebrne denary odkrywamy niejednokrotnie także w kontekście średniowiecznym: zob. Bogucki, Dymowski, Śnieżko (red.) 2021.

[5] Najbliższe Czermnu jest znalezisko solida Arkadiusza (395-408), odkrytego w okolicy Metelina nieopodal Hrubieszowa; por. Bodzek 2009, zabytek nr 16. Warto także wspomnieć o solidzie Teodozjusza (408-450) z Opaki, okolice Lubaczowa: por. Piotrowski, Dąbrowski 2009.

[6] Z Chełma ma pochodzić moneta srebrna Justyniana I (527-565), choć nie sposób zweryfikować tej informacji; por. Wołoszyn 2009, zabytek nr 4.

[7] Brak ich także w inwentarzu skarbów ozdób srebrnych z Perespy nieopodal Czermna; o samych skarbach por. Wołoszyn, Florkiewicz, Dzieńkowski, Sadowski, Nosek, Stępiński 2016.

[8] Należy podkreślić, że monety średniobizantyńskie, zwłaszcza brązowe nie są zbyt częste w Polsce czy na zachodniej Ukrainie; o znaleziskach z Gródka, Zamościa, ale i nowszych odkryciach na terenie Wołynia zob. Bodzek, del Hoyo-Meléndez, Wołoszyn 2019.

[9] Tylko dla porządku przypomnijmy, że obecnie przyjmuje się, że monety Mieszka II były bite w okresie panowania jego ojca, a nie w czasie jego samodzielnych rządów (po 1025).

[10] Z obszaru Polski znamy jedynie pojedyncze znaleziska monet ruskich, a właściwie ich ułamków (Włodzimierz: skarb z okolic Łęczycy, z Goszczynna albo z Sierpowa w Polsce środkowej; Jarosław: skarb z m. Dobra na Pomorzu oraz m. Rawicz w Polsce środkowej; por. Wołoszyn 2003, vol. II). Brak

podkreślić, że monety pierwszego polskiego króla znamy z okolic Włodzimierza Wielkiego (Falemicze [ukr. Фалемичі]; por. Suchodolski 2021)[11].

Jak wiadomo, w 2. połowie XI i początkach XII w. wielkość polskiej produkcji menniczej radykalnie rośnie (por. Śnieżko 2021). Emisje Bolesława III Krzywoustego (1098-1138) są zdecydowanie liczniejsze niż jego poprzedników. Znamy je (a także późniejsze Władysława Wygnańca [1138-1146]) nie tylko z Polski, ale i Ukrainy, tak z terenów zachodnich (Włodzimierz; Falemicze; Dźwinogród), ale i położonych dużo dalej na wschód – Kijowa i Borysławia (por. Śnieżko 2021, 245-271).

Wobec wzrostu wielkości produkcji monet w Polsce w XII w. brak w Czermnie monet Bolesława III (czy jego następców) jest więc dość symptomatyczny[12]. Zwłaszcza jeżeli informację tę zestawimy z faktem odkrycia w Czermnie ogromnych ilości plomb tzw. typu drohiczyńskiego, które dowodzą, że gród nad Huczwą był w XII w. ważnym ośrodkiem handlowym, a nie głuchą prowincją.

PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE

Większa seria monet z Czermna pochodzi z wieku XIV, z czasów gdy Czermno nie było już ośrodkiem grodowym.

Warto podkreślić, że nie wystąpiły w znaleziskach z Czermna grosze praskie, choć znamy je z Chełma i oczywiście z terenu Ukrainy (zestawienie danych o groszach praskich z terenu Ukrainy, zob. Kozubovs'kij 2019; obszerne omówienie tej pracy: Piniński 2023).

Prezentację znalezisk z Czermna należy rozpocząć od czterech kwartników koronnych, zwanych też dawniej półgroszami krakowskimi (znaleziska nr 3-6). Monety tego typu (szerzej zob: Paszkiewicz 2008, 44-46; 2012, 44 i n.; 2017, 106)[13] są wzmiankowane w źródłach pisanych od 1367 jako *quartenses* lub *quartarii* (jako kwarta skojca, 1/96 grzywny; por. Paszkiewicz 2008, Ryc. 21). Janko z Czarnkowa informował, że pierwotnie miały mieć one wartość połowy grosza. W 1367 r. doszło do załamania kursu kwartnika, czemu Kazimierz Wielki dość gwałtownie usiłował przeciwdziałać starając się wymusić utrzymanie pierwotnej relacji do grosza. Równocześnie trwało przebijanie groszy na kwartniki (Paszkiewicz 2012, 44 i n.).

Podstawowa klasyfikacja tych monet została przeprowadzona przez Ryszarda Kiersnowskiego (1973, 215). Awers zdobi wyobrażenie króla w majestacie, z globem w prawej i berłem w lewej ręce, przy czym w przypadku typu I (być może emisja wielkopolska [?]) jego postać jest nieznacznie zwrócona w lewo, a prawica z globem wysunięta. W przypadku typu II (być może emisja krakowska [?]) króla przedstawiono frontalnie (w dłoniach, na wysokości piersi dzierży berło i jabłko). Legenda przechodzi z awersu na rewers i brzmi: MONETA KAZIMIRI / REGIS POLONIE K.

Nominalnie kwartniki winny ważyć 2,04 g, ale ich realna waga wahała się od ok. 1,75 g do ok. 1,25 g. Wykonywano je ze srebra nie najlepszej próby, przy czym kwestie te wymagają dalszych badań, jak pisze Borys Paszkiewicz: „Badania próby i ciężaru kwartników oraz skorelowanie ich zmienności z odmianami stempli jest chyba najpilniejszym zadaniem numizmatyki w odniesieniu do mennictwa Kazimierzowskiego" (Paszkiewicz 2008, 46).

Borys Paszkiewicz stwierdził także, że wprowadzenie kwartnika mogło być próbą stworzenia własnej, mocnej waluty. Być może impulsem było przyłączenie Rusi Czerwonej i konieczność dostosowania się do emisji będących tam w obiegu, to jest wysokiej jakości monety tatarskiej, monet miast włoskich oraz

ich z terenów dzisiejszej zachodniej Ukrainy.

Sporadyczność znalezisk wiąże się z nikłą produkcją menniczą na Rusi, gdzie po emisjach Włodzimierza Wielkiego, Światopełka oraz Jarosława Mądrego mennictwo uległo załamaniu (Suchodolski 1971, 137-156; Sotnikova 1995). Maria Sotnikova wspomina o 340 znanych jej egzemplarzach monet ruskich (1995, 5, 15). Znaleziska monet ruskich wyraźnie koncentrują się wzdłuż środkowego i górnego biegu Dniepru (Sotnikova 1995, 165 i n.). Monety Włodzimierza spotykamy na południu Rusi, na terenie ziemi kijowskiej, czernihowskiej, perejesławskiej. Na północy Rusi w ogóle brak jest monet Światopełka, zupełnie wyjątkowo spotykamy monety Włodzimierza. Natomiast monety Jarosława zdecydowanie koncentrują się na północy Rusi (i poza nią – w basenie Bałtyku), na południu spotykane są rzadko (Sotnikova 1995, 164). Uznaje się, iż czynnikiem, od którego zależał zasięg rozprzestrzenienia monet ruskich, była jakość srebra, z którego wykonano poszczególne emisje (monety Jarosława to egzemplarze dużo lepszej jakości niż jego ojca).

[11] Oczywiście na teren Rusi napływały nie tylko monety polskie, ale i innych władców łacińskiej Europy; por. Mihel'son, Trostjanskij 2019; Suchodolski 2020.

[12] Choć brak ich także z innych ośrodków między Wisłą a Sanem/Bugiem; por. Śnieżko 2021, 245-271. Należy tu podkreślić, że monety Bolesława III znamy zwłaszcza ze skarbów, znaleziska luźne są nadal nieliczne.

[13] Odwołujemy się także do referatu pt. *Mennictwo i polityka monetarna Kazimierza Wielkiego*, jaki Borys Paszkiewicz wygłosił 10 XII 2020 w ramach cyklu wykładów pt. *Kazimierz Wielki. Odrodzenie państwa i zmierzch dynastii*, które towarzyszyły wystawie na Zamku Królewskim w Warszawie pt. *Umarł król. 650. rocznica śmierci Kazimierza Wielkiego*; por. także Zawadzki 2020.

tzw. groszyków ruskich, czyli obcinanych groszy praskich. Kolonie włoskie nad Morzem Czarnym (Kaffa, Moncastro, Tana) biły własne monety i być może do ich wagi miał być dostosowany kwartnik.

Znaleziska tego typu monet są dość częste. Spotykamy je na terenie Królestwa Polskiego, ale i np. w Chełmie (badania z 1966). Jak piszą Arkadiusz Panic i Borys Paszkiewicz: „Nie ma – co szczególnie dziwne – monet Rusi Czerwonej, wprowadzonych przez Kazimierza Wielkiego w mennicy lwowskiej w latach sześćdziesiątych XIV wieku. Zamiast nich znaleziono podczas badań Wysokiej Górki w 1966 roku kwartnik polski tego władcy, właściwy dla polskiego systemu monetarnego. Takie stosunki wśród monet znalezionych w Chełmie mogą świadczyć, że Kazimierz Wielki nie rozszerzał obiegu monety lwowskiej tak daleko na północ, chcąc ten obszar objąć zasięgiem monety krakowskiej" (Panic, Paszkiewicz 2019, 276).

Z Czermna – inaczej niż w przypadku Chełma – znamy monetę wybitą najpewniej we Lwowie. Jest to emisja miedziana (znalezisko nr 7), wobec braku informacji o tego typu jednostkach w przekazach pisanych, tradycyjnie określa się je – nawiązując do starszych monet tatarskich i młodszych Rusi Suzdalskiej – mianem puła (mianownik puło).

Na awersie widzimy ukoronowaną literę K, z lewej rozetkę z trzech kółek, na rewersie wyobrażenie korony (pod nią litera [R – ?]). Kazimierz bił takie monety najpewniej w latach 60. XIV w. (Paszkiewicz 2012, Ryc. 102). Monety miedziane bito na Rusi także po 1370 r., za panowania Ludwika Węgierskiego. Jak wiadomo w wiekach średnich emitowano przede wszystkim monetę srebrną i wydaje się, że bicie monet brązowych było zapożyczeniem z Bizancjum (Paszkiewicz 2012, 46), a może miast włoskich (Paszkiewicz 2017, 106).

Puła spotykamy dość często na terenie zachodniej Rusi, przy czym na ogół są to znaleziska luźne, a nie skarby[14]. Borys Paszkiewicz pisze: „Finds of pulos are common, but mostly as single finds, in larger urban centres of western Ruthenia like L'viv, Przemys'l, Lutsk and Volodymyr-Volyns'kyi. Recent metal-detector finds show the frequent presence of Ruthenian pulos in villages, old inn-places, as well as ephemeral Tatar settlements, and not only in the territory of Red Ruthenia, Volhynia and Podolia but also in Moldavia (in its historical meaning) and the north Pontine coast. Three hoards are known containing Ruthenian pulos. In one of them, from the environs of Khotyn (tpq 1382), and in another from Vynnyky (tpq 1386), Ruthenian pulos occurred along with a single Tatar pul in each case. The Vynnyky hoard also had early base-silver Polish pennies of Ladislaus II Jogaila (1386-1434)" (Paskiewicz 2017, 106). Listę znalezisk znanych temu badaczowi można uzupełnić o niepublikowane jeszcze znalezisko z Przemyśla (Kwieciński 2021).

Nawet jeżeli to stwierdzenie zabrzmi nieco banalnie to wydaje się, że odkrycie w Czermnie, tak srebrnych kwartników Kazimierza, jak i jego monety typu puło dobrze ilustruje położenie Czermna między wschodem a zachodem.

*

Należy także odnotować odnalezienie w trakcie badań 2010-2011 serii XV-wiecznych denarów, przede wszystkim Władysława Warneńczyka (1434-1444; znaleziska nr 9-16), ale także Władysława Jagiełły (1386-1434; znalezisko nr 8) i Kazimierza Jagiellończyka (1447-1492; znaleziska nr 17-19). To monety najczęściej odkrywane w trakcie tych badań.

Czy dowodzi to rozkwitu osadnictwa nad Huczwą u schyłku wieków średnich? Zdecydowanie nie. Denary jagiellońskie to po prostu monety bite masowo. Jak piszą – dość emocjonalnie – opracowujący znaleziska z Kalisza Adam Kędzierski, Tomasz Markiewicz i Michał Zawadzki: „Współcześni badacze często traktują denary jagiellońskie niemal jako „numizmatyczny chwast". Owe trudne do datowania, nieatrakcyjne wizualnie, nierzadko wytarte i skorodowane monety są w oczach archeologów oraz innych znalazców postrzegane niemal jak „boratynki". Można przypuszczać, że z tego powodu nie były rejestrowane – ich publikacje nie były warte zachodu, a i przypadkowi znalazcy nie uznawali ich za powód do zgłoszenia. Dość powiedzieć, że inwentarz znalezisk monet emitowanych w latach w 1146-1500 autorstwa Stanisławy Kubiak i Borysa Paszkiewicza wymienia jedynie 467 egzemplarzy pochodzących ze znalezisk pojedynczych, tej popularnej, bitej w dużych nakładach monety. Jednak należy zwrócić uwagę, że drobne denarki jagiellońskie, które często traciły cienką warstwę pobiały (lub w ogóle jej nie miały), były łatwe do przeoczenia w trakcie eksploracji wykopaliskowej lub trudne do wypatrzenia przez przypadkowego znalazcę. Wydawać by się

[14] Choć ostatnio odkryto bardzo ciekawy skarb tego typu monet nieopodal Lwowa: w rejonie buskim obwodu lwowskiego, w dopływie rzeki Pełtwa; por. Kryzhanivs'kyĭ, Bazar, Pavliv 2022, 250.

mogło, że wejście do powszechnego użycia wykrywaczy metali odwróci ten niekorzystny trend, tymczasem z różnych przyczyn, tak się nie stało" (Kędzierski, Markiewicz, Zawadzki 2018, 213).

Denary jagiellońskie znamy z tzw. znalezisk gromadnych. Trudno nie wspomnieć o skarbie około 100 000 monet z Wrocławia (por. Butent-Stefaniak, Baran 2003), ale i np. Lublina (tu „jedynie" 1654 monet, głównie Władysława Warneńczyka; por. Markiewicz 2016).

Ważna jest dla nas obserwacja Tomasza Markiewicza, który zauważa, że: „[…] struktura [skarbów – J.D., M.W.] wskazuje, że denary tego króla [Władysława Warneńczyka – J.D., M.W.] znajdowały się w obiegu przez kilkadziesiąt lat. Na przełomie XV i XVI w. omawiane monety wypadały z użycia, o czym świadczy ich zanik w znaleziskach z tamtego czasu" (Markiewicz 2016, 1).

Denary Jagiellonów, w tym Władysława Warneńczyka znamy także z Chełma (Wysoka Górka). Tak piszą o nich Arkadiusz Panic i Borys Paszkiewicz: „Najliczniejsza grupa monet pochodzi z XV wieku […] Aż 27 z nich to tzw. denary jagiellońskie: Władysława Jagiełły dwa, Władysława Warneńczyka 17 i Kazimierza Jagiellończyka osiem […]. To beznapisowe monety z otwartą koroną po jednej stronie a Orłem polskim po drugiej, wprowadzone w 1396 roku i bite bez większych zmian do schyłku XV wieku, a z modyfikacjami stylistycznymi jeszcze przez kilka dekad wieku XVI. Te denary właściwie wszędzie na terenie Królestwa Polskiego (bez Prus) towarzyszą XV-wiecznemu osadnictwu, przede wszystkim pojedynczo, ale w 1. połowie stulecia również w dużych skarbach, potem w mniejszych i mieszanych. Poszczególne odmiany różnią się jednak częstością i długością obiegu. […] Denary Władysława Warneńczyka […], bite w wielkiej liczbie na pokrycie królewskich ekspedycji wojennych, to najczęściej spotykana w Polsce moneta średniowieczna. Wyparły one z obiegu starsze odmiany […] same zaś […] ustąpiły miejsca denarom Kazimierza Jagiellończyka, bitym od 1455 roku […]. Pojedyncze egzemplarze monet wszystkich trzech władców, a zwłaszcza ostatniego, mogły jednak przetrwać w obiegu nawet do 3. dekady XVI wieku" (Panic, Paszkiewicz 2019, 277).

Trudno w tym miejscu nie postawić pytania o to, w jakich okolicznościach monety te znalazły się na terenie zespołu osadniczego w Czermnie, który okres świetności miał już dawno za sobą. W przypadku Chełma (Wysoka Górka) Arkadiusz Panic oraz Borys Paszkiewicz biorą pod uwagę, że mogło chodzić o: „[…] zguby dokonywane przy ofiarach kościelnych lub drobnych transakcjach handlowych" (Panic, Paszkiewicz 2019, 277). Taka interpretacja znalezisk z Czermna nie jest możliwa.

Warto powrócić tu na chwilę do wielkopolskiego Kalisza, gdzie na terenie Starego Miasta, na osadzie funkcjonującej w XI-XIII wieku odkryto aż 37 monet Władysława Warneńczyka. Jak piszą prezentujący to znalezisko badacze: „Stare Miasto w Kaliszu było we wczesnym średniowieczu największą osadą na terenie kaliskiego skupiska osadniczego […]. Najintensywniejszy jej rozwój […] przypadał na okres od połowy XI po XIII w. Upadek osady wiąże się ze zmianami klimatycznymi i podniesieniem poziomu wody. Nie bez znaczenia było także zdobycie kaliskiego grodu przez księcia śląskiego Henryka Brodatego w roku 1233 oraz wzniesienie nowej osady ok. 1,5 km na północ od Starego Miasta (w centrum obecnego Kalisza). Zapoczątkowany przez księcia śląskiego proces przenosin zakończył się lokacją miejską w 2. połowie XIII stulecia. Spowodowało to stopniowe wyludnianie się wczesnośredniowiecznego skupiska osadniczego […]. Dynamiczny rozwój nowo powstałego miasta lokacyjnego ograniczał rozrost staromiejskiej osady, najpewniej dlatego w 1294 r. Przemysł II nadał Staremu Miastu prawo wiejskie, a teren podzielono na nowo na działki zagrodowe. Od tego momentu Stare Miasto funkcjonuje (niemal po dzień dzisiejszy, choć już jako dzielnica Kalisza) jako niewielka osada o charakterze rolniczym" (Kędzierski, Markiewicz, Zawadzki 2018, 217). W tej sytuacji także dla badaczy Kalisza nie jest jasne dlaczego natrafiono tam na monety z XV w., piszą oni co następuje: „Denary jagiellońskie pochodzą z warstwy ziemi ornej, w której znajdowały się zabytki (przede wszystkim ceramika) z różnych okresów – od średniowiecza po nowożytność. Interpretacja ich pochodzenia w świetle kontekstu ich pozyskania nie jest łatwa. Jest wielce prawdopodobne, że część monet jagiellońskich trafiła na kaliskie Stare Miasto w wyniku wywożenia śmieci i innych odpadów z terenu właściwego Kalisza lokacyjnego, niektóre mogły mieć jednak proweniencję lokalną. Ustalenie proporcji pomiędzy tymi dwiema grupami monet jest jednak niemożliwe" (Kędzierski, Markiewicz, Zawadzki 2018, 217).

Oczywiście tuż obok grodu w Czermnie nie powstało miasto lokacyjne, dla którego dawny gród nad Huczwą mógłby stać się ogrodem/wysypiskiem śmieci, niemniej jednak warto pamiętać o tej analogii. Być może jedynym powodem znalezienia w Czermnie całej serii denarów jagiellońskich jest po prostu wielkość ich produkcji. Przemawiałby za tym fakt, że następne monety jakie znamy z Czermna to masowo bite monety XVII w.

NOWOŻYTNOŚĆ

Kolejna grupa monet znalezionych w Czermnie została wybita w pierwszej połowie XVII wieku, na terenie Korony, a przede wszystkim Wielkiego Księstwa Litewskiego. Są to formalnie monety srebrne, ale o niskiej lub bardzo niskiej wartości (sile nabywczej).

Dwie monety (zabytki nr 20 i 21) to szelągi litewskie Zygmunta III Wazy (1586-1632). Prezentują one typowe dla emisji mennicy w Wilnie wizerunki: monogram królewski („S") z herbem Wazów – Snopkiem oraz na rewersie herb Korony i Litwy oraz herb Wadwicz[15]. Mennica w Wilnie działała od 1606 do 1627 r., szelągi biła od 1614 (por. Marzęta 2018, 99-108). Herb Wadwicz należał do Krzysztofa Naruszewicza (zm. 1630), który od 1618 r. był podskarbim wielkim litewskim (i tym samym odpowiadał za sprawy mennicze na Litwie).

Moneta opisana pod numerem 20 została wybita w 1626 r., zabytek nr 21 nieco wcześniej.

Kilka monet wybito w Rydze (zabytki nr 22, 24-25). Położone na północno-wschodniej peryferii Rzeczpospolitej miasto było od czasów Stefana Batorego ważną mennicą, która dysponowała nowoczesną menniczą prasą walcową. Szelągi ryskie zdominowały obieg monety zdawkowej w Rzeczypospolitej (por. Mikołajczyk 1993).

Po 1609 zarząd nad mennicą przejął Otton von Meppen, burmistrz Rygi, czego śladem jest umieszczanie (w latach 1609-1621) na rewersie szelągów jego znaku menniczego – liszki (staropolskie określenie lisicy). Ryski szeląg Zygmunta III został wybity w roku 1620.

W 1621 r. król Gustaw II Adolf zdobył Rygę (Rzeczpospolita uznała tę stratę dopiero w traktacie oliwskim [1660]) i miejscowa mennica rozpoczęła bicie monet na podstawie przywileju szwedzkiego władcy. Tamtejsze nominały były dostosowane do będących w obiegu na terenie Rzeczpospolitej. W największej liczbie bito właśnie szelągi i kierowano je na rynki polskie i litewskie. Gustaw zginął w słynnej bitwie pod Lützen (1632), ale monety z jego imieniem bito w Rydze aż do 1635 (Paszkiewicz 2012, 103, 105). Szeląg Gustawa Adolfa odkryty w Czermnie (zabytek nr 24) pochodzi z emisji z roku 1628.

Córka Gustawa – Krystyna biła monety w latach 1635-1654 (początkowo z tytulaturą CHRISTINA DEI GRATIA DESIGNA REGINA SVECIAE, a od 1645 CHRISTINA DEI GRATIA REGINA SVECIAE). Wobec znacznego wytarcia monety z Czermna (zabytek nr 25) trudno bliżej ją datować.

Ostatnia moneta z epoki Zygmunta Wazy to ternar (trzeciak, kwartnik) łobżenicki (zabytek nr 23), wybity w 1627 r. Prywatna mennica w Łobżenicy funkcjonowała w latach 1612-1630.

Z początkiem panowania Jana Kazimierza podjęto próbę naprawy polskiego systemu monetarnego. Wśród działań podjętych w 1650 r. przez komisję do spraw menniczych wprowadzono m.in. miedzianego szeląga. Była to pierwsza tego typu moneta w Polsce od czasów ruskich puł z końca XIV w. (Paszkiewicz 2012, 116). Ostatecznie masową produkcję monet miedzianych uruchomiono – zatrudniając do tego dzieła Tytusa Liwiusza Boratyniego – dopiero w 1659 dla Korony i 1660 dla Litwy (Paszkiewicz 2012, 125-127; por. Dziewanowski-Stefańczyk 2020).

Monety te to słynne boratynki, wybite w setkach milionów egzemplarzy i odkrywane masowo: z Czermna pochodzą dwa szelągi koronne (zabytki nr 26-27) i jeden litewski (zabytek nr 28). Monety takie odnaleziono także nad Huczwą: w 2020 r. odkryto skarb 351 boratynek na terenie Gródka na Bugiem (por. Hyrchała, Bartecki 2020, 19-23; o znaleziskach boratynek, zob. m.in. Mikołajczyk 1980; o znaleziskach z [dzisiejszej] Polski wschodniej: Markiewicz 2020; 2022; Michalak-Ścibior 2020; o dawnych znaleziskach z Gródka zob. Feduszka 2018).

II RZECZPOSPOLITA

Najmłodsza z omawianych tu monet – o nominale dwóch groszy – została w wybita w 1925 r. (zabytek nr 29).

Jej projektantem był Wojciech Jastrzębowski (1884-1963), jeden z ważniejszych artystów II RP, w latach 1923-1939 profesor warszawskiej Szkoły Sztuk Pięknych, w okresie 1936-1939 rektor tej uczelni[16].

[15] Na pierwszej z monet (znalezisko nr 20) dodatkowo odnaleźć można na rewersie krzyżyk, jeden z wielu podobnego typu niezidentyfikowanych znaków (obok liści koniczyny, trzech połączonych kółek i gwiazdek; por. Marzęta 2014, 40).

[16] Aktualnie w Warszawie (Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Pałac Czapskich; 1.11.2023 – 19.05.2024) trwa wystawa poświęcona Wojciechowi Jastrzębowskiemu; por. folder muzealny: folder-projektant-wojciech-jastrzebowski-11112023-19052024-2.pdf (asp.waw.pl) – data dostępu: 13.12.2013.

Interesującą nas monetę wprowadzono do obiegu 1 VI 1924. (por. Chałupski, punkt 2.5.1., 82-84). Jak informuje Włodzimierz Terlecki w 1925 r. wybito 26,5 miliona monet dwugroszowych (Terlecki 1970, 171).

UWAGI KOŃCOWE

Liczba monet jakie pozyskano w Czermnie w trakcie badań 2010-2011 jest stosunkowo niewielka.

Przełomem w zakresie monetaryzacji Polski były masowe emisje denarów jagiellońskich – nieprzypadkowo najliczniejsza kategoria monet zarejestrowanych w Czermnie. Mimo rozwoju pieniądza w dobie Rzeczpospolitej Obojga Narodów nie odnaleziono nad Huczwą większych ilości monet z tego okresu. Jak zauważa Borys Paszkiewicz: „Pieniądz nie od razu też stał się powszechnym narzędziem życia gospodarczego. Mieszkaniec wsi w XVI i jeszcze XVII w. potrzebował monet głównie po to, by opłacić czynsze i podatki (a i te nie wszystkie miały formę pieniężną), by zakupić towary i usługi miejskie, i raz w życiu, by rozliczyć podział spadku po rodzicach. Pełne upieniężnienie, czyli wejście pieniądza we wszystkie przejawy życia gospodarczego, to w zasadzie dzieło dopiero XX wieku. Jeszcze trzy-cztery pokolenia temu zeszyt szkolny w wiejskim sklepie można było kupić za jajka, a kurą i kiełbasą zapłacić za poradę lekarską w miasteczku” (Paszkiewicz 2023, 15; por. także gruntowne studium Piotra Guzowskiego: Guzowski 2008).

KATALOG

Nr. 1. Rzym, Trajan (98-117), denar

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Rzym, Trajan (98-117), denar, 98-100, m. Rzym;
C. Rzym, Trajan (98-117), denar, 98-100, m. Rzym;
awers: głowa cesarza Trajana w wieńcu laurowym skierowana w prawo;
napis: IMP CAES NERVA ///////// //// ? /// /// /// ////;
rewers: Pax? stoi w lewo trzymając gałąź i róg obfitości;
napis: P M TR P COS (///) ? (////) ? //;
wymiary: średnica – 18,3 mm; waga – 2,43 g; technika: bicie;
klasyfikacja RIC 6; BMC 38;
D. MT, nr inw. MT/5224/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 1.

Nr. 2. Nieokreślona moneta

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Suberat (?) (miedź [?], srebro [?]) lub też przepalone i złączone dwie monety;
C. Suberat (?) (miedź [?], srebro [?]) przepalone i złączone dwie monety;
wymiary: średnica –14,8 mm; waga – 1,32 g; technika: bicie;
klasyfikacja: ze względu na stan zachowania moneta nie nadająca się do sklasyfikowania;
D. MT, nr inw. MT/5545/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 2.

Nr. 3. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik, srebro, po 1367;
C. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik, srebro, po 1367;
awers: postać króla na tronie;
napis w otoku nieczytelny;
rewers: orzeł;
napis w otoku: *·[REGI]/ POLONIE·/ nad skrzydłami rozety utworzone z trzech kółek;
wymiary: średnica – 20,9 mm; waga – 1,56 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. -338-343;
uwaga: moneta wygięta i skorodowana na awersie i rewersie. Na rewersie lekkie przesunięcie stempla;

D. MT, nr inw. MT/5540/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 3.

Nr. 4. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik, srebro, po 1367, m. Wielkopolska;
C. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik, srebro, po 1367, m. Wielkopolska;
awers: król na tronie z jabłkiem w wysuniętej dłoni i berłem, po bokach dwie rozety utworzone z trzech kółek;
napis w otoku: +MON/TA KAZIMIRI◦;
rewers: orzeł piastowski na wprost z głową w lewo, nad skrzydłami dwie rozety jak na awersie;
napis w otoku: + ////S:POLO/// /;
uwaga: moneta nieznacznie wygięta z nieznacznie przesuniętym stemplem na rewersie i ubytkiem na obrzeżu;
wymiary: średnica – 20,2 mm; waga – 1,33 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. 338;
D. MT, nr inw. MT/5550/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 4.

Nr. 5. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik, srebro, po 1367, m. Kraków – fragment;
C. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik, srebro, po 1367, m. Kraków – fragment;
awers: fragment postaci króla oraz rozeta utworzona z trzech kółek;
napis w otoku: /ONE[TA];
rewers: fragment wizerunku orła oraz rozeta utworzona z trzech kółek;
napis w otoku: [LONIE];
uwaga: fragment monety nieznacznie skorodowany na awersie i rewersie;
wymiary: średnica – 9,5-15,7 mm; waga – 0,37 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. 343;
D. MT, nr inw. MT/5223/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 5.

Nr. 6. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik, srebro, po 1367, m. Kraków;
C. Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik, srebro, po 1367, m. Kraków;
awers: król na tronie, ręka z jabłkiem na jego piersi, a szczyt berła umieszczony w otoku;
napis w otoku: MONE[TA] /ASIMIRI. Po bokach rozety utworzone z trzech kółek;
rewers: orzeł nad skrzydłami rozety jak na awersie;
napis w otoku: RIGIS↑POLONIE◦K◦;
uwaga: nieznacznie przesunięty stempel na awersie i rewersie;
wymiary: –19,7 mm; waga – 1,56 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. 343;
D. MT, nr inw. MT/5222/N;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.7.5;
F. Ryc. XI: 6.

Nr. 7. Ruś Czerwona, Kazimierz Wielki (1333-1370), puło

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Ruś Czerwona, Kazimierz Wielki (1333-1370), puło, miedź, po 1360, m. Lwów;
C. Ruś Czerwona, Kazimierz Wielki (1333-1370), puło, miedź, po 1360, m. Lwów;
awers: ukoronowana litera K, z lewej rozetka z trzech kółek;

rewers: korona, pod nią litera (R [?]);
wymiary: średnica – 15,4-18,3 mm; waga – 1,24 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. 3035 odm. (?);
uwaga: moneta z wżerami na awersie i rewersie;

D. MT, nr inw. MT/5226/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 7.

Nr. 8. Polska, Władysław Jagiełło (1386-1434), denar

A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon grodziska); badania kwiecień 2011;
B. Polska, Władysław Jagiełło (1386-1434), denar, ok. 1409-1414, m. Kraków;
C. Polska, Władysław Jagiełło (1386-1434), denar, ok. 1409-1414, m. Kraków;
awers: korona;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 8,1-11 mm; waga – 0,14 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. I;
uwaga: moneta obłamana z ubytkiem;
D. MT, nr inw. MT/5547/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 8.

Nr. 9. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
C. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
awers: korona;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 10,8 mm; waga – 0,41 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. II;
uwaga: moneta z ubytkami na obrzeżu, ślady korozji na awersie i rewersie;
D. MT, nr inw. MT/5549/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 9.

Nr. 10. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
C. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
awers: korona;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 10,5-11,5 mm; waga – 0,27 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. II;
uwaga: moneta mocno skorodowana na awersie i rewersie, z dużymi ubytkami na obrzeżu;
D. MT, nr inw. MT/5234/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 10.

Nr. 11. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
C. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
awers: korona;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 10,7 mm; waga – 0,31 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. II;
uwaga: moneta z wżerami na awersie i rewersie o nieregularnym kształcie;

D. MT, nr inw. MT/5235/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 11.

Nr. 12. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), **denar**
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
C. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
awers: korona;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 10,2-12,3 mm; waga – 0,28 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. II;
uwaga: moneta o nieregularnym kształcie, stempel na awersie nieznacznie przesunięty, wżery na awersie i rewersie;
D. MT, nr inw. MT/5218/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 12.

Nr. 13. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
C. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
awers: korona;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 10,4-12,4 mm; waga – 0,29 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. II;
uwaga: moneta z ubytkami na obrzeżach, wżery na awersie i rewersie, przesunięcie stempla na awersie;
D. MT, nr inw. MT/5219/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 13.

Nr. 14. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), **denar**
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
C. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
awers: korona;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 12 mm; waga – 0,27 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. II;
uwaga: stempel przesunięty na awers i rewers, ubytki na obrzeżach;
D. MT, nr inw. MT/5221/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 14.

Nr. 15. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
C. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, srebro, m. Kraków;
awers: korona;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 10,6 mm; waga – 0,47 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. II;
uwaga: moneta o nieregularnym kształcie;
D. MT, nr inw. MT/5225/N;
E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XI: 15.

Nr. 16. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), **denar**

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;
B. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, m. Kraków;
C. Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar, m. Kraków;
awers: korona;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 10,8-11,8 mm; waga – 0,38 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. II;
uwaga: przesunięty stempel na awersie;
D. MT, nr inw. MT/5548/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 16.

Nr. 17. Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar, po ok. 1460, m. Kraków;
C. Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar, po ok. 1460, m. Kraków;
awers: korona, pod nią kółko;
rewers: nieczytelny;
wymiary: średnica – 12,2 mm; waga – 0,37 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. III/2;
uwaga: moneta z licznymi wżerami na awersie i rewersie;
D. MT, nr inw. MT/5544/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 17.

Nr. 18. Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), **denar**

A. Czermno, stan. 1 (zewętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;
B. Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar, po ok. 1460, m. Kraków;
C. Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar, po ok. 1460, m. Kraków;
awers: korona, pod nią kółko;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 11,5 mm; waga – 0,24 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. III/2;
uwaga: moneta z nieznacznie uszkodzonym obrzeżem, przesunięcie stempla na awersie;
D. MT, nr inw. MT/5546/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 18.

Nr. 19. Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar, po ok. 1460, m. Kraków;
C. Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar, po ok. 1460, m. Kraków;
awers: korona, pod nią kółko;
rewers: orzeł;
wymiary: średnica – 11,2-12 mm; waga – 0,33 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kub. III/2;
uwaga: moneta nieznacznie skorodowana na rewersie;
D. MT, nr inw. MT/5231/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 19.

Nr. 20. Litwa, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg

A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
B. Litwa, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg, srebro, 1626, m. Wilno;

C. Litwa, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg, srebro, 1626, m. Wilno;
awers: pod koroną monogram królewski S z tarczą herbową Wazów pośrodku;
napis w otoku: SIG:III:DG:REX·P:M:D:L;
rewers: pod koroną tarcze z herbami Polski i Litwy;
napis w otoku: przedzielony u góry krzyżykiem, a u dołu herbem Wadwicz; SOLIDVS·M·– D.LITV 1626;
wymiary: średnica – 16,1 mm; waga – 0,62 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. 3471;
uwaga: moneta z nieznacznie przesuniętym stemplem na awersie i rewersie, drobny ubytek na obrzeżu;
D. MT, nr inw. MT/5228/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 20.

Nr. 21. Litwa, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Litwa, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg, srerbo, 162 (?), m. Wilno;
C. Litwa, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg, srebro, 162 (?), m. Wilno;
awers: pod koroną monogram królewski S z tarczą herbową Wazów pośrodku;
napis w otoku: [S]IGIII DG REX POMDL;
rewers: pod koroną tarcze z herbami Polski i Litwy;
napis w otoku: /OLIDVS M (herb Wadwicz)D LITV (162?);
wymiary: średnica – 16 mm; waga – 0,46 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop.(?);
uwaga: przesunięty stempel na awersie i rewersie, moneta nieznacznie wygięta;
D. MT, nr inw. MT/5233/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 21.

Nr. 22. Ryga, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Ryga, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg, srebro, 1620;
C. Ryga, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg, srebro, 1620;
awers: monogram królewski S z tarczą herbową Wazów pośrodku, nad nim korona;
napis w otoku: SIG.III.// ////M·D·L;
rewers: herb Rygi, nad nim lis w prawo;
napis w otoku: SOLIDVS·CIVI·RIGE ZO;
wymiary: średnica – 15,5 mm; waga – 0,69 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. 8166;
uwaga: stempel wyraźnie przesunięty na awersie i nieznacznie przesunięty na rewersie;
D. MT, nr inw. MT/5541/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 22.

Nr. 23. Łobżenica, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg
A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
B. Łobżenica, Zygmunt III Waza (1587-1632), ternar, srebro, 1627;
C. Łobżenica, Zygmunt III Waza (1587-1632), ternar, srebro, 1627;
awers: pod koroną monogram królewski S z tarczą herbową Wazów pośrodku i skróconym rokiem 2-7 po bokach;
napis otoku: ///[///]DG REX PO///;
rewers: tarcza z herbami Polski, Litwy i Wazów (między gwiazdkami herb Bróg [?]);
napis w otoku: /////RIVS LOB/;
wymiary: średnica – 16,1 mm; waga – 0,37 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. 7916;

uwaga: na awersie i rewersie liczne wżery;
D. MT, nr inw. MT/5230/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 23.

Nr. 24. Ryga, Gustaw Adolf (1611-1632), szeląg
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Ryga, Gustaw Adolf (1611-1632), szeląg, srebro, 1628;
C. Ryga, Gustaw Adolf (1611-1632), szeląg, srebro, 1628;
awers: pod koroną monogram Gustawa Adolfa;
napis w otoku: GU[S]ADO – LDG///X·S;
rewers: herb Rygi;
napis w otoku: SOLIDUS //// //////IS·28;
wymiary: średnica – 15,1 mm; waga – 0,42 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Mrow. R. 468;
D. MT, nr inw. MT/5543/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 24.

Nr. 25. Ryga, Krystyna (1632-1654), szeląg
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;
B. Ryga, Krystyna (1632-1654), szeląg, srebro, r. (?);
C. Ryga, Krystyna (1632-1654), szeląg, srebro, r. (?);
awers: monogram Krystyny;
napis w otoku: CHRISTINA // R·S;
rewers: herb Rygi;
napis w otoku: SO///// CIVI /// //;
wymiary: średnica – 16 mm; waga – 0,47 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Mrow. R. (?);
uwaga: moneta obłamana, skorodowana;
D. MT, nr inw. MT/5542/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 25.

Nr. 26. Polska, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg
A. Czermno, stan. 2/3; badania październik 2010;
B. Polska, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg, miedź, r. (?);
C. Polska, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg, miedź, r. (?);
awers: głowa Jana Kazimierza;
napis w otoku: /O//- CAS REX T.L.B;
rewers: orzeł z herbem Wazów na piersi;
napis w otoku: SOLID REGN/ POLO ////;
wymiary: średnica –15,5 mm; waga – 1,13 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop.(?);
uwaga: stempel nieznacznie przesunięty na awersie, z licznymi wżerami na obu stronach;
D. MT, nr inw. MT/5229/N;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XI: 26.

Nr. 27. Polska, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Polska, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg, miedź, 1665, m. Ujazdów;
C. Polska, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg, miedź, 1665, m. Ujazdów;
awers: głowa Jana Kazimierza w wieńcu laurowym;
napis w otoku: IOAN· CAS RE /;
rewers: orzeł w koronie z herbem Wazów na piersi;

napis w otoku: SO/// ///// POLO 1665·;
wymiary: średnica – 16 mm; waga – 1,54 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. 1553;
uwaga: wżery na awersie i rewersie, nieznaczne przesunięcie stempla na rewersie;

D. MT, nr inw. MT/5220/N;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XI: 27.

Nr. 28. Litwa, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;

B. Litwa, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg, miedź, r. (?);

C. Litwa, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg, miedź, r. (?);
awers: głowa Jana Kazimierza w wieńcu laurowym;
napis w otoku: IOAN CAS REX [TLB];
rewers: pogoń litewska, pod nią herb Ślepowron;
napis w otoku: //// [M]AG·DVC·LIT·16[6]/;
wymiary: średnica – 15,6 mm; waga – 1,16 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. (?);
uwaga: stempel nieznacznie przesunięty na awersie i rewersie;

D. MT, nr inw. MT/5227/N;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XI: 28.

Nr. 29. Polska, II Rzeczpospolita (1918-1939), dwa grosze

A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;

B. Polska, II Rzeczpospolita (1918-1939), 2 grosze, miedź, 1925, m. Warszawa;

C. Polska, II Rzeczpospolita (1918-1939), 2 grosze, miedź, 1925, m. Warszawa;
awers: orzeł (pod łapą orła znak mennicy warszawskiej);
napis w otoku: RZECZPOSPOLITA POLSKA 1925 i małe litery WJ;
rewers: stylizowane liście akantu, między nimi cyfra 2;
napis u dołu: GROSZE;
wymiary: średnica – 17,5 mm; waga – 1,92 g; technika: bicie;
klasyfikacja: Kop. 2793;
uwaga: na awersie przetarcia na wizerunku orła, na rewersie zadrapania, przebarwienia na obu stronach;

D. MT, nr inw. MT/5232/N;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XI: 29.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Abbrevations / Skróty

BMC	British Museum Catalogues of Coins, vol. III, H. Mattingly, *Nerva to Hadrian*, London (SPINK) 1976[2].
DOC	A. Bellinger, Ph. Grierson*, Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*, Washington D.C. (Dumbarton Oaks) 1993, vol. III, *Leo III to Nicephorus III (717-1081*).
FMP	*Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar*, M. Bogucki, P. Ilisch, S. Suchodolski (eds.), Warszawa (Institut für Archäologie und Ethnologie der Polnischen Akademie der Wissenschaften) 2013, vol. IV, *Kleinpolen, Schlesien.*
Kop.	E. Kopicki, *Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z Polską związanych*, Warszawa 1995 (Polskie Towarzystwo Numizmatyczne. Zarząd Główny).
Kub.	S. Kubiak, *Monety pierwszych Jagiellonów (1388-1444)*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich / Polskie Towarzystwo Archeologiczne).
Mrow	E. Mrowiński, *Monety Rygi*, opracował B. Paszkiewicz, Warszawa (Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne, Komisja Numizmatyczna) 1986.
RIC	*Roman Imperial Coinage*, H. Mattingly, E.A. Sydenham, vol. II, *Vespasian to Hadrian (69-138)*, London (SPINK) 1926.
WN	Wiadomości Numizmatyczne.

Archival sources / Źródła archiwalne

Hyrchała A., Bartecki B.

2020 *Dokumentacja z badań nieinwazyjnych w Gródku na stan. 1C AZP 87-94/95_1. Badania powierzchniowe, badania teledetekcyjne, badania geofizyczne* (typescript of the scientific report, Rev. S. Staszic Museum in Hrubieszów).

Kwieciński M.

2021 *Monety z badań wykopaliskowych w Przemyślu, stan. 11*, (typescript of the bachelor's thesis kept in the archives of the Institute of Archaeology at the University of Rzeszów).

Wołoszyn M.

2003 *Archeologiczne zabytki ruchome pochodzenia bizantyńskiego i ruskiego z okresu od połowy X do połowy XIII w. z obszaru Polski południowej*, Kraków (typescript of the PhD thesis, Jagiellonian Library, Kraków), vol. I-VII.

Studies / Opracowania

Bagińska J., Chudzińska B., Florkiewicz I., Wołoszyn M.
2023 *Czermno 2010-2011. Research history and methods, system of presenting archaeological material in this monograph = Czermno 2010-2011. Historia i metody badań, sposób prezentacji materiału zabytkowego w niniejszej monografii*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (2010-2011). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011. Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa, vol. II, p. 53-94.

Bartecki B., Hyrchała A., Myzgin K. (eds.)
2023 *The Cichobórz Hoard. Studies on the Deposit of Roman Denarii and Their Imitations = Skarb z Cichobórza. Studia nad depozytem rzymskich denarów oraz ich naśladownictw*, Hrubieszów (Muzeum im. ks. St. Staszica w Hrubieszowie).

Białkowski A., Szweycer T.
1975 *Monety ostatnich Jagiellonów*, Warszawa (Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne. Komisja Numizmatyczna).

Bodzek J.
2009 *Remarks on the Inflow of Roman Coins into Southern Poland in the Second Half of the 4th and in the 5th Centuries A.D.*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th Century*, Moravia Magna. Seria Polona 3, Kraków (Polish Academy of Arts and Sciences/Institute of Archaeology University of Rzeszów), p. 155-204.

Bodzek J., del Hoyo-Meléndez J.M., Wołoszyn M.
2019 *An anonymous Byzantine follis from Gródek upon the Bug River*, [in:] S. Turlej, M. Stachura, B.J. Kłoczek, A. Izdebski (eds.), *Byzantina et Slavica. Studies in Honour of Professor Maciej Salamon*, Kraków (Towarzystwo Wydawnicze Historia Iagellonica), p. 25-42.

Bogucki M.
2020 *Oryginalność i wtórność mennictwa polskiego w X-XII w.*, [in:] R. Michałowski, G. Pac (eds.), *Oryginalność czy wtórność? Studia poświęcone polskiej kulturze politycznej i religijnej (X-XIII wiek)*, Warszawa (Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego), p.164-232.

Bogucki M., Dymowski A., Śnieżko G. (eds.)
2021 *Slivers of Antiquity. The use of ancient coins in Central, Eastern and Northern Europe in the medieval and modern periods = Okruchy starożytności. Użytkowanie monet antycznych w Europie Środkowej, Wschodniej i Północnej w średniowieczu i w okresie nowożytnym*, Warszawa (Warsaw University Press/Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego).

Bursche A.
1997 *Roman Coinage from Jakuszowice Settlement in North Małopolska*, Notae Numismaticae = Zapiski Numizmatyczne 2, p. 119-148.

Bursche A., Kaczanowski P., Rodzińska-Nowak J.
2000 *Monety rzymskie z Jakuszowic*, [in:] R. Madyda-Legutko, T. Bochnak (eds.), *Svperiores Barbari: księga ku czci Profesora Kazimierza Godłowskiego*, Kraków (Uniwersytet Jagielloński), p. 101-130.

Chałupski J.
2020 *Specjalizowany katalog monet polskich XX i XXI w.*, vol. II, *II Rzeczpospolita. Generalne Gubernatorstwo 1918-1945*, Sosnowiec (J. Chałupski)[3].

Dzieńkowski T., Sadowski S.
2016 *Surface surveys within the area of the settlement complex in Czermno = Badania powierzchniowe na obszarze zespołu osadniczego w Czermnie,* [in:] Florek, Wołoszyn (eds.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past*

research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Podstawy źródłowe, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas e.V. Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. I, p. 85-118.

Dziewanowski-Stefańczyk B.
2020 *Pieniądz w służbie króla i Rzeczypospolite: polityka monetarna w dyskursie sejmowym w latach 1658-1668*, Warszawa (Wydawnictwo Sejmowe).

Feduszka J.
2018 *Unpublished finds of coins from Gródek upon the Bug River that are kept in Muzeum Zamojskie in Zamość = Niepublikowane znaleziska monet z Gródka nad Bugiem z Muzeum Zamojskiego w Zamościu*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Gródek upon the Bug River in the light of results from past research (1952-1955) = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Gródku nad Bugiem w świetle wyników badań dawnych (1952-1955)*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 4, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 661-698.

Guzowski P.
2008 *Chłopi i pieniądze na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych*, Kraków (Avalon).

Kędzierski A., Markiewicz T., Zawadzki M.
2018 *Znaleziska koronnych denarów jagiellońskich z Kalisza*, WN 62: 205-206, p. 213-225.

Kiersnowski R.
1973 *Grosze Kazimierza Wielkiego*, WN 17, p. 193-221.

Kozubovsky = Kozubovs'kij G.A. = Козубовський Г.А.
2019 *Празькі гроші в грошовому обігу України XIV-XVIII ст.*, Київ (Національна Академія Наук України, Інститут Археології).

Krysztofiak T., Wyrwa A.M. (eds.)
2015 *Monety ze stanowiska nr 4 w Gieczu = Coin finds from Giecz, site 4*, Fontes. Biblioteka Studiów Lednickich Seria B1, 6: 2, Lednica (Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy).

Kryzhanivs'kyĭ A., Bazar O., Pavliv V.
2022 *Dotted I's and crossed T's on Galician-Ruthenian copper coinage of the 14th century*, WN 66: 210, p. 231-252.

Kubiak S.
1970 *Monety pierwszych Jagiellonów (1388-1444)*, Wrocław-Warszawa-Kraków (Zakład Narodowy im. Ossolińskich/Polskie Towarzystwo Archeologiczne).

Malarczyk D., Miechowicz Ł., Wajda S.
2021 *Dirham Imitations and Glass Beads from the 10th Century Discovered in an Early Medieval Building in Kłodnica, Municipality of Wilków, Lublin Voivodeship*, Notae Numismaticae = Zapiski Numizmatyczne 16, p. 201-224.

Markiewicz T.
2016 *Wstęp do nowej klasyfikacji denarów Władysława Warneńczyka w świetle skarbu z Lublina (1981)*, WN 60: 201-202, p. 1-62.

Markiewicz T.
2020 *O dwóch skarbach małych szelągów miedzianych Jana Kazimierza z Rokitna, pow. lubartowski*, WN 64: 208, p. 265-293.

Markiewicz T.
2022 *Copper shillings of king John Casimir from 1659-1666 in the context of hoards*, WN 66: 208, p. 253-282.

Marzęta D.
2014 *Herby i znaki mennicze na szelągach polskich i z Polską związanych*, Lublin (Gaudium).

Marzęta D.
2020 *Katalog szelągów ryskich Zygmunta III Wazy*, Lublin („Galeria u Marzęty").
Michalak-Ścibior J.M.
2020 *Opis naczyń towarzyszących skarbom małych szelągów miedzianych Jana Kazimierza z Rokitna, pow. lubartowski*, WN 64: 208, p. 295-298.
Mikhelson, Trosyansky = Mihel'son, Trostjaskij = Михельсон А.Р., Тростянский О.В.
2019 *Европейские денарии на Руси в X-XII веках*, Санкт-Петербург (Староладожский историко-архитектурный и археологический музей-заповедник. Некоммерческое партнерство Организованная Археология/НП-принт), vol. I, *Южная и юго-западная Русь*.
Mikołajczyk A.
1980 *Obieg pieniężny w Polsce środkowej w wiekach od XVI do XVIII*, Acta Archaeologica Lodziensia 28, Łódź (Łódzkie Towarzystwo Naukowe), p. 7-159.
Myzgin K.
2021 *Nieopublikowane dotychczas monety antyczne ze zbiorów Muzeum im. ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie (nabytki z lat 2008-2020) = Unpublished ancient coins from the collection of rev. Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów (Acquisitions from 2008-2020),* [in:] B. Niezabitowska-Wiśniewska, A. Hyrchała, B. Bartecki (eds.), *Odkryte. Odzyskane. Ocalone. Kolekcja zabytków z młodszego okresu przedrzymskiego, okresu rzymskiego i wędrówek ludów ze zbiorów Muzeum im. ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie = Unearthed. Recovered. Saved: A collection of late pre-Roman, Roman and Migration period artefacts from the Rev. Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów*, Hrubieszów (Muzeum im. ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie), p. 454-484.
Niezabitowska-Wiśniewska B.
2023 *Roman Period and Migration Period Metal Finds from Czermno and its vicinity = Kolekcja zabytków metalowych z okresów rzymskiego i wędrówek ludów z Czermna i okolic,* [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (2010-2011). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011. Podstawy źródłowe,* U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa, vol. II, p. 95-202.
Panic A., Paszkiewicz B.
2019 *Monety na Wysokiej Górce – ekonomia, kult czy polityka?,* [in:] A. Buko (eds.), *Średniowieczny zespół rezydencjonalny na Górze Katedralnej w Chełmie,* Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), p. 273-295.
Paszkiewicz B.
2008 *De moneta in Regno currente: mennictwo polskie Kazimierza Wielkiego*, Roczniki Historyczne 74, p. 31-54.
Paszkiewicz B.
2012 *Podobna jest moneta nasza do urodnej Panny (Katalog aukcyjny jubileuszowej 50. aukcji WCN)*, Warszawa (Warszawskie Centrum Numizmatyczne).
Paszkiewicz B.
2017 *The great monetary reform in Prussia, Poland and Ruthenia: a competition between 'grosso' and 'groschen' in the East*, [in:] M. Allen, N.J. Mayhew (eds.), *Money and its use in medieval Europe: three decades on essays in honour of Professor Peter Spufford*, Royal Numismatic Society 52, Special publication, London (Royal Numismatic Society), p. 101-110.
Piniński J.
2023 Rev. *G.A. Kozubovskij, Praz'kì groši v grošovomu obìgu Ukraïni XIV-XVIII st. (ukr. Празькі гроші в грошовому обігу України XIV-XVIII ст.), Kiïv 2019: Nacìonal'na Akademìâ Nauk Ukraïni, Institut Arheologìï, 384 ss., 12 ilustr.*, Wiadomości Archeologiczne 67, p. 168-172.
Piotrowski M., Dąbrowski G.
2009 *A solidus of Theodosius II from Opaka in the context of other finds from district Lubaczów dated to AD 5th century,* [in:] M. Wołoszyn (ed.), *Byzantine Coins in Central Europe*

between the 5th and 10th Century, Moravia Magna. Seria Polona 3, Kraków (Polish Academy of Arts and Sciences/Institute of Archaeology University of Rzeszów), p. 205-215.

Sotnikova = Сотникова М.П.

1995 *Древнейшие русские монеты X-XI веков: каталог и исследование*, Москва (Банки и биржи).

Suchodolski S.

1971 *Początki mennictwa w Europie Środkowej, Wschodniej i Północnej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Suchodolski S.

2020 Rev. *Anton R. Mihel'son, Oleg V. Trost'ânskij, Evropejskie denarii na Rusi v X-XII vekah, Čast' I, Ûžnaâ i ûgo-zapadnaâ Rus', Staroladožskij istoriko-arhitekturnyj i arheologičeskij muzej-zapovednik. Nekommerčeskoe partnerstvo „Organizovannaâ Arheologiâ", Sankt-Peterburg 2019, 398 s., ilustr*., WN 64, p. 347-350.

Suchodolski S.

2021 *Znaleziska monet wczesnośredniowiecznych w okolicy Włodzimierza Wołyńskiego*, WN 65, p. 101-111.

Terlecki W.

1970 *Mennica warszawska, 1765-1965*, Warszawa (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Wołoszyn M.

2009 *Byzantinische Münzen aus dem 6.-7. Jh. in Polen*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th Century*, Moravia Magna. Seria Polona 3, Kraków (Polish Academy of Arts and Sciences/Institute of Archaeology University of Rzeszów), p. 473-530.

Wołoszyn M., Florkiewicz I., Dzieńkowski T., Sadowski S., Nosek E.M., Stępiński J.

2016 *Cherven before Cherven Towns. Some remarks on the history of the Cherven Towns area (eastern Pladn) till the end of 10th century*, [in:] A. Bollok, G. Csiky, T. Vida (eds.), *Zwischen Byzanz und der Steppe. Archäologische und historische Studien: Festschrift für Csanád Bálint = Between Byzantium and the Steppe: Archaeological and Historical Studies in Honour of Csanád Bálint on the Occasion of His 70th Birthday*, Budapest (Institute of Archaeology, Research Centre for the Humanities Hungarian Academy of Sciences), p. 691-718.

Zawadzki M.

2020 *Mennictwo Kazimierza Wielkiego*, [in:] P. Tyszka, M. Zawadzki (eds.), *Umarł król: 650. rocznica śmierci Kazimierza Wielkiego*, Warszawa (ARX REGIA. Wydawnictwo Zamku Królewskiego w Warszawie), p. 80-88.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Joanna Dziura
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: joanna.dziura@interia.pl

Prof. Dr. Marcin Wołoszyn
Institute of Archaeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstr. 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

mgr Joanna Dziura
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: joanna.dziura@interia.pl

dr hab. Marcin Wołoszyn Prof. UR
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur
des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 455-508

Iwona Florkiewicz

REMARKS ON THE SPHRAGISTIC MATERIAL

INTRODUCTION

35 seals, either whole or fragmentary, have been discovered in the settlement complex in Czermno (sites 1-3)[1]. The issuer could be identified for only a portion of these seals.

Fifteen of the aforementioned 35 artefacts were discovered during the 2010-2011 investigations (Finds Nos. 3-4, 6-8, 14, 16, 26-33). With one exception (Find No. 30)[2], detailed data regarding the exact findspot is available. At site 1, five seals were found (Finds Nos. 4, 6, 14, 28-29), with one uncovered in the moat at the foot of the hillfort (Find No. 4), and the remaining five within the bailey (Finds Nos. 6, 14, 28-30). At site 2, six seals were discovered (Finds Nos. 8, 16, 27, 31-33). During verification surface surveys conducted in 2012 by the Zamość Delegation of the Voivodship Office for the Protection of Monuments in Zamość, another seal was recorded at this site (Find No. 35). At site 3, three seals were found (Finds Nos. 3, 7, 26).

For the remaining Old Rus' sphragistic artefacts from Czermno (Finds Nos. 1-2, 5, 9-13, 15, 17-25, 34), precise data on their findspots is missing[3]. We only know that they were either donated to the museum in Tomaszów[4] or recovered from residents of nearby villages.

The sphragistic material from Czermno is highly diverse. Some seals bear not only depictions of saints but also inscriptions (both so-called thanksgiving inscriptions and the names of rulers), which allow for a relatively certain identification of the issuer. However, most artefacts only feature representations of saints. Even if the names of rulers were originally on the stamps used to impress the seals, they are now either illegible or did not fit on the small disc. Many seals are illegible primarily due to poor preservation, resulting from damage during use[5] or from lead oxidation. These factors significantly impact the ability to read inscriptions and attribute a seal to a specific ruler. All seals have been cleaned and conserved, largely thanks to Elżbieta Nosek (for the method, see Wołoszyn, Nosek, Stępiński, Rafalska-Łasocha, Łasocha, Bielańska 2015).

A breakthrough in the study of Rus' seals came with the publications of Nikolai Petrovich Likhachev (Николай Петрович Лихачёв [1862-1936]). This researcher concluded that the depictions of saints on the seals of the rulers of Rus' corresponded to the Christian names of the prince/issuer and his father (*i.e.*, to the baptismal name and patronymic of the issuer; see Likhachev 1928; 1930). This concept was later developed by Valentin Lavrentievich Yanin (Валентин Лаврентьевич Янин [1929-2020]), who also pointed out limitations

[1] This article presents seals; another group of Old Rus' sphragistic artefacts from Czermno, namely so-called Drohiczyn-type small seals, have been presented in a separate publication (see Florkiewicz, Jusupović, Musin 2020).

[2] The seal was found within the so-called skip located within the hillfort's bailey; for details on the 2010-2011 research, see Bagińska, Chudzińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn 2023.

[3] This means that we do not have an exact findspot for over half of the seals.

[4] By Artur Troncik or anonymous donors.

[5] This pertains to damage caused, for instance, by detaching the seals from documents, which sometimes resulted in their breakage or in fragments chipping off. We also record traces of, for example, exposure to high temperatures, which could suggest that the seals were damaged during events such as fires or other similar incidents (*e.g.*, Finds Nos. 4, 32-35).

in the study of Rus' sphragistics: 1. we do not know the names of all the ruling princes, whether in Novgorod or elsewhere; 2. for some princes, their Christian names are unknown; 3. the vast number of members of the Rurik dynasty means that individual combinations of depictions can be attributed to several princes (see Yanin 1970, 88f.; for the history of research on Rus' sphragistics, see Gaidukov, Yanin 2006).

Research on seals was continued, including by Piotr Gaidukov (Пётр Григорьевич Гайдуков), and focused primarily on organising new material (Yanin, Gaidukov 1998; see *e.g.*, Gaidukov, Yanin 2004, 2007; Yanin, Gaidukov 2002). It should be emphasised that these studies concentrated mainly on analysing material from Novgorod. Similar artefacts from Belarus and Ukraine are less thoroughly examined, although significant progress has been made (see, for example, the works of Oleksandr Alforov or Dmytro Huletsky).

Not all researchers unconditionally agree with the method of seal attribution proposed by Likhachev and developed in Soviet scholarship (see Dąbrowski 2008, 36)[6]. Nevertheless, the basis for both dating the seals and attributing them to specific rulers is the catalogue published half a century ago by Valentin Yanin (Yanin 1970). The material from Czermno was also presented based on this publication and the identification method proposed therein.

ANALYSIS OF THE SPHRAGISTIC MATERIAL

The seals described here date from the 11th-12th centuries. It is worth prefacing their presentation with some more general remarks.

The findings are presented in chronological order (starting from the oldest). Unfortunately, it is impossible to date the seals precisely, beyond the reign of the issuer[7]. In the case of illegible depictions, it is assumed that a saint is depicted on the seal due to the clear presence of a halo around the figure's head. The seals feature both Rus' letters written in Cyrillic and letters written in the Greek alphabet[8]. The weight of the seals from Czermno varies greatly. It should be taken into consideration that some are preserved fragmentarily and show signs of significant damage[9]. The original weight of most of the artefacts described here was likely slightly greater.

Seal of Yaropolk-Peter Izyaslavich (1042/1043 [?] to 1086/1087 [?])

The earliest artefact in the analysed collection appears to be the seal of Prince Yaropolk-Peter Izyaslavich (Find No. 1; Fig. XII: 1). Detailed analyses have made it possible to discern an additional letter on the reverse side[10] (see catalogue description).

There were certainly several types of matrices used for striking Yaropolk-Peter Izyaslavich's seals (see Nechitailo 2002, 19, Fig. 1; Gaidukov, Yanin 2007, 141-144, Figs. 3-7; Nechitailo 2013, 6-8, Catalogue Nos. 7-12; Alforov 2012a, photographs on pages 34 and 39). These matrices differ in several respects, including the way the name of Saint Peter is written on the obverse, as well as the names of Saints Boris and Gleb on the reverse. An important distinction is the placement of the letters in the name Peter on the obverse, which can either be side by side or one above the other. In the case of the Czermno seal, the names on the reverse are positioned on the left of Saint Boris and on the right of Saint Gleb. This is notable because, on most seals of this type, the name of Saint Boris continues in the space between the saints (see *e.g.*, Gaidukov, Yanin 2007, Pl. 1: 3-4), although this is not a strict rule. The matrices differ in the typeface, the way names are spelled (sometimes the "soft sign" appears, in other cases it does not), as well as other details such as the depiction of the cross on the obverse or the depiction of the saints' caps and robes on the reverse, as well as additional elements like a rosette on the reverse (*cf*. Gaidukov, Yanin 2007, Pl. 2: 6; Nechitailo 2013, Cat. No. 9). All these elements suggest that the individual matrices were made by different engravers, probably at different times. Unfortunately, we currently have no means of establishing a more precise chronology for the striking of each seal of this ruler.

[6] See Dariusz Dąbrowski 2008, 36, as well as 475 (where there is an interesting remark on the Rurikid practice of naming a child after the patron saint of the day on which the child was born).

[7] In the case of Byzantium, the striking of a seal can sometimes be determined to the exact day (see Wassiliou-Seibt 2016). See also the chronological division of Rus' seals within the reigns of certain rulers, such as Prince Mstislav Vladimirovich. Valentin Yanin separately identified seals that were issued during his reign in Novgorod (Yanin 1970, 184) and in the later period when he ruled both Novgorod and Kyiv (Yanin 1970, 190).

[8] For this reason, various types of fonts were used to reproduce the inscriptions visible on the seals, so that they resemble the original as closely as possible.

[9] Traditionally artefacts weighing less than 10 grams are referred to as small seals, while heavier ones are considered seals. However, it seems that this issue should be considered individually, with the type of depiction imprinted on the lead disc being more important than its weight.

[10] Compared to the analysis presented in the article on the origin of lead (Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024b, Table 1, Cat. No. 3).

It should be emphasised that there is no direct analogy for the Czermno find that was struck with an identical matrix. However, many artefacts of a similar type are known, primarily from Ukraine (Yanin 1970, 228, Cat. No. 354, Pl. 31: 354 and 74: 354; Gaidukov, Yanin 2007, 141-144, Pl. 1: 3-4 and 2: 5-7; Nechitailo 2013, 6-8, Catalogue Nos. 7-12; Alforov 2012a, 43f.). Unfortunately, it is uncertain how many similar seals have been found so far, as only selected drawings or photographs have been published in the literature, rather than all the seals, and it is evident that they often reappear without a reference to earlier publications[11].

Seals of David Igorevich (1058 [?]-1112)

The next artefacts in chronological order are the seals of Prince David Igorevich (Finds Nos. 2-5; Fig. XII: 2-5), whose reign in the Volodymyr-Volyn region began in 1081, establishing a *terminus post quem* for the striking of these seals.

The obverse of the seals features an image of Saint David, while the reverse bears an inscription in Greek: "+K[ύρι]ε βο[ήδει] τω σω δ[ο]ύλω Δα[βι]δ αρχοντι ȼPωσίας," translating to "Lord, come to the aid of your servant David, Archon of Russia" (see Wołoszyn 2013b, 79).

There were multiple matrices used for striking David Igorevich's seals. Researchers have managed to establish the chronological order of these matrices' use. The earliest was likely matrix type 26, used to strike two of the seals found in Czermno (Yanin 1970, 20, 171; Yanin, Gaidukov 1998, 21f., 115; Wołoszyn 2013b, 79). Currently, five examples of David Igorevich's seals have been found in and around Czermno, but only two were struck with matrix type 26 (Finds Nos. 2-3; see Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn 2012, 364, Cat. No. I.14: 3, Pl. I.14: 3)[12].

The second seal in chronological order was struck with matrix type 27 (Find No. 4; Fig. XII: 4; see Yanin 1970, 20, 171; Wołoszyn 2013b, 81)[13].

The last in chronological order is likely the seal struck with matrix type 28 (Find No. 5; Fig. XII: 5; see Yanin 1970, 20, 171; Wołoszyn 2013b, 81).

Apart from Czermno, the village of Sąsiadka in present-day Poland is another site where similar seals have been discovered (Wartołowska 1958; Soloviev 1961; Yanin 1970). One seal from Sąsiadka was also struck with matrix type 26 (Wołoszyn 2013b, 79, Fig. 31: 5a-5b), as well as four other seals of this ruler struck with matrices type 27 (Wołoszyn 2013b, 81, Fig. 31: 3a-3b) and 28 (Wołoszyn 2013b, 81, Fig. 1a-1b, 2a-2b). Further analogies for the seals of David Igorevich struck with matrix No. 26 are known from present-day Ukraine: from Volodymyr-Volynsky (Yanin, Gaidukov 1998, Plates 2: 26 and 53: 26-2), from the Volyn region (Nechitailo 2013, Cat. No. 63-1), and from Crimea (Nechitailo 2013, Cat. No. 63-3).

An analogy for the seal struck with matrix 27 is an artefact recorded in the Volyn region (Nechitailo 2013, Cat. No. 64-2). In the same area, a seal that is analogous to the one from Czermno struck with matrix No. 28 was also discovered (Nechitailo 2013, Cat. No. 65-2).

Seal of Yaroslav-John Sviatopolkovich (1070/1072 [?]-1123)

The next seal presented here is the bulla of Prince Yaroslav-John Sviatopolkovich (Find No. 6, Fig. XII: 6), Prince of Volhynia (1100-1118).

On the obverse, there is an image of St. John, while the reverse bears the inscription «+ДЬНѢСЛОВО». Seals struck with an identical matrix are not known in materials from Belarus, Russia, or Ukraine.

[11] Gaidukov and Yanin publish some seals, for example, based on Nechitailo 2002, while Nechitailo 2013 evidently publishes seals he had already published earlier without referencing those publications. Additionally, there is the problem of exact findspots. Very often, we have very general information, such as the findspot being the L'viv or Volyn region. Furthermore, drawings or photos are repeated, but the findspot does not match (*e.g.*, Gaidukov, Yanin 2007, Fig. 5 and the same Nechitailo 2013, Cat. No. 7; however, in the first case, the findspot is given as the L'viv region, and in the second as the Kyiv region). It can be assumed with some probability that over 10 specimens of analogous seals are known. However, this is likely incorrect. One must also consider so-called black archaeology and seals that do not circulate within the academic sphere, many of which appear on auction sites, *etc.* It is impossible to monitor and control this. Therefore, the given number pertains only to seals that are in the so-called academic circulation. In the seal catalogue by Yanin from 1970, seal No. 354 with Saints Boris and Gleb and one illegible side was not attributed. Valeriy Nechitailo attributed it in 2002, and this was later repeated by Gaidukov and Yanin in their 2007 publication. Apart from the specimen from Czermno, the findspots of the seals are primarily in present-day Western Ukraine, around L'viv, the Volyn and Rivne regions, and single specimens come from the Kyiv region and Vyshhorod itself.

[12] The first seal (Find No. 2; Fig. XII: 2) is fully preserved and features a very clear depiction of the saint on the obverse and a clear inscription on the reverse. The second seal (Find No. 3; Fig. XII: 3) is damaged, and the depiction of the saint is very worn.

[13] This artifact also shows signs of damage and significant fragments are missing (both on the obverse and the reverse).

The difficulties in the precise attribution of such bullae arise from the fact that numerous seals from Rus' feature the inscription «ДЬНѢСЛОВО» on the obverse and a depiction of St. John the Baptist on the reverse, in many different variations. The differences pertain both to the division of the word «ДЬНѢСЛОВО» », the notation with a cross at the front, above the letters or without a cross, as well as the depiction of St. John. It is also worth noting that many rulers from the Rurikid dynasty bore the name John as their baptismal name.

From present-day Poland, three other examples are known to be attributed to this ruler. Two were discovered in Drohiczyn at the beginning of the 20th c. (Jodkowski 1948, 158-163; Yanin 1962, 167, 171, Fig. 1: 3-1; 1970, 185, Cat. No. 85-1 and 85-5), and one comes from Dobużek[14]. They were certainly struck with a different die. Interestingly, the division of the word «+ДЬНѢСЛОВО» and the depiction of the saint are identical to those on the seal from Czermno. The only distinct differences are in the letter forms (especially "Д" and "Ѣ").

Additionally, similar seals are known from Grodno, Belarus (Jodkowski 1948, 158-163, Fig. on p. 159; Yanin 1970, 185, Cat. No. 85-4), and from Ukraine, from Steblevo (Yanin 1962, 167, 171, Fig. 1: 3-2; 1970, 185, Cat. No. 85-2), and the Cherkasy region (Nechitailo 2012, 60; Cat. No. 232), as well as from Russia, *e.g.*, from Novgorod (Yanin 1962, 167, 171, Fig. 1: 3-3; 1970, 185, Cat. No. 85-3).

It should be noted that in Yanin's 1970 catalogue, the issue of the seals described here[15] was attributed to Yaroslav Iziaslavich (see Yanin 1970, 184f., Cat. Nos. 84 and 85). In later publications by this author, they were attributed to Yaroslav Sviatopolkovich (see Yanin, Gaidukov 1998, 40), while completely different seals were linked to Yaroslav Iziaslavich (Gaidukov, Yanin 2004, 142f., Fig. 5). Meanwhile, Valeriy Nechitailo attributes similar seals (such as the one described under No. 85 in Yanin's work) to Yaropolk Vladimirovich (see Nechitailo 2012, 60, Cat. No. 232)[16]. We will not definitively resolve the attribution of the Czermno seal here[17]; however, chronologically we remain in the same period (the second half of the 11th - first half of the 12th c.).

Seal of Mstislav Vladimirovich (1076-1132)

The next seal is the bulla (most likely) of Prince Mstislav Vladimirovich (Find No. 7; Fig. XII: 7), Prince of Novgorod (1096-1113, 1113-1117) and Prince of Kyiv (1125-1132)[18].

The reverse definitely bears the inscription «ДЬНѢСЛОВО», though it is partially preserved, making the exact spelling and arrangement of the letters speculative. This inscription is found on seals attributed to Mstislav Vladimirovich (*e.g.*, Yanin 1970, 184, Pl. 8: 80-83; Yanin, Gaidukov 1998, 123f., Pl. 5: 82a-83a; *cf.* Yanin 1962), which, combined with the possible depiction of St. Theodore on the obverse, strongly suggests that the Czermno bulla is associated with this ruler (Wołoszyn *et al*. 2015, 133). It should be noted that Valentin Yanin associates seals with the «ДЬНѢСЛОВО» inscription with Mstislav's reign in Novgorod from 1096 to 1113 (Yanin 1970, 184).

Particularly notable is the cross at the beginning of the inscription on the reverse, surrounded not only by a linear border but also by an additional dotted line border. Among known seals attributed to this ruler, there are no exact analogies for such representations. Therefore, this might either be a new seal of this prince or should be attributed to another issuer. It is worth remembering that the depiction of St. Theodore on seals was also used by the sons of Mstislav Vladimirovich (Litvina, Uspensky 2006, 582).

No similar artefacts are known from the area of Poland so far[19]. However, a large series of similar seals is known from Novgorod, Belz, Steblevo (Kyiv region), Kyiv and its vicinity, and generally from the area of

[14] Unpublished find.

[15] As well as an entirely different seal (both the obverse and reverse are of a different type).

[16] On the other hand, he attributes other seals with the inscription «ДЬНѢСЛОВО» to the emissions of Yaroslav Svyatopolkovich; see Nechitailo 2013, 21, Cat. No. 69.

[17] See the discussion on the attribution of seals with inscriptions «ДЬНѢСЛОВО» in Yanin 1970, 75-86; see also Petrov, Huletski 2019.

[18] In this case, one must approach this attribution with great caution. There is no absolute certainty regarding which saint is depicted on the reverse. It is possible that it is one of the so-called warrior saints, most likely St. Theodore. This is suggested by the right hand being raised upward (as if holding a spear) and the left hand lowered (as if holding a shield). This is how the aforementioned saint was typically portrayed. However, it should be noted that the disc prepared for the seal was too small, resulting in an incomplete impression of the matrix, and it was not struck centrally. Additionally, the surface of the seal is damaged. All these factors prevent a definitive identification of the saint and a complete reading of all the inscriptions.

[19] From Gródek comes a seal with a depiction of what is likely St. Theodore on the obverse and the inscription «ДЬНѢСЛОВО» on the reverse. This artefact is unpublished and currently being studied.

Ukraine without specific findspots (Yanin 1970, 184; Gaidukov, Yanin 2004, 142, Fig. 4; 2007, 148, Pl. 3: 13; Nechitailo 2012, 57-58, Cat. Nos. 217-224).

Seal of Sviatoslav-John Rostislavich (1125/1130 [?]-1170)

The next artefact is the seal (presumably) of Sviatoslav Rostislavich (Find No. 8; Fig. XII: 8), son of Rostislav Mstislavich of Smolensk, and the older (?) brother of Rurik Rostislavich, whose seals are also known from Czermno (see below; Finds Nos. 9-15).

St. John the Baptist is depicted on the obverse, while St. Michael is on the reverse. While the letters on the obverse are fully-preserved and easily identifiable, those on the reverse are very faint. The images of the saints are very well preserved. Seals with a similar combination of saints have been published by Valentin Yanin[20] (Yanin 1970, 198f., Pl. 15: 160-162 and Pl. 53; 54: 160-162; *cf.* Yanin, Gaidukov 1998, 134f., Pl. 8: 160-162 and Pl. 79: 160/37-41; 80-82: 161/14-162/3). It should be clearly emphasised that the representations of the saints on these seals differ significantly from those on the Czermno specimen. Notably, the saints are depicted in full figure. Thus, there is no certainty that the presented bulla from Czermno was issued by Sviatoslav Rostislavich. However, it cannot be ruled out that this is a previously unknown variant of his seal, struck with a different matrix[21]. It is also possible that it might be the seal of another, previously unknown ruler with a similar set of baptismal names as Sviatoslav Rostislavich. Some similarities in the depiction of St. Michael are visible, for example, on the seals of Sviatopolk Iziaslavovich (Nechitailo 2012, 39f., Cat. Nos. 125-131)[22].

Seals of Rurik-Basil Rostislavich (1137/1140 [?]-1211 or 1215 [?])

The next relatively large series of seals (seven specimens) likely belongs to Rurik Rostislavich, Prince of Przemysl (ca. 1085-1092; *cf.* Finds Nos. 9-15; Fig. XII: 9-15)[23].

The obverse of Rurik's seals depicts St. Basil, the prince's patron, and the reverse, St. Michael, the patron of the prince's father, Rostislav Mstislavich (Yanin 1970, 115; *cf.* Wołoszyn *et al*. 2015, 131-133).

Among Rurik's bullae from Czermno, the degree to which depictions are preserved varies significantly, from specimens in ideal condition (Fig. XII: 9-10) to those much less legible (Fig. XII: 15). The lead discs' preservation also varies. They are usually damaged, likely due to the seals being torn from documents, resulting in missing fragments, and sometimes significant surface wear is visible (Fig. XII: 13). In four cases, the discs prepared for striking the seal were too small, causing some parts of the inscriptions not to be imprinted (Fig. XII: 9-12). Part of one seal (Fig. XII: 11) was cut off with a sharp tool, and the small hole suggests the bulla may have been later used as a pendant[24].

The depictions of the saints on various seals show certain similarities (*cf.* Fig. XII: 9 and XII: 10, as well as XII: 11 and XII: 12). However, the lettering style differs slightly, indicating that despite the similar depictions of the saints, it should be assumed that the seals were struck using different matrices[25]. Sometimes the seals of a single issuer in the compilations of some researchers show considerable diversity (*cf.* Rurik Rostislavich's seals in Valeriy Nechitailo 2012, 88f., Cat. Nos. 354-371). It should also be noted that Rurik's son, Prince Rostislav Rurikovich, had a similar set of saint names as Rurik but in reverse order. Rostislav was baptised as Michael, which combined with his father's baptismal name gave "St. Michael + St. Basil." Therefore, it is uncertain which seals with this set of names should be attributed to either ruler (Yanin 1970, 117; Litvina, Uspenskij 2006, 601). It should also be noted that Valeriy Nechitailo in his cataloguing attributed seals that Valentin Yanin associated with Rurik Rostislavich (1970, Pl. 15: 168-169 and Pl. 55: 168-169) to his son, Rostislav Rurikovich[26] (Nechitailo 2012, 92, Cat. No. 372).

[20] For remarks on the baptismal name of the prince, see Yanin 1970, 114f., 125, Table. B=W; also Litvina and Uspensky 2006, 609.

[21] See comments on the very large number of seals of this ruler, which may have resulted from increased administrative activity during his reign (Yanin, Gaidukov 1998, 44).

[22] In this case, however, the set of baptismal names of the prince is different (Michael and, after his father, Demetrius).

[23] It should be noted here that Rurik Rostislavich was the grandson of Mstislav Vladimirovich, whose seals were also found in Czermno (Litvina, Uspensky 2006, 603; Find No. 7; see above).

[24] An analogous hole is also visible on another seal (Find No. 12). However, in this case, it is uncertain whether the hole resulted from damage or was intentional.

[25] Among the seals attributed to Rurik Rostislavich, one in particular stands out (Find No. 14; Fig. XII: 14). Unlike the other depictions, the saints here are shown in their full figures, with details rendered so clearly that even the feet of one of them (St. Michael on the reverse) are visible. Additionally, St. Basil on the obverse is shown holding a Bible in his left hand (on the other seals, St. Basil appears to have his hands clasped in prayer). These differences raise the question of whether all these seals indeed belong to the same ruler, and if so, they were likely minted at different times.

[26] In that case, it would make sense to interpret the depiction with the name of the prince's baptismal patron saint, St. Michael, as the obverse, and the

On the last seal in this group (Find No. 15; Fig. XII: 15), the depiction is very schematic, and any letters or inscriptions are completely illegible. Its attribution to Rurik Rostislavich is based solely on analogies visible in, *e.g.*, Yanin (1970, Pl. 16: 173-174 and Pl. 55: 173-174).

No seals of this type are known from Poland. However, a whole series of bullae attributed to Rurik Rostislavich comes from Novgorod, Pskov, Kyiv (Yanin 1970, 200f.) and Lutsk (Alforov 2012b, 71, Cat. No. 30). For one seal from Czermno (Find No. 14; Fig. XII: 14), a close analogy is found among seals discovered in present-day Ukraine, in the Kyiv and Khmelnytsky regions (Nechitailo 2012, 90, Cat. No. 366). Other close analogies for at least one seal from Czermno (Find No. 9; Fig. XII: 9; *cf*. Nechitailo 2012, 92, Cat. No. 372 [*cf*. above]) are also known from this area. For this same seal, another bulla from the Khmelnytsky region may also be a probable analogy (Yanin, Gaidukov 1998, 135f., Pl. 9: 171a and Pl. 83: 171a).

Seals of uncertain attribution (11th-13th centuries)

For the next two seals (Finds Nos. 16-17), there are some grounds to associate them with specific rulers, but these bases are rather weak.

The first artefact features an image of St. Pantaleon on the obverse and St. Basil on the reverse (Find No. 16; Fig. XII: 16). This combination of saints was linked by Valeri Nechitailo to Prince Vyacheslav Vladimirovich (1090 [?]-1154)[27] (Nechitailo 2012, 65f.). However, it should be noted that other seals have also been attributed to this ruler, sometimes differing significantly from each other (Nechitailo 2012, Cat. Nos. 253-259[28]). Regardless of whether this seal from Czermno should be associated with Vyacheslav Vladimirovich or not, analogies for it can be found in the material published by Nechitailo (2012, 65f., Catalogue Nos. 255 and 259).

The obverse of the next seal features St. Demetrius, and on the reverse, we find the so-called princely symbol (Find No. 17; Fig. XII: 17). The saint on the obverse has attributes characteristic of St. Demetrius of Thessaloniki. He is likely depicted in armour with a cloak, traces of which can still be discerned[29]. As we know, Demetrius was among the most popular saints of the Orthodox Church[30].

A good analogy for the seal from Czermno is a bulla in the collection of the Sheremetev Museum in Kyiv (Alforov 2013, 73, No. 41). On the Czermno specimen, the spear is only partially preserved, but there is little doubt that the saint is holding it in his right hand. On our specimen, the letters "T" and "P" (the latter represented as a mirror image on the Sheremetev seal), which originally were probably on the saint's left side, are missing. The princely symbol on the reverse is described by Valentin Yanin as an "individual form sign", consisting of two arches connected by a cross (Yanin 1970, 137). Oleksandr Alforov, however, describes it as resembling an inverted letter "Ж," which was used from the 11th to the 15th c. (Alforov 2013, 73). Such a sign, combined with the depiction of St. Demetrius, is known from two seals published by Valentin Yanin (Yanin 1970, 221, No. 310: 1. [findspot unknown], 2. Novgorod; Pl. 27: 310; 70: 310,1 and 310,2), and from a bulla in the Sheremetev collection (Alforov 2013, 73, Cat. No. 41; *cf*. Nechitailo 2013, 30, No. 105, which provides information on two Finds: 1. Novgorod; 2. Zhytomyr region)[31].

While the depictions on the obverse and reverse of the seal from Czermno and the seal from the Sheremetev collection[32] are very similar, they were not struck with the same matrix. There are minor differences in the letter shapes and the configuration of the lower arch of the princely symbol on the reverse.

Although Yanin did not associate this seal with any specific rulers of Rus', Nechitailo proposed attributing it to Prince Vladimir (Demetrius) Davidovich (1090?-1151; *cf*. Nechitailo 2013, 29f.). On the other hand, Oleksandr Alforov connects it to an unspecified Prince Dmitry and dates it to the first half of the 12th c. (Alforov 2013, 73).

depiction with the name of his father's baptismal saint, St. Basil, as the reverse (see, for example, Yanin 1970, 200-201, Fig. 15: 168-169, 16: 170-174), rather than in the same manner as with the seals of Rurik Rostislavich (see Nechitailo 2012, 92, Cat. No. 372).

[27] Valentin Yanin reminds us that the baptismal name of this ruler is not certain (Yanin 1970, 128).

[28] Here too, the obverse and reverse should be exchanged.

[29] *Cf.* the depiction of St. Demetrius from the Cathedral of St. Michael the Archangel in Kyiv, 1108-1113 (Grotowski 2010, ill. 26).

[30] For more on the cult of St. Demetrius, its origins, and development, see Grotowski 2010, 164f.

[31] In this case, it is uncertain whether these are the same specimens that Yanin mentions or two additional ones.

[32] It is very difficult to compare the depictions on the seal from Czermno with the images published by Yanin due to the very poor quality of the latter. On the other hand, the photograph of the seal published by Oleksandr Alforov is of excellent quality, allowing for not only comparisons but also more detailed interpretations.

It is worth noting that Nechitailo attributed several other quite different seals to the same ruler, Vladimir (Demetrius) Davidovich (1090 [?]-1151). Therefore, the proposed attribution should be approached with caution. It is possible that these seals actually belong to several different rulers who bore the baptismal name "Demetrius," such as Vladimir (Demetrius) Rurikovich (1187-1239; *cf.* Dąbrowski 2008, 474-478; 2009; *cf.* also Litvina, Uspensky 2006, 498f., 500f.).

It is also worth recalling that Prince Vladimir (Demetrius) Rurikovich at one point closely collaborated with Daniel Romanovich, who probably ruled not only Chełm but possibly also Czermno (Cherven'). This provides further grounds for attributing the issuance of this seal to Vladimir Rurikovich, though it cannot be a decisive argument.

*

For the following seals (Finds Nos. 18-35; Fig. XII: 18-35), there is a lack of evidence allowing them to be linked to specific rulers.

On five artefacts (Finds Nos. 18-22; Fig. XII: 18-22), the depictions are excellently preserved. The obverse features an image of St. Basil, while the reverse depicts St. Simeon Stylites[33]. There are very good analogies for these artefacts in material from Ukraine (Nechitailo 2013, 94, Cat. Nos. 329-330). Unfortunately, it has not yet been possible to associate these bullae with any specific ruler. One more seal (Find No. 23; Fig. XII: 23) probably belongs to this category, but its state of preservation is so poor that the only indications are fragmentarily preserved letters on the reverse (*cf.* the catalogue description).

Unfortunately, the inscription on the reverse of one of the seals (Find No. 23; Fig. XII: 23) could not be read. Only a fragment of the inscription has survived, with three lines relatively readable, while the fourth line contains blurred letters. Initially, there may have been at least five lines of text, but they did not imprint on the seal disc. The inscription next to the saint on the obverse also does not allow for a more precise identification. It is possible that the bulla belonged to a clergyman (*cf*. Alforov 2021). This seal certainly requires further, in-depth studies.

The remaining seals (Finds Nos. 25-35; Fig. XII: 25-35) are preserved so poorly that it is difficult to identify either the depictions of saints or the inscriptions.

Other sphragistic finds

To conclude this review of finds, it is important to mention other artefacts found in Czermno which are potentially related to Old Rus' sphragistics.

Among the archaeological finds from Czermno are lead discs that should be considered as semi-finished seals – blanks prepared for applying images and inscriptions, known in Russian as "zagotovki" ("заготовки")[34] (Finds Nos. 36-39; Fig. XII: 36-39). This interpretation is evident in the case of the disc weighing 15.2 grams, which features a clear channel for a cord (Find No. 36; Fig. XII: 36; *cf*. Alforov 2012b, 12-16, 49-50, Cat. Nos. 1-3; 2021, 171-173). The remaining three artefacts lack a cord channel, raising doubts about their function as blanks (Finds Nos. 37-39; Fig. XII: 37-39). Particularly questionable is their low weight, especially for two of the described artefacts (Finds Nos. 38-39), which weigh 2.7 grams and 4.4 grams respectively. The third object without a cord channel (Find No. 37; Fig. XII: 37) weighs 9.9 grams and bears traces of unspecified impressions, suggesting it might have been a kind of testing seal or waste product.

Also from Czermno are artefacts resembling pistons, matrices, or stamp seals (Finds Nos. 40-42; Fig. XII: 41-42)[35]. These are unique artefacts, and while their exact function remains uncertain, it can be ruled out that they served as bullatoria (*cf*. Musin, Wołoszyn 2019, Fig. 6). These objects must have been used for stamping something else. Analogies can be drawn here with similar objects known from Ukraine, housed in the collection of the Sheremetev Museum, featuring depictions of crosses (Alforov 2021, 156f.) or saints (Alforov 2021, 158f.), dating broadly from the 10th to the 13th centuries. It is also worth mentioning artefacts registered in Torbalı (Izmir province, modern-day Turkey), interpreted as stamp seals for amphorae containing wine or olive oil (Pülz 2020a, 133f.; 2020b, 123, Pl. 59: G:54-55; 64: G: 54-55). While it is difficult to associate Czermno with evidence of wine or olive oil production, the presence of the artefacts

[33] Or vice versa: we are not certain which side is the obverse and which is the reverse in this case.

[34] See the remarks on this topic by Florkiewicz, Jusupović, and Musin 2020, footnote 24.

[35] Find No. 40 comes from the collection of Janusz Stopa, so there is no certainty about its findspot (*cf.* Bagińska, Chudzińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn 2023). However, the next two items (Finds Nos. 41-42) were discovered at site 2 during verification surface surveys (see catalogue).

described here is intriguing at the very least[36]. The question remains whether they could have been used for stamping soft materials such as wax.

FINAL REMARKS

The corpus of lead seals from Czermno presented above represents the largest collection of such artefacts from present-day Poland to date. Recently, a catalogue of smaller lead artefacts from this site, known as "Drohiczyn-type small seals", was also published (Florkiewicz, Jusupović, Musin 2020).

It should be emphasised that the remarks presented here only constitute the preliminary phase of analysing this material. These efforts will continue, especially as more sphragistic material from Poland becomes available[37]. Beyond iconographic analysis, which increasingly benefits from methodologies of digital humanities/sphragistics (*cf.* Neuefeind, Bigalke, Catalano, Drach, Efthymoglou, Evening, Filosa, Malatras, Schaeben, Sode 2024), research into the origin of the lead used for seal production is also crucial (*cf.* Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024a).

For obvious reasons, research on the seals from Czermno should be conducted in collaboration with scholars from Belarus, Russia, and Ukraine – although currently this is either impossible or very challenging[38].

[36] On the topic of sealing corks for wine amphorae in Greco-Roman Egypt, see, for example, Denecker, Vandorpe 2007. For more on similar amphora stamp seals, see Bakiritzis 2002; see also Caseau 2012.

[37] Studies are currently being prepared on seals from Dobużek, Tomaszów County; Perespy, Tomaszów County; Gródek, Hrubieszów County, including site 29; from Zawichost-Trójca, Sandomierz County; Jarnice, Węgrów County; and from Przemyśl.
Recent years (partly due to the increasingly widespread use of metal detectors) have seen a radical increase in the number of Byzantine seal finds outside the boundaries of the world of the Orthodox civilisation (see, for example, Wassiliou-Seibt, Hilberg 2022).

[38] I would like to express my gratitude to Oleksandr Alforov for providing access to his publications, which were helpful in writing this article.

CATALOGUE

No. 1. Seal

A. Czermno; chance discovery made in 2012;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Circular shape; very clear imprint on the obverse; depiction on the reverse currently partially worn; visible damage and missing fragments on the edge; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. Peter, in half-length figure, short, curly hair, short beard, head in a beaded halo; right hand raised in blessing, holding a cross of martyrdom in his left hand; garment rendered with precision using lines emphasising the folds of the material; on the right side of the saint, visible letters in 3 lines: П|Э|Т; letter Ⓐ visible on the left side of the saint; all within a beaded border;
Rev.: Saints Boris and Gleb, two-thirds length figures, wearing characteristic caps; both holding small crosses in their right hands; left hands not visible, hidden under the garments; garments depicted with precision using lines emphasising the folds of the material, additionally adorned with a series of dots; on the right side of Saint Boris, visible letters in 4 lines: Б|О|РН|Сь; on the right side of Saint Gleb, barely visible letters in 3 lines: Г|Л|ЭБ; all within a beaded border.
attribution: Prince Yaropolk-Peter Izyaslavich;
dimensions: diameter – 27.1 x 27.2 mm; weight: 13.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1082/A

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn 2012 (eds.), Cat. No. I.15.3 and Pl. I.15.3; Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024b, Table 1, Cat. No. 3, Fig. 1: c: 3;

F. Fig. XII: 1a-b.

No. 2. Seal

A. Czermno; chance discovery made in 2012;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; very clear imprint on the obverse and reverse; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. David, full-length figure, wearing a distinctive crown, head in a beaded halo; his right hand raised in blessing, holding a scroll of Psalms in his left hand; the inscription on the scroll is illegible but clearly shows letters; the saint's garment rendered with precision using lines emphasising folds in the material; in addition to the garment, a cloak is visible, a fragment of which can be seen under the saint's right hand; on the right side of the saint, letters visible in 4 lines: Ѳ|ПРО|ФЭТ,; on the left side of the saint, letters visible in 1e line: ĀĀВ(?); the inscription on the scroll is illegible but it is evident that there were originally letters; all in a border;

Rev.: inscription in 5 lines:
+ΚЄ̄RΘ
ΤѠCѠΔΘ
ΛѠΔΑΔΑΙΡ
Χ(?)ΟΝΤΙΡѠ
[.]CIAC•
all probably in a beaded border;
attribution: Prince David Igorevich; stamp 26;
dimensions: diameter – 22.5 x 25.7 mm; weight: 13.6 g;

D. MT, Inv. No. MT/1890/1/A;

E. Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024b, Supplement Table 1, Cat. No. 1, Fig. 1: c: 1;

F. Fig. XII: 2a-b.

No. 3. Seal

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Sub-circular shape; depiction on the obverse very worn; very clear imprint on the reverse; visible damage and missing fragments on the edge; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. David, full-length figure, head probably in a halo; his right hand raised in blessing, holding a scroll of Psalms in his left hand; the inscription on the scroll is illegible but it can be seen that there may have originally been letters there; on the right side of the saint, letters very faintly visible in 4 lines: Θ|ΠΡΟ|ΦΘ|Τ,; letters which were probably originally on the left side of the saint now illegible; all probably in a border, of which only a faint trace remains;
Rev.: inscription in 5 lines:
+ΚЄ̄RΘ
ΤѠCѠΔΘ
ΛѠΔΑΔΑΡ
ΧΟΝΤΙΡѠ
•CIAC•
all in a beaded border;
attribution: Prince David Igorevich; stamp 26;
dimensions: diameter – 23.5 x 23.9 mm; weight: 15.6 g;

D. MT, Inv. No. MT/1237/1/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn 2012 (eds.), Cat. No. I.14.3 and Pl. I.14.3; Lübke, Wołoszyn 2012, Ryc. 7: 3; Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – right-hand column, seal second from bottom (before conservation); Fig. 8: 3; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – right-hand column, seal second from bottom (before conservation); Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013; Wołoszyn 2013a, Fig. 12: 3;

F. Fig. XII: 3a-b.

No. 4. Seal

A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Sub-circular shape; very clear imprint on the obverse and reverse; visible damage and missing fragments on the edge; on both the obverse and reverse, missing fragments in the form of indentations are visible; on the obverse, a deep imprint of the stamp has created a kind of rim; on the reverse, part of the inscription is illegible, likely due to the effects of high temperature; thread channel preserved at 12-5 o'clock position;
Obv.: St. David, full-length figure, wearing a distinctive crown, head probably in a beaded halo; his right hand raised in blessing, holding a scroll of Psalms in his left hand; the inscription on the scroll is illegible but it can be seen that there may have originally been letters there; on the saint's right side, faintly visible letters in 3 lines: Δ|Α|Вы; on the saint's left side, faintly visible letters in 2 lines: Δ|ь; all in a beaded border;

Rev.: inscription in 5 lines:
+KЄRO
[.]ѠCѠΔO(?)
[.]ѠΔAΔA
X(?)OИTIѠ
CIAC•
all probably in a beaded border;
attribution: Prince David Igorevich; stamp 27;
dimensions: diameter – 26.1 x 26.6 mm; weight: 12.6 g;

D. MT, Inv. No. MT/1720/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn 2012 (eds.), Cat. No. I.14.2 and Pl. I.14.2; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 10: 2; Wołoszyn 2012, Fig 7: 2; Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013;

F. Fig. XII: 4a-b.

No. 5. Seal

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Sub-circular shape; very clear imprint on the obverse and reverse; on the reverse, there is a missing fragment in the form of a hole, which damaged one of the letters, causing it to become illegible; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. David, full-length figure, wearing a distinctive crown, head probably in a beaded halo; his right hand raised in blessing, holding a scroll of Psalms in his left hand; the inscription on the scroll is illegible but it can be seen that there may have originally been letters there; on the saint's right side, faintly visible letters in 3 lines: Δ|Ⱥ|Вы|; on the saint's left side, faintly visible letters in 2 lines: Δ|Ь; all in a beaded border;
Rev.: inscription in 6 lines:
Ѳ
ЌЄѲO(?)
TѠCOΔδ
ΛOД̄Д̄AP
XONTA
C(?)OИA
all probably in a beaded border;
attribution: Prince David Igorevich; stamp 28;
dimensions: diameter – 22.2 x 23.1 mm; weight: 10.1 g;

D. MT, Inv. No. MT/1675/2/A;

E. Lübke, Wołoszyn 2012, Fig. 7: 2; Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – left-hand column, seal first from bottom (before conservation), Fig. 8: 2; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – left-hand column, seal first from bottom (before conservation); Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013; Wołoszyn 2013a, Fig. 12: 2;

F. Fig. XII: 5a-b.

No. 6. Seal

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Sub-circular shape;
Obv.: St. John, half-length figure, long hair, long beard, his head in a beaded halo; right hand raised in blessing, holding a cross of martyrdom in his left hand; on the saint's right side, visible letters:
I|Ѡ
on the saint's left side, visible letter:
Ⱥ
all in a beaded border;

Rev.: inscription in 3 lines:
+ΔБ
NЂCΛ
[.]BO
all in a beaded border.
attribution: Prince Yaroslav-John Sviatopolkovich;
dimensions: diameter – 25.7 x 26.1 mm; weight: 10.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1806/11/A;

E. Lübke, Wołoszyn 2012, Ryc. 7: 1; Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 8: 1; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 10: 1; Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024b, Table 1, Cat. No. 2, Fig. 1: c: 2; Wołoszyn 2013a, Fig. 12: 1;

F. Fig. XII: 6a-b.

No. 7. Seal

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage: cracks, missing fragments, especially on the reverse where there is a noticeable indentation likely caused by tearing off the thread; the stamp was not centrally struck on the disc, resulting in, among other things, part of the inscription on the reverse not being imprinted; thread channel preserved at 11/12-5/6 o'clock position;
Obv.: saint, full-length figure; head in a halo; right hand raised (holding a spear?), left hand lowered (holding a shield?); the letters that should be on the right and left side of the saint are illegible; all surrounded by a border, around which an additional row of dots is visible;
Rev.: fragment of an inscription in 2 lines, third line did not fit on the disc:
ⵜ+ⴷⴱ
ⲚⲦⴱⲥ[.]
[...]
all in a border, around which an additional row of dots is visible;
attribution: Prince Mstislav Vladymirovich (?);
dimensions: diameter – 17.4 x 18.2 mm; weight: 5.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1793/3/A;

E. Wołoszyn, Nosek, Stępiński, Rafalska-Łasocha, Łasocha, Bielańska 2015, 131, Fig. 4, Table 1, No. 2;

F. Fig. XII: 7a-b.

No. 8. Seal

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Circular shape; the disc prepared for the seal was too small, causing the stamp not to be fully impressed; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. John, half-length figure, his head in a halo, long hair, long beard; right hand raised in blessing; left hand holding a scroll; the garment additionally decorated with dots; on the saint's right side, visible letters:
И(?)|O|B
on the saint's left side, visible letters:
A|N|O
all in a border;
Rev.: Archangel Michael, half-length figure, curly hair, his head in a halo; holding a spear in his right hand, with a globe in his left (not visible) hand; on the saint's left side, visible letters:
[X](?)|A
all in a border.
attribution: Sviatoslav Rostislavich (?);
dimensions: diameter – 20.7 x 21.2 mm; weight: 9.5 g;

D. MT, Inv. No. MT/1675/7/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – right-hand column, seal first from top (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – right-hand column, seal first from top (before conservation);

F. Fig. XII: 8a-b.

No. 9. Seal

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Sub-oval shape; traces of surface damage in the form of missing fragments, which probably occurred due to tearing off the thread; the disc prepared for the seal was too small, causing the stamp not to be fully impressed, resulting in some of the inscription on the obverse not being imprinted, with some letters missing; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; his head in a beaded halo; hands folded in prayer; on the saint's right side, visible letters:
[.]|Ɑ-mirror image|[.]|ⱏⱉ|ⱪ
on the saint's left side, visible letters:
ⱃⱭ|ⱪH|ⱑH
all originally in a beaded border, whose traces are visible in places;
Rev.: Archangel Michael, full-length figure, his head in a beaded halo; his right hand holding a spear, in his left hand a globe with the cross emblem is visible;
on the saint's left side, visible letters:
ⱓ|ⰾ|ⱨ|ⱑ
all originally in a beaded border, whose traces are visible in places.
attribution: Prince Rurik Rostislavich;
dimensions: diameter – 15.3 x 17.1 mm; weight: 4.4 g;

D. MT, Inv. No. MT/1350/3/A;

E. Lübke, Wołoszyn 2012, Fig. 7: 5; Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 8: 5; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 10: 5; Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013; Wołoszyn 2013a, Fig. 12: 5;

F. Fig. XII: 9a-b.

No. 10. Seal

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage in the form of missing fragments, which likely resulted from tearing off the thread and also from significant wear, especially on the obverse; the disc prepared for the seal was too small, causing the stamp not to be fully impressed; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; his head in a beaded halo; hands probably folded in prayer; on the saint's right side, visible letters:
O|Ɑ-mirror image|Ɽⱏ[.]|ⱪ
on the saint's left side, visible letters:
ⱃⱭ|ⱪH|ⱑ[.]
all in a beaded border;
Rev.: Archangel Michael, full-length figure, his head in a beaded halo; his right hand holding a spear ending in a trefoil finial, in his left hand a globe with the cross emblem is visible; on the saint's right side, barely visible letter:
Ⱁ
on the saint's left side, visible letters:
ⱓ|ⰾ|H|ⱑ
all in a beaded border;
attribution: Prince Rurik Rostislavich;
dimensions: diameter – 16.0 x 18.0 mm; weight: 5.9 g;

D. MT, Inv. No. MT/1563/A;
E. Lübke, Wołoszyn 2012, Fig. 7: 4; Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 8: 4; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 10: 4; Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013; Wołoszyn 2013a, Fig. 12: 4;
F. Fig. XII: 10a-b.

No. 11. Seal

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Seal; lead; after conservation;
C. Oval shape; traces of surface damage in the form of missing fragments, which likely resulted from tearing off the thread and also from significant wear, especially on the obverse; the disc prepared for the seal was too small, causing the stamp not to be fully impressed, resulting in some of the inscription on the obverse not being imprinted, with some letters missing; in the upper part of the seal, a small hole pierced through is visible; the disc in the upper part likely bears traces of cutting with a sharp tool; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; his head in a beaded halo; hands probably folded in prayer; on the saint's right side, visible letters:
[.]|ⱥ-mirror image|ⰳ|ⰻⱉ|ⰵ
on the saint's left side, visible letters:
ⰱⱥ|ⰵ[.]|ⰾ[.]
all in a beaded border;
Rev.: Archangel Michael, full-length figure, his head in a beaded halo; his right hand holding a spear ending in a trefoil finial, in his left hand a globe with the cross emblem is visible; on the saint's right side, barely visible letter:
ⱥ
all in a beaded border;
attribution: Prince Rurik Rostislavich;
dimensions: diameter – 18.2 x 19.3 mm; weight: 6.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1675/3/A;
E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – middle column, seal second from bottom (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – middle column, seal second from bottom (before conservation); Wołoszyn 2013a, Fig. 12: 4; Wołoszyn, Nosek, Stępiński, Rafalska-Łasocha, Łasocha, Bielańska 2015, 131-132, Fig. 5, Table 1;
F. Fig. XII: 11a-b.

No. 12. Seal

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Seal; lead; after conservation;
C. Oval shape; significant traces of surface damage; the disc prepared for the seal was too small, causing the stamp not to be fully impressed, resulting in some of the inscription on the obverse not being imprinted, with some letters missing; in the lower part of the seal, a small hole pierced through is visible; thread channel preserved at 12-6/7 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; his head in a beaded halo; hands probably folded in prayer; on the saint's right side, visible letters:
[.]|ⱥ-mirror image|ⰳ|ⰻⱉ|ⰵ
On the saint's left side, visible letters:
ⰱⱥ|ⰵⰻ|ⰾ[.]
All in a beaded border;
Rev.: Archangel Michael, full-length figure, his head in a beaded halo; his right hand holding a spear ending in a trefoil finial, in his left hand, a globe, probably with the cross emblem, is visible; on the saint's left side, barely visible letters:
Ⱃⰿ|ⰻ|[ⰾ]
all originally in a beaded border, whose traces are visible in places;
attribution: Prince Rurik Rostislavich;
dimensions: diameter – 19.9 x 20.5 mm; weight: 7.9 g;

D. MT, Inv. No. MT/1589/2/A;
E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – left-hand column, seal second from bottom (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – left-hand column, seal second from bottom (before conservation);
F. Fig. XII: 12a-b.

No. 13. Seal

A. Czermno; donated by an anonymous donor in 2015;
B. Seal; lead; after conservation;
C. Oval shape; traces of surface damage in the form of missing fragments, which likely occurred due to tearing off the thread, as well as traces of heavy wear/scuffing; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; his head in a beaded halo; hands probably folded in prayer; on the saint's right side, visible letters:
[.]|Ⱑ-mirror image|Г|[.]Ѡ|[.]
on the saint's left side, visible letters:
Ɑⱑ|ⵖH|Ⱆ[.]
all originally in a beaded border, whose traces are visible in places;
Rev.: Archangel Michael, full-length figure; his head in a beaded halo; his right hand holding a spear ending in a trefoil finial, in his left hand, a globe, probably originally with the cross emblem, is visible; on the saint's right side visible letter:
Ⱑ
on the saint's left side, letters are not visible; all originally in a beaded border, whose traces are visible in places;
attribution: Prince Rurik Rostislavich;
dimensions: diameter – 20.3 x 22.6 mm; weight: 6.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1912/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 13a-b.

No. 14. Seal

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Seal; lead; after conservation;
C. Oval shape; strong traces of surface damage, especially wear/scuffing, as well as a fragment of the disc missing; thread channel probably preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; his head in a beaded halo; his right hand raised in blessing, holding a book/Bible in his left hand; the garment rendered very carefully; also visible is a sort of sash; the letters on the right side of the saint are not legible; on the saint's left side, visible letters:
Ɑⱑ|ⵖ[.]|[..]
all originally in a beaded border, whose traces are visible in places;
Rev.: Archangel Michael, full-length figure (also visible are fragments of legs and feet protruding from under the garment); his head in a beaded halo; his right hand is probably holding a spear, in his left hand a barely visible globe, probably with the cross emblem; the garment rendered very carefully, additionally decorated with dots; on the saint's left side, letters are not visible; all originally in a beaded border, whose traces are visible in places;
attribution: Prince Rurik Rostislavich;
dimensions: diameter – 20.6 x 23.7 mm; weight: 5.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1675/1/A;
E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – middle column, seal third from bottom (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – middle column, seal third from bottom (before conservation);
F. Fig. XII: 14a-b.

No. 15. Seal

A. Czermno; collection of finds recovered from local community in 2011;
B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage in the form of considerable fragments missing, which likely occurred due to tearing off the thread as well as significant wear, additionally, there is a trace, likely from an incision; thread channel probably preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. Basil (?), full-length figure; his head in a beaded halo; illegible letters;
Rev.: Archangel Michael, full-length figure; his head in a beaded halo; his right hand is probably holding a spear, in his left hand a globe, probably with the cross emblem illegible letters;
attribution: Prince Rurik Rostislavich (?);
dimensions: diameter – 19.6 x 20.5 mm; weight: 5.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1704/45/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XII: 15a-b.

No. 16. Seal

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage in the form of small missing fragments and significant wear, visible especially on the obverse, which caused some letters to be illegible; thread channel preserved at 12/1-6/5 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; head probably in a beaded halo; long beard; hands folded on his chest; on the saint's right side, visible letters:
Ⱃ|Ⱑ|Ⱄ|Ⱨ
on the saint's left side, visible letters:
[.]|[.]|[.]|**Ⱄ**
all originally in a beaded border, whose traces are visible in places;
Rev.: St. Pantaleon, full-length figure; his head probably in a beaded halo; holding unidentified objects in his hands; on the saint's right side, visible letter:
Ⱂ|Ⱑ|Ⱀ|Ⱅ|Ⱑ
on the saint's left side, visible letters:
Ⱆ | Ⱏ | Ⱨ | Ⱞ | Ⱁ | [.]
all originally in a beaded border, whose traces are visible in places;
attribution: Prince Viacheslav Vladimirovich (??);
dimensions: diameter – 16.9 x 18.4 mm; weight: 5.7 g;

D. MT, Inv. No. MT/1526/2/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – left-hand column, seal first from top (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – left-hand column, seal first from top (before conservation);

F. Fig. XII: 16a-b.

No. 17. Seal

A. Czermno; donated by an anonymous donor in 2015;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Sub-circular shape; traces of surface damage, probably due to significant wear; thread channel preserved at 12-7 o'clock position;
Obv.: St. Demetrios, two-thirds length figure; head in a border; holding a spear in his right hand; left hand holding a shield; on the saint's right side, visible letters:
|**Ⱔ**|**Ⱨ**|**Ⱞ**|**Ⱨ**
on the saint's left side, visible letter:
[.]|[.]|**Ⱨ**|; all in a beaded border whose traces are barely visible;
Rev.: princely emblem;
attribution: Prince Vladimir-Dmitri Davidovich (?);
dimensions: diameter – 20.2 x 21.1 mm; weight: 12.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1912/12/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XII: 17a-b.

No. 18. Seal

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage in the form of small missing fragments, which likely resulted from tearing off the thread; thread channel preserved at 12/1-6 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; his head in a halo; right hand raised in blessing, left hand holding a scroll; on the saint's right side, visible letters:
ⷭ|Г|H|O|ⷮ|O|
on the saint's left side, visible letters:
Ⲃ|ⷭ|ⷮ|H|Λ|[.]|
Rev.: St. Symeon the Stylite; his head in a halo; on the saint's right side, visible letters:
ⷭ|Г|H|O|ⷮ|O|
on the saint's left side, visible letters:
ⷮ|ⷺ|Ⲙ|Ь|O|Ⲛ(?)
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 21.4 x 22.2 mm; weight: 9.9 g;

D. MT, Inv. No. MT/1675/4/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – middle column, seal first from top (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – middle column, seal first from top (before conservation);

F. Fig. XII: 18a-b.

No. 19. Seal

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage in the form of small missing fragments, which likely resulted from tearing off the thread; thread channel preserved at 12/1-7 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; his head in a halo; right hand raised in blessing, left hand holding a scroll; on the saint's right side, barely visible letters:
ⷭ|Г|H|O|ⷮ|[.]
on the saint's left side visible letters:
Ⲃ|ⷭ|ⷮ|H|Λ|[.]
Rev.: St. Symeon the Stylite; his head in a halo; on the saint's right side, barely visible letters:
ⷭ|Г|H|O|ⷮ|[.]
on the saint's left side, barely visible letters:
ⷮ|ⷺ|Ⲙ|Ь|O|[.]
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 19.1 x 21.0 mm; weight: 4.7 g;

D. MT, Inv. No. MT/1675/8/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – left-hand column, seal third from top (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – left-hand column, seal third from top (before conservation); Wołoszyn, Nosek, Stępiński, Rafalska-Łasocha, Łasocha, Bielańska 2015, 131, Fig. 3, Table 1, No. 1;

F. Fig. XII: 19a-b.

No. 20. Seal

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage in the form of small missing fragments, as well as traces of surface wear; the disc prepared for the seal was too small, causing the stamp not to be fully impressed; thread channel preserved at 11-6/5 o'clock position;
Obv.: St. Basil, three-quarter length figure; his head in a halo; right hand raised in blessing, left hand holding a scroll; on the saint's right side, barely visible letters:
ⷭ|Г|H|O|[.]|[.]

on the saint's left side, visible letters:
Ѕ|ⷭ|ⷪ|Н|ⷡ| [.]
Rev.: St. Symeon the Stylite; his head in a halo; on the saint's right side, barely visible letters:
ⷭ|Г|Н|О|ⷪ|[.]
on the saint's left side, barely visible letters:
ⷪ|ⷺ|ⷿ|Ь|[.]|[.]
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 19.0 x 19.6 mm; weight: 6.1 g;

D. MT, Inv. No. MT/1675/6/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – right-hand column, seal second from top (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – right-hand column, seal second from top (before conservation);

F. Fig. XII: 20a-b.

No. 21. Seal

A. Czermno; donated by an anonymous donor in 2015;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage in the form of missing fragments resulting from tearing off the thread; thread channel preserved at 11/12-6 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; his head in a halo; right hand raised in blessing, left hand holding a scroll; on the saint's right side, visible letters:
ⷭ|Г|Н|О|ⷪ|[.]
on the saint's left side, visible letters:
Ѕ|ⷭ|ⷪ|Н|[.]|[.]
Rev.: St. Symeon the Stylite; his head in a halo; on the saint's right side, visible letters:
ⷭ | Г | Н | О | [.] | [.]
on the saint's left side, visible letters:
ⷪ|ⷺ|ⷿ|Ь|[.]|[.]
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 16.8 x 19.9 mm; weight: 5.4 g;

D. MT, Inv. No. MT/1912/5/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XII: 21a-b.

No. 22. Seal

A. Czermno; collection of finds recovered from local community in 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage, mainly a large fragment of the disc is missing, probably cut off; thread channel probably preserved at 12/1-6 o'clock position;
Obv.: St. Basil, full-length figure; his head in a halo; right hand raised in blessing, left hand holding a scroll; on the saint's right side, visible letters:
[.]|[.]|[.]|**О|ⷪ**|[.]
on the saint's left side, visible letters:
|**ⷭ|ⷪ|Н**|[.]|[.]
Rev.: St. Symeon the Stylite; his head in a halo; on the saint's right side, visible letters:
[.]|**Г|Н|О**[.]|[.]
on the saint's left side, visible letters:
[.]|[.]|**ⷿ|Ь|О**|[.]
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 13.2 x 17.8 mm; weight: 4.3 g;

D. MT, Inv. No. MT/1704/46/A;

E. Wołoszyn, Nosek, Stępiński, Rafalska-Łasocha, Łasocha, Bielańska 2015, 133, Fig. 6, Table 1, No. 8;

F. Fig. XII: 22a-b.

No. 23. Seal

A. Czermno; donated by an anonymous donor in 2015;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Sub-oval shape; traces of surface damage, a larger fragment of the disc missing;
Obv.: unidentified saint (St. Basil [?]);
Rev.: unidentified saint (St. Symeon [?]); his head in a halo; on the saint's left side, barely visible letters:
Ϲ|Ꞓ|Ϻ|
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 13.1 x 19.0 mm; weight: 4.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1912/3/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XII: 23a-b.

No. 24. Seal

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage probably due to tearing off the thread; on the obverse, the stamp was not centrally struck on the disc; thread channel probably preserved at 11-6/5 o'clock position;
Obv.: unidentified saint, half-length figure; head probably in a halo, of which barely visible traces are left; on the saint's right side, illegible letters apart from one:
A
Rev.: inscription in 4 lines (originally perhaps in 5 or even 6 [?]):
ΦPAΓ
PAΦAC
C(?)TЧC
C(?)TЧC(?)
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 21.7 x 23.7 mm; weight: 8.4 g;

D. MT, Inv. No. MT/1675/5/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – middle column, seal second from top (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – middle column, seal second from top (before conservation);

F. Fig. XII: 24a-b.

No. 25. Seal

A. Czermno; donated by an anonymous donor in 2015;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Sub-circular shape; traces of surface damage which probably occurred due to tearing off the thread and significant wear; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: unidentified saint, half-length figure; head probably in a beaded border, faintly visible traces of which are left; holding a (barely visible) cross of martyrdom in his left hand; on the saint's right side, traces of illegible letters; all in a beaded border;
Rev.: unspecified princely emblem (?); all probably in a beaded border;
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 21.6 x 23.9 mm; weight: 10.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1912/11/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XII: 25a-b.

No. 26. Seal

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Sub-rectangular shape; traces of surface damage, probably due to significant wear; visible clear traces of trimming, indicating that the disk prepared for the seal was originally larger; thread channel preserved at 12-6 o'clock position;
Obv.: head of an unspecified saint in a border; visible traces of border;
Rev.: head of an unspecified saint in a border; visible traces of border;
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 12.8 x 13.3 mm; weight: 4.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1244/2/A;
E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – right-hand column, seal first from bottom (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – right-hand column, seal first from bottom (before conservation);
F. Fig. XII: 26a-b.

No. 27. Seal

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Seal; lead; after conservation;
C. Originally sub-oval shape; seal is bent; traces of surface damage which probably occurred due to tearing off the thread; thread channel preserved at 11/12-6 o'clock position;
Obv.: unspecified saint, two-thirds length figure; head in a dotted border; all in a beaded border; on the saint's right side, visible letter: **Α**;
Rev.: figure of an unspecified saint (illegible to due to the bending of the seal); on the saint's left side, visible letters: **Α**|**Γ**|; visible traces of a beaded border;
attribution: unrecognised;
dimensions: difficult to determine due to the bending of the seal, reconstructed diameter – approx. 14.5 x 15.0 mm; weight: 4.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1435/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 27a-b.

No. 28. Seal

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Seal; lead; after conservation;
C. Sub-circular shape; traces of surface damage probably partially due to tearing off the thread, as well as significant wear; additionally, visible traces of shallow incisions; thread channel preserved at 12-7/6 o'clock position;
Obv.: unspecified saint, two-thirds length figure;
Rev.: unspecified saint (St. John [?]), two-thirds length figure; on the saint's left side, traces of barely legible letters: A|H|O (?);
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 18.2 x 18.4 mm; weight: 7.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1823/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 28a-b.

No. 29. Seal

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Seal; lead; after conservation;
C. Originally sub-circular shape; approximately half of the seal is preserved; visible traces of cutting with a sharp tool; thread channel not preserved; it was probably at 12-6 o'clock position;
Obv.: St. John (?), two-thirds length figure; head in a border; right hand raised in blessing, probably holding a cross of martyrdom in his left hand; on the saint's right side, visible letters: |**Ο**|**Κ**|
Rev.: unspecified saint, two-thirds length figure; head in a border; on the saint's left side, traces of illegible letters;
attribution: unrecognised;

dimensions: diameter – 12.2 x 18.6 mm; weight: 3.5 g;

D. MT, Inv. No. MT/1840/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XII: 29a-b.

No. 30. Seal

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Originally sub-circular shape, currently sub-rectangular; visible traces of cutting with a sharp tool; surface significantly damaged, worn-off; thread channel was probably at 12-6 o'clock position;
Obv.: figure of an unspecified saint; head in a border, a small cross visible on the saint's left side; on the saint's left side, traces of illegible letters;
Rev.: figure of an unspecified saint;
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 15.1 x 19.1 mm; weight: 4.5 g;

D. MT, Inv. No. MT/1708/4/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XII: 30a-b.

No. 31. Seal

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; surface partly damaged, especially along the edge; thread channel was at 12-6 o'clock position;
Obv.: figure of an unspecified saint (St. John [?]); head in a beaded border; on the saint's right side, visible letters: **A** – mirror image |**N** – mirror image **O (?)**; on the saint's left side, traces of illegible letters; all in a beaded border;
Rev.: figure of an unspecified saint; head in a beaded border; on the saint's right and left side, traces of illegible letters;
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 17.5 x 20.3 mm; weight: 8.4 g;

D. MT, Inv. No. MT/1452/2/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Fig. 7: 1 – left-hand column, seal second from top (before conservation); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Fig. 9: 1 – left-hand column, seal second from top (before conservation);

F. Fig. XII: 31a-b.

No. 32. Seal

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; surface significantly damaged, uneven, perhaps due to the effects of high temperature; thread channel was at 12/1-7 o'clock position;
Obv.: figure of an unspecified saint; head in a beaded border; on the saint's right side, visible letter: **N**(?);
Rev.: illegible; perhaps originally bearing an inscription; all probably in a beaded border whose traces are currently visible;
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 27.1 x 28.8 mm; weight: 5.1 g;

D. MT, Inv. No. MT/1467/2/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XII: 32a-b.

No. 33. Seal

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Seal; lead; after conservation;

C. Oval shape; traces of surface damage probably partially due to tearing off the thread; the disc prepared for the seal was too small, causing the stamp not to be fully impressed, thread channel was at 12-6 o'clock position;
Obv.: figure of an unspecified saint; head probably in a beaded border; on the saint's right side, visible letter: Α; all probably in a beaded border;
Rev.: figure of an unspecified saint; head in a border; an illegible letter on the saint's right side: all probably in a beaded border;
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 14.5 x 19.4 mm; weight: 5.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1452/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 33a-b.

No. 34. Seal

A. Czermno; donated by an anonymous donor in 2015;
B. Seal; lead; after conservation;
C. Sub-oval shape; surface significantly damaged, uneven, perhaps due to the effects of high temperature; fragment of the disc missing as well; thread channel was at 12-6 o'clock position;
Obv.: faint figure of an unspecified saint; all probably in a beaded border;
Rev.: faint figure of an unspecified saint;
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 18.4 x 19.6 mm; weight: 5.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1912/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 34a-b.

No. 35. Seal

A. Czermno, site 2; verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012;
B. Seal; lead; after conservation;
C. Sub-oval shape; surface significantly damaged, uneven, perhaps due to the effects of high temperature; fragment of the disc also missing; thread channel was at 12-6 o'clock position;
Obv.: faint figure of an unspecified saint; all probably in a beaded border;
Rev.: faint figure of an unspecified saint;
attribution: unrecognised;
dimensions: diameter – 15.9 x 17.6 mm; weight: 3.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1894/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 35a-b.

No. 36. Seal blank

A. Czermno; donated by an anonymous donor in 2015;
B. Seal blank; lead; after conservation;
C. Sub-circular shape; traces of damage and missing fragments; thread channel visible;
dimensions: diameter – 28.0 x 29.0 mm; weight: 15.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1912/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 36a-b.

No. 37. Seal blank (?)

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Seal blank (?); lead; after conservation;
C. Oval shape; visible indentation on one side, while on the other, traces of unspecified imprints; no thread channel;
dimensions: diameter – 15.0 x 21.5 mm; weight: 9.9 g;

D. MT, Inv. No. MT/1626/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 37a-b.

No. 38. Seal blank (?)
A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Seal blank (?); lead; after conservation;
C. Oval shape; surface damaged, uneven; no thread channel;
dimensions: diameter – 13.1 x 15.6 mm; weight: 2.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1626/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 38a-b.

No. 39. Seal blank (?)
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Seal blank (?); lead; after conservation;
C. Oval shape; traces of surface and edge damage; no thread channel;
dimensions: diameter – 15.8 x 17.6 mm; weight: 4.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1826/12/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 39a-b.

No. 40. Die/matrix/stamp
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Die/matrix/stamp; unidentified copper alloy; after conservation;
C. Elongated shape in the form of a marquise "jewellery term"; visible negative with a mark in the form of a vertical line ending at the top in a kind of arrow, with additional depressions visible on the right and left sides creating a kind of "wings"; the object on the reverse side has a small loop for attachment (?);
dimensions: length – 35.0 mm; width – 17.5 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1679/183/A;
D. Unpublished;
E. Fig. XII: 40.

No. 41. Die/matrix/stamp
A. Czermno, site 2; verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012;
B. Die/matrix/stamp; unidentified copper alloy; after conservation;
C. In the form of an oval-shaped disc with a handle; on the disc, a negative imprint with an unspecified mark is visible; the handle has a horizontal hole;
dimensions: disc diameter – 15.2 x 16.5 mm; height – 30.5 mm;
E. MT, Inv. No. MT/1894/3/A;
F. Unpublished;
G. Fig. XII: 41.

No. 42. Die/matrix/stamp
A. Czermno, site 2; verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012;
B. Die/matrix/stamp; unidentified copper alloy; after conservation;
C. Circular shape, trapezoidal in profile; visible negative with an image of an animal with a raised tail (griffin [?] / lion [?]);
dimensions: diameter – 14.4 x 14.4 mm; height – 14.0 mm;
D. MT, Inv. No. MT/1894/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XII: 42.

Iwona Florkiewicz

UWAGI NA TEMAT MATERIAŁU SFRAGISTYCZNEGO

WPROWADZENIE

Z kompleksu osadniczego w Czermnie (stanowiska 1-3) pochodzi 35 pieczęci: całych lub zachowanych fragmentarycznie[1]. Tylko w przypadku części z nich udało się ustalić emitenta.

Spośród wspomnianych 35 zabytków piętnaście egzemplarzy odkryto w trakcie badań zrealizowanych w latach 2010-2011 (zabytki nr 3-4, 6-8, 14, 16, 26-33). Z jednym wyjątkiem (zabytek nr 30)[2] dla pieczęci tych mamy szczegółowe dane o lokalizacji miejsca ich odkrycia. W obrębie stanowiska 1 zlokalizowano pięć egzemplarzy (zabytki nr 4, 6, 14, 28-29), z czego jeden odkryto w fosie u podnóża grodziska (zabytek nr 4), a pozostałych pięć w obrębie majdanu (zabytki nr 6, 14, 28-30). Na terenie stanowiska 2 odkryto 6 egzemplarzy (zabytki nr 8, 16, 27, 31-33). Na tym samym stanowisku podczas weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych w 2012 r. przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Zamościu zarejestrowano jeszcze jedną pieczęć (zabytek nr 35). Z kolei w obrębie stanowiska 3 odkryto trzy egzemplarze (zabytki nr 3, 7, 26).

Dla pozostałych zabytków staroruskiej sfragistyki z Czermna (zabytki nr 1-2, 5, 9-13, 15, 17-25, 34) nie posiadamy dokładnych danych o miejscu ich znalezienia[3]. Wiemy jedynie, że trafiły one do muzeum w Tomaszowie jako dary[4] lub też odzyskano je od mieszkańców okolicznych wiosek.

W materiale sfragistycznym z Czermna mamy do czynienia z bardzo zróżnicowanymi zabytkami. Na niektórych pieczęciach widzimy nie tylko przedstawienia świętych, ale również napisy (zarówno tzw. dziękczynne, jak i imiona władców), które pozwalają na stosunkowo pewną identyfikację emitenta. Jednak większość zabytków posiada wyłącznie wyobrażenia świętych a imiona władców – nawet jeśli pierwotnie znajdowały się na stemplach, którymi wybijano pieczęci – obecnie albo są nieczytelne albo nie zmieściły się na zbyt małym krążku. Wiele egzemplarzy jest jednak nieczytelnych przede wszystkim ze względu na zły stan zachowania pieczęci, który wynika z uszkodzenia jeszcze w trakcie ich użytkowania[5] albo też jest skutkiem utleniania się ołowiu. Czynniki te mają rzecz jasna ogromny wpływ na możliwość odczytania napisów i przyporządkowania danej pieczęci konkretnemu władcy. Wszystkie pieczęci zostały odczyszczone i zakonserwowane co w dużej mierze jest zasługą Elżbiety Nosek (o samej metodzie zob. Wołoszyn, Nosek, Stępiński, Rafalska-Łasocha, Łasocha, Bielańska 2015).

[1] W niniejszym artykule przedstawiono pieczęci, inna grupa zabytków staroruskiej sfragistyki z Czermna, czyli tzw. plomby typu drohiczyńskiego zostały przedstawione w osobnej publikacji, por. Florkiewicz, Jusupović, Musin 2020.

[2] Pieczęć została zlokalizowana w obrębie tzw. śmietnika, który znajdował się na majdanie grodziska; o samych badaniach z lat 2010-2011 por. Bagińska, Chudzińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn 2023.

[3] Co oznacza, że ponad połowa pieczęci nie posiada dokładnej lokalizacji.

[4] Artura Troncika albo anonimowych darczyńców.

[5] Dotyczy to uszkodzeń powstałych np. na skutek oderwania pieczęci od dokumentu, co skutkowało niekiedy ich przełamaniem lub odłamaniem fragmentu. Rejestrujemy również ślady np. działania wysokiej temperatury co mogło by sugerować, iż pieczęci zostały uszkodzone np. podczas pożaru lub innych podobnych wydarzeń (np. zabytki nr 4, 32-35).

Przełomowymi w badaniach nad ruskimi pieczęciami są publikacje Nikołaja Pietrowicza Lichaczowa (Николай Петрович Лихачёв [1862-1936]). Badacz ten doszedł do wniosku, że wyobrażenia świętych na pieczęciach władców Rusi odnoszą się do imienia chrzestnego księcia/emitenta oraz jego ojca (a więc do imienia i otczestwa emitenta; por. Lihačev 1928; 1930). Koncepcję tę rozwinął w późniejszym czasie Walentin Ławrientowicz Janin (Валентин Лаврентьевич Янин [1929-2020]), który wskazywał też na ograniczenia w studiach nad ruską sfragistyką: 1. nie są nam znane imiona wszystkich panujących książąt czy to w Nowogrodzie, czy poza nim; 2. w przypadku niektórych książąt nie są znane ich imiona chrzestne; 3. ogromna ilość przedstawicieli dynastii Rurykowiczów powoduje, iż poszczególne kombinacje przedstawień mogą być przypisane kilku książętom (por. Janin 1970, 88 i n.; o historii badań nad ruską sfragistyką zob. Gajdukov, Janin 2006).

Studia nad pieczęciami były kontynuowane w późniejszym czasie m.in. przez Piotra Gajdukowa (Пётр Григорьевич Гайдуков) i polegały przede wszystkim na porządkowaniu nowego materiału (Janin, Gajdukov 1998, por. np. Gajdukov, Janin 2004; 2007; Janin, Gajdukov 2002). Należy podkreślić, iż studia te koncentrowały się przede wszystkim na analizie materiału z Nowogrodu. Analogiczne zabytki z Białorusi czy z terenu Ukrainy są mniej dokładnie zbadane, choć i tutaj notujemy znaczny progres (por. np. prace Oleksandra Alfiorowa czy Dymitra Huleckiego).

Nie wszyscy badacze bezwarunkowo zgadzają się na metodę atrybucji pieczęci zaproponowaną przez Lichaczowa i rozwiniętą w nauce ZSRR (por. Dąbrowski 2008, 36)[6]. Niemniej jednak podstawą zarówno datowania pieczęci, jak i przypisywania ich konkretnym władcom jest – opublikowany przed pół wiekiem – katalog Walentina Janina (Janin 1970). Również prezentując materiał z Czermna bazowano na tej publikacji i zaproponowanej tam metodzie identyfikacji emitentów.

ANALIZA MATERIAŁU SFRAGISTYCZNEGO

Opisywane tu pieczęci pochodzą z XI-XII w. Ich prezentację warto poprzedzić kilkoma bardziej ogólnymi uwagami.

Znaleziska zostaną przedstawione w kolejności chronologicznej (poczynając od najstarszych). Należy dodać, że niestety nie ma możliwości bardziej precyzyjnego datowania pieczęci niż na okres panowania emitenta[7]. W przypadku nieczytelnych wyobrażeń ze względu na wyraźną obecność aureoli wokół głowy postaci założono, że na pieczęci przedstawiono świętego. Na pieczęciach widoczne są zarówno litery ruskie zapisane cyrylicą, jak i litery zapisane alfabetem greckim[8]. Waga pieczęci z Czermna jest bardzo zróżnicowana. Należy wziąć pod uwagę fakt, że część z nich jest zachowana fragmentarycznie – noszą one ślady poważnego uszkodzenia[9]. Zapewne pierwotna waga większości opisywanych tu zabytków była nieco większa.

Pieczęć Jaropełka-Piotra Izjasławicza (1042/1043 [?] do 1086/1087 [?])

Najwcześniejszym chronologicznie zabytkiem w analizowanym zbiorze wydaje się być pieczęć księcia Jaropełka-Piotra Izjasławicza (zabytek nr 1; Ryc. XII: 1). Dzięki szczegółowym analizom udało się odczytać dodatkową literę na rewersie[10] (por. opis w katalogu).

Z całą pewnością istniało kilka rodzajów matryc do wybijania pieczęci Jaropełka-Piotra Izjasławicza (por. Nečitajlo 2002, 19, Ryc. 1; Gajdukov, Janin 2007, 141-144, Ryc. 3-7; Nečitajlo 2013, 6-8, kat. nr: 7-12; Alf'orov 2012a, zdjęcie na stronie 34 oraz 39). Różnią się one między sobą m.in. sposobem zapisu imienia św. Piotra na awersie czy imion św. Borysa i św. Gleba na rewersie. Ważny jest podział liter, które w przypadku imienia Piotr na awersie znajdują się albo obok siebie, albo jedna pod drugą. W przypadku

[6] Por. Dąbrowski 2008, 36, a także 475 (gdzie ciekawa uwaga na temat praktyki u Rurykowiczów nadawania imienia dziecku według patrona dnia, w którym przyszło ono na świat).

[7] W przypadku Bizancjum wybicie pieczęci można niekiedy określić z dokładnością nawet do jednego dnia (por. Wassiliou-Seibt 2016). Por. też podział chronologiczny pieczęci ruskich w ramach panowania niektórych władców np. w przypadku księcia Mścisława Władymirowicza. Walentin Janin wydzielił osobno pieczęci, które były emitowane w okresie jego panowania w Nowogrodzie (Janin 1970, 184) oraz w okresie późniejszym, kiedy to rządził zarówno Nowogrodem, jak i Kijowem (Janin 1970, 190).

[8] Z tego powodu do odwzorowania napisów widocznych na pieczęciach wykorzystano różnego rodzaju czcionki, tak by jak najbardziej przypominały one oryginał.

[9] Tradycyjnie uznaje się, że zabytki ważące poniżej 10 gramów to plomby, a cięższe to pieczęci. Wydaje się jednak, że kwestię tę należy rozważać indywidualnie, przy czym ważniejszy od wagi krążka ołowianego, na którym został wybity stempel jest rodzaj przedstawienia jaki na nim odciśnięto.

[10] W porównaniu z analizą przedstawioną w artykule dotyczącym pochodzenia ołowiu (Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024b, Tabela 1, kat. nr 3).

pieczęci z Czermna obserwujemy na rewersie zapis imion po lewej stronie św. Borysa i po prawej stronie św. Gleba co jest o tyle wyróżniające, że na większości pieczęci tego typu imię św. Borysa kontynuuje się w strefie pomiędzy świętymi (por. np. Gajdukov, Janin 2007, Tabl. 1: 3-4), jednak nie jest to regułą. Matryce różnią się krojem liter, sposobem zapisu imion (niekiedy pojawia się „znak miękki" w innych wypadkach nie), a także innymi szczegółami jak np. przedstawieniem krzyża na awersie czy przedstawieniem czapek oraz szat świętych na rewersie, jak również dodatkowymi elementami w rodzaju rozetki na rewersie (por. Gajdukov, Janin 2007, Tabl. 2: 6; Nečitajlo 2013, kat. nr 9). Te wszystkie elementy sugerują, iż poszczególne matryce były wykonywane przez różnych rytowników prawdopodobnie w różnym czasie. Niestety aktualnie nie mamy możliwości ustalenia bardziej precyzyjnej chronologii wybicia poszczególnych pieczęci tego władcy.

Należy podkreślić, iż nie znana jest bezpośrednia analogia dla pieczęci z Czermna, to jest taka, która by była wybita identycznym stemplem. Natomiast istnieje bardzo dużo zabytków w podobnym typie, które są znane przede wszystkim z Ukrainy (Janin 1970, 228, kat. nr 354, Tabl. 31: 354 oraz 74: 354; Gajdukov, Janin 2007, 141-144, Tabl. 1: 3-4 oraz 2: 5-7; Nečitajlo 2013, 6-8, kat. nr 7-12; Alf'orov 2012a, 43 i n.). Niestety nie ma pewności ile dokładnie egzemplarzy podobnych pieczęci zostało dotychczas znalezionych ponieważ w literaturze przedmiotu zostały opublikowane wybrane rysunki czy zdjęcia, a nie wszystkie pieczęci, przy czym wyraźnie widać, że powtarzają się one bardzo często bez odnośników do wcześniejszych publikacji[11].

Pieczęci Dawida Igorewicza (1058 [?]-1112)

Kolejnymi chronologicznie zabytkami mogą być pieczęci księcia Dawida Igorewicza (zabytki nr 2-5; Ryc. XII: 2-5), którego panowanie na ziemi włodzimiersko-wołyńskiej rozpoczęło się w 1081 r. co oznacza *terminus post quem* dla wybicia pieczęci tego księcia.

Na awersie pieczęci jest widoczne wyobrażenie św. Dawida, na rewersie napis w języku greckim „+K[ύρι]ε βο[ήδει] τω σω δ[ο]ύλω Δα[βι]δ αρχοντι ȼΡωσίας", a więc „Panie, przyjdź z pomocą twemu słudze Dawidowi Archontowi Rosji" (por. Wołoszyn 2013b, 79).

W przypadku pieczęci Dawida Igorewicza mamy do czynienia z wieloma matrycami służącymi do ich wybijania. W tym przypadku badaczom udało się ustalić kolejność funkcjonowania poszczególnych matryc. Najwcześniejsza była prawdopodobnie matryca typu 26, z której wybite zostały również dwie z pieczęci znalezione w Czermnie (Janin 1970, 20, 171; Janin, Gajdukov 1998, 21 i n., 115; Wołoszyn 2013b, 79). Z Czermna oraz okolic pochodzi aktualnie 5 egzemplarzy pieczęci tego księcia, jednak tylko 2 zostały wybite stemplem typu 26 (zabytki nr 2-3; por. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn 2012, 364, kat. nr I.14: 3, Tabl. I.14: 3)[12].

Druga chronologicznie miałaby być pieczęć wybita stemplem typu 27 (zabytek nr 4; Ryc. XII: 4; por. Janin 1970, 20, 171; por. Wołoszyn 2013b, 81)[13].

Ostatnia chronologicznie jest prawdopodobnie pieczęć wybita stemplem typu 28 (zabytek nr 5; Ryc. XII: 5; por. Janin 1970, 20, 171; por. Wołoszyn 2013b, 81).

Grodem z obszaru dzisiejszej Polski, gdzie – poza Czermnem – odkryto analogiczne pieczęci jest Sąsiadka (Wartołowska 1958; Soloviev 1961; Janin 1970). Pochodzi stąd jeden egzemplarz pieczęci wybity również stemplem typu 26 (Wołoszyn 2013b, 79, Ryc. 31: 5a-5b), a także cztery inne pieczęcie tego władcy wybite stemplami typu 27 (Wołoszyn 2013b, 81, Ryc. 31: 3a-3b) oraz 28 (Wołoszyn 2013b, 81, Ryc. 1a-1b, 2a-2b). Dalsze analogie dla pieczęci Dawida Igorewicza, jakie wybito stemplem nr 26 są znane z obszaru

[11] Gajdukow, Janin część pieczęci publikują np. za Nečitajlo 2002, z kolei Nečitajlo 2013 ewidentnie publikuje pieczęci, które już wcześniej sam opublikował bez odnośników do tych publikacji. Do tego dochodzi problem ze szczegółową lokalizacją znalezisk. Bardzo często mamy informacje bardzo ogólne, jak np. miejsce znalezienia obwód lwowski czy wołyński. Do tego rysunki lub zdjęcia powtarzają się, ale nie zgadza się miejsce znalezienia (jak. np. Gajdukov, Janin 2007, Ryc. 5 i to samo Nečitajlo 2013, kat. nr 7, jednak w pierwszym przypadku miejsce znalezienia jest określone jako obwód lwowski, a w drugim jako kijowski). Z większym lub mniejszym prawdopodobieństwem można przyjąć, że znanych jest ponad 10 analogicznych pieczęci. Jednak liczba ta jest zapewne niewłaściwa. Należy pamiętać również o tzw. czarnej archeologii i pieczęciach, które nie funkcjonują w obiegu naukowym, a których duża ilość pojawia się na stronach aukcyjnych itp. Nie sposób tego śledzić i kontrolować. Zatem podana liczba dotyczy wyłącznie pieczęci, które znajdują się w tzw. obiegu naukowym. W katalogu pieczęci autorstwa Janina z 1970 r. pieczęć o nr 354 ze świętymi Borysem i Glebem oraz nieczytelną jedną ze stron nie posiadała atrybucji. Dokonał jej w 2002 r. Walerij Nieczitajło co potem powtórzyli Gajdukow i Janin w swojej publikacji z 2007 r. Miejsce znalezienia pieczęci oprócz egzemplarza z Czermna, to przede wszystkim dzisiejsza zachodnia Ukraina, okolice Lwowa, obwód wołyński i równieński oraz pojedyncze egzemplarze z obwodu kijowskiego oraz z samego Wyszgorodu.

[12] Pierwsza z pieczęci (zabytek nr 2; Ryc. XII: 2) jest zachowana w całości i posiada bardzo wyraźne przedstawienie świętego na awersie oraz wyraźny napis na rewersie, druga pieczęć (zabytek nr 3; Ryc. XII: 3) jest uszkodzona, a przedstawienie świętego jest bardzo mocno starte.

[13] Również ten zabytek wykazuje ślady uszkodzeń oraz znacznych ubytków (tak na awersie jak i na rewersie).

dzisiejszej Ukrainy: z Włodzimierza Wołyńskiego (Janin, Gajdukov 1998, Tabl. 2: 26 oraz 53: 26-2), z terenu obwodu wołyńskiego (Nečitajlo 2013, kat. nr 63-1) oraz z Krymu (Nečitajlo 2013, kat. nr 63-3).

Analogią dla pieczęci wybitej stemplem 27 jest zabytek zarejestrowany na obszarze obwodu wołyńskiego (Nečitajlo 2013, kat. nr 64-2). Na tym samym obszarze odkryto również pieczęć, która jest analogią dla zabytku z Czermna wybitego stemplem nr 28 (Nečitajlo 2013, kat. nr 65-2).

Pieczęć Jarosława-Jana Światopełkowicza (1070/1072 [?]-1123)

Kolejną prezentowaną tu pieczęcią jest bulla księcia Jarosława-Jana Światopełkowicza (zabytek nr 6, Ryc. XII: 6), księcia wołyńskiego (1100-1118).

Na awersie jest widoczne wyobrażenie św. Jana, na rewersie napis «+ДЬНѢСЛОВО». Nie znane są pieczęci bite z identycznej matrycy w materiałach z Białorusi, Rosji czy Ukrainy.

Problemy ze szczegółową atrybucją bulli tego rodzaju wynikają z faktu, iż z obszaru Rusi są znane liczne pieczęci z inskrypcją «ДЬНѢСЛОВО» na awersie oraz przedstawieniem św. Jana Chrzciciela na rewersie w wielu różnych wariantach. Odmienności dotyczą zarówno sposobu dzielenia słowa «ДЬНѢСЛОВО», zapisu z krzyżem z przodu, powyżej liter lub bez krzyża, jak i przedstawiania św. Jana. Warto wreszcie przypomnieć, że wielu władców z rodu Rurykowiczów nosiło imię Jan jako imię chrzestne.

Z obszaru dzisiejszej Polski są znane jeszcze trzy egzemplarze, które są przypisywane temu władcy, dwa z nich odkryto w Drohiczynie na początku XX w. (Jodkowski 1948, 158-163; Janin 1962, 167, 171, Rys. 1: 3-1; 1970, 185, kat. nr 85-1 and 85-5), jeden pochodzi z Dobużka[14]. Z całą pewnością zostały one wybite innym stemplem. Co ciekawe dzielenie słowa «+ДЬНѢСЛОВО», a także przedstawienie świętego są identyczne, jak na pieczęci z Czermna. Wyraźne różnice widać wyłącznie w kroju liter (zwłaszcza „Д" oraz „Ѣ").

Poza tym zbliżone pieczęci znamy z Białorusi, z Grodna (Jodkowski 1948, 158-163, Ryc. na stronie 159; Janin 1970, 185, kat. nr 85-4) a także z Ukrainy, ze Steblewa: Janin 1962, 167, 171, Rys. 1: 3-2; 1970, 185, kat. nr 85-2) i obwodu czerkaskiego (Nečitajlo 2012, 60; kat. nr 232) oraz Rosji, np. z Nowogrodu (Janin 1962, 167, 171, Ryc. 1: 3-3; 1970, 185, kat. nr 85-3).

Należy podkreślić, iż w katalogu Janina z 1970 r. opisywane tu pieczęci[15] zostały przypisane emisji Jarosława Izjasławicza (zob. Janin 1970, 184 i n., kat. nr 84 oraz 85). W późniejszych publikacjach tego autora przypisano je właśnie Jarosławowi Światopełkowiczowi (zob. Janin, Gajdukov 1998, 40), a z Jarosławem Izjasławiczem łączono zupełnie inne pieczęci (Gajdukov, Janin 2004, 142-143, Ryc. 5). Z kolei Walerij Nieczitajło analogiczne pieczęci (jak ta opisana pod nr 85 u Janina), przypisuje Jaropełkowi Władymirowiczowi (zob. Nečitajlo 2012, 60, kat. nr 232)[16]. Nie rozstrzygniemy tutaj ostatecznie atrybucji pieczęci z Czermna[17] niemniej jednak chronologicznie nadal pozostajemy w tym samym czasie (2. poł. XI - 1. poł. XII w.).

Pieczęć Mścisława Władymirowicza (1076-1132)

Kolejną pieczęcią jest bulla (najpewniej) księcia Mścisława Władymirowicza (zabytek nr 7; Ryc. XII: 7), księcia nowogrodzkiego (1096-1113, 1113-1117) oraz kijowskiego (1125-1132)[18].

Z całą pewnością na rewersie widnieje napis «ДЬНѢСЛОВО» jednak jest on zachowany fragmentarycznie, a jego zapisu, zwłaszcza dzielenia liter możemy się wyłącznie domyślać. Analogiczny zapis jest spotykany na pieczęciach Mścisława Władymirowicza (np. Janin 1970, 184, Tabl. 8: 80-83; Janin, Gajdukov 1998, 123 i n., Tabl. 5: 82a-83a; por. Janin 1962) co w połączeniu z możliwym przedstawieniem św. Fiodora na awersie pozwala z dużym prawdopodobieństwem łączyć bullę z Czermna właśnie z tym władcą (Wołoszyn *et al.* 2015, 133). Należy podkreślić, iż pieczęci z napisem «ДЬНѢСЛОВО» Walentin Janin łączy z okresem panowania Mścisława w Nowogrodzie w latach 1096-1113 (Janin 1970, 184).

[14] Egzemplarz niepublikowany.

[15] Jak również zupełnie inna pieczęć (zarówno awers jak i rewers są innego typu).

[16] Natomiast do emisji Jarosława Światopełkowicza przydziela inne pieczęci z napisem «ДЬНѢСЛОВО»; por. Nečitajlo 2013, 21, kat. nr 69.

[17] Por. rozważania na temat atrybucji pieczęci z napisem «ДЬНѢСЛОВО» Janin 1970, 75-86; zob. też Petrov, Guleckij 2019.

[18] W tym przypadku należy bardzo ostrożnie podchodzić do tej atrybucji. Nie ma całkowitej pewności jaki święty został przedstawiony na rewersie. Niewykluczone, że jest to któryś z tzw. świętych wojowników, z dużym prawdopodobieństwem św. Fiodor. Wskazuje na to podniesiona ku górze prawa ręka (jakby trzymała włócznię) oraz lewa ręka opuszczona (jakby trzymała tarczę). W taki właśnie sposób był przedstawiany wspomniany święty. Należy jednak podkreślić, iż krążek przygotowany pod pieczęć był za mały przez co nie odbił się cały stempel a do tego nie został on wybity centralnie. Dodatkowo powierzchnia pieczęci jest uszkodzona. To wszystko nie pozwala na jednoznaczne rozpoznanie świętego oraz na pełne odczytanie wszystkich napisów.

Uwagę zwraca przede wszystkim krzyż widoczny na początku napisu na rewersie, a także otoczenie go nie tyko obwódką liniową ale – dodatkową – obwódką w formie linii złożonej z punktów. Wśród znanych pieczęci przypisanych temu władcy nie znajdujemy ścisłych analogii dla takich przedstawień. Zatem jest to albo nowa pieczęć tego księcia, albo należy ją przypisać innemu emitentowi. Należy pamiętać, iż przedstawienie św. Fiodora na pieczęciach było wykorzystywane m.in. przez synów Mścisława Władymirowicza (Litvina, Uspenskij 2006, 582).

Z obszaru Polski nie są dotychczas znane analogiczne zabytki[19]. Duża seria zbliżonych pieczęci jest natomiast znana z Nowogrodu, Bełza, Steblewa (obwód kijowski), Kijowa lub jego okolic oraz ogólnie z obszaru Ukrainy bez szczegółowej lokalizacji (Janin 1970, 184; Gajdukov, Janin 2004, 142, Rys. 4; 2007, 148, Tabl. 3: 13; Nečitajlo 2012, 57 i n., kat. nr 217-224).

Pieczęć Światosława-Jana Rościsławicza (1125/1130 [?]-1170)

Kolejnym zabytkiem jest pieczęć (zapewne) Światosława Rościsławicza (zabytek nr 8; Ryc. XII: 8). Był to syn Rościsława Mścisławowicza smoleńskiego, starszy (?) brat Ruryka Rościsławicza, którego pieczęci również są znane z Czermna (zob. niżej; zabytki nr 9-15).

Na awersie został przedstawiony św. Jan Chrzciciel, a na rewersie św. Michał. O ile litery na awersie zachowały się w całości i są łatwo identyfikowalne o tyle te na rewersie są bardzo niewyraźne. Same wyobrażenia świętych są bardzo dobrze zachowane. Pieczęci z analogicznym zestawem świętych zostały opublikowane przez Walentina Janina[20] (Janin 1970, 198 i n., Tabl. 15: 160-162 oraz Tabl. 53; 54: 160-162; por. Janin, Gajdukov 1998, 134 i n., Tabl. 8: 160-162 oraz Tabl. 79: 160/37-41; 80-82: 161/14-162/3). Należy bardzo wyraźnie podkreślić, iż przedstawione tam wyobrażenia świętych znacznie różnią się od wyobrażeń na egzemplarzu z Czermna. Przede wszystkim święci są przedstawieni w pełnej postaci. Nie mamy więc pewności, że prezentowana tu bulla z Czermna została wybita przez Światosława Rościsławicza. Niemniej jednak nie można wykluczyć, iż jest to dotąd nieznany wariant jego pieczęci, bity z innej matrycy[21]. Nie można również wykluczyć tego, iż w rzeczywistości jest to pieczęć innego – nieznanego dotąd z imienia – władcy, którego zestaw imion chrzcielnych jest analogiczny jak w przypadku Światosława Rościsławicza. Pewne podobieństwa w przedstawieniu św. Michała są widoczne np. na pieczęciach Światopełka Izjasławowicza (Nečitaylo 2012, 39 i n., kat. nr 125-131)[22].

Pieczęci Ruryka-Bazylego Rościsławicza (1137/1140 [?]-1211 lub 1215 [?])

Kolejna – stosunkowo liczna – seria pieczęci (siedem egzemplarzy) należy z dużym prawdopodobieństwem do księcia Ruryka Rościsławicza, księcia przemyskiego (ok. 1085-1092; por. zabytki nr 9-15; Ryc. XII: 9-15)[23].

Na awersie pieczęci Ruryka został przedstawiony św. Bazylii, patron księcia, a na rewersie św. Michał, patron ojca księcia, czyli Rościsława Mścisławowicza (Janin 1970, 115; por. Wołoszyn *et al.* 2015, 131-133).

Wśród bull Ruryka z Czermna rejestrujemy egzemplarze z zachowanymi przedstawieniami w bardzo różnym stopniu, od egzemplarzy w stanie idealnym (Ryc. XII: 9-10) po znacznie mniej czytelne (Ryc. XII: 15). Także stopień zachowania krążków ołowianych jest zróżnicowany. Najczęściej są one uszkodzone, zapewne na skutek zrywania bulli z dokumentów co prowadziło do ubytków, niekiedy widoczne jest także znaczne starcie powierzchni (Ryc. XII: 13). W czterech przypadkach krążki przygotowane pod wybicie pieczęci były zbyt małe co spowodowało, iż niektóre partie napisów nie odbiły się (Ryc. XII: 9-12). Część jednej z pieczęci (Ryc. XII: 11) odcięto ostrym narzędziem, do tego niewielki otwór sugeruje, że bulla była np. wtórnie noszona jako wisiorek/zawieszka[24].

[19] Z Gródka pochodzi pieczęć z przedstawieniem prawdopodobnie św. Fiodora na awersie oraz napisem «ДЬНѢСЛОВО» na rewersie, zabytek niepublikowany w trakcie opracowywania.

[20] Uwagi na temat chrzcielnego imienia księcia zob. Janin 1970, 114i n., 125, Tabela. B=W; też Litvina, Uspenskij 2006, 609.

[21] Por. uwagi na temat bardzo dużej liczby pieczęci tego władcy, co być może było skutkiem wzrostu aktywności urzędniczej w okresie jego panowania (Janin, Gajdukov 1998, 44).

[22] W tym przypadku inny jest jednak zestaw imion chrzcielnych księcia (Michał i po ojcu Dymitr).

[23] Należy w tym miejscu podkreślić, iż Ruryk Rościsławicz był wnukiem Mścisława Władymirowicza, którego pieczęci również zostały znalezione w Czermnie (Litvina, Uspenskij 2006, 603; zabytek nr 7; por. wyżej).

[24] Analogiczny otwór widoczny jest również na innej pieczęci (zabytek nr 12). Jednak w tym przypadku nie ma pewności czy otwór powstał na skutek uszkodzenia, czy był intencjonalny.

Przedstawienia świętych – na różnych pieczęciach – wykazują pewne zbieżności (por. np. Ryc. XII: 9 oraz XII: 10, a także XII: 11 oraz XII: 12) jednakże krój liter różni się nieznacznie co wskazuje, że mimo podobieństw wyobrażeń świętych należy założyć, iż pieczęci te zostały wybite różnymi stemplami[25]. Niekiedy pieczęci jednego emitenta w zestawieniach niektórych badaczy wykazują bardzo duże zróżnicowanie (por. np. pieczęci Ruryka Rościsławowicza u Walerija Nieczitajło [Nečitajlo 2012, 88 i n., kat. nr 354-371]). Do tego należy pamiętać, iż syn Ruryka książę Rościsław Rurykowicz miał podobny zestaw imion świętych jak sam Ruryk tylko w odwrotnej kolejności. Rościsław otrzymał na chrzcie imię Michał czyli razem z imieniem chrzcielnym ojca było to „św. Michał + św. Bazylii". Z tego też względu nie ma pewności, które pieczęci z takim zestawem imion należy przypisać jednemu czy drugiemu władcy (Janin 1970, 117; Litvina, Uspenskij 2006, 601). Należy również zwrócić uwagę, że w swoich zestawieniach katalogowych Walerij Nieczitajło pieczęci, które Walentin Janin połączył z Rurykiem Rościsławiczem (Janin 1970, Tabl.15: 168-169 oraz Tabl. 55: 68-169) przypisał jego synowi Rościsławowi Rurykowiczowi[26] (Nečitajlo 2012, 92, kat. nr 372).

Na ostatniej pieczęci z tej grupy (zabytek nr 15; Ryc. XII: 15) przedstawienie jest oddane bardzo schematycznie, a ewentualne litery/napisy są zupełnie nieczytelne. Jej przyporządkowanie do bull Ruryka Rościsławowicza zostało ustalone wyłącznie na podstawie analogii, które widoczne są np. u Janina (Janin 1970, Tabl. 16: 173-174 oraz 55: 173-174).

Z obszaru Polski nie są znane pieczęci tego rodzaju. Natomiast cała seria bulli przypisywanych Rurykowi Rościsławowiczowi pochodzi z Nowogrodu, Pskowa oraz Kijowa (Janin 1970, 200 i n.) czy Łucka (Alf'orov 2012b, 71, kat. nr 30). Dla jednej pieczęci z Czermna (zabytek nr 14; Ryc. XII: 14) znajdujemy ścisłą analogię wśród pieczęci odkrytych na terenie dzisiejszej Ukrainy, z terenu obwodów kijowskiego i chmielnickiego (Nečitajlo, Nečitajlo 2012, 90, kat. nr 366). Z tego samego obszaru znane są również inne ścisłe analogie dla co najmniej jednej pieczęci z Czermna (zabytek nr 9; Ryc. XII: 9; por. Nečitajlo 2012, 92, kat. nr 372 [por. wyżej]). Dla tej samej pieczęci analogią może być prawdopodobnie również inna bulla z obwodu chmielnickiego (Janin, Gajdukov 1998, 135 i n., Tabl. 9: 171a oraz 83: 171a).

Pieczęci o niepewnej atrybucji (XI-XIII wiek)

W przypadku kolejnych dwóch pieczęci (zabytki nr 16-17) istnieją przesłanki do łączenia ich z konkretnymi władcami jednak opierają się one na słabych podstawach.

Na pierwszym z zabytków widzimy wyobrażenie św. Pantaleona na awersie oraz św. Bazylego na rewersie (zabytek nr 16; Ryc. XII: 16). Taki zestaw świętych Walerij Nieczitajło połączył z księciem Wiaczesławem Władymirowiczem (1090 [?]-1154)[27] (Nečitajlo 2012, 65 i n.). Należy jednak podkreślić, iż temu władcy przyporządkowano także inne pieczęci, niekiedy znacznie się od siebie różniące (Nečitajlo 2012, kat. nr 253-259[28]). Niezależnie od tego czy opisywaną tu pieczęć z Czermna należy łączyć z Wiaczesławem Władymirowiczem czy też nie, to analogie dla niej znajdujemy w materiale publikowanym przez Walerija Nieczitajło (Nečitajlo 2012, 65 i n., kat. nr 255 oraz 259).

Awers kolejnej pieczęci zdobi wyobrażenie św. Dymitra, a na rewersie odnajdujemy tzw. znak książęcy (zabytek nr 17; Ryc. XII: 17). Święty przedstawiony na awersie posiada atrybuty charakterystyczne dla św. Dymitra Sołuńskiego. Został on ukazany prawdopodobnie w zbroi z narzuconym na nią płaszczem, którego śladów można się obecnie jeszcze dopatrzeć[29]. Jak wiadomo Dymitr należał do bardziej popularnych świętych kościoła prawosławnego[30].

[25] Wśród pieczęci przypisanych Rurykowi Rościsławiczowi zwraca uwagę zwłaszcza jedna z nich (zabytek nr 14; Ryc. XII: 14). W przeciwieństwie do pozostałych wyobrażeń święci zostali tutaj przedstawieni w swoich pełnych postaciach, a szczegóły są oddane tak wyraźne, że widać nie tylko detale zdobień na szatach świętych, ale nawet stopy jednego z nich (św. Michała na rewersie). Do tego św. Bazylii przedstawiony na awersie w swojej lewej dłoni trzyma Biblię (w przypadku pozostałych pieczęci św. Bazylii trzyma dłonie prawdopodobnie złożone do modlitwy). Te różnice powodują, że należy się zastanowić czy wszystkie te pieczęci na pewno należą do jednego władcy a jeśli tak to były zapewne bite w różnym czasie.

[26] Wówczas należałoby ustawić jako awers przedstawienie z imieniem patrona chrzcielnego księcia czyli św. Michała a jako rewers z imieniem chrzcielnym jego ojca czyli św. Bazylego (por. np. Janin 1970, 200 i n., Tabl. 15: 168-169, 16: 170-174) a nie analogicznie jak ma to miejsce w przypadku pieczęci Ruryka Rościsławowicza (por. Nečitajlo 2012, 92, kat. nr 372).

[27] Walentin Janin przypomina, że imię chrzestne tego władcy nie jest pewne (Janin 1970, 128).

[28] Również i tutaj należałoby zamienić awers z rewersem.

[29] Por. przedstawienie św. Dymitra z soboru Świętego Archanioła Michała w Kijowie, 1108-1113 (Grotowski 2011, il. 26).

[30] Więcej na temat kultu św. Dymitra, jego genezy i rozwoju zob. Grotowski 2011, 164 i n.

Dobrą analogią dla pieczęci z Czermna jest bulla znajdująca się w zbiorach Muzeum Szeremetiewa w Kijowie (Alf'orov 2013, 73, nr 41). Na egzemplarzu z Czermna sama włócznia zachowana jest szczątkowo, ale nie ma większych wątpliwości, iż to właśnie ją trzyma w swojej prawej dłoni Święty. Na naszym egzemplarzu brakuje liter, które prawdopodobnie znajdowały się pierwotnie po lewej stronie świętego: „Т" oraz „Р" (na pieczęci z kolekcji Szeremetiewa litera „Р" została przedstawiona w lustrzanym odbiciu). Znak książęcy przedstawiony na rewersie Walentin Janin określa jako „znak indywidualnej formy", który opisał jako złożony z dwóch łuków połączonych ze sobą krzyżem (Janin 1970, 137). Z kolei zdaniem Oleksandra Alfiorowa jest to znak przypominający odwróconą literę „Ж", który występował od XI do XV w. (Alf'orov 2013, 73). Tego rodzaju znak w połączeniu z przedstawieniem św. Dymitra jest znany z dwóch pieczęci publikowanych przez Walentina Janina (Janin 1970, 221, Nr 310: 1 [miejsce znalezienia nieznane], 2. Nowogród; Tabl. 27: 310; 70: 310,1 oraz 310,2), a także z bulli pochodzącej z kolekcji Szeremietiewa (Alf'orov 2013, 73, kat. nr 41; por. Nečitajlo 2013, 30, Nr 105, który podaje informacje o dwóch znaleziskach: 1. Nowogród; 2. obwód żytomierski)[31].

Choć wyobrażenia na awersie i rewersie pieczęci z Czermna oraz z kolekcji Szeremietiewa[32] są do siebie bardzo podobne, to jednak nie zostały one wybite jednym stemplem. Widoczne są drobne różnice w kroju liter, a także ukształtowaniu dolnego łuku znaku książęcego, jaki znajduje się na rewersie.

O ile Walentin Janin nie powiązał interesującej nas tu pieczęci z żadnym z władców Rusi to Walerij Nieczitajło zaproponował przypisanie jej księciu Włodzimierzowi Dymitrowi Dawidowiczowi (1090 [?]-1151; por. Nečitajlo 2013, 29 i n.). Z kolei Oleksandr Alfiorow łączy ją z bliżej nieokreślonym księciem Dymitrem i datuje na 1. poł. XII w. (Alf'orov 2013, 73).

Należy podkreślić, iż Walerij Nieczytajło temu samemu władcy (czyli Włodzimierzowi Dymitrowi Dawidowiczowi [1090 [?]-1151]) przypisał jeszcze kilka innych – dość różniących się od siebie – pieczęci. Do zaproponowanej atrybucji należy więc podchodzić z ostrożnością. Niewykluczone, iż pieczęci te należą w rzeczywistości do kilku różnych władców, którzy nosili chrzestne imię „Dymitr", jak np. Włodzimierz-Dymitr Rurykowicz (1187-1239; por. Dąbrowski 2008, 474-478; 2009; por. też: Litvina, Uspienskij 2006, 498 i n., 500 i n.).

Warto w tym miejscu przypomnieć, że książę Włodzimierz-Dymitr Rurykowicz w pewnym momencie bliżej współpracował z Danielem Romanowiczem, pod którego władaniem znajdował się zapewne nie tylko Chełm, ale i Czermno-Czerwień. Stanowi to dalszą przesłankę dla przypisywania emisji interesującej nas pieczęci Włodzimierzowi Rurykowiczowi, choć nie może być to argumentem rozstrzygającym.

*

W przypadku kolejnych pieczęci (zabytki nr 18-35; Ryc. XII: 18-35) brak przesłanek umożliwiających powiązanie ich z konkretnymi władcami.

Na pięciu zabytkach (zabytki nr 18-22; Ryc. XII: 18-22) przedstawienia są doskonale zachowane. Na awersie widnieje wyobrażenie św. Bazylego, na rewersie zaś św. Szymona Słupnika[33]. Dla zabytków tych mamy bardzo dobre analogie w materiale z Ukrainy (Nečitajlo 2013, 94, kat. nr 329-330). Jak dotąd – niestety – nie udało się powiązać tych bulli z żadnym konkretnym władcą. Prawdopodobnie do tej kategorii można również zaliczyć jeszcze jedną pieczęć (zabytek nr 23; Ryc. XII: 23) jednak jej stan zachowania jest tak zły, że jedynymi przesłankami ku temu są szczątkowo zachowane litery na rewersie (por. opis w katalogu).

Niestety nie udało się odczytać napisu na rewersie powyższej pieczęci (zabytek nr 23; Ryc. XII: 23). Z całą pewnością zachował się wyłącznie fragment inskrypcji, z czego trzy linijki są w miarę czytelne, czwarta to zatarte litery. Pierwotnie wersów z napisem mogło być co najmniej 5 jednak nie odbiły się na krążku pieczętnym. Również napis na awersie obok świętego nie pozwala na bliższą identyfikację. Nie można wykluczyć, że bulla należała do któregoś z duchownych (por. Alf'orov 2021). Z całą pewnością wymaga ona jeszcze odrębnych, pogłębionych studiów.

Pozostałe pieczęci (zabytki nr 25-35; Ryc. XII: 25-35) zachowane są tak źle, że trudno identyfikować zarówno wyobrażenia świętych, jak i napisy.

[31] W tym przypadku nie ma pewności czy chodzi o te same egzemplarze, o których wspomina Janin czy też o dwa dodatkowe.

[32] Bardzo trudno jest porównywać przedstawienia jakie widoczne są na pieczęci z Czermna z wyobrażeniami, które są widoczne na zdjęciach publikowanych przez Janina ze względu na bardzo słabą jakość tych drugich. Z kolei zdjęcie pieczęci publikowanej przez Oleksandra Alfiorowa jest świetnej jakości co daje możliwości nie tylko do porównań, ale również do bardziej szczegółowych interpretacji.

[33] Lub odwrotnie: nie mamy pewności co jest w tym przypadku awersem, a co rewersem.

Pozostałe zabytki sfragistyki

Przegląd znalezisk należy zamknąć uwagami o innych zabytkach związanych być może ze staroruską sfragistyką.

Wśród materiału zabytkowego z Czermna znajdują się krążki ołowiane, które uznać należy za półprodukty pieczęci – formy przygotowane do naniesienia wyobrażeń i napisów; tzw. zagotowki – w języku rosyjskim „заготовки”[34] (zabytki nr 36-39; Ryc. XII: 36-39). Taka interpretacja jest oczywista w przypadku krążka o wadze 15,2 g, który posiada wyraźny kanał na sznur (zabytek nr 36; Ryc. XII: 36; por. Alf'orov 2012b, 12-16, 49-50, kat. nr 1-3; 2021, 171-173). Pozostałe trzy zabytki nie posiadają kanału na sznur przez co ich funkcja jako tzw. zagotowek budzi wątpliwości (zabytki nr 37-39; Ryc. XII: 37-39). Wątpliwości rodzi przede wszystkim niska waga, zwłaszcza dwóch opisywanych tu zabytków (zabytki nr 38-39), która wynosi 2,7 g oraz 4,4 g. Trzeci przedmiot bez kanału na sznur (zabytek nr 37; Ryc. XII: 37) ma wagę 9,9 g oraz ślady nieokreślonych odcisków co sugeruje, iż mógł być np. swego rodzaju próbnikiem do wybijania stempli lub też odpadem.

Z Czermna pochodzą także zabytki, które swoją formą przypominają tłoki, matryce lub stemple pieczętne (zabytki nr 40-42; Ryc. XII: 41-42)[35]. Są to zabytki unikatowe. Nie mamy pewności do czego służyły jednak wydaje się, że należy wykluczyć, iż pełniły funkcję bullatoriów (por. Musin, Wołoszyn 2019, Ryc. 6). Przedmioty te musiały służyć do stemplowania czegoś innego. Analogią mogą być tutaj podobne przedmioty znane z Ukrainy, znajdujące się w kolekcji Muzeum Szeremietiewa, z przedstawieniami krzyża (Alf'orov 2021, 156 i n.) czy świętych (Alf'orov 2021, 158 i n.) datowane szeroko od X do XIII w. Warto wspomnieć tutaj również o przedmiotach zarejestrowanych w Torbalı (prowincja Izmir, dziś. Turcja), które są interpretowane jako stemple do amfor na wino czy oliwę z oliwek (Pülz 2020a, 133 i n.; 2020b, 123, Pl. 59: G:54-55; 64: G: 54-55). Trudno w Czermnie doszukiwać się dowodów na produkcję wina czy oliwy jednak obecność opisywanych tutaj zabytków jest co najmniej zastanawiająca[36]. Pozostaje pytanie czy nie mogły one służyć do odciskania w miękkim materiale takim jak np. wosk.

UWAGI KOŃCOWE

Przedstawiony wyżej korpus pieczęci ołowianych z Czermna jest jak dotąd największym zbiorem tego typu zabytków z obszaru dzisiejszej Polski. Jak wspomniano niedawno opublikowano katalog mniejszych zabytków ołowianych z tego stanowiska, tzw. plomb typu drohiczyńskiego (Florkiewicz, Jusupović, Musin 2020).

Należy podkreślić, iż przedstawione tu uwagi stanowią zaledwie wstępną fazę analizy tego materiału. Prace te będą kontynuowane, zwłaszcza, że materiału sfragistycznego z terenu Polski przybywa[37]. Poza analizą ikonograficzną – w której coraz ważniejsze będą metody cyfrowej humanistyki/sfragistyki (por. np. Neuefeind, Bigalke, Catalano, Drach, Efthymoglou, Evening, Filosa, Malatras, Schaeben, Sode 2024) – bardzo ważne są badania nad pochodzeniem ołowiu jaki wykorzystywano do produkcji pieczęci / plomb (por. Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024a).

Z oczywistych powodów prace nad pieczęciami z Czermna należy realizować we współpracy z badaczami z Białorusi, Rosji i Ukrainy – z oczywistych powodów jest to obecnie niemożliwe / bardzo trudne[38].

[34] Por. uwagi na ten temat Florkiewicz, Jusupović, Musin 2020, przypis 24.

[35] Zabytek nr 40 pochodzi ze zbiorów Janusza Stopy tak więc brak pewności co do miejsca jego odkrycia (por. Bagińska, Chudzińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn 2023). Natomiast kolejne dwa przedmioty (zabytki nr 41-42) zostały odkryte na obszarze stanowiska 2 podczas weryfikacyjnych badań powierzchniowych (zob. katalog).

[36] Na temat korków pieczętujących amfory z winem w grecko-rzymskim Egipcie zob. np. Denecker, Vandorpe 2007. Więcej na temat analogicznych stempli do amfor zob. Bakiritzis 2002; por. też Caseau 2012.

[37] W przygotowaniu są m.in. opracowania pieczęci z Dobużka, pow. tomaszowski, Perespy, pow. tomaszowski, Gródka, pow. hrubieszowski, m.in. stan. 29, z Zawichostu-Trójcy, pow. sandomierski, z Jarnic, pow. węgrowski czy z Przemyśla.
Ostatnie lata (m.in. wobec coraz powszechniejszego stosowania wykrywaczy do metali) przynoszą radykalny wzrost liczby znalezisk pieczęci bizantyńskich poza granicami świata cywilizacji prawosławnej (por. np. Wassiliou-Seibt, Hilberg 2022).

[38] W tym miejscu składam podziękowania Oleksandrovi Alforovi za udostępnienie swoich publikacji, które były mi pomocne w pisaniu tego artykułu.

KATALOG

Nr 1. Pieczęć

A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt okrągły; na awersie bardzo wyraźne odbicie; przedstawienie na rewersie aktualnie częściowo starte; na krawędzi widoczne uszkodzenia oraz ubytki; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;

Aw.: św. Piotr, w półpostaci, krótkie, kędzierzawe włosy, krótka broda, głowa w perełkowej aureoli; prawa ręka podniesiona w geście błogosławieństwa, w lewej dłoni trzyma krzyż męczeństwa; szata oddana ze starannością za pomocą linii podkreślających załamania materiału; po prawej stronie świętego widoczne litery w 3 wersach: П|Э|Т; po jego lewej stronie widoczna litera: Ⓐ; całość w obwódce perełkowej;

Rew.: św. Borys i św. Gleb, w 2/3 postaci, w charakterystycznych czapkach; obydwaj trzymają w swojej prawej dłoni niewielkie krzyże; lewe ręce są niewidoczne, ukryte pod szatami; szaty przedstawione ze starannością za pomocą linii podkreślających załamania materiału ozdobione dodatkowo serią punktów; po prawej stronie św. Borysa widoczne litery w 4 wersach: Б|О|РН|СЬ; po lewej stronie św. Gleba ledwo widoczne litery w 3 wersach: Г|Л|ЭБ; całość w obwódce perełkowej;

atrybucja: książę Jaropełk-Piotr Izjasławicz;

wymiary: średnica – 27,1 x 27,2 mm; waga: 13,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1082/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, kat. nr I.15.3 oraz Tabl. I.15.3; Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024b, Tabela 1, kat. nr 3, Ryc. 1: c: 3;

F. Ryc. XII: 1a-b.

Nr 2. Pieczęć

A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; na awersie i rewersie bardzo wyraźne odbicie; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;

Aw.: św. Dawid, w pełnej postaci, w charakterystycznej koronie, głowa w perełkowej aureoli; jego prawa ręka podniesiona w geście błogosławieństwa, w lewej dłoni trzyma zwój psalmu; napis na zwoju jest nieczytelny ale widać na nim wyraźnie litery; szata świętego przedstawiona ze starannością za pomocą linii podkreślających załamania materiału; oprócz szaty widoczny jest dodatkowo płaszcz, którego fragment dostrzegalny jest pod prawą ręką świętego; po prawej stronie świętego widoczne litery w 4 wersach: Ѳ|ПРО|ФЭТ,; po lewej stronie świętego

widoczne litery w 1 wersie: ĀĀB (?); napis na zwoju jest nieczytelny ale widać, że były to pierwotnie litery; całość w obwódce.
Rew.: napis w 5 wersach:
+KĒRΘ
TѠCѠΔЧ
ΛѠΔΑΔΑIP
X(?)ONTIPѠ
[.]CIAC•
całość prawdopodobnie w perełkowej obwódce;
atrybucja: książę Dawid Igorewicz; stempel 26;
wymiary: średnica – 22,5 x 25,7 mm; waga: 13,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1890/1/A

E. Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024b, Tabela 1, kat. nr 1, ryc. 1: c: 1;

F. Ryc. XII: 2a-b.

Nr 3. Pieczęć

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt w przybliżeniu okrągły; przedstawienie na awersie bardzo mocno starte; na rewersie bardzo wyraźne odbicie; na krawędzi widoczne uszkodzenia oraz ubytki; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;
Aw.: św. Dawid, w pełnej postaci, głowa prawdopodobnie w aureoli; jego prawa ręka podniesiona w geście błogosławieństwa, w lewej dłoni trzyma zwój psalmu; napis na zwoju jest nieczytelny ale widać, że mogły być tam pierwotnie litery;
Po prawej stronie świętego bardzo słabo widoczne litery w 4 wersach: Θ|ΠPO|ΦЭ|T,; litery, które prawdopodobnie znajdowały się pierwotnie po lewej stronie świętego obecnie nieczytelne; całość prawdopodobnie w obwódce, po której został niewyraźny ślad;
Rew.: napis w 5 wersach:
+KĒRΘ
TѠCѠΔЧ
ΛѠΔΑΔΑP
XONTIPѠ
•CIAC•
całość w perełkowej obwódce;
atrybucja: książę Dawid Igorewicz; stempel 26;
wymiary: średnica – 23,5 x 23,9 mm; waga: 15,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1237/1/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Nr. I.14.3 oraz Tabl. I.14.3; Lübke, Wołoszyn 2012, Fig. 7: 3; Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 8: 3; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – kolumna prawa, pieczęć druga od dołu (przed konserwacją), 10: 3 (po konserwacji); Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013; Wołoszyn 2013a, Ryc. 12: 3;

F. Ryc. XII: 3a-b.

Nr 4. Pieczęć

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt w przybliżeniu okrągły; na awersie i rewersie bardzo wyraźne odbicie; na krawędzi widoczne uszkodzenia oraz ubytki; na awersie i rewersie widoczne ubytki w postaci wgłębień; na awersie głębokie odbicie stempla spowodowało utworzenie swego rodzaju rantu; na rewersie część napisu nieczytelna na skutek prawdopodobnie działania wysokiej temperatury; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-5;
Aw.: św. Dawid, w pełnej postaci, w charakterystycznej koronie, głowa prawdopodobnie w perełkowej aureoli; jego prawa ręka podniesiona w geście błogosławieństwa, w lewej dłoni trzyma zwój psalmu; napis na zwoju jest nieczytelny ale widać, że mogły być tam pierwotnie

litery; po prawej stronie świętego słabo widoczne litery w 3 wersach: Δ|A|Вы; po lewej stronie świętego słabo widoczne litery w 2 wersach: Δ|Ь; całość w perełkowej obwódce;
Rew.: napis w 5 wersach:
+KĒRO
[.]ѠCѠΔO(?)
[.]ѠΔAΔA
X(?)OИTIѠ
CIAC•
całość prawdopodobnie w perełkowej obwódce;
atrybucja: książę Dawid Igorewicz; stempel 27;
wymiary: średnica – 26,1 x 26,6 mm; waga: 12,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1720/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, kat. nr I.14.2 oraz Tabl. I.14.2; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 10: 2; Wołoszyn 2012, Ryc. 7: 2; Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013;

F. Ryc. XII: 4a-b.

Nr 5. Pieczęć

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt w przybliżeniu okrągły; na awersie i rewersie bardzo wyraźne odbicie; na rewersie widoczny ubytek w postaci otworu, który uszkodził jedną z liter powodując, że stała się nieczytelna; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;
Aw.: św. Dawid, w pełnej postaci, w charakterystycznej koronie, głowa prawdopodobnie w perełkowej aureoli; jego prawa ręka podniesiona w geście błogosławieństwa, w lewej dłoni trzyma zwój psalmu; napis na zwoju jest nieczytelny ale widać, że mogły być tam pierwotnie litery; po prawej stronie świętego słabo widoczne litery w 3 wersach: Δ|A|Вы|; po lewej stronie świętego słabo widoczne litery w 2 wersach: Δ|Ь; całość w perełkowej obwódce;
Rew.: napis w 6 wersach:
Ѳ
KЄѲO(?)
T̄ѠCOΔδ
ΛOΔΔAP
XOÑT̄A
C(?)OИA
całość prawdopodobnie w perełkowej obwódce;
atrybucja: książę Dawid Igorewicz; stempel 28;
wymiary: średnica – 22,2 x 23,1 mm; waga: 10,1 g;

D. MT, nr inw. MT/1675/2/A;

E. Lübke, Wołoszyn 2012, Ryc. 7: 2; Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 8: 2; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – kolumna lewa, pieczęć pierwsza od dołu (przed konserwacją); Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013; Wołoszyn 2013a, Ryc. 12: 2;

F. Ryc. XII: 5a-b.

Nr 6. Pieczęć

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt w przybliżeniu okrągły;
Aw.: św. Jan, w półpostaci, długie włosy, długa broda, głowa w perełkowej aureoli; prawa dłoń wzniesiona w geście błogosławieństwa, w lewej dłoni trzyma krzyż męczeństwa; po prawej stronie świętego widoczne litery:
I|Ѡ
po lewej stronie świętego widoczne litera:
A
całość w perełkowej obwódce;

Rew.: napis w 3 wersach:
+ΔБ
NЂCΛ
[.]BO
całość w perełkowej obwódce.
atrybucja: książę Jarosław-Jan Światopołkowicz;
wymiary: średnica – 25,7 x 26,1 mm; waga: 10,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1806/11/A;

E. Lübke, Wołoszyn 2012, Ryc. 7: 1; Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 8: 1; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 10: 1; Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013; Wołoszyn 2013a, Ryc. 12: 1; Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024b, Tabela 1, kat. nr 2, Ryc. 1: c: 2;

F. Ryc. XII: 6a-b.

Nr 7. Pieczęć

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni: spękania, ubytki, zwłaszcza na rewersie gdzie jest widoczne wgłębienie powstałe prawdopodobnie na skutek oderwania sznura; stempel nie został wybity centralnie na krążku co spowodowało, iż m.in. część napisu na rewersie nie odbiła się; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 11/12-5/6;
Aw.: święty, w pełnej postaci; głowa w aureoli; jego prawa ręką wzniesiona ku górze (trzyma włócznię?), lewa ręka opuszczona (trzyma tarczę [?]); litery, które powinny znajdować się po prawej i lewej stronie świętego nieczytelne; całość w obwódce, dookoła której widoczna jest dodatkowa obwódka z punktów;
Rew.: fragment napisu w 2 wersach, 3 wers nie zmieścił się na krążku:
ⱜДЬ
ИѢⷣ[.]
[...]
całość w obwódce, dookoła której widoczna jest dodatkowa obwódka z punktów;
atrybucja: książę Mścisław Władymirowicz (?);
wymiary: średnica – 17,4 x 18,2 mm; waga: 5,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1793/3/A;

E. Wołoszyn, Nosek, Stępiński, Rafalska-Łasocha, Łasocha, Bielańska 2015, 131, Ryc. 4, Tabela 1, nr 2;

F. Ryc. XII: 7a-b.

Nr 8. Pieczęć

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt okrągły; krążek przygotowany pod pieczęć był za mały przez co nie zmieścił się na nim cały stempel; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;
Aw.: św. Jan, w półpostaci, głowa w aureoli, długie włosy, długa broda; prawa dłoń podniesiona w geście błogosławieństwa; lewa dłoń trzyma zwój; szata zdobiona dodatkowo punktami; po prawej stronie świętego widoczne litery:
И(?)|O|B
po lewej stronie świętego widoczne litery:
A|N|O
całość w obwódce;
Rew.: archanioł Michał, w półpostaci, kędzierzawe włosy, głowa w aureoli; w prawej dłoni trzyma włócznię, w lewej dłoni (niewidocznej) trzyma globus; po lewej stronie świętego widoczne litery:
X(?)|A
całość w obwódce.
atrybucja: Światosław Rościsławicz (?);

wymiary: średnica – 20,7 x 21,2 mm; waga: 9,5 g;

D. MT, nr inw. MT/1675/7/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – prawa kolumna, pieczęć pierwsza od góry (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – prawa kolumna, pieczęć pierwsza od góry (przed konserwacją);

F. Ryc. XII: 8a-b.

Nr 9. Pieczęć

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt w przybliżeniu owalny; ślady uszkodzenia powierzchni w postaci ubytków, które powstały prawdopodobnie na skutek oderwania sznura; krążek pod pieczęć był za mały co spowodowało, iż stempel nie został wybity w całości, przez co część napisu na awersie nie odbiła się, brak niektórych liter; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa w perełkowej aureoli; dłonie złożone do modlitwy; po prawej stronie świętego widoczne litery:
[.]|**ⷭ**-lustrzane odbicie|[.]|**ⵏⷱ**|**ⷪ**
po lewej stronie świętego widoczne litery:
ⲃⷭ|**ⷪⲎ**|**⷗Ⲏ**
całość pierwotnie była w perełkowej obwódce, której ślady są widoczne miejscami;
Rew.: archanioł Michał w pełnej postaci, głowa w perełkowej aureoli; jego prawa ręka trzyma włócznię, w lewej dłoni widoczny globus ze znakiem krzyża; po lewej stronie świętego widoczne litery:
ⲘⲬⲎ⷗
całość pierwotnie była w perełkowej obwódce, której ślady są widoczne miejscami;
atrybucja: książę Ruryk Rościsławicz;
wymiary: średnica – 15,3 x 17,1 mm; waga: 4,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1350/3/A;

E. Lübke, Wołoszyn 2012, Ryc. 7: 5; Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 8: 5; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 10: 5; Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013; Wołoszyn 2013a, Ryc. 12: 5;

F. Ryc. XII: 9a-b.

Nr 10. Pieczęć

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni w postaci ubytków, które powstały prawdopodobnie na skutek oderwania sznura a także silnego wytarcia zwłaszcza na awersie; krążek pod pieczęć był za mały co spowodowało, iż stempel nie został wybity w całości; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa w perełkowej aureoli; dłonie prawdopodobnie złożone do modlitwy; po prawej stronie świętego widoczne litery:
O|**ⷭ**-lustrzane odbicie|**ⷣ**|**ⵏ**[.]|**ⷪ**
po lewej stronie świętego widoczne litery:
ⲃⷭ|**ⷪH**|**⷗**[.]
całość w perełkowej obwódce;
Rew.: archanioł Michał, w pełnej postaci, głowa w perełkowej aureoli; jego prawa ręka trzyma włócznię zakończoną trójlistnym zwieńczeniem, w lewej dłoni widoczny globus ze znakiem krzyża; po prawej stronie świętego ledwo widoczna litera:
ⷭ
po lewej stronie świętego widoczne litery:
ⲘⲬH|**⷗**
całość w perełkowej obwódce;
atrybucja: książę Ruryk Rościsławicz;
wymiary: średnica – 16,0 x 18,0 mm; waga: 5,9 g;

D. MT, nr inw. MT/1563/A;
E. Lübke, Wołoszyn 2012, Ryc. 7: 4; Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 8: 4; Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 10: 4; Wołoszyn, Piotrowski, Nosek 2012/2013; Wołoszyn 2013a, Ryc. 12: 4;
F. Ryc. XII: 10a-b.

Nr 11. Pieczęć

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni w postaci ubytków, które powstały prawdopodobnie na skutek oderwania sznura a także silnego wytarcia zwłaszcza na awersie; krążek pod pieczęć był za mały co spowodowało, iż stempel nie został wybity w całości, przez co część napisu na awersie i rewersie nie odbiła się, brak niektórych liter; w górnej części pieczęci widoczny niewielki otwór przebity na wylot; krążek w górnej części nosi prawdopodobnie ślady odcięcia ostrym narzędziem; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa w perełkowej aureoli; dłonie prawdopodobnie złożone do modlitwy; po prawej stronie świętego widoczne litery:
[.]|ⱥ-lustrzane odbicie|ⲅ|ⲓⲱ|ⲥ
po lewej stronie świętego widoczne litery:
ⲃⱥ|ⲥ[.]|ⲗ[.]
całość w perełkowej obwódce;
Rew.: archanioł Michał, w pełnej postaci, głowa w perełkowej aureoli; jego prawa ręka trzyma włócznię zakończoną trójlistnym zwieńczeniem, w lewej dłoni widoczny globus ze znakiem krzyża; po jego prawej stronie ledwo widoczna litera:
ⱥ
całość w perełkowej obwódce;
atrybucja: książę Ruryk Rościsławicz;
wymiary: średnica – 18,2 x 19,3 mm; waga: 6,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1675/3/A;
E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – kolumna środkowa, pieczęć druga od dołu (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – kolumna środkowa, pieczęć druga od dołu (przed konserwacją); Wołoszyn 2013a, Ryc. 12: 4; Wołoszyn, Nosek, Stępiński, Rafalska-Łasocha, Łasocha, Bielańska 2015, 131-132, Ryc. 5, Tabela 1;
F. Ryc. XII: 11a-b.

Nr 12. Pieczęć

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt owalny; silne ślady uszkodzenia powierzchni; krążek pod pieczęć był za mały co spowodowało, iż stempel nie został wybity w całości, przez co część napisu na awersie i rewersie nie odbiła się, brak niektórych liter; w dolnej części pieczęci widoczny otwór przebity na wylot; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6/7;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa w perełkowej aureoli; dłonie prawdopodobnie złożone do modlitwy; po prawej stronie świętego widoczne litery:
[.]|ⱥ-lustrzane odbicie|ⲅ|ⲓⲱ|ⲥ
po lewej stronie świętego widoczne litery:
ⲃⱥ|ⲥH|ⲗ[.]
całość w perełkowej obwódce.
Rew.: archanioł Michał, w pełnej postaci, głowa w perełkowej aureoli; jego prawa ręka trzyma włócznię zakończoną trójlistnym zwieńczeniem, w lewej dłoni widoczny globus prawdopodobnie ze znakiem krzyża; po lewej stronie świętego ledwo widoczne litery:
ⲘⲘ|ⲭ|H|[.]
całość pierwotnie była w perełkowej obwódce, której ślady są widoczne miejscami;
atrybucja: książę Ruryk Rościsławicz;
wymiary: średnica – 19,9 x 20,5 mm; waga: 7,9 g;

D. MT, nr inw. MT/1589/2/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – lewa kolumna, pieczęć druga od dołu (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – lewa kolumna, pieczęć druga od dołu (przed konserwacją);

F. Ryc. XII: 12a-b.

Nr 13. Pieczęć

A. Czermno; przekaz anonimowego darczyńcy z 2015;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni w postaci ubytków, które powstały prawdopodobnie na skutek oderwania sznura a także ślady silnego wytarcia/starcia; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa w perełkowej aureoli; dłonie prawdopodobnie złożone do modlitwy; po prawej stronie świętego widoczne litery:
[.]|ⱑ-lustrzane odbicie|Ⰳ|[.]ⱉ|[.]
po lewej stronie świętego widoczne litery:
Ⱃⱑ|ⰸⰻ|Ⱄ[.]
całość pierwotnie była w perełkowej obwódce, której ślady są widoczne miejscami.
Rew.: archanioł Michał, w pełnej postaci; głowa w perełkowej aureoli; jego prawa ręka trzyma włócznię zakończoną trójlistnym zwieńczeniem, w lewej dłoni widoczny globus pierwotnie prawdopodobnie ze znakiem krzyża; po prawej stronie świętego widoczna litera:
ⱑ
po lewej stronie świętego litery nie są widoczne; całość pierwotnie była w perełkowej obwódce, której ślady są widoczne miejscami;
atrybucja: książę Ruryk Rościsławicz;
wymiary: średnica – 20,3 x 22,6 mm; waga: 6,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1912/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XII: 13a-b.

Nr 14. Pieczęć

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; silne ślady uszkodzenia powierzchni, zwłaszcza wytarcie/starcie a także brak fragmentu krążka; kanał na sznur zachowany prawdopodobnie w pozycji godziny 12-6;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa w perełkowej aureoli; jego prawa dłoń wzniesiona w geście błogosławieństwa, w lewej ręce trzyma księgę/biblię; bardzo starannie oddana szata; widoczna również swego rodzaju szarfa; po prawej stronie świętego litery nie są czytelne; po lewej stronie świętego widoczne litery:
Ⱃⱑ|ⰸ[.]|[..]
całość pierwotnie była w perełkowej obwódce, której ślady są widoczne miejscami.
Rew.: archanioł Michał, w pełnej postaci (widać również fragmenty nóg oraz stopy wystające spod szaty); głowa w perełkowej aureoli; jego prawa ręka trzyma prawdopodobnie włócznię, w lewej dłoni ledwo widoczny globus prawdopodobnie ze znakiem krzyża; bardzo starannie oddana szata, ozdobiona dodatkowo punktami; po lewej stronie świętego litery nie są widoczne; całość pierwotnie była w perełkowej obwódce, której ślady są widoczne miejscami.
atrybucja: książę Ruryk Rościsławicz;
wymiary: średnica – 20,6 x 23,7 mm; waga: 5,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1675/1/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – środkowa kolumna, pieczęć trzecia od dołu (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – środkowa kolumna, pieczęć trzecia od dołu (przed konserwacją);

F. Ryc. XII: 14a-b.

Nr 15. Pieczęć

A. Czermno; kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni w postaci znacznych ubytków, które powstały prawdopodobnie na skutek oderwania sznura a także silnego wytarcia, dodatkowo widoczny jest ślad prawdopodobnie po nacinaniu; kanał na sznur zachowany prawdopodobnie w pozycji godziny 12-6;
Aw.: św. Bazyli (?), w pełnej postaci; głowa w perełkowej aureoli; litery nieczytelne;
Rew.: archanioł Michał, w pełnej postaci; głowa w perełkowej aureoli; jego prawa ręka trzyma prawdopodobnie włócznię, w lewej dłoni globus prawdopodobnie ze znakiem krzyża; litery nieczytelne;
atrybucja: książę Ruryk Rościsławicz (?);
wymiary: średnica – 19,6 x 20,5 mm; waga: 5,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1704/45/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XII: 15a-b.

Nr 16. Pieczęć

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni w postaci drobnych ubytków oraz silnego wytarcia widocznego zwłaszcza na awersie co spowodowało, że część liter jest nieczytelna; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12/1-6/5;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa prawdopodobnie w perełkowej aureoli; długa broda; dłonie złożone na piersiach; po prawej stronie świętego widoczne litery:
Ⱃ|Ⱑ|Ⱄ|Ⱨ
po lewej stronie świętego widoczne litery:
[.]|[.]|[.]|**Ⱄ**
całość pierwotnie była w perełkowej obwódce, której ślady są widoczne miejscami.
Rew.: św. Pantaleon, w pełnej postaci; głowa prawdopodobnie w perełkowej aureoli; w dłoniach trzyma niezidentyfikowane przedmioty; po prawej stronie świętego widoczna litera:
Ⱂ|Ⱑ|Ⱀ|Ⱏ|Ⱑ
po lewej stronie świętego widoczne litery:
Ⱆ | Ⱞ | Ⱨ | Ⱞ | Ⱁ | [.]
całość pierwotnie była w perełkowej obwódce, której ślady są widoczne miejscami;
atrybucja: książę Wiaczesław Władymirowicz (?);
wymiary: średnica – 16,9 x 18,4 mm; waga: 5,7 g;

D. MT, nr inw. MT/1526/2/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – lewa kolumna, pieczęć pierwsza od góry (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – lewa kolumna, pieczęć pierwsza od góry (przed konserwacją);

F. Ryc. XII: 16a-b.

Nr 17. Pieczęć

A. Czermno; przekaz anonimowego darczyńcy z 2015;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt w przybliżeniu okrągły; ślady uszkodzenia powierzchni prawdopodobnie na skutek silnego wytarcia; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-7;
Aw.: św. Dymitr, w 1/2 postaci; głowa w aureoli; w prawej dłoni trzyma włócznię; w lewej dłoni trzyma tarczę; po jego prawej stronie widoczne litery:
|**Ⱆ**|**Ⱨ**|**Ⱞ**|**Ⱨ**|
po jego lewej stronie widoczna litera:
|[.]|[.]|**Ⱨ**|; całość w perełkowej obwódce, której ślady są ledwo widoczne;
Rew.: znak książęcy;
atrybucja: książę Włodzimierz-Dymitr Dawidowicz (?);

wymiary: średnica – 20,2 x 21,1 mm; waga: 12,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1912/12/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XII: 17a-b.

Nr 18. Pieczęć

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni w postaci drobnych ubytków na skutek oderwania sznura; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12/1-6;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa w aureoli; prawa dłoń wzniesiona w geście błogosławieństwa, lewa dłoń trzyma zwój; po prawej stronie świętego widoczne litery:
ⷡ|Г|H|O|ⷣ|O|
po lewej stronie świętego widoczne litery:
Ⱃ|ⷡ|ⷣ|H|Λ|[.]|
Rew.: św. Szymon Słupnik; głowa w aureoli; po prawej stronie świętego widoczne litery:
ⷡ|Г|H|O|ⷣ|O|
po jego lewej stronie widoczne litery:
ⷣ|ⷪ|Ⲙ|Ь|O|Ⲛ(?)
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 21,4 x 22,2 mm; waga: 9,9 g;

D. MT, nr inw. MT/1675/4/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – środkowa kolumna, pieczęć pierwsza od góry (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – środkowa kolumna, pieczęć pierwsza od góry (przed konserwacją);

F. Ryc. XII: 18a-b.

Nr 19. Pieczęć

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni w postaci drobnych ubytków prawdopodobnie z powodu oderwania sznura; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12/1-7;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa w aureoli; prawa dłoń wzniesiona w geście błogosławieństwa, lewa dłoń trzyma zwój; po prawej stronie świętego ledwo widoczne litery:
ⷡ|Г|H|O|ⷣ|[.]
po lewej stronie świętego widoczne litery:
Ⱃ|ⷡ|ⷣ|H|Λ|[.]
Rew.: św. Szymon Słupnik; głowa w aureoli; po prawej stronie świętego ledwo widoczne litery:
ⷡ|Г|H|O|ⷣ|[.]
Po jego lewej stronie ledwo widoczne litery:
ⷣ|ⷪ|Ⲙ|Ь|O|[.]
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 19,1 x 21,0 mm; waga: 4,7 g;

D. MT, nr inw. MT/1675/8/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – lewa kolumna, pieczęć trzecia od góry (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – lewa kolumna, pieczęć trzecia od góry (przed konserwacją); Wołoszyn, Nosek, Stępiński, Rafalska-Łasocha, Łasocha, Bielańska 2015, 131, Ryc. 3, Tabela 1, nr 1;

F. Ryc. XII: 19a-b.

Nr 20. Pieczęć

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni w postaci drobnych ubytków a także starcia powierzchni; krążek przygotowany pod pieczęć był za mały przez co nie zmieścił się na nim cały stempel; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 11-6/5;

Aw.: św. Bazyli w 3/4 postaci; głowa w aureoli; prawa dłoń wzniesiona w geście błogosławieństwa, lewa dłoń trzyma zwój; po prawej stronie świętego ledwo widoczne litery:
ⷭ|Г|H|O|[.]|[.]
po lewej stronie świętego widoczne litery:
Ⲃ|ⷭ|ⷪ|H|Λ|[.]
Rew.: św. Szymon Słupnik; głowa w aureoli; po prawej stronie świętego ledwo widoczne litery:
ⷭ|Г|H|O|ⷪ|[.]
po lewej stronie świętego ledwo widoczne litery:
ⷪ|ⷺ|Ⲙ|Ь|[.]|[.]
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 19,0 x 19,6 mm; waga: 6,1 g;

D. MT, nr inw. MT/1675/6/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – prawa kolumna, pieczęć druga od góry (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – prawa kolumna, pieczęć druga od góry (przed konserwacją);

F. Ryc. XII: 20a-b.

Nr 21. Pieczęć

A. Czermno; przekaz anonimowego darczyńcy z 2015;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni w postaci ubytków spowodowanych oderwaniem sznura; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 11/12-6;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa w aureoli; prawa dłoń wzniesiona w geście błogosławieństwa, lewa dłoń trzyma zwój; po prawej stronie świętego widoczne litery:
ⷭ|Г|H|O|ⷪ|[.]
po lewej stronie świętego widoczne litery:
Ⲃ|ⷭ|ⷪ|H|[.]|[.]
Rew.: św. Szymon Słupnik; głowa w aureoli; po prawej stronie świętego widoczne litery:
ⷭ | Г | H | O | [.] | [.]
po lewej stronie świętego widoczne litery:
ⷪ|ⷺ|Ⲙ|Ь|[.]|[.]
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 16,8 x 19,9 mm; waga: 5,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1912/5/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XII: 21a-b.

Nr 22. Pieczęć

A. Czermno; kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni, przede wszystkim brak dużego fragmentu krążka, prawdopodobnie na skutek odcięcia; kanał na sznur zachowany prawdopodobnie w pozycji godziny 12/1-6;
Aw.: św. Bazyli, w pełnej postaci; głowa w aureoli; prawa dłoń wzniesiona w geście błogosławieństwa, lewa dłoń trzyma zwój; po prawej stronie świętego widoczne litery:
[.]|[.]|[.]|**O|ⷪ|**[.]
po lewej stronie świętego widoczne litery:
[.]|**ⷭ|ⷪ|H|**[.]|[.]
Rew.: św. Szymon Słupnik; głowa w aureoli; po jego prawej stronie widoczne litery:
ⷭ|Г|H|O|[.]|[.]
po lewej stronie świętego widoczne litery:
[.] | [.] | **Ⲙ | Ь |** [.] | [.]
atrybucja: nierozpoznana;

wymiary: średnica – 13,2 x 17,8 mm; waga: 4,3 g;

D. MT, nr inw. MT/1704/46/A;

E. Wołoszyn, Nosek, Stępiński, Rafalska-Łasocha, Łasocha, Bielańska 2015, 133, Ryc. 6, Tabela 1, nr 8;

F. Ryc. XII: 22a-b.

Nr 23. Pieczęć

A. Czermno; przekaz anonimowego darczyńcy z 2015;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt w przybliżeniu owalny; ślady uszkodzenia powierzchni; brak większego fragmentu krążka;
Aw.: niezidentyfikowany święty (św. Bazylii [?]);
Rew.: niezidentyfikowany święty (św. Szymon [?]); głowa w aureoli; po lewej stronie świętego ledwo widoczne litery:
Ⲥ|Ⲉ|Ⲙ|
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 13,1 x 19,0 mm; waga: 4,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1912/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XII: 23a-b.

Nr 24. Pieczęć

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni prawdopodobnie na skutek oderwania sznura; na awersie stempel nie został wybity centralnie na krążku; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 11-6/5;
Aw.: niezidentyfikowany święty, w półpostaci; głowa prawdopodobnie w aureoli po której zostały ledwo widoczne ślady; po prawej stronie świętego nieczytelne litery za wyjątkiem jednej:
Ⲁ
Rew.: inskrypcja w 4 wersach (pierwotnie być może w 5 lub nawet 6 [?]):
ⲪⲢⲀⲒ
ⲢⲀⲪⲀⲤ
Ⲥ(?)ⲦⲰⲤ
Ⲥ(?)ⲦⲰⲤ(?)
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 21,7 x 23,7 mm; waga: 8,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1675/5/A;

E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – środkowa kolumna, pieczęć druga od góry (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – środkowa kolumna, pieczęć druga od góry (przed konserwacją);

F. Ryc. XII: 24a-b.

Nr 25. Pieczęć

A. Czermno; przekaz anonimowego darczyńcy z 2015;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;

C. Kształt w przybliżeniu okrągły; ślady uszkodzenia powierzchni prawdopodobnie na skutek oderwania sznura a także silnego wytarcia; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;
Aw.: niezidentyfikowany święty, w półpostaci; głowa prawdopodobnie w perełkowej aureoli po której zostały ledwo widoczne ślady; w lewej dłoni trzyma krzyż męczeństwa (ledwo widoczny); po jego prawej stronie ślady nieczytelnych liter; całość w perełkowej obwódce;
Rew.: nieokreślony znak książęcy (?); całość prawdopodobnie w perełkowej obwódce;
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 21,6 x 23,9 mm; waga: 10,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1912/11/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 25a-b.

Nr 26. Pieczęć
A. Czermno, stan. 3, badania październik 2010;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt w przybliżeniu prostokątny; ślady uszkodzenia powierzchni prawdopodobnie na skutek silnego wytarcia; widoczne wyraźne ślady odcinania co świadczy o tym, iż krążek przygotowany pod pieczęć był pierwotnie większy; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-6;
Aw.: głowa bliżej nieokreślonego świętego w aureoli; widoczne ślady obwódki;
Rew.: głowa bliżej nieokreślonego świętego w aureoli; widoczne ślady obwódki;
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 12,8 x 13,3 mm; waga: 4,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1244/2/A;
E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – kolumna prawa, pieczęć pierwsza od dołu (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – kolumna prawa, pieczęć pierwsza od dołu (przed konserwacją);
F. Ryc. XII: 26a-b.

Nr 27. Pieczęć
A. Czermno, stan. 2, badania październik 2010;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt pierwotny w przybliżeniu owalny; pieczęć zagięta; ślady uszkodzenia powierzchni prawdopodobnie na skutek oderwania sznura; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 11/12-6;
Aw.: bliżej nieokreślony święty, w 2/3 postaci; głowa w aureoli z punktów; całość w perełkowej obwódce; po prawej od świętego widoczna litera: Α;
Rew.: postać bliżej nieokreślonego świętego (nieczytelna ze względu na zagięcie); po jego lewej stronie widoczne litery:
Α|Γ|; widoczne ślady perełkowej obwódki;
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: trudne do ustalenia ze względu na zagięcie pieczęci, rekonstruowana średnica – około 14,5 x 15,0 mm; waga: 4,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1435/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 27a-b.

Nr 28. Pieczęć
A. Czermno, stan. 1, badania kwiecień 2011;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt w przybliżeniu okrągły; ślady uszkodzenia powierzchni prawdopodobnie częściowo na skutek oderwania sznura a także na skutek silnego wytarcia; dodatkowo widoczne ślady płytkich nacięć; kanał na sznur zachowany w pozycji godziny 12-7/6;
Aw.: bliżej nieokreślony święty, w 2/3 postaci;
Rew.: bliżej nieokreślony święty (św. Jan [?]), w 2/3 postaci; po jego lewej stronie ślady ledwo czytelnych liter:
A|H|O (?);
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 18,2 x 18,4 mm; waga: 7,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1823/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 28a-b.

Nr 29. Pieczęć
A. Czermno, stan. 1, badania kwiecień 2011;

B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt pierwotny w przybliżeniu okrągły; zachowana mniej więcej w połowie; widoczne ślady odcinania ostrym narzędziem; kanał na sznur nie zachował się; prawdopodobnie przebiegał w pozycji godziny 12-6;
Aw.: św. Jan (?), w 2/3 postaci; głowa w aureoli; prawa ręka podniesiona w geście błogosławieństwa, w lewej dłoni trzyma prawdopodobnie krzyż męczeństwa; po jego prawej stronie widoczne litery:
|**O**|**ʁ**|
Rew.: bliżej nieokreślony święty, w 2/3 postaci; głowa w aureoli; po jego lewej stronie ślady nieczytelnych liter;
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 12,2 x 18,6 mm; waga: 3,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1840/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 29a-b.

Nr 30. Pieczęć
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt pierwotny w przybliżeniu okrągły, aktualnie zbliżony do prostokąta; widoczne ślady odcinania ostrym narzędziem; powierzchnia silnie zniszczona, wytarta; kanał na sznur prawdopodobnie przebiegał w pozycji godziny 12-6;
Aw.: postać bliżej nieokreślonego świętego; głowa w aureoli, po jej lewej stronie widoczny niewielki znak krzyża; po lewej stronie świętego ślady nieczytelnych liter;
Rew.: postać bliżej nieokreślonego świętego;
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 15,1 x 19,1 mm; waga: 4,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1708/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 30a-b.

Nr 31. Pieczęć
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt owalny; powierzchnia częściowo zniszczona, zwłaszcza na krawędzi; kanał na sznur przebiegał w pozycji godziny 12-6;
Aw.: postać bliżej nieokreślonego świętego (św. Jan ?); głowa w perełkowej aureoli; po prawej stronie świętego widoczne litery:
A – lustrzane odbicie |**N** – lustrzane odbicie |**O** (?); po lewej stronie świętego ślady nieczytelnych liter; całość w perełkowej obwódce;
Rew.: postać bliżej nieokreślonego świętego; głowa w perełkowej aureoli; po prawej i lewej stronie świętego ślady nieczytelnych liter;
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 17,5 x 20,3 mm; waga: 8,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1452/2/A;
E. Piotrowski, Wołoszyn 2012a, Ryc. 7: 1 – kolumna lewa, pieczęć druga od góry (przed konserwacją); Piotrowski, Wołoszyn 2012b, Ryc. 9: 1 – kolumna lewa, pieczęć druga od góry (przed konserwacją);
F. Ryc. XII: 31a-b.

Nr 32. Pieczęć
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt owalny; powierzchnia silnie zniszczona, nierówna, być może na skutek działania wysokiej temperatury; kanał na sznur przebiegał w pozycji godziny 12/1-7;

Aw.: postać bliżej nieokreślonego świętego; głowa w perełkowej aureoli; po prawej stronie świętego widoczna litera: **H**(?);
Rew.: nieczytelny; być może pierwotnie znajdował się tam napis; całość prawdopodobnie w perełkowej obwódce, której widoczne są aktualnie ślady;
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 27,1 x 28,8 mm; waga: 5,1 g;

D. MT, nr inw. MT/1467/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 32a-b.

Nr 33. Pieczęć

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni prawdopodobnie częściowo na skutek oderwania sznura; krążek przygotowany pod pieczęć był za mały co spowodowało, iż stempel nie został wybity w całości, kanał na sznur przebiegał w pozycji godziny 12-6;
Aw.: postać bliżej nieokreślonego świętego; głowa prawdopodobnie w perełkowej aureoli; po prawej stronie świętego widoczna litera: **A**; całość prawdopodobnie w perełkowej obwódce;
Rew.: postać bliżej nieokreślonego świętego; głowa w aureoli; po prawej stronie świętego nieczytelna litera: całość prawdopodobnie w perełkowej obwódce;
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 14,5 x 19,4 mm; waga: 5,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1452/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 33a-b.

Nr 34. Pieczęć

A. Czermno; przekaz anonimowego darczyńcy z 2015;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt w przybliżeniu owalny; powierzchnia silnie zniszczona, nierówna, być może na skutek działania wysokiej temperatury; brak również fragmentu krążka; kanał na sznur przebiegał w pozycji godziny 12-6;
Aw.: niewyraźna postać bliżej nieokreślonego świętego; całość prawdopodobnie w perełkowej obwódce;
Rew.: niewyraźna postać bliżej nieokreślonego świętego;
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 18,4 x 19,6 mm; waga: 5,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1912/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 34a-b.

Nr 35. Pieczęć

A. Czermno, stan. 2; weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012;
B. Pieczęć; ołów; po konserwacji;
C. Kształt w przybliżeniu owalny; powierzchnia silnie zniszczona, nierówna, być może na skutek działania wysokiej temperatury; brak również fragmentu krążka; kanał na sznur przebiegał w pozycji godziny 12-6;
Aw.: niewyraźna postać bliżej nieokreślonego świętego; całość prawdopodobnie w perełkowej obwódce;
Rew.: niewyraźna postać bliżej nieokreślonego świętego;
atrybucja: nierozpoznana;
wymiary: średnica – 15,9 x 17,6 mm; waga: 3,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1894/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 35a-b.

Nr 36. Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka
A. Czermno; przekaz anonimowego darczyńcy z 2015;
B. Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka; ołów; po konserwacji;
C. Kształt w przybliżeniu okrągły; ślady uszkodzeń i ubytków; widoczny kanał na sznur;
wymiary: średnica – 28,0 x 29,0 mm; waga: 15,22 g;
D. MT, nr inw. MT/1912/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 36a-b.

Nr 37. Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka (?)
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka (?); ołów; po konserwacji;
C. Kształt owalny; z jednej strony widoczne zagłębienie, z drugiej ślady nieokreślonych odcisków; brak kanału na sznur;
wymiary: średnica – 15,0 x 21,5 mm; waga: 9,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1626/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 37a-b.

Nr 38. Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka (?)
A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
B. Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka (?); ołów; po konserwacji;
C. Kształt owalny; powierzchnia zniszczona, nierówna; brak kanału na sznur;
wymiary: średnica – 13,1 x 15,6 mm; waga: 2,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1626/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 38a-b.

Nr 39. Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka (?)
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka (?); ołów; po konserwacji;
C. Kształt owalny; ślady uszkodzenia powierzchni a także krawędzi; brak kanału na sznur;
wymiary: średnica – 15,8 x 17,6 mm; waga: 4,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1826/12/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 39a-b.

Nr 40. Tłok/matryca/stempel
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Tłok/matryca/stempel; bliżej nieokreślony stop miedzi; po konserwacji;
C. Kształt wydłużony w formie markizy (określenie jubilerskie); widoczny negatyw ze znakiem w formie pionowej linii zakończonej u góry swego rodzaju grotem, po prawej i lewej stronie dodatkowe wgłębienia tworzące rodzaj „skrzydełek”; przedmiot na odwrotnej stronie posiada koluszko do zaczepiania (?);
wymiary: długość – 35,0 mm; szerokość – 17,5 mm;
D. MT, nr inw. MT/1679/183/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XII: 40.

Nr 41. Tłok/matryca/stempel
A. Czermno, stan. 2; weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012;
B. Tłok/matryca/stempel; bliżej nieokreślony stop miedzi; po konserwacji;
C. Forma dysku/krążka o owalnym kształcie, z uchwytem; na krążku widoczny negatyw z nieokreślonym bliżej znakiem; uchwyt posiada poziomy otwór;

wymiary: średnica krążka – 15,2 x 16,5 mm; wysokość– 30,5 mm;

D. MT, nr inw. MT/1894/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XII: 41.

Nr 42. Tłok/matryca/stempel

A. Czermno, stan. 2; weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012;

B. Tłok/matryca/stempel; bliżej nieokreślony stop miedzi; po konserwacji;

C. Kształt okrągły, w profilu trapezowaty; widoczny negatyw ze znakiem zwierzęcia z podniesionym ogonem (gryf [?] / lew [?]);
wymiary: średnica – 14,4 x 14,4 mm; wysokość – 14,0 mm;

D. MT, nr inw. MT/1894/4/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XII: 42.

BIBLIOGRAPHY/BIBLIOGRAFIA

Alforov = Alf'orov = Алфьоров О.

2012a *Інсигнії влади на давньоруських печатках XI-XII ст.*, Сфрагістичний щорічник 3, p. 32-46.

Alforov = Alf'orov = Алфьоров О.

2012b *Моліводовули київських князів другої половини XI-кінця XII століття (за матеріалами сфрагістичної колекції О. Шереметьева)*, Сфрагістичний щорічник 2, p. 5-74.

Alforov = Alf'orov = Алфьоров О.

2013 *Витоки: сфрагістична традиція Київської Русі*, [in:] В.А. Смолій, Ю.К. Савчук (eds.), *Тисяча років української печатки*, Київ (Інститут історії України), p. 21-97.

Alforov = Alf'orov = Алфьоров О.

2021 *Печатки Київської митрополії XI-XIV ст.: каталог колекції Музею Шереметьєвих*, Київ (Видавничий дім "Антиквар").

Bagińska J., Chudzińska B., Dzieńkowski T., Florkiewicz I., Wołoszyn M.

2023 *Czermno 2010-2011. Research history and methods, system of presenting archaeological material in this monograph = Czermno 2010-2011. Historia i metody badań, sposób prezentacji materiału zabytkowego w niniejszej monografii,* [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (2010-2011). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011. Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej/Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego/Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa GWZO), vol. II, p. 53-94.

Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (eds.)

2012 *Červen'– eine Burg zwischen Ost und West. Ausstellungskatalog = Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem. Katalog wystawy = Červen' – un castrum tra Oriente e Occidente. Catalogo della mostra = Червень – град між Сходом і Заходом. Каталог виставки*, Tomaszów Lubelski-Leipzig-Lublin-Rzeszów (Muzeum Regionalne im. Dr. J. Petera/Instytut Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego/Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas [GWZO]).

Bakiritzis Ch.
2002 *Amphora stamps (Cat. Nos. 38-40),* [in:] D. Papanikola-Bakirtzi (ed.), *Everyday life in Byzantium. Byzantine Hours. Works and days in Byzantium: Exhibition Catalogue, White Tower October 2001 - January 2002*, Athens (Hellenic Ministry of Culture), p. 82-83.

Caseau B.
2012 *Magical Protection and Stamps in Byzantium*, [in:] I. Regulski, K. Duistermaat, P. Verkinderen (eds.), *Seals and sealing practices in the Near East. Developments in Administration and Magic from Prehistory to the Islamic Period: proceedings of an International Workshop at the Netherlands-Flemish Institute in Cairo on December 2-3, 2009*, Orientalia Lovaniensia Analecta 219, Leuven-Paris-Walpole MA (Peeters), p. 115-132.

Dąbrowski D.
2008 *Genealogia Mścisławowiczów: pierwsze pokolenia (od początku do XIV wieku)*, Kraków (Avalon).

Dąbrowski D.
2009 *Włodzimierz Dymitr Rurykowicz i jego stosunki z Danielem Romanowiczem: kartka z dziejów politycznych Rusi*, Фортеця: збірник заповідника "Тустань" 1 (Львів), p. 68-89.

Denecker E., Vandorpe K.
2007 *Sealed amphora stoppers and tradesmen in Greco-Roman Egypt: archaeological, papyrological and inscriptional evidence*, Babesch: bulletin antieke beschaving 82, p. 115-128.

Florkiewicz I., Jusupović A., Musin A.
2020 *The Sphinx of Slavic Sigillography – small lead seals of "Drohiczyn type" from Czermno. Material evidence = Sfinks słowiańskiej stragistyki – plomby „typu drohiczyńskiego" z Czermna. Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 6: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Saint Petersburg-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego/ Институт истории материальной культуры Российской академии наук).

Gaidukov P.G., Janin V.L.
2006 *Die Erforschung der Altrussischen Urkundensiegel im 20. Jahrhundert: Forschungsstand und Besonderheiten der Zusammenstellung Russischer Siegelsammlungen im letzten Jahrzehnt*, Studies in Byzantine Sigillography 9, p. 201-206.

Gaidukov, Yanin = Gajdukov, Janin = Гайдуков П.Г., Янин В.Л.
2004 *Древнерусские вислые печати, зарегистрированные в 2003 г.,* [in:] В.Л. Янин, (ed.), *Новгород и Новгородская земля: история и археология 18. (Материалы научной конференции: Новгород, 27-29 января 2004 г.),* Великий Новгород (Новгородский государственный объединенный музей-заповедник), p. 137-160.

Gaidukov, Yanin = Gajdukov, Janin = Гайдуков П.Г., Янин В.Л.
2007 *Древнерусские вислые печати, зарегистрированные в 2006 г.,* [in:] В.Л. Янин, (ed.), *Новгород и Новгородская земля: история и археология 18. (Материалы научной конференции: Новгород, 23-25 января 2007 г.)* Великий Новгород (Новгородский государственный объединенный музей-заповедник), p. 138-164.

Grotowski P.Ł.
2010 *Arms and Armour of the Warrior Saints: Tradition and Innovation in Byzantine Iconography (843-1261)*, The Medieval Mediterranean 87, Leiden-Boston (Brill).

Grotowski P.Ł.
2011 *Święci wojownicy w sztuce bizantyńskiej (843-1261)*, Kraków (Wydawnictwo WAM).

Jodkowski J.
1948 *Pieczęcie ruskie z XI-XII w. znalezione w Grodnie i Drohiczynie*, Przegląd Historyczny 37, p. 153-180.

Likhachev = Lihačev = Лихачев Н.П.
1928 *Материалы для истории византийской и русской сфрагистики*, Труды музея палеографии 1, Ленинград (Издательство Академии наук СССР), vol. I.

Likhachev = Lihačev = Лихачев Н.П.
1930 *Материалы для истории русской и византийской сфрагистики*, Труды музея палеографии 2, Ленинград (Издательство Академии наук СССР), vol. II.

Litvina, Uspensky = Litvina, Uspenskij = Литвина А.Ф., Успенский Ф.Б.
2006 *Выбор имени у русских князей в XI-XVI вв. Династическая история сквозь призму антропонимики*, Москва (Индрик).

Lübke Ch., Wołoszyn M., Piotrowski M.
2012 *Bevor Skrzetuski Bohun kennenlernte. Die Archäologie und das mittelalterliche Grenzgebiet zwischen Polen und der Alten Rus'*, Mitropa. Jahresheft des Geisteswissenschaftliches Zentrums Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO), Jahrgang 2012, p. 8-15.

Merkel S.W., Florkiewicz I., Jansen M., Bode M., Wołoszyn M.
2024a *Evidence for Slavic lead mining and trade: Early Rus' lead seals from Czermno and Gródek on the Polish Rus' border*, Journal of Archaeological Science: Reports 56 104539 (https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2024.104539).

Merkel S.W., Florkiewicz I., Jansen M., Bode M., Wołoszyn M.
2024b *Supplement to: Evidence for Slavic lead mining and trade: Early Rus' lead seals from Czermno and Gródek on the Polish Rus' Border*, see Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024a.

Musin A., Wołoszyn M.
2019 *Small lead seals of "Drohiczyn type" as the Sphinx of slavic sigillography: an introduction = "Sfinks" słowiańskiej sfragistyki – ołowiane plomby „typu drohiczyńskiego": wprowadzenie*, [in:] A. Musin, M. Wołoszyn (eds.), *The Sphinx of Slavic Sigillography. Small Lead Seals of "Drohiczyn type" from Czermno in their East European Context = Sfinks słowiańskiej sfragistyki. Plomby typu „drohiczyńskiego" z Czermna w kontekście wschodnioeuropejskim*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 6: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Saint Petersburg-Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego/Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa GWZO/Институт истории материальной культуры Российской академии наук), p. 13-73.

Nechitailo = Nečitajlo = Нечитайло В.
2002 *Вислые печати Ярополка Изяславича - князя Вышгородского, Владимир-Волынского и Луцкого, внука Ярослава Мудрого*, Древний мир 3, p. 19.

Nechitailo = Nečitajlo = Нечитайло В.
2012 *Каталог древнерусских печатей X-XIII веков,* Киев (Украинская конфедерация журналистов), vol. I, *Древнерусские печати Великих князей Киевских и Митрополитов Руси.*

Nechitailo = Nečitajlo = Нечитайло В.
2013 *Каталог древнерусских печатей X-XIII веков,* Киев (Украинская конфедерация журналистов), vol. II, *Печати князей Русских, посадников, епископов, должностных лиц.*

Neuefeind C., Bigalke J., Catalano M. T., Drach S., Efthymoglou S., Evening P., Filosa M., Malatras Ch., Schaeben M., Sode C.
2024 *Signed, sealed, delivered – digital approaches to Byzantine sigillography,* Information Technology, 2024. https://doi.org/10.1515/itit-2023-0030

Petrov, Huletsky = Petrov, Guleckij = Петров М., Гулецкий Д.В.
2019 *Палеографические черты вислых актовых пихатей сфрагистического типа* "*Господне слово" XI-XII вв.*, Русь, Литва, Орда в памятниках нумизматики и сфрагистики 6, p. 58-66.

Piotrowski M., Wołoszyn M.
2012a *Czermno (Czerwień) – badania w latach 2010-2011 = Czermno (Červen') – Forschungen in den Jahren 2010-2011 = Czermno (Červen') – le ricerche negli anni 2010-2011*, [in:] Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, p. 185-241.

Piotrowski M., Wołoszyn M.
2012b *Czermno/Cherven – archaeological investigation of an Early Rus' medieval town in Eastern Poland in 2010-2011. A preliminary report*, [in:] M. Salamon, M. Wołoszyn, A. Musin, P. Špehar, M. Hardt, M.P. Kruk, A. Sulikowska-Gąska (eds.), *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe: Archaeological and Historical Evidence*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 1: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas [GWZO], Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. II, p. 359-389.

Piotrowski, Wołoszyn = Пиотровский М., Волошин М.
2014 *Червенские грады: история изучения и новые исследования*, [in:] Н.А. Макаров, А.Е. Леонтьев, И.Е. Зайцева (eds.), *Русь в IX-XII веках: общество, государство, культура,* Москва-Вологда (Древности Севера), p. 161-176.

Pülz A.M.
2020a *Byzantinische Kleinfunde aus Ephesos. Ausgewählte Artefakte aus Metall, Bein und Glass*, Forschungen in Ephesos 18: 1, Wien (Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften), vol. I, *Textband*.

Pülz A.M.
2020b *Byzantinische Kleinfunde aus Ephesos. Ausgewählte Artefakte aus Metall, Bein und Glass*, Forschungen in Ephesos 18: 2, Wien (Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften), vol. II, *Katalog- und Tafelband*.

Soloviev A.V.
1961 *`ΑΡΧΩΝ 'ΡΩΣΙΑΣ*, Byzantion 31 (Hommage a G. Ostrogorsky), p. 237-244.

Wassiliou-Seibt A.K.
2016 *Das doppelt geprägte Siegel von Leon Sguros und Ioannes Branas. Der historische Kontext seiner Entstehung*, [in:] Ch. Stavrakos (ed.), *Inscriptions in the Byzantine and post-byzantine history and history of art. Proceedings of the International Symposium "Inscriptions: Their contribution to the Byzantine and post-byzantine history and history of art" (Ioannina, June 26-27, 2015)*, Wiesbaden (Harrassowitz Verlag), p. 329-339.

Wassiliou-Seibt A.K., Hilberg H.
2022 *Byzantium and Beyond: Siegel aus Skandinavien*, Studies in Byzantine Sigillography 14, p. 121-134.

Wołoszyn M.
2013a *Grody Czerwieńskie i problem wschodniej granicy monarchii pierwszych Piastów: stan i perspektywy badań*, [in:] T. Sawicki (ed.), *Studia nad dawną Polską*, Gniezno (Muzeum Początków Państwa Polskiego), vol. III, p. 85-116.

Wołoszyn M.
2013b *Ołowiane pieczęci*, [in:] J. Kalaga (ed.), *Sutiejsk: gród pogranicza polsko-ruskiego z X-XIII wieku. Studium interdyscyplinarne*, Warszawa-Pękowice (Profil-Archeo), p. 79-81.

Wołoszyn M., Nosek E.M, Stępiński J., Rafalska-Łasocha A., Łasocha W., Bielańska E.
2015 *The Seals from Czermno (Cherven Towns, Easten Poland): chemical analysis and metalurgical examination*, Archeologia Polski 60, p. 123-152.

Wołoszyn M., Piotrowski M.
2012 *Czermno/Cherven – archaeological investigation of an Early Rus' medieval town in Eastern Poland in 2010-2011. A preliminary report*, [in:] M. Salamon, M. Wołoszyn, A. Musin, P. Špehar, M. Hardt, M.P. Kruk, A. Sulikowska-Gąska (eds.), *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe: Archaeological and Historical Evidence*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 1: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-

Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas [GWZO], Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. II, p. 359-389.

Wołoszyn M., Piotrowski M., Nosek E.M.

2012/2013 *Seals at the border; Seals in the context; Seals and dorogichin seals from Czermno*, http://www.doaks.org/research/byzantine/project-grants/reports/2012-13/woloszynpiotrowski-nosek (accessed on: 15.05.2024).

Yanin = Janin = Янин В.Л.

1962 *Печати с надписью "Дьнѣслово"*, Советская археология 1962: 2, p. 157-177.

Yanin = Janin = Янин В.Л.

1970 *Актовые печати Древней Руси X-XV вв.,* Москва (Наука), vol. I.

Yanin, Gaidukov = Janin, Gajdukov = Янин В.Л., Гайдуков П.Г.

1998 *Актовые печати Древней Руси X-XV вв.,* Москва (ИНТРАДА), vol. III, *Печати, зарегистрированные в 1970-1996 гг.*

Yanin, Gaidukov = Janin, Gajdukov = Янин В.Л., Гайдуков П.Г.

2002 *Древнерусские вислые печати, зарегестрированные в 2001 г.*, [in:] В.Л. Янин (ed.), Новгород и Новгородская земля: история и археология 21 (Материалы научной конференции: Новгород, 22-24 января 2002 г.), Новгородский музей-заповедник, Великий Новгород (Новгородский государственный объединенный музей-заповедник), p. 154-173.

Address of the Author / Adres Autorki

MA Iwona Forkiewicz
Institute of Archeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
e-mail: iwonaflorkiewicz@gmail.com

mgr Iwona Florkiewicz
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
e-mail: iwonaflorkiewicz@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 509-676

Iwona Florkiewicz

ARTEFACTS RELATED TO TRADE (INCLUDING LEAD FINDS)

INTRODUCTION

As mentioned in Chapter III of this study, in recent years we have observed a significant increase in the importance of settlement sites in studies of trade and trade contacts (*cf*. Bagińska, Chudzińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn 2023; see also Bogucki 2006; 2010; Pankiewicz 2022). This is, of course, a consequence of the use of metal detectors[1] and the increasingly widespread (and increasingly improved) conservation of artefacts, which enables "new" discoveries to be made in old material[2].

Below, finds which can be associated with trade with varying degrees of probability are briefly analysed (Finds Nos. 1-226). Firstly, we discuss weights and their elements, as well as various types of metal weighted objects, ranging from typical coin weights to objects in the form of flat discs with a hole. Finally, a metal bowl and so-called arrowhead-shaped currency bars are presented.

In addition to the items described above, a large number of various lead objects were recorded in Czermno, which are briefly discussed in the final section of the article (180 specimens; *cf.* Finds Nos. 227-373).

SCALES AND THEIR FRAGMENTS

Our review begins with the most characteristic group of artefacts – also known from iconographic representations (*cf. e.g.*, Bartlet 2001, 147, Fig. 6), namely scales and their components.

The construction of balance scales is as follows: the pans were usually connected by a chain to two movable[3] arms, which were joined by a beam forming the base of the pointer (referred to as the 'tongue' in German literature: *der Zunge / der Zeiger*), to which the yoke (referred to as the 'fork' in German literature: *der Gabel / die Schere*) was attached. Occasionally, an additional handle was attached to the yoke (Steuer 1997, Fig. 1: 3d).

Scale pans

In Czermno, two specimens of scale pans were discovered. They are almost completely preserved (only minor damage was observed; see Finds Nos. 1-2; *cf*. Fig. XIII: 1-2). Three other finds of metal objects can also probably be interpreted as pans – Find No. 3, belonging to one pan (*cf*. Fig. XIII: 3), and Finds Nos. 4-5 (*cf*. Fig. XIII: 4), belonging to several pans.

[1] Jens Schneeweiß notes that until recently, no weights had been found in the area investigated in the Höhbeck region (Lower Saxony). However, this changed primarily due to the widespread use of metal detectors (Schneeweiß 2020, 258).
[2] See the scale found in the "Grobla" hillfort in Podegrodzie upon the Dunajec River (Poleski 1988, 288).
[3] This is the case of collapsible scales.

The pans are made of bronze or copper. They have three holes (sometimes we only register traces of them), through which a link of the chain, suspending the pan from the (usually foldable) arms, was threaded. The pans are generally undecorated (Fig. XIII: 1-2). One of the specimens shows traces of decoration along the edge in the form of dots stamped from the outside, probably using a punch (Fig. XIII: 3)[4].

The described artefacts were discovered in various parts of the settlement complex in Czermno: in the actual hillfort (site 1; Find No. 3), in the moat at the foot of the hillfort (Find No. 2) and, in the case of the remaining artefacts, we either do not have data on their findspot (a chance discovery made in 2012; *cf.* Find No. 1) or we know that they were found in the so-called skip within the hillfort (Find No. 4).

Scale arms

Only two artefacts can be definitively identified as scale arms (see Finds Nos. 6-7; Fig. XIII: 5-6)[5]. Both are made of bronze.

The first one has an anchor-shaped end to which the chain with the pan was attached. This specimen is additionally decorated with eight circumferential rings (Fig. XIII: 5). There are no exact parallels for this artefact in Heiko Steuer's classification, particularly concerning the anchor-shaped end. However, it cannot be ruled out that the described element comes from a type 3[6] or type 5[7] scale (*cf*. Steuer 1997, 25, Figs. 4-5 and 27-29, Fig. 7). In the typology created by Krzysztof Wachowski, it would be type Ia (*cf*. Wachowski 1974, 187f., Fig. 11).

The second specimen has a trapezoid-shaped, flaring end, to which the chain with the pan was attached. Located halfway along the artefact's length, there is decoration in the form of a rhomboidal bulge (Fig. XIII: 6). Again, there is no exact parallel among the types described by Steuer. This specimen can probably be included among variants of type 7 (Steuer 1997, Fig. 9: 82). On the other hand, among the types distinguished by Krzysztof Wachowski, it could be classified, for example, as a variant of type IIa (*cf*. Wachowski 1974, 187-188, Fig. 11).

Find No. 6 was recovered from the residents of Czermno in 2011, and we cannot determine where exactly it had been discovered. The second arm (Find No. 7) was found at site 3.

Scale handles (?)

Two artefacts, made of iron[8], have been included in this category (Finds Nos. 8-9; Fig. XIII: 7-8). However, great caution should be exercised with regard to this classification. While the first one has analogies among the scale elements published by Heiko Steuer, where a similar object is described as a "rod-shaped handle" (German: *stabförmige Handhabe*) and could have been additionally attached to the yoke/fork (German: *die Gabel*; *cf*. Steuer 1997, 21, Fig. 1: 3d, see also Fig. 114: 6-10), the second artefact discussed here would be a type of yoke/fork itself (*cf. e.g.*, Steuer 1997, Fig. 114; see also Steuer 1997, Fig. 61: 2)[9]. It should be noted, however, that there are no close analogies for the described objects among the scale elements published by Steuer.

Steelyard (?)

One of the artefacts from Czermno (Find No. 10, Fig. XIII: 9) might be interpreted as a remnant of a steelyard, but again, there are no identical items among the material known to the author. Early medieval scales have usually a steelyard composed of several elements that are movable and make it collapsible. In this case, the object consists of a single element[10]. It was discovered within the moat at the foot of the hillfort (site 1).

*

The scale fragments described above can only be broadly dated to the 11th-13th c. (*cf*. Wachowska, Wachowski 1971). Unfortunately, the lack of context does not allow for more precise dating. Analysing the scale elements discovered in Czermno, it must be noted that the scales are preserved in fragments. We do not

[4] A similarly decorated pan was discovered in Bodzia (Kara 2017, 108, Fig. 3.2.2) and in Novgorod each (Zhukovsky 2019, Fig. 21).
[5] Artefact No. 6 was previously identified as a fitting of a belt end.
[6] According to Heiko Steuer, scales of this type appeared at the end of the 9th c. and were used throughout the 10th c. (Steuer 2012, 187).
[7] According to Heiko Steuer, scales of this type are characteristic of the 10th c. and were used until the mid-11th c. (Steuer 2012, 187).
[8] One of the finds was discovered at site 1, and the other at site 3.
[9] Other elements of the balance scale, such as the beam serving as the base of the pointer, to which two movable arms were attached, could have been fastened to the yoke/fork.
[10] It is possible that this is a type of non-collapsible scale; see, for example, the find from Janów Pomorski (Steuer 2012, 185, List 6.1. No. 2, Pl. 40: 2) or Jagodziński 2010, Fig. 197 – the steelyard find.

have a single one that has been preserved in its entirety with all its elements. This is likely due in part to the fact that they are not grave finds[11], and also to the nature of the research conducted in 2010-2011, when only material found on the surface or in the humus of the settlement complex in Czermno was collected.

Early medieval scale elements[12] are known from settlements and hillforts such as Santok (Zamelska-Monczak 2019, Fig. 3)[13] and Żółte (Chudziak 2014, 273, Fig. 6.140.a)[14]. They also appear in grave contexts; there are examples in Poland, including burial No. 70 from Sowinki (Krzyszowski 1997; Janowski 2015, Fig. 40: 1-7; Krzyszowski, Suchodolski 2018, Fig. 10-11), Ciepłe (Kara 1998; Janowski 2019), and Bodzia (Kara 2013, grave No. E41, probably a cenotaph, Fig. 2: b, 4-6; 2017), as well as in Eastern Europe (*e.g.*, Ukraine: Kyiv, grave 110 – Karger 1958, Pl. XVI; Janowski 2015, Fig. 110: 12; Peresopnica, grave 29 – Melnik 1901, Pl. VIII; Janowski 2015, Fig. 136: 14; Russia: Gnezdovo – Zhukovsky 2018a [kurgan cemetery]; Timerevo, kurgan 100[15] – Fekhner, Nedoshivina 1987, 72f., Fig. 5: 1; Janowski 2015, Fig. 83: 7). An exceptional find are the fragments of a balance scale (two arms) from Mammoth Cave in Wierzchowie, Poland (Liwoch 2017, Fig. 1). Attention should also be given to the series of collapsible scales from Janów Pomorski/Truso, which, according to Heiko Steuer, are clearly concentrated in the coastal zone (Steuer 2012, 185-189, Fig. 6.1, Pl. 39-40; see also Jagodziński 2010, Figs. 194-196). A vast number of similar artefacts are known from the Baltic Sea region, for example, from Schleswig-Holstein (Steuer 1997, Figs. 18, 21-33). Hedeby, Birka or Kaupang (Steuer 2012, 193).

Medieval scales highly varied in size, ranging from specimens with small, almost miniature pans (below 4 cm in diameter[16]) to those with large pans (over 8 cm in diameter; Zhukovsky 2019, 50f., Chart 1[17]). In Czermno, we encounter scales of very different sizes. The diameter of the pans ranges from 6.2 cm to about 12 cm.

The form of the scales indicates that they were collapsible and stored either in metal cases[18], such as those known from Novgorod[19] (Zhukovsky 2018c, Fig. 1: 1; 2019b, Fig. 12-13), or organic ones, for example, from Gnezdovo (Zhukovsky 2019, Fig. 9).

The most important collection of early medieval scales from Russia comes from Gnezdovo (Zhukovsky 2018a). Fragments of scales, as well as their cases, have been discovered in 18 grave complexes[20] (Zhukovsky 2018a, 312). As noted by Mikhail Zhukovsky, at the Gnezdovo cemetery, scale weights/weighted objects appear in burials with ordinary or poor grave goods, in contrast to scales, which are more often found in burials with rich and diverse grave goods. This may indicate that weights were everyday items, whereas scales served as indicators of social status rather than profession[21] (Zhukovsky 2018a, 311). Andrzej Janowski has compiled a comparison of Central and Eastern European chamber graves which contain scales (2015, 67).

WEIGHTS

Weights are among the most frequently discovered trade-related artefacts (Rahmstorf, Stratford [eds.] 2019; Doyen 2022). Below are the finds that we can definitively consider as weights, followed by those that – perhaps – we should also treat as such.

Barrel-shaped weights[22]

Five barrel-shaped weights were recorded in Czermno (Finds Nos. 20-24; Fig. XIII: 19-23). The barrel-shaped weights were made with an iron core, which was then coated with a thin layer (so-called "jacket") of copper or bronze (an alloy of copper and tin). Some of the weights show traces of significant damage[23],

[11] Of course, it cannot be ruled out that the material obtained in 2010-2011 originates from destroyed (ploughed) graves.
[12] Recently, both scale elements and weights from the territory of Poland were collated by Paweł Gan in his doctoral dissertation (Gan 2023). See also the chemical analyses conducted on artefacts related to trade (Gan 2012).
[13] Where fragments of four scales were discovered, as well as various weights (Zamelska-Monczak 2019, 278f., Fig. 3: 1-3, 17). Dating: 12th-14th c. (Zamelska-Monczak 2019, 287).
[14] A scale and pans were discovered there, as well as a collection of various weights (Chudziak 2014).
[15] A pan with an Arabic inscription translated as "tax, customs duty" was found in the grave (Fekhner, Nedoshivina 1987, 73; Janowski 2015, 67).
[16] See also: Zhukovsky 2018d, who discussed scales for weighing small weights/loads from Gnezdovo.
[17] See Zhukovsky 2019, 50 – according to the author, pans with a larger diameter occurred from the 12th to the 14th c.; see also Zhukovsky 2022, the author didn't have access to this published work.
[18] See also Steuer 1997, 38-40, Figs. 13a-14e.
[19] The Nerevsky excavation site (Неревский раскоп, НГМ КП 34792-1077). The case is additionally decorated with cutsi.
[20] Barrel-shaped weights, cubo-octahedral weights, and a number of others, totalling 112 specimens, come from 72 burials (Zhukovsky 2018a, 312).
[21] See Heiko Steuer's remarks on who used scales and weights (2012, 263-265).
[22] Also referred to as spherical, see Steuer 2012, 193.
[23] According to Kinga Zamelska-Monczak, this happened because "the corroding iron core caused the bronze coating to crack" (Zamelska-Monczak 2019, 287).

resulting in the "jacket" being preserved only to a minimal extent (Finds Nos. 23-24; Fig. XIII: 22-23). Some exhibit markings on the poles. In some cases, these are merely traces, while in others, the weights have clear markings. These include indentations[24] (Find No. 20; Fig. XIII: 19: a-b) or indentations surrounded by a dotted ring/border (Find No. 21; Fig. XIII: 20: a-b).

It should be noted that all the barrel-shaped weights with "jackets" found in Czermno show traces of surface damage to varying extents. The weight of the barrel-shaped weights which have minor surface damage ranges from 32.4 g to 38.79 g[25]. The weights in question were discovered both in the hillfort (site 1) and in the suburb (site 2).

The condition of the weights from Czermno does not allow us to classify them precisely within Heiko Steuer's typology, but it seems that they belong to type B2[26] (1997, 47-49, Fig. 15). According to Steuer, these weights were in use during the 11th and 12th c. (Steuer 1997, 49-50).

A vast number of similar artefacts are known from the Baltic Sea region, for example, from Schleswig-Holstein (Steuer 1997, Figs. 18, 44-49). A significant number of similar artefacts are known from Rus', including from Novgorod (Zhukovsky 2019, Fig. 10), the Udrai II cemetery, or Ustreka in the Novgorod region (Zhukovsky 2019, Figs. 11, 15, 17), and the settlement at Supruty (Zhukovsky 2019, Fig. 29). In Poland, they are known from the settlement at Dąbrowa Górnicza-Łosień, site 8 (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, Fig. 7), Bytom Odrzański (Moździoch 2002, Pl. 34: 8-9, 50: 6-7; Fig. 128), Opole-Ostrówek (Wachowski 1974, Fig. 15, Table 12), from Kaczyce (Florek 2018, Fig. 1: 4-6), and from Ostrów Lednicki (Tabaka 2005, 140, Fig. 7: 4, 9-10, Table 6), as well as from grave No. 70 in Sowinki (Krzyszowski, Suchodolski 2018, Fig. 6: C; 7: 1-6), from the cemetery in Dziekanowice (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Fig. 2), and on deposit from Września (Maleszka 1998, Fig. 3: 10-11). A particularly interesting find are the analogous weights from Janów Pomorski/Truso (Jagodziński 2010, Fig. 191; Steuer 2012, 189-193, Fig. 6: 3). Recently, a large number of such weights were discovered also during excavations in Zawichost-Trójca near Sandomierz[27] (Nakielski 2022, 66-68, Fig. 21).

There are also weights of this type with pseudo-Arabic inscriptions (*e.g.*, Zhukovsky 2018b).

Spherical weight

Another type of weight is an object made of lead with a stone core (granite; Find No. 25; Fig. XIII: 24: a-b). It has a spherical shape with slightly flattened poles and weighs just under 100 g. Its exact findspot is unknown.

There are no close analogies for this weight. It bears some resemblance to a stone weight from Santok (Zamelska-Monczak 2019, 296, Fig. 4: 7), as well as to a stone pebble from grave No. 70 in Sowinki (Krzyszowski, Suchodolski 2018, Fig. 8: 13). It is possible that these weights were originally encased in a lead "jacket," similar to the weight from Czermno.

"Scandinavian" weight

Another very unusual artefact, reportedly from Czermno, upon detailed analysis turned out to be a fragment of a weight (Find No. 26; Fig. XIII: 25).

Its form resembles a cap, flat on one side, with a relief in the shape of a stylised cross, and concave on the other. This object is undoubtedly a fragment of a larger item (more on this below). Unfortunately, it comes from the so-called "collection of Janusz Stopa from Krynice"; see in this monograph: Bagińska, Chudzińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn 2023, so we do not know its exact findspot.

There are no similar objects known from Poland. The only exact analogy found so far is an object from Norway (Setnes, Rauma municipality: Marstrander 1963, 141, Fig. 9; Heen-Petersen 2021, Fig. 4: D). A similar weight comes from Kvistad, Ørsta municipality (*cf.* Heen-Petersen 2021, Fig. 4: E). In an article by Aina Margrethe Heen-Petersen, these types of weights are referred to as *inset weights*; among them are some that were used as "containers" or capsules, i.e. they were filled with lead. These types of weights, both cylindrical (*e.g.*, Brøgger 1921, Figs. 10, 21-23, 25, 27-28) and rectangular (*e.g.*, Brøgger 1921, Figs. 10, 29-

[24] See Heiko Steuer's comments on marking the size of load on weights (2012, 199).
[25] The original weight of the heavily damaged weights is impossible to reconstruct.
[26] *Cf.* Wachowski 2006.
[27] Other specimens were discovered in subsequent years – this information was kindly provided by Dr. Marek Florek, whom I would like to sincerely thank.

30; Pedersen 2007, Fig. 6.41; Kilger 2007, Fig. 8: 10), suggest that the inset was mounted onto a lump of lead only on one side, not forming a "container" with another similar inset (*cf.* also Heen-Petersen 2021, Figs. 6: A-C, especially Fig. 12: A-B, where the profiles of weights are visible, and Fig. 15, where weights in the form of coins mounted onto lumps/portions of lead are visible). The lead was not placed inside such a capsule but was attached to the bottom of the inset. It is uncertain whether the markings on the inset had a purely decorative function or indicated the weight equivalence of a given weight. Perhaps the markings were in some sense trademarks? Additionally, it cannot be ruled out that the grooves currently visible on the inset from Czermno were originally filled with enamel or paint, like similar artefacts *e.g*. from Norway (*cf*. Heen-Petersen 2021, Fig. 4: D).

It can be assumed that the find from Czermno was originally formed in a similar manner. Unfortunately, in this case, we cannot reconstruct the original weight. We can only provide the weight of the inset (4.8 g), which likely constituted at least 1/10 of the total, especially as it is made of so-called light metal, and the actual filling was probably lead.

The aforementioned artefact from Setnes was part of a woman's grave goods[28], dated to the 1st half of the 10th c. The artefact from Kvistad, on the other hand, was found in a man's grave[29], dated to the 9th c. (Heen-Petersen 2021, Table 1)[30].

The artefact discussed here has no analogies either in material from Poland or from Rus'. This might indicate contacts with Scandinavia.

Weights (?) of the "tiddlywink" type

Several artefacts resemble tiddlywinks in their form (Finds Nos. 28-33; Fig. XIII: 27-30). These are oval, flattened objects, most often made of tin alloy. Their weights range from 1.7 g to 5.2 g. Two objects weigh the same (2.6 g; *cf*. Finds Nos. 28 and 31), and another has a very similar weight (2.8 g; Find No. 29).

These artefacts were discovered across the entire settlement complex in Czermno, including both the hillfort (site 1-2 specimens, one of which was found in the moat at the foot of the hillfort), the nearby suburb (site 2-3 specimens), and the outlying suburb (site 3-1 specimen).

A comparable artefact from Poland is, for instance, the one from Ostrów Lednicki (Szulta 2000, Pl. XVI: 44), which resembles the items from Czermno in shape. Unfortunately, we do not know what material it was made from[31].

These items can be considered miniature weights; however, it cannot be ruled out that they served as small portions of raw material intended for further processing, or production waste.

We know that lead and tin alloys were used from the 10th and 11th c. in the production of items such as ornaments or elements of attire (Kershaw, Merkel 2023, 251, with further literature cited therein). Analogies for the finds from Czermno can be found in the discoveries made at Coppergate 16-22, where fragments of lead and tin or their alloys were recorded (Bayley 1992, 778, 810). Tin could be both a trade item and used, for example, for soldering[32] (*cf*. Miśta-Jakubowska *et al.* 2022).

Cylindrical weights

Another group of artefacts consists of lead, oval-shaped objects that resemble flattened cylinders or "tokens" (Finds Nos. 34-38; Fig. XIII: 31-35). Two of these artefacts are relatively chunky[33] (Finds Nos. 34, 38, Fig. XIII: 31, 35) compared to the others (Finds Nos. 35-37, Fig. XIII: 32-34), which resemble flat discs without a perforated hole[34]. Their weights vary, ranging from 3.9 g to 18.5 g. Three artefacts have very similar weights (3.9 g, 4.0 g, and 4.1 g – Finds Nos. 35-37), while the heavier ones weigh 9.8 g (Find No. 38) and 18.5 g (Find No. 34). It should be noted that the latter weight bears indentation marks on its surface, likely made intentionally

[28] The grave goods included, among other things, a fragment of a scale (see Heen-Petersen 2021, Table 1 – T18198c).
[29] The grave goods included, among other things, a scale (see Heen-Petersen 2021, Table 1 – B11131d).
[30] More details about the burial from Setnes and a description of the discovery itself were published already in 1963 (Marstrander 1963). The weight itself is described as adorned with a bronze mount with a pattern made in champleve-mønster technique, the diameter of the artefact is 2.6 cm (Marstrander 1963, 141, Fig. 9). According to Heen-Pedersenn, these items have a close counterpart in the find from Shanmullagh, from the Blackwater River (United Kingdom); however, apart from a similar decorative motif, the object itself is completely differently shaped (*cf.* Bourke 2010, 58 No. 241).
[31] The text lacks its description, and in the caption under the Illustrations it is included among fishing sinkers (see Szulta 2000, Table XVI and caption below).
[32] Recently, isotopic analyses have been conducted on the origins of tin finds from Poland (see Mathur *et al*. 2024).
[33] Their thickness is respectively 7.2 mm and 5.6-6.8 mm.
[34] See below in subsection *Weights/weighted objects in the form of flat disks with holes*.

and serving as some form of marks or identifiers. According to Unn Pedersen, such marking might indicate the size of load for which a particular set of weights was intended (Pedersen 2007, 155).

In the case of four of the objects, we have no information about their findspot[35]. The fifth Find (No. 35) was found in the hillfort (site 1), specifically in the so-called skip (*cf*. see in this monograph: Bagińska, Chudzińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn 2023).

Analogous weights, whose shapes resemble flattened cylinders, are also known from Scandinavia (Brøgger 1921, Fig. 17-18). They have been found in Birka (Kyhlberg 1986, 153, Fig. 17:7 – where they are classified as group C), Kaupang (Pedersen 2007, Fig. 6.5: c1-c3, Tab. 6.13), and Sævli (Pedersen 2007, Fig. 6.9). Lead weights with various markings are also known from Kaupang (Pedersen 2007, Fig. 6.44). In Poland, similar objects have been discovered, for example, in Opole-Ostrówek (Wachowski 1974, 185, Fig. 9: c – classified them as type I), in Santok (Zamelska-Monczak 2019, Fig. 4: 5-6) and from the cemetery in Dziekanowice (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Fig. 4: 4, 12-13). Similar artefacts from Dąbrowa Górnicza-Łosień, site 8, are classified as type 1, variant B (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, 18, Fig. 4: 5-8).

Rectangular weights

Very similar to "token" type weights are objects in the form of flat rectangular prisms (Finds Nos. 39-42, Fig. XIII: 36-39). They are made of lead and weigh between 2.3 g and 8.6 g.

These weights were recorded in the hillfort (site 1-2 specimens), the nearby suburb (site 2-1 specimen), and the outlying suburb (site 3-1 specimen).

Analogous objects are known from sites such as Kaupang (Pedersen 2007, Fig. 6.5: g1-g3) and Sævli (Pedersen 2007, Fig. 6.9). In Poland, similar objects, which are sub-cubic, have been found, for instance, on Ostrów Lednicki (Tabaka 2005, 141, Fig. 7: 1-3, 5, 8) or from the cemetery in Dziekanowice (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Fig. 3).

Polygonal weights

Polygonal weights are generally quite flat (Finds Nos. 43-45; Fig. XIII: 40-41). One of these weights, hexagonal in plan view, also bears deeper incision marks (Fig. XIII: 40: a-b). These objects are made of lead, and their weights vary significantly: 2.3 g, 4.3 g, and 11.6 g.

They were found throughout the entire settlement complex in Czermno.

A similar object is known, for instance, from the settlement in Sharna in the Yaroslavl region of Russia (Chernov 2023, 182, Fig. 133: 567), where it is described as a square-shaped lead semi-finished product, as well as from Kaupang (Pedersen 2007, Fig. 6.6).

*

The weights discussed above were used for weighing goods as well as so-called hack silver (fragments of coins or silver ornaments), which was commonly used in trade as bullion for exchanging lower-value items. The weight of these hack silver pieces was approximately 0.2 g (Janowski 2014, 33). During research at the Wolin Marina, 45 weights of various shapes and sizes were found. According to Andrzej Janowski, this collection is one of the largest in Poland, and the findspot suggests that trade may have taken place directly from boats moored at the quay (Janowski 2014, 33, Photos 51-53).

In 2017, Mikhail Zhukovsky catalogued all weights from Eastern Europe (Zhukovsky 2017). His compilations included barrel-shaped weights (Zhukovsky 2017, Catalogue I – 216-229) and cubo-octahedral weights (which have not yet been found in Czermno), but also different types of lead weights, *e.g*. cylindrical or in the shape of a truncated cone (Zhukovsky 2017, Catalogue III – 234-239).

THE PROBLEM OF WEIGHTS / WEIGHTED OBJECTS WITH HOLES

As mentioned above, the entire group of artefacts can only hypothetically be considered as weights.

As early as 1974, Krzysztof Wachowski, in his work meticulously analysing, among other things, issues related to lead weights, pointed out the lack of a precise definition of what a "weight" is in archaeological publications (Wachowski 1974, 173). According to him, the discussed objects with holes were unlikely to function as weights and were more likely a kind of spindle whorls. At the same time, the archaeologist from Wrocław emphasised that the weight of the object, not its shape, should be the criterion for defining it

[35] They were donated – they had been found somewhere in the settlement complex in Czermno.

(Wachowski, 1974, 175[36]). Important remarks on what constitutes a weight versus a weighted object were also published by Dariusz Rozmus (Rozmus 2016, 264-265, also footnote 3). Furthermore, Kinga Zamelska-Monczak, analysing conical lead weights from Santok, pointed out that the function of holes in such objects remains a matter of debate, causing some researchers to consider them as ballasts, spindle whorls, as well as nets sinkers or mason's plummets (Zamelska-Monczak 2019, 295).

A similar situation occurs in Czermno, which is why in this study finds with holes, where it is uncertain whether they were weights or weighted objects[37], are designated as "weights/weighted objects" because they could serve a dual function. Additionally, the terms "trapezoidal" or "bi-trapezoidal" have been introduced instead of the traditional terms of "conical" or "bi-conical"[38], as is the case with, for example, spindle whorls, due to the occurrence among the Czermno finds of classic conical shapes as well.

Among the weights/weighted objects with holes, several subgroups can be distinguished, which will be discussed below.

Weights/weighted objects in the form of flat discs with holes

Objects in the form of discs with holes constitute the most numerous category of lead artefacts associated probably with trade found in Czermno (Finds Nos. 48-153; Fig. XIII: 42-100). A total of 106 of them have been recorded, with six of them being fragmentary specimens.

The weight of the discs with holes varies from 1.2 g to 11 g[39]. This is not a homogeneous collection: some of them are small (diameter of about 12 mm; see Finds Nos. 68-69, Fig. XIII: 62-63), while others are notably larger (diameter of about 20-22 mm; see, for example, Finds Nos. 90, 103, Fig. XIII: 84, 97). The slight form of some of them stands out (thickness; 0.8-1.2 mm; see Find No. 97, Fig. XIII: 91), while others are noticeably "thicker" (up to 5.0 mm; see, for instance, Find No. 57, Fig. XIII: 51: a-b). Some of the weights are entirely flat (Finds Nos. 48-55; Fig. XIII: 42-49), while others are concave like bowls (Finds Nos. 98-101, Fig. XIII: 92-95). One of the finds bears traces of repair, with a rivet hole left behind (its diameter is much larger than that of the other discs; Find No. 102, Fig. XIII: 96), while others bear incisions both on the surfaces and on the edges (*e.g.*, Finds Nos. 75, 84-85, 88, 152, Fig. XIII: 69, 82, 90-91, 100), as well as traces of some kind of "trimming" of the surface, which could be due to shaping the form (*e.g.*, Find No. 89, Fig. XIII: 83).

31 objects were recorded in the hillfort area (site 1-3 specimens in the moat at the foot of the hillfort), 32 in the nearby suburb (site 2), 12 specimens in the outlying suburb (site 3), and for 31, the findspot is unknown (they were donated).

Krzysztof Wachowski, in his typology, defines lead discs with holes as type B. However, he is cautious about calling them "weights" (Wachowski 1974, 180f.). Similar artefacts from Dąbrowa Górnicza-Łosień, site 8, are classified as type 1, variant A (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, 18, Fig. 3). On the other hand, Sławomir Moździoch classifies them as the third type of weights (Moździoch 2002, 156). In studies of finds from Ostrów Lednicki, similar objects are interpreted as fishing net sinkers (Szulta 2000, Plate XVI: 43, 45).

Similar discs are known from many sites in Poland, including areas such as Silesia (Stare Bukowno – Rozmus 2016, Fig. 2: 3), Bytom Odrzański (Moździoch 2002, 156), Opole-Ostrówek (Wachowski 1974, Fig. 3: a-c, e; 4: a, c-i; 5: a-e, g-i), but also from Ostrów Lednicki (Tabaka 2005, 135-137, Table 2, Fig. 3), from Kaczyce (Florek 2018, Fig. 1: 9-10) and from the cemetery in Dziekanowice (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Fig. 4: 1). Recently, they were also discovered in Zawichost-Trójca[40] (Nakielski 2022, 66). In addition, they were discovered, among other places, in the Podil district of Kyiv (Zotsenko, Braichevska 1993, Fig. 18: 5), as well as in the northern Czech Republic (Bláha, Hejhal, Skala 2013, 291, Fig. 5 [their weight ranges from 1.083 g to 6.992 g]).

[36] See the author's note regarding the function of lead discs with holes which do not exceed a weight of about 5 g as probable "lower-order" weights (Wachowski 1974, 180).
[37] Also with the function of the ballast.
[38] Which from the point of view of geometry is an incorrect term.
[39] The heaviest of the finds is quite massive (thick) and perhaps should be classified as a weight/weighted object with a ring-shaped form (see Find No. 57, Fig. XIII: 51: a-b).
[40] Unpublished material – this information was kindly provided by Dr. Marek Florek, whom I would like to sincerely thank.

Ring-shaped weights/weighted objects with holes

This category includes four items (Finds Nos. 154-157, Fig. XIII: 101-103). They are made of lead, circular or oval, quite chunky/thick (from 6.0 mm to 7.5 mm), and their weight ranges from 9.4 g to 17.1 g. Similar objects are known from Silesia (Stare Bukowno – Rozmus 2016, Fig. 2: 4), as well as from the northern Czech Republic (Bláha, Hejhal, Skala 2013, 291, Fig. 8: 37).

Regarding their findspots, one specimen was discovered at site 2 and site 3 each. The remaining two were donated by Artur Troncik.

In Krzysztof Wachowski's typology, similar items were classified as type E. According to the author, it should be assumed that they served as spindle whorls (Wachowski 1974, 184).

Similar objects are known from Opole-Ostrówek (Wachowski 1974, Fig. 7: i; 8: e), Ostrów Lednicki (Tabaka 2005, 139, Fig. 6, Table 5) and from the cemetery in Dziekanowice (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Fig. 4: 8).

Trapezoidal weights/weighted objects with holes

This category includes 37 objects of various shapes: sub-trapezoid in profile, with an evidently "extended" top (Finds Nos. 158-161, Fig. XIII: 104-107), as well as those with a typical trapezium-shaped profile (Finds Nos. 162-172, Fig. XIII: 108-131) or with a sub-trapezoidal shape with various variations (see Finds Nos. 173-186, Fig. XIII: 118-131). All these objects were made of lead. Their sizes vary, from small (*e.g.*, Fig. XIII: 104-111), to larger (Fig. XIII: 112-113) to massive (Fig. XIII: 122-123, 130-131). Their weight ranges from 2.7 g to 60 g[41]. On the surface of three specimens, there is probably a type of decoration in the form of ribbing, running vertically downwards from the hole to the base. On two specimens, six ribs are visible (see Finds Nos. 165, 168, Fig. 110: a-b, 113: a-b), and on one, as many as eight ribs can be observed (Find No. 166, Fig. 111: a-b).

For most of the discussed finds (16 specimens), we do not have the precise findspot (they were donated to the Museum in Tomaszów). Among the objects for which we do have the findspot, 13 specimens were discovered in the hillfort (site 1 [3 specimens in the moat at the foot of the hillfort]), 6 in the nearby suburb (site 2), and only 2 in the outlying suburb (site 3).

In Krzysztof Wachowski's typology, similar items were classified as type C and described as "truncated cones" (Wachowski 1974, 181). According to him, these items should not be interpreted as weights (Wachowski 1974, 183). Similar artefacts from Dąbrowa Górnicza-Łosień, site 8, are classified as type 2, variant A (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, 18, Fig. 5: 1-2, 8-9).

Similar objects are primarily known from the Silesia region, for example, from the settlement in Dąbrowa Górnicza-Łosień, site 8 (Rozmus, Szmoniewski 2007, Fig. 4: a, d, f), Malinowice (Rozmus 2016, Fig. 1: 1-2, 4-6), Stare Bukowno (Rozmus 2016, Fig. 2: 2, 5), and Dąbrowa Górnicza-Kuźnica Błędowska (Rozmus 2016, Fig. 2: 7-9). Similar items were also discovered in Opole-Ostrówek (Wachowski 1974, Fig. 4: b; 5: j). These types of items were also found in Santok (Zamelska-Monczak 2019, Fig. 4: 4), on Ostrów Lednicki (Tabaka 2005, 137, Table 3, Fig. 4), in Janów Pomorski/Truso[42] (Jagodziński 2010, Fig. 283), in Kaczyce (Florek 2018, Fig. 1: 11), and at the cemetery in Dziekanowice (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Fig. 4: 5). They have also been found in the Podil district of Kyiv (Zotsenko, Braichevska 1993, Fig. 18: 3-4) as well as in the northern Czech Republic (Bláha, Hejhal, Skala 2013, 291, Fig. 10: 31).

Bi-trapezoidal weights/weighted objects with holes

Several objects were classified into this category (Finds Nos. 195-200, Fig. XIII: 132-135), albeit, it must be said, they show some differences between them.

The first one stands out due to its profile with sharply angled sides, resembling spindle whorls described as bi-conical (Find No. 195, Fig. XIII: 132: a-b)[43]. The second object included in this category differs significantly from the previous one. Its profile lacks a clear, sharp angle and is rather rounded (Find No. 196, Fig. XIII: 133)[44]. Therefore, it has been concluded that it is approximately bi-trapezoidal. The next four specimens (Finds

[41] The base of one specimen has a polygonal form (Find No. 170, Fig. XIII: 115: a-b).
[42] The object is identified as a lead spindle whorl.
[43] It is possible that our weight was originally decorated with several ribs (only one has survived to this day, on which small indentations are also visible).
[44] The rounding visible in the profile also allows it to be included in the category of ring-shaped artefacts.

Nos. 197-200, Fig. XIII: 134-135) also have a similar shape, with no distinct angles visible in their profile. The weight of these objects ranges from 31.6 g to 80.5 g.

For three of the discussed objects, we lack precise findspots (they were donated to the Museum in Tomaszów). One specimen each was discovered at sites 1 and 2.

In Krzysztof Wachowski's typology, similar items were classified as type D and described as "bi-conical with holes." According to him, their function as spindle whorls is unequivocal (Wachowski 1974, 183, Fig. 6: c). Other researchers share this view (see, for example, Chomentowska, Michalski, Twarowska 1985, Fig. 20: d; Poleski 2004, 284, Fig. 13: 6; 2019, 172-173). However, it cannot be entirely ruled out that they also served as weights (see Kruszwica: Hensel, Broniewska 1961, Fig. 75: B, D).

Similar objects are known, for example, from Opole-Ostrówek (Wachowski 1974, Fig. 6: c).

Cylindrical weights/weighted objects with holes

Ten objects were classified into this category, all of which resemble cylinders with a hole in the middle (Finds Nos. 201-210, Fig. XIII: 136-138). Generally, they have relatively small dimensions (Fig. XIII: 136-137), and their weight varies considerably, ranging from 10.1 g to 45 g[45].

For four specimens, we lack the precise findspot (they were donated to the Museum in Tomaszów). Among the objects for which we have the findspot, four specimens were discovered in the hillfort (site 1), and two specimens at site 2.

In Krzysztof Wachowski's typology, similar items were classified as type F and described as "cylindrical with a hole" (Wachowski 1974, 184, Fig. 8: f). Similar artefacts from Dąbrowa Górnicza-Łosień, site 8, are classified as type 3 (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, 18, Fig. 6).

Pear-shaped weights/weighted objects with holes

Three objects were included in this category (Finds Nos. 211-213, Fig. XIII: 139-141[46]). Their shape resembles *kistens*[47]. Two specimens have centrally positioned holes along the axis and bear distinct marks of what seems to be "incisions" (Fig. XIII: 139-140). These marks intersect, suggesting they could be imprints, *e.g.*, from a string wrapped around them for fastening purposes (Fig. XIII: 139-140). This could suggest their function as weighted objects, such as spindle whorls or net sinkers (see Popek *et al.* 2022, Fig. 3: 5). The third object is damaged at the top, yet it is clearly visible that it featured a horizontally running hole (Fig. XIII: 141). The weight of these objects ranges from 46.1 g to 64.8 g. Regarding their findspots, one specimen was discovered at each of the three sites[48].

Rectangular weight/weighted object with a hole

One object was classified into this category (Find No. 214, Fig. XIII: 142), whose shape resembles a sword pommel, hence it was initially interpreted as such[49], before Piotr Kotowicz eventually excluded it from the category of militaria. This object is massive and heavy, weighing 174.3 g. It was discovered at site 3.

Similar to other lead objects with holes, this one could have served both as a weight (likely for heavier products) and as a weighted object/ballast. Similar finds are also known from Czermno[50] (Kuśnierz 2005, 123, Plate IV: 34) as well as Kaczyce (Florek 2019, Fig. 2: 2). They are usually interpreted as militaria[51].

Conical weights/weighted objects with and without holes

Three objects of different forms were included in this category (Finds Nos. 216-218, Fig. XIII: 143-145). The first two objects have holes: one centrally positioned along the axis (Fig. XIII: 143), while the second object has a horizontally running hole (Fig. XIII: 144). The third specimen lacks a hole, but two iron rods were embedded inside it, and its apex was probably broken off (Fig. XIII: 145). The weight of the first two objects is 30.1 g and 22.3 g, respectively. The third one is heavier, weighing 41.5 g.

[45] One specimen stands out significantly in this regard, both in terms of its dimensions (diameter: 16.2 x 15.4 mm, height: 11.8 mm) and weight (108.5 g; Find No. 210, Fig. XIII: 138).
[46] *Cf.* similar object from Kaczyce, site. 23 (Florek 2018, Ryc. 1: 12).
[47] The issue of interpreting the function of these artefacts (kistens or weights [?]) was addressed relatively recently by, among others, Imie Holden (2009).
[48] See Florek 2019.
[49] See Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, No. II:11:5, Pl. II.11.5.
[50] In this case, the raw material is iron, not lead (Kuśnierz 2005, 123).
[51] Regarding the function of these objects, see the remarks of Marek Florek (2019).

Among the objects analysed by Krzysztof Wachowski, there are no analogies for conical forms with holes from Czermno. On the other hand, lead cones without holes were identified as type K (Wachowski 1974, 184, Fig. 9: h). The researcher identified lead cones with an iron core as a separate type H (Wachowski 1974, 184, Fig. 9: a, b, d, e, g; 10: a). Similar artefacts from Dąbrowa Górnicza-Łosień, site 8, are classified as type 2, variant C (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, 18, Fig. 5: 7). From Silesia, we know, among other specimens, a conical object without a hole (Malinowice – Rozmus 2016, Fig. 1: 7). On the other hand, at the cemetery in Dziekanowice, artefacts both with and without holes were found (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Fig. 4: 7, 11).

Irregular weights/weighted objects with holes

This category comprises six objects that do not resemble any specific shape (Finds Nos. 219-224, Fig. XIII: 146-147). They are often elongated, flattened, or completely flat, with the suspension hole located at one end (Fig. XII: 146) or centrally (Fig. XIII: 147). Their weight varies considerably, ranging from 4.4 g to 103.3 g.

Here too, there is uncertainty regarding their purpose. It could have been diverse, serving as both weights and weighted objects/ballasts. Perhaps these items also functioned as lures or net sinkers[52] (see, for example, finds from Ostrów Lednicki – Szulta 2000, 109, Pl. XVI: 2-4, 6, 9-11[53]; Tabaka 2005, 138, Fig. 5: 10; Popek *et al*. 2022, Fig. 2, 3).

SMALL GOLD INGOT

Another find discussed here is a small gold ingot, in the form of a rectangular prism with a small suspension hole (weighing 4.2 g; Find No. 27; Fig. XIII: 26). This item was unearthed in the hillfort area (site 1).

Two similar, miniature ingots were discovered at the settlement in Gnezdovo (Eniosova 2007, Fig. 8). Their weights are 3.7 g and 2.6 g, respectively. According to Natalia Eniosova, finds of such items are extremely rare (Eniosova 2007, 313), and they most likely served as weights. However, they could also be semi-finished products intended for further metallurgical processing in a goldsmith's workshop.

METAL BOWL

Among the objects discovered in Czermno, a metal bowl stands out (Find No. 11; Fig. XIII: 10: a-b). Until recently, this item was considered to be a balance scale pan (*cf*. Bagińska *et al*. [eds.], Pl. II.7.6). However, such a use is ruled out by both the absence of suspension holes and its considerable weight (over 280 grams), not to mention the material from which it was made, i.e. lead, as unequivocally confirmed by laboratory studies conducted at the Laboratory of Electron Microscopy and Practical Chemistry, University of Rzeszów[54].

Objects which are similar in shape are referred to as Silesian-type bowls (it should be emphasised here that these objects are made of iron)[55].

The bowls in question are characteristic of Western Slavs, although they are also found in Scandinavia, the Baltic countries, as well as in the eastern (near Lake Ladoga) and even southern (*cf*. Kiesler 2017, 311, Fig. 1) Slavic territories. From the western Slavic lands (from Holstein in the northwest to Slovakia in the southeast), over 350 iron bowls (whole or fragmentarily preserved) are known from over 100 sites (Kiesler 2017, Fig. 2). They are fairly common, for example, in the Czech Republic, Moravia, as well as Silesia[56]. Recently, they have also been found in Lesser Poland (Naszacowice, site 1 – Poleski 2019, 173, Fig. 116: 13 [only a small fragment preserved]), Greater Poland (Ostrów Radzimski – Kowalczyk 2011, 98, 99, Fig. 16), southeastern Poland (Trepcza, site 2 "Horodyszcze"[57]), and even in Belarus (Sktykhau 2008, 16).

There are two main hypotheses explaining the function of Silesian-type bowls. Some researchers saw them as a type of bowl or frying pan that could have been used primarily for baking bread and roasting grain. Others attributed economic functions to them, similar to those performed by axe-shaped currency bars

[52] Of course, such an interpretation applies to lighter specimens.

[53] The author also refers to analogous objects from Gdańsk, Kołobrzeg, and Szczecin (*cf*. Rulewicz 1994, 189).

[54] Taking this opportunity, I would like to express my heartfelt thanks to Ms Patrycja Skała, MEng, for her assistance in conducting the analysis.

[55] It is worth asking at this point whether all so-called Silesian-type bowls were made of iron.

[56] *E.g.*, Będzin, site 1; Lubomia site 1; Nowy Kościół; Rzymówka – Bykowski 1982; Boroń, Foltyn 2011, 12, 16, 22; Lisowska 2016, 105-107, 113. Bowls are often discovered as part of a deposit/hoard, as evidenced by the 14 iron bowls from Nowy Kościół (find from 1872; *cf.* Lisowska 2016, 105-107 [more about the circumstances of the discovery there]). In 2014, at the same site (under a stone, at the base of the hillfort rampart), a small bowl was discovered, serving as a kind of "foundation offering" (Lisowska 2016, 113-114, Fig. 9a). Iron bowls buried in a hillfort rampart are also known, for example, from Prachovské Skály in the Czech Republic (Turek 1942) and from the suburb in Gilów in Silesia (Jaworski, Paternoga 2002, 281).

[57] This concerns "hoard No. 1", i.e., a deposit of iron objects, which included, among other things, an iron bowl of the Silesian type, covering the remaining objects (Ginalski, Glinianowicz, Kotowicz 2013, 390, Fig. 6: 1), and a deposit of iron objects recovered from treasure hunters, which included, among other things, four fragmentarily preserved iron bowls of the Silesian type, nested within each other (Ginalski, Glinianowicz, Kotowicz 2013, 394, Fig. 8: 1-5).

– considered to be a type of pre-coinage currency or bars of raw material (Kiesler 2017, 311)[58]. Traditionally, north of the Sudetes and Carpathians finds of bowls – and sometimes also other objects (such as arrowhead-shaped currency bars; *cf*. below) – are considered to be manifestations of Great Moravian influence (*cf*. Ginalski, Glinianowicz, Kotowicz 2013, 290, 411; critical of this thesis: Boroń, Foltyn 2011, 12).

We do not know exactly how to interpret the find from Czermno Is it really a variant of a Silesian-type bowl, and thus an artefact of southern provenance and a type of proto-money? Or perhaps it should be associated with activities related to lead production? In that case, our bowl – like lead ingots (more on this later in the text) – would be a semi-finished product prepared for further processing. The fact that it was carefully prepared seems to exclude this possibility, but it should not be completely ruled out. Shaping lead ingots in the form of bowls could facilitate the transport of the raw material (stacked one on top of another, bowls would take up less space)[59]. A very close analogy to our artefact is a lead object discovered in Tripotamos (Greece) and dated to the 10th c. (diameter 15.1 m; weight 2895 g)[60]. Younger analogies are also found in Poland (however, these objects are significantly heavier). One such lead object in the shape of a "bowl" is known from Wrocław and dated to the 13th c. (Miazga *et al*. 2022, Fig. 4 [dimensions: 60 x 65 cm, thickness: 11.5 cm; weight 215 kg]). A similar bowl was allegedly found in the 18th c. in the Silesian Upland; it measured 84 cm in diameter and 20 cm in height (Miazga *et al*. 2022, Fig. 2 [no weight data; uncertain dating]). Finally, it is worth mentioning a lead pig from the Main Market Square in Kraków, dated to the 14th c. (Miazga *et al*. 2022, Fig. 3 [dimensions: 88.7 x 81 cm, thickness 19 cm, weight 693 kg]). This type of lead ingots were produced in mining areas.

The "bowl" from Czermno was found during the 2010-2011 excavations, in the moat at the foot of the hillfort (site 1).

ARROWHEAD-SHAPED CURRENCY BARS

Eight finds from Czermno can be interpreted as so-called arrowhead-shaped currency bars. These are objects made of iron, most commonly with an elongated, slender shape, in the form of a rectangular prism, with one end usually circular or oval in section, and the other end bar-shaped and rectangular in section (Finds Nos. 12-17, 19; Fig. XIII: 11-16, 18). An exception is an object whose one end is flattened and widening in a fan-like manner (Find No. 18; *cf*. Fig. XIII: 17). The weight of the described objects ranges from just under 10 g to 18.9 g. Their length varies from 47.7 cm to 93.5 cm.

Within the settlement complex in Czermno, five objects were discovered in the hillfort (site 1), two in the nearby suburb (site 2), and one specimen in the outlying suburb (site 3).

Similar objects are known from numerous sites in Poland, (Kotowicz 2002, 221), especially in the southern regions [61], as well as Silesia[62], in (Greater) Moravia[63], and in Slovakia [64]. These finds are dated from the 9th c. to approx. the mid-10th c. (Jaworski 1998, 472; the ones from Slovakia are supposed to be older).

[58] In addition to these two main hypotheses, there are – depending on the dating, type of find, and shape of the bowl – other ones, according to which the artefacts in question are, for example, elements of horse harnesses (phalera), vessel lids, or censers.
Years of study led Paweł Rzeźnik to abandon the belief that bowls functioned as commodity money (non-coinage money). He is convinced of the utilitarian function of these items, writing; "[...] the source bases hitherto considered crucial for considerations on the monetary function of iron bowls can now be regarded as obsolete, and the entire flow of this discussion as outdated, or as some prefer, requiring re-addressing" (Rzeźnik 2006, 199). In light of the data accumulated by this author, it is worth mentioning that perhaps the function of the bowls could be linked to the region of their occurrence. In the case of collective finds of bowls mainly from south-western Poland, one could venture to say that in this region, in its Sudeten part, they may have served as non-coinage money. The further north, their role as commodity money in trade may have decreased in favour of their utilitarian function and the increasingly frequent appearance of silver coins (*cf.* Lisowska 2016, 115).

[59] As was the case with the find from Nowy Kościół, where the bowls were arranged from largest to smallest – see Lisowska 2016, 105-107, Fig. 4.

[60] After the destruction of the bathhouse in the ruins of a late Roman villa, a furnace was built, where lead pipes from the bathhouse were probably melted down. The molten lead was poured into small, shallow pits dug in the ground to obtain bars which were easy to transport for use by smelters (*Everyday Life in Byzantium* 2002, 101, No. 88).

[61] This refers among other to the following finds: Chodlik-Żmijowiska, site IV – Gardawski 1970, Pl. 15: b; Hoczyk-Siwkowa 2000, 238, Fig. 3: 4; Damice – Poleski 2009, 333-335, Fig. 5: 3; Lipsko-Polesie, kurgan 35 – Miechowicz 2021, 205, Fig. 18; Kłodnica – Miechowicz 2018, 52; Naszacowice – Poleski 2004, 285, Fig. 131: 17-22; 2019, 173, Fig. 115:17-22; Przemyśl – Bober 2006; Radom, site 1 – Trzeciecki, Auch, Stańczuk 2020, 168, Pl. 65: 12; Radom, site 2 – Fuglewicz 2013, 281-282, Tabl. 48: 1; Sanok-Biała Góra, site 6 – Fedyk, Kotowicz 2006, 56, Fig. 24: 1; Sanok, site. 94 – Kotowicz 2023, 220-222, Fig. 4; Sąsiadka – Marczak 2013; Szczaworyż – Dąbrowska 1969, Fig. 9: n; Trepcza, site 1 "Horodna" – Kotowicz 2002; Trepcza, site 2 "Horodyszcze" – Ginalski, Kotowicz 2004, Pl. 10: 7; Ulucz – Mianowska 2001, 74, Pl. I: 3).

[62] Czeladź Wielka, Gilów, Obiszów – Jaworski 1993, 21, Fig. 2: e; 1998, 470-473.

[63] Břeclav-Pohansko oraz Mikulčice – Wachowski 1997; Jaworski 1998, 472.

[64] Smižany-Čingov, hillfort I – Javorský 1977, Ryc. 95:4 – and Spišské Tomášovce, suburb of so-called of hillfort I – Javorský 1977, Ryc. 95: 4; Poleski 2004, 285.

Most often, arrowhead-shaped currency bars – similarly to Silesian-type bowls – are considered a type of pre-coinage currency[65]. According to Krzysztof Wachowski, this form of non-coinage money appeared in the lands of present-day southern Poland under the influence of Great Moravia and functioned in the 9th-10th cc. (Wachowski 1997, 67-69). Piotr Kotowicz points out that although most arrowhead-shaped currency bars were discovered at sites from which other artefacts associated with the Great Moravian region are also known (Kotowicz 2002, 224; this also applies to Czermno [!])[66], he ultimately advocates for the local origin of these objects (Kotowicz 2002, 225).

OTHER LEAD OBJECTS

In addition to the aforementioned items, an enormous quantity of various small lead objects was recorded in Czermno (180 specimens, with a total weight of 13606.47 g[67]). These mostly consist of so-called casting remains or ingots (*e.g.*, Finds Nos. 227-231, 233-240) in the form of discs, chunks, rods, strips, wires, and plates (Fig. XIII: 150-154, 156-164), as well as large sheets (Find No. 232, Fig. XIII: 155: a-b). All these objects strongly suggest that lead was smelted on-site in Czermno (*cf*. Rozmus 2014). Similar miscellaneous lead objects are known from Poland, for instance, from Opole-Ostrówek (Wachowski 1974, Fig. 1, 2: a-b), from Ostrów Lednicki (Tabaka 2005, 131-135, Table 1, Fig. 2) or from Bohemia and Moravia (Macháček, Měchura 2013, Fig. 3-5) where they appeared, for example, in the form of small lead rolls[68].

Lead ingots and strips

Among the remaining lead objects, two stand out the most, namely an ingot bearing numerous marks, including deep incisions made by sharp tools (Find No. 225, Fig. XIII: 148), and a folded strip of lead (Find No. 226, Fig. XIII: 149). The weight of the ingot is just over 1053 g, while the strip weighs slightly over 4510 g.

Similar objects are known from Poland, from the Silesian region (Rozmus 2014, 179-180, Fig. 148, 152).

SUMMARY

According to Krzysztof Wachowski, objects related to trade or belonging to the equipment of merchants are found in greater concentration in centres of higher social, political, and economic significance and show considerable convergence with trade routes and the dispersal of silver hoards. Similar phenomena are observed in other parts of north-western Slavic territories (Wachowski 1974, 173).

Therefore, there is no doubt that Czermno/Cherven' served as a trade centre[69].

A significant amount of lead ore, increasingly recognised at early medieval sites, originates from here[70]. Analyses of bracelets made of so-called lead glass as well as lead seals from Czermno demonstrate that lead mined on the border between Lesser Poland and Silesia was used in their production (*cf*. Merkel *et al*. 2024; Wajda *et al*. 2024). In this situation, the presence of objects of Silesian provenience in Czermno is not surprising. This category of finds will therefore become the subject of further intensive research[71].

[65] Krzysztof Wachowski put forward the conjecture that this would be a form of non-coinage money (Wachowski 1997, 69; *cf.* Kotowicz 2002, 221-223). Sometimes the objects in question are interpreted as types of tools, *e.g.*, chisels (Mianowska 2001, 74, Pl. I/3; Kotowicz 2002, note 7) or crossbow bolt points (Dąbrowska 1969, Fig. 9: n; see also Podegrodzie, site 2 – Poleski 2004, 316, Fig. 152: 20 [small piston/punch]). It is sometimes suggested that they were semi-finished products for the production of arrowheads (knives?; nails?; *cf*. Jaworski 1998, 471) or nails used to join wooden elements of ramparts (also Kotowicz 2002, 225).
According to Jacek Adamczyk – the author of a study on pre-coinage means of payment in the Slavic lands – the function of these items is not clearly defined (Adamczyk 2004, 250-251).

[66] Weapons – see Kotowicz 2023 (in this monograph). The most intriguing is the hoard of silver ornaments from Perespa (*cf*. Wołoszyn *et al.* 2016).

[67] Artefacts obtained during archaeological excavations in Czermno conducted after 2013 are not included here.

[68] A form of a rolled-up lead sheet.

[69] Jens Schneeweiß emphasises that not every site with scales and weights necessarily indicates a centre of supra-regional trade (Schneeweiß 2020, 399). However, this statement does not seem applicable to Czermno, with its numerous finds of various artefacts from different parts of Europe, as well as its likely location on a trade route running from Regensburg to Kyiv, whether by land or water, assuming that the Sieniocha River was navigable at the time (*cf.* Dobrowolski, Rodzik, Mroczek, Zagórski, Bałaga, Wołoszyn, Dzieńkowski, Hajdas, Fedorowicz 2018).

[70] An example of the use of lead are artefacts from Bulgaria (Totev 2011).

[71] The author of the article intends to continue research in this area; this article serves only as a preliminary presentation of the artefacts from Czermno. The author would also like to thank Natalia Khamayko and Oleksandr Komar for their help in reaching out to Eastern literature.

CATALOGUE

No. 1. Balance scale pan

A. Czermno; chance discovery made in 2012;
B. Balance scale pan; bronze;
C. Circular in shape, with 3 suspension holes; traces of surface damage: cracks; missing bits; dimensions: diameter – 75.4 x 73.3 mm; wall thickness – 0.6-0.8 mm; weight: 18.79 g;
D. MT, Inv. No. MT/1890/6/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.7.7;
F. Fig. XIII: 1: a-b.

No. 2. Balance scale pan

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Balance scale pan; bronze/copper (?);
C. Circular in shape, originally probably with 3 holes for suspending the chain, currently only one hole preserved; damaged, bent surface, fragments of the rim missing;
dimensions: diameter – 62.7 x 61.5 mm; wall thickness – 0.7-0.4 mm; weight: 8.79 g;
D. MT, Inv. No. MT/1608/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 2: a-b.

No. 3. Balance scale pan

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Balance scale pan; bronze; preserved in poor condition, preserved in fragments;
C. 8 fragments, including 4 fragments of the edge decorated with punched dots along the rim (on the outer side) and 4 fragments of the centre; two suspension holes on the rim and probably traces of a third hole;
dimensions: reconstructed diameter – approx. 120.0 x 115.0 mm; wall thickness – 0.2-0.3 mm; weight: –;
D. MT, Inv. No. MT/1716/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 3: a-b.

No. 4. Balance scale pan (?)

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Balance scale pan (?); bronze; preserved in poor condition, preserved in fragments;
C. 27 fragments, including at least 3 fragments of the edge and 24 fragments probably of the pan centre;

dimensions: diameter impossible to reconstruct; weight: –;

D. MT, Inv. No. MT/1708/32/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 4.

No. 5. Balance scale pan fragment (?)

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Balance scale pan fragment (?); bronze;

C. Very small fragment of the edge preserved;
dimensions: diameter – impossible to reconstruct; dimensions of the preserved fragment – 37 x 23.7 mm; wall thickness – 0.1-0.6 mm; weight: –;

D. MT, Inv. No. MT/1843/2/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 6. Scale arm

A. Czermno; collection of finds recovered from local community in 2011;

B. Balance arm fragment; bronze;

C. Elongated shape, round in cross-section; both ends flattened, one end is polygonal, with a visible hole where a rivet was originally located, the other end flaring anchor-like, also with a hole containing remnants of a rivet; additionally adorned with 8 circumferential rings;
dimensions: length – 52.4 mm; diameter – 2.6 x 2.6-5.1x5.3 mm; weight: –;

D. MT, Inv. No. MT/1704/3/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 5: a-b.

No. 7. Scale arm

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Balance arm fragment; bronze;

C. Elongated shape, round in cross-section; both ends flattened, one end polygonal in form, with a visible hole where a rivet was probably originally located, the other end, flaring trapezoidally, also with a hole in which remnants of a small ring for suspending a chain are embedded; additionally, visible decoration in the form of a rhomboidal bulge, located halfway along its length;
dimensions: length – 55.1 mm; diameter – 3.2 x 3.4-4.0 x 4.1 mm; weight: –;

D. MT, Inv. No. MT/1374/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 6.

No. 8. Fragment of a scale handle (?)

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Fragment of a balance scale handle (?); iron;

C. Elongated shape, bar-shaped in cross-section; both ends flattened; one end with a polygonal handle, featuring a visible oval hole, showing signs of damage; the other end flares trapezoidally;
dimensions: length – 46.2 mm; hole diameter – 3.6 x 3.0; weight: –;

D. MT, Inv. No. MT/1823/18/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 7.

No. 9. Fragment of a scale handle (?)

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Fragment of a balance scale handle (?); iron;

C. Elongated shape, bar-shaped in cross-section; on one side terminating in a ring-shaped handle with a round hole, bifurcated at the middle, forming a kind of prongs; partially damaged, one prong missing, with a visible trace of a hole on the other end;
dimensions: length – 74.4 mm; width – approx. 9.9 mm; handle diameter – 14.2 x 12.1; hole diameter – 5.2 x 5.2 mm; weight: –;

D. MT, Inv. No. MT/1273/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 8.

No. 10. Steelyard balance (?)
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Steelyard balance (?); iron;
C. Elongated shape, bar-shaped in cross-section; one arm broken-off;
dimensions: length – 174.52 mm; weight: 37.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1537/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 9.

No. 11. "Bowl"
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. "Bowl"; lead;
C. Circular in shape; trace of a notch (?) on the edge, bits of surface missing;
dimensions: diameter – 139.9 x 132.1 mm; wall thickness – 1.0-2.5 mm; weight: 284.99 g;
D. MT, Inv. No. MT/1556/4/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.7.6;
F. Fig. XIII: 10: a-b.

No. 12. Arrowhead-shaped currency bar
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Arrowhead-shaped currency bar; iron;
C. Elongated shape, in the form of a cuboid, with an oval and rectangular cross-section; one end flattened, the other rounded;
dimensions: length – 47.7 mm; width – 6.5 mm; thickness – 6.3 mm; weight: 9.49 g;
D. MT, Inv. No. MT/1791/14/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 11.

No. 13. Arrowhead-shaped currency bar
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Arrowhead-shaped currency bar; iron;
C. Elongated shape, in the form of a cuboid; both ends sharply pointed;
dimensions: length – 58.1 mm; width – 10.7 mm; thickness – 9.8 mm; weight: 16.99 g;
D. MT, Inv. No. MT/1763/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 12.

No. 14. Arrowhead-shaped currency bar
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Arrowhead-shaped currency bar; iron;
C. Elongated shape, in the form of a cuboid; flattened at one end, sharply pointed at the other;
dimensions: length – 62.8 mm; width – 9.6 mm; thickness – 7.5 mm; weight: 16.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1594/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.7.3;
F. Fig. XIII: 13.

No. 15. Arrowhead-shaped currency bar
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Arrowhead-shaped currency bar; iron;
G. Elongated shape, in the form of a cuboid; flattened at one end, sharply pointed at the other;
dimensions: length – 67.7 mm; width – 10.2 mm; thickness – 9.4 mm; weight: 18.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1227/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 14.

No. 16. Arrowhead-shaped currency bar
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Arrowhead-shaped currency bar; iron;
- **C.** Elongated shape, in the form of a cuboid; flattened at one end, round at the other, perhaps originally also sharply pointed;
  dimensions: length – 66.3 mm; width – 8.0 mm; thickness – 7.6 mm; weight: 16.0 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1522/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 15.

No. 17. Arrowhead-shaped currency bar
- **A.** Czermno, site 1; research April 2011;
- **B.** Arrowhead-shaped currency bar; iron;
- **C.** Elongated shape, in the form of a cuboid; both ends sharply pointed;
  dimensions: length – 71.1 mm; width – 8.6 mm; thickness – 7.4 mm; weight: 11.0 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1813/1/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 16.

No. 18. Arrowhead-shaped currency bar
- **A.** Czermno, site 1; research April 2011;
- **B.** Arrowhead-shaped currency bar; iron;
- **C.** Elongated shape, in the form of a cuboid; one end flattened and flared, fan-shaped, the other end bar-shaped; one of the ends damaged;
  dimensions: length – 62.8 mm; width in the centre – 6.4 mm; thickness in the centre – 4.7 mm; width of the flattened end – 14.7 mm; width of the bar-shaped end – 3.8 mm; weight: 10.3 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1862/3/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 17.

No. 19. Arrowhead-shaped currency bar
- **A.** Czermno, site 1; research June 2011;
- **B.** Arrowhead-shaped currency bar; iron;
- **C.** Elongated shape, in the form of a cuboid; both ends sharply pointed;
  dimensions: length – 93.5 mm; width – 6.0 mm; thickness – 5.7 mm; weight: 14.4 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1779/3/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 18.

No. 20. Scale weight
- **A.** Czermno, site 1; research April 2011;
- **B.** Scale weight; iron core encased in a copper coating;
- **C.** Oval in shape, barrel-shaped in profile; on both flattened ends, five dots are visible; one of the ends is damaged;
  dimensions: diameter – 22.6 x 22.2 mm; height – 18.0 mm; weight: 38.79 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1778/6/A;
- **E.** Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.7.1;
- **F.** Fig. XIII: 19: a-b.

No. 21. Scale weight
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Scale weight; iron core encased in a copper coating;
- **C.** Oval in shape, barrel-shaped in profile; on one of the ends, four centrally placed dots are visible, additionally surrounded by dots; the other pole is damaged;
  dimensions: diameter – 21.6 x 21.5 mm; height – 19.9 mm; weight: 32.4 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1324/2/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.7.2;
F. Fig. XIII: 20: a-b.

No. 22. Scale weight
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight; iron core encased in a copper coating;
C. Oval in shape, barrel-shaped in profile; surface substantially damaged, especially the poles; dimensions: diameter – 22.8 x 22.4 mm; height – 16.7 mm; weight: 31.19 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 21.

No. 23. Scale weight
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight; iron core, likely originally encased in a copper coating;
C. Oval in shape, barrel-shaped in profile; a few traces of a copper "jacket" visible on the heavily damaged surface;
dimensions: diameter – 21.2 x 19.1 mm; height – 17.1 mm; weight: 27.1 g
D. MT, Inv. No. MT/1802/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 22.

No. 24. Scale weight
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight; iron core, likely originally encased in a copper coating;
C. Oval in shape, barrel-shaped in profile; a few traces of copper coating visible on the heavily damaged surface;
dimensions: diameter – 28.1 x 26.6 mm; height – 20.8 mm; weight: 69.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1467/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 23.

No. 25. Scale weight
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight; lead;
C. Oval in shape, spherical in profile; the surface damage indicates that the core of the object is a stone (granite [?]), which was formed into a sphere and then wrapped in lead sheet; slightly flattened poles;
dimensions: diameter – 27.3 x 26.8 mm; height – 25.0 mm; thickness of lead sheet: approx. 1.0 mm; weight: 98.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 24: a-b.

No. 26. Scale weight fragment "Scandinavian"
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Scale weight fragment; copper alloy with traces of gilding;
C. Circular in shape, with a distinct bowl-like depression on one side (presumably it was additionally attached to a larger whole), flattened on the other side, with 4 quarter-circles markings on the flattened pole (the negative space between them forms a cross or an "X" symbol), within which there are also triangles; all markings are within a border;
dimensions: diameter max. – 19.8 x 19.7 mm; diameter of the flattened pole –15.6 x 15.6 mm; thickness – 1.0-1.4 mm; height – 4.5 mm; weight: 4.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1679/85/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 25.

No. 27. Ingot
- **A.** Czermno, site 1; research June 2011;
- **B.** Ingot; gold;
- **C.** In the shape of cuboid, with a small suspension hole;
  dimensions: height – 14.4 mm; width: 6.8 mm; thickness – 3.5 mm; weight: 4.2 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1746/1/A;
- **E.** Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.7.4;
- **F.** Fig. XIII: 26.

No. 28. Scale weight (?)
- **A.** Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
- **B.** Scale weight (?); tin;
- **C.** Irregular shape, sub-oval, flattened in profile, resembling a tiddlywink; smoothed surface, uneven;
  dimensions: diameter – 11.6 x 9.5 mm; height – 5.4 mm; weight: 2.6 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1639/1/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 27.

No. 29. Scale weight (?)
- **A.** Czermno, site 1; research April 2011;
- **B.** Scale weight (?); tin;
- **C.** Irregular shape, sub-oval, flattened in profile, resembling a tiddlywink; smoothed surface;
  dimensions: diameter – 11.5 x 9.8 mm; height – 5.0 mm; weight: 2.8 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1715/1/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** –

No. 30. Scale weight (?)
- **A.** Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
- **B.** Scale weight (?); tin;
- **C.** Irregular shape, sub-oval, flattened in profile, resembling a tiddlywink; smoothed surface;
  dimensions: diameter – 12.6 x 9.8 mm; height – 5.5 mm; weight: 3.49 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1226/6/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 28: a-b.

No. 31. Scale weight (?)
- **A.** Czermno, site 3; research October 2010;
- **B.** Scale weight (?); tin;
- **C.** Oval in shape, flattened in profile, resembling a tiddlywink; smoothed upper surface with a small depression in the centre; lower surface uneven;
  dimensions: diameter – 1.3 x 8.8 mm; height – 3.5 mm; weight: 2.6 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1335/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 29.

No. 32. Scale weight (?)
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Scale weight (?); tin;
- **C.** Oval in shape, flattened in profile, resembling a tiddlywink; smoothed surface, uneven;
  dimensions: diameter – 9.4 x 9.0 mm; height – 3.3 mm; weight: 1.7 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1407/7/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 30.

No. 33. Scale weight (?)
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Scale weight (?); tin;

C. Irregular shape, sub-circular, flattened in profile, resembling a tiddlywink; smoothed surface, uneven;
dimensions: diameter – 11.4 x 11.3 mm; height – 7.1-7.3 mm; weight: 5.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1647/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 34. Scale weight
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight; lead;
C. Oval in shape, form of flattened cylinder in profile, resembling a token; smoothed surface, bearing traces of intentional indentations and markings;
dimensions: diameter – 18.7 x 18.0 mm; height – 7.2 mm; weight: 18.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 31: a-b.

No. 35. Scale weight
A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Scale weight; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, resembling a token; smoothed surface;
dimensions: diameter – 14.0 x 13.5 mm; height – 3.1 mm; weight: 4.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1708/47/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 32: a-b.

No. 36. Scale weight
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, resembling a token; a visible crack (intentional incision?) on the rim; smoothed surface;
dimensions: diameter – 14.7 x 14.9 mm; height – 3.2-3.9 mm; weight: 4.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/19/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 33.

No. 37. Scale weight
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, resembling a token; uneven surface;
dimensions: diameter – 14.8 x 14.3 mm; height – 2.2-2.9 mm; weight: 3.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/18/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 34.

No. 38. Scale weight
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight; lead;
C. Oval in shape, form of flattened cylinder in profile; uneven, jagged edges; uneven surface;
dimensions: diameter – 15.8 x 14.9 mm; height – 5.6-6.8 mm; weight: 9.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/14/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 35.

No. 39. Scale weight
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight; lead;

C. Sub-square in shape, with rounded corners, flat in profile, in the form of a cuboid; smoothed surface;
dimensions: length – 12.6 mm; width – 12.6 mm; height – 5.3 mm; weight: 8.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1749/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 36: a-b.

No. 40. Scale weight
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight; lead;
C. Sub-square in shape, with slightly rounded corners; flat in profile, in the form of a cuboid; 2 sides truncated; uneven surface;
dimensions: length – 11.0; width – 10.6 mm; height – 5.2 mm; weight: 4.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1443/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 37: a-b.

No. 41. Scale weight
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight; lead;
C. Sub-square in shape, with rounded corners; flat in profile, in the form of a cuboid; smoothed surface;
dimensions: length – 7.8; width – 7.2 mm; height – 5.5 mm; weight: 3.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1237/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 38: a-b.

No. 42. Scale weight
A. Czermno site 1; research April 2011;
B. Scale weight; lead;
C. Sub-square in shape, with slightly rounded corners; in the form of a cuboid; uneven surface;
dimensions: length – 8.4; width – 7.6 mm; height – 7.4 mm; weight: 2.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1841/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 39.

No. 43. Scale weight
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight; lead;
C. Hexagonal shape, flat in profile, 2 sides truncated; uneven surface, bearing traces of minor scratches and deeper incisions;
dimensions: length – 12.4; width – 10.1 mm; height – 3.1 mm; weight: 2.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1512/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 40: a-b.

No. 44. Scale weight
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight; lead;
C. Irregular, polygonal shape, with rounded corners, flat in profile; smoothed surface;
dimensions: length – 16.5; width – 14.8 mm; height – 4.9 mm; weight: 11.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1238/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 41.

No. 45. Scale weight
A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Scale weight; lead;

C. Irregular shape, polygonal, resembling a four-leaf clover, flat in profile; smoothed surface; dimensions: diameter – 16.7 x 16.2 mm; height – 2.3-2.6 mm; weight: 4.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1708/40/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 46. Scale weight (?)
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight (?); lead;
C. Rectangular in shape, triangular in profile; smoothed surface;
dimensions: length – 14.1 mm; width – 9.3-11.3 mm; height – 2.1-5.2 mm; weight: 5.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1823/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 47. Scale weight (?)
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight (?); lead;
C. Rectangular in shape, flat in profile; uneven surface;
dimensions: length – 12.8 mm; width – 12.1 mm; height – 1.6-3.1 mm; weight: 3.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1547/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 48. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; surface damaged, uneven;
dimensions: diameter – 20.5 x 19.0 mm; hole diameter – 4.5 x 4.2 mm; height – 2.6 mm; weight: 6.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1267/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 42: a-b.

No. 49. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, flat in profile, with a round hole in the middle, traces of cracking visible on the rim; surface damaged, uneven;
dimensions: diameter – 17.0 x 16.9 mm; hole diameter – 4.1 x 4.0 mm; height – 2.4 mm; weight: 4.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1440/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 43: a-b.

No. 50. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, flat in profile, with a round hole in the middle, slightly damaged on the rim; smoothed surface;
dimensions: diameter – 16.9 x 16.7 mm; hole diameter – 4.0 x 4.0 mm; height – 2.6 mm; weight: 5.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1503/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 44: a-b.

No. 51. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; traces of an indentation visible on one of the surfaces; uneven surface;
dimensions: diameter – 20.4 x 18.0 mm; hole diameter – 3.4 x 3.4 mm; height – 3.6 mm; weight: 7.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1253/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 45: a-b.

No. 52. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, round hole in the middle; surface damaged, uneven;
dimensions: diameter – 15.1 x 13.6 mm; hole diameter – 1.7 x 1.7 mm; height – 2.7 mm; weight: 3.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1283/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 46: a-b.

No. 53. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; smoothed surface, one of the surfaces partially damaged;
dimensions: diameter – 16.7 x 15.3 mm; hole diameter – 3.6 x 3.1 mm; height – 3.0 mm; weight: 5.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1833/11/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 47: a-b.

No. 54. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface, partially damaged on the rim;
dimensions: diameter – 15.5 x 15.4 mm; hole diameter – 3.0 x 2.6 mm; height – 3.1 mm; weight: 4.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1545/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 48: a-b.

No. 55. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 19.6 x 19.5 mm; hole diameter – 4.4 x 3.8 mm; height – 2.7 mm; weight: 7.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1405/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 49: a-b.

No. 56. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, slightly indented on the bottom, with a large, circular hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 20.8 x 20.4 mm; hole diameter – 6.8 x 6.4 mm; height – 3.6 mm; weight: 5.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1513/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 50: a-b.

No. 57. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with an oval hole in the middle;
dimensions: diameter – 18.6 x 17.9 mm; hole diameter – 4.5 x 3.7 mm; height – 5.0 mm; weight: 11.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1247/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 51: a-b.

No. 58. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, concave from below like a shallow bowl, with a large, oval hole in the middle; surface damaged, uneven;
dimensions: diameter – 16.1 x 15.1 mm; hole diameter – 5.0 x 5.0 mm; height – 3.5 mm; weight: 3.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1569/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 52: a-b.

No. 59. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flattened, with a round hole in the middle; partially damaged due to a fragment being cut off on the edge;
dimensions: diameter – 17.6 x 15.8 mm; hole diameter – 2.7 x 2.4 mm; height – 2.7 mm; weight: 4.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1596/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 53: a-b.

No. 60. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; smoothed surface;
dimensions: diameter – 20.2 x 20.1 mm; hole diameter – 3.5 x 3.4 mm; height – 3.0 mm; weight: 8.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1791/24/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 54.

No. 61. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a round hole in the middle; surface marred, uneven, partially damaged;
dimensions: diameter – 17.2 x 16.5 mm; hole diameter – 3.9 x 3.6 mm; height – 2.6 mm; weight: 4.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1311/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 55.

No. 62. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with an irregular hole in the middle; surface damaged, uneven, cracked in places;
  dimensions: diameter – 16.0 x 15.2 mm; hole diameter – 3.4 x 3.2 mm; height – 4.1 mm; weight: 4.0 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1323/7/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 56.

No. 63. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface;
  dimensions: diameter – 17.3 x 16.5 mm; hole diameter – 5.7 x 5.5 mm; height – 4.2-4.7 mm; weight: 7.4 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1693/21/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 57.

No. 64. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Circular in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; smoothed surface;
  dimensions: diameter – 19.9 x 19.8 mm; hole diameter – 3.8 x 3.8 mm; height – 3.0 mm; weight: 7.9 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1708/38/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 58.

No. 65. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno, site 1; research April 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; surface damaged, uneven;
  dimensions: diameter – 18.5 x 17.2 mm; hole diameter – 3.3 x 3.3 mm; height – 3.1 mm; weight: 6.1 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1726/2/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 59.

No. 66. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno, site 1; research June 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Circular in shape, flat in profile, with an oval hole in the middle; damage visible on the surface;
  dimensions: diameter – 16.4 x 16.2 mm; hole diameter – 4.1 x 3.5 mm; height – 3.0 mm; weight: 4.7 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1777/10/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 60.

No. 67. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a circular hole in the middle; uneven surface;
  dimensions: diameter – 17.1 x 16.4 mm; hole diameter – 4.0 x 4.0 mm; height – 3.4 mm; weight: 6.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1599/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 61.

No. 68. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 12.2 x 12.0 mm; hole diameter – 2.4 x 2.0 mm; height – 2.3 mm; weight: 2.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1791/17/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 62.

No. 69. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 11.9 x 11.8 mm; hole diameter – 2.0 x 2.0 mm; height – 1.8-2.1 mm; weight: 2.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1610/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 63.

No. 70. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; one of the surfaces damaged, uneven;
dimensions: diameter – 15.4 x 14.4 mm; hole diameter – 3.1 x 3.0 mm; height – 2.8 mm; weight: 4.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1408/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 64.

No. 71. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged, damage also visible on the rim;
dimensions: diameter – 14.9 x 14.8 mm; hole diameter – 2.8 x 2.6 mm; height – 2.7 mm; weight: 3.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1286/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 65.

No. 72. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a large, circular hole in the middle; uneven surface, partially damaged;
dimensions: diameter – 13.7 x 13.5 mm; hole diameter – 3.5 x 3.5 mm; height – 2.7 mm; weight: 3.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1308/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 66.

No. 73. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; smoothed surface; dimensions: diameter – 17.6 x 16.7 mm; hole diameter – 3.1 x 3.0 mm; height – 2.2 mm; weight: 3.7 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1538/7/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 67.

No. 74. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; surface smoothed in places, uneven; dimensions: diameter – 13.2 x 12.6 mm; hole diameter – 2.8 x 2.7 mm; height – 2.3 mm; weight: 2.9 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1615/3/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 68.

No. 75. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface; trace of an incision on the upper surface;
  dimensions: diameter – 15.2 x 14.4 mm; hole diameter – 3.2 x 3.2 mm; height – 3.0 mm; weight: 4.0 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1524/1/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 69.

No. 76. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno, site 3; research October 2010;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with an irregular, sub-triangular hole in the middle; uneven surface; dimensions: diameter – 15.2 x 13.0 mm; hole diameter: 2.9 x 2.3 mm; height – 3.0 mm; weight: 3.6 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1354/2/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 70.

No. 77. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research October 2010;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; surface damaged, uneven, visible traces of unspecified depressions;
  dimensions: diameter – 19.5 x 19.3 mm; hole diameter – 3.0 x 2.4 mm; height – 3.9 mm; weight: 7.2 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1622/2/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 71.

No. 78. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; surface smoothed on one side, visible traces of depressions on the other side;

dimensions: diameter – 16.0 x 15.7 mm; hole diameter – 3.9 x 3.9 mm; height – 2.3-2.8 mm; weight: 5.3 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/38/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 72.

No. 79. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-square, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; surface damaged, uneven;
dimensions: diameter – 14.4 x 14.4 mm; hole diameter – 2.8 x 2.7 mm; height – 2.0-2.5 mm; weight: 3.8 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/43/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 73.

No. 80. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 13.1 x 13.2 mm; hole diameter – 2.9 x 2.8 mm; height – 1.7 mm; weight: 2.9 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/44/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 74.

No. 81. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, flat in profile, with a large, circular hole in the middle; smoothed surface, partially damaged;
dimensions: diameter – 17.1 x 16.7 mm; hole diameter – 4.4 x 4.2 mm; height – 4.1 mm; weight: 8.0 g;

D. MT, Inv. No. MT/1432/3/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 75.

No. 82. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a large oval hole in the middle; uneven surface; very thin, likely made from lead sheet;
dimensions: diameter – 18.8 x 17.6 mm; hole diameter – 6.3 x 4.9 mm; height – 1.5-1.7 mm; weight: 3.3 g;

D. MT, Inv. No. MT/1792/6/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 76.

No. 83. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Sub-oval shape, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven, damaged surface, damage visible on the edge;
dimensions: diameter – 16.6 x 15.0 mm; hole diameter – 4.2 x 3.8 mm; height – 1.6-2.8 mm; weight: 3.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/39/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 77.

No. 84. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface, partially damaged, visible damage on the surface and on the rim;
dimensions: diameter – 12.7 x 12.0 mm; hole diameter – 3.1 x 3.0 mm; height – 2.0 mm; weight: 2.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1465/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 78.

No. 85. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged;
dimensions: diameter – 15.6 x 15.4 mm; hole diameter – 3.4 x 2.8 mm; height – 1.8-2.4 mm; weight: 3.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/36/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 79.

No. 86. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; surface damaged, uneven;
dimensions: diameter – 13.4 x 13.2 mm; hole diameter – 2.9 x 2.8 mm; height – 3.0-3.4 mm; weight: 4.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/37/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 80.

No. 87. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 12.6 x 11.1 mm; hole diameter – 3.6 x 3.1 mm; height – 2.9-3.0 mm; weight: 3.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/40/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 81.

No. 88. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface, showing shallow traces of incisions and irregularities, suggesting the presence of random letters; however, microscopic observations did not confirm these assumptions;
dimensions: diameter – 15.3 x 14.9 mm; hole diameter – 3.3 x 3.3 mm; height – 2.4-3.1 mm; weight: 4.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/41/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 82.

No. 89. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; smoothed surface; with traces of "trimming" visible on the rim (a method of shaping the form?);
  dimensions: diameter – 12.6 x 12.4 mm; hole diameter – 2.9 x 2.8 mm; height – 2.8-2.2 mm; weight: 2.8 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1693/42/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 83.

No. 90. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface;
  dimensions: diameter – 21.8 x 21.2 mm; hole diameter – 4.7 x 3.4 mm; height – 2.3-3.3 mm; weight: 9.1 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1693/24/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 84.

No. 91. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; smoothed surface, additionally showing traces of indentations and cracks on the surface and on the rim;
  dimensions: diameter – 18.1 x 17.5 mm; hole diameter – 4.0 x 4.0 mm; height – 2.4-3.2 mm; weight: 7.5 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1693/23/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 85.

No. 92. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface;
  dimensions: diameter – 16.1 x 15.8 mm; hole diameter – 3.6 x 3.5 mm; height – 1.7-2.7 mm; weight: 4.1 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1693/27/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 86.

No. 93. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface;
  dimensions: diameter – 18.7 x 18.3 mm; hole diameter – 4.0 x 4.0 mm; height – 1.6-2.6 mm; weight: 5.2 g;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1693/30/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIII: 87.

No. 94. Scale weight/weighted object
- **A.** Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
- **B.** Scale weight/weighted object; lead;
- **C.** Circular in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; smoothed surface, with shallow grooves visible on one of the surfaces;

dimensions: diameter – 18.3 x 18.2 mm; hole diameter – 3.8 x 3.8 mm; height – 2.7 mm; weight: 6.4 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/31/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 88.

No. 95. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface; dimensions: diameter – 18.3 x 18.1 mm; hole diameter – 3.3 x 3.2 mm; height – 1.2-2.2 mm; weight: 3.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/32/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 89.

No. 96. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface, with visible traces of incisions on the rim;
dimensions: diameter – 16.5 x 16.1 mm; hole diameter – 3.8 x 3.5 mm; height – 1.6-2.6 mm; weight: 4.1 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/33/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 90.

No. 97. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface, with a visible incision mark on one of the surfaces and on the rim;
dimensions: diameter – 15.0 x 14.3 mm; hole diameter – 3.1 x 3.0 mm; height – 0.8-1.2 mm; weight: 2.1 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/35/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 91.

No. 98. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, flat in profile, concave from below like a shallow bowl, with a large oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 20.6 x 17.9 mm; hole diameter – 5.3 x 4.6 mm; height – 3.9 mm; weight: 8.8 g;

D. MT, Inv. No. MT/1550/2/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 92.

No. 99. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, flat in profile, slightly concave from below, with a large oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 16.0 x 15.1 mm; hole diameter – 4.7 x 3.7 mm; height – 2.8 mm; weight: 3.5 g;

D. MT, Inv. No. MT/1559/2/A;

E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 93.

No. 100. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, concave from below like a shallow bowl, with a small, circular hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 16.2 x 15.6 mm; hole diameter – 2.2 x 2.2 mm; height – 3.0 mm; weight: 3.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1598/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 94.

No. 101. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, concave from below like a shallow bowl, with a round hole in the middle; uneven surface; partially damaged on the rim;
dimensions: diameter – 19.6 x 17.2 mm; hole diameter – 2.9 x 2.8 mm; height – 4.1 mm; weight: 6.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1537/9/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 95.

No. 102. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with an oval hole in the middle; upper surface uneven, partially smoothed, likely due to cutting with a sharp tool; lower surface smoothed, partially damaged on the rim, visible crack, which was probably repaired using a rivet (?), leaving a trace in the form of a hole; made of lead (?) sheet;
dimensions: diameter – 25.4 x 21.6 mm; hole diameter – 8.2 x 7.4 mm; height – 4.2-4.7 mm; weight: 7.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/20/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 96.

No. 103. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, concave from below like a shallow bowl, with a small, circular hole in the middle; smoothed surface;
dimensions: diameter – 20.8 x 19.9 mm; hole diameter – 3.5 x 3.3 mm; height – 1.0-2.8 mm; weight: 4.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/25/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 97.

No. 104. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, concave from below like a shallow bowl, with a small, oval hole in the middle; uneven surface, partially smoothed;
dimensions: diameter – 15.1 x 14.1 mm; hole diameter – 2.5 x 2.2 mm; height – 1.4-3.8 mm; weight: 2.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1721/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 105. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; smoothed surface, visible traces of cracks as well as small horizontal scratches;
dimensions: diameter – 15.1 x 14.9 mm; hole diameter – 3.7 x 3.6 mm; height – 2.0 mm; weight: 2.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1320/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 98.

No. 106. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 18.1 x 17.1 mm; hole diameter – 3.3 x 2.7 mm; height – 2.9 mm; weight: 5.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1546/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 99.

No. 107. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with an oval hole in the middle; visible traces of cracking on the rim and on the surface, suggesting that the object was created by folding lead sheet;
dimensions: diameter – 17.9 x 17.2 mm; hole diameter – 2.6 x 2.1 mm; height – 3.0 mm; weight: 5.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1560/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 108. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, currently bent, flat in profile, probably with an oval hole in the middle, of which only a trace was left behind; surface damaged, uneven;
dimensions: diameter – approx. 12.0 x 13.7 mm; hole diameter – approx. 3.2 x 3.5 mm; height – approx. 4.4 mm; weight: 3.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1378/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 109. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; surface damaged, uneven;
dimensions: diameter – 18.2 x 17.9 mm; hole diameter – 1.8 x 1.6 mm; height – 3.4 mm; weight: 3.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/18/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 110. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, flat in profile, with an oval hole in the middle; smoothed surface; dimensions: diameter – 20.3 x 19.5 mm; hole diameter – 3.7 x 3.5 mm; height – 3.1 mm; weight: 6.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/19/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 111. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a large, circular hole in the middle; uneven surface; dimensions: diameter – 22.2 x 22.0 mm; hole diameter – 6.2 x 6.2 mm; height – 2.8 mm; weight: 4.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/20/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 112. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flattened, with a round hole in the middle; smoothed surface; dimensions: diameter – 17.9 x 17.0 mm; hole diameter – 2.1 x 2.1 mm; height – 3.1 mm; weight: 6.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/21/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 113. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, flat in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, with 2 slight ridges visible on the upper side, and traces of unidentified impressions on the lower side; dimensions: diameter – 17.5 x 17.4 mm; hole diameter – 3.8 x 2.9 mm; height – 1.9 mm; weight: 1.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/22/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 114. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface, partially damaged; dimensions: diameter – 15.5 x 14.8 mm; hole diameter – 3.6 x 3.4 mm; height – 2.6 mm; weight: 3.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/23/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 115. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged, with the edge raised on one end; dimensions: diameter – 20.3 x 19.5 mm; hole diameter – 3.7 x 3.5mm; height – 2.6 mm; weight: 3.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/24/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 116. Scale weight/weighted object
A. Czermno site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged;
dimensions: diameter – 24.2 x 20.7 mm; hole diameter – 4.7 x 3.1 mm; height – 3.1-3.6 mm; weight: 8.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/23/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 117. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged on the rim;
dimensions: diameter – 12.5 x 11.8 mm; hole diameter – 3.5 x 2.5 mm; height – 2.5-3.0 mm; weight: 2.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1538/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 118. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, partially preserved (only half), flat in profile, with remnants of a small, oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions of the preserved fragment – 14.9 x 10.2 mm; height – 1.6-2.1 mm; weight: 2.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1363/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 119. Scale weight/weighted object
A. Czermno site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface, visible small traces of incisions;
dimensions: diameter – 15.8 x 14.4 mm; hole diameter – 2.7 x 2.7 mm; thickness – 2.6 mm; weight: 4.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1486/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 120. Scale weight/weighted object
A. Czermno site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 14.1 x 13.7 mm; hole diameter – 1.9 x 1.9 mm; thickness – 2.9-3.0 mm; weight: 3.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1778/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 121. Scale weight/weighted object
A. Czermno site 1; research April 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Sub-oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle;
dimensions: diameter – 14.7 x 14.6 mm; hole diameter – 2.9 x 2.8 mm; thickness – 1.9 mm; weight: 2.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1827/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 122. Scale weight/weighted object
A. Czermno site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Sub-oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 16.7 x 16.4 mm; hole diameter – 3.0 x 3.0 mm; thickness – 2.4 mm; weight: 4.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1371/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 123. Scale weight/weighted object
A. Czermno site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface, concave on one side; additionally, a visible crack;
dimensions: diameter – 17.0 x 16.6 mm; hole diameter – 3.8 x 3.8 mm; thickness – 2.8 mm; weight: 5.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1797/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 124. Scale weight/weighted object
A. Czermno site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; surface smoothed on one side, uneven on the other;
dimensions: diameter – 18.2 x 17.5 mm; hole diameter – 3.2 x 3.1 mm; height – 3.2 mm; weight: 6.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1838/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 125. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 16.8 x 16.3 mm; hole diameter – 30 x 2.7 mm; height – 2.8 mm; weight: 5.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1820/12/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 126. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 17.4 x 17.1 mm; hole diameter – 2.5 x 2.3 mm; height – 2.3-2.9 mm; weight: 5.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1348/2/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 127. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with an irregular, sub-oval hole in the middle; uneven, damaged surface;
dimensions: diameter – 19.9 x 19.3 mm; hole diameter – 5.9 x 5.0 mm; height – 2.4-3.4 mm; weight: 5.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/28/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 128. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 12.7 x 12.4 mm; hole diameter – 3.4 x 2.8 mm; height/thickness – 3.3-3.5 mm; weight: 3.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1393/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 129. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; partially damaged on the rim; uneven surface;
dimensions: diameter – 18.6 x 16.4 mm; hole diameter – 4.7 x 3.8 mm; height – 2.2-2.3 mm; weight: 4.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1355/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 130. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface, rim partially damaged;
dimensions: diameter – 18.3 x 18.2 mm; hole diameter – 3.3 x 3.3 mm; height – 3.2 mm; weight: 5.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/17/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 131. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface, rim partially damaged;
dimensions: diameter – 22.7 x 21.6 mm; hole diameter – 5.5 x 4.0 mm; height – 1.6-4.0 mm; weight: 8.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1808/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 132. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface, rim partially damaged;
dimensions: diameter – 20.7 x 19.9 mm; hole diameter – 3.5 x 3.5 mm; height – 2.4 mm; weight: 7.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1807/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 133. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged;
dimensions: diameter – 19.7 x 18.6 mm; hole diameter – 5.1 x 4.5 mm; height – 3.8 mm; weight: 7.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1825/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 134. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface, partially damaged;
dimensions: diameter – 16.2 x 16.1 mm; hole diameter – 3.4 x 3.4 mm; height – 3.1 mm; weight: 4.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1773/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 135. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface, partially damaged;
dimensions: diameter – 17.8 x 17.7 mm; hole diameter – 4.5 x 4.5 mm; height – 3.6 mm; weight: 7.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1777/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 136. Scale weight/weighted object

A. Czermno site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, flat in profile, with a round hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 20.1 x 19.7 mm; hole diameter – 5.0 x 4.8 mm; height – 2.1-2.3 mm; weight: 6.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1226/71/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 137. Scale weight/weighted object

A. Czermno site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface; dimensions: diameter – 19.5 x 19.1 mm; hole diameter – 3.0 x 3.0 mm; height – 1.7-1.9 mm; weight: 4.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1226/72/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 138. Scale weight/weighted object

A. Czermno site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, concave from below like a shallow bowl, with an oval hole in the middle; on one of the surfaces, there are 4 dots located around the hole – it is uncertain whether they are intentional or accidental;
dimensions: diameter – 16.2 x 14.3 mm; hole diameter – 3.5 x 3.2 mm; height – 2.0-3.7 mm; weight: 4.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1825/8/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 139. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface; dimensions: diameter – 15.5 x 14.9 mm; hole diameter – 2.3 x 2.2 mm; height – 3.5 mm; weight: 3.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1419/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 140. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface; partially damaged on the rim;
dimensions: diameter – 14.1 x 13.6 mm; hole diameter – 3.1 x 3.1 mm; height – 2.0-3.4 mm; weight: 3.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1547/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 141. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface; dimensions: diameter – 12.9 x 10.9 mm; hole diameter – 2.0 x 1.9 mm; height – 2.0-3.4 mm; weight: 2.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1354/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 142. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface; dimensions: diameter – 17.6 x 17.4 mm; hole diameter – 4.8 x 3.4 mm; height – 3.2 mm; weight: 4.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1226/69/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 143. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged on the rim;
dimensions: diameter – 14.4 x 13.0 mm; hole diameter – 3.2 x 1.8 mm; height – 3.3 mm; weight: 4.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1330/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 144. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged on the rim;
dimensions: diameter – 11.3 x 10.9 mm; hole diameter – 2.1 x 1.8 mm; height – 2.1 mm; weight: 1.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1820/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 145. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, damaged on the rim, with numerous shallow scratches;
dimensions of the preserved fragment – 17.4 x 16.2 mm; height – 3.2 mm; weight: 5.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1543/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 146. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, partially bent, flat in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 10.9 x 10.7 mm; hole diameter – 2.1 x 1.1 mm; height – 4.2 mm; weight: 2.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1766/7/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 147. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, partially preserved (only half), flat in profile, with remnants of a small, oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions of the preserved fragment – 11.8 x 8.0 mm; height – 2.1 mm; weight: 1.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1226/67/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 148. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;

B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, partially preserved (only half), flat in profile, with remnants of a small, oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions of the preserved fragment – 16.4 x 11.1 mm; height – 3.6 mm; weight: 3.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1226/68/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 149. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, partially preserved (only half), flat in profile, with remnants of a small, oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions of the preserved fragment – 22.6 x 10.7 mm; height – 1.3-2.2 mm; weight: 2.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1297/10/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 150. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, partially preserved (only half), flat in profile, with remnants of a large, oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions of the preserved fragment – 25.8 x 17.6 mm; height – 3.3-6.5 mm; weight: 9.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1586/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 151. Scale weight/weighted object (?)
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object (?); lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat in profile, no hole (visible trace of an attempt to pierce it); partially damaged on the rim;
dimensions: diameter – 13.7 x 13.4 mm; height – 2.5-2.9 mm; weight: 3.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1524/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 152. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flattened in profile, slightly lenticular, with a small, circular hole in the middle; uneven surface, visible traces of incisions (very deep on the lower surface);
dimensions: diameter – 15.2 x 15.1 mm; hole diameter – 2.9 x 2.8 mm; height – 4.9 mm; weight: 6.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1833/6/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 100.

No. 153. Scale weight/weighted object (?)
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object (?); lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flattened in profile, with an oval hole near one edge; uneven surface, a distinct bulge visible in the middle of one surface (remnant of a rivet?);
dimensions: diameter – 34.2 x 28.3 mm; hole diameter – 6.1 x 5.5 mm; height – 6.2-9.8 mm; weight: 24.99 g;
D. MT, Inv. No. MT/1776/1/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 154. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, annular, flattened in profile, with a large oval hole in the middle; surface smoothed, uneven;
dimensions: diameter – 19.9 x 19.3 mm; hole diameter – 7.0 x 6.9 mm; height – 7.5 mm; weight: 17.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/11/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 101.

No. 155. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, annular, flattened in profile, with a large, circular hole in the middle; uneven surface;
dimensions: diameter – 21.1 x 20.1 mm; hole diameter – 9.0 x 9.0 mm; height – 6.4 mm; weight: 13.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/14/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 102.

No. 156. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Sub-oval shape, annular, flattened in profile, with a large irregular hole in the middle; surface damaged, uneven;
dimensions: diameter – 20.7 x 19.4 mm; hole diameter at the inlet – 10.0 x 5.9 (min. 1.9 mm) mm; hole diameter at the outlet/base – 9.9 x 5.5 (min. 5.5 mm) mm; height – 6.4 mm; weight: 12.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1548/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 103: a-b.

No. 157. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, sub-annular, flattened in profile, with a large, oval hole in the middle; uneven surface, likely formed by cutting using a sharp tool;
dimensions: diameter – 17.2 x 16.1 mm; hole diameter at the inlet – 5.8 x 4.8 mm; hole diameter at the outlet/base – 6.5 x 6.1 mm; height – 6.0 mm; weight: 9.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1377/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 158. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flattened, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, with visible traces of incisions and cracks on the surfaces, the apex was probably cut off;
dimensions: diameter – 17.2 x 16.2 mm; hole diameter – 2.7 x 2.3 mm; height – 3.6 mm; weight: 4.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/34/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 104.

No. 159. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flattened, trapezoidal in profile, with a round hole in the middle; surface damaged, uneven, partially damaged on the rim, the apex was probably cut off;
dimensions: diameter – 17.5 x 16.8 mm; hole diameter – 2.7 x 2.5 mm; height – 3.0 mm; weight: 4.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1526/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 105.

No. 160. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flattened, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, traces of damage visible on the upper surface and on the rim, the apex was probably cut off;
dimensions: base diameter – 19.2 x 18.9 mm; hole diameter – 4.0 x 3.7 mm; height – 3.9 mm; weight: 7.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/26/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 106.

No. 161. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flattened, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, traces of incisions visible on the lower surface;
dimensions: diameter – 20.2 x 18.9 mm; hole diameter – 7.4 x 7.0 mm; height – 4.1 mm; weight: 7.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/22/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 107.

No. 162. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, flattened, trapezoidal in profile, with a round hole in the middle; on the upper surface probably a trace of incision;
dimensions: diameter – 20.2 x 18.9 mm; hole diameter – 7.0 x 6.9 mm; height – 5.8 mm; weight: 11.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1527/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 108: a-b.

No. 163. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; surface smoothed, uneven;
dimensions: base diameter – 13.2 x 12.4 mm; hole diameter at the inlet – 4.0 x 4.0 mm; hole diameter at the base – 3.8 x 3.7 mm; height – 5.0 mm; weight: 4.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1537/12/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 109.

No. 164. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, flattened, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface; dimensions: base diameter – 16.8 x 15.6 mm; hole diameter at the inlet – 4.1 x 3.0 mm; hole diameter at the base – 5.0 x 4.1 mm; height – 6.6 mm; weight: 5.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/15/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 165. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, trapezoidal in profile, with a large oval hole in the middle, which widens from the base upwards; visible decoration in the form of 6 ribs running vertically downwards (from the inlet to the base);
dimensions: base diameter – 14.1 x 12.9 mm; hole diameter at the inlet– 5.8 x 4.5 mm; hole diameter at the base – 4.3 x 4.1 mm; height – 4.8 mm; weight: 4.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1852/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 110: a-b.

No. 166. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, probably featuring decoration in the form of 8 ribs running vertically downwards (from the inlet to the base); additionally showing a circumferential, horizontal rib located in the upper part; small damage visible on the rim;
dimensions: base diameter – 15.9 x 15.8 mm; hole diameter at the inlet – 4.0 x 3.9 mm; diameter at the base – 4.8 x 4.8 mm; height – 6.9 mm; weight: 8.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1859/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 111: a-b.

No. 167. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; smoothed surface;
dimensions: base diameter – 20.5 x 20.2 mm; hole diameter at the inlet – 3.9 x 3.7 mm; hole diameter at the base– 4.6 x 3.8 mm; height – 8.3 mm; weight: 16.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1793/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 112: a-b.

No. 168. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, probably featuring decoration in the form of 6 ribs running vertically downwards (from the inlet to the base); additionally showing a circumferential, horizontal rib located in the upper part; dimensions: base diameter – 23.8 x 22.5 mm; hole diameter at the inlet – 4.6 x 4.1 mm; hole diameter at the base – 5.7 x 5.1 mm; height – 9.1 mm; weight: 27.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1802/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 113: a-b.

No. 169. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged on the rim, at the base;
dimensions: base diameter – 15.2 x 17.2 mm; hole diameter at the inlet – 3.3 x 3.1 mm; hole diameter at the base – 5.2 x 4.7 mm; height – 7.8 mm; weight: 11.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1802/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 114: a-b.

No. 170. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Octangular in shape, trapezoidal in profile, with a large oval hole in the middle; smoothed surface;
dimensions: base diameter – 14.6 x 14.2 mm; hole diameter at the inlet – 5.2 x 4.8 mm; hole diameter at the base – 6.0 x 5.2 mm; height – 8.5 mm; weight: 4.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1820/11/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 115: a-b.

No. 171. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, bearing traces of depressions and incisions;
dimensions: base diameter – 15.1 x 14.9 mm; hole diameter at the inlet – 4.8 x 4.7 mm; hole diameter at the base – 6.6 x 6.1 mm; height – 9.0 mm; weight: 7.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1284/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 116: a-b.

No. 172. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Sub-oval shape, trapezoidal in profile, with a large oval hole in the middle, which is partially damaged;
dimensions: base diameter – 13.1 x 12.2 mm; hole diameter at the inlet – 6.0 x 5.9 mm; hole diameter at the base – 6.1 x 5.7 mm; height – 6.4 mm; weight: 4.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1421/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 117: a-b.

No. 173. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; which distinctly widens downwards; surface damaged, uneven, porous;
dimensions: base diameter – 17.5 x 12.9 mm; hole diameter at the inlet – 3.6 x 2.7 mm; hole diameter at the base – 4.8 x 3.8 mm; height – 11.1 mm; weight: 12.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1579/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 118: a-b.

No. 174. Scale weight/weighted object

A. Czermno; collection of finds recovered from local community in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead
C. Irregular shape, sub-oval, trapezoidal in profile, with a large, oval hole, positioned slightly to the side, which distinctly widens downwards and is partially damaged; surface uneven, damaged;

dimensions: base diameter – 18.0 x 15.2 mm; hole diameter at the inlet – 5.7 x 5.0 mm; hole diameter at the base – 8.1 x 7.8 mm; height – 14.1 mm; weight: 12.5 g;

D. MT, Inv. No. MT/1704/96/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 119: a-b.

No. 175. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-oval, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; which distinctly widens downwards; surface damaged, uneven, porous, with a visible trace of a fairly deep incision on the base; additionally, a second hole is visible (likely resulting from surface damage); dimensions: base diameter – 23.0 x 20.2 mm; hole diameter at the inlet – 2.9 x 2.9 mm; hole diameter at the base – 5.5 x 6.2 mm; height – 11.1 mm; weight: 26.7 g;

D. MT, Inv. No. MT/1825/2/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 120: a-b.

No. 176. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, sub-trapezoidal in profile, with a large, oval hole in the middle; surface damaged, uneven;
dimensions: base diameter – 14.8 x 14.3 mm; hole diameter at the inlet – 5.9 x 5.8 mm; diameter at the base – 6.3 x 6.2 mm; height – 7.7 mm; weight: 9.6 g;

D. MT, Inv. No. MT/1517/2/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 121: a-b.

No. 177. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-oval, trapezoidal in profile, with a very large, oval hole positioned to the side; surface damaged, uneven, porous;
dimensions: base diameter – 28.1 x 25.3 mm; hole diameter at the inlet – 8.0 x 5.5 mm; hole diameter at the base – 7.2 x 6.7 mm; height – 18.0 mm; weight: 53.0 g;

D. MT, Inv. No. MT/1226/109/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 122: a-b.

No. 178. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, irregular, sub-trapezoidal in profile, with a large, oval hole in the middle; uneven surface, visible damage on the rim (flat cut) and traces of incisions;
dimensions: base diameter – 23.4 x 21.8 mm; hole diameter at the inlet – 6.0 x 5.5 mm; hole diameter at the base – 8.7 x 7.7 m; height – 20.9 mm; weight: 60.0 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/6/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 123.

No. 179. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, sub-trapezoidal in profile, with a large, oval hole in the middle; uneven surface, with a depression around the hole on the base surface, indicating evident damage to the lower part;

dimensions: base diameter – 18.6 x 17.9 mm; hole diameter at the inlet – 6.4 x 5.4 mm; hole diameter at the base – 6.6 x 6.2 mm; height – 8.4-10.0 mm; weight: 17.6 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/16/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 124.

No. 180. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-oval, sub-trapezoidal in profile, with a large, oval hole positioned slightly to the side; uneven surface, additional holes visible, resulting from surface damage;
dimensions: base diameter – 19.3 x 18.4 mm; hole diameter – 7.0 x 6.3 mm; height – 8.8 mm; weight: 12.6 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/12/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 125.

No. 181. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-oval, trapezoidal in profile, with a very large, irregular hole, whose inlet is positioned to the side, and widening outlet in the middle; uneven surface, partially damaged on the rim, visible traces of incisions;
dimensions: base diameter – 20.9 x 15.1 mm; hole diameter at the inlet – 6.6 x 4.7 mm; hole diameter at the base – 14.0 x 6.9 mm; height – 12.9 mm; weight: 12.0 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/13/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 126.

No. 182. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-oval, trapezoidal in profile, with a large, oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged on the rim;
dimensions: base diameter – 18.6 x 17.2 mm; hole diameter at the inlet – 5.0 x 4.5 mm; hole diameter at the base – 6.7 x 6.0 mm; height – 8.6 mm; weight: 10.9 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/15/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 127.

No. 183. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-oval, sub-trapezoidal in profile, with a very large, circular hole positioned to the side; surface uneven, damaged, missing a fragment at the base;
dimensions: base diameter – 22.4 x 18.7 mm; hole diameter – 9.1 x 8.3 mm; height – 5.6-10.1 mm; weight: 7.2 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/17/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIII: 128.

No. 184. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, trapezoidal in profile, with a round hole in the middle; uneven surface, partially damaged on the rim, additionally visible traces of incisions;
dimensions: base diameter – 21.5 x 20.9 mm; hole diameter at the inlet – 5.2 x 5.1 mm; hole diameter at the base – 8.3 x 7.5 mm; height – 14.3 mm; weight: 36.4 g;

D. MT, Inv. No. MT/1693/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 129.

No. 185. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, sub-trapezoidal in profile, with a very large, irregular hole in the middle, uneven, damaged surface, damage visible on the rim;
dimensions: base diameter – 26.4 x 23.3 mm; hole diameter at the inlet – 13.3 x 10.3 mm; hole diameter at the base – 14.1 x 12.1 m; height – 11.5-13.5 mm; weight: 26.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/10/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 130.

No. 186. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, sub-trapezoidal in profile, with a very large, oval hole positioned to the side; surface uneven, damaged;
dimensions: diameter – 32.7 x 30.6 mm; hole diameter at the inlet – 14.0 x 13.0 mm; hole diameter at the base – 17.0 x 14.2 m; height – 7.5-13.0 mm; weight: 43.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 131.

No. 187. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle;
dimensions: base diameter – 10.6 x 10.2 mm; hole diameter at the inlet –2.7 x 2.4 mm; hole diameter at the base – 3.3 x 2.3 mm; height – 5.8 m; weight: 3.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1836/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 188. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; smoothed surface;
dimensions: base diameter – 20.0 x 19.4 mm; hole diameter at the inlet – 7.1 x 6.5 mm; hole diameter at the base – 7.0 x 6.4 mm; height – 8.4 m; weight: 14.2 g
D. MT, Inv. No. MT/1576/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 189. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; smoothed surface, damaged, fragment of the artefact missing;
dimensions: base diameter – 13.2 x 12.6 mm; hole diameter at the inlet – 5.2 x 4.8 mm; outlet diameter at the base – 5.9 x 5.6 mm; height – 7.4 m; weight: 6.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1773/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 190. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, sub-trapezoidal in profile, with a very large, oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions: base diameter – 20.8 x 19.1 mm; hole diameter at the inlet – 8.3 x 7.2 mm; hole diameter at the base – 10.8 x 9.3 mm; height – 13.5 mm; weight: 24.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/9/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 191. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, sub-trapezoidal in profile, with a small, circular hole in the middle; uneven surface, partially damaged;
dimensions: diameter – 11.4 x 11.3 mm; hole diameter – 3.6 x 3.6 mm; height – 5.5 mm; weight: 2.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 192. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, sub-trapezoidal in profile, with a large oval hole in the middle, damaged surface;
dimensions: base diameter – 15.4 x 13.6 mm; hole diameter at the inlet – 8.3 x 7.2 mm; hole diameter at the base – 4.8 x 4.4 mm; height – 6.5 mm; weight: 7.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1558/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 193. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, sub-trapezoidal in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions: base diameter – 15.3 x 11.5 mm; hole diameter at the inlet – 5.8 x 3.9 mm; hole diameter at the base – 4.7 x 3.6 mm; height – 10.0 mm; weight: 8.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/16/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 194. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, trapezoidal in profile, partially preserved (only half), with a large, oval hole in the middle; smoothed surface;
dimensions of the preserved fragment – 19.5 x 15.3 mm; height – 7.0 mm; weight: 6.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1773/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 195. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Circular in shape, doubly trapezoidal in profile, with a very large, oval hole in the middle, partially damaged on one side at the inlet; smooth surface, possibly decorated with ribs, currently worn, only 1 distinct rib visible, additionally adorned with small indentations;
dimensions: diameter – 19.6 x 19.4 mm; hole diameter at the inlet – 8.7 x 8.0 mm; hole diameter at the outlet/base – 8.7 x 8.7 mm; height – 10.1 mm; weight: 16.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1854/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 132: a-b.

No. 196. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, approximately doubly trapezoidal in profile, with a large, circular hole in the middle; smoothed surface, visible traces of small incisions;
dimensions: diameter – 22.4 x 21.7 mm; hole diameter – 9.1 x 9.1 mm; height – 9.6 mm; weight: 28.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1303/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 133.

No. 197. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, approximately doubly trapezoidal in profile, with a large, oval hole in the middle; uneven surface, covered with depressions resembling incisions;
dimensions: diameter – 26.3 x 26.1 mm; hole diameter at the inlet – 9.2 x 8.3 mm; hole diameter at the outlet/base – 11.3 x 8.0 mm; height – 20.9 mm; weight: 72.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/11/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 134: a-b.

No. 198. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, approximately doubly trapezoidal in profile, with a large oval hole in the middle, smoothed surface, visible trace of an incision;
dimensions: diameter – 21.3 x 19.8 mm; hole diameter at the inlet – 7.4 x 7.2 mm; hole diameter at the outlet/base – 8.0 x 7.2 mm; height – 13.9 mm; weight: 31.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1791/22/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 135.

No. 199. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, approximately doubly trapezoidal in profile, with a large, oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged;
dimensions: diameter – 23.0 x 22.0 mm; hole diameter at the inlet – 8.4 x 6.5 mm; hole diameter at the base – 4.1 x 3.6 mm; height – 16.6 mm; weight: 45.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/12/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 200. Scale weight/weighted object
A. Czermno; collection of finds recovered from local community in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, in the form of an approximate double trapezoid in profile, with a large, circular hole in the middle; uneven surface, with traces of shallow incisions;
dimensions: diameter – 25.3 x 24.5 mm; hole diameter at the inlet – 9.1 x 8.4 mm; hole diameter at the outlet/base – 8.7 x 8.4 mm; height – 27.9 mm; weight: 80.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1704/92/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 201. Scale weight/weighted object
A. Czermno; collection of finds recovered from local community in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, cylindrical in profile, with a very large, oval hole in the middle; surface smoothed, uneven;
dimensions: diameter – 16.3 x 15.3 mm; hole diameter at the inlet – 8.1 x 7.8 mm; hole diameter at the outlet/base – 9.0 x 8.4 mm; height – 13.7 mm; weight: 17.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1704/94/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 136: a-b.

No. 202. Scale weight/weighted object
A. Czermno; collection of finds recovered from local community in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, cylindrical in profile, with a very large, oval hole in the middle; surface smoothed, uneven, with visible traces of incisions;
dimensions: diameter – 18.1 x 17.5 mm; hole diameter at the inlet – 7.5 x 6.8 mm; hole diameter at the outlet/base – 7.0 x 7.0 mm; height – 13.5 mm; weight: 26.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1704/93/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 137: a-b.

No. 203. Scale weight/weighted object
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, sub-cylindrical in profile, with a very large, oval hole in the middle; surface smoothed, uneven;
dimensions: diameter – 30.2 x 28.1 mm; hole diameter at the inlet – 10.3 x 10.2 mm; hole diameter at the outlet/base – 10.9 x 10.4 mm; height – 20.0 mm; weight: 108.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/7/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 138.

No. 204. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, cylindrical in profile, with a large oval hole in the middle;
dimensions: diameter – 16.4 x 16.2 mm; hole diameter at the inlet – 8.4 x 7.7 mm; hole diameter at the outlet/base – 8.9 x 8.0 mm; height – 10.1 mm; weight: 13.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1827/8/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 205. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Circular in shape, cylindrical in profile, slightly widening towards the bottom, with an oval hole in the middle; uneven surface with traces of incisions;

dimensions: diameter – 17.5 x 16.7 mm; hole diameter at the inlet – 7.4 x 6.9 mm; hole diameter at the outlet/base – 6.7 x 6.1 mm; height – 16.4 mm; weight: 26.3 g;

D. MT, Inv. No. MT/1359/5/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 206. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Oval in shape, cylindrical in profile, with a small, oval hole in the middle, not pierced all the way through; formed from rolled lead strip (?); uneven surface, partially damaged;
dimensions: diameter – 14.2 x 13.3 mm; height – 14.8 mm; weight: 17.3 g;

D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 207. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Circular in shape, cylindrical in profile, with a very large, oval hole in the middle; uneven surface with traces of small incisions;
dimensions: diameter – 15.6 x 15.0 mm; hole diameter at the inlet – 7.0 x 6.3 mm; hole diameter at the outlet/base – 8.1 x 7.8 mm; height – 8.0 mm; weight: 11.6 g;

D. MT, Inv. No. MT/1758/4/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 208. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Circular in shape, cylindrical in profile, slightly widening towards the bottom, with an oval hole in the middle; smoothed surface;
dimensions: diameter – 18.6 x 17.9 mm; hole diameter at the inlet – 6.4 x 5.4 mm; diameter at the outlet/base – 6.6 x 6.2 mm; height – 8.4-10.0 mm; weight: 10.1 g;

D. MT, Inv. No. MT/1798/13/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 209. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-oval, sub-cylindrical in profile, with an oval hole in the middle; uneven surface, numerous shallow incisions visible, partially damaged;
dimensions: diameter – 19.7 x 17.5 mm; hole diameter at the inlet – 7.6 x 6.1 mm; hole diameter at the outlet/base – 7.2 x 4.6 mm; height – 22.0 mm; weight: 45.0 g;

D. MT, Inv. No. MT/1766/10/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 210. Scale weight/weighted object

A. Czermno; collection of finds recovered from local community in 2011;

B. Scale weight/weighted object; lead;

C. Irregular shape, sub-oval, sub-cylindrical in profile, with an oval hole in the middle; damaged surface, numerous shallow incisions visible, partially damaged;
dimensions: diameter – 16.2 x 15.4 mm; hole diameter at the inlet – 6.8 x 6.6 mm; hole diameter at the outlet/base – 9.9 x 8.9 mm; height – 11.8 mm; weight: 12.49 g;

D. MT, Inv. No. MT/1704/95/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 211. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, pear-shaped in profile, with a large, circular hole in the middle; damaged surface, numerous shallow incisions visible;
dimensions: diameter – 25.3 x 22.6 mm; hole diameter at the inlet – 12.9 x 12.9 mm; hole diameter at the outlet/base – 9.2 x 9.0 mm; height – 20.4 mm; weight: 58.29 g;
D. MT, Inv. No. MT/1423/3/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.12.7;
F. Fig. XIII: 139.

No. 212. Scale weight/weighted object
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, pear-shaped in profile, with a large, circular hole in the middle; damaged surface, with numerous shallow and deep incisions visible (possibly imprints, *e.g.*, from a string that was wrapped around the artefact; the traces intersect);
dimensions: diameter – 24.3 x 23.2 mm; hole diameter at the inlet – 9.9 x 9.6 mm; hole diameter at the outlet/base – 8.3 x 7.5 mm; height – 23.0 mm; weight: 64.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1351/4/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.12.6;
F. Fig. XIII: 140.

No. 213. Scale weight/weighted object (?)
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object (?); lead;
C. Irregular shape, sub-oval, pear-shaped in profile, partially damaged, with a trace of a horizontally running hole; surface damaged, uneven;
dimensions: diameter – 17.3 x 16.8 mm; height – 30.5 mm; weight: 46.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1846/A;
E. –;
F. Fig. XIII: 141.

No. 214. Scale weight/ perforated lead item (?)
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object (?); lead;
C. Irregular shape, sub-rectangular, cuboidal in profile, with a large, circular hole in the middle; surface damaged, uneven;
dimensions: length – 33.3 mm; width – 31.8 mm; hole diameter at the inlet – 13.7 x 11.6 mm; hole diameter at the outlet/base – 15.1 x 14.0 mm; height – 28.7 mm; weight: 174.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1376/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.11.5;
F. Fig. XIII: 142.

No. 215. Scale weight/weighted object (?)
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Scale weight/weighted object (?); lead;
C. Irregular shape, sub-rectangular, cuboidal in profile, with a large, oval hole; damaged surface, with numerous shallow and deep incisions visible;
dimensions: length – 35.4 mm; width – 33.5 mm; hole diameter at the inlet– 16.0 x 13.1 mm; hole diameter at the outlet/base – 15.6 x 15.7 mm; height – 22.5 mm; weight: 114.49 g;
D. MT, Inv. No. MT/1860/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 216. Scale weight/weighted object

A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Oval in shape, conical in profile, with a small, oval hole in the middle; uneven surface, partially damaged on the rim, additionally visible traces of incisions;
dimensions: base diameter – 18.6 x 17.8 mm; hole diameter at the inlet – 2.9 x 2.5 mm; hole diameter at the base – 3.3 x 3.0 mm; height – 25.8 mm; weight: 30.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1695/13/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 143.

No. 217. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, sub-conical in profile, with an oval hole running horizontally; uneven surface;
dimensions: base diameter – 15.5 x 15.2 mm; hole diameter at the inlet – 3.6 x 3.5 mm; hole diameter at the base – 4.0 x 3.8 mm; height – 17.8 mm; weight: 22.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1510/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 144: a-b.

No. 218. Scale weight (?)

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Scale weight (?); lead;
C. Irregular, sub-oval shape, sub-conical in profile, no hole; uneven surface, two iron rods fused into the middle are visible;
dimensions: base diameter – 19.3 x 17.8 mm; height – 22.6 mm; weight: 41.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1708/12/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 145.

No. 219. Scale weight/weighted object

A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object (?); lead;
C. Irregular shape, elongated, with an oval hole running horizontally on one end;
dimensions: length – 33.6 mm; width: 15.7 mm; hole diameter – 4.1 x 3.6 mm; height – 11.2 mm; weight: 29.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1623/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 146: a-b.

No. 220. Scale weight/weighted object (?)

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/weighted object (?); lead;
C. Irregular shape, elongated, flat in profile; surface partially smoothed, made from lead sheet;
dimensions: length – 30.7 mm; width – 16.2 mm; height – 3.8 mm; weight: 6.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/29/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 147.

No. 221. Scale weight/weighted object (?)

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Scale weight/weighted object (?); lead;
C. Irregular shape, partially preserved (only half), flat in profile, with remnants of a small, oval hole in the middle; uneven surface;
dimensions of the preserved fragment – 18.9 x 16.4 mm; height – 8.3 mm; weight: 9.1 g;

D. MT, Inv. No. MT/1226/70/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 222. Scale weight/weighted object (?)

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/weighted object (?); lead;
C. Irregular shape, sub-oval, formed from a rolled rod, flattened in profile, with a small, irregular hole in the middle, uneven surface;
dimensions: diameter – 16.6 x 15.4 mm; hole diameter – 2.4 x 0.9 mm; height – 5.7 mm; weight: 4.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1494/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 223. Scale weight/ perforated lead item (?)

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Scale weight/lead item (?); lead;
C. Irregular shape, irregular in profile, with a large, circular hole in the middle; uneven surface;
dimensions: length – 31.3 mm, width – 19.9 mm; hole diameter at the inlet – 8.6 x 7.7 mm; hole diameter at the outlet/base – 8.8 x 7.3 mm; height – 10.5 mm; weight: 24.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1577/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 224. Scale weight/weighted object (?)

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Scale weight/lead item (?); lead;
C. Irregular shape, sub-oval, irregular in profile, with a very large, oval hole in the middle, uneven surface, partially damaged, numerous shallow incisions visible;
dimensions: diameter 30.6 x 30.3 mm, hole diameter at the inlet – 14.0 x 13.1 mm; hole diameter at the outlet/base – 14.2 x 14.1 mm; height – 23.1 mm; weight: 103.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1693/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 225. Ingot

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Ingot; lead
C. Elongated, irregular shape with numerous traces of cutting, incising, and slicing with a sharp tool on both the upper and lower sides; semi-finished product prepared for further processing (?);
dimensions: length – 146.0 mm; width – 53.3-67.0 mm; thickness – 13.7-29.6 mm; weight: 1053.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1608/2/A;
E. Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024, Fig. 1: c: 15;
F. Fig. XIII: 148.

No. 226. Strip

A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Strip; lead;
C. Folded lead; in the form of a thick, partially rolled and partially folded strip; a semi-finished product prepared for further processing (?);
dimensions: length – 165.0 mm; width – 91.5-102.9 mm; strip thickness – 15.4-18.8 mm; weight: 4510.49 g;
D. MT, Inv. No. MT/1641/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 149.

No. 227. Lumps, plates, rods, spillages

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Lumps, plates, rods, spillages; lead;
C. 129 small fragments, irregular shape, with small traces of incisions and unspecified imprints; lead smelting waste;
dimensions: –; total weight: 629.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 150.

No. 228. Lumps, plates, rods, spillages

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Lumps, plates, rods, spillages; lead;
C. 76 fragments, irregular shape, with small traces of incisions and unspecified imprints; lead smelting waste;
dimensions: –; total weight: 1342.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 151.

No. 229. Lumps, plates, rods, spillages

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Lumps, plates, rods, spillages; lead;
C. 76 fragments, irregular shape, varying in size (from large to small), with unspecified imprints; lead smelting waste;
dimensions: –; total weight: 1513.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 152.

No. 230. Billets, spillages

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Billets, spillages; lead;
C. 26 fragments, irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; total weight: 776 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 153.

No. 231. Lumps, plates, billets

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Lumps, plates, billets; lead;
C. 18 fragments, irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; total weight: 123.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 154.

No. 232. Sheet/spillages (?)

A. Czermno, site without number (to the east of the hillfort); research June 2011;
B. Sheet/spillages (?); lead;
C. Irregular shape, elongated, with traces of unspecified imprints; lead smelting waste;
dimensions: length – 231.8 mm; width – 77.2 mm; thickness – 7.4 mm; weight: 473.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 155: a-b.

No. 233. Lump

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Lump; lead;
C. Irregular shape, sub-oval; lead smelting waste;
dimensions: diameter – 41.0 x 37.7 mm; thickness – 8.8-15.4 mm; weight: 139.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 156.

No. 234. Strips

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Strips; lead;
C. 2 fragments; irregular shape, stuck together/conected with each other, with traces of slicing;
dimensions: –; total weight: 29.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 157.

No. 235. "Cake"

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. "Cake"; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat, in the form of a cake; lead smelting waste;
dimensions: diameter – 29.5 x 29.7 mm; thickness – 3.0 mm; weight: 5.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1694/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 158.

No. 236. "Cake"

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. "Cake"; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat, in the form of a cake; surface uneven, with numerous indentations and protrusions, with unspecified imprints; lead smelting waste;
dimensions: diameter – 45.9 x 36.8 mm; thickness – 3.7-4.4 mm; weight: 44.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1441/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 159.

No. 237. "Cake"

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. "Cake"; lead;
C. Irregular shape, sub-oval, flat, in the form of a cake; surface uneven, with traces of unspecified imprints; lead smelting waste;
dimensions: diameter – 61.0 x 48.7 mm; thickness – 3.8-4.7 mm; weight: 86.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1582/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 160.

No. 238. Rod

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Rod; lead;
C. Elongated shape, rectangular cross-section, folded in half and tightly compressed; lead smelting waste (?) or semi-finished product prepared fo further processing;
dimensions: length – 56.9 mm; width – 8.6 mm; thickness – 8.3 mm; weight: 33.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1798/22/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 161.

No. 239. Undefined object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Undefined object; lead;
C. 2 fragments of one object, irregular shape; rectangular cross-section; semi-finished product (?);
dimensions: 1. length – 18 mm; width max. – 18 mm; thickness – 2 mm; 2. length – 14 mm; width max. – 8 mm; thickness – 2 mm; weight: –;
D. MT, Inv. No. MT/1832/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 162: a-b; 163: a-b.

No. 240. Wire

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Wire; lead;
C. Elongated shape, rectangular cross-section, folded in half and tightly compressed; semi-finished product (?);
dimensions: length – 56.9 mm; width – 8.6 mm; thickness – 8.3 mm; weight: –;
D. MT, Inv. No. MT/1531/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIII: 164: a-b;

No. 241. Discs, small ingots, portions, spillages

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Discs, small ingots, portions, spillages; lead;
C. 16 fragments; irregular shape, sub-oval, flat, in the form of a cake; lead smelting waste;
dimensions: –; total weight: 187.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1694/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 242. Small ingot

A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Small ingot; lead;
C. Elongated shape, rectangular cross-section, in the form of a cuboid; semi-finished product (?);
dimensions: length – 35.3 mm; width – 12.7 mm; thickness – 9.0 mm; weight: 25.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1320/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 243. Small ingot

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Small ingot; lead;
C. Elongated shape, bent; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 12.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1750/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 244. Small ingot

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Small ingot; lead;
C. Elongated shape, rectangular cross-section; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 5.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1796/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 245. Small ingot

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Small ingot; lead;

C. Elongated shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 20.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1337/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 246. Small ingot

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Small ingot; lead;
C. Irregular shape, traces of incisions; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 3.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1373/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 247. Small ingot

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Small ingot; lead;
C. Elongated shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 9.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1420/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 248. Sheet

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Sheet; lead;
C. Irregular shape, traces of cutting and incisions; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 13.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1640/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 249. Sheet

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Sheet; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 131.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 250. Sheet

A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;
B. Sheet; lead;
C. Irregular shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 19.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 251. Sheet

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Sheet; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 171.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 252. Sheet

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Sheet; lead;
C. Partly bent; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 28.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1779/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 253. Sheet

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Sheet; lead;
C. Irregular shape, traces of incisions; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 55.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1316/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 254. Sheet

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Sheet; lead;
C. Traces of incisions; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 13.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1438/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 255. Sheet

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Sheet; lead;
C. Irregular shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 10.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1260/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 256. Small plates

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Small plates; lead;
C. 6 fragments, traces of cutting and slicing, partly bent; semi-finished product (?);
dimensions: –; total weight: 47.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1708/9/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 257. Small plate

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Small plate; lead;
C. Partly bent; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 8.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 258. Small plate

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Small plate; lead;

C. Irregular shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 5.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 259. Small plate
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Small plate; lead;
C. Bent several times; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 7.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1764/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 260. Small plate
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Small plate; lead;
C. Irregular shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 1.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1811/15/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 261. Small plate
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Small plate; lead;
C. With traces of incising; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 1.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1818/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 262. Small plate
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Small plate; lead;
C. Semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 1.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1828/8/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 263. Small plate
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Small plate; lead;
C. Irregular shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 2.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1227/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 264. Small plate
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Small plate; lead;
C. Irregular shape, traces of cutting; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 1.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1385/1/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 265. Small plate

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Small plate; lead;
C. Irregular shape, bent; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 0.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1409/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 266. Small plate

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Small plate; lead;
C. Irregular shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 9.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1453/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 267. Small plate

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Small plate; lead;
C. Elongated shape, tigtly wrapped; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 1.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1516/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 268. Small plate

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Small plate; lead;
C. Irregular shape, bent; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 6.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1530/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 269. Small plate

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Small plate; lead;
C. Irregular shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 0.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1615/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 270. Small plate

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Small plate; lead;
C. Irregular shape, with carved lines; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 12.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1253/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 271. Small plate

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Small plate; lead;

C. Elongated shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 9.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1400/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 272. Small plate
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Small plate; lead;
C. Elongated shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 5.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1523/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 273. Strip
A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Strip; lead;
C. Elongated shape, rolled item; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 5.99 g;
D. MT, Inv. No. MT/1571/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 274. Strip
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Strip; lead;
C. Elongated shape, traces of slicing; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 12.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1582/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 275. Strip
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Strip; lead;
C. Elongated shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 4.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 276. Strip
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Strip; lead;
C. Elongated shape, rolled item; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 22.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 277. Strip
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Strip; lead;
C. Elongated shape, rolled item; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 30.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1778/5/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 278. Strip

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Strip; lead;
C. Elongated shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 13.89 g;
D. MT, Inv. No. MT/1845/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 279. Strip

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Strip; lead;
C. Elongated shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 15.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1338/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 280. Strip

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Strip; lead;
C. Elongated shape, partly wrapped item; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 14.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1363/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 281. Strip

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Strip; lead;
C. Elongated shape, tightly rolled item; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 2.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1616/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 282. Strip/rod

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Strip/rod; lead;
C. Elongated shape, rolled item; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 6.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1618/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 283. Rod

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Rod; lead;
C. Elongated shape, traces of slicing; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 4.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 284. Rod

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Rod; lead;

C. Elongated shape, bent; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 10.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1246/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 285. Rod
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Rod; lead;
C. Elongated shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 9.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1269/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 286. Rod
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Rod; lead;
C. Elongated shape, rolled item; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 4.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 287. Stam
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Stam; lead;
C. Elongated shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 2.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1557/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 288. Stam
A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Stam; lead;
C. Elongated shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 2.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1611/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 289. Lump, portion
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Lump, portion; lead;
C. 2 fragments; lead smelting waste;
dimensions: –; total weight: 92.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 290. Lump
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. lump; lead;
C. irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 41.99 g;
D. MT, Inv. No. MT/1651/1/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 291. Lump

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Lump; lead;
C. Irregular shape, with traces of incising; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 195.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 292. Lump

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Lump; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 402.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. – .

No. 293. Lump

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Lump; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 57.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1367/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 294. Lump

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Lump; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 209.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 295. Lump

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Lump; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 52.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 296. Portions, billets

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Portions, billets; lead;
C. 29 fragments, irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; total weight: 131.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 297. Portions

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portions; lead;

C. 2 fragments; lead smelting waste;
dimensions: –; total weight: 25.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 298. Portion
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 4.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1272/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 299. Portion
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 1.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 300. Portion
A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 2.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1480/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 301. Portion
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 6.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1538/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 302. Portion
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 4.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1538/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 303. Portion
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 5.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 304. Portion

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 4.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 305. Portion

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 29.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 306. Portion

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 17.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 307. Portion

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 7.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 308. Portion

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 18.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 309. Portion

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 22.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 310. Portion

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;

C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 2.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 311. Portion
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 5.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 312. Portion
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 14.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 313. Portion
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 1.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 314. Portion
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 10.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 315. Portion
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 2.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 316. Portion
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 9.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 317. Portion

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 1.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 318. Portion

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 6.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 319. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 2.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1231/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 320. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 4.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1253/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 321. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; semi-finished product (?)
dimensions: –; weight: 2.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1313/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 322. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 3.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1318/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 323. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;

C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 5.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1339/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 324. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 5.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1361/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 325. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 2.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1407/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 326. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Oval in shape; semi-finished product (?); dimensions: –; weight: 1.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1407/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 327. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Conical in shape; semi-finished product (?); dimensions: –; weight: 16.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1414/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 328. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 0.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1415/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 329. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 1.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1423/2/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 330. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 0.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1466/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 331. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Spherical shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 1.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1516/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 332. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 0.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1516/7/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 333. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 7.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1516/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 334. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 5.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1550/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 335. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 12.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1603/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 336. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;

C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 2.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1619/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 337. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 3.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1630/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 338. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Prregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 1.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1646/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 339. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 1.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 340. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 7.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 341. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 35.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 342. Portion
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 17.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 343. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 6.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 344. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 5.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 345. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 5.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 346. Portion

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 2.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 347. Portion

A. Czermno, site 2; research April 2011;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 4.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 348. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 16.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1232/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 349. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;

C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 4.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1242/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 350. Portion
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 2.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1247/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 351. Portion
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 5.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1248/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 352. Portion
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 8.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1252/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 353. Portion
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Oval in shape; semi-finished product (?); dimensions: –; weight:1.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1253/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 354. Portion
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Oval in shape; semi-finished product (?); dimensions: –; weight:1.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1306/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 355. Portion
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 28.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1329/3/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 356. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 2.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1330/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 357. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 7.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1378/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 358. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 13.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1380/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 359. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 4.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1514/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 360. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 5.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1516/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 361. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste; dimensions: –; weight: 24.9 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 362. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;

C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 19.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 363. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 17.1 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 364. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 1.5 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 365. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 6.4 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 366. Portion

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape; lead smelting waste;
dimensions: –; weight: 6.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1670/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 367. Portion

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Portion; lead;
C. Irregular shape, traces of incisions; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 4.6 g;
D. MT, Inv. No. MT/1226/9/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 368. Undefined object

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Undefined object; lead;
C. Irregular shape, with 3 ribs; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 10.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1715/2/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 369. Undefined object

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Undefined object; lead;
C. Conical in shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 19.0 g;
D. MT, Inv. No. MT/1737/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 370. Undefined object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Undefined object; lead;
C. Irregular shape, traces of hole; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 4.7 g;
D. MT, Inv. No. MT/1473/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 371. Undefined object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Undefined object; lead;
C. Oval in shape, partly flat, partly like a shallow bowl, traces of slicing; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 62.2 g;
D. MT, Inv. No. MT/1492/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 372. Undefined object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Undefined object; lead;
C. Conical in shape; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 16.8 g;
D. MT, Inv. No. MT/1549/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 373. Undefined object

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Undefined object; lead;
C. Conical in shape, traces of slicing; semi-finished product (?);
dimensions: –; weight: 28.3 g;
D. MT, Inv. No. MT/1329/3/A;
E. Unpublished;
F. –

Iwona Florkiewicz

ZABYTKI ZWIĄZANE Z HANDLEM (WRAZ Z WYROBAMI OŁOWIANYMI)

WSTĘP

Jak już wspomniano w rozdziale III niniejszego opracowania w ostatnich latach obserwujemy radykalny wzrost znaczenia stanowisk osadniczych w studiach nad handlem i kontaktami handlowymi (Bagińska, Chudzińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn 2023; por. także Bogucki 2006; 2010; Pankiewicz 2022). Jest to rzecz jasna konsekwencją stosowania wykrywaczy do metali[1], ale i coraz powszechniejszej (a także coraz lepszej) konserwacji zabytków co umożliwia dokonywania „nowych" odkryć w starym materiale[2].

Poniżej – krótko – przeanalizowano przedmioty, które z większym lub mniejszym prawdopodobieństwem można wiązać z handlem (zabytki nr 1-226). W pierwszej kolejności omówiono wagi i ich elementy oraz różnego rodzaju metalowe ciężarki, począwszy od typowych odważników monetarnych aż po zabytki w formie płaskiego krążka z otworem. Na końcu zaprezentowano metalową misę oraz tzw. grzywny grotopodobne.

Poza opisanymi powyżej przedmiotami w Czermnie zarejestrowano ogromną ilość różnego rodzaju wytworów ołowianych, które skrótowo omówiono w końcowej części artykułu (180 egzemplarzy: por. zabytki nr 227-373).

WAGI I ICH FRAGMENTY

Przegląd zaczniemy od najbardziej charakterystycznej grupy zabytków – znanych także z wyobrażeń ikonograficznych (por. np. Bartlet 2002, 147, Ryc. 6) a więc wag i ich elementów składowych.

Konstrukcja wag szalkowych przedstawia się następująco: szalki najczęściej były połączone za pomocą łańcuszka z dwoma ruchomymi[3] ramionami, które łączyła ze sobą belka stanowiąca podstawę wskaźnika (zwanego w literaturze niemieckiej języczkiem: *der Zunge / der Zeiger*), do niego było przymocowane imadełko (zwane w literaturze niemieckiej widełkami albo też nożycami: *der Gabel / die Schere*). Niekiedy do imadełka był dołączony dodatkowy uchwyt (Steuer 1997, Ryc. 1: 3d).

Szalki wag

W Czermnie odkryto dwa egzemplarze szalek wag. Są zachowane niemal w całości (zaobserwowano jedynie drobne ubytki; por. znaleziska nr 1-2; por. Ryc. XIII: 1-2). Za szalki można również prawdopodobnie uznać 3 znaleziska przedmiotów metalowych – znalezisko nr 3 należące do tego samego egzemplarza szalki (por. Ryc. XIII: 3) lub też kilku szalek – znaleziska nr 4-5 (por. Ryc. XIII: 4).

[1] Jens Schneeweiß zwraca uwagę, że jeszcze do niedawna z obszaru badań w regionie Höhbeck (Dolna Saksonia), nie był znany ani jeden odważnik. Jednak fakt ten uległ zmianie przede wszystkim na skutek powszechnego użycia wykrywaczy do metali (Schneeweiß 2020, 258).

[2] Por. znalezisko wagi z grodziska „Grobla" w Podegrodziu nad Dunajcem (Poleski 1988, 288).

[3] Dotyczy to składanych wag.

Szalki są wykonane z brązu lub miedzi. Posiadają 3 otwory (niekiedy rejestrujemy jedynie ślady po nich), przez które przewlekano ogniwo łańcuszka łączącego szalkę z ramionami (zazwyczaj składanymi). Szalki są najczęściej niezdobione (Ryc. XIII: 1-2). Na jednym z egzemplarzy są widoczne przy brzegu ślady dekoracji w postaci punktów wybitych od zewnątrz prawdopodobnie za pomocą puncy (Ryc. XIII: 3)[4].

Opisywane tu zabytki zostały odkryte w różnych punktach kompleksu osadniczego w Czermnie: na samym grodzisku (stan. 1; zabytek nr 3), w fosie u podnóża grodziska (zabytek nr 2). W przypadku pozostałych przedmiotów nie posiadamy danych o ich lokalizacji (przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.; por. zabytek nr 1) albo wiemy, że odnaleziono je w tzw. śmietniku na obszarze grodziska (zabytek nr 4).

Ramiona wag

Jedynie dwa zabytki możemy z całą pewnością zidentyfikować jako ramiona wag (zob. zabytki nr 6-7; Ryc. XIII: 5-6)[5]. Oba zostały wykonane z brązu.

Pierwszy posiada kotwicowato uformowany koniec, do którego mocowano łańcuszek z szalką. Egzemplarz ten jest zdobiony dodatkowo ośmioma dookolnymi pierścieniami (Ryc. XIII: 5). Dla prezentowanego tu zabytku nie znajdujemy analogii w klasyfikacji Heiko Steuera, zwłaszcza dla kotwicowato uformowanego końca. Nie można jednak wykluczyć, iż opisywany tu element pochodzi z wagi typu 3[6] lub 5[7] (por. Steuer 1997, 25, Ryc. 4-5 oraz 27-29, Ryc. 7). W typologii stworzonej przez Krzysztofa Wachowskiego byłby to typ Ia (por. Wachowski 1974, 187 i n., Ryc. 11).

Drugi egzemplarz posiada rozszerzający się trapezoidalnie koniec, do którego mocowano łańcuszek z szalką. W połowie długości zabytku jest widoczne zdobienie w postaci romboidalnego zgrubienia (Ryc. XIII: 6). Również i w tym przypadku nie znajdujemy ścisłej analogii wśród typów wydzielonych przez Steuera. Prawdopodobnie egzemplarz ten można umieścić wśród wariantów typu 7 (Steuer 1997, 29, Ryc. 9; 82). Z kolei wśród typów wydzielonych przez Krzysztofa Wachowskiego można by go zakwalifikować np. jako wariant typu IIa (por. Wachowski 1974, 187 i n., Ryc. 11).

Zabytek nr 6 odzyskano od mieszkańców Czermna w 2011 r. i nie jesteśmy w stanie ustalić, gdzie został dokładnie odkryty. Z kolei drugie ramię (zabytek nr 7) znaleziono na stan. 3.

Uchwyty wag (?)

Do tej kategorii zostały zaliczone dwa zabytki wykonane z żelaza[8] (zabytki nr 8-9; Ryc. XIII: 7-8). Jednak taką klasyfikację tych przedmiotów należy traktować z dużą ostrożnością. O ile pierwszy z nich posiada analogie wśród elementów wag publikowanych przez Heiko Steuera, gdzie podobny przedmiot określony został jako „uchwyt w kształcie pręta" (niem.: stabförmige Handhabe) i który mógł być przywieszony dodatkowo do imadełka/widelca (niem.: die Gabel; por. Steuer 1997, 21, Ryc. 1: 3d, zob. też. Ryc. 114: 6-10) o tyle drugi z omawianych tu zabytków byłby właśnie rodzajem owego imadełka/widelca (por. np. Steuer 1997, Ryc. 114; por. także Steuer 1997, Ryc. 61: 2)[9]. Należy jednak podkreślić, iż dla opisywanych tu przedmiotów nie znajdujemy ścisłych analogii wśród elementów wag publikowanych przez Steuera.

Bezmian (?)

Być może jeden z zabytków z Czermna (zabytek nr 10, Ryc. XIII: 9) można uznać za pozostałość bezmianu, ale i w tym przypadku brak identycznych przedmiotów wśród znanych autorce materiałów. Wczesnośredniowieczne wagi posiadają zazwyczaj bezmian złożony z kilku elementów, które są ruchome i umożliwiają jego składanie. W tym przypadku przedmiot stanowi jeden element[10]. Został odkryty w obrębie fosy u podnóża grodziska (stan. 1).

[4] Analogicznie zdobioną szalkę odkryto w Bodzi (Kara 2017, 108, Ryc. 3.2.2) oraz w Nowogrodzie (Žukovskij 2019, Rys. 21).

[5] Zabytek nr 6 pierwotnie był określony jako okucie końca pasa.

[6] Zdaniem Heiko Steuera wagi tego typu pojawiają się w końcu IX w. i występują przez cały wiek X (Steuer 2012, 187).

[7] Wg Heiko Steuera wagi tego typu są charakterystyczne dla X w. i posługiwano się nimi do poł. XI w. (Steuer 2012, 187).

[8] Jeden zabytek został odkryty na stan. 1 a drugi na stan. 3.

[9] Do niego mogłyby być przytwierdzone inne elementy wagi jak np. belka stanowiąca podstawę wskaźnika, do której były przytwierdzone dwa ruchome ramiona.

[10] Być może jest to rodzaj nieskładanej wagi por. np. znalezisko z Janowa Pomorskiego (Steuer 2012, 185, Lista. 6.1. nr 2. Tabl. 40: 2 lub Jagodziński 2010 Ryc. 197 – znalezisko bezmianu).

*

Opisane powyżej fragmenty wag można jedynie datować ogólnie, w przedziale XI-XIII w. (por. Wachowska, Wachowski 1971). Niestety brak kontekstu nie pozwala na uszczegółowienie tego datowania. Analizując elementy wag, które zostały odkryte w Czermnie należy stwierdzić, iż są to zabytki zachowane fragmentarycznie. Nie posiadamy ani jednej wagi, która byłaby zachowana w całości wraz ze wszystkimi jej elementami. Zapewne częściowo wynika to z tego, że nie są to znaleziska grobowe[11] jak też z samego charakteru badań w latach 2010-2011 kiedy to zbierano *de facto* wyłącznie materiał znajdujący się na powierzchni lub też w humusie kompleksu osadniczego w Czermnie.

Wczesnośredniowieczne elementy wag[12] są znane z osad, grodów takich jak np. Santok (Zamelska-Monczak 2019, Ryc. 3)[13], Żółte (Chudziak 2014, 273, Ryc. 6.140.a)[14]. Występują także w kontekście grobowym, w przypadku Polski można wskazać na pochówek nr 70 z m. Sowinki (Krzyszowski 1997; Janowski 2015, Ryc. 40: 1-7; Krzyszowski, Suchodolski 2018, Ryc. 10-11), Ciepłe (Kara 1998; Janowski 2019), Bodzia (Kara 2013, grób nr E41 będący prawdopodobnie kenotafem, Ryc. 2: b, 4-6; 2017), ale i Europy wschodniej (np. Ukraina: Kijów, grób 110 – Karger 1958, Tabl. XVI; Janowski 2015, Ryc. 110: 12; Peresopnica, grób 29 – Melnik 1901, Tabl. VIII; Janowski 2015, Ryc. 136: 14; Rosja: Gniezdowo – Žukovskij 2018a [cmentarzysko kurhanowe]; Timieriewo, kurhan 100[15] – Fehner, Nedošivina 1987, 72 i n., Ryc. 5: 1; Janowski 2015, Ryc. 83: 7). Wyjątkowym znaleziskiem są fragmenty wagi szalkowej (dwa ramiona) z Jaskini Mamutowej w Wierzchowiu (Liwoch 2017, Ryc. 1). Zwrócić należy również uwagę na serię wag składanych z Janowa Pomorskiego/Truso, które zdaniem Heiko Steuera koncentrują się wyraźnie w strefie brzegowej (Steuer 2012, 185-189, Ryc. 6.1, Tabl. 39-40; też Jagodziński 2010, Ryc. 194-196). Ogromna ilość analogicznych zabytków jest znana z obszaru basenu Morza Bałtyckiego np. ze Szlezwika-Holsztynu (Steuer 1997, Ryc. 18, 21-33), Hedeby, Birki czy Kaupang (Steuer 2012, 193).

Wielkość wag była bardzo zróżnicowana, od egzemplarzy z niedużymi, wręcz miniaturowymi szalkami (poniżej 4 cm średnicy[16]) do egzemplarzy z dużymi szalkami (powyżej 8 cm średnicy; Žukovskij 2019, 50 i n., wykres 1[17]). W Czermnie mamy do czynienia z wagami bardzo różnych rozmiarów. Średnica szalek waha się od 6,2 cm do około 12 cm.

Forma wag wskazuje na to, że były składane i przechowywane w metalowych futerałach[18], jaki znany jest np. z Nowogrodu[19] (Žukovskij 2018c, Ryc. 1: 1; 2019b, Ryc. 12-13) czy organicznych np. z Gniezdowa (Žukovskij 2019, Ryc. 9).

Najważniejsza kolekcja znalezisk wczesnośredniowiecznych wag z obszaru Rosji pochodzi z Gniezdowa (Žukovskij 2018a). Fragmenty wag, a także futerałów na nie odkryto w 18 zespołach grobowych[20] (Žukovskij 2018a, 312). Jak zauważa Michaił Żukowski odważniki/ciężarki na cmentarzysku w Gniezdowie spotykamy w grobach wyposażonych przeciętnie lub też ubogo w przeciwieństwie do grobów z wagami, które towarzyszą częściej pochówkom z bogatymi i różnorodnymi darami grobowymi. To może oznaczać, że odważniki należą do przedmiotów życia codziennego, a wagi służyły jako wskaźnik statusu społecznego, a nie wykonywanej profesji[21] (Žukovskij 2018a, 311). Zestawienia grobów komorowych z Europy Środkowo-Wschodniej, zawierających m.in. wagi, dokonał Andrzej Janowski (2015, 67).

[11] Oczywiście nie da się wykluczyć, że pozyskany w latach 2010-2011 pochodzi ze zniszczonych (rozoranych) grobów.

[12] Ostatnio zebrania zarówno elementów wag jak i odważników z obszaru Polski dokonał Paweł Gan w swojej pracy doktorskiej (Gan 2023), zob. też analizy chemiczne wykonane dla zabytków związanych z handlem (Gan 2012).

[13] Gdzie odkryto fragmenty czterech wag, a także różnego rodzaju odważników (Zamelska-Monczak 2019, 278-279, Ryc. 3: 1-3, 17). Datowanie: XII-XIV w. (Zamelska-Monczak 2019, 287).

[14] Odkryto tam wagę oraz szalki, a także zespół odważników różnego rodzaju (Chudziak 2014).

[15] W grobie znajdowała się m.in. szalka wagi z napisem w języku arabskim tłumaczonym jako: „podatek, opłata celna" (Fehner, Nedošivina 1987, 73; Janowski 2015, 67).

[16] Por. też: Žukovskij 2018d, który dokonał omówienia wag do ważenia małych ciężarów/ładunków z Gniezdowa.

[17] Por. Žukovskij 2019, 50 – zdaniem autora szalki wag o większej średnicy występowały w okresie od XII do XIV w.; zob. też Žukovskij 2022, autorka nie miała dostępu do tej publikowanej pracy.

[18] Zob. też Steuer 1997, 38-40, Ryc. 13a-14e.

[19] Nerewski wykop (Неревский раскоп, НГМ КП 34792-1077). Etui zdobione dodatkowo rytami.

[20] Odważniki beczułkowate, kuboektadryczne a także szereg innych w liczbie 112 egz. pochodzi z 72 pochówków (Žukovskij 2018a, 312)

[21] Por. uwagi Heiko Steuera na temat tego kto posługiwał się wagami i odważnikami (2012, 263-265).

ODWAŻNIKI

Odważniki należą do najczęściej odkrywanych zabytków związanych z handlem (por. Rahmstorf, Stratford [eds.] 2019; Doyen 2022). Poniżej przedstawiono zabytki, które z całą pewnością możemy uznać za odważniki, a w następnej kolejności te które – być może – powinniśmy również tak traktować.

Odważniki beczułkowate[22]

W Czermnie zarejestrowano 5 egzemplarzy odważników beczułkowatych (zabytki nr 20-24; Ryc. XIII: 19-23).

Odważniki beczułkowate zostały wykonane z żelaznego rdzenia, który następnie pokrywano cienką warstewką (tzw. koszulką) z miedzi lub brązu (czyli stopu miedzi i cyny). Część odważników nosi ślady silnego zniszczenia[23] wskutek czego tzw. koszulka zachowana jest w niewielkim stopniu (zabytki nr 23-24; Ryc. XIII: 22-23). Niektóre noszą ślady znakowania na biegunach. W niektórych przypadkach są to wyłącznie ślady, w kilku – odważniki noszą wyraźne oznaczenia. Są to oczka[24] (zabytek nr 20; Ryc. XIII: 19: a-b) lub też oczka otoczone wypunktowanym otokiem/obwódką (zabytek nr 21; Ryc. XIII: 20: a-b).

Należy podkreślić, iż wszystkie odważniki beczułkowate w tzw. koszulkach odkryte w Czermnie noszą ślady (mniejszych lub większych) uszkodzeń powierzchni. Waga odważników beczułkowatych, które noszą drobne ślady uszkodzenia powierzchni waha się od 32,4 g do 38,79 g[25].

Interesujące nas odważniki zostały odkryte zarówno na grodzisku (stan. 1), jak i na terenie podgrodzia (stan. 2). Ich stan zachowania nie pozwala na szczegółowe ich przyporządkowanie w ramach typologii Heiko Steuera jednak wydaje się, że należą one do typu B2[26] (1997, 47-49, Ryc. 15). Zdaniem tego badacza odważniki te funkcjonowały w XI i XII w. (Steuer 1997, 49-50).

Ogromna ilość analogicznych zabytków jest znana z obszaru basenu Morza Bałtyckiego np. Szlezwiku-Holsztyna (Steuer 1997, Ryc. 18, 44-49). Na terenie Rusi wystąpiły m.in. w Nowogrodzie (Žukovskij 2019, Rys. 10), na cmentarzysku Udraj II czy Ustrieka w ziemi nowogrodzkiej (Žukovskij 2019, Rys, 11, 15, 17), na osadzie w miejscowości Supruty (Žukovskij 2019, Rys. 29). W Polsce są znane m.in. z osady w Dąbrowie Górniczej-Łośniu stan. 8 (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 20017, Ryc. 7), Bytomia Odrzańskiego (Moździoch 2002, Tabl. 34: 8-9, 50: 6-7; Ryc. 128), Opola-Ostrówka (Wachowski 1974, Ryc. 15, Tab. 12), z Kaczyc (Florek 2018, Ryc. 1: 4-6) czy z Ostrowa Lednickiego (Tabaka 2005, 140, Ryc. 7: 4, 9-10, Tab. 6), ale także z grobu nr 70 w Sowinkach (Krzyszowski, Suchodolski 2018, Ryc. 6: C; 7: 1-6), cmentarzyska w Dziekanowicach (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Ryc. 2) czy depozytu z Wrześnicy (Maleszka 1998, Ryc. 3:10-11). Niezwykle interesującym odkryciem są analogiczne odważniki z Janowa Pomorskiego/Truso (Jagodziński 2010, Ryc. 191; Steuer 2012, 189-193, Ryc. 6: 3). Niedawno duża seria odważników tego typu została odkryta także podczas badań w Zawichoście-Trójcy koło Sandomierza[27] (Nakielski 2022, 66-68, Ryc. 21).

Odważniki tego typu występują także z pseudo-arabskimi inskrypcjami (np. Žukovskij 2018b).

Odważnik kulisty

Innego rodzaju odważnikiem jest zabytek, który został wykonany z ołowiu, a jego rdzeń stanowi kamień (granit; zabytek nr 25; Ryc. XIII: 24: a-b). Ma kulistą formę z nieznacznie spłaszczonymi biegunami. Jego waga wynosi niecałe 100 g. Nie jest znana bliższa lokalizacja jego odkrycia.

Brak dla niego ścisłej analogii. Pewnego rodzaju podobieństwa wykazuje odważnik kamienny znany z Santoka (Zamelska-Monczak 2019, 296, Ryc. 4: 7), a także otoczak kamienny z grobu nr 70 w Sowinkach (Krzyszowski, Suchodolski 2018, Ryc. 8: 13). Być może były one pierwotnie owinięte ołowianą „koszulką", podobnie jak odważnik z Czermna.

[22] Zwane też sferycznymi; por. Steuer 2012, 193.

[23] Zdaniem Kingi Zamelskiej-Monczak działo się tak na skutek tego, iż „korodujące żelazne jądro rozsadziło powłokę z brązu" (Zamelska-Monczak 2019, 287).

[24] Zob. uwagi Heiko Steuera na temat oznaczania wielkości ciężaru na odważnikach (Steuer 2012, 199).

[25] Pierwotna waga odważników silnie zniszczonych jest niemożliwa do zrekonstruowania.

[26] Por. Wachowski 2006.

[27] Kolejne egzemplarze zostały odkryte w następnych latach – uprzejma informacja dr hab. Marka Florka, za którą serdecznie dziękuję.

Odważnik „skandynawski”

Z Czermna pochodzić ma także bardzo nietypowy zabytek, który po szczegółowej analizie okazał się być fragmentem odważnika (zabytek nr 26; Ryc. XIII: 25).

Jego forma przypomina wieczko, z jednej strony płaskie, z reliefem w postaci stylizowanego krzyża, z drugiej wklęsłe. Z całą pewnością przedmiot ten jest fragmentem większego przedmiotu (o czym niżej). Niestety pochodzi on z tzw. kolekcji Janusza Stopy z Krynic (por. Bagińska, Chudzińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn 2023) nie wiemy zatem dokładnie, gdzie został znaleziony.

Z obszaru Polski nie znamy analogicznych przedmiotów. Jedyną ścisłą analogią jaką udało się dotychczas znaleźć jest zabytek z Norwegii (Setnes, gmina Rauma: Marstrander 1963, 141, Ryc. 9; Heen-Petersen 2021, Ryc. 4: D). Podobny do niego jest odważnik z Kvistad, gmina Ørsta (por. Heen-Petersen 2021, Ryc. 4: E). W artykule autorstwa Ainy Margrethe Heen-Petersen tego typu odważniki określane są jako *inset weights* co można tłumaczyć jako *odważniki wstawiane* lub *odważniki wbudowane*, a wśród nich znajdują się także takie, które były używane jako swego rodzaju „pojemniki”/„kapsułki” tzn. były wypełnione ołowiem. Tego typu odważniki, zarówno cylindryczne (np. Brøgger 1921, Ryc. 10, 21-23, 25, 27-28), jak i prostokątne (np. Brøgger 1921, Ryc. 10, 29-30; Pedersen 2007, Ryc. 6.41; Kilger 2007, Ryc. 8:10) sugerują, iż „wieczko” było przytwierdzone do bryłki ołowiu wyłącznie z jednej strony, nie tworząc „pojemnika” z drugim podobnym wieczkiem (por. też. Heen-Petersen 2021, Ryc. 6: A-C, zwłaszcza Ryc. 12: A-B, gdzie są widoczne profile odważników oraz Ryc. 15, gdzie są widoczne odważniki w postaci monet przytwierdzonych do bryłek/porcji ołowiu). Ołów nie znajdował się wewnątrz takiej kapsułki tylko był przytwierdzony niejako od dołu „wieczka”. Nie ma pewności czy znaki, które zostały przedstawione na „wieczku” miały funkcję wyłącznie dekoracyjną czy też były informacją o ekwiwalencie wagi danego odważnika. Może znaki znajdujące się na nim to w pewnym sensie znaki handlowe? Dodatkowo nie można wykluczyć, że aktualnie widoczne rowki na „wieczku” z Czermna były pierwotnie wypełnione emalią lub farbą, analogicznie, jak podobne zabytki z np. z Norwegii (por. Heen-Petersen 2021, Ryc. 4: D).

Należy się zapewne domyślać, iż w podobny sposób (jak opisywany wyżej) był pierwotnie uformowany zabytek z Czermna. W jego przypadku niestety nie jesteśmy w stanie odtworzyć pierwotnej wagi. Możemy podać wyłącznie wagę „wieczka” (4,8 g), która zapewne stanowiła co najmniej 1/10 całości zwłaszcza, że jest ono wykonane z tzw. metalu lekkiego, a samo wypełnienie było zapewne ołowiane.

Wspomniany wyżej zabytek z Setnes stanowił element inwentarza pochówku kobiety[28], datowanego na 1 poł. X w. Z kolei zabytek z Kvistad znaleziono w pochówku mężczyzny[29], grób jest datowany na IX w. (Heen-Petersen 2021, Tabela 1)[30].

Omówiony tutaj zbytek nie ma analogii zarówno w materiale z Polski, jak i z Rusi. Być może poświadcza on tym samym kontakty ze Skandynawią.

Odważniki (?) w typie „pchełek do gry”

Kilka zabytków swoją formą przypomina tzw. pchełki do gry (zabytki nr 28-33; Ryc. XIII: 27-30). Są to owalne, spłaszczone w profilu przedmioty. Najczęściej wykonane ze stopu cyny. Ich waga waha się między 1,7 g do 5,2 g. Dwa zabytki ważą tyle samo (2,6 g; por. zabytki nr 28 i 31), waga kolejnego jest bardzo zbliżona (2,8 g; zabytek nr 29).

Wspomniane zabytki odkryto na obszarze całego kompleksu osadniczego w Czermnie, zarówno na grodzisku (stan. 1 – 2 egz., z czego jeden znajdował się w fosie u podnóża grodziska), na podgrodziu bliższym (stan. 2 – 3 egz.) oraz na podgrodziu dalszym (stan. 3 – 1 egz.).

Z Polski analogią może być np. zabytek z Ostrowa Lednickiego (Szulta 2000, Tabl. XVI: 44), który swoim kształtem przypomina przedmioty znane z Czermna. Niestety nie wiemy z jakiego surowca został wykonany[31].

[28] W wyposażeniu znajdował się m.in. fragment wagi (zob. Heen-Petersen 2021, Tab. 1 – T18198c).

[29] W wyposażeniu znajdowała się m.in. waga (zob. Heen-Petersen 2021, Tab. 1 – B11131d).

[30] O pochówku z Setnes więcej szczegółów, a także opis samego odkrycia opublikowano już w 1963 r. (Marstrander 1963). Sam odważnik jest opisywany jako ozdobiony brązową nasadką z wzorem wykonanym w technice champleve-mønster, średnica zabytku to 2,6 cm (Marstrander 1963, 141, Ryc. 9). Zdaniem Heen-Pedersenn przedmioty te mają ścisły odpowiednik w znalezisku z Shanmullagh, z rzeki Blackwater (Wielka Brytania) jednak oprócz podobnego motywu zdobniczego sam zabytek jest zupełnie inaczej uformowany (por. Bourke 2010, 58 nr 241).

[31] Brak w tekście jego opisu, a w podpisie pod tablicą z rysunkami widnieje w kategorii ciężarków do sieci (zob. Szulta 2000, Tabl. XVI i podpis pod nią).

Przedmioty te można uznać za miniaturowe odważniki, nie można jednak wykluczyć, iż stanowiły one drobne porcje surowca przeznaczonego do dalszej obróbki lub były odpadami poprodukcyjnymi.

Wiemy o użyciu stopów ołowiu i cyny, które były wykorzystywane od X i XI w. w produkcji np. ozdób czy elementów stroju (Kershaw, Merkel 2023, 251 [tam dalsza literatura]). Analogią dla znalezisk z Czermna mogą być np. odkrycia dokonane w Coppergate 16-22, gdzie zarejestrowano fragmenty ołowiu i cyny czy też stopów tych dwóch surowców (Bayley 1992, 778, 810). Cyna mogła być zarówno przedmiotem handlu, jak też mogła być wykorzystywana np. do lutowania[32] (por. Miśta-Jakubowska, Czech-Błońska, Duczko, Gójska, Żabiński, Ciepielewski, Diduszko, Kosińska, Brojanowska 2022).

Odważniki cylindryczne

Kolejna grupa zabytków to ołowiane, owalne przedmioty, które swoją formą przypominają spłaszczone cylindry lub „żetony" (zabytki nr 34-38; Ryc. XIII: 31-35). Dwa zabytki są stosunkowo grube[33] (zabytki nr 34, 38, Ryc. XIII: 31, 35) w porównaniu z pozostałymi (zabytki nr 35-37, Ryc. XIII: 32-34), które przypominają płaskie krążki bez przewierconego otworu[34]. Ich waga jest zróżnicowana, waha się od 3,9 g do 18,5 g. Trzy zabytki mają bardzo zbliżony ciężar (3,9 g, 4,0 g oraz 4,1 g – zabytki nr 35-37), cięższe ważą odpowiednio 9,8 g (zabytek nr 38) i 18,5 g (zabytek nr 34). Należy podkreślić, iż ostatni z wymienionych odważników ma na powierzchnia ślady wgłębień, które prawdopodobnie powstały intencjonalnie i są swego rodzaju znakami, markerami. Zdaniem Unn Pedersen tego typu znakowanie mogło odnosić się do wielkości ładunku do jakiego dany zestaw odważników był przeznaczony (Pedersen 2007, 155).

Dla czterech zabytków nie posiadamy danych o miejscu ich odkrycia[35]. Piąty zabytek (nr 35) odkryto na grodzisku (stan. 1), ale na tzw. śmietniku (Bagińska, Chudzińska, Dzieńkowski, Florkiewicz, Wołoszyn 2023).

Analogiczne odważniki, które formą przypominają spłaszczone cylindry są znane również ze Skandynawii (Brøgger 1921, Ryc. 17-18). Wystąpiły w Birce (Kyhlberg 1986, 153, Ryc. 17: 7 – gdzie są określone jako grupa C), Kaupang (Pedersen 2007, Fig. 6.5: c1-c3, Table. 6.13.) czy Sævli (Pedersen 2007, Fig. 6.9). Również z Kaupang znane są odważniki ołowiane z różnego rodzaju znakami (Pedersen 2007, Fig. 6.44). W Polsce analogiczne zabytki zostały odkryte m.in. w Opolu-Ostrówku (Wachowski 1974, 185, Ryc. 9: c [sklasyfikowane jako typ I), w Santoku (Zamelska-Monczak 2019, Ryc. 4: 5-6) czy na cmentarzysku w Dziekanowicach (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Ryc. 4: 4, 12-13). Analogiczne zabytki w Dąbrowie Górniczej-Łośniu, stan. 8 określane są jako typ 1, odmiana B (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, 18, Ryc. 4: 5-8).

Odważniki prostopadłościenne

Bardzo zbliżone do odważników w typie „żetonów" są zabytki mające postać płaskich prostopadłościanów (zabytki nr 39-42; Ryc. XIII: 36-39). Wykonane są z ołowiu i ważą od 2,3 do 8,6 g.

Zarejestrowano je zarówno na grodzisku (stan. 1 – 2 egz.), na podgrodziu bliższym (stan. 2 – 1 egz.), jak i na podgrodziu dalszym (stan. 3 – 1 egz.).

Analogiczne zabytki są znane m.in. z Kaupang (Pedersen 2007, Fig. 6.5:g1-g3) czy Sævli (Pedersen 2007, Fig. 6.9). W Polsce analogią dla nich mogą być np. zabytki z Ostrowa Lednickiego, zbliżone formą do sześcianu (Tabaka 2005, 141, Ryc. 7: 1-3, 5, 8) czy też z cmentarzyska w Dziekanowicach (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Ryc. 3).

Odważniki wielokątne

Odważniki wielokątne są najczęściej dosyć płaskie (zabytki nr 43-45; Ryc. XIII: 40-41). Jeden z nich – w rzucie poziomym sześciokątny – nosi dodatkowo ślady głębszych nacięć (Ryc. XIII: 40: a-b). Przedmioty te są wykonane z ołowiu, a ich waga jest bardzo zróżnicowana i wynosi: 2,3 g, 4,3 g oraz 11,6 g.

Zarejestrowano je na terenie całego kompleksu osadniczego w Czermnie.

[32] Na temat badań pochodzenia zabytków cynowych z Polski przeprowadzono ostatnio badania izotopowe (zob. Mathur, Powell, Miśta-Jakubowska, Duczko, Czech-Błońska, Błoński, Janowski, Żołędziowski, Jagodziński, Gójska, Kamieniew 2024).

[33] Ich grubość wynosi odpowiednio 7,2 mm oraz 5,6-6,8 mm.

[34] Por. niżej podrozdział *Odważniki/ciężarki w formie płaskiego krążka z otworem*.

[35] Zostały przekazane jako dary – pozyskano je gdzieś na obszarze kompleksu osadniczego w Czermnie.

Analogiczny zabytek znany jest m.in. z osady w Szarna w obwodzie jarosławskim w Rosji (Černov 2023, 182, Rys. 133: 567), gdzie jest opisany jako ołowiany półfabrykat o formie kwadratowej, a także z Kaupang (Pedersen 2007, Ryc. 6.6).

*

Omówione powyżej odważniki służyły do odważania towarów, jak również tzw. srebra siekanego (fragmenty monet czy ozdób srebrnych), które były powszechnie wykorzystywane w handlu jako kruszec przy wymianie za przedmioty o mniejszej wartości. Waga siekańców wynosiła ok. 0,2 g (Janowski 2014, 33). W trakcie badań wolińskiej Mariny znaleziono 45 odważników o różnych kształtach i rozmiarach. Zdaniem Andrzeja Janowskiego zbiór ten jest jednym z najliczniejszych w Polsce, a miejsce znalezienia może świadczyć, że handel odbywał się bezpośrednio z łodzi przycumowanej do nabrzeża (Janowski 2014, 33, Fot. 51-53).

Skatalogowania wszystkich odważników z Europy wschodniej dokonał w 2017 r. Mihail Żukowski (Žukovskij 2017). W swoich zestawieniach uwzględnił zarówno odważniki beczułkowate (Žukovskij 2017, Katalog I – 216-229) czy kuboektadryczne (te w Czermnie jak dotąd nie wystąpiły), ale także różnego rodzaju odważniki ołowiane m.in. cylindryczne czy w kształcie ściętego stożka (Žukovskij 2017, Katalog III – 234-239).

PROBLEM ODWAŻNIKÓW / CIĘŻARKÓW Z OTWOREM

Jak wspomniano powyżej całą grupę omówionych właśnie zabytków możemy jedynie hipotetycznie uznać za odważniki. Już Krzysztof Wachowski w swojej pracy z 1974 r., w której szczegółowo analizował m.in. kwestie dotyczące odważników ołowianych, zwracał uwagę, że w publikacjach archeologicznych brak jest szczegółowego określenia czym jest „odważnik" (Wachowski 1974, 173). Jego zdaniem interesujące nas tutaj przedmioty z otworem raczej nie mogły pełnić funkcji odważników, był to rodzaj przęślików. Jednocześnie wrocławski archeolog podkreślał, iż kryterium definiowania odważników powinna być wyłącznie waga danego przedmiotu, a nie jego forma (Wachowski, 1974, 175)[36]. Ważne uwagi na temat tego co jest odważnikiem a co ciężarkiem opublikował także Dariusz Rozmus (Rozmus 2016, 264-265, także przypis 3). Z kolei Kinga Zamelska-Monczak, analizując ołowiane odważniki w formie stożka z Santoka, zwróciła uwagę, że funkcja otworów w tego typu zabytkach nadal jest kwestią dyskusyjną co powoduje, że część badaczy uważa je za obciążniki, ciężarki tkackie, jak również grzęzidła do sieci rybackich lub też piony murarskie (Zamelska-Monczak 2019, 295).

Podobna sytuacja ma miejsce w Czermnie, dlatego też w niniejszym opracowaniu przedmioty, w przypadku których nie ma pewności czy były odważnikami czy ciężarkami[37] a posiadają otwór, określone zostały jako „odważniki/ciężarki". Mogły one pełnić dwojaką funkcję. Dodatkowo wprowadzono nazwę „trapezoidalne" czy „dwutrapezoidalne", zamiast tradycyjnego nazewnictwa „stożkowate" czy „dwustożkowate"[38], jak to ma miejsce w przypadku np. przęślików, ze względu na występowanie wśród zabytków z Czermna również klasycznych form stożkowatych brył.

Wśród odważników/ciężarków z otworem możemy wydzielić kilka podgrup, które zostaną omówione poniżej.

Odważniki/ciężarki w formie płaskiego krążka z otworem

Przedmioty w formie krążka z otworem są najliczniejszą kategorią zabytków wykonanych z ołowiu związanych prawdopodobnie z handlem, jakie pochodzą z Czermna (zabytki nr 48-153; Ryc. XIII: 42-100). Zarejestrowano ich łącznie 106, przy czym sześć spośród nich to egzemplarze zachowane fragmentarycznie.

Waga krążków z otworem waha się od 1,2 g do 11 g[39]. Nie jest to zbiór jednorodny: część z nich posiada nieduże rozmiary (średnica około 12 mm; por. zabytki nr 68-69, Ryc. XIII: 62-63), inne są wyraźnie większe (średnica około 20-22 mm; por. np. zabytki nr 90, 103, Ryc. XIII: 84, 97). Niekiedy zwraca uwagę ich niewielka masywność (grubość; 0,8-1,2 mm; por. zabytek nr 97, Ryc. XIII: 91), inne są z kolei wyraźnie „grubsze" (nawet do 5,0 mm; por. np. zabytek nr 57, Ryc. XIII: 51: a-b). Niektóre spośród odważników są

[36] Por. uwaga autora dotycząca funkcji krążków ołowianych z otworkiem, które nie przekraczają wagi ok. 5 g jako prawdopodobnych odważników „niższego rzędu" (Wachowski 1974, 180).

[37] Również o funkcji obciążnika.

[38] Co z punktu widzenia geometrii jest określeniem błędnym.

[39] Najcięższy z zabytków jest dosyć masywny (gruby) i być może należałoby go zaliczyć do odważników/ciężarków o pierścieniowatej formie (zob. zabytek nr 57, Ryc. XIII: 51: a-b).

zupełnie płaskie (zabytki nr 48-55; Ryc. XIII: 42-49), inne z kolei miseczkowato wklęsłe (zabytki nr 98-101, Ryc. XIII: 92-95). Jeden z zabytków nosi ślady naprawy, po której został otwór po nicie (jego średnica jest znacznie większa niż pozostałych krążków; zabytek nr 102, Ryc. XIII: 96), inne noszą ślady nacięć zarówno na powierzchniach, jak i na krawędziach (np. zabytki nr 75, 84-85, 88, 152, Ryc. XIII: 69, 82, 90-91, 100), a także swego rodzaju „ścinania" powierzchni co mogło być sposobem na formowanie kształtu (np. zabytek nr 89, Ryc. XIII: 83).

31 zabytków zarejestrowano na obszarze grodziska (stan. 1 – z czego 3 egz. w obrębie fosy u podnóża grodziska), 32 – na podgrodziu bliższym (stan. 2), 12 egzemplarzy na podgrodziu dalszym (stan. 3) a dla 31 brak danych o lokalizacji (pochodzą z darów).

Krzysztof Wachowski w opracowanym przez siebie podziale typologicznym krążki ołowiane z otworem określa jako typ B. Jednak z dystansem pochodzi do określania ich terminem „odważniki" (Wachowski 1974, 180 i n.). Analogiczne zabytki w Dąbrowie Górniczej-Łośniu, stan. 8 określane są jako typ 1, odmiana A (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, 18, Ryc. 3, 4: 1-4). Z kolei Sławomir Moździoch uważa je za trzeci rodzaj odważników (Moździoch 2002, 156). W opracowaniach zabytków z Ostrowa Lednickiego podobne przedmioty intepretowane są jako ciężarki do sieci (Szulta 2000, Tabl. XVI: 43, 45).

Analogiczne krążki są znane z wielu stanowisk z obszaru Polski m.in. z obszaru Śląska (Stare Bukowno – Rozmus 2016, Ryc. 2: 3), Bytomia Odrzańskiego (Moździoch 2002,156), Opola-Ostrówka (Wachowski 1974, Ryc. 3: a-c, e; 4: a, c-i; 5: a-e, g-i), ale i z Ostrowa Lednickiego (Tabaka 2005, 135-137, Tabela 2, Ryc. 3), z Kaczyc (Florek 2018, Ryc. 1: 9-10) czy z cmentarzyska w Dziekanowicach (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Ryc. 4: 1). Ostatnio zarejestrowano je także na stanowisku Zawichost-Trójca (Nakielski 2022, 66)[40]. Poza tym odkryto je m.in. na Kijowskim Padole (Zocenko, Brajčevs'ka 1993, Rys. 18: 5) a także w północnych Czechach (Bláha, Hejhal, Skala 2013, 291, Ryc. 5 [ich waga wynosi od 1,083 g do 6,992 g]).

Odważniki/ciężarki pierścieniowate z otworem

Do tej kategorii przyporządkowano cztery przedmioty (zabytki nr 154-157, Ryc. XIII: 101-103). Są one wykonane z ołowiu, okrągłe lub owalne, dosyć masywne/grube (od 6,0 mm do 7,5 mm), ich waga waha się od 9,4 g do 17, 1 g. Analogiczne zabytki znane są ze Śląska (Stare Bukowno – Rozmus 2016, Ryc. 2: 4), jak również m.in. z obszaru północnych Czech (Bláha, Hejhal, Skala 2013, 291, Ryc. 8: 37).

Odnośnie ich lokalizacji, to po 1 egz. odkryto na stan. 2 oraz stan. 3. Pozostałe 2 zostały podarowane przez Artura Troncika.

W podziale typologicznym Krzysztofa Wachowskiego podobne przedmioty przyporządkowane zostały do typu E. Zdaniem autora należy przyjąć, iż służyły jako przęśliki (Wachowski 1974, 184).

Analogiczne zabytki znane są np. z Opola-Ostrówka (Wachowski 1974, Ryc. 7: i; 8: e) z Ostrowa Lednickiego (Tabaka 2005, 139, Ryc. 6, Tab. 5) czy z cmentarzyska w Dziekanowicach (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Ryc. 4: 8).

Odważniki/ciężarki trapezoidalne z otworem

Do tej kategorii zaliczono 37 zabytków o zróżnicowanym kształcie: zbliżonym w profilu do formy trapezoidalnej, z ewidentnie „wyciągniętym" ku górze wierzchołkiem (zabytki nr 158-161, Ryc. XIII: 104-107), a także takie, które w profilu posiadają typowy kształt trapezu (zabytki nr 162-172, Ryc. XIII: 108-131) lub też są zbliżone do formy trapezoidalnej z różnymi jej odmianami (zob. zabytki nr 173-186, Ryc. XIII: 118-131). Wszystkie zaliczone tu zabytki zostały wykonane z ołowiu. Ich rozmiary są zróżnicowane, od niedużych (np. Ryc. XIII: 104-111), poprzez większe (Ryc. XIII: 112-113) po masywne (Ryc. XIII: 122-123, 130-131), a waga wynosi od 2,7 g do 60 g[41]. Na powierzchni trzech zabytków jest widoczny, prawdopodobnie, rodzaj zdobienia w postaci żeberek, które biegną pionowo w dół, od otworu do podstawy. Na dwóch egzemplarzach jest widocznych sześć żeberek (zob. zabytki nr 165, 168, Ryc. 110: a-b, 113: a-b), a na jednym można dostrzec ich aż osiem (zabytek nr 166, Ryc. 111: a-b).

Dla większości z omawianych tu zabytków (16 egz.) nie posiadamy danych o dokładnej lokalizacji (pochodzą z darów dla Muzeum w Tomaszowie). Spośród zabytków, dla których mamy dane o lokalizacji 13

[40] Materiał niepublikowany – uprzejma informacja dr hab. Marka Florka, za którą serdecznie dziękuję.
[41] Podstawa jednego zabytku ma formę wielokątną (zabytek nr 170, Ryc. XIII: 115: a-b).

egzemplarzy zostało odkrytych na grodzisku (stan. 1 [3 egz. w obrębie fosy u podnóża grodziska]), sześć – na podgrodziu bliższym (stan. 2), a zaledwie 2 – na podgrodziu dalszym (stan. 3).

W podziale typologicznym Krzysztofa Wachowskiego podobne przedmioty zostały przyporządkowane do typu C i określone jako „ścięty stożek" (Wachowski 1974, 181). Jego zdaniem nie należy tych przedmiotów łączyć z odważnikami (Wachowski 1974, 183). Analogiczne zabytki w Dąbrowie Górniczej-Łośniu, stan. 8 określane są jako typ 2, odmiana A (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, 18, Ryc. 5: 1-2, 8-9).

Analogiczne zabytki są znane przede wszystkim z obszaru Śląska np. z osady w Dąbrowie Górniczej-Łośniu stan. 8 (Rozmus, Szmoniewski 2007, Ryc. 4: a, d, f), Malinowic (Rozmus 2016, Ryc. 1: 1-2, 4-6), Starego Bukowna (Rozmus 2016, Ryc. 2: 2, 5) oraz Dąbrowy Górniczej-Kuźnica Błędowska (Rozmus 2016, Ryc. 2: 7-9). Wystąpiły także w Opolu-Ostrówku (Wachowski 1974, Ryc. 4: b; 5: j). Tego typu przedmioty odkryto także w Santoku (Zamelska-Monczak 2019, Ryc. 4: 4), na Ostrowie Lednickim (Tabaka 2005, 137, Tab. 3, Ryc. 4), w Janowie Pomorskim/Truso[42] (Jagodziński 2010, Ryc. 283), w Kaczycach (Florek 2018, Ryc. 1: 11) czy na cmentarzysku w Dziekanowicach (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Ryc. 4: 5). Wystąpiły również na kijowskim Padole (Zocenko, Brajčevs'ka 1993, Rys. 18: 3-4) oraz na obszarze północnych Czech (Bláha, Hejhal, Skala 2013, 291, Ryc. 10: 31).

Odważniki/ciężarki dwutrapezoidalne z otworem

Do kategorii tej zaliczono kilka przedmiotów (zabytki nr 195-200, Ryc. XIII: 132-135), przy czym – co należy przyznać – nieco różniących się od siebie.

Pierwszy z nich wyróżnia profil o ostro załamanych bokach, przez co przypomina on przęśliki określane jako dwustożkowate (zabytek nr 195, Ryc. XIII: 132: a-b)[43]. Drugi z zabytków, który został umieszczony w opisywanej tu kategorii różni się dosyć znacznie od wspomnianego wyżej. W profilu nie widać wyraźnego, ostrego załamania tylko zaokrąglenie (zabytek nr 196, Ryc. XIII: 133)[44]. Dlatego też uznano, iż jest on w przybliżeniu dwutrapezoidalny. Podobny kształt mają cztery kolejne przedmioty (zabytki nr 197-200, Ryc. XIII: 134-135). Również i w ich przypadku nie ma wyraźnego załamania widocznego w profilu. Waga wymienionych zabytków waha się od 31,6 g do 80,5 g.

Dla trzech omawianych tu zabytków nie posiadamy danych o dokładnej lokalizacji (pochodzą one z darów dla Muzeum w Tomaszowie). Po jednym egzemplarzu odkryto na stan. 1 oraz 2.

W podziale typologicznym Krzysztofa Wachowskiego podobne przedmioty przyporządkowane zostały do typu D i określone jako „dwustożkowate z otworem". Jego zdaniem ich funkcja jako przęślików jest jednoznaczna (Wachowski 1974, 183, Ryc. 6: c). Podobnie uważają również inni badacze (por. np. Chomentowska, Michalski, Twarowska 1985, Ryc. 20: d; Poleski 2004, 284, Ryc. 13: 6; 2019, 172 i n.). Nie można jednak całkowicie wykluczyć tego, że służyły one również jako odważniki (por. Kruszwica: Hensel, Broniewska 1961, Ryc. 75: B, D).

Analogiczne zabytki znane są np. z Opola-Ostrówka (Wachowski 1974, Ryc. 6: c).

Odważniki/ciężarki walcowate z otworem

Do tej kategorii zaliczono 10 zabytków, które swoją formą przypominają walec z otworem w środku (zabytki nr 201-210, Ryc. XIII: 136-138). Na ogół posiadają stosunkowo niewielkie rozmiary (Ryc. XIII: 136-137), a ich waga jest bardzo zróżnicowana i waha się od 10,1 g do 45 g[45].

Dla czterech egzemplarzy nie posiadamy danych o dokładnej lokalizacji (pochodzą one z darów dla Muzeum w Tomaszowie). Spośród zabytków, dla których mamy dane o lokalizacji cztery egzemplarze zostały odkryte na grodzisku (stan. 1), a dwa na stan. 2.

W podziale typologicznym Krzysztofa Wachowskiego podobne przedmioty zostały przyporządkowane do typu F i określone jako „cylindryczne z otworem" (Wachowski 1974, 184, Ryc. 8: f). Analogiczne zabytki w Dąbrowie Górniczej-Łośniu, stan. 8 określane są jako typ 3 (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, 18, Ryc. 6).

[42] Zabytek jest określony jako przęślik ołowiany.

[43] Niewykluczone, iż nasz odważnik pierwotnie był ozdobiony za pomocą kilku żeberek (do dzisiaj zachowało się zaledwie jedno, na którym dodatkowo widać niewielkie wgłębienia).

[44] Zaokrąglenie widoczne w profilu pozwala umieścić go również w kategorii zabytków, które swoim kształtem nawiązują do form pierścieniowatych.

[45] Jeden egzemplarz wyróżnia się na tym tle dosyć znacznie zarówno swoimi rozmiarami (średnica: 16,2 x 15,4 mm, wysokość: 11,8 mm), jak i wagą (108,5 g; zabytek nr 210, Ryc. XIII: 138).

Odważniki/ciężarki gruszkowate z otworem

Do tej kategorii przyporządkowano 3 zabytki (zabytki nr 211-213, Ryc. XIII: 139-141[46]). Ze względu na kształt przypominają one kiścienie[47]. Dwa egzemplarze posiadają otwory umieszczone centralnie, wzdłuż osi i noszą wyraźne ślady swego rodzaju „nacinania" (Ryc. XIII: 139-140). Ślady te krzyżują się, co sugeruje, iż mogą to być odciski np. od sznurka, który był owinięty wokół zabytków w celu ich mocowania (Ryc. XIII: 139-140). Mogłoby to sugerować ich funkcję np. jako obciążników w typie przęślików lub obciążników do sieci (por. Popek, Mosakowski, Baranowski, Ostrowski, Lewek 2022, Ryc. 3: 5). Trzeci zabytek jest uszkodzony w górnej części mimo to wyraźnie widać, iż posiadał poziomo biegnący otwór (Ryc. XIII: 141). Waga zestawionych tu przedmiotów waha się od 46,1 g do 64,8 g. Odnośnie lokalizacji zabytków to po jednym egzemplarzu odkryto na każdym z trzech stanowisk[48].

Odważnik/ciężarek prostopadłościenny z otworem

Do tej kategorii zaliczono jeden przedmiot (zabytek nr 214, Ryc. XIII: 142), który swoim kształtem przypomina głowicę miecza, tak też pierwotnie został zinterpretowany[49], jednak Piotr Kotowicz ostatecznie wykluczył go z kategorii militariów. Zabytek ten jest masywny i ciężki, jego waga wynosi 174,3 g. Został zlokalizowany na obszarze stan. 3.

Podobnie jak w przypadku innych przedmiotów ołowianych z otworem również i ten mógł pełnić zarówno funkcję odważnika (raczej do cięższych produktów), jak i ciężarka/obciążnika. Analogiczne zabytki znane są również z Czermna[50] (Kuśnierz 2005, 123, Tabl. IV: 34) a także z Kaczyc (Florek 2019, Ryc. 2: 2). Znaleziska te są interpretowane najczęściej jako militaria[51].

Odważniki/ciężarki stożkowate z otworem i bez

W tej kategorii znalazły się trzy przedmioty, różnych form (zabytki nr 216-218, Ryc. XIII: 143-145). Dwa pierwsze zabytki posiadają otwory: jeden z nich umieszczony jest centralnie wzdłuż osi przedmiotu (Ryc. XIII: 143), drugi zabytek posiada otwór biegnący poziomo (Ryc. XIII: 144). Z kolei trzeci z przedmiotów nie posiada otworu za to w jego środku zostały zatopione dwa żelazne pręty, a jego wierzchołek został prawdopodobnie odłamany (Ryc. XIII: 145). Waga dwóch pierwszych zabytków to odpowiednio 30,1 g oraz 22,3 g. Trzeci przedmiot jest cięższy i waży 41,5 g.

Wśród zabytków analizowanych przez Krzysztofa Wachowskiego nie znajdujemy analogii dla form stożkowatych z otworem z Czermna. Z kolei stożki ołowiane bez otworów wyodrębnił on jako typ K (Wachowski 1974, 184, Ryc. 9: h). Jako osobny typ H badacz ten wydzielił stożki ołowiane z żelaznym rdzeniem (Wachowski 1974, 184, Ryc. 9: a, b, d, e, g; 10: a). Analogiczne zabytki w Dąbrowie Górniczej-Łośniu, stan. 8 określane są jako typ 2, odmiana C (Bodnar, Rozmus, Szmoniewski 2007, 18, Ryc. 5: 7). Ze Śląska znany jest też inny zabytek stożkowaty, który nie posiada otworka (Malinowice – Rozmus 2016, Ryc. 1: 7). Z kolei na cmentarzysku w Dziekanowicach wystąpiły zabytki zarówno z otworem, jak i bez (Wrzesińska, Wrzesiński 2006, Ryc. 4: 7, 11)

Odważniki/ciężarki nieforemne z otworem

W tej kategorii umieszczono 6 zabytków, które swoim kształtem nie nawiązują do żadnej konkretnej formy (zabytki nr 219-224, Ryc. XIII: 146-147). Są one najczęściej wydłużone, spłaszczone lub zupełnie płaskie, a otwór do zwieszania jest umiejscowiony na jednym z końców (Ryc. XII: 146) lub też centralnie (Ryc. XIII: 147). Ich waga jest bardzo zróżnicowana i waha się od 4,4 g do 103,3 g.

Również i tutaj nie ma pewności co do ich przeznaczenia. Mogły to być zarówno odważniki, jak i ciężarki/obciążniki. Być może przedmioty te pełniły również funkcje np. błystek czy obciążników do sieci[52]

[46] Por. analogiczny zabytek z Kaczyc, stan. 23 (Florek 2018, Ryc. 1: 12).

[47] Wcześniej funkcjonowały one właśnie jako kiścienie jednak Piotr Kotowicz ostatecznie wykluczył te przedmioty z kategorii militariów. Problem interpretacji funkcji tych zabytków (kiścienie czy jednak odważniki [?]) podjął stosunkowo niedawno m.in. Imie Holden (2009).

[48] Por. Florek 2019.

[49] Zob. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, nr II:11:5, Tabl. II.11.

[50] W tym przypadku surowcem jest żelazo nie ołów (Kuśnierz 2005, 123).

[51] Na temat funkcji tych przedmiotów zob. uwagi Marka Florka (2019).

[52] Oczywiście taka interpretacja dotyczy lżejszych egzemplarzy.

(zob. np. znaleziska z Ostrowa Lednickiego – Szulta 2000, 109, Tabl. XVI: 2-4, 6, 9-11[53]; Tabaka 2005, 138, Ryc. 5: 10; Popek, Mosakowski, Baranowski, Ostrowski, Lewek 2022, Ryc. 2-3).

SZTABKA ZŁOTA

Kolejny omawiany tu zabytek to sztabka złota, w postaci prostopadłościanu z niewielkim otworem do zawieszania (waga sztabki wynosi 4,2 g; zabytek nr 27; Ryc. XIII: 26). Przedmiot ten został zlokalizowany na terenie grodziska (stan. 1).

Analogiczne, dwie miniaturowe sztabki odkryto na osadzie w Gniezdowie (Eniosova 2007, Rys. 8). Ich waga wynosi: 3,7 oraz 2,6 g. Zdaniem Natalii Eniosowej znaleziska takich przedmiotów są niezwykle rzadkie (Eniosova 2007, 313), najpewniej służyły one jako odważniki. Jednak mogły być także półproduktem przeznaczonym do dalszej, metalurgicznej obróbki w warsztacie złotnika.

METALOWA MISA

Wśród przedmiotów jakie odkryto w Czermnie zwraca uwagę metalowa misa (zabytek nr 11; Ryc. XIII: 10: a-b). Do niedawna przedmiot ten uznawano za szalkę wagi (por. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn [red.] 2012, Tabl. II.7.6). Jednak takie jego zastosowanie wyklucza zarówno brak otworów do zawieszania, jak również znaczna waga (ponad 280 gramów), a przede wszystkim surowiec z jakiego został wykonany. Chodzi tu mianowicie o przedmiot ołowiany, co jednoznacznie potwierdziły badania laboratoryjne przeprowadzone w Pracowni Mikroskopii Elektronowej i Preparatyki Uniwersytetu Rzeszowskiego[54].

Podobne kształtem zabytki określane są mianem mis typu śląskiego (należy w tym miejscu podkreślić, że są to przedmioty wykonane z żelaza)[55].

Interesujące nas misy są charakterystyczne dla Słowian Zachodnich, choć spotykamy je także w Skandynawii, krajach bałtyckich, ale i na terenach Słowiańszczyzny wschodniej (okolice jeziora Ładoga) a nawet południowej (por. Kiesler 2017, 311, Ryc. 1). Z ziem zachodniosłowiańskich (od Holsztynu na północnym zachodzie po Słowację na południowym wschodzie) znanych jest ponad 350 mis żelaznych (całych lub zachowanych fragmentarycznie), które odkryto na ponad 100 stanowiskach (Kiesler 2017, Ryc. 2). Występują dosyć powszechnie m.in. na terenie Czech, Moraw, a także Śląska[56], ostatnio znaleziono je także w Małopolsce (Naszacowice, stan. 1 – Poleski 2019, 173, Ryc. 116: 13 [zachowany jedynie niewielki fragment]), Wielkopolsce (Ostrów Radzimski – Kowalczyk 2011, 98, Ryc. 19), Polsce południowo-wschodniej (Trepcza, stan. 2 „Horodyszcze”[57]), a nawet na Białorusi (Štyhau 2008, 16).

Istnieją dwie podstawowe hipotezy wyjaśniające funkcję mis typu śląskiego. Część badaczy widziała/widzi w nich rodzaj misek, naczyń typu patelnia, które mogły być używane przede wszystkim do pieczenia chleba i wyprażania ziarna. Inni przypisywali im funkcje ekonomiczne, podobne do tych jakie mają pełnić grzywny siekieropodobne uznawane za rodzaj pieniądza przedmonetarnego, ewentualnie za sztaby surowca (Kiesler 2017, 311)[58]. Tradycyjnie znaleziska mis na północ od łuku Sudetów i Karpat – a niekiedy także

[53] Autor powołuje się też na analogiczne zabytki z Gdańska, Kołobrzega i Szczecina (por. Rulewicz 1994, 189).

[54] Korzystając z okazji składam serdecznie podziękowania Pani mgr inż. Patrycji Skale za pomoc w wykonaniu analiz.

[55] Warto postawić w tym miejscu pytanie czy na pewno wszystkie tzw. misy typu śląskiego wykonano z żelaza.

[56] Np. Będzin, stan. 1; Lubomia stan. 1; Nowy Kościół; Rzymówka – Bykowski 1982; Boroń, Foltyn 2011, 12, 16, 22; Lisowska 2016, 105-107, 113. Misy często są odkrywane jako element depozytu/skarbu czego przykładem 14 mis żelaznych z Nowego Kościoła (znalezisko z 1872 r.; por. Lisowska 2016, 105-107 [tam więcej o okolicznościach odkrycia]). W 2014 r. na tym samym stanowisku (pod kamieniem, w spągu wału grodziska) dokonano odkrycia niewielkiej misy będącej rodzajem „ofiary zakładzinowej” (Lisowska 2016, 113-114, Ryc. 9a). Misy żelazne wkopane w wał grodziska znane są m.in. z Prachovskich Skał w Czechach (Turek 1942) oraz z podgrodzia w Gilowie na Śląsku (Jaworski, Paternoga 2002, 281).

[57] Chodzi tu o „skarb nr 1” czyli depozyt przedmiotów żelaznych, w którego skład wchodziła m.in. żelazna misa typu śląskiego, która nakrywała pozostałe przedmioty (Ginalski, Glinianowicz, Kotowicz 2013, 390, Ryc. 6: 1) oraz o depozyt przedmiotów żelaznych odzyskany od poszukiwaczy skarbów, w którego skład wchodziły m.in. 4 fragmentarycznie zachowane żelazne misy typu śląskiego, włożone jedna w drugą (Ginalski, Glinianowicz, Kotowicz 2013, 394, Ryc. 8: 1-5).

[58] Oprócz tych dwóch głównych hipotez istnieją – w zależności od datowania, rodzaju znaleziska, a także kształtu misy – dalsze hipotezy, zgodnie z którymi interesujące nas zabytki, to np. elementy uprzęży konia (falery), pokrywki naczyń lub kadzidła.
Wieloletnie studia skłoniły Pawła Rzeźnika do zarzucenia przekonania o funkcji mis jako płacideł (pieniądz pozakruszcowy), jest on przekonany o utylitarnej funkcji tych przedmiotów, jak pisze: „[...] podstawy źródłowe uchodzące dotąd za kluczowe dla rozważań na temat pieniężnych funkcji mis żelaznych, można obecnie uważać za wygasłe, a cały nurt tej dyskusji za nieaktualny, lub jak kto woli wymagający podjęcia studiów na nowo” (Rzeźnik 2006, 199). W świetle danych, zgromadzonych przez tego autora, wypada jeszcze nadmienić, że być może funkcja mis mogła być powiązana z rejonem ich występowania. W przypadku gromadnych znalezisk mis głównie z Polski południowo-zachodniej, można pokusić się o stwierdzenie, że w tym rejonie, w jego sudeckiej części, być może odgrywały one rolę pieniądza pozakruszcowego. Im dalej na północ, ich rola jako ekwiwalentu w wymianie handlowej mogła maleć na rzecz funkcji utylitarnej i coraz częściej pojawiających się srebrnych monet (por. Lisowska 2016, 115).

i innych zabytków (jak grzywny grotopodobne; por. niżej) – są uznawane za przejaw oddziaływań wielkomorawskich (por. np. Ginalski, Glinianowicz, Kotowicz 2013, 290, 411; krytycznie o tej tezie: Boroń, Foltyn 2011, 12).

Nie wiemy do końca jak należy interpretować znalezisko z Czermna. Czy rzeczywiście jest to odmiana misy typu śląskiego, a więc zabytek o proweniencji południowej i rodzaj protopieniądza? Czy też może zabytek ten należy łączyć z działalnością związaną np. z produkcją ołowiu? Wówczas nasza misa – podobnie jak bryły ołowiu (o których więcej w dalszej części tekstu) – byłaby półsurowcem przygotowanym do dalszej obróbki. Staranność przygotowania zdaje się wykluczać tę możliwość, nie należy jednak całkowicie jej odrzucać. Formowanie brył ołowiu w postaci mis mogło ułatwiać transport surowca (ułożone jedna na drugiej misy zajmowały mniej miejsca)[59]. Bardzo bliską analogią dla naszego zabytku jest zabytek ołowiany odkryty w Tripotamos (Grecja), datowany na X w. (średnica 15,1 m; waga 2895 g)[60]. Młodsze analogie znajdujemy także na terenie Polski (przedmioty te są jednak zdecydowanie cięższe). Wskazać można na przedmiot ołowiany w kształcie „misy" znany z Wrocławia i datowany na XIII w. (Miazga, Duma, Cembrzyński, Matyszczak, Piekalski 2022, Ryc. 4 [wymiary: 60 x 65 cm, grubość: 11,5 cm; waga 215 kg]). Podobna misa miała być znaleziona w XVIII w. na Wyżynie Śląskiej, jej wymiary to: średnica 84 cm, wysokość 20 cm (Miazga, Duma, Cembrzyński, Matyszczak, Piekalski 2022, Ryc. 2 [brak danych o wadze; datowanie niepewne]). Warto wreszcie wspomnieć o ołowianym bochnie z Rynku Głównego w Krakowie, datowanym na XIV w. (Miazga, Duma, Cembrzyński, Matyszczak, Piekalski 2022, Ryc. 3 [wymiary: 88,7 x 81 cm, grubość 19 cm, waga 693 kg]). Tego typu wlewki ołowiane były wytwarzane na obszarach górniczych.

„Misa" z Czermna została znaleziona w trakcie badań 2010-2011, w fosie u podnóża grodziska (stan. 1).

GRZYWNY GROTOPODOBNE

Z Czermna pochodzi osiem zabytków, które można interpretować jako tzw. grzywny grotopodobne. Są to przedmioty wykonane z żelaza, najczęściej o wydłużonym, smukłym kształcie, w formie prostopadłościanu, przy czym jeden koniec jest zazwyczaj okrągły lub owalny w przekroju, a drugi posiada sztabkowaty kształt i jest w przekroju prostokątny (zabytki nr 12-17, 19; Ryc. XIII: 11-16, 18). Wyjątkiem jest egzemplarz, którego jeden z końców jest spłaszczony i rozszerzony „wachlarzowato" (zabytek nr 18; por. Ryc. XIII: 17). Waga opisywanych tu przedmiotów waha się od niecałych 10 g do 18,9 g., długość od 47,7 cm do 93,5 cm.

W obrębie kompleksu osadniczego w Czermnie pięć zabytków odkryto na grodzisku (stan. 1), dwa na podgrodziu bliższym (stan. 2) a jeden egzemplarz na podgrodziu dalszym (stan. 3).

Analogiczne przedmioty są znane z szeregu stanowisk zarówno w Polsce (Kotowicz 2002, 221), zwłaszcza południowej[61], a także na Śląsku[62], na terenie (Wielkich) Moraw[63], czy na Słowacji[64]. Zabytki te są datowane na okres od IX w. do około poł. X w. (Jaworski 1998, 472; zabytki ze Słowacji mają być starsze).

Najczęściej grzywny grotopodobne – podobnie jak misy typu śląskiego – są uważane za rodzaj pieniądza przedmonetarnego[65]. Zdaniem Krzysztofa Wachowskiego ta forma pieniądza pozakruszcowego

[59] Jak to miało miejsce w przypadku znaleziska z Nowego Kościoła, gdzie misy ułożone były od największej do najmniejszej – por. Lisowska 2016, 105-107, Ryc. 4.

[60] Po zniszczeniu łaźni w ruinach późnorzymskiej willi zbudowano piec, w którym prawdopodobnie przetapiano ołowiane rury z łaźni. Płynny ołów wlewano do małych, płytkich dołów wykopanych w ziemi, w celu uzyskania łatwych do transportu sztab do użytku przez hutników (Papaggelos 2002).

[61] Chodzi tu m.in. o następujące znaleziska: Chodlik-Żmijowiska, stan. IV – Gardawski 1970, Tabl. 15: b; Hoczyk-Siwkowa 2000, 238, Ryc. 3: 4; Damice – Poleski 2009, 333-335, Ryc. 5: 3; Lipsko-Polesie, kurhan 35 – Miechowicz 2021, 205, Ryc. 18; Kłodnica – Miechowicz 2018, 52; Naszacowice – Poleski 2004, 285, Ryc. 131: 17-22; 2019, 173, Ryc. 115: 17-22; Przemyśl – Bober 2006; Radom, stan. 1 – Trzeciecki, Auch, Stańczuk 2020, 168, Tabl. 65: 12; Radom, stan. 2 – Fuglewicz 2013, 281-282, Tabl. 48: 1; Sanok-Biała Góra, stan. 6 – Fedyk, Kotowicz 2006, 56, Ryc. 24: 1; Sanok, stan. 94 – Kotowicz 2023, 220-222, Ryc. 4; Sąsiadka – Marczak 2013; Szczaworyż – Dąbrowska 1969, Ryc. 9: n; Trepcza, stan. 1 „Horodna" – Kotowicz 2002; Trepcza, stan. 2 „Horodyszcze" – Ginalski, Kotowicz 2004, Tabl. 10: 7; Ulucz – Mianowska 2001, 74, Tabl. I: 3.

[62] Czeladź Wielka, Gilów, Obiszów – Jaworski 1993, 21, Ryc. 2: e; 1998, 470-473.

[63] Břeclav-Pohansko oraz Mikulčice – Wachowski 1997; Jaworski 1998, 472.

[64] Smižany-Čingov, grodzisko I – Javorský 1977, Ryc. 95:4 – oraz Spišské Tomášovce, podgrodzie tzw. grodziska I – Javorský 1977, Ryc. 95: 4; Poleski 2004, 285.

[65] Krzysztof Wachowski wysunął przypuszczenie, że byłaby to forma pieniądza pozakruszcowego (Wachowskiego 1997, 69; por. Kotowicz 2002, 221-223). Niekiedy interesujące nas zabytki są interpretowane jako rodzaj narzędzi, np. dłuta (Mianowska 2001, 74, Tabl. I/3; Kotowicz 2002, przyp. 7) lub groty bełtu kuszy (Dąbrowska 1969, Ryc. 9: n; zob. także Podegrodzie, stan. 2 – Poleski 2004, 316, Ryc. 152: 20 [tłoczek-przebijak]). Sugeruje się

pojawiła się na ziemiach dzisiejszej Polski południowej pod wpływem oddziaływań wielkomorawskich i funkcjonowała w IX-X w. (Wachowski 1997, 67-69). Piotr Kotowicz zwraca uwagę, że choć większość grzywien grotopodobnych odkryto na stanowiskach skąd znamy także inne zabytki łączone z kręgiem wielkomorawskim (Kotowicz 2002, 224; dotyczy to także Czermna [!])[66], ostatecznie opowiada się za lokalną genezą tych przedmiotów (Kotowicz 2002, 225).

POZOSTAŁE ZABYTKI OŁOWIANE

Poza opisanymi powyżej przedmiotami w Czermnie zarejestrowano ogromną ilość różnego rodzaju niewielkich ołowianych przedmiotów (180 egzemplarzy, ich łączna waga wynosi 13606,47 g[67]). Najczęściej chodzi o pozostałości odlewnicze tzw. wlewki (np. zabytki nr: 227-231, 233-240) w formie placków, bryłek, prętów, taśm, drutów oraz blaszek (Ryc. XIII: 150-154, 156-164) czy też dużych blach (zabytek nr: 232, Ryc. XIII: 155: a-b). Wszystkie te przedmioty wyraźnie sugerują, iż w Czermnie wytapiano ołów na miejscu (por. Rozmus 2014).

Analogiczne przedmioty różnego rodzaju znane są z obszaru Polski m.in. z Opola-Ostrówka (Wachowski 1974, Ryc. 1, 2: a-b), z Ostrowa Lednickiego (Tabaka 2005, 131-135, Tabela 1, Ryc. 2) czy z obszaru Czech i Moraw (Macháček, Měchura 2013, Ryc. 3-5) gdzie wystąpiły np. w formie tzw. zwijków ołowianych[68].

Sztaby oraz taśmy ołowiane

Wśród pozostałych zabytków ołowianych uwagę zwracają przede wszystkim dwa przedmioty, a mianowicie sztaba, która nosi liczne ślady m.in. głębokiego nacinania ostrym narzędziem (zabytek nr 225, Ryc. XIII: 148) oraz zwinięta w rulon taśma (zabytek nr 226, Ryc. XIII: 149). Waga sztaby wynosi nieco ponad 1053 g, a taśmy to nieco ponad 4510 g.

Analogiczne przedmioty znane są m.in. z Polski, z obszaru Śląska (Rozmus 2014, 179-180, Ryc. 148, 152).

PODSUMOWANIE

Zdaniem Krzysztofa Wachowskiego przedmioty związane z handlem czy też stanowiące wyposażenie kupców są spotykane w większym nagromadzeniu w ośrodkach o większym znaczeniu społecznym, politycznym i gospodarczym i wykazują dużą zbieżność z przebiegiem szlaków handlowych i rozrzutem skarbów srebrnych. Podobne zjawiska obserwujemy również w innych częściach Słowiańszczyzny północno-zachodniej (Wachowski 1974, 173).

Zatem nie ma wątpliwości, iż Czermno/Czerwień pełniło funkcję ośrodka handlowego[69].

Pochodzi stąd bardzo dużo ołowianego surowca, w ostatnim czasie coraz lepiej rozpoznawanego na wczesnośredniowiecznych stanowiskach[70]. Analizy bransolet z tzw. szkła ołowiowego, jak i ołowianych pieczęci z Czermna dowodzą, że wykorzystywano ołów wydobywany na pograniczu Małopolski i Śląska (por. Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024; Wajda, Merkel, Florkiewicz, Jansen, Marciniak-Maliszewska, Wagner, Wołoszyn 2024). W tej sytuacji nie dziwi obecność w Czermnie zabytków o proweniencji śląskiej. Już chociażby dlatego ta kategoria zabytków stanie się przedmiotem dalszych intensywnych badań[71].

niekiedy, że stanowiły one półfabrykaty do produkcji grotów (noży [?]; gwoździ [?]; por. Jaworski 1998, 471) czy gwoździ używanych do łączenia drewnianych elementów konstrukcji wału (też Kotowicz 2002, 225).
Zdaniem Jacka Adamczyka – autora opracowania o środkach premonetarnych na terenie Słowiańszczyzny – funkcja tych przedmiotów nie jest jednoznacznie zdefiniowana (Adamczyk 2004, 250 i n.).

[66] Uzbrojenie – zob. Kotowicz 2023 (w tej monografii). Najbardziej frapujący jest skarb srebrnych ozdób z m. Perespa; por. Wołoszyn, Florkiewicz, Dzieńkowski, Sadowski, Nosek, Stępiński 2016.

[67] Nie uwzględniono tu zabytków, które zostały pozyskane podczas badań archeologicznych w Czermnie od 2013 r.

[68] Forma zwiniętej w rulon blachy ołowianej.

[69] Jens Schneeweiß słusznie podkreśla, iż nie każde stanowisko z wagą i odważnikami mogło być miejscem ponadregionalnego handlu (Schneeweiß 2020, 399). Jednak wydaje się, że to stwierdzenie nie dotyczy Czermna na co wskazywać by mogła tak liczna grupa znalezisk różnego rodzaju zabytków pochodzących z różnych stron Europy, a także usytuowanie zapewne na szlaku handlowym biegnącym od Ratyzbony do Kijowa czy to lądowym czy wodnym jeśli założymy, że rzeka Sieniocha była wówczas rzeką spławną (por. Dobrowolski, Rodzik, Mroczek, Zagórski, Bałaga, Wołoszyn, Dzieńkowski, Hajdas, Fedorowicz 2018).

[70] Przykładem wykorzystania ołowiu mogą być np. zabytki z Bułgarii (Totev 2011).

[71] Autorka artykułu zamierza kontynuować badania w tym zakresie, niniejszy artykuł służy jedynie wstępnej prezentacji zabytków z Czermna. Autorka chciałaby również złożyć podziękowania Natalii Chamajko oraz Oleksandrowi Komarowi za pomoc w dotarciu do wschodniej literatury.

KATALOG

Nr 1. Szalka wagi

A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012;
B. Szalka wagi; brąz;
C. Kształt okrągły, z 3 otworami do zawieszania; ślady uszkodzenia powierzchni: spękania, ubytki; wymiary: średnica – 75,4 x 73,3 mm; grubość ścianek – 0,6-0,8 mm; waga: 18,79 g;
D. MT, nr inw. MT/1890/6/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.7.7;
F. Ryc. XIII: 1: a-b.

Nr 2. Szalka wagi

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Szalka wagi; brąz/miedź (?);
C. Kształt okrągły, pierwotnie prawdopodobnie z 3 otworami do zawieszania łańcuszka, obecnie zachowany tylko 1 otwór; powierzchnia uszkodzona, pogięta, brak fragmentów brzegu; wymiary: średnica – 62,7 x 61,5 mm; grubość ścianek – 0,7-0,4 mm; waga: 8,79 g;
D. MT, nr inw. MT/1608/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 2: a-b.

Nr 3. Szalka wagi

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Szalka wagi; brąz; zły stan zachowania, zachowana we fragmentach;
C. 8 fragmentów, w tym 4 fragmenty brzegu zdobionego na krawędzi (po zewnętrznej stronie) wybijanymi punktami oraz 4 fragmenty pochodzące ze środka szalki; przy krawędzi widoczne dwa otwory do zawieszania oraz prawdopodobnie ślad trzeciego otworu;
wymiary: średnica rekonstruowana – około 120,0 x 115,0 mm; grubość ścianek – 0,2-0,3 mm; waga: brak;
D. MT, nr inw. MT/1716/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 3: a-b.

Nr 4. Szalka wagi (?)

A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Szalka wagi (?); brąz; zły stan zachowania, zachowana we fragmentach;
C. 27 fragmentów, w tym co najmniej 3 fragmenty brzegu oraz 24 fragmenty pochodzące prawdopodobnie ze środka szalki;

wymiary: średnica niemożliwa do zrekonstruowania; waga: brak;

D. MT, nr inw. MT/1708/32/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 4.

Nr 5. Ramię wagi (?)

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Ramię wagi (?); brąz;

C. Zachowany bardzo mały fragment przykrawędny;
wymiary: średnica – niemożliwa do zrekonstruowania; wymiary zachowanego fragmentu – 37 x 23,7 mm; grubość ścianek – 0,1-0,6 mm; waga: brak;

D. MT, nr inw. MT/1843/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 6. Ramię wagi

A. Czermno; kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011;

B. Ramię wagi; brąz;

C. Kształt wydłużony, w przekroju okrągły; obydwa końce spłaszczone, jeden z końców posiada formę wielokątną, z widocznym otworem, w którym pierwotnie znajdował się nit, drugi z końców rozszerzający się kotwicowato również z otworem, w którym tkwią resztki nitu; dodatkowo zdobiony 8 dookolnymi pierścieniami;
wymiary: długość – 52,4 mm; średnica – 2,6 x 2,6-5,1x5,3 mm; waga: 4,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1704/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 5: a-b.

Nr 7. Fragment ramienia wagi

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Fragment ramienia wagi; brąz;

C. Kształt wydłużony, w przekroju okrągły; obydwa końce spłaszczone, jeden z końców posiada formę wielokątną, z widocznym otworem, w którym pierwotnie znajdował się prawdopodobnie nit, drugi z końców rozszerzający się trapezoidalnie również posiada otwór, w którym tkwią resztki kółeczka do zawieszania łańcuszka; widoczne zdobienie w postaci romboidalnego zgrubienia, umiejscowione w połowie długości;
wymiary: długość – 55,1 mm; średnica – 3,2 x 3,4-4,0 x 4,1 mm; waga: 5,3 g;

D. MT, nr inw. MT/1374/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 6.

Nr 8. Fragment uchwytu wagi (?)

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Fragment uchwytu wagi (?); żelazo;

C. Kształt wydłużony, w przekroju sztabkowaty; obydwa końce spłaszczone, jeden z końców posiada uchwyt o wielokątnej formie, z widocznym owalnym otworem, uchwyt nosi ślady uszkodzenia, drugi z końców rozszerza się trapezoidalnie;
wymiary: długość – 46,2 mm; średnica otworu – 3,6 x 3,0; waga: 6,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1823/18/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 7.

Nr 9. Fragment uchwytu wagi (?)

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Fragment uchwytu wagi (?); żelazo;

C. Kształt wydłużony, w przekroju sztabkowaty; z jednej strony zakończony pierścieniowatym uchwytem z okrągłym otworem, od połowy rozdwojony tworząc swego rodzaju widełki; częściowo uszkodzony, brak jednego z końców, w drugim widoczny ślad po otworze;

wymiary: długość – 74,4 mm; szerokość – około 9,9 mm; średnica uchwytu – 14,2 x 12,1; średnica otworu – 5,2 x 5,2 mm; waga: 17,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1273/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 8.

Nr 10. Bezmian (?)
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Bezmian (?); żelazo;
C. Kształt wydłużony, w przekroju sztabkowaty; jedno ramię odłamane;
wymiary: długość – 174,52 mm; waga: 37,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1537/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 9.

Nr 11. „Misa"
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. „Misa"; ołów;
C. Kształt okrągły; ślad nacięcia (?) na krawędzi, ubytki w powierzchni;
wymiary: średnica – 139,9 x 132,1 mm; grubość ścianek – 1,0-2,5 mm; waga: 284,99 g;
D. MT, nr inw. MT/1556/4/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.7.6;
F. Ryc. XIII: 10: a-b.

Nr 12. Grzywna „grotopodobna"
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Grzywna „grotopodobna"; żelazo;
C. Kształt wydłużony, forma prostopadłościanu, w przekroju owalny oraz prostokątny; z jednej strony spłaszczony koniec, z drugiej obły;
wymiary: długość – 47,7 mm; szerokość – 6,5 mm; grubość – 6,3 mm; waga: 9,49 g;
D. MT, nr inw. MT/1791/14/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 11.

Nr 13. Grzywna „grotopodobna"
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Grzywna „grotopodobna"; żelazo;
C. Kształt wydłużony, forma prostopadłościanu; z jednej i z drugiej strony ostro uformowany koniec;
wymiary: długość – 58,1 mm; szerokość – 10,7 mm; grubość – 9,8 mm; waga: 16,99 g;
D. MT, nr inw. MT/1763/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 12.

Nr 14. Grzywna „grotopodobna"
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Grzywna „grotopodobna"; żelazo;
C. Kształt wydłużony, forma prostopadłościanu; z jednej strony spłaszczony koniec, z drugiej strony ostro uformowany;
wymiary: długość – 62,8 mm; szerokość – 9,6 mm; grubość – 7,5 mm; waga: 16,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1594/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.7.3;
F. Ryc. XIII: 13.

Nr 15. Grzywna „grotopodobna"
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Grzywna „grotopodobna"; żelazo;

C. Kształt wydłużony, forma prostopadłościanu; z jednej strony spłaszczony koniec, z drugiej ostro uformowany;
wymiary: długość – 67,7 mm; szerokość – 10,2 mm; grubość – 9,4 mm; waga: 18,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1227/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 14.

Nr 16. Grzywna „grotopodobna"
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Grzywna „grotopodobna"; żelazo;
C. Kształt wydłużony, forma prostopadłościanu; z jednej strony spłaszczony koniec, z drugiej obły, być może pierwotnie również ostro uformowany;
wymiary: długość – 66,3 mm; szerokość – 8,0 mm; grubość – 7,6 mm; waga: 16,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1522/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 15.

Nr 17. Grzywna „grotopodobna"
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Grzywna „grotopodobna"; żelazo;
C. Kształt wydłużony, forma prostopadłościanu; z jednej i z drugiej strony ostro uformowany koniec;
wymiary: długość – 71,1 mm; szerokość – 8,6 mm; grubość – 7,4 mm; waga: 11,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1813/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 16.

Nr 18. Grzywna „grotopodobna"
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Grzywna „grotopodobna"; żelazo;
C. Kształt wydłużony, forma prostopadłościanu; z jednej strony spłaszczony i rozszerzony, „wachlarzowaty" koniec, z drugiej strony zakończony sztabkowato; jeden z końców uszkodzony;
wymiary: długość – 62,8 mm; szerokość pośrodku – 6,4 mm; grubość pośrodku – 4,7 mm; szerokość spłaszczonego końca – 14,7 mm; szerokość sztabkowatego końca – 3,8 mm; waga: 10,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1862/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 17.

Nr 19. Grzywna „grotopodobna"
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Grzywna „grotopodobna" żelazo;
C. Kształt wydłużony, forma prostopadłościanu; z jednej i z drugiej strony ostro uformowany koniec;
wymiary: długość – 93,5 mm; szerokość – 6,0 mm; grubość – 5,7 mm; waga: 14,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1779/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 18.

Nr 20. Odważnik
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik; żelazny rdzeń owinięty w miedzianą „koszulkę";
C. Kształt owalny, beczułkowaty w profilu; na obydwu spłaszczonych biegunach widocznych jest 5 punktów; jeden z biegunów uszkodzony;
wymiary: średnica – 22,6 x 22,2 mm; wysokość – 18,0 mm; waga: 38,79 g;
D. MT, nr inw. MT/1778/6/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.7.1;
F. Ryc. XIII: 19: a-b.

Nr 21. Odważnik
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik; żelazny rdzeń owinięty w miedzianą „koszulkę";
- **C.** Kształt owalny, beczułkowaty w profilu; na jednym z biegunów widoczne 4 punkty umieszczone w centrum, dodatkowo otoczone punktami; drugi z biegunów uszkodzony;
  wymiary: średnica – 21,6 x 21,5 mm; wysokość – 19,9 mm; waga: 32,4 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1324/2/A;
- **E.** Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.7.2;
- **F.** Ryc. XIII: 20: a-b.

Nr 22. Odważnik
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik; żelazny rdzeń owinięty w miedzianą „koszulkę";
- **C.** Kształt owalny, beczułkowaty w profilu; powierzchnia silnie uszkodzona, zwłaszcza bieguny;
  wymiary: średnica – 22,8 x 22,4 mm; wysokość – 16,7 mm; waga: 31,19 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 21.

Nr 23. Odważnik
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Odważnik; żelazny rdzeń, prawdopodobnie owinięty pierwotnie w miedzianą „koszulkę";
- **C.** Kształt owalny, beczułkowaty w profilu; pojedyncze ślady miedzianej „koszulki" widoczne są na silnie zniszczonej powierzchni;
  wymiary: średnica – 21,2 x 19,1 mm; wysokość – 17,1 mm; waga: 27,1 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1802/4/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 22.

Nr 24. Odważnik
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik; żelazny rdzeń, prawdopodobnie owinięty pierwotnie w miedzianą „koszulkę";
- **C.** Kształt owalny, beczułkowaty w profilu; pojedyncze ślady miedzianej „koszulki" widoczne na silnie zniszczonej powierzchni;
  wymiary: średnica – 28,1 x 26,6 mm; wysokość – 20,8 mm; waga: 69,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1467/3/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 23.

Nr 25. Odważnik
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt owalny, kulisty w profilu, uszkodzenie powierzchni pozwala na stwierdzenie, iż trzon/rdzeń przedmiotu stanowi kamień (granit?), który został uformowany w kulę a następnie owinięty blachą ołowianą; nieznacznie spłaszczone bieguny;
  wymiary: średnica – 27,3 x 26,8 mm; wysokość – 25,0 mm; grubość blachy ołowianej: ok. 1,0 mm; waga: 98,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 24: a-b.

Nr 26. Fragment odważnika „skandynawskiego"
- **A.** Czermno (?); z kolekcji J. Stopy;
- **B.** Fragment odważnika; stop miedzi ze śladami pozłacania;
- **C.** Kształt okrągły, z jednej strony wyraźne miseczkowate wgłębienie (zapewne był przytwierdzony dodatkowo do większej całości), z drugiej strony spłaszczony, na spłaszczonym

biegunie 4 ćwiartki (między nimi pusta przestrzeń tworzy krzyż równoramienny lub znak „X"), w których dodatkowo znajdują się trójkąty, całość w otoku;
wymiary: średnica maks. – 19,8 x 19,7 mm; średnica spłaszczonego bieguna –15,6 x 15,6 mm; grubość – 1,0-1,4 mm; wysokość – 4,5 mm; waga: 4,8 g;

D. MT, nr inw. MT/1679/85/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 25.

Nr 27. Sztabka

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Sztabka; złoto;
C. Kształt prostopadłościanu, z małym otworem do zawieszania;
wymiary: wysokość – 14,4 mm; szerokość: 6,8 mm; grubość – 3,5 mm; waga: 4,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1746/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.7.4;
F. Ryc. XIII: 26.

Nr 28. Odważnik (?)

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Odważnik (?); stop cyny;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, spłaszczony w profilu, w typie „pchełki" do gry; powierzchnia wygładzona, nierówna;
wymiary: średnica – 11,6 x 9,5 mm; grubość – 5,4 mm; waga: 2,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1639/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 27.

Nr 29. Odważnik (?)

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik (?); stop cyny;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, spłaszczony w profilu, w typie „pchełki" do gry; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica – 11,5 x 9,8 mm; grubość – 5,0 mm; waga: 2,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 30. Odważnik (?)

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Odważnik (?); stop cyny;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, spłaszczony w profilu, w typie „pchełki" do gry; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica – 12,6 x 9,8 mm; grubość – 5,5 mm; waga: 3,49 g;
D. MT, nr inw. MT/1226/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 28: a-b.

Nr 31. Odważnik (?)

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik (?); stop cyny;
C. Kształt owalny, spłaszczony w profilu, w typie „pchełki" do gry; powierzchnia górna wygładzona z niewielkim wgłębieniem w centrum; powierzchnia dolna nierówna;
wymiary: średnica – 1,3 x 8,8 mm; grubość – 3,5 mm; waga: 2,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1335/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 29.

Nr 32. Odważnik (?)
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik (?); stop cyny;
- **C.** Kształt owalny, spłaszczony w profilu, w typie „pchełki" do gry; powierzchnia wygładzona, nierówna;
  wymiary: średnica – 9,4 x 9,0 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 1,7 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1407/7/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 30.

Nr 33. Odważnik (?)
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik (?); stop cyny;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu okrągły, spłaszczony w profilu, w typie „pchełki" do gry; powierzchnia wygładzona, nierówna;
  wymiary: średnica – 11,4 x 11,3 mm; grubość – 7,1-7,3 mm; waga: 5,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1647/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 34. Odważnik
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt owalny, forma spłaszczonego cylindra w profilu; powierzchnia wygładzona, nosząca ślady intencjonalnych wgłębień, znaków;
  wymiary: średnica –18,7 x 18,0 mm; grubość – 7,2 mm; waga: 18,5 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/3/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 31: a-b.

Nr 35. Odważnik
- **A.** Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt owalny, płaski w profilu; powierzchnia wygładzona;
  wymiary: średnica – 14,0 x 13,5 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 4,0 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1708/47/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 32: a-b.

Nr 36. Odważnik
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt owalny, płaski w profilu; na krawędzi widoczne pęknięcie (intencjonalne nacięcie?); powierzchnia wygładzona;
  wymiary: średnica – 14,7 x 14,9 mm; grubość – 3,2-3,9 mm; waga: 4,1 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/19/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 33.

Nr 37. Odważnik
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu; powierzchnia nierówna;
  wymiary: średnica – 14,8 x 14,3 mm; grubość – 2,2-2,9 mm; waga: 3,9 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/18/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 34.

Nr 38. Odważnik
- **A.** Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt owalny, forma spłaszczonego cylindra w profilu; brzegi nierówne, poszarpane; powierzchnia nierówna;
  wymiary: średnica – 15,8 x 14,9 mm; grubość – 5,6-6,8 mm; waga: 9,8 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1695/14/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 35.

Nr 39. Odważnik
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt zbliżony do kwadratu, z zaokrąglonymi narożnikami, płaski w profilu, forma prostopadłościanu; powierzchnia wygładzona;
  wymiary: długość – 12,6 mm; szerokość – 12,6 mm; grubość – 5,3 mm; waga: 8,6 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1749/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 36: a-b.

Nr 40. Odważnik
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt zbliżony do kwadratu, z nieznacznie zaokrąglonymi narożnikami, płaski w profilu, forma prostopadłościanu, 2 ścianki skośnie ścięte; powierzchnia nierówna;
  wymiary: długość – 11,0; szerokość – 10,6 mm; grubość – 5,2 mm; waga: 4,4 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1443/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 37: a-b.

Nr 41. Odważnik
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt zbliżony do kwadratu, z zaokrąglonymi narożnikami, płaski w profilu, forma prostopadłościanu; powierzchnia wygładzona;
  wymiary: długość – 7,8; szerokość – 7,2 mm; grubość – 5,5 mm; waga: 3,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1237/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 38: a-b.

Nr 42. Odważnik
- **A.** Czermno stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt zbliżony do kwadratu, z nieznacznie zaokrąglonymi narożnikami, forma prostopadłościanu; powierzchnia nierówna;
  wymiary: długość – 8,4; szerokość – 7,6 mm; grubość – 7,4 mm; waga: 2,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1841/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 39.

Nr 43. Odważnik
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik; ołów;
- **C.** Kształt, sześciokątny, płaski w profilu; powierzchnia nierówna, nosząca ślady drobnych rys oraz głębszych nacięć;
  wymiary: długość – 12,4; szerokość – 10,1 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 2,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1512/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 40: a-b.

Nr 44. Odważnik
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik; ołów;
C. Kształt nieregularny, wielokątny, z zaokrąglonymi narożnikami, płaski w profilu; powierzchnia wygładzona;
wymiary: długość – 16,5; szerokość – 14,8 mm; grubość – 4,9 mm; waga: 11,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1238/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 41.

Nr 45. Odważnik
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Odważnik; ołów;
C. Kształt nieregularny, wielokątny, zbliżony do czterolistnej koniczyny, płaski w profilu; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica – 16,7 x 16,2 mm; grubość – 2,3-2,6 mm; waga: 4,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1708/40/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 46. Odważnik (?)
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Odważnik (?); ołów;
C. Kształt prostokątny, trójkątny w profilu; powierzchnia wygładzona;
wymiary: długość – 14,1 mm; szerokość – 9,3-11,3 mm; grubość – 2,1-5,2 mm; waga: 5,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1823/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 47. Odważnik (?)
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik (?); ołów;
C. Kształt prostokątny, płaski w profilu; powierzchnia nierówna;
wymiary: długość – 12,8 mm; szerokość – 12,1 mm; grubość – 1,6-3,1 mm; waga: 3,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1547/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 48. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna;
wymiary: średnica – 20,5 x 19,0 mm; średnica otworu – 4,5 x 4,2 mm; grubość – 2,6 mm; waga: 6,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1267/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 42: a-b.

Nr 49. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt okrągły, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku, na krawędzi widoczne ślady pęknięcia; powierzchnia zniszczona, nierówna;
wymiary: średnica – 17,0 x 16,9 mm; średnica otworu – 4,1 x 4,0 mm; grubość – 2,4 mm; waga: 4,7 g;

D. MT, nr inw. MT/1440/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 43: a-b.

Nr 50. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt okrągły, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku, nieznacznie uszkodzony na krawędzi; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica – 16,9 x 16,7 mm; średnica otworu – 4,0 x 4,0 mm; grubość – 2,6 mm; waga: 5,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1503/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 44a-b.

Nr 51. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; na jednej z powierzchni widoczne ślady wgłębienia; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 20,4 x 18,0 mm; średnica otworu – 3,4 x 3,4 mm; grubość – 3,6 mm; waga: 7,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1253/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 45: a-b.

Nr 52. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna;
wymiary: średnica – 15,1 x 13,6 mm; średnica otworu – 1,7 x 1,7 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 3,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1283/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 46: a-b.

Nr 53. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, jedna z powierzchni częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 16,7 x 15,3 mm; średnica otworu – 3,6 x 3,1 mm; grubość – 3,0 mm; waga: 5,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1833/11/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 47: a-b.

Nr 54. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzony na krawędzi;
wymiary: średnica – 15,5 x 15,4 mm; średnica otworu – 3,0 x 2,6 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 4,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1545/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 48: a-b.

Nr 55. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna; wymiary: średnica – 19,6 x 19,5 mm; średnica otworu – 4,4 x 3,8 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 7,0 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1405/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 49: a-b.

Nr 56. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, płaski w profilu, nieco wgłębiony od dołu, z okrągłym, dużym otworem w środku; powierzchnia nierówna; wymiary: średnica – 20,8 x 20,4 mm; średnica otworu – 6,8 x 6,4 mm; grubość – 3,6 mm; waga: 5,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1513/4/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 50: a-b.

Nr 57. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku; wymiary: średnica – 18,6 x 17,9 mm; średnica otworu – 4,5 x 3,7 mm; grubość – 5,0 mm; waga: 11,0 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1247/3/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 51: a-b.

Nr 58. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, płaski w profilu, miseczkowato wgłębiony od spodu, z dużym, owalnym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna; wymiary: średnica – 16,1 x 15,1 mm; średnica otworu – 5,0 x 5,0 mm; grubość – 3,5 mm;waga: 3,4 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1569/5/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 52: a-b.

Nr 59. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, spłaszczony, z okrągłym otworem w środku; częściowo uszkodzony na skutek odcięcia fragmentu, na krawędzi; wymiary: średnica – 17,6 x 15,8 mm; średnica otworu – 2,7 x 2,4 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 4,6 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1596/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 53: a-b.

Nr 60. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt okrągły, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;

wymiary: średnica – 20,2 x 20,1 mm; średnica otworu – 3,5 x 3,4 mm; grubość – 3,0 mm; waga: 8,8 g;

D. MT, nr inw. MT/1791/24/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 54.

Nr 61. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna, częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 17,2 x 16,5 mm; średnica otworu – 3,9 x 3,6 mm; grubość – 2,6 mm; waga: 4,9 g;

D. MT, nr inw. MT/1311/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 55.

Nr 62. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, płaski w profilu, z nieregularnym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna, niekiedy popękana;
wymiary: średnica – 16,0 x 15,2 mm; średnica otworu – 3,4 x 3,2 mm; grubość – 4,1 mm; waga: 4,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1323/7/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 56.

Nr 63. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 17,3 x 16,5 mm; średnica otworu – 5,7 x 5,5 mm; grubość – 4,2 mm; waga: 7,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/21/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 57.

Nr 64. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt okrągły, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica – 19,9 x 19,8 mm; średnica otworu – 3,8 x 3,8 mm; grubość – 3,0 mm; waga: 7,9 g;

D. MT, nr inw. MT/1708/38/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 58.

Nr 65. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna;
wymiary: średnica – 18,5 x 17,2 mm; średnica otworu – 3,3 x 3,3 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 6,1 g;

D. MT, nr inw. MT/1726/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 59.

Nr 66. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt okrągły, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku, na powierzchni widoczne uszkodzenie;
wymiary: średnica – 16,4 x 16,2 mm; średnica otworu – 4,1 x 3,5 mm; grubość – 3,0 mm; waga: 4,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1777/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 60.

Nr 67. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągły otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 17,1 x 16,4 mm; średnica otworu – 4,0 x 4,0 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 6,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1599/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 61.

Nr 68. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 12,2 x 12,0 mm; średnica otworu – 2,4 x 2,0 mm; grubość – 2,3 mm; waga: 2,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1791/17/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 62.

Nr 69. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan.1; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 11,9 x 11,8 mm; średnica otworu – 2,0 x 2,0 mm; grubość – 1,8 mm; waga: 2,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1610/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 63.

Nr 70. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; jedna z powierzchni zniszczona, nierówna;
wymiary: średnica – 15,4 x 14,4 mm; średnica otworu – 3,1 x 3,0 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 4,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1408/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 64.

Nr 71. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. kształt owalny, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona, uszkodzenia widoczne również na krawędzi;
wymiary: średnica – 14,9 x 14,8 mm; średnica otworu – 2,8 x 2,6 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 3,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1286/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 65.

Nr 72. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z dużym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 13,7 x 13,5 mm; średnica otworu – 3,5 x 3,5 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 3,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1308/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 66.

Nr 73. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica – 17,6 x 16,7 mm; średnica otworu – 3,1 x 3,0 mm; grubość – 2,2 mm; waga: 3,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1538/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 67.

Nr 74. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia miejscami wygładzona, nierówna;
wymiary: średnica – 13,2 x 12,6 mm; średnica otworu – 2,8 x 2,7 mm; grubość – 2,3 mm; waga: 2,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1615/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 68.

Nr 75. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna; ślad nacięcia na górnej powierzchni;
wymiary: średnica – 15,2 x 14,4 mm; średnica otworu – 3,2 x 3,2 mm; grubość – 3,0 mm; waga: 4,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1524/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 69.

Nr 76. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z nieregularnym, w przybliżeniu trójkątnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 15,2 x 13,0 mm; średnica otworu: 2,9 x 2,3 mm; grubość – 3,0 mm; waga: 3,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1354/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 70.

Nr 77. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna, widoczne ślady bliżej nieokreślonych wgłębień;
wymiary: średnica – 19,5 x 19,3 mm; średnica otworu – 3,0 x 2,4 mm; grubość – 3,9 mm; waga: 7,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1622/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Tab. XIII: 71.

Nr 78. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia z jednej strony wygładzona, z drugiej widoczne ślady wgłębień;
wymiary: średnica – 16,0 x 15,7 mm; średnica otworu – 3,9 x 3,9 mm; grubość – 2,3 mm; waga: 5,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/38/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 72.

Nr 79. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu kwadratowy, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna;
wymiary: średnica – 14,4 x 14,4 mm; średnica otworu – 2,8 x 2,7 mm; grubość – 2,0 mm; waga: 3,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/43/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 73.

Nr 80. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 13,1 x 13,2 mm; średnica otworu – 2,9 x 2,8 mm; grubość – 1,7 mm; waga: 2,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/44/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 74.

Nr 81. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z dużym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 17,1 x 16,7 mm; średnica otworu – 4,4 x 4,2 mm; grubość – 4,1 mm; waga: 8,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1432/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 75.

Nr 82. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z dużym owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, bardzo cienki, wykonany prawdopodobnie z blachy ołowianej;
  wymiary: średnica – 18,8 x 17,6 mm; średnica otworu – 6,3 x 4,9 mm; grubość – 1,5 mm; waga: 3,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1792/6/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 76.

Nr 83. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, zniszczona, widoczne uszkodzenia na krawędzi;
  wymiary: średnica – 16,6 x 15,0 mm; średnica otworu – 4,2 x 3,8 mm; grubość – 1,6 mm; waga: 3,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/39/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 77.

Nr 84. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona, widoczne uszkodzenie na powierzchni i krawędzi;
  wymiary: średnica – 12,7 x 12,0 mm; średnica otworu – 3,1 x 3,0 mm; grubość – 2,0 mm; waga: 2,0 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1465/4/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 78.

Nr 85. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzony;
  wymiary: średnica – 15,6 x 15,4 mm; średnica otworu – 3,4 x 2,8 mm; grubość – 1,8 mm; waga: 3,4 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/36/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 79.

Nr 86. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna;
  wymiary: średnica – 13,4 x 13,2 mm; średnica otworu – 2,9 x 2,8 mm; grubość – 3,0 mm; waga: 4,0 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/37/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 80.

Nr 87. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 12,6 x 11,1 mm; średnica otworu – 3,6 x 3,1 mm; grubość – 2,9 mm; waga: 3,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/40/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 81.

Nr 88. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, widoczne płytkie ślady nacięć oraz nierówności, które sugerowały obecność bezładnych liter, jednak obserwacje mikroskopowe nie potwierdziły tych przypuszczeń;
wymiary: średnica – 15,3 x 14,9 mm; średnica otworu – 3,3 x 3,3 mm; grubość – 2,4 mm; waga: 4,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/41/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 82.

Nr 89. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, na krawędzi widoczne ślady „ścinania" (sposób na formowanie kształtu [?]);
wymiary: średnica – 12,6 x 12,4 mm; średnica otworu – 2,9 x 2,8 mm; grubość – 2,2 mm; waga: 2,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/42/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 83.

Nr 90. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 21,8 x 21,2 mm; średnica otworu – 4,7 x 3,4 mm; grubość – 2,3 mm; waga: 9,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/24/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 84.

Nr 91. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, dodatkowo widoczne ślady wgłębień oraz pęknięć na powierzchni i na krawędzi;
wymiary: średnica – 18,1 x 17,5 mm; średnica otworu – 4,0 x 4,0 mm; grubość – 2,4 mm; waga: 7,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/23/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 85.

Nr 92. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;

wymiary: średnica – 16,1 x 15,8 mm; średnica otworu – 3,6 x 3,5 mm; grubość – 1,7 mm; waga: 4,1 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/27/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 86.

Nr 93. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 18,7 x 18,3 mm; średnica otworu – 4,0 x 4,0 mm; grubość – 1,6 mm; waga: 5,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/30/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 87.

Nr 94. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt okrągły, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, na jednej z powierzchni widoczne płytkie rowki;
wymiary: średnica – 18,3 x 18,2 mm; średnica otworu – 3,8 x 3,8 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 6,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/31/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 88.

Nr 95. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 18,3 x 18,1 mm; średnica otworu – 3,3 x 3,2 mm; grubość – 1,2 mm; waga: 3,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/32/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 89.

Nr 96. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, widoczne ślady nacięć na krawędzi;
wymiary: średnica – 16,5 x 16,1 mm; średnica otworu – 3,8 x 3,5 mm; grubość – 1,6 mm; waga: 4,1 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/33/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 90.

Nr 97. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, na jednej z powierzchni oraz na krawędzi widoczny ślad nacięcia;
wymiary: średnica – 15,0 x 14,3 mm; średnica otworu – 3,1 x 3,0 mm; grubość – 0,8-1,2 mm; waga: 2,1 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/35/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 91.

Nr 98. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, miseczkowato wgłębiony od spodu, z dużym owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 20,6 x 17,9 mm; średnica otworu – 5,3 x 4,6 mm; grubość – 3,9 mm; waga: 8,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1550/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 92.

Nr 99. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, nieco wgłębiony od spodu, z dużym owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 16,0 x 15,1 mm; średnica otworu – 4,7 x 3,7 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 3,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1559/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 93.

Nr 100. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, miseczkowato wgłębiony od spodu, z małym okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 16,2 x 15,6 mm; średnica otworu – 2,2 x 2,2 mm; grubość – 3,0 mm; waga: 3,7 g
D. MT, nr inw. MT/1598/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 94.

Nr 101. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, miseczkowato wgłębiony od spodu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna; częściowo uszkodzony na krawędzi;
wymiary: średnica – 19,6 x 17,2 mm; średnica otworu – 2,9 x 2,8 mm; grubość – 4,1 mm; waga: 6,1 g
D. MT, nr inw. MT/1537/9/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 95.

Nr 102. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, zbliżony do owalnego, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia górna nierówna, częściowo wygładzona, prawdopodobnie na skutek odcięcia ostrym narzędziem; powierzchnia dolna wygładzona, częściowo uszkodzony na krawędzi, widoczne pęknięcie, które było prawdopodobnie zreperowane za pomocą nitu (?), po którym został ślad w postaci otworu, wykonany z blachy (?) ołowianej;
wymiary: średnica – 25,4 x 21,6 mm; średnica otworu – 8,2 x 7,4 mm; grubość – 4,2-4,7 mm; waga: 7,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/20/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 96.

Nr 103. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z miseczkowatym wgłębieniem od dołu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica – 20,8 x 19,9 mm; średnica otworu – 3,5 x 3,3 mm; grubość – 1,0-2,8 mm; waga: 4,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/25/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 97.

Nr 104. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z miseczkowatym wgłębieniem od dołu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo wygładzona;
wymiary: średnica – 15,1 x 14,1 mm; średnica otworu – 2,5 x 2,2 mm; grubość – 1,4-3,8 mm; waga: 2,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1721/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 105. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, widoczne ślady pęknięć a także drobne poziome rysy;
wymiary: średnica – 15,1 x 14,9 mm; średnica otworu – 3,7 x 3,6 mm; grubość – 2,0 mm; waga: 2,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1320/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 98.

Nr 106. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 18,1 x 17,1 mm; średnica otworu – 3,3 x 2,7 mm; grubość – 2,9 mm; waga: 5,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1546/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 99.

Nr 107. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku, widoczne ślady pęknięcia na krawędzi oraz na powierzchni, które sugerują, że przedmiot powstał na skutek złożenia blachy ołowianej;
wymiary: średnica – 17,9 x 17,2 mm; średnica otworu – 2,6 x 2,1 mm; grubość – 3,0 mm; waga: 5,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1560/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 108. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, aktualnie zagięty, płaski w profilu, prawdopodobnie z owalnym otworem w środku, po którym został wyłącznie ślad; powierzchnia zniszczona, nierówna;
wymiary: średnica – około 12,0 x 13,7 mm; średnica otworu – około 3,2 x 3,5 mm; grubość – około 4,4 mm; waga: 3,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1378/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 109. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, zniszczona;
wymiary: średnica – 18,2 x 17,9 mm; średnica otworu – 1,8 x 1,6 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 3,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1695/18/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 110. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica – 20,3 x 19,5 mm; średnica otworu – 3,7 x 3,5 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 6,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1695/19/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 111. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z dużym okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 22,2 x 22,0 mm; średnica otworu – 6,2 x 6,2 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 4,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1695/20/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 112. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, spłaszczony, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica – 17,9 x 17,0 mm; średnica otworu – 2,1 x 2,1 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 6,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1695/21/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 113. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt okrągły, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, na stronie górnej widoczne 2 nieznaczne żeberka, na stronie spodniej ślady niezidentyfikowanych odcisków;

wymiary: średnica – 17,5 x 17,4 mm; średnica otworu – 3,8 x 2,9 mm; grubość – 1,9 mm; waga: 1,8 g;

D. MT, nr inw. MT/1695/22/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 114. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 15,5 x 14,8 mm; średnica otworu – 3,6 x 3,4 mm; grubość – 2,6 mm; waga: 3,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1695/23/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 115. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona, z jednej strony brzeg wyciągnięty ku górze;
wymiary: średnica – 20,3 x 19,5 mm; średnica otworu – 3,7 x 3,5 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 4,5 g;

D. MT, nr inw. MT/1695/24/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 116. Odważnik/ciężarek

A. Czermno stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 24,2 x 20,7 mm; średnica otworu – 4,7 x 3,1 mm; grubość – 3,1-3,6 mm; waga: 8,8 g;

D. MT, nr inw. MT/1708/39/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 117. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona na krawędzi;
wymiary: średnica – 12,5 x 11,8 mm; średnica otworu – 3,5 x 2,5 mm; grubość – 2,5-3,0 mm; waga: 2,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1538/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 118. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, zachowany fragmentarycznie (tylko połowa), płaski w profilu, z pozostałościami małego, owalnego otworu w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary zachowanego fragm. – 14,9 x 10,2 mm; grubość – 1,6-2,1 mm; waga: 2,1 g;

D. MT, nr inw. MT/1363/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 119. Odważnik/ciężarek
A. Czermno stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, widoczne drobne ślady nacinania;
wymiary: średnica – 15,8 x 14,4 mm; średnica otworu – 2,7 x 2,7 mm; grubość – 2,6 mm; waga: 4,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1486/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 120. Odważnik/ciężarek
A. Czermno stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 14,1 x 13,7 mm; średnica otworu – 1,9 x 1,9 mm; grubość – 2,9-3,0 mm; waga: 3,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1778/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 121. Odważnik/ciężarek
A. Czermno stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt zbliżony do owalnego, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku;
wymiary: średnica – 14,7 x 14,6 mm; średnica otworu – 2,9 x 2,8 mm; grubość – 1,9 mm; waga: 2,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1827/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 122. Odważnik/ciężarek
A. Czermno stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt zbliżony do owalnego, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 16,7 x 16,4 mm; średnica otworu – 3,0 x 3,0 mm; grubość – 2,4 mm; waga: 4,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1371/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 123. Odważnik/ciężarek
A. Czermno stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, z jednej strony miseczkowato zagłębiona, dodatkowo widoczne pęknięcie;
wymiary: średnica – 17,0 x 16,6 mm; średnica otworu – 3,8 x 3,8 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 5,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1797/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 124. Odważnik/ciężarek
A. Czermno stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt okrągły, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia z jednej strony wygładzona, z drugiej nierówna;
wymiary: średnica – 18,2 x 17,5 mm; średnica otworu – 3,2 x 3,1 mm; grubość – 3,2 mm; waga: 6,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1838/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 125. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt okrągły, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 16,8 x 16,3 mm; średnica otworu – 30 x 2,7 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 5,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1820/12/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 126. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt okrągły, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 17,4 x 17,1 mm; średnica otworu – 2,5 x 2,3 mm; grubość – 2,3-2,9 mm; waga: 5,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1348/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 127. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z nieregularnym, w przybliżeniu owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, zniszczona;
wymiary: średnica – 19,9 x 19,3 mm; średnica otworu – 5,9 x 5,0 mm; grubość – 2,4-3,4 mm; waga: 5,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/28/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 128. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 12,7 x 12,4 mm; średnica otworu – 3,4 x 2,8 mm; grubość – 3,3-3,5 mm; waga: 3,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1393/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 129. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; częściowo uszkodzony na krawędzi; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 18,6 x 16,4 mm; średnica otworu – 4,7 x 3,8 mm; grubość – 2,2-2,3 mm; waga: 4,8 g;

D. MT, nr inw. MT/1355/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 130. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, krawędź częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 18,3 x 18,2 mm; średnica otworu – 3,3 x 3,3 mm; grubość – 3,2 mm; waga: 5,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1695/17/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 131. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, krawędź częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 22,7 x 21,6 mm; średnica otworu – 5,5 x 4,0 mm; grubość – 1,6-4,0 mm; waga: 8,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1808/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 132. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, krawędź częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 20,7 x 19,9 mm; średnica otworu – 3,5 x 3,5 mm; grubość – 2,4 mm; waga: 7,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1807/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 133. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 19,7 x 18,6 mm; średnica otworu – 5,1 x 4,5 mm; grubość – 3,8 mm; waga: 7,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1825/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 134. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt okrągły, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 16,2 x 16,1 mm; średnica otworu – 3,4 x 3,4 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 4,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1773/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 135. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt okrągły, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona;
  wymiary: średnica – 17,8 x 17,7 mm; średnica otworu – 4,5 x 4,5 mm; grubość – 3,6 mm; waga: 7,6 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1777/6/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 136. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt okrągły, płaski w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
  wymiary: średnica – 20,1 x 19,7 mm; średnica otworu – 5,0 x 4,8 mm; grubość – 2,1-2,3 mm; waga: 6,1 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1226/71/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 137. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
  wymiary: średnica – 19,5 x 19,1 mm; średnica otworu – 3,0 x 3,0 mm; grubość – 1,7-1,9 mm; waga: 4,6 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1226/72/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 138. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, płaski w profilu, miseczkowato wgłębiony od spodu, z owalnym otworem w środku, na jednej z powierzchni widoczne są 4 punkty zlokalizowane wokół otworu – nie ma pewności czy są one intencjonalne czy przypadkowe;
  wymiary: średnica – 16,2 x 14,3 mm; średnica otworu – 3,5 x 3,2 mm; grubość – 2,0-3,7 mm; waga: 4,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1825/8/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 139. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
  wymiary: średnica – 15,5 x 14,9 mm; średnica otworu – 2,3 x 2,2 mm; grubość – 3,5 mm; waga: 3,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1419/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 140. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna; częściowo uszkodzona na krawędzi;
wymiary: średnica – 14,1 x 13,6 mm; średnica otworu – 3,1 x 3,1 mm; grubość – 2,0-3,4 mm; waga: 3,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1547/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 141 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 12,9 x 10,9 mm; średnica otworu – 2,0 x 1,9 mm; grubość – 2,0-3,4 mm; waga: 2,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1354/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 142. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania czerwiec 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 17,6 x 17,4 mm; średnica otworu – 4,8 x 3,4 mm; grubość – 3,2 mm; waga: 4,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1226/69/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 143 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona na krawędzi;
wymiary: średnica – 14,4 x 13,0 mm; średnica otworu – 3,2 x 1,8 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 4,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1330/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 144 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona na krawędzi;
wymiary: średnica – 11,3 x 10,9 mm; średnica otworu – 2,1 x 1,8 mm; grubość – 2,1 mm; waga: 1,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1820/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 145. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, uszkodzona przy krawędzi, ze śladami licznych, płytkich rys;
wymiary zachowanego fragm. – 17,4 x 16,2 mm; grubość – 3,2 mm; waga: 5,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1543/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 146. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, częściowo zagięty, płaski w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 10,9 x 10,7 mm; średnica otworu – 2,1 x 1,1 mm; grubość – 4,2 mm; waga: 2,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1766/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 147. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, zachowany fragmentarycznie (tylko połowa), płaski w profilu, z pozostałościami małego, owalnego otworu w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary zachowanego fragm. – 11,8 x 8,0 mm; grubość – 2,1 mm; waga: 1,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1226/67/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 148. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, zachowany fragmentarycznie (tylko połowa), płaski w profilu, z pozostałościami małego, owalnego otworu w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary zachowanego fragm. – 16,4 x 11,1 mm; grubość – 3,6 mm; waga: 3,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1226/68/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 149. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, zachowany fragmentarycznie (tylko połowa), płaski w profilu, z pozostałościami małego, owalnego otworu w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary zachowanego fragm. – 22,6 x 10,7 mm; grubość – 1,3-2,2 mm; waga: 2,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1297/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 150. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, zachowany fragmentarycznie (tylko połowa), płaski w profilu, z pozostałościami dużego, owalnego otworu w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary zachowanego fragm. – 25,8 x 17,6 mm; grubość – 3,3-6,5 mm; waga: 9,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1586/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 151. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski w profilu, brak otworu (widoczny ślad po próbie jego przebicia); częściowo uszkodzony na krawędzi;
wymiary: średnica – 13,7 x 13,4 mm; grubość – 2,5-2,9 mm; waga: 3,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1524/2/A;
E. zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 152 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, spłaszczony w profilu, nieznacznie soczewkowaty, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, widoczne ślady nacięć (na dolnej powierzchni bardzo głębokie);
wymiary: średnica – 15,2 x 15,1 mm; średnica otworu – 2,9 x 2,8 mm; grubość – 4,9 mm; waga: 6,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1833/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 100.

Nr 153. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, spłaszczony w profilu, z owalnym otworem przy jednej z krawędzi; powierzchnia nierówna, w środkowej części jednej z powierzchni widoczne wyraźne wybrzuszenie (pozostałość nitu?);
wymiary: średnica – 34,2 x 28,3 mm; średnica otworu – 6,1 x 5,5 mm; grubość – 6,2-9,8 mm; waga: 24,99 g;
D. MT, nr inw. MT/1776/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 154. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, pierścieniowaty, spłaszczony w profilu, z dużym owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, nierówna;
wymiary: średnica – 19,9 x 19,3 mm; średnica otworu – 7,0 x 6,9 mm; grubość – 7,5 mm; waga: 17,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/11/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 101.

Nr 155. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, pierścieniowaty, spłaszczony w profilu, z dużym okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica – 21,1 x 20,1 mm; średnica otworu – 9,0 x 9,0 mm; grubość – 6,4 mm; waga: 13,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/14/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 102.

Nr 156. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt w przybliżeniu owalny, pierścieniowaty, spłaszczony w profilu, z dużym nieforemnym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna;

wymiary: średnica – 20,7 x 19,4 mm; średnica otworu u wlotu – 10,0 x 5,9 (min. 1,9 mm) mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 9,9 x 5,5 (min. 5,5 mm) mm; grubość – 6,4 mm; waga: 12,9 g;

D. MT, nr inw. MT/1548/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 103: a-b.

Nr 157. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, w przybliżeniu pierścieniowaty, spłaszczony w profilu, z dużym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, uformowana prawdopodobnie poprzez ścinanie, za pomocą ostrego narzędzia;
wymiary: średnica – 17,2 x 16,1 mm; średnica otworu u wlotu – 5,8 x 4,8 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 6,5 x 6,1 mm; grubość – 6,0 mm; waga: 9,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1377/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 158. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, spłaszczony, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, na powierzchniach widoczne ślady nacięć oraz spękań, wierzchołek został prawdopodobnie odcięty;
wymiary: średnica – 17,2 x 16,2 mm; średnica otworu – 2,7 x 2,3 mm; wysokość – 3,6 mm; waga: 4,8 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/34/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 104.

Nr 159. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, spłaszczony, trapezoidalny w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna, częściowo uszkodzony na krawędzi, wierzchołek został prawdopodobnie odcięty;
wymiary: średnica – 17,5 x 16,8 mm; średnica otworu – 2,7 x 2,5 mm; wysokość – 3,0 mm; waga: 4,3 g;

D. MT, nr inw. MT/1526/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 105.

Nr 160. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, spłaszczony, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, na powierzchni górnej oraz na krawędzi widoczne ślady uszkodzeń, wierzchołek został prawdopodobnie odcięty;
wymiary: średnica podstawy – 19,2 x 18,9 mm; średnica otworu – 4,0 x 3,7 mm; wysokość – 3,9 mm; waga: 7,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/26/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 106.

Nr 161. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, spłaszczony, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, na dolnej powierzchni widoczne ślady nacięć;
wymiary: średnica – 20,2 x 18,9 mm; średnica otworu – 7,4 x 7,0 mm; wysokość – 4,1 mm; waga: 7,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/22/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 107.

Nr 162 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, spłaszczony, trapezoidalny w profilu, z okrągłym otworem w środku; na górnej powierzchni prawdopodobnie ślad nacięcia;
wymiary: średnica – 20,2 x 18,9 mm; średnica otworu – 7,0 x 6,9 mm; wysokość – 5,8 mm; waga: 11,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1527/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 108: a-b.

Nr 163. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, nierówna;
wymiary: średnica podstawy – 13,2 x 12,4 mm; średnica otworu u wlotu – 4,0 x 4,0 mm; średnica otworu u podstawy – 3,8 x 3,7 mm; wysokość – 5,0 mm; waga: 4,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1537/12/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 109.

Nr 164. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, spłaszczony, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica podstawy – 16,8 x 15,6 mm; średnica otworu u wlotu – 4,1 x 3,0 mm; średnica otworu u podstawy – 5,0 x 4,1 mm; wysokość – 6,6 mm; waga: 5,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1695/15/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 165. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, trapezoidalny w profilu, z dużym owalnym otworem w środku, który rozszerza się od podstawy ku górze; widoczne zdobienie w postaci 6 żeberek biegnących pionowo w dół (od otworu do podstawy);
wymiary: średnica podstawy – 14,1 x 12,9 mm; średnica otworu u wlotu– 5,8 x 4,5 mm; średnica otworu u podstawy – 4,3 x 4,1 mm; wysokość – 4,8 mm; waga: 4,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1852/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 110: a-b.

Nr 166. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, widoczne prawdopodobnie zdobienie w postaci 8 żeberek biegnących pionowo w dół (od otworu do podstawy); na krawędzi widoczne drobne uszkodzenie;

wymiary: średnica podstawy – 15,9 x 15,8 mm; średnica otworu u wlotu – 4,0 x 3,9 mm; średnica u podstawy – 4,8 x 4,8 mm; wysokość – 6,9 mm; waga: 8,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1859/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 111: a-b.

Nr 167. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica podstawy – 20,5 x 20,2 mm; średnica otworu u wlotu – 3,9 x 3,7 mm; średnica otworu u podstawy– 4,6 x 3,8 mm; wysokość – 8,3 mm; waga: 16,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1793/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 112: a-b.

Nr 168. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, widoczne prawdopodobnie zdobienie w postaci 6 żeberek biegnących pionowo w dół (od wlotu do podstawy), dodatkowo widoczne dookolne, poziome żeberko, umiejscowione w górnej partii;
wymiary: średnica podstawy – 23,8 x 22,5 mm; średnica otworu u wlotu – 4,6 x 4,1 mm; średnica otworu u podstawy – 5,7 x 5,1 mm; wysokość – 9,1 mm; waga: 27,9 g

D. MT, nr inw. MT/1802/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 113: a-b.

Nr 169. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzony na krawędzi, u podstawy;
wymiary: średnica podstawy – 15,2 x 17,2 mm; średnica otworu u wlotu – 3,3 x 3,1 mm; średnica otworu o podstawy – 5,2 x 4,7 mm; wysokość – 7,8 mm; waga: 11,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1802/5/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 114: a-b.

Nr 170. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt ośmiokątny, trapezoidalny w profilu, z dużym owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;
wymiary: średnica podstawy – 14,6 x 14,2 mm; średnica otworu u wlotu – 5,2 x 4,8 mm; średnica otworu u podstawy – 6,0 x 5,2 mm; wysokość – 8,5 mm; waga: 4,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1820/11/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 115: a-b.

Nr 171. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku, powierzchnia nierówna, nosi ślady wgłębień oraz nacięć;

wymiary: średnica podstawy – 15,1 x 14,9 mm; średnica otworu u wlotu – 4,8 x 4,7 mm; średnica otworu u podstawy – 6,6 x 6,1 mm; wysokość – 9,0 mm; waga: 7,8 g;

D. MT, nr inw. MT/1284/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 116: a-b.

Nr 172. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt w przybliżeniu owalny, trapezoidalny w profilu, z dużym owalnym otworem w środku, który jest częściowo uszkodzony;
wymiary: średnica podstawy – 13,1 x 12,2 mm; średnica otworu u wlotu – 6,0 x 5,9 mm; średnica otworu u podstawy – 6,1 x 5,7 mm; wysokość – 6,4 mm; waga: 4,7 g;

D. MT, nr inw. MT/1421/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 117: a-b.

Nr 173 . Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku, który wyraźnie rozszerza się ku dołowi; powierzchnia zniszczona, nierówna, porowata;
wymiary: średnica podstawy – 17,5 x 12,9 mm; średnica otworu u wlotu – 3,6 x 2,7 mm; średnica otworu u podstawy – 4,8 x 3,8 mm; wysokość – 11,1 mm; waga: 12,7 g;

D. MT, nr inw. MT/1579/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 118: a-b.

Nr 174 . Odważnik/ciężarek

A. Czermno; kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, trapezoidalny w profilu, z dużym, owalnym otworem, umieszczonym nieco z boku, częściowo uszkodzonym, który wyraźnie rozszerza się ku dołowi; powierzchnia nierówna, zniszczona;
wymiary: średnica podstawy – 18,0 x 15,2 mm; średnica otworu u wlotu – 5,7 x 5,0 mm; średnica otworu u podstawy – 8,1 x 7,8 mm; wysokość – 14,1 mm; waga: 12,5 g;

D. MT, nr inw. MT/1704/96/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 119: a-b.

Nr 175. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku, który wyraźnie rozszerza się ku dołowi; powierzchnia zniszczona, nierówna, porowata, na podstawie widoczny ślad dosyć głębokiego nacięcia, dodatkowo widoczny drugi otwór (powstały prawdopodobnie na skutek zniszczenia powierzchni);
wymiary: średnica podstawy – 23,0 x 20,2 mm; średnica otworu u wlotu – 2,9 x 2,9 mm; średnica otworu u podstawy – 5,5 x 6,2 mm; wysokość – 11,1 mm; waga: 26,7 g;

D. MT, nr inw. MT/1825/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 120: a-b.

Nr 176 . Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, w przybliżeniu trapezoidalny w profilu, z dużym, owalnym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna;

wymiary: średnica podstawy – 14,8 x 14,3 mm; średnica otworu u wlotu – 5,9 x 5,8 mm; średnica u podstawy – 6,3 x 6,2 mm; wysokość – 7,7 mm; waga: 9,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1517/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 121: a-b.

Nr 177. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, trapezoidalny w profilu, z bardzo dużym owalnym otworem, umieszczonym z boku; powierzchnia zniszczona, nierówna, porowata;
wymiary: średnica podstawy – 28,1 x 25,3 mm; średnica otworu u wlotu – 8,0 x 5,5 mm; średnica otworu u podstawy – 7,2 x 6,7 mm; wysokość – 18,0 mm; waga: 53,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1226/109/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 122: a-b.

Nr 178. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, nieregularny, w przybliżeniu trapezoidalny w profilu, z dużym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, widoczne uszkodzenie na krawędzi (płaskie ścięcie) oraz ślady nacięć;
wymiary: średnica podstawy – 23,4 x 21,8 mm; średnica otworu u wlotu – 6,0 x 5,5 mm; średnica otworu u podstawy – 8,7 x 7,7 m; wysokość – 20,9 mm; waga: 60,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/6/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 123.

Nr 179. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, w przybliżeniu trapezoidalny w profilu, z dużym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, na powierzchni podstawy widoczne wgłębienie wokół otworu, co wskazuje na ewidentne zniszczenie dolnej partii;
wymiary: średnica podstawy – 18,6 x 17,9 mm; średnica otworu u wlotu – 6,4 x 5,4 mm; średnica otworu u podstawy – 6,6 x 6,2 mm; wysokość – 8,4-10,0 mm; waga: 17,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/16/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 124.

Nr 180. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, zbliżony do owalnego, w przybliżeniu trapezoidalny w profilu, z dużym, owalnym otworem umieszczonym nieco z boku; powierzchnia nierówna, widoczne dodatkowe otwory, powstałe na skutek uszkodzenia powierzchni;
wymiary: średnica podstawy – 19,3 x 18,4 mm; średnica otworu – 7,0 x 6,3 mm; wysokość – 8,8 mm; waga: 12,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/12/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 125.

Nr 181. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, trapezoidalny w profilu, z bardzo dużym, nieregularnym otworem, którego wlot umieszczony jest z boku a rozszerzający się wylot w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzony na krawędzi, widoczne ślady nacięć;
wymiary: średnica podstawy – 20,9 x 15,1 mm; średnica otworu u wlotu – 6,6 x 4,7 mm; średnica otworu u podstawy – 14,0 x 6,9 mm; wysokość – 12,9 mm; waga: 12,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/13/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 126.

Nr 182 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, trapezoidalny w profilu, z dużym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzony na krawędzi;
wymiary: średnica podstawy – 18,6 x 17,2 mm; średnica otworu u wlotu – 5,0 x 4,5 mm; średnica otworu u podstawy – 6,7 x 6,0 mm; wysokość – 8,6 mm; waga: 10,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/15/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 127.

Nr 183. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, w profilu zbliżony do trapezoidalnego, z bardzo dużym, okrągłym otworem umieszczonym z boku; powierzchnia nierówna, zniszczona, brak fragmentu przy wlocie;
wymiary: średnica podstawy – 22,4 x 18,7 mm; średnica otworu – 9,1 x 8,3 mm; wysokość – 5,6-10,1 mm; waga: 7,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/17/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 128.

Nr 184 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, z okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzony na krawędzi, dodatkowo widoczne ślady nacięć;
wymiary: średnica podstawy – 21,5 x 20,9 mm; średnica otworu u wlotu – 5,2 x 5,1 mm; średnica otworu u podstawy – 8,3 x 7,5 mm; wysokość – 14,3 mm; waga: 36,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 129.

Nr 185 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, zbliżony do owalnego, w przybliżeniu trapezoidalny w profilu, z bardzo dużym, nieregularnym otworem w środku, powierzchnia nierówna, zniszczona, widoczne uszkodzenia na krawędzi;
wymiary: średnica podstawy – 26,4 x 23,3 mm; średnica otworu u wlotu – 13,3 x 10,3 mm; średnica otworu u podstawy – 14,1 x 12,1 m; wysokość – 11,5-13,5 mm; waga: 26,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 130.

Nr 186. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, zbliżony do owalnego, w przybliżeniu trapezoidalny w profilu, z bardzo dużym, owalnym otworem umieszczonym z boku; powierzchnia nierówna, zniszczona;
  wymiary: średnica – 32,7 x 30,6 mm; średnica otworu u wlotu – 14,0 x 13,0 mm; średnica otworu u podstawy – 17,0 x 14,2 m; wysokość – 7,5-13,0 mm; waga: 43,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/5/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 131.

Nr 187. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku;
  wymiary: średnica podstawy – 10,6 x 10,2 mm; średnica otworu u wlotu –2,7 x 2,4 mm; średnica otworu u podstawy – 3,3 x 2,3 mm; wysokość – 5,8 m; waga: 3,1 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1836/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 188. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;
  wymiary: średnica podstawy – 20,0 x 19,4 mm; średnica otworu u wlotu – 7,1 x 6,5 mm; średnica otworu u podstawy – 7,0 x 6,4 mm; wysokość – 8,4 m; waga: 14,2 g
- **D.** MT, nr inw. MT/1576/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 189. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, uszkodzony, brak fragmentu zabytku;
  wymiary: średnica podstawy – 13,2 x 12,6 mm; średnica otworu u wlotu – 5,2 x 4,8 mm; średnica wylotu u podstawy – 5,9 x 5,6 mm; wysokość – 7,4 m; waga: 6,7 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1773/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 190. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt owalny, w przybliżeniu trapezoidalny w profilu, z bardzo dużym owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
  wymiary: średnica podstawy – 20,8 x 19,1 mm; średnica otworu u wlotu – 8,3 x 7,2 mm; średnica otworu u podstawy – 10,8 x 9,3 mm; wysokość – 13,5 mm; waga: 24,6 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/9/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 191. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, w przybliżeniu trapezoidalny w profilu, z małym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo zniszczona;
wymiary: średnica – 11,4 x 11,3 mm; średnica otworu – 3,6 x 3,6 mm; wysokość – 5,5 mm; waga: 2,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 192 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, w przybliżeniu trapezoidalny w profilu, z dużym owalnym otworem w środku, powierzchnia zniszczona;
wymiary: średnica podstawy – 15,4 x 13,6 mm; średnica otworu u wlotu – 8,3 x 7,2 mm; średnica otworu u podstawy – 4,8 x 4,4 mm; wysokość – 6,5 mm; waga: 7,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1558/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 193. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieforemny, w przybliżeniu owalny, w przybliżeniu trapezoidalny w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: średnica podstawy – 15,3 x 11,5 mm; średnica otworu u wlotu – 5,8 x 3,9 mm; średnica otworu u podstawy – 4,7 x 3,6 mm; wysokość – 10,0 mm; waga: 8,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1695/16/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 194. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, trapezoidalny w profilu, zachowany fragmentarycznie (tylko połowa), z dużym, owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;
wymiary zachowanego fragm. – 19,5 x 15,3 mm; wysokość – 7,0 mm; waga: 6,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1773/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 195. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt okrągły, dwutrapezoidalny w profilu, z bardzo dużym, owalnym otworem w środku, z jednej strony wlot częściowo uszkodzony; powierzchnia wygładzona, prawdopodobnie zdobiona za pomocą żeberek, które aktualnie są starte, widoczne tylko 1 wyraźne żeberko, ozdobione dodatkowo drobnymi wgłębieniami;
wymiary: średnica – 19,6 x 19,4 mm; średnica otworu u wlotu – 8,7 x 8,0 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 8,7 x 8,7 mm; wysokość – 10,1 mm; waga: 16,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1854/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 132: a-b.

Nr 196. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, w przybliżeniu dwutrapezoidalny w profilu, z dużym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, widoczne ślady drobnych nacięć;

wymiary: średnica – 22,4 x 21,7 mm; średnica otworu – 9,1 x 9,1 mm; wysokość – 9,6 mm; waga: 28,1 g;

D. MT, nr inw. MT/1303/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 133.

Nr 197. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, w przybliżeniu dwutrapezoidalny w profilu, z dużym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, pokryta wgłębieniami przypominającymi nacięcia;
wymiary: średnica – 26,3 x 26,1 mm; średnica otworu u wlotu – 9,2 x 8,3 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 11,3 x 8,0 mm; wysokość – 20,9 mm; waga: 72,5 g;

D. MT, nr inw. MT/1695/11/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 134: a-b.

Nr 198. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, w przybliżeniu dwutrapezoidalny w profilu, z dużym owalnym otworem w środku, powierzchnia wygładzona, widoczny ślad nacięcia;
wymiary: średnica – 21,3 x 19,8 mm; średnica otworu u wlotu – 7,4 x 7,2 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 8,0 x 7,2 mm; wysokość – 13,9 mm; waga: 31,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1791/22/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 135.

Nr 199. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, w przybliżeniu dwutrapezoidalny w profilu, z dużym owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona;
wymiary: średnica – 23,0 x 22,0 mm; średnica otworu u wlotu – 8,4 x 6,5 mm; średnica otworu u podstawy – 4,1 x 3,6 mm; wysokość – 16,6 mm; waga: 45,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1695/12/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 200. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, w przybliżeniu dwutrapezoidalny w profilu, z dużym okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna, ze śladami płytkich nacięć;
wymiary: średnica – 25,3 x 24,5 mm; średnica otworu u wlotu – 9,1 x 8,4 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 8,7 x 8,4 mm; wysokość – 27,9 mm; waga: 80,5 g;

D. MT, nr inw. MT/1704/92/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 201. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt owalny, walcowaty w profilu, z bardzo dużym owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, nierówna;
wymiary: średnica – 16,3 x 15,3 mm; średnica otworu u wlotu – 8,1 x 7,8 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 9,0 x 8,4 mm; wysokość – 13,7 mm; waga: 17,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1704/94/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 136: a-b.

Nr 202. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, walcowaty w profilu, z bardzo dużym owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, nierówna, z wyraźnymi śladami nacinania;
wymiary: średnica – 18,1 x 17,5 mm; średnica otworu u wlotu – 7,5 x 6,8 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 7,0 x 7,0 mm; wysokość – 13,5 mm; waga: 26,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1704/93/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 137: a-b.

Nr 203. Odważnik/ciężarek
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, w przybliżeniu walcowaty w profilu, z bardzo dużym owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona, nierówna;
wymiary: średnica – 30,2 x 28,1 mm; średnica otworu u wlotu – 10,3 x 10,2 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 10,9 x 10,4 mm; wysokość – 20,0 mm; waga: 108,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1693/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 138.

Nr 204 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, walcowaty w profilu, z dużym owalnym otworem w środku;
wymiary: średnica – 16,4 x 16,2 mm; średnica otworu u wlotu – 8,4 x 7,7 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 8,9 x 8,0 mm; wysokość – 10,1 mm; waga: 13,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1827/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 205. Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt okrągły, walcowaty w profilu, nieznacznie rozszerzający się ku dołowi, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna ze śladami nacięć;
wymiary: średnica – 17,5 x 16,7 mm; średnica otworu u wlotu – 7,4 x 6,9 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 6,7 x 6,1 mm; wysokość – 16,4 mm; waga: 26,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1359/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 206 . Odważnik/ciężarek
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, walcowaty w profilu, z małym, owalnym otworem w środku, nieprzebitym na wylot; uformowany ze zwiniętej ołowianej taśmy (?); powierzchnia nierówna, częściowo zniszczona;
wymiary: średnica – 14,2 x 13,3 mm; wysokość – 14,8 mm; waga: 17,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 207. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt okrągły, walcowaty w profilu, z bardzo dużym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna ze śladami drobnych nacięć;
  wymiary: średnica – 15,6 x 15,0 mm; średnica otworu u wlotu – 7,0 x 6,3 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 8,1 x 7,8 mm; wysokość – 8,0 mm; waga: 11,6 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1758/4/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 208. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt okrągły, walcowaty w profilu, nieznacznie rozszerzający się ku dołowi, z owalnym otworem w środku; powierzchnia wygładzona;
  wymiary: średnica – 18,6 x 17,9 mm; średnica otworu u wlotu – 6,4 x 5,4 mm; średnica u wylotu/podstawy – 6,6 x 6,2 mm; wysokość – 8,4-10,0 mm; waga: 10,1 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1798/13/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 209. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, w przybliżeniu walcowaty w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, widoczne liczne ślady płytkich nacięć, częściowo uszkodzony;
  wymiary: średnica – 19,7 x 17,5 mm; średnica otworu u wlotu – 7,6 x 6,1 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 7,2 x 4,6 mm; wysokość – 22,0 mm; waga: 45,0 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1766/10/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 210. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno; kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, w przybliżeniu walcowaty w profilu, z owalnym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, widoczne liczne ślady płytkich nacięć, częściowo uszkodzony;
  wymiary: średnica – 16,2 x 15,4 mm; średnica otworu u wlotu – 6,8 x 6,6 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 9,9 x 8,9 mm; wysokość – 11,8 mm; waga: 12,49 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1704/95/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 211. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, gruszkowaty w profilu, z dużym, okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, widoczne liczne ślady płytkich nacięć;
  wymiary: średnica – 25,3 x 22,6 mm; średnica otworu u wlotu – 12,9 x 12,9 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 9,2 x 9,0 mm; wysokość – 20,4 mm; waga: 58,29 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1423/3/A;
- **E.** Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.12.7;
- **F.** Ryc. XIII: 139.

Nr 212 . Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, gruszkowaty w profilu, z dużym okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, widoczne liczne ślady płytkich i głębokich nacięć (być może odciski np. od sznurka, który był owinięty wokół zabytku, ślady krzyżują się);
wymiary: średnica – 24,3 x 23,2 mm; średnica otworu u wlotu – 9,9 x 9,6 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 8,3 x 7,5 mm; wysokość – 23,0 mm; waga: 64,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1351/4/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.12.6;
F. Ryc. XIII: 140.

Nr 213. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, gruszkowaty w profilu, częściowo uszkodzony, ze śladem po biegnącym poziomo otworze; powierzchnia zniszczona, nierówna;
wymiary: średnica – 17,3 x 16,8 mm; wysokość – 30,5 mm; waga: 46,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1846/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 141.

Nr 214. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu prostokątny, w formie prostopadłościanu w profilu, z dużym okrągłym otworem w środku; powierzchnia zniszczona, nierówna;
wymiary: długość – 33,3 mm; szerokość – 31,8 mm; średnica otworu u wlotu – 13,7 x 11,6 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 15,1 x 14,0 mm; wysokość – 28,7 mm; waga: 174,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1376/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Pl. II.11.5;
F. Ryc. XIII: 142.

Nr 215. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu prostokątny, w formie prostopadłościanu w profilu, z dużym, owalnym otworem; powierzchnia zniszczona, widoczne liczne ślady płytkich oraz głębokich nacięć;
wymiary: długość – 35,4 mm; szerokość – 33,5 mm; średnica otworu u wlotu– 16,0 x 13,1 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 15,6 x 15,7 mm; wysokość – 22,5 mm; waga: 114,49 g;
D. MT, nr inw. MT/1860/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 216. Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
B. Odważnik/ciężarek; ołów;
C. Kształt owalny, stożkowaty w profilu, z małym, owalnym otworem w środku; powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzony na krawędzi, dodatkowo widoczne ślady nacięć;
wymiary: średnica podstawy – 18,6 x 17,8 mm; średnica otworu u wlotu – 2,9 x 2,5 mm; średnica otworu u podstawy – 3,3 x 3,0 mm; wysokość – 25,8 mm; waga: 30,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1695/13/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 143.

Nr 217. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, w przybliżeniu stożkowaty w profilu, z owalnym otworem biegnącym poziomo; powierzchnia nierówna;
  wymiary: średnica podstawy – 15,5 x 15,2 mm; średnica otworu u wlotu – 3,6 x 3,5 mm; średnica otworu u podstawy – 4,0 x 3,8 mm; wysokość – 17,8 mm; waga: 22,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1510/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 144: a-b.

Nr 218. Odważnik (?)
- **A.** Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
- **B.** Odważnik (?); ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, w przybliżeniu stożkowaty w profilu, brak otworu; powierzchnia nierówna, w środku widać zatopione 2 pręty wykonane z żelaza;
  wymiary: średnica podstawy – 19,3 x 17,8 mm; wysokość – 22,6 mm; waga: 41,5 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1708/12/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 145.

Nr 219. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieforemny, wydłużony, z owalnym otworem biegnącym poziomo na jednym z końców;
  wymiary: długość – 33,6 mm; szerokość: 15,7 mm; średnica otworu – 4,1 x 3,6 mm; wysokość – 11,2 mm; waga: 29,7 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1623/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 146: a-b.

Nr 220. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno; dar A. Troncika z 2011;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, wydłużony, płaski w profilu; powierzchnia częściowo wygładzona, wykonany z blachy ołowianej;
  wymiary: długość – 30,7 mm; szerokość – 16,2 mm; wysokość – 3,8 mm; waga: 6,5 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1693/29/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIII: 147.

Nr 221. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, zachowany fragmentarycznie (tylko połowa), płaski w profilu, z pozostałościami małego, owalnego otworu w środku; powierzchnia nierówna;
  wymiary zachowanego fragm. – 18,9 x 16,4 mm; wysokość – 8,3 mm; waga: 9,1 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1226/70/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 222. Odważnik/ciężarek
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Odważnik/ciężarek; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, utworzony ze zwiniętego pręta, spłaszczony w profilu, z małym, nieregularnym otworem w środku, powierzchnia nierówna;

wymiary: średnica – 16,6 x 15,4 mm; średnica otworu – 2,4 x 0,9 mm; wysokość – 5,7 mm; waga: 4,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1494/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 223. Odważnik/ciężarek

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, nieforemny w profilu, z dużym okrągłym otworem w środku; powierzchnia nierówna;
wymiary: długość – 31,3 mm, szerokość – 19,9 mm; średnica otworu u wlotu – 8,6 x 7,7 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 8,8 x 7,3 mm; wysokość – 10,5 mm; waga: 24,0 g;

D. MT, nr inw. MT/1577/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 224 . Odważnik/ciężarek

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Odważnik/ciężarek; ołów;

C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, nieforemny w profilu, z bardzo dużym, owalnym otworem w środku, powierzchnia nierówna, częściowo uszkodzona, widoczne liczne ślady płytkich nacięć;
wymiary: średnica 30,6 x 30,3 mm, średnica otworu u wlotu – 14,0 x 13,1 mm; średnica otworu u wylotu/podstawy – 14,2 x 14,1 mm; wysokość – 23,1 mm; waga: 103,3 g;

D. MT, nr inw. MT/1693/4/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 225 . Sztaba

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;

B. Sztaba; ołów;

C. Kształt wydłużony, nieregularny z licznymi śladami cięcia, nacinania oraz odcinania ostrym narzędziem zarówno na stronie górnej jak i dolnej; półsurowiec przygotowany do dalszej obróbki (?);
wymiary: długość – 146,0 mm; szerokość – 53,3-67,0 mm; grubość – 13,7-29,6 mm; waga: 1053,3 g;

D. MT, nr inw. MT/1608/2/A;

E. Merkel, Florkiewicz, Jansen, Bode, Wołoszyn 2024, Ryc. 1: c: 15;

F. Ryc. XIII: 148.

Nr 226. Taśma

A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;

B. Taśma; ołów;

C. Forma grubej, częściowo zwiniętej, a częściowo złożonej taśmy; półsurowiec przygotowany do dalszej obróbki (?);
wymiary: długość – 165,0 mm; szerokość – 91,5-102,9 mm; grubość taśmy – 15,4-18,8 mm; waga: 4510,49 g;

D. MT, nr inw. MT/1641/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 149.

Nr 227. Bryłki, blaszki, pręty, wycieki

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Bryłki, blaszki, pręty, wycieki; ołów;

C. 129 małych fragmentów, kształt nieregularny, niekiedy z drobnymi śladami nacinania oraz nieokreślonymi odciskami; pozostałości po wytopie ołowiu;

wymiary: –; waga łączna: 629,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 150.

Nr 228. Bryłki, blaszki, pręty, wycieki
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Bryłki, blaszki, pręty, wycieki; ołów;
C. 76 fragmentów, kształt nieregularny, niekiedy z drobnymi śladami nacinania oraz nieokreślonymi odciskami; pozostałości po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga łączna: 1342,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 151;

Nr 229. Bryłki, blaszki, pręty, wycieki
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Bryłki, blaszki, pręty; ołów;
C. 76 fragmentów, kształt nieregularny, o zróżnicowanej wielkości (od dużych po drobne), niekiedy z nieokreślonymi odciskami; pozostałości po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga łączna: 1513,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 152.

Nr 230. Kęsy, wycieki
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Kęsy, wycieki; ołów;
C. 26 fragmentów, kształt nieregularny; pozostałości po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga łączna: 776 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 153;

Nr 231. Bryłki, blaszki, kęsy
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Bryłki, blaszki, kęsy; ołów;
C. 18 fragmentów, kształt nieregularny; pozostałości po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga łączna: 123,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 154;

Nr 232. Blacha/wyciek (?)
A. Czermno, stanowisko bez numeru (na wschód od grodziska); badania czerwiec 2011;
B. Blacha/wyciek (?); ołów;
C. Kształt nieregularny, wydłużony, ze śladami nieokreślonych odcisków; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: długość – 231,8 mm; szerokość – 77,2 mm; grubość – 7,4 mm; waga: 473,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 155: a-b;

Nr 233. Bryła
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Bryła; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: średnica – 41,0 x 37,7 mm; grubość – 8,8-15,4 mm; waga: 139,5 g;

D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 156;

Nr 234. Taśmy
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Taśmy; ołów;
C. 2 fragmenty; kształt nieregularny, zlepione/połączone ze sobą, ze śladami odcinania; wymiary: –; waga łączna: 29,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 157;

Nr 235. „Placek"
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. „Placek"; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski, w formie placka; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: średnica – 29,5 x 29,7 mm; grubość – 3,0 mm; waga: 5,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1694/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 158;

Nr 236. „Placek"
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. „Placek"; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski, w formie placka; powierzchnia nierówna, z licznymi wgłębieniami i wybrzuszeniami, bliżej nieokreślonymi odciskami; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: średnica – 45,9 x 36,8 mm; grubość – 3,7-4,4 mm; waga: 44,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1441/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 159;

Nr 237. „Placek"
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. „Placek"; ołów;
C. Kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski, w formie placka; powierzchnia nierówna, ze śladami nieokreślonych odcisków; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: średnica – 61,0 x 48,7 mm; grubość – 3,8-4,7 mm; waga: 86,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1582/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 160;

Nr 238. Pręt
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Pręt; ołów;
C. Kształt wydłużony, w przekroju czworokątny, złożony na pół i mocno ściśnięty; pozostałość po wytopie ołowiu (?) lub półprodukt przygotowany do dalszej obróbki;
wymiary: długość – 56,9 mm; szerokość – 8,6 mm; grubość – 8,3 mm; waga: 33,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1798/22/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIII: 161;

Nr 239. Nieokreślony przedmiot
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nieokreślony przedmiot; ołów;
C. 2 fragmenty jednego przedmiotu, kształt nieregularny; przekrój czworokątny; półprodukt (?);

wymiary: 1. długość – 18 mm; szerokość maks. – 18 mm; grubość – 2 mm; 2. długość – 14 mm; szerokość maks. – 8 mm; grubość – 2 mm; waga –;

D. MT, nr inw. MT/1832/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 162: a-b; 163: a-b;

Nr 240. Drut

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Drut; ołów;

C. Kształt wydłużony, w przekroju czworokątny, złożony na pół i mocno ściśnięty; półprodukt (?); wymiary: długość – 56,9 mm; szerokość – 8,6 mm; grubość – 8,3 mm; waga –;

D. MT, nr inw. MT/1531/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIII: 164: a-b;

Nr 241. Krążki, sztabki, bryłki, wycieki

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Krążki, sztabki, bryłki, wycieki; ołów;

C. 16 fragmentów; kształt nieregularny, w przybliżeniu owalny, płaski, w formie placka; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga łączna: 187,2 g;

D. MT, nr inw. MT/1694/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 242. Sztabka

A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;

B. Sztabka; ołów;

C. Kształt wydłużony, w przekroju czworokątny, forma prostopadłościanu; półprodukt (?); wymiary: długość – 35,3 mm; szerokość – 12,7 mm; grubość – 9,0 mm; waga: 25,6 g;

D. MT, nr inw. MT/1320/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 243. Sztabka

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Sztabka; ołów;

C. Kształt wydłużony, zagięta; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 12,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1750/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 244. Sztabka

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Sztabka; ołów;

C. Kształt wydłużony, prostokątny w przekroju; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 5,4 g;

D. MT, nr inw. MT/1796/6/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 245. Sztabka

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Sztabka; ołów;

C. Kształt wydłużony; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 20,9 g;

D. MT, nr inw. MT/1337/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 246. Sztabka
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Sztabka; ołów;
C. Kształt nieregularny, ślady nacinania; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 3,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1373/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 247. Sztabka
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Sztabka; ołów;
C. Kształt wydłużony; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 9,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1420/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 248. Blacha
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Blacha; ołów;
C. Kształt nieregularny, ślady cięcia i nacinania; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 13,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1640/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 249. Blacha
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Blacha; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 131,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
E. –

Nr 250. Blacha
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;
B. Blacha; ołów;
C. Kształt nieregularny; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 19,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 251. Blacha
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Blacha; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 171,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 252. Blacha
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Blacha; ołów;
- **C.** Częściowo zagięta; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga: 28,8 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1779/5/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 253. Blacha
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Blacha; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, ślady nacinania; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga: 55,1 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1316/3/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 254. Blacha
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Blacha; ołów;
- **C.** Ślady nacinania; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga: 13,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1438/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 255. Blacha
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Blacha; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga: 10,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1260/4/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 256. Blaszki
- **A.** Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
- **B.** Blaszki; ołów;
- **C.** 6 fragmentów, ślady cięcia, odcinania, częściowo zagięte; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga łączna: 47,8 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1708/9/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 257. Blaszka
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Blaszka; ołów;
- **C.** częściowo zagięta; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga: 8,7 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1715/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 258. Blaszka
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Blaszka; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; półprodukt (?);

wymiary: –; waga: 5,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 259. Blaszka
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Blaszka; ołów;
C. Kilkukrotnie zgięta; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 7,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1764/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 260. Blaszka
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Blaszka; ołów;
C. Kształt nieregularny; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 1,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1811/15/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 261. Blaszka
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Blaszka; ołów;
C. Ze śladami nacinania; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 1,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1818/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 262. Blaszka
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Blaszka; ołów;
C. Półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 1,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1828/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 263. Blaszka
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Blaszka; ołów;
C. Kształt nieregularny; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 2,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1227/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 264. Blaszka
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Blaszka; ołów;
C. Kształt nieregularny, ślady cięcia; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 1,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1385/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 265. Blaszka
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Blaszka; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, zagięta; półprodukt (?); wymiary: –; waga: 0,7 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1409/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 266. Blaszka
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Blaszka; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; półprodukt (?); wymiary: –; waga: 9,9 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1453/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 267. Blaszka
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Blaszka; ołów;
- **C.** Kształt wydłużony, ciasno zawinięta; półprodukt (?); wymiary: –; waga: 1,1 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1516/4/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 268. Blaszka
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Blaszka; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, zagięta; półprodukt (?); wymiary: –; waga: 6,9 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1530/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 269. Blaszka
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Blaszka; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; półprodukt (?); wymiary: –; waga: 0,4 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1615/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 270. Blaszka
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Blaszka; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, z rytymi liniami; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 12,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1253/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 271. Blaszka
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Blaszka; ołów;
- **C.** Kształt wydłużony; półprodukt (?);

wymiary: –; waga: 9,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1400/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 272. Blaszka
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Blaszka; ołów;
C. Kształt wydłużony; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 5,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1523/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 273. Taśma
A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
B. Taśma; ołów;
C. Kształt wydłużony, przedmiot zwinięty; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 5,99 g;
D. MT, nr inw. MT/1571/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 274. Taśma
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Taśma; ołów;
C. Kształt wydłużony, ślady odcinania; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 12,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1582/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 275. Taśma
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Taśma; ołów;
C. Kształt wydłużony; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 4,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 276. Taśma
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Taśma; ołów;
C. Kształt wydłużony, przedmiot zwinięty; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 22,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 277. Taśma
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Taśma; ołów;
C. Kształt wydłużony, przedmiot zwinięty; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 30,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1778/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 278. Taśma
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Taśma; ołów;
C. Kształt wydłużony; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 13,89 g;
D. MT, nr inw. MT/1845/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 279. Taśma
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Taśma; ołów;
C. Kształt wydłużony; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 15,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1338/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 280. Taśma
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Taśma; ołów;
C. Kształt wydłużony, częściowo zawinięta; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 14,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1363/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 281. Taśma
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Taśma; ołów;
C. Kształt wydłużony, przedmiot ciasno zwinięty; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 2,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1616/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 282. Taśma/pręt
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Taśma/pręt; ołów;
C. Kształt wydłużony, przedmiot zwinięty; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 6,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1618/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 283. Pręt
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Pręt; ołów;
C. Kształt wydłużony, ślady odcinania; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 4,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 284. Pręt
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Pręt; ołów;
C. Kształt wydłużony, zagięty; półprodukt (?);

wymiary: –; waga: 10,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1246/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 285. Pręt
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Pręt; ołów;
C. Kształt wydłużony; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 9,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1269/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 286. Pręt
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Pręt; ołów;
C. Kształt wydłużony, przedmiot zwinięty; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 4,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 287. Pręcik
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Pręcik; ołów;
C. Kształt wydłużony; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 2,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1557/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 288. Pręcik
A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
B. Pręcik; ołów;
C. Kształt wydłużony; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 2,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1611/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 289. Bryła, porcja
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Bryła, porcja; ołów;
C. 2 fragmenty; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga łączna: 92,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 290. Bryła
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Bryła; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 41,99 g;
D. MT, nr inw. MT/1651/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 291. Bryła
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Bryła; ołów;
C. Kształt nieregularny, ze śladami nacinania; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 195,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 292. Bryła
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Bryła; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 402,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 293. Bryła
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Bryła; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 57,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1367/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 294. Bryła
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Bryła; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 209,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 295. Bryła
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Bryła; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 52,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 296. Bryłki, kęsy
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Bryłki, kęsy; ołów;
C. 29 fragmentów, kształt nieregularny; pozostałości po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga łączna: 131,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 297. Bryłki
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Bryłki; ołów;
C. 2 fragmenty; pozostałość po wytopie ołowiu;

wymiary: –; waga łączna: 25,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 298. Porcja
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 4,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1272/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 299. Porcja
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 1,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 300. Porcja
A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 2,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1480/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 301. Porcja
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 6,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1538/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 302. Porcja
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 4,2 g;
D. MT, nr inw. MT/1538/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 303. Porcja
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 5,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 304. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 4,9 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1715/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 305. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 29,9 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1715/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 306. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 17,7 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1715/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 307. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 7,6 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1715/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 308. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 18,5 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1715/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 309. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 22,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1715/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 310. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;

wymiary: –; waga: 2,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 311. Porcja
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 5,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 312. Porcja
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 14,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 313. Porcja
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 1,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 314. Porcja
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 10,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 315. Porcja
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 2,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 316. Porcja
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 9,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 317. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 1,4 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1715/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 318. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 6,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1715/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 319. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 2,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1231/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 320. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 4,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1253/4/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 321. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; półprodukt (?); wymiary: –; waga: 2,6 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1313/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 322. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 3,5 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1318/5/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 323. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;

wymiary: –; waga: 5,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1339/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 324. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 5,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1361/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 325. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 2,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1407/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 326. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt owalny; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 1,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1407/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 327. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt stożkowaty; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 16,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1414/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 328. Brylka
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 0,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1415/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 329. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 1,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1423/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 330. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 0,7 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1466/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 331. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt kulisty; półprodukt (?); wymiary: –; waga: 1,1 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1516/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 332. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 0,8 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1516/7/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 333. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 7,8 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1516/6/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 334. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 5,0 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1550/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 335. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 12,6 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1603/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 336. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;

wymiary: –; waga: 2,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1619/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 337. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 3,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1630/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 338. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 1,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1646/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 339. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 1,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 340. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 7,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 341. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 35,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 342. Porcja
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 17,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 343. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 6,9 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1670/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 344. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 5,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1670/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 345. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 5,6 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1670/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 346. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 2,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1670/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 347. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 2; badania kwiecień 2011;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 4,4 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1715/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 348. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 16,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1232/6/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 349. Porcja
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Porcja; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;

wymiary: –; waga: 4,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1242/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 350. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 2,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1247/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 351. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 5,8 g;
D. MT, nr inw. MT/1248/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 352. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 8,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1252/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 353. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt owalny; półprodukt (?);
wymiary: –; waga:1,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1253/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 354. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; półprodukt (?);
wymiary: –; waga:1,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1306/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 355. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 28,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1329/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 356. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 2,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1330/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 357. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 7,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1378/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 358. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 13,3 g;
D. MT, nr inw. MT/1380/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 359. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 4,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1514/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 360. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 5,0 g;
D. MT, nr inw. MT/1516/3/A;
E. –;
F. –

Nr 361. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu; wymiary: –; waga: 24,9 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 362. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;

wymiary: –; waga: 19,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 363. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 17,1 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 364. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 1,5 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 365. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 6,4 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 366. Porcja
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny; pozostałość po wytopie ołowiu;
wymiary: –; waga: 6,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1670/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 367. Porcja
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Porcja; ołów;
C. Kształt nieregularny, ślady nacinania; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 4,6 g;
D. MT, nr inw. MT/1226/9/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 368. Nieokreślony przedmiot
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nieokreślony przedmiot; ołów;
C. Kształt nieregularny, z 3 żeberkami; półprodukt (?);
wymiary: –; waga: 10,7 g;
D. MT, nr inw. MT/1715/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 369. Nieokreślony przedmiot
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Nieokreślony przedmiot; ołów;
- **C.** Kształt stożkowaty; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga: 19,0 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1737/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 370. Nieokreślony przedmiot
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Nieokreślony przedmiot; ołów;
- **C.** Kształt nieregularny, ślady otworu; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga: 4,7 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1473/3/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 371. Nieokreślony przedmiot
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Nieokreślony przedmiot; ołów;
- **C.** Kształt owalny, częściowo płaski, częściowo miseczkowaty, ślady odcinania; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga: 62,2 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1492/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 372. Nieokreślony przedmiot
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Nieokreślony przedmiot; ołów;
- **C.** Kształt stożkowaty; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga: 16,8 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1549/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 373. Nieokreślony przedmiot
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Nieokreślony przedmiot; ołów;
- **C.** Kształt stożkowaty, ślady odcinania; półprodukt (?);
  wymiary: –; waga: 28,3 g;
- **D.** MT, nr inw. MT/1329/3/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Abbreviations / Skróty

ŚSA Śląskie Sprawozdania Archeologiczne.

Unpublished studies / Opracowania niepublikowane

Bogucki M.

2006 *Ośrodki handlowo-rzemieślnicze nad Bałtykiem we wczesnym średniowieczu*, Warszawa (Ph.D. Manuscript preserved in the archive of the Institute of Archaeology and Ethnology, Polish Academy of Sciences; see also https://www.academia.edu/11134320/O%C5%9ARODKI_HANDLOWO_RZEMIE%C5%9ALNICZE_NAD_BA%C5%81TYKIEM_WE_WCZESNYM_%C5%9AREDNIOWIECZU).

Gan P.

2023 *Wczesnośredniowieczne wagi uchylne i odważniki z ziem polskich. Studium archeologiczno-technologiczne*, Warszawa (Ph.D. Manuscript preserved in the archive of the Institute of Archaeology and Ethnology, Polish Academy of Sciences.

Zhukovsky = Žukovskij = Жуковский M.O.

2019 *Инструменты для малых взвешиваний Древней Руси (IX-XIII вв.)*, Москва (Кандидатская диссертация, Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова).

Studies / Opracowania

Adamczyk J.

2004 *Płacidła w Europie środkowej i wschodniej w średniowieczu: formy, funkcjonowanie, ewolucja*, Warszawa (Neriton/Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk).

Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (eds.)

2012 *Červen'– eine Burg zwischen Ost und West. Ausstellungskatalog = Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem. Katalog wystawy = Červen' – un castrum tra Oriente e Occidente. Catalogo della mostra = Червень – град між Сходом і Заходом. Каталог виставки*, Tomaszów Lubelski-Leipzig-Lublin-Rzeszów (Muzeum Regionalne im. dr. J. Petera/Instytut Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego/Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas [GWZO]).

Bagińska J., Chudzińska B., Dzieńkowski T., Florkiewicz I., Wołoszyn M.

2023 *Czermno 2010-2011. Research history and methods, system of presenting archaeological material in this monograph = Czermno 2010-2011. Historia i metody badań, sposób prezentacji materiału zabytkowego w niniejszej monografii,* [in:] M. Wołoszyn (ed.),

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research. Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011. Podstawy źródłowe, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/ Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 53-94.

Bartlett R.
2001 *Medieval panorama*, Los Angeles (J. Paul Getty Museum).

Bartlett R.
2002 *Panorama średniowiecza*, Warszawa (Wydawnictwo Arkady).

Bayley J.
1992 *Anglo-Scandinavian Non-Ferrous Metalworking from 16-22 Coppergate*, Archaeology of York 17, London (York Archaeological Trust/Council for British Archaeology).

Bláha R., Hejhal P., Skala J.
2013 *Raně středověké olověné artefakty z katastru Roudnice (okr. Hradec Králové)*, [in:] P. Boroń (ed.), *Argenti fossores et alii: znaczenie gospodarcze wschodnich części Górnego Śląska i zachodnich krańców Małopolski w późnej fazie wczesnego średniowiecza (X-XII wiek),* Wrocław (Wydawnictwo Chronicon), p. 289-305.

Bober M.
2006 *Znalezisko grzywny grotopodobnej (?) z Przemyśla,* Acta Archaeologica Carpathica 41, p. 171-177.

Bodnar R., Rozmus D., Szmoniewski B.
2007 *Wczesnośredniowieczne odważniki z Dąbrowy Górniczej-Łośnia – Early Medieval commercial Weights and lead weights from Dąbrowa Górnicza-Łosień*, Zeszyty Łosieńskie 2, Dąbrowa Górnicza-Kraków (Księgarnia Akademicka).

Bogucki M.
2010 *Między wagą a mieczem. Kupcy wikińscy w świetle źródeł pisanych i archeologicznych*, Pruthenia. Pismo poświęcone Prusom i ludom bałtyjskim 5, p. 17-66.

Boroń P., Foltyn E.M.
2011 *Na północ od Państwa Wielkomorawskiego z problematyki badań Górnego Śląska i zachodnich krańców Małopolski w dobie karolińskiej*, Zborník Slovenského Národného Múzea, Archeológia Supplementum 4, p. 5-37.

Bourke C.
2010 *Antiquities from the River Blackwater IV, early medieval non-ferrous metalwork*, Ulster Journal of Archaeology 69, p. 24-133.

Brøgger A.W.
1921 *Ertog og Øre: den gamle norske Vegt,* Videnskapsselskapets Skrifter, II. Hist.-filos. Klasse 3, Christiania (Jacob Dybwards Forlag).

Bykowski K.
1982 *Sprawozdanie z badań grodziska wczesnośredniowiecznego w Rzymówce gmina Złotoryja, województwo legnickie*, ŚSA 23, p. 64-70.

Chomentowska B., Michalski J., Twarowska E.
1985 *Najstarsze dzieje Połańca i jego okolic*, Staszów (Przedsiębiorstwa Państwowego Elektrownia Połaniec).

Chudziak W.
2014 *Balances and weights*, [in:] W. Chudziak, R. Kaźmierczak (eds.), *The Island in Żółte on Lake Zarańskie. Early Medieval Gateway into West Pomerania*, Toruń (Institute of Archaeology, Nicolaus Copernicus University), p. 273-277.

Chernov = Černov = Чернов С.З.
2023 *Могутовский сфрагистический комплекс XII века и предыстория Москвы*, Москва-Вологда (Древности Севера).

Černov see Chernov

Dąbrowska E.

1969 *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na wczesnośredniowiecznym grodzisku w Szczaworyżu, pow. Busko, w latach 1965-1966 (rejon: gród właściwy*), Sprawozdania Archeologiczne 20, p. 277-286.

Dobrowolski R., Rodzik J., Mroczek P., Zagórski P., Bałaga K., Wołoszyn M., Dzieńkowski T., Hajdas I., Fedorowicz S.

2018 *Environmental conditions of settlement in the vicinity of the medieval capital of Cherven Towns (Czermno site, Hrubieszów Basin, Eastern Poland)*, Quaternary International 493, p. 258-273.

Doyen Ch.

2022 *Ancient and Byzantine Weights*, [in:] M. Alram, J. Bodzek, A. Bursche (eds.), *Survey of numismatic research 2014-2020*, Warsaw-Krakow-Winterthur (The International Numismatic Council/Münzkabinett und Antikensammlung der Stadt Winterthur), vol. I, p. 65-96.

Eniosova = Ениосова Н.В.

2007 *Золото викингов на территории Древней Руси*, [in:] Е.Н. Носов, А.Е. Мусин (eds.), *У истоков русской государственности: историко-археологический сборник: Материалы международной научной конференции (4-7 октября 2005 г., Великий Новгород)*, Санкт-Петербург (Дмитрий Буланин), p. 307-315.

Fedyk R., Kotowicz P.N.

2006 *Zamczysko. Średniowieczne grodzisko w Sanoku-Białej Górze,* Sanok (Muzeum Historyczne w Sanoku), part I*, Zabytki metalowe i kamienne.*

Fehner, Nedošivina see Fekhner, Nedoshivina

Fekhner, Nedoshivina = Fehner, Nedošivina = Фехнер М.В., Недошивина Н.Г.

1987 *Этнокультурная характеристика Тимеревского могильника по материалам погребального инвентаря,* Советская археология 1987: 2, p. 70-89.

Florek M.

2018 *Znaleziska wczesnośredniowiecznych odważników z okolic Opatowa, woj. świętokrzyskie,* [in:] T. Nowakiewicz, M. Trzeciecki, D. Błaszczyk (eds.), *Animos labor nutrit: studia ofiarowane Profesorowi Andrzejowi Buko w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), p. 303-309.

Florek M.

2019 *Odważnik, głowica buławy, ciężarek kiścienia czy jeszcze coś innego? Przyczynek do badań nad funkcją niektórych zabytków wczesnośredniowiecznych*, Acta Militaria Mediaevalia 15, p. 101-107.

Fuglewicz B.

2013 *Początki Radomia: wczesnośredniowieczny zespół osadniczy nad rzeką Mleczną,* Radom (Zespół Naukowy do Badań Dziejów Radomia).

Gan P.

2012 *Zabytki kupieckie ze zbiorów Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy: próba interpretacji analiz składu chemicznego*, Studia Lednickie 12, p. 199-213.

Gardawski A.

1970 *Chodlik,* Polskie Towarzystwo Archeologiczne, Biblioteka Archeologiczna 21, Wrocław-Warszawa-Kraków (Zakład Narodowy im. Ossolińskich), part I, *Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy.*

Ginalski J., Glinianowicz M., Kotowicz P.N.

2013 *Elementy „południowe" w kulturze materialnej mieszkańców Kotliny Sanockiej w IX-X w.,* [in:] J. Gancarski (ed.), *Transkarpackie kontakty kulturowe w okresie lateńskim, rzymskim i wczesnym średniowieczu*, Krosno (Muzeum Podkarpackie w Krośnie), p. 381-432.

Ginalski J., Kotowicz P.N.
2004 *Elementy uzbrojenia i oporządzenia jeździeckiego z grodziska wczesnośredniowiecznego „Horodyszcze" w Trepczy, pow. Sanok, stan. 2*, Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego 25, p. 187-258.

Heen-Pettersen A.M.
2021 *Evidence of Viking trade and 'Danelaw' connections? Inset lead weights from Norway and the western Viking World*, Internet Archaeology 56 (https://doi.org/10.11141/ia.56.10).

Hensel W., Broniewska A.
1961 *Starodawna Kruszwica: od czasów najdawniejszych do roku 1271*, Wrocław (Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk).

Hoczyk-Siwkowa S.
2000 *Małopolska północno-wschodnia około roku 1000*, [in:] M. Młynarska-Kaletynowa, E. Malachowicz (eds.), *Śląsk około roku 1000. Materiały z sesji naukowej we Wrocławiu w dniach 14-15 maja 1999 roku*, Wrocław (Polska Akademia Nauk. Oddział we Wrocławiu), p. 227-245.

Holden see Kholden

Jagodziński M.F.
2010 *Truso: między Weonodlandem a Witlandem*, Elbląg (Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu).

Janowski A.
2015 *Groby komorowe w Europie Środkowo-Wschodniej. Problemy wybrane*, Szczecin (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk).

Janowski A.
2019 *Waga i odważniki*, [in:] S. Wadyl (ed.), *Ciepłe. Elitarna nekropola wczesnośredniowieczna na Pomorzu Wschodnim*, Gdańsk (Muzeum Archeologiczne w Gdańsku), p. 167-180.

Javorský F.
1997 *Výskum na akropole hradiska I pri Smižanoch*, Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1995, p. 101-102.

Jaworski K.
1993 *Grodzisko z IX-X w. w Gilowie koło Niemczy – badania 1991 r.,* ŚSA 34, p. 213-225.

Jaworski K.
1998 *Konstrukcje obronne wczesnośredniowiecznego grodziska w Gilowie w świetle najnowszych badań,* ŚSA 40, p. 463-474.

Jaworski K., Paternoga M.
2002 *Grodzisko z przełomu IX i X wieku w Gilowie koło Niemczy. Badania w 2001 roku*, ŚSA 44, p. 279-290.

Kara M.
2013 *Grób z wagą szalkową z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Bodzi pod Włocławkiem*, Archeologia Polski 58, p. 143-162.

Kara M.
2015 *Merchants' Implements (the Folding Balance),* [in:] A. Buko (ed.), *A Late Viking-Age Elite Cemetery in Central Poland,* East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450, 27, Leiden (Brill), p. 166-176.

Kara M.
2017 *Przybory kupieckie*, [in:] A. Buko (ed.), *Bodzia. Elitarny cmentarz z początków państwa polskiego*, Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), p. 107-113.

Karger = Каргер М.К
1958 *Древний Киев: очерки по истории материальной культуры древнерусского города*, Москва-Ленинград (Издательство Академии Наук СССР), vol. I.

Kershaw J., Merkel S.
2023 *International Trade in Outland Resources: the Mining and Export of Lead in Early Medieval England in Light of New Isotope Data From York*, Mediaeval Archaeology 67: 2, p. 249-282.

Kholden = Holden = Холден Л.И.
2009 *Кистени или весовые гири: переоценка функционального назначения известной категории находок*, [in:] А.Е. Мусин (ed.), *Хорошие дни: памяти Александра Степановича Хорошева*, Великий Новгород-Санкт Петербург-Москва (ЛеопАрт), p. 576-588.

Kiesler A.
2017 *Die Eisenschüsseln vom schlesischen Typ im westslawischen Raum – ein Überblick*, [in:] F. Biermann, Th. Kersting, A. Klammt (eds.), *Religion und Gesellschaft im nördlichen westslawischen Raum: Beiträge der Sektion zur Slawischen Frühgeschichte der 22. Jahrestagung des Mittel- und Ostdeutschen Verbandes für Altertumsforschung in Chemnitz, 29.-31. März 2016,* Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas 82, Langenweißbach (Beier & Beran), p. 311-348.

Kilger Ch.
2007 *Wholeness and Holiness: Counting,Weighing and Valuing Silver in the Early Viking Period*, [in:] D. Skre (ed.) *Means of Exchange. Dealing with Silver in the Viking Age*, Kaupang Excavation Project Publication Series 2. Norske Oldfunn 23, Aarhus (Aarhus University Press), p. 253-325.

Kotowicz P.
2002 *Żelazne grzywny grotopodobne z grodziska wczesnośredniowiecznego „Horodna" w Trepczy, pow. Sanok*, Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego 23, p. 221-226.

Kotowicz P.
2023 *Zagadkowa osada z przełomu I i II tysiąclecia w Sanoku (Białej Górze), stanowisko 94. Wstępna prezentacja odkryć z lat 2018 i 2020*, [in:] J. Gancarski (ed.), *Wczesne średniowiecze w Karpatach*, Krosno (Muzeum Podkarpackie w Krośnie), p. 211-244.

Kotowicz P.
2023 *Arms and Armour = Militaria,* [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research. Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011. Podstawy źródłowe,* U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 203-422.

Kowalczyk A.
2011 *Gród kasztelański na Ostrowie Radzimskim,* Kronika powiatu poznańskiego 2 (2011), p. 93-102.

Kuśnierz J.
2005 *Militaria z Czermna nad Huczwą. Próba rekonstrukcji sposobu ataku Tatarów na gród (w 1240 r.) na podstawie dotychczasowych badań archeologicznych*, Acta Militaria Mediaevalia 1, p. 115-132

Krzyszowski A., Suchodolski S.
2018 *Monety i przybory kupieckie z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w miejscowości Sowinki (powiat poznański)*, Wiadomości Numizmatyczne 62 (205-206), p. 145-170.

Kyhlberg O.
1986 *Die Gewichte in den Gräbern von Birka – Metrologie und Wirtschaft*, [in:] G. Arwidson (ed.), *Birka II: 2. Systematische Analysen der Gräberfunde*, Stockholm (Almqvist and Wiksell for the Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien), p. 147-162.

Lisowska E.
2016 *Śladami Trzebowian – nowe odkrycia z okresu wczesnego średniowiecza w Nowym Kościele na Pogórzu Kaczawskim*, ŚSA 58, p. 101-132.

Liwoch R.
2017 *Średniowieczna waga z jaskimi Mamutowej w Wierzchowiu*, Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera 27, p. 189-192.

Macháček J., Měchura R.
2013 *Raně středověké olovo z jižní Moravy a hutnické centrum na Slezsko-krakovské vysočině*, [in:] P. Boroń (ed.), *Argenti fossores et alii. Znaczenie gospodarcze wschodnich części Górnego Śląska i zachodnich krańców Małopolski w późnej fazie wczesnego średniowiecza (X-XII wiek)*, Wrocław (Wydawnictwo Chronicon), p. 275-287.

Maleszka M.
1998 *Zespół odważników ze stanowiska wczesnośredniowiecznego we Wrześnicy, gm. Sławno, woj. Słupskie*, Acta Archaeologica Pomoranica 1: 1, p. 177-179.

Marczak E.
2013 *Płacidła grotopodobne*, [in:] J. Kalaga (ed.), *Sutiejsk. Gród pogranicza polsko-ruskiego z X-XIII wieku. Studium interdyscyplinarne*, Warszawa-Pękowice (Profil-Archeo), p. 52-60.

Marstrander S.
1963 *Et nytt vikingtidsfunn fra Romsdal med vesteuropeiske importsaker,* Viking 26, p. 123-156.

Mathur R., Powell W., Miśta-Jakubowska E., Duczko W., Czech-Błońska R., Błoński M., Janowski A., Żołędziowski K., Jagodziński M., Gójska A., Kamieniew J.
2024 *Isotopic metal compositions of Viking and medieval tin artifacts from Poland reveal expansive trade network*, Journal of Archaeological Science: Reports 53, Februrary 2024 (https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2023.104296).

Melnik = Mel'nik = Мельник Е.Н.
1901 *Дневник раскопок в земле Лучан*, [in:] [П.С.] Уварова, С.С. Слуцкой (eds.), *Трудыы XI Археологического съезда в Киеве 1899*, Москва (Типография Г. Лисснера и А. Гепеля), vol. I, p. 514-576.

Merkel S.W., Florkiewicz I., Jansen M., Bode M., Wołoszyn M.
2024 *Evidence for Slavic lead mining and trade: Early Rus' lead seals from Czermno and Gródek on the Polish Rus' border,* Journal of Archaeological Science: Reports 56 104539 (https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2024.104539).

Mianowska I.
2001 *Frühmittelalterliche Siedlung von Ulucz, Kr. Brzozów*, [in:] M. Parczewski (ed.), *Quellen zur slawischen Besiedlung im Karpatengebiet*, Kraków (Polnische Akademie der Wissenschaften und Künste), p. 61-115.

Miazga B., Duma P., Cembrzyński P., Matyszczak M., Piekalski J.
2022 *Analytical studies on medieval lead ingots from Wrocław and Kraków (Poland): a step towards understanding bulk trade of lead from Kraków and Silesia Upland Pb–Zn deposits*, Heritage Science 10: 184 (https://doi.org/10.1186/s40494-022-00819-x).

Miechowicz Ł.
2018 *Wczesnośredniowieczne grody w Kotlinie Chodelskiej*, [in:] E. Banasiewicz-Szykuła (ed.), *Grody z okresu plemiennego na Lubelszczyźnie*, Lublin (Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków), p. 25-70.

Miechowicz Ł.
2021 *Średniowieczne i nowożytne zabytki metalowe z badań cemnatzyska kurhanowego w Lipsku-Polesiu*, [in:] W. Borkowski, W. Brzeziński (eds.), *Unikatowe wczesnośredniowieczne cmentarzysko kurhanowe w Lipsku-Polesiu,* Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne 12, Warszawa (Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), p. 197-208.

Miśta-Jakubowska E., Czech-Błońska R., Duczko W., Gójska A., Żabiński G., Ciepielewski P., Diduszko R., Kosińska A., Brojanowska A.
2022 *Research on chemical soldering in early medieval jewellery: The case of lunula-type Viking age ornaments*, Archaeometry 64: 3, p. 698-713.

Moździoch S.
2002 *Castrum munitissimum Bytom. Lokalny ośrodek władzy w państwie wczesnopiastowskim*, Warszawa (Wydawnictwo DiG).

Nakielski W.
2022 *Wczesnośredniowieczne znaleziska numizmatyczne z Trójcy-Zawichostu. Nota wstępna*, Warszawski Pamiętnik Numizmatyczny 10, p. 37-72.

Pankiewicz A.
2022 *Między centrum, zapleczem a szlakiem handlowym. Wymiana i obieg pieniężny w tzw. ośrodkach centralnych we wczesnym średniowieczu na przykładzie Wrocławia*, Archeologia Polski 57, p. 159-198.

Papaggelos I.A.
2002 *Lead ingot*, [in:] D. Papanikola-Bakirtzi (ed.), *Everyday Life in Byzantium (Byzantine hours - works and days in Byzantium)*, Athens (Hellenic Ministry of Culture), p. 101 (Find No. 88).

Pedersen U.
2007 *Weights and balances*, [in:] D. Skre (ed.) *Means of Exchange. Dealing with Silver in the Viking Age*, Kaupang Excavation Project Publication Series 2. Norske Oldfunn 23, Aarhus (Aarhus University Press), p. 119-195.

Poleski J.
1998 *Wczesnośredniowieczna waga i odważniki z Kotliny Sądeckiej*, [in:] H. Kóčka-Krenz, W. Łosiński (eds.), *Kraje słowiańskie w wiekach średnich. Profanum i sacrum*, Poznań (Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk), p. 288-291.

Poleski J.
2004 *Wczesnośredniowieczne grody w dorzeczu Dunajca*, Kraków (Księgarnia Akademicka).

Poleski J.
2009 *Results of excavations conducted on the stronghold at Damice, commune Iwanowice, district Kraków, in the years 2004-2006*, Recherches Archéologiques S.N. 1, p. 327-339.

Poleski J.
2019 *Wczesnośredniowieczne grodziska w Polsce,* Wrocław (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie), vol. III, *Powiat nowosądecki, województwo małopolskie.*

Popek M., Mosakowski S., Baranowski K., Ostrowski M., Lewek K.
2022 *Wczesnośredniowieczne rybołówstwo mieszkańców Ostrowa Lednickiego na podstawie materiałów z badań podwodnych*, Studia Lednickie 21, p. 31-56.

Rahmstorf L., Stratford E. (eds.)
2019 *Weights and Marketplaces from the Bronze Age to the Early Modern Period. Proceedings of Two Workshops Funded by the European Research Council (ERC),* Weight & Value 1, Göttingen (Wachholtz Verlag), vol. I-II.

Rozmus D.
2014 *Wczesnośredniowieczne zagłębie hutnictwa srebra i ołowiu na obszarach obecnego pogranicza Śląska i Małopolski (druga połowa XI-XII/XIII wiek)*, Kraków (Księgarnia Akademicka).

Rozmus D.
2016 *Nowe znaleziska wczesnośredniowiecznych ciężarków ołowianych*, Materiały Archeologiczne 41, p. 263-267.

Rozmus D., Szmoniewski B.
2007 *Badania archeologiczne na wczesnośredniowiecznej osadzie produkcyjnej w Dąbrowie Górniczej-Łośniu (stanowisko 8), województwo śląskie*, Badania Archeologiczne na Górnym Śląsku i Ziemiach Pogranicznych 2005/2006, p. 133-140.

Rulewicz M.
1994 *Rybołówstwo Gdańska na tle ośrodków miejskich Pomorza od IX do XIII wieku,* Prace Komisji Archeologicznej, Wydział Nauk Społecznych i Humanistycznych 11 / Gdańsk wczesnośredniowieczny 10, Wrocław (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Rzeźnik P.
2006 *Problem tezauryzacji mis żelaznych typu śląskiego w świetle studiów źródłoznawczych tzw. skarbów jednorodnych,* Fontes Archaeologici Posnaniensis 42, p. 175-226.

Schneeweiß J.
2020 *Zwischen den Welten. Archäologie einer europäischen Grenzregion zwischen Sachsen, Slawen, Franken und Dänen*, Göttinger Schriften zur Vor- und Frühgeschichte 36, Kiel-Hamburg (Wachholtz Verlag).

Steuer H.
1997 *Waagen und Gewichte aus dem mittelalterlichen Schleswig. Funde des 11. bis 13. Jahrhunderts aus Europa als Quellen zur Handels- und Währungsgeschichte*, Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters, Beiheft 10, Bonn (Rheinland-Verlag in Kommission bei Rudolf Habelt).

Steuer H.
2012 *Waagen und Gewichte in Janów = Wagi i odważniki wagowe z Janowa*, [in:] S. Brather, M.F. Jagodziński (eds.), *Der wikingerzeitliche Seehandelsplatz von Janów (Truso). Geophysikalische, archäopedologische und archäologische Untersuchungen 2004-2008 (mit Beiträgen von Mateusz Bogucki, Susanne Brather-Walter, Norbert Buthmann, Peter Kühn, Heiko Steuer und Benno Zickgraf),* Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters Beiheft 24, Bonn (Rheinland-Verlag in Kommission bei Rudolf Habelt), p. 185-280.

Szulta W.
2000 *Narzędzia rolnicze i gospodarskie*, [in:] Z. Kurnatowska (ed.), *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, Biblioteka Studiow Lednickich 5*,* Lednica-Toruń (Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy/Instytut Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu), vol. I, *Mosty traktu gnieźnieńskiego*, p. 105-137.

Sktykhau = Štyhau = Штыхаў Г.В.
2008 *Курганны могільнік Ізбішча-Дзвінаса*, Матэрыялы па археалогіі Беларусі 16, Мінск (Институт истории Национальной академии наук Беларуси).

Štyhau see Sktykhau

Tabaka A.
2005 *Domniemane miejsce targowe na Ostrowie Lednickim*, Studia Lednickie 8, p. 131-144.

Totev K.
2011 *Thessalonican Eulogia found in Bulgaria (lead ampules, enkolpia and icons from the 12th-15th centuries)*, Veliko Trnovo (Faber).

Trzeciecki M., Auch M., Stańczuk K.
2020 *Grodzisko Piotrówka w Radomiu w świetle badań archeologicznych 2010-2013,* Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Fundacja Przyjaciół Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), part I, *Stratygrafia i chronologia*.

Turek R.
1942 *Ein Hortfund der älteren Burgwallzeit aus Böhmen*, Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit 18, p. 263-268.

Wachowska B., Wachowski K.
1971 *Uwagi o chronologii i typologii wczesnośredniowiecznych wag składanych z terenu Śląska*, Silesia Antiqua 13, p. 215-222.

Wachowski K.
1974 *Wagi i odważniki na Śląsku wczesnośredniowiecznym na tle porównawczym*, Przegląd Archeologiczny 22, p. 173-207.

Wachowski K.
2006 *Systemy odważników w Polsce średniowiecznej*, [in:] M. Dworaczyk, A.B. Kowalska, S. Moździoch, M. Rębkowski (eds.), *Świat Słowian wczesnego średniowiecza*, Szczecin-Wrocław (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), p. 359-364.

Wajda S., Merkel S. M., Florkiewicz I., Jansen M., Marciniak-Maliszewska B., Wagner B., Wołoszyn M.
2024 *Early mediaeval lead glass bangles from Czermno, Poland: Results of elemental and lead isotopes analyses,* Archaeometry 66: 2, p. 306-325.

Wołoszyn M., Florkiewicz I., Dzieńkowski T., Sadowski S., Nosek E.M., Stępiński J.
2016 *Cherven before Cherven Towns. Some remarks on the history of the Cherven Towns area (eastern Pland) till the end of 10th century*, [in:] Á. Bollók, G. Csiky, T. Vida (eds.), *Zwischen Byzanz und der Steppe. Archäologische und historische Studien: Festschrift für Csanád Bálint = Between Byzantium and the Steppe: Archaeological and Historical Studies in Honour of Csanád Bálint on the Occasion of His 70th Birthday*, Budapest (Institute of Archaeology, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences), p. 691-718.

Wrzesińska A., Wrzesiński J.
2006 *Odważniki z wczesnośredniowiecznego stanowiska w Dziekanowicach*, [in:] M. Dworaczyk, A.B. Kowalska, S. Moździoch, M. Rębkowski (eds.), *Świat Słowian wczesnego średniowiecza*, Szczecin-Wrocław (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), p. 341-358.

Zamelska-Monczak K.
2019 *Znaleziska wczesnośredniowiecznych akcesoriów kupieckich z Santoka na tle porównawczym*, Slavia Antiqua 60, p. 277-302.

Zotsenko, Braichevska = Zocenko, Brajčevs'ka = Зоценко В.М, Брайчевська О.А.
1993 *Ремісничий осередок XI-XII ст. на київському Подолі*, [in:] *Стародавній Київ, Археологічні дослідження 1984-1989: збірник наукових праць* (Наукова думка) Київ, p. 43-103.

Zhukovsky = Žukovskij = Жуковский М.О.
2017 *Раннесредневековые наборы весовых гирек восточной Европы*, [in:] А.С. Щавелев (ed.), *Древнейшие государства Восточной Европы* 2015 (*Экономические системы Евразии в раннее Средневековье*), Москва (Университет Дмитрия Пожарского), p. 144-246.

Zhukovsky = Žukovskij = Жуковский М.О.
2018a *Инструменты для взвешивания в контексте погребального инвентаря курганов Гнездова: некоторые аспекты интерпретации*, Известия Смоленского Государственного университета 3 (43), p. 310-323.

Zhukovsky = Žukovskij = Жуковский М.О.
2018b *Средневековые весовые гирьки с подражаниями арабским надписям*, Поволжская Археология 4: 26, p. 117-136.

Zhukovsky = Žukovskij = Жуковский М.О.
2018c *Инструменты для взвешивания с граффити из раскопок Новгорода*, Археологические вести 24, p. 198-206.

Zhukovsky = Žukovskij = Жуковский М.О.
2018d *Весы для малых взвешива ний из Гнёздова*, Вестник Московского университета. Серия 8. История 4, p. 113-129.

Zhukovsky = Žukovskij = Жуковский М.О.
2022 *Инструменты и практика малых взвешиваний в Древней Руси (IX-XIII века)*, Москва (Наука).

Žukovskij see Zhukovsky

Address of the Author / Adres Autorki

MA Iwona Forkiewicz
Institute of Archeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
e-mail: iwonaflorkiewicz@gmail.com

mgr Iwona Florkiewicz
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
e-mail: iwonaflorkiewicz@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 677-748

Marina Sergeeva

BONE AND ANTLER ARTEFACTS

INTRODUCTION

The assemblage of bone and antler artefacts stands out among the finds yielded by the sites excavated in Czermno[1]. It includes finished products as well as bone and antler fragments with traces of working (semi-finished products and post-production debris)[2]. Below is a short overview of the excavated archaeological materials.

The author decided to include not only the (few) finds from the excavations completed in 2010-2011, but also those uncovered earlier (starting from the excavations in 1940) and during the digs in 2013-2017. Apart from analysing the archaeological materials, it was important to include the recently published data on past research in Czermno, in particular Alicja Rusin-Kaczmarek's MA thesis, which discussed not only the results of examinations of one of the pits on Czermno site 1, but also analyses of bone and antler artefacts from the entire settlement complex (*cf*. Rusin-Kaczmarek 2016). The catalogues prepared by Iwona Florkiewicz (2016) were key in identifying specific finds[3]. The majority of the materials available during the maintenance work

[1] This chapter was written during my visit to the Leibniz Institute for the History and Culture of Eastern Europe (GWZO), where I found myself following Russia's invasion of Ukraine in February 2022. My stay in Leipzig has been funded by the GWZO Leipzig, and from May to December 2023 – by the Free State of Saxony (within the framework of the project *Historische Datensammlungen für nachhaltige Entwicklung: Die Umwelt- und Seuchengeschichte des osteuropäischen Kontaktraums [inklusive Ukraine] seit dem hohen Mittelalter)*.

[2] The article focuses on analysing the finds involving bone working, not on animal bones as such. The most interesting finds in the latter category include object No. 3 from Czermno site 3 (excavations in 2013), where several bones of a red deer (*Cervus elaphus*), as well as a horse (*Equus caballus*), a pig (*Sus domesticus*) and a bull (*Bos taurus*) were unearthed; *cf*. Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki (2013, 235f., Fig. 9; archaeozoological identification: Danuta Makowicz-Poliszot).

[3] My article passes over several finds mentioned in Iwona Florkiewicz's catalogue; to verify the information on these artefacts I would have to analyse them personally, which was not possible in 2023. I would like to emphasise that the objects in question are of little value and not including them does not change our knowledge about the bone and antler work done by the medieval inhabitants of Czermno. This is a list of the finds that have not been included: 1) Czermno, site 1, 1977, Florkiewicz 2016b, Find No. 259 (fragment of a bone plate), Stanisław Staszic Regional Museum in Hrubieszów, museum inventory No. 140/H; 2) Czermno, site 1, 1977, Florkiewicz 2016b, Find No. 264, Fig. 42: 2 (fragment of a bone coupling), MZZ, field inventory No. 92/77; 3) Czermno, site 1, 1977, Florkiewicz 2016b, Find No. 388 (bone find with traces of working), MZZ, field inventory No. 121/77; 4) Czermno, site 1, 1977, Florkiewicz 2016b, Find No. 415 (worked bone with 2 holes drilled in the middle – a whistle [?]), MZZ, field inventory No. 309/77; 5) Czermno, site 1, 1978, Florkiewicz 2016b, Find No. 484 (polished bone fragment), MZZ, field inventory No. 361/78; 6) Czermno, site 1, 1978, Florkiewicz2016b, Find No. 600 (fragment of a worked bone – semi-finished skate?), MZZ, field inventory No. 199/78; 7) Czermno, site 1, 1978, Florkiewicz 2016b, Find No. 634 (glossy fragment of an animal bone with traces of working), MZZ, field inventory No. 404/78; 8) Czermno, site 1, 1978, Florkiewicz 2016b, Find No. 635 (fragment of a smoothed animal bone with traces of working), MZZ, field inventory No. 405/78; 9) Czermno, site 1, 1978, Florkiewicz 2016b, Find No. 636 (smoothed fragment of an animal bone with traces of working), MZZ, field inventory No. 406/78; 10) Czermno, site 1, 1978, Florkiewicz 2016b, Find No. 724 (fragment of a very smooth bone find), MZZ, field inventory No. 333/78; 11) Czermno, site 1, 1979, Florkiewicz 2016b, Find No. 782 (small fragment of a burnt, polished bone), MZZ, field inventory No. 728/79; 12) Czermno, site 1, 1979, Florkiewicz 2016b, Find No. 784 (smooth bone find with traces of incising), MZZ, field inventory No. 730/79; 13. Czermno, site 2, 1979, Florkiewicz 2016b, Find No. 939 (bone fragment with a glossy surface), MZZ, field inventory No. 848/79; 14) Czermno, site 1, 1952, Florkiewicz 2016a, Find No. 82 (bone needle) MZZ, field inventory No. 411/52 (the find is missing from the MZZ); 15) Czermno, site 1, 1952, Florkiewicz 2016a, Find No. 92 (bones and an antler) MZZ, field inventory No. 153/52; 16) Czermno, site 1, 1952, Florkiewicz 2016a, Find No. 142 (fragment of a polished bone find, an axe pendant?) MZZ, field inventory No. 234/52.

carried out in 2013-2016 (see Wołoszyn 2016) was identified by an archaeozoologist, Danuta Makowicz-Poliszot (*cf.* Makowicz-Poliszot 2016).

Ultimately, the catalogue includes 96 finds, of which only 14 are from the surveys conducted in 2010-2011 (see remarks in the Afterword, footnote No. 5).

ANALYSIS OF ARCHAEOLOGICAL MATERIALS

Weaponry

This category includes finds such as a flail, a bow overlay, arrowheads, and a fragment of a bone overlay, probably from a saddle or a quiver[4].

Flail

The antler flail (Find No. 1) is an egg-shaped specimen with flattened sides (Fig. XIV: 1; Gurba, Czerepiński 1968; Kotowicz 2006, 55f., Fig. 2: 1). It measures 6 x 5.5 x 3.5 cm. It has unique decoration; on both sides, the contours of two figures are incised into the surface – a man (duke [?]) in a cap and a cloak on one side and the Sirin/Alkonost on the other. These images are relatively common in medieval art, including Early Rus', but it is unique to find them on a flail, since objects from this category were usually decorated with abstract symbols – graffiti or tamgas, including dynastic emblems. The sides of the flail are decorated with a plaited pattern. The artefact is dated to between the 12th and the first half of the 13th c. (Kotowicz 2006, 56).

Flails from the 11th-12th c. are usually egg-shaped or slightly elongated. However, the object described here is flattened, which may indicate imitation of a metal product.

Metal and antler flails were a typical weapon among Eastern European peoples, especially those inhabiting the forest-steppe or the steppe zone. They were also very common in Rus', while they were not popular in western Europe. In Poland, they have been unearthed primarily on sites situated in eastern Poland, including Czermno, while in western Poland they have only been found in Opole and on Ostrów Lednicki (Kotowicz 2006, Fig. 1).

Bow overlays

The analysed specimen (Find No. 2) is a central front bow overlay (Fig. XIV: 2; Pomarański 2016, Fig.18: B: 1). It is a relatively popular type; quite large numbers of similar objects have been found on Early Rus' sites. A semi-finished overlay was uncovered among the materials found in a bone-working workshop in 58 Jarosławska St. in Kyiv, Podolia, (Sergeeva, Taranenko 2015, 330, Fig. 10: 5). This kind of overlay also appears in the inventories of Eurasian nomads (*e.g.*, Gorbunov, Tishkin 2016, Fig. 5: 5).

A fragment of a flat bone plate (Find No. 6), probably from an overlay, found on the hillfort rampart in 2015 (Fig. XIV: 5). It was broken off on all sides and its original form has not been reconstructed. The measurements of the surviving fragment are: 10.5x6.8 cm, thickness 0.2-0.3 cm.

The outer surface of the object is carefully worked and decorated, while the inside has retained the texture of bone. The plaited ornament consists of a chain of concentric circles, 0.7 and 1.1 cm in diameter. 2.4 cm from the decoration, on a protruding fragment, two partially preserved similar circles are visible – traces of another chain. A plaited pattern made of circles was quite common. It consists of a row of circles interlaced with a tape, formed by semi-circles. It can usually be found on handles and decorative bone and antler plates, mainly on quiver overlays. Such decorative compositions were made using a special tool with a bident or trident, known from various archaeological sites in Central and Eastern Europe (Hrubý 1957, Fig. 26: 3; Lysenko 1997, Fig. 23: 1; Sedova 1997, Fig. 63: 3) and as far as the Kama Basin (Lenz 2002, Fig. 65: 7).

The fragmentary nature of the find precludes us from a precise interpretation, but its size suggests that it was probably an overlay from a saddle or a quiver.

Arrowheads

Among the arrowheads found in Czermno, specimens made from bone rather than metal are of particular note; they include the socketed type (Rusin-Kaczmarek 2016, 466, Fig. 10: 6) and the tanged type (Pomarańska 2016, 339, Fig. 43B: 6).

[4] Many valuable findings on weapons from Czermno are discussed by Piotr Kotowicz in this monograph (2023).

Socketed arrowheads (such as Find No. 3 from Czermno) are a common type of cone-shaped arrowheads – projectile-point type according to Alexander Medvedev (Medvedev 1966, 87) or conical type according to the terminology of other authors (Ruttkay 1976, 328; Rudenko 2005, 69). This was a common form in Eastern and partly in Southern Europe. They were very popular in Sarkel/Biała Wieża and in Volga Bulgaria. It cannot be ruled out that the Early Rus' arrowheads originated there (Sergeeva 2008a, 68f.; 2008b, 113). In Rus', conical arrowheads are primarily known from cultural layers dated to between the 12th and the first half of the 13th c.

The tanged arrowhead (Find No. 4) has a tang and a rhomboid blade in plan view and it is roughly oval in cross-section (Fig. XIV: 3). The shape of this type of arrowhead was not standardised. Unlike the above-mentioned socketed and conical arrowheads, and arrowheads with a flat attachment (or with an attachment for a split shaft), which are represented by relatively large series in Eastern Europe (Rus', Volga Bulgaria), the tanged type is not a homogenous group and few examples of such arrowheads are known. Their shape resembles iron arrowheads.

Some researchers believe that bone arrowheads were used only for hunting (Goncharov 1950, 94; Dovzhenok, Goncharov, Yura 1966, 71), but this cannot be conclusively determined. Quivers containing arrows with iron and bone arrowheads are known from various cultures of the Early Iron Age (Dubovskaya 1985, Fig. 2; Ivanon 1984, 22f.) and from medieval Eurasian nomads (Aseev *et al.* 1985, 28; Ovchinnikova 1990, 75). Such a specimen was found in Rus' in the settlement of Raykovskoye (Gončarov 1950, 43, 94). Burials of warriors killed with such arrows, dated to the 4th-5th c. (Khudyakov 1986, 41f.; Korobeinikov, Mityukov 2007, 16f.) and to the 8th-9thc. (Kyzlasov 1969, 7, Table 2: 18) are known from Eurasia. Burials of people killed with bone arrowheads were unearthed in the Kokel (Tuva) cemetery (Sadykov 2018, 85). Chinese sources mention that bone arrowheads were common among the Mongolians (Khrapachevsky 2009, 61f.). Therefore, it would be more accurate to say that arrows with bone arrowheads had a multifunctional use, apart from certain specific forms used for hunting. The form of the arrowheads from Czermno does not rule out a military use.

Details of horse harness

Items of armour also include details of horse harness made of antler (Finds Nos. 7-8; Fig. XIV: 5-6), which have analogies both in medieval Europe and among nomadic antiquities (Wołoszyn *et al.* 2014, 240f., Fig. 11: 1-2). Their widespread distribution among nomads (*e.g.*, Ovchinnikova 1990, 127, Fig. 51) indicates the probable origin of such bone elements of horse equipment.

Household objects

The majority of the bone and antler artefacts in the assemblage can be identified as household objects or, more broadly, objects related to household activities. They include a T-shaped container, combs and a few other artefacts, which will be discussed below.

T-shaped container

The artefact in question (Find No. 9) was made from antler using a technique typical of this kind of products (Fig. XIV: 7; Florkiewicz, Wołoszyn 2018). The outer surface is worked and undecorated. This type of object had a wide spatial and chronological distribution (see Diachenko 2022, an overview of the latest finds). Including all known examples, we can conclude that T-shaped containers were in use between the 7th and the 13thc. However, they were popular with various cultures at different times – from the 10th c. among the Slavic peoples, and from the 12th c. in Rus'.

Out of the various opinions on the function of these artefacts (the most complete analysis is presented by Diachenko 2022, 76-78), the most substantiated one is to interpret them as containers designed for various intended uses, such as holding salt (Horedt 1978, 66, Fig. 5: 3; Tesch 2007), as reliquaries (Flerova 2001, 106; Flerova, Flerov 2001; Koloda 2012; Grib 2014) or as containers of unknown use, which is also the case of the specimen from Czermno (Florkiewicz, Wołoszyn 2018).

Closed antler containers

The long and deep containers made from deer antler are of particular interest. One of them (Find No. 10; *cf.* Rusin-Kaczmarek 2016, 436, Fig. 13: 2) has a carefully crafted inside. In the upper part, pairs of small openings for strapping were drilled diagonally (Fig. XIV: 8). Near the ends, the container is decorated with

a row of Xs, and the space between the ornaments – with slanted lines. The ornament was clearly made using the blade of a cutting tool.

The other artefact (Find No. 11) is undecorated (Fig. XIV: 9). The openings were certainly punched through using the blade of a knife (they are irregular). Faint traces of using a file are visible on the surface.

The shape of the antler containers from Czermno is typical of this category of artefacts. They were relatively common; they are known from Poland (Kuczkowski 2010) and Rus' (Sergeeva 2012) in particular. Antler containers are usually carefully worked and frequently decorated. The ornamentation is usually individualised, although specimens with similar decoration can occasionally be found.

Usually, all containers of this type are classified as needle cases, which is not always justified. Their more diverse use is confirmed in particular by a recent discovery in a settlement near Sofiivska Borschahivka near Kyiv, where a metal analogy of an antler container was found. It held a metal rod – a stylus (Gotun, Kazimír, Shakhrai 2015, 111-113). Based on analyses of medieval miniatures and the context of some finds of this type on Polish sites, Andrzej Kuczkowski suggests that they were used by scribes, as a sort of "inkwell" (Kuczkowski 2010). The Early Rus' finds are, however, either primarily associated with urban properties or are stray finds from cultural layers. The interpretation of these artefacts obviously cannot be reduced to a single function. If it is empty, an artefact like this can be classified as a container for small objects or substances.

Toggles

Objects labelled as toggles have wider ends, pyramidal or in the form of another solid, and a narrower middle for fastening with a string or wire (Rusin-Kaczmarek 2016, 435, Fig. 10: 10, 13; Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn [eds.] 2019, Table II.20.2.).

This is a universal form of fastening, which appears on vast territories and in a wide chronological framework, including the contemporary times. Individual specimens differ in size (from 3 to 7-10 cm) and could have various functions (Borg 1998, 321). This is also the case of the finds from Czermno. These artefacts, which are small, could have been used for fastening clothing.

Apart from a few carefully made specimens (Find No. 13, Fig. XIV: 11), they are rather roughly made (Finds Nos. 12, 16; Fig. XIV: 10, 12), which is typical of such artefacts. Most of them can be regarded as crafted at home.

Couplings

The couplings identified in Czermno (Pomarańska 2016, 339; Fig. 43B: 4, 5; Rusin-Kaczmarek 2016, 468, Fig. 12: 3) are cylindrical hollow structures.

The surface of one of the couplings (Find No. 21) is carefully polished (Fig. XIV: 16). Its height is 1.5 cm, and the diameters of the openings are 1.4 x 1.3 cm and 1.5 x 1.35 cm. Another, decorated specimen (Find No. 17; Fig. XIV: 13), 2.2 cm high, is partially preserved. The plaited ornament with elements of grooving is similar to the decoration found on one of the double-sided combs. The ornament is not typical of mass production, so it is possible that both artefacts were made by the same craftsman. The third coupling (Find No. 20) is decorated with an outlined geometric pattern (Fig. XIV: 15).

This type of coupling is frequently found in medieval settlements throughout Europe. It was usually crafted from red deer antler. The function of this category of finds is difficult to identify. They have been interpreted as game pieces, mouthpieces, calls, spindle whorls, ornaments, chess pieces *etc*. (for an overview of the literature on this subject see Flerova 2001, 48; Cnotliwy 1958, 181). One of the most substantiated opinions is the interpretation of couplings, or at least their majority, as parts of tool (mainly knife) handles. Couplings which were part of handles were found in Staraya Ladoga (Davidan 1966, 109), on Wolin island (in the Polish part; Cnotliwy 1958, 180f., Table II: 8), and among the finds yielded by the cemetery in Tuna, Uppland (Arne 1934, Table XV: 7).

The archaeological materials from Novgorod and the Land of Novgorod, as well as the ethnographic analogies from the territories inhabited by the northern (primarily Finno-Ugric) peoples, confirm the use of cylindrical couplings as arrowheads with a blunt point for hunting fur animals (Gaidukov, Makarov 1993). In this case, they flare out towards the functional part and have a narrow canal, tapering in that direction.

The cylindrical shape and the size of the canals in the couplings from Czermno may indicate that they were used as knife or tool handles. This is supported by the fact that some of them have a very carefully worked outer surface.

Apart from finished couplings, a cylindrical antler fragment, cut off at the ends, has been found, which could have been a raw material for crafting such tools (Find No. 19; Fig. XIV: 14).

Kopoushka (an ear-pick)

The small spoon for cleaning ears, so-called kopoushka (Find No. 17), with a faceted, angular body and a stylised zoomorphic head on top of the handle (Wołoszyn, Dzieńkowski, Florkiewicz 2017; Dzieńkowski, Wołoszyn 2019, Fig. 6), is quite a common type of kopoushka, which was used on a large area, including the entire territory of the Early Rus' culture, as well as Volga Bulgaria (Rudenko 2005, Table 16: 303-308). Although zoo- or ornithomorphic shapes on individual specimens may vary stylistically, the most common type it a stylised bird head with a crest and, often, an eye in a circular border. The artefact from Czermno belongs to this type (Fig. XIV: 17). In Novgorod, such objects are dated to between the second half of the 11th c. and the 1170s (Kolchin 1982, 165, Fig. 5). Finds from dated layers or complexes in other regions support this dating.

As a rule, these artefacts are not found in small settlements; they are an attribute of urban culture. It should be noted that this is the main type of kopoushka in Rus', while in other Eastern European cultures it coexists with other types.

An ivory pin

Among the bone items, an ivory pin with an ornithomorphic head is also noteworthy (Find No. 23; Fig. XIV: 18). It is likely to be of foreign origin because of its material and shape. This find can be described only in general terms because it is currently unavailable for study. However, in general, it should be noted that pins with ornithomorphic heads were used mainly in the area of late Roman culture and early Byzantine one (Strzygowski 1904, Pl. XIX: 8882, 8883; Davidson 1952, Pl. 119: 2354, 2355; Biró 1987, Fig. 15). On the other hand, a bone hairpin with an ornithomorphic head was found in Kyiv (Spaska Str., 35, excavations by Mykhailo Sahaidak and Natalia Khamaiko), where it can be associated with 12th century layers (Sergeeva 2011, Pl. 61: 3). Thus, such objects could exist in a wide chronological range. It is worth noting that this is the only find from Czermno so far that can be undoubtedly linked to importation.

Single-sided composite combs

Both whole and fragmentary single-sided composite combs have been found in Czermno (Find No. 26, 32, 33, 34, 31; *cf.* Fig. XIV: 21, 27, 28, 29, 26). The whole combs belong to the type with narrow convex connecting plates, common between the 10th and the first half of the 11th c. The central part of one of the whole specimens is decorated with circles (Find No. 26; Fig. XIV: 21; *cf*. Stawrew 2016, Fig. 22: 1; Rusin-Kaczmarek 2016, Fig. 12: 1; Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn [eds.] 2012, Table II.21.1), the connecting plate of the other specimen (Find No. XX) is not decorated in the central part. However, in both cases, the edges of the connecting plates are decorated with vertical lines, which is ornament typical of connecting plates of this period. Signs of hand filing are clearly visible on the surface of one of the toothplates. The endplates of both combs have a circular perforation for riveting them to the connecting plate. The connecting plate of another, similar comb with an ornament in the form of a chain of circles with a dot was also found (Find No. 25).

The toothplate with holes forming openwork ornament (Find No. 31; Fig. XIV: 26) is particularly interesting. Such combs are not characteristic of the Early Rus' culture area.

Double-sided one-piece combs

The double-sided one-piece combs from Czermno (Pomarańska 2016, 338f., Fig. 43B: 1-2; Rusin-Kaczmarek 2016, Fig. 12: 2, 4-5) represent primarily the rectangular or trapezoid types, spindle-like in cross-section (Finds Nos. 27, 28, 29, 30; Fig. XIV: 22, 23, 24, 25). Such combs were widely used at the end of the 11th and in the 12th c. in Central and Eastern Europe. There are examples bearing ornament of parallel lines along the teeth, which is characteristic of this type of combs. In other cases, the ornament is more complex: the surface of one of the combs is decorated with a horizontal zigzag pattern (Find No. 27; Fig. XIV: 22), the other is decorated with a plaited pattern with elements of grooving (Find No. 29; Fig. XIV: 24). Small notched triangles are a decorative element found on another specimen (Find No. 24; Find No. 19).

Tools

The collection of bone artefacts includes a large number of objects which were only roughly crafted. They are primarily primitive tools.

Tools with a sharpened working end

Several primitive tools with a sharpened working end have been found on the site (Pomarańska 2016, Fig. 43: A:1-2; Rusin-Kaczmarek 2016, Fig. 10: 1-4; Stankiewicz 2016, Fig. 22: 3; Stawrew 2016, Fig. 18: 2).They were made from compact bone obtained from the legs of large ungulates (mainly cattle), from small cattle bones with the sharp point made by cutting one of the heads on a slant, from bones with a slightly corrected natural sharpening, and from fragments of bones (Finds Nos. 35, 36, 27, 43, 44, 45, 46, 50; *cf.* Fig. XIV: 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 40).

These tools are frequently referred to as awls, but the term is misleading, since their functions were much more diverse.

Various sharpened tools are usually interpreted as weaving tools (Lenz 2002, Fig. 68: 1-4; Wrzesiński 1994, 166, Fig. 17), tools for manipulating warp ends (Smirnova 1999, 153f.) and pegs for affixing skins (Voinarovsky 2017, 71). These artefacts differ in terms of form and level of gloss, which indicates they had various functions, although in fact a primitive tool with a sharpened end can have multiple uses. It should be noted that forms with slightly blunted tips are the most prevalent among these tools. They are often flat in cross-section and usually have a glossy surface on one side and glossy traces of wear where they were held (indicating long-term use). Their traditional identification as awls is unacceptable due to a lack of a sharpened tip. The shape of these tools, the character of sharpening and the level of gloss, as well as their comfortable hold indicate that they may have been used as scrapers or smoothing tools used for working soft materials, mainly leather or fur goods, specifically their small parts, seams, skin edges, folds or parts which were difficult to access (Fig. XIV: 30, 31, 32, 37, 38, 35).

The surface of some of these tools is completely glossy, which indicates long-term use. The working ends are glossy, without micro-scratches, which confirms that they were used on soft materials (Fig. XIV: 30-32).

It should be noted that bone tools of similar shape are well-known to contemporary craftspeople working with leather.

Narrower, more elongated forms may have been used to braid or weave nets or objects made of thick fibres (Fig. XIV: 36). A needle made from a fish fin spine also comes from the cultural layer (Pomarańska 2016, 339; Fig. 43: A.3).

Tools with a pointy working end are easy to make and belong to the category of household crafts, which people made for themselves.

A tool fashioned from a cattle rib

One of the artefacts is a tool made from a cattle rib with teeth on one side (Find No. 53; Fig. XIV: 42). Valentina Flerova associates such tools with bag making (Flerova 1996, 288, Fig. 8: 7). However, the teeth of the tool from Czermno do not show any characteristic traces of scraping, which rules out this use. Similar ribs with teeth without traces of scraping come from Kyiv (Sergeeva 2011, 77, Table 26: 2-3), from the hillfort of Indur in Belarus (Lyausik, Semyanchuk, Yurkavets 2003, 126, Fig. 7: 7-8) and from York in the United Kingdom (MacGregor, Mainman, Rogers 2005, Fig. 879: 6717).

According to Vilém Hrubý, similar tools may have been used for decorating ceramics (Hrubý 1957, Fig. 1: 7). Some ribs, especially those with smaller and more numerous teeth, could be interpreted as calculating tools (Zverugo 1975, Fig. 15: 5, 23).

Bone tools with holes

A bone tool with holes drilled in various places (Find No. 54; Fig. XIV: 43) is of particular interest. It also has notches in two groups of four and five. The space between the notches forms an edge with flat teeth, which bear traces of gloss (Fig. XIV: 43: d-e). Valentina Flerova provides a lot of ethnographic data about the use of bone or wooden tools with holes for manufacturing ropes and some leather goods (Flerova 1996, 290). This tool should also be interpreted in this way. This is not contradicted by the faint lines crossing the edges of some of the holes, which have been observed under magnification (Fig. XIV: 43: a-c).

Game pieces

Many such bone pieces have been found. Some of them belonged to small ungulate animals (Finds Nos. 60, 61; *cf.* Fig. XIV: 49, 50), but there is also a marked pig astragalus (Find No. 62; Fig. XIV: 51) and a cow astragalus with a hole in the centre (Find No. 55; Fig. XIV: 44).

It should be noted that there is relatively little evidence for using pig bones as game pieces. They can occasionally be found in game sets. Some specimens found in the cultural layers of various sites do not have additional markings which would enable their clear identification as objects used for playing games. However, pig bones with holes have been found in the settlement in Chernobyl (Sergeeva 2016, 155f., Fig. 2: 19) and in Sofiivska Borshchahivka near Kyiv (Kazimír *et al.* 2016, Fig. 1: 15).

According to some researchers (Dovzhenok, Goncharov, Yura 1966, 97; Myadzviedzeva 2013, 89f.), astragali with holes may have also been used as sound toys. However, they are frequently found in game sets with marked pieces and so-called bits, *i.e.*, bones filled with lead, which were used for knocking over other pieces, which makes it impossible to exclude such astragali from most sets that definitely served for entertainment. It is of particular interest that they were also sometimes additionally marked, as exemplified by the astragali from the assemblage in question.

Especially intriguing are the marked astragali simultaneously used for games and as religious artefacts. There are a few hypotheses as to the meaning of the markings (Sergeeva 2010, 207-211), which can be boiled down to two theories: they were tamgas or sigils. In our opinion, there is no contradiction in combining these two interpretations, since tamgas were not only used for identifying property, but also played an apotropaic role and as such belonged to the sacred sphere.

While we are on this topic, let us briefly note the religious aspect of the games using astragali in various traditions. On the one hand, they are associated with fertility and prosperity magic, on the other hand with notions of fate and destiny (Sergeeva 2002, 55f.; Morozov, Sleptsova 2004, 643; Kabzińska-Stawarz 1991, 17-28). Metal analogies of the astragali were found in Chernaya Mogila (Chernihiv) and Torchesk (Rybakov 1949, 27; Semashko 2013, 113-116). Ancient astragali made from various materials, including ceramic, can also be regarded as analogies. Their shape, imitating natural sheep bones, points to the origin of these game pieces.

Manufacturing artefacts used for playing games was very easy. All that was required were basic technical skills and a tool as universal as a knife. Observing grooves on game pieces indicates that a simple knife or awl was used to make incisions or markings on astragali. However, in some cases a drill was used to make holes.

Skates

Both whole and fragmentary skates have been found (Pomarański 2016, Fig. 19; Rusin-Kaczmarek 2016, 435, Fig. 13: 3-5). They include specimens which are so carefully crafted that there is no doubt as to their purpose, along with practically unworked bones with the bottom part whittled off (Finds Nos. 69-70; Fig. XIV: 58-59). However, they bear characteristic traces which can occur as a result of contact with abrasive materials, including ice or snow. They have good analogies, such as the micro-scratches on the skates from Thuringia (Barthel 1969, Pl. XL, XLI) or from the Early Rus' hillfort of Voinskaya Greblya (Sergeeva 2015, Fig. 83-97).

Other artefacts

Other artefacts which are minimally worked include: an amulet made from a bear's fang (Find No. 52; Fig. XIV: 59) and a predator's canine (site 3), an astragalus with a hole in the middle, possibly a sound toy (Find No. 75; Fig. XIV: 61) and a bone tube with an opening near the end – a needle-case (?; Find No. 76; *cf.* Fig. XIV: 62).

Among the other bone artefacts, there was a knife handle (Find No. 80; Fig. XIV: 66), a fragment of a composite handle or a scale (Find No. 82; Fig. XIV: 68), and goods of which only remnants have survived, which makes them difficult to interpret.

Apart from the finished products, the hillfort yielded bone and antler fragments with traces of working (Fig. XIV: 83-90). They include debris of cut-off parts of deer antlers, and tubular bones with worked surfaces (probably semi-finished or defective products). Among the raw bone and antler material, a partially whittled

down fragment of a deer antler is of note, which can be interpreted as raw antler material at the first stage of crafting (Find No. 87; Fig. 8: 73).

A BRIEF AFTERWORD

Analysing the artefacts described above, we have noted that this assemblage of objects is typical of Eastern and partially Central Europe in the 10th-12th c. There are bone details of armour and of horse equipment, most varieties of combs, couplings *etc*. Primitive bone tools and game pieces were generally widespread over a wide spatial and temporal framework. However, they are especially characteristic of early Slavic cultures (7th-9th c.) and they continued to exist among the Slavic population in the 10th-11th c. The ear-pick from Czermno exemplifies objects that were characteristic primarily of Early Rus'. In general, with regard to bone objects, the bone-carving complex in Czermno most closely resembles an Early Rus' one.

The raw materials used – animal bone (primarily from ungulates) and deer antler – are also characteristic of this region.

The finished products include specimens which are relatively complicated to manufacture and which can be attributed either to professional or household craftsmanship. The professionally crafted artefacts are *e.g.*, the combs, whose manufacture involves complex technological operations and the need to use a set of specialist tools. Other professionally crafted objects include the so-called kopoushka, the needle-case and probably the couplings, as well as the high-quality toggles. The arrowhead could have been made either by a professional craftsman or by the owner himself. In this case, we can cite as an analogy the fact that it was customary for the warriors of various tribes, *e.g.*, the Huns and the Mongolians (Khudyakov 1986, 41;1991, 124), to make their own arrows.

Household craftsmanship examples include the objects made using simpler techniques, mainly primitive tools and specimens made from only slightly worked bone (the astragali, the fang amulet), in whose case the work was limited to drilling an opening. At the same time, interestingly, the holes were made using a professional tool – a drill.

The relatively low number of worked bones found in the examined area[5] gives no reason to suppose that a bone-working workshop operated there for a long time. At the same time, bone and antler pieces with traces of working, as well as finished products, found directly in the settlement complex, indicate sporadic work by craftsmen who knew the technique of bone working and were able to manufacture goods requiring a small range of technical work. It is also worth noting that specialist tools were used – saws with small teeth, files, drills, chisels which could be used to decorate some products, and tools for producing circular ornament. They were used alongside universal tools (axe and shaft-hole axe for preliminary work and knife for basic work). Notably, drills were also commonly used, even to make holes in the primitive products made from roughly worked bones. The final conclusions as to whether bone-working in this area was anything more than a sporadic household craftsmanship activity can be drawn after further excavations of the settlement complex.

[5] It should be recalled here that the work completed in 2010-2011 consisted of surface surveys using metal detectors (*cf.* Bagińska, Chudzińska, Florkiewicz, Wołoszyn 2023 in this monograph), which naturally led to an overrepresentation of metal finds and an underrepresentation of other finds, including bone artefacts. Especially in the case of Czermno site 3, human bones – from the early medieval cemetery destroyed by ploughing – are very clearly visible on the site surface (Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014, Fig. 5-8), which may have deterred the archaeologists in 2010-2011 from collecting every single bone. It would have been the correct decision to record the bones on the surface and then carry out regular excavations to dig up whole skeletons, rather than just the random bones from the surface. In 2010-2011 this was not possible; such work was started in 2013 (Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014; Kwiatkowska, Kuźniarska 2014). I would like to thank Marcin Wołoszyn for additional information on this topic.

CATALOGUE

Abbreviations

MT Dr. Janusz Peter Regional Museum in Tomaszów Lubelski;
MZZ Zamość Museum in Zamość;
URAM University Repository of Archaeological Materials, Institute of Archaeology of the University of Rzeszów (temporary storage location; the find will ultimately be housed in the Dr. Janusz Peter Regional Museum in Tomaszów Lubelski).

No. 1. Flail

A. Czermno, no precise information about the findspot;
B. Flail; antler;
C. Oval in cross-section, flattened sides; worked and decorated surface; biomorphic contoured images on both sides, on one side – a man (duke [?]) in a cap and a cloak, on the other – Sirin; sides decorated with a plaited pattern;
measurements: 6.0 x 5.5 x 3.5 cm;
dating: 12th- first half of 13th c. (based on the shape);
D. The object has been lost;
E. 1) Gurba, Czerepiński 1968;
2) Kotowicz 2006, 56f., Fig. 2: 1;
F. Fig. XIV: 1.

No. 2. Bow overlay

A. Czermno, site 2, trench IIA, plot 2, layer I, depth 0-40 cm; research1976;
B. Bow overlay; antler;
C. Central, frontal bow plate (type popular in Eurasia);
measurements: length – 18.5 cm; width – 3 cm;
dating: 10th-13th c.;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Pomarański 2016, Fig. 18: B:1;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 57, Fig. 41;
F. Fig. XIV: 2.

No. 3. Arrowhead

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter D, layer I; research 1976;

B. Arrowhead; antler;
C. Socketed conical arrowhead;
measurements: length – 4.5 cm; diameter – 0.8 cm;
classified as the popular socketed conical arrowhead type;
dating: 10th-13th c.;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 450, Fig. 10: 6 (as a coupling end);
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 131 (as a coupling end);
F. –

No. 4. Tanged arrowhead
A. Czermno, site 1, are 51, quarter B; research 1977;
B. Tanged arrowhead; antler;
C. Rhomboid blade, approximately oval in cross-section, with a tang;
measurements: length – 3.6 cm; width – 1 cm;
dating: 10th-13th c.;
animal species: red deer (*Cervus elaphus*);
D. MZZ, Inv. No. 708/77;
E. 1) Pomarańska 2016, 316, Fig. 43: B:6;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435; Fig. 10: 15;
3) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 282, Fig. 42: 3;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. Fig. XIV: 3.

No. 5. Arrowhead
A. Czermno, site 2, trench IIA, plot 2, layer VI; research 1976;
B. Arrowhead; bone;
C. A fragment of the object is preserved, with an oblong shape and oval cross-section, the end is sharpened;
measurements: length – 4.0 cm; width – 0.40 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
animal species: domestic horse (*equus caballus*);
D. MZZ, Inv. No. 16/76;
E. 1) Pomarański 2016, 404, Fig. 18: B:2;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 51;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. –

No. 5a. Fragment of an arrowhead (?)
A. Czermno, site 1, are 81, quarter C, layer 10, depth 160 cm; research 1977;
B. Fragment of an arrowhead (?); bone;
C. The object's shape is oblong, the cross-section oval, the end sharpened; it is fragmentarily preserved;
measurements: length – 4.50 cm; cross-section – 0.80 cm;
animal species: possibly a horse (*equus caballus*);
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MZZ, Inv. No. 501/77;
E. 1) Kamińska-Koj, Koj 2016, 209;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 436, 450, object No. III.5.7. / 3, Fig. 10: 14;
3) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 459;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. –

No. 6. Plate, fragment
A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, straitgraphic unit 2041, depth 120-130 cm; research 2015;
B. Plate, fragment; bone;

C. Broken off on all sides, original form not reconstructed; decorated: in the centre a chain of concentric circles, 0.7 and 1.1 cm in diameter; on the protruding fragment, 2.4 cm from the central chain, traces of a similar one – fragments of 2 same circles;
measurements (extant): 10.5 x 6.8 cm; thickness – 0.2-0.3 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
the fragmentary nature of the find makes precise interpretation impossible; the plate could have been part of an overlay for a saddle (most probably, considering its measurements) or a quiver;
D. URAM, Inv. No. Cz/251/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 4.

No. 6a. Antler overlay, fragment

A. Czermno, site 1, field A, plot 6, layer II, depth 340-330 cm (above pit 1 in the upper part); research 1952;
B. Antler overlay; fragment;
C. Decorated with ornament of engraved lines and circles, visible semicircular cut-outs, semicircular in cross-section;
measurements: length – 3.12 cm; width – 1.54 cm;
animal species: red deer (*Cervus elaphus*);
dating: 10th-13th c.;
D. MZZ, Inv. No. 343/52;
E. 1) Zbierski 1959, Zbierski 1959, 123, Table XIV: 60;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 218, Fig. 25: 3;
F. Fig. XIV: 4: a.

No. 6b. Plate (overlay?)

A. Czermno, site 1, are 61, quarter A, layer III, depth 21-30 cm; research 1977;
B. Plate (overlay?); bone;
C. Decorated with geometric engravings in the form of horizontal and vertical lines and diagonal lines crossing each other, in addition two small holes not fully drilled are visible;
measurements: length – 5.42 cm; width – 1.89 cm; thickness – 0.20 cm;
animal species: goat/sheep (*ovis a.*/*capra h.*);
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MZZ, Inv. No. 120/77;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 449, object No. II.5.2. / 3, Fig. 10: 19;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 387, Fig. 45: 4;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. –

No. 7. Piece of a horse harness, detail of a shackle

A. Czermno, site 3, are 284 – B, stratigraphic unit 1, depth 0-20 cm; research 2013;
B. Detail of a shackle, antler;
C. Shape close to a pentagon with rounded corners, oblong oval hole in the central part;
measurements: length – 6.6 cm; max. width – 2.0 cm;
dating: 10th-12th c.;
D. URAM, Inv. No. Cz/69/2013;
E. Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014, Fig. 11: 1;
F. Fig. XIV: 5.

No. 8. Piece of a horse harness

A. Czermno, site 3, are 283 – A, stratigraphic unit 1, depth 20-40 cm, heap sieving; research 2013;
B. Piece of a horse harness; antler;
C. Item fashioned from antler, oblong-shaped, fragmentary (half broken off); a rectangular hole is partially preserved on the broken side;

measurements: length – 8.4 cm; width – 2.4 cm;
dating:10th-12th c.;

D. URAM, Inv. No. Cz/514/2013;

E. Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014, Fig. 11: 2;

F. Fig. XIV: 6.

No. 9. T-shaped container

A. Czermno, site 3, found on site surface; research 1976;

B. T-shaped container; antler;

C. The form is standard for containers of this type and follows from the form of the raw material used; unworked and undecorated surface; holes for affixing caps on three sides along the edges;
measurements: length – 14.7 cm; height – 9.5 cm;
dating: 11th-12th c.;
animal species: red deer (*Cervus elaphus*); most likely a container of undefined use;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 198, Fig. 43;
2) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
3) Florkiewicz, Wołoszyn 2018;

F. Fig. XIV: 7.

No. 10. Closed container for small objects or substances

A. Czermno, site 1, are 1, quarter C, layer III; research 1976;

B. Closed container for small objects or substances; antler;

C. An elongated container, oval in cross-section; carefully crafted inside; pairs of small holes drilled diagonally in the upper part for suspending; smoothed outer surface; the top and bottom part embellished with lines of Xs and the body decorated with slanted lines; ornament made with the blade of a cutting tool;
measurements: length – 9.4 cm; diameter – 1.9 cm; hole diameter – 0.3 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
possible interpretation: similar objects were traditionally interpreted as needle cases; they could also be used for storing any small objects or substances.

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 436, 450, Fig.13: 2;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 20, Fig. 40: 1;

F. Fig. XIV: 8.

No. 11. Closed container for small objects or substances

A. Czermno, site 1, rampart, trench 1/2014, stratigraphic unit 1005B, sektor I (cleaning of the profile N-W); research 2014;

B. Closed container for small objects or substances; antler;

C. An elongated container, oval in cross-section; smoothed outer surface, traces of filing in some places; carefully hollowed, unpolished inside; close to the edges, on opposite sides, semi-circular holes cut out with a cutting tool;
measurements: total length – 7.8 cm; cross-section 2 x 1.4 cm and 1.4 x 1 cm; inside thickness – 4.2 cm; wall thickness – 0.2-0.3 cm; holes 0.5 x 0.4 cm and 0.6 x 0.4 cm;
dating: 11th-14th c.;
possible interpretation: similar objects for suspending were traditionally interpreted as needle cases, they could also be used for storing any small objects or substances;

D. URAM, Inv. No. Cz/215/2014;

E. Unpublished;

F. Fig. XIV: 9.

No. 12. Toggle

A. Czermno, site 1, field A, plot 5, layer II, depth 377 cm (~ 89 cm from the surface); research 1952;

B. Toggle; bone;

C. Two baluster-shaped terminals, a narrower part between them, oval in cross-section; surface roughly worked with a knife;

measurements: length – 3.1 cm;
dating: 10th-13th c.;

D. MZZ, Inv. No. 455/52;

E. 1) Zbierski 1959, 116, Table V: 15;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 281, Fig. 25: 6;

F. Fig. XIV: 10.

No. 13. Toggle

A. Czermno, site 1, are 32, quarter D, layer VI; research 1979;

B. Toggle;

C. Two baluster-shaped terminals, a narrower part between them; surface roughly crafted with a knife;
measurements: length – 3.7 cm;
dating: 10th-13th c.;

D. MZZ, Inv. No. 655/79;

E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.6 / 2;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 802, Fig. 46: 5;

F. Fig. XIV: 11.

No. 14. Toggle

A. Czermno, site 1, are 1, quarter C, layer IV; research 1976;

B. Toggle; antler;

C. Two joined sections, a polished surface;
measurements: length – 4.3 cm;
dating: 10th-13th c.;

D. The find has been lost;

E. Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.6 / 1, Fig. 10: 13;

F. –

No. 15. Toggle

A. Czermno, site 1, are 81, quarter C; research 1977;

B. Toggle; antler;

C. Two joined sections;
measurements: length – 6.1 cm;
dating: 10th-13th c.;

D. The find has been lost;

E. Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.6 / 3, Fig. 10: 10;

F. –

No. 16. Toggle

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Toggle; antler;

C. Two pyramidal parts with rounded terminals. with a narrower part between them; carefully crafted and polished surface;
measurements: length – 3.3 cm; maximum diameter – 0.7 cm; diameter of narrower part – 0.5 cm;
dating: 10th-13th c.;

D. MT, Inv. No. MT/1339/1/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Table II.20.2;

F. Fig. XIV: 12.

No. 17. Coupling

A. Czermno, site 1, are 41, quarter C (from the profile); research 1978;

B. Coupling; antler;

C. A fragmentary object, tapering towards one of the ends; decorated surface: ornament of parallel bands of slanted rectangular figures with rounded corners, bordered by straight lines; elements of ornamental grooving can be observed in the ornament;

measurements: height – 2.2 cm; tunnel diameter – 0.6 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
possible interpretation: part of a coupling from a knife handle;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Pomarańska 2016, 316, Fig. 43: B:4;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 449, object II.5.3 / 5, Fig. 12: 3;
3) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 571, Fig. 42: 5;

F. Fig. XIV: 13.

No. 18. Coupling, fragment

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B; research 1977;

B. Fragment of a coupling (?); bone;

C. The shape is cylindrical, broken off on one side, no ornamentation;
measurements: length – 3.50 cm; width – 1.70 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
animal species: deer (*cervus elaphus*);

D. MZZ, Inv. No. 763/77;

E. 1) Pomarańska 2016, 339, Fig. 43: B:5;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 315;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;

F. –

No. 19. Coupling

A. Czermno, site 3, are 283 – A, stratigraphic unit 1, depth 40-50 cm; research 2013;

B. Coupling; bone;

C. A fragmentary cylinder-shaped object;
measurements: height – 1.2 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. URAM, Inv. No. Cz/228/2013;

E. Unpublished;

F. Fig. XIV: 14.

No. 20. Coupling

A. Czermno, site 3, are 282 – B, stratigraphic unit 62, Object 1/2013, part E; research 2013;

B. Coupling; antler;

C. Ornamented; the ornamentation is divided into four zones, on the edges there are borders shaded with oblique lines, in the centre there are two rows of triangles;
measurements: length – 2.0 cm; diameter – 1.8-2.1 cm;
dating: 10th-11th c.;

D. URAM, Inv. No. Cz/382/2013;

E. Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014, Fig. 11: 4;

F. Fig. XIV: 15.

No. 21. Coupling

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2036, depth 110-120 cm; research 2015;

B. Coupling; antler;

C. Cylindrical, tapering towards one end; cut off on both ends, one cut is even and polished, the side of the other is slightly slanted inwards; a hollowed, worked canal; smoothed and carefully polished surface;
measurements: height – 1.5 cm; diameters on one end 1.4 x 1.3 and on the other – 1.5 x 1.35 cm; inside – 1.0 x 0.9 cm and 1.15 x 1.35.cm; wall thickness – 0.2 cm;
possible interpretation: part of a knife handle;
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. URAM, Inv. No. Cz/217/2015;

E. Unpublished;

F. Fig. XIV: 16.

No. 21a. Bone coupling

A. Czermno, site 1, are 41, quarter C, layer I; research 1978;
B. Coupling;
C. Smoothed, with an engraved letter N or zigzag;
measurements: length – 9.40 cm; cross-section. max. – 2.05 cm; cross-section min. – 1.50 cm
animal species: red deer (*cervus elaphus*);
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MZZ, Inv. No. 128/78;
E. 1) Stawrew 2016, 541, Fig. 20: 1;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.3. /5, Fig. 10: 8;
3) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 532;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. –

No. 22. Kopoushka – a spoon for cleaning ears

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2052, depth 140-150 cm; research 2015;
B. Small spoon for cleaning ears; so-called kopoushka; antler;
C. Angular body, terminating in a bird's head; three parts can be distinguished: the lower part terminates in a concave, narrow scoop, curved slightly upwards at the end, the middle part (handle) is wider than the lower one and decorated with rhombic notches (probably to ensure a better grip), the upper part is a strongly stylised, open mouth of an animal (dragon?); the circle (stamped?) with a puncture in the middle is probably the beast's eye. There is a hole, probably intended for suspending the object, in the middle of the upper part. The three parts are clearly divided by thicker sections in the form of two joint cones (two thickenings between the lower and middle part [here, a kind of disc is additionally visible between the thicker sections] and one thickening between the middle and upper part;
measurements: height – 9.42 cm; maximum diameter – 0.9 cm;
dating: 2nd half of 11th to 2nd half of 12th c.;
D. URAM, Inv. No. Cz/320/2015;
E. 1) Wołoszyn, Dzieńkowski, Florkiewicz 2017;
2) Dzieńkowski, Wołoszyn 2019, Fig. 6;
F. Fig. XIV: 17.

No. 23. Hairpin

A. Czermno; research 1940;
B. Hairpin with ornithomorphic head; ivory;
C. Oblong shape, one end is pointy, on the opposite side there is a carved image of a three-dimensional figure of an eagle;
measurements: length – 9.6 cm;
dating: Early Medieval Period;
D. The finds has been lost;
E. Wołoszyn 2016, Fig. 3: 3;
F. Fig. XIV: 18.

No. 24. Two-sided comb

A. Czermno, site 1, field A, plot 2, layer V (south part of the section 2); research 1952;
B. Two-sided comb; deer antler;
C. Decorated with an ornament of horizontal, engraved lines (partially preserved);
measurements: length – 3.23 cm; width – 5.00 cm;
dating: late 11th-12th c.;
D. MZZ, Inv. No. 550/52;
E. 1) Zbierski 1959, 123, Table XIV: 61;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 339, Fig. 26: 1;
F. Fig. XIV: 19.

No. 25. Antler comb, fragment

A. Czermno, site 1, field A; research 1952;
B. Antler comb fragment; overlay;
C. Decorated with an ornament of horizontal and vertical engraved lines and circles, lenticular in cross-section (partly damaged);
measurements: length – 7.91 cm; max. width – 1.68 cm;
dating: 10th-11th c.;
D. MZZ, Inv. No. 589/52;
E. 1) Zbierski 1959, 123;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 369, Fig. 26: 2;
F. Fig. XIV: 20.

No. 26. Single-sided composite comb

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, layer VII; research 1977;
B. Single-sided composite comb; antler;
C. Narrow connecting plates, convex in cross-section, the middle of each one decorated with 4 circles forming a figure approximating a square on each plate; the plates' edges are decorated with vertical, parallel lines; on one side, on the outermost plate, a hole for a rivet connecting the comb with the sheath; a flat canal;
measurements: length – 12.94 cm; plate width – 3.9 cm;
dating: 10th-1st half of 11th c.;
animal species: red deer (*Cervus elaphus*);
D. MZZ, Inv. No. 53/77;
E. 1) Stawrew 2016, 541, Fig. 21: 1;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 434, 449, II.5.1 / 1, Fig. 12: 1;
3) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 242, Fig. 44;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
5) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.21:1;
F. Fig. XIV: 21.

No. 27. Double-sided one-piece comb

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B-D; research 1976;
B. Double-sided one-piece comb; antler;
C. Rectangular, spindle-shaped in cross-section; a carefully worked and decorated surface – 2 parallel horizontal zigzag lines;
measurements: length – 5.5 cm; width – 3.5 cm; thickness – 0.8 cm;
dating: 11th-12th c.;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Pomarańska 2016, 316, Fig. 43: B:1;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 449, object II.5.1 / 4, Fig. 13: 1;
3) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 946, Fig. 47: 1;
F. Fig. XIV: 22.

No. 28. Double-sided one-piece comb

A. Czermno, site 1, are 51, quarter D, depth 80 cm; research 1977;
B. Double-sided one-piece comb; antler;
C. 2 fragments; the whole object is rectangular, spindle-shaped in cross-section; a carefully worked surface, glossy on one side; on the reverse traces of spongy bone; 2 parallel lines along both sets of teeth;
measurements: 5 x 4 cm;
dating: 11th-12th c.;
animal species: red deer (*Cervus elaphus*);
D. MZZ, Inv. No. 799/77;
E. 1) Pomarańska 2016, 316, Fig. 43: B:2;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 434, 449, object No. II.5.1 / 2, Fig.12: 5;

3) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 333, Fig. 42: 4;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;

F. Fig. XIV: 23.

No. 29. Double-sided one-piece comb, fragments

A. Czermno, site. 1, are 41, quarter D, layer X, pit 2; research 1978;

B. Double-sided one-piece comb, fragments; antler;

C. Trapezoidal form, spindle-shaped in cross-section; a carefully worked and decorated surface, ornament of parallel bands made up of a row of slanted rectangular figures with rounded corners, bordered by straight lines, with traces of grooving;
measurements (extant): 5 x 2.7 cm;
dating: 11th-12th c.;

D. MZZ, Inv. No. 416/78;

E. 1) Stawrew 2016, 541, Fig. 22: 2;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 434, object No. II.5.1 / 3, Fig.12: 4;
3) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 641, Fig. 46: 2;

F. Fig. XIV: 24.

No. 30. Double-sided one-piece comb

A. Czermno, site 1, are 31, quarter B, layer VIII; research 1979;

B. Double-sided one-piece comb; antler;

C. A fragmentary object; trapezoidal form, spindle-shaped in cross-section; 2 parallel lines along both sets of teeth;
measurements: height – 3.70 cm; width – 3.00 cm;
dating: 11th-12th c.;
animal species: red deer (*Cervus elaphus*);

D. MZZ, Inv. No. 701/79;

E. 1) Wojdat 2016, 635, Fig. 6: 21;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 763, 46: 3;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;

F. Fig. XIV: 25.

No. 31. Single-sided composite comb, fragment

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Single-sided composite comb; fragment;

C. A toothplate with 10 teeth (2 broken off ones); polished sides and tips; thin teeth, very carefully sawed and polished (in places faint but readable traces of diagonal sawing); at one side – a partially surviving rivet hole for connecting the toothplate to the connecting plate; in the upper part ornament following comb's shape, with 6 drilled holes which give the impression of openwork ornament; at one side – a remnant of another similar hole;
measurements: height – 3.9 cm; width – 1.6 cm; thickness – 0.25 cm; hole diameter – 0.2 cm;
dating: 10th-1st half of 11th c.;

D. MT, Inv. No. MT/1299/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.21.4;

F. Fig. XIV: 26.

No. 32. Single-sided composite comb

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2053, depth 140-50 cm; research 2015;

B. Single-sided composite comb; antler;

C. 7 extant toothplates joined to the connecting plates by 4 iron rivets; fragments of narrow connecting plates, convex in cross-section, undecorated in the centre; extant ornament on one side of an outermost toothplate (parallel vertical lines); on the reverse of the same toothplate – a hole for a rivet connecting the comb to the sheath; a flat canal;
measurements: total length – 9.9 cm; height – 2 cm; tooth length – 1.0 cm; connecting plate width – 1.0-1.1 cm; hole – 0.3 cm;
dating: 10th-1st half of the 11th c.;

D. URAM, Inv. No. Cz/318/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 27.

No. 33. Comb connecting plate, fragment

A. Czermno, site 1, trench 1/2010 (moat at the foot of the hillforth, found on site surface); research October 2010;
B. Comb connecting plate, fragment; antler;
C. A carefully worked and polished surface; a partially preserved rivet hole near one edge;
measurements: length – 2.6 cm; width – 1 cm; thickness – 0.4 cm; hole diameter – 0.3 cm;
dating: 10th- 1st half of 11th c.;
D. MT, Inv. No. MT/1668/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 28.

No. 34. Connecting plate from a single-sided composite comb, fragment

A. Czermno, site 3, are 282 – B, stratigraphic unit 1, depth 20-35 cm, heap sieving; research 2013;
B. Connecting plate from a single-sided composite comb, fragment; antler;
C. an end piece of a connecting plate, decorated with vertical lines made with saw; partially preserved rivet holes on both ends;
measurements: 2.6 x 1 cm; thickness – 0.3 cm; hole diameter – 0.2 cm;
dating: 10th-1st half of 11th c.;
D. URAM, Inv. No. Cz/165/6/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 29.

No. 35. Tool with a sharpened working end

A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 21, Object 10/2013; research 2013;
B. Tool with a sharpened working end; compact substance of a leg bone of an ungulate;
C. The working end shaped by a knife; traces of whitling also visible on the sides; completely glossy surface, indicating long use;
measurements: length – 9.2 cm;
function – scraper for working small details and stitches of leather or fur goods;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/298/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 30.

No. 36. Tool with a sharpened working end

A. Czermno, site 3; research 1997;
B. Tool with a sharpened working end; compact substance of a tubular leg bone of an ungulate;
C. The working end shaped by knife; traces of whitling also visible on the sides; very glossy surface of the working end, gloss also visible on the whole surface, indicating long use;
measurements: length – 11.8 cm;
function – a scraper for working small details and stitches of leather or fur goods;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MT, Inv. No. MT/1051/39/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 31.

No. 37. Tool with a sharpened working end

A. Czermno, site 3; research 1997;
B. Tool with a sharpened working end; tubular leg bone of a small ungulate;
C. Pointy end made by diagonally cutting off one of the heads with part of the shaft; completely glossy surface, indicating long use;
measurements: length – 8.4 cm;

function – a scraper for working small details and stitches of leather or fur goods; the very pointy end also indicates the tool could have been used for puncturing.
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. MT, Inv. No. MT/1051/12/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIV: 32.

No. 38. Tool with a sharpened working tip

A. Czermno, site 3, 3, are 284 – A, stratigraphic unit 36, Object 1/2013, part E; research 2013;

B. Tool with a sharpened working end; fragment of tubular bone;

C. The end opposite to the sharp working end is broken off;
measurements: length – 6.2 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. URAM, Inv. No. Cz/322/2013;

E. Unpublished;

F. Fig. XIV: 33

No. 39. Tool with a sharpened working end

A. Czermno, site 1, are 32, quarter D, layer VI; research 1979;

B. Tool with a sharpened working end; tubular leg bone of a small ungulate;

C. The pointy end made by diagonally cutting off one of the heads with part of the shaft;
measurements: length – 10.5 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
animal species: domestic sheep (*ovis aries*);
function – polishing tool for working soft elements and stitches of leather and fur goods;

D. MZZ, Inv. No. 657/79;

E. 1) Pomarańska 2016, 316; Fig. 43: A:1;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.4 / 1, Fig. 10: 1;
3) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 803;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;

F. –

No. 40. Tool with a sharpened working end

A. Czermno, site 1, are 32, quarter D; research 1979;

B. Tool with a sharpened working end; tubular leg bone of a small ungulate;

C. The pointy end made by diagonally cutting off one of the heads with part of the shaft; glossy surface of the working end, indicating long use;
measurements: length – 7.3 cm;
function – polishing tool for working small details and stitches of leather and fur goods;
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. The finds has been lost;

E. Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.4 / 2, Fig. 10: 2;

F. –

No. 41. Tool with a sharpened working end

A. Czermno, site 1, are 81, quarter C; research 1979;

B. Tool with a sharpened working end; tubular leg bone of a small ungulate;

C. The pointy end made by diagonally cutting off one of the heads with part of the shaft; glossy surface of the working end, indicating long use;
measurements: length – 8.8 cm;
function – polishing tool for working small details and stitches of leather and fur goods; shape of pointy tip indicates possible use for puncturing;
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. The finds has been lost;

E. Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.4 / 4, Fig. 10: 4;

F. –

No. 42. Tool with a sharpened working tip

A. Czermno; research 1940;
B. Tool with a sharpened working tip; bone;
C. A hole at the top;
measurements: length – 9.6 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. The finds has been lost;
E. Wołoszyn 2016, Fig. 3: 2;
F. Fig. XIV: 34.

No. 43. Tool with a sharpened working end

A. Czermno, site 1, are 31, quarter B, layer XI, depth 110-120 cm; research 1979;
B. Tool with a sharpened working end; bone;
C. A bone with a naturally sharp form, corrected for the required shape;
measurements: length – 10.5 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
animal species: domestic horse (*equus caballus*);
D. MZZ, Inv. No. 765/79;
E. 1) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 789, Fig. 46: 4;
2) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. Fig. XIV: 35.

No. 44. Tool with a sharpened working end

A. Czermno, site 1, field A, plot 2, layer V, depth 338 cm (~ 150 cm from surface); research 1952;
B. Tool with a sharpened working end; bone;
C. A hole for suspending near the end opposite to the sharp working end;
measurements: length – 9.87 cm; maximum width – 1,34 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
animal species: domestic horse (*equus caballus*);
D. MZZ, Inv. No. 383/52;
E. 1) Zbierski 1959, 122;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 235, Fig. 25: 4 (as a bone awl);
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table II;
F. Fig. XIV: 36.

No. 45. Tool with a sharpened working end

A. Czermno, site 1, field A, plot 4, layer V, depth 336 cm (~ 140 cm from surface); research 1952;
B. Tool with a sharpened working end; bone;
C. Tool with a sharpened working end;
measurements: length – 9.46 cm; maximum width – 0.84 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
animal species: impossible to identify;
D. MZZ, Inv. No. 389/52;
E. 1) Zbierski 1959, 122, Table XII: 56;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 236, Fig. 25: 5 (as a bone awl);
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table II;
F. Fig. XIV: 37.

No. 46. Tool or semi-finished product

A. Czermno, site 3; research 1997;
B. Tool or semi-finished product; bone;
C. A bone with traces of cutting with a knife; no traces of surface gloss indicating use;
measurements: length – 11.4 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MT, Inv. No. MT/1051/24/A;

E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 38.

No. 47. Tool with a sharpened working tip

A. Czermno, site 3, are 282 – B, stratigraphic unit 1, depth 0-20 cm, heap sieving; research 2013;
B. Tool with a sharpened working tip; bone of a large ungulate;
C. The functional end was formed by oblique cutting, on the opposite side the bone was broken off;
measurements: length – 0.8 cm;
dating: Medieval Period, no exact date;
D. URAM, Inv. No. Cz/227/2013;
E. Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014, Fig. 11: 3;
F. Fig. XIV: 39.

No. 48. Tool with a sharpened working end

A. Czermno, site 1, are 51, quarters B-D; research 1977-1978;
B. Tool with a sharpened working end; antler;
C. A hole for suspending near the end opposite to the sharp working end;
measurements: length – 10 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. The finds has been lost
E. Pomarańska 2016, 316, 339, Fig. 43: A:2;
F. –

No. 49. Tool with a sharpened working tip

A. Czermno, site 1, are 32, quarter B, layer III; research 1976;
B. Tool with a sharpened working tip;
C. Bone with a natural pointy shape;
measurements: length – 15.0 cm; width – 1,2 cm;
smoother, a tool for working small parts of leather or fur products;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Stankiewicz 2016, 493, Fig. 22: 3;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 42;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. –

No. 49a. Tool with a sharpened working tip

A. Czermno, site 1, are 41, quarter C, layer VII; research 1978;
B. Tool with a sharpened working tip with a hole;
C. Bone with a natural pointy shape, slightly tweaked;
measurements: length – 10.00 cm; width – 1.60 cm; hole – 0.30 cm;
animal species: European roe deer (*capreolus capreolus*);
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MZZ, Inv. No. 270/78;
E. 1) Stawrew 2016, 541, Fig. 20: 2;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.4. / 3, Fig. 10: 3;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 565;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. –

No. 50. Needle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B; depth (-10) to (-20); research 1977;
B. Needle; bird's bone;
C. Broken off tip;
measurements: length – 6.5 cm; diameter – 0.4 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
animal species: goose (*anser sp.*);

D. MZZ, Inv. No. 748/77;
E. 1) Pomarańska 2016, 316; Fig. 43: A:3;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 304, Fig. 45: 2 (as a bone needle/pin)
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2.
F. Fig. XIV: 40.

No. 51. Needle

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, layer III; research 1978;
B. Needle; bird's bone;
C. A hole near one end;
measurements: length – 6.4 cm; diameter – 0.4 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. The finds has been lost;
E. Rusin-Kaczmarek 2016, 436, 450, object No. II.5.8 / 3;
F. –

No. 52. Tool for drawing wire (?)

A. Czermno, site 1, field A, plot 2, layer I, depth 410-400 cm (95 cm from surface); research 1952;
B. Tool for drawing wire (?); antler;
C. Features two holes;
measurements: length – 6.57 cm; max. width – 2.23 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
animal species: red deer (*Cervus elaphus*);
D. MZZ, Inv. No. 193/52;
E. 1) Zbierski 1959, 116, Table V: 16;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 115, Fig. 25: 1;
3) Makowicz-Poliszot 2016,Table 2;
F. Fig. XIV: 41.

No. 53. Tool from a rib of cattle

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Tool from a rib of cattle; rib of cattle;
C. A rib fragment broken off on both ends, teeth cut out along one side; no glossy traces of use or worn-down surface on the teeth;
no traces of use, which makes the tool's interpretation difficult;
D. MT, Inv. No. MT/1383/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 42.

No. 54. Tool from a shoulder of cattle

A. Czermno, site 1, rampart, trench 1/2014, stratigraphic unit 1012, sektor I, top of the rampart; research 2014;
B. Tool from a shoulder of cattle; shoulder of cattle;
C. On three sides, holes placed deliberately: on one surface 3 in one row and 1 a distance apart; on the reverse, the holes are joined by a notch so that they form teeth and there is another unconnected hole 1.8 cm apart; all holes are drilled; on one surface, the teeth are made with a drill – 2 clusters of 3 and 4 teeth; tooth width in the group of 3 – 0.3.5-0.45 cm, in the group of 4 – 0.2-0.25 cm; teeth with glossy spots, probably from use; under magnification, faintly visible grooves, perpendicular to the edge, were observed near the edges of some holes (perhaps also through use);
measurements: length – 15.5 cm; diameter 4.2 x 3 cm; hole diameter – *ca*. 0.4 cm;
possible interpretation: a tool for braiding and/or preparing ropes and leather straps.
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/40/2014;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 43.

No. 55. Astragalus of a large ungulate

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Astragalus of a large ungulate;
C. On the reverse, straight lines incised with a thin blade; a hole drilled though the middle;
measurements: 5.7 x 3.7 x 2.8 cm; hole diameter – 0.7 cm;
function – a game piece;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MT, Inv. No. MT/1501/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II. 23.2.;
F. Fig. XIV: 44.

No. 56. Astragalus of a small ungulate

A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 85, Object 2/2013, part NW; research 2013;
B. Astragalus of a small ungulate;
C. Astragalus of a small ungulate;
measurements: 4.2 x 2.3 x 2.1 cm;
function – a game piece;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/500/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 45.

No. 57. Astragalus of a small ungulate

A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 27, Object 2/2013, part NE; research 2013;
B. Astragalus of a small ungulate;
C. Astragalus of a small ungulate;
measurements: 3.3 x 2.2 x 1.6 cm;
function – a game piece;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/586/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 46.

No. 58. Astragalus of a small ungulate

A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 85, Object 2/2013, part NW; research 2013;
B. Astragalus of a small ungulate;
C. Astragalus of a small ungulate;
measurements: 2.2 x 1.7 x 1.4 cm;
function – a game piece;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/488/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 47.

No. 59. Astragalus of a small ungulate

A. Czermno, site 3, are 284 – A/B, stratigraphic unit 51, Object 7/2013; research 2013;
B. Astragalus of a small ungulate;
C. On the reverse, straight lines incised with a thin blade;
measurements: 3.1 x 2.2 x 1.9 cm;
function – a game piece;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/377/1/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 48.

No. 60. Astragalus of a small ungulate

A. Czermno, site 3, are 230 – D, stratigraphic unit 1, depth 40-50 cm; research 2013;

B. Astragalus of a small ungulate;
C. A hole drilled through the centre, its regular shape indicates the use of a drill; an even canal, next to which 2 straight lines crossing a third line were incised with a thin blade;
measurements: 3.2 x 2.1 x 1.6 cm;
function – a game piece;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/224/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 49.

No. 61. Astragalus of a small ungulate
A. Czermno, site 3, are 282 – B, stratigraphic unit 1, depth 40-50 cm; research 2013;
B. Astragalus of a small ungulate;
C. An almost circular hole drilled through the middle; an even canal, indicating the use of a drill, next to which incised markings were made with a thin blade;
measurements: 2.81 x 1.7 x 1.7 cm;
function – a game piece.
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/222/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 50.

No. 62. Pig astragalus
A. Czermno, site 3, are 230 – D, stratigraphic unit 1, depth 40-50 cm; research 2013;
B. Pig astragalus;
C. Markings in the form of parallel lines incised with a thin blade on the reverse;
measurements: 3.71 x 2.0 x 2.0 cm;
function – a game piece;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/229/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 51.

No. 63. Skate
A. Czermno; research 1940;
B. Skate; bone of a horse's leg;
C. Measurements: length – 15,5 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. The find has been lost;
E. Wołoszyn 2016, Fig. 3: 1;
F. Fig: XIV: 52.

No. 64. Skate
A. Czermno; research 1940;
B. Skate; bone of a horse's leg;
C. Measurements: length – 15.3 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. The find has been lost;
E. Wołoszyn 2016, Fig. 3: 4;
F. Fig. XIV: 53.

No. 65. Skate
A. Czermno, site 1, field A, plot 5, layer II, depth 375 cm (~ 90 cm from surface); research 1952;
B. Skate; bone of a horse's leg;
C. The functional surface has been worked by hewing;
measurements: length – 18.78 cm; max. width – 3.75 cm; min. width – 2.13 cm; thickness – 1.72 cm;

dating: Middle Ages, no precise dating;
animal species: horse (*equus caballus*);

D. MZZ, Inv. No. 428/52;

E. 1) Zbierski 1959, 123;
2) Florkiewicz 2016a, Cat. No. 264, Fig. 27;

F. Fig. XIV: 54.

No. 66. Skate

A. Czermno, site 2, trench IIA; research 1976;

B. Skate; long bone of a horse's leg;

C. A bone with a whittled-off and polished working surface; holes for attaching to the foot on both sides;
measurements: length – 26.0 cm; width 3.5-4.5 cm;
function – the object may have been used for skating on snow or ice, a skate;
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. The find has been lost;

E. Pomarański 2016, 389, 404, Fig. 19: B;

F. Fig. XIV: 55.

No. 67. Skate

A. Czermno, site 3, plot 3, quarter C; research 1976;

B. Skate; long bone of a horse's leg;

C. A bone with a whittled-off and polished working surface;
measurements: length – 33.5 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 450, 435, object No. II.5.5 / 1, Fig. 13: 5;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 154, Fig. 42: 1;

F. Fig. XIV: 56.

No. 68. Skate

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B; research 1977;

B. Skate; long bone of a horse's leg;

C. A bone with a whittled-off and polished working surface;
measurements: length – 23 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.5 / 2, Fig. 13: 4;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 359, Fig. 45: 3;

F. Fig. XIV: 57.

No. 69. Skate

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Skate; long leg bone of an ungulate;

C. A bone with a whittled-off and polished working surface; the opposite surface is flat, comfortable to stand on, unpolished; a chip on one end; scratches developed in contact with an abrasive material (probably ice) visible on the whittled-off surface under magnification;
measurements: length – 30 cm;
function – the object may have been used for skating on snow or ice, a skate;
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. MT, Inv. No. MT/1314/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.26.6;

F. Fig. XIV: 58.

No. 70. Skate

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Skate; long leg bone of an ungulate;

C. With a glossy working surface; the rest bears no traces of working; the bone is partially broken off on one end (a chip);
measurements: length (extant) – 23.4 cm;
function – the object may have been used as a skate, but the top side is uneven and uncomfortable to stand on, so a different function is a possibility, in particular a polishing tool;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MT, without Inv. No.;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 59.

No. 71. Skate, fragment

A. Czermno, site 1; are 51, quarter C; research 1978;
B. Skate, fragment; long bone of a horse's leg;
C. A bone with a whittled-off and polished working surface;
measurements: length – 9 cm;
fragmentary object;
animal species: domestic horse (*equus caballus*);
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MZZ, Inv. No. 118/78;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.5 / 3, Fig. 10: 7; 13: 3;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 676;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. –

No. 72. Skate, fragment

A. Czermno, site 3, plot 3, quarter C; research 1976;
B. Skate, fragment; long bone of a horse's leg;
C. A bone with a whittled-off and polished working surface;
measurements: without data;
function – the object may have been used for skating on snow or ice, a skate;
comment: objects No. 72 and No. 71 may be the same artefact;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. The find has been lost;
E. Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, II.5.5 / 4, Fig. 10: 7;
F. –

No. 73. Bear's fang amulet

A. Czermno; site 2; research October 2010;
B. Bear's fang amulet;
C. A hole for suspending in the middle; an even canal made with a drill;
measurements: diameter – 0.7 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MT, Inv. No. MT/1406/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.23.2;
F. Fig. XIV: 59a.

No. 74. Predator's canine amulet

A. Czermno, site 3, are 283 – A, stratigraphic unit 1, depth 20-40 cm; research 2013;
B. A predator's canine amulet;
C. A hole for suspending near the base of the canine; a canal made with a drill, the edges of the canal are smooth polished, probably due to long-term use;
measurements: 3.1 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/538/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 60.

No. 75. Cylindrical bone with a hole drilled through the middle

A. Czermno; site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Cylindrical bone with a hole;
C. A partially extant shaft with one head; a round hole drilled through the middle;
measurements: extant length – 6 cm; hole diameter – 0.6 cm;
possible interpretation – a sound toy; the object could also have been used as a primitive fastener;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MT, Inv. No. MT/1226/11/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 61.

No. 76. Object from the shaft of a cylindrical bone

A. Czermno, site 1, rampart, trench 1/2014, stratigraphic unit 1012, sektor I – sektor II; research 2014;
B. Object from the shaft of a cylindrical bone; bird's bone;
C. A bone cut off on both ends, worked inside, a polished surface; a notch near one of the edges, connected to a round hole;
measurements: length – 5.4 cm; diameter measurements (from edges) 0.8 x 0.85 cm and 1 x 0.8 cm; hole diameter – 0.3 cm;
possible interpretation – a work tool or its fragment; it could have been used as a needle case, but this interpretation is doubtful due to the single hole, whose shape is atypical of needle cases;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/46/2014;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 62.

No. 77. Fragment of an unidentified object

A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 1 (surface); research 2013;
B. Fragment of an unidentified object; antler;
C. Trapezoidal shape; the outer surface is carefully worked and decorated, ornament – two circles made with a special tool; on the reverse, the spongy structure of antler is visible;
measurements: 1.9-2.3 x 0.9-1.5 x 0.4 cm;
precise interpretation is difficult due to the fragmentary nature of the find**;** it could be a piece of a scale;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/1/5/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 63.

No. 78. Fragment of an unidentified object

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of an unidentified object; antler
C. A round end-piece of an object with a hole; carefully worked and polished;
measurements: 1.8 x 1 cm; thickness – 0.3 cm; hole diameter – 0.7 cm;
precise interpretation is difficult due to the fragmentary nature of the find;
dating: Middle Ages, no precise dating
D. MT, Inv. No. MT/1316/7/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 64.

No. 79. Fragment of an unidentified object

A. Czermno, site 1, are 51, quarter B, depth (-10) – (-20); research 1977;
B. Fragment of an unidentified object; antler;
C. A plate (the original form has not survived), a semi-circular cutout on one side; the surface is decorated with geometric ornament – a border of incised straight lines filled with the motif of multiple overlapping Xs;
measurements: length – 4.6 cm; width – 3.2 cm; thickness – 1.36 cm;

animal species: red deer (*cervus elaphus*);
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. MZZ, Inv. No. 719/77;

E. 1) Pomarańska 2016, 316, 339, object No. III.5.7., Fig. 43: B:3;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 288, Fig. 45: 1;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;

F. Fig. XIV: 65.

No. 80. Knife handle

A. Czermno, site 1, trench NE 41D, layer I; research 1978;

B. Knife handle; antler;

C. A one-piece knife handle with a tang; cylindrical;
measurements: length – 7.9 cm;
animal species: red deer (*cervus elaphus*);
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. MZZ, Inv. No. 182/78;

E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, object No. II.5.3 / 6, Fig. 10: 12;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 593, Fig. 46: 1;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;

F. Fig. XIV: 66.

No. 81. Knife handle

A. Czermno, site 3, are 282 – B, stratigraphic unit 1, depth 0-20 cm; research 2013;

B. Knife handle; antler;

C. A one-piece knife handle with a tang; cylindrical with an almond-shaped section;
measurements: length – 8.8 cm;
animal species: red deer (*cervus elaphus*);
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. URAM, Inv. No. Cz/165/7/2013;

E. Unpublished;

F. Fig. XIV: 67.

No. 82. Scale (?)

A. Czermno, site 3, plot 1, quarter D, layer II, depth 40 cm; research 1976;

B. Scale (?); antler;

C. A flat plate, rectangular with three rivet holes; surface very worn off;
measurements: length – 10.3 cm; width – 2.3 cm; thickness – 0.5 cm;
animal species: red deer (*cervus elaphus*);
possible interpretation: perhaps a scale or part (one side) of a two-piece knife handle;
dating: extensive range of dating possible, from Middle Ages to beginning of Modern Era;

D. MZZ, Inv. No. 76/76;

E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 449, object No. II.5.2 / 1; Fig. 10: 20;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 124, Fig. 40: 2;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;

F. Fig. XIV: 68.

No. 83. Fragment of antler (end of a tine)

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2032, depth 20/25-40 cm; research 2015;

B. Antler;

C. Traces of cutting with a knife at the cut-off point; a broken-off tip;
measurements: length – 3.8 cm;
possible interpretation: post-production waste;
dating: Middle Ages, no precise dating;

D. URAM, Inv. No. Cz/30/2015;

E. Unpublished;

F. Fig. XIV: 69.

No. 84. Fragment of roe deer antler

A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 1, depth 0-20 cm, heap sieving; research 2013;
B. Roe deer antler;
C. Traces of cutting with a knife at the cut-off point and on a small fragment of the surface; no other traces of working;
measurements: length – 6.5 cm;
possible interpretation: post-production waste;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/599/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 70.

No. 85. Fragment of antler (a tip)

A. Czermno, site 3, are 284 – A, stratigraphic unit 1, depth 0-20 cm, heap sieving; research 2013;
B. Red deer antler;
C. Hacked off, a small area with traces of cutting visible on one side; no traces of working the surface apart from a few small incisions;
measurements: length – 4.2 cm;
possible interpretation: post-production waste;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/510/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 71.

No. 86. Fragment of antler (a tine)

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2053, depth 140-150 cm; research 2015;
B. Fragment of antler (a tine) with traces of working;
C. Cylindrical, oval in cross-section; cut off on both ends; spongy inside not removed; an unworked surface;
measurements: height – 3.4 cm; cross-section 2 x 1.7 cm and 2.4 x 1.8 cm;
possible interpretation: semi-finished coupling or a similar object;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/315/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 72.

No. 87. Red deer antler (a tine)

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015, stratigraphic unit 2078, depth 180-190 cm; research 2015;
B. Red deer antler (a tine);
C. Traces of whittling on the surface;
D. URAM, Inv, No. 353/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 73.

No. 88. Fragment of a cylindrical bone

A. Czermno, site 3, are 230 – C, stratigraphic unit 1, depth 0-20 cm; research 2013;
B. Fragment of a cylindrical bone;
C. A calcified bone; traces of chipping visible on both ends, on one side – straight, on the other – diagonal; a worked surface;
measurements: length – 3.8 cm; cross-section 1.1-1.2 cm;
possible interpretation: a faulty semi-finished product (?);
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/172/2013;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 74.

No. 89. Fragment of a cylindrical bone with traces of working

A. Czermno, site 1, rampart, trench 2/2015; stratigraphic unit 2036, depth 60-65 cm; research 2015;
B. Fragment of a cylindrical bone with traces of working;
C. Cylindrical; a polished surface, one end cut off evenly and polished, the other end chipped – the fault possibly resulted from working;
measurements: total length – 3.7 cm; diameter 1.6 x 1.4 cm; wall thickness – 0,3 cm; surface diameter 1.0 x 0.8 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. URAM, Inv. No. Cz/143/2015;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 75.

No. 90. Roe deer antler (a tine tip)

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Roe deer antler (a tine tip);
C. Broken off; knife traces at the very tip, no other visible traces of working;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MT, Inv. No. MT/1297/12/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIV: 76.

No. 91. Object made from a long bone of a bird (socket/tube [?])

A. Czermno, site 1, are 61, quarter B, layer III, depth +55; research 1977;
B. Item made from a long bone of a bird (socket/tube [?]);
C. Piece from the diaphysis of a bird's tubular bone, oblong in shape, fragmentarily preserved;
measurements: length – 1.17 cm; cross-section – 0.9 cm;
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 449, object No. II.5.2. / 2, Fig. 10: 17;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 421;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. –

No. 92-93. Two bone piercers (?)

A. Czermno, site 2, trench IID, are 1, quarter D, peat layer, depth 38 cm; research 1979;
B. Two piercers (?); leg bone;
C. One end is naturally pointy;
measurements:
a) length – 12.00 cm; width. – 1.90-0.50 mm;
b) length – 11.00 mm; width. – 3.0-2.55 mm;
animal species: red deer (*cervus elaphus*);
dating: Middle Ages, no precise dating;
D. MZZ, Inv. No. 687/79;
E. 1) Urbański 2016, 614, Fig. 11: 1-2;
2) Florkiewicz 2016b, Cat. No. 884;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Table 2;
F. –

Marina Siergiejewa

PRZEDMIOTY Z KOŚCI I ROGU

WSTĘP

Wśród materiałów pozyskanych w trakcie badań wykopaliskowych w Czermnie na szczególną uwagę zasługuje kolekcja wyrobów z kości i rogu[1]. Są to zarówno wyroby gotowe, jak i fragmenty kości i rogu ze śladami obróbki (półprodukty i odpady poprodukcyjne)[2]. Poniżej prezentujemy krótki przegląd dostępnego materiału.

Zdecydowano się uwzględnić nie tylko (nieliczne) zabytki pozyskane w trakcie badań z lat 2010-2011 ale i te które odkryto wcześniej (począwszy od badań z 1940 roku) oraz w trakcie badań wykopaliskowych z lat 2013-2017. Poza analizą samego materiału zabytkowego istotne były dane na temat badań dawnych w Czermnie opublikowane w ostatnich latach, zwłaszcza praca magisterska Alicji Rusin-Kaczmarek, która dotyczyła nie tylko wyników badań na jednym z wykopów w ramach stanowiska 1 w Czermnie ale i wyrobów kościanych i rogowych pochodzących z całego kompleksu osadniczego (por. Rusin-Kaczmarek 2016). Kluczowym dla identyfikacji poszczególnych zabytków są katalogi przygotowane przez Iwonę Florkiewicz (2016)[3]. Znaczna część dostępnego w trakcie prac porządkowych z lat 2013-2016 materiału (o tych pracach

[1] Niniejszy rozdział powstał w trakcie mego pobytu w Lipsku, w Leibniz Institute for the History and Culture of Eastern Europe (GWZO) gdzie znalazłam się w związku z rosyjską inwazją na Ukrainę w lutym 2022. Mój pobyt w Niemczech jest możliwy dzięki funduszom GWZO Lipsk, a od maja do grudnia 2023 dzięki środkom Kraju Związkowego Saksonia (w ramach projektu *Historische Datensammlungen für nachhaltige Entwicklung: Die Umwelt- und Seuchengeschichte des osteuropäischen Kontaktraums [inklusive Ukraine] seit dem hohen Mittelalter)*.

[2] W artykule skoncentrowano się na analizie zabytków związanych z obróbką kości a nie na znaleziskach samych kości zwierzęcych. Do najciekawszych znalezisk tej ostatniej kategorii należy obiekt nr 3 ze stanowiska nr 3 w Czermnie (badania 2013) w którym odkryto kilka kości jelenia (*Cervus elaphus),* a także konia (*Equus caballus*), świni (*Sus domesticus*) i byka (*Bos taurus*); por. Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki (2013, 235-236, Ryc. 9; określenie archeozoologiczne: Danuta Makowicz-Poliszot).

[3] W moim opracowaniu pominęłam kilka zabytków wymienionych w zestawieniu Iwony Florkiewicz, dla weryfikacji danych o tych przedmiotach konieczna byłaby ich analiza z autopsji co w 2023 r. nie było możliwe. Chciałam podkreślić, że chodzi tutaj o przedmioty niewielkiej wartości, a ich pominięcie nie zmienia naszej wiedzy o obróbce kości i rogu przez średniowiecznych mieszkańców Czermna. Poniżej lista pominiętych zabytków: 1) Czermno, stan. 1, 1977, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 259 (fragment płytki kościanej), Muzeum Regionalne im. St. Staszica w Hrubieszowie – nr inw. muz. 140/H; 2) Czermno stan. 1, 1977, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 264, Ryc. 42: 2 (fragment oprawki kościanej), MZZ, nr inw. pol. 92/77; 3) Czermno, stan. 1, 1977, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 388 (przedmiot kościany ze śladami obróbki), MZZ, nr inw. pol. 121/77; 4) Czermno, stan. 1, 1977, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 415 (kość obrobiona z 2 przewierconymi otworkami w środkowej części – gwizdek [?]), MZZ nr inw. pol. 309/77; 5) Czermno, stan. 1, 1978, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 484 (fragment kości, szlifowany), MZZ, nr inw. pol. 361/78; 6) Czermno, stan. 1, 1978, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 600 (fragment obrobionej kości – półprodukt łyżwy [?]), MZZ, nr inw. pol. 199/78; 7) Czermno, stan. 1, 1978, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 634 (fragment kości zwierzęcej ze śladami obróbki, wyświecony), MZZ, nr inw. pol. 404/78; 8) Czermno, stan. 1, 1978, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 635 (fragment kości zwierzęcej ze śladami obróbki, wygładzony), MZZ, nr inw. pol. 405/78; 9) Czermno, stan. 1, 1978, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 636 (fragment kości zwierzęcej ze śladami obróbki, wygładzony), MZZ, nr inw. pol. 406/78; 10) Czermno, stan. 1, 1978, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 724 (fragment przedmiotu kościanego, silnie wygładzony), MZZ, nr inw. pol. 333/78; 11) Czermno, stan. 1, 1979, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 782 (drobny fragment przepalonej kości, szlifowanej), MZZ, nr inw. pol. 728/79; 12) Czermno, stan. 1, 1979, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 784 (przedmiot kościany, wygładzony, ze śladami nacinania), MZZ, nr inw. pol. 730/79; 13) Czermno, stan. 2, 1979, Florkiewicz 2016b, zabytek nr 939 (fragment kości, powierzchnia wyświecona), MZZ, nr inw. pol. 848/79; 14) Czermno, stan. 1, 1952, Florkiewicz 2016a, zabytek nr 82 (igła z kości) MZZ, nr inw. pol. 411/52 (zabytku brak w MZZ); 15) Czermno, stan. 1, 1952, Florkiewicz 2016a, zabytek nr 92 (kości i róg) MZZ, nr inw. pol. 153/52; 16) Czermno, stan. 1, 1952, Florkiewicz 2016a, zabytek nr 142 (fragment polerowanego

zob. Wołoszyn 2016) została oznaczona przez archeozoologa – Danutę Makowicz-Poliszot (por. Makowicz-Poliszot 2016).

Ostatecznie w katalogu znalazło się 96 przedmiotów, spośród których jedynie 14 pochodzi z badań z lat 2010-2011 (por. uwagi w podsumowaniu, przypis nr 5).

ANALIZA MATERIAŁU ZABYTKOWEGO

Elementy uzbrojenia

Do tej kategorii moża zaliczyć takie zabytki jak kiścień, okładzina łuku, groty strzał oraz zachowana fragmentarycznie okładzina, prawdopodobnie siodła lub kołczanu[4].

Kiścień

Kiścień z rogu (zabytek nr 1), to jajowaty egzemplarz o spłaszczonych bokach (Ryc. XIV: 1; Gurba, Czerepiński 1968; Kotowicz 2006, 55 i n., Ryc. 2: 1). Jego wymiary wynoszą 6 x 5,5 x 3,5 cm. Wyróżnia go wyjątkowe zdobienie. Z obu stron rytą linią zaznaczono kontur dwóch postaci – mężczyzny (książę [?]) w czapce i płaszczu po jednej stronie i siriny/alkonosty z drugiej. Są to przedstawienia stosunkowo popularne w sztuce średniowiecznej, w tym staroruskiej, ale w przypadku kiścienia rysunek jest unikalny, bowiem na przedmiotach tej kategorii zwykle umieszczano znaki abstrakcyjne – znaki-graffiti lub tamgi, w tym znaki książęce. Boczne płaszczyzny kiścienia są ozdobione plecionką. Przedmiot jest datowany na XII- 1. poł. XIII w. (Kotowicz 2006, 56).

Kiścienie z XI-XII w. mają zwykle kształt jajowaty lub lekko wydłużony. Jednak omawiany przedmiot jest spłaszczony, co może wskazywać na naśladownictwo wyrobów metalowych.

Metalowe i rogowe kiścienie były bronią typową dla ludów Europy Wschodniej, zwłaszcza dla strefy leśno-stepowej i stepowej. Były również szeroko rozpowszechnione na Rusi, natomiast w zachodniej części Europy nie były popularne. Na terenie Polski ich znaleziska występują głównie na stanowiskach położonych w Polsce wschodniej, w tym w Czermnie, w Polsce zachodniej odkryto je tylko w Opolu i na Ostrowie Lednickim (Kotowicz 2006, Ryc. 1).

Okładziny łuku

Analizowany egzemplarz (zabytek nr 2) to środkowa, przednia okładzina (Ryc. XIV: 2; Pomarański 2016, Ryc. 18: B:1). Należy do typu stosunkowo popularnego, podobne przedmioty dość licznie spotykamy na stanowiskach staroruskich. Półprodukt okładziny odkryto wśród materiałów pozyskanych w pozostałościach warsztatu zajmującego się obróbką kości w Kijowie na Podolu, ul. Jarosławska 58 (Sergeeva, Taranenko 2015, 330, Ryc. 10: 5). Tego rodzaju okładziny pojawiają się też wśród inwentarzy koczowników Eurazji (np. Gorbunov, Tiškin 2016, Ryc. 5: 5).

Fragment płaskiej płytki z kości (zabytek nr 6), prawdopodobnie okładziny, znalezionej na wale grodziska w 2015 r. (Ryc. XIV: 5). Jest odłamana ze wszystkich stron, a jej pierwotna forma nie została zrekonstruowana. Wymiary (zachowane) wynoszą: 10,5 x 6,8 cm, grubość 0,2-0,3 cm.

Zewnętrzna powierzchnia zabytku jest starannie obrobiona i zdobiona, wewnętrzna zachowała fakturę kości. Plecionkowy ornament składa się z łańcucha koncentrycznych okręgów o średnicy 0,7 i 1,1 cm. W odległości 2,4 cm od niej, na odłamanej części są widoczne ślady innego łańcucha w postaci dwóch podobnych kółek, zachowanych fragmentarycznie. Plecionka z kół była stosowa stosunkowo często. Tworzy ją rząd kółek przeplecionych wstęgą, utworzoną przez niedomknięte okręgi. Najczęściej występuje na rękojeściach i ozdobnych płytkach kościanych oraz rogowych, przede wszystkim na płytkach kołczanów. Takie ozdobne kompozycje tworzono specjalnym dwu-, trzyzębnym narzędziem, znanym ze znalezisk na różnych stanowiskach Europy Środkowo-Wschodniej (Hrubý 1957, Ryc. 26: 3; Lysenko 1997, Ryc. 23: 1; Sedova 1997, Ryc. 63: 3) po dorzecze Kamy (Lenz 2002, Ryc. 65: 7).

Fragmentaryczny charakter znaleziska wyklucza dokładną interpretację, ale jego rozmiar sugeruje, że najprawdopodobniej była to okładzina siodła lub kołczanu.

przedmiotu z kości, wisiorek-toporek [?]) MZZ, nr inw. pol. 234/52.

[4] Wiele cennych ustaleń na temat elementów uzbrojenia w Czermnie omawia w niniejszej monografii Piotr Kotowicz (2023).

Groty strzał

Spośród grotów strzał pochodzących z Czermna na uwagę zasługują egzemplarze wykonane nie z metalu a kości: są wśród nich typy z tulejką (Rusin-Kaczmarek 2016, 466, Ryc. 10: 6) i trzpieniem (Pomarańska 2016, 339, ryc. 43B: 6).

Groty z tulejką (w rodzaju takich jak zabytek nr 3 z Czermna) należą do rozpowszechnionego typu grotów stożkowatych – w typie pocisku według Aleksandra Miedwiediewa (Medvedev 1966, 87) lub stożkowatych według terminologii innych autorów (Ruttkay 1976, 328; Rudenko 2005, 69). To forma powszechnie występująca we wschodniej i częściowo również południowej Europie. Były bardzo popularne w Sarkelu-Białej Wieży i w Bułgarii Nadwołżańskiej. Nie można wykluczyć, że staroruskie groty wywodzą się właśnie stamtąd (Sergeeva 2008a, 68 i n.; 2008b, 113). Na Rusi stożkowate groty strzał są znane głównie z warstw kulturowych datowanych na XII- 1. poł. XIII w.

Grot z trzpieniem (zabytek nr 4) ma trzpień i liść o romboidalnym zarysie, a przekrój w przybliżeniu owalny (Ryc. XIV: 3). Kształt grotów tego typu nie był zestandaryzowany i stosunkowo często miał charakter indywidualny. W przeciwieństwie do opisanych wyżej grotów tulejkowatych, stożkowatych oraz grotów z płaską nasadą (lub z nasadą na rozczepiony promień), które są reprezentowane w stosunkowo dużych seriach w Europie Wschodniej (Ruś, Bułgaria Nadwołżańska), typ z trzpieniem nie stanowi jednorodnej grupy, zresztą groty te są znane z nielicznych egzemplarzy. Ich kształty nawiązują do grotów żelaznych.

Niektórzy badacze uważają, że kościane groty strzał były używane wyłącznie do polowań (Gončarov 1950, 94; Dovženok, Gončarov, Jura 1966, 71), jednak nie można tego jednoznacznie potwierdzić. Kołczany ze strzałami z żelaznymi i kościanymi grotami są znane w różnych kulturach wczesnej epoki żelaza (Dubovskaja 1985, Ryc. 2; Ivanon 1984, 22 i n.), a także u średniowiecznych koczowników Eurazji (Aseev, Hudjakov, Cevendorž 1985, 28; Ovchinnikova 1990, 75). Taki egzemplarz znaleziono na Rusi w osadzie Rajkovskoje (Gončarov 1950, 43, 94). Pochówki wojowników zabitych takimi strzałami datowane na IV-V w. (Hudjakov 1986, 41 i n.; Korobejnikov, Mitjukov 2007, 16 i n.) oraz na VIII-IX w. (Kyzlasov 1969, 7, Tabl. 2: 18) są znane w terenu Eurazji. Na cmentarzysku Kokel (Tuwa) odkryto pochówki osób zabitych grotami wykonanymi z kości (Sadykov 2018, 85). Chińskie źródła mówią o rozpowszechnieniu kościanych grotów wśród Mongołów (Hrapačevskij 2009, 61 i n.). W tej sytuacji słuszniejszym wydaje się mówienie o wielofunkcyjnym użyciu strzał z grotami z kości, z wyjątkiem niektórych specyficznych form stosowanych do polowań. W przypadku grotów strzał z Czermna ich forma nie wyklucza militarnego zastosowania.

Elementy uprzęży

Zamykając prezentację zabytków związanych z uzbrojeniem należy wskazać na elementy uprzęży końskiej wykonanej z poroża (zabytki nr 7-8; Ryc. XIV: 5-6), które mają analogie tak wśród zabytków średniowiecznej Europy jak i u koczowników stepu Eurazji (Wołoszyn *et al.* 2014, 240-241, Ryc. 11: 1-2). Szerokie rozprzestrzenienie tych przedmiotów wśród koczowników (por. np. Ovčinnikova 1990, 127, Ryc. 51) nakazuje poszukiwać genezy zabytków z Czermna właśnie w tym środowisku.

Wyroby związane z gospodarstwem domowym

Większość wyrobów z kości i rogu można odnieść do przedmiotów lub, szerszej, działalności związanej z gospodarstwem domowym. Należy do nich pojemnik w kształcie litery T, grzebienie i kilka innych przedmiotów, które zostaną omówione niżej.

Pojemnik w kształcie litery T

Interesujący nas tutaj przedmiot (zabytek nr 9) wykonano z poroża w technice tradycyjnej dla tego typu wyrobów (Ryc. XIV: 7; Florkiewicz, Wołoszyn 2018). Powierzchnia jest obrobiona, pozbawiona zdobienia. Tego typu przedmioty funkcjonowały w szerszych ramach przestrzennych i chronologicznych (zob. Diačenko 2022, tam przegląd najnowszych znalezisk). Uwzględniając wszystkie znane przykłady, można stwierdzić, że pojemniki w kształcie litery T były w użyciu w VII-XIII w. Jednak w różnych kulturach były popularne w różnym czasie. U ludów słowiańskich od X w., a na Rusi do XII w.

Spośród różnych opinii dotyczących funkcjonalnego przeznaczenia tych przedmiotów (ich najpełniejszą analizę przedstawia Diačenko 2022, 76-78), najbardziej uzasadnione jest interpretowanie ich jako pojemników o różnym przeznaczeniu, np. na sól (Horedt 1978, 66, Ryc. 5: 3; Tesch 2007), relikwiarze (Flerova 2001, 106;

Flerova, Flerov 2001; Koloda 2012; Grib 2014) lub pojemniki o nieokreślonym przeznaczeniu, co odnosi się także do pojemnika z Czermna (Florkiewicz, Wołoszyn 2018).

Zamknięte pojemniki z rogu

Na szczególną uwagę zasługują wąskie i głębokie pojemniki z poroża jelenia. Jeden z nich (zabytek nr 10, por. Rusin-Kaczmarek 2016, 436, Ryc. 13: 2) ma starannie obrobione wnętrze. W górnej części wywiercono ukośnie małe otwory służące do zawieszania zestawione parami (Ryc. XIV: 8). W pobliżu zakończeń pojemnik jest zdobiony pasem motywów w formie „X", zaś powierzchnia między nimi ukośnymi liniami. Ornament został najwyraźniej wykonany ostrzem narzędzia tnącego.

Drugi z okazów (zabytek nr 11) jest niezdobiony (Ryc. XIV: 9). Otwory bez wątpienia wybito ostrzem noża (mają nieregularny kształt). Na powierzchni są widoczne delikatne ślady użycia pilnika.

Kształt rogowych pojemników z Czermna jest typowy dla tego typu przedmiotów. Były one stosunkowo rozpowszechnione, w szczególności są znane z Polski (Kuczkowski 2010) i Rusi (Sergeeva 2012). Pojemniki rogowe są zazwyczaj starannie obrobione i często zdobione. Ornamentyka jest przeważnie zindywidualizowana, chociaż zdarzają się też egzemplarze zdobione podobnie.

Zwyczajowo wszystkie pojemniki tego typu są interpretowane jako igielniki, co nie zawsze jest uzasadnione. O ich szerszym zastosowaniu świadczy w szczególności niedawne odkrycie w osadzie niedaleko Sofiewskiej Borszczagiwki koło Kijowa, gdzie znaleziono metalowy odpowiednik pojemników rogowych. Zawierał on metalowy pręt – stilus (Gotun, Kazimír, Šahraj 2015, 111-113). Na podstawie analiz średniowiecznych miniatur i kontekstu niektórych znalezisk tego typu przedmiotów na polskich stanowiskach Andrzej Kuczkowski sugeruje wykorzystywanie takich pojemników przez skrybów, jako swego rodzaju „kałamarzy" (Kuczkowski 2010). Znaleziska staroruskie związane są jednak głównie albo z posesjami miejskimi, albo są luźnymi znaleziskami z warstw kulturowych. Oczywiście nie można sprowadzić interpretacji tych przedmiotów do jednej funkcji. W przypadku braku zawartości taki przedmiot można zakwalifikować jako pojemnik na drobne przedmioty lub substancje.

Hetki

Przedmioty określane jako hetki mają poszerzone zakończenia, piramidalne lub w formie innej bryły i zwężenie po środku do mocowania za pomocą sznurka lub drutu (Rusin-Kaczmarek 2016, 435, Ryc. 10: 10, 13; Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn 2019, Tabl. II.20.2.).

Jest to uniwersalna forma zapięcia, występująca na rozległych obszarach, w szerokich ramach chronologicznych, w tym współcześnie. Poszczególne egzemplarze różnią się wielkością (od 3 do 7-10 cm) i mogły pełnić różne funkcje (Borg 1998, 321). Odnosi się to również do znalezisk z Czermna. Tamtejsze egzemplarze, niewielkich rozmiarów, mogły być wykorzystywane do spinania odzieży.

Poza pojedynczymi przypadkami starannego wykonania (zabytek nr 13; Ryc. XIV: 11), odznaczają się one raczej topornością (zabytki nr 12, 16; Ryc. XIV: 10, 12), co jest typowe dla tego rodzaju wyrobów. Większość z nich można uznać za wytwór rzemiosła domowego.

Oprawki/obejmy

Oprawki/obejmy zidentyfikowane w Czermnie (Pomarańska 2016, 339; Ryc. 43B: 4, 5; Rusin-Kaczmarek 2016, 468, Ryc. 12: 3) są okazami cylindrycznymi z wybranym wnętrzem.

Powierzchnia jednej z obręczy (zabytek nr 21) jest starannie wypolerowana (Ryc. XIV: 16). Jej wysokość wynosi 1,5 cm, a średnice wylotów 1,4 x 1,3 cm i 1,5 x 1,35 cm. Drugi, zdobiony (zabytek nr 17; Ryc. XIV: 13) egzemplarz o wysokości 2,2 cm, zachował się fragmentarycznie. Ornament pleciony z elementami techniki żłobkowania, jest podobny do stwierdzonego na jednym z dwustronnych grzebieni. Ornament ten nie jest typowy dla masowej produkcji, więc możliwe, że oba przedmioty wykonał ten sam rzemieślnika. Trzecia z okładzin (zabytek nr 20) jest zdobiona ornamentem geometrycznym (Ryc. XIV: 15).

Ten typ oprawek / obejm jest często spotykany w średniowiecznych osadach na ternie całej Europy. Najczęściej wykonywano je z poroża jelenia. Jest to kategoria znalezisk, której trudno przypisać konkretną funkcję. Interpretowano je jako kości do gry, ustniki, wabiki, przęśliki, ozdoby, figurki szachowe itp. (przegląd literatury na ten temat zob. Flerova 2001, 48; Cnotliwy 1958, 181). Jedną z najbardziej uargumentowanych

opinii jest interpretacja oprawek / obejm przynajmniej ich większej części, jako części rękojeści różnych narzędzi, przede wszystkim noży (Davidan 1966, 113; Cnotliwy 1958, 180 i n.; Hrubý 1957, 146-148). Oprawki / obejmy jako części rękojeści znaleziono m.in. w Starej Ładodze (Davidan 1966, 109) czy na Wolinie (w części polskiej; Cnotliwy 1958, 180 i n., Tabl. II: 8), wśród materiałów z cmentarzyska Thuny w Upplandii (Arne 1934, Tabl. XV: 7).

Materiały archeologiczne z Nowogrodu i ziemi nowogrodzkiej, a także analogie etnograficzne z terenów zamieszkałych przez ludy północny (przede wszystkim ugrofińskie), świadczą o używaniu cylindrycznych oprawek/obejm jako grotów strzał z tępym końcem, do polowania na zwierzęta futerkowe (Gajdukov, Makarov 1993). W tym przypadku rozszerzają się one w kierunku części funkcjonalnej i mają wąski kanał, który zwęża się w tę stronę.

Cylindryczny kształt i rozmiar kanałów oprawek /obejm z Czermna możne sugerować, że są one częściami rękojeści noży lub innych narzędzi. Przemawia za tym fakt, że niektóre z nich zostały bardzo starannie obrobione na powierzchni.

Oprócz gotowych oprawek / obejm znaleziono również cylindryczny fragment rogu, ścięty na końcach, który mógł być surowcem do wytwarzania takich narzędzi (zabytek nr 19; Ryc. XIV: 14).

Kopouszka (łyżeczka do czyszczenia uszu)

Łyżeczka do czyszczenia uszu, tzw. kopouszka (zabytek nr 17) z fasetowanym, graniastym korpusem i ornitomorficzną głową na zakończeniu trzonka (Wołoszyn, Dzieńkowski, Florkiewicz 2017; Dzieńkowski, Wołoszyn 2019, Ryc. 6), to stosunkowo powszechny typ kopouszki, który występował na szerokim obszarze, obejmującym całe terytorium występowania kultury staroruskiej, a także w Bułgarii Nadwołżańskiej (Rudenko 2005, Tabl. 16: 303-308). Chociaż zoo- lub ornitomorficzne kształty na różnych przedmiotach mogą wykazywać różnice stylistyczne, to najbardziej rozpowszechnionym typem jest stylizowana głowa ptaka z grzebieniem i często okiem, otoczonym kolistą obwódką. Przedmiot z Czermna należy właśnie do tego typu (Ryc. XIV: 17). W Nowogrodzie takie przedmioty są datowane od 2. połowy XI w. do lat 70. XII w. (Kolčin 1982, 165, Ryc. 5). Znaleziska pochodzące z datowanych warstw lub kompleksów w innych regionach potwierdzają tę datację.

Z reguły nie spotyka się ich w małych osadach. Są atrybutem kultury miejskiej. Należy zauważyć, że na Rusi jest to główny typ kopouszek, podczas gdy w innych kulturach Europy Wschodniej występują one razem z innymi ich odmianami.

Szpila z kości słoniowej

Wśród przedmiotów kościanych na uwagę zasługuje szpila z kości słoniowej z ornitomorficzną główką (znalezisko nr 23; Ryc. XIV: 18). Tak surowiec z jakiego została ona wykonana, jak i forma zabytku sugerują, że jest to import. Niestety, sam przedmiot zaginął i może być opisany jedynie w bardzo ogólnie.

Szpile z główkami ornitomorficznymi dość często były używane w obrębie kultury późnorzymskiej i wczesnobizantyńskiej (Strzygowski 1904, Tab. XIX: 8882, 8883; Davidson 1952, Tab. 119: 2354, 2355; Biró 1987, Ryc. 15). Z kolei w Kijowie odnaleziono kościaną szpilę z ornitomorficzną głową (ul. Spaska 35, wykopaliska Michaiła Sahajdaka i Natalii Chamajko), którą można wiązać z warstwami z XII w. (Sergeeva 2011, Tab. 61: 3). Interesujące nas szpile użytkowano więc w szerszych ramach czasowych.

Warto podkreślić, że wspomniana tu szpila to jedyny kościany zabytek z Czermna, który można bez wątpienia uznać za import.

Grzebienie jednostronne

Z Czermna pochodzą zarówno całe egzemplarze grzebieni jednostronnych, jak i ich fragmenty (zabytki nr 26, 32, 33, 34, 31; por. Ryc. XIV: 21, 27, 28, 29, 26). Całe grzebienie należą do odmian z wąskimi wypukłymi okładzinami, rozpowszechnionymi w X- 1. poł. XI w. Centralna część jednego z nienaruszonych egzemplarzy jest zdobiona kółkami (zabytek nr 26; por. Ryc. XIV: 21; Stawrew 2016, Ryc. 22: 1; Rusin-Kaczmarek 2016, Ryc. 12: 1; Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn [red.] 2012, Tabl. II.21.1), okładzina drugiego okazu (zabytek nr XX) w centralnej części nie jest zdobiona. Jednak w obu przypadkach krawędzie okładzin są dekorowane pionowymi liniami, co jest typowym zdobieniem na okładzinach grzebieni z tego okresu. Na powierzchni

jednej z wkładek wyraźnie widać ślady ręcznego wykończenia pilnikiem. Wkładki końcowe obu grzebieni posiadają okrągły otwór na nit łączący je z okładziną.

Szczególnie interesująca jest wkładka z otworami w typie ażurowego ornamnetu (zabytek nr 31; Ryc. XIV: 26). Takie grzebienie nie są charakterystyczne dla obszaru występowania kultury staroruskiej.

Grzebienie jednoczęściowe, dwustronne

Grzebienie jednoczęściowe, dwustronne, pochodzące z Czermna (Pomarańska 2016 338 i n., Ryc. 43B: 1-2; Rusin-Kaczmarek 2016, Ryc. 12: 2, 4-5) są reprezentowane głównie przez warianty prostokątne lub trapezowate o przekroju wrzecionowatym (zabytki nr 27, 28, 29, 30; Ryc. XIV: 22, 23, 24, 25). Grzebienie takie były szeroko stosowane w końcu XI-XII w. w Europie Środkowej i Wschodniej. Istnieją przykłady z ornamentem w postaci równoległych linii poprowadzonych wzdłuż zębów, które są chrakterystyczne dla tego typu grzebieni. W innych przypadkach ornamentyka jest bardziej złożona: powierzchnia jednego z grzebieni jest zdobiona poziomymi liniami zygzakowatymi (zabytek nr 27; Ryc. XIV: 22), drugi jest zdobiony plecionką z elementami techniki żłobkowania (zabytek nr 24; Ryc. XIV: 19).

Narzędzia

Wśród kolekcji artefaktów kościanych występuje znaczna liczba wyrobów kościanych przetworzonych w nieznacznym stopniu. Są to przede wszystkim prymitywne narzędzia.

Narzędzia z zaostrzonym końcem pracującym

Ze stanowiska pochodzi kilka prymitywnych narzędzi z zaostrzonym końcem pracującum (Pomarańska 2016, Ryc. 43: A:1-2; Rusin-Kaczmarek 2016, Ryc. 10: 1-4; Stankiewicz 2016, Ryc. 22: 3; Stawrew 2016, Ryc. 18: 2). Wykonano je ze zbitej substancji kości nóg dużych zwierząt kopytnych (głównie bydła), małych kości bydlęcych z zaostrzeniem uzyskanym przez ukośne przecięcie jednej z nasad, kości z nieznacznie skorygowanym naturalnym zaostrzeniem, a także fragmentów kości (zabytki nr 35, 36, 27, 43, 44, 45, 46, 50; por. Ryc. XIV: 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 40).

Często do tych narzędzi stosuje się termin szydła, ale nie jest on trafny, ponieważ ich funkcje są znacznie bardziej zróżnicowane.

Różnorodne zaostrzone narzędzia interpretowane są zwykle jako narzędzia tkackie (Lenz 2002, Ryc. 68: 1-4; Wrzesiński 1994, 166. Ryc. 17) narzędzia do manipulowania końcami osnowy (Smirnova 1999, 153 i n.), kołki do mocowania skór (Vojnarovs'kij 2017, 71). Pod względem formy i stopnia wyświecenia przedmioty te różnią się, co sugeruje ich odmienne funkcje, choć w rzeczywistości prymitywne narzędzie z zaostrzonym końcem może pełnić ich kilka. Należy zauważyć, że wśród tych narzędzi przeważają formy o nieznacznie stępionych końcach. Często mają one płaski przekrój poprzeczny i z reguły również dobrze wyświeconą powierzchnię z jednej strony i wyświecenia w miejscu, w którym były trzymane w dłoni (oznaka długotrwałego użytkowania). Ugruntowane ich określanie jako szydła jest nie do przyjęcia ze względu na brak zaostrzenia. Kształt tych narzędzi, charakter ich zaostrzenia i stopień wyświecenia, a także wygodny sposób trzymania ich w dłoni wskazują na ich możliwe zastosowanie jako skrobaków lub narzędzi wygładzających używanych do obróbki miękkich materiałów, przede wszystkim wyrobów skórzanych lub futrzarskich. Dotyczyła ona drobnych części wyrobów, szwów, krawędzi skóry, fałdów lub trudno dostępnych miejsc (Ryc. XIV: 30, 31, 32, 37, 38, 35).

Niektóre z tych narzędzi mają całkowicie zeszkliwioną powierzchnię, co wskazuje na długotrwałe użytkowanie. Pracujące końce są wyświecone, bez mikrozarysowań, co potwierdza ich kontakt z miękkimi materiałami (Ryc. XIV: 30-32).

Należy zauważyć, że podobnie ukształtowane narzędzia kościane są dobrze znane współczesnym rzemieślnikom zajmującym się obróbką skóry.

Węższe, wydłużone formy mogły służyć do plecienia lub tkania sieci lub przedmiotów wykonanych z grubych włókien (Ryc. XIV: 36). Z warstwy kulturowej pochodzi również igła wykonana z promienia płetwy ryby (Pomarańska 2016, 339; Ryc. 43: A.3).

Narzędzia ze szpiczastym końcem pracującym są łatwe w wykonaniu i należą do wytworów rzemiosła domowego, które każdy wykonywał dla siebie.

Narzędzie z żebra dużego bydła

Jeden z przedmiotów to narzędzie z żebra bydła z zębami po jednej stronie (zabytek nr 53; Ryc. XIV: 42). V. Flerowa łączy takie narzędzia z kaletnictwem (Flerova 1996, 288, Ryc. 8: 7). Jednak zęby narzędzia z Czermna nie wykazują żadnych charakterystycznych śladów skrobania, co wyklucza takie jego użycie. Podobne żebra z zębami bez śladów skrobania pochodzą m.in. z Kijowa (Sergeeva 2011, 77, Tabl. 26: 2-3), grodziska Indur na Białorusi (Liausik, Semenčuk, Jurkovec 2003, 126, Ryc. 7: 7-8) czy Yorku w Wielkiej Brytanii (MacGregor, Mainman, Rogers 2005, Ryc. 879: 6717).

Według Viléma Hrubego podobne narzędzia mogły być również używane do zdobienia ceramiki (Hrubý 1957, Ryc. 1: 7). Niektóre żebra, zwłaszcza tam, gdzie zęby są mniejsze i liczniejsze, mogą być interpretowane jako pałeczki do rachowania (Zverugo 1975, Ryc. 15: 5, 23).

Narzędzie kościane z otworami

Na szczególną uwagę zasługuje narzędzie kościane z otworami wywierconymi w różnych jego częściach (zabytek nr 54; Ryc. XIV: 43). Znajdują się tam również zagłębienia występujące w 2 grupach po 4 i 5. Przestrzeń między nimi tworzy swoisty grzbiet z płaskimi zębami, które wykazują ślady wyświecenia (Ryc. XIV: 43:d-e). Walentina Flerowa dostarcza sporo danych etnograficznych wskazujących na użycie narzędzi z otworami z kości lub drewna do produkcji lin lub niektórych wyrobów skórzanych (Flerova 1996, 290). W ten sam sposób należy interpretować to narzędzie. Nie przeczą temu słabo widoczne ślady bruzd przecinających krawędzie niektórych otworów, które zaoserwowano w powiększeniu (Ryc. XIV: 43:a-c).

Kości do gry w babki

Znaleziono wiele takich kości. Wśród nich niektóre należą do małych zwierząt kopytnych (zabytki nr 60, 61; por. Ryc. XIV: 49, 50), ale jest też astragalus świni (zabytek nr 43; Ryc. XIV: 35) oznaczony rytymi znakami w formie równoległych, prostych odcinków i astragalus krowy z otworem na wylot w części centralnej (zabytek nr 44; Ryc. XIV: 36).

Należy zauważyć, że istnieje stosunkowo niewiele dowodów na użycie kości owiec w grach. Rzadko można je znaleźć w zestawach do gry. Niektóre okazy znalezione w warstwach kulturowych na różnych stanowisk nie mają dodatkowych oznaczeń, które pozwalają jednoznacznie uznać je za przedmioty używane do grania. Niemniej jednak, kości świni z otworami znaleziono na osadzie w Czarnobylu (Sergeeva 2016, 155 i n., Ryc. 2: 19) oraz w Sofiivśkiej Borszczahiwce niedaleko Kijowa (Kazimír *et al.* 2016, Ryc. 1: 15).

Według niektórych autorów (Dovženok, Gončarov, Jura 1966, 97; Mjadzviedzeva 2013, 89 i n.), astragale z otworem na wylot mogły być również używane jako zabawki dźwiękowe. Są one jednak często spotykane w zestawach do gier wraz ze znaczonymi kośćmi i tzw. bitami, czyli wypełnionymi ołowiem kośćmi, które służyły do zbijania, co uniemożliwia wyodrębnienie takich astragali z większości zestawów o funkcjach niewątpliwie służących rozrywce. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że bywały one również dodatkowo znakowane, czego przykładem są astragale z opisywanej kolekcji.

Szczególnie interesujące są znakowane astragale jako przedmioty służące do gry i jednocześnie przedmioty o charakterze sakralnym. Co do znaczenia znaków na nich, istnieje kilka hipotez (Sergeeva 2010, 207-211), które zasadniczo można sprowadzić do dwóch teorii: były tamgami lub pełniły rolę znaków magicznych. Naszym zdaniem w zestawieniu tych dwóch poglądów nie ma sprzeczności, ponieważ tamgi były nie tylko znakami własności, ale także pełniły rolę apotropeiczną i w związku z tym wkraczały w sferę *sacrum*.

Pozostając w tej sferze zwróćmy uwagę na religijną stronę gier z astragalami w różnych tradycjach: z jednej strony są one związane z magią płodności i dobrobytu, z drugiej z pojęciami o losie, przeznaczeniu (Sergeeva 2002, 55 i n.; Morozov, Slepcova 2004, 643; Kabzińska-Stawarz 1991, 17-28). Wykonane z metalu analogie do astragali znaleziono w Czarnej Mogile (Czernihów) i w Torczesku (Rybakov 1949, 27; Semaško 2013, 113-116). Analogami mogą być też antyczne astragale z różnych materiałów, w tym ceramiki. Ich kształt, naśladujący naturalne kości owiec, wskazuje na pierwotne źródło tych przedmiotów do gry.

Wytworzenie przedmiotów używanych do gry było bardzo łatwe. Wystarczały proste umiejętności techniczne i posiadanie narzędzia o tak uniwersalnym charakterze jakim jest nóż. Z obserwacji rowków wynika, że do wykonywania nacięć lub znaków na astragalach, używano zwykłego noża lub szydła. Jednak w niektórych przypadkach do zrobienia otworów na wylot posługiwano się wiertarką.

Łyżwy

Łyżwy znaleziono zarówno kompletne, jak i zachowane we fragmentach (Pomarański 2016, Ryc. 19; Rusin-Kaczmarek 2016, 435, Ryc. 13: 3-5). Są wśród nich tak starannie obrobione egzemplarze, że nie pozostawią wątpliwości co do ich przeznaczenia, jak i praktycznie nieobrobione kości z ociosaną dolną powierzchnią (zabytki nr 69-70; Ryc. XIV: 58-59). Istnieją jednak na nich charakterystyczne ślady, które mogą się tworzyć w wyniku kontaktu z materiałami ściernymi, tym z lodem lub śniegiem. Mają one swoje dobre analogie np. mikrorysy na łyżwach z Turyngii (Barthel 1969, Tabl. XL, XLI) czy ze staroruskiego grodziska Woinskaja Greblja (Sergeeva 2015, Ryc. 83-97).

Inne przedmioty

Do przedmiotów obrobionych w minimalnym stopniu należą też; amulet wykonany z kła niedźwiedzia (zabytek nr 52; Ryc. XIV: 59), astragalus z otworem na wylot w części środkowej, ewentualnie zabawka dźwiękowa (zabytek nr 75; Ryc. XIV: 61) i rurka z kości z otworem przy krawędzi – igielnik (?; zabytek nr 76; por. Ryc. XIV: 62).

Wśród innych przedmiotów wykonanych z kości odnotowujemy również rękojeść noża (zabytek nr 80; Ryc. XIV: 66), fragment rękojeści złożonej lub okładziny (zabytek nr 82; Ryc. XIV: 68) oraz wyroby, które przetrwały w formie szczątkowej, co utrudnia ich interpretację.

Poza wyrobami gotowymi na grodzisku znaleziono fragmenty kości i rogów ze śladami obróbki (Ryc. XIV: 83-90). Wśród nich są odpady, wycięte części poroża jelenia, rurkowate kości z obrobioną płaszczyzną (prawdopodobnie półfabrykaty lub wyroby wybrakowane itp.). Wśród surowców zwraca uwagę częściowo ostrugany fragment poroża jelenia, który można interpretować jako surowiec na pierwszym etapie przetwarzania (zabytek nr 87; Ryc. XIV: 73).

KRÓTKIE PODSUMOWANIE

Oceniając opisane powyżej artefakty, zauważamy, że ich zestaw jest typowy dla Europy Wschodniej i częściowo Środkowej w X-XII w. Również charakterystyczny dla tego regionu jest surowiec – kość zwierzęca (głównie kopytnych) i poroże jelenia.

Wśród gotowych wyrobów można wyróżnić egzemplarze, których wytworzenie jest stosunkowo skomplikowane, i które można przypisać profesjonalnemu rzemiosłu i wyrobom rzemiosła domowego. Profesjonalne wyroby rzemieślnicze to przede wszystkim grzebienie, których wytwarzanie wiąże się ze złożonymi operacjami technologicznymi i koniecznością posługiwania się specjalistycznym zestawem narzędzi. Również do produktów profesjonalnych rzemieślników należą tzw. kopouszka, igielnik, i prawdopodobnie oprawki/obejmy, a także hetki o wysokiej jakości wykonania. W przypadku grotu strzały, to mógł być on wykonany zarówno przez profesjonalistę, jak i przez samego właściciela. W jego kontekście można wspomnieć, że u różnych ludów, na przykład Hunów i Mongołów (Hudjakov 1986, 41; 1991, 124) istniał zwyczaj robienia strzał przez samych wojowników.

Do wyrobów rzemiosła domowego należą przedmioty wykonane z zastosowaniem prostszych technik, przede wszystkim prymitywne narzędzia oraz egzemplarze sporządzone z kości obrobionej w niewielkim stopniu (astragale, amulet z kła), w przypadku których opracowanie ogranicza się głównie do wywiercenia otworu. Jednocześnie, co interesujące, otwory wiercono profesjonalnym narzędziem – wiertarką.

Stosunkowo mała ilość obrobionych kości stwierdzona na badanym obszarze[5] nie daje podstaw do przypuszczeń, że mógł tam długo działać warsztat zajmujący się obróbką kości. Jednocześnie znaleziska kości i rogów ze śladami obróbki, a także wyrobów gotowych bezpośrednio na terenie kompleksu świadczy o sporadycznej pracy rzemieślników znających technikę obróbki materiałów kostnych, którzy potrafili wykonywać prace o niewielkim zakresie zabiegów technicznych. Warto również zwrócić uwagę na stosowanie

[5] Należy w tym miejscu przypomnieć, że prace z lat 2010-2011, to badania powierzchniowe realizowane przy użyciu wykrywaczy do metali (por. w niniejszej monografii Bagińska, Chudzińska, Florkiewicz, Wołoszyn 2023) co w oczywisty sposób prowadziło do nadreprezentacji znalezisk metalowych i do niedoszacowania innych zabytków, w tym kościanych. Zwłaszcza w przypadku stan. 3 w Czermnie kości ludzkie – ze niszczonego orką wczesnośredniowiecznego cmentarzyska – doskonale widoczne są na powierzchni stanowiska (Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014, Ryc. 5-8), co mogło raczej powstrzymywać uczestników badań z lat 2010-2011 przed zbieraniem każdej kości. Prawidłową decyzją byłoby rejestrowanie kości na powierzchni a następnie przeprowadzenie regularnych badań wykopaliskowych tak by wydobyć całe szkielety a nie tylko przypadkowo znajdujące się na powierzchni kości. W latach 20210-2011 nie było to możliwe, tego typu prace podjęto w 2013 r. (Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014; Kwiatkowska, Kuźniarska 2014). Za dodatkowe informacje w tym zakresie dziękuję Marcinowi Wołoszynowi.

specjalistycznych narzędzi – piłek o drobnych zębach, pilników, wierteł, dłut, którymi można było ozdobić niektóre wyroby czy narzędzi do wykonywania ornamentu kolistego. Używano ich równolegle z narzędziami uniwersalnymi (siekierą i toporem do wstępnej obróbki surowców oraz nożem do prac podstawowych). Podkreślmy też powszechne stosowanie wiertła. Za pomocą tego narzędzia wykonano otwory nawet w prymitywnych wyrobach z kości obrobionych w nieznacznym stopniu. Ostateczne wnioski odnośnie tego czy lokalna obróbka kości była czymś więcej niż tylko sporadycznymi działaniami rzemiosła domowego będzie można wyciągnąć dopiero po dalszych badaniach kompleksu.

KATALOG

Skróty

MT	Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim;
MZZ	Muzeum Zamojskie w Zamościu;
USMA	Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego (tymczasowe miejsce przechowywania zabytku; ostatecznie zabytek trafi do Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim).

Nr 1. Kiścień

A. Czermno, brak danych o bliższej lokalizacji znaleziska;
B. Kiścień; róg;
C. Kształt przekroju owalny, bocznie spłaszczony; powierzchnia obrobiona, ornamentowana; po obu stronach biomorficzne wizerunki wykonane konturem, z jednej strony mężczyzna [książę (?)] w kapeluszu i płaszczu, z drugiej Syrena; boczne powierzchnie zdobione pasmem plecionki;
wymiary: 6,0 x 5,5 x 3,5 cm;
datowanie: XII- 1. poł. XIII w. (na podstawie kształtu);
D. Zabytek zaginął;
E. 1) Gurba, Czerepiński 1968;
2) Kotowicz 2006, 56 i n., Ryc. 2: 1;
F. Ryc. XIV: 1.

Nr 2. Nakładka na łuk

A. Czermno, stan 2, wykop IIA, działka 2, w-wa I, głębokość 0-40 cm; badania 1976;
B. Nakładka na łuk; róg;
C. Środkowa, czołowa nakładka na łuk (typ popularny na terytorium Eurazji);
wymiary: długość – 18,5 cm; szerokość – 3 cm;
datowanie: X-XIII w.;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Pomarański 2016, Ryc. 18: B:1;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 57, Ryc. 41;
F. Ryc. XIV: 2.

Nr 3. Grot strzały

A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka D, w-wa I; badania 1976;
B. Grot strzały; róg;
C. Kształt stożkowaty, z tulejką;

wymiary: długość – 4,5 cm; średnica – 0,8 cm;
łączony z popularnym typem grotów stożkowatych z tulejką;
datowanie: X-XIII w.;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 450, Ryc. 10: 6 (jako końcówka oprawki);
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 131 (jako końcówka oprawki);

F. –

Nr 4. Grot strzały z trzpieniem

A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B; badania 1977;

B. Grot strzały; róg;

C. Z trzpieniem liść romboidalny, przekrój zbliżony do owalu, trzonek;
wymiary: długość – 3,6 cm; szerokość – 1 cm;
datowanie: X-XIII w.;
gatunek zwierzęcia: jeleń (*Cervus elaphus*);

D. MZZ, nr inw. 708/77;

E. 1) Pomarańska 2016, 316, Ryc. 43: B:6;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435; Ryc. 10: 15;
3) Florkiewicz 2016b, nr kat. 282, Ryc. 42: 3;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;

F. Ryc. XIV: 3.

Nr. 5. Grot strzały

A. Czermno, stan. 2, wykop IIA, działka 2, w-wa VI; badania 1976;

B. Grot strzały; kość;

C. Fragment o podłużnym kształcie, koniec zaostrzony; przekrój owalny;
wymiary: długość – 4,0 cm; szerokość – 4,0 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: koń domowy (*equus caballus*);

D. MZZ, nr inw. 16/76;

E. 1) Pomarański 2016, 404, Ryc. 18: B:2;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 51;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;

F. –

Nr 5a. Fragment grotu strzały (?)

A. Czermno, stan. 1, ar 81, ćwiartka C, w-wa 10, głębokość 160 cm; badania 1977;

B. Fragment grotu strzały (?); kość;

C. Fragment o podłużnym kształcie, koniec zaostrzony; przekrój owalny;
wymiary: długość – 4,5 cm; przekrój – 0,8 cm;
gatunek zwierzęcia: prawdopodobnie koń (*equus caballus*);
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;

D. MZZ, nr inw. 501/77;

E. 1) Kamińska-Koj, Koj 2016, 209;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 436, 450, zabytek nr III.5.7. / 3, Ryc. 10: 14;
3) Florkiewicz 2016b, nr kat. 459;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;

F. –

Nr 6. Płytka, fragment

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2041, głębokość 120-130 cm; badania 2015;

B. Płytka, fragment; kość;

C. Obłamana ze wszystkich stron, oryginalna forma niezrekonstruowana; zdobiona: centralnie łańcuch koncentrycznych kół o średnicy 0,7 i 1,1 cm; na odłamanej części w odległości 2,4 cm ślady innego podobnego łańcucha – 2 takie same koła, zachowane fragmentarycznie;

wymiary (zachowane): 10,5 x 6,8 cm; grubość – 0,2-0,3 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
fragmentaryczny charakter znaleziska uniemożliwia jego precyzyjną interpretację, płytka mogła być nakładką na siodło (co jest najbardziej prawdopodobne wnosząc z jej rozmiarów) lub kołczan;

D. USMA, nr inw. Cz/251/2015;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIV: 4.

Nr 6a. Nakładka z poroża, fragment

A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 6, w-wa II, głębokość 340-330 cm (nad jamą nr 1, w górnej części); badania 1952;

B. Nakładka, fragment; poroże;

C. Ornament linii i okręgów;
wymiary: długość – 3,12 cm; szerokość – 1,54 cm;
gatunek zwierzęcia: jeleń szlachetny (*Cervus elaphus*);
datowanie: X-XIII w.;

D. MZZ, nr inw. 343/52;

E. 1) Zbierski 1959, Zbierski 1959, 123, Tabl. XIV: 60;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 218, Ryc. 25: 3;

F. Ryc. XIV: 4:a.

Nr 6b. Płytka (nakładka [?])

A. Czermno, stan. 1, ar 61, ćwiartka A, w-wa III, głębokość 21-30 cm; badania 1977;

B. Płytka (nakładka [?]); kość;

C. Zdobiona wzorem geometrycznym (linie poziome i pionowe, częściowo krzyżujące się), dodatkowo dwa otwory (nie do końca dowiercone);
wymiary: długość – 5,42 cm; szerokość – 1,89 cm; grubość – 0,2 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: koza/owca (*ovis a.*/*capra h.*);

D. MZZ, nr inw. 120/77;

E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 449, zabytek nr II.5.2. / 3, Ryc. 10: 19;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 387, Ryc. 45: 4;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;

F. –

Nr 7. Element uprzęży końskiej

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – B, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 0-20 cm; badania 2013;

B. Element uprzęży końskiej; poroże;

C. Kształt zbliżony do pięciokąta z zaokrąglonymi narożnikami, w części środkowej wydłużony, owalny otwór;
wymiary: długość – 6,6 cm; szerokość maks. – 2,0 cm;
datowanie: X-XII w.;

D. USMA, nr inw. Cz/69/2013;

E. Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014, Ryc. 11: 1;

F. Ryc. XIV: 5.

Nr 8. Element uprzęży końskiej

A. Czermno, stan. 3, ar 283 – A, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 20-40 cm, z przesiewania hałdy; badania 2013;

B. Element uprzęży końskiej; poroże;

C. Podłużny, zachowany fragmentarycznie (w połowie odłamany); po stronie pękniętej częściowo zachowany prostokątny otwór;
wymiary: długość – 8,4 cm; szerokość – 2,4 cm;
datowanie: X-XII w.;

D. USMA, nr inw. Cz/514/2013;
E. Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014, Ryc. 11: 2;
F. Ryc. XIV: 6.

Nr 9. Pojemnik T-kształtny

A. Czermno, stan. 3, znaleziony na powierzchni stanowiska; badania 1976;
B. Pojemnik T-kształtny; poroże jelenia;
C. Forma standardowa dla tego typu wyrobów, wynikająca z formy surowca do jej wytworzenia; powierzchnia obrabiona, niezdobiona; z trzech stron wzdłuż krawędzi otwory do mocowania przykryć;
wymiary: długość – 14,7 cm; wysokość – 9,5 cm;
datowanie: XI-XII w.;
gatunek zwierzęcia: jeleń (*Cervus elaphus*); zapewne pojemnik o nieokreślonym przeznaczeniu;
D. MZZ, brak nr inv.;
E. 1) Florkiewicz 2016b, nr kat. 198, Ryc. 43;
2) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
3) Florkiewicz, Wołoszyn 2018;
F. Ryc. XIV: 7.

Nr 10. Pojemnik na drobiazgi lub substancje z zamykaną komorą

A. Czermno, stan. 1, ar 1, ćwiartka C, w-wa III; badania 1976;
B. Pojemnik na drobiazgi lub substancje z zamykaną komorą; poroże jelenia;
C. Podłużny pojemnik o owalnym przekroju; wnętrze wykonane starannie; do zawieszenia służą małe zestawione parami otwory wywiercone ukośnie w górnej części; zewnętrzna powierzchnia obrobiona; zdobiony w górnej i dolnej części strefami linii w kształcie litery X, a wzdłuż korpusu liniami ukośnymi; ornament wykonany ostrzem narzędzia tnącego;
wymiary: długość – 9,4 cm; średnica – 1,9 cm; średnica otworu – 0,3 cm;
datowanie: ?;
możliwa interpretacja: podobne przedmioty tradycyjnie interpretowane jako pojemniki na igły, mogły również służyć do przechowywania dowolnych małych przedmiotów lub substancji;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 436, 450, Ryc. 13: 2;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 20, Ryc. 40: 1;
F. Ryc. XIV: 8.

Nr. 11. Pojemnik na drobiazgi lub substancje z zamykaną komorą

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 1/2014, jednostka stratygraficzna 1005B, sektor I (czyszczenie profilu N-W); badania 2014;
B. Pojemnik na drobiazgi lub substancje z zamykaną komorą; poroże jelenia;
C. Podłużny pojemnik o owalnym przekroju; zewnętrzna powierzchnia obrobiona, miejscowo ślady użycia pilnika; wnętrze wybrane strannie, niepolerowane; bliżej krawędzi, po dwóch przeciwległych stronach, półkoliste otwory wycięte narzędziem tnącym;
wymiary: długość całkowita – 7,8 cm; przekrój 2 x 1,4 cm i 1,4 x 1 cm; głębokość wnętrza – 4,2 cm; grubość ścianki – 0,2-0,3 cm; otwory 0,5 x 0,4 cm i 0,6 x 0,4 cm;
datowanie: XI-XIV w.;
możliwa interpretacja: do zawieszenia tradycyjnie interpretowane jako pojemniki na igły, mogły być również używane do przechowywania dowolnych małych przedmiotów lub substancji;
D. USMA, nr inw. Cz/215/2014;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 9.

Nr 12. Hetka

A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 5, w-wa II, głębokość 377 cm (od pow. ~ 89 cm); badania 1952;
B. Hetka; kość;

C. W formie dwóch tralkowato ukształtowanych zakończeń, między nimi część zwężona, owalna w przekroju; powierzchnia niestarannie obrobiona nożem;
wymiary: długość – 3,1 cm;
datowanie: X-XIII w.;
D. MZZ, nr inw. pol. 455/52;
E. 1) Zbierski 1959, 116, Tabl. V: 15;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 281, Ryc. 25: 6;
F. Ryc. XIV: 10.

Nr 13. Hetka

A. Czermno, stan. 1, ar 32, ćwiartka D, w-wa VI; badania 1979;
B. Hetka;
C. W formie dwóch tralkowato ukształtowanych zakończeń, między nimi część zwężona; powierzchnia niestarannie obrobiona nożem;
wymiary: długość – 3,7 cm;
datowanie: X-XIII w.;
D. MZZ, nr inw. 655/79;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, zabytek nr II.5.6. / 2;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 802, Ryc. 46: 5;
F. Ryc. XIV: 11.

Nr 14. Hetka

A. Czermno, stan. 1, ar 1, ćwiartka C, w-wa IV; badania 1976;
B. Hetka; róg;
C. Dwie połączone sekcje; powierzchnia polerowana;
wymiary: długość – 4,3 cm;
datowanie: X-XIII w.;
D. Zabytek zaginął;
E. Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, zabytek nr II.5.6. / 1, Ryc. 10: 13;
F. –

Nr 15. Hetka

A. Czermno, stan. 1, ar 81, ćwiartka C; badania 1977;
B. Hetka; róg;
C. Dwie połączone sekcje;
wymiary: długość – 6,1 cm;
datowanie: X-XIII w.;
D. Zabytek zaginął;
E. Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, zabytek nr II.5.6. / 3, Ryc. 10: 10;
F. –

Nr 16. Hetka

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Hetka; róg;
C. W formie dwóch piramidalnych części o zaoblonych zakończeniach, między nimi część zwężona; powierzchnia starannie obrabiana i wypolerowana;
wymiary: długość – 3,3 cm; średnica maks. – 0,7 cm; średnica części zwężonej – 0,5 cm;
datowanie: X-XIII w.;
D. MT, nr inw. MT/1339/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.20.2.;
F. Ryc. XIV: 12.

Nr 17. Oprawka

A. Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka C, w-wa I (z profilu); badania 1978;
B. Oprawka; poroże jelenia;
C. Przedmiot zachowany fragmentarycznie; stopniowo zwężający się w kierunku jednej z krawędzi; powierzchnia zdobiona: ornament w postaci równoległych wstęg, składających się z szeregu

prostokątnych figur o zaoblonych narożach, ograniczonych liniami prostymi; w ornamencie można dopatrzyć się elementów techniki zdobnictwa żłobkowanego;
wymiary: wysokość – 2,2 cm; średnica kanału – 0,6 cm;
możliwa interpretacja: część oprawki rękojeści noża;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;

D. MZZ, brak nr inw.;

E. 1) Pomarańska 2016, 316, Ryc. 43: B:4;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 449, zabytek II.5.3. / 5, Ryc. 12: 3;
3) Florkiewicz 2016b, nr kat. 571, Ryc. 42: 5;

F. Ryc. XIV: 13.

Nr 18. Oprawka, fragment

A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B; badania 1977;

B. Oprawki (?), fragment; kość;

C. Kształt cylindryczny, odłamany z jednej strony, brak zdobień;
wymiary: wysokość – 3,5 cm; szerokość – 1,7 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: jeleń (*cervus elaphus*);

D. MZZ, nr inw. 763/77;

E. 1) Pomarańska 2016, 339, Ryc. 43: B:5;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 315;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;

F. –

Nr 19. Oprawka

A. Czermno, stan. 3, ar 283 – A, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 40-50 cm; badania 2013;

B. Oprawka; kość;

C. Zachowany fragmentarycznie, w przekroju cylindrycznym;
wymiary: wysokość – 1,2 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;

D. USMA, nr inw. Cz/228/2013;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIV: 14.

Nr 20. Oprawka

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 62, Obiekt 1/2013, cz. E; badania 2013;

B. Oprawka; poroże jelenia;

C. Ornament podzielony jest na cztery strefy, na krawędziach znajdują się obramowania zacienione ukośnymi liniami, w centrum dwa rzędy trójkątów;
wymiary: długość – 2,0 cm; średnica – 1,8-2,1 cm;
datowanie: X-XI w.;

D. USMA, nr inw. Cz/382/2013;

E. Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014, Ryc. 11: 4;

F. Ryc. XIV: 15.

Nr 21. Oprawka

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2036, głębokość 110-120 cm; badania 2015;

B. Oprawka; poroże jelenia;

C. Cylindryczna, stopniowo zwęża się do jednemu z brzegów; ścięta z obu stron, z jednej strony cięcie jest równe, wypolerowane, z drugiej – bok nieznacznie ścięty do wewnątrz; wnętrze wybrane, kanał obrobiony; powierzchnia obrobiona, starannie wypolerowana;
wymiary: wysokość – 1,5 cm; średnice jednej strony 1,4 x 1,3 i odpowiednio przeciwnej – 1,5 x 1,35 cm; wnętrze – 1,0 x 0,9 cm i 1,15 x 1,35 cm; grubość ścianki – 0,2 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
możliwa interpretacja: część rękojeści noża;

D. USMA, nr inw. Cz/217/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 16.

Nr 21a. Oprawka

A. Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka C, w-wa I; badania 1978;
B. Oprawka; kość;
C. Wygładzana, z wyrytą literą N lub zygzakiem;
wymiary: długość – 9,4 cm; przekrój maks. – 2,05, cm; przekrój min. – 1,5 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: jeleń szlachetny (*cervus elaphus*);
D. MZZ, nr inw. 128/78;
E. 1) Stawrew 2016, 541, Ryc. 20: 1;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, zabytek nr II.5.3. /5, Ryc. 10: 8;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 532;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. –

Nr 22. Łyżeczka do czyszczenia uszu, tzw. kopouszka

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2052, głębokość 140-150 cm; badania 2015;
B. Łyżeczka do czyszczenia uszu, tzw. kopouszka; róg;
C. Korpus graniasty, zwieńczony główką ptaka; w budowie zabytku można wyróżnić trzy partie: część dolna zakończona wklęsłą, wąską szpatułką, na końcu delikatnie wygiętą ku górze, część środkowa (trzon łyżeczki) pogrubiona w stosunku do części dolnej, zdobiona karbowaniem w formie rombów (zapewne miało to umożliwić pewniejszy chwyt przedmiotu), część górna ma formę mocno stylizowanej, otwartej paszczy zwierzęcej (smoka?); kółko (odciśnięte stempelkiem?) z nakłuciem pośrodku należy uznać prawdopodobnie za oko bestii. Pośrodku części górnej znajduje się otwór umożliwiający zapewne zawieszanie przedmiotu. Wspomniane trzy części łyżeczki są wyraźnie wyodrębnione za pomocą dwustożkowatych zgrubień (podwójne między częścią dolną i środkową [tu dodatkowo między zgrubieniami widoczny jest rodzaj dysku] i pojedyncze między częścią środkową i górną);
wymiary: wysokość – 9, 42 cm; średnica maks. – 0, 9 cm;
datowanie: 2. poł. XI- 2. poł. XII w.;
D. USMA, nr inw. Cz/320/2015;
E. 1) Wołoszyn, Dzieńkowski, Florkiewicz 2017;
2) Dzieńkowski, Wołoszyn 2019, Ryc. 6;
F. Ryc. XIV: 17.

Nr 23. Szpila

A. Czermno; badania 1940;
B. Szpila z ornitomorficzną główką; kość słoniowa;
C. Kształt podłużny, jeden koniec zaostrzony, od góry szpilę zdobi wyobrażenie orła;
wymiary: długość – 9,6 cm;
datowanie: wczesne średniowiecze;
D. Zabytek zaginął;
E. Wołoszyn 2016, Ryc. 3: 3;
F. Ryc. XIV: 18.

Nr. 24. Grzebień jednoczęściowy, dwustronny

A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 2, w-wa V (świadek w płd. części odcinka 2); badania 1952;
B. Grzebień dwustronny; poroże jelenia;
C. Zdobiony ornamentem poziomych (częściowo zachowanych) rowków;
wymiary: długość – 3,23 cm; szerokość – 0,50 cm;
datowanie: późny XI-XII w.;
D. MZZ, nr inw. 550/52;

E. 1) Zbierski 1959, 123, Tabl.XIV: 61;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 339, Ryc. 26: 1;
F. Ryc. XIV: 19.

Nr. 25. Grzebień z poroża, fragment

A. Czermno, stan. 1, pole A; badania 1952;
B. Fragment grzebienia (okładzina); poroże;
C. Zdobiona ornamentem w postaci poziomych i pionowych linii i okręgów, soczewkowa w przekroju (częściowo uszkodzona);
wymiary: długość – 7,91 cm; szerokość maks. – 1,68 cm;
datowanie: X-XI w.;
D. MZZ, nr inw. 589/52;
E. 1) Zbierski 1959, 123;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 369, Ryc. 26: 2;
F. Ryc. XIV: 20.

Nr 26. Grzebień jednostronny

A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, w-wa VII; badania 1977;
B. Grzebień jednostronny; róg;
C. Wąskie okładziny o wypukłym przekroju, środkowa część każdej zdobiona kołami – po 4 zestawione w figurę zbliżoną do kwadratu; krawędzie okładzin zdobione pionowymi, równoległymi liniami; z jednej strony, na najbardziej wysuniętej okładzinie, otwór na nit łączący grzebień z pochewką; kanał płaski;
wymiary: długość – 12,94 cm; szerokość płytki – 3,9 cm;
datowanie: X- 1. poł. XI w.;
gatunek zwierzęcia: jeleń (*Cervus elaphus*);
D. MZZ, nr inw. 53/77;
E. 1) Stawrew 2016, 541, Ryc. 21: 1;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 434, 449, II.5.1. / 1, Ryc. 12: 1;
3) Florkiewicz 2016b, nr kat. 242, Ryc. 44;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
5) Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.21:1;
F. Ryc. XIV: 21.

Nr 27. Grzebień jednoczęściowy, dwustronny

A. Czermno, stan 1, ar 51, ćwiartka B-D; badania 1976;
B. Grzebień jednoczęściowy, dwustronny; róg;
C. Prostokątny, przekrój wrzecionowaty; powierzchnia starannie obrobiona i zdobiona – 2 równoległe, poziome linie zygzakowate;
wymiary: długość – 5,5 cm; szerokość – 3,5 cm; grubość – 0,8 cm;
datowanie: XI-XII w.;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Pomarańska 2016, 316, Ryc. 43: B:1;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 449, zabytek II.5.1. / 4, Ryc. 13: 1;
3) Florkiewicz 2016b, nr kat. 946, Ryc. 47: 1;
F. Ryc. XIV: 22.

Nr 28. Grzebień jednoczęściowy, dwustronny

A. Czermno, stan 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość 80 cm; badania 1977;
B. Grzebień jednoczęściowy, dwustronny; róg;
C. 2 fragmenty; forma całego wyrobu prostokątna, przekrój wrzecionowaty; powierzchnia starannie obrobiona, z jednej strony wyświecona; po stronie przeciwnej pozostałości tkanki gąbczastej rogu; wzdłuż zębów po 2 linie równoległe;
wymiary: 5 x 4 cm;
datowanie: XI-XII w.;
gatunek zwierzęcia: jeleń (*Cervus elaphus*);

D. MZZ, nr inw. 799/77;
E. 1) Pomarańska 2016, 316, Ryc. 43: B:2;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 434, 449, zabytek nr II.5.1. / 2, Ryc.12: 5;
3) Florkiewicz 2016b, nr kat. 333, Ryc. 42: 4;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. Ryc. XIV: 23.

Nr 29. Grzebień jednoczęściowy, dwustronny, fragmenty

A. Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka D, w-wa X, jama 2; badania 1978;
B. Grzebień jednoczęściowy, dwustronny, fragmenty; róg;
C. Forma trapezowata, przekrój wrzecionowaty; powierzchnia starannie obrobiona, zdobiona, ornament w postaci równoległych wstęg, składających się z szeregu prostokątnych figur o zaoblonych narożach, ograniczonych liniami prostymi. w ornamencie można dopatrzyć się elementów techniki żłobkowania;
wymiary (zachowane): 5 x 2,7 cm;
datowanie: XI-XII w.;
D. MZZ, nr inw. 416/78;
E. 1) Stawrew 2016, 541, Ryc. 22: 2;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 434, zabytek nr II.5.1. / 3, Ryc.12: 4;
3) Florkiewicz 2016b, nr kat. 641, Ryc. 46: 2;
F. Ryc. XIV: 24.

Nr 30. Grzebień jednoczęściowy, dwustronny

A. Czermno, stan. 1, ar 31, ćwiartka B, w-wa VIII; badania 1979;
B. Grzebień jednoczęściowy, dwustronny; róg;
C. Zachowany fragmentarycznie; forma trapezowata, przekrój wrzecionowaty; wzdłuż zębów po 2 linie równoległe;
wymiary: wysokość – 3,7 cm; szerokość – 3,0 cm;
datowanie: XI-XII w.;
gatunek zwierzęcia: jeleń (*Cervus elaphus*);
D. MZZ, nr inw. 701/79;
E. 1) Wojdat 2016, 635, Ryc. 6: 21;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 763, Ryc. 46: 3;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. Ryc. XIV: 25.

Nr 31. Grzebień jednostronny, fragment

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Grzebień jednostronny, fragment;
C. Część czesząca z 10 zębami (2 wyłamane); powierzchnie boczne i końce polerowane; zęby cienkie, piłowane bardzo starannie i wypolerowane (miejscowo słabe czytelne ślady skośnego piłowania zębów); w zakończeniu z jednej strony częściowo zachowany otwór na nit łączący część wewnętrzną z okładziną; w górnej części zdobienie powtarzające kształt grzebienia, w powierzchni nawiercono 6 otworów, co daje wrażenie ażurowego ornamentu; przy końcu ślady kolejnego takiego otworu;
wymiary: wysokość – 3,9 cm; szerokość – 1,6 cm; grubość – 0,25 cm; średnica otworu – 0,2 cm;
datowanie: X- 1. poł. XI w.;
D. MT, nr inw. MT/1299/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.21.4.;
F. Ryc. XIV: 26.

Nr 32. Grzebień jednostronny

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2053, głębokość 140-150 cm; badania 2015;
B. Grzebień jednostronny; róg;

C. Zachowane 7 wkładek połączonych z okładzinami 4 żelaznymi nitami; okładziny wąskie, o przekroju wypukłym, we fragmentach, w części centralnej niezdobione; z jednej strony zachowany ornament krawędzi okładziny – równoległe pionowe linie; w jednym z boków skrajnej okładziny otwór na nit łączący grzebień z pochewką; kanał płaski;
wymiary: długość całkowita – 9,9 cm; wysokość – 2 cm; długość zębów – 1,0 cm; szerokość nakładki – 1,0-1,1 cm; otwór – 0,3 cm;
datowanie: X- 1 poł XI w.;
D. USMA, nr inw. Cz/318/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 27.

Nr 33. Nakładka grzebienia, fragment

A. Czermno, stan 1, wykop 1/2010 (fosa), znalezisko powierzchniowe; badania październik 2010;
B. Nakładka grzebienia, fragment; róg;
C. Powierzchnia starannie obrabiana, polerowana; na jednej krawędzi częściowo zachowany otwór na nit;
wymiary: długość – 2,6 cm; szerokość – 1 cm; grubość – 0,4 cm; średnica otworu – 0,3 cm;
datowanie: X- 1. poł. XI w.;
D. MT, nr inw. MT/1668/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 28.

Nr 34. Okładzina jednostronnego składanego grzebienia, fragment

A. Czermno, stan. 3, ar 282 – B, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 20-35 cm, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Okładzina jednostronnego składanego grzebienia, fragment; róg;
C. Końcowa część okładziny ozdobiona pionowymi liniami wykonanymi piłą; po obu stronach częściowo zachowane otwory na nity;
wymiary: 2,6 x 1 cm; grubość – 0,3 cm; średnica otworu – 0,2 cm;
datowanie: X- 1. poł. XI w.;
D. USMA, nr inw. Cz/165/6/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 29.

Nr 35. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 1, Ob. 10/2013; badania 2013;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; zwarta substancja kości rurkowej nogi kopytnego;
C. Koniec pracujący uformowany nożem, obróbka nożem również widoczna na bocznych krawędziach; powierzchnia całkowicie wyświecona, co wskazuje na długotrwałe użytkowanie narzędzia;
wymiary: długość – 9,2 cm;
funkcja – skrobak do obróbki drobnych detali i szwów wyrobów skórzanych lub futrzarskich;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/298/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 30.

Nr 36. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym

A. Czermno, stan. 3; badania 1997;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; zwarta substancja kości rurkowej nogi kopytnego;
C. Koniec pracujący uformowany nożem; obróbka nożem również widoczna na bocznych krawędziach; końcówka pracująca silnie wyświecona, wyświecenie również widoczne na całej powierzchni, co wskazuje na długie użytkowanie narzędzia;
wymiary: długość – 11,8 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;

funkcja – skrobak do obróbki drobnych detali i szwów wyrobów skórzanych lub futrzarskich;
D. MT, nr inw. MT/1051/39/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 31.

Nr 37. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 3; badania 1997;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; rurkowata kość nogi małego zwierzęcia kopytnego;
C. Spiczasty koniec uformowany przez ukośne przecięcie jednej z nasad z częścią trzonu;
powierzchnia całkowicie wyświecona, co wskazuje na długotrwałe użytkowanie narzędzia;
wymiary: długość – 8,4 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
funkcja – skrobak do obróbki drobnych detali i szwów wyrobów skórzanych lub futrzarskich; silne zaostrzenie końcówki sugeruje również możliwość wykorzystania jako narzędzia do przekłuwania;
D. MT, nr inw. MT/1051/12/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 32.

Nr 38. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 36, Ob. 1/2013, cz. E; badania 2013;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym;
C. Jeden z końców jest odłamany;
wymiary: długość – 6,2 cm;
datowanie średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/322/2013;
E. Zabytek nieopublikowany;
F. Ryc. XIV: 33.

Nr 39. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 1, ar 32, ćwiartka D, w-wa VI; badania 1979;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; rurkowata kość nogi małego zwierzęcia kopytnego;
C. Zaostrzony koniec uformowany przez ukośne cięcie jednej z nasadą z częścią trzonu;
wymiary: długość – 10,5 cm;
funkcja – gładzik do obróbki miękkich elementów i szwów wyrobów ze skóry i futra;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: owca domowa (*ovis aries*);
D. MZZ, nr inw. 657/79;
E. 1) Pomarańska 2016, 316; Ryc. 43: A:1;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, zabytek nr II.5.4. / 1, Ryc. 10: 1;
3) Florkiewicz 2016b, nr kat. 803;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2.
F. –

Nr 40. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 1, ar 32, ćwiartka D; badania 1979;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; rurkowata kość nogi małego zwierzęcia kopytnego;
C. Szpiczasty koniec uformowany przez ukośne przecięcie jednej z nasad z częścią trzonu; końcówka pracująca wyświecona, co wskazuje na długotrwałe używanie narzędzia;
wymiary: długość – 7,3 cm;
funkcja – gładzik do obróbki drobnych detali i szwów wyrobów skórzanych lub futrzarskich;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;

D. Zabytek zaginął;
E. Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, zabytek nr II.5.4. / 2, Ryc. 10: 2;
F. –

Nr 41. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 1, ar 81, ćwiartka C; badania 1979;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; rurkowata kość nogi małego zwierzęcia kopytnego;
C. Szpiczasty koniec uformowany przez ukośne przecięcie jednej z nasad z częścią trzonu; końcówka pracująca wyświecona, co wskazuje na długotrwałe używanie narzędzia;
wymiary: długość – 8,8 cm;
funkcja – gładzik do obróbki drobnych detali i szwów wyrobów skórzanych lub futrzarskich; kształt szpica nie wyklucza użycia jako narzędzia do przekłuwania;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. Zabytek zaginął;
E. Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, zabytek nr II.5.4. / 4, Ryc. 10: 4;
F. –

Nr 42. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno; badania 1940;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; kość;
C. Otwór w części górnej;
wymiary: długość – 9,6 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. Zabytek zaginął;
E. Wołoszyn 2016, Ryc. 3: 2;
F. XIV: 34.

Nr 43. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 1, ar 31, ćwiartka B, w-wa XI, głębokość 110-120 cm; badania 1979;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; kość;
C. Kość z naturalnym zaostrzeniem, skorygowana do wymaganego kształtu;
wymiary: długość – 10,5 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: koń domowy (*equus caballus*);
D. MZZ, nr inw. pol. 765/79;
E. 1) Florkiewicz 2016b, nr kat. 789, Ryc. 46: 4;
2) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. Ryc. XIV: 35.

Nr 44. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan 1, pole A, działka 2, w-wa V, głębokość 338 cm (od pow. ~ 150 cm); badania 1952;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; kość;
C. W pobliżu przeciwległego końca otwór do zawieszania;
wymiary: długość – 9,87 cm; szerokość maks. – 1,34 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: koń domowy (*equus caballus*);
D. MZZ, nr inw. pol. 383/52;
E. 1) Zbierski 1959, 122;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 235, Ryc. 25: 4 (jako szydło kościane);
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. Ryc. XIV: 36.

Nr 45. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 1, pole A, działka 4, w-wa V, głębokość 336 cm (od pow. ~ 140 cm); badania 1952;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; kość;

C. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym;
wymiary: długość – 9,46 cm; szerokość maks. – 0,8 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: brak możliwości określenia gatunku;
D. MZZ, nr inw. pol. 389/52;
E. 1) Zbierski 1959, 122, Tabl. XII: 56;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 236, Ryc. 25: 5 (jako szydło kościane);
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. Ryc. XIV: 37.

Nr 46. Narzędzie lub półprodukt
A. Czermno, stan. 3; badania 1997;
B. Narzędzie lub półprodukt; kość;
C. Kość ze śladami cięcia nożem; brak śladów użytkowania w postaci wyświecenia powierzchni;
wymiary: długość – 11,4 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MT, nr inw. MT/1051/24/A;
E. zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 38.

Nr 47. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 3, ar 282 – B, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 0-20 cm, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; kość dużego zwierzęcia kopytnego;
C. Część pracująca uformowana przez ukośne cięcie, po przeciwnej stronie kość odłamana;
wymiary: długość – 8,0 cm;
datowanie: średniowiecze;
D. USMA, Cz/227/2013;
E. Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki 2014, Ryc. 11: 3;
F. Ryc. XIV: 39.

Nr 48. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartki B-D; badania 1977-1978;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; poroże;
C. Część pracująca uformowana przez ukośne cięcie, po przeciwnej stronie kość odłamana;
wymiary: długość – 10 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. Zabytek zaginął;
E. Pomarańska 2016, 316, 339, Ryc. 43: A:2;
F. –

Nr 49. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 1, ćwiartka B, w-wa III; badania 1976;
B. Szydło; kość;
C. Kość o naturalnym szpiczasto uformowanym kształcie;
wymiary: długość – 15,0 cm; szerokość – 1,2 cm;
wygładzacz, narzędzie do obróbki małych części wyrobów skórzanych lub futrzarskich;
datowanie: średniowiecze;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Stankiewicz 2016, 493, Ryc. 22: 3;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 42;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. –

Nr 49a. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym
A. Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka C, w-wa VII; badania 1978;
B. Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym; kość;

C. Kość o naturalnym szpiczasto uformowanym kształcie, nieznacznie wygładzana;
wymiary: długość – 10,0 cm; szerokość – 1,60 cm; otwór – 0,30 cm;
gatunek zwierzęcia: sarna europejska (*capreolus capreolus*);
datowanie: średniowiecze;
D. MZZ, nr inw. 270/78;
E. 1) Stawrew 2016, 541, Ryc. 20: 2;
2) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, zabytek nr II.5.4. / 3, Ryc. 10: 3;
3) Florkiewicz 2016b, nr kat. 565;
4) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. –

Nr 50. Igła

A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B; gł.: (-10) do (-20); badania 1977;
B. Igła; kość ptasia;
C. Koniec odłamany;
wymiary: długość – 6,5 cm; przekrój ok. – 0,4 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: gęś (*anser sp.*);
D. MZZ, nr inw. 748/77;
E. 1) Pomarańska 2016, 316; Ryc. 43: A: 3;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 304, Ryc. 45: 2 (jako igła/szpila kościana);
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. Ryc. XIV: 40.

Nr 51. Igła

A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, w-wa III; badania 1978;
B. Igła; kość ptasia;
C. Z jednego końca otwór;
wymiary: długość – 6,4 cm; średnica – 0,4 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. Zabytek zaginął;
E. Rusin-Kaczmarek 2016, 436, 450, zabytek nr II.5.8. / 3;
F. –

Nr 52. Narzędzie do ciągnienia drutu (?)

A. Czermno, stan. 1, pole A2, działka 2 w-wa I, głębokość 410-400 cm (95 cm od powierzchni); badania 1952;
B. Narzędzie do ciągnienia drutu (?); poroże;
C. Dwa otwory;
wymiary: długość – 6,57 cm; maks. szerokość – 2,23 cm;
datowanie: wczesne średniowiecze;
gatunek zwierzęcia: jeleń szlachetny (*Cervus elaphus*);
D. MZZ, nr inw. 193/52;
E. 1) Zbierski 1959, 116, Tabl.V: 16;
2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 115, Ryc. 25: 1;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. Ryc. XIV: 41.

Nr 53. Narzędzie z żebra dużego rogatego bydła

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Narzędzie z żebra dużego rogatego bydła; żebro dużego rogatego bydła;
C. Fragment żebra obustronnie odłamany, zęby wycięte wzdłuż jednej z krawędzi; nie stwierdzono śladów użytkowania w postaci wyświeceń czy zużycia na zębach;
brak śladów użytkowania utrudnia interpretację wyrobu;
D. MT, nr inw. MT/1383/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 42.

Nr 54. Narzędzie z łopatki dużego rogatego bydła

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 1/2014, jednostka stratygraficzna 1012, sektor I, szczyt wału; badania 2014;
B. Narzędzie z łopatki dużego rogatego bydła; łopatka dużego rogatego bydła;
C. Z trzech stron otwory rozmieszczone zgodnie z pewnym zamysłem: na jednej z powierzchni 3 w jednym rzędzie i jeden w pewnej odległości; z drugiej strony otwory połączone szczeliną tak, iż tworzą ząbki oraz kolejny otwór niepołączony z nimi w odległości 1,8 cm; wszystkie otwory wiercone; na jednej z powierzchni zęby wykonane wiertłem – 2 skupiska po 3 i 4 zęby; szerokość zęba w grupie 3 zębów – 0,35-0,45 cm, w grupie 4 zębów – 0,2-0,25 cm; zęby ze śladami wyświecenia, prawdopodobnie w wyniku użytkowania narzędzia; w pobliżu krawędzi niektórych otworów, po obserwacji w powiększeniu stwierdzono słabo widoczne rowki, umieszczone prostopadle do krawędzi (być może powstałe również w wyniku użytkowania); możliwa interpretacja: narzędzie do plecenia lub/i przygotowania lin i skórzanych rzemieni.
wymiary: długość – 15,5 cm; przekrój 4,2 x 3 cm; średnica otworu około – 0,4 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/40/2014;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 43.

Nr 55. Kość skokowa dużego zwierzęcia kopytnego

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Kość skokowa dużego zwierzęcia kopytnego;
C. Na odwrocie wyryto cienkim ostrzem znaki w formie prostych odcinków; z tyłu, w części środkowej otwór wywiercony na wylot;
wymiary: 5,7 x 3,7 x 2,8 cm; średnica otworu – 0,7 cm;
funkcja – przedmiot do gry;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MT, nr inw. MT/1501/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II. 23.2.;
F. Ryc. XIV: 44.

Nr 56. Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 85, Ob. 2/2013, cz. NW; badania 2013;
B. Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego;
C. Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego;
wymiary: 4,2 x 2,3 x 2,8 cm;
funkcja – przedmiot do gry;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/500/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 45.

Nr 57. Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 27, Ob. 2/2013, cz. NE; badania 2013;
B. Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego;
C. Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego;
wymiary: 3,3 x 2,2 x 1,6 cm;
funkcja – przedmiot do gry;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/586/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 46.

Nr 58. Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego
- **A.** Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 85, Ob. 2/2013, cz. NW; badania 2013;
- **B.** Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego;
- **C.** Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego;
  wymiary: 2,1 x 1,7 x 1,4 cm;
  funkcja – przedmiot do gry;
  datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
- **D.** USMA, nr inw. Cz/488/2013;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIV: 47.

Nr 59. Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego
- **A.** Czermno, stan. 3, ar 284 – A/B, jednostka stratygraficzna 51, Ob. 7/2013; badania 2013;
- **B.** Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego;
- **C.** Na odwrocie wyryto cienkim ostrzem znaki w formie prostych odcinków;
  wymiary: 3,1 x 2,2 x 1,9 cm;
  funkcja – przedmiot do gry;
  datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
- **D.** USMA, nr inw. Cz/377/1/2013;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIV: 48.

Nr 60. Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego
- **A.** Czermno, stan. 3, ar 230 – D, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 40-50 cm; badania 2013;
- **B.** Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego;
- **C.** W środkowej części otwór przewiercony na wylot; kształt regularny, wskazuje na użycie wiertła; kanał równy; obok wyryte tcienkim ostrzem dwie linie proste przecinające się z trzecią;
  wymiary: 3,2 x 2,1 x 1,6 cm;
  funkcja – przedmiot do gry;
  datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
- **D.** USMA, nr inw. Cz/224/2013;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIV: 49.

Nr 61. Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego
- **A.** Czermno, stan. 3, ar 282 – B, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 40-50 cm; badania 2013;
- **B.** Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego;
- **C.** W środkowej części niemal kolisty otwór przewiercony na wylot; wskazujący na użycie wiertła, kanał równy; obok wykonane cienkim ostrzem znaki w formie nacięć;
  wymiary: 2,81 x 1,7 x 1,7 cm;
  funkcja – przedmiot do gry;
  datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
- **D.** USMA, nr inw. Cz/222/2013;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIV: 50.

Nr 62. Kość skokowa świni
- **A.** Czermno, stan. 3, ar 230 – D, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 40-50 cm; badania 2013;
- **B.** Kość skokowa świni;
- **C.** Na odwrocie znaki w postaci równoległych odcinków zarysowane cienkim ostrzem;
  wymiary: 3,71 x 2,0 x 2,0 cm;
  funkcja – przedmiot do gry;
  datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
- **D.** USMA, nr inw. Cz/229/2013;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIV: 51.

Nr 63. Łyżwa
- **A.** Czermno; badania 1940;
- **B.** Łyżwa; kość nogi konia;
- **C.** wymiary: długość – 15,5 cm;
  datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
- **D.** Zabytek zaginął;
- **E.** Wołoszyn 2016, Ryc. 3: 1;
- **F.** Ryc. XIV: 52.

Nr 64. Łyżwa
- **A.** Czermno; badania 1940;
- **B.** Łyżwa; kość nogi konia;
- **C.** wymiary: długość – 15,3 cm;
  datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
- **D.** Zabytek zaginął;
- **E.** Wołoszyn 2016, Ryc. 3: 4;
- **F.** Ryc. XIV: 53.

Nr. 65. Łyżwa
- **A.** Czermno, stan. 1, pole A, działka 5, w-wa II, głębokość 375 cm (~90 cm od powierzchni); badania 1952;
- **B.** Łyżwa; kość nogi konia;
- **C.** Powierzchnia funkcjonalna została obrobiona przez ociosanie;
  wymiary: długość – 18,78 cm; szerokość maks. – 3,75 cm; min. szerokość – 2,13 cm; grubość – 1,72 cm;
  datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
  gatunek zwierzęcia: koń (*equus caballus*);
- **D.** MZZ, nr inw. 428/52;
- **E.** 1) Zbierski 1959, 123;
  2) Florkiewicz 2016a, nr kat. 264, Ryc. 27;
- **F.** Ryc. XIV: 54.

Nr 66. Łyżwa
- **A.** Czermno, stan. 2, wykop IIA; badania 1976;
- **B.** Łyżwa; długa kość nogi konia;
- **C.** Kość ze ściętą i wypolerowaną powierzchnią roboczą; otwory do przymocowania do stopy po obu stronach;
  wymiary: długość – 26 cm; szerokość – 3,5-4,5 cm;
  funkcja – przedmiot mógł być używany do jazdy na łyżwach po śniegu lub lodzie, łyżwa;
  datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
- **D.** Zabytek zaginął;
- **E.** Pomarański 2016, 389, 404, Ryc. 19: B;
- **F.** Ryc. XIV: 55.

Nr 67. Łyżwa
- **A.** Czermno, stan. 3, działka 3, ćwiartka C; badania 1976;
- **B.** Łyżwa; długa kość nogi konia;
- **C.** Kość ze ściętą i wypolerowaną powierzchnią roboczą;
  wymiary: długość – 33,5 cm;
  datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
- **D.** MZZ, brak nr inw.;
- **E.** 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 450, 435, zabytek nr II.5.5 / 1, Ryc. 13: 5;
  2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 154, Ryc. 42: 1;
- **F.** Ryc. XIV: 56.

Nr 68. Łyżwa
- **A.** Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B; badania 1977;

B. Łyżwa; długa kość nogi konia;
C. Kość ze ściętą i wypolerowaną powierzchnią roboczą;
wymiary: długość – 23 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, zabytek nr II.5.5 / 2, Ryc. 13: 4;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 359, Ryc. 45: 3;
F. Ryc. XIV: 57.

Nr 69. Łyżwa
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Łyżwa; kość długa nogi zwierzęcia kopytnego;
C. Kość o ociosanej i wypolerowanej powierzchni pracującej; przeciwległa powierzchnia płaska, wygodna do stania, niewykończona; w jednym końcu odprysk; w powiększeniu na ociosanej powierzchni widoczne rysy powstałe w wyniku kontaktu z materiałem ścierającym (prawdopodobnie lodem);
wymiary: długość – 30 cm;
funkcja – przedmiot mógł być wykorzystywany do ślizgania się po śniegu lub lodzie, łyżwa;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MT, nr inw. MT/1314/A
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.26.6;
F. Ryc. XIV: 58.

Nr 70. Łyżwa
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Łyżwa; kość długa nogi zwierzęcia kopytnego;
C. Z wyświeconą powierzchnią użytkową; pozostała część nie nosi śladów obróbki; kość częściowo odłamana na jednym końcu (odprysk);
funkcja – przedmiot mógł być wykorzystywany jako łyżwa; jednak górna płaszczyzna jest nierówna i niewygodna do stania, co pozwala również dopuszczać inne funkcje, w szczególności jako gładzika;
wymiary: długość (zachowana) – 23,4 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MT, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 59.

Nr 71. Łyżwa, **fragment**
A. Czermno, stan. 1; ar 51, ćwiartka C; badania 1978;
B. Łyżwa, fragment; kość długa nogi konia;
C. Kość z ociosaną i polerowaną powierzchnią pracującą;
wymiary: długość – 9 cm;
zabytek zachowany w części;
gatunek zwierzęcia: koń domowy (*equus caballus*);
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MZZ, nr inw. 118/78;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, zabytek nr II.5.5. / 3, Ryc. 10: 7; 13: 3;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 676;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. –

Nr 72. Łyżwa, fragment
A. Czermno, stan. 3, działka 3, ćwiartka C; badania 1976;
B. Łyżwa, fragment; kość długa nogi konia;
C. Kość z ociosaną i polerowaną powierzchnią pracującą;

wymiary: brak danych;
funkcja – przedmiot mógł być wykorzystywany do ślizgania się po śniegu lub lodzie, łyżwa;
uwaga: być może zabytek nr 72 to jeszcze raz opisany zabytek z pozycji nr 71;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;

D. Zabytek zaginął;
E. Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, II.5.5. / 4, Ryc. 10: 7;
F. –

Nr 73. Amulet z kła niedźwiedzia

A. Czermno; stan. 2; badania październik 2010;
B. Amulet; kieł niedźwiedzia;
C. Centralnie otwór do zawieszania; kanał równy, wykonany wiertłem;
wymiary: średnica – 0,7 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MT, nr inw. MT/1406/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.23.2.;
F. Ryc. XIV: 59a.

Nr 74. Amulet z kła drapieżnika

A. Czermno, stan. 3, ar 283 – A, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 20-40 cm; badania 2013;
B. Amulet; kieł drapieżnika;
C. Otwór do zawieszania w pobliżu podstawy kła; kanał wykonany wiertłem, krawędzie kanału są gładko wypolerowane, prawdopodobnie z powodu długotrwałego użytkowania;
wymiary: 3,1 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/538/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 60.

Nr 75. Cylindryczna kość z otworem przewierconym z części środkowej

A. Czermno; stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Cylindryczna kość z otworem;
C. Zachowany częściowo trzon z jedną nasadą; w części środkowej kolisty otwór na wylot wykonany wiertłem;
możliwa interpretacja – zabawka dźwiękowa; przedmiot mógł być także wykorzystywany jako prymitywne zapięcie;
wymiary: długość zachowana – 6 cm; średnica otworu – 0,6 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MT, nr inw. MT/1226/11/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 61.

Nr 76. Przedmiot z trzonu cylindrycznej kości

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 1/2014, jednostka stratygraficzna 1012, sektor I – sektor II; badania 2014;
B. Przedmiot z trzonu cylindrycznej kości; kość ptasia;
C. Kość z obu końców obcięta, wnętrze obrabiane, powierzchnia wypolerowana; wycięcie w pobliżu jednej krawędzi, połączone z kolistym otworem;
możliwa interpretacja – narzędzie pracy lub jego część; mógł być używany jako igielnik, jednak taka interpretacja jest wątpliwa ze względu na pojedynczy otwór o kształcie nietypowym dla otworów w igielnikach;
wymiary: długoć – 5,4 cm; wymiary przekroju (od brzegów) 0,8 x 0,85 cm i 1 x 0,8 cm; średnica otworu – 0,3 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/46/2014;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 62.

Nr 77. Fragment nieokreślonego przedmiotu
A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 1 (powierzchnia stanowiska); badania 2013;
B. Fragment nieokreślonego przedmiotu; róg;
C. Kształt zachowanego fragmentu trapezoidalny; powierzchnia zewnętrzna starannie obrobiona, zdobiona, ornament – dwa koła, naniesione specjalnym narzędziem; po przeciwnej stronie widoczna gąbczasta struktura wewnętrznej części rogu;
ze względu na zachowany niewielki fragment dokładna interpretacja jest trudna; być może jest to fragment okładziny;
wymiary: 1,9-2,3 x 0,9-1,5 x 0,4 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/1/5/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 63.

Nr 78. Fragment nieokreślonego przedmiotu
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment nieokreślonego przedmiotu; róg;
C. Zaokrąglona, końcowa część wyrobu z otworem; starannie opracowana i wypolerowana;
ze względu na zachowany niewielki fragment dokładna interpretacja jest trudna;
wymiary: 1,8 x 1 cm; grubość – 0,3 cm; średnica otworu – 0,7 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MT, nr inw. MT/1316/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 64.

Nr 79. Fragment nieokreślonego przedmiotu
A. Czermno, stan. 1, ar 51, ćwiartka B, głębokość (-10) – (-20); badania 1977;
B. Fragment nieokreślonego przedmiotu; róg;
C. Płytka (pierwotna forma niezachowana), z jednej strony półkoliste wycięcie; powierzchnia zdobiona, ornament geometryczny – wstęga ograniczona prostymi rytymi liniami, wypełniona powielanym motywem przecinających się odcinków w formie litery X;
wymiary: długość – 4,6 cm; szerokość – 3,2 cm; grubość – 1,3 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: jeleń (*cervus elaphus*);
D. MZZ, nr inw. 719/77;
E. 1) Pomarańska 2016, 316, 339, zabytek nr III.5.7., Ryc. 43: B:3;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 288, Ryc. 45: 1;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. Ryc. XIV: 65.

Nr 80. Rękojeść noża
A. Czermno, stan. 1, ar 41, ćwiartka D, w-wa I; badania 1978;
B. Rękojeść noża; róg;
C. Jednoczęściowa rękojeść noża z trzonkiem; forma cylindryczna;
wymiary: długość – 7,9 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
gatunek zwierzęcia: jeleń (*cervus elaphus*);
D. MZZ, nr inw. 182/78;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 450, nr kat. II.5.3. / 6, Ryc. 10: 12;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 593, Ryc. 46: 1;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. Ryc. XIV: 66.

Nr 81. Rękojeść noża

A. Czermno, stan. 3, ar 282 – B, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 0-20 cm; badania 2013;
B. Rękojeść noża; róg;
C. Jednoczęściowa rękojeść noża z trzonkiem; forma cylindryczna;
wymiary: długość – 8,8 cm;
gatunek zwierzęcia: jeleń (*cervus elaphus*);
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/165/7/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 67.

Nr 82. Okładzina (?)

A. Czermno, stan. 3, działka 1, ćwiartka D, w-wa II, głębokość 40 cm; badania 1976;
B. Okładzina (?); róg;
C. Płaska płytka, prostokątna z trzema otworami na nity; powierzchnia mocno złuszczona;
wymiary: długość – 10,3 cm; szerokość – 2,3 cm; grubość – 0,5 cm;
możliwa interpretacja: być może okładzina lub część (jedna strona) dwuczęściowej oprawy rękojeści noża;
datowanie: możliwe szerokie datowanie w przedziale: średniowiecze – początek okresu nowożytnego;
gatunek zwierzęcia: jeleń (*cervus elaphus*);
D. MZZ, nr inw. pol. 76/76;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 449, nr zabytku II.5.2. / 1; Ryc. 10: 20;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 124, Ryc. 40: 2;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. Ryc. XIV: 68.

Nr 83. Fragment poroża jelenia (koniec odnogi)

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2032, głębokość 20/25-40 cm; badania 2015;
B. Poroże jelenia;
C. W miejscu odcięcia od całości ślady cięcia nożem; końcówka odłamana;
możliwa interpretacja: odpad poprodukcyjny.
wymiary: długość – 3,8 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/30/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 69.

Nr 84. Fragment poroża sarny

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 0-20 cm, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Poroże sarny;
C. W miejscu odcięcia od całości ślady cięcia nożem; też na niewielkim fragmencie powierzchni, inne ślady obróbki niezachowane;
wymiary: długość – 6,5 cm;
możliwa interpretacja: odpad poprodukcyjny;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/599/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 70.

Nr 85. Fragment poroża jelenia (końcówka)

A. Czermno, stan. 3, ar 284 – A, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 0-20 cm, z przesiewania hałdy; badania 2013;
B. Poroże jelenia;

C. Fragment odrąbany, z jednej strony widoczny mały obszar cięcia; nie ma śladów obróbki powierzchniowej poza kilkoma drobnymi nacięciami;
możliwa interpretacja: odpad poprodukcyjny;
wymiary: długość – 4,2 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/510/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 71.

Nr 86. Fragment poroża jelenia (odnogi)

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2053, głębokość 140-150 cm; badania 2015;
B. Fragment poroża jelenia (odnogi) ze śladami obróbki; róg;
C. Cylindryczny, przekrój owalny; obcięty z obu stron; gąbczasty środek nieusunięty; powierzchnia nieobrobiona;
możliwa interpretacja: półprodukt do oprawki / obejmy lub przedmiotu o podobnej funkcji;
wymiary: wysokość – 3,4 cm; przekrój – 2 x 1,7 cm i 2,4 x 1,8 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/315/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 72.

Nr 87. Odnoga poroża jelenia

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2078, głębokość 180-190 cm; badania 2015;
B. Odnoga poroża jelenia;
C. Na powierzchni ślady strugania;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/353/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 73.

Nr 88. Fragment cylindrycznej kości

A. Czermno, stan. 3, ar 230 – C, jednostka stratygraficzna 1, głębokość 0-20 cm; badania 2013;
B. Fragment cylindrycznej kości;
C. Kość zwapniona; po obu stronach widoczne ślady po odpryskach; z jednej strony odbicia prosto a drugiej ukośne; płaszczyzna obrobiona;
wymiary: długość – 3,8 cm; przekrój – 1,1-1,2 cm;
możliwa interpretacja: wybrakowany półprodukt (?);
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/172/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 74.

Nr 89. Fragment cylindrycznej kości ze śladami obróbki

A. Czermno, stan. 1, wał, wykop 2/2015, jednostka stratygraficzna 2036, głębokość 60-65 cm; badania 2015;
B. Fragment cylindrycznej kości ze śladami obróbki;
C. Forma cylindryczna; powierzchnia wypolerowana, część końcowa z jednej strony jest równo przycięta i wypolerowana, z drugiej – odprysk, ewentualnie wada powstała w wyniku obróbki;
wymiary: długość całkowita – 3,7 cm; średnica – 1,6 x 1,4 cm; grubość ścianki – 0,3 cm; średnica powierzchni – 1,0 x 0,8 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. USMA, nr inw. Cz/143/2015;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 75.

Nr 90. Poroże sarny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Poroże sarny;
C. Odłamany; ślady noża na samym czubku, brak innych widocznych śladów pracy;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MT, nr inw. MT/1297/12/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIV: 76.

Nr 91. Przedmiot wykonany z długiej kości ptaka (oprawka/rurka [?])

A. Czermno, stan. 1, ar 61, ćwiartka B, w-wa III, głębokość +55; badania 1977;
B. Przedmiot wykonany z długiej kości ptaka (oprawka/rurka?);
C. Fragment trzonu kości rurkowej ptaka, podłużny, zachowany fragmentarycznie;
wymiary: długość – 11,7 cm; przekrój – 0,9 cm;
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. 1) Rusin-Kaczmarek 2016, 435, 449, zabytek nr II.5.2. / 2, Ryc. 10: 17;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 421;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. –

Nr 92-93. Dwa kościane przekłuwacze

A. Czermno, stan. 2, wykop IID, ar 1, ćwiartka D, warstwa torfu, głębokość 38 cm; badania 1979;
B. Dwa kościane przekłuwacze (?); kość nogi;
C. Jeden koniec jest naturalnie szpiczasty;
wymiary:
a) długość – 12,0 cm; szerokość – 1,9-0,50 cm;
b) długość – 11,0 cm; szerokość – 0,30-0,255 cm
gatunek zwierzęcia: jeleń (*cervus elaphus*);
datowanie: średniowiecze, brak dokładnej datacji;
D. MZZ, nr inw. 687/79;
E. 1) Urbański 2016, 614, Ryc. 11: 1-2;
2) Florkiewicz 2016b, nr kat. 884;
3) Makowicz-Poliszot 2016, Tab. 2;
F. –

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Arne T.J.

1934 *Das Bootgräberfeld von Tuna in Alsike, Uppland*, Archäologische Monographien 20, Stockholm (Almqvist&Wiksell).

Aseev, Khudyakov, Tsevendorzh = Aseev, Hudjakov, Cevendorž =Асеев И.В., Худяков Ю.С., Цэвэндорж Д.

1985 *Погребение хуннского воина на горе Сул-Толгой*, [in:] Р.С. Васильевский (ed.), *Древние культуры Монголии*, Новосибирск (Наука), p.126-136.

Bagińska J., Chudzińska B., Dzieńkowski T., Florkiewicz I., Wołoszyn M.

2023 *Czermno 2010-2011: research history and research methods, presentation of the archaeological material = Czermno 2010-2011: historia i metody badań, sposób prezentacji materiału zabytkowego*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (2010-2011). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011. Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz-Institute für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademia Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol**.** II, *Catalogue and analyses of the selected finds = Katalog, analiza wybranych kategorii znalezisk*, p. 53-94.

Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (eds.)

2012 *Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem: katalog wystawy = Červen' – eine Burg zwischen Ost und West: Ausstellungskatalog = Červen' – un castrum tra Oriente e Occidente: catalogo della mostra = Червень – град між Сходом і Заходом: каталог виставки*, Tomaszów Lubelski-Leipzig-Lublin-Rzeszów (Muzeum Regionalne im. dr. J. Petera/Instytut Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego/Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas [GWZO]).

Barthel H.-J.

1969 *Schlittknochen oder Knochengeräte?*, Alt-Türingen 10, p. 205-227.

Biró T.M.

1987 *Bone-carvings from Brigetio in the Collection of the Hungarian National Museum*, Acta Archaeologica 39: 3-4, p. 153-192.

Borg K.

1998 *Knävringar*, [in:] K. Borg (ed.), *Eketorp III. Den medeltida befästningen på Öland. Artefakterna*, Stockholm (Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien), p. 321.

Cnotliwy E.
1958 *Wczesnośredniowieczne przedmioty z rogu i kości z Wolina, ze stanowiska 4*, Materiały Zachodniopomorskie 4, p. 155-239.
Davidan = Давидан О.И.
1966 *Староладожские изделия из кости и рога*, Археологический сборник Государственного Эрмитажа 8, p. 103-115.
Davidson G.R.
1952 *Corinth. Results of Excavations conducted by The American School of Classical Studies at Athens*, vol. XII, *The Minor Objets*, Princeton-New Jersey (American School of Classical Studies at Athens).
Dovzhenok, Goncharov, Yura = Dovženok, Gončarov, Jura = Довженок В.Й. Гончаров В.В., Юра Р.О.
1966 *Древньруське місто Воїнь*, Київ (Наукова думка).
Dyachenko = Djačenko = Дяченко Д.Г.
2022 *Інтерпретація Т-подібного рогового виробу з могильника Острів*, Археологія 2022: 4, p. 72-82.
Dybovskaya = Dybovskaja = Дубовская О.Р.
1985 *Погребение лучника раннего железного века*, Советская археология 1985: 2, p.166-172.
Dzieńkowski T., Wołoszyn M.
2019 *Czermno, gm. Tyszowce, pow. tomaszowski: zespół grodowy*, [in:] E. Banasiewicz-Szykuła (ed.), *Grody Lubelszczyzny od XI do XIV wieku*, Skarby Przeszłości 20, Lublin (Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków), p. 124-136.
Flerova = Флерова В.Е.
1996 *Домашние промыслы в Саркеле-Белой Веже (по материалам коллекции костяных изделий)*, [in:] Д.А. Сташенков (ed.), *Культуры Евразийских степей второй половины I тысячелетия н.э.*, Самара (Самарский областной историко-краеведческий музей им. П.В. Алабина), p. 277-313.
Flerova = Флерова В.Е.
2001 *Резная кость юго-востока Европы IX-XII веков: искусство и ремесло (по материалам Саркела-Белой Вежи из коллекции Государственного Эрмитажа)*, Санкт-Петербург (Алетейя).
Flerova, Flerov = Флерова В.Е., Флеров В.С.
2001 *Роговой реликварий с территории Хазарского каганата (уникальный сюжет с одноногими духами)*, Российская археология 2001: 2, p. 56-65.
Florkiewicz I.
2016a *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavation in 1952 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość. The catalogue = Zabytki z Czermna, pozyskane w trakcie badań 1952 r., przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu: katalog,* [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I (electronic attachment).
Florkiewicz I.
2016b *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavations 1975-1979 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość. The catalogue = Zabytki z Czermna, pozyskane w trakcie badań 1975-1979, przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu: katalog,* [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I (electronic attachment).
Florek M., Wołoszyn M. (eds.)
2016 *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas e.V./Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. II.

Florkiewicz I., Wołoszyn M.
2018 *Potrząsając jabłonią, czyli rogowy pojemnik z Czermna (badania dawne)*, [in:] B. Niezabitowska-Wiśniewska, P. Łuczkiewicz, S. Sadowski, M. Stasiak-Cyran, M. Erdrich (eds.), *Studia barbarica: profesorowi Andrzejowi Kokowskiemu w 65. rocznicę urodzin*, Lublin (Wydawnictwo UMCS), vol. II, p. 456-468.

Gaidukov, Makarov = Gajdukov, Makarov = Гайдуков П.Г., Макаров Н.А.
1993 *Новые археологические материалы о пушном промысле в Древней Руси*, Новгород и Новгородская земля. История и археология 7, p. 179-188.

Goncharov = Gončarov = Гончаров В.К.
1950 *Райковецкое городище*, Киев (Издательство Академии наук СССР).

Gorbunov, Tishkin = Gorbunov, Tiškin = Горбунов В., Тишкин А.
2016 *Накладки сложносоставных луков из могильника Сростки-I (материалы раскопок 2012-2014 и 2016 гг.)*, Теория и практика археологических исследований15: 3, p.7-19, part 1.

Gotun, Kazimír, Shakhrai = Gotun, Kazimír, Šahraj = Готун І.А., Казимір О.М., Шахрай Д.О.
2015 *Пам'ятка середньовічної металопластики з околиці Києва*, Археологія 2015: 2, p. 108-115.

Grib = Гриб В.К.
2014 *Комплекс находок с реликварием из рога конца IX-X в. с поселения Выдылыха на Северском Донце*, Степи Европы в эпоху средневековья 12, p. 319-332.

Gurba J., Czerepiński A.
1968 *Rogowy kiscień z Czermna*, [in:] K. Jażdżewski (ed.), *Liber Iosepho Kostrzewski octogenario a veneratoribus dicatus*, Wrocław (Zakład Narodowy im. Ossolińskich), p. 484-489.

Horedt K.
1978 *Backteller und Tonkessel in Moreşti*, Slovenská archeológia 26: 1, p. 59-68.

Hrapačevskij see Khrapachevsky

Hrubý V.
1957 *Slovanské kostené předmety a jejich výroba na Moravé*, Památky archeologicke 48, p. 118-212.

Hudjakov see Khudyakov

Ivanov = Иванов В.А.
1984 *Вооружение и военное дело финно-угров Приуралья в эпоху раннего железа*, Москва (Наука).

Kabzińska-Stawarz I.
1991 *Games of Mongolian Shepherds*, Warsaw (Institute of the History of Material Culture, Polish Academy of Sciences).

Kazimír, Gotun, Babenko, Sinitsya, Nepomnyashchikh, Shakhray, Gun, Loznitsya = Kazimír, Gotun, Babenko, Sinicja, Nepomnjaščich, Šahraj, Gun, Loznicja = Казимір О.М., Готун І.А., Бабенко Р.В., Синиця Є.В., Непомнящих В.Ю., Шахрай Д.О., Гунь М.О., Лозниця Т.В.
2016 *Вивчення північної частини Софіївсько-Борщагівського поселення*, [in:] Ю.В. Болтрик (ed.), *Археологічні дослідження в Україні 2015*, Київ (Стародавній світ), p. 67-71.

Khrapachevsky = Hhrapačevskij = Храпачевский Р.П. (ed.)
2009 *Золотая Орда в источниках*, Москва (Центр по изучению военной и всеобщей истории), vol. III.

Khudyakov = Hudjakov = Худяков Ю.С.
1986 *Вооружение средневековых кочевников Южной Сибири и Центральной Азии*, Новосибирск (Наука).

Khudyakov = Hudjakov = Худяков Ю.С.
1991 *Вооружение центральноазиатских кочевников в эпоху раннего и развитого средневековья*, Новосибирск (Наука).

Koloda = Колода В.В.
2012 *Костяной орнаментированный реликварий с городища Мохнач и его содержимое*, Сугдейский сборник 5, p. 332-339.

Kolochin = Koločin = Колчин Б.А.
1982 *Хронология новгородских древностей*, [in:] Б.А Колчин, В.Л. Янин (eds.), *Новгородский сборник. 50 лет раскопок Новгорода*, Москва (Наука), p. 156-177.
Korobeinikov, Mityukob = Korobejnikov, Mitjukov = Коробейников А.В., Митюков Н.В.
2007 *Баллистика стрел по данным археологии*, Ижевск (Издательство НОУ КИТ).
Kotowicz P.N.
2006 *Uwagi o znaleziskach kiścieni wczesnośredniowiecznych na obszarze Polski*, Acta Militaria Mediaevalia 2, p. 51-66.
Kotowicz P.
2023 *Arms and Armour = Militaria,* [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (2010-2011). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011. Podstawy źródłowe*, U źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz-Institute für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademia Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. II, *Catalogue and analyses of the selected finds = Katalog, analiza wybranych kategorii znalezisk*, p. 203-422.
KuczkowskiA.
2010 *Średniowieczne tzw. igielniki z rogu i poroża odkryte na ziemiach polskich*, Archeologia Polski 55: 1-2, p. 107-117.
Kviatkovs'ka B., Kuz'niars'ka K. = Квятковська Б., Кузьнярська К.
2014 *Комплекс городища в Чермно: підсумки археологічних досліджень у 2013 році. Могильник Чермно-3 (антропологічний аналіз),* Наукові студії 7 (Львів–Винники), p. 261-268.
Kyzlasov = Кызласов Л.Р.
1969 *История Тувы в средние века*, Москва (Московский государственный университет).
Lents = Lenc = Ленц Г.Т.
2002 *Косторезное производство в Верхнем Прикамье*, [in:] А.М. Белавин (ed.), *Очерки археологии Пермского Предуралья*, Пермь (Пермский государственный педагогический университет), p. 217-242.
Lysenko = Лысенко П.Ф.
1997 *Древний Пинск XI-XIII вв.*, Минск (БелАДИ).
Lyausik, Semyanchuk, Yurkavets = Ljausik, Semjančuk, Jurkavec = Ляусік Н., Семянчук Г., Юркавец Ю.
2003 *Матэрыялы з даследаванняў Індурскага гарадзішча 1955-1956 гг.,* Матэрыялы па археалогіі Беларусі 7, p. 123-137.
MacGregor A., Mainman A.J., Rogers N.S.H.
1999 *Craft, Industry and Everyday Life: Bone, Antler, Ivory and Horn from Anglo-Scandinavian and Medieval York*, The Archaeology of York, The Small Finds 17/12, York (Council for British Archaeology), p. 1869-2073.
Makowicz-Poliszot D.
2016 *Finds of the animal bone assemblage from Czermno, excavation seasons 1952, 1976-1979 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość. Supplement = Kości zwierzęce z Czermna, pozyskane w trakcie badań 1952, 1976-1979, przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu. Uzupełnienie*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I (electronic attachment).
Medvedev = Медведев А.Ф.
1966 *Ручное метательное оружие (лук и стрелы, самострел) VIII-XIV вв.*, Свод археологических источников E1-36, Москва (Наука).

Morozov, Sleptsova = Morozov, Slepcova = Морозов И.А., Слепцова И.С.
2004 *Круг игры. Праздник и игра в жизни северорусского крестьянина (XIX-XX вв.)*, Москва (Индрик).
Myadzedzeva = Mjadzedzeva = Мядзведзева В.У.
2013 *Касцярэзная вытворчасць Полацкай зямли IX-XIII стст.*, Мінск (Беларусская навука).
Ovchinnikova = Ovčinnikova = Овчинникова Б.Б.
1990 *Тюркские древности Саяно-Алтая в VI-X веках*, Свердловск (*Уральский государственный университет*).
Pomarańska M.
2016 *The Early Medieval Hillfort Czermno-Cherven' in Zamość Voiovodeship: analysis of materials from trench NE 51B-D = Wczesnośredniowieczne grodzisko Czermno-Czerwień w woj. zamojskim – opracowanie materiałów pochodzących z wykopu NE 51B-D*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 319-375.
Pomarański R.
2016 *Czermno, site 2 – hillfort suburb settlement: analysis of finds from trenches IIA and IIB.= Czermno, stanowisko 2 – podgrodzie. Opracowanie materiałów pochodzących z wykopów IIA i IIB.*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 377-421.
Rudenko = Руденко К.А.
2005 *Булгарские изделия из кости и рога*, [in:] К.А. Руденко (ed.), *Древности Поволжья: эпоха средневековья (исследования культурного наследия Волжской Булгарии и Золотой Орды). Материалы II Российской конференции «Поволжье в средние века» 25-28 сент. 2003 г. Москва*, Казань (РИЦ «Школа»), p. 67-97.
Rusin-Kaczmarek A.
2016 *Analysis of materials excavated from trench NE 1C in site 1 – early medieval hillfort at the locality Czermno Kolonia, Commune Tyszowce, Zamość Voiovodeship, and of the bone and horn/antler assemblage from the settlement complex at Czermno = Opracowanie materiałów z wykopu NE 1C na stanowisku 1 – wczesnośredniowieczne grodzisko w miejscowości Czermno Kolonia, gm. Tyszowce, woj. Zamość, oraz wyrobów z kości i rogu z kompleksu osadniczego w Czermnie*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 423-469.
Ruttkay A.
1976 *Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II)*, Slovenská archeológia 24:2, p. 245-395.
Rybakov = Рыбаков Б.А.
1949 *Древности Чернигова*, Материалы и исследования по археологии СССР 11, Москва (Издательство Академии наук СССР), p. 7-93.
Sadykov = Садыков Т.Р.
2018 *Костяные наконечники стрел первой половины I тысячлетия нашей эры в Туве*, Записки ИИМК РАН 18, p. 80-88.
Sedova = Седова М.В.
1997 *Суздаль в X-XV вв.*, Москва (Наука).
Semashko = Semaško = Семашко Я.Й.
2008 *Астрагали – гральний інвентар IX-XIII ст. (з колекції Білоцерківського краєзнавчого музею)*, Юріївський літопис 12, p. 110-116.
Sergeeva = Сергєєва М.С.
2002 *До історії гри в бабки в Київській Русі*, Археологія 2002: 4, p. 50-58.
Sergeeva = Сергєєва М.С.
2008a *Давньоруські кістяні вістря стріл Середньої Наддніпрянщини*, [in:] Ю.О. Соболь (ed.), *Чернігівські старожитності*, Чернігів (Чернігівські обереги), vol. I, p. 66-72.
Sergeeva = Сергєєва М.С.
2008b *Косторезное ремесло XI-XII вв. на Киевском Подоле*, Acta Archaeologica Albarutenica 4, p. 111-119.

Sergeeva = Сергєєва М.С.
2010 *Про деякі давньоруські приладдя з кістки та рогу для ігор і розваг*, Древности 2010, p. 203-220.
Sergeeva = Сергєєва М.С.
2011 *Косторізна справа у Стародавньому Києві*, Київ (КНТ).
Sergeeva = Сергєєва М.С.
2012 *Гольники з кістки та рогу з давньоруських міст лісостепового Придніпров'я*, [in:] П.П. Толочко (ed.), *Матеріальна та духовна культура Південної Русі: матеріали Міжнародного польового археологічного семінару, присвяченого 100-літтю від дня народження В.Й. Довженка (Чернігів – Шестовиця, 16-19 липня 2009 р.)*, Київ-Чернігів (Чернігівський нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка), p. 259-263.
Sergeeva = Сергєєва М.С.
2016 *Давньоруська різьблена кістка з Чорнобильського городища*, Археологія і давня історія України 2016: 3 (20), p. 152-159.
Sergeeva, Taranenko = Сергєєва М., Тараненко С.
2015 *Нові дослідження давньоруського косторізного ремесла на Київському Подолі*, Наукові студії 8, p. 328-345.
Smirnova = Смирнова Л.И.
1999 *Проколки: хронология и функциональное назначение*, Новгород и Новгородская земля. История и археология 13, p. 142-162.
Stankiewicz U.
2016 *The early medieval hillfort in village Czermno, Tyszowce Commune, Zamość Voivodeship: analysis of the written sources. Analysis of the finds from trench NE 22B = Wczesnośredniowieczne grodzisko we wsi Czermno, gm. Tyszowce, woj. zamojskie. Analiza źródeł pisanych i opracowanie materiałów z wykopu NE 22B*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 471-510.
Stawrew B.
2016 *Materials excavated from trenches NE 41C and NE 41D in the hillfort at Czermno = Materiały z wykopów NE 41C i NE 41D na grodzisku w Czermnie*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.), vol. II, p. 511-591.
Strzygowski J.
1904 *Koptische Kunst. Catalogue général du Musée du Caire*, Vienne-Leipzig (Adolf Holzhausen).
Tesch S.
2007 *Cum granosalis – Salt and Prestige: Late Viking Age and Early Medieval T-shaped and Cylindrical Salt Containers*, [in:] U. Fransson, M. Svedin, S. Bergerbrant, F. Androshchuk (eds.), *Cultural interaction between East and West: Archaeology, artefacts and human contacts in Northern Europe*, Studies in archaeology 44, Stockholm (Stockholm University), p. 227-235.
Wołoszyn, Piotrowski, Florkiewicz, Grochecki = Voloshyn, Piotrovsky, Florkevìch, Grokhetsky = Vološyn, Pìotrovskij, Fl'orkevìč, Grohec'kij = Волошин М., Піотровський М., Фльоркевіч І., Ґрохецький К.
2014 *Комплекс городища в Чермно: підсумки археологічних досліджень у 2013 році. Поселення і могильник Чермно-3 (археологічний аналіз)*, Наукові Студії 7 (Львів–Винники), p. 226-260.
Wrzesiński J.
1994 *Lednicki przyczynek do znajomości plecionkarstwa*, Studia Lednickie 3, p. 151-171.
Voinarovsky = Vojnarovs'kij = Войнаровський В.М.
2017 *Обробка кістки та кістяні вироби як індикатор рівня соціально-економічного розвитку населення України I тис. н.е.*, [in:] А.В. Скиба, С.А. Горбаненко (eds.), *Європейська археологія I тисячоліття н.е.: збірник наукових праць на честь Ліани Василівни Вакуленко*, Київ (Інститут археології НАН України), p. 63-74.

Zverugo = Зверуго Я.Г.
1975 *Древний Волковыск*, Минск (Наука и техника).

Address of the Author / Adres Autora

Dr. habil.
Maryna Sergeyeva
Institute of Archaeology
National Academy of Science of Ukraine
Volodymyr Ivasiuk Ave. 12
04210 Kyiv
UKRAINE
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: mar.sergeyeva@gmail.com
maryna.serhieieva@leibniz-gwzo.de

Марина Сергіївна Сергєєва
Доктор історичних наук
Інститут археології
Національної академії наук України
проспект Володимира Івасюка 12
04210 Київ
УКРАЇНА
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: mar.sergeyeva@gmail.com
maryna.serhieieva@leibniz-gwzo.de

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 749-792

Michał Auch, Volodymyr Belskyi, Anastasiia Korokhina, Natalia Khamaiko,
Maciej Trzeciecki, Marija Tymoshenko, Sylvie Yona Waksman, Marcin Wołoszyn

FRAGMENTS OF AMPHORAE

INTRODUCTION

The text presents fragments of Byzantine amphorae from research on the settlement complex in Czermno[1]. Until recently, this very interesting group of finds has not been the subject of detailed analyzes, and no attempts have been made to catalog and classify them. The first mention of the finds of amphorae fragments was included in an article by Andrzej Abramowicz, dedicated to the early medieval pottery from excavations carried out at site 1 in Czermno in 1952 (Abramowicz 1959). Information on the amphorae sherds from excavations conducted in 1976-1979 were included in several Master's Theses discussing finds from particular trenches in sites 1 and 3, published only in 2016 (Chrzanowska 2016, 15; Pawlata 2016, 267; Pomarańska 2016, 326). However, they were limited to stating the presence of amphorae fragments (describerd as "korchagas") and providing data regarding the stratigraphic context. Mentions on this group of finds were also included in articles discussing the results of research conducted in 1952 (Florkiewicz, Sikora 2016, 222, 228) and in 1976-1997 (Florek 2016, 306, 313). Data regarding the finds were also compiled in Marcin Wołoszyn's unpublished Doctoral Thesis (Wołoszyn 2003; see Wołoszyn 2007). Vladimir Koval also mentions amphorae from Czermno in his study on eastern pottery imports in Rus' (Koval' 2010, 232).

In 2017, a monograph on early medieval pottery from Czermno was published, with a separate chapter on amphorae (Auch 2017, 93-96, 202-206). It discusses only a small part of the finds from the excavations in 1976-1979 (the rest were considered lost), and also includes a comprehensive description of the fragments, a comparative analysis, and the results of chemical composition analyses. In 2022, research on amphorae from Czermno started anew. They were possible primarily thanks to the retrieval of almost all fragments from research conducted in 1952 and in the 1970s, as well as the acquisition of a small series of new finds. The research program includes technological and typological classification of all finds, followed by analyzes of the chemical and mineral composition of pastes as well as firing temperature. These activities are to provide data primarily to determine the provenance of the amphorae found in Czermno (Korokhina *et al.* [in press]).

The text is focused primarily on the systematization of data regarding fragments of early medieval amphorae found during research on the settlement complex in Czermno. The study includes both finds from in 1952 and 1976-1979, as well as from excavations conducted in 2013 and 2022. The catalog also provides information about fragments with uncertain location, as well as about missing fragments.

[1] The following chapter was created in French-German-Polish-Ukrainian cooperation. The stay in Leipzig of our Friends from Kyiv (Anastasiia Korokhina, Natalia Khamaiko) is due to Russia's invasion of Ukraine in February 2022. Their stay in Leipzig has been funded by the GWZO Leipzig, and from May to December 2023 – by the Free State of Saxony (within the framework of the project *Historische Datensammlungen für nachhaltige Entwicklung: Die Umwelt- und Seuchengeschichte des osteuropäischen Kontaktraums [inklusive Ukraine] seit dem hohen Mittelalter)*.

AMPHORAE FROM THE SETTLEMENT COMPLEX IN CZERMNO

The assemblage counts 139 amphorae sherds, pertaining to a maximum of 63 vessels. The vast majority comes from excavations of the hillfort (site 1). A total of 105 sherds was discovered there, constituting 75.5% of the entire collection. The second largest group of finds comes from the so-called outlying suburb (site 3). It includes 31fragments, with a share reaching 22.4%. Excavations on the so-called nearby suburb (site 2) provided only two sherds (one missing), which constitute 1.4% of the collection. In the case of one sherd (0,7%), the exact place of its discovery remains unknown.

The vast majority of fragments was discovered in occupational layers accumulating within the ramparts of the hillfort and suburbs in the 12th and 13th c. There is no information about their occurrence in the fills of settlement structures – huts or pits. Nine fragments come from contemporary humus, and 23 fragments from site 1 are deprived of precise data on their stratigraphic position. Nonetheless, certain regularities regarding the sherd distribution can be indicated for a collection of finds from site 1. They are concentrated in the southern part of the hillfort, in the trench from 1952 (area NE23 – 29 fragments) and in the eastern part, especially in the neighboring trenches in ares NE31 (22 fragments) and NE32 (22 fragments). Only 17 fragments were recovered from the remaining trenches in in the hillfort.

The analyzed collection mainly includes fragments of amphora bellies – a total of 112 items. Twenty one base fragments, three rims, and two ears were also identified. The collection is characterized by a significant degree of fragmentation[2]. It is dominated by small fragments of categories III (70 items, 50.7%) and IV (44 items, 31.9%). Category II includes 21 sherds (15.2%), while category I is represented by only three fragments (2.2%). However, the degree of post-depositional destruction of fragments can be assessed as medium. As many as 125 fractions (90.6%) were included into category II. In the case of eight fragments (5.8%), no signs of erosion were found (category I), while only five fragments (3.6%) were severely damaged (category III).

Macroscopic analysis of the collection provides a very consistent picture in terms of technological features. All vessels were manufactured of iron-rich clays, characterized by a medium degree of plasticity. Raw material of 50 vessels contains the natural admixture of mica. An intentionally added temper was recorded in fabrics of three vessels. In two cases it was fine-grained sand, and in one case – sand and chaff. All vessels were formed on a potter's wheel, probably with the use of slide-band technique, as evidenced by the relatively large group of fragments delaminated at the junctions of the bands. The outer surfaces of 16 amphorae were covered with engobe – in three cases red, in the remaining ones – white. Bodies of 28 amphorae were decorated with horizontal parallel grooves. The quality of the firing can be described as good. Thanks to laboratory analyses, it is possible to more precisely determine the firing temperature. It was in the range of approximately 700-850^{0}C, usually above 800^{0}C (Korokhina *et al.* [in print]).

The aforementioned significant degree of fragmentation hinders the assessment of the metric features of the amphorae and their typological classification. Rim diameters were determined for two vessels, they were equal to 8-9 cm. The maximal body diameter was established for eight vessels. It ranges from approximately 22 to approximately 40 cm. Since the amphorae have convex bases, reliable determination of their diameters is pointless. Wall thicknesses were determined for 28 vessels. They range from 6 to 17 mm, although the vast majority (22 vessels) have walls 7-11 mm thick. Formal classification of amphorae, according to typology developed by Negris Günsenin (1989, 2018), was possible only for 27 vessels. Amphorae classified as Type I or IV comprise the most numerous group (16 items). The lack of an unequivocal affiliation stems from both a relatively high fragmentation and the presence of a large group of amphorae forms transitional between Type I and IV (Günsenin 2018, 98, 103; Bulgakov 2000, 17f., 20 f.; Todorova 2012, 16, 21, 24). Five amphorae undoubtedly represent Type I and three – Type IV. Three amphorae of Type III were also identified.

Recently conducted laboratory analyses provided data for studies on the provenance of the amphorae from Czermno. Remarkably, the results of both chemical and petrographic analyzes are exceptionally consistent and indicate that all amphorae were manufactured in the eastern Mediterranean. Differences in the composition of raw materials allowed the separation of three groups, one of which, the most numerous, can be identified with the products of Byzantine workshops in the Dardanelles Strait. In the case of the other two groups, the place of production has not been precisely determined yet (Korokhina *et al*. [in print]).

[2] Further summary characteristics omitted - for obvious reasons – the missing fragment of the amphora from site 2, published by Andrzej Abramowicz (1959). Definitions of the sherd size and erosion categories are provided below when discussing the structure of the catalogue.

SUMMING UP

Finds of Byzantine amphorae are typical for the majority of early medieval strongholds of Kyiv Rus'. Although compared to collections from capital centers such as Kyiv or Chernihiv, counting thousands of vessel fragments, the assemblage from Czermno may appear as relatively modest, the results of research on the discussed group of finds allow for the first observations on the distribution of Byzantine amphorae in the borderland. The chronology of finds is between the 11th and 13th centuries, although the majority of amphorae reached Czermno in the 12th and early 13th centuries. This is also confirmed by the chronology of individual types of vessels. It should be also borne in mind that the 12th c. was the period of the greatest spread of Byzantine amphorae in Rus'. The predominance of Günsenin I and IV types and intermediate variants in the discussed collection also corresponds to the structures of amphorae assemblages collections from other settlement centers in Rus' (see Koval 2010, 152, 156, 171; 2012, 44-46 for further literature). With a high degree of probability, we can assume that the Byzantine amphorae found in Czermno came here via Kyiv as containers for wine and olive oil. In conclusion, it should be emphasized that the group of finds discussed here, although seemingly unattractive, can be regarded as an important material source for studies on cultural patterns and long-distance contacts of the inhabitants of one of the main strongholds of the early medieval Polish-Rus' borderland.

CATALOGUE

The catalog contains data on all known finds of amphorae from the settlement complex in Czermno. The order was arranged according to site numbers and years of excavations.

*

Individual catalog items contain the following information:

A — data on location and stratigraphic context (site number, year of excavation, are, trench, layer, depth);

B–C — description of fragments: vessel part (rim, body, base, ear), state of preservation (fragmentation and erosion degree – see below), physical properties of the raw material, presence of temper, wall thickness, presence of engobe and decoration, typological classification of form, additional remarks;

D — place of storage and the field inventory number;
IA UMCS – Institute of Archaeology Maria Curie-Skłodowska University in Lublin;
MH – Rev. Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów;
MT – Dr. Janusz Peter Regional Museum in Tomaszów Lubelski;

E — references to previous publications.

F — references to Figures.

*

Degrees of fragmentation and post-depositional destruction of sherds are classified according to the system applied for the early medieval pottery from Czermno (Auch 2017, 20f., 125-127). The fragmentation degree was estimated according to four categories:

I — the fragment should consist of at least two of the following elements: rim, upper body part, lower body part, base;

II — fragments of maximum dimension bigger than 5 cm;

III — fragments with a maximum dimension in the range of 3-5 cm;

IV — fragments with a maximum dimension not exceeding 3 cm.

*

The erosion degree was estimated according to four categories:

I — fragments with minimal traces of erosion both on the edges and surfaces;

II — with visible erosion traces, manifested by the roundness of edges and slight scratching of the surface, particularly in the most exposed parts;

III — fragments with highly rounded edges and distinctly damaged surfaces.

No. 1. Two fragments of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1952;
B. Two fragments of an amphora;
C. Two fragments of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category II; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 8-11 mm; *engobe*: outside, red; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica, maximum body diameter approx. 22 cm;
D. MZZ, field inventory number 189, 302/52;
E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 20;
F. Fig. XV: 3.

No. 2. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1952;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category III; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 11 mm; *engobe*: outside, white; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: natural admixture of mica, maximum body diameter approx. 29 cm;
D. MZZ, field inventory number 64/52;
E. Korokhina *et al*. [in print], Fig. 1b: 22;
F. Fig. XV: 13.

No. 3. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1952;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category II; *sherd erosion*: category III; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 6 mm; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: natural admixture of mica, maximum body diameter over 37 cm;
D. MZZ, field inventory number 56/52;
E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 21;
F. Fig. XV: 15.

No. 4. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1952;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: base; *sherd size* : category II; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 11 mm; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin III; *additional remarks*: base diameter 16 cm;
D. MZZ, field inventory number 189/52;
E. Korokhina *et al*. [in print], Fig. 1b: 24.
F. Fig. XV: 5.

No. 5. Seventeen fragments of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1952, plot 4, layer 2;
B. Seventeen fragments of an amphora;
C. Seventeen fragments of an amphora
vessel part: rim (two fragments), neck (one fragment), body (14 fragments); *sherd size*: category III (15 fragments), IV (two fragments); *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 7-11 mm; *engobe*: outside, red; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number: 50, 80, 86, 88, 94, 127, 167, 247, 257, 271, 279, 281, 288/52;
E. Korokhina *et al*. [in print], Fig. 1b: 15-19;
F. Fig. XV: 2, 9.

No. 6. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1952;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 8 mm; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 219/52;
E. Korokhina *et al*. [in print], Fig. 1b: 25;
F. –

No. 7. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1952;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: ear; *sherd size*: category II; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* sparse fine-grained sand; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: –
D. MZZ, field inventory number 263/52;
E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 26;
E. Fig. XV: 11.

No. 8. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1952;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category II; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 7 mm; *engobe*: outside, red; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin III; *additional remarks*: –;
D. MZZ, field inventory number 189/52;
E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 23;
E. Fig. XV: 14.

No. 9. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1952;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 10 mm; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 279/52;
E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 27;
F. –

No. 10. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1952;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 10 mm; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number: 185/52.

E. Unpublished;
F. –

No. 11. Two fragments of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1952;
B. Two fragments of an amphora;
C. Two fragments of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved;
D. MZZ, field inventory number 132/52;
E. Unpublished;
F. –

No. 12. Four fragments of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1976; are NE1, plot C, depth 20-30 cm;
B. Four fragments of an amphora;
C. Four fragments of an amphora
vessel part: base; *sherd size*: category II (three fragments), III (one fragment); *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* sparse fine-grained sand; *wall thickness*: 8-10 mm; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I; *additional remarks*: soot on the inner surface.
D. MH, field inventory number: 34/H;
E. Auch 2017, 93, 202, Pl. 4: 1;
F. Fig. XV: 6.

No. 13. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1976, are NE1, plot C, layer 1;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: outside, white; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Unpublished;
F. –

No. 14. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1976, are NE1, plot C, layer 1;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: outside, white; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Unpublished;
F. –

No. 15. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1952, are NE1, plot C, layer 1;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*:

parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. Unpublished;

F. –

No. 16. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1977, are NE61, plot A, layer 4, depth 30-50 cm;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

Vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category III; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin I; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved;

D. MH, field inventory number 153/H;

E. Auch 2017, 93, 202-203, Pl. 4: 2.

F. –

No. 17. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1977, are NE62, plot D, layer 12, depth 230-240 cm;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 8-9 mm; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: –;

D. MH, field inventory number 203/H;

E. Auch 2017, 94, 203, Pl. 4: 3;

F. –

No. 18. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1977, are NE61, plot A, layer 7, depth 60-70 cm;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number 16;

E. Unpublished;

F. –

No. 19. Two fragments of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1977, are NE61, plot A, layer 9, depth 80-90 cm;

B. Two fragments of an amphora;

C. Two fragments of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category II (one fragment), III (one fragment); *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 9 mm; *engobe*: outside, white; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin IV; *additional remarks*: natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number 135, 140;

E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 9-10;

F. –

No. 20. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1977, are NE61, plot A, depth 80 cm;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 10 mm; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number: 139.

E. Unpublished;

F. –

No. 21. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1977, are NE51, plot B, depth 10-20 cm;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 13 mm; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number 765;

E. Unpublished;

F. –

No. 22. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1977, are NE51, plot B, depth 75-85 cm;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number 77;

E. Unpublished;

F. –

No. 23. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1978, are NE31, plot C, layer 5, depth 194,70-60 m a.s.l.;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category III; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin I; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, maximum body diameter approx. 40 cm;

D. MH, field inventory number 254/H;

E. Auch 2017, 94, 203, Pl. 4: 4;

F. –

No. 24. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1978, are NE31, plot C, layer 7, depth 194,40-50 m a.s.l.;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category I; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, maximum body diameter over 40 cm;

D. MH, field inventory number 258/H;

E. Auch 2017, 94, 203, Pl. 4: 5;

F. –

No. 25. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1978, are NE41, plot D, layer 7, depth 194,50-40 m a.s.l.;

B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
ve*ssel part*: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved;
D. MH, field inventory number 296/H;
E. Auch 2017, 94, 203-204, Pl. 4: 6;
F. –

No. 26. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1978, are NE41, plot D, depth 194,80-70 m a.s.l.;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 9 mm; *engobe*: outside, white; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 196;
E. Unpublished;
F. –

No. 27. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1978, are NE41, plot C;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: rim; *sherd size*: category II; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 17 mm; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I; *additional remarks*: natural admixture of mica, rim diameter 8 cm;
D. MZZ, field inventory number 352;
E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 11;
F. Fig. XV: 1.

No. 28. Two fragments of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 10, depth 100-110 cm;
B. Two fragments of an amphora;
C. Two fragments of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category I; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MH, field inventory number 353/H;
E. Auch 2017, 94, 204, Pl. 4: 7;
F. –

No. 29. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1979, are NE32, plot D, layer 7, depth 194,64 m a.s.l.;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: –; *decoration*: –; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, inner surface preserved, natural admixture of mica;
D. MH, field inventory number 9/H;
E. Unpublished;
F. –

No. 30. Two fragments of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE32, plot D, layer 3, depth 40-50 cm;
B. Two fragments of an amphora;
C. Two fragments of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category II (one fragment), category III (one fragment); *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 10 mm; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: natural admixture of mica, maximum body diameter approx. 38 cm;
D. MZZ, field inventory number 619;
E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 12;
F. Fig. XV: 10.

No. 31. Two fragments of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE32, plot D, layer 6, depth 194,68 m a.s.l.;
B. Two fragments of an amphora;
C. Two fragments of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 670;
E. Unpublished;
F. –

No. 32. Five fragments of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE32, plot D, layer 6, depth 194,67 m a.s.l.;
B. Five fragments of an amphora;
C. Five fragments of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III (one fragment), IV (four fragments); *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 654;
E. Unpublished;
F. –

No. 33. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE32, plot D, layer 4, depth 58 cm;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category I; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 642;
E. Unpublished;
F. –

No. 34. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE32, plot D, layer 6, depth 194,73 m a.s.l.;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
v*essel part*: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number 658;
E. Unpublished;
F. –

No. 35. Nine fragments of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE32, plot D, layer 7, depth 80-90 cm;
B. Nine fragments of an amphora;
C. Nine fragments of an amphora
vessel part: body (seven fragments), base (two fragments); *sherd size*: category II (two fragments), III (two fragments), IV (five fragments); *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 10 mm; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 673-675, 677;
E. Korokhina *et al*. [in print], Fig. 1b: 13;
F. Fig. XV: 7.

No. 36. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE32, plot D, layer 7, depth 80-90 cm;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 677;
E. Unpublished;
F. –

No. 37. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 4, depth 40-50 cm;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 640;
E. Unpublished;
F. –

No. 38. Two fragments of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 5, depth 50-60 cm;
B. Two fragments of an amphora;
C. Two fragments of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: outside, white; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 647;
E. Unpublished;
F. –

No. 39. Two fragments of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 8, depth 194,73 m .a.s.l.,
B. Two fragments of an amphora;
C. Two fragments of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category I; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number 702;

E. Unpublished;

F. –

No. 40. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 11, depth 194,33 m a.s.l.;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

v*essel part*: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category I; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: outside, white; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number 717;

E. Unpublished;

F. –

No. 41. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 13, depth 130-140 cm;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category I; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 8 mm; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica, soot on the inner surface;

D. MZZ, field inventory number 767;

E. Unpublished;

F. –

No. 42. Four fragments of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, profile S, depth 194,98;

B. Four fragments of an amphora;

C. Four fragments of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number 783;

E. Unpublished;

F. –

No. 43. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot D;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora

vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;

D. MZZ, field inventory number 434;

E. Unpublished;

F. –

No. 44. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 11, depth 194,32 m a.s.l.;

B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 720;
E. Unpublished;
F. –

No. 45. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 13, depth 194,13 m a.s.l.;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: outside, white; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 727;
E. Unpublished;
F. –

No. 46. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 7, depth 70-80 cm;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 735;
E. Unpublished;
F. –

No. 47. Two fragments of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 13, depth 194,13 m a.s.l.;
B. Two fragments of an amphora;
C. Two fragments of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III (one fragment), IV (one fragment); *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: outside, white; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin IV; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 769;
E. Korokhina *et al*. [in print], Fig. 1b: 14;
F. –

No. 48. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 1; research 1979, are NE31, plot B, layer 13, depth 194,10 m a.s.l.;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin IV; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, field inventory number 770;

E. Unpublished;
F. –

No. 49. Fourteen fragments of an amphora
A. Czermno, site 1(?); research 1976-1979,
B. Fourteen fragments of an amphora;
C. Fourteen fragments of an amphora
vessel part: base; *sherd size*: category III (twelve fragments), IV (two fragments); *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 12 mm; *engobe*: outside, white; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin I; *additional remarks*: natural admixture of mica, location uncertain;
D. MZZ, field inventory number 104, 136-146;
E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 1;
F. Fig. XV: 4.

No. 50. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 2; research 1952, surface;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category II; *sherd erosion*: –; *raw material*: –; *temper:* –; *wall thickness*: 11-20 mm; *engobe*: –; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: fragment missing;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Abramowicz 1959, 184, Fig. 58;
F. –

No. 51. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 2; research 2022, trench 1/22, layer 2, depth 20-30 cm;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 9 mm; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: –;
D. IA UMCS, field inventory number 2/22;
E. Unpublished;
F. –

No. 52. Seven fragments of an amphora
A. Czermno, site 3; research 1976, are 7, layer 2, depth 30 cm;
B. Seven fragments of an amphora;
C. Seven fragments of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III (four fragments), IV (three fragments); *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: walls delaminated, outer surface preserved, natural admixture of mica;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 8;
F. –

No. 53. Fourteen fragments of an amphora
A. Czermno, site 3; research 1976, are 7, plot B, layer 2;
B. Fourteen fragments of an amphora;
C. Fourteen fragments of an amphora
vessel part: body (thirteen fragments), ear (one fragment); *sherd size*: category II (seven fragments), III (seven fragments); *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 8 mm; *engobe*: outside, white; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: natural admixture of mica;

D. MZZ, without Inv. No.;
E. Korokhina *et al*. [in print], Fig. 1b: 6-7;
F. Fig. XV: 12.

No. 54. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 3; research 1976, are 1, plot C, layer 2;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 8 mm; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin I lub IV; *additional remarks*: natural admixture of mica;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Korokhina *et al*. [in print], Fig. 1b: 2;
F. –

No. 55. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 3; research 1976, are 1, plot C, layer 2; field inventory number: –
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 9 mm; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I lub IV; *additional remarks*: natural admixture of mica;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Unpublished;
F. –

No. 56. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 3; research 1976, are 4, layer 2;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category II; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 13 mm; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: natural admixture of mica;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 4:
F. –

No. 57. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 3; research 1976, are 7, plot C, layer 3;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 7 mm; *engobe*: outside, white; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica;
D. MZZ, without Inv. No.;
E. Unpublished;
F. –

No. 58. Fragment of an amphora
A. Czermno, site 3; research 1976, are 7, plot C, layer 3;
B. Fragment of an amphora;
C. Fragment of an amphora

v*essel part*: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category III; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: –; *engobe*: –; *decoration*: –; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: walls delaminated, natural admixture of mica;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. Unpublished;

F. –

No. 59. Two fragments of an amphora

A. Czermno, site 3; research 1976, are 6, layer 2;

B. Two fragments of an amphora;

C. Two fragments of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category II; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 8 mm; *engobe*: outside, white; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: natural admixture of mica;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 5;

F. Fig. XV: 8.

No. 60. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 3; research 1976, are 4, layer 1;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora
Vessel part: body; *sherd size*: category III; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 7 mm; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: natural admixture of mica;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. Korokhina *et al.* [in print], Fig. 1b: 3;

F. –

No. 61. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 3; research 1976, are 2, layer 2;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 7 mm; *engobe*: absence; *decoration*: parallel rows; *typological classification*: unidentified; *additional remarks*: natural admixture of mica;

D. MZZ, without Inv. No.;

E. Unpublished;

F. –

No. 62. Fragment of an amphora

A. Czermno, site 3; research 2013, trench 1, are 284, quarter B, layer 1A, depth 50-60 cm;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora
Vessel part: body; *sherd size*: category II; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* sparse fine-grained sand, chaff; *wall thickness*: 13 mm; *engobe*: outside, white; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin III; *additional remarks*: maximum body diameter approx. 33 cm, soot on the outer surface, charred organic matter on the inner surface;

D. URAM, Inv. No. Cz/664/2013;

E. Unpublished;

F. –

No. 63. Fragment of an amphora

A. Czermno, site ?; research 1976-1979;

B. Fragment of an amphora;

C. Fragment of an amphora
vessel part: body; *sherd size*: category IV; *sherd erosion*: category II; *raw material*: iron-rich, medium-plastic clay; *temper:* absence; *wall thickness*: 8 mm; *engobe*: absence; *decoration*: absence; *typological classification*: Günsenin I or IV; *additional remarks*: location unknown;

D. MH, field inventory number 507/H;

E. Auch 2017, 94, 204, Pl. 4: 8;

F. –

Michał Auch, Wołodymyr Bielskij, Anastasija Korochina, Natalia Chamajko,
Maciej Trzeciecki, Marija Tymoszenko, Sylvie Yona Waksman, Marcin Wołoszyn

FRAGMENTY AMFOR

WSTĘP

Niniejszy tekst prezentuje fragmenty bizantyńskich amfor pochodzące z badań zespołu osadniczego w Czermnie[1]. Ta bardzo interesująca grupa znalezisk nie była do niedawna przedmiotem szczegółowych analiz, nie podejmowano także prób ich skatalogowania i klasyfikacji. Pierwsze wzmianki o znaleziskach fragmentów amfor podał Andrzej Abramowicz w artykule poświęconym charakterystyce ceramiki wczesnośredniowiecznej z badań przeprowadzonych w Czermnie w 1952 r. na stan. 1 (Abramowicz 1959). Informacje dotyczące ułamków amfor z badań prowadzonych w latach 1976-1979 znalazły się w kilku pracach magisterskich omawiających znaleziska z poszczególnych wykopów na stan. 1 i 3, opublikowanych dopiero w 2016 r. (Chrzanowska 2016, 15; Pawlata 2016, 267; Pomarańska 2016, 326). Ograniczały się one jednak do stwierdzenia obecności fragmentów amfor (określanych jako „korczagi") i podaniem danych dotyczących kontekstu stratygraficznego. Krótkie informacje o znaleziskach amfor zamieszczono także w artykułach omawiających wyniki badań prowadzonych w 1952 r. (Florkiewicz, Sikora 2016, 222, 228) i w latach 1976-1997 (Florek 2016, 306, 313). Dane dotyczące znalezisk zostały także zestawione w niepublikowanej pracy doktorskiej Marcina Wołoszyna (2003; por. 2007). O amforach z Czermna wspomina także Władimir Kowal w swej pracy poświęconej wschodnim importom ceramicznym na Rusi (Koval' 2010, 232).

W 2017 r. opublikowano monografię wczesnośredniowiecznej ceramiki z Czermna, w której znalazł się osobny rozdział poświęcony amforom (Auch 2017, 93-96, 202-206). Omówiono w nim jedynie część znalezisk z lat 1976-1979 (pozostałe uchodziły za zaginione), zamieszczono także pełną charakterystykę fragmentów i analizę porównawczą oraz wyniki analiz składu chemicznego.

W 2022 r. podjęto na nowo badania nad amforami z Czermna. Były one możliwe przede wszystkim dzięki odnalezieniu prawie wszystkich fragmentów z badań prowadzonych w 1952 r. i w latach 70. XX w., a także pozyskaniu, niewielkiej jak na razie, serii nowych znalezisk. Program badań obejmuje klasyfikację technologiczną i typologiczną wszystkich znalezisk, a następnie analizy składu chemicznego, mineralnego oraz temperatury i warunków wypalenia naczyń. Działania te mają dostarczyć danych przede wszystkim do określenia proweniencji amfor znalezionych w Czermnie (Korohina *et al*. [w druku]).

Głównym celem niniejszego tekstu jest przede wszystkim usystematyzowanie danych dotyczących fragmentów wczesnośredniowiecznych amfor odnalezionych podczas badań zespołu osadniczego w Czermnie. Uwzględniono tu znaleziska z badań w 1952 r. i w latach 1976-1979, a także z wykopalisk prowadzonych

[1] Rozdział ten powstał we współpracy francusko-niemiecko-polsko-ukraińskiej. Pobyt w Lipsku Koleżanek z Kijowa (Anastasija Korochina, Natalia Chamajko) wiąże się oczywiście z rosyjską inwazją na Ukrainę w lutym 2022. Ich pobyt w Niemczech możliwy jest dzięki funduszom GWZO Lipsk, a od maja do grudnia 2023 dzięki środkom Kraju Związkowego Saksonia (w ramach projektu *Historische Datensammlungen für nachhaltige Entwicklung: Die Umwelt- und Seuchengeschichte des osteuropäischen Kontaktraums [inklusive Ukraine] seit dem hohen Mittelalter)*.

w latach 2013 i 2022. W katalogu zamieszczono informacje także o fragmentach w przypadku których nie dysponujemy dokładnymi danymi o miejscu znalezienia, a także o fragmentach zaginionych.

AMFORY Z ZESPOŁU OSADNICZEGO W CZERMNIE

Analizowany zbiór liczy łącznie 139 fragmentów amfor, które reprezentują maksymalnie 63 naczynia. Zdecydowana większość spośród nich pochodzi z badań na terenie grodu (stan. 1). Odkryto tam 105 fragmentów, co stanowi 75,5% zbioru. Druga co do liczebności jest grupa znalezisk z tzw. podgrodzia dalszego (stan. 3). Liczy ona 31 fragmentów, a jej udział sięga 22,4%. Z badań na tzw. podgrodziu bliższym (stan. 2) pochodzą jedynie dwa fragmenty (jeden zaginiony), stanowiące 1,4% zbioru. W przypadku jednego fragmentu (0,7%) brak jest danych o miejscu jego znalezienia. Zarówno na stan. 1, jak i 2 oraz 3 zdecydowana większość fragmentów amfor pochodzi z warstw użytkowych akumulujących w obrębie wałów grodu i podgrodzi w XII i XIII w. Brak jest informacji o ich występowaniu w wypełniskach obiektów osadniczych – chat lub jam. Dziewięć fragmentów pochodzi z warstw współczesnego humusu, dla 23 ułamków z badań na stan. 1 brak jest dokładnych danych o ich pozycji stratygraficznej. Dla zbioru znalezisk ze stan. 1 można wskazać pewne prawidłowości dotyczące ich rozmieszczenia. Koncentrują się one w południowej części grodu, w wykopie z 1952 r. (ar NE23 – 29 fragmentów) oraz w części wschodniej, zwłaszcza w sąsiadujących ze sobą wykopach na arach NE31 (22 fragmenty) i NE32 (22 fragmenty). Z pozostałych wykopów w tej części grodu pozyskano łącznie jedynie 17 fragmentów.

W analizowanym zbiorze reprezentowane są przede wszystkim fragmenty brzuśców amfor – łącznie 112 egzemplarzy. Wyróżniono także 21 fragmentów den, trzy – wylewów, jeden – szyjki oraz dwa ucha. Zbiór charakteryzuje się znacznym stopniem rozdrobnienia[2]. Dominują w nim drobne fragmenty kategorii III (70 egzemplarzy, 50,7%) i IV (44 egzemplarze, 31,9%). Do kategorii II zaliczono 21 ułamków (15,2%), a kategorię I reprezentują tylko trzy fragmenty (2,2%). Jako średni można natomiast ocenić stopień podepozycyjnego zniszczenia fragmentów. Aż 125 ułamków (90,6%) zaliczono do kategorii II. W przypadku ośmiu fragmentów (5,8%) nie stwierdzono śladów erozji (kategoria I), z kolei jedynie pięć fragmentów (3,6%) było silnie zniszczonych (kategoria III).

Analiza makroskopowa zbioru przynosi obraz bardzo spójny pod względem cech technologicznych amfor. Wszystkie naczynia wykonano z glin żelazistych, charakteryzujących się średnim stopniem plastyczności. Cechą charakterystyczną surowca 50 naczyń jest naturalna domieszka miki. W masach garncarskich trzech naczyń zarejestrowano natomiast intencjonalnie dodaną domieszkę schudzającą. W dwóch przypadkach był to drobnoziarnisty piasek, a w jednym – piasek oraz sieczka. Wszystkie naczynia wykonano na kole garncarskim, zapewne przy zastosowaniu techniki taśmowo-ślizgowej, o czym świadczy stosunkowo duża grupa fragmentów rozwarstwionych w miejscach połączenia taśm. Zewnętrzne powierzchnie 16 amfor pokryte były angobą – w trzech przypadkach barwy czerwonej, w pozostałych – białej. Na brzuścach 28 amfor widoczne są poziome żłobki dookolne. Jakość wypalenia naczyń można określić jako dobrą. Dzięki badaniom laboratoryjnym możliwe jest bardziej dokładne określenie temperatury wypalenia. Zamykała się ona w przedziale około 700-850^{0}C, z reguły wynosiła powyżej 800^{0}C (Korohina *et al*. [w druku]).

Wspomniany wyżej znaczny stopień rozdrobnienia zbioru utrudnia charakterystykę cech metrycznych amfor oraz ich klasyfikację typologiczną. Określono średnice wylewów dwóch naczyń, zawierające się w przedziale 8-9 cm. W ośmiu przypadkach możliwe było określenie maksymalnej wydętości brzuśca. Zamyka się ona w granicach około 22 – około 40 cm. Jako, że amfory posiadają wypukłe dna, wiarygodne określanie ich średnic jest bezzasadne. Grubości ścianek określono dla 28 naczyń. Zamykają się one w przedziale 6-17 mm, przy czym zdecydowana większość (22 naczynia) ma ścianki o grubości równej 7-11 mm. Klasyfikacja typologiczna form amfor, wedle schematu autorstwa Negris Günsenin (1989; 2018), możliwa była jedynie dla 27 naczyń. Najbardziej liczną grupę stanowią amfory, które zaliczyć można do typu I lub IV (16 egzemplarzy). Brak jednoznacznej klasyfikacji wynika tu zarówno ze stopnia rozdrobnienia fragmentów, utrudniającego ocenę, jak również z istnienia dużej grupy amfor o cechach przejściowych między późnymi odmianami typu I a typem IV (Günsenin 2018, 98, 103; Bulgakov 2000, 17 i n., 20 i n.; Todorova 2012, 16, 21, 24). Pięć amfor zaliczono do typu I, a trzy do typu IV. Wyróżniono także trzy amfory typu III.

[2] W dalszych zbiorczych charakterystykach pominięto – z przyczyn oczywistych – zaginiony fragment brzuśca amfory ze stan. 2, znany z publikacji Andrzeja Abramowicza (1959). Definicje kategorii wielkości i stopnia erozji fragmentów podano poniżej, przy omawianiu struktury katalogu.

Dzięki przeprowadzonym ostatnio analizom laboratoryjnym dysponujemy danymi pozwalającymi na badania nad proweniencją amfor z Czermna. Co godne podkreślenia, wyniki zarówno analiz chemicznych, jak i petrograficznych są wyjątkowo zgodne i wskazują, że wszystkie amfory są importami ze wschodniej części basenu Morza Śródziemnego. Różnice w składzie surowców pozwoliły na wydzielenie trzech grup, z których jedną, najliczniej reprezentowaną, można identyfikować z wyrobami bizantyńskich warsztatów produkcji amfor wokół cieśniny Dardanele. W przypadku dwóch pozostałych grup nie określono jeszcze precyzyjnie miejsca wytworzenia (Korohina *et al*. [w druku]).

UWAGI KOŃCOWE

Bizantyńskie amfory to znaleziska typowe dla większości wczesnośredniowiecznych grodów Rusi Kijowskiej. Choć w porównaniu z kolekcjami z ośrodków stołecznych, jak Kijów czy Czernihów, liczącymi tysiące fragmentów naczyń, zbiór amfor z Czermna może wydawać się stosunkowo skromny, to przedstawione tu wyniki badań nad omawianą grupą znalezisk pozwalają na pierwsze obserwacje dotyczące dystrybucji bizantyńskich amfor w strefie pogranicza. Chronologia znalezisk zamyka się między XI a XIII w. i wydaje się, że amfory najliczniej docierały do Czermna w XII i na początku XIII w. Wskazuje na to także datowanie poszczególnych typów naczyń. Warto także stwierdzić, że XII w. to okres największego rozprzestrzenienia się bizantyńskich amfor na Rusi. Przewaga w omawianym zbiorze amfor zaliczonych do typów Günsenin I i IV oraz wariantów pośrednich także odpowiada strukturom zbiorów z większości ośrodków grodowych Rusi (zob. m.in.: Koval' 2010, 152, 156, 171; 2012, 44, 46 [tam też dalsza literatura]). Najprawdopodobniej bizantyńskie amfory znalezione w Czermnie trafiły tu za pośrednictwem Kijowa jako opakowania na wino i oliwę. W podsumowaniu należy podkreślić, że omawiana tu grupa znalezisk, choć z pozoru mało atrakcyjna, przede wszystkim ze względu na stan zachowania, stanowi jednak istotne źródło materialne do studiów nad wzorami kultury i dalekosiężnymi kontaktami mieszkańców jednego z głównych grodów wczesnośredniowiecznego pogranicza polsko-ruskiego.

KATALOG

W katalogu zamieszczono dane dotyczące wszystkich znanych znalezisk amfor z zespołu osadniczego w Czermnie. Zbiór uporządkowano wedle numerów stanowisk i lat badań.

*

Poszczególne pozycje katalogu zawierają następujące informacje:

A dane dotyczące lokalizacji i kontekstu stratygraficznego (nr stanowiska, rok badań, numer ara, wykopu, warstwy, głębokość);

B-C opis cech fragmentów: część naczynia (wylew, brzusiec, dno, ucho), stan zachowania (wielkość i stopień erozji – patrz niżej), fizyczne cechy surowca, obecność domieszki, grubość ścianki, obecność angoby i dekoracji, klasyfikacja typologiczna formy naczynia, uwagi;

D miejsce przechowywania, wraz z numerem polowego inwentarza znalezisk;
IA UMCS – Instytut Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie;
MH – Muzeum im. ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie;
MT – Muzeum Regionalne im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim;

E odwołanie do wcześniejszych publikacji;

F odesłanie do ryciny w tomie I.

*

Przy określaniu stanu zachowania fragmentów posłużono się kryteriami przyjętymi dla opisu wczesnośredniowiecznej ceramiki z Czermna (Auch 2017, 20 i n., 125-127). Dla opisu wielkości fragmentów przyjęto cztery kategorie:

I fragmenty duże, obejmujące co najmniej dwa z wymienionych elementów: wylew, górna część brzuśca, dolna część brzuśca, dno;

II fragmenty, których największa średnica przekracza 5 cm;

III fragmenty, których największa średnica zawiera się w przedziale 3-5 cm;

IV fragmenty, których największa średnica nie przekracza 3 cm.

*

Dla opisu stopnia erozji przyjęto trzy kategorie:

I fragmenty z minimalnymi śladami erozji przełomów i powierzchni;

II fragmenty z dobrze czytelnymi śladami erozji przełomów i powierzchni, manifestującymi się lekkim zaobleniem przełomów oraz starciem powierzchni, zwłaszcza w miejscach narażonych na ekspozycję;

III fragmenty o silnie zaoblonych przełomach oraz startych powierzchniach.

Nr 1. Dwa fragmenty amfory

A. Czermno, stan. 1; badania 1952;
B. Dwa fragmenty amfory;
C. Dwa fragmenty amfory
część naczynia: dwa brzusiec; *wielkość* : kategoria II; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 8-11 mm; *angoba*: od zewnątrz, barwa czerwona; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki, maksymalna średnica brzuśca około 22 cm;
D. MZZ, nr inw. pol. 189, 302/52;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 20;
F. Ryc. XV: 3.

Nr 2. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1; badania 1952;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria III; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 11 mm; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki, maksymalna średnica brzuśca około 29 cm;
D. MZZ, nr inw. pol. 64/52;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 22;
F. Ryc. XV: 13.

Nr 3. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1; badania 1952;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria II; *erozja*: kategoria III; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 6 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki, maksymalna średnica brzuśca ponad 37 cm;
D. MZZ, nr inw. pol. 56/52;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 21;
F. Ryc. XV: 15.

Nr 4. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1; badania 1952;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: dno; *wielkość* : kategoria II; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 11 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin III; *uwagi*: średnica dna 16 cm;
D. MZZ, nr inw. pol. 189/52;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 24;
F. Ryc. XV: 5.

Nr 5. Siedemnaście fragmentów amfory

A. Czermno, stan. 1; badania 1952, działka 4, warstwa 2;
B. Siedemnaście fragmentów amfory;
C. Siedemnaście fragmentów amfory
część naczynia: wylew (dwa fragmenty), szyjka (jeden fragment), brzusiec (14 fragmentów); *wielkość* : kategoria III (15 fragmentów), IV (dwa fragmenty); *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 7-11 mm; *angoba*: od zewnątrz, barwa czerwona; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki, średnica wylewu 9 cm;

D. MZZ, nr inw. pol. 50, 80, 86, 88, 94, 127, 167, 247, 257, 271, 279, 281, 288/52;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 15-19;
F. Ryc. XV: 2, 9.

Nr 6. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1; badania 1952;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
Część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 8 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 219/52;
E. Korokhina *et al*. [w druku], Ryc. 1b: 25;
F. –

Nr 7. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1; badania 1952;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: ucho; *wielkość*: kategoria II; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: piasek drobnoziarnisty, nieliczny; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: –;
D. MZZ, nr inw. pol. 263/52;
E. Korokhina *et al*. [w druku], Ryc. 1b: 26;
F. Ryc. XV: 11.

Nr 8. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1; badania 1952;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
Część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria II; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 7 mm; *angoba*: od zewnątrz, barwa czerwona; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin III; *uwagi*: –;
D. MZZ, nr inw. pol. 189/52;
E. Korokhina *et al*. [w druku], Ryc. 1b: 23;
F. Ryc. XV: 14.

Nr 9. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1; badania 1952;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 10 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 279/52;
E. Korokhina *et al*. [w druku], Ryc. 1b: 27;
F. –

Nr 10. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1; badania 1952;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 10 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 185/52;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 11. Dwa fragmenty amfory

A. Czermno, stan. 1; badania 1952;
B. Dwa fragmenty amfory;
C. Dwa fragmenty amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragmenty rozwarstwione, zachowana powierzchnia zewnętrzna;
D. MZZ, nr inw. pol. 132/52;
E. Zabytki niepublikowane;
F. –

Nr 12. Cztery fragmenty amfory

A. Czermno, stan. 1, ar 1, działka C, głębokość 20-30 cm; badania 1976;
B. Cztery fragmenty amfory;
C. Cztery fragmenty amfory
część naczynia: dno; *wielkość*: kategoria II (trzy fragmenty), III (jeden fragment); *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: piasek drobnoziarnisty, nieliczny; *grubość ścianki*: 8-10 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I; *uwagi*: okopcenia od wewnątrz;
D. MH, nr inw. pol. 34/H;
E. Auch 2017, 93, 202, Tabl. 4: 1;
F. Ryc. XV: 6.

Nr 13. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1, ar 1, działka C, warstwa 1; badania 1976;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 14. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1, ar NE1, działka C, warstwa 1; badania 1976;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 15. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1; badania 1952, ar NE1, działka C, warstwa 1;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;

D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 16. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1, ar NE61, działka A, warstwa 4, głębokość 30-50 cm; badania 1977;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria III; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna;
D. MH, nr inw. pol. 153/H;
E. Auch 2017, 93, 202-203, Tabl. 4: 2;
F. –

Nr 17. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1,
ar NE62, działka D, warstwa 12, głębokość 230-240 cm; badania 1977;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 8-9 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: –;
D. MH, nr inw. pol. 203/H;
E. Auch 2017, 93, 203, Tabl. 4: 3;
F. –

Nr 18. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1, ar NE61, działka A, warstwa 7, głębokość 60-70 cm; badania 1977;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 16;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 19. Dwa fragmenty amfory
A. Czermno, stan. 1, ar NE61, działka A, warstwa 9, głębokość 80-90 cm; badania 1977;
B. Dwa fragmenty amfory;
C. Dwa fragmenty amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria II (jeden fragment), III (jeden fragment); *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 9 mm; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 135, 140;
E. Korokhina *et al*. [w druku], Ryc. 1b: 9-10;
F. –

Nr 20. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1, ar NE61, działka A, głębokość 80 cm; badania 1977;
B. Dwa fragmenty amfory;
C. Dwa fragmenty amfory

część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 10 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki;

D. MZZ, nr inw. pol. 139;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 21. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1, ar NE51, działka B, głębokość 10-20 cm; badania 1977;

B. Fragment amfory;

C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 13 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki;

D. MZZ, nr inw. pol. 765;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 22. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1, ar NE51, działka B, głębokość 75-85 cm; badania 1977;

B. Fragment amfory;

C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;

D. MZZ, nr inw. pol. 77;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 23. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1,
ar NE31, działka C, warstwa 5, głębokość 194,70-60 m n.p.m.; badania 1978;

B. Fragment amfory;

C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria III; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, maksymalna średnica brzuśca około 40 cm;

D. MH, nr inw. pol. 254/H;

E. Auch 2017, 94, 203, Tabl. 4: 4;

F. –

Nr 24. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1,
ar NE31, działka C, warstwa 7, głębokość 194,40-50 m n.p.m.; badania 1978;

B. Fragment amfory;

C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria I; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, maksymalna średnica brzuśca ponad 40 cm;

D. MH, nr inw. pol. 258/H;

E. Auch 2017, 94, 203, Tabl. 4: 5;

F. –

Nr 25. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1,
ar NE41, działka D, warstwa 7, głębokość 194,50-40 m n.p.m.; badania 1978;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna;
D. MH, nr inw. pol. 296/H;
E. Auch 2017, 94, 203-204, Tabl. 4: 6;
F. –

Nr 26. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1,
ar NE41, działka D, głębokość 194,80-70 m n.p.m.; badania 1978;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 9 mm; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 196;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 27. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1, ar NE41, działka C; badania 1978;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: fragment wylewu; *wielkość*: kategoria II; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 17 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I; *uwagi*: naturalna domieszka miki, średnica wylewu 8 cm;
D. MZZ, nr inw. pol. 352;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Fig. 1b: 11;
F. Ryc. XV: 1.

Nr 28. Dwa fragmenty amfory

A. Czermno, stan. 1,
ar NE31, działka B, warstwa 10, głębokość 100-110 cm; badania 1979;
B. Dwa fragmenty amfory;
C. Dwa fragmenty amfory
c*zęść naczynia*: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria I; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MH, nr inw. pol. 353/H;
E. Auch 2017, 94, 204, Tabl. 4: 7;
F. –

Nr 29. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1,
ar NE32, działka D, warstwa 7, głębokość 194,64 m n.p.m.; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory

część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: –; *dekoracja*: –; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana tylko wewnętrzna powierzchnia, naturalna domieszka miki;

D. MH, nr inw. pol. 9/H;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 30. Dwa fragmenty amfory

A. Czermno, stan. 1, ar NE32, działka D, warstwa 3, głębokość 40-50 cm; badania 1979;

B. Dwa fragmenty amfory;

C. Dwa fragmenty amfory

część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria II (jeden fragment), kategoria III (jeden fragment); *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 10 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki, maksymalna średnica brzuśca około 38 cm;

D. MZZ, nr inw. pol. 619;

E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 12;

F. Ryc. XV: 10.

Nr 31. Dwa fragmenty amfory

A. Czermno, stan. 1,
ar NE32, działka D, warstwa 6, głębokość 194,68 m n.p.m.; badania 1979;

B. Dwa fragmenty amfory;

C. Dwa fragmenty amfory

część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;

D. MZZ, nr inw. pol. 670;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 32. Pięć fragmentów amfory

A. Czermno, stan. 1,
ar NE32, działka D, warstwa 6, głębokość 194,67 m n.p.m.; badania 1979;

B. Pięć fragmentów amfory;

C. Pięć fragmentów amfory

część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III (jeden fragment), IV (cztery fragmenty); *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;

D. MZZ, nr inw. pol. 654;

E. Zabytki niepublikowane;

F. –

Nr 33. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1, ar NE32, działka D, warstwa 4, głębokość 58 cm; badania 1979;

B. Fragment amfory;

C. Fragment amfory

część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria I; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;

D. MZZ, nr inw. pol. 642;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 34. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1,
ar NE32, działka D, warstwa 6, głębokość 194,73 m n.p.m.; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 658;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 35. Dziewięć fragmentów amfory

A. Czermno, stan. 1, ar NE32, działka D, warstwa 7, głębokość 80-90 cm; badania 1979;
B. Dziewięć fragmentów amfory;
C. Dziewięć fragmentów amfory
część naczynia: brzusiec (siedem fragmentów), dno (dwa fragmenty); *wielkość*: kategoria II (dwa fragmenty), III (dwa fragmenty), IV (pięć fragmentów); *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 10 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 673-675, 677;
E. Korokhina *et al*. [w druku], Ryc. 1b: 13;
F. Ryc. XV: 7.

Nr 36. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1, ar NE32, działka D, warstwa 7, głębokość 80-90 cm; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 677;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 37. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 1, ar NE31, działka B, warstwa 4, głębokość 40-50 cm; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 640;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 38. Dwa fragmenty amfory

A. Czermno, stan. 1, ar NE31, działka B, warstwa 5, głębokość 50-60 cm; badania 1979;
B. Dwa fragmenty amfory;

C. Dwa fragmenty amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragmenty rozwarstwione, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 647;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 39. Dwa fragmenty amfory
A. Czermno, stan. 1,
ar NE31, działka B, warstwa 8, głębokość 194,73 m.n.p.m.; badania 1979;
B. Dwa fragmenty amfory;
C. Dwa fragmenty amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria I; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragmenty rozwarstwione, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 702;
E. Zabytki niepublikowane;
F. –

Nr 40. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1,
ar NE31, działka B, warstwa 11, głębokość 194,33 m n.p.m.; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria I; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 717;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 41. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1,
ar NE31, działka B, warstwa 13, głębokość 130-140 cm; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria I; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 8 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki, okopcenia od wewnątrz;
D. MZZ, nr inw. pol. 767;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 42. Cztery fragmenty amfory
A. Czermno, stan. 1, ar NE31, działka B, profil S, głębokość 194,98; badania 1979;
B. Cztery fragmenty amfory;
C. Cztery fragmenty amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragmenty rozwarstwione, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;

D. MZZ, nr inw. pol. 783;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 43. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1, ar NE31, działka D; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 434;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 44. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1,
ar NE31, działka B, warstwa 11, głębokość 194,32 m n.p.m.; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 720;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 45. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1,
ar NE31, działka B, warstwa 13, głębokość 194,13 m n.p.m.; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 727;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 46. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1,
ar NE31, działka B, warstwa 7, głębokość 70-80 cm; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 735;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 47. Dwa fragmenty amfory
A. Czermno, stan. 1,
ar NE31, działka B, warstwa 13, głębokość 194,13 m n.p.m.; badania 1979;

B. Dwa fragmenty amfory;
C. Dwa fragmenty amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III (jeden fragment), IV (jeden fragment); *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin IV; *uwagi*: fragmenty rozwarstwione, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 769;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 14;
F. –

Nr 48. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 1;
ar NE31, działka B, warstwa 13, głębokość 194,10 m n.p.m.; badania 1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin IV; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, nr inw. pol. 770;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 49. Czternaście fragmentów amfory
A. Czermno, stan. 1(?); badania 1976-1979;
B. Czternaście fragmentów amfory;
C. Czternaście fragmentów amfory
część naczynia: dno; *wielkość*: kategoria III (12 fragmentów), IV (dwa fragmenty); *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 12 mm; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I; *uwagi*: naturalna domieszka miki, lokalizacja niepewna;
D. MZZ, nr inw. pol. 104, 136-146;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 1;
F. Ryc. XV: 4.

Nr 50. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 2, z powierzchni; badania 1952;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria II; *erozja*: –; *surowiec*: –; *domieszka*: –; *grubość ścianki*: 11-20 mm; *angoba*: –; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment zaginiony;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Abramowicz 1959, 184, Ryc. 58;
F. –

Nr 51. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 2, wykop 1/22, warstwa 2, głębokość 20-30 cm; badania 2022;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 9 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: –;
D. IA UMCS, nr inw. pol. 2/22;

E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 52. Siedem fragmentów amfory
A. Czermno, stan. 3;
ar 7, warstwa 2, głębokość 30 cm; badania 1976;
B. Siedem fragmentów amfory;
C. Siedem fragmentów amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III (cztery fragmenty), IV (trzy fragmenty); *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: fragmenty rozwarstwione, zachowana powierzchnia zewnętrzna, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 8;
F. –

Nr 53. Czternaście fragmentów amfory
A. Czermno, stan. 3, ar 7, działka B, warstwa 2; badania 1976;
B. Czternaście fragmentów amfory;
C. Czternaście fragmentów amfory
część naczynia: brzusiec (13 fragmentów), ucho (jeden fragment); *wielkość*: kategoria II (siedem fragmentów), III (siedem fragmentów); *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 8 mm; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 6, 7;
F. Ryc. XV: 12.

Nr 54. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 3, ar 1, działka C, warstwa 2; badania 1976;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 8 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Korokhina *et al*. [w druku], Ryc. 1b: 2.
F. –

Nr 55. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 3, ar 1, działka C, warstwa 2; badania 1976;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 9 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 56. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 3, ar 4, warstwa 2; badania 1976;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria II; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 13 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki;

D. MZZ, brak nr inw.;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 4.
F. –

Nr 57. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 3, ar 7, działka C, warstwa 3; badania 1976;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 7 mm; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 58. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 3, ar 7, działka C, warstwa 3; badania 1976;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria III; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: –; *angoba*: –; *dekoracja*: –; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: fragment rozwarstwiony, naturalna domieszka miki;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 59. Dwa fragmenty amfory
A. Czermno, stan. 3, ar 6, warstwa 2; badania 1976;
B. Dwa fragmenty amfory;
C. Dwa fragmenty amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria II; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 8 mm; *angoba*: od wewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 5.
F. Ryc. XV: 8.

Nr 60. Fragment amfory
A. Czermno, stan. 3, ar 4, warstwa 1; badania 1976;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria III; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 7 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: naturalna domieszka miki;
D. MZZ, brak nr inw.;
E. Korokhina *et al.* [w druku], Ryc. 1b: 3.
F. –

Nr 61. Fragment amfory
B. Czermno, stan. 3, ar 2, warstwa 2; badania 1976;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 7 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: żłobki dookolne; *klasyfikacja typologiczna*: nieokreślona; *uwagi*: naturalna domieszka miki;

D. MZZ, brak nr inw.;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 62. Fragment amfory

A. Czermno, stan. 3,
wykop 1, ar 284, ćwiartka B, warstwa 1A, głębokość 50-60 cm; badania 2013;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria II; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: piasek drobnoziarnisty, nieliczny, sieczka; *grubość ścianki*: 13 mm; *angoba*: od zewnątrz, barwa biała; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin III; *uwagi*: maksymalna średnica brzuśca około 33 cm, okopcenia od zewnątrz, zwęglona substancja organiczna na ściance wewnętrznej.
D. USMA, Cz/664/2013;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 63. Fragment amfory

A. Czermno, stan. ?; badania 1976-1979;
B. Fragment amfory;
C. Fragment amfory
część naczynia: brzusiec; *wielkość*: kategoria IV; *erozja*: kategoria II; *surowiec*: glina żelazista, średnioplastyczna; *domieszka*: brak; *grubość ścianki*: 8 mm; *angoba*: brak; *dekoracja*: brak; *klasyfikacja typologiczna*: Günsenin I lub IV; *uwagi*: brak danych o lokalizacji;
D. MH, nr inw. pol. 507/H;
E. Auch 2017, 94, 204, Tabl. 4: 8;
F. –

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Abramowicz A.

1959 *Ceramika z Czermna nad Huczwą*, Archeologia Polski 4, p. 149-185.

Auch M.

2017 *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Pottery finds = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Ceramika naczyniowa,* U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 3, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa e. V./Instytut Archeologii i Etnologii PAN/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego).

Bulgakov = Булгаков В.В.

2000 *Византийские амфоры IX-XIV вв.: основные типы*, Восточноевропейский археологический журнал 4(5); http://archaeology.kiev.ua/journal/040700/bulgakov.htm; retrieved 13.02.2010.

Chrzanowska I.

2016 *The early medieval hilfort at Czermno, Zamość Voivodeship. Analysis of materials from trenches NE 51C and NE 61A = Wczesnośredniowieczne grodzisko we wsi Czermno, woj. Zamość. Opracowanie materiałów z wykopów NE 51C i NE 61A*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 125-244.

Florek M.

2016 *The results of archaeological research made 1972-1997 within the hillfort complex at Czermno = Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych w latach 1972-1997 na terenie zespołu grodowego w Czermnie*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I, p. 275-328.

Florek M., Wołoszyn M. (eds.)

2016 *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010): material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010): podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 1-2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas e.V./Instytut Archeologii i Etnologii PAN/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. I-II.

Florkiewicz I., Sikora P.

2016 *Remarks on the excavation conducted in Czermno in 1952 = Uwagi na temat badań wykopaliskowych w Czermnie w 1952 r.,* [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I, p. 219-240.

Günsenin N.

1989 *Recherches sur les amphores byzantines dans les musées turcs*, [in:] V. Déroche, J.-M. Spieser (eds.), *Recherches sur la céramique byzantine. Actes du colloque organisé par l'Ecole française d'Athenes et l'Université de Strasbourg II (Centre de Recherches sur l'Europe Centrale et Sud-Orientale) (Athenes 8-10 avril 1987),* Bulletin de Correspondance Hellénique, supplément 18, Athens (Ecole français d'Athènes), p. 267-276.

Günsenin N.

2018 *La typologie des amphores Günsenin: une mise au point nouvelle,* Anatolia Antiqua 26, p. 89-124.

Korokhina A. V., Waksman S. Y. Auch M., Khamaiko N. V., Trzeciecki M., Tymoshenko M., Dzieńkowski T., Wołoszyn M.

in print *The first results of archaeometric characterization and provenance studies of Byzantine amphorae from Poland*, Praehistorische Zeitschrift.

Koval = Koval' = Коваль В.Ю.

2010 *Керамика Востока на Руси. Конец IX-XVII век,* Москва (Наука).

Koval = Koval' = Коваль В.Ю.

2012 *Византийские амфоры (магарики) в Южной Руси*, [in:] Я.И. Морозова (ed.), *1000 років візантійської торгівлі (V-XV століття). Збірка наукових праць*, Київ (СПД ФОП Чальцев), p. 43-64.

Pawlata L.

2016 *The early medieval settlement and cemetery, site 3 at Czermno Kolonia in Tyszowce commune, Zamość Voivodeship, excavations season 1976 = Osada i cmentarzysko wczesnośredniowieczne na st. 3 miejscowości Czermno Kolonia, gm. Tyszowce, woj. Zamość (z badań wykopaliskowych w 1976 r.)*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 245-296.

Pomarańska M.

2016 *The early medieval hillfort Czermno-Cherven' in Zamość Voivodeship: analysis of materials from trench NE 51B-D = Wczesnośredniowieczne grodzisko Czermno-Czerwień w woj. Zamojskim: opracowanie materiałów pochodzących z wykopu NE 51B-D*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. II, p. 297-376.

Todorova E.

2012 *Амфорите от територията на България (VII-XIV в.)*, София (Софийски университет "Св. Климент Охридски").

Wołoszyn M.

2003 *Archeologiczne zabytki ruchome pochodzenia bizantyńskiego i ruskiego z okresu od połowy X do połowy XIII w. z obszaru Polski południowej*, Kraków, vol. I-VII (unpublished PD Diss., preserved in the Institute of Archaeology, Jagiellonian University, Cracow).

Wołoszyn M.

2007 *Zwischen Gnesen, Krakau und Kiev: Archäologie über frühmittellaterliche polnisch-altrussische Beziehungen und die Gestaltung des polnisch-altrussischen Grenzgebietes = Między Gnieznem, Krakowem a Kijowem: archeologia o wczesnośredniowiecznych relacjach polsko-ruskich i formowaniu polsko-ruskiego pogranicza,* [in:] M. Dębiec, M. Wołoszyn (eds.), *Frühzeit Ostmitteleuropas: Das polnisch–ukrainische Grenzgebiet aus archäologischer Perspektive = U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej. Pogranicze polsko-ukraińskie w perspektywie badań archeologicznych*, Collectio Archaeologica Ressoviensis 5, Rzeszów (Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 177-206.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

Dr. Michał Auch
Institute of the Archaeology and Ethnology
Polish Academy of Science
Solidarności 105
00-140 Warszawa
POLAND
e-mail: m.auch@iaepan.edu.pl
auchi1@o2.pl

dr Michał Auch
Instytut Archeologii i Etnologii
Polska Akademia Nauk
al. Solidarności 105
00-140 Warszawa
POLSKA
e-mail: m.auch@iaepan.edu.pl
auchi1@o2.pl

Dr. Anastasiia Korokhina
Institute of Archaeology
National Academy of Sciences of Ukraine
Volodymyr Ivasiuk Ave. 12
04210 - Kyiv
UKRAINE
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: a.v.korokhina@gmail.com
anastasiia.korokhina@leibniz-gwzo.de

Анастасія Корохіна, к.і.н.
Інститут археології
Національна Академія Наук України
пр-т Володимира Івасюка, 12
04210 - Київ
УКРАЇНА
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: a.v.korokhina@gmail.com
anastasiia.korokhina@leibniz-gwzo.de

MA Natalia Khamaiko
Institute of Archaeology
National Academy of Sciences of Ukraine
Volodymyr Ivasiuk Ave. 12
04210 - Kyiv
UKRAINE
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: khamajko@gmail.com
natalia.khamaiko@leibniz-gwzo.de

Наталя Хамайко, магістр історії
Інститут археології
Національна Академія Наук України
пр-т Володимира Івасюка, 12
04210 - Київ
УКРАЇНА
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: khamajko@gmail.com
natalia.khamaiko@leibniz-gwzo.de

Dr. Maciej Trzeciecki
Institute of the Archaeology and Ethnology
Polish Academy of Science
Solidarności 105
00-140 Warszawa
POLAND
e-mail: m.trzeciecki@iaepan.edu.pl
misiek042003@gmail.com

dr Maciej Trzeciecki
Instytut Archeologii i Etnologii
Polska Akademia Nauk
al. Solidarności 105
00-140 Warszawa
POLSKA
e-mail: m.trzeciecki@iaepan.edu.pl
misiek042003@gmail.com

Mariia Tymoshenko, MA
Museum of Kyiv History
7, Bohdana Khmelnytskoho Str.
01030 – Kyiv
UKRAINE
Aix-Marseille University
Aix-en-Provence Campus
M.M.S.H. BUILDING 01,5
Rue du Château de l'Horloge
BP 647, Aix-en-Provence 13094
FRANCE
e-mail: byzantinica@gmail.com

Dr. Sylvie Yona Waksman
Laboratory ArAr. Archaeology
and Archaeometry
Maison de l'Orient et de la Méditerranée
7 rue Raulin
69365 Lyon cedex 7
FRANCE
e-mail: yona.waksman@cnrs.fr

Prof. Dr. Marcin Wołoszyn
Institute of Archeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

Марія Тимошенко, магістр історії
Музей історії Києва
вул. Богдана Хмельницького, 7
01030 - Київ
УКРАЇНА
Aix-Marseille Université
Campus Aix-en-Provence
M.M.S.H. BATIMENT 01,5
Rue du Château de l'Horloge
BP 647, Aix-en-Provence 13094
FRANCE
e-mail: byzantinica@gmail.com

dr Sylvie Yona Waksman
Laboratoire ArAr. Archéologie
et Archéométrie
Maison de l'Orient et de la Méditerranée
7 rue Raulin
69365 Lyon cedex 7
FRANCE
e-mail: yona.waksman@cnrs.fr

dr hab. Prof. UR Marcin Wołoszyn
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 793-808

Jolanta Bagińska, Marcin Wołoszyn

ARTEFACTS RELATED TO WEAVING

Spindle whorls are among the most frequently encountered archaeological artefacts, spanning both Prehistoric and Early Medieval Periods. This is also true for Czermno, where at least 82 spindle whorls have been found, the vast majority of which are made of Ovruch slate.

They are known from museum collections in Chełm (Wiktor Ambroziewicz Museum; 5 whorls most likely made of Ovruch slate)[1] and Lublin (Lublin Museum; 21 whorls, of which 19 are most likely made of Ovruch slate; the exact time and location of their discovery are not known)[2]. In the Zamość Museum, there are finds from the 1952 excavations (13 whorls most likely made of Ovruch slate)[3] and from the 1970s (the collection of Jan Gurba; 29 whorls, including 25 most likely made of Ovruch slate)[4]. The Dr. Janusz Peter Museum in Tomaszów Lubelski houses artefacts from Irena Kutyłowska's 1997 excavations (4 whorls most likely made of Ovruch slate)[5] and from the 2010-2011 excavations (10 whorls; Finds Nos. 1-9 [Ovruch slate]; Find No. 10 [clay]).

As is well known, the raw material referred to in archaeology as Ovruch slate (a metamorphic rock rich in pyrophyllite)[6] was widely used in early medieval Rus'. A wide range of objects was made from it: from

[1] See Wołoszyn 2016a, Find No. 1 – Find No. 5 (stone artefacts, most likely made of Ovruch slate).

[2] See Wołoszyn 2016b, Find No. 1 – Find No. 21 (1-19 – stone artefacts, most likely made of Ovruch slate; 20-21 – clay).

[3] See Florkiewicz 2016a: Find No. 166 (most likely Ovruch slate), Find No. 175 (most likely Ovruch slate), Find No. 185 (most likely Ovruch slate), Find No. 197 (most likely Ovruch slate), Find No. 210 (grey slate), Find No. 251 (limestone), Find No. 298 (most likely Ovruch slate), Find No. 303 (most likely Ovruch slate), Find No. 328 (limestone), Find No. 335 (most likely Ovruch slate), Find No. 359 (most likely Ovruch slate), Find No. 362 (most likely Ovruch slate with an inscription), Find No. 378 (most likely Ovruch slate).

[4] Florkiewicz 2016b: Find No. 14 (limestone), Find No. 15 (most likely Ovruch slate), Find No. 31 (most likely Ovruch slate), Find No. 54 (most likely Ovruch slate), Find No. 56 (most likely Ovruch slate), Find No. 74 (most likely Ovruch slate), Find No. 141 (most likely Ovruch slate), Find No. 142 (most likely Ovruch slate), Find No. 146 (most likely Ovruch slate), Find No. 158 (most likely Ovruch slate), Find No. 369 (most likely Ovruch slate), Find No. 478 (Ovruch slate), Find No. 551 (clay), Find No. 741 (clay), Find No. 870 (most likely Ovruch slate), Find No. 952 (most likely Ovruch slate), Find No. 954 (most likely Ovruch slate), Find No. 955 (clay), Find No. 956 (most likely Ovruch slate), Find No. 957 (most likely Ovruch slate), Find No. 958 (most likely Ovruch slate), Find No. 959 (most likely Ovruch slate), Find No. 960 (most likely Ovruch slate), Find No. 961 (most likely Ovruch slate), Find No. 962 (most likely Ovruch slate), Find No. 963 (most likely Ovruch slate), Find No. 970 (most likely Ovruch slate), Find No. 971 (most likely Ovruch slate), Find No. 974 (most likely Ovruch slate).

[5] See Bagińska 2016, Find No. 4 – Find No. 8 (stone artefacts, most likely made of Ovruch slate).

[6] In this text, the results of studies on the stone itself have been omitted. For many years, spindle whorls were identified as being made of Ovruch slate primarily based on the colour of their surface (Rozenfel'dt 1964; Mal'm 1971), without a full petrographic characterisation. Since the late 1990s, the issue of slate exploitation around Ovruch has been the subject of studies by Ukrainian archaeologists Andrii Tomashevsky and Serhii Pavlenko (see *e.g.*, Tomashevsky 1998; 2008; Pavlenko 2005; 2008; 2010; Pavlenko, Tomashevsky 2013; Ivakin, Tomashevsky, Pavlenko 2010). Over a decade ago, Felix Biermann and his team published the results of pilot, non-invasive analyses of spindle whorls from eastern Germany (Biermann, Pust, Ansorge 2007). From 2000 to 2002, a project titled *Artefacts considered to be made of Ovruch slate in Poland – import or local production?*, funded by the Foundation for Polish Science (Archeo programme), aimed to verify the thesis that Ovruch slate products were mass exported to Poland. The starting point of the research was the analysis of raw material from the Ovruch region. In addition to the raw material (already provided in 1999 by Dr. Andrii Tomashevsky), semi-finished products were also obtained during a visit to Ovruch in July 2000. Over three days, Mariusz Paszkowski and Marcin Wołoszyn, under the guidance of Andrii Tomashevsky and Serhii Pavlenko, collected 15 samples weighing a total of approximately 70 kg from what were most likely sites of early medieval Ovruch slate extraction and at least partial processing; thus, not only raw materials but also

sarcophagi and architectural elements to crosses and spindle whorls. The production of Ovruch slate spindle whorls began in the second half of the 10th c. and the early 11th c. This production intensified in the second half of the 11th c. and continued essentially until the mid - 13th century (Rybakov 1948, 194-196; Hensel 1965a, 252f., Fig. 376; Gabriel 1988, 200f.; Sláma 1990, 394f.), although objects (e.g., icons) made from this material are known to date from as late as the 14th century.

Items made of Ovruch slate are the most frequently found Rus' products outside the borders of Rus'. Based on data collected by Marcin Wołoszyn since 2000, it is estimated that the number of "Ovruch" spindle whorls from the area of Poland can be approximated at about 1.000 specimens (Wołoszyn 2010). Large series (several dozen) of Ovruch slate spindle whorls come, for instance, from Opole (Gediga 2022, 83f.), Wrocław (Pankiewicz 2023, 189-197), Tum near Łęczyca (Stasiak, Grygiel 2014, 215, Fig. 138: 9-15), and Kruszwica (Wołoszyn, Brunarska, Michalik 2023). Recently, a separate study presented artefacts from the Czech Republic (Kouřil, Přichystal 2022). A series of spindle whorls is known from northeastern Bulgaria (Yotov 2018)[7].

From Poland (including the borderlands), we do not know of any Ovruch slate semi-finished products (such objects are known, for example, from Kyiv). A similar raw material was claimed to have been discovered in Czermno (Kutyłowska 1998), but geological studies have shown that this item is not Ovruch slate (*cf*. Michalik, Pavlenko, Paszkowski, Tomashevsky, Wołoszyn 2003).

The most interesting spindle whorl from Czermno is the one decorated with a Rus' inscription. It was discovered in 1952 and published relatively recently (*cf*. Wołoszyn, Florkiewicz, Jusupović, Michalik, Paszkowski, Kuligiewicz, Osiadacz, Pavlenko, Tomashevsky 2016)[8].

*

It is difficult to broadly discuss the circumstances of the influx of spindle whorls into Central Europe. Ethnographic analogies, as well as the enormous quantities of discovered spindle whorls, prove that these were commonplace, banal objects (Marek, Kostelníková 1998, 174). Therefore, the massive scale of the export of Ovruch spindle whorls is surprising. It should be emphasised that spinning required the use of several spindle whorls (*cf*. Chmielewski 2009, 77-81; Maik 2021, 43-47). Hence, the considerable number of spindle whorls partly results from the necessity of acquiring several of these "tools". It made no sense to acquire just one such item.

a series of semi-finished products and production waste were obtained. After analysis, the described material became the basis for comparative studies of products from Polish territories. During the project, artefacts from virtually all of Poland were analysed. Artefacts were also acquired from other countries, such as Belarus (1 specimen), Latvia (1 specimen), Moravia (Czech Republic), Germany (5 specimens), and Sweden (7 specimens). This type of research is currently being continued by the authors of these remarks; *cf*. Michalik, Pavlenko, Paszkowski, Tomashevsky, Wołoszyn 2003.

[7] It should be added that the number of Ovruch slate spindle whorls from the Czech Republic and Moravia is significantly smaller than from Poland, *e.g*., Silesia.

[8] The spindle whorl bears an inscription composed of six letters written in Cyrillic, which in Polish transliteration reads *Hoten*. It is a masculine name that meant lover, volunteer, or master. Palaeographic studies (i.e., on the form of the script) conducted by Adrian Jusupović indicate that the inscription dates from the second half of the 12th c. or the 13th c.

CATALOGUE

No. 1. Slate spindle whorl
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Spindle whorl; Ovruch slate;
- **C.** Low, biconical, with a symmetrical, wide hole;
  dimensions: height – 7.3 mm; diameter – 18.6 x 18.7 mm; hole diameter – 6.4 mm;
  weight: 3,6 g; technique: turning;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1226/5/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XVI: 1.

No. 2. Slate spindle whorl
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Spindle whorl; Ovruch slate;
- **C.** In a shape resembling a torus, flatly cut at the top and bottom, with a symmetrical, wide hole;
  dimensions: height – 10.9 mm; diameter – 20.5 x 20.7 mm; hole diameter – 7.3-7.4 mm;
  weight: 7,0 g; technique: turning;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1226/12/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XVI: 2.

No. 3. Slate spindle whorl
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Spindle whorl; Ovruch slate;
- **C.** In a shape resembling a torus, flatly cut at the top and bottom, with a symmetrical, wide hole;
  dimensions: height – 11.6 mm; diameter – 24.7 x 25.2 mm; hole diameter – 7.8-9.1 mm;
  weight: 10,7 g; technique: turning;
- **D.** MT, Inv. No. MT/1226/191/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XVI: 3.

No. 4. Slate spindle whorl
- **A.** Czermno, site 2; research October 2010;
- **B.** Spindle whorl; Ovruch slate;
- **C.** Low, biconical, with a symmetrical, wide hole;
  dimensions: height – 8.9 mm; diameter – 23.1 x 23.4 mm; hole diameter – 8.9-9.5 mm;
  weight: 6,4 g; technique: turning;

D. MT, Inv. No. MT/1226/192/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVI: 4.

No. 5. Slate spindle whorl
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Spindle whorl; Ovruch slate;
C. In a shape resembling a torus, flatly cut at the top and bottom, with a symmetrical, wide hole; dimensions: height – 12.3 mm; diameter – 25.8 x 27.8 mm; hole diameter – 6.6-7.0 mm; weight: 11.7 g; technique: turning;
D. MT, Inv. No. MT/1278/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVI: 5.

No. 6. Slate spindle whorl
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Spindle whorl; Ovruch slate;
C. Biconical, with a symmetrical, wide hole;
dimensions: height – 15.9 mm; diameter – 26.2 x 26.5 mm; hole diameter – 9.1 mm;
weight: 16,4 g; technique: turning;
D. MT, Inv. No. MT/1556/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVI: 6.

No. 7. Slate spindle whorl
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Spindle whorl; Ovruch slate;
C. Relatively low, biconical, with a symmetrical, wide hole;
dimensions: height – 10.8 mm; diameter – 21.4 x 21.4 mm; hole diameter – 8.0 mm;
weight: 7,6 g; technique: turning;
D. MT, Inv. No. MT/1385/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVI: 7.

No. 8. Slate spindle whorl
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Spindle whorl; Ovruch slate;
C. Biconical, with a symmetrical, wide hole;
dimensions: height – 12.4 mm; diameter – 22.2 x 22.5 mm; hole diameter – 8.2-8.5 mm;
weight: 8,9 g; technique: turning;
D. MT, Inv. No. MT/1408/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVI: 8.

No. 9. Slate spindle whorl
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Spindle whorl; Ovruch slate;
C. In a shape resembling a torus, flatly cut at the top and bottom, with a symmetrical, wide hole; dimensions: height – 8.2 mm; diameter – 23.2 x 23.5 mm; hole diameter – 7.2-8.7 mm; weight: 7,3 g; technique: turning;
D. MT, Inv. No. MT/1442/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVI: 9.

No. 10. Ceramic spindle whorl
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Spindle whorl; ceramic;
C. In the form of a flat disc with irregular sides, with an asymmetrically drilled, narrow hole;

dimensions: height – 7.4 mm; diameter – 21.1 x 21.6 mm; hole diameter – 5.2 mm; weight: 4,4 g; technique: turning;

D. MT, Inv. No. MT/1289/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XVI: 10.

Jolanta Bagińska, Marcin Wołoszyn

ZABYTKI ZWIĄZANE Z TKACTWEM

Przęśliki należą do najliczniej spotykanych zabytków archeologicznych – dotyczy to tak znalezisk prahistorycznych jak i wczesnośredniowiecznych. Podobnie jest z Czermnem, skąd pochodzą co najmiej 82 przęśliki, w zdecydowanej większości wykonane z łupku owruckiego.

Znamy je ze zbiorów placówek muzealnych w Chełmie (Muzeum im. Wiktora Ambroziewicza; 5 przęślików najpewniej z łupku owruckiego)[1] i Lublinie (Muzeum Lubelskiej; 21 przęślików, z czego 19 najpewniej z łupku owruckiego; nie wiemy do końca kiedy i gdzie te zabytki znaleziono)[2], a z kolei w Muzeum Zamojskim w Zamościu, gdzie przechowywane są znaleziska z badań roku 1952 (13 przęślików najpewniej z łupku owruckiego)[3] oraz z lat 1970-tych (zespół Jana Gurby; 29 przęślików, w tym 25 najpewniej z łupku owruckiego)[4]. W Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim przechowywane są z kolei zabytki z badań Ireny Kutyłowskiej z 1997 roku (4 przęśliki najpewniej z łupku owruckiego)[5] oraz te z badań z lat 2010-2011 (10 przęślików: zabytki nr 1-9 [łupek owrucki], zabytek nr 10 [ceramika]).

Jak wiadomo surowiec określany w archeologii mianem łupku owruckiego (czyli skały metamorficznej bogatej w pirofyllit)[6] był na terenie wczesnośredniowiecznej Rusi powszechnie stosowany.

---

1 Por. Wołoszyn 2016a, zabytek nr 1 – zabytek nr 5 (zabytki kamienne, najpewniej z łupku owruckiego).

2 Por. Wołoszyn 2016b, zabytek nr 1 – zabytek nr 21 (1-19 – zabytki kamienne, najpewniej z łupku owruckiego; 20-21 – glina).

3 Por. Florkiewicz 2016a: zabytek nr 166 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 175 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 185 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 197 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 210 (szary łupek), zabytek nr 251 (wapień), zabytek nr 298 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 303 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 328 (wapień), zabytek nr 335 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 359 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 362 (najpewniej łupek owrucki napis), zabytek nr 378 (najpewniej łupek owrucki).

4 Florkiewicz 2016b: zabytek nr 14 (wapień), zabytek nr 15 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 31 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 54 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 56 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 74 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 141 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 142 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 146 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 158 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 369 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 478 (łupek owrucki), zabytek nr 551 (glina), zabytek nr 741 (glina), zabytek nr 870 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 952 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 954 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 955 (glina), zabytek nr 956 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 957 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 958 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 959 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 960 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 961 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 962 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 963 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 970 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 971 (najpewniej łupek owrucki), zabytek nr 974 (najpewniej łupek owrucki).

5 Por. Bagińska 2016, zabytek nr 4 – zabytek nr 8 (zabytki kamienne, najpewniej z łupku owruckiego).

6 W niniejszym tekście zrezygnowano z prezentacji wyników badań na temat samej skały. Przez wiele lat przęśliki określano jako wykonane z łupku owruckiego przede wszystkim w oparciu o barwę ich powierzchni (Rozenfel'dt 1964; Mal'm 1971), nie sporządzono ich pełnej charakterystyki petrograficznej. Od końca lat 90-tych XX wieku zagadnienie eksploatacji łupku w okolicach Owrucza jest przedmiotem studiów ukraińskich archeologów: Andria Tomaševskiego oraz Sergia Pavlenko (por. np. Tomaševskij 1998; 2008; Pavlenko 2005; 2008; 2010; Pavlenko, Tomaševskij 2013; Ivakin, Tomaševskij, Pavlenko 2010). Ponad dekadę temu Felix Biermann wraz z zespołem opublikował wyniki pilotażowych, nieinwazyjnych analiz przęślikow z Niemiec wschodnich (Biermann, Pust, Ansorge 2007). W latach 2000-2002 realizowano projekt *Zabytki uważane za wykonane z łupku owruckiego w Polsce – import czy jednak wyrob lokalny?*, finansowany przez Fundację na Rzecz Nauki Polskiej (program *Archeo*), którego celem była weryfikacja tezy o masowym eksporcie wyrobów z łupku z okolic Owrucza na obszar Polski. Punktem wyjścia podjętych badań stała się analiza surowca z rejonu Owrucza. Poza samym surowcem (przekazanym już w 1999 r. przez dr Andrea Tomaševskiego), wykorzystano także półprodukty pozyskane w trakcie wizyty w Owruczu w lipcu 2000 roku. W ciągu trzech dni Mariusz Paszkowski i Marcin Wołoszyn działając

Wykonywano z niego cały szereg przedmiotów: od sarkofagów czy elementów architektonicznych, poprzez krzyżyki, aż po przęśliki tkackie. Początki produkcji przęślikow z łupku owruckiego przypadają na drugą połowę X wieku i początek następnego stulecia, od drugiej połowy wieku XI ulega ona zintensyfikowaniu i trwa zasadniczo do połowy XIII stulecia (Rybakov 1948, 194-196; Hensel 1965b, 280 i n., 305, Ryc. XIV; Gabriel 1988, 200 i n.; Sláma 1990, 394 i n.), choć znamy przedmioty (np. ikonki) wykonane z tego surowca, datowane już na wiek XIV.

Przedmioty z łupku owruckiego są także najliczniej spotykanymi wyrobami ruskimi znajdowanymi poza granicami Rusi. W świetle danych gromadzonych przez Marcina Wołoszyna od 2000 roku należy stwierdzić, iż liczbę przęślików „owruckich" z obszaru Polski szacować można na około 1000 egzemplarzy (Wołoszyn 2010). Duże serie (po kilkadziesiąt) przęślików z łupku owruckiego pochodzą np. z Opola (por. Gediga 2022, 83 i n.), Wrocławia (Pankiewicz 2023, 189-197), Tumu pod Łęczycą (por. Stasiak, Grygiel 2014, 215, Ryc. 138: 9-15), Kruszwicy (Wołoszyn, Brunarska, Michalik 2023). Ostatnio w osobnym studium przedstawiano zabytki z Czech (Kouřil, Přichystal 2022). Serię przęślików znamy z północno-wschodniej Bulgarii (por. Yotov 2018)[7].

Nie znamy z Polski (także z ziem pogranicza) półproduktów łupku owruckiego (takie przedmioty znamy np. z Kijowa). Tego typu surowiec miano odkryć w Czermnie (Kutyłowska 1998), badania geologiczne wykazały, że przedmiot ten to nie łupek owrucki (por. Michalik, Pavlenko, Paszkowski, Tomaševskij, Wołoszyn 2003).

Najciekawszym przęślikiem z Czermna jest ten zdobiony napisem ruskim – został on odkryty w 1952 roku a opublikowany stosunkowo niedawno (por. Wołoszyn, Florkiewicz, Jusupović, Michalik, Paszkowski, Kuligiewicz, Osiadacz, Pavlenko, Tomaševskij 2016)[8].

*

Trudno tu szerzej rozważać okoliczności napływu przęślików na teren Europy środkowej. Analogie etnograficzne, jak i ogromne ilości znajdywanych przęślików dowodzą, że były to przedmioty powszechnego użytku, banalne (Marek, Kostelníková 1998, 174). Z tego też powodu zastanawia ogromna skala eksportu przęślików owruckich. Należy podkreślić, że przędzenie wymagało stosowania kilku przęślików (por. szerzej Chmielewski 2009, 77-81; Maik 2021, 43-47). Częściowo więc spora liczba przęślików wynika z konieczności pozyskania kilku tych „narzędzi". Nie miało sensu zaopatrzenie się w jeden tego typu wyrób.

pod kierunkiem Andrija Tomaševskiego oraz Sergia Pavlenko zebrali w okolicach Owrucza 15 prób o łącznej wadze ok. 70 kg. W miejscach tych najprawdopodobniej wydobywano łupek owrucki we wczesnym średniowieczu, a także przynajmniej częściowo go obrabiano; pozyskano więc nie tylko surowiec, ale i serię kilkudziesięciu półwytworów i odpadów produkcyjnych. Po przeanalizowaniu, opisany materiał stał się podstawą do badań porównawczych wyrobów z ziem polskich. W toku realizacji przedsięwzięcia analizom poddano wyroby w zasadzie z całej Polski. Udało się także pozyskać zabytki z innych krajow, tj. Białorusi (1 egzemplarz), Łotwy (1 egzemplarz), Moraw (Republika Czeska), Niemiec (5 egzemplarzy) oraz Szwecji (7 egzemplarzy). Badania tego typu są obecnie kontynuowane tak przez autorów niniejszych uwag; por. Michalik, Pavlenko, Paszkowski, Tomaševskij, Wołoszyn 2003.

[7] Należy dodać, że liczba przęślików z łupku owruckiego z Czech i Moraw jest radykalnie mniejsza niż z terenu Polski, np. Śląska.

[8] Na przęśliku znajduje się napis złożony z 6 liter zapisanych w cyrylicy, który spolszczony brzmi: Hoteń. Jest to imię męskie, które oznaczało miłośnika, ochotnika lub mistrza. Z badań paleograficznych (czyli nad formą zapisu) wykonanych przez Adriana Jusupovića wynika, że inskrypcja powstała w 2 poł. XII w. lub w wieku XIII.

KATALOG

Nr 1. Przęślik z łupku

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Przęślik; łupek owrucki;
C. Niski, dwustożkowaty, z symetrycznym, szerokim otworem;
wymiary: wysokość – 7,3 mm; średnica – 18.6 x 18.7 mm; średnica otworu – 6.4 mm;
waga: 3,6 g; technika: toczenie;
D. MT, nr inw. MT/1226/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVI: 1.

Nr 2. Przęślik z łupku

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Przęślik; łupek owrucki;
C. W kształcie zbliżonym do torusa płasko ściętego od góry i dołu, z symetrycznym, szerokim otworem;
wymiary: wysokość – 10,9 mm; średnica – 20,5 x 20,7 mm; średnica otworu – 7,3-7,4 mm;
waga: 7,0 g; technika: toczenie;
D. MT, nr inw. MT/1226/12/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVI: 2.

Nr 3. Przęślik z łupku

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Przęślik; łupek owrucki;
C. W kształcie zbliżonym do torusa płasko ściętego od góry i dołu, z symetrycznym, szerokim otworem;
wymiary: wysokość – 11,6 mm; średnica – 24,7 x 25,2 mm; średnica otworu – 7,8-9,1 mm;
waga: 10,7 g; technika: toczenie;
D. MT, nr inw. MT/1226/191/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVI: 3.

Nr 4. Przęślik z łupku

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Przęślik; łupek owrucki;
C. Niski, dwustożkowaty, z symetrycznym, szerokim otworem;

wymiary: wysokość – 8,9 mm; średnica – 23,1 x 23,4 mm; średnica otworu – 8,9-9,5 mm; waga: 6,4 g; technika: toczenie;
D. MT, nr inw. MT/1226/192/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVI: 4.

Nr 5. Przęślik z łupku
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Przęślik; łupek owrucki;
C. W kształcie zbliżonym do torusa płasko ściętego od góry i dołu, z symetrycznym, szerokim otworem;
wymiary: wysokość – 12.3 mm; średnica – 25,8 x 27,8 mm; średnica otworu – 6,6-7,0 mm; waga: 11,7 g; technika: toczenie;
D. MT, nr inw. MT/1278/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVI: 5.

Nr 6. Przęślik z łupku
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Przęślik; łupek owrucki;
C. Dwustożkowaty, z symetrycznym, szerokim otworem;
wymiary: wysokość – 15,9 mm; średnica – 26,2 x 26,5 mm; średnica otworu – 9,1 mm; waga: 16,4 g; technika: toczenie;
D. MT, nr inw. MT/1556/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVI: 6.

Nr 7. Przęślik z łupku
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Przęślik; łupek owrucki;
C. Stosunkowo niski, dwustożkowaty, z symetrycznym, szerokim otworem;
wymiary: wysokość – 10,8 mm; średnica – 21,4 x 21,4 mm; średnica otworu – 8,0 mm; waga: 7,6 g; technika: toczenie;
D. MT, nr inw. MT/1385/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVI: 6.

Nr 8. Przęślik z łupku
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Przęślik; łupek owrucki;
C. Dwustożkowaty, z symetrycznym, szerokim otworem;
wymiary: wysokość – 12,4 mm; średnica – 22,2 x 22,5 mm; średnica otworu – 8,2-8,5 mm; waga: 8,9 g; technika: toczenie;
D. MT, nr inw. MT/1408/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVI: 8.

Nr 9. Przęślik z łupku
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Przęślik; łupek owrucki;
C. W kształcie zbliżonym do torusa płasko ściętego od góry i dołu, z symetrycznym, szerokim otworem;
wymiary: wysokość – 8,2 mm; średnica – 23,2 x 23,5 mm; średnica otworu – 7,2-8,7 mm; waga: 7,3 g; technika: toczenie;
D. MT, nr inw. MT/1442/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVI: 9.

Nr 10. Przęślik ceramiczny

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Przęślik; ceramika;
C. W formie płaskiego krążka o nieregularnych bokach; z asymetrycznie przewierconym, wąskim otworem;
wymiary: wysokość – 7,4 mm; średnica – 21,1 x 21,6 mm; średnica otworu – 5,2 mm;
waga: 4,4 g; technika: toczenie;
D. MT, nr inw. MT/1289/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVI: 10.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Bagińska J.

2016 *Finds from Czermno, site 3 obtained in the course of the excavation in 1997 in the collection of the Dr. Janusz Peter Museum in Tomaszów Lubelski = Zabytki z Czermna, stan. 3, badania 1997 r. w zbiorach Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I, annex on CD, p. 1-23.

Biermann F., Pust A., Ansorge J.

2007 *Ein Owrutscher Wirtel von Lietzen im Land Lebus und weitere Funde wolhynischen Schiefers im nördlichen Ostdeutschland,* Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters 35, p. 1-16.

Chmielewski T.J.

2009 *Po nitce do kłębka… O przędzalnictwie i tkactwie młodszej epoki kamienia w Europie środkowej*, Warszawa (Semper).

Florek M., Wołoszyn M. (eds.)

2016 *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Podstawy źródłowe,* U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. I-II.

Florkiewicz I.

2016a *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavation in 1952 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość. The catalogue = Zabytki z Czermna, pozyskane w trakcie badań 1952 r., przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu. Katalog*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I, annex on CD, p. 1-226.

Florkiewicz I.

2016b *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavations 1975-1979 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość. The catalogue = Zabytki z Czermna, pozyskane w trakcie badań 1975-1979, przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu. Katalog,* [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) vol. I, annex on CD, p. 1-593.

Gabriel I.

1988 *Hof- und Sakralkultur sowie Gebrauchs- und Handelsgut im Spiegel der Kleinfunde von Starigard/Oldenburg*, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 69 (*Oldenburg-*

Wolin-Staraja Ladoga-Novgorod-Kiev. Handel und Handelsverbindungen im südlichen und östlichen Ostseeraum während des frühen Mittelalters), p. 103-291.

Gediga B.
2022 *Wczesnośredniowieczny gród na Ostrówku w Opolu. Synteza*, Warszawa-Wrocław (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk).

Hensel W.
1965a *Die Slawen im frühen Mittelalter: ihre Materielle Kultur*, Berlin (Akademie-Verlag).

Hensel W.
1965b *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna: zarys kultury materialnej*, Warszawa (Państwowe Wydawnictwo Naukowe).

Ivakin, Tomashevskij, Pavlenko = Ivakin, Tomaševskij, Pavlenko = Ивакин Г. Ю., Томашевский А., Павленко С. В.
2010 *Использование пирофиллитового сланца и кварцита в строительном деле Южной Руси,* Труды Государственного Эрмитажа 53 *(Архитектура Византии и Древней Руси IX-XII веков)*, p. 391-411.

Kouřil P., Přichystal A.
2022 *Ovruch slate spindle whorls in the Czech Lands*, Przegląd Archeologiczny 70, p. 151-174.

Kutyłowska I.
1998 *Osada rzemieślnicza w Czermnie Kolonii, stan. nr 3, woj. zamojskie*, Archeologia Polski Środkowo-Wschodniej 3, p. 167-170.

Maik J.
2021 *Sukiennictwo w średniowiecznej Polsce*, Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii PAN).

Mal'm = Мальм В.А.
1971 *Шиферные пряслица и их использование*, [in:] С.М. Орешникова, Т.Б. Поповой, В.М. Раушенбах, А.П. Смирнова, М.В. Фехнер (eds.), *История и культура Восточной Европы по археологическим данным*, Москва (Советская Россия), p. 197-206.

Marek O., Kostelníková M.
1998 *Die Spinnwirtel aus Mikulčice*, [in:] L. Poláček (ed.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice* 3, Brno (Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno, v.v.i), p. 171-326.

Michalik M., Pavlenko S., Paszkowski M., Tomaševski A., Wołoszyn M.
2003 *Wyroby uznawane za wykonane z łupku owruckiego w Europie Środkowej i Północnej – import czy wyrób lokalny?* [in:] M. Łańczont, J. Nogaj-Chachaj (eds.), *Fundacja na rzecz Nauki Polskiej dla archeologii. Podsumowanie programów TRAKT i ARCHEO,* Lublin (Zakład Geografii Fizycznej i Paleogeografii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej), p. 55-59.

Pankiewicz A.
2023 *Wrocław: gród na Ostrowie Tumskim we wczesnym średniowieczu*, Origines Polonorum 18, Warszawa-Wrocław (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego).

Pavlenko = Павленко С.В.
2005 *Исследование производственных комплексов овручской средневековой индустрии пирофиллитового сланца в 2002 году.,* Наукові записки з української історії 16 (Збірник наукових статей присвячений пам'яті В.В. Седова), p. 195-209.

Pavlenko = Павленко С.В.
2008 *Исследования древнерусских специализированных поселений по обработке пирофиллитового сланца (на примере поселения Прибытки-I),* [in:] Н.А. Макаров, С.З. Чернов, И.Н. Кузина (eds.), *Сельская Русь в IX-XVI веках*, Москва (Наука), p. 241-252.

Pavlenko = Павленко С.В.
2010 *Овруцька середньовічна пірофілітова індустрія: Результати, проблеми та перспективи дослідження України,* Археологія і давня історія України 1, p. 157-166.

Pavlenko, Tomashevsky = Pavlenko, Tomaševskij = Павленко С.В., Томашевський А.
2013 *Дослідження давньоруських пірофілітообробних майстерень біля с. Кирдани на Овруцькому кряжі,* [in:] Д.Н. Козак (ed.), *Археологічні дослідження в Україні 2012*, Київ (Інститут археології Національної академії наук України), p. 154-155.

Rozenfel'dt = Розенфельдт Р.Л.
1964 *О производстве и датировке овручских пряслиц*, Советская археология 1964: 4, p. 220-224.

Rybakov = Рыбаков Б.А.
1948 *Ремесло Древней Руси,* Москва (Издательство Академии наук СССР).

Sláma J.
1990 *Raně středověké Čechy a Rurikovská Rus*, Archeologické rozhledy 42: 4, p. 391-397 plus p. 466 (map).

Stasiak W., Grygiel R.
2014 *Pozostałe materiały ruchmome*, [in:] R. Grygiel, T. Jurek (eds.), *Początki Łęczycy*, Łódź (Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne), vol. II, *Archeologia o początkach Łęczycy,* p. 182-224.

Tomashevskij = Tomaševskij = Томашевський А.
1998 *Овруцький кряж: комплексне вивчення та збереження історико-археологічної і палеоприродної спадщини (Завдання, перспективи, структура проекту),* Археологія 1998: 2, p. 151-155**.**

Tomashevsky = Tomaševskij = Томашевський А.
2008 *Изучение систем заселения Овручской волости в Овручском проекте,* [in:] Н.А. Макаров, С.З. Чернов, И.Н. Кузина (eds.), *Сельская Русь в IX-XVI веках*, Москва (Наука), p. 50-73.

Wołoszyn M.
2010 *Obecność ruska i skandynawska w Polsce w X-XII w. – wybrane problemy,* [in:] M. Salomon, J. Strzelczyk (eds.), *Wędrówka i etnogeneza w starożytności i w średniowieczu,* Kraków (Historia Iagellonica), p. 299-334.

Wołoszyn M.
2016a *Finds from Czermno (spindle whorls) in the collection of Muzeum Chełmskie in Chełm. The catalogue = Zabytki z Czermna (przęśliki) w kolekcji Muzeum Chełmskiego w Chełmie. Katalog,* [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) vol. I, annex on CD, p. 1-6.

Wołoszyn M.
2016b *Finds from Czermno (spindle whorls) in the collection of Muzeum Lubelskie in Lublin. The catalogue = Zabytki z Czermna (przęśliki) w kolekcji Muzeum Lubelskiego w Lublinie. Katalog,* [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) vol. I, annex on CD, p. 1-12.

Wołoszyn M., Florkiewicz I., Jusupović A., Michalik M., Paszkowski M., Kuligiewicz A., Osiadacz M., Pavlenko S., Tomaševskij A.
2016 *Między skryptorium a laboratorium. Przęślik z Czermna (badania 1952 roku) w świetle analiz archeologicznych, geologicznych i paleogeograficznych*, [in:] B. Chudzińska, M. Wojenka, M. Wołoszyn (eds.), *Od Bachórza do Światowida ze Zbrucza. Tworzenie się słowiańskiej Europy w ujęciu źródłoznawczym. Księga jubileuszowa Profesora Michała Parczewskiego,* Kraków-Rzeszów (Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego/ Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 597-612.

Wołoszyn M., Brunarska I., Michalik M.
2023 *Uwagi na temat zabytków pochodzenia ruskiego z Kruszwicy,* [in:] W. Dzieduszycki, J. Sawicka (eds.), *Kruszwica wczesnośredniowieczna,* Origines Polonorum 16, Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), p. 481-492.

Yotov V.
2018 *Data about Northmen's presence in the Lower Danube area*, [in:] D. Aparaschivei, G. Bilavschi (eds.), *Studia romana et mediaevalia europaensia. Miscelanea in honorem annos LXXXV peragentis professoris emeriti Dan Gh. Oblata*, Bucureşti (Editura Academiei Române, Muzeul Brăilei "Carol I" editura Istros), p. 467-484.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

Prof. Dr. Marcin Wołoszyn
Institute of Archeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

dr hab. Prof. UR Marcin Wołoszyn
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 809-824

Maciej Wawrzczak, Marcin Wołoszyn

STONE ARTEFACTS (WHETSTONES, GRINDSTONES)

The presented assemblage of stone materials is small, containing only ten items. Many of these artefacts are preserved in fragments, making their identification and precise dating challenging. Consequently, all the items described here, including whetstones, grinding plates, and grindstones, are broadly dated to the Period from the Middle Ages to the Early Modern Era. However, the presence of these items in the humus layer does not entirely rule out the possibility of an older origin, as similar forms are known from the Roman Period (see Rakowski, Watemborska-Rakowska 2017; also Ježek 2017, 23-52).

It should be emphasised that whetstones were also found during previous excavations in Czermno: in 1952[1], the 1970s[2], and 1997[3]. The whetstones recorded during the 2010-2011 researches (Cat. Nos. 1-4, 9-10) come in various shapes: rectangular, trapezoidal, and irregular. As Józef Kaźmierczyk describes, a whetstone is a tool "used for sharpening cutting or piercing tools and other pointed objects, as well as cleaning surfaces made of metal, horn, bone, wood, and stone." This very general, function-oriented definition is significant for our purposes, since Kaźmierczyk further states that "Any broken plate with an appropriate roughness, regardless of its shape, could serve as a whetstone, although with limitations in size and weight" (Kaźmierczyk 1990, 123). Given this, and considering that we have found only fragments of whetstones, the possibility of their typological classification is highly limited (this situation is also known from other sites; for a broader discussion on the classification of whetstones, see Lisowska 2013, 107-126).

Józef Kaźmierczyk identified ten types of whetstones (with variations A or B depending on the presence or absence of a hanging hole). Find No. 3 and 9 can be classified as type V (rectangular cross-section with straight corners; see Kaźmierczyk 1990, 130, Fig. 58: 19-23), while Find No. 4 belongs to type V or VI: "[…] the most successful tools of these types stood out from types I-IV mainly due to their rectangular cross-section, making the form of many of them resemble a delicate wooden spatula [type V] or a sturdy spade [type VI]" (Kaźmierczyk 1990, 132, Fig. 58: 36). On the other hand, Find No. 1 has an irregular shape, and No. 2 and 10 is trapezoidal (if this was the shape intended by the maker).

Of course, it is impossible to determine what kinds of objects were sharpened using these artefacts from Czermno.

The remaining items (Cat. Nos. 5-8), such as grindstones or grinding plates, were primarily used in a stationary manner (unlike mobile whetstones). Similar artifacts are known, for example, from Silesia (Kaźmierczyk 1990, 120; Lisowska 2013, 126-128).

[1] See Florkiewicz 2016a, Find No. 104, Fig. 23: 2; Find No. 207, Fig. 24: 1; Find No. 219, Fig. 24: 1; Find No. 374, Fig. 24: 4; Find No. 387, Fig. 24: 5.

[2] See Florkiewicz 2016b, Find No. 8, Fig. 37: 4; Find No. 18, Fig. 32: 1; Find No. 29, Fig. 32: 2; Find No. 34, Fig. 32: 3; Find No. 59; Find No. 118; Find No. 147, Fig. 32: 4; Find No. 156; Find No. 168, Fig. 32: 5; Find No. 204; Find No. 210, Fig. 34: 1; Find No. 297, Fig. 34: 2; Find No. 321; Find No. 329; Find No. 374; Find No. 453; Find No. 462; Find No. 470; Find No. 501; Find No. 530, Fig. 35: a; Find No. 542, Fig. 35: b; Find No. 578, Fig. 36: 2; Find No. 737, Fig. 37: 1; Find No. 900; Find No. 919; Find No. 930; Find No. 967, Fig. 38: 1.

[3] See Bagińska 2016, Find No. 1, Fig. 1: 1, Find No. 2, Fig. 1: 2.

Unfortunately, the above observations have not been supplemented with petroarchaeological analyses. Such analyses are planned for the near future and will include both whetstones and grindstones.

Previous experience demonstrates the importance of this type of research: on the one hand, its point is to determine the origin of the raw material from which the whetstone was made (such studies are advanced for Silesia and areas around the Baltic Sea: Schuldt 1980, 79, Fig. 65 [Groß Raden]; Resi 1990 [Haithabu]; Hermann 2005, 15-28 [Ralswiek]; Ježek, Pankiewicz, Zavřel 2015 [Ostrów Tumski in Wrocław]; Janowski 2019 [Wolin]; Filipowiak, Szydłowski 2019, 222-227 [Wolin]; Baug, Filipowiak, James, Jansen, Sørlie Røhr [2024]; for Rus', a collection of 500 whetstones from Gnezdovo – see Byhkova, Eniosova, Nilus [2018]), and on the other hand, it involves searching for traces of non-ferrous metals on their surface. As recently noted by Aleksandra Pankiewicz, analysing artefacts from Wrocław: "Among the five 'whetstones' made from stone of Scandinavian-origin, three showed clear traces of non-ferrous metals – silver, lead, and tin, allowing them to be classified as touchstones" (Pankiewicz 2023, 318). The idea that many whetstones are actually touchstones is supported by other studies, for example, those of artefacts from the collections of the State Archaeological Museum in Warsaw (Ježek 2013 [Pokrzywnica Wielka, Łączyno Stare, Korzybie Małe, Tańsk-Przedbory, Samborzec, Końskie]).

CATALOGUE

No. 1. Whetstone

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Whetstone
C. Irregular, with concave working surfaces, visible traces of sharpening on three sides, altogether with silver scratches of metal on the surface of the artefact, use-wear traces oblique and parallel; some part of the surface is natural, with no traces of elaboration;
dimensions: length – 41 mm; width – 41 mm; thickness – 28 mm; weight: 134.40 g;
technique: polishing;
Middle Ages – Modern Times;
D. MT, Inv. No. MT/1795/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVII: 8.

No. 2. Whetstone

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Whetstone;
C. Fragment with preserved ending, trapezoidal in shape, concave, narrower edge is rectangular, the artefact is rectangular in its cross section, working surfaces with oblique and parallel scratches;
dimensions: length – 62 mm; width – 41 mm; thickness – 21 mm; weight: 71.62 g;
technique: smoothening, polishing;
Middle Ages – Modern Times;
D. MT, Inv. No. MT/1226/13/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVII: 1.

No. 3. Whetstone

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Whetstone;
C. Fragment with preserved ending, wider and narrower surfaces are rectangular in shape, the artefact is rectangular in its cross section, ending rectangular, rounded, working surface flat, with oblique and parallel scratches;
dimensions: length – 33 mm; width – 12 mm; thickness – 7 mm; weight: 6.87 g;
technique: polishing;
Middle Ages – Modern Times;

D. MT, Inv. No. MT/1316/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVII: 2.

No. 4. Whetstone

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Whetstone;
C. Preserved in mesial fragment, wider and narrower surfaces trapezoidal in shape, one side convex, the other side concave, rectangular in cross section, oblique polishes on the surface;
dimensions: length – 51 mm; width – 26 mm; thickness – 20 mm; weight: 34.25 g;
technique: polishing;
Middle Ages – Modern Times;
D. MT, Inv. No. MT/1409/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVII: 6.

No. 5. Polishing tablet (?)

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Polishing tablet;
C. The object is in a shape of a tablet, possibly used for polishing, preserved in fragment, slightly rounded form, visible deeper scratches on the surface of the artefact (ploughing?), hardly visible polishes;
dimensions: length – 70 mm; width – 54 mm; thickness – 20 mm; weight: 85.05 g;
technique: smoothening (?);
Middle Ages – Modern Times (?);
D. MT, Inv. No. MT/1316/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVII: 3.

No. 6. Grindstone

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Grindstone;
C. Fragment of a stone in a flat-convex form, visible polishes on wider and narrower sides in a form of smoothing;
dimensions: length – 60 mm; width – 37 mm; thickness – 21 mm; weight: 69.15 g;
technique: polishing;
Middle Ages – Modern Times;
D. MT, Inv. No. MT/1340/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVII: 4.

No. 7. Grindstone

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Grindstone made of stone;
C. Preserved in fragment, damaged, rectangular in shape, visible parallel polishes on narrower sides and oblique polishes on wider sides;
dimensions: length – 60 mm; width – 42 mm; thickness – 23 mm; weight: 92.23 g;
technique: polishing;
Middle Ages – Modern Times;
D. MT, Inv. No. MT/1360/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVII: 5.

No. 8. Grindstone

A. Czermno, site 2; trench 2; research October 2010;
B. Grindstone made of stone

C. Preserved in fragment, in shape close to rectangular, damaged, polishes oblique to the axis; dimensions: length – 49 mm x width – 37 mm x thickness – 19 mm; weight: 63.52 g; technique: polishing;
Middle Ages – Modern Times;
D. MT, Inv. No. MT/1669/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVII: 7.

No. 9. Whetstone

A. Czermno, site 3; research 1997;
B. Whetstone;
C. Fragment with preserved ending, wider and narrower surfaces are rectangular in shape, the artefact is rectangular in its cross section, ending rectangular, rounded, working surface flat, with parallel scratches;
dimensions: length – 49 mm; width – 16 mm; thickness – 12 mm; weight: no data;
technique: polishing;
Middle Ages – Modern Times;
D. MT, Inv. No. MT/1051/38.A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVII: 9.

No. 10. Whetstone

A. Czermno, site 3; research 1997;
B. Whetstone;
C. Whetstone with ending, tiny trapezoidal in shape, concave, edges are rectangular in ahape, the artefact is rectangular in its cross section, ending rectangular, working surfaces flat and concave with parallel scratches;
dimensions: length – 91 mm; width – 22 mm; thickness – 10 mm; weight: no data;
technique: polishing;
Middle Ages – Modern Times;
D. MT, Inv. No. MT/1051/41/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVII: 10.

Maciej Wawrzczak, Marcin Wołoszyn

ZABYTKI KAMIENNE (OSEŁKI, KAMIENIE SZLIFIERSKIE)

Prezentowany zbiór materiałów kamiennych jest nieliczny, zawiera jedynie dziesięć przedmiotów, przy czym artefakty są bardzo często zachowane we fragmentach, co dodatkowo utrudnia ich identyfikację i szczegółowe określenie chronologii. W tej sytuacji wszystkie opisane tu wyroby w formie osełek, płytek i kamieni szlifierskich datowano ogólnie na średniowiecze – okres nowożytny. Zaleganie tych przedmiotów w warstwie humusu nie pozwala jednak na całkowite odrzucenie tezy o ich starszej metryce (podobne formy pochodzą z okresu wpływów rzymskich; por. Rakowski, Watemborska-Rakowska 2017; zob. także Ježek 2017, 23-52).

Należy podkreślić, że osełki znamy także z wcześniejszych badań w Czermnie: z 1952 r.[1], z lat 1970-tych[2] oraz z roku 1997[3]. Osełki zarejestrowane w trakcie badań z lat 2010-2011 (kat. nr 1-4, 9-10) mają różne kształty: prostokątny, trapezowaty oraz nieregularny. Jak pisze Józef Kaźmierczyk osełka to narzędzie: „[...] służące do ostrzenia przedmiotów tnących, kłujących i innych ostro zakończonych, czyszczenia powierzchni z metali, rogu, kości, drewna i kamienia.” Ta bardzo ogólna, skierowana na funkcję definicja ma dla nas ogromne znaczenie okazuje się bowiem, że – jak nieco dalej stwierdza Kaźmierczyk – „Osełką mogła być każda wyłamana płyta o odpowiedniej zadziorności niezależnie od jej kształtu, choć o ograniczonej wielkości i wadze” (Kaźmierczyk 1990, 123). W tej sytuacji – a także biorąc pod uwagę, że mamy zachowane jedynie fragmenty osełek – możliwość ich klasyfikacji typologicznej jest bardzo ograniczona (taka sytuacja znana jest i z innych stanowisk; szerzej o klasyfikacji osełek zob. Lisowska 2013, 107-126).

Józef Kaźmierczyk wydzielił dziesięć typów osełek (z odmianami A lub B w zależności od obecności / braku otworu do zawieszania). Zabytek nr 3 i 9 można zaliczyć do typu V (prostokątny przekrój z prosto wyprowadzonymi kątami; por. Kaźmierczyk 1990, 130, Ryc. 58: 19-23), zabytek nr 4 do typu V lub VI: „[…] te najbardziej udane narzędzia wyróżniały się z typów I-IV przede wszystkim prostokątnym przekrojem poprzecznym co formę wielu z nich zbliżało do delikatnej drewnianej łopatki [typ V] lub silnej łopaty [typ VI]” (Kaźmierczyk 1990, 132, Ryc. 58: 36). Z kolei zabytek nr 1 ma kształt nieregularny, a nr 2 i 10 trapezowaty (o ile jest to kształt zamierzony przez wytwórcę).

Oczywście niesposób określić w przypadku artefaktów z Czermna jakie przedmioty ostrzono przy ich pomocy.

[1] Zob. Florkiewicz 2016a, zabytek nr 104, Ryc. 23: 2; zabytek nr 207, Ryc. 24: 1; zabytek nr 219, Ryc. 24: 1; zabytek nr 374, Ryc. 24: 4; zabytek nr 387, Ryc. 24: 5.

[2] Zob. Florkiewicz 2016b, zabytek nr 8, Ryc. 37: 4; zabytek nr 18, Ryc, 32: 1; zabytek nr 29, Ryc. 32: 2; zabytek nr 34, Ryc. 32: 3; zabytek nr 59; zabytek nr 118; zabytek nr 147, Ryc. 32: 4; 156; zabytek nr 168, Ryc, 32: 5; zabytek nr 204; zabytek nr 210, Ryc, 34: 1; zabytek nr 297, Ryc. 34: 2; zabytek nr 321; 329; 374; 453; 462; 470; 501; zabytek nr 530, Ryc. 35: a; zabytek nr 542, Ryc. 35: b; zabytek nr 578, Ryc. 36: 2; zabytek nr 737, Ryc. 37: 1; zabytek nr 900; 919; 930; zabytek nr 967, Ryc. 38: 1.

[3] Zob. Bagińska 2016, zabytek nr 1, Ryc. 1: 1, zabytek nr 2, Ryc. 1: 2.

Pozostałe przedmioty (kat. nr 5-8) w postaci kamieni szlifierskich czy płytek były używane w głównej mierze w sposób stancjonarny (a nie mobilny jak w wypadku osełek). Tego typu zabytki znamy np. ze Śląska (Kaźmierczyk 1990, 120; Lisowska 2013, 126-128).

Niestety powyższych obserwacji nie uzupełniono o analizy z zakresu petroarcheologii. Badania te zostaną wykonane w najbliższym czasie (obejmą one tak osełki, jak i kamienie szlifierskie).

Dotychczasowe doświadczenia dowodzą wagi tego typu prac: chodzi z jednej strony o określenie pochodzenia surowca z jakiego osełka została wykonana (tego typu badania zaawansowane są w przypadku Śląska i ośrodków wokół Bałtyku: Schuldt 1980, 79, Ryc. 65 [Groß Raden]; Resi 1990 [Haithabu]; Hermann 2005, 15-28 [Ralswiek]; Ježek, Pankiewicz, Zavřel 2015 [Ostrów Tumski we Wrocławiu]; Janowski 2019 [Wolin]; Filipowiak, Szydłowski 2019, 222-227 [Wolin]; Baug, Filipowiak, James Jansen, Sørlie Røhr 2024]; w przypadku Rusi zbiór 500 osełek z Gniezdowa – zob. Byčkova, Eniosova, Nilus [2018]), a z drugiej o poszukiwania śladów metali kolorowych na ich powierzchni. Jak pisze ostatnio Aleksandra Pankiewicz, analizując zabytki z Wrocławia: „Spośród pięciu ‘osełek’ wykonanych z kamienia pochodzenia skandynawskiego na trzech zachowały się wyraźne ślady metali kolorowych – srebra, ołowiu i cyny, co pozwala je sklasyfikować jako kamienie probiercze” (Pankiewicz 2023, 318). O tym, że osełki to w dużej mierze kamienie probiercze mówią i inne badania, np. zabytków ze zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie (Ježek 2013 [Pokrzywnica Wielka, Łączyno Stare, Korzybie Małe, Tańsk-Przedbory, Samborzec, Końskie]).

KATALOG

Nr 1. Osełka kamienna

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Osełka kamienna;
C. Kamienna osełka, nieregularna, z wklęsłymi powierzchniami pracującymi, na powierzchni trzech boków widoczne ślady ostrzenia łącznie ze srebrnymi rysami metalu, ślady po użytkowaniu skośne i równoległe, część powierzchni w formie naturalnej, bez śladów obróbki;
wymiary: długość – 141 mm; szerokość – 41 mm; grubość – 28 mm; waga: 134,40 g;
technika: szlifowanie;
średniowiecze – okres nowożytny;
D. MT, nr inw. MT/1795/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVII: 8.

Nr 2. Osełka kamienna

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Osełka kamienna;
C. Fragment kamiennej osełki, z zakończeniem, kształt trapezowaty wklęsły, węższa krawędź prostokątna, przekrój prostokątny, powierzchnie pracujące proste i wklęsłe, rysy skośne i równoległe;
wymiary: długość – 62 mm; szerokość – 41 mm; grubość – 21 mm; waga: 71,62 g;
technika: gładzenie, szlifowanie;
średniowiecze – okres nowożytny;
D. MT, nr inw. MT/1226/13/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVII: 1.

Nr 3. Osełka kamienna

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Osełka kamienna;
C. Fragment kamiennej osełki z zakończeniem, szersza i węższa powierzchnia prostokątna, przekrój prostokątny, zakończenie prostokątne zaokrąglone, powierzchnia pracująca prosta, rysy skośne i równoległe;
wymiary: długość – 33 mm; szerokość – 12 mm; grubość – 7 mm; waga: 6,87 g;
technika: szlifowanie;
średniowiecze – okres nowożytny;

D. MT, nr inw. MT/1316/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVII: 2.

Nr 4. Osełka kamienna
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Osełka kamienna;
C. Fragment kamiennej osełki, część środkowa, szersza i węższa powierzchnia trapezowata, jeden bok wypukły, drugi wklęsły, przekrój prostokątny, szlify skośne;
wymiary: długość – 51 mm; szerokość – 26 mm; grubość – 20 mm; waga: 34,25 g;
technika: szlifowanie;
średniowiecze – okres nowożytny;
D. MT, nr inw. MT/1409/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVII: 6.

Nr 5. Płytka szlifierska (?)
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Kamienna płytka szlifierska (?);
C. Przedmiot przypominający płytkę szlifierską, forma nieznacznie zaokrąglona, widoczne głębsze rysy (orka [?]), słabo czytelne szlify;
wymiary: długość – 70 mm; szerokość – 54 mm; grubość – 20 mm; waga: 85,05 g;
technika: gładzenie (?);
średniowiecze – okres nowożytny (?);
D. MT, nr inw. MT/1316/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVII: 3.

Nr 6. Kamień szlifierski
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Kamień szlifierski;
C. Fragment płasko-wypukłego kamienia, widoczne szlify na bokach węższych i szerszych w postaci ogładzeń;
wymiary: długość – 60 mm; szerokość – 37 mm; grubość – 21 mm; waga: 69,15 g;
technika: szlifowanie;
średniowiecze – okres nowożytny;
D. MT, nr inw. MT/1340/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVII: 4.

Nr 7. Kamień szlifierski
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Kamień szlifierski;
C. Fragment, uszkodzony, w formie prostokąta, widoczne szlify równoległe na węższych bokach i skośne na bokach szerszych;
wymiary: długość – 60 mm; szerokość – 42 mm; grubość – 23 mm; waga: 92,23 g;
technika: szlifowanie;
średniowiecze – okres nowożytny;
D. MT, nr inw. MT/1360/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVII: 5.

Nr 8. Kamień szlifierski
A. Czermno, stan. 2, wykop 2; badania październik 2010;
B. Kamień szlifierski;
C. Fragment kamienia szlifierskiego, forma zbliżona do prostokąta, uszkodzony, szlify skośne w stosunku do osi;

wymiary: długość – 49 mm; szerokość – 37 mm; grubość – 19 mm; waga: 63,52 g;
technika: szlifowanie;
średniowiecze – okres nowożytny;

D. MT, nr inw. MT/1669/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVII: 7.

Nr 9. Osełka kamienna

A. Czermno, stan. 3; badania 1997;
B. Osełka kamienna;
C. Fragment kamiennej osełki z zakończeniem, szersza i węższa powierzchnia prostokątna, przekrój prostokątny, zakończenie prostokątne zaokrąglone, powierzchnia pracująca prosta, rysy równoległe;
wymiary: długość – 49 mm; szerokość – 16 mm; grubość – 12 mm; waga: brak danych;
technika: szlifowanie;
średniowiecze – okres nowożytny;
D. MT, nr inw. MT/1051/38/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVII: 9.

Nr 10. Osełka kamienna

A. Czermno, stan. 3; badania 1997;
B. Osełka kamienna;
C. Kamienna osełka z zakończeniem, kształt lekko trapezowaty, w partii środkowej wklęsły, węższa krawędź prostokątna, przekrój prostokątny, zakończenia prostokątne lekko zaokrąglone, powierzchnia pracująca prosta, rysy równoległe;
wymiary: długość – 91 mm; szerokość – 22 mm; grubość – 10 mm; waga: brak danych;
technika: szlifowanie;
średniowiecze – okres nowożytny;
D. MT, nr inw. MT/1051/41/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVII: 10.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Bagińska J.

2016 *Finds from Czermno, site 3 obtained in the course of the excavation in 1997 in the collection of the Dr. Janusz Peter Museum in Tomaszów Lubelski = Zabytki z Czermna, stan. 3, badania 1997 r. w zbiorach Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim*, [in:] M. Florek, M. Wołoszyn (eds.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/ Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. I, annex on CD, p. 1-23.

Baug I., Filipowiak W., James Jansen Ø., Sørlie Røhr T.

2024 *Norse Whetstones in Slavic Areas–Indicators of Long-Distance Networks During the Viking Age and the Middle Ages,* Medieval Archaeology 68: 1, p. 48-71.

Bychkova, Eniosova, Nilus = Byčkova, Eniosova, Nilus = Бычкова, Я.В., Ениосова Н.В., Нилус И.М.

2018 *Точильные камни под микроскопом: новые данные об использовании и происхождении оселков из Гнёздова,* [in:] С.Ю. Каинов (ed.), *Гнёздовский археологический комплекс. Материалы и исследования*, Труды Государственного исторического музея 210, Москва (Исторический музей), vol. I, p. 69-84.

Filipowiak W., Szydłowski M.

2019 *Stone artefacts*, [in:] M. Rębkowski (ed.), *Wolin – the Old Town*, Szczecin (Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences), vol. II, *Studies on Finds*, p. 221-244.

Florkiewicz I.

2016a *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavation in 1952 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość. The catalogue = Zabytki z Czermna, pozyskane w trakcie badań 1952 r., przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu. Katalog,* [in:] M. Florek, M. Wołoszyn (eds.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches

Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/ Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. I, annex on CD, p. 1-226.

Florkiewicz I.

2016b *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavations 1975-1979 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość. The catalogue = Zabytki z Czermna, pozyskane w trakcie badań 1975-1979, przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu. Katalog,* [in:] M. Florek, M. Wołoszyn (eds.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. I, annex on CD, p. 1-593.

Herrmann J.

2005 *Ralswiek auf Rügen: die slawisch-wikingischen Siedlungen und deren Hinterland*, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mecklenburg-Vorpommerns 37, Schwerin (Archäologisches Landesmuseum Mecklenburg-Vorpommern), vol. III, *Die Funde aus der Hauptsiedlung.*

Janowski A.

2019 *W kwestii kontaktów słowiańsko-skandynawskich we wczesnym średniowieczu. Wolińskie osełki z metalowymi zawieszkami*, Slavia Antiqua 60, p. 259-276.

Ježek M.

2013 *Touchstones from early medieval burials in the collection of the State Archaeological Museum in Warsaw,* Wiadomości Archeologiczne 64, p. 147-152.

Ježek M.

2017 *Archaeology of Touchstones. An Introduction Based on Finds from Birka, Sweden*, Leiden (Sidestone Press).

Ježek M., Pankiewicz A., Zavřel J.

2015 *Touchstones from Ostrów Tumski in Wrocław*, Archaeologia Polona 48: 2010, p. 59-78.

Kaźmierczyk J.

1990 *Kamień w kulturze Ostrowa Tumskiego we Wrocławiu w wiekach X-XIII*, Wrocław-Warszawa (Oficyna Wydawnicza VOLUMEN).

Lisowska E.

2013 *Wydobycie i dystrybucja surowców kamiennych we wczesnym średniowieczu na Dolnym Śląsku*, Wrocław (Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego).

Pankiewicz A.

2023 *Wrocław: gród na Ostrowie Tumskim we wczesnym średniowieczu*, Origines Polonorum 18, Warszawa-Wrocław (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego).

Procházka R.

2017 *Hrad Přerov v raném středověku (9.-11. století) a počátky mladohradištní hmotné kultury,* Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 54, Brno.

Rakowski T., Watemborska-Rakowska K.

2017 *Gniew jest osłą męstwa: uwagi o osełkach z okresu wpływów rzymskich na podstawie znalezisk z cmentarzyska kultury przeworskiej w Czersku na Urzeczu*, [in:] J. Andrzejewski, C. von Carnap-Bornheim, A. Cieśliński, B. Kontny (eds.), *Orbis Barbarorum. Studia ad archaeologiam germanorum et baltorum temporibus imperii romani pertinentia. Adalberto Nowakowski dedicate*, Monumenta Archaeologica Barbarica, Series Gemina 6, Warszawa-Schleswig (Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego/Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie/Fundacja Monumenta Archaeologica Barbarica), p. 507-536.

Resi H.G.
1990 *Die Wetz- und Schleifsteine aus Haithabu*, Berichte über die Ausgrabungen in Haithabu 28, Neumünster (Karl Wachholtz Verlag).

Schuldt E.
1980 *Handwerk und Gewerbe des 8. bis 12. Jahrhunderts in Mecklenburg*, Bildkataloge des Museums für Ur- und Frühgeschichte Schwerin 23, Schwerin (Museum für Ur- und Frühgeschichte Schwerin).

Wrzesińska A., Wrzesiński J.
2014 *Kto się nie leni, zrobi złoto z kamieni: osełki w grobach wczesnego średniowiecza*, Acta Archaeologica Lodziensia 60, Łódź (Łódzkie Towarzystwo Naukowe), p. 197-223.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Maciej Wawrzczak
The Castle Museum in Sandomierz
Zamkowa 12
27-600 Sandomierz
POLAND
e-mail: m.wawrzczak@interia.pl

mgr Maciej Wawrzczak
Muzeum Zamkowe w Sandomierzu
ul. Zamkowa 12
27-600 Sandomierz
POLSKA
e-mail: m.wawrzczak@interia.pl

Prof. Dr. Marcin Wołoszyn
Institute of Archeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

dr hab. Prof. UR Marcin Wołoszyn
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 825-846

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska, Marcin Wołoszyn

METAL ARTEFACTS RELATED TO FOOD PRODUCTION
Agricultural tools

INTRODUCTION

Among the agricultural tools found in Czermno in 2010-2011 are the following: the lower part of an iron socketed ploughshare (Find No. 1), five fragments of sickles (Finds Nos. 2-5), one or two fragment probably a short-handled scythe (Find No. 7), four fragments of spade fittings (Finds Nos. 8-11), and a possible hook for a whippletree (Find No. 12).

These items provide material evidence of arable farming in Czermno. Other evidence includes plant remains, such as cereals (wheat, barley), discovered during previous research (*cf*. Lityńska-Zając 2016).

PARTS OF AN IRON SOCKETED PLOUGHSHARE

A fragment of the lower, triangular part of an iron socketed ploughshare is the only ploughing tool (Fig. XVIII.a: 1). Unfortunately, as the socket has not survived, it is impossible to determine whether it was wider or narrower than the working part. Tools of this type were used with ploughs, and they are found quite frequently[1].

Such ploughshares are known from the Great Moravian region (*e.g*., Mikulčice; *cf*. Poláček 2003, 596-604; for finds from former Czechoslovakia [10th-11th c.] see Beranová 1975, 5-16; for a detailed analysis of finds from Slovakia [62 specimens] see Borzová 2016, 18-25). Among the finds from southern Poland, a notable deposit containing seven complete specimens and a fragment of another was discovered in Kraków-Mogiła[2] (Hachulska-Ledwos 1959-1960; Poleski 2013, Fig. 82: 6-13). Socketed ploughshares were used between the 8th and 12th cc., but they became much rarer after the 10th c., gradually replaced by tanged ploughshares (Żaki 1974, 293f.; Poleski 2013, 115; Borzová 2016, 24f.).

Among Eastern Slavs, this type of ploughshare is found mainly in the southern part of Rus', particularly in hillforts such as Kniazhaya Gora, Raykovetskoye, and Devich Gora. These items appear in Rus' from the 10th to the 11th c. (Kolchin 1953, 87; see also Sita 2005; Koloda, Gorbanenko 2020, 46-48; Yagodinska, Gorbanenko 2021, 411, Fig. 2: 1-3). Their shape and dimensions are similar to those of Western Slavs, *e.g*., the width, the only dimension we can compare, is the same. The find from Czermno is just over 11 cm, and the width of Rus' specimens ranges from 12 to 19 cm.

[1] For a compilation of iron socketed ploughshares, see Donat 2024, especially footnotes Nos. 133-135. This source also provides analogies and relevant literature concerning Western Slavdom.

[2] Two other objects of this type were also found in the settlement area.

SICKLES

Five sickles (Finds Nos. 2-6, which were used for harvesting grain, were found during the excavation campaign. Sickles were also discovered during earlier excavations in Czermno, including those led by Irena Kutyłowska (1997 season, see Fig. XVIII.a: 2; Kutyłowska 1998 season, see Fig. XVIII.a: 2; Kutyłowska 1998 season; see Kutyłowska 1998; Bagińska 2016, Find No. 35, Fig. 7). The most interesting find, however, is a fully preserved sickle with a wooden handle, discovered during the 2014 excavations (total length – 55.77 cm; see Wołoszyn, Florkiewicz, Krąpiec, Nosek, Stępiński, Lityńska-Zając 2016).

Unfortunately, only small fragments of sickles were found in the 2010-2011 excavations, making their typological classification impossible. None of the Czermno specimens show so-called serration. Serration was relatively rare (Podwińska 1962, 164f.), although the corrosion of many artefacts makes it difficult to accurately assess how prevalent this feature was (see Beranová 1980, 380).

Sickles became common among the Slavs from at least the 8th c. onwards, with little typological differentiation that could correspond to specific tribes or tribal groups (Podwińska 1962, 148-157, 298-302; Hensel 1965a, 42f.; 1965b, 60). The basic form of the sickle has remained largely unchanged up to the present day (Moszyński 1967, 205f.; Pokropek 2022, 74-79), which complicates the dating of individual artefacts (see Beranová 1980, Fig. 80). From the 12th c. onwards, there is relatively abundant iconographic evidence showing the use of sickles during harvest (see Jasiński 1959, Fig. 9; Podwińska 1962, p. 302, Fig. 151; Epperlein 1975, Fig. 22, 35; 2003, 54, Fig. 20; see also depictions from France: Faure 1924, 264; Kurmann-Schwarz, Kurmann 2001, Fig. 104-105, 165; for Eastern Europe see Arcihovskij 1944, 87, Fig. 27 [late medieval/early modern miniature]).

Unfortunately, there are no recent, comprehensive studies on sickles found in Poland, which would update the data collected by Zofia Podwińska (see Podwińska 1962, 148-157, 298-302). Numerous examples of sickles are known from the territories of the Polabian Slavs (Kaczmarek, Szczepanik [eds.] 2020, Finds Nos. 20-21), as well as from Moravia (Mikulčice – where seven complete sickles and 136 fragments have been found; see Poláček 2003, 607-614)[3], and from Rus' (Rauhut 1960, 231-260, Plate XIV: 11; Sedov 1982, Plate LXII; Chernecov, Kuza, Kirjanova 1985, Plate 87; Jagodinska, Gorbanenko 2021, 17-19). The largest series of sickles from Polish lands comes from the island of Ostrów Lednicki: twenty examples were recovered from the lake bed, six of which still have their wooden handles (Szusta 2000, 107, Fig. 3, 115f., Plate XI, XII: 1, 4-5). It is noteworthy that a significant portion of sickles were discovered in water, the most famous example being Ostrów Lednicki. Wojciech Chudziak also points to further sites in Poland (Nętno; Ostrowite; Steklin, Żółte; see Chudziak 2005).

Sickles were primarily used in agriculture, but they could also serve as weapons. They were used for cutting fodder for horses, which explains the presence of these tools in the graves of warriors[4].

SHORT-HANDLED SCYTHES

Short-handled scythes were used for mowing grass. In 2010-2011, one fragment of such artefact were found in Czermno (Find No. 7; Fig. XVIII.a: 5) this although the identification is uncertain.

A fragment of what is probably a short-handled scythe was also discovered during the excavations in 1952 (Zbierski 1959, 107; Florkiewicz 2016, Find No. 277 [classified as a sickle], Fig. 13: 2) and during Irena Kutyłowska's research in 1997 (Fig. XVIII.a: 6; Kutyłowska. 1998; Bagińska 2016, Find No. 34, Fig. 6).

The form of these objects remained unchanged, making precise dating difficult. Numerous items of this type have been found in Novgorod (Kolchin 1959, 71-75, Fig. 58). Boris Kolchin classified the short-handled scythes from Rus' into two types: northern and southern. The latter, found in the Kyiv region, Volhynia, and southern Belarus', is characterised by a shorter form and a wider blade, as is the case with our example. In Poland, short-handled scythes have been found at the stronghold in Plemięta (Kochanowski 1985, 159).

[3] Regarding the finds from former Czechoslovakia, see Beranová 1975, 20-23; 1980; for sickles in Slovakia – within a broader context see Borzová 2016, 59-75; for sickles from Slovakia as grave goods – see Reichenbach 2004; Borzová 2007.

[4] Some researchers propose a classification of sickles based on their use into: smaller, folding ones used by riders for gathering fodder for horses, and larger, non-folding ones used in agriculture as harvesting tools (*cf.* Stattler 1962; Radka 2014, 154). There is ample evidence that travellers used sickles to cut fodder for horses, while grain was cut with a sword, knife, or sickle (*cf.* Quellen 2000, 386f.; Epperlein 2003, 64). A scene where fodder for a horse is gathered using a sickle is depicted in one of the miniatures from the so-called *Sachsenspiegel* (*Saxon Mirror*), a compilation of customary law from Saxony (13th c.; Epperlein 1975, Fig. 24; 2003, 64, Fig. 26). It is noteworthy that the sickle shown there has a "regular" form, not a folding one. For the function of sickles and their primary association with agriculture (harvesting grain), see most recently Pankiewicz 2023, 141-146.

SPADES

Wooden spades reinforced with semi-circular iron fittings were used for loosening soil and digging pits or trenches. Among the four spade fittings found in Czermno, two had very similar dimensions, approximately 14 cm in height and 15 cm in width, while the third was noticeably smaller (approximately 9 cm and 11.5 cm respectively), and the fourth – the largest – measured 16 cm in height and 17.44 cm in width. In the case of Find No. 9, the upper parts of the arms retained holes for nails securing them to a wooden surface.

Wooden spades, often strengthened with iron fittings, were widely used during the Middle Ages (see Hensel 1965b, 86f.; Henning 1987, 70-76; Borzová 2016, 46-54). The prevalence of spades in the Medieval Period is also evidenced by iconographic material. One can refer to depictions from the Dresden and Heidelberg exemplars of the *Sachsenspiegel* (The Saxon Mirror; respectively Sächsische Landesbibliothek, Dresden; 3rd quarter of the 14th c.; see Epperlein 2003, Fig. 35: 5; 54: 4; Universitätsbibliothek Heidelberg; *ca.* 1330; see Epperlein 2003, Fig. 70: 1-2), as well as numerous others (see, for example, Peter de Crescentiis [*ca.* 1230 - *ca.* 1320], *Ruralium comodorum libri decem*, illustrations from the late 14th and early 15th cc. – see Husa, Petráň, Šubratová 1967, Fig. 30; the Velislav Bible [illustrations from *ca.* 1340] – see Husa, Petráň, Šubratová 1967, Figs. 31-32). This also applies to Eastern European material (Artsikhovsky 1944, 15, Fig. 1 [Radziwiłł/Königsberg Chronicle, burial of Igor, see also p. 200, Fig. 53, late medieval/early modern miniature]).

Spades/spade fittings are known from many areas of Central and Eastern Europe, including the territories inhabited by Slavs in the Polabian region (Behren-Lübchin, Gross Raden – see Schuldt 1980, Fig. 23: c; 49: a), Poland (Plemięta – see Kochanowski 1985, 160f., Plate XXII: 1-4; Gródek upon the Bug River – Kuśnierz 2018, 583 [further analogies and literature], 643, Fig. 27: 11), Moravia (Mikulčice – two iron fittings, see Poláček 2003, 606-609, Fig. 13; former Czechoslovakia [11th-11th c.]see Beranová 1975, 31f.) as well as Rus' (Kyiv, Novgorod [found in layers from the late 12th-14th cc.], Suzdal see Kolchin 1953, 89; 1959, 75f., Fig. 62, and the middle Dniester – see Yagodinska, Gorbanenko 2021, 413). A spade whose working part was entirely made of iron is a unique find (Chernecov, Kuza, Kiryanova 1985, Fig. 84: 4).

It is worth noting that in Novgorod, similar items (made *only* of wood) were used not only for loosening or digging soil but also for snow removal, scooping loose goods, and placing dishes in the oven[5]. Boris Kolchin mentions 190 spades discovered in Novgorod: among them, 36 were used as "classic" spades (*i.e.* used for digging and loosening soil). Their lower (working) part had a rectangular, triangular, or trapezoidal shape (width 12-16 cm; height 25-30 cm). Some had iron fittings; however, importantly according to Kolchin, very hard oak wood spades could function as soil working tools even without a metal overlay (see Kolchin 1989, 25, Plate 9). Both the results of excavation studies and the analysis of written sources demonstrate that in post-Carolingian Europe (finds from northwestern Germany and the Netherlands), entirely wooden spades were used, while spades equipped with iron fittings only began to dominate perhaps around the year 1000 (see Müller 2014, 617; also see Borzová 2016, 50-54). It is worth remembering – certainly in Czermno, more spades were used than those whose metal fittings are published here.

HOOK FOR A WHIPPLETREE (?)

This review of agricultural tools concludes with a massive, iron plough hook (?; Find No. 12; Fig. XVIII.a: 10), which is bent on one side and terminates in a conical head, while the other end is distinctly tapered and curved in an S-shape, possibly into a socket. The preserved length of the object is 8.66 cm. No analogies for this item have been found. It might have been used with a harrow or plough as well with a cart

[5] Using a wooden shovel to place food in the oven is confirmed by iconographic material; see Khoroshev 2007, Fig. 16.8: b.

CATALOGUE

No. 1. Iron coulter

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a coulter; iron;
C. Lower part of a coulter with a wide, triangular blade, arcuate, without a socket; damaged blade edges;
dimensions: length (preserved) – 107.5 mm; width (preserved) – 114.2 mm; thickness – 8 mm; weight: 187.63 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVIII.a: 1.

No. 2. Iron sickle

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a sickle; iron;
C. Corroded fragment of the tip part of a sickle, slightly arcuate;
dimensions: length (preserved) – 91.4 mm; width – 15.6 mm; thickness – 3.4 mm; weight: 13.59 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/118/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 3. Iron sickle

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a sickle; iron;
C. Corroded fragment of the middle part of a sickle, slightly arcuate;
dimensions: length (preserved) – 68.3 mm; width – 22.7 mm; thickness – 5 mm; weight: 25.44 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1805/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVIII.a: 4.

No. 4. Iron sickle

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a sickle; iron;

C. Fragment of the middle part of a sickle, fractured, slightly arcuate;
dimensions: length (preserved) – 108.5 mm; width – 23.3 mm; thickness – 4.4 mm; weight: 26.74 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1812/3/A;
E. Unpublished find;
F. –

No. 5. Iron sickle

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a sickle (?); iron;
C. Corroded fragment of the middle part of a sickle, slightly arcuate;
dimensions: length (preserved) – 44.9 mm; width – 23.8 mm; thickness – 4.4 mm; weight: 12.24 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1820/9/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 6. Iron short scythe

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a short scythe/sickle (?); iron;
C. Fragment of an arcuate blade, triangular in cross-section; the end of the tool is straight with a circular hole for attaching a handle;
dimensions: length (preserved) – 167 mm; width – 22.6 mm; thickness – 3.7 mm; hole diameter – 3.9 mm; weight: 42.1 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1511/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVIII.a: 3.

No. 7. Iron short scythe (?) / sickle (?)

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a short scythe (?) / sickle (?); iron;
C. Fragment of a short scythe with a preserved small portion of the shaft, slightly bent; a significant part of the tool is missing, including the tip; the blade is triangular in cross-section, the shaft is quadrangular;
dimensions: length (preserved) – 212.5 mm; width – 29.6 mm; thickness – 4.8 mm; shaft – 3.4 x 4 mm; weight: 68.13 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1530/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVIII.a: 5.

No. 8. Iron spade fitting

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research October 2010;
B. Spade fitting; iron;
C. Damaged edges, the blade is semi-circular in shape (part of the blade is damaged), with the arms spreading out to the sides, the end of one arm is damaged; a groove for the edge of a wooden spade is partially preserved;
dimensions: height – 161.5 mm; width – 174.4 mm; groove width (preserved) – 5.7 mm; groove depth (preserved) – 19 mm; weight: 153.5 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1499/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVIII.a: 7.

No. 9. Iron spade fitting

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Spade fitting; iron;
C. The blade is semi-circular in shape, with the arms spreading out to the sides; the groove for the edge of a wooden spade is well-preserved, and the edges of the fitting along the groove are damaged; there is one nail hole in the upper part of each arm;
dimensions: height – 140.5 mm; width – 156.6 mm; groove width – 11.2 mm; groove depth – 23.5 mm; hole diameters – 4.0 and 6.1 mm; weight: 242.7 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1789/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Table II.26.3;
F. Fig. XVIII.a: 8.

No. 10. Iron spade fitting

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a spade fitting; iron;
C. The edges are damaged; the blade is semi-circular in shape; the arms of the fitting are broken off; the groove for the edge of the wooden spade is partially preserved;
dimensions: height – 91.6 mm; width – 115.1 mm; groove width (preserved) – 5.2 mm; groove depth (preserved) – 16 mm; weight: 40.48 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1811/14/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 11. Iron spade fitting

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Spade fitting; iron;
C. The blade is semi-circular in shape, with the arms spreading out to the sides; one of the arms is shorter; the groove for the edge of the wooden spade is well-preserved, but the edges of the fitting along the groove are damaged;
dimensions: height – 140.3 mm; width – 156.5 mm; groove width – 16.6 mm; groove depth – 23 mm; weight: 221.8 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1824/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVIII.a: 9.

No. 12. Iron hook

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Hook for a whippletree (?); iron;
C. Massive hook, oval in cross-section, bent and featuring a conical head at one end, the other end is noticeably thinned and bent in an S-shape, likely to form a socket, and broken off;
dimensions: length (preserved) – 86.6 mm; diameter – 21.1 x 22.5 mm; head diameter – 20.8 mm; head height – 15.5 mm; weight: 149.45 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1504/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVIII.a: 10.

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska, Marcin Wołoszyn

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE ZE ZDOBYWANIEM POŻYWIENIA
Narzędzia rolnicze

WPROWADZENIE

Wśród narzędzi rolniczych znalezionych w Czermnie w latach 2010-2011 znajdują się: dolny fragment żelaznej radlicy tulejowatej (zabytek nr 1), pięć fragmentów sierpów (zabytki nr 2-5), jeden fragment prawdopodobnie półkoska (zabytek nr 7), cztery fragmenty okuć łopat (zabytki nr 8-11) i wreszcie prawdopodobnie hak orczyka (zabytek nr 12).

Przedmioty te stanowią materialne poświadczenie uprawy roli w Czermnie. Innym dowodem są szczątki roślin, w tym zbóż (pszenica, jęczmień), jakie odkryto w trakcie dotychczasowych badań (por. Lityńska-Zając 2016).

CZĘŚĆ ŻELAZNEJ RADLICY TULEJOWATEJ

Fragment dolnej, trójkątnej części żelaznej radlicy tulejowatej, to jedyne narzędzie związane z orką (Ryc. XVIII.a: 1). Niestety, z powodu nie zachowania się tulei nie można stwierdzić czy była ona szersza czy węższa od części pracującej. Narzędzia tego typu były stosowane do radeł płozowych, a ich znaleziska są dość liczne[1].

Radlice tego typu znamy z terenu Wielkich Moraw (np. Mikulčice; por. Poláček 2003, 596-604, o znaleziskach z terenu dawnej Czechosłowacji [XI-XI w.] zob. Beranová 1975, 5-16; szczegółowa analiza znalezisk ze Słowacji [62 egz.] zob. Borzová 2016, 18-25). Wśród znalezisk z Polski południowej na uwagę zasługuje depozyt – liczący siedem egzemplarzy całych i fragment kolejnego – znaleziony w Krakowie-Mogile[2] (Hachulska-Ledwos 1959-1960; Poleski 2013, Ryc. 82: 6-13). Radlice tulejowate występowały w okresie między VIII a XII w., ale po wieku X są już znacznie rzadsze, wypierane stopniowo przez radlice łopatkowe (Żaki 1974, 293 i n.; Poleski 2013, 115; Borzová 2016, 24f.).

U Słowian wschodnich ten typ radlic jest znajdowany zwłaszcza w południowej części Rusi, głównie na terenie grodzisk, m.in. Kniażaja Gora, Rajkowieckie, Dewicz Gora. Przedmioty te na Rusi pojawiają się od X-XI w. (Kolčin 1953, 87; zob. też Sita 2005; Koloda, Gorbanenko 2020, 46-48; Jagodinska, Gorbanenko 2021, 411, Ryc. 2: 1-3). Ich kształt i rozmiary są podobne jak zabytków ze Słowiańszczyzny Zachodniej, np. szerokość, bo tylko ten wymiar możemy porównać, jest taka sama. Znalezisko z Czermna ma nieco ponad 11 cm, a szerokość okazów ruskich mieści się w przedziale 12-19 cm.

[1] Zestawienie znalezisk żelaznych radlic tulejowatych zob. Donat 2024, zwłaszcza przypisy 133-135, tam też analogie i odnośna literatura z terenu Słowiańszczyzny Zachodniej.

[2] Na terenie osady znaleziono także dwa kolejne przedmioty tego typu.

SIERPY

Do żęcia zboża służyły sierpy, których w interesującej nas kampanii znaleziono pięć (zabytki nr 2-6). Na sierpy natrafiono także w trakcie starszych badań w Czermnie, m.in. Ireny Kutyłowskiej (sezon 1997, Ryc. XVIII.a: 2; zob. Kutyłowska 1998; Bagińska 2016, zabytek nr 35, Ryc. 7). Najciekawszym jest jednak – zachowany w całości wraz z drewnianą rękojeścią – sierp odkryty w trakcie badań w 2014 r. (długość całkowita – 55,77 cm; por. Wołoszyn, Florkiewicz, Krąpiec, Nosek, Stępiński, Lityńska-Zając 2016).

Niestety z badań 2010-2011 pochodzą jedynie niewielkie fragmenty sierpów, co unie-możliwia ich klasyfikację typologiczną. Na żadnym z egzemplarzy z Czermna nie stwierdzono tzw. ząbkowania. Miało być ono stosunkowo rzadkie (Podwińska 1962, 164 i n.), ale skorodowanie znacznej części zabytków utrudnia wiarygodną ocenę powszechności tego zabiegu (por. Beranová 1980, 380).

Na terenie Słowiańszczyzny sierpy stają się powszechne od co najmniej VIII w., przy czym trudno uchwycić tu jakieś zróżnicowanie typologiczne, które odpowiadałoby np. danym plemionom czy grupom plemion (Podwińska 1962, 148-157, 298-302; Hensel 1965a, 42 i n.; 1965b, 60). Forma sierpa trwa w zasadzie do dnia dzisiejszego (Moszyński 1967, 205 i n.; Pokropek 2022, 74-79), co oczywiście utrudnia datowanie poszczególnych zabytków (por. Beranová 1980, Ryc. 80). Zasadniczo od XII w. stosunkowo liczny staje się materiał ikonograficzny, dowodzący użytkowania sierpów w czasie żniw (por. Jasiński 1959, Ryc. 9; Podwińska 1962, 302, Ryc. 151; Epperlein 1975, Ryc. 22, 35; 2003, 54, Ryc. 20; zob. także wyobrażenia z Francji: Faure 1924, 264; Kurmann-Schwarz, Kurmann 2001, Ryc. 104-105, 165; dla Europy wschodniej zob. Arcihovskij 1944, 87, Ryc. 27 [miniatura późnośredniowieczna / wczesnonowożytna]).

Niestety brak nowszego, syntetycznego studium dotyczącego znalezisk sierpów z obszaru ziem polskich, które aktualizowałoby dane zgromadzone przez Zofię Podwińską (por. Podwińska 1962, 148-157, 298-302). Liczne przykłady sierpów znamy z terenów Słowiańszczyzny Połabskiej (Kaczmarek, Szczepanik [red.] 2020, zabytki nr 20-21), ale i Moraw (Mikulčice – znamy stąd siedem zachowanych w całości sierpów oraz 136 fragmentów; por. Poláček 2003, 607-614)[3], z Rusi (Rauhut 1960, 231-260, Tabl. XIV: 11.; Sedov 1982, Tabl. LXII; Černecov, Kuza, Kirjanova 1985, Tabl. 87; Jagodinska, Gorbanenko 2021, 17-19). Z ziem polskich największa seria sierpów pochodzi z Ostrowa Lednickiego: z dna jeziora wydobyto aż 20 egzemplarzy, przy czym aż 6 ma zachowaną drewnianą rękojeść (Szusta 2000, 107, Ryc. 3, 115 i n., Tabl. XI, XII: 1, 4-5). Zwraca uwagę, iż znaczna część sierpów pochodzi ze znalezisk wodnych, najbardziej znanym przykładem jest oczywiście Ostrów Lednicki., Wojciech Chudziak wskazuje na dalsze stanowiska z terenu Polski (Nętno; Ostrowite; Steklin, Żółte; por. Chudziak 2005).

Sierpy były używane przede wszystkim w rolnictwie, ale mogły również służyć jako broń. Wykorzystywano je też do cięcia paszy dla koni, co tłumaczy obecność tych narzędzi w grobach wojowników[4].

PÓŁKOSKI

Do koszenia traw używano półkosków. W latach 2010-2011 w Czermnie natrafiono na jeden większy fragment (zabytek nr 7), przy czym ta identyfikacja nie jest pewna.

Fragment półkoska znaleziono również w czasie wykopalisk w 1952 r. (Zbierski 1959, 107; Florkiewicz 2016, zabytek nr 277 [jako sierp], Ryc. 13: 2) oraz badań Ireny Kutyłowskiej w 1997 r. (Ryc. XVIII.a: 6; Kutyłowska 1998; Bagińska 2016, zabytek nr 34, Ryc. 6).

Forma tych przedmiotów nie ulegała zmianie, stąd trudno je precyzyjniej datować. Liczne przedmioty tego typu znaleziono w Nowogrodzie (Kolčin 1959, 71-75, Ryc. 58). Półkoski z terenu Rusi Boris Kołczin podzielił na dwa typy, północny i południowy. Ten ostatni, występujący na terenie Kijowszczyzny, Wołynia, południowej Białorusi cechowała krótsza forma i szersze ostrze, jak w naszym przypadku. Na terenie Polski półkoski znaleziono na grodzisku w Plemiętach (Kochanowski 1985, 159).

[3] Na temat znalezisk z terenu byłej Czechosłowacji zob. Beranová 1975, 20-23; 1980; sierpy na Słowacji – na szerokim tle zob. Borzová 2016, 59-75; sierpy ze Słowacji jako inwentarz grobowy – zob. Reichenbach 2004; Borzová 2007.

[4] Niektórzy badacze proponują klasyfikację sierpów w zależności od ich zastosowania na: mniejsze, składane używane przez jeźdźców do zbierania paszy dla koni oraz większe, nieskładane używane w rolnictwie jako narzędzia żniwne (por. Stattler 1962; Radka 2014, 154). Istnieją liczne dowody na to, że sierpów używali podróżni do cięcia paszy dla koni, zboże cięto mieczem, nożem lub sierpem (por. *Quellen*… 2000, 386 I n.; Epperlein 2003, 64). Scena, w której pasza dla wierzchowca jest zbierana za pomocą sierpa, została przedstawiona w jednej z miniatur z tzw. *Zwierciadła saskiego* (*Sachsenspiegel*), czyli spisu prawa zwyczajowego z terenu Saksonii (XIII w.; Epperlein 1975, Ryc. 24; 2003, 64, Ryc. 26). Warto podkreślić, że ukazany tam sierp jest formą „zwykłą", a nie składaną; co do funkcji sierpów i ich związku przede wszystkim z rolnictwem (żęcie zboża) zob. ostatnio Pankiewicz 2023, 141-146.

ŁOPATY

Do spulchniania ziemi, ale też kopania jam czy rowów służyły drewniane łopaty wzmocnione żelaznymi okuciami uformowanymi półkoliście. Spośród czterech znalezisk okuć łopat z Czermna dwa miały bardzo zbliżone wymiary, ok. 14 cm wysokości i 15 cm szerokości, trzeci był wyraźnie mniejszy (odpowiednio ok. 9 cm i ok. 11,5 cm), a czwarte – największe miało 16 cm wysokości i 17,44 cm szerokości. W przypadku zabytku nr 9 w górnej części ramion zachowały się otwory na gwoździe mocujące je do drewnianej płaszczyzny.

Drewniane łopaty – często wzmacniane żelaznymi okuciami – były w powszechnym użyciu w wiekach średnich (por. Hensel 1965b, 86 i n.; Henning 1987, 70-76; Borzová 2016, 46-54). Powszechności łopat w wiekach średnich dowodzi także materiał ikonograficzny. Wskazać tu można na wyobrażenia z drezdeńskiego oraz heidelberskiego egzemplarza tzw. *Zwierciadła saskiego* (*Sachsenspiegel*) (odpowiednio Sächsische Landesbibliothek, Dresden; 3. ćwierć XIV w.; por. Epperlein 2003, Ryc. 35: 5; 54: 4; Universitätsbibliothek Heidelberg; ok. 1330; por. Epperlein 2003, Ryc. 70: 1-2), ale i na wiele innych (por. np. Peter de Crescentiis [ok. 1230 - ok. 1320], *Ruralium comodorum libri decem*, wyobrażenia z przełomu XIV i XV w. – zob. Husa, Petráň, Šubratová 1967, Ryc. 30; biblia Welisława [wyobrażenia z ok. 1340] – zob. Husa, Petráň, Šubratová 1967, Ryc. 31-32). Dotyczy to także materiału wschodnioeuropejskiego (Arcihovskij 1944, 15, Ryc. 1 [*Latopis Radziwiłłowski / Królewiecki*], pochówek Igora, zob. też s. 200, Ryc. 53 [miniatura późnośredniowieczna / wczesnonowożytna]).

Łopaty / okucia łopat znamy z wielu obszarów Europy Środkowo-Wschodniej, w tym z ziem zasiedlonych przez Słowian, z Połabszczyzny (Behren-Lübchin, Gross Raden – zob. Schuldt 1980, Ryc. 23: c; 49: a), Polski (Plemięta – zob. Kochanowski 1985, 160 i n., Tabl. XXII: 1-4; Gródek nad Bugiem – zob. Kuśnierz 2018, 583, tam dalsze analogie i lit., 643, Ryc. 27: 11), Moraw (Mikulczyce – dwa żelazne okucia, zob. Polaček 2003, 606-609, Ryc. 13; z terenu dawnej Czechosłowacji [XI-XI w.] zob. Beranová 1975, 31 i n.), ale i Rusi (Kijów, Nowogród Wielki [wystąpiły w warstwach z k. XII-XIV w.], Suzdala – zob. Kolčin 1953, 89; 1959, 75 i n., Ryc. 62; znad środkowego Dniestru – zob. Jagodinska, Gorbanenko 2021, 413). Unikalnym znaleziskiem jest łopata, której część pracująca wykonana została w całości z żelaza (Černecov, Kuza, Kirjanova 1985, Ryc. 84: 4).

Należy podkreślić, że w Nowgorodzie zbliżone przedmioty (wykonane *jedynie* z drewna) służyły nie tylko do spulchniania czy kopania, ale i do odśnieżania, nabierania sypkich towarów i wreszcie umieszczaniu potraw w piecu[5]. Boris Kołczin wspomina o 190 łopatach jakie odkryto w Nowogrodzie: spośród nich 36 miałoby służyć jako „klasyczne" łopaty (a więc wykorzystywane do kopania, spulchniania). Ich dolna (robocza) część miała kształt prostokątny, trójkątny lub trapezoidalny (szer. 12-16 cm; wys. 25-30 cm). Niektóre miały żelazne okucia co jednak ważne – zdaniem Kołczina – drewniane łopaty wykonane z bardzo twardej dębiny mogły funkcjonować jako narzędzia do obróbki gleby także bez metalowej okładziny (por. Kolčin 1989, 25, Tabl. 9). Zarówno wyniki badań wykopaliskowych, jak i analiza przekazów pisanych dowodzą, że także na terenie Europy pokarolińskiej (znaleziska z północno-zachodnich Niemiec oraz Holandii) używano łopat całkowicie drewnianych, dopiero z czasem (być może ok. roku 1000?) zaczynają dominować łopaty zaopatrzone w żelazne okucia (por. Müller 2014, 617; zob. także Borzová 2016, 50-54). Warto o tym pamiętać – z pewnością w Czermnie używano większej ilości łopat niż te, których metalowe okucia tutaj publikujemy.

HAK DO ORCZYKA (?)

Przegląd zabytków związanych z rolnictwem zamyka masywny, żelazny hak do orczyka (?; zabytek nr 12; Ryc. XVIII.a: 10), z jednej strony wygięty i zakończony stożkowatą główką, drugi koniec jest wyraźnie ścieniony, esowato zagięty, prawdopodobnie w tulejkę. Zachowana długość przedmiotu wynosi 8,66 cm. Do tego przedmiotu nie znaleziono analogii. Mógł być wykorzystywany przy bronie czy pługu, jak i przy wozie.

[5] Umieszczanie pożywienia w piecu na drewnianej łopacie potwierdza materiał ikonograficzny; por. Khoroshev 2007, Ryc. 16.8: b.

KATALOG

Nr 1. Radlica żelazna

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment radlicy; żelazo;
C. Dolna część radlicy z szerokim, trójkątnie uformowanym ostrzem, łukowato wygięta, brak tulei, uszkodzone krawędzie ostrza;
wymiary: długość (zachowana) – 107,5 mm; szerokość (zachowana) – 114,2 mm; grubość – 8 mm; waga: 187,63 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVIII.a: 1.

Nr 2. Sierp żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment sierpa; żelazo;
C. Skorodowany, przywierzchołkowy fragment sierpa, lekko łukowato zakrzywiony;
wymiary: długość (zachowana) – 91,4 mm; szerokość – 15,6 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 13,59 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/118/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 3. Sierp żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment sierpa; żelazo;
C. Skorodowany, środkowy fragment sierpa, lekko łukowato zakrzywiony;
wymiary: długość (zachowana) – 68,3 mm; szerokość – 22,7 mm; grubość – 5 mm; waga: 25,44 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1805/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVIII.a: 4.

Nr 4. Sierp żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment sierpa; żelazo;
C. Środkowy fragment sierpa, pęknięty, lekko łukowato zakrzywiony;
wymiary: długość (zachowana) – 108,5 mm; szerokość – 23,3 mm; grubość – 4,4 mm; waga: 26,74 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1812/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 5. Sierp żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment sierpa (?); żelazo;
C. Skorodowany, środkowy fragment sierpa, lekko łukowato zakrzywiony;
wymiary: długość (zachowana) – 44,9 mm; szerokość – 23,8 mm; grubość – 4,4 mm; waga: 12,24 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1820/9/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 6. Sierp żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment sierpa; żelazo;
C. Fragment łukowato zakrzywionego ostrza, trójkątnego w przekroju; koniec narzędzia prosto ścięty z kolistym otworem do mocowania rękojeści;
wymiary: długość (zachowana) – 167 mm; szerokość – 22,6 mm; grubość – 3,7 mm; średnica otworu – 3,9 mm; waga: 42,1 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1511/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVIII.a: 3.

Nr 7. Sierp (?) / Półkłosek (?)
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment sierpu (?) / półkoska (?); żelazo;
C. Fragment półkoska z zachowaną niewielką częścią trzpienia, lekko zagiętą; brak znacznej części narzędzia z wierzchołkiem; ostrze trójkątne w przekroju, trzpień czworokątny;
wymiary: długość (zachowana) – 212,5 mm; szerokość – 29,6 mm; grubość – 4,8 mm; trzpień – 3,4 x 4 mm; waga: 68,13 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1530/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVIII. a: 5.

Nr 8. Okucie łopaty żelazne
A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania październik 2010;
B. Okucie łopaty; żelazo;
C. Zniszczone krawędzie, ostrze uformowane półkoliście (część ostrza zniszczona), ramiona rozchylone na boki, koniec jednego ramienia uszkodzony; rowek na krawędź drewnianej łopaty zachowany częściowo;
wymiary: wysokość – 161,5 mm; szerokość – 174,4 mm; szerokość rowka (zachowana) – 5,7 mm; głębokość rowka (zachowana) – 19 mm; waga: 153,5 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1499/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVIII.a: 7.

Nr 9. Okucie łopaty żelazne
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Okucie łopaty; żelazo;
C. Ostrze uformowane półkoliście, ramiona rozchylone na boki, rowek na krawędź drewnianej łopaty dobrze zachowany, zniszczone krawędzie okucia wzdłuż rowka; w górnej części ramion po jednym otworze na gwóźdź;
wymiary: wysokość – 140,5 mm; szerokość – 156,6 mm; szerokość rowka – 11,2 mm;
głębokość rowka – 23,5 mm; średnica otworów – 4,0 i 6,1 mm; waga: 242,7 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1789/2/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.26.3;
F. Ryc. XVIII.a: 8.

Nr 10. Okucie łopaty żelazne

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment okucia łopaty; żelazo;
C. Zniszczone krawędzie, ostrze uformowane półkoliście, ramiona okucia odłamane, rowek na krawędź drewnianej łopaty zachowany częściowo;
wymiary: wysokość – 91,6 mm; szerokość – 115,1 mm; szerokość rowka (zachowana) – 5,2 mm; głębokość rowka (zachowana) – 16 mm; waga: 40,48 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1811/14/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 11. Okucie łopaty żelazne

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Okucie łopaty; żelazo;
C. Ostrze uformowane półkoliście, ramiona rozchylone na boki, jedno ramię krótsze; rowek na krawędź drewnianej łopaty dobrze zachowany, zniszczone krawędzie okucia wzdłuż rowka;
wymiary: wysokość – 140,3 mm; szerokość – 156,5 mm; szerokość rowka – 16,6 mm; głębokość rowka – 23 mm; waga: 221,8 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1824/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVIII.a: 9.

Nr 12. Hak żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Hak do orczyka (?); żelazo;
C. Masywny hak, owalny w przekroju, z jednej strony wygięty i zakończony stożkowatą główką, drugi koniec wyraźnie ścieniony, esowato zagięty, prawdopodobnie w tulejkę, złamany;
wymiary: długość (zachowana) – 86,6 mm; średnica – 21,1 x 22,5 mm; średnica główki – 20,8 mm; wysokość główki – 15,5 mm; waga: 149,45 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1504/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVIII.a: 10.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Literary Sources / Przekazy pisane

Quellen…. *Quellen zur deutschen Verfassungs-, Wirtschafts- und Sozialgeschichte bis 1250*, L. Weinrich (ed.), Darmstadt 2000², p. 386-387.

Opracowania / Studies

Artsikhovsky = Arcihovskij = Арциховский А.В.

1944 *Древнерусские миниатюры как исторический источник*, Москва (Московский государственный университет).

Bagińska J.

2016 *Finds from Czermno, site 3 obtained in the course of the excavation in 1997 in the collection of the Dr. Janusz Peter Museum in Tomaszów Lubelski = Zabytki z Czermna, stan. 3, badania 1997 r. w zbiorach Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I, annex on CD, p. 1-23.

Beranová M.

1957 *Slovanské žňové nástroje v 6.-12. století*, Památky archeologické 48, p. 99-117.

Beranová M.

1975 *Zemedelská výroba v 11./14. století na území Ceskoslovenska. Podle archeologických pramenu*, Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně 3: 1, Praha (Academia).

Beranová M.

1980 *Zemědělství starých Slovaů*, Praha (Academia).

Borzová Z.

2006 *Kosáky v hroboch z obdobia včasného stredoveku na Slovensku*, Slovenska archeológiá 54, p. 209-237.

Borzová Z.

2016 *Pol´nohospodárske náradie včasného stredoveku na Slovensku*, Nitra (Univerzita Konštantna Filozofa v Nitre).

Chudziak W.

2005 *Z badań nad funkcją społeczną sierpów i półkosków na ziemiach słowiańskich we wczesnym średniowieczu*, Archaeologica Historica Polona 15, p. 201-219.

Chernetsov, Kuza, Kiryanova = Černecov, Kuza, Kir'janova = Чернецов В.А., Куза А.В., Кирьянова Н.А.

1985 *Земледелие и промыслы*, [in:] Б.А. Колчин (ed.), *Древняя Русь. Город, замок, село*, Москва (Наука), p. 219-242.

Donat P.
2024 *Befunde und Quellen zu Landwirtschaftfund Siedlung der Slawen im östlichen Mitteleuropa: ein Beitrag zum aktuellen Stand der Forschung = Źródła archeologiczne i pisane do rolnictwa i osadnictwa Słowian we wschodniej części Europy Środkowej. Przyczynek do obecnego stanu badań*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 10, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego).

Epperlein S.
1975 *Der Bauer im Bild des Mittellaters*, Leipzig-Jena-Berlin (Urania-Verlag).

Epperlein S.
2003 *Bäuerliches Leben im Mittelalter: Schriftquellen und Bildzeugnisse*, Köln (Böhlau Verlag).

Faure É.
1924 *Histoire de l'art*, Paris (G. Crés & Cie), vol. II, *L'art medieval.*

Florek M., Wołoszyn M. (eds.)
2016 *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Podstawy źródłowe,* U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. I-II.

Florkiewicz I.
2016 *Finds from Czermno, obtained in the course of the excavation in 1952 in the collection of Muzeum Zamojskie in Zamość. The catalogue = Zabytki z Czerma, pozyskane w trakcie badań 1952 r., przechowywane w Muzeum Zamojskim w Zamościu. Katalog*, [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I (annex on CD, p. 1-226).

Hachulska-Ledwos R.
1959/1960 *Wczesnosredniowieczny skarb żelazny z Mogiły pow. Kraków*, Wiadomości Archeologiczne 26, p. 251-260.

Henning J.
1987 *Südosteuropa zwischen Antike und Mittelalter: archäologische Beiträge zur Landwirtschaft des 1. Jahrtausends u. Z.*, Schriften zur Ur- und Frühgeschichte 42, Berlin (Akademie-Verlag).

Henning J.
2005 *Sichel*, [in:] *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, R.M. Müller (ed.), Berlin-New York (De Gruyter), vol. 28, p. 266-271.

Hensel W.
1965a *Die Slawen im frühen Mittelalter: ihre Materielle Kultur*, Berlin (Akademie-Verlag).

Hensel W.
1965b *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna: zarys kultury materialnej*, Warszawa (Państwowe Wydawnictwo Naukowe).

Husa V., Petráň J., Šubratová A.
1967 *Homo faber: pracovní motivy ve starých vyobrazeních*, Praha (Academia).

Jagodins'ka, Gorbanenko see Yagodinska, Gorbanenko

Jasiński K.
1959 *Ilustracje kalendarzowe w rękopisie wrocławskim z ok. 1300*, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 7, p. 203-228.

Kaczmarek Ł., Szczepanik P. (eds.)
2020 *Słowianie połabscy*, Collectio Cathalogorum Gnesnensium 2, Gniezno-Szczecin (Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieznie).

Khoroshev A.S.
2007 *Household objects*, [in:] M. Brisbane, J. Hather (eds.), *Wood use in medieval Novgorod*, The Archaeology of Medieval Novgorod 1, Oxford (Oxbow Books), p. 263-277.

Kochanowski M.
1985 *Narzędzia rolnicze i gospodarskie z grodziska w Plemiętach*, [in:] A. Nadolski (ed.) *Plemięta: średniowieczny, gródek w ziemi chełmińskiej*, Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Prace Archeologiczne 7, Warszawa-Poznań-Toruń (Państwowe Wydawnictwo Naukowe), p. 159-164.

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.
1953 *Чёрная металлургия и металлообработка в Древней Руси (домонгольский период)*, Материалы и исследования по археологии СССР 32, Москва (Издательство Академии наук СССР).

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.
1959 *Железообрабатывающее ремесло Новгорода Великого (продукция, технология)*, [in:] А.В. Арциховский, Б.А. Колчин (eds.), *Труды Новгородской археологической экспедиции*, Материалы и исследования по археологии СССР 65, Москва (Издательство Академии наук СССР), vol. II, p. 7-121.

Kolchin B.A.
1989 *Wooden artefacts from Medieval Novgorod*, British Archaeological Reports, International Series 495, Oxford (BAR Publishing).

Koloda V., Gorbanenko S.
2020 *Agriculture in the Forest-Steppe Region of Khazaria*, East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450 vol. 20, Leiden (Brill).

Kurmann-Schwarz B., Kurmann P.
2001 *Chartres. Die Kathedrale*, Monumente der Gotik 3, Regensburg (Schnell + Steiner).

Kuśnierz J.
2018 *Gródek upon the Bug River, site 1A. The results of the excavations in the years 1952-1955. Residential area. Artifacts (with the exception of coins) = Gródek nad Bugiem, stan. 1A. Wyniki badań wykopaliskowych z lat 1952-1955. Materiały osadowe. Zabytki ruchome (z wyłączeniem monet),* [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Gródek upon the Bug River in the light of results from past research (1952-1955) = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Gródku nad Bugiem w świetle wyników badań dawnych (1952-1955),* U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 4, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 553-660.

Kutyłowska I.
1998 *Osada rzemieślnicza w Czermnie Kolonii, stan. nr 3, woj. zamojskie*, Archeologia Polski Środkowo-Wschodniej 3, p. 167-170.

Lityńska-Zając M.
2016 *The state of the research on plant remains from Czermno = Stan badań nad szczątkami roślinnymi z Czermna,* [in:] Florek, Wołoszyn (eds.) 2016, vol. I, p. 489-498.

Moszyński K.
1967 *Kultura ludowa Słowian*, Warszawa (Książka i Wiedza), vol. I, *Kultura materialna.*

Müller K.
2014 *Archäologische Funde landwirtschaftlicher Geräte – zwischen Tradition und Innovation. Eine Fallstudie anhand der Bodenbearbeitungsgeräte*, [in:] J. Hasil, E. Gringmuth-Dallmer, J. Klápšte (eds.), *Tradition – Umgestaltung – Innovation. Transformationsprozesse im hohen Mittelalter*, Praehistorica 31: 2, Praha (Karls-Universität Prag), p. 613-633.

Niesiołowska-Wędzka A.
1975 *Sierpy*, [in:] *Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, G. Labuda, Z. Stieber (eds.), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk (Zakład Narodowy im. Ossolińskich), vol. V, p. 173-174.

Pankiewicz A.
2023 *Wrocław: gród na Ostrowie Tumskim we wczesnym średniowieczu*, Origines Polonorum 18, Warszawa-Wrocław (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego).

Podwińska Z.
1962 *Technika uprawy roli w Polsce średniowiecznej*, Wrocław-Warszawa-Kraków (Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk).

Pokropek M.
2022 *Etnografia. Materialna kultura ludowa Polski na tle porównawczym*, Warszawa (Polskie Wydawnictwo Naukowe)[3].

Poláček L.
2003 *Landwirtschaftliche Geräte aus Mikulčice*, [in:] L. Poláček (ed.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice*, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 21, Brno (Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik Brno), vol. V, p. 591-709.

Poleski J.
2013 *Małopolska w VI-X wieku: studium archeologiczne*, Kraków (Uniwersytet Jagielloński, Instytut Archeologii).

Quitta H.
1955 *Mittellaterliche Sicheln aus Leipzig*, [in:] *Festschrift zum 70. Geburtstag von Freiedrich*, Leipziger Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 1, Leipzig (Barth), p. 148-153.

Radka K.
2014 *Narzędzia rolnicze i gospodarskie*, [in:] A. Kola, G. Wilke (eds.), *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, Kraków (Universitas), vol. II, *Mosty traktu poznańskiego (wyniki archeologicznych badań podwodnych prowadzonych w latach 1986-2003*), p. 153-175.

Rauhut L.
1960 *Wczesnośredniowieczne materiały z terenów Ukrainy w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie*, Materiały Wczesnośredniowieczne 5, p. 231-260.

Reichenbach K.
2004 *Sicheln als mittelalterliche und frühneuzeitliche Grabbeigen in der Slowakei*, Leipziger on-line Beiträge zur Ur- und Frühgeschichtlichen Archäologie 10, p. 1-14.

Schuldt E.
1980 *Handwerk und Gewerbe des 8. bis 12. Jahrhunderts in Mecklenburg*, Bildkataloge des Museums für Ur- und Frühgeschichte Schwerin 23, Schwerin (Museum für Ur- und Frühgeschichte Schwerin).

Sedov = Седов В.В.
1982 *Восточные славяне в VI-XIII вв.*, Москва (Наука).

Sita = Сита Л.Ф.
2005 *Орні знаряддя праці із археологічних колекцій Чернігівського історичного музею ім. В.В.Тарновського*, Скарбниця української культури: Збірник наукових праць 5, p. 25-33.

Stattler E.
1962 *Zagadnienie funkcji sierpów składanych*, Slavia Antiqua 9, p. 329-334.

Steensberg A.
1943 *Ancient harvesting implements: a study in archaeology and human geography***,** Nationalmuseets skrifter. Arkæologisk-historisk række 1, København (Gyldendalske Boghandel).

Szusta W.
2000 *Narzędzia rolnicze i gospodarskie*, [in:] Z. Kurnatowska (ed.), *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, Biblioteka Studiów Lednickich 5, Lednica-Toruń (Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy/Instytut Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika), vol. I, *Mosty traktu gnieźnieńskiego*, p. 105-139.

Wołoszyn M., Florkiewicz I., Krąpiec M., Nosek E. M., Stępiński J., Lityńska-Zając M.
2016 *Czermno, Site No. 70. From the 2014 Rescue Excavation on the Huczwa River Bank*, [in:] J. Popielska-Grzybowska, J. Iwaszczuk, B. Józefów-Czerwińska (eds.), *Meetings at the borders. Studies dedicated to Professor Władysław Duczko*, Acta Archaeologica Pultuskiensia 5, Pułtusk (Pułtusk Academy of Humanities), p. 239-249.

Yagodinska, Gorbanenko = Jagodins'ka, Gorbanenko = Ягодинська, М.О., Горбаненко, С.А.
2021 *Землеробство в межиріччі Дністра та Івки у давньоруський час (за археологічними даними)*, Археологія і давня історія України 2021: 1 (38), p. 408-424.

Zbierski A.
1959 *Wczesnośredniowieczne materiały archeologiczne z Czermna nad Huczwą (Zabytki ruchome z wyjątkiem ceramiki)*, Archeologia Polski 4, p. 105-147.

Żaki A.
1974 *Archeologia Małopolski wczesnośredniowiecznej*, PAN – Oddział w Krakowie. Prace Komisji Archeologicznej 13, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

Prof. Dr. Marcin Wołoszyn
Institute of Archeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

dr hab. Prof. UR Marcin Wołoszyn
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 847-858

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska, Marcin Wołoszyn

METAL ARTEFACTS RELATED TO FOOD PRODUCTION
Tools associated with fishing and hunting

Fishing undoubtedly played an important part in the food acquisition strategy of the inhabitants of medieval Czermno. Fish were a significant element of the medieval European diet, in Western Europe (see recently Hoffmann 2023), East-Central Europe (Kostrzewski 1949a, 69-77; Hensel 1965a, 108-117; Makowiecki 2003), as well as in Eastern Europe (Rybina 2007; Kuza 2016; Kochkurkina, Summanen 2020). Numerous ethnographic records also attest to Slavic fishing practices (Pokropek 2022, 175-202).

Decisive evidence, however, comes from the fish bones recorded in Czermno during excavations in the 1970s (predominantly remains of cyprinids and pike; see Zabilska-Kunek 2016).

Supplementing this evidence are occasional metal and stone artefacts from Czermno that can be linked with fishing (see below). It should be noted that remnants of fishing constructions, such as reed fish traps *i.e.* fyke nets, are known from many sites (see Rulewicz 1994, 237-239; Popek, Mosakowski, Baranowski, Ostrowski, Lewek 2022). So far, such structures have not been found in Czermno; however, given the location of the hillfort in the Huczwa and Sieniocha floodplains, it is possible that they may be discovered in the future. It is also worth mentioning that as many as four fishing spears were discovered in Czermno, site 3 (research by Irena Kutyłowska; *cf.* Bagińska 2016, Finds Nos. 30-33).

Among the finds in question are two small iron hooks (Finds Nos. 1 and 2, Fig. XVIII.b: 1, 2) – presumably used for fishing. For obvious reasons, material evidence of fishing is primarily known from coastal areas. From centres such as Gdańsk, Kołobrzeg, Wolin, and Szczecin, there are at least 212 small metal hooks alone (Rulewicz 1994, 101). However, hooks are also known from inland sites, such as Mikulczyce (Mazuch 2003).

The first hook (Find No. 1) can be classified into Group II of Marian Rulewicz's typology, *i.e.*, hooks made from a flat rod, rectangular in cross-section. These items feature a curved hook with a barb at the end (see *e.g.*, Rulewicz 1994, Fig. 16: II, Table XXII: Group II, Table XXV: Group II, Table XXVI: Group II). As noted by the researcher, "this is a classic form of a fishhook connected by a string to a usually long rod" (Rulewicz 1994, 121). The length of such fishhooks ranges from 7.5 cm to 18.8 cm. Our specimen would thus belong to the smaller forms. Similar fishhooks are known from Rus' (Kuza 2016, Fig. 5; see also Kochkurkina, Summanen 2020, Fig. 1: 2).

The second hook (Find No. 2) can be classified into Group I, types A-C, *i.e.*, hooks characterised by a straight (or, less commonly, slightly curved) shank ending in a sharp point without a barb (see Rulewicz 1994, Fig. 16: I, particularly Rulewicz Fig. 17: 15-16, Table XXI: Group I, type B). Similar hooks are known from Rus' (Kuza 2016, Fig. 6).

The next artefact – made of stone – has been identified as a net sinker (Find No. 3). Such artefacts are known from the Polish coast (see Rulewicz 1994, 184); some of them are specially shaped to facilitate attachment

by a string (see Rulewicz 1994, Fig. 20, 32: 1)[1]. Net sinkers dating from the 10th-13th cc. are also known from Rus' (see Kuza 2016, Fig. 9; see also Kochkurkina, Summanen 2020, Fig. 5).

The last item (Find No. 4) is made of lead. In older publications, similar lead artefacts were considered to be net sinkers (see Kostrzewski 1949, Fig. 22; see Rulewicz 1994, 189-190). Today, this interpretation is not unequivocal. The authors of the latest study on the fishing practices of the inhabitants of Ostrów Lednicki write, among other things: "The interpretation of lead weights seems more complex. M. Rulewicz [1994] mentions several finds of this type, analogous to those from Ostrów Lednicki, but notes that these artefacts are relatively rare [Rulewicz 1994: 186]. It is also worth noting that a series of similar items found at the site in Lubniewice has been interpreted as merchants' utensils [Błędowski *et al*. 2020: 157, Fig. 139]" (see Popek, Mosakowski, Baranowski, Ostrowski, Lewek 2022, 38).

Decoy instrument (?)

The artefact recorded in the museum inventory as a decoy instrument (?; Find No. 4: Fig. XVIII.b: 3) may potentially be associated with hunting. The object, shaped like a short tube, slightly flattened at one end, is made of lead. On one side, closer to the wider end, four small square openings have been cut in a straight line. The surface bears marks resembling those created by whittling with a narrow, flat tool.

Unfortunately, we are unable to verify the function of this find. Damage to the object has rendered it incapable of producing sounds. Consequently, we cannot confirm whether it was indeed a type of aerophone.

Sound-producing decoys facilitated the emission of imitative bird or quadruped calls, aiding in luring them to a specific location. No parallels to this artefact have been identified. It is worth noting that it does not resemble the decoys described, for instance, by Kazimierz Moszyński (Moszyński 1929, 29f.).

[1] Marian Rulewicz points out that ethnographic parallels suggest that sinkers could have been wrapped in fabrics which were then attached to the nets. In such cases, we would not see any traces of the sinkers being shaped; they would be "ordinary" stones (*cf.* Rulewicz 1994, 184).

CATALOGUE

No. 1. Iron hook

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fish hook; iron;
C. Hook made out of a rod with a quadrangular cross-section; long shank ending in a damaged eye (?); barbed point; tip of the point broken off;
dimensions: height – 80.5 mm; width – 42.8 mm; rod dimensions – 3.1 x 5 mm; weight: 10.63 mm; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1475/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.21.2;
F. Fig. XVIII.b: 1.

No. 2. Iron hook

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fish hook; iron;
C. Hook made out of a rod with a quadrangular cross-section; short shank ending in an incomplete eye (hooked end of the rod); point without a barb;
dimensions: height – 35.4 mm; width – 33.2 mm; rod dimensions – 3 x 3.1 mm; weight: 1.98 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1762/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.22.5;
F. Fig. XVIII.b: 2.

No. 3. Stone sinker

A. Czermno, site 28; research October 2010;
B. Sinker; stone;
C. Sinker – a circular weight for fishing nets; in a lateral view, shaped like a torus; with a circular hole drilled through the central part;
dimensions: height – 27 mm; diameter – 54.3 x 56.8 mm; hole diameter – 4.5 mm; weight: 104.09 g; technique: drilling, smoothing;
D. MT, Inv. No. MT/1666/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 4. Lead decoy caller (?)

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Decoy caller (?); lead;

C. Decoy caller (?) made from a piece of sheet metal rolled into a flattened tube (one end is flatter), with the edges of the sheet hammered together; four holes drilled near the midpoint of the object;
dimensions: length – 36.6 mm; diameters of both ends – 14.7 x 19.6 mm; 10.8 x 21 mm; sheet thickness – 1.6 mm; hole diameter – 3.3-4.4 mm; weight: 17.03 mm; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1780/7/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XVIII.b: 3.

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska, Marcin Wołoszyn

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE ZE ZDOBYWANIEM POŻYWIENIA
Narzędzia związane z rybołówstwem i myślistwem

Rybołówstwo z pewnością stanowiło ważną część strategii zdobywania pożywienia mieszkańców średniowiecznego Czermna. Ryby były wszak istotnym elementem menu ludności średniowiecznej Europy, tak jej części zachodniej (por. ostatnio Hoffmann 2023), środkowo-wschodniej (Kostrzewski 1949b, 60 i n.; Hensel 1965b, 133-143; Makowiecki 2003), jak i wschodniej (Rybina 2007; Kuza 2016; Kočkurkina, Summanen 2020). O słowiańskim rybołówstwie świadczy wreszcie wiele świadectw etnograficznych (Pokropek 2022, 175-202).

Rozstrzygające są jednak znaleziska ości ryb, jakie zarejestrowano w Czermnie w trakcie badań w latach 1970-tych ubiegłego wieku (dominującą pozycję zajmowały pozostałości karpiowatych i szczupaka; por. Zabilska-Kunek 2016).

Uzupełnieniem tych świadectw są – pojedyncze – zabytki metalowe i kamienne zarejestrowane w Czermnie jakie można (por. niżej) łączyć z rybołówstwem. Należy podkreślić, że pozostałości konstrukcji służących do połowu ryb, jak np. wykonane z trzciny sieci – pułapki na ryby, czyli żaki znamy z wielu stanowisk (por. Rulewicz 1994, 237-239; Popek, Mosakowski, Baranowski, Ostrowski, Lewek 2022). Do tej pory z Czermna brak tego typu zabytków – biorąc jednak pod uwagę lokalizację grodu w rozlewisku Huczwy i Sieniochy nie można wykluczyć, że uda się odkryć tego typu konstrukcje. Należy też wspomnieć, że z Czermna, stan. 3 (badania Ireny Kutyłowskiej) pochodzą aż cztery ościenie (por. Bagińska 2016, zabytki 30-33).

Wśród intersujących nas znalezisk znajdują się dwa żelazne haczyki (zabytki nr 1 i 2, Ryc. XVIII.b: 1, 2) – zapewne służące do połowu ryb. Z oczywistych powodów materialne ślady rybołówstwa znamy głównie z terenów nadmorskich. Z ośrodków takich jak: Gdańsk, Kołobrzeg, Wolin czy Szczecin samych metalowych haczyków ma być co najmniej 212 (Rulewicz 1994, 101). Haczyki znamy jednak także ze stanowisk śródlądowych, takich jak Mikulczyce (Mazuch 2003).

Pierwszy z haczyków (zabytek nr 1) można zaliczyć do grupy II w klasyfikacji Mariana Rulewicza, a więc haczyków wykonanych z płaskiego, prostokątnego w przekroju pręta. Są one zakończone wygiętym hakiem z zadziorem na końcu (por. np. Rulewicz 1994, Ryc. 16: II, Tabela XXII: Grupa II, Tabela XXV: Grupa II, Tabela XXVI: Grupa II). Jak pisze przywołany tu badacz; „[...] jest to klasyczna forma haczyka do wędki połączonej sznurem z przeważnie długim wędziskiem [...]" (Rulewicz 1994, 121). Długość tego typu haczyków wynosi od 7,5 cm do 18,8 cm. Nasz egzemplarz należałby więc do form mniejszych. Podobne haczyki znamy z Rusi (Kuza 2016, Ryc. 5; por. Kočkurkina, Summanen 2020, Ryc. 1: 2).

Drugi z haczyków (zabytek nr 2) można zaliczyć do grupy I, typy A-C, a więc haczyków charakteryzujących się prostym (lub rzadziej lekko wygiętym) trzonkiem zakończonym ostrym kolcem bez zadziora (por. Rulewicz 1994, Ryc. 16: I, zob. zwł. Rulewicz Ryc. 17: 15-16, Tabela XXI: Grupa I, typ B). Podobne haczyki znamy z Rusi (Kuza 2016, Ryc. 6).

Kolejny zabytek – wykonany z kamienia – uznano za grzęzidło, a więc ciężarek do sieci rybackiej (zabytek nr 3). Tego typu zabytki znamy z polskiego wybrzeża (por. Rulewicz 1994, 184), przy czym część z nich była specjalnie formowana tak by ułatwić mocowanie ich za pomocą sznura (por. Rulewicz 1994, Ryc. 20, 32:1)[1]. Grzęzidła datowane na X-XIII w. znamy także z terenu Rusi (por. Kuza 2016, Ryc. 9; por. Kočkurkina, Summanen 2020, Ryc. 5).

Ostatni przedmiot (zabytek nr 4) wykonano z ołowiu. W starszych publikacjach zabytki ołowiane uznawano za ciężarki do sieci (por. Kostrzewski 1949, Ryc. 22; por. Rulewicz 1994, 189-190). Dziś sprawa ta nie wydaje się jednoznaczna. Autorzy najnowszego opracowania na temat rybołówstwa mieszkańców Ostrowa Lednickiego piszą m.in.: „Bardziej skomplikowana wydaje się interpretacja ciężarków ołowianych. M. Rulewicz [1994] wymienia kilka znalezisk tego typu, analogicznych do tych z Ostrowa Lednickiego, jednakże zaznacza, że są to artefakty stosunkowo rzadkie [Rulewicz 1994: 186]. Warto też podkreślić, że serię przedmiotów o podobnej morfologii, znalezionych na stanowisku w Lubniewicach, zinterpretowano jako utensylia kupieckie [Błędowski *et al.* 2020: 157, ryc. 139]" (por. Popek, Mosakowski, Baranowski, Ostrowski, Lewek 2022, 38).

Wabik (?)

Przedmiotem związanym z myślistwem/łowiectwem może być zabytek określony w inwentarzu muzealnym jako wabik (?; zabytek nr 4: Ryc. XVIII.b: 3). Przedmiot w formie krótkiej tulejki, nieco spłaszczonej z jednego końca, wykonano z ołowiu. Z jednej strony, bliżej szerszego końca, wycięto w linii prostej cztery małe, kwadratowe otwory. Powierzchnia nosi ślady, przypominające struganie wąskim, płaskim narzędziem.

Niestety, nie jesteśmy w stanie zweryfikować funkcji tego znaleziska. Uszkodzenie przedmiotu spowodowało, że wydawanie przezeń dźwięków jest niemożliwe. Nie można zatem odpowiedzieć na pytanie czy jest to rzeczywiście jakiś rodzaj aerofonu.

Wabiki dźwiękowe umożliwiały emitowanie naśladowczych dźwięków ptaków lub zwierząt czworonożnych, które ułatwiały ich wabienie w konkretne miejsce. Nie udało się znaleźć do niego analogii. Dodajmy, że nie przypomina on wabików opisanych np. przez Kazimierza Moszyńskiego (Moszyński 1929, 29 i n.).

[1] Marian Rulewicz zwraca uwagę, że analogie etnograficzne dowodzą, że grzęzidła mogły być owijane tkaninami, które mocowano do sieci. W takiej sytuacji nie dostrzeżemy żadnych śladów formowania grzęzidła, był to bowiem „zwyczajny" kamień; por. Rulewicz 1994, 184.

KATALOG

Nr 1. Haczyk żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Haczyk na ryby; żelazo;
C. Haczyk wykonany z pręta o czworokątnym przekroju, długi trzonek zakończony zniszczonym uszkiem (?), grot z zadziorem; wierzchołek grotu odłamany;
wymiary: wysokość – 80,5 mm; szerokość – 42,8 mm; wymiary pręta – 3,1 x 5 mm; waga: 10,63 mm; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1475/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.21.2;
F. Ryc. XVIII.b: 1.

Nr 2. Haczyk żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Haczyk na ryby; żelazo;
C. Haczyk wykonany z pręta o czworokątnym przekroju, krótki trzonek zakończony niepełnym uszkiem (haczykowato wygięty koniec pręta), grot bez zadziora;
wymiary: wysokość – 35,4 mm; szerokość – 33,2 mm; wymiary pręta – 3 x 3,1 mm; waga: 1,98 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1762/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.22.5;
F. Ryc. XVIII.b: 2.

Nr 3. Grzęzidło kamienne

A. Czermno, stan. 28; badania październik 2010;
B. Grzęzidło; kamień;
C. Grzęzidło – kolisty ciężarek do sieci rybackich, w rzucie bocznym zbliżony formą do torusa, w części centralnej przewiercony kolisty otwór;
wymiary: wysokość – 27 mm; średnica – 54,3 x 56,8 mm; średnica otworu – 4,5 mm; waga: 104,09 g; technika: wiercenie, gładzenie;
D. MT, nr inw. MT/1666/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 4. Wabik (?) ołowiany

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Wabik (?); ołów;

C. Wabik (?) wykonany z kawałka blachy zawiniętej w spłaszczoną tulejkę (jeden z końców spłaszczony bardziej); brzegi złączone poprzez sklepanie; mniej więcej w połowie długości wycięte 4 otwory;
wymiary: długość – 36,6 mm; średnice obu końców – 14,7 x 19,6 mm, 10,8 x 21 mm; grubość blachy – 1,6 mm; średnica otworów – 3,3-4,4 mm; waga: 17,03 mm; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1780/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XVIII.b: 3.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Bagińska J.

2016 *Finds from Czermno, site 3 obtained in the course of the excavation in 1997 in the collection of the Dr. Janusz Peter Museum in Tomaszów Lubelski = Zabytki z Czermna, stan. 3, badania 1997 r. w zbiorach Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim*, [in:] M. Florek, M. Wołoszyn (eds.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Podstawy źródłowe,* U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. I, annex on CD, p. 1-23.

Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (eds.)

2012 *Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem. Katalog wystawy = Červen' – eine Burg zwischen Ost und West. Ausstellungskatalog = Cerven – un castrum tra Oriente e Occidente. Catalogo della mostra = Червень – град між Сходом і Заходом. Каталог виставки*, Tomaszów Lubelski-Leipzig-Lublin-Rzeszów (Muzeum Regionalne im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim/Instytut Archeologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej/Instytut Archeologii, Uniwersytet Rzeszowski/Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/ Miasto Tyszowce).

Błędowski P., Chudziak W., Kaźmierczak R.

2020 *Źródła ruchome: artefakty archeologiczne*, [in:] W. Chudziak, R. Kaźmierczak (eds.), *Człowiek na pograniczu: na peryferiach Civitas Schinesghe*, Toruń (Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika) vol. I, *Ziemia lubuska*, p. 87-322.

Hensel W.

1965a *Die Slawen im frühen Mittelalter: ihre Materielle Kultur*, Berlin (Akademie-Verlag).

Hensel W.

1965b *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna: zarys kultury materialnej*, Warszawa (Państwowe Wydawnictwo Naukowe).

Hoffmann R.C.

2023 *The Catch: An Environmental History of Medieval European Fisheries*, Cambridge University Press (https://doi.org/10.1017/9781108955898).

Kochkurkina, Summanen = Kočkurkina, Summanen = Кочкуркина, С. И., Сумманен И. М.
2020 *Рыбный промысел населения Северо-Западного Приладожья в эпоху средневековья по археологическим источникам*, Вестник Пермского университета. История 1: 48, p. 50-61.

Kostrzewski J.
1949a *Les origines de la civilisation polonaise. Préhistorie – Protohistoire,* Paris (Presses Universitaires de France).

Kostrzewski J.
1949b *Kultura prapolska*, Prace Instytutu Zachodniego 11, Poznań (Instytut Zachodni).

Kuza = Куза А.
2016 *Рыбный промысел в Древней Руси*, Санкт-Петербург (Издательство «Нестор-История»).

Makowiecki D.
2003 *Historia ryb i rybołówstwa w holocenie na Niżu Polskim w świetle badań archeo-ichtiologicznych*, Poznań (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk).

Mazuch M.
2003 *Fischereigerät aus Mikulčice und die Frage des Fischanteils an der Ernährung der Bewohner des Burgwalls*, [in:] L. Polácek, F. Daim (eds.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice*, Brno (Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno), vol. V, p. 355-399.

Moszyński K.
1929 *Kultura ludowa Słowian*, Kraków (Polska Akademia Umiejętności), part 1, *Kultura materjalna*.

Pokropek M.
2022 *Etnografia: materialna kultura ludowa Polski na tle porównawczym*, Warszawa (Państwowe Wydawnictwo Naukowe)[3].

Popek M., Mosakowski Sz., Baranowski K., Ostrowski M., Lewek K.
2022 *Wczesnośredniowieczne rybołówstwo mieszkańców Ostrowa Lednickiego na podstawie materiałów z badań podwodnych*, Studia Lednickie 21, p. 31-56.

Rulewicz M.
1994 *Rybołówstwo w nadmorskich miastach Pomorza we wczesnym średniowieczu*, Gdańsk Wczesnośredniowieczny 10, Wrocław-Warszawa-Kraków (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Rybina E. A.
2007 *Fishing and Hunting*, [in:] M. Brisbane, J. Hather (eds.), *Wood use in medieval Novgorod*, The Archaeology of Medieval Novgorod 1, Oxford (Oxbow Books), p. 124-135.

Zabilska-Kunek M.
2016 *Results of the analysis of ichthyologic material from Czermno, excavations 1976-1979 = Wyniki analiz materiału ichtiologicznego z Czermna, badania 1976-1979,* [in:] M. Florek, M. Wołoszyn (eds.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from past research (up to 2010). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań dawnych (do 2010). Podstawy źródłowe,* U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 2: 1, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), vol. I, p. 481-487.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

Prof. Dr. Marcin Wołoszyn
Institute of Archeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

dr hab. Prof. UR Marcin Wołoszyn
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 859-872

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to household equipment and furnishings (Padlocks)

During the excavations, 12 specimens of padlocks or their fragments were found, including three complete or nearly complete specimens (Cat. Nos. 2, 4, 9). In the remaining cases, only part of the outer case (Cat. No. 6) or relics of the internal mechanism (Cat. Nos. 1, 3, 5, 8, 10, 11, 12) or shackle (Cat. No. 7) have been preserved.

The fully preserved specimens are cylindrical padlocks; they come either in the form of a cylinder, like Cat. No. 2 in the catalogue (Fig. XIX.a: 1), a cylinder with two arms, like Cat. No. 3 (Fig. XIX.a: 2), or a cylinder with a rectangular plate extending from it, terminated on the opposite side by a tube through which the shackle is passed (Cat. Nos. 4, 9; Fig. XIX.a: 4-5).

Cat. No. 2 is made entirely of iron, while Nos. 4 and 9 are made of bronze. The latter two specimens are adorned with a zoned relief ornament consisting of three wavy lines, separated by horizontal bands. The "wave" lines often connect, forming loops. Both finds are small. Find No. 4 measures 29 x 25 mm, and No. 9 measures 26.6 x 29.2 mm. These dimensions suggest that they were used to lock small chests. Another small find is No. 2, forged entirely of iron, in the form of a cylinder with a diameter of approx. 27 mm and a total height of 51 mm, adorned with plastic strips. It probably also locked some kind of chest, although likely a slightly larger one.

The sizes of the preserved elements of outer cases, internal mechanisms, and shackles also indicate that the recovered fragments are remnants of small specimens.

No exact analogies to the described padlocks have been found, but zoned ornamentation of the surface in the form of wavy lines is confirmed, for example, in Novgorod as early as the 12th c. (Kolchin 1959, 78, Fig. 65: 2), as well as decoration with vertical and horizontal plastic strips (in our case, on padlock No. 2; Kolchin 1959, 78, 83, 85, Fig. 65: 2-4, 68: 2, 69: 1-2). The contemporaneous occurrence is also suggested by the form of the padlocks – a cylinder with a rectangular plate or arms – which appeared at the same time as the decorations described above. It is worth adding that traces of copper, probably used for decoration, were identified on two other finds (Cat. Nos. 3 and 8).

For dating our finds, the internal mechanisms and associated key forms are of high importance. Although the former have not been fully preserved or are invisible, the keyholes allow us to infer the type of key and thus the lock it opened. In our case, the shape of the cutout in the plate closing the cylinder of padlock No. 2 on one side suggests that it is a key with wards arranged at right angles to the shank, with a characteristic arcuate shape of the shank at the intersection of these two elements. Boris Kolchin associated such keys with type B locks, which were present in Novgorod from the 12th to the early 15th c. Meanwhile, Cat. No. 9 could have been opened with a key with a circular ward positioned perpendicular to the shank. The ward plate must have contained three rectangular holes, similar to those found in keys for type A locks (which were present in

Novgorod from the 10th c. to the 3rd quarter of the 12th c.). However, since the padlock's form itself suggests its later dating, we may be dealing with some transitional or more archaic form.

Padlocks are not rare finds. In Czermno, they were also discovered during earlier excavations; for example, in 1952, five were found, including one made of bronze and one with bronze fittings. Among the finds from that time was also a cylindrical padlock with arms, similar to one of our finds (Zbierski 1959, 122f., 142, Pl. XIII: 58).

Several padlocks and their fragments were found in Gródek upon the Bug River (Kuśnierz 2018, 581, 638, Fig. 22: 4-7 [with numerous analogies to the Ukrainian territory and relevant literature]); of course, they are also present in Russia and Belarus (*e.g.* Kolchin 1959, 78-87, Fig. 65, 68-70; Zakharov 2004, 207, Fig. 186).

In summary, the analysed padlocks and their fragments can be dated to no earlier than the late 12th c. to the 15th-16th c.

CATALOGUE

No. 1. Iron padlock

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a padlock spring; iron;
C. Fragment of a bar with a quadrangular cross-section; two narrow spring-strips protrude from one end, forming a V-shape; 12th - early 16th cc.;
dimensions: length – 57 mm; strip span – 14.6 mm; bar width – 5.8 mm; bar thickness – 3.3 mm; strip width – 5.5 mm; strip thickness – 2.1 mm; weight: 9.05 g; technique: forging, soldering;
D. MT, Inv. No. MT/1530/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 9.

No. 2. Iron padlock

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research October 2010;
B. Padlock; iron;
C. Cylindrical padlock with an arched shackle; cylindrical barrel narrower in the middle; one end of the cylinder ends with a tube into which the key was inserted; shackle made out of a flat bar ending with a lug that enters the cylinder; shackle attached to the cylinder with a hinge; 12th - early 15th c. (*cf*. Kolchin 1959, 87, Fig. 70);
dimensions: padlock height – 51.3 mm; cylinder length – 65 mm; cylinder diameter – 26.8 mm; tube length – 12.5 mm; tube diameter – 13 mm; shackle width – 41.1 mm; shackle bar width – 11.2 mm; bar thickness – 6.7 mm; weight: 103.64 g; technique: forging, soldering;
D. MT, Inv. No. MT/1542/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.24.5;
F. Fig. XIX.a: 1.

No. 3. Iron padlock

A. Czermno; donated by A. Pasieczny in 2011;
B. Fragments of a padlock; iron, traces of copper;
C. Fragments of a rectangular padlock with a preserved portion of a cylindrical barrel, side walls, and two arms, with remnants of the internal mechanism; 12th - early 16th cc.;
dimensions: length – 36.8 mm; height – 28.5 mm; cylinder diameter – 21.2 mm; weight: 15.64 g; technique: forging, soldering;
D. MT, Inv. No. MT/1695/31/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIXa: 2.

No. 4. Bronze padlock

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Padlock; bronze;
C. Cylindrical padlock with partially preserved internal mechanism; cylindrical body decorated with relief ornamentation in the form of horizontal bands separating motifs of winding ribbons; on one side, the body is sealed with a circular plate with a cut-out hole for the key; on the other side, it has a plate with the shackle mechanism (fragment of the shackle with attached bent, narrow plates); a side with the socket for the shackle extends from the side edge of the cylinder; the socket terminates in a decorative flange; broken fragment of the shackle inside the socket; 12th - early 16th cc.;
dimensions: length (preserved) – 29.1 mm; height – 25.4 mm; thickness – 0.6 mm; cylinder diameter – 15.2 mm; weight: 11.07 g; technique: forging, soldering;
D. MT, Inv. No. MT/1708/34/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.24.6;
F. Fig. XIX.a: 4.

No. 5. Iron padlock

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Fragment of a padlock; iron;
C. Fragment of the internal mechanism of a cylindrical padlock; shackle with a circular cross-section attached to the circular plate that seals the cylinder; shackle bent on the inner side of the plate; on the other side of it, three (?) fragments of plates from the shackle mechanism are visible; 12th - early 16th cc.;
dimensions: shackle length (preserved) – 32.7 mm; shackle diameter – 5.7 mm; plate diameter – 23.1 mm; thickness – 3 mm; weight: 11.93 g; technique: forging, soldering;
D. MT, Inv. No. MT/1708/35/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 8.

No. 6. Iron padlock

A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;
B. Fragment of a padlock; iron;
C. Two fragments of the outer case of a cylindrical padlock; on the preserved fragments of the side walls, decorative horizontal and vertical strips are visible; 12th - early 16th cc.;
dimensions: length (preserved) – 32 mm; width (preserved) – 39.1 mm; thickness (preserved) – 33.5 mm; weight (combined of both fragments): 9.58 g; technique: forging, soldering;
D. MT, Inv. No. MT/1728/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 3.

No. 7. Iron padlock

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Padlock shackle; iron;
C. Curved shackle with a quadrangular cross-section; one end terminates in a square lug with a matching hole, the other end terminates in a tube perpendicular to the axis of the shackle, with a circular cross-section; 12th - early 16th cc.;
dimensions: length – 40 mm; width – 6.2 mm; height – 40.9 mm; thickness – 6.3 mm; lug – 11.6 x 10.8 mm; opening – 4.6 x 5 mm; tube length – 12.8 mm; tube diameter – 7.3 mm; opening diameter – 2.3 mm; weight: 19.97 g; technique: forging, soldering;
D. MT, Inv. No. MT/1766/6/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 11.

No. 8. Iron padlock

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a padlock; iron, traces of copper;

C. Fragment of the internal mechanism of a cylindrical padlock inserted into a cylindrical barrel; two parallel square-sectioned plates protrude from the lower part of a vertical wall, triangular in plan; tapered circular plate in the upper part; 12th - early 16th cc.;
dimensions: wall height – 28.1 mm; width – 6.9-16.3 mm; thickness – 5.7 mm; lower plate: length – 26.9 mm; width – 4.9 mm; thickness – 2.9 mm; upper plate: length – 31.5 mm; diameter – 6.2 mm; weight: 13.25 g; technique: forging, soldering;
D. MT, Inv. No. MT/1768/7/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 6.

No. 9. Bronze padlock

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Padlock; bronze;
C. Cylindrical padlock; the cylindrical body is adorned with a relief ornament consisting of horizontal bands separating motifs of winding ribbons; on one side, the cylinder is sealed with a circular plate with a keyhole cutout, while on the other side, there is a plate in which the shackle mechanism was embedded; a wall with a partially damaged socket for the shackle extends from the cylinder's side edge; the socket ends with a decorative flange; 12th-15th cc. (*cf*. Kolchin 1959, 87, Fig. 70);
dimensions: length – 26.6 mm; height – 29.2 mm; cylinder diameter – 16.6 mm; weight: 7.55 g; technique: forging, soldering;
D. MT, Inv. No. MT/1797/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 5.

No. 10. Iron padlock

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a padlock; iron;
C. Fragment of the internal mechanism of a cylindrical padlock; a circular plate with a fragment of the shackle, circular in cross-section and bent at nearly a right angle in the middle; symmetrically attached to the plate are four rods, bent into half-circles and attached to the shackle; three of the rods protrude beyond the plate on the other side;
dimensions: length (preserved) – 27.6 mm; plate diameter – 13.3 mm; thickness – 1.7 mm; shank diameter – 3.9 mm; rod width – 2.5 mm; weight: 4.71 g; technique: forging, soldering; 12th - early 16th cc.;
D. MT, Inv. No. MT/1827/10/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 7.

No. 11. Iron padlock (?)

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a padlock (?); iron;
C. Fragment of a padlock mechanism (?); flat rod with a quadrangular cross-section; one end of the rod is slit along the narrower side into two strips spread apart into a V shape; the other end is narrower and damaged (?); 12th - early 16th cc.;
dimensions: length (preserved) – 40.8 mm; width – 6.9 mm; thickness – 3 mm; slit depth – 7 mm; weight: 2.85 g; technique: forging, soldering;
D. MT, Inv. No. MT/1833/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 12. Iron padlock (?)

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a padlock (?); iron;
C. Cylindrical, tapering element with fragments of "arms" protruding at various angles and a side wall connecting two of them; 12th - early 16th cc.;

dimensions: length (preserved) – 25.5 mm; width (preserved) – 27.2 mm; height (preserved) – 24.6 mm; weight: 11.11 g; technique: forging, soldering;

D. MT, Inv. No. MT/1834/3/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 10.

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (kłódki)

W trakcie prac poszukiwanych znaleziono 12 egzemplarzy kłódek lub ich fragmentów, w tym trzy egzemplarze kompletne lub niemal kompletne (nr kat. 2, 4, 9). W pozostałych przypadkach zachowała się część obudowy (nr kat. 6) lub relikty mechanizmu wewnętrznego (nr kat. 1, 3, 5, 8, 10, 11, 12) czy kabłąk (nr kat. 7).

Egzemplarze zachowane w całości należą do kłódek cylindrycznych przy czym albo mają formę cylindra, jak zabytek nr kat. 2 (Ryc. XIX.a: 1), cylindra z dwoma ramionami, jak okaz nr kat. 3 (Ryc. XIX.a: 2) lub cylindra z odchodzącą do niego prostokątną, płytką zakończoną po stronie przeciwległej tulejką, przez którą poprowadzono kabłąk (nr kat. 4, 9; Ryc. XIX.a: 4-5)

Zabytek nr kat. 2 wykonano w całości z żelaza, natomiast 4 i 9 z brązu. Te dwa ostatnie okazy są zdobione strefowym ornamentem reliefowym w postaci trzech linii falujących, ujętych poziomami listwami. Linie „fal" często stykają się tworząc pętelki. Oba okazy są niewielkie. Zabytek nr 4 ma 29 x 25 mm, a nr 9 – 26,6 x 29,2 mm. Rozmiary te sugerują, że służyły one do zamykania niewielkich skrzyń. Do małych egzemplarzy należy też zabytek nr kat. 2, odkuty w całości z żelaza, w formie cylindra o średnicy ok 27 mm i wysokości całkowitej 51 mm, zdobiony plastycznymi listwami. Prawdopodobnie i on zamykał jakąś skrzynię, jednak zapewne nieco masywniejszą.

Rozmiary zachowanych elementów obudów, mechanizmów wewnętrznych i kabłąków również wskazują, że pozyskane fragmenty są pozostałościami egzemplarzy niedużych.

Nie udało się znaleźć ścisłych analogii do opisanych kłódek, ale strefowe zdobienie powierzchni liniami falującymi jest potwierdzone np. w Nowogrodzie już w wieku XII (Kolčin 1959, 78, Ryc. 65: 2), podobnie jak zdobienie plastycznymi listwami o układzie pionowym i poziomym (w naszym przypadku na kłódce nr 2; Kolčin 1959, 78, 83, 85, Ryc. 65: 2-4, 68: 2, 69: 1, 2). Także sama forma kłódek – cylindra z prostokątną płytką czy ramionami – pojawia się w tym samym czasie co opisane wyżej dekoracje. Warto dodać, że w przypadku dwóch innych egzemplarzy (zabytek nr 3 i 8) na ich powierzchni zidentyfikowano ślady miedzi, której prawdopodobnie użyto do dekoracji.

Dla datowania naszych znalezisk istotne znaczenie mają mechanizmy wewnętrzne i związane z tym formy klucza. Wprawdzie te pierwsze nie zachowały się w całości lub są niewidoczne, natomiast wycięcia na klucz pozwalają domyślać się typu klucza i tym samym zamka. W naszym przypadku forma wycięcia w blaszce zamykającej z jednej strony cylinder kłódki nr kat. 2, sugeruje że chodzi o klucz w piórami ustawionymi pod kątem prostym do laski z charakterystycznym łukowatym wygięciem laski na przejściu tych dwóch elementów. Takie klucze Boris Kołczin łączył z zamkami typu B, które występowały w Nowogrodzie od XII do początku XV w. Natomiast zabytek nr 9 mógł być otwierany kluczem o piórze kolistym ustawionym prostopadle do laski. W płytce pióra musiały znajdować się trzy czworokątne otwory, podobne do tych jakie miały klucze zamków typu A (występowały w Nowogrodzie w X - 3 ćw. XII w.). Ponieważ jednak sama forma

kłódki wskazuje na jej późniejsze pochodzenie być może mamy do czynienia z jakąś formą przejściową lub bardziej archaiczną.

Kłódki nie należą do znalezisk rzadkich. W Czermnie były znajdowane także w trakcie wcześniejszych badań, np. w 1952 odkryto ich 5, w tym wykonaną z brązu oraz okutą brązem. Wśród ówczesnych znalezisk znajdowała się także kłódka cylindryczna z ramionami, jak jedno z naszych znalezisk (Zbierski 1959, 122 i n, 142, Tabl. XIII: 58).

Kilka kłódek i ich fragmentów znaleziono w Gródku nad Bugiem (Kuśnierz 2018, 581, 638, Ryc. 22: 4-7 [tu też liczne analogie z terenu Ukrainy i odnośna do nich literatura]), oczywiście nie brak ich na terenie Rosji i Białorusi (np. Kolčin 1959, 78-87, Ryc. 65, 68-70; Zaharov 2004, 207, Ryc. 186).

Reasumując, analizowane kłódki i ich fragmenty można datować najwcześniej na k. XII do XV-XVI w. włącznie.

KATALOG

Nr 1. Kłódka żelazna

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment sprężyny zatrzaskowej do kłódki; żelazo;
C. Fragment sztabki o czworokątnym przekroju; z jej jednego końca wychodzą dwie wąskie płytki piór sprężyny, rozwidlające się w kształt litery V; XII - pocz. XVI w.
wymiary: długość – 57 mm; rozstaw piór – 14,6 mm; szerokość sztabki – 5,8 mm; grubość sztabki – 3,3 mm; szerokość płytki – 5,5 mm; grubość płytki – 2,1 mm; waga: 9,05 g; technika: kucie, lutowanie.
D. MT, nr inw. MT/1530/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 2. Kłódka żelazna

A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania październik 2010;
B. Kłódka; żelazo;
C. Kłódka cylindryczna z łukowatym kabłąkiem; walcowaty cylinder zwężony w części środkowej; jeden koniec cylindra zakończony tulejką, w którą wchodził klucz; kabłąk wykonany z płaskiej sztabki zakończony uchem wchodzącym w cylinder; kabłąk umocowany na cylindrze przy pomocy zawiasu; XII - pocz. XV w. (por. Kolčin 1959, 87, Ryc. 70);
wymiary: wysokość kłódki – 51,3 mm; długość cylindra – 65 mm; średnica cylindra – 26,8 mm; długość tulei – 12,5 mm; średnica tulei – 13 mm; szerokość kabłąka – 41,1 mm; szerokość sztabki kabłąka – 11,2 mm; grubość sztabki – 6,7 mm; waga: 103,64 g; technika: kucie, lutowanie.
D. MT, nr inw. MT/1542/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.24.5;
F. Ryc. XIX.a: 1.

Nr 3. Kłódka żelazna

A. Czermno; dar A. Pasiecznego z 2011;
B. Fragmenty kłódki; żelazo, ślady miedzi;
C. Fragmenty prostokątnej kłódki z zachowaną częścią walcowatego cylindra, bocznymi ściankami i dwoma ramionami, wewnątrz pozostałości mechanizmu; XII - pocz. XVI w.;
wymiary: długość – 36,8 mm; wysokość – 28,5 mm; średnica cylindra – 21,2 mm; waga: 15,64 g; technika: kucie, lutowanie;
D. MT, nr inw. MT/1695/31/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIXa: 2.

Nr 4. Kłódka brązowa
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Kłódka; brąz;
C. Kłódka cylindryczna z częściowo zachowanym mechanizmem wewnętrznym; korpus cylindra zdobiony reliefowym ornamentem w postaci poziomym pasów rozdzielających motywy wijącej się wstęgi; z jednej strony korpus zamknięty kolistą płytką z wyciętym otworem na klucz, z drugiej strony płytką z mechanizmem kabłąka (fragment kabłąka z przymocowanymi do niego, wygiętymi, wąskimi płytkami); od bocznej krawędzi cylindra odchodzi ścianka z tulejką na kabłąk; tulejka zakończona ozdobną kryzą; wewnątrz tulejki złamany fragment kabłąka; XII - pocz. XVI w.;
wymiary: długość (zach.) – 29,1 mm; wysokość – 25,4 mm; grubość – 0,6 mm; średnica cylindra – 15,2 mm; waga: 11,07 g; technika: kucie, lutowanie;
D. MT, nr inw. MT/1708/34/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.24.6;
F. Ryc. XIX.a: 4.

Nr 5. Kłódka żelazna
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Fragment kłódki; żelazo;
C. Fragment wewnętrznego mechanizmu kłódki cylindrycznej; w kolistej płytce zamykającej cylinder osadzony kabłąk o kolistym przekroju, wygięty po wewnętrznej stronie płytki; po jej drugiej stronie widoczne trzy (?) fragmenty płytek mechanizmu kabłąka; średniowiecze;
wymiary: zach. długość kabłąka – 32,7 mm; średnica kabłąka – 5,7 mm; średnica płytki – 23,1 mm; grubość – 3 mm; waga: 11,93 g; technika: kucie, lutowanie;
D. MT, nr inw. MT/1708/35/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 8.

Nr 6. Kłódka żelazna
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;
B. Fragment kłódki; żelazo;
C. Dwa fragmenty zewnętrznej obudowy cylindrycznej kłódki, na zachowanych fragmentach ścian bocznych widoczne ozdobne listwy poziome i pionowe; XII - pocz. XVI w.;
wymiary: zach. długość – 32 mm; zach. szerokość – 39,1 mm; zach. grubość – 33,5 mm; waga (łączna obu fragmentów): 9,58 g; technika: kucie, lutowanie;
D. MT, nr inw. MT/1728/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 3.

Nr 7. Kłódka żelazna
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Kabłąk kłódki; żelazo;
C. Łukowaty kabłąk o czworokątnym przekroju, z jednej strony zakończony kwadratowym „uszkiem" z takim samym otworem, z drugiej zakończony ustawioną prostopadle do osi kabłąka rurką o przekroju okrągłym; XII - pocz. XVI w.;
wymiary: długość – 40 mm; szerokość – 6,2 mm; wysokość – 40,9 mm; grubość – 6,3 mm; „uszko" – 11,6 x 10,8 mm; otwór – 4,6 x 5 mm; długość rurki – 12,8 mm; średnica rurki – 7,3 mm; średnica otworu – 2,3 mm; waga: 19,97 g; technika: kucie, lutowanie;
D. MT, nr inw. MT/1766/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 11.

Nr 8. Kłódka żelazna

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment kłódki; żelazo, ślady miedzi;

C. Fragment wewnętrznego mechanizmu kłódki cylindrycznej wsuwanego w walec cylindra; z pionowej ścianki o trójkątnym zarysie wychodzą w jej dolnej części dwie równoległe płytki czworokątne w przekroju; w górnej części znajduje się płytka okrągła, zwężająca się; XII - pocz. XVI w.;
wymiary: wysokość ścianki – 28,1 mm; szerokość – 6,9-16,3 mm; grubość – 5,7 mm; płytka dolna: długość – 26,9 mm; szerokość – 4,9 mm; grubość – 2,9 mm; płytka górna: długość – 31,5 mm; średnica – 6,2 mm; waga: 13,25 g; technika: kucie, lutowanie;

D. MT, nr inw. MT/1768/7/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.a: 6.

Nr 9. Kłódka brązowa

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Kłódka; brąz;

C. Kłódka cylindryczna; korpus cylindra zdobiony reliefowym ornamentem w postaci poziomych pasów rozdzielających motywy wijącej się wstęgi; z jednej strony korpus zamknięty kolistą płytką z wyciętym otworem na klucz, z drugiej strony płytką, w której znajdował się mechanizm kabłąka; od bocznej krawędzi cylindra odchodzi ścianka z częściowo zniszczoną tulejką na kabłąk; tulejka zakończona kryzą; XII-XV w. (por. Kolčin 1959, 87, Ryc. 70);
wymiary: długość – 26,6 mm; wysokość – 29,2 mm; średnica cylindra – 16,6 mm; waga: 7,55 g; technika: kucie, lutowanie.

D. MT, nr inw. MT/1797/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.a: 5.

Nr 10. Kłódka żelazna

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment kłódki; żelazo;

C. Fragment wewnętrznego mechanizmu kłódki cylindrycznej; kolista płytka z fragmentem kabłąka o kolistym przekroju, zgiętym w połowie niemal pod kątem prostym; w płytkę symetrycznie wmontowane cztery pręty półkoliście wygięte i przymocowane do kabłąka; trzy z nich wystają poza płytkę z drugiej strony; XII - pocz. XVI w.;
wymiary: zach. długość – 27,6 mm; średnica płytki – 13,3 mm; grubość – 1,7 mm; średnica trzpienia – 3,9 mm; szerokość pręta – 2,5 mm; waga: 4,71 g; technika: kucie, lutowanie;

D. MT, nr inw. MT/1827/10/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.a: 7.

Nr 11. Kłódka (?) żelazna

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Fragment kłódki (?); żelazo;

C. Fragment mechanizmu kłódki (?); płaski pręt o czworokątnym przekroju, jeden koniec pręta rozcięty wzdłuż węższego boku na dwie blaszki rozchylone w kształt litery V, drugi koniec węższy, uszkodzony (?); XII - pocz. XVI w.;
wymiary: zach. długość – 40,8 mm; szerokość – 6,9 mm; grubość – 3 mm; głębokość rozcięcia – 7 mm; waga: 2,85 g; technika: kucie, lutowanie;

D. MT, nr inw. MT/1833/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 12. Kłódka (?) żelazna

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Fragment kłódki (?); żelazo;

C. Walcowaty, zwężający się element z wystającymi z niego pod różnymi kątami fragmentami „ramion" oraz łączącą dwa z nich boczną ścianką; XII - pocz. XVI w.;
wymiary: zach. długość – 25,5 mm; zach. szerokość – 27,2 mm; zach. wysokość – 24,6 mm; waga: 11,11 g; technika: kucie, lutowanie;
D. MT, nr inw. MT/1834/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 10.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.

1959 *Железообрабатывающее ремесло Новгорода Великого (продукция, технология)*, [in:] А.В. Арциховский, Б.А. Колчин (eds.), *Труды Новгородской археологической экспедиции*, Материалы и исследования по археологии СССР 65, Москва (Издательство Академии наук СССР), vol. II, p. 7-121.

Kuśnierz J.

2018 *Gródek upon the Bug River, site 1A.: the results of the excavations in the years 1952-1955. Cemetery at the ward of the stronghold = Gródek nad Bugiem, stan. 1A: wyniki badań wykopaliskowych z lat 1952-1955. Cmentarzysko na majdanie grodziska*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Gródek upon the Bug River in the light of results from past reserch (1952-1955). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Gródku nad Bugiem w świetle wyników badań dawnych (1952-1955). Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 4, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 699-734.

Zakharov = Zaharov = Захаров С.Д.

2004 *Древнерусский город Белоозеро*, Москва (Индрик).

Zbierski A.

1959 *Wczesnośredniowieczne materiały archeologiczne z Czermna nad Huczwą (Zabytki ruchome z wyjątkiem ceramiki)*, Archeologia Polski 4: 1, p. 105-148.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 873-894

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to household equipment and furnishings (Keys)

Keys are among the artefacts relatively frequently found on settlement sites. They were used not only for locking doors but also chests and boxes. The identification of some of them, taken from the museum inventory, raises doubts (Cat. Nos. 1, 2, 18, 21). A significant portion of them can be associated with padlocks. During the excavations in Czermno in 2010-2011, 22 of these artefacts were found, preserved either whole or more often in fragments. This ensemble is diverse in terms of form. Considering the form of the part used for opening locks, they can be divided into: hook keys intended for simple wooden locks (Cat. Nos. 6, 21); hook keys with teeth (Cat. Nos. 15, 17), also used for wooden locks; bit keys for combination locks (9, 19, 20), and padlock keys (Cat. Nos. 5 [?], 6, 8, 7, 11). Except for one bronze specimen, the rest were made of iron. Entirely simple handles, usually formed from the same rod as the shaft, bent into a kind of loop, oval, or circle, and often simple bit shapes suggest that they were the work of local craftsmen.

Hook keys, named after their shape, as mentioned above, were used to open primitive wooden locks and, less often, metal locks (Czerska 1972, 62)[1]. The oldest specimens date back to the Hallstatt Period, although they had a slightly different form at that time (Czarnecka 2020, 261). The shaft of Latin and Roman keys was also differently bent. Medieval specimens usually had one end bent at a right angle, and the other turned into a loop. The Czermno specimens were forged from rods with a round (Cat. No. 21) or quadrangular (Cat. No. 6 [Fig. XIX.a: 21]) cross-section. The opening end is bent and thinned or flattened, while the other, serving as a handle, is twisted or formed into a loop. These are small objects. The length of two specimens ranges from 96.7 to 107.4 mm (Cat. Nos. 6, 22). The third one (Cat. No. 21) is exceptionally small, measuring just under 40 mm. Dating hook keys devoid of archaeological context only allows us to place them in a broad timeframe covering the entire medieval period; for example, the youngest finds of such keys from Novgorod were found in layers dated to the 15th c. (Kolchin 1959, 89, Fig. 72: 3).

Examples of hook keys with teeth are specimens Nos. 15 and 17 (respectively Fig. XIX.a: 18, 17) and No. 4 and possibly 22 (lacking the part of the shaft with the opening end, hence it cannot be ruled out that it is a fragment of a hook key). Their shafts, formed from a flattened rod, are bent (specimen No. 17) almost at a right angle, with specimen No. 17 being bent twice, while Nos. 4 and

[1] "The possibility cannot be dismissed that the simplest hook keys were used to open so-called *obartek* locks – a small wooden (most commonly) plank attached to a movable pin, which rests on a wooden hook (*ziąbka*) nailed to the door, blocking the possibility of opening the door. Lifting the *obartek* rotating on the pin allows the door to be opened. (W. Pełka 1927, 4)", *cf*. Czarnecka 2020, 261, Fn. 359.

15 only once, but since their other ends are broken off, such a possibility cannot be excluded. The working ends of these three keys feature two teeth. Apart from specimen No. 17, we do not know how the issue of the other end was solved. In the case of Find No. 17, it was turned into a small circular loop. Since a similar loop is present in specimen No. 22, it can be presumed that perhaps it too was a hook key with teeth. Similar specimens to those from Czermno were found, among others, in Novgorod (Kolchin 1959, 88, Fig. 71: 1, 5) and Beloozero (Zakharov 208, Fig. 87: 30-31), and dated to between the 10th and the beginning of the 12th c. However, wooden locks were used in rural Rus'/Russian areas until the beginning of the 20th c., hence the chronology of our finds may cover a period almost a millennium long (Kolchin 1959, 86), but with an emphasis on the 10th-11th c.

Keys for iron locks with a wooden bolt found in Czermno have solid or tubular shafts (Cat. No. 20), and the bit mounted at its end (*e.g.* Cat. No. 9, Fig. XIX.a: 23) or slightly above it (Cat. No. 20, Fig. XIX.a: 22). It has the form of a plate: rectangular (Cat. No. 20 [?]), square (Cat. No. 9) or triangular (Cat. No. 19). The bits of keys Nos. 9 and 19 do not have ward-cuts, whereas in the case of key No. 20, there may have been combinations of circles, as suggested by the curved lines on the outer edge of the bit, which is not the original edge. The shaft and handle of key No. 20 resemble a key from Opole, dated to the end of the 13th or the beginning of the 14th c. (Haising 1956, 176, Pl. XLII: 2). On the other hand, Boris Kolchin defines the keys with a rectangular bit cut into combinations of circles as Type I and dates them to the 12th-13th cc. (Kolchin 1959, 92, Fig. 74: 1). This is probably how the remaining keys of this type can be dated as well.

The padlock keys from Czermno are characterised by the fact that the bit most often takes the form of a plate set perpendicular or ([secondarily [?]) at an obtuse angle to the shaft, which is positioned centrally or on the circumference relative to the bit plate. The plates feature more or less complicated cut-outs. In one case, the bit consists of two parallel rods, which are positioned relative to the end of the shaft in such a way that together they form the letter H (Cat. No. 8, Fig. XIX.a: 13). With regard to this key, it should be added that its shaft takes the form of a narrow rectangular plate, which transitions into a handle in the shape of a truncated cone, terminated by a ring. The shaft and bit most closely resemble keys for Type Д locks according to Boris Kolchin, which were present in Novgorod from the 2nd half of the 14th to the 15th c., while the handle in the form of a truncated, elongated cone terminated by a ring is encountered in both Type Д locks and almost contemporaneous Type Г locks (they appeared at the end of the 13th c. and functioned until the mid-15th c.). Similar handles are also found in keys discovered in Opole, dated to the 13th-14th cc. (Haising 1956, Pl. XLI: 1, 2, 4). Meanwhile, an analogous bit to the one found in Czermno is present in a key discovered in Davyd-Haradok in Belarus (*Arheologìja*... 2000, 379, 381, Fig. 103: 22), dated to the 12th-13th cc., but it seems that the dating of this artefact to the 12th c. is too early. The cited examples allow us to date this find rather to the 14th-15th cc. A very damaged iron key, Cat. No. 3 (Fig. XIX.a: 12), has a shaft in the form of a flat, narrow plate with thin strips attached to the side edges at various angles (the condition of the artefact prevents the reconstruction of their original appearance), and a ring-shaped handle is mounted on a polygonal (?), short shaft. The shafts of the remaining, presumably padlock, keys (Cat. Nos. 5, 7, 11, 13) were made from flattened rods, so they have a quadrangular cross-section. Their bits are positioned at a right angle in relation to the shaft (Cat. No. 11) or at an obtuse angle (Cat. Nos. 5 and 7) or in its axis (Cat. No. 13). The bits themselves are different in each case. Artefact No. 5 has a bit in the form of a circle with a cross-shaped hole cut out in the centre, and No. 7 in the shape of a slightly flattened semicircle on a short, flat shaft. In the latter case, if the bit was positioned along the which were present in Novgorod from the 10th to the 12th c. and practically went out of use in the 2nd half of the 12th c. (Kolchin 1959, 80, Fig. 66). On the other hand, Find No. 13, with a bit in the shape of an oval ring (?) with a hole in the middle, can be considered with high probability a key for Type A locks. Such a key, dated to

the 12th c., is known from Novgorod (Kolchin 1959, 80, Fig. 66: 1). Partially preserved Cat. Nos. 10 and 14 (Fig. XIX.a: 14) may also be padlock keys, with their opening part taking the form of two-pronged forks set at an obtuse angle relative to the shaft (possibly secondarily).

In several cases, only fragments of shafts with handles or bits have been preserved. Most shafts were made from rods, and only three keys feature a tubular stem.

The majority of the finds have rounded handles, usually made from the same rod as the shaft. An exception is Find No. 1, provided it is indeed a key, whose handle takes the form of a five-petal rosette, allowing it to be dated to the late Middle Ages.

Although the discussed keys lack archaeological context, their general dating can be confined to between the 10th and the early 16th c., with the majority of the artefacts dating from the 12th-14th c.

CATALOGUE

No. 1. Iron key (?)

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Key (?) fragment; iron;

C. Key bow with a fragment of tubular stem; bow in the form of a flat, stylised rosette with two large and three small petals (damaged on one side of the bow); circular inner hole; late Middle Ages;
dimensions: key length (preserved) – 47.1 mm; stem diameter – 10 x 11.4 mm; dimensions of (preserved) bow – 30.1 x 24.2 mm; diameter of inner hole – 10.1 mm; weight: 9.49 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/57/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 28.

No. 2. Iron key (?)

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Key (?) fragment; iron;

C. Key bow with a stem fragment (?); bow fashioned out of a flattened rod formed into a loop, both ends of the rod bent flush together and flattened, creating a quadrangular stem (?); late Middle Ages – Modern Period;
dimensions: key length (preserved) – 47.1 mm; stem: (preserved) length – 21.6 mm; width – 8.2 mm; thickness – 6.7 mm; bow dimensions – 21.2 x 25.5 mm; dimensions of inner hole – 15.2 x 7.3 mm; weight: 16.48 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/59/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 29.

No. 3. Iron key

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Key fragment; iron;

C. Heavily damaged, stem in the form of a flat, narrow plate with thin strips attached to the side edges at various angles; their state of preservation makes it impossible to reconstruct their original shape; bow in the form of a circular ring attached to a polygonal (?), short shaft; late Middle Ages – Modern Period;
dimensions: key length (preserved) – 69.3 mm; stem: (preserved) length – 45.4 mm; width – 10 mm; thickness – 12.4 mm; bow: ring diameter – 14 mm; shaft: height – 8.6 mm; diameter – 8 mm; weight: 9.04 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1308/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.24: 1;
F. Fig. XIX.a: 12.

No. 4. Iron key
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a bit key; iron;
C. Stem likely originally had a gentle S-shape (only the lower part with the bit has survived), formed out of a flattened rod, quadrangular in cross-section, and terminating in a bit with two wards (one ward partially preserved); 10th-11th cc. (*cf.* Kolchin 1959, 88, Fig. 71: 1, 5; Zakharov 2008, Fig. 87: 30-31);
dimensions: stem length (preserved) – 40.0 + 32.3 mm; width – 6.2 mm; thickness – 2.6 mm; ward – 19.9 x 15.0 mm; weight: 4.15 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1386/6/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 19.

No. 5. Iron key
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a bit key; iron;
C. Stem fragment made out of a flattened rod, quadrangular in cross-section, with the bit positioned at an obtuse angle to the stem's axis; the bit is in the form of a circle with a cross-shaped hole cut out in the centre; 11th c. (?) (*cf.* Kolchin 1959, 80, Fig. 66);
dimensions: key length (preserved) – 54.5 mm; stem: (preserved) length – 50.4 mm; width – 7.5 mm; thickness – 4.8 mm; bit: diameter – 18.5 mm; thickness – 3.7 mm; hole – 9.4 x 1.1 mm; weight: 8.85 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1422/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 15.

No. 6. Iron key
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Hook key (?); iron;
C. Hook shaped key (?); stem formed out of a flat rod, quadrangular in cross-section, with the lower end of the stem significantly thinner, bent, and broken; bow made out of the same rod as the stem, bent into an elliptical loop; the end of the rod forming the bow hammered together with the stem; Middle Ages (*cf.* Kolchin 1959, 89; Fig. 72: 3);
dimensions: key length – 107.4 mm; stem: length – 72.5 mm; width – 10 mm; thickness – 4.5 mm; bow diameter – 30.6 x 21.4 mm; weight: 16.55 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1503/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 21.

No. 7. Iron key
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a bit key; iron;
C. Stem fragment of a bit key; stem made out of a flattened rod, quadrangular in cross-section, with the bit positioned at an obtuse angle to the stem's axis; the bit is in the form of a slightly flattened semi-circle attached to a short, flat shaft; 10th-12th cc. (?) (*cf.* Kolchin 1959, 80, Fig. 66);
dimensions: key length (preserved): – 39.2 mm; stem: (preserved) length – 32.6 mm; width –10.5 mm; thickness – 3 mm; bit – 9.9 x 8.9 mm; thickness – 2.7 mm; weight: 3.68 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1574/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 16.

No. 8. Bronze key

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;

B. A bit key; iron;

C. Stem with a circular cross-section near the bow; lower part transitions into a flat, narrow plate, terminating with an H-shaped bit perpendicular to the stem's axis, bow in the form of a circular ring; 13th-15th cc. (*cf.* Haising 1956, Plate XLI: 1, 2, 4; *Arkheologìya*… 2000, 379, 381, Fig. 103: 22);
dimensions: key length – 53.8 mm; stem: length – 43 mm; lower part width – 6.1 mm; upper part diameter – 5.5 mm; lower part thickness – 1.5 mm; bow: ring diameter – 8.5 mm; inner hole – 4.4 mm; weight: 4.60 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1679/193/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.24: 1;

F. Fig. XIX.a: 13.

No. 9. Iron key

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;

B. A bit key; iron;

C. Slightly bent; damaged bow of an undetermined shape; stem formed out of a rod with a quadrangular cross-section; bit in the shape of a flat, solid, square plate; Middle Ages – Modern Period;
dimensions: key length – 62.7 mm; stem length – 50 mm; ward – 11.7 x 11.7 mm; weight: 5.04 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1708/6/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 23.

No. 10. Iron key (?)

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;

B. Fragment of a bit key (?); iron;

C. Lower part of a stem made out of a rod with a round cross-section; part directed towards the bow is bent almost at a right angle; bit in the shape of a two-pronged fork, set at an obtuse angle to the stem's axis; 11th-12th cc. (?) (*cf.* Kolchin 1959, 88, Fig. 71);
dimensions: key length (preserved) – 52.5 mm; stem length (preserved) – 50.8 mm; bit – 8.1 x 9.4 mm; weight: 11.07 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1708/15/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 11. Iron key

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Fagment of a bit key; iron;

C. Lower part of a stem made out of a rod with a quadrangular cross-section; bit set at a right angle to the stem's axis, in the shape of a ring with an oval hole in the centre and a curved cutout on the outer edge, positioned opposite to the stem; 12th-13th cc. (*cf.* Kolchin 1959, 87, Fig. 70);
dimensions: key length (preserved) – 43.1 mm; stem length (preserved) – 37.5 mm; bit – 24.3 x 28.8 mm; thickness – 7.5 mm; ward cleft – 5.5 x 13.7 mm; weight: 13.96 g;
technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1736/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 12. Iron key

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Key fragment; iron;

C. Key bow with a fragment of the stem to which a ring is attached; oval bow made out of a flat rod with a quadrangular cross-section; Middle Ages – Modern Period;

dimensions: key length (preserved) – 25.8 mm; stem length (preserved) – 7.1 mm; stem diameter – 5.5 mm; ring height – 4.5 mm; ring diameter – 7.8 mm; bow – 21.4 x 19.6 mm; rod dimensions – 2.4 x 5.1 mm; weight: 5.02 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1764/9/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 25.

No. 13. Iron key

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. A bit key; iron;

C. Key stem made out of a flattened rod, quadrangular in cross-section; broken-off bow; bit in the shape of an oval ring (?) with a hole in the centre; damaged bit fragment; 12th c. (*cf.* Kolchin 1959, 80, Fig. 66: 1);
dimensions: key length (preserved) – 86.5 mm; stem: (preserved) length – 72.5 mm; width – 6 mm; thickness – 4.9 mm; bit (preserved dimensions) – 13.3 x 8.2 mm; hole (preserved dimensions) – 4.2 x 7 mm; weight: 10.21 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1765/7/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 20.

No. 14. Iron key

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Fragment of a bit key; iron;

C. Damaged, broken-off bow; stem made out of a flattened rod, quadrangular in cross-section; bit in the shape of a two-pronged fork, set at an obtuse angle to the stem's axis; 14th-15th cc. (*cf.* Kolchin 1959, 87, Fig. 70);
dimensions: key length (preserved) – 94.7 mm; stem: (preserved) length – 91.8 mm; width – 6.3 mm; thickness – 5.3 mm; ward – 13.1 x 11.2 mm; weight: 13.87 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1774/5/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.24: 4;

F. Fig. XIX.a: 14.

No. 15. Iron key

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. A bit key; iron;

C. Damaged stem, bent in an S-shape, formed out of a flattened rod, quadrangular in cross-section; one end terminates in a bit with two wards, the other end is broken before transitioning into a bow; 10th-11th cc. (*cf.* Kolchin 1959, 88, Fig. 71: 1, 5; Zakharov 208, Fig. 87: 30-31);
dimensions: stem length – 31.2 + 55.7 + 42.7 mm; width – 5.6 mm; thickness – 5.4 mm; bit – 14.1 x 19.6 mm; weight: 16.40 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1774/7/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 18.

No. 16. Iron key

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Key fragment; iron;

C. Oval key bow formed out of a flat rod, quadrangular in cross-section, with a preserved fragment of a tubular stem; late Middle Ages – Modern Period;
dimensions: key length (preserved) – 34.6 mm; stem: (preserved) length – 12.5 mm; diameter – 9.6 x 10 mm; bow: length – 28.6 mm; width – 20.6 mm; inner hole – 12.5 x 20.1 mm; weight: 12.03 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1791/23/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 26.

No. 17. Iron key

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a bit key; iron;
C. Stem bent in an S-shape, fashioned out of a flattened rod with a quadrangular cross-section, with one end significantly flattened and widening towards the bow, which is shaped like a hook bent towards the stem; the other end terminates in a bit with two wards; 10th-11th cc. (*cf*. Kolchin 1959, 88, Fig. 71: 1, 5; Zakharov 2008, Fig. 87: 30-31);
dimensions: key length – 40.0 + 56.1 +35.7 mm; stem: length – 32.1 + 56.1 + 35.7 mm; width – 5 mm; thickness – 3.6 mm; bow diameter – 9.3 mm; inner hole diameter – 4.4 mm; bit – 10.7 x 15.2 mm; weight: 11.29 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1812/9/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.24: 3;
F. Fig. XIX.a: 17.

No. 18. Iron key (?)

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. A bit key; iron;
C. Small key (?) with a damaged bit; stem made out of a flattened rod with a quadrangular cross-section, with an opening beneath the bow; bow oval and crafted out of a quadrangular rod with rounded edges; late Middle Ages – Modern Period;
dimensions: key length – 37.7 mm; stem: length – 22.5 mm; width – 5.6-8.1 mm; diameter of opening in the stem – 1.6 mm; ward (preserved) – 6.1 x 8.2 mm; bow: length – 13.1 x 14.8 mm; width – 20.6 mm; opening – 7 x 9.1 mm; weight: 3.13 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1812/19/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 27.

No. 19. Iron key

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a bit key; iron;
C. Fragment of a stem formed out of a flattened rod with a quadrangular cross-section, with a bit in the shape of a triangle; 13th-15th cc. (?);
dimensions: stem length (preserved) – 37.2 mm; width – 6.8 mm; thickness – 3.7 mm; bit: length – 7.2 mm; width – 7.1 mm; thickness – 2.6 mm; weight: 3.16 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1823/29/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 20. Iron key

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. A bit key; iron;
C. A massive key made out of a flattened rod; one end is bent into a loop forming the bow; the middle part, rolled into a tube, forms the stem; the other end is a rectangular bit, with damaged edges; 13th-14th cc. (*cf*. Haising 1956, 176, Plate XLII: 2);
dimensions: key length – 171 mm; stem: length – 88.2 mm; diameter – 12 mm; bow diameter – 33 mm; inner hole diameter– 20.7 mm; bit (preserved) – 43 x 21.2 mm; weight: 36.31 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1827/9/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 22.

No. 21. Iron key(?)

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Hook key (?); iron;
C. Small hook-shaped key (?) with a circular bow; stem made out of a rod with a round cross-section, with one end flattened and bent into a hook, and the other end twisted to form the bow; Middle Ages (*cf*. Kolchin 1959, 89, Fig. 72: 3);

dimensions: key length – 39.5 mm; stem: length – 20.2 mm; diameter – 2.6 mm; bow diameter – 14 mm; inner hole diameter – 9.8 mm; hook: length – 6.7 mm; width – 3.3 mm; weight: 1.37 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1834/9/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 24.

No. 22. Iron key

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Hook key (?); iron;

C. Stem (?) formed out of a flattened rod with a quadrangular cross-section; one end twisted into a small loop, the other bent at an obtuse angle, broken off; 10th-11th cc. (?) (*cf.* Kolchin 1959, 88, Fig. 71: 1, 5; Zakharov 2008, Fig. 87: 30-31);
dimensions: key length (preserved) – 96.7 mm; stem: length – 88.7 mm; width – 4.6 mm; thickness – 4.7 mm; bow – 6 x 9 mm; inner hole – 2.2 x 1.6 mm; weight: 6.09 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1853/2/A;

E. Unpublished;

F. –

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (klucze)

Klucze należą do zabytków znajdowanych stosunkowo często na terenie osad. Służyły nie tylko do zamykania drzwi, ale także skrzyń i skrzyneczek. Dużą ich część można łączyć z kłódkami. W czasie badań w latach 2010-2011 w Czermnie znaleziono 22 egzemplarze tych przedmiotów, zachowanych w całości lub częściej we fragmencie. Identyfikacja niektórych z nich zaczerpnięta z muealnego inwentarza budzi wątpliwości (nr kat. nr 1, 2, 18, 21). Jest to zespół zróżnicowany pod względem formy. Biorąc pod uwagę uformowanie części służącej do otwierania zamków można je podzielić na: klucze hakowe przeznaczone do nieskomplikowanych zamków drewnianych (kat. nr 6, 22); klucze zębowe, będące wzbogaconą o zęby formą kluczy hakowych (nr kat. 15, 17), również stosowane do drewnianych zamków; klucze piórowe do zamków kombinowanych (9, 19, 20) oraz klucze do kłódek (kat. nr 6, 8, 5 [?], 7, 11). Poza jednym egzemplarzem z brązu, pozostałe wykonano z żelaza. Zupełnie proste uchwyty, uformowane zwykle z tego samego pręta co laska, wygięte w rodzaj pętli, owalu czy koła i często proste formy piór sugerują, że były one dziełem lokalnego rzemiosła.

Klucze hakowe, nazwane tak od ich kształtu, jak wspomniano wyżej, służyły do otwierania prymitywnych zamków drewnianych i rzadziej metalowych (Czerska 1972, 62)[1]. Ich najstarsze okazy pochodzą z okresu halsztackiego, chociaż wówczas miały nieco inną formę (Czarnecka 2020, 261). Inaczej była też wygięta laska kluczy lateńskich i rzymskich. Średniowieczne egzemplarze miały zwykle jeden koniec zagięty pod kątem prostym, a drugi wywinięty w uszko. Czermnieńskie egzemplarze odkuto z prętów o przekroju kolistym (nr kat. 21) lub czworokątnym (nr kat. 6 [Ryc. XIX.a: 21]). Koniec otwierający jest zagięty i ścieniony lub rozklepany na płasko, drugi, pełniący rolę uchwytu – wywinięty lub uformowany w uszko. Są to przedmioty niewielkie. Długość dwóch egzemplarzy zamyka się w granicach 96,7-107,4 mm (nr kat. 6, 22). Trzeci (nr kat. 21) jest wyjątkowo mały, bo mierzy niecałe 40 mm. Datowanie kluczy hakowych, pozbawionych kontekstu archeologicznego pozwala jedynie na umieszczenie ich w szerokim przedziale czasowym obejmującym okres całego średniowiecza, np. najmłodsze znaleziska takich kluczy z Nowogrodu pochodzą z warstw datowanych na wiek XV (Kolčin 1959, 89, Ryc. 72: 3).

Kluczami zębowymi są egzemplarze nr kat. 15 i 17 (odpowiednio Ryc. XIX.a: 18, 17) oraz nr kat. 4 i być może 22 (brak części laski z zakończeniem otwierającym, stąd nie można wykluczyć, że jest to fragment klucza hakowego). Ich laski uformowane z płasko rozklepanego pręta są wygięte niemal pod kątem prostym (egz. nr kat. 17), przy czym egzemplarza nr kat. 17 dwukrotnie, zaś nr kat. 4 i 15 tylko raz, ale ponieważ mają one odłamany drugi koniec, nie można wykluczyć, że były załamane dwukrotnie. Końce pracujące tych trzech kluczy są zaopatrzone w dwa zęby. Poza egzemplarzem nr kat. 17 nie wiemy, jak rozwiązano kwestię drugiego końca. U okazu nr kat. 17 został on wywinięty w małe koliste uszko. A ponieważ podobne uszko ma zabytek nr kat. 22, można domniemywać, że być może i on był kluczem zębowym. Egzemplarze podobne

[1] „Nie można odrzucić ewentualności, że najprostsze klucze hakowe służyły do otwierania zamknięcia na tzw. obartek – jest to drewniana (najczęściej) deseczka przymocowana na ruchomym kołku, która opiera się na przybitym do drzwi drewnianym haku (ziąbce), blokując możliwość otwarcia drzwi. Podniesienie „obartka" obracającego się na kołku, pozwala na otwarcie drzwi (W. Pełka 1927, 4)"; por. Czarnecka 2020, 261, przyp. 359.

do czermnieńskich znaleziono m.in. w Nowogrodzie (Kolčin 1959, 88, Ryc. 71: 1, 5) i Biełoozierze (Zaharov 208, Ryc. 87: 30-31), gdzie są datowane od X do pocz. XII w., jednak zamki drewniane były używane na wsi ruskiej/rosyjskiej do pocz. XX stulecia, stąd chronologia naszych znalezisk może obejmować okres całego tysiąclecia (Kolčin 1959, 86), jednakże ze wskazaniem na X-XI w.

Znalezione w Czermnie klucze do zamków żelaznych z drewnianą zasuwą mają laski pełne lub tulejowate (nr kat. 20), a pióro zamontowane przy jej końcu (np. nr 9, Ryc. XIX.a: 23) lub nieco powyżej (nr kat. 20, Ryc. XIX.a: 22). Ma ono formę płytki: prostokątnej (nr kat. 20 [?][2]), kwadratowej (nr kat. 9) lub trójkątnej (nr kat. 19). Pióra kluczy nr kat. 9 i 19 nie mają wycięć, natomiast w przypadku klucza nr 20, być może były to kombinacje kół, co mogą sugerować łukowate linie na zewnętrznej krawędzi pióra, która nie jest krawędzią oryginalną. Laska i uchwyt klucza nr kat. 20 przypominają klucz z Opola, datowany na k. XIII lub pocz. XIV w. (Haising 1956, 176, Tabl. XLII: 2). Natomiast klucze z prostokątnym piórem, wycinanym w kombinacje kół Boris Kołczin określa jako typu I i datuje na wiek XII-XIII w. (Kolčin 1959, 92, Ryc. 74: 1). Tak też zapewne można datować pozostałe klucze tego typu.

Czermnieńskie klucze do kłódek charakteryzują się tym, że pióro ma najczęściej formę płytki ustawionej prostopadle lub pod kątem rozwartym (wtórnie [?]) do laski, ustawionej względem płytki pióra centralnie lub na obwodzie. W płytkach znajdują się mniej lub bardziej skomplikowane wycięcia. W jednym przypadku pióro składa się z dwóch równoległych pręcików, które są tak ustawione względem końca laski, że razem tworzą literę H (nr kat. 8, Ryc. XIX.a: 13). Zatrzymując się przy tym kluczu dodajmy, że jego laska ma formę wąskiej prostokątnej płytki, która przechodzi w uchwyt w formie ściętego stożka, zakończonego pierścieniem. Laska i pióro najbardziej przypominają klucze do zamków typu Д według Borisa Kołczina, które w Nowogrodzie występowały w 2. poł. XIV-XV w., natomiast uchwyt w formie ściętego, wydłużonego stożka zakończonego pierścieniem jest spotykany zarówno u zamków typu Д, jak i niemal im współczesnych zamków typu Г (pojawiają się w końcu XIII w. i funkcjonowały do poł. w. XV w.). Podobne uchwyty mają również klucze znalezione w Opolu, datowane na XIII-XIV w. (Haising 1956, Tabl. XLI: 1, 2, 4). Natomiast analogiczne pióro ma klucz znaleziony w Dawigródku na Białorusi (*Arheologìja*… 2000, 379, 381, Ryc. 103: 22), datowany na XII-XIII w., chociaż wydaje się, że umieszczenie tego zabytku w wieku XII jest zbyt wczesne. Przytoczone przykłady pozwalają datować to znalezisko raczej na XIV-XV stulecie. Bardzo zniszczony żelazny klucz nr kat. 3 (Ryc. XIX.a: 6) ma laskę w formie płaskiej, wąskiej płytki z cienkimi listewkami przymocowanymi pod różnym kątem do bocznych krawędzi (stan zachowania zabytku uniemożliwia odtworzenie ich pierwotnego wyglądu), a pierścieniowaty uchwyt jest osadzony na wielokątnym (?), krótkim trzpieniu. Laski pozostałych kluczy (nr kat. 5, 7, 11, 13), zapewne do kłódek, wykonano z rozklepanych na płasko prętów, tak iż mają czworokątny przekrój. Ich pióra są ustawione w stosunku do laski pod kątem prostym (nr kat. 11) lub rozwartym (nr kat. 5 i 7) lub w jej osi (nr kat. 13). Same pióra są w każdym przypadku inne. Zabytek nr 5 ma je w formie koła z wyciętym w centrum otworem w kształcie krzyża, a nr 7 w kształcie nieznacznie spłaszczonego półkola na krótkim, płaskim trzpieniu. W tym ostatnim przypadku, gdyby pióro było ustawione w osi laski (jego obecne położenie może być wtórne), to byłby to klucz do zamków typu A, które w Nowogrodzie występowały w X-XII w., przy czym w 2. poł. XII w. praktycznie wyszły z użycia (Kolčin 1959, 80, Ryc. 66). Natomiast z dużym prawdopodobieństwem za klucz do zamków typu A można uznać zabytek nr kat. 13 o piórze w kształcie owalnego pierścienia (?) z otworem w środku. Taki klucz, datowany na wiek XII jest znany z Nowogrodu (Kolčin 1959, 80, Ryc. 66: 1). Kluczami kłódek mogą być również zachowane częściowo egzemplarze nr kat. 10 i 14 (Ryc. XIX.a: 14), których część otwierająca ma formę dwuzębnych widełek ustawionych pod kątem rozwartym w stosunku do laski (być może wtórnie).

W kilku przypadkach zachowały się tylko fragmenty lasek z uchwytami lub piórami.

Dodajmy, że większość lasek wykonano z prętów, a formę tulejki mają tylko trzy klucze. Większość egzemplarzy ma uchwyty zaokrąglone, zwykle wykonane z tego samego pręta co laska. Wyjątek stanowi zabytek nr kat. 1 (o ile jest to klucz), którego uchwyt ma formę pięciopłatkowej rozetki, co pozwala na datowanie go na późne średniowiecze.

Chociaż znaleziska omawianych kluczy są pozbawione kontekstu archeologicznego, to ich ogólne datowanie można zamknąć w X - pocz. XVI w., z przewagą zabytków z XII-XIV w.

[2] Podobny klucz znaleziono w Czermnie w czasie badań w 1952 r. (Zbierski 1959, 122, 142, Tabl. XIII: 59).

KATALOG

Nr 1. Klucz (?) żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment klucza (?); żelazo;
C. Uchwyt klucza z fragmentem tulejkowatej laski; uchwyt w formie płaskiej, stylizowanej rozetki o dwóch dużych i trzech małych płatkach (płatki po jednej stronie uchwytu uszkodzone), otwór kolisty; późne średniowiecze;
wymiary: zach. długość klucza – 47,1 mm; średnica laski – 10 x 11,4 mm; zach. wymiary uchwytu – 30,1 x 24,2 mm; średnica otworu w uchwycie – 10,1 mm; waga: 9,49 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/57/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 28.

Nr 2. Klucz (?) żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment klucza (?); żelazo;
C. Uchwyt klucza z fragmentem laski (?); uchwyt uformowany w pętlę z rozklepanego pręta, oba końce pręta złożone razem i sklepane tworzą czworokątną laskę (?); późne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zach. długość klucza – 47,1 mm; laska: zach. długość – 21,6 mm; szerokość – 8,2 mm; grubość – 6,7 mm; wymiary uchwytu – 21,2 x 25,5 mm; wymiary otworu w uchwycie – 15,2 x 7,3 mm; waga: 16,48 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/59/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 29.

Nr 3. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Fragment klucza; żelazo;
C. Bardzo zniszczony, laska w formie płaskiej, wąskiej płytki z przymocowanymi, pod różnym kątem, do bocznych krawędzi cienkimi listewkami, stan zachowania

uniemożliwia odtworzenie pierwotnego ich kształtu, uchwyt w formie kolistego pierścienia umocowanego na wielokątnym (?), krótkim trzpieniu; późne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zach. długość klucza – 69,3 mm; laska: zach. długość – 45,4 mm; szerokość – 10 mm; grubość – 12,4 mm; uchwyt: średnica pierścienia – 14 mm; trzpień: wysokość – 8,6 mm; średnica – 8 mm; waga: 9,04 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1308/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.24:1.
F. Ryc. XIX.a: 12.

Nr 4. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment klucza piórowego; żelazo;
C. Laska prawdopodobnie pierwotnie esowato wygięta (zachowała się tylko dolna część z piórem), uformowana z płasko rozklepanego pręta, czworokątna w przekroju, zakończona piórem z dwoma zębami (jeden ząb zachowany fragmentarycznie); X-XI w. (por. Kolčin 1959, 88, Ryc. 71: 1, 5; Zaharov 208, Ryc. 87: 30-31);
wymiary: zach. długość laski – 40,0 + 32,3 mm; szerokość – 6,2 mm; grubość – 2,6 mm; pióro – 19,9 x 15,0 mm; waga: 4,15 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1386/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 19.

Nr 5. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment klucza piórowego; żelazo;
C. Fragment laski wykonanej z rozklepanego na płasko pręta, czworokątnej w przekroju; z piórem ustawionym pod kątem rozwartym do osi laski; pióro w formie koła z wyciętym w centrum otworem w kształcie krzyża; XI w. (?) (por. Kolčin 1959, 80, Ryc. 66);
wymiary: zach. długość klucza – 54,5 mm; laska: zach. długość – 50,4 mm; szerokość – 7,5 mm; grubość – 4,8 mm; pióro: średnica – 18,5 mm; grubość – 3,7 mm; otwór – 9,4 x 1,1 mm; waga: 8,85 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1422/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 15.

Nr 6. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Klucz hakowy (?); żelazo;
C. Klucz hakowy?, laska uformowana z płaskiego pręta o przekroju czworokątnym, dolny koniec laski znacznie cieńszy, wygięty, złamany, uchwyt wykonany z tego samego pręta, co laska, wygięty w elipsowate ucho; koniec pręta tworzącego uchwyt sklepany z laską; średniowiecze (por. Kolčin 1959, 89; Ryc. 72: 3);
wymiary: długość klucza – 107,4 mm; laska: długość – 72,5 mm; szerokość – 10 mm; grubość – 4,5 mm; średnica uchwytu – 30,6 x 21,4 mm; waga: 16,55 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1503/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 21.

Nr 7. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment klucza piórowego; żelazo;
C. Fragment laski klucza z piórem; laska wykonana z płasko rozklepanego pręta, czworokątna w przekroju; pióro ustawione pod kątem rozwartym do osi laski, w kształcie lekko spłaszczonego półkola na krótkim, płaskim trzpieniu; X-XII (?) w. (por. Kolčin 1959, 80, Ryc. 66);
wymiary: zach. długość klucza – 39,2 mm; laska: zach. długość – 32,6 mm; szerokość –10,5 mm; grubość – 3 mm; pióro – 9,9 x 8,9 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 3,68 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1574/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 16.

Nr 8. Klucz brązowy

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Klucz piórowy; żelazo;
C. Laska przy uchwycie kolista w przekroju, niżej przechodzi w płaską, wąską płytkę zakończoną ustawionym prostopadle do osi laski piórem w kształcie litery H, uchwyt w kształcie kolistego pierścienia; XIII-XV w. (por. Haising 1956, Tabl. XLI: 1, 2, 4; *Arheologìja*… 2000, 379, 381, Ryc. 103: 22);
wymiary: długość klucza – 53,8 mm; laska: długość – 43 mm; szerokość dolnej części – 6,1 mm; średnica górnej części – 5,5 mm; grubość dolnej części – 1,5 mm; uchwyt: średnica pierścienia – 8,5 mm; otwór – 4,4 mm; waga: 4,60 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/193/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.24: 1;
F. Ryc. XIX.a: 13.

Nr 9. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Klucz piórowy; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony uchwyt o nieczytelnej formie, laska uformowana z pręta o czworokątnym przekroju, pióro w formie płaskiej, pełnej, kwadratowej blaszki; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość klucza – 62,7 mm; długość laski – 50 mm; pióro – 11,7 x 11,7 mm; waga: 5,04 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1708/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 23.

Nr 10. Klucz (?) żelazny

A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Fragment klucza piórowego (?) / zębowego (?); żelazo;
C. Dolna część laski wykonanej z pręta o przekroju kolistym, część skierowana ku uchwytowi wygięta niemal pod katem prostym, pióro w kształcie dwuzębnych widełek ustawione pod kątem rozwartym w stosunku do osi laski; XI-XII w. (?) (por. Kolčin 1959, 88, Ryc. 71);
wymiary: zach. długość klucza – 52,5 mm; zach. długość laski – 50,8 mm; pióro – 8,1 x 9,4 mm; waga: 11,07 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1708/15/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 11. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment klucza piórowego; żelazo;
C. Dolna część laski wykonanej z pręta o przekroju czworokątnym; pióro ustawione pod kątem prostym w stosunku do osi laski, w kształcie pierścienia z owalnym otworem w centrum i łukowatym wycięciem w zewnętrznej krawędzi, umieszczonym przeciwlegle do laski; XII-XIII w. (?) (por. Kolčin 1959, 87, Ryc. 70);
wymiary: zach. długość klucza – 43,1 mm; zach. długość laski – 37,5 mm; pióro – 24,3 x 28,8 mm; grubość – 7,5 mm; otwór w piórze – 5,5 x 13,7 mm; waga: 13,96 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1736/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 12. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment klucza; żelazo;
C. Uchwyt klucza z fragmentem laski, na który nałożony jest pierścień; owalny uchwyt wykonany z płaskiego pręta o czworokątnym przekroju; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zach. długość klucza – 25,8 mm; zach. długość laski – 7,1 mm; średnica laski 5,5 mm; wysokość pierścienia – 4,5 mm; średnica pierścienia – 7,8 mm; uchwyt – 21,4 x 19,6 mm; wymiary pręta – 2,4 x 5,1 mm; waga: 5,02 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1764/9/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 25.

Nr 13. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Klucz piórowy; żelazo;
C. Laska klucza wykonana z rozklepanego na płasko pręta, czworokątna w przekroju; odłamany uchwyt; pióro w kształcie owalnego pierścienia (?) z otworem w środku; uszkodzony fragment pióra; XII w. (por. Kolčin 1959, 80, Ryc. 66:1);
wymiary: zach. długość klucza – 86,5 mm; laska: zach. długość – 72,5 mm; szerokość – 6 mm; grubość – 4,9 mm; pióro (wymiary zach.) – 13,3 x 8,2 mm; otwór (wymiary zach.) – 4,2 x 7 mm; waga: 10,21 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1765/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 20.

Nr 14. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment klucza piórowego (?) / kłódki (?); żelazo;
C. Uszkodzony – odłamany uchwyt; laska uformowana z rozklepanego na płasko pręta, czworokątna w przekroju; pióro w kształcie widełek o dwóch zębach, ustawione pod kątem rozwartym do osi laski; XIV-XV w. (Kolčin 1959, 87, Ryc. 70);
wymiary: zach. długość klucza – 94,7 mm; laska: zach. długość – 91,8 mm; szerokość – 6,3 mm; grubość – 5,3 mm; pióro – 13,1 x 11,2 mm; waga: 13,87 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1774/5/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.24: 4;
F. Ryc. XIX.a: 14.

Nr 15. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Klucz zębowy; żelazo;
C. Uszkodzona laska wygięta esowato, uformowana z płasko rozklepanego pręta, czworokątna w przekroju, jeden koniec zakończony piórem z dwoma zębami, drugi złamany przed przejściem w uchwyt; X-XI w. (por. Kolčin 1959, 88, Ryc. 71: 1, 5; Zaharov 208, Ryc. 87:30-31);
wymiary: długość laski – 31,2 + 55,7 + 42,7 mm; szerokość – 5,6 mm; grubość – 5,4 mm; pióro – 14,1 x 19,6 mm; waga: 16,40 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1774/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 18.

Nr 16. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment klucza; żelazo;
C. Owalny uchwyt klucza uformowany z płaskiego pręta, czworokątnego w przekroju, zachowanym fragmentem tulejkowatej laski; późne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zach. długość klucza – 34,6 mm; laska: zach. długość – 12,5 mm; średnica – 9,6 x 10 mm; uchwyt: długość – 28,6 mm; szerokość – 20,6 mm; otwór – 12,5 x 20,1 mm; waga: 12,03 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1791/23/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 26.

Nr 17. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment klucza zębowego; żelazo;
C. Laska wygięta esowato, uformowana z płasko rozklepanego pręta, czworokątna w przekroju, jeden koniec silnie rozklepany, rozszerzający się ku uchwytowi w kształcie zawiniętego do laski haczyka, drugi koniec zakończony piórem z dwoma zębami; X-XI w. (por. Kolčin 1959, 88, Ryc. 71: 1, 5; Zaharov 208, Ryc. 87: 30-31);
wymiary: długość klucza – 40,0 + 56,1 +35,7 mm; laska: długość – 32,1 + 56,1 + 35,7 mm; szerokość – 5 mm; grubość – 3,6 mm; średnica uchwytu – 9,3 mm; średnica otworu – 4,4 mm; pióro – 10,7 x 15,2 mm; waga: 11,29 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1812/9/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.24: 3;
F. Ryc. XIX.a: 17.

Nr 18. Klucz żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Klucz piórowy; żelazo;
C. Mały klucz z uszkodzonym piórem, laska wykonana z płaskiego, rozklepanego pręta o czworokątnym przekroju, z otworem pod uchwytem; uchwyt owalny wykonany z czworokątnego pręta o zaokrąglonych krawędziach; późne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość klucza – 37,7 mm; laska: długość – 22,5 mm; szerokość – 5,6-8,1 mm; średnica otworu w lasce – 1,6 mm; zach. pióro zach. – 6,1 x 8,2 mm; uchwyt: długość – 13,1 x 14,8 mm; szerokość – 20,6 mm; otwór – 7 x 9,1 mm; waga: 3,13 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1812/19/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 27.

Nr 19. Klucz żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment klucza piórowego; żelazo;
C. Fragment laski uformowanej z rozklepanego na płasko pręta, czworokątnej w przekroju; z piórem w kształcie trójkąta; XIII-XV w. (?);
wymiary: zach. długość laski – 37,2 mm; szerokość – 6,8 mm; grubość – 3,7 mm; pióro: długość – 7,2 mm; szerokość – 7,1 mm; grubość – 2,6 mm; waga: 3,16 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1823/29/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 20. Klucz żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Klucz piórowy; żelazo;
C. Masywny klucz wykonany z rozklepanego na płasko pręta; jeden jego koniec zawinięty w pętlę tworzy uchwyt, część środkowa zwinięta w tulejkę tworzy laskę, a drugi koniec prostokątne pióro, brzegi pióra zniszczone; XIII-XIV w. (por. Haising 1956, 176, Tabl. XLII: 2);
wymiary: długość klucza – 171 mm; laska: długość – 88,2 mm; średnica – 12 mm; średnica uchwytu – 33 mm; średnica otworu – 20,7 mm; pióro – 43 x 21,2 (zach.) mm; waga: 36,31 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1827/9/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 22.

Nr 21. Klucz (?) żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Klucz (?) hakowy; żelazo;
C. Mały klucz (?) hakowy z kolistym uchwytem; laska z pręta o przekroju kolistym, z jednym końcem rozklepanym płasko i wygiętym w haczyk; drugim wywiniętym w uchwyt; średniowiecze (por. Kolčin 1959, 89, Ryc. 72: 3);
wymiary: długość klucza – 39,5 mm; laska: długość – 20,2 mm; średnica – 2,6 mm; średnica uchwytu – 14 mm; średnica otworu – 9,8 mm; haczyk: długość – 6,7 mm, szerokość – 3,3 mm; waga: 1,37 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1834/9/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 24.

Nr 22. Klucz żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Klucz hakowy (?) / zębowy (?); żelazo;
C. Laska (?) uformowana z rozklepanego na płasko pręta, czworokątna w przekroju; jeden koniec zawinięty w małe uszko, drugi wygięty pod kątem rozwartym, złamany; X-XI w. (?) (por. Kolčin 1959, 88, Ryc. 71: 1, 5; Zaharov 2008, Ryc. 87: 30-31);
wymiary: zach. długość klucza – 96,7 mm; laska: długość – 88,7 mm; szerokość – 4,6 mm; grubość – 4,7 mm; uchwyt – 6 x 9 mm; otwór – 2,2 x 1,6 mm; waga: 6,09 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1853/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Arkheologìya = Arheologìja =Археологія

2000 *Археологія Беларусі*, Мінск (Беларуская навука), vol. III, *Сярэдневяковы перыяд (IX-XIII стст.)*.

Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (eds.)

2012 *Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem. Katalog wystawy = Červen' – eine Burg zwischen Ost und West. Ausstellungskatalog = Cerven – un castrum tra Oriente e Occidente. Catalogo della mostra = Червень – град між Сходом і Заходом. Каталог виставки*, Tomaszów Lubelski-Leipzig-Lublin-Rzeszów (Muzeum Regionalne im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim/Instytut Archeologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej/Instytut Archeologii, Uniwersytet Rzeszowski/Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/ Miasto Tyszowce).

Czerska B.

1972 *Żelazne klucze, kłódki i części zamków z grodu wczesnośredniowiecznego na Ostrówku w Opolu*, Wiadomości Archeologiczne 37: 1, p. 55-71.

Czarnecka K.

2020 *Zamki i klucze kultury przeworskiej: działanie, zastosowanie, znaczenie symboliczne*, Warszawa (Państwowe Muzeum Archeologiczne/Wydział Archeologiczny Uniwersytetu Warszawskiego).

Haising M.

1956 *Wytwory ślusarskie odkryte w Opolu na Śląsku*, Materiały Wczesnośredniowieczne 4, p. 171-178.

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.

1959 *Железообрабатывающее ремесло Новгорода Великого (продукция, технология)*, [in:] А.В. Арциховский, Б.А. Колчин (eds.), *Труды Новгородской археологической экспедиции*, Материалы и исследования по археологии СССР 65, Москва (Издательство Академии наук СССР), vol. II, p. 7-121.

Zakharov = Zaharov = Захаров С.Д.

2004 *Древнерусский город Белоозеро*, Москва (Индрик).

Zbierski A.

1959 *Wczesnośredniowieczne materiały archeologiczne z Czermna nad Huczwą (Zabytki ruchome z wyjątkiem ceramiki)*, Archeologia Polski 4: 1, p. 105-148.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 895-908

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to household equipment and furnishings (Staples and Hooks)

Twelve items, forged from square-sectioned bars, were classified as staples. They differ in size and the way their arms are bent. Most examples have arms bent at right angles to the base. Only three artefacts have an arcuate rod (Cat. Nos. 5, 7, 11), while the arms of another are, probably secondarily, bent towards the base (Cat. No. 2). The ends of the arms of most of the finds are damaged. They should generally be pointed, but in two cases, they are flattened (item Nos. 3, 6), which calls into question their function as staples. It cannot be ruled out that some of them might have also served as handles.

Staples are found at many medieval and early modern sites, although they are not often published, especially in publications from the former USSR. Examples with both arcuate and right-angle-bent arms were found, for instance, in the city moat in Wrocław (Konczewska, Konczewski 2004, 179, Fig. 31: c, d, g) or at the fortified settlement in Plemięta (Kola 1985, 75f., Pl. II: 4, 16, 19, 26). From Rus' sites, one can mention Beloozero, where staples with right-angle-bent arms are known (Zakharov 2004, Fig. 128). These items, combined with hasps, were a popular type of door closure until the 20th c., although in the Middle Ages, they were more commonly used in residential than utility spaces (Konczewska, Konczewski 2004, 101). Boris Ribakov classified them as components of wooden internal locks (Kolchin 1953, 152f., Fig. 124).

The staples from Czermno, like the hooks, were found without an archaeological context and can thus only be broadly dated to the period stretching from the Middle Ages to Early Modern Times.

During the investigations, three items were found that were used as hooks, likely serving to close or secure open shutters or window sections, or to close doors. It cannot be ruled out that Cat. Nos. 13 and 15 might have been components of steelyard-type scales (Kolchin 1953, 164f., Fig. 137-137).

Three of the mentioned items have a similar form, although they differ in the cross-sections of the rod and size. Cat. No. 13 was made from a rod with a circular cross-section, while Cat. Nos. 14 and 15 have oval and square cross-sections, respectively. One end of each is formed into a loop, while the other is bent into a hook shape.

The fourth artefact has one end threaded and the other bent at a right angle (Cat. No. 16). The purpose of this hook is unclear.

An analogy to Find No. 14 can be found in hooks discovered in the city moat in Wrocław (Konczewska, Konczewski 2004, 101, 179, Fig. 31: e, i).

The described items can be broadly dated to the Middle Ages - Early Modern Period, Find No. 16 is contemporary, as threading became widespread only at the end of the 19th c.[1]

[1] For consultations on this matter, we would like to thank Dr. hab. Marcin Biborski.

CATALOGUE

No. 1. Iron staple

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Staple; iron;
C. Massive, rectangular, made of a flat bar with a quadrangular cross-section; damaged arms; Middle Ages – Early Modern Period
dimensions: height – 38 mm; base width – 57.9 mm; preserved span – 57 mm; bar width – 6.3 x 8 mm; weight: 11.42 g; technique: forging;
D. MT, inventory No. MT/1386/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 30.

No. 2. Iron staple

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Staple (?); iron;
C. U-shaped, made from a bar with a quadrangular cross-section, the arms are bent in such a way that they come close together near the base, forming a small opening; the ends of the arms are damaged, with one bent outward; Middle Ages – Early Modern Period;
dimensions: preserved height – 41.7 mm; width – 17.6 mm; bar width – 5.9 x 6 mm; weight: 8.41 g; technique: forging;
D. MT, inventory No. MT/1735/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 3. Iron staple

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Staple; iron;
C. Rectangular, made from a flat bar with a quadrangular cross-section, one end of one arm flattened, the other arm damaged, bent outward; Middle Ages – Early Modern Period;
dimensions: height – 39.8 mm; base width – 54.8 mm; preserved arm span – 63.2 mm; bar width – 4.1 x 7 mm; weight: 11.57 g; technique: forging;
D. MT, inventory No. MT/1753/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 31.

No. 4. Iron staple
- **A.** Czermno, site 1; research June 2011;
- **B.** Staple; iron;
- **C.** Rectangular, made from a thin rod with a quadrangular cross-section, ends of the arms split, damaged; Middle Ages – Early Modern Period;
  dimensions: preserved height – 14.1 mm; base width – 19 mm; preserved arm span – 23.2 mm; bar width – 1.9 x 2.4 mm; weight: 0.68 g; technique: forging;
- **D.** MT, inventory No. MT/1764/4/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIX.a: 37.

No. 5. Iron staple
- **A.** Czermno, site 1; research June 2011;
- **B.** Staple; iron;
- **C.** U-shaped, made from a bar with a quadrangular cross-section; ends of arms broken off; Middle Ages – Early Modern Period;
  dimensions: preserved height – 39.4 mm; width – 27.6 mm; preserved arm span – 12 mm; bar width – 5.3 x 5.9 mm; weight: 10.63 g; technique: forging;
- **D.** MT, inventory No. MT/1766/2/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIX.a: 39.

No. 6. Iron staple
- **A.** Czermno, site 1; research June 2011;
- **B.** Staple; iron;
- **C.** Rectangular, made from a flat bar with a quadrangular cross-section, ends of arms flattened;
  dimensions: height – 31 mm; base width – 23 mm; arm span – 24.2 mm; bar width – 3.8 x 4 mm; weight: 4.68 g; technique: forging;
- **D.** MT, inventory No. MT/1780/10/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIX.a: 34.

No. 7. Iron staple
- **A.** Czermno, site 1; research June 2011;
- **B.** Staple; iron;
- **C.** U-shaped, made from a bar with a square cross-section, the arms are bent inward at the midpoint of the staple's height; one arm is noticeably thicker than the other; the end of one arm is broken off; Middle Ages – Early Modern Period;
  dimensions: preserved height – 49.5 mm; width – 12.7 mm; maximum bar width – 4.9 x 4.7 mm; weight: 5.58 g; technique: forging;
- **D.** MT, inventory No. MT/1822/15/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIX.a: 38.

No. 8. Iron staple (?)
- **A.** Czermno, site 1; research June 2011;
- **B.** Staple (?); iron;
- **C.** Massive, rectangular, made from a flat bar with a quadrangular cross-section, damaged base, one arm broken off (?); Middle Ages – Early Modern Period;
  dimensions: height – 55.2 mm; preserved base width – 32 mm; bar width – 5 x 7.5 mm; weight: 9.20 g; technique: forging;
- **D.** MT, inventory No. MT/1823/14/A;
- **E.** Unpublished;
- **F.** Fig. XIX.a: 32.

No. 9. Iron staple

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Staple; iron;
C. Rectangular, made from a flat bar with a quadrangular cross-section; damaged arms; Middle Ages – Early Modern Period;
dimensions: preserved height – 21.1 mm; base width – 27 mm; preserved arm span – 37.5 mm; bar width – 3.6 x 5.1 mm; weight: 4.78 g; technique: forging;
D. MT, inventory No. MT/1824/13/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 33.

No. 10. Iron staple

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Staple; iron;
C. Rectangular, made from a flat bar with a quadrangular cross-section; pointed, damaged arms; Middle Ages – Early Modern Period;
dimensions: height – 28.4 mm; base width – 17.1 mm; arm span – 16.7 mm; bar width – 3.6 x 4.6 mm; weight: 2.83 g; technique: forging;
D. MT, inventory No. MT/1826/14/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 36.

No. 11. Iron staple

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Staple; iron;
C. U-shaped, made from a bar with a square cross-section; slightly widened at the midpoint of its height; one arm has a broken end, and the end of the other arm is bent outward; Middle Ages – Early Modern Period;
dimensions: preserved height – 43.7 mm; width – 19.4 mm; bar width – 2.9 x 6.6 mm; weight: 3.37 g; technique: forging;
D. MT, inventory No. MT/1827/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 40.

No. 12. Iron staple

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Staple; iron;
C. Rectangular, made from a flat bar with a quadrangular cross-section; ends of arms pointed, one slightly bent outwards; Middle Ages – Early Modern Period;
dimensions: height – 44.7 mm; base width – 34 mm; arm span – 27 mm; bar width – 3.1 x 7 mm; weight: 10.42 g; technique: forging;
D. MT, inventory No. MT/1849/7/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 35.

No. 13. Iron hook

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Hook; iron;
C. Corroded, massive, curved rod with a circular (?) cross-section and an oval loop; the hooked end is bent semi-circularly; Middle Ages – Early Modern Period;
dimensions: length – 41.8 mm; rod diameter – approx. 7 mm; loop diameter –17 x 20.3 mm; loop hole – 5.5 x 7 mm; height of hooked tip – 10.2 mm; weight: 15.44 g; technique: forging;
D. MT, inv. No. MT/1529/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 41.

No. 14. Iron hook

A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;
B. Hook; iron;
C. Massive, curved rod with a quadrangular cross-section and a circular loop; the hooked tip is formed by flattening and slightly bending the rod's end; Middle Ages – Early Modern Period; dimensions: length – 159.5 mm; rod width – 11.1 x 11.5 mm; loop diameter –19.1 mm; loop hole – 9.4 x 8.5 mm; height of hooked tip – 3.5 mm; weight: 94.71 g; technique: forging;
D. MT, inv. No. MT/1728/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 43.

No. 15. Iron hook

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Hook; iron;
C. Corroded, made from a flattened rod with a quadrangular or oval cross-section, with a circular loop; hooked tip bent in a U-shape; Middle Ages – Early Modern Period;
dimensions: length – 26.8 mm; rod width – 2.7 x 7.4 mm; loop diameter – 9.1 mm; loop hole – 3.8 mm; height of hooked tip – 5.9 mm; weight: 2.16 g; technique: forging;
D. MT, inv. No. MT/1764/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 42.

No. 16. Iron hook

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Hook; iron;
C. Massive, curved rod with a circular cross-section, narrowed hook end, rear part threaded; hooked tip bent at a right angle; 19th-20th c.;
dimensions: length – 160.8 mm; rod diameter – 12.4 mm; height of hooked tip – 35 mm; weight: 146.2 g; technique: forging, threading;
D. MT, inv. No. MT/1859/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 44.

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (haczyki, haki i skoble)

W zbiorze znajduje się 12 przedmiotów zidentyfikowanych jako skoble, odkutych ze sztabek o czworokątnym przekroju. Różnią się one wielkością i sposobem wygięcia ramion. Przeważają egzemplarze o ramionach zagiętych pod kątem prostym w stosunku do podstawy. Pręt wygięty łukowato mają tylko trzy zabytki (nr kat. 5, 7, 11), a ramiona kolejnego są, zapewne wtórnie, przygięte do podstawy (nr kat. 2). Końce ramion większości egzemplarzy są uszkodzone. Zasadniczo powinny być zaostrzone, ale w dwóch przypadkach stwierdzono ich rozklepanie (nr kat. 3, 6) co stawia pod znakiem zapytania ich funkcję jako skobli. Nie można wykluczyć, że niektóre z nich mogły też pełnić rolę uchwytów.

Skoble znajduje się na wielu stanowiskach średniowiecznych i nowożytnych, chociaż nie są publikowane często, zwłaszcza w opracowaniach z terenu dawnego ZSSR. Egzemplarze zarówno wygięte łukowato, jak i o ramionach załamanych pod kątem prostym wystąpiły, np. w fosie miejskiej we Wrocławiu (Konczewska, Konczewski 2004, 179, Ryc. 31: c, d, g) czy na grodzisku w Plemiętach (Kola 1985, 75 i n., Tabl. II: 4, 16, 19, 26). Ze stanowisk ruskich można wymienić np. Biełooziero, skąd znane są skoble o ramionach załamanych pod kątem prostym (Zaharov 2004, Ryc. 128). Przedmioty te w połączeniu z wrzeciądzami były popularnym rodzajem zamykania drzwi aż do wieku XX włącznie, przy czym w średniowieczu w większym stopniu stosowano je w pomieszczeniach mieszkalnych niż gospodarczych (Konczewska, Konczewski 2004, 101). Boris Rybakow zaliczył je do elementów drewnianych zamków wewnętrznych (Kolčin 1953, 152 i n., Ryc. 124).

Skoble z Czermna, jako zabytki znalezione bez kontekstu archeologicznego, podobnie jak haczyki, również mogą mieć tylko szerokie datowanie, od średniowiecza po czasy współczesne.

W trakcie poszukiwań znaleziono również trzy przedmioty używane w roli haczyków, służących prawdopodobnie do zamykania lub zabezpieczania otwartych okiennic lub kwater okiennych albo do zamykania drzwi. Nie można też wykluczyć, że nr kat. 13 i 15 mogły być elementami wag typu bezmian (Kolčin 1953, 164 i n., Ryc. 137-137).

Trzy ze wspomnianych wyżej przedmiotów mają zbliżoną formę, chociaż różnią się przekrojami pręta i wielkością. Zabytek nr kat. 13 wykonano pręta o przekroju kolistym, a numery 14 i 15 owalnym i czworokątnym. Jeden z ich końców jest uformowany w uszko, drugi zagięty hakowato.

Czwarty z zabytków ma jeden koniec gwintowany maszynowo, drugi zagięty pod kątem prostym (nr kat. 16). Przeznaczenie tego haka nie jest jasne.

Analogią do zabytku nr 14 są haczyki znalezione w fosie miejskiej we Wrocławiu (Konczewska, Konczewski, 2004, 101, 179, Ryc. 31: e, i).

Opisane przedmioty można datować szeroko na okres średniowiecze - nowożytność, zaś egzemplarz nr 16 jest współczesny, bowiem gwintowanie upowszechnia się dopiero w końcu XIX w.[1]

[1] Za konsultacje w tej sprawie dziękujemy Panu dr hab. Marcinowi Biborskiemu.

KATALOG

Nr 1. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Skobel; żelazo;
C. Masywny, prostokątny, wykonany z płaskiej sztabki o czworokątnym przekroju; ramiona uszkodzone; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: wysokość – 38 mm; szerokość podstawy – 57,9 mm; zachowana rozpiętość – 57 mm; szerokość sztabki – 6,3 x 8 mm; waga: 11,42 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1386/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 30.

Nr 2. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Skobel (?); żelazo;
C. Podkowiasty, wykonany ze sztabki o czworokątnym przekroju, ramiona wygięte w ten sposób, że stykają się blisko podstawy tworząc niewielki otwór; końce ramion uszkodzone, jeden wywinięty na zewnątrz; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zachowana wysokość – 41,7 mm; szerokość podstawy – 17,6 mm; szerokość sztabki – 5,9 x 6 mm; waga: 8,41 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1735/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 3. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;
B. Skobel; żelazo;
C. Prostokątny, wykonany z płaskiej sztabki o czworokątnym przekroju, koniec jednego ramienia rozklepany na płasko, drugie ramię uszkodzone, odgięte na zewnątrz; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: wysokość – 39,8 mm; szerokość podstawy – 54,8 mm; zachowana rozpiętość ramion – 63,2 mm; szerokość sztabki – 4,1 x 7 mm; waga: 11,57 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1753/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 31.

Nr 4. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Skobel; żelazo;
C. Prostokątny, wykonany z cienkiego pręta o czworokątnym przekroju, końce ramion rozdwojone, uszkodzone; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zachowana wysokość – 14,1 mm; szerokość podstawy – 19 mm; zachowana rozpiętość ramion – 23,2 mm; szerokość sztabki – 1,9 x 2,4 mm; waga: 0,68 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1764/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 37.

Nr 5. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Skobel; żelazo;
C. Podkowiasty, wykonany ze sztabki o czworokątnym przekroju; odłamane końce ramion; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zachowana wysokość – 39,4 mm; szerokość – 27,6 mm; zachowana rozpiętość ramion – 12 mm; szerokość sztabki – 5,3 x 5,9 mm; waga: 10,63 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1766/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 39.

Nr 6. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Skobel; żelazo;
C. Prostokątny, wykonany z płaskiej sztabki o czworokątnym przekroju, końce ramion rozklepane na płasko; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: wysokość – 31 mm; szerokość podstawy – 23 mm; rozpiętość ramion – 24,2 mm; szerokość sztabki – 3,8 x 4 mm; waga: 4,68 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1780/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 34.

Nr 7. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Skobel; żelazo;
C. Podkowiasty, wykonany ze sztabki o czworokątnym przekroju, ramiona wgięte do wnętrza w połowie wysokości skobla; jedno ramię wyraźnie grubsze od drugiego; koniec jednego ramienia odłamany; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zachowana wysokość – 49,5 mm; szerokość – 12,7 mm; szerokość maks. sztabki – 4,9 x 4,7 mm; waga: 5,58 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1822/15/A;
E. Zabytek niepublikowany;
G. Ryc. XIX.a: 38.

Nr 8. Skobel (?) żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Skobel (?); żelazo;
C. Masywny, prostokątny, wykonany z płaskiej sztabki o czworokątnym przekroju, uszkodzona podstawa, jedno ramię odłamane (?); średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: wysokość – 55,2 mm; zachowana szerokość podstawy – 32 mm; szerokość sztabki – 5 x 7,5 mm; waga: 9,20 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1823/14/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 32.

Nr 9. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Skobel; żelazo;
C. Prostokątny, wykonany z płaskiej sztabki o czworokątnym przekroju; ramiona uszkodzone; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zachowana wysokość – 21,1 mm; szerokość podstawy – 27 mm; zachowana rozpiętość ramion – 37,5 mm; szerokość sztabki – 3,6 x 5,1 mm; waga: 4,78 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1824/13/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 33.

Nr 10. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Skobel; żelazo;
C. Prostokątny, wykonany z płaskiej sztabki o czworokątnym przekroju; ramiona zaostrzone, uszkodzone; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: wysokość – 28,4 mm; szerokość podstawy – 17,1 mm; rozpiętość ramion – 16,7 mm; szerokość sztabki – 3,6 x 4,6 mm; waga: 2,83 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1826/14/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 36.

Nr 11. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Skobel; żelazo;
C. Podkowiasty, wykonany ze sztabki o czworokątnym przekroju, w połowie wysokości lekko rozszerzona, koniec jednego ramienia odłamany, koniec drugiego odgięty na zewnątrz; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zachowana wysokość – 43,7 mm; szerokość – 19,4 mm; szerokość sztabki – 2,9 x 6,6 mm; waga: 3,37 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1827/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 40.

Nr 12. Skobel żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Skobel; żelazo;
C. Prostokątny, wykonany z płaskiej sztabki o czworokątnym przekroju; końce ramion zaostrzone, jedno lekko odgięte na zewnątrz; średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: wysokość – 44,7 mm; szerokość podstawy – 34 mm; rozpiętość ramion – 27 mm; szerokość sztabki – 3,1 x 7 mm; waga: 10,42 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1849/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 35.

Nr 13. Haczyk żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Haczyk; żelazo;
C. Skorodowany, masywny, zakrzywiony pręt o kolistym (?) przekroju, z owalnym uchem; róg zakrzywiony półkoliście; średniowiecze – nowożytność;
wymiary: długość – 41,8 mm; średnica pręta – ok. 7 mm; średnica ucha –17 x 20,3 mm; otwór w uchu – 5,5 x 7 mm; wysokość rogu – 10,2 mm; waga: 15,44 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1529/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 41.

Nr 14. Haczyk żelazny

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;
B. Haczyk; żelazo;
C. Masywny, zakrzywiony pręt o czworokątnym przekroju, z kolistym uchem; róg uformowany poprzez rozkucie i lekkie zakrzywienie końca pręta; średniowiecze – nowożytność;
wymiary: długość – 159,5 mm; szerokość pręta – 11,1 x 11,5 mm; średnica ucha –19,1 mm; otwór w uchu – 9,4 x 8,5 mm; wysokość rogu – 3,5 mm; waga: 94,71 g; technika: kucie.
D. MT, nr inw. MT/1728/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 43.

Nr 15. Haczyk żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Haczyk; żelazo;
C. Skorodowany, wykonany z rozkutego na płasko pręta o czworokątnym lub owalnym przekroju, z kolistym uchem; wygięty wtórnie (?) w kształt litery U; średniowiecze – nowożytność;
wymiary: długość – 26,8 mm; szerokość pręta – 2,7 x 7,4 mm; średnica ucha – 9,1 mm; otwór w uchu – 3,8 mm; wysokość rogu – 5,9 mm; waga: 2,16 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1764/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 42.

Nr 16. Hak żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Hak; żelazo;
C. Masywny, zakrzywiony pręt o kolistym przekroju, koniec haka zwężony, tylna część gwintowana; zagięty pod kątem prostym; XIX-XX w.;
wymiary: długość – 160,8 mm; średnica pręta – 12,4 mm; wysokość rogu – 35 mm; waga: 146,2 g; technika: kucie, gwintowanie;
D. MT, nr inw. MT/1859/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 44.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Kola A.

1985 *Żelazny osprzęt średniowiecznej wieży mieszkalnej w Plemiętach i jej wyposażenie*, [in:] A. Nadolski (ed.), *Plemięta: średniowieczny gródek w ziemi chełmińskiej*, Warszawa-Poznań-Toruń (Państwowe Wydawnictwo Naukowe), p. 63-84.

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.

1953 *Черная металлургия и металлообработка в древней Руси (Домонгольский период)*, Материалы и исследования по археологии СССР 32, Москва (Издательство Академии наук СССР).

Konczewska M., Konczewski P.

2004 *Zabytki metalowe z fosy miejskiej we Wrocławiu*, [in:] J. Piekalski, K. Wachowski (eds.), *Wrocław na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych: materialne przejawy życia codziennego*, Wratislavia Antiqua 6, Wrocław (Uniwersytet Wrocławski. Instytut Archeologii), p. 89-205.

Zakharov = Zaharov = Захаров С.Д.

2004 *Древнерусский город Белоозеро*, Москва (Индрик).

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 909-950

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to household equipment and furnishings (Iron nails)

During the excavations, 86 iron nails were recovered, preserved either whole or in fragments[1]. All of them are products of blacksmithing. Their shafts, with a quadrangular cross-section, taper downwards to a point. Small specimens, ranging from 22 to 70 mm in length, clearly predominate, with only 12 medium-sized nails in the group exceeding 70 mm up to 100 mm in length, and only 1 nail slightly exceeding 100 mm (103 mm). Most of the specimens have more or less distinctly defined heads, usually centrally placed (asymmetric heads are rare; Fig. XIX.a: 58, 62), flat or convex, of various shapes: circular, more or less regularly oval, in the form of a triangle with rounded vertices, distinctly trapezoidal, rhomboidal, or sub-quadrilateral, sometimes pentagonal, and in one case, flat and biconical (Fig. XIX.a: 45). Only 13 nails have undefined heads, mostly small ones, measuring up to 58 mm in length. The shape of the head was related to the nail's purpose, but since they were found without context, it is difficult to determine their function, except for the aforementioned nail with a flat, biconical head, which should be considered a horseshoe nail (Kaźmierczyk 1978, 149, Fig. 44). It was also observed that the nails classified in the catalogue as massive, falling into the category of small nails, had large, defined, flat or convex heads, predominantly oval, and only in one case rhomboidal. Presumably, they were used for chests with fittings.

Nails are a type of object that is usually the most numerous category of metal artifacts found on medieval and early modern settlement sites (Kolchin 1959, 110, 112f.). It is also a form of object that changes little over time, hence the chronology of our finds falls within along interval, encompassing the Medieval Period up to and including Modern Times.

[1] During research conducted in 1952, 34 nails were found (Zbierski 1959, 121, Pl. XI: 50, 51).

CATALOGUE

No. 1. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent, with the point Bent into a hook; narrow head, defined on both sides, convex; shaft with a square cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 42 mm (28 mm at the bend); head – 4 x 14 mm; shaft below the head – 5 x 5 mm; weight: 3.58 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/110/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 72.

No. 2. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Head defined on both sides, narrow, biconical; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 41 mm; head 12.5 x 17.5 x 4 mm; shaft below the head – 3.5 x 5.5 mm; weight: 4.05 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/129/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 45.

No. 3. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; damaged point; poorly defined flat, hexagonal (?) head; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 103 mm (95 mm at the bend); head – 8 x 8 mm; shaft below the head – 4 x 4 mm; weight: 7.14 g; technique: forging;
D. MT. Inv. No. MT/1226/131/A;
E. Unpublished;
F. Ryc. XIX.a: 64.

No. 4. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;

C. Slightly Bent; damaged point; poorly defined, flat, quadrangular (?) head; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 98 mm; head – 7 x 8 mm; shaft below the head – 4 x 4 mm; weight: 6.94 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/132/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 5. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent and damaged shaft – broken-off tip, well-defined, flat, trapezoidal head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 70 mm (67 mm at the bend); head – 10 x 11-13 mm; shaft below the head – 5 x 6 mm; weight: 7.98 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/133/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 6. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged point; defined, flat, polygonal (?) head; shaft quadrangular (?) in cross-section;
dimensions: nail length – 58 mm; head – 9 x 11 mm; shaft below the head – 4 x 4 mm; weight: 5.20 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/134/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 7. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Head well-defined on one side, narrow, asymmetrical, slightly Bent towards the shaft; Bent and twisted shaft, quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 69 mm (65 mm at the bend); head – 7 x 20 mm; shaft below the head – 5 x 7 mm; weight: 11.29 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/135/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 62.

No. 8. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; damaged shaft – broken-off tip; well-defined, flat, trapezoidal (?) head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 76 mm (60 mm at the bend); head – 10 x 16-19 mm; shaft below the head – 7 x 7 mm; weight: 13.32 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/136/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 55.

No. 9. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; poorly defined, flat, pentagonal head; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 79 mm (55 mm at the bend); head – 9 x 9 mm; shaft below the head – 4 x 4 mm; weight: 5.15 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/137/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 65.

No. 10. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly Bent; damaged shaft – broken-off tip; narrow, figure 8-shaped head, defined on one side; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 44 mm; head – 20 x 8 mm; shaft below the head – 6.5 x 7 mm; weight: 8.18 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/138/A;
F. Fig. XIX.a: 58.

No. 11. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly Bent; damaged point; head defined on both sides, narrow, slightly convex; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 54 mm (51 mm at the bend); head – 4 x 11 mm; shaft below the head – 4 x 6 mm; weight: 4.24 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/139/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 12. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron
C. Slightly Bent; damaged shaft – broken-off tip; head defined on both sides, narrow, slightly Bent towards the shaft; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 4mm (39 mm at the bend); head – 9 x 11 mm; shaft below the head – 6 x 6 mm; weight: 5.95 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/140/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 13. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; damaged shaft – broken-off tip; head defined on both sides, narrow, figure 8-shaped; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 40 mm (34 mm at the bend); head – 16 x 8 mm; shaft below the head – 7 x 8 mm; weight: 5.51 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/141/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 61.

No. 14. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly Bent; damaged point; poorly defined flat, quadrangular (?) head; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 55 mm (53 mm at the bend); head – 8 x 8 mm; shaft below the head – 4 x 4 mm; weight: 3.63 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/142/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 15. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly Bent; damaged shaft – broken-off tip, poorly defined flat, quadrangular (?) head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 54 mm (50 mm at the bend); head – 7 x 8 mm; shaft below the head – 4 x 4.5 mm; weight: 3.33 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/143/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 16. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; damaged point; well-defined, flat, asymmetrical, rhomboid head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 65 mm (63 mm at the bend); head – 9 x 15 mm; shaft below the head – 5 x 6.5 mm; weight: 8.43 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/144/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 17. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Without defined head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 50 mm; shaft – 6 x 6.5 mm; weight: 4.64 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/145/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 18. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; head not defined or damaged – broken off; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 34 mm (26 mm at the bend); shaft – 6 x5.5 mm; weight: 2.27 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/146/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 19. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Massive; damaged point; poorly defined, flat, round (?) head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 41 mm; head – 11 x 13 mm; shaft below the head – 8 x 9 mm; weight: 8.38 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/147/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 20. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;

C. Slightly Bent; damaged shaft – tip broken off; well-defined, flat, rhomboid (?) head; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 30 mm; head – 11 x 15 mm; shaft below the head – 7 x 5 mm; weight: 4.71 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/148/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 21. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged shaft – broken-off tip; head defined on one side, flat, pentagonal (?); shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 52 mm; head – 11 x 13.5 mm; shaft below the head – 5 x 5 mm; weight: 5.67 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/149/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 22. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; damaged point; head defined on both sides, asymmetrical, flat, oval (?); shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 29 mm (26 mm at the bend); head – 10 x 14 mm; shaft below the head – 6.5 x 7.5 mm; weight: 4.88 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/150/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 23. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; damaged point; head defined on both sides, narrow, flat; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 67 mm (58 mm at the bend); head – 4 x 10 mm; shaft below the head – 5 x 6.5 mm; weight: 6.66 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/151/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 24. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent; head defined on both sides, narrow, flat; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 48 mm; head – 5 x 15 mm; shaft below the head – 5 x 7 mm; weight: 5.68 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/152/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 70.

No. 25. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; head defined on one side, narrow; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;

dimensions: nail length – 67 mm (41 mm at the bend); head – 7 x 8 mm; shaft below the head – 5.5 x 6 mm; weight: 6.54 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/153/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 26. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;

B. Forged nail; iron;

C. Damaged shaft – broken-off tip, well-defined, flat, oval head; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 41 mm; head – 8 x 18 mm; shaft below the head – 4 x 5 mm; weight: 5.69 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/154/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 27. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;

B. Forged nail; iron;

C. Bent; damaged point; well-defined, flat, trapezoidal (?) head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 79 mm (70 mm at the bend); head – 9 x 10-14 mm; shaft below the head – 6 x 6 mm; weight: 9.20 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/155/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 28. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;

B. Forged nail; iron;

C. Bent; damaged point; head defined on both sides, narrow, convex; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 79 mm (69 mm at the bend); head – 4 x 14 mm; shaft below the head – 5 x 6.5 mm; weight: 8.80 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/156/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 57.

No. 29. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;

B. Forged nail; iron;

C. Damaged point; head defined on one side, narrow; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 41 mm; head – 8 x 11 mm; shaft below the head – 5 x 5 mm; weight: 4.55 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/157/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 30. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;

B. Forged nail; iron;

C. Slightly bent, head defined on both sides, narrow, flat, sub-triangular with rounded corners (?); shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 65 mm (63 mm at the bend); head – 6 x 11.5 mm; shaft below the head – 4 x 5 mm; weight: 4.74 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/158/A;

E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 66

No. 31. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; without a defined head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point; dimensions: nail length – 69 mm (51 mm at the bend); shaft – 6 x 6 mm; weight: 5.97 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/159/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 32. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent; damaged point; head defined on one side, narrow, Bent towards the shaft; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 67 mm; head – 8 x 11 mm; shaft below the head – 6 x 7 mm; weight: 8.27 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/160/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 33. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent; damaged shaft – broken-off tip; head defined on one side, narrow, Bent towards the shaft; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 36.5 mm; head – 7 x 11 mm; shaft below the head – 5 x 7 mm; weight: 5.44 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/161/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 34. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged shaft – broken-off tip; head defined on both sides, narrow, convex; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 57 mm; head – 7 x 13.5 mm; shaft below the head – 6 x 6 mm; weight: 9.16 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/162/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 35. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent; damaged point; damaged, oval (?) head; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 51 mm; head – 9 x 15 mm; shaft below the head – 4.5 x 5 mm; weight: 5.10 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/163/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 36. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;

C. Bent; damaged point; head defined on both sides, narrow, sub-triangular with rounded corners; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 42 mm (27 mm at the bend); head – 6 x 10 mm; shaft below the head – 3.5 x 5.5 mm; weight: 2.74 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/164/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 37. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent; damaged shaft – broken-off tip; poorly defined flat, quadrangular (?) head; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 45.5 mm; head – 7 x 8 mm; shaft below the head – 5 x 5 mm; weight: 3.47 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/165/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 38. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Massive; damaged shaft – broken-off tip; well-defined head, large, flat, asymmetrical, sub-oval; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 55 mm; head – 14.5 x 15 mm; shaft below the head – 8 x 9.5 mm; weight: 11.05 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/166/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 39. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Massive, slightly bent; damaged shaft – broken-off tip; large, convex, sub-oval head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 65 mm; head – 14 x 16.5 mm; shaft below the head – 7 x 8 mm; weight: 15.93 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/167/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 40. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent; damaged shaft – broken-off tip; well-defined head, flat, sub-oval (?); shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 40 mm (39 mm at the bend); head – 12 x 16 mm; shaft below the head – 5 x 6 mm; weight: 6.07 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/168/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 41. Iron nail
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Massive; damaged shaft – broken-off tip; well-defined head, large, convex, trapezoidal (?); shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;

dimensions: nail length – 39 mm; head – 17.5 x 12-17.5 mm; shaft below the head – 6 x 7 mm; weight: 12.88 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/169/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 42. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;

B. Forged nail; iron;

C. Bent; damaged point; head defined on both sides, narrow, convex; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 30 mm (28 mm at the bend); head – 6 x 16 mm; shaft below the head – 5 x 5.5 mm; weight: 3.19 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/170/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 43. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;

B. Forged nail; iron;

C. Bent shaft, well-defined, flat, circular head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 22 mm (20 mm at the bend); head – 10 mm; shaft below the head – 4.5 x 5 mm; weight: 1.24 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/171/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 44. Iron nail

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;

B. Forged nail; iron;

C. Head defined on one side, narrow, strongly Bent towards the shaft; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 76.3 mm; head – 7 x 9 mm; shaft below the head – 6.5 x 10 mm; weight: 9.20 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1226/172/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 63.

No. 45. Iron nail

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Forged nail; iron;

C. Head defined on both sides, narrow, slightly convex; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 70 mm; head diameter – 5 x 16 mm; shaft below the head – 6 x 5 mm; weight: 7.36 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1229/2/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 60.

No. 46. Iron nail

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Forged nail; iron;

C. Head defined on one side, narrow, strongly Bent towards the shaft; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 92.1 mm; head – 7 x 9 mm; shaft below the head – 5 x 6 mm; weight: 9.41 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1232/7/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 71.

No. 47. Iron nail
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged shaft – broken-off tip; head flat, sub-oval; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 59 mm; head – 16 x 19 mm; shaft below the head – 6 x 6 mm; weight: 12.35 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1286/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 50.

No. 48. Iron nail
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged – broken-off tip; flat, round head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 58 mm; head – 16 mm; shaft below the head – 5 x 6 mm; weight: 8.66 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1297/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 52.

No. 49. Iron nail
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Head defined on both sides, narrow, convex; shaft quadrangular (?) in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 42 mm; head – 9 x 14 x 5 mm; shaft below the head – 6 x 9 mm; weight: 3.66 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1318/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 50. Iron nail
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Massive; damaged point; well-defined head, flat, asymmetrical, quadrangular; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 103.5 mm; head – 12 x 13 mm; shaft below the head – 7 x 7 mm; weight: 18.78 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1343/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 54.

No. 51. Iron nail
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged – broken-off tip; head defined on both sides, flat, asymmetrical, sub-oval; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 35 mm; head – 7 x 13.5 mm; shaft below the head – 5 x 6.5 mm; weight: 3.42 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1388/2/A;

E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 59.

No. 52. Iron nail
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged point; head defined on one side, flat, asymmetrical, triangular; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 37 mm; head – 13 x 13.5 mm; shaft below the head – 7 x 7 mm; weight: 6.56 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1407/11/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 53. Iron nail
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Head defined on one side, hammered flat into a thin sheet, partially damaged, Bent towards the shaft; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 66.1 mm; head – 5 x 12.5 mm; shaft below the head – 3.3 x 4.5 mm; weight: 3.61 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1425/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 54. Iron nail
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly damaged point; head defined on both sides, narrow, biconical; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 61 mm; head – 7 x 15.5 mm; shaft below the head – 4 x 5.5 mm; weight: 4.13 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1428/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 55. Iron nail
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Massive; well-defined head, large, round, slightly convex; shaft quadrangular in cross-section, strongly flattened and Bent at the point;
dimensions: nail length – 59 mm; head diameter – 19 mm; shaft – 8 mm; weight: 12.24 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1459/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 51.

No. 56. Iron nail
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent, damaged point; without a defined head; shaft quadrangular (?) in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 63.9 mm; shaft – 5.3 x 5.5 mm; weight: 2.53 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1477/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 57. Iron nail

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; damaged – broken-off tip; small head, poorly defined on one side; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 70 mm (36 mm at the bend); head – 6 x 6 mm; shaft – 3 x 5 mm; weight: 3.74 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1540/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 58. Iron nail

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; damaged point; without a defined head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 72 mm (60 mm at the bend); shaft – 3 x 4 mm; weight: 3.04 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1541/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 68.

No. 59. Iron nail

A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent; without a defined head; shaft quadrangular (?) in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 85.4 mm; shaft – 5 x 5 mm; weight: 4.97 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1622/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 60. Iron nail

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; damaged point; head asymmetrically defined on both sides, sub-oval; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 62 mm (47 mm at the bend); head – 15 x 11 mm; shaft – 5 x 5 mm; weight: 8.87 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1708/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 61. Iron nail

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; damaged point; head asymmetrically defined on both sides, narrow, convex; Slightly bent edge of the shaft forms a small snag; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 66 mm (50 mm at the bend); head – 2 x 8 mm; shaft below the head – 5 x 3 mm; weight: 3.55 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1708/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 62. Iron nail

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;

B. Forged nail; iron;
C. Massive, slightly bent, damaged – broken-off tip; clearly defined head, large, flat, sub-rhomboid in shape; shaft quadrangular in cross-section;
dimensions: nail length – 47 mm; head – 15 x 20 mm; shaft – 6 x 6 mm; weight: 10.47 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1708/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 63. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Small, poorly defined head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 71 mm (59 mm at the bend); head – 5 x 6 mm; shaft below the head – 2.5 x 4 mm; weight: 2.71 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1735/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 69.

No. 64. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Small head, poorly defined on one side; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 60 mm (48 mm at the bend); head – 4 x 5.5 mm; shaft below the head – 3 x 4 mm; weight: 1.99 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1735/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 65. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged point; without a defined head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 86.5 mm; shaft – 7.5 x 7 mm; weight: ?: technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1735/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 66. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; without a defined head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 53 mm (50 mm at the bend); shaft – 3 x 4 mm; weight: 1.86 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1767/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 67.

No. 67. Iron nail
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged point; without a defined head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 54 mm; shaft – 3 x 4 mm; weight: 2.24 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1777/8/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 68. Iron nail
A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Massive; damaged – broken-off tip; head defined on both sides, narrow, convex, in the shape of an irregular triangle with rounded corners; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 39 mm; head – 9 x 23 mm; shaft – 8 x 4 mm; weight: 9.95 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1780/14/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 56.

No. 69. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Without a defined head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 45 mm; shaft – 6 x 6 mm; weight: 4.89 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1790/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 70. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; head defined on one side, narrow, strongly Bent towards the shaft; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 76 mm; head – 7 x 9 mm; shaft below the head – 6 x 7 mm; weight: 9.14 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1792/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 71. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Without a defined head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 39 mm; shaft – 6 x 6 mm; weight: 3.64 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1792/9/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 72. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Massive, slightly bent; well-defined head, large, convex, oval; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 65 mm; head – 17.5 x 22 mm; shaft below the head – 6 x 8 mm; weight: 15.41 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1796/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 49.

No. 73. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;

C. Slightly bent and twisted; damaged – broken-off tip; clearly defined head, slightly convex, in the shape of an irregular quadrangle; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point; dimensions: nail length – 38 mm; head – 15 x 15 mm; shaft below the head – 5 x 5 mm; weight: 7.28 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1797/11/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 74. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Bent; head defined on both sides, narrow, biconical; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 47 mm (34 mm at the bend); head – 10 x 18 x 6 mm; shaft below the head – 7 x 9 mm; weight: 5.73 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1799/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 46.

No. 75. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent; damaged – broken-off tip; head defined on both sides, narrow, biconical; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 37 mm; head – 113 x 14 x 5 mm; shaft below the head – 5 x 5 mm; weight: 3.93 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1802/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 76. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent; without a defined head; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 49.5 mm; shaft below the head – 3.5 x 4.5 mm; weight: 1.82 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1804/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 77. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Slightly bent; damaged – broken-off tip; head defined on both sides, narrow, biconical; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 36 mm; head – 11 x 15.5 x 5 mm; shaft below the head – 5 x 8 mm; weight: 4.07 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1804/12/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 78. Iron nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Head defined on both sides, narrow, biconical; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;

dimensions: nail length – 42 mm; head – 2 x 11 mm; shaft below the head – 2.5 x 5 mm; weight: 2.22 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1806/1/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 79. Iron nail

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Forged nail; iron;

C. Damaged point; head defined on both sides, narrow, biconical; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 36.5 mm; head – 5.5 x 20.5 mm; shaft below the head – 5 x 6 mm; weight: 5.56 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1809/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 48.

No. 80. Iron nail

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Forged nail; iron;

C. Massive, slightly bent; damaged – broken-off tip; clearly defined head, large, flat, round; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 46 mm; head – 19 mm; shaft below the head – 7.5 x 7.5 mm; weight: 11.68 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1813/2/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 53.

No. 81. Iron nail

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Forged nail; iron;

C. Slightly bent shaft; well-defined head, large, convex, round; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 25.3 mm; head – 16 mm; shaft below the head – 2.5 x 2.5 mm; weight: 2.08 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1823/27/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 73.

No. 82. Iron nail

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Forged nail; iron;

C. Massive; damaged – broken-off tip; large, flat, trapezoidal head; shaft quadrangular (?) in cross-section;
dimensions: nail length – 26.5 mm; head – 12 x 13-17 mm; shaft below the head – 8 x 9 mm; weight: 7.83 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1826/13/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 83. Iron nail

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Forged nail; iron;

C. Head defined on both sides, narrow, convex; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 79 mm (36 mm at the bend); head – 2 x 7 mm; shaft below the head – 7 x 7 mm; weight: 8.91 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1832/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 84. Iron nail

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged point; without a defined head (?); shaft quadrangular (?) in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 58 mm; shaft – 4.5 x 5 mm; weight: 11.40 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1833/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 85. Iron nail

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged point; head defined on both sides, narrow, biconical; shaft quadrangular in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 34 mm; head – 5.5 x 15.5 mm; shaft below the head – 5 x 6 mm; weight: 4.38 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1850/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 86. Iron nail

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Forged nail; iron;
C. Damaged point; without a defined head; shaft quadrangular (?) in cross-section, tapering towards the point;
dimensions: nail length – 58 mm; shaft – 7 x 7 mm; weight: 5.28 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1850/2/A;
E. Unpublished;
F. –

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (gwoździe żelazne)

W trakcie badań pozyskano 86 gwoździ żelaznych zachowanych w całości lub we fragmentach[1]. Wszystkie są wyrobami kowalskimi. Ich trzpienie o przekroju czworokątnym, zwężają się ku dołowi do szpica. Zdecydowanie przeważają okazy małe, mieszczące się w przedziale od 22 do 70 mm, gwoździ średnich o długości powyżej 70 mm do 100 mm jest w tym zespole zaledwie 12 sztuk, a długość ponad 100 mm osiągnął tylko 1 i to nieznacznie ją przekraczając (103 mm). Większość egzemplarzy ma główki mniej lub bardziej wyraźnie wyodrębnione, zazwyczaj osadzone centralnie (asymetryczne zdarzają się rzadko; Ryc. XIX.a: 58, 62), płaskie oraz wypukłe, o różnych kształtach: koliste, mniej lub bardziej regularnie owalne, w formie trójkąta o zaokrąglonych wierzchołkach, wyraźnie trapezowate, romboidalne czy nieregularnych czworokątów, czasami pięciokątne, a w jednym przypadku płaską, dwustożkowatą (Ryc. XIX.a: 45). Główki niewyodrębnione ma jedynie 13 egzemplarzy i chodzi raczej o gwoździe małe o długości do 58 mm. Kształt główki łączył się z przeznaczeniem gwoździa, ale ponieważ znaleziono ją bez kontekstu trudno określić ich funkcję, poza wspomnianym już egzemplarzem o główce płaskiej, dwustożkowatej, który należy uznać za podkowiak (Kaźmierczyk 1978, 149, Ryc. 44). Zaobserwowano też, że gwoździe określone w katalogu jako masywne, mieszczące się w kategorii gwoździ małych, miały główki duże, wyodrębnione, płaskie lub wypukłe, raczej owalne i tylko w jednym przypadku romboidalną. Zapewne używano ich przy okuwanych skrzyniach.

Gwoździe to rodzaj przedmiotów, które na średniowiecznych i nowożytnych stanowiskach osadniczych są zazwyczaj jedną z najliczniej reprezentowanych kategorii zabytków metalowych (Kolčin 1959, 110, 112 i n.). Jest to również forma przedmiotów mało zmieniająca się w czasie, stąd chronologię naszych znalezisk można zamknąć w szerokich ramach, obejmujących okres średniowiecza po czasy nowożytne włącznie.

[1] W czasie badań prowadzonych w roku 1952 znaleziono 34 gwoździe (Zbierski 1959, 121, Tabl. XI: 50 i 52).

KATALOG

Nr 1. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty, szpic zagięty haczykowato, główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, łukowato wypukła; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 42 mm (w zagięciu 28 mm); główka – 4 x 14 mm; trzpień pod główką – 5 x 5 mm; waga: 3,58 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/110/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 72.

Nr 2. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, dwustożkowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 41 mm; główka – 12,5 x 17,5 x 4 mm; trzpień pod główką – 3,5 x 5,5 mm; waga: 4,05 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/129/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 45.

Nr 3. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony szpic, główka słabo wyodrębniona, płaska, sześciokątna (?); trzpień czworokątny w przekroju;
wymiary: długość gwoździa – 103 mm (w zagięciu 95 mm); główka – 8 x 8 mm; trzpień pod główką – 4 x 4 mm; waga: 7,14 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/131/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 64.

Nr 4. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony szpic, główka słabo wyodrębniona, płaska, czworokątna (?); trzpień czworokątny w przekroju;
wymiary: długość gwoździa – 98 mm; główka – 7 x 8 mm; trzpień pod główką – 4 x 4 mm; waga: 6,94 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/132/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 5. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty i uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka wyraźnie wyodrębniona, płaska, trapezowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 70 mm (w zagięciu 67 mm); główka – 10 x 11-13 mm; trzpień pod główką – 5 x 6 mm; waga: 7,98 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/133/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 6. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Uszkodzony szpic, główka wyodrębniona, płaska, wielokątna (?); trzpień czworokątny (?) w przekroju;
wymiary: długość gwoździa – 58 mm; główka – 9 x 11 mm; trzpień pod główką – 4 x 4 mm; waga: 5,20 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/134/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 7. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Główka wyraźnie jednostronnie wyodrębniona, wąska, asymetryczna, lekko zagięta w stronę trzpienia; trzpień wygięty i skręcony, czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 69 mm (w zagięciu 65 mm); główka – 7 x 20 mm; trzpień pod główką – 5 x 7 mm; waga: 11,29 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/135/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 62.

Nr 8. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka wyraźnie wyodrębniona, płaska, trapezowata (?); trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 76 mm (w zagięciu 60 mm); główka – 10 x 16-19 mm; trzpień pod główką – 7 x 7 mm; waga: 13,32 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/136/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 55.

Nr 9. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Wygięty; główka słabo wyodrębniona, płaska, pięciokątna; trzpień czworokątny w przekroju; wymiary: długość gwoździa – 79 mm (w zagięciu 55 mm); główka – 9 x 9 mm; trzpień pod główką – 4 x 4 mm; waga: 5,15 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/137/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 65.

Nr 10. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka jednostronnie wyodrębniona, wąska, ósemkowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 44 mm; główka – 20 x 8 mm; trzpień pod główką – 6,5 x 7 mm; waga: 8,18 g; technika: kucie;
D. MT, Nr inw. MT/1226/138/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 58.

Nr 11. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony szpic, główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, lekko wypukła; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 54 mm (w zagięciu 51 mm); główka – 4 x 11 mm; trzpień pod główką – 4 x 6 mm; waga: 4,24 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/139/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 12. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo
C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, lekko wygięta ku trzpieniowi; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 4 mm (w zagięciu 39 mm); główka – 9 x 11 mm; trzpień pod główką – 6 x 6 mm; waga: 5,95 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/140/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 13. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, ósemkowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 40 mm (w zagięciu 34 mm); główka – 16 x 8 mm; trzpień pod główką – 7 x 8 mm; waga: 5,51 g; technika: kucie;
D. MT, Nr inw. MT/1226/141/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 61.

Nr 14. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony szpic, główka słabo wyodrębniona, płaska, czworokątna (?); trzpień czworokątny w przekroju;

wymiary: długość gwoździa – 55 mm (w zagięciu 53 mm); główka – 8 x 8 mm; trzpień pod główką – 4 x 4 mm; waga: 3,63 g; technika: kucie;

D. MT, Nr inw. MT/1226/142/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 15. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka słabo wyodrębniona, płaska, czworokątna (?); trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 54 mm (w zagięciu 50 mm); główka – 7 x 8 mm; trzpień pod główką – 4 x 4,5 mm; waga: 3,33 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1226/143/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 16. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Wygięty; uszkodzony szpic, główka wyraźnie wyodrębniona, asymetryczna, płaska, rombowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 65 mm (w zagięciu 63 mm); główka – 9 x 15 mm; trzpień pod główką – 5 x 6,5 mm; waga: 8,43 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1226/144/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 17. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 50 mm; trzpień – 6 x 6,5 mm; waga: 4,64 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1226/145/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 18. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Wygięty; bez wyodrębnionej główki lub uszkodzony – z odłamaną główką; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 34 mm (w zagięciu 26 mm); trzpień – 6 x 5,5 mm; waga: 2,27 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1226/146/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 19. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Masywny; uszkodzony szpic, główka słabo wyodrębniona, płaska, okrągła (?); trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 41 mm; główka – 11 x 13 mm; trzpień pod główką – 8 x 9 mm; waga: 8,38 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1226/147/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 20. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Lekko wygięty; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka wyraźnie wyodrębniona, płaska, rombowata (?); trzpień czworokątny w przekroju;
wymiary: długość gwoździa – 30 mm; główka – 11 x 15 mm; trzpień pod główką – 7 x 5 mm; waga: 4,71 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/148/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 21. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka jednostronnie wyodrębniona, płaska, pięciokątna (?); trzpień czworokątny w przekroju;
wymiary: długość gwoździa – 52 mm; główka – 11 x 13,5 mm; trzpień pod główką – 5 x 5 mm; waga: 5,67 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/149/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 22. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony szpic, główka dwustronnie wyodrębniona, asymetryczna, płaska, owalna (?); trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 29 mm (w zagięciu 26 mm); główka – 10 x 14 mm; trzpień pod główką – 6,5 x 7,5 mm; waga: 4,88 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/150/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 23. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony szpic, główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, płaska; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 67 mm (w zagięciu 58 mm); główka – 4 x 10 mm; trzpień pod główką – 5 x 6,5 mm; waga: 6,66 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/151/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 24. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty; główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, płaska; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 48 mm; główka – 5 x 15 mm; trzpień pod główką – 5 x 7 mm; waga: 5,68 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/152/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 70.

Nr 25. Gwóźdź żelazny
- **A.** Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;
- **C.** Wygięty; główka jednostronnie wyodrębniona, wąska; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
  wymiary: długość gwoździa – 67 mm (w zagięciu 41 mm); główka – 7 x 8 mm; trzpień pod główką – 5,5 x 6 mm; waga: 6,54 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1226/153/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 26. Gwóźdź żelazny
- **A**. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;
- **C.** Uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka wyraźnie wyodrębniona, płaska, owalna; trzpień czworokątny w przekroju;
  wymiary: długość gwoździa – 41 mm; główka – 8 x 18 mm; trzpień pod główką – 4 x 5 mm; waga: 5,69 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1226/154/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 27. Gwóźdź żelazny
- **A.** Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;
- **C.** Wygięty; uszkodzony szpic, główka wyraźnie wyodrębniona, płaska, trapezowata (?); trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
  wymiary: długość gwoździa – 79 mm (w zagięciu 70 mm); główka – 9 x 10-14 mm; trzpień pod główką – 6 x 6 mm; waga: 9,20 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1226/155/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 28. Gwóźdź żelazny
- **A**. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;
- **C.** Wygięty; uszkodzony szpic, główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, łukowato wypukła; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
  wymiary: długość gwoździa – 79 mm (w zagięciu 69 mm); główka – 4 x 14 mm; trzpień pod główką – 5 x 6,5 mm; waga: 8,80 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1226/156/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIX.a: 57.

Nr 29. Gwóźdź żelazny
- **A.** Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;
- **C.** Uszkodzony szpic, główka jednostronnie wyodrębniona, wąska; trzpień czworokątny w przekroju;
  wymiary: długość gwoździa – 41 mm; główka – 8 x 11 mm; trzpień pod główką – 5 x 5 mm; waga: 4,55 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1226/157/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 30. Gwóźdź żelazny
- **A.** Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Nieznacznie wygięty, główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, płaska, zbliżona do trójkąta z zaokrąglonymi narożnikami (?); trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 65 mm (w zagięciu 63 mm); główka – 6 x 11,5 mm; trzpień pod główką – 4 x 5 mm; waga: 4,74 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/158/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 66.

Nr 31. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 69 mm (w zagięciu 51 mm); trzpień – 6 x 6 mm; waga: 5,97 g; technik:a kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/159/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 32. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty, uszkodzony szpic, główka jednostronnie wyodrębniona, wąska, wygięta łukowato ku trzpieniowi; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 67 mm; główka – 8 x 11 mm; trzpień pod główką – 6 x 7 mm; waga: 8,27 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/160/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 33. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka jednostronnie wyodrębniona, wąska, wygięta łukowato ku trzpieniowi; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 36,5 mm; główka – 7 x 11 mm; trzpień pod główką – 5 x 7 mm; waga: 5,44 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/161/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 34. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, łukowato wypukła; trzpień czworokątny w przekroju;
wymiary: długość gwoździa – 57 mm; główka – 7 x 13,5 mm; trzpień pod główką – 6 x 6 mm; waga: 9,16 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/162/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 35. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony szpic, główka uszkodzona, owalna (?); trzpień czworokątny w przekroju;
wymiary: długość gwoździa – 51 mm; główka – 9 x 15 mm; trzpień pod główką – 4,5 x 5 mm; waga: 5,10 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/163/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 36. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony szpic, główka wyodrębniona dwustronnie, wąska, zbliżona do trójkąta z zaokrąglonymi narożnikami; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 42 mm (w zagięciu 27 mm); główka – 6 x 10 mm; trzpień pod główką – 3,5 x 5,5 mm; waga: 2,74 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/164/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 37. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka słabo wyodrębniona, płaska, czworokątna (?); trzpień czworokątny w przekroju;
wymiary: długość gwoździa – 45,5 mm; główka – 7 x 8 mm; trzpień pod główką – 5 x 5 mm; waga: 3,47 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/165/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 38. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Masywny; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka wyraźnie wyodrębniona, duża, płaska, asymetryczna, nieregularnie owalna; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 55 mm; główka – 14,5 x 15 mm; trzpień pod główką – 8 x 9,5 mm; waga: 11,05 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/166/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 39. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Masywny, lekko wygięty; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka duża, wypukła, nieregularnie owalna; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 65 mm; główka – 14 x 16,5 mm; trzpień pod główką – 7 x 8 mm; waga: 15,93 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/167/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 40. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka wyraźnie wyodrębniona, płaska, nieregularna owalna (?); trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 40 mm (w zagięciu 39 mm), główka – 12 x 16 mm; trzpień pod główką – 5 x 6 mm; waga: 6,07 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/168/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 41. Gwóźdź żelazny
A. Czermno**,** stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Masywny; uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka wyraźnie wyodrębniona, duża, wypukła, trapezowata (?); trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 39 mm; główka – 17,5 x 12-17,5 mm; trzpień pod główką – 6 x 7 mm; waga: 12,88 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/169/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 42. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony szpic; główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, wypukła; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 30 mm (w zagięciu 28 mm); główka – 6 x 16 mm; trzpień pod główką – 5 x 5,5 mm; waga: 3,19 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/170/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 43. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty trzpień, główka wyraźnie wyodrębniona, płaska, kolista; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 22 mm (w zagięciu 20 mm); główka – 10 mm; trzpień pod główką – 4,5 x 5 mm; waga: 1,24 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/171/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 44. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Główka jednostronnie wyodrębniona, wąska, silnie wygięta w stronę trzpienia; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 76,3 mm; główka – 7 x 9 mm; trzpień pod główką – 6,5 x 10 mm; waga: 9,20 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/172/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 63.

Nr 45. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, lekko wypukła, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;

wymiary: długość gwoździa – 70 mm; średnica główka – 5 x 16 mm; trzpień pod główką – 6 x 5 mm; waga: 7,36 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1229/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.a: 60.

Nr 46. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Główka jednostronnie wyodrębniona, wąska, silnie wygięta w stronę trzpienia; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 92,1 mm; główka – 7 x 9 mm; trzpień pod główką – 5 x 6 mm; waga: 9,41 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1232/7/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.a: 71.

Nr 47. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Uszkodzony trzpień – odłamany szpic, główka płaska, zbliżona do owalu; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 59 mm; główka – 16 x 19 mm; trzpień pod główką – 6 x 6 mm; waga: 12,35 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1286/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.a: 50.

Nr 48. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Uszkodzony – odłamany szpic, główka płaska, okrągła; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 58 mm; główka – 16 mm; trzpień pod główką – 5 x 6 mm; waga: 8,66 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1297/8/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.a: 52.

Nr 49. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, łukowato wypukła; trzpień czworokątny (?) w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 42 mm; główka – 9 x 14 x 5 mm; trzpień pod główką – 6 x 9 mm; waga: 3,66 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1318/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 50. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Masywny; uszkodzony szpic; główka wyraźnie wyodrębniona, płaska, asymetryczna, czworokątna; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 103,5 mm; główka – 12 x 13 mm; trzpień pod główką – 7 x 7 mm; waga: 18,78 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1343/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 54.

Nr 51. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Uszkodzony – odłamany szpic, główka dwustronnie wyodrębniona, płaska, asymetryczna, nieregularnie owalna; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 35 mm; główka – 7 x 13,5 mm; trzpień pod główką – 5 x 6,5 mm; waga: 3,42 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1388/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 59.

Nr 52. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Uszkodzony szpic; główka jednostronnie wyodrębniona, płaska, asymetryczna, trójkątna; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 37 mm; główka – 13 x 13,5 mm; trzpień pod główką – 7 x 7 mm; waga: 6,56 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1407/11/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 53. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Główka jednostronnie wyodrębniona, rozklepana na cienką blaszkę częściowo zniszczoną, wygięta w stronę trzpienia; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 66,1 mm; główka – 5 x 12,5 mm; trzpień pod główką – 3,3 x 4,5 mm; waga: 3,61 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1425/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 54. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie uszkodzony szpic, główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, dwustożkowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 61 mm; główka – 7 x 15,5 mm; trzpień pod główką – 4 x 5,5 mm; waga: 4,13 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1428/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 55. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Masywny; główka wyraźnie wyodrębniona duża, okrągła, lekko wypukła, trzpień czworokątny w przekroju, przy szpicu silnie spłaszczony i wygięty;
wymiary: długość gwoździa – 59 mm; średnica główka – 19 mm; trzpień – 8 mm; waga: 12,24 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1459/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 51.

Nr 56. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty, uszkodzony szpic; bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny (?) w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 63,9 mm; trzpień – 5,3 x 5,5 mm; waga: 2,53 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1477/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 57. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony – odłamany szpic, główka słabo jednostronnie wyodrębniona, mała; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 70 mm (w zagięciu 36 mm); główka – 6 x 6 mm; trzpień – 3 x 5 mm; waga: 3,74 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1540/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 58. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony szpic; bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 72 mm (w zagięciu 60 mm); trzpień – 3 x 4 mm; waga: 3,04 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1541/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 68.

Nr 59. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty; bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny (?) w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 85,4 mm; trzpień – 5 x 5 mm; waga: 4,97 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1622/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 60. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony szpic, główka dwustronnie, asymetrycznie wyodrębniona, nieregularnie owalna; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 62 mm (w zagięciu 47 mm); główka – 15 x 11 mm; trzpień – 5 x 5 mm; waga: 8,87 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1708/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 61. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; uszkodzony szpic, główka dwustronnie, asymetrycznie wyodrębniona, wąska, łukowato wypukła, lekko wygięta krawędź trzpienia główki tworzy niewielki zaczep; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 66 mm (w zagięciu 50 mm); główka – 2 x 8 mm; trzpień pod główką – 5 x 3 mm; waga: 3,55 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1708/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 62. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Masywny, nieznacznie wygięty, uszkodzony – odłamany szpic, główka duża, wyraźnie wyodrębniona, płaska, o kształcie zbliżonym do rombu; trzpień czworokątny w przekroju;
wymiary: długość gwoździa – 47 mm; główka – 15 x 20 mm; trzpień – 6 x 6 mm; waga: 10,47 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1708/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 63. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Główka mała, słabo wyodrębniona; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 71 mm (w zagięciu 59 mm); główka – 5 x 6 mm; trzpień pod główką – 2,5 x 4 mm; waga: 2,71 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1735/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 69.

Nr 64 Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Główka słabo, jednostronnie wyodrębniona, mała; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 60 mm (w zagięciu 48 mm); główka – 4 x 5,5 mm; trzpień pod główką – 3 x 4 mm; waga: 1,99 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1735/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 65. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Uszkodzony szpic; bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 86,5 mm; trzpień – 7,5 x 7 mm; waga – g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1735/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 66. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;

wymiary: długość gwoździa – 53 mm (w zagięciu 50 mm); trzpień – 3 x 4 mm; waga: 1,86 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1767/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.a: 67.

Nr 67. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Uszkodzony szpic; bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 54 mm; trzpień – 3 x 4 mm; waga: 2,24 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1777/8/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 68. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Masywny; uszkodzony – odłamany szpic; główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, wypukła, w kształcie nieregularnego trójkąta o zaokrąglonych narożnikach; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 39 mm; główka – 9 x 23 mm; trzpień – 8 x 4 mm; waga: 9,95 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1780/14/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.a: 56.

Nr 69. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 45 mm; trzpień – 6 x 6 mm; waga: 4,89 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1790/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 70. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Wygięty; główka jednostronnie wyodrębniona, wąska, silnie wygięta w stronę trzpienia; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 76 mm; główka – 7 x 9 mm; trzpień pod główką – 6 x 7 mm; waga: 9,14 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1792/4/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 71. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;

C. Bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 39 mm; trzpień – 6 x 6 mm; waga: 3,64 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1792/9/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 72. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Masywny, lekko wygięty; główka wyraźnie wyodrębniona, duża, wypukła, owalna; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 65 mm; główka – 17,5 x 22 mm; trzpień pod główką – 6 x 8 mm; waga: 15,41 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1796/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 49.

Nr 73. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty i skręcony; uszkodzony – odłamany szpic; główka wyraźnie wyodrębniona, lekko wypukła, w kształcie nieregularnego czworokąta; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 38 mm; główka – 15 x 15 mm; trzpień pod główką – 5 x 5 mm; waga: 7,28 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1797/11/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 74. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Wygięty; główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, dwustożkowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 47 mm (w zagięciu 34 mm); główka – 10 x 18 x 6 mm; trzpień pod główką – 7 x 9 mm; waga: 5,73 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1799/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 46.

Nr 75. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty; uszkodzony – odłamany szpic; główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, dwustożkowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 37 mm; główka – 113 x 14 x 5 mm; trzpień pod główką – 5 x 5 mm; waga: 3,93 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1802/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 76. Gwóźdź żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Nieznacznie wygięty; bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 49,5 mm; trzpień pod główką – 3,5 x 4,5 mm; waga: 1,82 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1804/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 77. Gwóźdź żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;
- **C.** Nieznacznie wygięty; uszkodzony – odłamany szpic; główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, dwustożkowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 36 mm; główka – 11 x 15,5 x 5 mm; trzpień pod główką – 5 x 8 mm; waga: 4,07 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1804/12/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 78. Gwóźdź żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;
- **C.** Główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, dwustożkowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 42 mm; główka – 2 x 11 mm; trzpień pod główką – 2,5 x 5 mm; waga: 2,22 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1806/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIX.a: 47.

Nr 79. Gwóźdź żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;
- **C.** Uszkodzony szpic; główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, dwustożkowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 36,5 mm; główka – 5,5 x 20,5 mm; trzpień pod główką – 5 x 6 mm; waga: 5,56 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1809/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIX.a: 48.

Nr 80 Gwóźdź żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;
- **C.** Masywny, lekko wygięty; uszkodzony – odłamany szpic; główka wyraźnie wyodrębniona duża, płaska, okrągła; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 46 mm; główka – 19 mm; trzpień pod główką – 7,5 x 7,5 mm; waga: 11,68 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1813/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIX.a: 53.

Nr 81. Gwóźdź żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Gwóźdź kowalski; żelazo;
- **C.** Nieznacznie wygięty trzpień; główka wyraźnie wyodrębniona, duża, wypukła, okrągła; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi; wymiary: długość gwoździa – 25,3 mm; główka – 16 mm; trzpień pod główką – 2,5 x 2,5 mm; waga: 2,08 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1823/27/A (CZ-W-2011-06-246);
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIX.a: 73.

Nr 82. Gwóźdź żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Masywny; uszkodzony – odłamany szpic, główka duża, płaska, trapezowata; trzpień czworokątny (?) w przekroju;
wymiary: długość gwoździa – 26,5 mm; główka – 12 x 13-17 mm; trzpień pod główką – 8 x 9 mm; waga: 7,83 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1826/13/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 83. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, łukowato wypukła; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 79 mm (w zagięciu 36 mm); główka – 2 x 7 mm; trzpień pod główką – 7 x 7 mm; waga: 8,91 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1832/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 84. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Uszkodzony szpic; bez wyodrębnionej główki (?); trzpień czworokątny (?) w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 58 mm; trzpień – 4,5 x 5 mm; waga: 11,40 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1833/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 85. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Uszkodzony szpic; główka dwustronnie wyodrębniona, wąska, dwustożkowata; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 34 mm; główka – 5,5 x 15,5 mm; trzpień pod główką – 5 x 6 mm; waga: 4,38 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1850/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 86. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź kowalski; żelazo;
C. Uszkodzony szpic; bez wyodrębnionej główki; trzpień czworokątny (?) w przekroju, zwężający się ku szpicowi;
wymiary: długość gwoździa – 58 mm; trzpień – 7 x 7 mm; waga: 5,28 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1850/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.

1959 *Железообрабатывающее ремесло Новгорода Великого (продукция, технология)*, [in:] А.В. Арциховский, Б.А. Колчин (eds.), *Труды Новгородской археологической экспедиции*, Материалы и исследования по археологии СССР 65, Москва (Издательство Академии наук СССР), vol. II, p. 7-121.

Kaźmierczyk J.

1978 *Podkowy na Śląsku w X-XIV wieku: studia z dziejów kultury materialnej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk (Zakład Narodowy im. Ossolińskich/Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk).

Zbierski A.

1959 *Wczesnośredniowieczne materiały archeologiczne z Czermna nad Huczwą (Zabytki ruchome z wyjątkiem ceramiki)*, Archeologia Polski 4: 1, p. 105-148.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 951-968

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to household equipment and furnishings (Decorative nails)

The collection of decorative nails discussed below comprises 28 items. These are objects either found through metal detector surveys or acquired from Janusz Stopa's collection, as well as from other donors to the museum.

A distinguishing feature of these objects is their more or less elaborate head, and the fact that they are typically made from non-ferrous metals or their alloys. In our collection, copper-alloy items predominate (20 pieces). Six specimens are cast from a tin-lead alloy (Cat. Nos. 3, 7, 8, 10, 18), and only one is made of iron (Cat. No. 17).

The artefacts are small, ranging from 7 to 24.5 mm in length, with head diameters between 7 and 18 mm, but the majority in the range of 15 to 16 mm. A significant number of these nails have heads shaped like multi-petalled rosettes, more or less regular (ranging from 5 to 11 petals). These petals are each separated by deep, engraved lines that converge at the central point. In a few cases, some of the petals, usually two opposite ones, are slightly larger (*e.g.*, Fig. XIX.a: 74, 76, 77, 78, where only one petal is noticeably larger). The rosette-shaped heads are generally flat, except in one case where the nine-petalled rosette has slightly convex petals, and the eleven-petalled rosette has a concave-convex cross-section (Fig. XIX.a: 85). Two additional heads also depict flowers but in a slightly different manner (Fig. XIX.a: 90, 92). The first has a flat-convex cross-section with a distinctly convex and circular central part, and the petals surrounding the decorative centre resemble tiny hemispheres. The second head also has a large circular centre surrounded by small, flat, somewhat geometrised petals. A separate group consists of nails with heads in the form of geometric shapes. Nail Cat. No. 24 has a head in the shape of a small hemisphere (Fig. XIX.a: 93), while Cat. No. 22 has a flat, circular head (Fig. XIX.a: 94). The heads of two other specimens are shaped like a truncated pyramid (Cat. No. 23, Fig. XIX.a: 95) and a shape resembling a truncated cone with a cylindrical element placed centrally on the upper surface (Fig. XIX.a: 96). The head of Find No. 6 (Fig. XIX.a: 88) deviates from the described items. It is slightly convex, with three notches along the edge and a recessed triangular centre divided into three compartments.

The shafts of the decorative nails are short, with circular, oval, rectangular, or square cross-sections. They were placed centrally or slightly closer to the edge, *e.g.*, Cat. Nos. 1, 4, 28.

Decorative nails were primarily used for attaching upholstery to furniture or coffins, while the more massive ones, usually with heads which were round in plan view, slightly convex or flat, were used to attach fittings to chests or various kinds of doors. However, in our case, it seems that most of them were used as appliqués. Their shafts were then trimmed short and bent and/or flattened on the other side. Such usage is evidenced by the discovery of similar items with preserved fragments of (primarily) leather, but also fabrics, or by finding them alongside artefacts undeniably associated with horse harnesses or clothing. In the latter context, eight-petal rosettes with fragments of shafts/pins were discovered in London in layers dated to

the 14th c. (Egan, Pritchard 2004, 242f., *e.g*. Fig. 155: 1301). It should be added that these rosettes are very similar to some finds from Czermno (Fig. XIX.a: 74, 78, 81), but also resemble rosettes found in the territories inhabited by Ural-Altaic and Ugric peoples, who used them as appliqués on horse harnesses in the 8th - early 9th cc. (Botalov 2018, 13; see Chudzińska, Wołoszyn 2023, 723). Essentially, almost all of the presented nails have "floral" heads made according to one scheme, although they differ in the number of petals. The crude workmanship of most of these nails suggests they were not produced for a sophisticated customer. Nearly half of them come from the collection of Janusz Stopa, so their connection with Czermno might seem problematic if not for similar specimens found during metal detector surveys, indicating that at least some of them originate from here, though were not necessarily produced here. Find Cat. No. 27 (Fig. XIX.a: 90) resembles glass pendants dated to the 13th-14th cc. found at the Golden Horde settlement of Magyar in the North Caucasus (Kuryshova 2021, 165, Fig. 3:5, 6). It can thus be assumed that this form, known in the 8th-9th c. among Ural-Altaic and Ugric peoples, also known among Hungarians, persisted and reached Europe with the Tatar invasions on one side and perhaps with the Crusaders on the other (hence its presence in Western Europe). It seems that "our" floral heads can be dated to the 13th-14th cc. Heads with convex petals (Fig. XIX.a: 85 and 89) have a slightly different character and somewhat resemble appliqués found in the New Market in Wrocław (*cf.* Sawicki 2017, 184-186), broadly dated to the 14th-17th cc. The chronological position of Find No. 21 is unclear. Stylistically, it seems younger, possibly early modern, but this is only a supposition. An analogy for Cat. No. 25 was found in Drohiczyn (Musianowicz 1969, 195, Pl. XLV: 15). A similar nail/rivet was dated by Krystyna Musianowicz to the 13th-14th cc. (Fig. XIX.a: 34).

The above-mentioned nails with heads that were no longer so fancy could have been used primarily for used for attaching fittings, but also for decorating wooden surfaces, especially chests or doors in churches, monasteries, or more stately secular buildings (*cf*. Walicki 1971, 359, 404, 436, Fig. 185, 314, 445; Samek 2000, 26-28, Fig. 16-18, 259-266, Fig. 187, 263).

CATALOGUE

No. 1. Bronze nail

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail; bronze;
C. Head in the form of a six-petal rosette, with one petal noticeably longer; shaft slightly curved, rectangular in cross-section, strongly flattened near the point; Late Medieval Period;
dimensions: nail length – 24.5 mm; head – 13 x 14 mm; shaft – 2 x 3 mm; weight: 1.60 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/112/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 74.

No. 2. Bronze nail

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail; bronze;
C. Head in the form of an eight-petal rosette, with two petals noticeably larger; shaft rectangular in cross-section, strongly flattened near the point, damaged point; Late Medieval Period;
dimensions: nail length – 19 mm; head – 12 mm; shaft – 2 x 3 mm; weight: 1.50 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/113/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 75.

No. 3. Nail made of tin-lead alloy (?)

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail; tin-lead alloy (?);
C. Head in the form of a six-petal rosette, with one petal noticeably longer; the preserved shaft fragment is oval in cross-section; Late Medieval Period;
dimensions: nail length – 11 mm; head – 14 x 16 mm; shaft – 3 x 4 mm; weight: 1.87 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/114/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 76.

No. 4. Bronze nail

A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail; bronze;

C. Head in the form of a six-petal rosette, with one petal bent downwards towards the shaft; shaft slightly curved, rectangular in cross-section, strongly flattened near the point; Late Medieval Period;
dimensions: nail length – 20 mm; head – 16 x 17 mm; shaft – 2 x 3 mm; weight: 2.24 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/115/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 77.

No. 5. Bronze nail
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail; bronze;
C. Head in the form of a six-petal rosette, two of the petals, lying on one axis, notably longer; shaft straight, square in cross-section, strongly flattened near the point; Late Medieval Period;
dimensions: nail length – 22 mm; head – 12 x 15 mm; shaft – 2.5 x 2.5 mm; weight: 1.65 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/116/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 78.

No. 6. Bronze nail
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail; bronze;
C. Head in the form of a stylised, three-petal rosette, with a triangular recess divided into three compartments in the centre; shaft slightly curved, square in cross-section, strongly flattened near the point, with a damaged point; Late Medieval Period (?);
dimensions: nail length – 16 mm; head – 11 mm; shaft – 2 x 2 mm; weight: 1.75 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/117/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 88.

No. 7. Nail made of tin-lead alloy (?)
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail head; tin-lead alloy (?);
C. Head in the form of an eight-petal rosette; fragment of the shaft with an oval cross-section; Late Medieval Period;
dimensions: head – 16 mm; shaft – 3 x 3.5 mm; weight: 2.16 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/118/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 79.

No. 8. Nail made of tin-lead alloy (?)
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail head; tin-lead alloy (?);
C. Head in the form of an eight-petal rosette, irregular petals of varying sizes; fragment of the shaft with a circular cross-section; Late Medieval Period;
dimensions: head – 18 mm; shaft – 3 mm; weight: 2.84 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/119/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 80.

No. 9. Bronze nail
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail head; bronze;
C. Head in the form of a six-petal rosette; Late Medieval Period;
dimensions: head – 17 mm; weight: 1.76 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1679/120/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 81.

No. 10. Nail made of tin-lead alloy (?)
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail head; tin-lead alloy (?);
C. Head in the form of an eight-petal rosette; Late Medieval Period;
dimensions: head – 14 x 14.5 mm; weight: 1.44 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/122/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 82.

No. 11. Bronze nail
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail head; bronze;
C. Head in the form of a nine-petal rosette; Late Medieval Period;
dimensions: head – 11.5 mm; weight: 0.98 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/123/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 85.

No. 12. Bronze nail
A. Czermno; from the collection of J. Stopa;
B. Decorative nail; bronze;
C. Head in the form of a stylised rosette, with a circular, convex centre and symmetrically arranged petals of varying lengths; shaft circular in cross-section; Late Medieval Period (?);
dimensions: nail length – 15.5 mm; head – 8 x 13 mm; shaft – 2 mm; weight: 1.41 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1679/126/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 13. Bronze nail
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Decorative nail; bronze;
C. Head in the form of a six-petal rosette, with two petals bent upwards; shaft slightly curved, circular in cross-section; Late Medieval Period (?);
dimensions: nail length – 16.5 mm; head – 14 x 15 mm; shaft – 2.5 mm; weight: 1.58 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1685/6/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.20.6;
F. –

No. 14. Bronze nail
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Decorative nail; bronze;
C. Head in the form of an eight-petal rosette; shaft slightly curved, oval in cross-section; Late Medieval Period (?);
dimensions: nail length – 14 mm; head – 15 mm; shaft – 2.5 x 3 mm; weight: 1.51 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1776/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 15. Bronze nail
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Decorative nail; bronze;

C. Head in the form of a seven-petal rosette, with one petal noticeably longer; shaft circular in cross-section, damaged point; Late Medieval Period (?);
dimensions: nail length – 17 mm; head – 14 x 16 mm; shaft – 2 mm; weight: 1.56 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1780/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 83.

No. 16. Bronze nail (?)
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of the head of a decorative nail (?); bronze;
C. Fragment of the head in the form of a rosette with a circular, convex point in the centre and petals around it, 4 petals and a fragment of the fifth have survived, a small portion of the shaft is preserved; Late Medieval Period (?);
dimensions: head (preserved) – 10.1 x 10.5 mm; weight: 1.12 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1810/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 84.

No. 17. Iron nail
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Decorative nail; iron;
C. Head damaged by corrosion; in the form of a six-petal (?) rosette, with round (?) depressions in the petals; shaft slightly curved, oval (?) in cross-section, point damaged; Late Medieval Period (?);
dimensions: nail length – 11 mm; head – 12 x 13 mm; shaft – 2 x 2.5 mm; weight: 1.13 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1820/7/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 87.

No. 18. Nail made of tin-lead alloy (?)
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Decorative nail; tin-lead alloy (?);
C. Head in the form of a nine-petal, irregular rosette, with petals of varying sizes positioned at different angles; shaft slightly curved, oval in cross-section; Late Medieval Period (?);
dimensions: nail length – 22 mm; head – 13 x 14 mm; shaft – 3 x 3.5 mm; weight: 4.47 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1854/3/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.20.7;
F. Fig. XIX.a: 86.

No. 19. Nail made of tin-lead alloy (?)
A. Czermno, site without number (moat area to the east of the hillfort); research June 2011;
B. Decorative nail head; tin-lead alloy (?);
C. Head in the form of a six-petal rosette; fragment of the shaft with a circular cross-section; Late Medieval Period;
dimensions: head – 14 x 16 mm; shaft – 2 mm; weight: 1.91 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1871/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 20. Nail made of copper alloy
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Decorative nail; copper alloy;
C. Head in the form of a flattened cone, intersected by deep grooves radiating from the apex to the edge; concave-convex cross-section; centrally positioned shank (trimmed short); Medieval Period;

dimensions: head diameter – 14 mm; head height – 4 mm; thickness – 2 mm; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1685/7/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 89.

No. 21. Nail made of copper alloy

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Decorative nail; copper alloy;

C. Head in the form of a multi-petalled flower, with a large, convex centre and small petals around it; shank centrally positioned (trimmed almost at the base); head flat-convex in cross-section; Medieval Period;
dimensions: diameter – 10 mm; head height – 3 mm; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1685/9/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 90.

No. 22. Nail made of copper alloy

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Decorative nail; copper alloy; the surface of the head is irregular (cracked);

C. Flat head; approximately circular; shank soldered, slightly bent, 13th c. (?) (*cf*. Eremeev 2015, 341, Fig. 269, bottom row, first on the right);
dimensions: head diameter – 11 mm; thickness – approx. 1 mm; height – 17 mm; technique: forging (?);

D. MT, Inv. No. MT/1785/3/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 94.

No. 23. Nail made of copper alloy

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Decorative nail; copper alloy;

C. Solid head in the form of a pyramid with a truncated apex; shank positioned centrally;
dimensions: head diameter – 9 mm; head height – 6 mm; total height – 16 mm; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1685/13/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 95.

No. 24. Nail made of copper alloy

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Decorative nail; copper alloy;

C. Solid head; hemispherical; shank positioned slightly closer to the edge;
dimensions: head diameter – 7 mm; head height – 3 mm; total height – 13 mm; technique: casting; Early Modern Period (?);

D. MT, Inv. No. MT/1779/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 93.

No. 25. Nail made of copper alloy

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Decorative nail; copper alloy;

C. Head in the form of a multi-petalled flower, with small rounded petals; large, circular centre, slightly raised compared to the petals, with a circular, flattened element placed centrally; head flat-convex in cross-section; shank cut off just above the base; 13th-14th c. (*cf*. Musianowicz 1969, 195, Pl. XLV: 15);
dimensions: head diameter – 18 mm; head height – 3 mm; total height – 7 mm; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1685/10/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.a: 92.

Nr 26. Nail made of copper alloy

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Decorative nail; copper alloy; missing fragments; untreated;
C. Head in the form of a five-petalled flower (?), with rounded petals; flat cross-section; shank (bent towards the surface) at the back; 13th-14th cc. (*cf*. Kuryshova 2021, 165, Fig. 3: 5, 6); dimensions: maximum – 14 x 15 mm; thickness – 3 mm; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1791/19/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 91.

Nr 27. Nail made of copper alloy

A Czermno, site 1; research June 2011;
B Nail; copper alloy; casting;
C Solid head in the form of a truncated cone, with a convexity that is sub-circular in horizontal section and centrally placed; shank closer to the edge (end broken off); Late Medieval-Early Modern Period;
dimensions: head diameter – 12 mm; head height – 4 mm; preserved total height – 15 mm;
D MT, Inv. No. MT/1789/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.a: 96.

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (gwoździe ozdobne)

Omawiany poniżej zbiór gwoździ ozdobnych liczy 28 egzemplarzy. Są to zarówno przedmioty znalezione w trakcie poszukiwań z wykrywaczami do metali, jak i pochodzące z kolekcji Janusza Stopy oraz nabyte przez w muzeum od innych darczyńców.

Cechą wyróżniającą tych przedmiotów jest posiadanie przez nie mniej lub bardziej fantazyjnych główek oraz wykonanie ich zazwyczaj z metali kolorowych lub ich stopów. W naszym przypadku przeważają zabytki ze stopów z udziałem miedzi (20 egzemplarzy). Sześć egzemplarzy odlano ze stopu cynowo-ołowiowego (nr kat. 3, 7, 8, 10, 18) i tylko raz użyto żelaza (nr kat. 17).

Zabytki są niewielkie, mają od 7 do 24,5 mm długości, a średnice główki mieszczą się w przedziale 7-18 mm, z przewagą form większych – 15-16 mm. Znaczna część egzemplarzy ma główki w formie kilkupłatkowych, mniej lub bardziej regularnych rozetek (od 5 do 11 płatków), które w każdym przypadku są rozdzielone głębokimi liniami rytymi, schodzącymi się w punkcie centralnym. W kilku przypadkach niektóre z płatków, zwykle dwa przeciwstawne, są nieznacznie większe (np. Ryc. XIX.a: 74, 76, 77, 78, tu tylko jeden płatek wyraźnie większy). Główki w formie kwiatowych rozetek są zazwyczaj płaskie, tylko w jednym przypadku (rozeta dziewięciopłatkowa) płatki są nieznacznie wypukłe, a rozetka jedenastopłatkowa ma przekrój wklęsło-wypukły (Ryc. XIX.a: 85). Postać kwiatu, ale już nieco innego, mają jeszcze dwie główki (Ryc. XIX.a: 90, 92). Ta pierwsza, o przekroju płasko-wypukłym ma wyraźnie wypukłą kolistą część środkową, a płatki okalające ozdobne jądro przypominają maleńkie półkule. Druga główka ma również duży, kolisty środek otoczony małymi, płaskimi, nieco zgeometryzowanymi płatkami. Odrębną grupę stanowią gwoździe o główkach w formie brył geometrycznych. U gwoździa nr kat 24 główka ma formę niewielkiej półkuli (Ryc. XIX.a: 93), a u nr kat. 22 jest płaska, kolista (Ryc. XIX.a: 94). Główkom dwóch innych egzemplarzy nadano postać ściętego ostrosłupa (nr kat. 23, Ryc. XIX.a: 95) oraz zbliżoną do ściętego stożka z walcowatym elementem umieszczonym centralnie na górnej płaszczyźnie (nr kat. 28, Ryc. XIX.a: 96). Od opisanych egzemplarzy odbiega główka zabytku nr kat. 6 (Ryc. XIX.a: 88). Jest ona nieznacznie wypukła, z trzema wcięciami przy krawędzi i zagłębionym, trójkątnym środkiem podzielonym na trzy komórki.

Trzpienie gwoździ ozdobnych są krótkie, o przekroju, kolistym, owalnym, prostokątnym lub kwadratowym. Umieszczano je centralnie lub nieco bliżej krawędzi, np. nr kat. 1, 4, 28.

Gwoździe ozdobne służyły przede wszystkim do mocowania obić przy meblach czy trumnach, a masywniejsze, zwykle o główkach kolistych w rzucie poziomym, nieznacznie wypukłych lub płaskich do mocowania okuć na skrzyniach czy szeroko rozumianych drzwiach. Jednak w naszym przypadku, wydaje się, że większość była używana jako aplikacje. Ich trzpienie obcinano wówczas krótko i z drugiej strony przyginano i/lub rozklepywano. O takim przeznaczeniu świadczą znaleziska podobnych przedmiotów z zachowanymi fragmentami przede wszystkim skór, ale też tkanin lub znajdowanie ich w towarzystwie zabytków niezaprzeczalnie związanych z uprzężą końską lub z ubiorem. W tym ostatnim kontekście odkryto ośmiopłatkowe rozety z fragmentami trzpieni/bolców w Londynie, w warstwach datowanych na

XIV w. (Egan, Pritchard 2004, 242 i n., Ryc. np. 155: 1301). Dodajmy, że rozety te bardzo przypominają niektóre znaleziska z Czermna (Ryc. XIX.a: 21, 26, 29), ale przypominają również rozety znajdowane na ziemiach zamieszkałych przez ludy uralsko-ałtajskie i ugryjskie, które używały ich w charakterze aplikacji na uprzęży końskiej w VIII - pocz. IX w. (Botalov 2018, 13; zob. Chudzińska, Wołoszyn 2023, 723). W zasadzie niemal wszystkie prezentowane gwoździe mają „kwiatowe" główki wykonane według jednego schematu, chociaż różnią się ilością płatków. Niestaranne wykonanie większości sugeruje, że nie powstawały na zamówienie wyrafinowanego odbiorcy. Niemal połowa z nich pochodzi ze zbiorów Janusza Stopy, stąd ich związek z Czermnem mógłby wydawać się problematyczny, gdyby nie podobne okazy znalezione w czasie poszukiwań detektorami, a to wskazuje, że przynajmniej część z nich pochodzi właśnie stąd, co nie oznacza, że tu je wykonano. Zabytek nr 27 (Ryc. XIX.a: 33), przypomina datowane na XIII-XIV w. zawieszki ze szkła znalezione na złotoordyjskim grodzisku (Kuryšova 2021, 165, Ryc. 3:5, 6). Można zatem domniemywać, że forma ta znana w VIII-IX w. u ludów uralsko-ałtajskich i ugryjskich, znana też u Węgrów przetrwała i do Europy trafiła wraz z najazdami Tatarów, z jednej strony i być może z krzyżowcami z drugiej (stąd jej obecność w Europie Zachodniej). Wydaje się, że „nasze" kwiatowe główki można datować na XIII-XIV w. Nieco inny charakter mają główki o płatkach wypukłych (Ryc. XIX.a: 85, 90), które nieco przypominają aplikacje znalezione we Wrocławiu na Nowym Targu (por. Sawicki 2017, 184-186), datowane szerzej na XIV-XVII stulecie. Nie jasna jest pozycja chronologiczna zabytku nr 21. Stylistycznie wydaje się młodszy, być może wczesnonowożytny, ale to tylko przypuszczenie. Do zabytku nr 25 znaleziono analogię w Drohicznie (Musianowicz 1969, 195, Tabl.XLV: 15). Podobny gwóźdź / nit Krystyna Musianowicz datuje na XIII-XIV w. (Ryc. XIX.a: 92).

Na koniec grupa czterech zabytków o główkach już nie tak fantazyjnych, a wyraźnie zgeometryzowanych (koło, półkula, ścięty stożek oraz ostrosłup; odpowiednio Ryc. XIX.a: 36, 35, 38 oraz 37). To właśnie one mogły przede wszystkim były wykorzystywane do mocowania okuć, ale też zdobień powierzchni drewnianych zwłaszcza skrzyń czy drzwi w kościołach, klasztorach czy bardziej reprezentacyjnych obiektach świeckich (zob. np. Walicki 1971, 359, 404, 436, Ryc. 185, 314, 445; Samek 2000, 26-28, Ryc. 16-18, 259-266, Ryc. 187, 263).

KATALOG

Nr 1. Gwóźdź brązowy

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Gwóźdź ozdobny; brąz;
C. Główka w formie sześciopłatkowej rozetki, jeden z płatków wyraźnie dłuższy; trzpień lekko wygięty, prostokątny w przekroju, przy szpicu silnie spłaszczony; późne średniowiecze; wymiary: długość gwoździa – 24,5 mm; główka – 13 x 14 mm; trzpień – 2 x 3 mm; waga: 1,60 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/112/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 74.

Nr 2. Gwóźdź brązowy

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Gwóźdź ozdobny; brąz;
C. Główka w formie ośmiopłatkowej rozetki, dwa płatki wyraźnie większe; trzpień prostokątny w przekroju, przy szpicu silnie spłaszczony, uszkodzony szpic; późne średniowiecze; wymiary: długość gwoździa – 19 mm; główka – 12 mm; trzpień – 2 x 3 mm; waga: 1,50 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/113/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 75.

Nr 3. Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Gwóźdź ozdobny; stop cynowo-ołowiowy (?);
C. Główka w formie sześciopłatkowej rozetki, jeden z płatków wyraźnie dłuższy; zachowany fragment trzpienia owalny w przekroju; późne średniowiecze; wymiary: długość gwoździa – 11 mm; główka – 14 x 16 mm; trzpień – 3 x 4 mm; waga: 1,87 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/114/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 76.

Nr 4. Gwóźdź brązowy

A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Gwóźdź ozdobny; brąz;

C. Główka w formie sześciopłatkowej rozetki, jeden z płatków zgięty w dół ku trzpieniowi; trzpień lekko wygięty, prostokątny w przekroju, przy szpicu silnie spłaszczony; późne średniowiecze; wymiary: długość gwoździa – 20 mm; główka – 16 x 17 mm; trzpień – 2 x 3 mm; waga: 2,24 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/115/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 77.

Nr 5. Gwóźdź brązowy
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Gwóźdź ozdobny; brąz;
C. Główka w formie sześciopłatkowej rozetki, dwa z płatków, leżące na jednej osi wyraźnie dłuższe; trzpień prosty, kwadratowy w przekroju, przy szpicu silnie spłaszczony; późne średniowiecze;
wymiary: długość gwoździa – 22 mm; główka – 12 x 15 mm; trzpień – 2,5 x 2,5 mm; waga: 1,65 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/116/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 78.

Nr 6. Gwóźdź brązowy
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Gwóźdź ozdobny; brąz;
C. Główka w formie stylizowanej, trzypłatkowej rozetki, w centrum trójkątne zagłębienie z podziałem na trzy komórki; trzpień lekko wygięty, kwadratowy w przekroju, przy szpicu silnie spłaszczony, szpic uszkodzony; późne średniowiecze (?);
wymiary: długość gwoździa – 16 mm; główka –11 mm; trzpień – 2 x 2 mm; waga: 1,75 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/117/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 88.

Nr 7. Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Główka gwoździa ozdobnego; stop cynowo-ołowiowy (?);
C. Główka w formie ośmiopłatkowej rozetki; fragment trzpienia o przekroju owalnym; późne średniowiecze;
wymiary: główka –16 mm; trzpień – 3 x 3,5 mm; waga: 2,16 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/118/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 79.

Nr 8. Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Główka gwoździa ozdobnego; stop cynowo-ołowiowy (?);
C. Główka w formie ośmiopłatkowej rozetki, płatki nieregularne, różnej wielkości; fragment trzpienia o przekroju kolistym; późne średniowiecze;
wymiary: główka –18 mm; trzpień – 3 mm; waga: 2,84 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/119;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 80.

Nr 9. Gwóźdź brązowy
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Główka gwoździa ozdobnego; brąz;
C. Główka w formie sześciopłatkowej rozetki; późne średniowiecze;
wymiary: główka –17 mm; waga: 1,76 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1679/120/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 81.

Nr 10. Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Główka gwoździa ozdobnego; stop cynowo-ołowiowy (?);
C. Główka w formie ośmiopłatkowej rozetki; późne średniowiecze;
wymiary: główka –14 x 14,5 mm; waga: 1,44 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/122/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 82.

Nr 11. Gwóźdź brązowy
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Główka gwoździa ozdobnego; brąz;
C. Główka w formie dziewięciopłatkowej rozetki; późne średniowiecze;
wymiary: główka –11,5 mm; waga: 0,98 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/123/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 85.

Nr 12. Gwóźdź brązowy
A. Czermno; z kolekcji J. Stopy;
B. Gwóźdź ozdobny; brąz;
C. Główka w formie stylizowanej rozetki, z kolistym, wypukłym środkiem i ułożonymi symetrycznie płatkami o rożnej długości; trzpień kolisty w przekroju; późne średniowiecze (?);
wymiary: długość gwoździa – 15,5 mm; główka – 8 x 13 mm; trzpień – 2 mm; waga: 1,41 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1679/126/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 13. Gwóźdź brązowy
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; brąz;
C. Główka w formie sześciopłatkowej rozetki, dwa płatki wtórnie wygięte ku górze; trzpień nieznacznie wygięty, kolisty w przekroju; późne średniowiecze (?);
wymiary: długość gwoździa – 16,5 mm; główka –14 x 15 mm; trzpień – 2,5 mm; waga: 1,58 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1685/6/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.20.6;
F. –

Nr 14. Gwóźdź brązowy
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; brąz;
C. Główka w formie ośmiopłatkowej rozetki; trzpień lekko wygięty, owalny w przekroju; późne średniowiecze (?);
wymiary: długość gwoździa – 14 mm; główka –15 mm; trzpień – 2,5 x 3 mm; waga: 1,51 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1776/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 15. Gwóźdź brązowy
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; brąz;

C. Główka w formie siedmiopłatkowej rozetki, jeden z płatków wyraźnie dłuższy; trzpień kolisty w przekroju, uszkodzony szpic; późne średniowiecze (?);
wymiary: długość gwoździa – 17 mm; główka –14 x 16 mm; trzpień – 2 mm; waga: 1,56 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1780/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 83.

Nr 16. Gwóźdź (?) brązowy
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. fragment główki gwoździa ozdobnego (?); brąz;
C. fragment główki w formie rozetki z kolistym, wypukłym punktem w centrum i płatkami wokół, zachowały się 4 płatki i fragment piątego, zachowany niewielki fragment trzpienia; późne średniowiecze (?);
wymiary: zach. główka –10,1 x 10,5 mm; waga: 1,12 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1810/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 84.

Nr 17. Gwóźdź żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; żelazo;
C. Główka zniszczona przez korozję; w formie sześciopłatkowej (?) rozetki, w płatkach okrągłe (?) zagłębienia; trzpień lekko wygięty, owalny (?) w przekroju, szpic uszkodzony; późne średniowiecze (?);
wymiary: długość gwoździa – 11 mm; główka –12 x 13 mm; trzpień – 2 x 2,5 mm; waga: 1,13 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1820/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 87.

Nr 18. Gwóźdź ze stopu stopu cynowo-ołowiowego (?)
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; stop cynowo-ołowiowy (?);
C. Główka w formie dziewięciopłatkowej, nieregularnej rozetki, płatki o różnej wielkości położone pod różnymi kątami; trzpień lekko wygięty, owalny w przekroju; późne średniowiecze (?);
wymiary: długość gwoździa – 22 mm; główka –13 x 14 mm; trzpień – 3 x 3,5 mm; waga: 4,47 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1854/3/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.20.7;
F Ryc. XIX.a: 86.

Nr 19. Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)
A. Czermno, stanowisko bez numeru (okolice fosy na wschód od grodziska); badania czerwiec 2011;
B. Główka gwoździa ozdobnego; stop cynowo-ołowiowy (?);
C. Główka w formie sześciopłatkowej rozetki; fragment trzpienia o przekroju kolistym; późne średniowiecze;
wymiary: główka –14 x 16 mm; trzpień – 2 mm; waga: 1,91 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1871/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 20. Gwóźdź ze stopu z miedzią
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; stop z miedzią;

C. Główka w formie spłaszczonego stożka, przecięta głębokimi żłobkami, rozchodzącymi się promieniście od wierzchołka ku krawędzi; przekrój wklęsło-wypukły; trzpień umieszczony centralnie (krótko obcięty); średniowiecze;
wymiary: średnica główki – 14 mm; wysokość główki – 4 mm; grubość – 2 mm; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1685/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 89.

Nr 21. Gwóźdź ze stopu z miedzią
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; stop z miedzią;
C. Główka w formie wielopłatkowego kwiatu, o dużym, wypukłym środku i drobnych płatkach wokół; trzpień umieszczony centralnie (obcięty niemal u nasady); przekrój główki płasko-wypukły; średniowiecze;
wymiary: średnica – 10 mm; wysokość główki – 3 mm; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1685/9/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 90.

Nr 22. Gwóźdź ze stopu z miedzią
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; stop z miedzią; powierzchnia główki nieregularna (spękania);
C. Główka płaska; w przybliżeniu kolista; trzpień przylutowany, nieznanie skrzywiony, XIII w. (?) (por. Eremeev 2015, 341, Ryc. 269, dolny rząd, pierwszy z prawej);
wymiary: średnica główki – 11 mm; grubość – ok. 1 mm; wysokość – 17 mm; technika: kucie (?);
D. MT, nr inw. MT/1785/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 94.

Nr 23. Gwóźdź ze stopu z miedzią
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; stop z miedzią;
C. Główka pełna; w formie ostrosłupa o ściętym wierzchołku; trzpień umieszczony centralnie;
wymiary: średnica główki – 9 mm; wysokość główki – 6 mm; wysokość całkowita – 16 mm; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1685/13/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 95.

Nr 24. Gwóźdź ze stopu z miedzią
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; stop z miedzią;
C. Główka pełna; półkulista; trzpień umieszczony nieco bliżej krawędzi;
wymiary: średnica główki – 7 mm; wysokość główki – 3 mm; wysokość całkowita – 13 mm; technika: odlew; nowożytny (?);
D. MT, nr inw. MT/1779/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 93.

Nr 25. Gwóźdź ze stopu z miedzią
A. Czermno; dar A. Trancika z 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; stop z miedzią;
C. Główka w formie wielopłatkowego kwiatu, o drobnych, zaoblonych płatkach; środek duży, kolisty, nieznacznie podniesiony w stosunku do płatków, z kolistym, spłaszczonym elementem, umieszczonym centralnie; przekrój główki płasko-wypukły; trzpień odcięty nieco powyżej nasady; XIII-XIV w. (por. Musianowicz 1969, 195, Tabl. XLV: 15);
wymiary: średnica główki – 18 mm; wysokość główki – 3 mm; wysokość całkowita – 7 mm; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1685/10/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 92.

Nr 26. Gwóźdź ze stopu z miedzią

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Gwóźdź ozdobny; stop z miedzią; ubytki; niekonserwowana;
C. Główka w formie pięciopłatkowego kwiatu (?), o zaoblonych płatkach; przekrój płaski; z tyłu trzpień (przygięty do powierzchni); XIII-XIV w. (por. Kuryšova 2021, 165, Ryc. 3: 5, 6);
wymiary: maksymalne – 14 x 15 mm; grubość – 3 mm; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1791/19/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 91.

Nr 27. Gwóźdź ze stopu z miedzią

A Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B Gwóźdź; stop z miedzią; odlew;
C Główka pełna; w formie ściętego stożka, z wypukłością w przybliżeniu kolistą w rzucie poziomym, umieszczoną centralnie; trzpień bliżej krawędzi (koniec odłamany); późne średniowiecze-okres nowożytny;
wymiary: średnica główki – 12 mm; wysokość główki – 4 mm; wysokość całkowita zachowana – 15 mm;
D MT, nr inw. MT/1789/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.a: 96.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Botalov = Боталов С.Г.

2018 *Урало-алтайское единство в материалах погребального комплекса Уелги*, [in:] *IV Международный Мадьярский Симпозиум*, *Казань-Болгар, 15-19 октября 2018 г.,* Археология Евразийских Степей 2018: 6, p. 13-34.

Egan G., Pritchard F.

2004 *Dress accessories 1150-1450*, Medieval finds from Excavations in London 3, London (The Boydell Press).

Kuryshova = Kuryšova = Курышова Н.П.

2021 *Стеклянные украшения из золотоордынского города Маджар*, Археология Евразийских Степей 2021: 4 p. 160-167.

Musianowicz K.

1969 *Drohiczyn we wczesnym średniowieczu*, Materiały Wczesnośredniowieczne 6, p. 7-235.

Samek J.

2000 *Polskie rzemiosło artystyczne: średniowiecze*, Warszawa (Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe/Wydawnictwo Naukowe PWN).

Sawicki J.

2017 *Medieval dress accessories from Nowy Targ Square in Wrocław: catalogue of finds*, Wrocław (Yellow Point Publications).

Walicki M. (ed.)

1971 *Sztuka polska przedromańska i romańska do schyłku XIII wieku*, Warszawa (Polskie Wydawnictwo Naukowe).

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 969-1050

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to household management (Knives)

In 2010-2011, during metal detector surveys in the settlement complex in Czermno, 170 more or less damaged knives were found. The vast majority of these finds, totalling 107 specimens, were discovered in the hillfort or its border areas with the nearby (site 2) and outlying (site 3) suburbs. 52 artefacts were found in the nearby suburb, and only 11 in the outlying one.

Due to their universal use, knives are a category of artefacts abundantly represented at settlement sites. They are also frequently found in graves, as they were a regular part of both male and female attire, either hanging from the belt or tucked behind it. As noted by the Russian archaeologist Rafael Minasyan, who undertook the monumental task of cataloguing early medieval knife finds from Eastern Europe, knives, alongside ceramics, are among the objects that are most frequently discovered by archaeologists (Minasyan 1980, 68). Among the Slavs, knives mainly served as tools, although they were also used as eating utensils and, rarely and presumably only out of necessity, as weapons.

Studies of these finds made attempts to classify them, with the criteria being either their function or their construction, which was most often related to their intended use. Regarding Rus', the most commonly used typology is that developed by Boris Kolchin for knives from Veliky Novgorod. This researcher divided Novgorodian knives into eight functional groups: kitchen, table, woodworking, bone carving, leatherworking, surgical, small working knives, and combat knives (Kolchin 1959, 54). The largest collection consists of kitchen knives (Kolchin 1959, 56), whose axis always runs above the sharpened end of the blade. Kolchin's typology, sometimes with certain modifications, is used by various researchers; for example, Bohdan Prishchepa adopted it for knives from the hillfort in Drohobuzh (Pryshchepa 2011, 148) and Jerzy Kuśnierz for finds from Gródek upon the Bug River (Kuśnierz 2018, 579f.). In a sense, Przemysław Michalik's typology proposed for Late Medieval and Early Modern finds from the castle in Puck also refers to it (Michalik 2007, 43-61). This researcher distinguished personal knives, with a length below 15 cm; kitchen, table, specialist (shoemaking, butchery), and combat knives (with a length ranging from above 15 to 40 cm). Regarding the second criterion – construction – it is essential to mention Rafael Minasyan' typology, who divided knife finds (about 10,000 specimens) from Eastern Europe into four groups (Minasyan 1980). Additionally, Leont'ev's typology for the Sarskoye hillfort in the Rostov region (Leont'ev 1970, 34-37, Fig. 1) identified three groups, each with several variants, with this classification relating to objects from the 8th to the early 11th c. Polish typologies for these early medieval artefacts should also be mentioned, such as the one developed by Ryszard Rogosz based on knives found during excavations on the Castle Hill in Szczecin (three types, each with several variants; Rogosz 1983, 264f., Fig. 224), or Jacek Wrzesiński's typology for finds from the cemetery in Dziekanowice (seven types, the first three adopted from Rogosz; Wrzesiński 2000, 99f., Fig. 3). Moreover, a significantly simplified typology also encompassing modern knives, created by Magdalena and Paweł Konczewski for

Wrocław (Konczewska, Konczewski 2004, 96), distinguished only two types – knives with a spike-shaped tang and knives with a plate-shaped tang.

All the knives from Czermno were made of iron using the forging technique. They all feature spike-like tangs for attaching handles. They have been classified according to the typology of Ryszard Rogosz (1983, 264f., Fig. 224). The first type is represented by knives with a straight spine, a relatively narrow blade, a gently arcuate cutting edge, and a double-shouldered tang. The tangs are trapezoidal or rectangular in cross-section, with an irregular, sharp end to facilitate handle attachment. Variants (A-F) were distinguished based on the tang's shape. Among the finds from Czermno, this is the most numerous type (71 specimens, with 32 other items closely resembling this type. Within type I finds, there are 52 specimens of variant A, 9 of variant B, 1 of variant C, and 9 of variant D. Type II knives have a straight spine with an arcuate notch at the end on the spine side. The notch's shape and the way it is defined allowed for the distinction of variants A-D. This type is represented by 8 finds, including 1 of variant A and 4 of variant B. Knives of this type appeared in Szczecin at the end of the 10th c. Type III knives are specimens with the spine and blade converging to a triangle. They appeared in Szczecin from the second half of the 11th c. and are relatively rare. In Czermno, type III, variant A is represented by 2 specimens. In the remaining cases, it was not possible to determine the type due to the condition of the knives.

Type I knives are most similar to Minasjan's group IV. According to him, they originate from Sweden and Norway, arriving through Finland to the area of what would later be northern Rus' (around Lake Ladoga) in the last quarter of the first millennium. They are well-represented in Veliky Novgorod, found in layers dating to the 10th-11th c. Among the finds from Czermno, knife No. 170, Fig. XIX.b: 12 is very reminiscent of them; see Kolchin 1959, 53, Fig. 41: 2-3). In the 12th c. in Rus', knives underwent changes in appearance. They became longer, with the wedge-shaped blade becoming thinner and wider. The spine was usually straight, and the arcuate curve near the blade became very rare. The handle was shortened. By the mid-12th c., narrow, elongated knives had practically fallen out of use, and in the second half of the 12th c., knives with a wide, thin blade became the dominant type. By the end of the 13th c., knives had become even thinner, flatter, and longer.

From a metrical perspective, only 32 complete specimens could be analysed. The smallest knives (5 specimens) measured just under 6 cm (5.49-5.99 cm). There were 15 knives with lengths ranging from 7.0 to 10.0 cm, and 12 knives exceeding 10.0 cm, with the longest measuring over 20.0 cm (22.61 cm – Find No. 60). The length of the tang relative to the total length ranged from about 1/4 to approximately 1/3 of the total length. The width of the blade in type IA ranged from 8.2 to 10.5 mm, while knives of type III had notably wider blades, ranging from 14.2 to 16.6 mm.

Both the construction and metrical data indicate a similarity between the finds from Czermno and Old Rus' knives, with a predominance of older objects dated to between the 10th and the first half of the 13th c.

CATALOGUE

No. 1. Iron knife

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded central part of a narrow, single-edged blade with a straight spine; damaged point and chipped edge; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 51 mm; blade width – 12.5 mm; thickness – 3.6 mm;
weight: 5.94 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/95/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 2. Iron knife

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 66 mm; blade width – 15.5 mm; thickness – 4.2 mm;
weight: 9.61 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/96/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 3. Iron knife

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded fragment of a narrow, single-edged blade with a short, single-shouldered tang, triangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 52.8 mm; blade width – 13.8 mm; thickness – 3.3 mm; tang length – 35.7 mm; width – 10.5 mm; thickness – 3.4 mm; weight: 5.04 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/97/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 4. Iron knife

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;

C. Corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine and a short fragment of a double-shouldered tang, quadrangular (?) in cross-section; missing point; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 58 mm; blade width – 12.8 mm; thickness – 3.7 mm; tang length (preserved) – 9.3 mm; width – 8 mm; thickness – 4.7 mm; weight: 6.52 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/98/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 5. Iron knife
A. Czermno**,** site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine and a short, tang double-shouldered (weakly on the edge side), tapered, quadrangular in cross-section; missing point; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 60.7 mm; blade width – 10.3 mm; thickness – 2.8 mm; tang length – 21.8 mm; width – 6.7 mm; thickness – 3.5 mm; weight: 3.50 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/99/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 13.

No. 6. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; damaged point; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 57 mm; blade width – 8.9 mm; thickness – 3.5 mm; weight: 4.24 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/100/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 7. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Corroded, very narrow, single-edged blade with a double-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section; damaged point; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 68.7 mm; blade width – 7.7 mm; thickness – 3.9 mm; tang length – 33.4 mm; width – 7.4 mm; thickness – 3.4 mm; weight: 4.98 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/101/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 8. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded, narrow, single-edged blade with a slightly arcuate spine and a Narrow, broken, double-shouldered tang, quadrangular in cross-section; type ID in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 67.7 mm; blade width – 10.3 mm; thickness – 3.1 mm; tang length (preserved) – 16.9 mm; width – 7.7 mm; thickness – 3.4 mm; weight: 4.98 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/102/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 9. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Corroded, very narrow, single-edged blade with a straight spine; chipped edge, concave near the tang; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 76.3 mm; blade width – 6.5 mm; thickness – 2.8 mm; tang length – 33.2 mm; width – 5.9 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 3.07 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/103/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 10. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine and a single-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section; point and part of the tang broken off; type IB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 89.3 mm; blade width – 11.7 mm; thickness – 3.8 mm; tang length (preserved) – 25 mm; width – 10.5 mm; thickness – 2.4 mm;
weight: 8.15 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/104/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 11. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine and a double-shouldered tang, quadrangular in cross-section; concavely arcuate edge on the tang side; tang partially broken off; type ID (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 67.4 mm; blade width – 12.7 mm; thickness – 3.2 mm; tang length (preserved) – 14.7 mm; width – 7.5 mm; thickness – 2.5 mm; weight: 6.63 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/105/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 14.

No. 12. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Corroded, Narrow, single-edged blade with a straight spine and a double-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section; concavely arcuate edge on the tang side; point broken off; type II (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 88.5 mm; blade width – 11.9 mm; thickness – 3.4 mm; tang length (preserved) – 32.9 mm; width – 8.4 mm; thickness – 3 mm; weight: 8.63 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/106/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 15.

No. 13. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;

C. Corroded fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine and a double-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section; concavely arcuate edge on the tang side; part of the blade including the point broken off; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 49.8 mm; blade width – 11.5 mm; thickness – 3.2 mm; tang length (preserved) – 19.7 mm; width – 5.6 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 3.28 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/107/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 14. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded, single-edged blade; arcuate spine and edge; double-shouldered tang; large part of the tang broken off; type IC in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 84.5 mm; blade width – 22.5 mm; thickness – 5.3 mm; tang length (preserved) – 12 mm; width – 11.4 mm; thickness – 4.4 mm; weight: 25.53 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/108/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 16.

No. 15. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; concavely arcuate edge, chipped; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 91.9 mm; blade width – 10.5 mm; thickness – 4.6 mm; tang length – 34.5 mm; width – 7.7 mm; thickness – 5 mm; weight: 7.88 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/183/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 17.

No. 16. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; chipped edge; single-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section, slightly bent towards the edge; missing part of the blade including the point; type IB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 75.7 mm; blade width – 9.7 mm; thickness – 5 mm; tang length – 33.5 mm; width – 6.6 mm; thickness – 4.1 mm; weight: 8.16 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/184/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 17. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Fragment of a narrow, single-edged blade; tang triangular in cross-section, single-shouldered on the edge side, arcuately tapered; similar to type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages (?);
dimensions: length (preserved) – 68 mm; blade width – 11.1 mm; thickness – 3.1 mm; tang length – 52 mm; width – 8.8 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 5.45 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/185/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 18. Iron knife
A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Fragment a narrow, single-edged blade with a straight spine; chipped edge; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 47.5 mm; blade width – 9.5 mm; thickness – 3.8 mm; weight: 2.99 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/186/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 19. Iron knife
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; tang single-shouldered, tapered (on the spine side), quadrangular in cross-section; type IB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 85.5 mm; blade width – 9.8 mm; thickness – 3.8 mm; tang length – 18.2 mm; width – 6.4 mm; thickness – 2.5 mm; weight: 8.82 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1234/A);
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 18.

No. 20. Iron knife
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Fragment of a single-edged blade with a straight spine; edge slightly chipped; tang double-shouldered (weakly on the edge side), tapered, quadrangular in cross-section; missing large part of the blade including the point; undefined type, undefined chronology;
dimensions: length (preserved) – 91.6 mm; blade width – 16.8 mm; thickness – 4.8 mm; tang length – 50.2 mm; width – 7.8 mm; thickness – 4.1 mm; weight: 13.08 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1236/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 19.

No. 21. Iron knife
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; chipped edge; preserved fragment of the single-shouldered tang, triangular in cross-section; damaged point; similar to type IB (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages (?);
dimensions: length (preserved) – 50.1 mm; blade width – 9.4 mm; thickness – 3.7 mm; tang length (preserved) – 3.3 mm; width – 5.2 mm; thickness – 4.2 mm; weight: 3.61 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1244/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 22. Iron knife
A. Czermno, site 2/3; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Missing point, chipped edge; Narrow, single-edged blade with a straight spine, tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;

dimensions: length (preserved) – 72.5 mm; blade width – 10.6 mm; thickness – 4.6 mm; tang length – 33 mm; width – 7.3 mm; thickness – 4.1 mm; weight: 7.04 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1248/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 20.

No. 23. Iron knife

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Knife; iron;

C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; chipped edge; tang double-shouldered, tapered, triangular in cross-section; part of the tang missing, bent blade; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 86.7 mm; blade width – 10.7 mm; thickness – 4.5 mm; tang length – 20.7 mm; width – 9 mm; thickness – 5.1 mm; weight: 10.10 g;
technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1251/3/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 21.

No. 24. Iron knife

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Knife; iron;

C. Narrow, single-edged blade with a damaged point and a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 109.9 mm; blade width – 12 mm; thickness – 4.8 mm; tang length – 45.8 mm; width – 11.4 mm; thickness – 5.2 mm; weight: 19.32 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1252/3/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 22.

No. 25. Iron knife

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Knife; iron;

C. Chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang quadrangular in cross-section, double-shouldered (weakly on the spine side), tapered, slightly bent downwards; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 105.2 mm; blade width – 11.4 mm; thickness – 3.9 mm; tang length – 41.1 mm; width – 8.7 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 9.95 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1257/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 23.

No. 26. Iron knife

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Narrow, single-edged blade with the spine bevelled near the point; the point is slightly damaged; type III in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 39.4 mm; width – 11.4 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 3.54 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1266/1/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 27. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine and a fragment of a double-shouldered tang, quadrangular (?) in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length (preserved) – 68.5 mm; blade width – 9.2 mm; thickness – 4.6 mm; tang length (preserved) – 8.8 mm; width – 5 mm; thickness – 3.2 mm; weight: 5.18 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1275/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 28. Iron knife
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Single-edged blade with a straight spine; damaged point; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, bent towards the edge; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 109.2 mm; blade width – 16.2 mm; thickness – 4.7 mm; tang length – 37.6 mm; width – 9.2 mm; thickness – 4.9 mm; weight: 14.45 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1277/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 24.

No. 29. Iron knife
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Fragment of a single-edged blade with a straight spine and a slightly chipped edge; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 93.7 mm; blade width – 18.1 mm; thickness – 3.5 mm; tang length – 40.6 mm; width – 9.6 mm; thickness – 3.8 mm; weight: 13.03 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1244/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 25.

No. 30. Iron knife
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Single-edged blade with a straight spine; damaged point; slightly chipped edge; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 80.2 mm; blade width – 13.8 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 9.26 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1296/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 31. Iron knife
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Damaged point; very narrow, short, single-edged blade with a straight spine; tang short, double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 58.5 mm; blade width – 8.9 mm; thickness – 2.5 mm; tang length – 17.2 mm; width – 5.5 mm; thickness – 2.2 mm; weight: 2.87 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1301/4/A;

E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 26.

No. 32. Iron knife
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 48.4 mm; blade width – 11.6 mm; thickness – 3.4 mm; weight: 3.74 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1301/5/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 33. Iron knife
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Single-edged blade with a straight spine; point broken off; tang weakly double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 77.5 mm; blade width – 9.4 mm; thickness – 4.4 mm; tang length – 37.8 mm; width – 8.1 mm; thickness – 4 mm; weight: 8.19 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1319/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 34. Iron knife
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. single-edged blade with a straight spine and an arcuately concave edge on the tang side; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 72.2 mm; blade width – 12.5 mm; thickness – 3.9 mm; weight: 7.44 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1336/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 35. Iron knife
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. single-edged blade with a straight spine; point with a rectangular notch (?) on the edge side; concavely arcuate edge on the tang side; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; similar to type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages (?);
dimensions: length (preserved) – 88 mm; blade width – 10.7 mm; thickness – 5.3 mm; tang length – 24.4 mm; width – 5.7 mm; thickness – 4.9 mm; weight: 11.23 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1340/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 27.

No. 36. Iron knife
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Single-edged blade with a straight spine; point terminating in a Narrow tip extending from the spine; tang double-shouldered (terminating in a protrusion on the edge side), tapered, quadrangular in cross-section, bent towards the edge; type ID in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;

dimensions: length (preserved) – 80.7 mm; blade width – 12.5 mm; thickness – 3.7 mm; tang length – 21.3 mm; width – 7.5 mm; thickness – 3.7 mm; weight: 8.26 g;
technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1341/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 28.

No. 37. Iron knife

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; damaged point and chipped edge; single-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section; type IB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 99.2 mm; blade width – 10.9 mm; thickness – 3.8 mm; tang length – 3776 mm; width – 8.1 mm; thickness – 3.8 mm; weight: 9.97 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1358/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 38. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded fragment of a narrow, single-edged blade with the point broken off and a fragment (?) of a tang without shoulders, arcuately curved towards the edge, circular (?) in cross section; undefined type; undefined chronology;
dimensions: length (preserved) – 39.3 mm; blade width – 9.6 mm; thickness – 2.7 mm; tang length (preserved) – 11.9 mm; tang width – 5.7 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 3.22 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1364/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 39. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Fragment of a single-edged (?) blade with a straight spine; tang bent, single-shouldered (on the edge side), quadrangular in cross-section; undefined type; undefined chronology;
dimensions: length (preserved) – 78 mm; blade width – 18.4 mm; thickness – 3.5 mm; tang length – 46.7 mm; width – 9.7 mm; thickness – 5.4 mm; weight: 9.58 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1390/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 35.

No. 40. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 97.4 mm; blade width – 12.5 mm; thickness – 3.2 mm;
tang length – 28.1 mm; width – 7.9 mm; thickness – 3.6 mm; weight: 8.25 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1407/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 36.

No. 41. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded, large knife with a preserved end of a wide, single-edged blade with a straight spine and a wide, flat, single-shouldered tang, quadrangular in cross-section, with three rivet holes for securing the overlays; one rivet preserved (undetermined shape due to corrosion); bent tang; undefined type; undefined chronology;
dimensions: overall length (preserved) – 183 mm; blade width – 21 mm; thickness – 4.5 mm; tang length – 98.2 mm; tang width – 16.9 mm; thickness – 4.5 mm; weight: 39.70 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1409/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 39.

No. 42. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Bent knife, damaged point, slightly chipped edge; Narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 99.3 mm; blade width – 14.4 mm; thickness – 3.2 mm; tang length – 32.8 mm; width – 9.6 mm; thickness – 3.2 mm; weight: 11.38 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1425/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 32.

No. 43. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Corroded, short, narrow blade with a straight spine and a slightly arcuately concave edge on the tang side; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type III in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 78.8 mm; blade width – 14.2 mm; thickness – 4.6 mm; tang length – 27.4 mm; tang width – 7.4 mm; thickness – 3.2 mm; weight: 7.51 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1427/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 44. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a damaged point and straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 109.9 mm; blade width – 12 mm; thickness – 4.8 mm; tang length – 45.8 mm; width – 11.4 mm; thickness – 5.2 mm; weight: 6.47 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1444/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 45. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded; quite short single-edged blade with a straight spine, fractured at the junction with the tang; damaged point; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;

dimensions: blade length (preserved) – 69.4 mm; width – 17 mm; thickness – 5 mm; weight: 15.92 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1444/2/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 46. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Knife; iron;

C. Corroded; quite long single-edged blade with a straight spine and a fragment of a double-shouldered tang with a triangular (?) cross-section; type ID (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 106.5 mm; blade length – 93.2 mm; width – 15.7 mm; thickness – 4.4 mm; tang width – 6.5 mm; thickness – 4.3 mm; weight: 8.01 g;
technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1446/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 38.

No. 47. Iron knife

A. Czermno, site 3; research October 2010;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Corroded fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered (?), tapered, quadrangular in cross-section; type IE (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 89 mm; blade width – 11 mm; thickness – 3.8 mm; tang length – 49.7 mm; width – 7 mm; thickness – 4.7 mm; weight: 9.52 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1460/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 40.

No. 48. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Knife; iron;

C. Corroded, single-edged, narrow blade with a straight spine and a chipped edge terminating with a protrusion near the tang; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, bent; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 107.6 mm; blade width – 12.5 mm; thickness – 9.3 mm; tang length – 34.2 mm; width – 9.6 mm; thickness – 5 mm; weight: 14.70 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1461/2/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 49. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Knife; iron;

C. Corroded; wide, single-edged blade, point with a notch (?) on the edge side and the tip bent downwards (?), tang single-shouldered, quadrangular (?) in cross-section, short or broken off; undefined type; undefined chronology;
dimensions: length (preserved) – 88 mm; blade width – 16.6 mm; thickness – 3.7 mm; tang length (preserved?) – 7.4 mm; width – 6.6 mm; thickness – 4 mm; weight: 18.8 g;
technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1469/1/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 50. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Corroded; narrow, single-edged blade with a straight spine bevelled towards the point; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, bent; type IIB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 110.7 mm; blade width – 11 mm; thickness – 3.3 mm; tang length – 32.9 mm; width – 7 mm; thickness – 3.4 mm; weight: 11.47 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1484/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 41.

No. 51. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine and a fragment of a double-shouldered tang, quadrangular in cross-section and slightly bent towards the edge; missing point; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 53.2 mm; blade width – 11.5 mm; thickness – 4.3 mm; tang length (preserved) – 13.6 mm; tang width – 6.6 mm; thickness – 4.3 mm;
weight: 5.70 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1485/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 52. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Corroded; narrow, single-edged blade with a straight spine and an arcuately concave edge; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 94.6 mm; blade width – 13.2 mm; thickness – 3.8 mm; tang length – 34.4 mm; width – 7.9 mm; thickness – 4.5 mm; weight: 8.55 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1486/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 42.

No. 53. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine, terminating in a protrusion near the tang; edge slightly chipped; tang partially preserved, double-shouldered, triangular (?) in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 110.1 mm; blade width – 14.4 mm; thickness – 5.5 mm; tang length (preserved) – 19.4 mm; width – 9 mm; thickness – 5 mm; weight: 17.98 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1487/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 54. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine and a fragment of a single-shouldered tang (?); damaged point; type IB (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 69.3 mm; blade width – 10.4 mm; thickness – 3.9 mm; weight: 7.01 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1487/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 55. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Point broken off; short, narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, with flattened (?) end; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 70.8 mm; blade width – 9.2 mm; thickness – 4.7 mm; tang length – 32.5 mm; width – 6.5 mm; thickness – 3.6 mm; weight: 6.02 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1503/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 56. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Corroded; point broken off; short, narrow, single-edged blade with a slightly arcuate (?) spine; tang short, double-shouldered, quadrangular (?) in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 59.1 mm; blade width – 11.5 mm; thickness – 3.8 mm; tang length – 20.6 mm; width – 7.1 mm; thickness – 4.2 mm; weight: 5.28 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1503/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 43.

No. 57. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. slightly chipped edge; long, narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 103.1 mm; blade width – 13.5 mm; thickness – 4.7 mm; weight: 17.07 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1506/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 58. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded fragment of a single-edged blade with the spine bevelled towards the point type II (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: blade length (preserved) – 62 mm; width – 12 mm; thickness – 3 mm;
weight: 5.42 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1506/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 59. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded; narrow, single-edged blade with a straight spine and a double-shouldered tang, triangular (?) in cross-section; blade point and almost the whole tang broken off; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;

dimensions: overall length (preserved) – 79.1 mm; blade length (preserved) – 72.3 mm; blade width – 13.6 mm; thickness – 4.3 mm; weight: 8.64 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1508/1/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 60. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Knife; iron;

C. Slightly damaged point, chipped edge; long, narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 226.1 mm; blade width – 19.7 mm; thickness – 3.2 mm; tang length – 53.7 mm; width – 9.7 mm; thickness – 3.6 mm; weight: 33.2 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1529/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 1.

No. 61. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Knife; iron;

C. Corroded; narrow, short, single-edged blade with a straight spine; point with an arcuate notch on the spine side; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IIB (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 89 mm; blade length – 55 mm; blade width – 11.5 mm; thickness – 4.1 mm; tang length – 34 mm; width – 7.2 mm; thickness – 4.4 mm; weight: 7.42 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1534/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 44.

No. 62. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;

B. Knife; iron;

C. Corroded; single-edged blade with the point broken off and a straight spine; damaged point, arcuate notched point on the spine side; tang single-shouldered (on the spine side), quadrangular (?) in cross-section; type IB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length (preserved) – 103.4 mm; blade width – 15 mm; thickness – 5.1 mm; tang length – 35.7 mm; width – 6.8 mm; thickness – 5 mm; weight: 16.10 g;
technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1536/2/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 45.

No. 63. Iron knife

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Fragment of a large knife with a wide, single-edged blade; damaged point; undefined type; undefined chronology;
dimensions: length (preserved) – 125.8 mm; blade width – 25.5 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 27.14 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1537/7/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 64. Iron knife

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;

B. Knife; iron;

C. Corroded; point and most of the tang broken off; single-edged blade with a straight spine; double-shouldered tang, quadrangular (?) in cross-section; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length (preserved) – 95 mm; blade length (preserved) – 76 mm; blade width – 16.5 mm; thickness – 5 mm; weight: 18.10 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1557/9/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 65. Iron knife
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Damaged point, very chipped edge; very narrow, single-edged blade with a straight spine; tang broken off; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 70.5 mm; blade width (preserved) – 10.9 mm; thickness – 2.8 mm; weight: 4.59 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1557/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 66. Iron knife
A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Fragment of a Narrow, probably short, single-edged blade with a preserved fragment of a double-shouldered tang; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length (preserved) – 42.6 mm; blade length (preserved) – 3.4 mm; blade width – 10.2 mm; tang width – 5 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 3.40 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1570/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 67. Iron knife
A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; small residue of a single-shouldered (?) tang; similar to type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages (?);
dimensions: length (preserved) – 65.1 mm; blade width – 12.3 mm; thickness – 5.2 mm; weight: 8.68 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1570/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 68. Iron knife
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. missing point and part of the blade; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 55.9 mm; blade width – 10.7 mm; thickness – 2.7 mm; tang length – 35.1 mm; width – 6.7 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 3.57 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1575/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 29.

No. 69. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. chipped edge and point; very short, Narrow, single-edged blade with a slightly arcuate spine; tang short, double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type II (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 54.9 mm; blade width – 11.5 mm; thickness – 2.7 mm; tang length – 17.5 mm; width – 5.9 mm; thickness – 2.9 mm; weight: 3.27 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1589/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 30.

No. 70. Iron knife

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Missing tang, chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 58.9 mm; blade width – 13.2 mm; thickness – 2.7 mm; tang length – 29.5 mm; width – 5.9 mm; thickness – 3.7 mm; weight: 4.92 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1601/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 71. Iron knife

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang single-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I A in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 93.7 mm; blade width – 11.1 mm; thickness – 3.7 mm; tang length – 23.7 mm; width – 5.7 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 7.36 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1651/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 31.

No. 72. Iron knife

A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Knife; iron;
C. Slightly bent; damaged point and end of the tang, chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine, tang triangular in cross-section, single-shouldered, tapered (on the spine side); similar to type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages (?);
dimensions: length (preserved) – 64.8 mm; blade width – 11.5 mm; thickness – 3.4 mm; tang length (preserved) – 25.7 mm; width – 7.3 mm; thickness – 1.8 mm; weight: 4.05 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1655/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 73. Iron knife

A. Czermno, site 1 (surface – exact findspot unknown); research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded; damaged point, part of the tang broken off; chipped edge; narrow, short, single-edged blade with a straight spine; tang single-shouldered (on the spine side); type IB (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;

dimensions: length (preserved) – 64.5 mm; blade width – 9.4 mm; thickness – 3.6 mm; tang length (preserved) – 13.2 mm; width – 6.3 mm; thickness – 2.8 mm; weight: 3.55 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1708/50/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 74. Iron knife

A. Czermno, site 1 (surface – exact findspot unknown); research June 2011;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Corroded; point broken off, damaged end of the tang; short, single-edged blade with an oblique spine; tang single-shouldered (on the edge side); type II in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 75.6 mm; blade width –13.3 mm; thickness – 5.1 mm; tang length (preserved) – 45.6 mm; width – 12.7 mm; thickness – 5.2 mm; weight: 12.69 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1708/51/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 75. Iron knife

A. Czermno, site 1 (moat); research June 2011;

B. Knife; iron;

C. Missing point; single-edged blade symmetrically tapering towards the point; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 177.5 mm; blade width – 20 mm; thickness – 4.1 mm; tang length – 51.4 mm; width – 9.8 mm; thickness – 5.2 mm; weight: 42.46 g;
technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1719/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 34.

No. 76. Iron knife

A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;

B. Knife; iron;

C. Corroded; narrow, single-edged blade with a straight spine, rounded point and arcuately concave edge near the tang; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; bent knife; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 120.5 mm; blade width – 13.5 mm; thickness – 4.1 mm; tang length – 33.9 mm; tang width – 8.2 mm; thickness – 3.8 mm; weight: 10.57 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1727/1/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 77. Iron knife

A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Corroded fragment of a single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: blade length (preserved) – 79 mm; width – 15.8 mm; thickness – 4.4 mm; weight: 12.96 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1729/1/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 78. Iron knife

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Short, narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 84 mm; blade width – 8.1 mm; thickness – 2.6 mm;
tang length – 33 mm; width – 5.4 mm; thickness – 2.8 mm; weight: 4.87 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1731/7/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 4.

No. 79. Iron knife

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Single-edged, narrow blade with a straight spine; damaged, slightly bent; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: blade length – 147 mm; blade width – 19 mm; thickness – 4 mm; weight: 18.90 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1734/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 80. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Corroded; narrow, single-edged blade with a slightly arcuate (?) spine and a short, double-shouldered tang; damaged point; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 71.5 mm; blade width –8.8 mm; thickness – 2.8 mm; tang length – 18.9 mm; width – 5.5 mm; thickness – 3 mm; weight: 4.12 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1739/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 81. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 57.7 mm; blade width – 11.7 mm; thickness – 5.5 mm; weight: 6.45 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1740/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 82. Iron knife

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged point; narrow, single-edged blade with a straight spine; fragment of a wide, single-shouldered tang, triangular in cross-section; similar to type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages (?);
dimensions: length (preserved) – 84.5 mm; blade width – 10.6 mm; thickness – 4.4 mm; tang length (preserved) – 16.7 mm; width – 11.3 mm; thickness – 3.7 mm; weight: 11.24 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1741/1/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 83. Iron knife
A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged point, chipped edge; very narrow, single-edged blade with a straight spine; single-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section; type IB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 84.2 mm; blade width – 9 mm; thickness – 3.3 mm; tang length – 29.5 mm; width – 5.9 mm; thickness – 3.7 mm; weight: 5.30 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1742/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 84. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Single-edged, short, narrow blade with a straight spine; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: blade length – 70.6 mm; blade width – 11.5 mm; thickness – 4.6 mm; weight: 8.79 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1743/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 85. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Corroded; very narrow, single-edged blade with a straight spine; arcuately concave edge near the tang; tang double-shouldered, triangular (?) in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 112.3 mm; blade width – 9.9 mm; thickness – 4.1 mm; tang length – 28.2 mm; width – 6.2 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 10.50 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1758/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 86. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Corroded; point broken off; narrow, single-edged blade; single-shouldered tang, quadrangular in cross-section; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 68.9 mm; blade width – 13.8 mm; thickness – 5.5 mm; tang length – 26.8 mm; width – 8 mm; thickness – 4.5 mm; weight: 10.95 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1764/7/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 87. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; edge slightly concave on the tang side; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 76.7 mm; width – 13.3 mm; thickness – 4.5 mm; weight: 9.33 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1765/3/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 88. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Missing part of the blade including the point; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang single-shouldered (weakly on the edge side), tapered, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 54.1 mm; blade width – 10.5 mm; thickness – 2.6 mm; tang length – 25.5 mm; width – 7.1 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 4.15 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1765/8/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 89. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 60.2 mm; width – 8.8 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 3.56 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1766/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 90. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Missing point, chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered (very weakly on the edge side), tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 138.6 mm; blade width – 15.7 mm; thickness – 4.6 mm; tang length – 49.2 mm; width – 10.4 mm; thickness – 4.7 mm; weight: 27.64 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1767/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 91. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged point, chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 82.3 mm; blade width – 11.5 mm; thickness – 2.8 mm; tang length – 21.7 mm; width – 6.5 mm; thickness – 1.9 mm; weight: 4.70 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1768/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 3.

No. 92. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Missing point, end of the tang broken off (?); single-edged blade with a straight spine; tang flat, with a circular rivet hole, single-shouldered (on the edge side) and tapered; undefined type; chronology undefined;

dimensions: length (preserved) – 69.7 mm; blade width – 13.3 mm; thickness – 2.9 mm; tang length (preserved) – 23.2 mm; width – 12.6 mm; thickness – 2.6 mm; hole diameter – 3 mm; weight: 6.39 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1768/3/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 37.

No. 93. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Missing tang and point; narrow, single-edged blade with a straight spine; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 61 mm; width – 12 mm; thickness – 4.3 mm; weight: 7.36 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1768/6/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 94. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Knife; iron;

C. Damaged point; very narrow, single-edged blade with a straight spine, slightly bent upwards near the point; tang single-shouldered (on the spine side), tapered, quadrangular in cross-section; type IB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 76.2 mm; blade width – 10.1 mm; thickness – 3.6 mm; tang length – 19.9 mm; width – 6.4 mm; thickness – 2.6 mm; weight: 5.24 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1771/4/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 95. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Knife; iron;

C. Corroded; missing point, bent tang; narrow, single-edged blade with a straight spine; slightly arcuate edge; tang double-shouldered, quadrangular in cross-section; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 106 mm; blade width – 16.6 mm; thickness – 4.3 mm; tang length – 40.8 mm; width – 9.5 mm; thickness – 5.4 mm; weight: 14.72 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1772/2/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 33.

No. 96. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Chipped edge; narrow, single-edged blade, with a straight spine; point with a notch on the spine side; type II (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 58.4 mm; width – 11.1 mm; thickness – 3.4 mm; weight: 4.14 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1774/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 47.

No. 97. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Considerable part of the narrow, single-edged blade missing; preserved straight fragment of the spine; tang short, double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; undefined type; chronology undefined;
dimensions: length (preserved) – 58.4 mm; blade width – 13 mm; thickness – 2.9 mm; tang length – 28.5 mm; width – 5.1 mm; thickness – 2.8 mm; weight: 3.89 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1776/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 48.

No. 98. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Missing point; very narrow, single-edged blade with a straight spine; tang short, single-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 61.5 mm; blade width – 8.3 mm; thickness – 3.5 mm; tang length – 18.7 mm; width – 5.3 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 4.46 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1778/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 49.

No. 99. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Small knife with a very narrow, single-edged blade, damaged point and straight spine; tang single-shouldered (on the edge side), quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 58.2 mm; blade width – 5.2 mm; thickness – 2.8 mm; tang length – 52 mm; width – 8.8 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 2.39 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1778/12/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 100. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged point; narrow, single-edged blade with a straight spine; short, tapered tang without shoulders, triangular in cross-section, bent; type IIA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 69.5 mm; blade width – 11 mm; thickness – 3.9 mm; tang length – approx. 19.5 mm; width – 7.5 mm; thickness – 2.8 mm; weight: 3.74 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1778/13/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 101. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Slightly chipped edge; single-edged blade with a straight spine: tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, slightly bent downwards; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 148.4 mm; blade width – 15.3 mm; thickness – 4.6 mm; tang length – 46.2 mm; width – 7.2 mm; thickness – 4.1 mm; weight: 3.74 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1780/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 2.

No. 102. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Missing point; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, bent; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 91.2 mm; blade width – 16.5 mm; thickness – 4.5 mm; tang length – 33.2 mm; width – 5.8 mm; thickness – 3.7 mm; weight: 13.17 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1780/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 50.

No. 103. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Long, single-edged blade with a straight spine; point slightly bent upwards; fragment of a double-shouldered tang, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 159.3 mm; blade width – 19.7 mm; thickness – 4.2 mm; tang length (preserved) – 12.5 mm; width – 6.8 mm; thickness – 2.7 mm; weight: 23.53 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1780/9/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 52.

No. 104. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Missing point; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, with a protrusion on the edge side, bent downwards; type ID in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 79.7 mm; blade width – 12.1 mm; thickness – 3.1 mm; tang length – 34.5 mm; width – 6.8 mm; thickness – 2.9 mm; weight: 6.81 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1781/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 105. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. 2 fragments of a knife; iron;
C. 2 blade fragments, damaged point; narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 79.7 mm; blade width – 12.1 mm; thickness – 3.1 mm; tang length – 34.5 mm; width – 6.8 mm; thickness – 2.9 mm; weight (overall): 10.33 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1781/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 106. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged point, chipped edge; narrow, single-edged blade with a slightly oblique spine near the point; fragment of a double-shouldered tang, triangular in cross-section; type IIB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;

dimensions: length (preserved) – 89.2 mm; blade width – 12.7 mm; thickness – 3.9 mm; tang length (preserved) – 5 mm; width – 7.3 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 10.96 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1788/1/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 107. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Missing point; fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; short fragment of a double-shouldered tang, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages (?);
dimensions: length (preserved) – 49.8 mm; blade width – 12.1 mm; thickness – 3.5 mm; tang length (preserved) – 12 mm; width – 6.7 mm; thickness – 3.9 mm; weight: 4.75 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1788/3/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 108. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Knife; iron;

C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; slightly concave edge on the tang side; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 59.9 mm; blade width – 12.4 mm; thickness – 4.7 mm; weight: 6.97 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1790/4/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 109. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Knife; iron;

C. Missing point, chipped edge, bent tang; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang weakly double-shouldered (with a protrusion near the edge), tapered, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 77.7 mm; blade width – 12.5 mm; thickness – 3.1 mm; tang length – 38.6 mm; width – 7.8 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 6.41 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1791/16/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 110. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Knife; iron;

C. Damaged point; narrow, single-edged (?) blade with a straight (?) spine; chipped edge and spine; tang short, double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, bent; tang and blade fragment secondarily bent at a right angle to the knife's axis; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 54.2 mm; blade width – 8.2 mm; thickness – 2.5 mm; tang length – 9.2 mm; width – 2.7 mm; thickness – 2.2 mm; weight: 2.26 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1795/4/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 111. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Knife; iron;
C. Very chipped edge; narrow, single-edged blade with a slightly arcuate spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, slightly bent downwards; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 137.6 mm; blade width – 14.2 mm; thickness – 4.2 mm; tang length – 35.9 mm; width – 7.9 mm; thickness – 3.8 mm; weight: 16.59 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1796/7/A;
E. Unpublished.
F. Fig. XIX.b: 5.

No. 112. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Very long, narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 112.3 mm; blade width – 9.9 mm; thickness – 4.1 mm; tang length – 28.2 mm; width – 6.2 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 9.78 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1796/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 7.

No. 113. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Damaged point, chipped edge; fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; undefined type; undefined chronology;
dimensions: length (preserved) – 23.6 mm; blade width – 7.1 mm; thickness – 2 mm; weight: 0.99 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1796/10/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 114. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine and a triangular point; edge slightly concave near the tang; short, double-shouldered, tapered tang; part of the tang missing (?);type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 58.5 mm; blade width – 9.6 mm; thickness – 3 mm; tang length – 11.3 mm; width – 4.7 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 3.09 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1797/10/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 115. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged tang, chipped edge; single-edged blade with a straight spine and a triangular point; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type III A (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 161.1 mm; blade width – 16.6 mm; thickness – 3.7 mm; tang length – 44.2 mm; width – 9.5 mm; thickness – 4.2 mm; weight: 21.68 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1798/10/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 6;

No. 116. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 41.8 mm; width – 11.2 mm; thickness – 3.7 mm; weight: 3.23 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1798/15/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 117. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Missing point, slightly chipped edge; fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine, tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 63.5 mm; blade width – 13.9 mm; thickness – 3.4 mm; tang length – 26.3 mm; width – 5 mm; thickness – 2.9 mm; weight: 5.58 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1798/16/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 118. Iron knife

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart, destroyed part); research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Damaged point, chipped edge; fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 32.9 mm; width – 9.8 mm; thickness – 2.8 mm; weight: 1.94 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1800/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 119. Iron knife

A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Missing point, slightly chipped edge; fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine, tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, slightly bent downwards; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 62.7 mm; blade width – 13.1 mm; thickness – 3.7 mm; tang length – 29.9 mm; width – 5.1 mm; thickness – 3.8 mm; weight: 6.26 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1801/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 53.

No. 120. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Bent point, chip in the edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; edge slightly concave on the tang side; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I A in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 94.7 mm; blade width – 12.1 mm; thickness – 4.1 mm; tang length – 39.4 mm; width – 8.8 mm; thickness – 4.7 mm; weight: 8.27 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1802/1/A;
E. Unpublished;

F. –

No. 121. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; triangular point; edge slightly arcuate on the tang side; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 70.7 mm; width – 14.5 mm; thickness – 5.3 mm; weight: 10.08 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1804/9/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 122. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Missing point, slightly chipped edge, bent blade; narrow, single-edged blade with a straight spine; concavely arcuate edge near the tang; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, bent slightly downwards; type I A in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 89.9 mm; blade width – 15 mm; thickness – 4.9 mm; tang length – 34.4 mm; width – 8.4 mm; thickness – 3.8 mm; weight: 10.99 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1805/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 54.

No. 123. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 72.9 mm; blade width – 11.8 mm; thickness – 5.1 mm; weight: 10.84 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1807/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 124. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged point, slightly chipped edge; narrow, single-edged, bent blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I A in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 86.6 mm; blade width – 10 mm; thickness – 4 mm; tang length – 34.3 mm; width – 6 mm; thickness – 3.6 mm; weight: 6.85 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1811/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 8.

No. 125. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; short, single-shouldered, tapered tang; undefined type; undefined chronology;
dimensions: length (preserved) – 35.5 mm; blade width – 11.4 mm; thickness – 5.3 mm; tang length – 15.7 mm; width – 7.2 mm; thickness – 3.4 mm; weight: 4.20 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1812/8/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 126. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Missing part of the blade including the point, chipped edge, damaged tang (?); single-edged blade with a straight spine; short, double-shouldered tang, triangular in cross-section; type I A in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 44.5 mm; blade width – 15.4 mm; thickness – 4.2 mm; tang length (preserved) – 16.4 mm; width – 7.9 mm; thickness – 3.3 mm;
weight: 6.45 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1812/17/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 127. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Bent; missing part of the blade including the point; narrow, single-edged blade with a straight spine; edge with a protrusion near the tang; long, double-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 66 mm; blade width – 11.7 mm; thickness – 3.3 mm; tang length – 42.4 mm; width – 8.3 mm; thickness – 3.2 mm; weight: 6.70 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1814/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 128. Iron knife
A. Czermno, site 1 (moat); research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged end of the tang, point broken off; narrow, single-edged blade with a slightly arcuate spine; arcuate edge; tang double-shouldered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 68.9 mm; blade width – 10.6 mm; thickness – 3.6 mm; tang length – 19.9 mm; width – 6.4 mm; thickness – 2.6 mm; weight: 6.05 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1815/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 55.

No. 129. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Most of the tang and point missing; narrow, single-edged blade with a straight spine; edge terminating in a short protrusion on the tang side; tang double-shouldered, quadrangular in cross-section; type I A (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 51 mm; blade width – 8.2 mm; thickness – 2.2 mm; tang length (preserved) – 20.5 mm; width – 2.7 mm; thickness – 4.8 mm; weight: 3.43 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No.: MT/1819/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 130. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;

C. Slightly damaged point, narrow, single-edged blade with a straight spine; short, double-shouldered (weakly on the spine side), tapered tang; type I A in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 58.2 mm; blade width – 8.2 mm; thickness – 2.2 mm; tang length – 20.5 mm; width – 4.8 mm; thickness – 2.7 mm; weight: 2.46 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1819/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 56.

No. 131. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Missing point; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I A (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 93.7 mm; blade width – 14.8 mm; thickness – 4.5 mm; tang length – 39.7 mm; width – 8 mm; thickness – 3.8 mm; weight: 12.38 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1819/11/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 132. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Narrow, short, single-edged blade with a straight spine; short, double-shouldered tang; bent point; type ID in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length – 58 mm; blade length – 49 mm; blade width – 9 mm; tang width – 4 mm; thickness – 3 mm; weight: 2.33 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1819/18/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 133. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a fragment of a double-shouldered tang; type ID in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: overall length (preserved) – 71.5 mm; blade length – 69 mm; blade width – 9 mm; thickness – 3.5 mm; weight: 5.82 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1819/19/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 134. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Missing point and part of the tang; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered (weakly on the spine side), quadrangular in cross-section; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 63.8 mm; blade width – 12 mm; thickness – 4.8 mm; tang length (preserved) – 18.3 mm; width – 8.2 mm; thickness – 5.1 mm; weight: 8.21 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1820/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 57.

No. 135. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang single-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 78.4 mm; blade width – 9.1 mm; thickness – 3.1 mm; tang length – 26.2 mm; width – 6.9 mm; thickness – 2.5 mm; weight: 4.68 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1820/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 58.

No. 136. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Missing part of the blade including the point; narrow, single-edged blade with a straight spine; very Narrow, single-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section; similar to type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 78.9 mm; blade width – 11.5 mm; thickness – 2.1 mm; tang length – 29.1 mm; width – 3.5 mm; thickness – 2.7 mm; weight: 3.95 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1820/10/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 59.

No. 137. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Broken off tang and damaged point; narrow, single-edged blade with a straight spine; remnant of a double-shouldered tang; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 82.6 mm; width – 12 mm; thickness – 4.7 mm; weight: 9.33 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1821/9/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 138. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 61.9 mm; width – 12.4 mm; thickness – 4.7 mm; weight: 7.03 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1822/7/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 139. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 77.6 mm; blade width – 13.5 mm; thickness – 2.6 mm; weight: 6.86 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1823/19/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 140. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Bent, narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 69.1 mm; blade width – 9.1 mm; thickness – 4.4 mm; weight: 7.91 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1823/20/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 141. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Missing point; narrow, single-edged blade with a straight spine; double-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 92.8 mm; blade width – 11.5 mm; thickness – 5.5 mm; tang length – 46.5 mm; width – 9 mm; thickness – 5.3 mm; weight: 12.36 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1825/3/A
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 60.

No. 142. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Bent; chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section, bent downwards; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 127.5 mm; blade width – 12.1 mm; thickness – 4.9 mm; tang length – 31.9 mm; width – 8.5 mm; thickness – 4.5 mm; weight: 14.68 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1826/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 143. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Chipped; missing part of the blade including the point, damaged spine (?); narrow, single-edged blade with a straight spine; short, double-shouldered tang, triangular in cross-section, bent downwards; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 66.1 mm; blade width – 14.4 mm; thickness – 3.8 mm; tang length – 14.2 mm; width – 7.5 mm; thickness – 2.5 mm; weight: 7.87 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1826/8/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 144. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Slightly bent; narrow, single-edged blade with a straight spine slightly bevelled towards the point, near the point; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type ID in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 68.4 mm; blade width – 9.1 mm; thickness – 2.7 mm; tang length – 21.3 mm; width – 6.8 mm; thickness – 2.7 mm; weight: 4.34 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1827/11/A;

E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 61.

No. 145. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 79.2 mm; blade width – 12.1 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 8.13 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1827/14/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 146. Iron knife
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Corroded, single-edged blade with a straight spine; slightly bent; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 96.2 mm; blade width – 16.9 mm; thickness – 3.9 mm; weight: 14.21 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1828/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 46.

No. 147. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged end of the tang, chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; point with a rectangular notch (?) on the edge side; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; similar to type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 59.5 mm; blade width – 11.1 mm; thickness – 3.1 mm; tang length – 22 mm; width – 6.3 mm; thickness – 2.8 mm; weight: 4.11 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1828/7/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 148. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Chipped edge; very narrow, single-edged blade with a straight spine, tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 80.7 mm; blade width – 7.1 mm; thickness – 3.3 mm; tang length – 22.7 mm; width – 5.2 mm; thickness – 2.7 mm; weight: 4.35 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1828/13/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 10.

No. 149. Iron knife
A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. fragment of a knife; iron;
C. corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine; bevelled towards the point; type IIB in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 63.7 mm; blade width – 13 mm; thickness – 3.2 mm; weight: 7.79 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1831/3/A;

E. Unpublished;
F. –

No. 150. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded; missing part of the blade including the point; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages (?);
dimensions: length (preserved) – 71.9 mm; blade width – 11.8 mm; thickness – 4.1 mm; tang length – 39.5 mm; width – 9.1 mm; thickness – 4.8 mm; weight: 6.94 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1832/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 151. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Corroded, slightly bent; point broken off, chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang tapered, double-shouldered, quadrangular in cross-section; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 102.1 mm; blade width – 14.2 mm; thickness – 4.1 mm; tang length – 24.2 mm; width – 6.9 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 10.91 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1833/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 152. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Chipped edge; very narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 94.2 mm; blade width – 9.1 mm; thickness – 3.5 mm; tang length – 27.9 mm; width – 6.8 mm; thickness – 2.9 mm; weight: 6.81 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1833/12/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 9.

No. 153. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Knife; iron;
C. Missing point, very chipped edge; narrow, single-edged blade with an arcuate spine; tang single-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 87.9 mm; blade width – 11.9 mm; thickness – 2.7 mm; tang length – 31.1 mm; width – 8 mm; thickness – 2.1 mm; weight: 4.65 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1834/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 154. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;

dimensions: length (preserved) – 51.4 mm; blade width – 9.3 mm; thickness – 3.5 mm; weight: 3.83 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1834/6/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 155. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Corroded; missing part of the blade including the point; very narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, quadrangular (?) in cross-section; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 52.3 mm; blade width – 8.2 mm; thickness – 4.2 mm; tang length – 22.5 mm; width – 5.3 mm; thickness – 3.7 mm; weight: 3.58 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1836/1/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 156. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Corroded, single-edged blade with a straight spine; point bent upwards; two notches cut in the point and spine; triangular notch in the point on the tang side; the termination of the blade indicates a single-shouldered tang; similar to type II in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 86.5 mm; blade width – 14.8 mm; thickness – 3.9 mm; weight: 11.67 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1836/3/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 157. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Corroded, narrow, single-edged blade with a straight spine; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 65.4 mm; blade width – 11.4 mm; thickness – 4.9 mm; weight: 7.97 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1837/5/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 158. Iron knife

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Fragment of a knife; iron;

C. Corroded fragment of a single-edged blade with a straight spine; type ID (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 59.8 mm; blade width – 16.4 mm; thickness – 3.3 mm; weight: 9.15 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1847/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 159. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Knife; iron;

C. Damaged point and end of the tang; very narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 83.6 mm; blade width – 9.3 mm; thickness – 4.1 mm; tang length (preserved) – 22.9 mm; width – 6.8 mm; thickness – 3.9 mm; weight: 7.67 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1849/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 160. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Slightly chipped edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; fragment of a double-shouldered tang, triangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 89.1 mm; blade width – 14.3 mm; thickness – 4.1 mm; tang length (preserved) – 9.7 mm; width – 6.6 mm; thickness – 3.9 mm; weight: 10.04 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1849/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 161. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. End of the tang and point broken off, bent blade; very narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered (weakly on the spine side), tapered, triangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 67.3 mm; blade width – 8.2 mm; thickness – 2.8 mm; tang length (preserved) – 26.9 mm; width – 6.6 mm; thickness – 3.5 mm; weight: 4.04 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1854/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 62.

No. 162. Iron knife

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 106.7 mm; blade width – 14.4 mm; thickness – 3.8 mm; tang length – 31.6 mm; width – 9.6 mm; thickness – 3.1 mm; weight: 11.19 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1856/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 51.

No. 163. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged point, chipped fragment of the edge; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 77.2 mm; blade width – 11.8 mm; thickness – 3.7 mm; tang length – 22.4 mm; width – 9.1 mm; thickness – 3.4 mm; weight: 6.11 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1857/A;

E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 63.

No. 164. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. point damaged and slightly bent upwards; short, single-edged blade with a straight spine; tang triangular in cross-section, double-shouldered; type ID (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 77.2 mm; blade width – 10.5 mm; thickness – 4.1 mm; tang length – 40.9 mm; width – 9.1 mm; thickness – 3.4 mm; weight: 6.38 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1858/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 165. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Slightly chipped edge, bent tang; narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type IA in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 85.3 mm; blade width – 8.7 mm; thickness – 3.9 mm; tang length – 23.4 mm; width – 6.3 mm; thickness – 4.1 mm; weight: 8.28 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1858/3/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 166. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 49.7 mm; blade width – 10.8 mm; thickness – 4.7 mm; weight: 5.18 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1860/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 167. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Knife; iron;
C. Damaged point; very narrow, single-edged blade with a straight spine; tang double-shouldered, tapered, quadrangular in cross-section; type ID in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length – 84.21 mm; blade width – 8.6 mm; thickness – 3.7 mm; tang length – 30.9 mm; width – 6.5 mm; thickness – 2.5 mm; weight: 5.69 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1861/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 11.

No. 168. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Fragment of a corroded, very narrow, single-edged blade with a straight spine; bent; similar to type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 37.6 mm; blade width – 7.7 mm; thickness – 2.8 mm; weight: 1.85 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1862/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 169. Iron knife

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Missing point; fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; fragment of a single-shouldered, tapered tang, quadrangular in cross-section; similar to type I in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: length (preserved) – 48.5 mm; blade width – 11.2 mm; thickness – 2.8 mm; tang length (preserved) – 6.8 mm; width – 8.6 mm; thickness – 3 mm; weight: 4.31 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1862/7/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 170. Iron knife

A. Czermno; chance discovery made in 2012;
B. Fragment of a knife; iron;
C. Corroded fragment of a narrow, single-edged blade with a straight spine; missing point; tang quadrangular in cross-section, tapering, double-shouldered; type I (?) in the typology of R. Rogosz (1983); Early Middle Ages;
dimensions: preserved length – 146.5 mm; blade width – 13.4 mm; thickness – 4.4 mm; tang length – 65.8 mm; width – 12.3 mm; thickness – 5.3 mm; weight: 15.49 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1890/26/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 12.

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (noże)

W latach 2010-2011, w trakcie poszukiwań przy użyciu wykrywacza do metali na terenie kompleksu osadniczego w Czermnie znaleziono 170 mniej lub bardziej uszkodzonych noży. Zdecydowaną większość znalezisk podjęto z grodziska lub jego pogranicza z podgrodziami, bliższym (stan. 2) i dalszym (stan. 3), w sumie 107 egzemplarzy; 52 noże znaleziono na terenie podgrodzia bliższego, a dalszego tylko 11.

Ze względu na uniwersalne zastosowanie noże należą do kategorii zabytków licznie reprezentowanej na stanowiskach osadowych. Często znajduje się je również w grobach, stanowiły bowiem stały element ubioru kobiecego i męskiego, zawieszane u pasa lub za pas zatykane. Jak zauważył rosyjski archeolog Rafael Minasjan, który podjął się tytanicznej pracy opracowania znalezisk noży z terenu Europy Wschodniej z okresu wczesnego średniowiecza, są one obok ceramiki przedmiotami najczęściej znajdowanymi przez archeologów (Minasjan 1980, 68). Pełniły głównie rolę narzędzia, używano ich oczywiście także w charakterze sztućców, a zdecydowanie rzadziej, i zapewne tylko w razie konieczności, jako broni.

W opracowaniach tych znalezisk są podejmowane próby ich sklasyfikowania, w których jako kryterium podziału przyjmuje się albo ich funkcję, albo budowę morfologiczną, z którą wiązało się najczęściej ich przeznaczenie. Odnośnie Rusi najczęściej stosuje się typologię opracowaną przez Borisa Kołczina dla noży z Nowogrodu Wielkiego. Badacz ten podzielił nowogrodzkie noże na 8 grup funkcjonalnych: kuchenne, stołowe, do obróbki drewna, do obróbki kości, szewskie, chirurgiczne, robocze małe oraz bojowe (Kolčin 1959, 54). Najliczniejszy zbiór stanowią noże kuchenne (Kolčin 1959, 56), których oś zawsze biegnie powyżej zaostrzonego końca głowni. Typologią Kołczina, niekiedy z pewnymi modyfikacjami, posługują się różni badacze, np. Bohdan Pryszczepa przyjął ją dla noży z grodziska w Drohobużu (Pryščepa 2011, 148) czy Jerzy Kuśnierz dla znalezisk z Gródka nad Bugiem (Kuśnierz 2018, 579 i n.). W pewnym sensie nawiązuje do nich również typologia Przemysława Michalika dla późnośredniowiecznych i wczesnonowożytnych znalezisk z zamku w Pucku (Michalik 2007, 43-61), który to badacz wydzielił noże osobiste, o długości poniżej 15 cm; noże kuchenne, stołowe, specjalistyczne (szewskie, rzeźnicze) oraz bojowe (o długości od powyżej 15 do 40 cm). W przypadku drugiego kryterium – budowy – trzeba przede wszystkim wymienić typologię wspomnianego już Rafaela Minasjana, który podzielił znaleziska noży (ok. 10 tys. egzemplarzy) z Europy Wschodniej na 4 grupy (Minasjan 1980), Leontiewa dla sarskiego grodziska w rejonie Rostowa (Leont'ev 1970, 34-37, Ryc. 1), który wydzielił 3 grupy z kilkoma wariantami każdy, przy czym klasyfikacja ta odnosi się do materiałów z VIII - pocz. XI w. Należy również wymienić polskie typologie dla tych zabytków z okresu wczesnego średniowiecza opracowane przez Ryszarda Rogosza na podstawie noży znalezionych w czasie badań na Wzgórzu Zamkowym w Szczecinie (3 typy, każdy z kilkoma odmianami; Rogosz 1983, 264 i n., Ryc. 224) czy Jacka Wrzesińskiego dla znalezisk z cmentarzyska w Dziekanowicach (7 typów, przy czym 3 pierwsze przejęte od Rogosza; Wrzesiński 2000, 99 i n., Ryc. 3) lub wyraźnie uproszczoną Magdaleny i Pawła

Konczewskich dla Wrocławia obejmującą też noże nowożytne (Konczewska, Konczewski 2004, 96), którzy wydzielili tylko 2 typy – noże z trzpieniem w postaci kolca i noże z trzpieniem w postaci płytki.

Wszystkie noże z Czermna wykonano z żelaza techniką kucia. Niemal wszystkie też mają kolcowate trzpienie na osadzenie rękojeści. Sklasyfikowano je według typologii Ryszarda Rogosza (1983, 264 i n., Ryc. 224). Typ pierwszy reprezentują noże o prostym tylcu, stosunkowo wąskiej głowni i łagodnie łukowatym ostrzu oraz trzpieniu wyodrębnionym dwustronnie. Trzpienie są w przekroju trapezowate bądź prostokątne, z nieregularnym ostrym zakończeniem umożliwiającym osadzenie rękojeści. Odmiany (A-F) wydzielono w zależności od rodzaju wyodrębnienia trzpienia. Wśród znalezisk z Czermna jest to typ najliczniejszy (71 egzemplarzy), a 32 okazy są to niego zbliżone. W liczbie znalezisk typu I są 52 egzemplarze odmiany A, 9 odmiany B, 1 odmiany C oraz 9 odmiany D. Typ II, to noże o prostym tylcu, z łukowatym wycięciem na końcu od strony tylca. Ukształtowanie wycięcia i sposób jego wyodrębnienia pozwoliły na wydzielenie odmian A-D. Typ ten reprezentowało 8 znalezisk, w tym 1 odmianę A oraz 4 odmianę B. Na grodzisku szczecińskim noże tego typu pojawiły się w końcu X w. Noże typu III, to okazy o trójkątnie zabiegającym się tylcu i ostrzu. Występowały w Szczecinie od 2. poł. XI w. i należą do typu stosunkowo rzadkiego. W Czermnie typ III odmiany A reprezentują 2 egzemplarze. W pozostałych przypadkach określenie typu ze względu na stan zachowania nie było możliwe.

Noże typu I są najbardziej zbliżone do grupy IV Minasjana. Jego zdaniem wywodzą się ze Szwecji i Norwegii, skąd przez terytorium Finlandii w ostatniej ćwierci 1. tysiąclecia dotarły na teren późniejszej północnej Rusi (rejon jeziora Ładoga). Są licznie reprezentowane w Nowogrodzie Wielkim, gdzie występują w warstwach datowanych na X-XI w. Wśród znalezisk z Czermna najbardziej przypomina je nóż nr kat. 170, Ryc. XIX.b: 12 (por. Kolčin 1959, 53, Ryc. 41: 2-3). W XII w, na terenie Rusi następuje zmiana w wyglądzie noży. Stały się one dłuższe. Klinowate ostrze ścieniono i poszerzono. Tylec był zwykle prosty, a jego łukowate wygięcie przy ostrzu staje się bardzo rzadkie. Skróceniu ulega rękojeść. W połowie XII w. wąskie, wydłużone noże praktycznie wyszły z użycia, a w 2. poł. XII typem wiodącym stał się nóż o szerokim, cienkim ostrzu. W końcu XIII w. noże stały się jeszcze bardziej cienkie, płaskie i dłuższe.

Analizie metrycznej można było poddać jedynie 32 egzemplarze zachowane w całości. Najmniejsze noże (5 egzemplarzy) mierzyły niecałe 6 cm (5,49-5,99 cm), noży o rozmiarach od 7 do 10 cm było 15, a powyżej 10-12, przy czym najdłuższy liczył ponad 20 cm (22,61 cm – zabytek nr 60). Długość trzpienia w stosunku do długości całkowitej wynosiła od około 1/4 do mniej więcej 1/3 długości całkowitej. Natomiast szerokość głowni w przypadku typu IA zamykała się w granicach typu III od 14,2 do 16,6 mm.

Zarówno budowa, jak i dane metryczne wskazują na podobieństwo znalezisk z Czermna do noży staroruskich i przewagę materiałów starszych, datowanych na X - 1. poł. XIII w.

KATALOG

Nr 1. **Nóż żelazny**

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany środkowy fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; uszkodzony sztych i wyszczerbione ostrze; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 51 mm; szerokość głowni – 12,5 mm; grubość – 3,6 mm; waga: 5,94 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/95/A
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 2. **Nóż żelazny**

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowana, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 66 mm; szerokość głowni – 15,5 mm; grubość – 4,2 mm; waga: 9,61 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/96/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 3. **Nóż żelazny**

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z krótkim, zwężającym się trzpieniem, jednostronnie wyodrębnionym, trójkątnym w przekroju; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 52,8 mm; szerokość głowni – 13,8 mm; grubość – 3,3 mm; długość trzpienia – 35,7 mm; szerokość – 10,5 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 5,04 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/97/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 4. **Nóż żelazny**

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;

C. Skorodowana, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem i krótkim fragmentem trzpienia dwustronnie wyodrębnionego, czworokątnego (?) w przekroju; brak sztychu; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 58 mm; szerokość głowni – 12,8 mm; grubość – 3,7 mm; zach. długość trzpienia – 9,3 mm; szerokość – 8 mm; grubość – 4,7 mm; waga: 6,52 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/98/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 5. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowana, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem i krótkim, zwężającym się trzpieniem, dwustronnie wyodrębnionym (od strony ostrza słabo), czworokątnym w przekroju, brak sztychu; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 60,7 mm; szerokość głowni – 10,3 mm; grubość – 2,8 mm; długość trzpienia – 21,8 mm; szerokość – 6,7 mm; grubość – 3,5 mm; waga: 3,50 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/99/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 13.

Nr 6. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem, uszkodzony sztych; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 57 mm; szerokość głowni – 8,9 mm; grubość – 3,5 mm; waga: 4,24 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/100/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 7. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowana, bardzo wąska, jednosieczna głownia ze zwężającym się trzpieniem, dwustronnie wyodrębnionym, czworokątnym w przekroju; uszkodzony sztych; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 68,7 mm; szerokość głowni – 7,7 mm; grubość – 3,9 mm; długość trzpienia – 33,4 mm; szerokość – 7,4 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 4,98 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/101/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 8. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowana, wąska, jednosieczna głownia z lekko łukowatym tylcem i zwężającym się, złamanym trzpieniem, dwustronnie wyodrębnionym, czworokątnym w przekroju; typ ID w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 67.7 mm; szerokość głowni – 10,3 mm; grubość – 3,1 mm; zach. długość trzpienia – 16,9 mm; szerokość – 7,7 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 4,98 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/102/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 9. **Nóż żelazny**

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Skorodowana, bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, wyszczerbionym ostrzem, wklęsłym przy trzpieniu oraz zwężającym się trzpieniem, dwustronnie wyodrębnionym, czworokątnym w przekroju; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze; wymiary: długość całkowita – 76,3 mm; szerokość głowni – 6,5 mm; grubość – 2,8 mm; długość trzpienia – 33,2 mm; szerokość – 5,9 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 3,07 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1226/103/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 10. **Nóż żelazny**

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Skorodowana, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem i zwężającym się trzpieniem, jednostronnie wyodrębnionym, czworokątnym w przekroju; odłamany sztych i część trzpienia; typ IB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 89,3 mm; szerokość głowni – 11,7 mm; grubość – 3,8 mm; zach. długość trzpienia – 25 mm; szerokość – 10,5 mm; grubość – 2,4 mm; waga: 8,15 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1226/104/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 11. **Nóż żelazny**

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Skorodowana, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem i trzpieniem dwustronnie wyodrębnionym, czworokątnym w przekroju; ostrze łukowato wklęsłe od strony trzpienia; odłamana część trzpienia; typ ID (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 67,4 mm; szerokość głowni – 12,7 mm; grubość – 3,2 mm; zach. długość trzpienia – 14,7 mm; szerokość – 7,5 mm; grubość – 2,5 mm; waga: 6,63 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1226/105/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 14.

Nr 12. **Nóż żelazny**

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Skorodowana, wąska, jednosieczna głownia z tylcem skośnie ściętym (?) przy sztychu i zwężającym się, dwustronnie wyodrębnionym trzpieniem, czworokątnym w przekroju; ostrze łukowato wklęsłe od strony trzpienia; odłamany sztych, typ II (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 88,5 mm; szerokość głowni – 11,9 mm; grubość – 3,4 mm; zach. długość trzpienia – 32,9 mm; szerokość – 8,4 mm; grubość – 3 mm; waga: 8,63 g. technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1226/106/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 15.

Nr 13. **Nóż żelazny**

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Skorodowany, fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem i zwężającym się, dwustronnie wyodrębnionym trzpieniem, czworokątnym w przekroju; ostrze łukowato wklęsłe od strony trzpienia; odłamana część głowni ze sztychem; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 49,8 mm; szerokość głowni – 11,5 mm; grubość – 3,2 mm; zach. długość trzpienia – 19,7 mm; szerokość – 5,6 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 3,28 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/107/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 14. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowana, jednosieczna głownia; z prostym tylcem; trzpień jednostronnie wyodrębniony; część trzpienia odłamana; typ IC w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 84,5 mm; szerokość głowni – 22,5 mm; grubość – 5,3 mm; zach. długość trzpienia – 12 mm; szerokość – 11,4 mm; grubość – 4,4 mm; waga: 25,53 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/108/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 16.

Nr 15. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; ostrze łukowato wklęsłe, wyszczerbione; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 91,9 mm; szerokość głowni – 10,5 mm; grubość – 4,6 mm; długość trzpienia – 34,5 mm; szerokość – 7,7 mm; grubość – 5 mm; waga: 7,88 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/183/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 17.

Nr 16. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; ostrze wyszczerbione; trzpień czworokątny w przekroju, jednostronnie wyodrębniony, zwężający się, lekko wygięty w kierunku ostrza; brak części głowni ze sztychem; typ IB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 75,7 mm; szerokość głowni – 9,7 mm; grubość – 5 mm; długość trzpienia – 33,5 mm; szerokość – 6,6 mm; grubość – 4,1 mm; waga: 8,16 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/184/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 17. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Fragment wąskiej, jednosiecznej głowni; trzpień trójkątny w przekroju, jednostronnie wyodrębniony od strony ostrza, zwężający się łukowato; zbliżony do typu I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze (?);
wymiary: zach. długość – 68 mm; szerokość głowni – 11,1 mm; grubość – 3,1 mm; długość trzpienia – 52 mm; szerokość – 8,8 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 5,45 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/185/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 18. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; ostrze wyszczerbione; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 47,5 mm; szerokość głowni – 9,5 mm; grubość – 3,8 mm; waga: 2,99 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/186/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 19. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony (od strony tylca); typ IB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość całkowita – 85,5 mm; szerokość głowni – 9,8 mm; grubość – 3,8 mm; długość trzpienia – 18,2 mm; szerokość – 6,4 mm; grubość – 2,5 mm; waga: 8,82 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1234/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 18.

Nr 20. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Fragment jednosiecznej głowni z prostym tylcem; ostrze lekko wyszczerbione; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony (od strony ostrza słabo), zwężający się; brak znacznej części głowni ze sztychem; typ nieokreślony; chronologia nieokreślona;
wymiary: zach. długość – 91,6 mm; szerokość głowni – 16,8 mm; grubość – 4,8 mm; długość trzpienia – 50,2 mm; szerokość – 7,8 mm; grubość – 4,1 mm; waga: 13,08 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1236/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 19.

Nr 21. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; ostrze wyszczerbione; zachowany fragment trzpienia trójkątny w przekroju, jednostronnie wyodrębniony; uszkodzony sztych; zbliżony do typu IB (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 50,1 mm; szerokość głowni – 9,4 mm; grubość – 3,7 mm; zach. długość trzpienia – 3,3 mm; szerokość – 5,2 mm; grubość – 4,2 mm; waga: 3,61 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1244/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 22. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2/3; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Brak sztychu, wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;

wymiary: zach. długość – 72,5 mm; szerokość głowni – 10,6 mm; grubość – 4,6 mm; długość trzpienia – 33 mm; szerokość – 7,3 mm; grubość – 4,1 mm; waga: 7,04 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1248/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 20.

Nr 23. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; ostrze wyszczerbione; trzpień trójkątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; brak części trzpienia, głownia wygięta; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 86,7 mm; szerokość głowni – 10,7 mm; grubość – 4,5 mm; długość trzpienia – 20,7 mm; szerokość – 9 mm; grubość – 5,1 mm; waga: 10,10 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1251/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 21.

Nr 24. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Wąska, jednosieczna głownia z uszkodzonym sztychem i prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 109,9 mm; szerokość głowni – 12 mm; grubość – 4,8 mm; długość trzpienia – 45,8 mm; szerokość – 11,4 mm; grubość – 5,2 mm; waga: 19,32 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1252/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 22.

Nr 25. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony (od strony tylca słabo), zwężający się, lekko wygięty w dół; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 105,2 mm; szerokość głowni – 11,4 mm; grubość – 3,9 mm; długość trzpienia – 41,1 mm; szerokość – 8,7 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 9,95 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1257/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 23.

Nr 26. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Wąska, jednosieczna głownia z ukośnie ściętym tylcem przy sztychu; sztych lekko uszkodzony; typ IIB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 39,4 mm; szerokość – 11,4 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 3,54 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1266/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 27. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Fragment noża, żelazo;

C. Skorodowany; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem i fragmentem dwustronnie wyodrębnionego trzpienia czworokątnego (?) w przekroju; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 68,5 mm; szerokość głowni – 9,2 mm; grubość – 4,6 mm; zach. długość trzpienia – 8,8 mm; szerokość – 5 mm; grubość – 3,2 mm; waga: 5,18 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1275/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 28. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Jednosieczna głownia z prostym tylcem; uszkodzony sztych; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; wygięty w kierunku ostrza; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 109,2 mm; szerokość głowni – 16,2 mm; grubość – 4,7 mm; długość trzpienia – 37,6 mm; szerokość – 9,2 mm; grubość – 4,9 mm; waga: 14,45 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1277/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 24.

Nr 29. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Fragment jednosiecznej głowni z prostym tylcem i lekko wyszczerbionym ostrzem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 93,7 mm; szerokość głowni – 18,1 mm; grubość – 3,5 mm; długość trzpienia – 40,6 mm; szerokość – 9,6 mm; grubość – 3,8 mm; waga: 13,03 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1244/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 25.

Nr 30. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Jednosieczna głownia z prostym tylcem; uszkodzony sztych, lekko wyszczerbione ostrze; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 80,2 mm; szerokość głowni – 13,8 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 9,26 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1296/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 31. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Uszkodzony sztych; bardzo wąska, krótka, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień krótki, czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 58,5 mm; szerokość głowni – 8,9 mm; grubość – 2,5 mm; długość trzpienia – 17,2 mm; szerokość – 5,5 mm; grubość – 2,2 mm; waga: 2,87 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1301/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 26.

Nr 32. Nóż żelazny
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Fragment noża; żelazo;
- **C.** Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
  wymiary: zach. długość – 48,4 mm; szerokość głowni – 11,6 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 3,74 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1301/5/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 33. Nóż żelazny
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Nóż; żelazo;
- **C.** Jednosieczna głownia z prostym tylcem; odłamany sztych; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie słabo wyodrębniony, zwężający się; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
  wymiary: zach. długość – 77,5 mm; szerokość głowni – 9,4 mm; grubość – 4,4 mm; długość trzpienia – 37,8 mm; szerokość – 8,1 mm; grubość – 4 mm; waga: 8,19 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1319/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 34. Nóż żelazny
- **A.** Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
- **B.** Fragment noża; żelazo;
- **C.** Jednosieczna głownia z prostym tylcem i łukowato wklęsłym ostrzem od strony trzpienia; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
  wymiary: zach. długość – 72,2 mm; szerokość głowni – 12,5 mm; grubość – 3,9 mm; waga: 7,44 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1336/4/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 35. Nóż żelazny
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Nóż; żelazo;
- **C.** Jednosieczna głownia z prostym tylcem; sztych z prostokątną wnęką (?) od strony ostrza; ostrze łukowato wklęsłe od strony trzpienia; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; zbliżony do typu I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze (?);
  wymiary: zach. długość – 88 mm; szerokość głowni – 10,7 mm; grubość – 5,3 mm; długość trzpienia – 24,4 mm; szerokość – 5,7 mm; grubość – 4,9 mm; waga: 11,23 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1340/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIX.b: 27.

Nr 36. Nóż żelazny
- **A.** Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
- **B.** Nóż; żelazo;
- **C.** Jednosieczna głownia z prostym tylcem; sztych zakończony na przedłużeniu tylca wąskim szpicem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony (od strony ostrza zakończony występem), zwężający się; wygięty w kierunku ostrza; typ ID w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
  wymiary: zach. długość – 80,7 mm; szerokość głowni – 12,5 mm; grubość – 3,7 mm; długość trzpienia – 21,3 mm; szerokość – 7,5 mm; grubość – 3,7 mm; waga: 8,26 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1341/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 28.

Nr 37. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; uszkodzony sztych i wyszczerbione ostrze; trzpień czworokątny w przekroju, jednostronnie wyodrębniony, zwężający się; typ IB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 99,2 mm; szerokość głowni – 10,9 mm; grubość – 3,8 mm; długość trzpienia – 37,76 mm; szerokość – 8,1 mm; grubość – 3,8 mm; waga: 9,97 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1358/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 38. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z odłamanym sztychem i fragmentem (?) niewyodrębnionego trzpienia łukowato wygiętego ku ostrzu, kolistego (?) w przekroju; typ nieokreślony; chronologia nieokreślona;
wymiary: zach. długość – 39,3 mm; szerokość głowni – 9,6 mm; grubość – 2,7 mm; zach. długość trzpienia – 11,9 mm; szerokość trzpienia – 5,7 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 3,22 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1364/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 39. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Fragment jednosiecznej (?) głowni z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, wygięty, jednostronnie wyodrębniony (od strony ostrza); typ nieokreślony; chronologia nieokreślona;
wymiary: zach. długość – 78 mm; szerokość głowni – 18,4 mm; grubość – 3,5 mm; długość trzpienia – 46,7 mm; szerokość – 9,7 mm; grubość – 5,4 mm; waga: 9,58 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1390/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 35.

Nr 40. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 97,4 mm; szerokość głowni – 12,5 mm; grubość – 3,2 mm; długość trzpienia – 28,1 mm; szerokość – 7,9 mm; grubość – 3,6 mm; waga: 8,25 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1407/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 36.

Nr 41. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany, duży nóż z zachowaną tylną częścią szerokiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem i szerokim, płaskim, czworokątnym w przekroju, jednostronnie wyodrębnionym trzpieniem z trzema otworami na nity mocujące okładzinę, jeden nit zachowany (kształt nieczytelny w bryle korozji); wygięty trzpień; typ nieokreślony; chronologia nieokreślona;

wysokość głowni – 21 mm; grubość – 4,5 mm; długość trzpienia – 98,2 mm; szerokość trzpienia – 16,9 mm; grubość – 4,5 mm; waga: 39,70 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1409/5/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 39.

Nr 42. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Nóż wygięty, uszkodzony sztych, lekko wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 99,3 mm; szerokość głowni – 14,4 mm; grubość – 3,2 mm; długość trzpienia – 32,8 mm; szerokość – 9,6 mm; grubość – 3,2 mm; waga: 11,38 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1425/5/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 32.

Nr 43. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Skorodowany, krótka, wąska głownia z prostym tylcem i lekko łukowato wklęsłym ostrzem od strony trzpienia; trzpień dwustronnie wyodrębniony, zwężający się, czworokątny w przekroju; typ IIIA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość całkowita – 78,8 mm; szerokość głowni – 14,2 mm; grubość – 4,6 mm; długość trzpienia – 27,4 mm; szerokość trzpienia – 7,4 mm; grubość – 3,2 mm; waga: 7,51 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1427/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 44. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Wąska, jednosieczna głownia z uszkodzonym sztychem i prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 109,9 mm; szerokość głowni – 12 mm; grubość – 4,8 mm; długość trzpienia – 45,8 mm; szerokość – 11,4 mm; grubość – 5,2 mm; waga: 6,47 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1444/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 45. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Skorodowany, głownia jednosieczna, dość krótka, z prostym tylcem, odłamana w miejscu łączenia z trzpieniem; uszkodzony sztych; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość głowni – 69,4 mm; szerokość – 17 mm; grubość – 5 mm; waga: 15,92 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1444/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 46. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Skorodowany, jednosieczna, dość długa głownia z prostym tylcem i fragmentem dwustronnie wyodrębnionego trzpienia o trójkątnym (?) przekroju; typ ID (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 106,5 mm; długość głowni – 93,2 mm; szerokość – 15,7 mm; grubość – 4,4 mm; szerokość trzpienia – 6,5 mm; grubość – 4,3 mm; waga: 8,01 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1446/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 38.

Nr 47. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IE (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 89 mm; szerokość głowni – 11 mm; grubość – 3,8 mm; długość trzpienia – 49,7 mm; szerokość – 7 mm; grubość – 4,7 mm; waga: 9,52 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1460/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 40.

Nr 48. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany, jednosieczna, wąska głownia z prostym tylcem i wyszczerbionym ostrzem zakończonym przy trzpieniu występem; trzpień dwustronnie wyodrębniony, zwężający się, czworokątny w przekroju; wygięty; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość całkowita – 107,6 mm; szerokość głowni – 12,5 mm; grubość – 9,3 mm; długość trzpienia – 34,2 mm; szerokość – 9,6 mm; grubość – 5 mm; waga: 14,70 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1461/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 49. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany; szeroka, jednosieczna głownia, sztych z wnęką (?) od strony ostrza i wygiętym ku dołowi szpicem (?), trzpień wyodrębniony jednostronnie, czworokątny (?) w przekroju, krótki lub odłamany; typ nieokreślony; chronologia nieokreślona;
wymiary: zach. długość – 88 mm; szerokość głowni – 16,6 mm; grubość – 3,7 mm; długość trzpienia (zach.?) – 7,4 mm; szerokość – 6,6 mm; grubość – 4 mm; waga: 18,8 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1469/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 50. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem skośnie ściętym do sztychu; trzpień dwustronnie wyodrębniony, czworokątny w przekroju, zwężający się, wygięty; typ IIB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość całkowita – 110,7 mm; szerokość głowni – 11 mm; grubość – 3,3 mm; długość trzpienia – 32,9 mm; szerokość – 7 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 11,47 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1484/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 41.

Nr 51. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem i dwustronnie wyodrębnionym fragmentem trzpienia, czworokątnego w przekroju i lekko wygiętego w kierunku ostrza; brak sztychu: typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 53,2 mm; szerokość głowni – 11,5 mm; grubość – 4,3 mm; zach. długość trzpienia – 13,6 mm; szerokość trzpienia – 6,6 mm; grubość – 4,3 mm; waga: 5,70 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1485/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 52. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem i łukowato wklęsłym ostrzem; trzpień zwężający się, dwustronnie wyodrębniony, czworokątny w przekroju; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość całkowita – 94,6 mm; szerokość głowni – 13,2 mm; grubość – 3,8 mm; długość trzpienia – 34,4 mm; szerokość – 7,9 mm; grubość – 4,5 mm; waga: 8,55 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1486/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 42.

Nr 53. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, zakończonym przy trzpieniu występem, ostrze lekko wyszczerbione; trzpień częściowo zachowany, dwustronnie wyodrębniony, trójkątny (?) w przekroju; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 110,1 mm; szerokość głowni – 14,4 mm; grubość – 5,5 mm; zach. długość trzpienia – 19,4 mm; szerokość – 9 mm; grubość – 5 mm; waga: 17,98 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1487/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 54. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem i fragmentem jednostronnie wyodrębnionego trzpienia (?); uszkodzony sztych; typ IB (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 69,3 mm; szerokość głowni – 10,4 mm; grubość – 3,9 mm; waga: 7,01 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1487/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 55. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Odłamany sztych; krótka, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień dwustronnie wyodrębniony, czworokątny w przekroju, zwężający się, koniec rozklepany (?); typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 70,8 mm; szerokość głowni – 9,2 mm; grubość – 4,7 mm; długość trzpienia – 32,5 mm; szerokość – 6,5 mm; grubość – 3,6 mm; waga: 6,02 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1503/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 56. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany; odłamany sztych; krótka, wąska, jednosieczna głownia z lekko łukowatym (?) tylcem; trzpień krótki, dwustronnie wyodrębniony, czworokątny (?) w przekroju; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 59,1 mm; szerokość głowni – 11,5 mm; grubość – 3,8 mm; długość trzpienia – 20,6 mm; szerokość – 7,1 mm; grubość – 4,2 mm; waga: 5,28 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1503/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 43.

Nr 57. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Nieznacznie wyszczerbione ostrze; wąska, długa, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 103,1 mm; szerokość głowni – 13,5 mm; grubość – 4,7 mm; waga: 17,07 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1506/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 58. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany fragment jednosiecznej głowni z tylcem ukośnie ściętym do sztychu; typ II (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość głowni – 62 mm; szerokość – 12 mm; grubość – 3 mm; waga: 5,42 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1506/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 59. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany: wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem i dwustronnie wyodrębnionym trzpieniem, trójkątnym (?) w przekroju; odłamany sztych głowni i niemal cały trzpień; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość całkowita – 79,1 mm; zach. długość głowni – 72,3 mm; szerokość głowni – 13,6 mm; grubość – 4,3 mm; waga: 8,64 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1508/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 60. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Nieznacznie uszkodzony sztych, wyszczerbione ostrze; wąska, długa, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 226,1 mm; szerokość głowni – 19,7 mm; grubość – 3,2 mm; długość trzpienia – 53,7 mm; szerokość – 9,7 mm; grubość – 3,6 mm; waga: 33,2 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1529/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc.XIX.b: 1.

Nr 61. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany; wąska, krótka, jednosieczna głownia z prostym tylcem; sztych od strony tylca z wyciętą łukowatą wnęką; trzpień zwężający się, czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ IIB (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość całkowita – 89 mm; długość głowni – 55 mm; szerokość głowni – 11,5 mm; grubość – 4,1 mm; długość trzpienia – 34 mm; szerokość – 7,2 mm; grubość – 4,4 mm; waga: 7,42 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1534/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 44.

Nr 62. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany; jednosieczna głownia z odłamanym sztychem i prostym tylcem, sztych uszkodzony, łukowato wycięty od strony tylca; trzpień czworokątny (?) w przekroju, jednostronnie wyodrębniony (od strony tylca); typ IB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość całkowita – 103,4 mm; szerokość głowni – 15 mm; grubość – 5,1 mm; długość trzpienia – 35,7 mm; szerokość – 6,8 mm; grubość – 5 mm; waga: 16,10 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1536/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 45.

Nr 63. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Fragment dużego noża z szeroką, jednosieczną głownią, uszkodzony sztych; typ nieokreślony; chronologia nieokreślona;
wymiary: zach. długość – 125,8 mm; szerokość głowni – 25,5 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 27,14 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1537/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 64. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Uszkodzony sztych, bardzo wyszczerbione ostrze; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień odłamany; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze

wymiary: zach. długość – 70,5 mm; szerokość głowni (zach.) – 10,9 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 4,59 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1557/4/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 65. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Skorodowany; odłamany sztych i większość trzpienia; jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień dwustronnie wyodrębniony, czworokątny (?) w przekroju; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 95 mm; zach. długość głowni – 76 mm; szerokość głowni – 16,5 mm; grubość – 5 mm; waga: 18,10 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1557/9/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 66. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Fragment wąskiej, prawdopodobnie krótkiej, jednosiecznej głowni z zachowanym fragmentem dwustronnie wyodrębnionego trzpienia; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 42,6 mm; zach. długość głowni – 3,4 mm; szerokość głowni – 10,2 mm; szerokość trzpienia – 5 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 3,40 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1570/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 67. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, niewielka pozostałość trzpienia jednostronnie (?) wyodrębnionego; zbliżony do typu I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze (?);
wymiary: zach. długość – 65,1 mm; szerokość głowni – 12,3 mm; grubość – 5,2 mm; waga: 8,68 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1570/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 68. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Brak sztychu i części głowni, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 55,9 mm; szerokość głowni – 10,7 mm; grubość – 2,7 mm; długość trzpienia – 35,1 mm; szerokość – 6,7 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 3,57 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1575/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 29.

Nr 69. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;

B. Nóż; żelazo;

C. Wyszczerbione ostrze i sztych; bardzo krótka, wąska, jednosieczna głownia z lekko łukowatym tylcem, trzpień krótki, czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ II (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 54,9 mm; szerokość głowni – 11,5 mm; grubość – 2,7 mm; długość trzpienia – 17,5 mm; szerokość – 5,9 mm; grubość – 2,9 mm; waga: 3,27 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1589/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 30.

Nr 70. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Brak trzpienia, wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 58,9 mm; szerokość głowni – 13,2 mm; grubość – 2,7 mm; długość trzpienia – 29,5 mm; szerokość – 5,9 mm; grubość – 3,7 mm; waga: 4,92 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1601/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 71. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 93,7 mm; szerokość głowni – 11,1 mm; grubość – 3,7 mm; długość trzpienia – 23,7 mm; szerokość – 5,7 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 7,36 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1651/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 31.

Nr 72. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania październik 2010;
B. Nóż; żelazo;
C. Lekko wygięty; uszkodzony sztych i koniec trzpienia, wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień trójkątny w przekroju, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony (od strony tylca); zbliżony do typu I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze (?);
wymiary: zach. długość – 64,8 mm; szerokość głowni – 11,5 mm; grubość – 3,4 mm; zach. długość trzpienia – 25,7 mm; szerokość – 7,3 mm; grubość – 1,8 mm; waga: 4,05 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1655/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 73. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania czerwiec 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany; uszkodzony sztych, odłamana część trzpienia, wyszczerbione ostrze; wąska, krótka, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień jednostronnie wyodrębniony (od strony tylca); typ IB (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 64,5 mm; szerokość głowni – 9,4 mm; grubość – 3,6 mm; zach. długość trzpienia – 13,2 mm; szerokość – 6,3 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 3,55 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1708/50/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 74. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania czerwiec 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany; odłamany koniec sztychu i trzpień; jednosieczna głownia z ukośnie ściętym tylcem przy sztychu; typ II w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 75,6 mm; szerokość głowni – 13,3 mm; grubość – 5,1 mm; zach. długość trzpienia – 45,6 mm; szerokość – 12,7 mm; grubość – 5,2 mm; waga: 12,69 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1708/51/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 75. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Brak sztychu, jednosieczna głownia zwężająca się symetrycznie do sztychu, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 177,5 mm; szerokość głowni – 20 mm; grubość – 4,1 mm; długość trzpienia – 51,4 mm; szerokość – 9,8 mm; grubość – 5,2 mm; waga: 42,46 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1719/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 34.

Nr 76. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, zaokrąglonym sztychem i ostrzem wklęsłym łukowato przy trzpieniu; trzpień, zwężający się, czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; nóż wygięty; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 120,5 mm; szerokość głowni – 13,5 mm; grubość – 4,1 mm ; długość trzpienia – 33,9 mm; szerokość trzpienia – 8,2 mm; grubość – 3,8 mm; waga: 10,57 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1727/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 77. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany fragment jednosiecznej głowni z prostym tylcem: typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość głowni – 79 mm; szerokość – 15,8 mm; grubość – 4,4 mm; waga: 12,96 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1729/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 78. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Krótka, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;

wymiary: długość – 84 mm; szerokość głowni – 8,1 mm; grubość – 2,6 mm; długość trzpienia – 33 mm; szerokość – 5,4 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 4,87 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1731/7/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 4.

Nr 79. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Jednosieczna, wąska głownia z prostym tylcem; uszkodzona, lekko wygięta; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość głowni – 147 mm; szerokość głowni – 19 mm; grubość – 4 mm; waga: 18,90 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1734/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 80. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Skorodowany; wąska, jednosieczna głownia z lekko łukowatym (?) tylcem i krótkim, dwustronnie wyodrębnionym trzpieniem; uszkodzony sztych; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 71,5 mm; szerokość głowni – 8,8 mm; grubość – 2,8 mm; długość trzpienia – 18,9 mm; szerokość – 5,5 mm; grubość – 3 mm; waga: 4,12 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1739/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 81. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Skorodowana, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 57,7 mm; szerokość głowni – 11,7 mm; grubość – 5,5 mm; waga: 6,45 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1740/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 82. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Uszkodzony sztych; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, fragment trzpienia trójkątnego w przekroju, szerokiego, jednostronnie wyodrębnionego: zbliżony do typu I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze (?);
wymiary: zach. długość – 84,5 mm; szerokość głowni – 10,6 mm; grubość – 4,4 mm; zach. długość trzpienia – 16,7 mm; szerokość – 11,3 mm; grubość – 3,7 mm; waga: 11, 24 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1741/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 83. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Uszkodzony sztych, wyszczerbione ostrze; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony; typ IB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 84,2 mm; szerokość głowni – 9 mm; grubość – 3,3 mm; długość trzpienia – 29,5 mm; szerokość – 5,9 mm; grubość – 3,7 mm; waga: 5,30 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1742/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 84. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Jednosieczna, krótka, wąska głownia z prostym tylcem; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość głowni – 70,6 mm; szerokość głowni – 11,5 mm; grubość – 4,6 mm; waga: 8,79 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1743/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 85. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, ostrze łukowato wklęsłe przy trzpieniu; trzpień trójkątny (?) w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 112,3 mm; szerokość głowni – 9,9 mm; grubość – 4,1 mm; długość trzpienia – 28,2 mm; szerokość – 6,2 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 10,50 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1758/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 86. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany; odłamany sztych; wąska, jednosieczna głownia; trzpień jednostronnie wyodrębniony, czworokątny w przekroju: typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 68,9 mm; szerokość głowni – 13,8 mm; grubość – 5,5 mm; długość trzpienia – 26,8 mm; szerokość – 8 mm; grubość – 4,5 mm; waga: 10,95 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1764/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 87. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; ostrze lekko wklęsłe od strony trzpienia; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 76,7 mm; szerokość – 13,3 mm; grubość – 4,5 mm; waga: 9,33 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1765/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 88. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment noża; żelazo;

C. Brak części głowni ze sztychem; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony (od strony ostrza słabo); typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 54,1 mm; szerokość głowni – 10,5 mm; grubość – 2,6 mm; długość trzpienia – 25,5 mm; szerokość – 7,1 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 4,15 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1765/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 89. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 60,2 mm; szerokość – 8,8 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 3,56 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1766/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 90. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Brak sztychu, wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony (od strony ostrza bardzo słabo), zwężający się; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 138,6 mm; szerokość głowni – 15,7 mm; grubość – 4,6 mm; długość trzpienia – 49,2 mm; szerokość – 10,4 mm; grubość – 4,7 mm; waga: 27,64 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1767/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 91. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Uszkodzony sztych, wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 82,3 mm; szerokość głowni – 11,5 mm; grubość – 2,8 mm; długość trzpienia – 21,7 mm; szerokość – 6,5 mm; grubość – 1,9 mm; waga: 4,70 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1768/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 3.

Nr 92. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Brak sztychu, odłamany (?) koniec trzpienia; jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień płaski z kolistym otworem na nit, zwężający, jednostronnie wyodrębniony (od strony ostrza); typ nieokreślony; chronologia nieokreślona;
wymiary: zach. długość – 69,7 mm; szerokość głowni – 13,3 mm; grubość – 2,9 mm; zach. długość trzpienia – 23,2 mm; szerokość – 12,6 mm; grubość – 2,6 mm; średnica otworu – 3 mm; waga: 6,39 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1768/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 37.

Nr 93. Nóż żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Fragment noża; żelazo;
- **C.** Brak trzpienia i sztychu; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
  wymiary: zach. długość – 61 mm; szerokość – 12 mm; grubość – 4,3 mm; waga: 7,36 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1768/6/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 94. Nóż żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Nóż; żelazo;
- **C.** Uszkodzony sztych; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, przy sztychu lekko odgiętym do góry; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony (od strony tylca); typ IB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
  wymiary: zach. długość – 76,2 mm; szerokość głowni – 10,1 mm; grubość – 3,6 mm; długość trzpienia – 19,9 mm; szerokość – 6,4 mm; grubość – 2,6 mm; waga: 5,24 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1771/4/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** –

Nr 95. Nóż żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Nóż; żelazo;
- **C.** Skorodowany; brak sztychu, odgięty trzpień; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, ostrze lekko łukowate, trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
  wymiary: długość – 106 mm; szerokość głowni – 16,6 mm; grubość – 4,3 mm; długość trzpienia – 40,8 mm; szerokość – 9,5 mm; grubość – 5,4 mm; waga: 14,72 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1772/2/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIX.b: 33.

Nr 96. Nóż żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
- **B.** Fragment noża; żelazo;
- **C.** Wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia, z prostym tylcem, sztych z wnęką od strony tylca; typ II (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
  wymiary: zach. długość – 58,4 mm; szerokość – 11,1 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 4,14 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1774/1/A;
- **E.** Zabytek niepublikowany;
- **F.** Ryc. XIX.b: 47.

Nr 97. Nóż żelazny
- **A.** Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
- **B.** Fragment noża; żelazo;
- **C.** Brak znacznej części głowni, wąskiej, jednosiecznej; zachowany fragment tylca prosty; krótki trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; typ nieokreślony; chronologia nieokreślona;
  wymiary: zach. długość – 58,4 mm; szerokość głowni – 13 mm; grubość – 2,9 mm; długość trzpienia – 28,5 mm; szerokość – 5,1 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 3,89 g; technika: kucie;
- **D.** MT, nr inw. MT/1776/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 48.

Nr 98. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Brak sztychu; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień krótki, czworokątny w przekroju, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony; typ IB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 61,5 mm; szerokość głowni – 8,3 mm; grubość – 3,5 mm; długość trzpienia – 18,7 mm; szerokość – 5,3 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 4,46 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1778/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 49.

Nr 99. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Mały nóż o bardzo wąskiej, jednosiecznej głowni z uszkodzonym sztychem i prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, jednostronnie wyodrębniony (od strony ostrza); typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 58,2 mm; szerokość głowni – 5,2 mm; grubość – 2,8 mm; długość trzpienia – 52 mm; szerokość – 8,8 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 2,39 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1778/12/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 100. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Uszkodzony sztych; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień krótki, trójkątny w przekroju, zwężający się, wygięty, niewyodrębniony; typ IIA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 69,5 mm; szerokość głowni – 11 mm; grubość – 3,9 mm; długość trzpienia – ok. 19,5 mm; szerokość – 7,5 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 3,74 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1778/13/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 101. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Nieznacznie wyszczerbione ostrze; jednosieczna głownia z prostym tylcem: trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony, lekko wygięty; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 148,4 mm; szerokość głowni – 15,3 mm; grubość – 4,6 mm; długość trzpienia – 46,2 mm; szerokość – 7,2 mm; grubość – 4,1 mm; waga: 3,74g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1780/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 2.

Nr 102. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Brak sztychu; głownia wąska, jednosieczna z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, wygięty, dwustronnie wyodrębniony; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;

wymiary: zach. długość – 91,2 mm; szerokość głowni – 16,5 mm; grubość – 4,5 mm; długość trzpienia – 33,2 mm; szerokość – 5,8 mm; grubość – 3,7 mm; waga: 13,17 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1780/8/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 50.

Nr 103. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Długa, jednosieczna głownia z prostym tylcem; sztych odgięty lekko w górę; fragment trzpienia czworokątnego w przekroju, dwustronnie wyodrębnionego; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 159,3 mm; szerokość głowni – 19,7 mm; grubość – 4,2 mm; zach. długość trzpienia – 12,5 mm; szerokość – 6,8 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 23,53 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1780/9/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 52.

Nr 104. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Brak sztychu; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju (z występem od strony ostrza), zwężający się, dwustronnie wyodrębniony (z występem od strony ostrza), odgięty do dołu; typ ID w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 79,7 mm; szerokość głowni – 12,1 mm; grubość – 3,1 mm; długość trzpienia – 34.5 mm; szerokość – 6,8 mm; grubość – 2,9 mm; waga: 6,81 g; technika**:** kucie;

D. MT, nr inw. MT/1781/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 105. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. 2 fragmenty noża; żelazo;

C. 2 fragmenty głowni, uszkodzony sztych; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 79,7 mm; szerokość głowni – 12,1 mm; grubość – 3,1 mm; długość trzpienia – 34.5 mm; szerokość – 6,8 mm; grubość – 2,9 mm; waga (łączna): 10,33 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1781/6/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 106. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Uszkodzony sztych, wyszczerbione ostrze; głownia wąska, jednosieczna z tylcem lekko skośnym przy sztychu, fragment trzpienia trójkątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ IIB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 89,2 mm; szerokość głowni – 12,7 mm; grubość – 3,9 mm; zach. długość trzpienia – 5 mm; szerokość – 7,3 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 10,96 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1788/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 107. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Brak sztychu; fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; fragment trzpienia krótki, czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze (?);
wymiary: zach. długość – 49,8 mm; szerokość głowni – 12,1 mm; grubość – 3,5 mm; zach. długość trzpienia – 12 mm; szerokość – 6,7 mm; grubość – 3,9 mm; waga: 4,75 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1788/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 108. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, ostrze lekko wklęsłe od strony trzpienia; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 59,9 mm; szerokość głowni – 12,4 mm; grubość – 4,7 mm; waga: 6,97 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1790/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 109. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Brak sztychu, wyszczerbione ostrze, zgięty trzpień; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, słabo dwustronnie wyodrębniony (z występem przy ostrzu); typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 77,7 mm; szerokość głowni – 12,5 mm; grubość – 3,1 mm; długość trzpienia – 38,6 mm; szerokość – 7,8 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 6,41 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1791/16/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 110. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Uszkodzony sztych; głownia wąska, jednosieczna (?) z prostym (?) tylcem; ostrze i tylec wyszczerbione, trzpień krótki, czworokątny w przekroju, zwężający się, wygięty, dwustronnie wyodrębniony; trzpień i fragment głowni wtórnie zgięte pod kątem prostym do osi noża; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 54,2 mm; szerokość głowni – 8,2 mm; grubość – 2,5 mm; długość trzpienia – 9,2 mm; szerokość – 2,7 mm; grubość – 2,2 mm; waga: 2,26 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1795/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 111. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Bardzo wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z lekko łukowatym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony, lekko wygięty w dół; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 137,6 mm; szerokość głowni – 14,2 mm; grubość – 4,2 mm; długość trzpienia – 35,9 mm; szerokość – 7,9 mm; grubość – 3,8 mm; waga: 16,59 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1796/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 5.

Nr 112. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Bardzo wąska, długa, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 112,3 mm; szerokość głowni – 9,9 mm; grubość – 4,1 mm; długość trzpienia – 28,2 mm; szerokość – 6,2 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 9,78 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1796/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 7.

Nr 113. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Uszkodzony sztych, wyszczerbione ostrze; fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; typ nieokreślony; chronologia nieokreślona;.
wymiary: zach. długość – 23,6 mm; szerokość głowni – 7,1 mm; grubość – 2 mm; waga: 0,99 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1796/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 114. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Głownia wąska, jednosieczna z prostym tylcem i trójkątnym sztychem; ostrze lekko wklęsłe przy trzpieniu; trzpień krótki, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 58,5 mm; szerokość głowni – 9,6 mm; grubość – 3 mm; długość trzpienia – 11,3 mm; szerokość – 4,7 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 3,09 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1797/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 115. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Uszkodzony trzpień, wyszczerbione ostrze; jednosieczna głownia z prostym tylcem i trójkątnym sztychem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IIIA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 161,1 mm; szerokość głowni – 16,6 mm; grubość – 3,7 mm; długość trzpienia – 44,2 mm; szerokość – 9,5 mm; grubość – 4,2 mm; waga: 21,68 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1798/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 6.

Nr 116. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 41,8 mm; szerokość – 11,2 mm; grubość – 3,7 mm; waga: 3,23 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1798/15/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 117. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Brak sztychu, lekko wyszczerbione ostrze; fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 63,5 mm; szerokość głowni – 13,9 mm; grubość – 3,4 mm; długość trzpienia – 26,3 mm; szerokość – 5 mm; grubość – 2,9 mm; waga: 5,58 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1798/16/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 118. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Uszkodzony sztych, wyszczerbione ostrze; fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 32,9 mm; szerokość – 9,8 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 1,94 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1800/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 119. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Brak sztychu, lekko wyszczerbione ostrze; fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony, lekko wygięty w dół; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 62,7 mm; szerokość głowni – 13,1 mm; grubość – 3,7 mm; długość trzpienia – 29,9 mm; szerokość – 5,1 mm; grubość – 3,8 mm; waga: 6,26 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1801/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 53.

Nr 120. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Zgięty sztych, ubytek w ostrzu; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, ostrze lekko wklęsłe od strony trzpienia; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 94,7 mm; szerokość głowni – 12,1 mm; grubość – 4,1 mm; długość trzpienia – 39,4 mm; szerokość – 8,8 mm; grubość – 4,7 mm; waga: 8,27 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1802/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 121. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; sztych trójkątny, ostrze lekko łukowate od strony trzpienia; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;

wymiary: długość – 70,7 mm; szerokość – 14,5 mm; grubość – 5,3 mm; waga: 10,08 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1804/9/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 122. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Brak sztychu, lekko wyszczerbione ostrze, wygięta głownia; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, ostrze łukowato wklęsłe przy trzpieniu; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony, wygięty lekko w dół; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 89,9 mm; szerokość głowni – 15 mm; grubość – 4,9 mm; długość trzpienia – 34,4 mm; szerokość – 8,4 mm; grubość – 3,8 mm; waga: 10,99 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1805/8/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 54.

Nr 123. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 72,9 mm; szerokość głowni – 11,8 mm; grubość – 5,1 mm; waga: 10,84 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1807/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 124. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Uszkodzony sztych, lekko wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna, wygięta głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 86,6 mm; szerokość głowni – 10 mm; grubość – 4 mm; długość trzpienia – 34,3 mm; szerokość – 6 mm; grubość – 3,6 mm; waga: 6,85 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1811/8/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc.XIX.b: 8.

Nr 125. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Fragment głowni wąskiej, jednosiecznej z prostym tylcem; trzpień krótki, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony; typ nieokreślony; chronologia nieokreślona;
wymiary: zach. długość – 35,5 mm; szerokość głowni – 11,4 mm; grubość – 5,3 mm; długość trzpienia – 15,7 mm; szerokość – 7,2 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 4,20 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1812/8/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 126. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Brak części głowni ze sztychem, wyszczerbione ostrze, uszkodzony trzpień (?); jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień krótki, trójkątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 44,5 mm; szerokość głowni – 15,4 mm; grubość – 4,2 mm; zach. długość trzpienia – 16,4 mm; szerokość – 7,9 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 6,45 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1812/17/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 127. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Zgięty; brak części głowni ze sztychem; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, ostrze z występem przy trzpieniu; trzpień długi, czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 66 mm; szerokość głowni – 11,7 mm; grubość – 3,3 mm; długość trzpienia – 42,4 mm; szerokość – 8,3 mm; grubość – 3,2 mm; waga: 6,70 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1814/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 128. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Uszkodzony koniec trzpienia, odłamany sztych; wąska, jednosieczna głownia z lekko łukowatym tylcem, ostrze łukowate; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 68,9 mm; szerokość głowni – 10,6 mm; grubość – 3,6 mm; długość trzpienia – 19,9 mm; szerokość – 6,4 mm; grubość – 2,6 mm; waga: 6,05 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1815/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 55.

Nr 129. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Brak większości trzpienia oraz sztychu; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; ostrze od strony trzpienia zakończone krótkim występem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 51 mm; szerokość głowni – 8,2 mm; grubość – 2,2 mm; zach. długość trzpienia – 20,5 mm; szerokość – 2,7mm; grubość – 4,8 mm; waga: 3,43 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1819/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 130. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiev 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Lekko uszkodzony sztych, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień krótki, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony (słabo od strony tylca); typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 58,2 mm; szerokość głowni – 8,2 mm; grubość – 2,2 mm; długość trzpienia – 20,5 mm; szerokość – 4,8 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 2,46 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1819/4/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 56.

Nr 131. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Brak sztychu; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 93,7 mm; szerokość głowni – 14,8 mm; grubość – 4,5 mm; długość trzpienia – 39,7 mm; szerokość – 8 mm; grubość – 3,8 mm; waga: 12,38 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1819/11/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 132. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Wąska, krótka, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień krótki, dwustronnie wyodrębniony; sztych głowni wygięty; typ ID w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 58 mm; długość głowni – 49 mm; szerokość głowni – 9 mm; szerokość trzpienia – 4 mm; grubość – 3 mm; waga: 2,33 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1819/18/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 133. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z fragmentem dwustronnie wyodrębnionego trzpienia; typ ID w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 71,5 mm; długość głowni – 69 mm; szerokość głowni – 9 mm; grubość – 3,5 mm; waga: 5,82 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1819/19/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 134. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Brak sztychu i części trzpienia; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony (od strony tylca słabo); typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 63,8 mm; szerokość głowni – 12 mm; grubość – 4,8 mm; zach. długość trzpienia – 18,3 mm; szerokość – 8,2 mm; grubość – 5,1 mm; waga: 8,21 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1820/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 57.

Nr 135. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;

wymiary: długość – 78,4 mm; szerokość głowni – 9,1 mm; grubość – 3,1 mm; długość trzpienia – 26,2 mm; szerokość – 6,9 mm; grubość – 2,5 mm; waga: 4,68 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1820/8/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 58.

Nr 136. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Brak części głowni ze sztychem; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, przy sztychu; trzpień bardzo wąski, czworokątny w przekroju, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony (od strony ostrza); zbliżony do typu I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 78,9 mm; szerokość głowni – 11,5 mm; grubość – 2,1 mm; długość trzpienia – 29,1 mm; szerokość – 3,5 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 3,95 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1820/10/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 59.

Nr 137. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Odłamany trzpień i uszkodzony sztych; wąska, jednosieczna z prostym tylcem; ślad po trzpieniu dwustronnie wyodrębnionym; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 82,6 mm; szerokość – 12 mm; grubość – 4,7 mm; waga: 9,33 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1821/9/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 138. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 61,9 mm; szerokość – 12,4 mm; grubość – 4,7 mm; waga: 7,03 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1822/7/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 139. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 77,6 mm; szerokość głowni – 13,5 mm; grubość – 2,6 mm; waga: 6,86 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1823/19/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 140. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Wygięta, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;

wymiary: zach. długość – 69,1 mm; szerokość głowni – 9,1 mm; grubość – 4,4 mm; waga: 7,91 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1823/20/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 141. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Brak sztychu; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, zwężający się; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 92,8 mm; szerokość głowni – 11,5 mm; grubość – 5,5 mm; długość trzpienia – 46,5 mm; szerokość – 9 mm; grubość – 5,3 mm; waga: 12,36 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1825/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 60.

Nr 142. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Zgięty, wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony, wygięty w dół; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 127,5 mm; szerokość głowni – 12,1 mm; grubość – 4,9 mm; długość trzpienia – 31,9 mm; szerokość – 8,5 mm; grubość – 4,5 mm; waga: 14,68 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1826/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 143. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Wyszczerbiony, brak części głowni ze sztychem, tylec uszkodzony (?); wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień krótki, trójkątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony, wygięty w dół; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 66,1 mm; szerokość głowni – 14,4 mm; grubość – 3,8 mm; długość trzpienia – 14,2 mm; szerokość – 7,5 mm; grubość – 2,5 mm; waga: 7,87 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1826/8/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 144. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Lekko wygięty; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem lekko ukośnie ściętym do sztychu, przy sztychu; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ ID w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 68,4 mm; szerokość głowni – 9,1 mm; grubość – 2,7 mm; długość trzpienia – 21,3 mm; szerokość – 6,8 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 4,34 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1827/11/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 61.

Nr 145. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Skorodowana, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 79,2 mm; szerokość głowni – 12,1 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 8,13 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1827/14/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 146. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowana, jednosieczna głownia z prostym tylcem; lekko wygięta; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 96,2 mm; szerokość głowni – 16,9 mm; grubość – 3,9 mm; waga: 14,21 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1828/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 46.

Nr 147. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Uszkodzony koniec trzpienia, wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; sztych z prostokątną wnęką (?) od strony ostrza; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; zbliżony do typu I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 59,5 mm; szerokość głowni – 11,1 mm; grubość – 3,1 mm; długość trzpienia – 22 mm; szerokość – 6,3 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 4,11 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1828/7/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 148. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Wyszczerbione ostrze; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 80,7 mm; szerokość głowni – 7,1 mm; grubość – 3,3 mm; długość trzpienia – 22,7 mm; szerokość – 5,2 mm; grubość – 2,7 mm; waga: 4,35 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1828/13/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 10.

Nr 149. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowana, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, skośnie ściętym do sztychu; typ IIB w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 63,7 mm; szerokość głowni – 13 mm; grubość – 3,2 mm; waga: 7,79 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1831/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 150. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;

C. Skorodowany, brak części głowni ze sztychem; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze (?);
wymiary: zach. długość – 71,9 mm; szerokość głowni – 11,8 mm; grubość – 4,1 mm; długość trzpienia – 39,5 mm; szerokość – 9,1 mm; grubość – 4,8 mm; waga: 6,94 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1832/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 151. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Skorodowany, lekko wygięty; odłamany sztych, wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 102,1 mm; szerokość głowni – 14,2 mm; grubość – 4,1 mm; długość trzpienia – 24,2 mm; szerokość – 6,9 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 10,91 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1833/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 152. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Wyszczerbione ostrze; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 94,2 mm; szerokość głowni – 9,1 mm; grubość – 3,5 mm; długość trzpienia – 27,9 mm; szerokość – 6,8 mm; grubość – 2,9 mm; waga: 6,81 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1833/12/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 9.

Nr 153. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Brak sztychu, bardzo wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z łukowatym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 87,9 mm; szerokość głowni – 11,9 mm; grubość – 2,7 mm; długość trzpienia – 31,1 mm; szerokość – 8 mm; grubość – 2,1 mm; waga: 4,65 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1834/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 154. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 51,4 mm; szerokość głowni – 9,3 mm; grubość – 3,5 mm; waga: 3,83 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1834/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 155. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany, brak części głowni ze sztychem; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny (?) w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 52,3 mm; szerokość głowni – 8,2 mm; grubość – 4,2 mm; długość trzpienia – 22,5 mm; szerokość – 5,3 mm; grubość – 3,7 mm; waga: 3,58 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1836/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 156. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowana, jednosieczna głownia z prostym tylcem, sztych zagięty do góry, w sztychu i tylcu wycięte dwie wnęki; w ostrzu od strony trzpienia trójkątne wycięcie; zakończenie głowni wskazuje na jednostronne wyodrębnienie trzpienia; zbliżony do typu II w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 86,5 mm; szerokość głowni – 14,8 mm; grubość – 3,9 mm; waga: 11,67 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1836/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 157. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowana, krótka, wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; typ IA (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 65,4 mm; szerokość głowni – 11,4 mm; grubość – 4,9 mm; waga: 7,97 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1837/5/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 158. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Skorodowany fragment jednosiecznej głowni z prostym tylcem; typ ID (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 59,8 mm; szerokość głowni – 16,4 mm; grubość – 3,3 mm; waga: 9,15 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1847/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 159. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Uszkodzony sztych i koniec trzpienia; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 83,6 mm; szerokość głowni – 9,3 mm; grubość – 4,1 mm; zach. długość trzpienia – 22,9 mm; szerokość – 6,8 mm; grubość – 3,9 mm; waga: 7,67 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1849/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 160. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment noża; żelazo;
C. Lekko wyszczerbione ostrze; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, fragment trzpień trójkątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 89,1 mm; szerokość głowni – 14,3 mm; grubość – 4,1 mm; zach. długość trzpienia – 9,7 mm; szerokość – 6,6 mm; grubość – 3,9 mm; waga: 10,04 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1849/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 161. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Odłamany koniec trzpienia i sztychu, wygięta głownia; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień trójkątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony (od strony tylca słabo); typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 67,3 mm; szerokość głowni – 8,2 mm; grubość – 2,8 mm; zach. długość trzpienia – 26,9 mm; szerokość – 6,6 mm; grubość – 3,5 mm; waga: 4,04 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1854/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 62.

Nr 162. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 106,7 mm; szerokość głowni – 14,4 mm; grubość – 3,8 mm; długość trzpienia – 31,6 mm; szerokość – 9,6 mm; grubość – 3,1 mm; waga: 11,19 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1856/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 51.

Nr 163. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Uszkodzony sztych, wyszczerbiony fragment ostrza; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 77,2 mm; szerokość głowni – 11,8 mm; grubość – 3,7 mm; długość trzpienia – 22,4 mm; szerokość – 9,1 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 6,11 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1857/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 63.

Nr 164. Nóż żelazny
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Nóż; żelazo;
C. Uszkodzony i lekko wygięty do góry sztych; krótka, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień trójkątny w przekroju, dwustronnie wyodrębniony; typ ID (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;

wymiary: zach. długość – 77,2 mm; szerokość głowni – 10,5 mm; grubość – 4,1 mm; długość trzpienia – 40,9 mm; szerokość – 9,1 mm; grubość – 3,4 mm; waga: 6,38 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1858/2A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 165. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Lekko wyszczerbione ostrze, wygięty trzpień; wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ IA w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 85,3 mm; szerokość głowni – 8,7 mm; grubość – 3,9 mm; długość trzpienia – 23,4 mm; szerokość – 6,3 mm; grubość – 4,1 mm; waga: 8,28 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1858/3/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 166. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Skorodowany fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; typ I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 49,7 mm; szerokość głowni – 10,8 mm; grubość – 4,7 mm; waga: 5,18 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1860/6/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 167. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Nóż; żelazo;

C. Uszkodzony sztych; bardzo wąska, jednosieczna głownia z prostym tylcem, trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ ID w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: długość – 84,21mm; szerokość głowni – 8,6 mm; grubość – 3,7 mm; długość trzpienia – 30,9 mm; szerokość – 6,5 mm; grubość – 2,5 mm; waga: 5,69 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1861/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 11.

Nr 168. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Fragment skorodowanej, bardzo wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; wygięty; zbliżony do typu I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 37,6 mm; szerokość głowni – 7,7 mm; grubość – 2,8 mm; waga: 1,85 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1862/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 169. Nóż żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Brak sztychu; fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem, fragment trzpienia czworokątny w przekroju, zwężający się, jednostronnie wyodrębniony; zbliżony do typu I w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 48,5 mm; szerokość głowni – 11,2 mm; grubość – 2,8 mm; zach. długość trzpienia – 6,8 mm; szerokość – 8,6 mm; grubość – 3 mm; waga: 4,31 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1862/7/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. –

Nr 170. Nóż żelazny

A. Czermno; przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.;

B. Fragment noża; żelazo;

C. Skorodowany fragment wąskiej, jednosiecznej głowni z prostym tylcem; brak sztychu; trzpień czworokątny w przekroju, zwężający się, dwustronnie wyodrębniony; typ I (?) w typologii R. Rogosza (1983); wczesne średniowiecze;
wymiary: zach. długość – 146,5 mm; szerokość głowni – 13,4 mm; grubość – 4,4 mm; długość trzpienia – 65,8 mm; szerokość – 12,3 mm; grubość – 5,3 mm; waga: 15,49 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1890/26/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 12.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Kolchin = Kolčin = Колчин В.А.

1959 *Железообрабатывающее ремесло Новгорода Великого (Продукция, технология)*, [in:] А.В. Арциховский, Б.А. Колчин (eds.), *Труды Новгородской археологической экспедиции*, Материалы и исследования по археологии СССР 65, Москва (Издательство Академии наук СССР), vol. II, p. 7-121.

Konczewska M., Konczewski P.

2004 *Zabytki metalowe z fosy miejskiej we Wrocławiu,* [in:] J. Piekalski, K. Wachowski (eds.), *Wrocław na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych: materialne przejawy życia codziennego*, Wratislavia Antiqua 6, Wrocław (Uniwersytet Wrocławski. Instytut Archeologii), p. 89-205.

Kuśnierz J.

2018 *Gródek upon the Bug River, site 1A.: the results of the excavations in the years 1952-1955. Cemetery at the ward of the stronghold = Gródek nad Bugiem, stan. 1A: wyniki badań wykopaliskowych z lat 1952-1955. Cmentarzysko na majdanie grodziska*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Gródek upon the Bug River in the light of results from past reserch (1952-1955). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Gródku nad Bugiem w świetle wyników badań dawnych (1952-1955). Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 4, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/ Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 699-734.

Leontiev = Leont'ev = Леонтьев А.Е.

1976 *Классификация ножей Сарского городища*, Советская археология 1976: 2, p. 33-45.

Michalik P.

2007 *Późnośredniowieczne i wczesnonowożytne noże z zamku w Pucku*, Światowit, Supplement Series P: Prehistory and Middle Ages, Warszawa (Institute of Archaeology. University of Warsaw).

Minasyan = Minasjan = Минасян Р.С.

1980 *Четыре группы ножей Восточной Европы эпохи раннего средневековья (к вопросу о появлении славянских форм в лесной зоне)*, Археологический сборник Государственного Эрмитажа 21, p. 68-74.

Pryshchepa = Priščepa = Прищепа Б.А.

2011 *Дорогобуж на Горині у X-XIII ст.*, Рівне (ППДМ).

Rogosz R.
1983 *Obróbka i zastosowanie żelaza,* [in:] E. Cnotliwy, L. Leciejewicz, W. Łosiński (eds.), *Szczecin we wczesnym średniowieczu: Wzgórze Zamkow*e, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź (Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk), p. 262-267.

Wrzesiński J.
2000 *Noże żelazne w grobach na wczesnośredniowiecznym cmentarzysku w Dziekanowicach*, Studia Lednickie 6, p. 91-124.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 1051-1078

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to household management (Handle fittings)

None of the knives retained their handles, which must have been made of wood, bone, or horn. A total of 44 handle fittings were found, including 43 from the upper part (Fig. XIX.b: 64-71 and 73-104) and one positioned between the blade and the handle (Fig. XIX.b: 72). The upper handle fittings were made of bronze sheet, typically bent into a more or less curved shape. These fittings are arcuate and typically have the shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, with longer sides that are more or less arcuate, usually narrowing significantly at one end, sometimes to a point, and often either rounded or truncated (straight or oblique) at the other end. Most have a hole located centrally or closer to one of the shorter sides, which was used for inserting a rivet – the element fastening the fitting to the organic handle. This rivet ended with a loop at the other end, allowing the knife to be hung from a belt. In cases where there is no hole in the fitting, the rivet was attached from below. In such instances, ruling out the presence of a loop at the other end of the rivet, the knives must have been carried in sheaths or tucked behind a belt. The surfaces of some fittings are decorated with simple incisions/grooves or fancifully notched edges (Fig. XIX.b: 75, 76, 80, 100, 101). In one case, the surface was worked to create a "wavy" effect (Cat. No. 23; Fig. XIX.b: 723). The fitting placed between the blade and the handle is flat and features a rectangularopening in its central part (Cat. No. 23; Fig. XIX.b: 72; *cf*. Krabath 2001, 662, Pl. 8: 3). The oldest finds of medieval fittings of the upper parts of knife handles from Central Europe are known from at least the 2nd half of the 10th c. (Krabath 2001, 92; for a map of finds from southern Scandinavia, the British Isles, the upper and middle Danube basin, Poland, but especially from north-eastern Germany, see ibid., 93, Karte 27; see also Knorr 1971). Taking into account their shape, Stephan Krabath divides them into: teardrop-shaped, trapezoidal and rectangular (2 variants), with the latter considered to be the youngest and dated to the 15th-17th c. In Poland, knives with preserved fittings of the upper part of the handle have been found, among others. in the city moat in Wrocław (Konczewska, Konczewski 2004, 97, 168, 172, Fig. 20: a; 24: e), in Kołobrzeg (Polak 1997, 213), Opole, in the castle in Muszyna (Chudzińska 2022, 81, Fig. 20, here a flat, circular plaque with a ring for hanging, 15th c.).

CATALOGUE

No. 1. Bronze knife handle fitting

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc, with the longer sides strongly curved inwards; the shorter sides are rounded; rivet hole in the centre; dimensions: length – 13.6 mm; width – 7.2 mm; thickness – 0.5 mm; hole – 1.9 x 2.1 mm; weight: 0.35 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1283/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 77.

No. 2. Bronze knife handle fitting

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; shorter sides truncated – one oblique, the other straight; rivet hole closer to the obliquely truncated side;
dimensions: length – 14.3 mm; width – 11.3 mm; thickness – 0.5 mm; hole – 1.9 x 3.1 mm; weight: 0.32 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1332/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 78.

No. 3. Bronze knife handle fitting

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with slightly arcuate longer sides; one of the shorter sides rounded, the other pointed; rivet hole in the central part; dimensions: length – 18.6 mm; width – 11.8 mm; thickness – 0.8 mm; hole – 1.6 x 2.4 mm; weight: 0.62 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1344/1/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 4. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;

C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides gently rounded, the other straight-ended; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 28.5 mm; width – 18.6 mm; thickness – 1.2 mm; hole – 1 x 2.3 mm; weight: 3.29 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1690/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 64.

No. 5. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; arcuate longer sides; one of the shorter sides obliquely truncated, the other wider, straight-ended; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 23.4 mm; width – 18.4 mm; thickness – 1.2 mm; hole – 1 x 2 mm; weight: 4.12 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1690/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 65.

No. 6. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Massive plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, slightly bent; one of the shorter sides pointy, the other gently arcuate; a circular rivet or shaft hole in the central part and two smaller rivet holes on either side; a rivet fragment preserved in one of the holes;
dimensions: length – 26.2 mm; width – 17.7 mm; thickness – 2 mm; holes: – 6.1-3.2- 3.0 mm; weight: 4.85 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1690/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 66.

No. 7. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides is straight-ended, the other is defined and rounded; with a rivet hole in the central part; decorated (?) with punched lines;
dimensions: length – 31.2 mm; width – 15.9 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 2 x 3.2 mm; weight: 1.61 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1690/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 67.

No. 8. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in the shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, slightly bent; with arcuate longer sides; one of the shorter sides is slightly obliquely truncated, the other is straight-ended; with a rivet hole in the central part;
dimensions: length – 25.3 mm; width – 16.7 mm; thickness – 0.8 mm; hole – 1.8 x 3.1 mm; weight: 1.12 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1690/5/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 68.

No. 9. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc, with arcuate longer sides; one of the shorter sides slightly convex and obliquely truncated, the other is straight-ended; with a rivet hole in the central part;
dimensions: length – 20.4 mm; width – 15.1 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1.4 x 1.9 mm; weight: 1.50 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1690/6/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 69.

No. 10. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides is obliquely truncated, with a slightly concave edge of the cut, the other side is rounded; with a rivet hole in the central part;
dimensions: length – 18.5 mm; width – 14.1 mm; thickness – 1 mm; hole – 2.2 mm; weight: 1.20 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1690/7/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 70.

No. 11. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent; with arcuate longer sides; one of the shorter sides straight-ended, the other pointy; with a rivet hole in the central part;
dimensions: length – 23.1 mm; width – 10.5 mm; thickness – 0.5 mm; hole – 2.2 mm; weight: 0.67 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1690/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 71.

No. 12. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc, with slightly arcuate longer sides; one of the shorter sides profiled and rounded, the other straight-ended; both defined by notches in the edges of the plate, transitioning into incised grooves; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 20.5 mm; width – 11.8 mm; thickness – 1 mm; hole – 0.8 x 2 mm; weight: 1.28 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1690/9/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 79.

No. 13. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy (?), damaged (?), the other arcuately truncated (concave); a rivet hole in the central part of the plate; a partially preserved rivet securing the fitting to the handle;

dimensions: length (preserved) – 15.4 mm; width – 11.8 mm; thickness – 0.6 mm; hole – *ca*. 1.8 x 2.9 mm; weight: 0.85 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1690/10/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 14. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy, the other obliquely truncated; rivet hole closer to the obliquely truncated side;
dimensions: length – 21.2 mm; width – 11 mm; thickness – 0.4 mm; hole – 2.1 x 2.7 mm; weight: 0.38 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1690/11/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 80.

No. 15. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; both shorter sides rounded, defined by notches in the edges of the plate; rivet hole closer to one of the shorter sides;
dimensions: length – 19.4 mm; width – 11.5 mm; thickness – 0.5 mm; hole – 0.5 x 2 mm; weight: 0.49 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1690/12/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 81.

No. 16. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy, the other straight-ended; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 16 mm; width – 11.3 mm; thickness – 0.5 mm; hole – 1.6 x 2.9 mm; weight: 0.48 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1690/13/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 82.

No. 17. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides gently rounded, the other shorter, also rounded; both defined by notches in the edges of the plate; rivet hole in the central part of the plate;
dimensions: length – 21.7 mm; width – 13.5 mm; thickness – 0.5 mm; hole – 2 mm; weight: 0.6 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1690/14/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 83.

No. 18. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Troncik in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, slightly bent; with arcuate longer sides; both shorter sides rounded, defined by notches in the edges of the plate; rivet hole closer to one of the shorter sides;
dimensions: length – 20 mm; width – 11.6 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1 x 2.1 mm; weight: 0.6 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1690/15/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 84.

No. 19. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in the shape resembling an irregular hexagon, slightly bent; with straight longer sides; shorter sides at one end converge to a point, at the other end form a gentle arc; rivet hole in the central part, which is separated from the vertices by two incised lines; at the bottom of the plate, fragment of an iron shaft with the head is preserved;
dimensions: length – 21.4 mm; width – 12.4 mm; thickness – ca. 0.6 mm; hole – 2.6 x 4.7 mm; weight: 4.69 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/35/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 72.

No. 20. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; both shorter sides straight-ended, defined by small notches in the edges of the plate; rivet hole closer to one of the shorter sides;
dimensions: length – 21.5 mm; width – 14.2 mm; thickness – 0.7 mm; hole – 1.7 x 2.2 mm; weight: 1.57 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/36/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 85.

No. 21 Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides rounded, the other straight-ended and bent; both defined by notches in the edges of the plate; rivet hole in the central part of the plate;
dimensions: length – 21 mm; width – 14.5 mm; thickness – 1.3 mm; hole – 1.1 x 2.1 mm; weight: 2.43 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/37/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 86.

No. 22. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides straight-ended, the other obliquely truncated; rivet hole closer to the obliquely truncated side;
dimensions: length – 22.8 mm; width – 16.6 mm; thickness – 0.8 mm; hole – 1.3 x 2.3 mm; weight: 1.17 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/38/A;

E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 87.

No. 23. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides obliquely truncated, the other straight-ended; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 19.7 mm; width – 17.2 mm; thickness – 1.1 mm; hole – 1.3 x 2.5 mm; weight: 1.47 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/39/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 73.

No. 24. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy, the other straight-ended, defined on one side by a notch in the edge of the plate; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 19.3 mm; width – 13.3 mm; thickness – 0.8 mm; hole – 1.8 x 2.7 mm; weight: 0.75 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. T/1695/40/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 88.

No. 25. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; one of the shorter sides slightly obliquely truncated, with a gently concave edge; the other side pointy; rivet hole closer to the obliquely truncated side;
dimensions: length – 21.6 mm; width – 17.4 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1.8 x 3.2 mm; weight: 1.67 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/41/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 74.

No. 26. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides rounded, defined by notches in the edges; the other side straight-ended (?), damaged; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length (preserved) – 22.9 mm; width – 18.9 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1.7 x 2.6 mm; weight: 1.74 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/42/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 89.

No. 27. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy, the other straight-ended; rivet hole closer to the straight-ended side; rivet fragment preserved in the hole;

dimensions: length – 19.3 mm; width – 17.5 mm; thickness – 0.9 mm; hole – *ca*. 3 x 2 mm; weight: 1.26 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1695/43/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 90.

No. 28. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; one of the shorter sides rounded, the other straight-ended; each one defined on one side by a notch in the edge of the plate; rivet hole in the central part of the plate;
dimensions: length – 18.1 mm; width – 14.8 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1.1 x 2.8 mm; weight: 0.75 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1695/44/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 91.

No. 29. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; shorter sides rounded, one of them narrower; rivet hole in the central part of the plate;
dimensions: length – 18.8 mm; width – 11.3 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1.4 x 2.1 mm; weight: 1.58 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1695/45/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 92.

No. 30. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides rounded, the other truncated, slightly concave; rivet hole closer to the truncated side;
dimensions: length – 18.5 mm; width – 14.5 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1.5 x 2.8 mm; weight: 0.92 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1695/46/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 93.

No. 31. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; one of the shorter sides rounded, the other straight-ended; both sides defined by notches in the edges of the plate; rivet hole in the central part of the plate;
dimensions: length – 18.3 mm; width – 12.8 mm; thickness – 0.4 mm; hole – 1 x 1.9 mm; weight: 0.41 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1695/47/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 94.

No. 32. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides with a rounded point, defined on one side by a notch in the edge of the plate; the other shorter side straight-ended, defined on both sides by notches in the edges of the plate; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 20.6 mm; width – 11.7 mm; thickness – 0.4 mm; hole – 1.2 x 3.1 mm; weight: 0.63 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/48/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 95.

No. 33. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy, defined by notches in the edges of the plate; the other side obliquely (?) truncated, damaged; rivet hole in the central part of the plate;
dimensions: length – 23.5 mm; width – 14.5 mm; thickness – 0.3 mm; hole – 1.5 x 2.9 mm; weight: 0.4 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/49/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 96.

No. 34. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy, the other straight-ended; both shorter sides defined by notches in the edges of the plate; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 18.6 mm; width – 12.3 mm; thickness – 0.4 mm; hole – 1.6 x 2.6 mm; weight: 0.49 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/50/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 97.

No. 35. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy, the other straight-ended; both defined by notches in the edges of the plate; rivet hole slightly closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 24.7 mm; width – 16.2 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1.4 x 2.9 mm; weight: 0.73 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/51/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 98.

No. 36. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; shorter sides pointy (one more elongated); both defined by pointy protrusions on the edges of the plate; rivet hole closer to the elongated point;
dimensions: length – 18.6 mm; width – 12 mm; thickness – 0.8 mm; hole – 1.5 mm; weight: 0.76 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/52/A;

E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 99.

No. 37. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy, the other straight-ended, secondarily bent; both defined by notches in the edges of the plate; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 16.6 mm; width – 11.9 mm; thickness – 0.7 mm; hole – 1.6 x 2.2 mm; weight: 0.37 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/53/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 101.

No. 38. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, slightly bent; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy, both shorter sides elongated, narrow, rounded, defined by protrusions on the edges of the plate; rivet hole closer to one of the shorter sides;
dimensions: length – 21.9 mm; width – 10.9 mm; thickness – 0.8 mm; hole – 1.2 x 1.7 mm; weight: 0.71 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/54/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 100.

No. 39. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, slightly bent; with arcuate longer sides; one of the shorter sides straight-ended, the other rounded; four wedge-shaped grooves define both shorter sides; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 17.6 mm; width – 11.7 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1.3 x 2.6 mm; weight: 0.43 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/55/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 75.

No. 40. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; one of the shorter sides pointy, the other straight-ended; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 15.2 mm; width – 11.3 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1 x 2.1 mm; weight: 0.59 g; technique: casting;
D. MT, Inv. No. MT/1695/56/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 102.

No. 41. Bronze knife handle fitting
A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;
B. Knife handle fitting; bronze;
C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides, pointy on both ends; rivet hole in the central part of the plate;

dimensions: length – 12.9 mm; width – 8.1 mm; thickness – 0.4 mm; hole – 1.9 mm; weight: 0.25 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1695/57/A;

E. Unpublished;

F. –

No. 42. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Damaged (one side missing), flat plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens; with arcuate longer sides; one of the shorter sides straight-ended, defined by notches in the edges of the plate; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length (preserved) – 14.4 mm; width – 11.9 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1.9 mm; weight: 0.35 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1695/58/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 103.

No. 43. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, bent into an arc; with arcuate longer sides; shorter sides rounded, defined by notches in the edges of the plate; rivet hole closer to one of the shorter sides;
dimensions: length – 20.2 mm; width – 11.7 mm; thickness – 0.7 mm; hole – 1 x 2.2 mm; weight: 0.61 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1695/59/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 104.

No. 44. Bronze knife handle fitting

A. Czermno; donated by A. Piaseczny in 2011;

B. Knife handle fitting; bronze;

C. Plate in a shape resembling the horizontal section of a biconvex lens, slightly bent; with arcuate longer sides; at one end the arcs converge to form a point; the other end is straight; four small notches in the edges of the plate define both short sides; rivet hole closer to the straight-ended side;
dimensions: length – 21.1 mm; width – 15.1 mm; thickness – 0.6 mm; hole – 1.6 x 2 mm; weight: 0.75 g; technique: casting;

D. MT, Inv. No. MT/1695/60/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 76.

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (okucia rękojeści noży)

Przy żadnym z noży nie zachowały się rękojeści, które musiały być wykonane z drewna lub kości czy rogu. Znaleziono natomiast 44 okucia tychże, w tym 43 części górnej (Ryc. XIX.b: 64-71 i 73-104) oraz 1, który prawdopodobnie umieszczono między głownią a rękojeścią (Ryc. XIXb.: 72). Okucia górne wykonano z blachy brązowej zwykle wygiętej mniej lub bardziej łukowato. Zazwyczaj mają formę przypominającą rzut poziomy dwuwypukłej soczewki, o dłuższych bokach mniej lub bardziej wygiętych łukowato, zwykle z jednej strony silnie zwężających się, niekiedy aż do szpica, z drugiej często zaokrąglonych lub ściętych prosto albo ukośnie. Większość ma otwór umieszczony centralnie lub bliżej jednego z krótszych boków, który służył do wprowadzenia przezeń trzpienia elementu mocującego blaszkę do organicznej rękojeści. Drugi koniec trzpienia często miał formę pierścienia umożliwiającego przywieszenie noża do pasa. W przypadku, gdy w blaszce nie ma otworu trzpień był mocowany od spodu, co sugeruje, że takie noże musiały być noszone w pochewkach lub za pasem. Powierzchnie niektórych blaszek są zdobione prostymi nacięciami/żłobkami lub wyciętymi fantazyjnie brzegami (Ryc. XIX.b: 75, 76, 80, 100, 101), w jednym przypadku powierzchnia została opracowana w ten sposób, że uzyskano efekt „pofalowana" (nr kat. 23; Ryc. XIX.b: 73). Okucie umieszczone między głownią a rękojeścią jest płaskie i posiada w części centralnej prostokątny otwór (nr kat. 19; Ryc. XIX.b: 72; por. Krabath 2001, 662, Tabl. 8: 3). Najstarsze znaleziska średniowiecznych okuć górnych części rękojeści noży z terenu Europy Centralnej są znane od co najmniej 2 poł. X w. (Krabath 2001, 92; mapa znalezisk z terenu południowej Skandynawii, Wysp Brytyjskich, górnego i środkowego dorzecza Dunaju, Polski, ale zwłaszcza z północno-wschodnich Niemiec zob. tamże, 93, Karte 27; zob, też Knorr 1971). Stephan Krabath uwzględniając ich kształt dzieli je na: łezkowate, trapezowate oraz prostokątne (2 warianty), przy czym te ostanie uznaje za najmłodsze i datuje na XV-XVII w. W Polsce noże z zachowanymi okuciami górnej części rękojeści znaleziono m.in. w fosie miejskiej we Wrocławiu (Konczewska, Konczewski 2004, 97, 168, 172, Ryc. 20: a; 24: e), na terenie Kołobrzegu (Polak 1997, 213), Opola, na zamku w Muszynie (Chudzińska 2022, 81, Ryc. 20, tu płaska kolista blaszka z pierścieniem do zawieszania, XV w.).

KATALOG

Nr 1. Okucie rękojeści noża

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z bokami dłuższymi silnie wygiętymi ku wnętrzu; boki krótsze zaokrąglone; otwór na nit w części centralnej;
wymiary: długość – 13,6 mm; szerokość – 7,2 mm; grubość – 0,5 mm; otwór – 1,9 x 2,1 mm; waga: 0,35 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1283/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 77.

Nr 2. Okucie rękojeści noża

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z bokami dłuższymi wygiętymi łukowato; boki krótsze ścięte – jeden ukośnie, drugi prosto; otwór na nit przesunięty ku bokowi ściętemu ukośnie;
wymiary: długość – 14,3 mm; szerokość – 11,3 mm; grubość – 0,5 mm; otwór – 1,9 x 3,1 mm; waga: 0,32 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1332/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 78.

Nr 3. Okucie rękojeści noża

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z bokami dłuższymi lekko łukowatymi; jeden z boków krótszych zaokrąglony, drugi uformowany szpiczasto; otwór na nit w części centralnej;
wymiary: długość – 18,6 mm; szerokość – 11,8 mm; grubość – 0,8 mm; otwór – 1,6 x 2,4 mm; waga: 0,62 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1344/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 4. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z bokami dłuższymi łukowatymi; jeden z boków krótszych łagodnie zaokrąglony, drugi prosto ścięty; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;
wymiary: długość – 28,5 mm; szerokość – 18,6 mm; grubość – 1,2 mm; otwór – 1 x 2,3 mm; waga: 3,29 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1690/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 64.

Nr 5. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z bokami dłuższymi łukowatymi; jeden z boków krótszych ukośnie ścięty, drugi – szerszy, prosto ścięty; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;
wymiary: długość – 23,4 mm; szerokość – 18,4 mm; grubość – 1,2 mm; otwór – 1 x 2 mm; waga: 4,12 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1690/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 65.

Nr 6. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Nieznacznie wygięta masywna, blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki; jeden z krótszych boków uformowany w szpic; drugi zakończony łagodnym łukiem; kolisty otwór na nit lub koniec trzpienia w centralnej części oraz dwa mniejsze otwory na nity po jego obu stronach; w jednym z nich zachowany fragment nitu;
wymiary: długość – 26,2 mm; szerokość – 17,7 mm; grubość – 2 mm; otwory: – 6,1-3,2-3,0 mm; waga: 4,85 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1690/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 66.

Nr 7. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych prosto ścięty, drugi wyodrębniony zaokrąglony; z otworem na nit w centralnej części; zdobiona (?) puncowanymi liniami;
wymiary: długość – 31,2 mm; szerokość – 15,9 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 2 x 3,2 mm; waga: 1,61 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1690/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 67.

Nr 8. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Lekko wygięta blaszka o kształcie dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami i jednym wyodrębnionym, lekko skośnie ściętym wierzchołkiem, drugi prosto ścięty; z otworem na nit w centralnej części;

wymiary: długość – 25,3 mm; szerokość – 16,7 mm; grubość – 0,8 mm; otwór – 1,8 x 3,1 mm; waga: 1,12 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1690/5/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 68.

Nr 9. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, tzn. z łukowatymi bokami dłuższymi, jednym z krótszych lekko wypukłym, ukośnie ściętym, drugim – ściętym prosto; z otworem na nit w centralnej części;
wymiary: długość – 20,4 mm; szerokość – 15,1 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1,4 x 1,9 mm; waga: 1,50 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1690/6/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 69.

Nr 10. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych ukośnie ścięty, krawędź cięcia nieznacznie wklęsła; drugi – zaokrąglony; otwór na nit w centralnej części;
wymiary: długość – 18,5 mm; szerokość – 14,1 mm; grubość – 1 mm; otwór – 2,2 mm; waga: 1,20 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1690/7/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 70.

Nr 11. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych prosto ścięty; drugi – szpiczasty; w centralnej części otwór na nit;
wymiary: długość – 23,1 mm; szerokość – 10,5 mm; grubość – 0,5 mm; otwór – 2,2 mm; waga: 0,67 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1690/8/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 71.

Nr 12. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Łukowato wygięta blaszka nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z nieznacznie łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych profilowany, zaokrąglony, drugi prosto ścięty; oba wyodrębnione wcięciami w krawędziach blaszki przechodzącymi w ryte rowki; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;
wymiary: długość – 20,5 mm; szerokość – 11,8 mm; grubość – 1 mm; otwór – 0,8 x 2 mm; waga: 1,28 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1690/9/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 79.

Nr 13. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;

B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych szpiczasty (?), uszkodzony (?), drugi łukowato ścięty (wklęsły); otwór na nit w centralnej części blaszki; częściowo zachowany nit mocujący;
wymiary: zach. długość – 15,4 mm; szerokość – 11,8 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – ok. 1,8 x 2,9 mm; waga: 0,85 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1690/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 14. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych szpiczasty, drugi ukośnie ścięty; otwór na nit przesunięty ku bokowi ukośnie ściętemu;
wymiary: długość – 21,2 mm; szerokość – 11 mm; grubość – 0,4 mm; otwór – 2,1 x 2,7 mm; waga: 0,38 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1690/11/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 80.

Nr 15. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; oba boki krótsze, zaokrąglone, wyodrębnione wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit przesunięty ku jednemu z boków krótszych;
wymiary: długość – 19,4 mm; szerokość – 11,5 mm; grubość – 0,5 mm; otwór – 0,5 x 2 mm; waga: 0,49 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1690/12/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 81.

Nr 16. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych szpiczasty, drugi prosto ścięty; otwór na nit przesunięty ku prosto ściętemu;
wymiary: długość – 16 mm; szerokość – 11,3 mm; grubość – 0,5 mm; otwór – 1,6 x 2,9 mm; waga: 0,48 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1690/13/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 82.

Nr 17. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych łagodnie zaokrąglony, drugi krótszy, również zaokrąglony; oba wyodrębnione wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit w centralnej części blaszki;
wymiary: długość – 21.7 mm; szerokość – 13,5 mm; grubość – 0,5 mm; otwór – 2 mm; waga: 0,6 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1690/14/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 83.

Nr 18. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Troncika z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Nieznacznie wygięta blaszka o nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; oba boki krótsze zaokrąglone, wyodrębnione wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit przesunięty ku jednemu z boków krótszych;
wymiary: długość – 20 mm; szerokość – 11,6 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1 x 2,1 mm; waga: 0,6 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1690/15/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 84.

Nr 19. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Nieznacznie wygięta blaszka o kształcie zbliżonym do nieregularnego sześcioboku, z prostymi bokami dłuższymi, boki krótsze z jednej strony schodzą się w szpic, z drugiej tworzą łagodny łuk; otwór na nit w części centralnej, oddzielonej od wierzchołków dwoma rytymi liniami; od spodu zachował się fragment żelaznego trzpienia z głowicą;
wymiary: długość – 21,4 mm; szerokość – 12,4 mm; grubość – ok. 0,6 mm; otwór – 2,6 x 4,7 mm; waga: 4,69 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/35/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 72.

Nr 20. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; boki krótsze prosto ścięte; wyodrębnione niewielkimi wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit przesunięty ku jednemu z boków krótszych;
wymiary: długość – 21,5 mm; szerokość – 14,2 mm; grubość – 0,7 mm; otwór – 1,7 x 2,2 mm; waga: 1,57 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/36/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 85.

Nr 21. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych zaokrąglony, drugi prosto ścięty, wygięty; oba wyodrębnione wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit w centralnej części blaszki;
wymiary: długość – 21 mm; szerokość – 14,5 mm; grubość – 1,3 mm; otwór – 1,1 x 2,1 mm; waga: 2,43 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/37/A.
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 86.

Nr 22. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych ścięty prosto, drugi – ukośnie; otwór na nit przesunięty ku ukośnie ściętemu;
wymiary: długość – 22,8 mm; szerokość – 16,6 mm; grubość – 0,8 mm; otwór – 1,3 x 2,3 mm; waga: 1,17 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/38/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 87.

Nr 23. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami i jednym wierzchołkiem ukośnie ściętym; drugi wierzchołek wyodrębniony, prosto ścięty; otwór na nit przesunięty ku prosto ściętemu wierzchołkowi;
wymiary: długość – 19,7 mm; szerokość – 17,2 mm; grubość – 1,1 mm; otwór – 1,3 x 2,5 mm; waga: 1,47 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/39/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 73.

Nr 24. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych uformowany w szpic, drugi prosto ścięty, wyodrębniony z jednej strony wcięciem w krawędzi blaszki; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;
wymiary: długość – 19,3 mm; szerokość – 13,3 mm; grubość – 0,8mm; otwór – 1,8 x 2,7 mm; waga: 0,75 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/40/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 88.

Nr 25. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych nieznacznie ścięty ukośnie, o krawędzi nieznacznie wklęsłej, drugi – uformowany w szpic; otwór na nit przesunięty ku bokowi ukośnie ściętemu;
wymiary: długość – 21,6 mm; szerokość – 17,4 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1,8 x 3,2 mm; waga: 1,67 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/41/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 74.

Nr 26. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych zaokrąglony, wyodrębniony wcięciami w krawędziach; drugi prosto (?) ścięty, uszkodzony; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;
wymiary: zach. długość – 22,9 mm; szerokość – 18,9 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1,7 x 2,6 mm; waga: 1,74 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/42/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 89.

Nr 27. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych uformowany w szpic, drugi prosto ścięty; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu, w otworze zachowany fragment nitu;
wymiary: długość – 19,3 mm; szerokość – 17,5 mm; grubość – 0,9 mm; otwór – ok. 3 x 2 mm; waga: 1, 26 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/43/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 90.

Nr 28. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych, zaokrąglony, drugi prosto ścięty; każdy z jednej strony wyodrębniony wcięciem w krawędzi blaszki; otwór na nit w centralnej części blaszki;
wymiary: długość – 18,1 mm; szerokość – 14,8 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1,1 x 2,8 mm; waga: 0,75 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/44/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 91.

Nr 29. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; boki krótsze zaokrąglone, jeden z nich węższy; otwór na nit w centralnej części blaszki;
wymiary: długość – 18,8 mm; szerokość – 11,3 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1,4 x 2,1 mm; waga: 1,58 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/45/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 92.

Nr 30. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych zaokrąglony, drugi ścięty, nieznacznie wklęsły; otwór na nit przesunięty ku bokowi ściętemui;
wymiary: długość – 18,5 mm; szerokość – 14,5 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1,5 x 2,8 mm; waga: 0,92 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/46/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 93.

Nr 31. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych, zaokrąglony, drugi prosto ścięty; oba wyodrębnione wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit w centralnej części blaszki;
wymiary: długość – 18,3 mm; szerokość – 12,8 mm; grubość – 0,4 mm; otwór – 1 x 1,9 mm; waga: 0,41 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/47/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 94.

Nr 32. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych w formie zaoblonego szpica, wyodrębniony z jednej strony wcięciem w krawędzi blaszki drugi prosto ścięty, wyodrębniony z obu stron wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;
wymiary: długość – 20,6 mm; szerokość – 11,7 mm; grubość – 0,4 mm; otwór – 1,2 x 3,1 mm; waga: 0,63 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/48/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 95.

Nr 33. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych uformowany w szpic, wyodrębniony wcięciami w krawędziach blaszki, drugi ukośnie (?) ścięty, uszkodzony; otwór na nit w centralnej części blaszki;
wymiary: długość – 23,5 mm; szerokość – 14,5mm; grubość – 0,3 mm; otwór – 1,5 x 2,9 mm; waga: 0,4 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/49/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 96.

Nr 34. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych uformowany w szpic, drugi prosto ścięty; oba wyodrębnione wycięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;
wymiary: długość – 18,6 mm; szerokość – 12,3 mm; grubość – 0,4 mm; otwór – 1,6 x 2,6 mm; waga: 0,49 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/50/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 97.

Nr 35. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych uformowany w szpic, drugi prosto ścięty; oba wyodrębnione wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit nieznacznie przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;

wymiary: długość – 24,7 mm; szerokość – 16,2 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1,4 x 2,9 mm; waga: 0,73 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1695/51/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 98.

Nr 36. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;

B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; krótsze uformowane w szpic (jeden bardziej wydłużony); oba wyodrębnione szpiczastymi występami na krawędziach blaszki; otwór na nit przesunięty ku wydłużonemu szpicowi;
wymiary: długość – 18,6 mm; szerokość – 12 mm; grubość – 0,8 mm; otwór – 1,5 mm; waga: 0,76 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1695/52/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 99.

Nr 37. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;

B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych uformowany w szpic, drugi prosto ścięty, wtórnie wygięty; oba wyodrębnione wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit przesunięty ku prosto bokowi ściętemu;
wymiary: długość – 16,6 mm; szerokość – 11,9 mm; grubość – 0,7 mm; otwór – 1,6 x 2,2 mm; waga: 0,37 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1695/53/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 101.

Nr 38. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;

B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Lekko wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych uformowany w szpic; oba boki krótsze wydłużone, wąskie, zaokrąglone, wyodrębnione występami na krawędziach blaszki; otwór na nit przesunięty ku jednemu z boków krótszych;
wymiary: długość – 21,9 mm; szerokość – 10,9 mm; grubość – 0,8 mm; otwór – 1,2 x 1,7 mm; waga: 0,71 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1695/54/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 100.

Nr 39. Okucie rękojeści noża

A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;

B. Okucie rękojeści noża; brąz;

C. Nieznacznie wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych prosto ścięty; drugim zaokrąglony; cztery klinowate rowki podkreślają wyodrębnienie obu boków krótszych; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;
wymiary: długość – 17,6 mm; szerokość – 11,7 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1,3 x 2,6 mm; waga: 0,43 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1695/55/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 75.

Nr 40. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych uformowany w szpic, drugi prosto ścięty; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;
wymiary: długość – 15,2 mm; szerokość – 11,3 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1 x 2,1 mm; waga: 0,59 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/56/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 102.

Nr 41. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; zbiegającymi się z obu stron w szpic; otwór na nit w centralnej części blaszki;
wymiary: długość – 12,9 mm; szerokość – 8,1 mm; grubość – 0,4 mm; otwór – 1,9 mm; waga: 0,25 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/57/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 42. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Uszkodzona (odłamana z jednej strony), płaska blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; jeden z boków krótszych prosto ścięty, wyodrębniony wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu;
wymiary: zach. długość – 14,4 mm; szerokość – 11,9 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1,9 mm; waga: 0,35 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/58/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 103.

Nr 43. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Łukowato wygięta blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; boki krótsze zaokrąglone, wyodrębnione wcięciami w krawędziach blaszki; otwór na nit przesunięty ku jednemu z boków krótszych;
wymiary: długość – 20,2 mm; szerokość – 11,7 mm; grubość – 0,7 mm; otwór – 1 x 2,2 mm; waga: 0,61 g; technika: odlew;
D. MT, nr inw. MT/1695/59/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 104.

Nr 44. Okucie rękojeści noża
A. Czermno; dar A. Piasecznego z 2011;
B. Okucie rękojeści noża; brąz;
C. Nieznacznie wygięta, soczewkowata blaszka o kształcie nawiązującym do rzutu poziomego dwuwypukłej soczewki, z łukowatymi bokami dłuższymi; z jednej strony łuki zbiegają się

tworząc szpic, z drugiej bok jest prosto ścięty; cztery niewielkie wycięcia w krawędziach blaszki wyodrębniają boki krótsze; otwór na nit przesunięty ku bokowi prosto ściętemu; wymiary: długość – 21,1 mm; szerokość – 15,1 mm; grubość – 0,6 mm; otwór – 1,6 x 2 mm; waga: 0,75 g; technika: odlew;

D. MT, nr inw. MT/1695/60/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 76.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Chudzińska B.

2022 *Zamek w Muszynie w świetle badań do roku 2010 (i nie tylko)*, Rocznik Sądecki 50, p. 45-88.

Knorr H.

1971 *Messer und Dolch: eine Untersuchung zur mittelalterlichen Waffenkunde in gesellschaftskritischer Sicht*, Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam 6, p. 121-145

Konczewska M., Konczewski P.

2004 *Zabytki metalowe z fosy miejskiej we Wrocławiu,* [in:] J. Piekalski, K. Wachowski (eds.), *Wrocław na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych: materialne przejawy życia codziennego*, Wratislavia Antiqua 6, Wrocław (Uniwersytet Wrocławski. Instytut Archeologii), p. 89-205.

Krabath S.

2001 *Die hoch- und spätmittelalterlichen Buntmetallfunde nördlich der Alpen: eine archäologisch-kunsthistorische Untersuchung zu ihrer Herstellungstechnik, funktionalen und zeitlichen Bestimmung*, Internationale Archäologie 63, Rahden/Westf. (Marie Leidorf Vlg), vol. I, *Text*.

Polak Z.

1998 *Zabytki metalowe,* [in:] M. Rębkowski (ed.), *Archeologia średniowiecznego Kołobrzegu*, Kołobrzeg (Instytut Archeologii i Etnologii PAN), p. 209-221.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 1079-1090

Jolanta Bagińska, Marcin Wołoszyn

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to household management (Scissors)

Among the artefacts discovered in Czermno during the 2010-2011 research are scissors, specifically one nearly intact pair of spring scissors and a fragment of a blade from another pair of scissors (in this case, it is impossible to determine the type).

From the Medieval Period, we know of both spring scissors (an archaic form, found as early as the Roman Period and even earlier – see Knaack 1978) and pivoted scissors (two-part, hinged), similar to those we use today (Hensel 1965a, 208f, Fig. 156; Kostrzewski 1967; on the origins of pivoted scissors, see Świętosławski 2000; for medieval pivoted scissors, see *e.g*., Kviatkowskaya 1998, 125, Fig. 47: 1-2, Photo 38; Beranová, Lutovský 2009, Fig. 106: 3; Barinov, Kurochkina 2024, 34, Fig. 3: 1; for modern examples, see *e.g*., Karwowska, Piasecka 2016, 155-159).

The spring scissors from Czermno have counterparts in finds from Great Moravia (Mikulčice, type 9b2 or 9c1; *cf*. Poláček 2003, 623-630, Fig. 1: 9), the Czech Republic (Libice nad Cidlinou – see Beranová, Lutovský 2009, Fig. 106: 1-2, 4-5), the Elbe region (Menzlin; *cf*. Schuldt 1980, Fig. 13: m; Ralswiek, *cf*. Herrmann 2005, 91-95, esp. Fig. 94: b), Poland (Gniezno – *cf*. Kostrzewski 1949a, Fig. 149; Opole, *cf*. Bukowska-Gedigowa, Gediga 1986, Fig. 57: 7; Wolin, *cf*. Janowski 2019, 58f, Fig. 18: 7), and Rus' (*e.g*., Staraya Ryazan: Darkevich, Borisovich 1995, Pl. 53: 7, 106: 11). Noteworthy is the extensive series of finds from Novgorod – of 436 pairs of scissors, 360 are spring scissors (Singkh 2009, 93-96, Fig. 13-14, Pl. 58-65).

Traditionally, scissors – both from the Roman and Early Medieval Periods – are considered to be associated with agriculture, used for shearing sheep.

However, the discovery of miniature scissors[1] and the presence of scissors among the grave goods in so-called princely graves[2] suggests that, at least during the Roman Period, they also had a more symbolic function. Researchers point to the symbolic significance of hairstyles (the famous Suebian knot; *cf*. Krierer 2004, 112f., 367-385), haircuts and beards among Germanic tribes (Pohl 1997, 51-61; von Rummel 2007, 192-195), and long hair as one of the elements legitimising the power of the Merovingians (Diesenberger 2003; Goosmann 2012).

In the Medieval Period, scissors are generally seen as playing a role in personal hygiene and grooming men's beards (Kostrzewski 1949a, 274; similarly Hensel 1965a, 90). They are also associated with the ritual of the first haircut (Hensel 1965a, 209, Footnote 210). Iconographic material shows the use of scissors in the punishment of shaving the heads of those convicted of theft (*cf*. the *Sachsenspiegel*, Sächsische Landesbibliothek, Dresden; third quarter of the 14th c.; see Epperlein 2003, Figs. 37: 3; 54: 5).

[1] The best example is Szilágysomlyó/Şimleu Silvaniei (Capelle 1994, Fig. 3, 55 and Fig. 47a-b), but we also know of many other miniature scissors from the Roman Period (see Florkiewicz 2011).

[2] For example, Wrocław-Zakrzówek (Kramarek 1990, 78, 113, 161, Fig. 15, 57; Quast 2014, 323-342).

*

It is worth noting that spring scissors are not a simple construction – their manufacture required the use of not only hard steel for the blades but also very resilient steel for the bow ("In fact, bow scissors are one of the first tools to be invented, where metal acts as a spring", *cf*. Helén, Eliasson, Wärmländer 2023, 176).

CATALOGUE

No. 1. Iron scissors

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Spring scissors; iron;
C. Broken in two places, missing fragment of one shank and the blade; oval, band-like loop; shanks narrow, oval in cross-section; blades narrow, triangular;
dimensions: overall length – 127.9 mm; blade length – 55.5 mm; blade width – 10.7 mm; loop band width – 8.1 mm; loop diameter – 19.9 mm; shank diameter – 3.4 mm; shank length – 52 mm; weight: 11.24 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1281/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 105.

No. 2. Iron scissors

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of scissors; iron;
C. Triangular scissor blade with a sharp tip;
dimensions: length (preserved) – 77.3 mm; blade width – 15 mm; thickness – 2.4 mm; weight: 6.98 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1827/6/A;
E. Unpublished;
F. –

Jolanta Bagińska, Marcin Wołoszyn

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (nożyce)

Wśród zabytków odkrytych w Czermnie w trakcie badań 2010-2011 zwracają uwagę nożyce, a w zasadzie jeden niemal w całości zachowany egzemplarz nożyc sprężynowych oraz fragment ostrza drugiej pary nożyc (w tym przypadku nie da się określić o jaki rodzaj nożyc chodzi).

Z epoki średniowiecza znamy tak nożyce sprężynowe (forma archaiczna, spotykana już w okresie rzymskim a nawet wcześniej – zob. Knaack 1978), jak i nożyce typu dźwigniowego (dwudzielne, zawiaskowe) czyli takie jakich używamy i dzisiaj (Hensel 1965b, 253 , Ryi n.c. 189-190; Kostrzewski 1967; o genezie nożyc typu dźwigniowego zob. Świętosławski 2000; średniowiecze nożyce typu dźwigniowego zob. np. Kviatkowskaja 1998, 125, Ryc. 47: 1-2, Foto 38; Beranová, Lutovský 2009, Ryc. 106: 3; Barinov, Kurochkina 2024, 34, Ryc. 3: 1; egzemplarze nowożytne zob. np. Karwowska, Piasecka 2016, 155-159).

Nożyce z Czermna mają swoje odpowiedniki w znaleziskach np. z Wielkich Moraw (Mikulczyce, typ 9b2 lub 9c1; por. Poláček 2003, 623-630, Ryc. 1: 9), z Czech (Libice nad Cidlinou – zob. Beranová, Lutovský 2009, Ryc. 106: 1-2, 4-5), Połabszczyzny (Menzlin; por. Schuldt 1980, Ryc. 13: m; Ralswiek, por. Herrmann 2005, 91-95, zwł. Ryc. 94: b), z Polski (Gniezno – por. Kostrzewski 1949b, Ryc. 146; Opole, por. Bukowska-Gedigowa Gediga 1986, Ryc. 57: 7; Wolin, por. Janowski 2019, 58 i n., Ryc. 18: 7), ale i Rusi (np. Staraya Ryazan: Darkevič, Borisevič 1995, Tabl. 53: 7, 106: 11). Należy wyeksponować ogromną serię znalezisk z Nowogrodu – z 436 par nożyc aż 360 należy do nożyc sprężynowych (Singh 2009, 93-96, Ryc. 13-14, Tabl. 58-65).

Tradycyjnie nożyce – tak z okresu rzymskiego, jak i wczesnośredniowiecznego – uznaje się za związane z rolnictwem, służyły one do strzyżenia owiec.

Jednakże zarówno odkrywanie nożyc miniaturowych[1], jak i znaleziska nożyc jako elementu wyposażenia tzw. grobów książęcych[2] dowodzi, że – przynajmniej w okresie rzymskim – pełniły one także inną, bardziej symboliczną funkcję. Wskazuje się tutaj na symboliczne znaczenie fryzury (słynny *nodus suebicus*; por. Krierer 2004, 112 i n., 367-385), fryzury, brody u plemion germańskich (por. Pohl 1997, 51-61; von Rummel 2007, 192-195), z kolei długich włosów jako jednego z elementów legitymizujących władzę Merowingów (Diesenberger 2003; Goosmann 2012).

W przypadku wieków średnich wskazuje się ogólnie na ich rolę w trosce o higienę czy też o zarost u mężczyzn (Kostrzewski 1949a, 274; podobnie Hensel 1965a, 90). Wskazuje się także na rytuał postrzyżyn (Hensel 1965a, 209, przyp. 210). Materiał ikonograficzny dowodzi wykorzystywania nożyc przy karaniu poprzez

[1] Najlepszy przykład to Szilágysomlyó/Şimleu Silvaniei (Capelle 1994, Ryc. 3, 55 oraz Ryc. 47a-b), ale znamy także wiele innych miniaturek nożyc z okresu rzymskiego (zob. Florkiewicz 2011).

[2] Tytułem przykładu Wrocław-Zakrzówek (Kramarek 1990, 78, 113, 161, Ryc. 15, 57; Quast 2014, 323-342).

strzyżenie skazanych za kradzież (por. *Zwierciadło saskie* [*Sachsenspiegel*], Sächsische Landesbibliothek, Dresden; 3. ćwierć XIV w.; por. Epperlein 2003, Ryc. 37: 3; 54: 5).

Warto na koniec odnotować, że nożyce sprężynowe nie są banalną konstrukcją – ich wykonanie wymagało zastosowania nie tylko twardej stali do wykonania ostrzy, ale i bardzo sprężystej – z której wykonywano kabłąk („In fact, bow shears are one of the first tools to be invented, where metal acts as a spring", por. Helén, Eliasson, Wärmländer 2023, 176).

KATALOG

Nr 1. **Nożyce żelazne**

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Nożyce sprężynowe; żelazo;
C. Złamane w dwóch miejscach, brak fragmentu jednego ramienia i ostrza; kabłąk taśmowaty, owalny; ramiona wąskie, owalne w przekroju, ostrza wąskie, trójkątne;
wymiary: długość całkowita – 127,9 mm; długość ostrza – 55,5 mm; szerokość ostrza – 10,7 mm; szerokość taśmy kabłąka – 8,1 mm; średnica kabłąka – 19,9 mm; średnica ramienia – 3,4 mm; długość ramienia – 52 mm; waga: 11,24 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1281/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 105.

Nr 2. **Nożyce żelazne**

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment nożyc; żelazo;
C. Trójkątne ostrze nożyc z ostrym wierzchołkiem;
wymiary: zach. długość – 77,3 mm; szerokość głowni – 15 mm; grubość – 2,4 mm; waga: 6,98 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1827/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Unpublished studies / Studia niepublikowane

Singkh = Singh = Сингх К.В.
2009 *Железный инструментарий средневекового Новгорода (Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук)*, Москва (Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова Исторический факультет).

Studies / Opracowania

Barinov, Kurochkina = Burinov, Kročkina = Баринов Г. Д., Курочкина А.С.
2024 *Белогорский могильник средневековой мордвы*, Археология Евразийских степей 2024: 3, p. 30-37.

Beranová M., Lutovský M.
2009 *Slované v Čechách: archeologie 6.-12. století*, Praha (Libri).

Bukowska-Gedigowa J., Gediga B.
1986 *Wczesnośredniowieczny gród na Ostrówku w Opolu*, Polskie Badania Archeologiczne 25, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź (Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk).

Capelle T.
1994 *Die Miniaturketten von Sziláagysomlyó (Şimleul Silvaniei)*, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 22, Bonn (Habelt).

Darkevich, Borisevich = Darkevič, Borisevič = Даркевич В.П., Борисевич Г.В.
1995 *Древняя столица Рязанской земли: XI-XIII вв.*, Москва (Кругъ).

Diesenberger M.
2003 *Hair Sacrality and symbolic Capital in the Frankish Kingdoms*, [in:] R. Corradini, M. Diesenberger, H. Reimitz (eds.), *The construction of communities in the early middle Ages. Texts, Resources and Artefacts*, Transformation of the Roman World 12, Leiden (Brill), p. 173-212.

Epperlein S.
2003 *Bäuerliches Leben im Mittelalter: Schriftquellen und Bildzeugnisse*, Köln (Böhlau Verlag).

Florkiewicz I.
2011 *Miniaturowe nożyce w inwentarzach grobowych kultury przeworskiej, wielbarskiej i luboszyckiej w okresie rzymskim*, [in:] E. Droberjar (ed.), *Archeologie Barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem. Sborník příspěvků ze VI. Protohistorické konference Hradec Králové, 6.-9. září 2010 = Archäologie der Barbaren 2010. Die Gräber und Gräberfelder der Germanen zwischen Elbe und Donau Materialien der VI. Frühgeschichtlichen Konferenz Hradec Králové, 6.-9. September 2010*, Olomouc (Univerzita Palackého v Olomouci), p. 329-353.

Goosmann E.
2012 *The long-haired kings of the Franks: like so many Samsons?*, Early Medieval Europe 20: 3, p. 233-259.

Helén A., Eliasson A., Wärmländer S.K.
2023 *Metallurgical Characterization of Two 11th-12th Century Single-Bow Shears from Sigtuna, Sweden*, Acta Archaeologica 92: 2, p. 176-183.

Hensel W.
1965a *Die Slawen im frühen Mittelalter: ihre Materielle Kultur*, Berlin (Akademie-Verlag).

Hensel W.
1965b *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna: zarys kultury materialnej*, Warszawa (Państwowe Wydawnictwo Naukowe).

Herrmann J.
2005 *Ralswiek auf Rügen: die slawisch-wikingischen Siedlungen und deren Hinterland*, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mecklenburg-Vorpommerns 37, Schwerin (Archäologisches Landesmuseum Mecklenburg-Vorpommern), vol. III, *Die Funde aus der Hauptsiedlung.*

Janowski A.
2019 *Metal finds*, [in:] M. Rębkowski (ed.), *Wolin – the Old Town*, Szczecin (Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences), vol. II, *Studies on Finds*, p. 47-88.

Karwowska H., Piasecka K.
2016 *Akcesoria krawieckie – znaleziska z Tykocina (z lat 2011-2012)*, Podlaskie Zeszyty Archeologiczne 12, p. 141-165.

Knaack A.
1978 *Beobachtungen an Scherenbeigaben in Gräbern des elb-germanischen Siedlungsgebietes während der römischen Kaiserzeit*, Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift 19, p. 15-50.

Kramarek I.
199 *Groby książęce z III/IV w. n. e. we Wrocławiu-Zakrzowie w stulecie odkryć*, Silesia Antiqua 32, p. 61-174.

Krierer K.R.
2004 *Antike Germanenbilder*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften 318, Wien (Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften).

Kostrzewski J.
1949a *Les origines de la civilisation polonaise: préhistorie – protohistoire*, Paris (Presses Universitaires de France).

Kostrzewski J.
1949b *Kultura prapolska*, Prace Instytutu Zachodniego 11, Poznań (Instytut Zachodni).

Kostrzewski B.
1967 *Nożyce*, [in:] *Słownik starożytności słowiańskich: encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, G. Labuda, Z. Stieber (eds.), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk (Zakład Narodowy im.Ossolińskich), vol. III, p. 435.

Kviatkovskaya = Kviatkovskaja = Квятковская А.В.
1998 *Ятвяжские могильники Беларуси (конец XI-XVII вв.) = Jotvingiu kapinynai Baltausijoje (XI a. pab. -XVII a.)*, Вильнюс=Vilnius (Diemedžio).

Pohl W.
1998 *Telling the Difference: Signs of Ethnic Identity*, [in:] W. Pohl, H. Reimitz (eds.), *Strategies of Distinction: the Construction of Ethnic Communities, 300-800*, The Transformation of the Roman World 2, Leiden (Brill), p. 17-69.

Poláček L.
2003 *Landwirtschaftliche Geräte aus Mikulčice*, [in:] L. Poláček (ed.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice*, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 21, Brno (Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik Brno), vol. V, p. 591-709.

Quast D.
2014 *Die Steinkammergräber aus Wrocław-Zakrzów*, [in:] A. Abegg-Wigg, N. Lau (eds.), *Kammergräber im Barbaricum. Zu Einflüssen und Übergangsphänomenen von der vorrömischen Eisenzeit bis in die Völkerwanderungszeit. Internationale Tagung Schleswig 25.-27. November 2010*, Schriften des Archäologischen Landesmuseums Ergänzungsreihe 9, Neumünster/Hamburg (Wachholtz Verlag), p. 323-342.

Rummel Ph., von
2007 *Habitus barbarus: Kleidung und Repräsentation spätantiker Eliten im 4. und 5. Jahrhundert*, Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Ergänzungsband 55, Berlin-New York (de Gruyter Verlag).

Schuldt E.
1980 *Handwerk und Gewerbe des 8. bis 12. Jahrhunderts in Mecklenburg*, Bildkataloge des Museums für Ur- und Frühgeschichte Schwerin 23, Schwerin (Museum für Ur- und Frühgeschichte Schwerin).

Świętosławski W.
2000 *Rola ludów stepu w upowszechnieniu nożyc dźwigniowych w średniowiecznej Europie*, [in:] L. Kajzer (ed.), *Archaeologia et historia: księga jubileuszowa dedykowana Romanie Barnycz-Gupieńcowej*, Łódź (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego), p. 367-376.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

Prof. Dr. Marcin Wołoszyn
Institute of Archeology
University of Rzeszów
Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLAND
Leibniz Institute for the History
and Culture of Eastern Europe (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
GERMANY
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

dr hab. Prof. UR Marcin Wołoszyn
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Moniuszki 10
35-015 Rzeszów
POLSKA
Leibniz-Institut für Geschichte
und Kultur des östlichen Europa (GWZO)
Reichsstraße 4-6
04109 Leipzig
DEUTSCHLAND
e-mail: marcinwoloszyn@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 1091-1104

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to household management (Fire strikers)

During the 2010-2011 survey 10 fire strikers were found, both whole and fragmentary[1]. All were made of iron using the forging technique. They represent two types of these objects: fire strikers with volutes (2 specimens) and rectangular/oval ones (8 specimens). The fire strikers with volutes are preserved only in fragments (Cat. No. 5, 7; Fig. XIX.b.: 111, 112). Nevertheless, based on the preserved parts, it seems that both are the remains of fire striker with two volutes, especially Cat. No. 7. It has a clear protrusion on the inner side, dividing the striking blade into two parts. Boris Kolchin classified such fire strikers as type I, variant two, occurring in Veliky Novgorod in the 10th-11th cc. (Kolchin 1959, 99, 101, Fig. 84: 1-2). Their length did not exceed 9 cm, and their width was 3-4 cm, so the Czermno finds fall within this range.

Fire strikers with volutes are a common form found throughout the Slavic lands during the Early Medieval Period.

The rectangular/oval fire strikers found in Czermno have the form of an oval (Cat. No. 2, Fig. XIX.b.: 107), or a rectangle with slightly rounded corners, with the longer sides more or less curved outwards (Cat. Nos. 1, 4, 6, 8-10, Figs. XIX.b.: 106, 108, 109, 113-115). Their length ranges from 6 to 9 cm, and their width from 2.4 to 2.8 cm. The rectangular fire strikers represent type III according to Boris Kolchin. This type appears in Veliky Novgorod in the first half of the 13th c. and continues to be found until the 15th c. (Kolchin 1959, 103, Fig. 85).

Attention should be drawn to fire strikers Cat. Nos. 8 and 9 (Fig. XIX.b.: 114, 115), which have semicircular notches in the frame on the inside, either on the longer axis (Cat. No. 8) or in the corners (Cat. No. 9). These correspond to Kolchin's type II fire strikers (dated to approximately the mid-12th c. to the first half of the 13th c.). For this reason, they may be considered somewhat earlier and dated to the first half of the 13th c., especially Cat. No. 8, which tapers on both sides.

Rectangular/oval fire strikers are also commonly found. Similar artefacts have been unearthed in Gródek upon the Bug River (Kuśnierz 218, 580 [where further analogies and relevant literature can be found]). It should be added that they are more frequently found in cemeteries, as they often formed part of men's personal equipment, worn at the belt.

[1] Two fire strikers with two volutes were also found during the 1952 excavations (Zbierski 1959, 121, Pl. XII: 54).

CATALOGUE

No. 1. Iron fire striker

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Rectangular fire striker; iron;
C. Fire striker with a frame resembling a flattened ellipse with the vertices cut flat and rounded corners; 1st half of 13th-15 th cc. (*cf.* Kolchin 1959, 103, Fig. 85);
dimensions: length – 111.5 mm; width – 25 mm; thickness – 3 mm; weight: 18.73 g;
technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1493/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 106.

No. 2. Iron fire striker

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Rectangular fire striker; iron;
C. Fire striker with a frame resembling a flattened ellipse; 1st half of 13th-15th cc. (*cf.* Kolchin 1959, 103, Fig. 85);
dimensions: length – 75 mm; width – 26 mm; thickness – 3 mm; weight: 9.21 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1549/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 107.

No. 3. Iron fire striker

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Rectangular fire striker; iron;
C. Fragment of a rectangular frame with rounded corners; 1st half of 13th-15th cc. (*cf.* Kolchin 1959, 103, Fig. 85);
dimensions: length – 86 mm; thickness – 5 mm; weight: 12.90 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1590/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 110.

No. 4. Iron fire striker

A. Czermno, site 1 (moat); research June 2011;
B. Rectangular fire striker; iron;

C. Fire striker with a rectangular frame with rounded corners; 1st half of 13th-15th cc. (*cf.* Kolchin 1959, 103, Fig. 85);
dimensions: length – 62 mm; width – 23 mm; thickness – 3.5 mm; weight: 16.65 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1714/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 108.

No. 5. Iron fire striker
A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort rampart); research April 2011;
B. Fragment of a fire striker with one volute (?); iron;
C. Central portion of a fire striker with one volute, with the arms broken off; the preserved end of one arm curved slightly upwards; 10th-11th cc. (?); *cf.* Kolchin 1959, 99, 101, Fig. 84:1-2;
dimensions: preserved length – 70 mm; width – 13 mm; thickness – 5 mm; weight: 9.05 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1731/6/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 111.

No. 6. Iron fire striker
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Rectangular fire striker; iron;
C. Fire striker with a sub-rectangular frame, with slightly curved sides and rounded corners; 1st half of 13th-15th cc. (*cf.* Kolchin 1959, 103, Fig. 85);
dimensions: length – 76 mm; width – 29 mm; thickness – 3 mm; weight: 19.22 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1741/4/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Table II.22.3;
F. Fig. XIX.b: 113.

No. 7. Iron fire striker
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a fire striker with two volutes; iron;
C. Fragment of a fire striker with two volutes, the arms broken off and damaged central part; 10th-11th cc. (?); *cf.* Kolchin 1959, 99, 101, Fig. 84: 1-2;
dimensions: length – 71 mm; preserved width – 20.5 mm; thickness – 6 mm; weight: 17.91 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1762/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 112.

No. 8. Iron fire striker
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Rectangular fire striker; iron;
C. Fire striker with a frame resembling a flattened ellipse with the vertices cut flat and rounded corners; mid-12th - 1st half of 13th cc. (*cf.* (Kolchin 1959, 100);
dimensions: length – 102.5 mm; width – 32 mm; thickness – 3.5 mm; weight: 22.59 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1806/6/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 114.

No. 9. Iron fire striker
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Rectangular fire striker; iron;
C. Fire striker with an almost rectangular frame with rounded corners; central opening terminates with ovals on both ends; mid-12th - 1st half of 13th cc. (*cf.* (Kolchin 1959, 100);

dimensions: length – 65 mm; width – 23.5 mm; thickness – 4 mm; weight: 18.54 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1826/16/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Table II.22.4;

F. Fig. XIX.b: 115.

No. 10. Iron fire striker

A. Czermno, site 1; research April 2011;

B. Rectangular fire striker; iron;

C. Fire striker with a rectangular frame with rounded corners; 1st half of 13th-15th cc. (*cf.* Kolchin 1959, 103, Fig. 85);
dimensions: length – 58 mm; width – 20 mm; thickness – 3 mm; weight: 8.58 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1837/4/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.b: 109.

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (krzesiwa)

W trakcie badań 2010-2011 znaleziono 10 egzemplarzy krzesiw zachowanych w całości i częściowo[1]. Wszystkie wykonano z żelaza techniką kucia. Należą do dwóch typów: krzesiw kabłąkowych (2 egz.) oraz krzesiw ogniwkowych (8 egz.), przy czym krzesiwa kabłąkowe zachowały się w niewielkim fragmencie (nr kat. nr 5, Ryc. XIX.b.: 111 i nr kat. 7, Ryc. XIX.b.: 112), nie mniej na podstawie zachowanych części wydaje się, że oba są pozostałościami krzesiw dwukabłąkowych, zwłaszcza nr 7, który ma wyraźny występ po stronie wewnętrznej, wydzielający ramę na dwie części. Takie krzesiwa Boris Kołczin zaliczył do wariantu drugiego typu I, który w Nowogrodzie Wielkim występował w X-XI w. (Kolčin 1959, 99, 101, Ryc. 84: 1-2). Ich długość nie przekraczała 9 cm, a szerokość 3-4 cm. Znaleziska czermnieńskie mieszczą się w tym przedziale.

Krzesiwa kabłąkowe, to forma powszechnie występująca na terenie całej Słowiańszczyzny w okresie wczesnego średniowiecza. Egzemplarze znalezione w Czermnie mają formę owalu (nr kat. 2, Ryc. XIX.b.: 107), prostokąta o nieznacznie zaoblonych narożnikach, a dłuższych ramionach mniej lub bardziej wygiętych łukowato na zewnątrz (nr kat. 1, 4, 6, 8-10, Ryc. XIX.b.: 106, 108, 109, 113-115). Ich długość mieści się w przedziale od 6 do 9 cm, a szerokość od 2,4 do 2,8 cm. Ogniwa prostokątne reprezentują typ trzeci według Borisa Kołczina. Pojawia się on w Nowogrodzie Wielkim w 1. poł. XIII w. i występuje do wieku XV włącznie (Kolčin 1959, 103, Ryc. 85).

Warto zwrócić uwagę na krzesiwa o nr kat. 8 i 9 (Ryc. XIX.b.: 114, 115), które mają po wewnętrznej stronie ramy półkoliste umieszczone albo na osi dłuższej (nr kat. 8), albo w narożnikach (nr kat. 9). Nawiązują tym do krzesiw typu drugiego według Kołczina (datowany na ok. połowę XII - 1. poł. XIII w.). Z tego powodu być może można je uznać za nieco wcześniejsze i datować podobnie, zwłaszcza zabytek o nr kat. 8, który zwęża się dwustronnie.

Krzesiwa ogniwkowe to także przedmioty występujące powszechnie. Stąd wspomnijmy tylko, że podobne zabytki znaleziono też w Gródku nad Bugiem (Kuśnierz 2018, 580, tam dalsze analogie i odnośna literatura). Dodajmy również, że częściej są znajdowane na cmentarzyskach, bowiem stanowiły element wyposażenia osobistego mężczyzn, zawieszany u pasa.

[1] Dwa krzesiwa dwukabłąkowe znaleziono również w czasie badań w 1952 r. (Zbierski 1959, 121, Tabl. XII: 54).

KATALOG

Nr 1. Krzesiwo żelazne

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Krzesiwo ogniwkowe; żelazo;
C. Krzesiwo o ramie zbliżonej formą do spłaszczonej elipsy z płasko ściętymi wierzchołkami i zaokrąglonymi narożnikami; 1. poł. XIII-XV w. (por. Kolčin 1959, 103, Ryc. 85);
wymiary: długość – 111,5 mm; szerokość – 25 mm; grubość – 3 mm; waga: 18,73 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1493/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 106.

Nr 2. Krzesiwo żelazne

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Krzesiwo ogniwkowe; żelazo;
C. Krzesiwo o ramie zbliżonej formą do spłaszczonej elipsy; 1. poł. XIII-XV w. (por. Kolčin 1959, 103, Ryc. 85);
wymiary: długość – 75 mm; szerokość – 26 mm; grubość – 3 mm; waga: 9,21 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1549/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 107.

Nr 3. Krzesiwo żelazne

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Krzesiwo ogniwkowe; żelazo;
C. Fragment ramy, prostokątnej, z zaokrąglonymi narożnikami; 1 poł. XIII-XV w. (?); por. Kolčin 1959, 103, Ryc. 85;
wymiary: długość – 86 mm; grubość – 5 mm; waga: 12,90 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1590/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 110.

Nr 4. Krzesiwo żelazne

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania czerwiec 2011;
B. Krzesiwo ogniwkowe; żelazo;

C. Krzesiwo o ramie prostokątnej, z zaokrąglonymi narożnikami; 1 poł. XIII-XV w. (por. Kolčin 1959, 103, Ryc. 85);
wymiary: długość – 62 mm; szerokość – 23 mm; grubość – 3,5 mm; waga: 16,65 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1714/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 108.

Nr 5. Krzesiwo żelazne
A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;
B. Fragment krzesiwa dwukabłąkowego (?); żelazo;
C. Środkowy fragment krzesiwa kabłąkowego z odłamanymi ramionami: zachowany koniec jednego ramienia lekko zagięty ku górze; X-XI w. (?); por. Kolčin 1959, 99, 101, Ryc. 84:1-2;
wymiary: zach. długość – 70 mm; szerokość – 13 mm; grubość – 5 mm; waga: 9,05 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1731/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 111.

Nr 6. Krzesiwo żelazne
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Krzesiwo ogniwkowe; żelazo;
C. Krzesiwo o ramie zbliżonej do prostokąta, z nieznacznie łukowatymi bokami zaokrąglonymi narożnikami; 1. poł. XIII-XV w. (por. Kolčin 1959, 103, Ryc. 85);
wymiary: długość – 76 mm; szerokość – 29 mm; grubość – 3 mm; waga: 19,22 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1741/4/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.22.3;
F. Ryc. XIX.b: 113.

Nr 7. Krzesiwo żelazne
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment krzesiwa dwukabłąkowego; żelazo;
C. Fragment krzesiwa dwukabłąkowego z odłamanymi kabłąkami i uszkodzoną częścią środkową X-XI w. (?); por. Kolčin 1959, 99, 101, Ryc. 84:1-2;
wymiary: długość – 71 mm; zach. szerokość – 20,5 mm; grubość – 6 mm; waga: 17,91 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1762/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 112.

Nr 8. Krzesiwo żelazne
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Krzesiwo ogniwkowe; żelazo;
C. Krzesiwo o ramie zbliżonej formą do spłaszczonej elipsy z płasko ściętymi wierzchołkami i zaokrąglonymi narożnikami; poł. XII - 1. poł. XIII w. (por. Kolčin 1959, 100);
wymiary: długość – 102,5 mm; szerokość – 32 mm; grubość – 3,5 mm; waga: 22,59 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1806/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 114.

Nr 9. Krzesiwo żelazne
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Krzesiwo ogniwkowe; żelazo;
C. Krzesiwo o niemal prostokątnej ramie, z zaokrąglonymi narożnikami; otwór zakończony z obu stron owalami; ok. poł. XII w. - 1 poł. XIII w. (por. Kolčin 1959, 100);

wymiary: długość – 65 mm; szerokość – 23,5 mm; grubość – 4 mm; waga: 18,54 g; technika: kucie.

D. MT, nr inw. MT/1826/16/A;

E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.22.4;

F. Ryc. XIX.b: 115.

Nr 10. Krzesiwo żelazne

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;

B. Krzesiwo ogniwkowe; żelazo;

C. Krzesiwo o ramie prostokątnej, z zaokrąglonymi narożnikami; 1 poł. XIII-XV w. (por. Kolčin 1959, 103, Ryc. 85);
wymiary: długość – 58 mm; szerokość – 20 mm; grubość – 3 mm; waga: 8,58 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1837/4/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.b: 109.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (eds.)

2012 *Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem. Katalog wystawy = Červen' – eine Burg zwischen Ost und West. Ausstellungskatalog = Cerven – un castrum tra Oriente e Occidente. Catalogo della mostra = Червень – град між Сходом і Заходом. Каталог виставки*, Tomaszów Lubelski-Leipzig-Lublin-Rzeszów (Muzeum Regionalne im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim/Instytut Archeologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej/Instytut Archeologii, Uniwersytet Rzeszowski/Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/ Miasto Tyszowce).

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.

1959 *Железообрабатывающее ремесло Новгорода Великого (продукция, технология)*, [in:] А.В. Арциховский, Б.А. Колчин (eds.), *Труды Новгородской археологической экспедиции*, Материалы и исследования по археологии СССР 65, Москва (Издательство Академии наук СССР), vol. II, p. 7-121.

Kuśnierz J.

2018 *Gródek upon the Bug River, site 1A.: the results of the excavations in the years 1952-1955. Cemetery at the ward of the stronghold = Gródek nad Bugiem, stan. 1A: wyniki badań wykopaliskowych z lat 1952-1955. Cmentarzysko na majdanie grodziska*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Gródek upon the Bug River in the light of results from past reserch (1952-1955). Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Gródku nad Bugiem w świetle wyników badań dawnych (1952-1955). Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 4, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 699-734.

Zbierski A.

1959 *Wczesnośredniowieczne materiały archeologiczne z Czermna nad Huczwą (Zabytki ruchome z wyjątkiem ceramiki)*, Archeologia Polski 4: 1, p. 105-148.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 1105-1114

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to household management (Metal sheets / Handles)

The discussed collection includes three handles for attaching to cauldrons or buckets (Cat. Nos. 1-3; Fig. XIX.b: 116, 117). Cat. No. 1 is made of bronze, while the other two are made of iron. In Zakharov's classification developed for Beloozero, these objects appeared in two variants. Type 1 had a handle bent like a staple (hence called staple-like), and Type 2 was flat, meaning the ends and the bail were arranged in one plane. The specimens from Czermno belong to Type I – staple-like. They differ not only in the material they are made of but also in the shape of their ends. Find No. 1 was presumably formed with circular ends, while Cat. No. 2 and 3 have elongated ends. None of the ends have preserved holes for a rivet connecting both tips, although it cannot be excluded that the arcuate notch in the lower, non-original edge of Cat. No. 1 could be considered a fragment of such a hole.

Handles for cauldrons or buckets are not frequently found. In Novgorod, 39 such items were discovered, all made of iron, although they were attached to copper cauldrons. These were found in layers dating from the 10th to the 15th c., with the majority originating from layers formed in the 13th-15th c. (Kolchin 1959, 104-106, Fig. 90). From the aforementioned Beloozero, there are 11 finds made of both bronze and iron, with flat forms predominating (9 examples; Zakharov 2004, Fig. 128, 200). How should the finds from Czermno be dated? It seems they belong to the 13th-15th c., but if we assume they were handles for cauldrons, they might be associated with the Mongol invasion.

CATALOGUE

No. 1. Bucket/cauldron bail handle

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Bucket bail handle; bronze;
C. Handle made from a bar with a rectangular cross-section, arcuately bent in the middle of its length to form a loop into which the bail hook would fit; the ends are flat, likely originally circular in shape (damaged), with a fragment of a possible rivet hole (?) visible on the lower, non-original edge;
dimensions: height – 53.8 mm; preserved width – 39.5 mm; loop width – 22.5 mm; bar width – mm; bar thickness – mm; weight: 14.4 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1257/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 116.

No. 2. Bucket/cauldron bail handle

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Bucket bail handle; iron;
C. Handle made from a bar with a rectangular cross-section, arcuately bent at the midpoint and forming a loop through which the bail catch would fit; the bar widens towards the flattened, elongated ends (one broken off);
dimensions: height – 53.4 mm; preserved width – 29.8 mm; loop width – 19.0 mm; bar width – 5.4 mm; bar thickness – 4.1 mm; weight: 9.36 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1761/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.b: 117.

No. 3. Bucket/cauldron bail handle

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Bucket bail handle; iron;
C. Handle made from a bar with a rectangular cross-section, tapering towards both flattened ends (one end broken off, the other bent at a right angle to the axis of the bar), arcuately bent halfway along its length and forming a loop into which the bail hook would fit;
dimensions: height – 58.2 mm; preserved width – 23.6 mm; loop width– 18.4 mm; bar width – 5.8 mm; bar thickness – 4.6 mm; weight: 13.24 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1837/8/A;
E. Unpublished;
F. –

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z osprzętem i wyposażeniem domostw (uchwyty kotłów lub wiader)

W omawianym zbiorze znajdują się 3 uchwyty mocowane do kotłów lub wiader (kat. nr 1-3; Ryc. XIX.b: 116, 117). Numer kat. 1 wykonano z brązu, zaś dwa pozostałe z żelaza. W klasyfikacji Zacharowa opracowanej dla Białooziera przedmioty te występowały w dwóch wariantach. Typ 1 miał kabłąk wygięty jak w skoblu (stąd typ nazwano skoblowatym), typ 2, określono jako płaski, tzn. końce i kabłąk są ustawione w jednej płaszczyźnie. Egzemplarze z Czermna należą do typu I – skoblowatych. Różnią się nie tylko surowcem, z którego je wykonano, ale i kształtem zakończeń. Zabytek nr kat. 1 ma je uformowane zapewne koliście, a zakończenia nr kat. 2-3 są wydłużone. W żadnym z zakończeń nie zachowały się otwory na nit łączący obie końcówki, chociaż nie można wykluczyć, że za fragment otworu można uznać łukowate wcięcie w dolnej, nieoryginalnej krawędzi zabytku nr kat. 1.

Uchwyty kotłów/wiader nie należą do znalezisk częstych. W Nowogrodzie odkryto ich 39, wszystkie wykonane z żelaza, chociaż montowano je do kotłów miedzianych. Wystąpiły w warstwach datowanych od wieku X do XV, przy czym najwięcej pochodziło z warstw uformowanych w XIII-XV stuleciu (Kolčin 1959, 104-106, Ryc. 90). Z Biełooziera pochodzi 11 znalezisk, zarówno z brązu, jak i żelaza (Zaharov 2004, Ryc. 128, 200). Wyraźnie przeważają wśród nich formy płaskie (9 egz.). Jak datować znaleziska z Czermna? Wydaje się, że na wiek XIII-XV, ale gdyby przyjąć, że były one uchwytami przy kotłach, to być może można je wiązać z najazdem mongolskim.

KATALOG

Nr 1. Uchwyt do kabłąka kotła/wiadra

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Uchwyt do kabłąka wiadra; brąz;
C. Uchwyt wykonany ze sztabki o przekroju prostokątnym, wygiętej łukowato w połowie długości i tworzącej pętlę, w którą wchodził zaczep kabłąka, końce płaskie, zapewne uformowane koliście (uszkodzone); w dolnej, nieoryginalnej, krawędzi widoczny fragment otworu (?) na nit;
wymiary: wysokość – 53,8 mm; zachowana szerokość – 39,5 mm; szerokość pętli – 22,5 mm; szerokość sztabki – mm; grubość sztabki – mm; waga: 14,4 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1257/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 116.

Nr 2. Uchwyt do kabłąka kotła/wiadra

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Uchwyt do kabłąka wiadra; żelazo;
C. Uchwyt wykonany ze sztabki o przekroju prostokątnym, wygiętej łukowato w połowie długości i tworzącej pętlę, w którą wchodził zaczep kabłąka; sztabka rozszerza się ku rozklepanym, podłużnym końcom (jeden odłamany);
wymiary: wysokość – 53,4 mm; zachowana szerokość – 29,8 mm; szerokość pętli – 19,0 mm; szerokość sztabki – 5,4 mm; grubość sztabki – 4,1 mm; waga: 9,36 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1761/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.b: 117.

Nr 3. Uchwyt do kabłąka kotła/wiadra

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Uchwyt do kabłąka wiadra; żelazo;
C. Uchwyt wykonany z pręta o przekroju prostokątnym, zwężającego się ku obu spłaszczonym końcom (jeden koniec odłamany, drugi zagięty pod kątem prostym do osi pręta), łukowo zagięty w połowie długości, tworząc tworzący pętlę, w którą wkładano kabłąk;
wymiary: wysokość – 58,2 mm; zachowana szerokość – 23,6 mm; szerokość pętli – 18,4 mm; szerokość pręta – 5,8 mm; grubość pręta – 4,6 mm; waga: 13,24 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1837/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.

1959 *Железообрабатывающее ремесло Новгорода Великого (продукция, технология)*, [in:] А.В. Арциховский, Б.А. Колчин (eds.), *Труды Новгородской археологической экспедиции*, Материалы и исследования по археологии СССР 65, Москва (Издательство Академии наук СССР), vol. II, p. 7-121.

Zakharov = Zaharov = Захаров С.Д.

2004 *Древнерусский город Белоозеро*, Москва (Индрик).

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 1115-1136

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Objects related to craftsmanship (including domestic) (wedges, adzes, blades, chisels, punches, cold chisels, iron piercing tools, awls, groover, hammers)

During the 2010-2011 investigations, several objects were found that can be associated with craftsmanship activities, primarily within household settings rather than specialised workshops. Their state of preservation often makes definitive identification and, consequently, determination of their function difficult. Among them are universal items, such as hammers[1], as well as tools used for woodworking, leatherworking, and metalworking, which required special equipment.

As mentioned, hammers are primary universal tools, and three such items (Cat. Nos. 25-27) were found within the hillfort area (Fig. XIX.c: 1-3). An analysis of similar artefacts from archaeological research in Rus' led Boris Kolchin to conclude that the most frequently found hammers weigh between 0.2 and 1 kg, with a length ranging from 8 to 20 cm (Kolchin 1953, 59). These parameters correspond to so-called hand hammers. In our case, the lengths of the discovered hammers range from 8 to 12.5 cm, and their weights from 28.33 to 220.3 g, indicating that the finds from Czermno are indeed hand hammers. The discussed examples have slightly convex heads and tapered opposite ends, with flat lateral surfaces. The larger specimens have shaft holes shifted towards the head, whereas the smallest one has a centrally located hole. In the latter case (Find No. 26), a fragment of the metal handle has been preserved, which is uncommon, as they are usually made of wood. Up until the 1950s, only seven examples of hammers with metal handles were known in Rus', all of which were nail-pulling hammers (Kolchin 1953, 59, footnote 7). It can be presumed that the small hammer from Czermno also had a special purpose. It might have been used for jewellery work (see Kolchin 1959, 20).

Hammers are primarily found in settlements, especially strongholds (*e.g.*, in Kniazha Hora, Staraya Ryazan', Veliky Novgorod, Beloozero), but they are also occasionally discovered in graves, such as those in the burial mounds of Vladimir (Kolchin 1953, 59; 1959, 17; Zakharov 2004, Fig. 140: 3).

Woodworking, which was a primary material for construction and various household items not only in Rus', is represented by finds such as axes, adzes, chisels, saws, and wedges (which could also be used in stonework). These items were found in the hillfort (site 1), the adjacent suburb (site 2), and the border of these two areas. The stronghold yielded an iron wedge and a chisel, the border area produced an adze, and the suburb yielded two more chisels and a mortising saw. This group of finds likely includes a pickaxe dated to the 9th, possibly 10th c.: "[...] although given the universal nature of such objects, we cannot completely rule out its potential military function" (see Kotowicz 2023, 220), similarly to one of the axes (type VIII according to Anatoli Kirpichnikov), which due to its weight was primarily used for domestic tasks (Kotowicz 2023, 220). Axes of this type were popular in Rus' from the 11th to the 13th c. The Czermno find can be dated to the 12th-13th cc., possibly narrowing its chronology to the 12th and first half of the 13th c. (Kotowicz 2023, 220). Axes were

[1] Axes, pickaxes, and knives, discussed separately (see Bagińska, Chudzińska 2024; Kotowicz 2023), also had the character of universal tools, commonly used in various crafts.

among the most commonly used household tools, used for hewing and chopping wood. Depending on their intended use, they came in various shapes and sizes. Massive ones were used for felling trees and carpentry, while smaller ones were used by joiners and coopers (Singh 2015, 201). A large collection of these items was obtained in Novgorod (362 pieces). Axes used for carpentry and forest clearing can be seen in Rus' miniatures from the 15th-18th cc. (see Artsikhovsky 1944, 72, 185, Fig. 22, 49; *Drevnyaya Rus'* 1987, colour insert after p. 160 depicting the founding of Novgorod, taken from the *Radziwiłł Chronicle*).

Adzes (Cat. No. 2, Fig. XIX.b) served a somewhat similar role. They were used for chopping and hewing wooden logs, but also in the manufacture of troughs, bowls, and ladles, and by coopers in the preliminary processing of staves. Viktor Singkh identified three types of these tools based on finds from Veliky Novgorod (34 specimens). The specimen from Czermno belongs to type I. These are massive specimens with a wide, fan-shaped blade and a handle socket with a large hole. They appeared in Novgorod in the 13th c. (Singkh 2015, 202, Fig. 1: 11). A similar, but smaller, specimen comes from Gródek upon the Bug (Kuśnierz 2018, 578, 626, Fig. 10: 5).

Iron wedges (Cat. No. 1; Fig. XIXc.: 5), which could also be used for stonework, may have been used for splitting logs to obtain shingles.

Three chisels with widened and curved ends (Cat. Nos. 4-6; Figs. XIX.c: 6-8), designed for creating concave forms with a small diameter, such as spoons, can also be associated with woodworking. These are commonly referred to as spoon chisels (in Russian terminology "резец"). Specimens with longer handles were also used in woodturning (Kolchin 1959, 42f., Fig. 24: 2-4).

Two straight chisels (Finds Nos. 7 and 8) found in the stronghold and its border with the adjacent suburb may also be related to woodworking, although the identification of Find No. 7 is uncertain. They were made from bars with a square cross-section. The first specimen is 21 cm long and narrow, while the second is 12 cm long and more than twice as wide (13.2 mm and 28.2 mm, respectively). A fragment of its wooden handle has been preserved (Fig. XIX.c: 9). Straight chisels appear only in the 10th c., with almost all of those found in Novgorod coming from layers dated up to and including the 15th c. (Kolchin 1959, 36f.), while older socketed forms are found in the lowest layer dated to the 10th c.

A small mortising saw (Cat. No. 4) was used in cooperage for making grooves in staves where the bottom was inserted. In our case, the serrated blade is located on an expanded, rectangular part of the tool, from which a long rectangular handle extends along the axis of symmetry. Three examples of such saws are known from Novgorod, dated to the 12th-13th cc. (Singkh 2015, 207, Fig. 3: 8, 9).

Tools used by shoemakers, furriers, leatherworkers, and harness makers included awls. In the 10th-11th cc. in large centres, iron awls began to replace those made of bone or horn, as they were more durable and superior, allowing for smaller and differently shaped holes (Samsonowicz 1982, 119). These tools are found in both strongholds and rural settlements.

The awls found in Czermno (6 specimens) were made from bars with a square (Cat. Nos. 18, 19, 20 [?], 22, 23) or oval (only Cat. No. 21) cross-section. Most are single-bladed tools, with the other end, more or less pointed, used for fitting the handle. Only Cat. No. 18 has two blades (Fig. XIX.c: 10). Awl blade differentiation occurred as early as the 11th c. when they began to be shaped to obtain tips with rectangular, triangular, circular, oval, or elliptical cross-sections (Samsonowicz 1982, 120). Single-sided awls with a short shank (12-15 cm) could be used for making holes in thick or folded leather. The second type, with thinner and differently shaped blades, was suited for more precise functions. Such awls left smaller holes, making it harder for moisture to penetrate (Samsonowicz 1982, 121). The working ends of the Czermno awls are either square (Finds Nos. 1, 3, 5) or oval (Finds Nos. 4, 6), generally corresponding to finds from Veliky Novgorod or Gródek upon the Bug, where the cross-sections have more precise shapes (circular, square, or rhomboidal), depending on the state of preservation (Kolchin 1959, 63f.; Kuśnierz 2018, 580f.).

In one case, remains of a wooden handle overlay have been preserved (Find No. 3, Fig. XIX.c: 14).

Another object related to leatherworking is listed in the museum inventory as a groover (Cat. No. 24; Fig. XIX.c: 16). Due to the lack of archaeological analogies, we cannot verify this identification. The item is made from a bar with a square cross-section. The working part consists of two flat, square-sectioned teeth, while the end intended for handle fitting is flattened. This tool is supposed to be used for making grooves for seams in leather.

The items associated with metalworking include: three piercers, three chisels, and three punches. The identification of most of these objects is uncertain; this pertains to all the punches, two of the chisels, and one

of the piercers. Four of these artefacts were found within the hillfort (Cat. Nos. 10, 11, 14, 17), and five in the adjacent suburb (Cat. Nos. 9, 12, 13, 15, 16).

The chisels are made from a tapering bar with a square cross-section. One end has a narrow blade, and the other is hammered into a flat head with a square cross-section, as seen in Cat. Nos. 12 and 13 (Fig. XIX.c: 19, 21) or an oval cross-section – Cat. No. 14 (Fig. XIX.c: 20). These tools were used for cutting iron bars, either cold or hot (Kola 1985, Konczewska, Konczewski 2004, 93). They are known, for instance, from the city moat in Wrocław and the stronghold in Plemięta (Kola 1985, 140f., Pl. XVIII: 9, 10) or Gródek upon the Bug (Kuśnierz 2018, 577, Fig. 6: 1; see further analogies and literature there).

Piercers (Cat. Nos. 15-17; Fig. XIX.c: 17, 18, 22) are also made from a tapering bar with a square cross-section. Their working ends have cross-sections of a rhombus, an undefined quadrilateral, and a circle.

All of the above-described artefacts are non-distinctive forms, unchanging over time, which naturally means they must be broadly dated from the early Middle Ages to the early 20th c. It is noteworthy that they were found within the hillfort and the adjacent suburb area, but are completely absent in the outlying suburb.

CATALOGUE

No. 1. Iron wedge

A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Fragment of a wedge for splitting wood (?); iron;
C. Corroded fragment of a tool with a rectangular base and side walls tapering towards the broken blade; triangular in cross-section;
dimensions: length (preserved) – 35.8 mm; width – 35.5 mm; thickness – 27.9 mm;
weight: 71.64 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1780/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 5.

No. 2. Iron adze

A. Czermno, site 1 (moat); research October 2010;
B. Adze; iron;
C. The tool's blade set perpendicular to the axis of the circular mount; blade inclined downwards; the edge of the blade fan-shaped, damaged;
dimensions: length – 169.5 mm; width (preserved) – 84.8 mm; mount: height – 46.8 mm; outer diameter – 48.6 mm; inner diameter – 35.9 mm; weight: 584.3 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1537/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.26.1;
F. Fig. XIX.c: 4.

No. 3. Iron blade

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Blade for a plane; iron;
C. Rectangular blade with a serrated edge, on a long shaft; shaft is rectangular in cross-section, widening and flattening towards the blade; 12th-13th cc.;
dimensions: length – 82.4 mm; blade width – 28.5 mm; blade height – 16.2 mm; shaft – 5.6 x 9.7 mm; shaft by the blade – 3 x 14.1 mm; weight: 22.91 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1297/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.26.5;
F. –

No. 4. Iron chisel

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Woodcarving chisel; iron;

C. Spade-shaped, arcuate blade, broken; tapering shaft, ending in a point; with a rectangular cross-section;
dimensions: length (preserved) – 101.6 mm; blade – 17.1 (preserved) x 14.8 mm; shaft – 5 x 6.6 mm; weight: 13.64 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.26.4;
F. Fig. XIX.c: 6.

No. 5. Iron chisel
A. Czermno, site site without number (moat area to the south-west of the hillfort); research October 2010;
B. Woodcarving chisel; iron;
C. Broken, narrow, arcuate blade, shaft without shoulders; shaft has a rectangular cross-section near the blade, hammered flat further from the blade;
dimensions: length (preserved) – 102.7 mm; blade – 10 (preserved) x 7 mm; shaft – 1.9 x 10.3 mm; shaft by the blade – 4.2 x 8.5 mm; weight: 14.18 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1658/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 7.

No. 6. Iron chisel
A. Czermno, site 1; research April 2011;
B. Woodcarving chisel; iron;
C. Broken, narrow, spade-shaped, arcuate blade; shaft with a rectangular cross-section, hammered flat at both ends;
dimensions: length (preserved) – 71.7 mm; blade – 10.4 (preserved) x 7.6 mm; shaft – 6.5 x 4.5 mm; weight: 8.6 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1839/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 8.

No. 7. Iron chisel (?) 7
A. Czermno, site without number (moat area to the south-west of the hillfort); research October 2010;
B. Chisel (?); iron;
C. Large, straight, narrow, with a damaged tip and tapering handle, rectangular in section; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length (preserved) – 210.8 mm; width – 13.2 mm; thickness – 11.5 mm; weight: chisel – 94.51 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1662/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 8. Iron chisel
A. Czermno, site 1 (moat); research June 2011;
B. Chisel; iron;
C. Straight, wide, with a damaged, probably straight tip and a tapering handle, rectangular in section; partially preserved wooden handle with a sub-oval cross-section; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length (preserved) – 120.4 mm; width – 28.2 mm; thickness – 7 mm; handle: length (preserved) – 61.7 mm; diameter – 25.7 x 21.9 mm; weight: chisel – 59.64; handle – 5.62 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1713/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 9.

No. 9. Iron punch (?)

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Punch (?); iron;
C. Corroded rod, quadrangular in section, tapering towards the head; head broken off; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length (preserved) – 50.1 mm; width – 10.5 mm; thickness – 10.6 mm; weight: 24.62 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1323/6/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 10. Iron punch (?)

A. Czermno, site 1 (outer slope of the hillfort); research April 2011;
B. Punch (?); iron;
C. Rod with a quadrangular cross-section, tapering to a sharp point; at the other end, the head is in the shape of an elongated, narrow triangle; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 115.8 mm; width – 8.9 mm; thickness – 4.3 mm; head width – 1.3-2.8 mm; length – 7.8 mm; weight: 16.98 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1729/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 23.

No. 11. Iron punch (?)

A. Czermno, site 1 (surface – so-called skip); research April 2011;
B. Punch (?); iron;
C. Rod with a quadrangular cross-section, tapering towards the head; head in a sub-square shape; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 69.6 mm; width – 10.5 mm; thickness – 10.3 mm; head width – 3.9 mm; length – 3.6 mm; weight: 24.62 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1708/31/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 24.

No. 12. Iron cold chisel (?)

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Cold chisel (?); iron;
C Significant corrosion damage, damaged blade; tapering rod with a quadrangular (?) cross-section, one end with the edges converging into a flat (?) blade; the other end quadrangular, blunt; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 189.2 mm; width – 11.8 mm; thickness – 11.8 mm; blade width (preserved) – 9.1 mm; weight: 101.59 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/180/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 21.

No. 13. Iron cold chisel

A. Czermno, site 2 (surface – exact findspot unknown); research October 2010;
B. Cold chisel; iron
C. Tapering rod with a quadrangular cross-section, one end with the edges converging into a flat (?) blade; the other end quadrangular, blunt, hammered into a flat head; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 189.2 mm; width – 11.8 mm; thickness – 11.8 mm; blade width (preserved) – 9.1 mm; weight: 34.91 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1226/187/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 19.

No. 14. Iron cold chisel (?)

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Cold chisel (?); iron;
C. Significant corrosion damage, damaged blade; tapering rod with a circular cross-section at the top and quadrangular at the bottom; one end with the edges converging into a flat (?) blade; the other end oval, blunt; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 125.3 mm; width – 16.5 mm; thickness – 14.6 mm; blade width (preserved) – 10 mm; weight: 140.77 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1797/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 20.

No. 15. Iron piercing tool

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Piercing tool (?); iron;
C. Significant corrosion damage; tapering rod with a quadrangular cross-section, one end with a damaged, sharpened (?) tip; the other end rhomboid, blunt, hammered into a flat head; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length (preserved) – 144.9 mm; width – 10.1 mm; thickness – 10.7 mm; weight: 78.61 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1408/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 17.

No. 16. Iron piercing tool

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Piercing tool; iron;
C. Tapering rod with a quadrangular cross-section; one end with a sharpened, damaged tip; the other end quadrangular, blunt; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 160.5 mm; width – 9.5 mm; thickness – 10.4 mm; weight: 60.07 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1470/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 18.

No. 17. Iron piercing tool

A. Czermno, site 1; research October 2010;
B. Piercing tool; iron;
C. Tapering rod with a circular cross-section in the upper part and quadrangular in the lower part; one end with a sharpened tip, the other end circular and blunt; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 87.5 mm; width – 11.7 mm; thickness – 10.5 mm; weight: 41.42 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1809/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 22.

No. 18. Iron awl

A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Straight awl; iron;
C. Made out of a rod with a quadrangular cross-section; the spike is quadrangular in cross-section; the end designed for mounting the handle is pointy; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 106.2 mm; width – 5.2 mm; thickness – 4.1 mm; spike – 1.7 x 2 mm; weight: 7.19 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1245/2/A;

E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 10.

No. 19. Iron awl
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Straight awl; iron;
C. Made out of a rod with a quadrangular cross-section; the spike is quadrangular in cross-section; the end designed for mounting the handle is formed into a shank (?) and damaged; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length (preserved) – 76.7 mm; width – 5.3 mm; thickness – 4.4 mm; spike – 1.2 x 1.4 mm; weight: 5.45 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1297/11/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 11.

No. 20. Iron awl
A. Czermno, site 3; research October 2010;
B. Straight awl; iron;
C. Made out of a rod with a quadrangular cross-section; the damaged (?) spike is quadrangular (?) in cross-section; the end designed for mounting the handle is flattened, terminating in a point; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 46.6 mm; width – 4.4 mm; thickness – 4.0 mm; spike – 1.1 x 1.4 mm; weight: 2.23 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1305/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 12.

No. 21. Iron awl
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Straight awl; iron;
C. Made out of a rod with a quadrangular cross-section; the spike is quadrangular in cross-section; the end designed for mounting the handle is hammered flat, damaged; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 83.4 mm; width – 5.0 mm; thickness – 4.2 mm; spike – 0.5 x 0.6 mm; weight: 5.08 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1340/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 13.

No. 22. Iron awl
A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Straight awl; iron;
C. Made out of a rod with a quadrangular cross-section; the spike is quadrangular in cross-section, slightly bent; the end designed for mounting the handle is flattened; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 67.1 mm; width – 5.9 mm; thickness – 5.5 mm; spike – 0.8 x 1.3 mm; weight: 5.42 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1461/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XIX.c: 14.

No. 23. Iron awl
A. Czermno, site 1 (moat;) research October 2010;
B. Straight awl; iron;
C. Made out of a rod with a quadrangular cross-section; the spike is quadrangular in cross-section; the end designed for mounting the handle is rounded; Early Middle Ages – Modern Period;

dimensions: length – 50.2 mm; width – 3.1 mm; thickness – 2.4 mm; spike – 0.5 x 0.6 mm; weight: 1.29 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1477/1/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.c: 15.

No. 24. Iron groover (?)

A. Czermno, site 1; research June 2011;

B. Groover (?); iron;

C. Made out of a rod with a quadrangular cross-section; the working end is formed by two flat "teeth" with a quadrangular cross-section; the end designed for mounting the handle is flattened; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 48 mm; width – 6.7 mm; thickness – 4.9 mm; teeth – 1.5 x 14.6 mm; weight: 2.74 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1819/10/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.c: 16.

No. 25. Iron hammer

A. Czermno, without exact location; research June 2011;

B. Hammer; iron;

C. Slightly convex, square head; cross peen, damaged; a large, rectangular eye for the handle shifted towards the head; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 125.3 mm; width – 27.2 mm; thickness – 719.6 mm; eye – 11.9 x 32 mm; weight: 220.3 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1710/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.c: 1.

No. 26. Iron hammer

A. Czermno, site 1 (moat); research June 2011;

B. Hammer; iron;

C. Small, slightly curved, narrow, long; slightly convex, trapezoidal head; cross peen, damaged; rectangular eye for the handle with the remnants of a metal shaft in the central part of the tool; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 80.2 mm; width – 9.3 mm; thickness – 7.2 mm; eye – ca. 6 x 8 mm; weight: 28.33 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1719/2/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.c: 2.

No. 27. Iron hammer

A. Czermno, site without number (area to the south of the hillfort); research April 2011;

B. Hammer; iron;

C. Damaged, rectangular head; damaged cross peen; rectangular eye for the handle shifted towards the head; Early Middle Ages – Modern Period;
dimensions: length – 110.2 mm; width – 22.9 mm; thickness – 14.9 mm; eye – 11.8 x 17.4 mm; weight: 132.9 g; technique: forging;

D. MT, Inv. No. MT/1883/A;

E. Unpublished;

F. Fig. XIX.c: 3.

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM

Przedmioty związane z rzemiosłem (także domowym) (kliny, cieślice, piłki żelazne, dłuta, punce, przecinaki, przebijaki, szydła, rowkarka, młotki)

W trakcie badań w latach 2010-2011 znaleziono kilkanaście przedmiotów, które można łączyć z działalnością rzemieślniczą i to raczej nie warsztatów wyspecjalizowanych, ale przede wszystkim gospodarstw domowych. Stan zachowania często uniemożliwia ich pewną identyfikację, a tym samym funkcję. Są wśród nich egzemplarze o charakterze uniwersalnym, jak np. młotki[1] oraz inne wykorzystywane do prac związanych z obróbką drewna, skór i metali, wymagających użycia specjalnego sprzętu.

Jak wspomniano, uniwersalne przeznaczenie mają przede wszystkim młotki, których 3 sztuki (nr kat. 25-26) znaleziono na terenie grodziska (Ryc. XIX.c: 1, 3). Analiza tych przedmiotów pozyskanych w czasie badań archeologicznych na terenie Rusi skłoniła Borisa Kołczina do wniosku, że najczęściej są znajdowane egzemplarze ważące od 0,2 do 1 kg, o długości od 8 do 20 cm (Kolčin 1953, 59). Takie parametry odpowiadają tzw. młotkom ręcznym. W naszym przypadku długość znalezisk zamyka się w przedziale 8-12,5 cm, a waga 28,33-220,3 g, co wskazuje na to, że znaleziska z Czermna są młotkami ręcznymi. Omawiane egzemplarze mają nieznacznie wypukłe obuchy i ścienianą część doń przeciwną, zaś płaszczyzny boczne płaskie. U okazów większych otwory na trzonek są przesunięte w kierunku obucha, a u najmniejszego jest on umieszczony centralnie. W przypadku tego ostatniego (nr kat. 26) zachował się fragment metalowej rękojeści, co jest wyjątkowe, zwykle bowiem jest ona drewniana. Do lat 50. ubiegłego wieku na Rusi znano tylko 7 egzemplarzy młotków z rękojeścią metalową i były to młotki do wyciągania gwoździ (Kolčin 1953, 59, przyp. 7). Można domniemywać, iż niewielki młotek z Czermna również musiał mieć specjalne przeznaczenie. Może służył do prac jubilerskich (zob. Kolčin 1959, 20).

Młotki są znajdowane przede wszystkim na osadach, głównie grodziskach (np. w Kniażej Gorze, Starej Riazani, Nowogrodzie Wielkim, Biełoozierze ale spotyka się je także w grobach, np. we włodzimierskich kurhanach; Kolčin 1953, 59; 1959, 17; Zaharov 2004, Ryc. 140: 3).

Z obróbką drewna, które do czasów współczesnych było nie tylko na Rusi głównym materiałem wykorzystywanym w budownictwie oraz do wyrobu różnego rodzaju sprzętów, zwłaszcza gospodarstwa domowego, można powiązać takie znaleziska jak: topory, ciosła, dłuta, piłki i kliny (te można było również wykorzystywać przy pracach kamieniarskich). Przedmioty te znaleziono na terenie grodziska (stan.1), podgrodzia bliższego (stan. 2) oraz na pograniczu tych dwóch stanowisk. Z grodziska pochodzi klin żelazny oraz jedno dłuto, na pograniczu natrafiono na cieślicę, a na podgrodziu na kolejne dwa dłuta oraz piłkę wątornika. Do tej grupy znalezisk prawdopodobnie należy dołączyć czekan, datowany na IX, a może też X w.: „[…] chociaż wobec uniwersalności tego typu przedmiotów nie możemy też całkiem tracić z pola widzenia

[1] Charakter narzędzi uniwersalnych, stosowanych również w rzemiośle miały również topory, czekany czy noże omówione oddzielnie (zob. Bagińska, Chudzińska 2024; Kotowicz 2023).

jego ewentualnej funkcji militarnej" (zob. Kotowicz 2023, 316), podobnie jak jednego z toporów (typ VIII według Anatolija Kirpicznikowa), który ze względu na swój ciężar był używany przede wszystkim do prac gospodarczych (Kotowicz 2023, 316). Topory tego typu były popularne na terenie Rusi w okresie od XI do XIII w. Znalezisko z Czermna można datować na XII-XIII w., być może ograniczając jego chronologię do XII i 1. połowy XIII stulecia (Kotowicz 2023, 316). Topory, to jedne narzędzi z najpowszechniej używanych w gospodarstwie, stosowanych do obciosywania i rąbania drewna. W zależności od tego, do czego miały służyć miały różne formy i rozmiary. Masywnych używano do ścinania drzew i prac ciesielskich, mniejszymi posługiwali się stolarze i bednarze (Singh 2015, 201). Duży zbiór tych przedmiotów pozyskano w Nowogrodzie (362 egz.). Topory stosowane do prac ciesielskich i przy wyrębie lasu można zobaczyć na ruskich miniaturach z XV-XVIII w. (zob. Arcihovskij 1944, 72, 185, Ryc. 22, 49; *Drevnjaja Rus'* 1987, kolorowa wklejka po s. 160 z przedstawieniem powstania Nowogrodu, zaczerpnięta z *Latopisu Radziwiłłowskiego*).

Nieco podobną rolę pełniły cieślice (nr kat. 2, Ryc. XIX.c: 4), zwane też ciesakami, ciosłami czy cioskami. Używano ich do rąbania i ciosania drewnianych bali, ale też przy wyrobie koryt, mis i chochli, a bednarze przy wstępnej obróbce klepek. Wiktor Singh wydzielił 3 typy tych narzędzi w oparciu o znaleziska z Nowogrodu Wielkiego (34 egzemplarze). Zabytek z Czermna należy do typu I. To masywne okazy, o szerokim, wachlarzowatym ostrzu, z osadą z dużym otworem. W Nowogrodzie występowały w XIII w. (Singh 2015, 202, Ryc. 1: 11). Podobny, ale mniejszy, egzemplarz pochodzi z Gródka nad Bugiem (Kuśnierz 2018, 578, 626, Ryc. 10: 5).

Do rozłupywania pni w celu otrzymania dranic mogły służyć również żelazne kliny (kat. 1; Ryc. XIX.c: 5), które jak wspomniano wyżej, mogły być również używane przy pracy z kamieniem.

Z obróbką drewna można również powiązać 3 dłuta z poszerzonym i zakrzywionym jednym z końców, przeznaczone do uzyskiwania form wklęsłych o małej średnicy, np. łyżek (nr kat. 4-6; Ryc. XIX.c: 7-8). Potocznie też określa się je jako łyżkarki (w nomenklaturze rosyjskiej „резец"). Egzemplarzy o dłuższych rączkach używano też przy pracach na tokarce do drewna (Kolčin 1959, 42, i n., Ryc. 24: 2-4).

Być może z obróbką drewna były również związane dwa dłuta proste nr kat. 7 i 8 znalezione na grodzisku i jego pograniczu z podgrodziem bliższym, przy czym identyfikacja nr 7 jest niepewna. Wykonano je z prętów o przekroju czworokątnym. Pierwszy z egzemplarzy ma 21 cm długości i jest wąski, drugi ma 12 cm długości i jest ponad dwa razy szerszy (odpowiednio 13, 2 mm oraz 28,2 mm). Zachował się fragment jego drewnianej rękojeści. Dłuta proste, pojawiają się dopiero w X w., przy czym w Nowogrodzie niemal wszystkie znaleziono w warstwach datowanych do XV w. włącznie (Kolčin 1959, 36 i n.), gdy starsze formy tulejkowate w poziomie najniższym datowanym na X w.

Niewielka piłka do wątornika (nr kat. 4) była stosowana w bednarstwie do wykonywania pazów w klepkach, w które wkładano dno. W naszym przypadku ząbkowane ostrze znajduje się na poszerzonej, prostokątnej części narzędzia, od której odchodzi długa prostokątna rękojeść umieszczona na osi symetrii. Z Nowogrodu są znane trzy egzemplarze takich pił, datowane od XII-XIII w. (Singh 2015, 207, Ryc. 3:8, 9).

Do narzędzi używanych przez szewców, kuśnierzy, kaletników czy rymarzy należały szydła. W X-XI w. szydła żelazne wypierają w dużych ośrodkach egzemplarze z kości czy rogu, jako trwalsze i doskonalsze, pozwalające na wykonywanie otworów mniejszych i o różnych kształtach (Samsonowicz 1982, 119). Narzędzia te są odkrywane, zarówno w grodach, jak i osadach o charakterze wiejskim.

Szydła znalezione w Czermnie (6 egzemplarzy, Ryc. XIX.c: 10-15) wykonano z prętów o przekroju czworokątnym (nr kat. 18, 19, 20 (?), 22, 23) lub owalnym (tylko nr kat. 21). W większości są to narzędzia o jednym ostrzu pracującym, drugi mniej lub bardziej zaostrzony służył do osadzenia rękojeści. W przypadku znalezisk z Czermna dwa ostrza ma jedynie zabytek nr kat. 18 (Ryc. XIX.c: 10). Do zróżnicowania ostrzy szydeł doszło już w wieku XI, kiedy zaczęto je tak kształtować, by uzyskać końcówkę o przekroju prostokąta, trójkąta, koła, owalu czy elipsy (Samsonowicz 1982, 120). Szydła jednostronne, o krótkim trzpieniu (12-15 cm) mogły służyć do wykonywania otworów w grubej lub podwójnie złożonej skórze. Drugi typ, o ostrzach cieńszych i zróżnicowanych przekrojach był dostosowany do precyzyjniejszych funkcji. Szydła takie zostawiały też mniejsze otworki, co utrudniało wnikanie wilgoci (Samsonowicz 1982, 121). Końcówki pracujące szydeł czermnieńskich są czworokątnie (nr kat. 18, 20, 22) lub owalne (nr kat. 21, 23), co ogólnie odpowiada znaleziskom z Nowogrodu Wielkiego czy Gródka nad Bugiem, gdzie przekroje mają bardziej doprecyzowane kształty (kolisty, kwadratowy lub romboidalny), co wynika ze stanu zachowania zabytków (Kolčin 1959, 63 i n.; Kuśnierz 2018, 580 i n.).

Z obróbką skóry jest związany jeszcze jeden przedmiot określony w inwentarzu muzealnym jako rowkarka (nr kat. 24; Ryc. XIX.c: 16). Przy braku archeologicznych analogii do tego zabytku, nie możemy zweryfikować tej identyfikacji. Przedmiot został wykonany z pręta o czworokątnym przekroju. Część pracującą tworzą dwa płaskie zęby o czworokątnym przekroju. Zakończenie wykorzystywane do osadzenia w rękojeści jest natomiast rozklapane na płasko. Przyrząd ten ma służyć to wykonywania rowków na szew w skórze.

Z działalnością związaną z obróbką metali powiązano: przebijaki (3 egz.), przecinaki (3 egz.) oraz punce (3 egz.). Identyfikacja tych przedmiotów w przypadku większości z nich nie jest pewna i dotyczy: wszystkich punc, 2 przecinaków i 1 przebijaka. Cztery spośród omawianych zabytków znaleziono na terenie grodziska (nr kat. 10, 11, 14, 17), a 5 na podgrodziu bliższym (nr kat. 9, 12, 13, 15, 16).

Przecinaki to przedmioty wykonane ze zwężającego się pręta o czworokątnym przekroju. Na jednym końcu znajduje się wąskie ostrze, drugi jest sklepany w płaską główkę, o przekroju czworokątnym, jak zabytki nr kat. 12 i 13 – Ryc. XIX.c: 19, 21) lub owalnym – nr kat. 14, (Ryc. XIX.c: 20). Przedmioty te służyły do przecinania sztab żelaznych na zimno lub gorąco (Kola 1985; Konczewska, Konczewski, 2004, 93). Są znane m.in. z fosy miejskiej we Wrocławiu i grodziska w Plemiętach (Kola 1985, 140 i n., Tabl. XVIII: 9, 10) czy Gródku nad Bugiem (Kuśnierz 2018, 577, Ryc. 6:1; tam dalsze analogie i literatura).

Ze zwężającego się ku jednemu z końców pręta o czworokątnym przekroju wykonano też przebijaki (nr kat. 15-17; Ryc. XIX.c: 17, 18, 22). Ich końcówki pracujące mają przekrój rombu, nieokreślonego czworokąta oraz koła.

Wszystkie z opisanych wyżej zabytków, to formy mało charakterystyczne, niezmieniające się na przestrzeni czasu, które siłą rzeczy muszą mieć szerokie datowanie, od wczesnego średniowiecza nawet po początki wieku XX. Zwraca uwagę, iż były one znalezione na terenie grodziska i podgrodzia bliższego, a brak ich zupełnie na podgrodziu dalszym.

KATALOG

Nr 1. Klin żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Fragment klina do rozłupywania drewna (?); żelazo;
C. Skorodowany fragment narzędzia o prostokątnej podstawie i bocznych ściankach zwężających się ku odłamanemu ostrzu; trójkątny w przekroju;
wymiary: zach. długość – 35,8 mm; szerokość – 35,5 mm; grubość – 27,9 mm; waga: 71,64 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1780/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 5.

Nr 2. Cieślica żelazna

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Cieślica; żelazo;
C. Ostrze narzędzia ustawione prostopadle do osi kolistej tulei; ostrze pochylone do dołu, krawędź ostrza uformowana wachlarzowato, uszkodzona;
wymiary: długość – 169,5 mm; zach. szerokość – 84,8 mm; tuleja: wysokość – 46,8 mm; średnica zewnętrzna – 48,6 mm; średnica wewnętrzna – 35,9 mm; waga: 584,3 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1537/1/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.26.1;
F. Ryc. XIX.c: 4.

Nr 3. Piłka żelazna

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Piłka do wątornika; żelazo;
C. Prostokątne ostrze z ząbkowaną krawędzią, na długim trzpieniu; trzpień o przekroju prostokątnym, rozszerzony i spłaszczony przy ostrzu; od XII-XIII w.;
wymiary: długość – 82,4 mm; szerokość ostrza – 28,5 mm; wysokość ostrza – 16,2 mm; trzpień – 5,6 x 9,7 mm; trzpień przy ostrzu – 3 x 14,1 mm; waga: 22,91 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1297/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.26.5;
F. –

Nr 4. Dłuto żelazne

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Dłuto snycerskie; żelazo;

C. Łopatkowate ostrze wygięte łukowato, złamane; trzpień zwężający się, szpiczasto zakończony, prostokątny w przekroju;
wymiary: zach. długość – 101,6 mm; ostrze – 17,1 (zach.) x 14,8 mm; trzpień – 5 x 6,6 mm; waga: 13,64 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/2/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.26.4;
F. Ryc. XIX.c: 6.

Nr 5. Dłuto żelazne
A. Czermno, stanowisko bez numeru (okolice fosy na południowy-zachód od grodziska); badania październik 2010;
B. Dłuto snycerskie; żelazo;
C. Wąskie ostrze wygięte łukowato, niewyodrębnione z trzpienia, złamane; trzpień przy ostrzu prostokątny w przekroju, dalej płasko rozklepany;
wymiary: zach. długość – 102,7 mm; ostrze – 10 (zach.) x 7 mm; trzpień – 1,9 x 10,3 mm; trzpień przy ostrzu – 4,2 x 8,5 mm; waga: 14,18 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1658/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 7.

Nr 6. Dłuto żelazne
A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Dłuto snycerskie; żelazo;
C. Wąskie, łopatkowate ostrze wygięte łukowato, złamane; trzpień prostokątny w przekroju, płasko rozklepany na obu końcach;
wymiary: zach. długość – 71,7 mm; ostrze – 10,4 (zach.) x 7,6 mm; trzpień – 6,5 x 4,5 mm; waga: 8,6 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1839/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 8.

Nr 7. Dłuto (?) żelazne
A. Czermno, stanowisko bez numeru (okolice fosy na południowy-zachód od grodziska); badania październik 2010;
B. Dłuto (?); żelazo;
C. Duże, proste, wąskie, ze zniszczonym wylotem i zwężającym się trzonkiem, czworokątne w przekroju; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zach. długość – 210,8 mm; szerokość – 13,2 mm; grubość – 11,5 mm; waga: dłuto – 94,51 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1662/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 8. Dłuto żelazne
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania czerwiec 2011;
B. Dłuto; żelazo;
C. Proste, szerokie, z uszkodzonym, prawdopodobnie prostym wylotem i zwężającym się trzonkiem, czworokątne w przekroju; częściowo zachowana drewniana rękojeść o przekroju zbliżonym do owalu; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zach. długość – 120,4 mm; szerokość – 28,2 mm; grubość – 7 mm; rękojeść: zach. długość – 61,7 mm; średnica – 25,7 x 21,9 mm; waga: dłuto – 59,64; rękojeść – 5,62 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1713/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 9.

Nr 9. Punca (?) żelazna

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Punca (?); żelazo;
C. Skorodowany pręt czworokątny w przekroju, zwężający się do głowicy; głowica odłamana; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zach. długość – 50,1 mm; szerokość – 10,5 mm; grubość – 10,6 mm; waga: 24,62 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1323/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 10. Punca (?) żelazna

A. Czermno, stan. 1 (zewnętrzny skłon wału grodziska); badania kwiecień 2011;
B. Punca (?); żelazo;
C. Pręt czworokątny w przekroju, zwężający się do ostrego wierzchołka; na drugim końcu głowica w kształcie wydłużonego, wąskiego trójkąta; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 115,8 mm; szerokość – 8,9 mm; grubość – 4,3 mm; szerokość głowicy – 1,3-2,8 mm; długość – 7,8 mm; waga: 16,98 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1729/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 23.

Nr 11. Punca (?) żelazna

A. Czermno, stan. 1 (powierzchnia – tzw. śmietnik); badania kwiecień 2011;
B. Punca (?); żelazo;
C. Pręt czworokątny w przekroju, zwężający się do głowicy; głowica w kształcie zbliżonym do kwadratu; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 69,6 mm; szerokość – 10,5 mm; grubość – 10,3 mm; szerokość głowicy – 3,9 mm; długość – 3,6 mm; waga: 24,62 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1708/31/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 24.

Nr 12. Przecinak (?) żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Przecinak (?); żelazo;
C. Duże ubytki korozyjne, zniszczone ostrze; zwężający się pręt o czworokątnym (?) przekroju, na jednym końcu ścianki zbiegają się w płaskie (?) ostrze; drugi koniec czworokątny, tępy; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 189,2 mm; szerokość – 11,8 mm; grubość – 11,8 mm; zach. szerokość ostrza – 9,1 mm; waga: 101,59 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/180/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 21.

Nr 13. Przecinak żelazny

A. Czermno, stan. 2 (powierzchnia – brak dokładnej lokalizacji); badania październik 2010;
B. Przecinak; żelazo;
C. Zwężający się pręt o czworokątnym przekroju, na jednym końcu ścianki zbiegają się w płaskie (?) ostrze; drugi koniec czworokątny, tępy, rozkuty w płaską główkę; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 189,2 mm; szerokość – 11,8 mm; grubość – 11,8 mm; zach. szerokość ostrza – 9,1 mm; waga: 34,91 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1226/187/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 19.

Nr 14. Przecinak (?) żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Przecinak (?); żelazo;
C. Duże ubytki korozyjne, zniszczone ostrze; zwężający się pręt o kolistym przekroju w górnej części i czworokątnym w dolnej; na jednym końcu ścianki zbiegają się w płaskie (?) ostrze; drugi koniec owalny, tępy; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 125,3 mm; szerokość – 16,5 mm; grubość – 14,6 mm; zach. szerokość ostrza – 10 mm; waga: 140,77 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1797/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 20.

Nr 15. Przebijak (?) żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Przebijak (?); żelazo;
C. Duże ubytki na skutek korozji; zwężający się pręt o czworokątnym przekroju, jeden koniec z uszkodzonym, zaostrzonym (?) wierzchołkiem; drugi koniec romboidalny, tępy, rozkuty w płaską główkę; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zach. długość – 144,9 mm; szerokość – 10,1 mm; grubość – 10,7 mm; waga: 78,61 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1408/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 17.

Nr 16. Przebijak żelazny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Przebijak; żelazo;
C. Zwężający się pręt o czworokątnym przekroju; jeden koniec z zaostrzonym, uszkodzonym wierzchołkiem; drugi koniec czworokątny, tępy;
wymiary: długość – 160,5 mm; szerokość – 9,5 mm; grubość – 10,4 mm; waga: 60,07 g; technika: kucie; wczesne średniowiecze-okres nowożytny;
D. MT, nr inw. MT/1470/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 18.

Nr 17. Przebijak żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania kwiecień 2011;
B. Przebijak; żelazo;
C. Zwężający się pręt o przekroju kolistym w górnej części i czworokątnym w dolnej; jeden koniec z zaostrzonym wierzchołkiem; drugi koniec kolisty, tępy; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 87,5 mm; szerokość – 11,7 mm; grubość – 10,5 mm; waga: 41,42 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1809/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 22.

Nr 18. Szydło żelazne

A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Szydło proste; żelazo;
C. Wykonane z pręta o czworokątnym przekroju, kolec czworokątny w przekroju; końcówka do osadzenia w rękojeści uformowana szpiczasto; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 106,2 mm; szerokość – 5,2 mm; grubość – 4,1 mm; kolec – 1,7 x 2 mm; waga: 7,19 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1245/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 10.

Nr 19. Szydło żelazne
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Szydło proste; żelazo;
C. Wykonane z pręta o czworokątnym przekroju, kolec czworokątny w przekroju; końcówka do osadzenia w rękojeści uformowana w trzpień (?), uszkodzona; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: zach. długość – 76,7 mm; szerokość – 5,3 mm; grubość – 4,4 mm; kolec – 1,2 x 1,4 mm; waga: 5,45 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1297/11/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 11.

Nr 20. Szydło żelazne
A. Czermno, stan. 3; badania październik 2010;
B. Szydło proste; żelazo;
C. Wykonane z pręta o przekroju czworokątnym, z zaokrąglonymi krawędziami, kolec czworokątny (?) w przekroju, uszkodzony (?); końcówka do osadzenia w rękojeści spłaszczona, zakończona szpicem; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 46,6 mm; szerokość – 4,4 mm; grubość – 4,0 mm; kolec – 1,1 x 1,4 mm; waga: 2,23 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1305/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 12.

Nr 21. Szydło żelazne
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Szydło proste; żelazo;
C. Wykonane z pręta o czworokątnym przekroju, kolec owalny w przekroju; wczesne średniowiecze – okres nowożytny; końcówka do osadzenia w rękojeści rozklepana na płasko, uszkodzona;
wymiary: długość – 83,4 mm; szerokość – 5,0 mm; grubość – 4,2 mm; kolec – 0,5 x 0,6 mm; waga: 5,08 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1340/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 13.

Nr 22. Szydło żelazne
A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Szydło proste; żelazo;
C. Wykonane z pręta o czworokątnym przekroju, kolec czworokątny w przekroju, lekko skrzywiony; końcówka do osadzenia w rękojeści rozklepana na płasko; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 67,1 mm; szerokość – 5,9 mm; grubość – 5,5 mm; kolec – 0,8 x 1,3 mm; waga: 5,42 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1461/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XIX.c: 14.

Nr 23. Szydło żelazne
A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania październik 2010;
B. Szydło proste; żelazo;
C. Wykonane z pręta o czworokątnym przekroju, kolec czworokątny w przekroju, końcówka do osadzenia w rękojeści zaokrąglona; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;

wymiary: długość – 50,2 mm; szerokość – 3,1 mm; grubość - 2,4 mm; kolec – 0,5 x 0,6 mm; waga: 1,29 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1477/1/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.c: 15.

Nr 24. Rowkarka (?) żelazna

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;

B. Rowkarka (?); żelazo;

C. Wykonana z pręta o czworokątnym przekroju, część pracującą tworzą dwa czworokątne w przekroju, płaskie zęby, końcówka do osadzenia w rękojeści rozklapana na płasko, uszkodzona; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 48 mm; szerokość – 6,7 mm; grubość – 4,9 mm; zęby – 1,5 x 14,6 mm; waga: 2,74 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1819/10/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.c: 16.

Nr 25. Młotek żelazny

A. Czermno, brak dokładnej lokalizacji; badania czerwiec 2011;

B. Młotek; żelazo;

C. Obuch lekko wypukły, kwadratowy, rąb poprzeczny, uszkodzony; duży, prostokątny otwór na trzonek przesunięty w kierunku obucha; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 125,3 mm; szerokość – 27,2 mm; grubość – 719,6 mm; otwór – 11,9 x 32 mm; waga: 220,3 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1710/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.c: 1.

Nr 26. Młotek żelazny

A. Czermno, stan. 1 (fosa); badania czerwiec 2011;

B. Młotek; żelazo;

C. Mały, lekko łukowaty, wąski, długi, obuch lekko wypukły, trapezowaty, rąb poprzeczny, uszkodzony; w centralnej części narzędzia czworokątny otwór na trzonek z resztką metalowego trzonka; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 80,2 mm; szerokość – 9,3 mm; grubość – 7,2 mm; otwór – ok. 6 x 8 mm; waga: 28,33 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1719/2/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.c: 2.

Nr 27. Młotek żelazny

A. Czermno, stanowisko bez numeru (teren na południe od grodziska); badania kwiecień 2011;

B. Młotek; żelazo;

C. Obuch uszkodzony, prostokątny, rąb poprzeczny, uszkodzony; prostokątny otwór na trzonek przesunięty w kierunku obucha; wczesne średniowiecze – okres nowożytny;
wymiary: długość – 110,2 mm; szerokość – 22,9 mm; grubość – 14,9 mm; otwór – 11,8 x 17,4 mm; waga: 132,9 g; technika: kucie;

D. MT, nr inw. MT/1883/A;

E. Zabytek niepublikowany;

F. Ryc. XIX.c: 3.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Artsikhovsky = Arcihovskij = Арциховский А.В.

1944 *Древнерусские миниатюры как исторический источни*, Москва (Московский государственный университет).

Bagińska J., Chudzińska B.

2024 *Knives = Noże*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research. Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-201. Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 3, Leipzig-Warszawa-Rzeszów Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, p. 969-1050.

Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (eds.)

2012 *Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem: katalog wystawy = Červen' – eine Burg zwischen Ost und West: Ausstellungskatalog = Červen' – un castrum tra Oriente e Occidente: catalogo della mostra = Червень – град між Сходом і Заходом: каталог виставки,* Tomaszów Lubelski-Leipzig-Lublin-Rzeszów (Muzeum Regionalne im. dr. J. Petera/Instytut Archeologii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie/ Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego/Geisteswissenschaftlichen Zentrums Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas [GWZO], Lepzig).

Drevnyaya Rus' = Drevnjaja Rus' = Древняя Русь

1987 *Древняя Русь. Быт и культура*, В.А. Колчин, Т.И. Макаров (eds.), Москва (Наука).

Kola A.

1985 *Narzędzia i półfabrykaty kowalsko-ślusarskie z grodziska w Plemiętach*, [in:] A. Nadolski (ed.), *Plemięta: średniowieczny grodek w ziemi chełmińskiej*, Warszawa-Poznań-Toruń (Państwowe Wydawnictwo Naukowe), p. 139-147.

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.

1953 *Черная металлургия и металлообработка в древней Руси (Домонгольский период)*, Материалы и исследования по археологии СССР 32, Москва (Издательство Академии наук СССР).

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.

1959 *Железообрабатывающее ремесло Новгорода Великого (продукция, технология)*, [in:] А.В. Арциховский, Б.А. Колчин (eds.), *Труды Новгородской археологической экспедиции*, Материалы и исследования по археологии СССР 65, Москва (Издательство Академии наук СССР), vol II, p. 7-121.

Kolchin = Kolčin = Колчин Б.А.
1985 *Ремесло*, [in:] Б.А. Колчин (eds.), *Древняя Русь. Город. Замок. Село*, Археология СССР, Москва (Наука), p. 256-260.

Konczewska M., Konczewski P.
2004 *Zabytki metalowe z fosy miejskiej we Wrocławiu*, [in:] J. Piekalski, K. Wachowski (eds.), *Wrocław na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych: materialne przejawy życia codziennego*, Wratislavia Antiqua 6, Wrocław (Uniwersytet Wrocławki. Instytut Archeologii), p. 89-205.

Kotowicz P.N.
2023 *Arms and armour = Militaria*, [in:] M. Wołoszyn (ed.), *The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research. Material evidence = Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-201. Podstawy źródłowe*, U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej = Frühzeit Ostmitteleuropas 9: 2, Leipzig-Warszawa-Rzeszów (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, Leipzig/Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa/Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego), p. 203-422

Samsonowicz A.
1982 *Wytwórczość skórzana w Polsce wczesnofeudalnej*, Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej 54, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź (Zakład Narodowy im. Ossolińskich/Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk).

Singkh = Singh = Сингх К.
2015 *Деревообработка средневекового Новгорода*, Археология и история Пскова и Псковской земли 30, p. 200-211, 352.

Zakharov = Zaharov = Захаров С.Д.
2004 *Древнерусский город Белоозеро*, Москва (Индрик).

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 1137-1146

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

METAL OBJECTS RELATED TO HOUSEHOLD EQUIPMENT, FURNISHINGS AND CRAFTS

Other artefacts (Ice cleats)

They are represented by two specimens similar in shape and size (Fig. XIX.d: 1). They were made from a flat bar with a rectangular cross-section, formed into an oval with sharp terminals on the longer axis. The ends of the arms are bent to form spikes. The specimens are 8.27 cm and 9.55 cm in length, 4 cm to 4.56 cm in width, and the length of the spikes ranges from 1.05 to 1.48 cm.

In early medieval Rus', ice cleats were primarily part of a rider's equipment. They appear there no earlier than the 9th c., and the fact that the oldest ones were found in places associated with the Vikings led to the assumption that they were the ones to bring them to Rus' (Kirpichnikov 1973, 80, 169). Ice cleats were relatively quickly adopted in Rus', but until the 13th c, they practically did not occur in rural settlements and rural cemeteries (Kirpichnikov 1973, 168), which confirms their association with the warrior class.

They are known from many Rus' sites, mainly in the north, including Veliky Novgorod and Staraya Ladoga (Kirpichnikov 1973, 169), or Minino (Zaharov, Adamenko 31f., Fig., 16: 2). Triangular-shaped cleats (tri-pointed in Russian terminology) are most commonly encountered. The form such as the one from Czermno seems to be rarer and is only known to us from Knyazha Hora in the Kyiv region where it is dated to the years 1150-1240 (Kirpichnikov 1973, 170; Fig. 47: 4).

CATALOGUE

No. 1. Iron ice cleat

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Ice cleat; iron;
C. Made out of a flat bar with a rectangular cross-section, divided into two arms stretched into an oval; both ends of the bar shaped into spikes and bent downwards, perpendicular to the oval's axis; 12th - 1st half of 13th c. (*cf*. Kirpichnikov 1973, 170; Fig. 47: 4.);
dimensions: length – 82.7 mm; width – 40.6 mm; thickness – 4.2 mm; arm width – 7.5 mm; spike height – 14.8 mm; weight: 30.96 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1805/4/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 2. Iron ice cleat

A. Czermno, site 1; research June 2011;
B. Ice cleat; iron;
C. Made out of a flat bar with a rectangular cross-section, divided into two arms stretched into an oval; both ends of the bar shaped into spikes and bent downwards, perpendicular to the oval's axis; 12th - 1st half of 13th c. (*cf*. Kirpichnikov 1973, 170; Fig. 47: 4.);
dimensions: length – 95.5 mm; width – 45.6 mm; thickness – 4.1 mm; arm width – 8.8 mm; spike height – 10.5 mm; weight: 38.72 g; technique: forging;
D. MT, Inv. No. MT/1805/12/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (eds.) 2012, Pl. II.21.7;
F. Fig. XIX.d: 1.

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska

ZABYTKI METALOWE ZWIĄZANE Z OSPRZĘTEM I WYPOSAŻENIEM DOMU ORAZ RZEMIOSŁEM
Inne przedmioty metalowe (raki)

Ta kategoria zabytków jest reprezentowana przez dwa egzemplarze o podobnym kształcie i rozmiarach (Ryc. XIX.d: 1). Wykonano je z płaskiej sztabki o prostokątnym przekroju, uformowanej w figurę zbliżoną do owalu, którego łuki na dłuższej osi schodzą się w szpic. Końce łuków odgięto w ten sposób, że tworzą kolce. Zabytki mają 8,27 cm i 9,55 cm długości, od 4 cm do 4,56 cm szerokości, a wysokość kolców wynosi od 1,05 do 1,48 cm.

Na Rusi wczesnośredniowiecznej raki wchodziły przede wszystkim w skład wyposażenia jeźdźca. Pojawiają się tam nie wcześniej niż w wieku IX w., a fakt, że najstarsze znajdowano w miejscach związanych z Wikingami nasunęło przypuszczenie, że zostały tam przez nich przyniesione (Kirpičnikov 1973, 80, 169). Przyjęły się stosunkowo szybko, jednak do XIII w. praktycznie nie znajduje się ich w osadach i na cmentarzyskach wiejskich (Kirpičnikov 1973, 168), co potwierdza ich związek z warstwą wojowników.

Są znane z wielu stanowisk ruskich, głównie północnych, m.in. z Nowogrodu Wielkiego i Starej Ładogi (Kirpičnikov 1973, 169) czy Minina VI (Zaharov, Agamenko 2007, 31 i n., Ryc. 16: 2). Najczęściej spotyka się raki o formie trójkątnej (trójrożne w terminologii rosyjskiej). Forma taka jak z Czermna wydaje się rzadsza i jest nam znana jedynie z Kniażej Gory na Kijowszczyźnie, gdzie jest datowana na lata 1150-1240 (Kirpičnikov 1973, 170; Ryc. 47: 4).

KATALOG

Nr 1. Rak żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Rak; żelazo;
C. Wykonany z płaskiej sztabki o prostokątnym przekroju, rozdzielonej na dwa ramiona rozciągnięte w owal; oba końce sztabki zostały uformowane w kolce i odgięte do dołu, prostopadle do osi owalu; XII - 1. poł. XIII w. (por. Kirpičnikov 1973, 170; Ryc. 47:4.);
wymiary: długość – 82,7 mm; szerokość – 40,6 mm; grubość – 4,2 mm; szerokość ramienia – 7,5 mm; wysokość kolca – 14,8 mm; waga: 30,96 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1805/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 2. Rak żelazny

A. Czermno, stan. 1; badania czerwiec 2011;
B. Rak; żelazo;
C. Wykonany z płaskiej sztabki o prostokątnym przekroju, rozdzielonej na dwa ramiona rozciągnięte w owal; oba końce sztabki zostały uformowane w kolce i odgięte do dołu, prostopadle do osi owalu; XII - 1. poł. XIII w. (por. Kirpičnikov 1973, 170; Ryc. 47:4.);
wymiary: długość – 95,5 mm; szerokość – 45,6 mm; grubość – 4,1 mm; szerokość ramienia – 8,8 mm; wysokość kolca – 10,5 mm; waga: 38,72 g; technika: kucie;
D. MT, nr inw. MT/1805/12/A;
E. Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn (red.) 2012, Tabl. II.21.7;
F. Ryc. XIX.d: 1.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. (eds.)
2012 *Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem. Katalog wystawy = Červen' – eine Burg zwischen Ost und West. Ausstellungskatalog = Cerven – un castrum tra Oriente e Occidente. Catalogo della mostra = Червень – град між Сходом і Заходом. Каталог виставки*, Tomaszów Lubelski-Leipzig-Lublin-Rzeszów (Muzeum Regionalne im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim/Instytut Archeologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej/Instytut Archeologii, Uniwersytet Rzeszowski/Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) an der Universität Leipzig/ Miasto Tyszowce).

Kirpichnikov = Kirpičnikov = Кирпичников А.Н.
1973 *Снаряжение всадника верхового коня на Руси в IX-XIII вв.*, Археология СССР. Свод Археологических Источников Е 1-36, Москва-Ленинград (Наука).

Zaharov, Agamenko = Zaharov, Agamenko = Захаров С.Д, Агаменко О.Н.
2007 *Изделия из железа*, [in:] С.Д. Захаров (ed.), *Археология севернорусской деревни X-XIII веков: средневековые поселения и могильники на Кубенеком озере, в трех томах*, vol. II, *Материальная культура и хронология*, Москва (Наука), p. 7-52.

Addresses of the Authors / Adresy Autorów

MA Jolanta Bagińska
Dr. Janusz Peter Museum
in Tomaszów Lubelski
Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLAND
e-mail: jolabag1@o2.pl

MA Barbara Chudzińska
Institute of Archaeology
Jagiellonian University
Gołębia 11
31-007 Kraków
POLAND
e-mail: chudzinska56@gmail.com

mgr Jolanta Bagińska
Muzeum im. dr. Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim
ul. Zamojska 2
22-600 Tomaszów Lubelski
POLSKA
e-mail: jolabag1@o2.pl

mgr Barbara Chudzińska
Instytut Archeologii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 11
31-007 Kraków
POLSKA
e-mail: chudzinska56@gmail.com

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 1147-1160

Maciej Wawrzczak

FLINT ARTEFACTS

The collection of flint materials presented in this paper is considerably scarce, enclosing 11 specimens. Moreover, artefacts gathered during excavations were often preserved in fragments. This hinders, to great extent, an identification of particular specimens and a determination of their chronology, not to mention a cultural affiliation. However, with regard to some of them, at least, a more precise dating seems to be possible.

Amongst eleven flint artefacts, ten were made of Volhynian or allegedly Volhynian flint. Only in one case Świeciechów flint can be taken into account. Outcrops of flints, in general referred to as "Volhynian", are localised within the area directly associated with the site in Czermno (Zakościelna 1996, 16f.). Therefore, it can be stated that due to the fact that this is the most available raw material in this region, its contribution within the assemblage in question should not be surprising. Outcrops of Świeciechów flint should be sought nearby Annopol and Świeciechów, namely in the area enclosing the western part of the Lublin Upland (Libera, Zakościelna 2002 [with references to prior literature]). Due to this the artefact mentioned-above should be considered as an imported object, deposited outside of the natural extent of this raw material occurrence.

All of the artefacts were found within the humus layer; therefore, their dating must be based exclusively on the results of typological and technological analyses. Moreover, some of the artefacts under scrutiny were secondarily modified and reused (*cf*. below), which disturbs the analysis presented in this article.

The oldest artefact in the collection is represented by a damaged fragment of an endscraper, most likely (Fig. XX: 3), the analogues of which can be found in flint assemblages of the Late Palaeolithic (Jastrzębski, Libera 1987, 29, Fig. 17: 9; Wiśniewski 2020, 315, Fig. 9: 8). Amongst the tools, one should also mention an alleged fragment of a truncated blade or a backed piece (Fig. XX: 10), the chronology of which can be enclosed within the Late Palaeolithic and Mesolithic (Niesiołowska-Śreniowska, Cyrek 1975, 59, Tabl. XVII; Libera 2005, 164, Fig. 5: b [with references to prior literature]; Wiśniewski 2020, 315, Fig. 9: 9). To the Palaeolithic (Late?) another artefact can be ascribed, namely a flint flake, covered with patina over a great part of its surface. Whereas, with the Mesolithic a single platform, sub-conical core for blades can be linked (Fig. XX: 6). In terms of its form and location of a flaking surface on a narrow side, it can be considered an example of artefacts typical of the Middle Stone Age (Kozłowski 1968, 44, Tabl. VIII: 6; Libera, Zakościelna 1986, 18, Fig. 5: 36).

Some part of flint materials can be merely dated to the Stone Age or the Stone-Bronze Age, in general (Fig. XX: 1, 8-9). A universality of these forms does not allow any more precise determination in terms of their chronological and cultural affiliation (Wawrzczak 2010, 21; Nowak 2011, 8). Especially that their stratigraphic position (within the humus layer) does not provide the grounds for any more accurate analysis, as mentioned above.

Most of the obtained flint artefacts can be ascribed to the Middle Ages, though this dating can be questionable. This concerns specimens in a form of tinderflints used for fire-lighting. Tools used for activities of this sort can be referred, in terms of their chronology, to older epochs (Fig. XX: 3, 6), but there were also natural chunks of raw material used to ignite a spark with a percussion method (Fig. XX: 2, 5). Utilisation of this type of specimens for fire-lighting left specific use-wear traces on their surfaces, namely crushing along the edges, which is typical for this group of artefacts (Piotrowski, Dąbrowski 2007, 237 [with references to prior literature]). Examples of such forms of reutilisation, *i.e*. secondary usage of older materials for fire-lighting in the Middle Ages are considerably common (Libera, Florek 2018, 234-238 [with references to prior literature]), therefore, their occurrence at the site under scrutiny should not be surprising. Neither should be the presence of natural chunks of flint used, primarily and exclusively, for ignition of spark (Florek, Sowa 2005; Libera, Florek 2018, 239). Possibly, a raw flint nodule found at the site (see the Catalogue) could have been brought to this spot intentionally, in order to use it as a tinderflint.

The collection in question also contains an artefact, seemingly, of Modern Times chronology. This is, most likely, a gunflint for a firearm (Fig. XX: 4). In terms of its form, it is close to the subtype C (Lalak 2006, 229), although this identification cannot be considered undisputable due to a strong exhaustion of the specimen. It was made of Volhynian flint, being a common raw material used for production of this type of artefacts (Libera 2015, 224), which can be seen as a certain suggestion for dating of the specimen in question.

*

The artefacts presented above were made of siliceous and non-siliceous rocks. Specimens of older chronology were, in most of the cases, reused in the Middle Ages for fire-lighting. Raw flint modules brought to the site were utilised for the same purpose, which is confirmed by use-wear traces observed on their surfaces.

A small number of artefacts, merely several, constituting the collection under scrutiny, do not allow drawing any far-reaching conclusions. Nevertheless, it seems that the lithic materials used for production of tools for everyday tasks were transported from close distance from the site, and its application was strictly functional.

CATALOGUE

No. 1. Flint flake

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Flake; Volhynian flint;
C. Slightly damaged, scars of previous blows parallel to the axis, *ca*. 50% of natural surface, winged butt, distinctive bulb; Stone Age - Bronze Age;
dimensions: length – 15 mm; width – 18 mm; thickness – 5 mm; weight: 1.02 g;
technique – detachment;
D. MT, Inv. No. MT/1276/1/A;
E. Unpublished.
F. Fig. XX: 1.

No. 2. Tinderflint (?)

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Tinderflint; Volhynian flint (?);
C. Amorphous tinderflint, lumpy, with individual, small scars visible on its surface, above 50% of natural surface (smoothened due to geological processes); Middle Ages;
dimensions: length – 23 mm; width – 16 mm; thickness – 8 mm; weight: 3.66 g;
technique – percussion;
D. MT, Inv. No. MT/1277/3/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XX: 2.

No. 3. Tinderflint made on a former tool (endscraper [?])

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Tinderflint; Volhynian flint;
C. Flat tinderflint, most likely made on a former endscraper of the Late Palaeolithic chronology, visible crushing along the edges, multidirectional scars of previous blows; primarily, Late Palaeolithic, secondarily, Middle Ages;
dimensions: length – 27 mm; width – 17 mm; thickness – 4 mm; weight: 2.60 g;
technique – detachment and percussion;
D. MT, Inv. No. MT/1316/1/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XX: 3.

No. 4. Gunflint for a firearm

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Gunflint for a firearm; Volhynian flint;
C. Gunflint, in shape close to rectangular, visible crushing along the edges and shining polish on the surface, slightly damaged, multidirectional scars of previous blows; Modern Times;
dimensions: length – 22 mm; width – 24 mm; thickness – 6 mm; weight: 4.02 g;
technique – detachment;
D. MT, Inv. No. MT/1316/6/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XX: 4.

No. 5. Tinderflint

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Tinderflint; Volhynian flint;
C. Amorphous tinderflint, lumpy, made on a flint nodule, multidirectional scars of previous blows, visible crushing along the edges, above 50% of cortical surface; Middle Ages;
dimensions: length – 24 mm; width – 17 mm; thickness – 9 mm; weight: 4.60 g;
technique – percussion;
D. MT, Inv. No. MT/1317/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XX: 5.

No. 6. Flint nodule

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Flint nodule; Volhynian flint;
C. Natural chunk of flint, with no traces of elaboration, smoothening of the surface due to aeolian processes; undetermined chronology;
dimensions: length – 8 mm; width – 30 mm; thickness – 22 mm; weight: 20.80 g;
technique: –;
D. MT, Inv. No. MT/1383/2/A;
E. Unpublished;
F. –

No. 7. Flint core secondarily reutilised as a tinderflint

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Core made of Volhynian flint (?) secondarily reutilised as a tinderflint;
C. Single platform, sub-conical core for blades, striking platform prepared with a single blow, above 50% of natural and cortical surfaces; secondarily reutilised as a tinderflint, with visible crushing along the edges; primarily, Mesolithic, secondarily, Middle Ages;
dimensions: length – 24 mm; width – 21 mm; thickness – 16 mm; weight: 11.26 g;
technique – percussion and crushing;
D. MT, Inv. No. MT/1407/6/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XX: 6.

No. 8. Flint flake

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Flake; Volhynian flint, with white-bluish patina;
C. Multidirectional scars of previous blows, *ca*. 50% of dorsal face covered with patina, edge butt, distinctive bulb; Palaeolithic (?);
dimensions: length – 8 mm; width – 17 mm; thickness – 3 mm; weight: 0.90 g;
technique – detachment;
D. MT, Inv. No. MT/1407/10/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XX: 7.

No. 9. Fragment of a flint blade

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Fragment of a blade; Świeciechów flint (?);
C. Preserved in proximal fragment, damaged, scars of previous blows parallel and slightly oblique to the axis, *ca*. 50% of natural surface, flat butt, distinctive bulb; Stone Age (?);
dimensions: length – 19 mm; width – 10 mm; thickness – 5 mm; weight: 1.19 g;
technique – detachment;
D. MT, Inv. No. MT/1409/4/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XX: 8.

No. 10. Flint burin spall (?)

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Burin spall; Volhynian flint;
C. Scars of previous blows oblique to the axis, below 50% of natural surface, natural butt, distinctive bulb; Stone Age – Bronze Age;
dimensions: length – 25 mm; width – 9 mm; thickness – 8 mm; weight: 2.01 g;
technique – detachment;
D. MT, Inv. No. MT/1424/2/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XX: 9.

No. 11. Flint truncated blade or a fragment of a backed piece

A. Czermno, site 2; research October 2010;
B. Truncated blade or a fragment of a backed piece; Volhynian flint (?), almost entirely patinated and aeolised;
C. Truncation formed in the proximal part, on the dorsal (semi-steep and steep retouch) and ventral face, the retouch is continued on the left side on the dorsal face (semi-steep and steep, partly flat retouch), covered in almost 100% with white-bluish patina, strongly aeolised, scars of previous blows opposite to the axis, visible destruction (crushing caused by ploughing?); Palaeolithic or Mesolithic;
dimensions: length – 18 mm; width – 12 mm; thickness – 4 mm; weight: 1.01 g;
technique – detachment;
D. MT, Inv. No. MT/1425/8/A;
E. Unpublished;
F. Fig. XX: 10.

Maciej Wawrzczak

ZABYTKI KRZEMIENNE

Prezentowany zbiór materiałów krzemiennych jest stosunkowo nieliczny i obejmuje 11 przedmiotów. Zgromadzone w trakcie badań wykopaliskowych artefakty są dodatkowo bardzo często zachowane we fragmentach. Utrudnia to w znacznej mierze identyfikację wyrobów i szczegółowe przyporządkowanie chronologiczne, a tym bardziej kulturowe. Wydaje się jednak, iż chociażby w przypadku niektórych z nich można zasugerować ich bliższe datowanie

Spośród 11 zabytków krzemiennych 10 reprezentuje surowiec wołyński, lub najprawdopodobniej wołyński. Jedynie w przypadku jednego wyrobu można mówić o surowcu świeciechowskim. Wychodnie krzemieni nazwanych ogólnie „wołyńskimi" znajdują się na obszarze bezpośrednio nawiązującym do stanowiska w Czermnie (Zakościelna 1996, 16 i n.) [1]stąd można uznać, że jest on najłatwiej dostępnym surowcem i jego udział w zbiorze nie powinien być zaskoczeniem. Jeżeli chodzi o krzemień świeciechowski to jego złóż należy szukać w pobliżu Annopola i Świeciechowa, czyli na terenach obejmujących zachodnią partię Wyżyny Lubelskiej (Libera, Zakościelna 2002 [tu wcześniejsza literatura]). W związku z tym nasz artefakt należy uznać za import na tereny poza naturalnym zasięgiem tego surowca.

Wszystkie wyroby wykonane z krzemieni odkryto w warstwie humusu, stąd ich datowanie musi opierać się wyłącznie na wynikach analizy typologicznej i technologicznej. Należy dodać, że część pozyskanych wyrobów została wtórnie wykorzystana i użytkowana (zob. niżej), co zakłóca analizę prezentowanych tu artefaktów.

Za jeden z najstarszych zabytków krzemiennych należy uznać uszkodzony fragment najprawdopodobniej drapacza (Ryc. XX: 3), dla którego analogie można znaleźć w inwentarzach z późnego paleolitu (Jastrzębski, Libera 1987, 29, Ryc. 17: 9; Wiśniewski 2020, 315, Ryc. 9: 8). Z narzędzi należy również wymienić przypuszczalny fragment półtylczaka lub tylczaka (Ryc. XX: 10), którego datowanie może zawiera się w późnym paleolicie i mezolicie (Niesiołowska-Śreniowska, Cyrek 1975, 59, Tabl. XVII; Libera 2005, 164, Ryc. 5: b [tu wcześniejsza lit.]; Wiśniewski 2020, 315, Ryc. 9: 9). Za paleolityczny (późno [?]) wypada uznać odłupek krzemienny, który posiada na swej powierzchni duży udział patyny. Natomiast z okresem mezolitu można łączyć rdzeń jednopiętowy podstożkowy, do produkcji wiórów (Ryc. XX: 6). W swoim pokroju i sytuowaniu odłupni na węższym boku może on stanowić przykład wyrobów ze środkowej epoki kamienia (Kozłowski 1968, 44, Tabl. VIII: 6; Libera, Zakościelna 1986, 18, Ryc. 5: 36).

Część materiałów krzemiennych można jedynie ogólnie datować na epokę kamienia, bądź epokę kamienia – epokę brązu (Ryc. XX: 1, 8-9). Powszechność tych form nie pozwala na ich bliższe przyporządkowanie chronologiczno-kulturowe (Wawrzczak 2010, 21; Nowak 2011, 8) tym bardziej, że jak już zaznaczono wcześniej ich pozycja stratygraficzna (humus) nie daje podstaw do ściślejszej analizy.

Większość pozyskanych zabytków krzemiennych należy przypisać do średniowiecza, choć wydaje się, że ze znakiem zapytania. Chodzi o wytwory w formie krzesaków do niecenia ognia. Jako bazę do tego typu czynności wykorzystano wyroby chronologicznie nawiązujące do starszych epok (Ryc. XX: 3, 6), jak i bryłki

surowca, które następnie stanowiły podstawę do uzyskania iskry (Ryc. XX: 2, 5). Użytkowanie tego typu przedmiotów celem krzesania ognia pozostawiło na artefaktach krzemiennych ślady w postaci wymiażdżeń, co jest typowym zjawiskiem dla tej formy wyrobów (Piotrowski, Dąbrowski 2007, 237 [tu wcześniejsza lit.]). Przykłady form reutylizacji, czyli wykorzystania starszych materiałów do średniowiecznego krzesania ognia są stosunkowo częste (Libera, Florek 2018, 234-238 [tu wcześniejsza lit.]), dlatego ich obecność na danym stanowisku nie powinna dziwić, tym bardziej wykorzystanie do niecenia ognia naturalnych bryłek surowca (Florek, Sowa 2005; Libera, Florek 2018, 239), które od początku były wykorzystywane tylko w celu uzyskania iskry. Być może surowiak znaleziony na stanowisku (zob. Katalog) mógł dostać się w dane miejsce celowo, aby wykorzystać go jako krzesak.

Wydaje się, że w zbiorze artefaktów krzemiennych należy wskazać również na przedmiot o metryce nowożytnej. Jest to najprawdopodobniej skałka do broni palnej (Ryc. 1: 4). Jest ona zbliżona formą do podtypu C (Lalak 2006, 229), jednak nie jest to jednoznaczne, ponieważ jest mocno wyzyskana. Surowiec, z którego została wykonana, tj. krzemień wołyński, jest mocno zaznaczony w tego typu wyrobach (Libera 2015, 224), co też jest pewnego rodzaju sugestią dotyczącą możliwego datowania wyrobu.

*

Prezentowane powyżej artefakty wykonano ze skał krzemionkowych i nie krzemionkowych. Wyroby krzemienne o starszej metryce były w średniowieczu w większości przypadków powtórnie użytkowane do niecenia ognia. W tym samym celu na stanowisko przynoszono również surowiaki. Jest to czytelne dzięki zachowanym śladom.

Niewielki zbiór liczący kilkanaście sztuk nie pozwala na daleko idące wnioski. Wydaje się jednak, iż surowiec kamienny wykorzystany do zajęć gospodarczych pochodził z terenu z niezbyt odległego od stanowiska, a jego zastosowanie mało charakter czysto funkcjonalny.

KATALOG

Nr 1. Odłupek krzemienny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odłupek, krzemień wołyński;
C. Nieznacznie uszkodzony, negatywy odbić równoległe z osią, około 50% powierzchni nieprzemysłowej, piętka podgięta, sęczek wyraźny; epoka kamienia - epoka brązu;
wymiary: długość – 15 mm; szerokość – 18 mm; grubość – 5 mm; waga: 1,02 g;
technika – odbicie;
D. MT, nr inw. MT/1276/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XX: 1.

Nr 2. Krzesak (?) krzemienny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Krzesak, krzemień wołyński (?);
C. Amorficzny, bryłkowaty, niewielkie pojedyncze odbicia na surowiaku, powyżej 50% powierzchni nieprzemysłowej (ogładzonej procesami geologicznymi); średniowiecze;
wymiary: długość – 23 mm; szerokość – 16 mm; grubość – 8 mm; waga: 3,66 g;
technika – uderzanie;
D. MT, nr inw. MT/1277/3/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XX: 2.

Nr 3. Krzesak krzemienny wykonany z wcześniejszego narzędzia (drapacza?)

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Krzesak, krzemień wołyński;
C. Krzesak płaski, wykonany najprawdopodobniej z drapacza późnopaleolitycznego, widoczne wymiażdżenia grani, negatywy odbić wielokierunkowe; pierwotnie późny paleolit, wtórnie średniowiecze;
wymiary: długość – 27 mm; szerokość – 17 mm; grubość – 4 mm; waga: 2,60 g;
technika – odbicie i uderzanie;
D. MT, nr inw. MT/1316/1/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XX: 3.

Nr 4. Skałka do broni palnej z krzemienia

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Skałka do broni palnej, krzemień wołyński;
C. Skałka, forma zbliżona do prostokątnej, wyraźne wymiażdżenia grani i wybłyszczenie powierzchni, nieznacznie uszkodzona, negatywy odbić wielokierunkowe; okres nowożytny;
wymiary: długość – 22 mm; szerokość – 24 mm; grubość – 6 mm; waga: 4,02 g;
technika – odbicie;
D. MT, nr inw. MT/1316/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XX: 4.

Nr 5. Krzesak krzemienny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Krzesak, krzemień wołyński;
C. Krzesak o amorficznym kształcie, bryłkowaty, z surowiaka krzemiennego, negatywy odbić wielokierunkowe, widoczne wymiażdżenia grani, powyżej 50% powierzchni korowej; średniowiecze;
wymiary: długość – 24 mm; szerokość – 17 mm; grubość – 9 mm; waga: 4,60 g;
technika – uderzanie;
D. MT, nr inw. MT/1317/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XX: 5.

Nr 6. Surowiak krzemienny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Surowiak, krzemień wołyński;
C. Naturalny okruch krzemienia, bez śladów obróbki, ogładzenia eoliczne;
wymiary : długość – 38 mm; szerokość – 30 mm; grubość – 22 mm; waga: 20,80 g;
technika: –;
D. MT, nr inw. MT/1383/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. –

Nr 7. Rdzeń krzemienny użytkowany wtórnie jako krzesak

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Rdzeń z krzemienia wołyńskiego (?) użytkowany wtórnie jako krzesak;
C. Rdzeń podstożkowy, jednopiętowy, wiórowy, pięta przygotowana pojedynczym odbiciem, powyżej 50% powierzchni korowej i nieprzemysłowej. Wtórne użycie jako krzesaka, widoczne wymiażdżenia na graniach artefaktu; pierwotnie mezolit, wtórnie średniowiecze;
wymiary: długość – 24 mm; szerokość – 21 mm; grubość – 16 mm; waga: 11,26 g;
technika – odbicia i wymiażdżenia;
D. MT, nr inw. MT/1407/6/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XX: 6.

Nr 8. Odłupek krzemienny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Odłupek, krzemień wołyński, z biało-niebieskawą patyną;
C. Negatywy odbić wielokierunkowe, około 50% powierzchni górnej pokryte patyną, piętka krawędziowa, sęczek wyraźny; paleolit (?);
wymiary: długość – 8 mm; szerokość – 17 mm; grubość – 3 mm; waga: 0,90 g;
technika – odbicie;
D. MT, nr inw. MT/1407/10/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XX: 7.

Nr 9. Fragment wióra krzemiennego

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Fragment wióra, krzemień świeciechowski (?);
C. Piętkowo-sęczkowy fragment, uszkodzony, negatywy odbić równoległe i lekko skośne do osi, około 50% powierzchni nieprzemysłowej, piętka prosta, sęczek wyraźny; epoka kamienia (?); wymiary: długość – 19 mm; szerokość – 10 mm; grubość – 5 mm; waga: 1,19 g; technika – odbicie;
D. MT, nr inw. MT/1409/4/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XX: 8.

Nr 10 Rylczak (?) krzemienny

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Rylczak, krzemień wołyński;
C. Negatywy odbić skośne do osi, poniżej 50% powierzchni nieprzemysłowej, piętka naturalna, sęczek wyraźny; epoka kamienia – epoka brązu;
wymiary: długość – 28 mm; szerokość – 9 mm; grubość – 8 mm; waga: 2,01 g;
technika – odbicie;
D. MT, nr inw. MT/1424/2/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XX: 9.

Nr 11 Półtylczak lub fragment tylczaka krzemiennego

A. Czermno, stan. 2; badania październik 2010;
B. Półtylczak lub fragment tylczaka, krzemień wołyński (?), prawie w całości spatynowany i zeolizowany;
C. Półtylec uformowany w partii piętkowo-sęczkowej na stronie górnej (retusz półstromy i stromy) oraz dolnej, kontynuacja retuszu na lewym boku na stronie dolnej (retusz półstromy i stromy, miejscami płaski), wyrób pokryty blisko w 100% biało-niebieską patyną, mocno zeolizowany, negatywy odbić przeciwstawne do osi, widoczne uszkodzenia (wymiażdżenia spowodowane przez orkę?); paleolit lub mezolit;
wymiary: długość – 18 mm; szerokość – 12 mm; grubość – 4 mm; waga: 1,01 g;
technika – odbijanie;
D. MT, nr inw. MT/1425/8/A;
E. Zabytek niepublikowany;
F. Ryc. XX: 10.

BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAFIA

Florek M., Sowa K.
2005 *Wczesnośredniowieczna ceramika z grodziska w Zdziechowicach, gm. Zaklików, woj. podkarpackie*, [in:] M. Kuraś (ed.), *Archeologia Kotliny Sandomierskiej*, Stalowa Wola (Muzeum Regionalne w Stalowej Woli), p. 531-563.

Jastrzębski S., Libera J.
1987 *Stanowisko późnomagdaleńskie w Klementowicach-Kolonii w świetle badań 1981-1982 r.*, Sprawozdania Archeologiczne 39, p. 9-52.

Kozłowski S. K.
1968 *Materiały mezolityczne ze stanowiska II we wsi Płazówka, pow. Kolbuszowa (przysiółek Przewóz),* Światowit 29, p. 29-57.

Lalak M.
2006 *Skałki – nowożytne wyroby krzemienne. Próba typologii*, Archeologia Polski Środkowowschodniej 8, p. 219-242.

Libera J.
2005 *Osadnictwo schyłkowopaleolityczne w północnej części Kotliny Sandomierskiej*, [in:] M. Kuraś (ed.), *Archeologia Kotliny Sandomierskiej,* Stalowa Wola (Muzeum Regionalne w Stalowej Woli), p. 151-182.

Libera J.
2015 *Zużyte, porzucone, zapomniane… Krzemienie do mechanicznego krzesania iskier*, [in:] W. Borkowski, N. Kasparek (eds.), *Badania archeologiczne na Reducie Ordona*, Warszawskie Materiały Archeologiczne 12-13, Warszawa (Państwowe Muzeum Archeologiczne), vol. II, p. 217-230.

Libera J., Florek M.
2018 *Czy we wczesnym średniowieczu użytkowano skały krzemionkowe?*, [in:] T. Nowakiewicz, M. Trzeciecki, D. Błaszczyk (eds.), *Animos labor nutrit. Studia ofiarowane Profesorowi Andrzejowi Buko w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), p. 233-246.

Libera J., Zakościelna A.
1986 *Mezolityczne stanowisko w Barakach Starych, gm. Zaklików, woj. Tarnobrzeg*, Sprawozdania Archeologiczne 38, p. 9-30.

Libera J., Zakościelna A.
2002 *Złoża krzemieni turońskich w przełomowym odcinku Wisły*, [in:] B. Matraszek, S. Sałaciński (eds.), *Krzemień świeciechowski w pradziejach. Materiały z konferencji w Ryni, 22-24.05.2000*, Studia nad Gospodarką Surowcami Krzemiennymi w Pradziejach 4, Warszawa

(Państwowe Muzeum Archeologiczne/Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich/ Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), p. 93-109.

Niesiołowska-Śreniowska E., Cyrek K.

1975 *Mezolit w Polsce środkowej*, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna 22, p. 27-65.

Nowak A.

2011 *Zabytki krzemienne ze stanowiska Maków 20, pow. raciborski na tle paleolitu Górnego Śląska*, Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego 32, p. 5-34.

Piotrowski M., Dąbrowski G.

2007 *Krzesiwa i krzesaki: przyczynek do badań nad krzesaniem ognia w starożytności oraz średniowieczu (na marginesie badań archeologicznych na stan. 22 w Łukawicy, pow. lubaczowski),* Archeologia Polski Środkowowschodniej 9, p. 231-242.

Wawrzczak M.

2010 *Kolekcja zabytków archeologicznych pozyskanych ze stanowisk zlokalizowanych w obrębie miejscowości Trzebownisko, gm. loco, woj. podkarpackie,* Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego 31, p. 7-28.

Wiśniewski T.

2020 *Stare Baraki. A new Magdalenian site in eastern Poland*, Anthropologie (Brno) 58: 2-3, p. 303-320.

Zakościelna A.

1996 *Krzemieniarstwo kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej*, Lubelskie Materiały Archeologiczne 10, Lublin (Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej).

Address of the Author / Adres Autora

MA Maciej Wawrzczak
The Castle Museum in Sandomierz
Zamkowa 12
27-600 Sandomierz
POLAND
e-mail: m.wawrzczak@interia.pl

mgr Maciej Wawrzczak
Muzeum Zamkowe w Sandomierzu
ul. Zamkowa 12
27-600 Sandomierz
POLSKA
e-mail: m.wawrzczak@interia.pl

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 1161-1400

Jolanta Bagińska, Barbara Chudzińska, Iwona Florkiewicz

STANDARDISED LIST OF ARCHAEOLOGICAL MATERIAL PRESENTED IN THIS MONOGRAPH
UJEDNOLICONY WYKAZ MATERIAŁU ZABYTKOWEGO ZAPREZENTOWANEGO W NINIEJSZEJ MONOGRAFII

This book presents over 2,000 artefacts which are mainly stored in the Dr. Janusz Peter Museum in Tomaszów Lubelski and, to a lesser extent, in the Zamojski Museum in Zamość and the Rev Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów.

The most important category includes those artefacts discovered as part of the research carried out by Andrzej Kokowski, Marcin Piotrowski and Artur Troncik in 2010-2011.

In the end, however, it was decided to also include other artefacts that were to be discovered at Czermno. The site had been penetrated for many years by detectorists, who often handed over artefacts to the Museum without giving details of where they had been found. Some of the artefacts were recovered. Therefore, we are not absolutely certain whether the artefacts donated to the Tomaszów museum by donors – anonymous or known by name – actually come from the Czermno stronghold complex or from its closer or more distant environs.

This list should make it easier for the reader to quickly recognise under what circumstances the artefacts presented in the publication were discovered. Soon the list will also be available online which will enable a quick search of the table.

The following abbreviations have been used in the table:

Dep. – Deposit; IA UMCS – Institute of Archaeology Maria Curie-Skłodowska University in Lublin; MH – Rev. Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów; MT – Dr. Janusz Peter Regional Museum in Tomaszów Lubelski; MZZ – Zamość Museum in Zamość; URAM – University Repository of Archaeological Materials, Institute of Archaeology of the University of Rzeszów (temporary storage location; the find will ultimately be housed in the Dr. Janusz Peter Regional Museum in Tomaszów Lubelski).

***

Niniejsza książka przedstawia ponad 2000 zabytków, jakie przechowywane są przede wszystkim w Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim, a także w mniejszej ilości w Muzeum Zamojskim w Zamościu oraz Muzeum im. ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie.

Najważniejszą kategorią są te zabytki, które odkryto w ramach badań realizowanych przez Andrzeja Kokowskiego, Marcina Piotrowskiego i Artura Troncika w latach 2010-2011.

Ostatecznie zdecydowano się jednak uwzględnić także inne artefakty, jakie miano odkryć w Czermnie. Stanowisko to przez wiele lat było penetrowane przez detektorystów, którzy często przekazywali zabytki do Muzeum bez podania szczegółowej lokalizacji ich znalezienia. Część przedmiotów udało się odzyskać. Nie mamy więc całkowitej pewności czy zabytki przekazane do muzeum w Tomaszowie przez – anonimowych bądź znanych z imienia i nazwiska – donatorów faktycznie pochodzą z kompleksu grodowego w Czermnie czy też z jego bliższej lub dalszej okolicy.

Niniejszy wykaz winien ułatwić Czytelnikowi szybkie rozpoznanie w jakich okolicznościach odkryto prezentowane w publikacji zabytki. Wkrótce wykaz ten będzie dostępny także online co umożliwi szybkie przeszukiwanie tabeli.

W tabeli zastosowano następujące skróty:

Dep. – Depozyt; IA UMCS – Instytut Archeologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskie w Lublinie; MH – zabytek przechowywany w Muzeum im. ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie; MT – zabytek przechowywany w Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim; MZZ – zabytek przechowany w Muzeum Zamojskim w Zamościu; USMA – Uniwersytecka Składnica Materiałów Archeologicznych, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego (tymczasowe miejsce przechowywania zabytku; ostatecznie zabytek trafi do Muzeum im. dr. Janusza Petera w Tomaszowie Lubelskim).

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
	Roman Period and Migration Period Metal Finds **Kolekcja zabytków metalowych z okresów rzymskiego i wędrówek ludów**					
1.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżka	No data Brak danych	IV. Niezabitowska, No. 1. IV. Niezabitowska, Nr 1.	IV: 1	—	Research in 1977 Badania w 1977 r.
2.	Belt mount Prostokątne okucie pasa	MT/1835/4/A	IV. Niezabitowska, No. 2. IV. Niezabitowska, Nr 2.	IV: 2	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
3.	Silver coin Moneta srebrna	MT/5224/N	IV. Niezabitowska, No. 3. IV. Niezabitowska, Nr 3.	IV: 3	Research October 2010 Badania październik 2010	—
4.	Prussian series brooch fragment (foot) Nóżka zapinki oczkowatej serii pruskiej	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 4. IV. Niezabitowska, Nr 4.	IV: 4	—	Metal detector survey made in 2015 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2015 r.
5.	Cross bow brooch with high catchplate Zapinka kuszowata z wysoką pochewką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 5. IV. Niezabitowska, Nr 5.	IV: 5	—	Metal detector survey made in 2015 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2015 r.
6.	Incomplete crossbow brooch with high catchplate Nóżka zapinki kuszowatej z wysoką pochewką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 6. IV. Niezabitowska, Nr 6.	IV: 6	—	Metal detector survey made in 2015 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2015 r.
7.	Buckle Sprzączka	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 7. IV. Niezabitowska, Nr 7.	IV: 7	—	Metal detector survey made in 2015 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2015 r.
8.	Bracelet Bransoleta	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 8. IV. Niezabitowska, Nr 8.	IV: 8	—	Metal detector survey made in 2015 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2015 r.
9.	Silver coin Moneta	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 9. IV. Niezabitowska, Nr 9.	IV: 9	—	Metal detector survey made in 2015 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2015 r.

10.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 10. IV. Niezabitowska, Nr 10.	IV: 10	—	Metal detector survey made in 2018 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2018 r.
11.	Incomplete crossbow brooch Fragment zapinki kuszowatej z pełną pochewką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 11. IV. Niezabitowska, Nr 11.	IV: 11	—	Metal detector survey made in 2018 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2018 r.
12.	Crossbow brooch Zapinka kuszowata z wysoką pochewką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 12. IV. Niezabitowska, Nr 12.	IV: 12	—	Metal detector survey made in 2018 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2018 r.
13.	Belt fitting Okucie pasa	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 13. IV. Niezabitowska, Nr 13.	IV: 13	—	Metal detector survey made in 2018 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2018 r.
14.	Belt fitting/appliqué Okucie/aplikacja pasa	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 14. IV. Niezabitowska, Nr 14.	IV: 14	—	Metal detector survey made in 2018 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2018 r.
15.	Sword scabbard pendant/mount Zawiesza/okucie pochwy miecza	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 15. IV. Niezabitowska, Nr 15.	IV: 15	—	Metal detector survey made in 2018 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2018 r.
16.	Silver coin Moneta srebrna	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 16. IV. Niezabitowska, Nr 16.	IV: 16	—	Metal detector survey made in 2015 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2015 r.
17.	Silver coin Moneta srebrna	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 17. IV. Niezabitowska, Nr 17.	IV: 17	—	Metal detector survey made in 2015 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2015 r.
18.	Silver coin Moneta srebrna	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 18. IV. Niezabitowska, Nr 18.	IV: 18	—	Metal detector survey made in 2018 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2018 r.
19.	Copper alloy (?) coin Moneta ze stopu miedzi (?)	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 19. IV. Niezabitowska, Nr 19.	IV: 19	—	Metal detector survey made in 2018 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2018 r.
20.	Copper alloy object Przedmiot ze stopu miedzi	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 20. IV. Niezabitowska, Nr 20.	IV: 20	—	Metal detector survey made in 2018 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2018 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
21.	Copper alloy object Przedmiot ze stopu miedzi	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 21. IV. Niezabitowska, Nr 21.	IV: 21	—	Metal detector survey made in 2015 by S. Sadowski; Badania powierzchniowe S. Sadowskiego z użyciem wykrywacza metali w 2018 r.
22.	Prussian series eye brooch (*Augenfibel*), fragment Fragment zapinki oczkowatej serii pruskiej	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 22. IV. Niezabitowska, Nr 22.	IV: 22	—	Amateur metal detector finds Odkryty przez detektorystów
23.	Prussian series eye brooch (*Augenfibel*), fragment Fragment zapinki oczkowatej serii pruskiej	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 23. IV. Niezabitowska, Nr 23.	IV: 23	—	Amateur metal detector finds Odkryty przez detektorystów
24.	Belt mount Prostokątne okucie pasa	MT/1890/13/A	IV. Niezabitowska, No. 24. IV. Niezabitowska, Nr 24.	IV: 24	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
25.	Silver coin Moneta srebrna	No data Brak danych	IV. Niezabitowska, No. 25. IV. Niezabitowska, Nr 25.	-	—	Chance discovery made; private collection Przypadkowe odkrycie; prywatna kolekcja
26.	Prussian series eye brooch (*Augenfibel*) Zapinka oczkowata serii pruskiej	MT/1678/13/A	IV. Niezabitowska, No. 26. IV. Niezabitowska, Nr 26.	IV: 26	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
27.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/10/A	IV. Niezabitowska, No. 27. IV. Niezabitowska, Nr 27.	IV: 27	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
28.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kaszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/1/A	IV. Niezabitowska, No. 28. IV. Niezabitowska, Nr 28.	IV: 28	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
29.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 29. IV. Niezabitowska, Nr 29.	IV: 29	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
30.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/4/A	IV. Niezabitowska, No. 30. IV. Niezabitowska, Nr 30.	IV: 30	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

31.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/7/A	IV. Niezabitowska, No. 31. IV. Niezabitowska, Nr 31.	IV: 31	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
32.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/3/A	IV. Niezabitowska, No. 32. IV. Niezabitowska, Nr 32.	IV: 32	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
33.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/11/A	IV. Niezabitowska, No. 33. IV. Niezabitowska, Nr 33.	IV: 33	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
34.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 34. IV. Niezabitowska, Nr 34.	IV: 34	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
35.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kaszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/6/A	IV. Niezabitowska, No. 35. IV. Niezabitowska, Nr 35.	IV: 35	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
36.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 36. IV. Niezabitowska, Nr 36.	IV: 36	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
37.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/9/A	IV. Niezabitowska, No. 37. IV. Niezabitowska, Nr 37.	IV: 37	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
38.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kaszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/8/A	IV. Niezabitowska, No. 38. IV. Niezabitowska, Nr 38.	IV: 38	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
39.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 39. IV. Niezabitowska, Nr 39.	IV: 39	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
40.	Incomplete crossbow brooch (bow) Kabłąk zapinki kuszowatej	MT/1678/8/A	IV. Niezabitowska, No. 40. IV. Niezabitowska, Nr 40.	IV: 40	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
41.	Incomplete crossbow brooch with returned foot Fragment zapinki kuszowatej	MT/1678/15/A	IV. Niezabitowska, No. 41. IV. Niezabitowska, Nr 41.	IV: 41	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
42.	Incomplete crossbow brooch with returned foot Fragment zapinki kuszowatej	MT/1678/18/A	IV. Niezabitowska, No. 42. IV. Niezabitowska, Nr 42.	IV: 42	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
43.	Incomplete crossbow brooch (bow) with returned foot Kabłąk zapinki kuszowatej	MT/1678/12/A	IV. Niezabitowska, No. 43. IV. Niezabitowska, Nr 43.	IV: 43	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
44.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/2/A	IV. Niezabitowska, No. 44. IV. Niezabitowska, Nr 44.	IV: 44	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
45.	Incomplete crossbow brooch (bow) with returned foot Kabłąk zapinki kuszowatej z podwiniętą nóżką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 45. IV. Niezabitowska, Nr 45.	IV: 45	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
46.	Incomplete crossbow brooch (spring), presumably with a returned foot Sprężyna zapinki kuszowatej	MT/1678/22/A	IV. Niezabitowska, No. 46. IV. Niezabitowska, Nr 46.	IV: 46	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
47.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MH/A/8817	IV. Niezabitowska, No. 47. IV. Niezabitowska, Nr 47.	IV: 47	—	Donated by an unnamed finder Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
48.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MH/A/8818	IV. Niezabitowska, No. 48. IV. Niezabitowska, Nr 48.	IV: 48	—	Donated by an unnamed finder Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
49.	Crossbow brooch with returned foot (?) Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/14/A	IV. Niezabitowska, No. 49. IV. Niezabitowska, Nr 49.	IV: 49	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
50.	Crossbow brooch with returned foot Zapinka kuszowata z podwiniętą nóżką	MT/1678/5/A	IV. Niezabitowska, No. 50. IV. Niezabitowska, Nr 50.	IV: 50	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

51.	Incomplete cast crossbow brooch with returned foot Fragment litej zapinki kuszowatej z podwiniętą nóżką	MH/A/8819	IV. Niezabitowska, No. 51. IV. Niezabitowska, Nr 51.	IV: 51	—	Donated by an unnamed finder Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
52.	Crossbow brooch, presumably with full catchplate Zapinka kuszowata, zapewne z pełną pochewką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 52. IV. Niezabitowska, Nr 52.	IV: 52	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
53.	Crossbow brooch, presumably with full catchplate Zapinka kuszowata, zapewne z pełną pochewką	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 53. IV. Niezabitowska, Nr 53.	IV: 53	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
54.	Incomplete crossbow brooch with full catchplate Fragment zapinki kuszowatej z pełną pochewką	MT/1678/20/A	IV. Niezabitowska, No. 54. IV. Niezabitowska, Nr 54.	IV: 54	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
55.	Incomplete crossbow brooch with full catchplate Fragment zapinki kuszowatej z pełną pochewką	MT/1678/19/A	IV. Niezabitowska, No. 55. IV. Niezabitowska, Nr 55.	IV: 55	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
56.	Incomplete crossbow brooch with full catchplate Fragment zapinki kuszowatej z pełną pochewką	MT/1678/17/A	IV. Niezabitowska, No. 56. IV. Niezabitowska, Nr 56.	IV: 56	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
57.	Incomplete crossbow brooch (spring and pin) Sprężyna i igła zapinki kuszowatej	MT/1678/21/A	IV. Niezabitowska, No. 57. IV. Niezabitowska, Nr 57.	IV: 57	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
58.	Incomplete crossbow (?) brooch (spring) Sprężyna zapinki, najpewniej kuszowatej	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 58. IV. Niezabitowska, Nr 58.	IV: 58	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
59.	Incomplete buckle Fragment sprzączki	MT/1678/25/A	IV. Niezabitowska, No. 59. IV. Niezabitowska, Nr 59.	IV: 59	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
60.	Buckle Sprzączka	MT/1678/24/A	IV. Niezabitowska, No. 60. IV. Niezabitowska, Nr 60.	IV: 60	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
61.	Strap end (?) Okucie końca (?) pasa	MT/1678/28/A	IV. Niezabitowska, No. 61. IV. Niezabitowska, Nr 61.	IV: 61	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
62.	Beak-shaped strap end Dziobowate okucie końca pasa	MH/A/9897	IV. Niezabitowska, No. 62. IV. Niezabitowska, Nr 62.	IV: 62	—	Donated by an unnamed finder Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
63.	Strap end Okucie końca pasa	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 63. IV. Niezabitowska, Nr 63.	IV: 63	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
64.	Strap end (?) Okucie końca (?) pasa	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 64. IV. Niezabitowska, Nr 64.	IV: 64	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
65.	Belt mount Prostokątne okucie pasa	MT/1677/1/A	IV. Niezabitowska, No. 65. IV. Niezabitowska, Nr 65.	IV: 65	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
66.	Axe-shaped pendant Wisiorek w kształcie topora	MT/1678/3/A	IV. Niezabitowska, No. 66. IV. Niezabitowska, Nr 66.	IV: 66	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
67.	Penannular bracelet Fragment bransolety	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 67. IV. Niezabitowska, Nr 67.	IV: 67	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
68.	Bracelet (?) Fragment bransolety (?)	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 68. IV. Niezabitowska, Nr 68.	IV: 68	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
69.	Tweezers Szczypczyki	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 69. IV. Niezabitowska, Nr 69.	IV: 69	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę

70.	Tweezers Szczypczyki	MT/1678/26/A	IV. Niezabitowska, No. 70. IV. Niezabitowska, Nr 70.	IV: 70	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
71.	Iron knife Nóż	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 71. IV. Niezabitowska, Nr 71.	IV: 71	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
72.	Iron knife Nóż	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 72. IV. Niezabitowska, Nr 72.	IV: 72	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
73.	Scales Fragment wagi	MT/1678/29/A	IV. Niezabitowska, No. 73. IV. Niezabitowska, Nr 73.	IV: 73	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
74.	Incomplete object Fragment przedmiotu	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 74. IV. Niezabitowska, Nr 74.	IV: 74	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
75.	Incomplete object Fragment przedmiotu	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 75. IV. Niezabitowska, Nr 75.	IV: 75	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
76.	Incomplete object Fragment przedmiotu	IA UMCS	IV. Niezabitowska, No. 76. IV. Niezabitowska, Nr 76.	IV: 76	—	The artefact now in the Institute of Archaeology was donated by an unnamed finder Zabytek przechowywany w Instytucie Archeologii UMCS jest darem przekazanym przez anonimowego znalazcę
77.	Incomplete object Fragment przedmiotu	MT/1678/31/A	IV. Niezabitowska, No. 77. IV. Niezabitowska, Nr 77.	IV: 77	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
	Arms and armour finds **Militaria**					
78.	Iron mail link (?) Żelazne ogniwo plecionki kolczej (?)	MT/1226/8/A	V. Kotowicz, No. I.1. V. Kotowicz, Nr I.1.	V: 1	Research October 2010 Badania październik 2010	—
79.	Iron mail link Żelazne ogniwa plecionki kolczej	MT/1771/2/A	V. Kotowicz, No. I.2. V. Kotowicz, Nr I.2.	V: 2	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
80.	Iron mail link (?) Żelazne ogniwo plecionki kolczej (?)	MT/1774/6/A	V. Kotowicz, No. I.3. V. Kotowicz, Nr I.3.	V: 3	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
81.	Bronzes mail link (?) Brązowe ogniwo plecionki kolczej (?)	MT/1775/4/A	V. Kotowicz, No. I.4. V. Kotowicz, Nr I.4.	V: 4	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
82.	Iron mail link Żelazne ogniwa plecionki kolczej	MT/1804/6/A	V. Kotowicz, No. I.5. V. Kotowicz, Nr I.5.	V: 5	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
83.	Iron mail link Żelazne ogniwa plecionki kolczej	MT/1811/12/A	V. Kotowicz, No. I.6. V. Kotowicz, Nr I.6.	V: 6	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
84.	Iron mail link (?) Żelazne ogniwo plecionki kolczej (?)	MT/1862/5/A	V. Kotowicz, No. I.7. V. Kotowicz, Nr I.7.	V: 7	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
85.	Iron sword pommel Żelazna głowica miecza	MT/1807/7/A	V. Kotowicz, No. I.8. V. Kotowicz, Nr I.8.	V: 9	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
86.	Bronze sword scabbard chape Brązowy trzewik pochwy miecza	MT/1812/16/A	V. Kotowicz, No. I.9. V. Kotowicz, Nr I.9.	V: 11	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
87.	Iron falchion cross-guard Żelazny jelec kordu	MT/1728/1/A	V. Kotowicz, No. I.10. V. Kotowicz, Nr I.10.	V: 12	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
88.	Iron dagger/sword pommel Żelazna głowica sztyletu/miecza	MT/1712/A	V. Kotowicz, No. I.11. V. Kotowicz, Nr I.11.	V: 13	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
89.	Iron mace head Żelazna głowica buławy	MT/1538/4/A	V. Kotowicz, No. I.12. V. Kotowicz, Nr I.12.	V: 19	Research October 2010 Badania październik 2010	—

90.	Iron mace head and two nails Żelazna głowica buławy z dwoma gwoździmi	MT/1668/4/A	V. Kotowicz, No. I.13. V. Kotowicz, Nr I.13.	V: 20	Research October 2010 Badania październik 2010	—
91.	Iron mace head Żelazna głowica buławy	MT/1811/5/A	V. Kotowicz, No. I.14. V. Kotowicz, Nr I.14.	V: 17	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
92.	Bronze mace head Brązowa głowica buławy	MT/1823/3/A	V. Kotowicz, No. I.15. V. Kotowicz, Nr I.15.	V: 22	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
93.	Lead mace head Ołowiana głowica buławy	MT/1885/A	V. Kotowicz, No. I.16. V. Kotowicz, Nr I.16.	V: 18	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
94.	Iron mace-head/horse whip finial (?) Żelazna głowica buławy / okucie pejcza (?)	MT/1764/10/A	V. Kotowicz, No. I.17. V. Kotowicz, Nr I.17.	V: 21	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
95.	Iron weight from a war-flail Żelazny ciężarek kiścienia	MT/1770/A	V. Kotowicz, No. I.18. V. Kotowicz, Nr I.18.	V: 16	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
96.	Battle axe head Żeleźce czekana	MT/1880/A	V. Kotowicz, No. I.19. V. Kotowicz, Nr I.19.	V: 23	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
97.	Axe head Żeleźce topora	MT/1497/2/A	V. Kotowicz, No. I.20. V. Kotowicz, Nr I.20.	V: 34	Research October 2010 Badania październik 2010	—
98.	Axe head Żeleźce topora	MT/1538/6/A	V. Kotowicz, No. I.21. V. Kotowicz, Nr I.21.	V: 25	Research October 2010 Badania październik 2010	—
99.	Axe head Żeleźce topora	MT/1572/A	V. Kotowicz, No. I.22. V. Kotowicz, Nr I.22.	V: 26	Research October 2010 Badania październik 2010	—
100.	Axe head Żeleźce topora	MT/1620/A	V. Kotowicz, No. I.23. V. Kotowicz, Nr I.23.	V: 39	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
101.	Axe head Żeleźce topora	MT/1638/2/A	V. Kotowicz, No. I.24. V. Kotowicz, Nr I.24.	V: 29	Research October 2010 Badania październik 2010	—
102.	Axe head Żeleźce topora	MT/1708/14/A	V. Kotowicz, No. I.25. V. Kotowicz, Nr I.25.	V: 37	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
103.	Axe head Żeleźce topora	MT/1708/36/A	V. Kotowicz, No. I.26. V. Kotowicz, Nr I.26.	V: 40	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
104.	Axe head Żeleźce topora	MT/1747/6/A	V. Kotowicz, No. I.27. V. Kotowicz, Nr I.27.	V: 30	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
105.	Axe head Żeleźce topora	MT/1765/4/A	V. Kotowicz, No. I.28. V. Kotowicz, Nr I.28.	V: 38	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
106.	Axe head Żeleźce topora	MT/1775/2/A	V. Kotowicz, No. I.29. V. Kotowicz, Nr I.29.	V: 41	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
107.	Axe head Żeleźce topora	MT/1779/2/A	V. Kotowicz, No. I.30. V. Kotowicz, Nr I.30.	V: 28	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
108.	Axe head Żeleźce topora	MT/1796/5/A	V. Kotowicz, No. I.31. V. Kotowicz, Nr I.31.	V: 35	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
109.	Axe head Żeleźce topora	MT/1798/23/A	V. Kotowicz, No. I.32. V. Kotowicz, Nr I.32.	V: 42	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
110.	Axe head Żeleźce topora	MT/1811/13/A	V. Kotowicz, No. I.33. V. Kotowicz, Nr I.33.	V: 43	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

111.	Axe head Żeleźce topora	MT/1823/21/A	V. Kotowicz, No. I.34. V. Kotowicz, Nr I.34.	V: 24	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
112.	Axe head Żeleźce topora	MT/1837/3/A	V. Kotowicz, No. I.35. V. Kotowicz, Nr I.35.	V: 43a	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
113.	Axe head Żeleźce topora	MT/1876/3/A	V. Kotowicz, No. I.36. V. Kotowicz, Nr I.36.	V: 27	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
114.	Axe head Żeleźce topora	MT/1878/A	V. Kotowicz, No. I.37. V. Kotowicz, Nr I.37.	V: 32	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
115.	Axe head Żeleźce topora	MT/1882/A	V. Kotowicz, No. I.38. V. Kotowicz, Nr I.38.	V: 33	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
116.	Iron javelin head Żelazny grot oszczepu	MT/1871/4/A	V. Kotowicz, No. I.39. V. Kotowicz, Nr I.39.	V: 44	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
117.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1748/A	V. Kotowicz, No. I.40. V. Kotowicz, Nr I.40.	V: 57a	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
118.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1764/12/A	V. Kotowicz, No. I.41. V. Kotowicz, Nr I.41.	V: 55	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
119.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1771/1/A	V. Kotowicz, No. I.42. V. Kotowicz, Nr I.42.	V: 58	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
120.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1781/4/A	V. Kotowicz, No. I.43. V. Kotowicz, Nr I.43.	V: 56	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
121.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1818/5/A	V. Kotowicz, No. I.44. V. Kotowicz, Nr I.44.	V: 51	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
122.	Iron projectile with socket (?) Żelazny grot broni strzelczej z tulejką (?)	MT/1823/30/A	V. Kotowicz, No. I.45. V. Kotowicz, Nr I.45.	V: 154	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
123.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1824/16/A	V. Kotowicz, No. I.46. V. Kotowicz, Nr I.46.	V: 47	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
124.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1825/10/A	V. Kotowicz, No. I.47. V. Kotowicz, Nr I.47.	V: 48	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
125.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1826/15/A	V. Kotowicz, No. I.48. V. Kotowicz, Nr I.48.	V: 49	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
126.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1833/10/A	V. Kotowicz, No. I.49. V. Kotowicz, Nr I.49.	V: 57	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
127.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1834/1/A	V. Kotowicz, No. I.50. V. Kotowicz, Nr I.50.	V: 52	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
128.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1842/A	V. Kotowicz, No. I.51. V. Kotowicz, Nr I.51.	V: 50	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
129.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1537/11/A	V. Kotowicz, No. I.52. V. Kotowicz, Nr I.52.	V: 109	Research October 2010 Badania październik 2010	—
130.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1540/1/A	V. Kotowicz, No. I.53. V. Kotowicz, Nr I.53.	V: 61	Research October 2010 Badania październik 2010	—
131.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1558/4/A	V. Kotowicz, No. I.54. V. Kotowicz, Nr I.54.	V: 73	Research October 2010 Badania październik 2010	—

132.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1559/3/A	V. Kotowicz, No. I.55. V. Kotowicz, Nr I.55.	V: 118	Research October 2010 Badania październik 2010	—
133.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1582/3/A	V. Kotowicz, No. I.56. V. Kotowicz, Nr I.56.	V: 153	Research October 2010 Badania październik 2010	—
134.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1608/1/A	V. Kotowicz, No. I.57. V. Kotowicz, Nr I.57.	V: 121	Research October 2010 Badania październik 2010	—
135.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1609/A	V. Kotowicz, No. I.58. V. Kotowicz, Nr I.58.	V: 80	Research October 2010 Badania październik 2010	—
136.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1610/2/A	V. Kotowicz, No. I.59. V. Kotowicz, Nr I.59.	V: 69	Research October 2010 Badania październik 2010	—
137.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1651/3/A	V. Kotowicz, No. I.60. V. Kotowicz, Nr I.60.	V: 76	Research October 2010 Badania październik 2010	—
138.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1652/1/A	V. Kotowicz, No. I.61. V. Kotowicz, Nr I.61.	V: 113	Research October 2010 Badania październik 2010	—
139.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1722/A	V. Kotowicz, No. I.62. V. Kotowicz, Nr I.62.	V: 133	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
140.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1726/1/A	V. Kotowicz, No. I.63. V. Kotowicz, Nr I.63.	V: 110	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
141.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1729/2/A	V. Kotowicz, No. I.64. V. Kotowicz, Nr I.64.	V: 124	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
142.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1731/3/A	V. Kotowicz, No. I.65. V. Kotowicz, Nr I.65.	V: 132	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
143.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1731/8/A	V. Kotowicz, No. I.66. V. Kotowicz, Nr I.66.	V: 123	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
144.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1741/5/A	V. Kotowicz, No. I.67. V. Kotowicz, Nr I.67.	V: 62	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
145.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1763/5/A	V. Kotowicz, No. I.68. V. Kotowicz, Nr I.68.	V: 77	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
146.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1771/5/A	V. Kotowicz, No. I.69. V. Kotowicz, Nr I.69.	V: 137	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
147.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1773/4/A	V. Kotowicz, No. I.70. V. Kotowicz, Nr I.70.	V: 84	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
148.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1775/3/A	V. Kotowicz, No. I.71. V. Kotowicz, Nr I.71.	V: 85	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
149.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1778/3/A	V. Kotowicz, No. I.72. V. Kotowicz, Nr I.72.	V: 78	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
150.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1778/9/A	V. Kotowicz, No. I.73. V. Kotowicz, Nr I.73.	V: 74	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
151.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1779/9/A	V. Kotowicz, No. I.74. V. Kotowicz, Nr I.74.	V: 136	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
152.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1780/5/A	V. Kotowicz, No. I.75. V. Kotowicz, Nr I.75.	V: 108	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

153.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1780/12/A	V. Kotowicz, No. I.76. V. Kotowicz, Nr I.76.	V: 125	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
154.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1780/13/A	V. Kotowicz, No. I.77. V. Kotowicz, Nr I.77.	V: 104	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
155.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1781/5/A	V. Kotowicz, No. I.78. V. Kotowicz, Nr I.78.	V: 107	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
156.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1785/1/A	V. Kotowicz, No. I.79. V. Kotowicz, Nr I.79.	V: 59	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
157.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1785/2/A	V. Kotowicz, No. I.80. V. Kotowicz, Nr I.80.	V: 89	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
158.	Iron rings Żelazne kółka	MT/1789/5/A	V. Kotowicz, No. I.81. V. Kotowicz, Nr I.81.	V: 156	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
159.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1789/6/A	V. Kotowicz, No. I.82. V. Kotowicz, Nr I.82.	V: 147	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
160.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1789/7/A	V. Kotowicz, No. I.83. V. Kotowicz, Nr I.83.	V: 152	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
161.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1789/8/A	V. Kotowicz, No. I.84. V. Kotowicz, Nr I.84.	V: 92	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
162.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1789/9/A	V. Kotowicz, No. I.85. V. Kotowicz, Nr I.85.	V: 93	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
163.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1789/10/A	V. Kotowicz, No. I.86. V. Kotowicz, Nr I.86.	V: 141	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
164.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1789/11/A	V. Kotowicz, No. I.87. V. Kotowicz, Nr I.87.	V: 94	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
165.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1789/12/A	V. Kotowicz, No. I.88. V. Kotowicz, Nr I.88.	V: 95	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
166.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1789/13/A	V. Kotowicz, No. I.89. V. Kotowicz, Nr I.89.	V: 96	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
167.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1789/14/A	V. Kotowicz, No. I.90. V. Kotowicz, Nr I.90.	V: 97	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
168.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1791/6/A	V. Kotowicz, No. I.91. V. Kotowicz, Nr I.91.	V: 87	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
169.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1791/8/A	V. Kotowicz, No. I.92. V. Kotowicz, Nr I.92.	V: 98	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
170.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1797/7/A	V. Kotowicz, No. I.93. V. Kotowicz, Nr I.93.	V: 70	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
171.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1798/9/A	V. Kotowicz, No. I.94. V. Kotowicz, Nr I.94.	V: 140	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
172.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1802/3/A	V. Kotowicz, No. I.95. V. Kotowicz, Nr I.95.	V: 142	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
173.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1802/7/A	V. Kotowicz, No. I.96. V. Kotowicz, Nr I.96.	V: 99	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

174.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1802/8/A	V. Kotowicz, No. I.97. V. Kotowicz, Nr I.97.	V: 100	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
175.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1804/11/A	V. Kotowicz, No. I.98. V. Kotowicz, Nr I.98.	V: 68	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
176.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1805/13/A	V. Kotowicz, No. I.99. V. Kotowicz, Nr I.99.	V: 86	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
177.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1806/2/A	V. Kotowicz, No. I.100. V. Kotowicz, Nr I.100.	V: 102	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
178.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1812/6/A	V. Kotowicz, No. I.101. V. Kotowicz, Nr I.101.	V: 117	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
179.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1812/13/A	V. Kotowicz, No. I.102. V. Kotowicz, Nr I.102.	V: 144	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
180.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1812/18/A	V. Kotowicz, No. I.103. V. Kotowicz, Nr I.103.	V: 81	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
181.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1813/3/A	V. Kotowicz, No. I.104. V. Kotowicz, Nr I.104.	V: 90	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
182.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1818/3/A	V. Kotowicz, No. I.105. V. Kotowicz, Nr I.105.	V: 134	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
183.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1819/1/A	V. Kotowicz, No. I.106. V. Kotowicz, Nr I.106.	V: 101	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
184.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzeleczej z trzpieniem	MT/1819/5/A	V. Kotowicz, No. I.107. V. Kotowicz, Nr I.107.	V: 67	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
185.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1819/12/A	V. Kotowicz, No. I.108. V. Kotowicz, Nr I.108.	V: 148	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
186.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1819/21/A	V. Kotowicz, No. I.109. V. Kotowicz, Nr I.109.	V: 150	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
187.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1819/22/A	V. Kotowicz, No. I.110. V. Kotowicz, Nr I.110.	V: 75	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
188.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1820/5/A	V. Kotowicz, No. I.111. V. Kotowicz, Nr I.111.	V: 119	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
189.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1820/6/A	V. Kotowicz, No. I.112. V. Kotowicz, Nr I.112.	V: 114	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
190.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1821/4/A	V. Kotowicz, No. I.113. V. Kotowicz, Nr I.113.	V: 138	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
191.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1821/6/A	V. Kotowicz, No. I.114. V. Kotowicz, Nr I.114.	V: 120	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
192.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1822/8/A	V. Kotowicz, No. I.115. V. Kotowicz, Nr I.115.	V: 122	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
193.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1822/14/A	V. Kotowicz, No. I.116. V. Kotowicz, Nr I.116.	V: 131	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
194.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1823/16/A	V. Kotowicz, No. I.117. V. Kotowicz, Nr I.117.	V: 139	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

195.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1823/17/A	V. Kotowicz, No. I.118. V. Kotowicz, Nr I.118.	V: 83	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
196.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1823/24/A	V. Kotowicz, No. I.119. V. Kotowicz, Nr I.119.	V: 64	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
197.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1824/14/A	V. Kotowicz, No. I.120. V. Kotowicz, Nr I.120.	V: 79	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
198.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1824/15/A	V. Kotowicz, No. I.121. V. Kotowicz, Nr I.121.	V: 106	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
199.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1825/1/A	V. Kotowicz, No. I.122. V. Kotowicz, Nr I.122.	V: 88	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
200.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1826/2/A	V. Kotowicz, No. I.123. V. Kotowicz, Nr I.123.	V: 72	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
201.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1826/6/A	V. Kotowicz, No. I.124. V. Kotowicz, Nr I.124.	V: 126	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
202.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1826/7/A	V. Kotowicz, No. I.125. V. Kotowicz, Nr I.125.	V: 116	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
203.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1826/10/A	V. Kotowicz, No. I.126. V. Kotowicz, Nr I.126.	V: 63	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
204.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1827/4/A	V. Kotowicz, No. I.127. V. Kotowicz, Nr I.127.	V: 143	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
205.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1828/10/A	V. Kotowicz, No. I.128. V. Kotowicz, Nr I.128.	V: 82	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
206.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1833/5/A	V. Kotowicz, No. I.129. V. Kotowicz, Nr I.129.	V: 115	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
207.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1834/5/A	V. Kotowicz, No. I.130. V. Kotowicz, Nr I.130.	V: 103	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
208.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1836/4/A	V. Kotowicz, No. I.131. V. Kotowicz, Nr I.131.	V: 135	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
209.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1844/A	V. Kotowicz, No. I.132. V. Kotowicz, Nr I.132.	V: 91	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
210.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1848/1/A	V. Kotowicz, No. I.133. V. Kotowicz, Nr I.133.	V: 145	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
211.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1848/3/A	V. Kotowicz, No. I.134. V. Kotowicz, Nr I.134.	V: 71	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
212.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1853/1/A	V. Kotowicz, No. I.135. V. Kotowicz, Nr I.135.	V: 65	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
213.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1854/1/A	V. Kotowicz, No. I.136. V. Kotowicz, Nr I.136.	V: 105	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
214.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1856/1/A	V. Kotowicz, No. I.137. V. Kotowicz, Nr I.137.	V: 149	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
215.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1859/1/A	V. Kotowicz, No. I.138. V. Kotowicz, Nr I.138.	V: 127	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

216.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1478/1/A	V. Kotowicz, No. I.139. V. Kotowicz, Nr I.139.	V: 170	Research October 2010 Badania październik 2010	—
217.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1496/1/A	V. Kotowicz, No. I.140. V. Kotowicz, Nr I.140.	V: 168	Research October 2010 Badania październik 2010	—
218.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1733/A	V. Kotowicz, No. I.141. V. Kotowicz, Nr I.141.	V: 158	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
219.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1744/A	V. Kotowicz, No. I.142. V. Kotowicz, Nr I.142.	V: 165a	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
220.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1789/4/A	V. Kotowicz, No. I.143. V. Kotowicz, Nr I.143.	V: 166	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
221.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1797/6/A	V. Kotowicz, No. I.144. V. Kotowicz, Nr I.144.	V: 160	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
222.	Iron spur, buckle and strap mounts Żelazna ostroga z okuciami i sprzączką	MT/1807/8/A	V. Kotowicz, No. I.145. V. Kotowicz, Nr I.145.	V: 167	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
223.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1811/6/A	V. Kotowicz, No. I.146. V. Kotowicz, Nr I.146.	V: 163	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
224.	Iron spur rowel Żelazne kółko gwiaździste od ostrogi	MT/1823/15/A	V. Kotowicz, No. I.147. V. Kotowicz, Nr I.147.	V: 173	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
225.	Iron spur rowel Żelazne kółko gwiaździste od ostrogi	MT/1824/5/A	V. Kotowicz, No. I.148. V. Kotowicz, Nr I.148.	V: 174	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
226.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1837/1/A	V. Kotowicz, No. I.149. V. Kotowicz, Nr I.149.	V: 165	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
227.	Iron spur buckle Żelazna sprzączka od ostrogi	MT/1780/11/A	V. Kotowicz, No. I.150. V. Kotowicz, Nr I.150.	V: 175	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
228.	Iron spur buckle Żelazna sprzączka od ostrogi	MT/1833/7/A	V. Kotowicz, No. I.151. V. Kotowicz, Nr I.151.	V: 176	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
229.	Iron spur buckle Żelazna sprzączka od ostrogi	MT/1833/8/A	V. Kotowicz, No. I.152. V. Kotowicz, Nr I.152.	V: 177	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
230.	Bronze horse whip finial Brązowe okucie pejcza	MT/1742/2/A	V. Kotowicz, No. I.153. V. Kotowicz, Nr I.153.	V: 178	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
231.	Iron stirrup Żelazne strzemię	MT/1879/A	V. Kotowicz, No. I.154. V. Kotowicz, Nr I.154.	V: 180	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
232.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1497/1/A	V. Kotowicz, No. I.155. V. Kotowicz, Nr I.155.	V: 181	Research October 2010 Badania październik 2010	—
233.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1557/8/A	V. Kotowicz, No. I.156. V. Kotowicz, Nr I.156.	V: 184	Research October 2010 Badania październik 2010	—
234.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1778/8/A	V. Kotowicz, No. I.157. V. Kotowicz, Nr I.157.	V: 192	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
235.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1796/9/A	V. Kotowicz, No. I.158. V. Kotowicz, Nr I.158.	V: 193	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
236.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1798/12/A	V. Kotowicz, No. I.159. V. Kotowicz, Nr I.159.	V: 194	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

237.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1798/18/A	V. Kotowicz, No. I.160. V. Kotowicz, Nr I.160.	V: 185	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
238.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1804/7/A	V. Kotowicz, No. I.161. V. Kotowicz, Nr I.161.	V: 191	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
239.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1806/7/A	V. Kotowicz, No. I.162. V. Kotowicz, Nr I.162.	V: 183	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
240.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1810/4/A	V. Kotowicz, No. I.163. V. Kotowicz, Nr I.163.	V: 189	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
241.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1824/9/A	V. Kotowicz, No. I.164. V. Kotowicz, Nr I.164.	V: 182	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
242.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1860/3/A	V. Kotowicz, No. I.165. V. Kotowicz, Nr I.165.	V: 186	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
243.	Iron small horseshoe Żelazna podkówka	MT/1571/1/A	V. Kotowicz, No. I.166. V. Kotowicz, Nr I.166.	V: 205	Research October 2010 Badania październik 2010	—
244.	Iron horseshoe Żelazna podkowa	MT/1226/58/A	V. Kotowicz, No. I.167. V. Kotowicz, Nr I.167.	V: 201	Research October 2010 Badania październik 2010	—
245.	Iron horseshoe with two horseshoe nails Żelazna podkowa z dwoma żelaznymi podkowiakami	MT/1764/5/A	V. Kotowicz, No. I.168. V. Kotowicz, Nr I.168.	V: 200	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
246.	Iron horseshoe nail; Żelazny podkowiak	MT/1812/7/A	V. Kotowicz, No. I.169. V. Kotowicz, Nr I.169.	V: 203	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
247.	Iron horseshoe nail; Żelazny podkowiak	MT/1827/17/A	V. Kotowicz, No. I.170. V. Kotowicz, Nr I.170.	V: 204	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
248.	Iron sword pommel Żelazna głowica miecza	MT/1601/1/A	V. Kotowicz, No. II.1. V. Kotowicz, Nr II.1.	V: 8	Research October 2010 Badania październik 2010	—
249.	Lead weight from a war flail (?) Ołowiany ciężarek kiścienia (?)	MT/1505/2/A	V. Kotowicz, No. II.2. V. Kotowicz, Nr II.2.	V: 15	Research October 2010 Badania październik 2010	—
250.	Axe head Żeleźce topora	MT/1465/5/A	V. Kotowicz, No. II.3. V. Kotowicz, Nr II.3.	V: 31	Research October 2010 Badania październik 2010	—
251.	Axe head Żeleźce topora	MT/1561/A	V. Kotowicz, No. II.4. V. Kotowicz, Nr II.4.	V: 36	Research October 2010 Badania październik 2010	—
252.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1301/6/A	V. Kotowicz, No. II.5. V. Kotowicz, Nr II.5.	V: 54	Research October 2010 Badania październik 2010	—
253.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1634/1/A	V. Kotowicz, No. II.6. V. Kotowicz, Nr II.6.	V: 53	Research October 2010 Badania październik 2010	—
254.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1262/4/A	V. Kotowicz, No. II.7. V. Kotowicz, Nr II.7.	V: 129	Research October 2010 Badania październik 2010	—
255.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1278/2/A	V. Kotowicz, No. II.8. V. Kotowicz, Nr II.8.	V: 146	Research October 2010 Badania październik 2010	—
256.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1296/1/A	V. Kotowicz, No. II.9. V. Kotowicz, Nr II.9.	V: 155	Research October 2010 Badania październik 2010	—
257.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1296/2/A	V. Kotowicz, No. II.10. V. Kotowicz, Nr II.10.	V: 151	Research October 2010 Badania październik 2010	—

258.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1340/6/A	V. Kotowicz, No. II.11. V. Kotowicz, Nr II.11.	V: 111	Research October 2010 Badania październik 2010	—
259.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1482/A	V. Kotowicz, No. II.12. V. Kotowicz, Nr II.12.	V: 130	Research October 2010 Badania październik 2010	—
260.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1486/3/A	V. Kotowicz, No. II.13. V. Kotowicz, Nr II.13.	V: 112	Research October 2010 Badania październik 2010	—
261.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1613/2/A	V. Kotowicz, No. II.14. V. Kotowicz, Nr II.14.	V: 60	Research October 2010 Badania październik 2010	—
262.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1631/2/A	V. Kotowicz, No. II.15. V. Kotowicz, Nr II.15.	V: 128	Research October 2010 Badania październik 2010	—
263.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1503/1/A	V. Kotowicz, No. II.16. V. Kotowicz, Nr II.16.	V: 162	Research October 2010 Badania październik 2010	—
264.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1529/3/A	V. Kotowicz, No. II.17. V. Kotowicz, Nr II.17.	V: 159	Research October 2010 Badania październik 2010	—
265.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1613/1/A	V. Kotowicz, No. II.18. V. Kotowicz, Nr II.18.	V: 169	Research October 2010 Badania październik 2010	—
266.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1226/111/A	V. Kotowicz, No. II.19. V. Kotowicz, Nr II.19.	V: 187	Research October 2010 Badania październik 2010	—
267.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1463/A	V. Kotowicz, No. II.20. V. Kotowicz, Nr II.20.	V: 188	Research October 2010 Badania październik 2010	—
268.	Iron bit Żelazne wędzidło	MT/1506/2/A	V. Kotowicz, No. II.21. V. Kotowicz, Nr II.21.	V: 190	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
269.	Bronze strap distributor Brązowy rozdzielacz rzemieni	MT/1226/189/A	V. Kotowicz, No. II.22. V. Kotowicz, Nr II.22.	V: 197	Research October 2010 Badania październik 2010	—
270.	Iron horseshoe Żelazna podkowa	MT/1588/3/A	V. Kotowicz, No. II.23. V. Kotowicz, Nr II.23.	V: 202	Research October 2010 Badania październik 2010	—
271.	Lead weight from a war-flail (?) Ołowiany ciężarek kiścienia (?)	MT/1254/3/A	V. Kotowicz, No. III.1. V. Kotowicz, Nr III.1.	V: 14	Research October 2010 Badania październik 2010	—
272.	Iron projectile with tang Żelazny grot broni strzelczej z trzpieniem	MT/1265/1/A	V. Kotowicz, No. III.2. V. Kotowicz, Nr III.2.	V: 66	Research October 2010 Badania październik 2010	—
273.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1285/2/A	V. Kotowicz, No. III.3. V. Kotowicz, Nr III.3.	V: 165	Research October 2010 Badania październik 2010	—
274.	Iron girth strap buckle (?) Żelazna sprzączka od popręgu (?)	MT/1397/A	V. Kotowicz, No. III.4. V. Kotowicz, Nr III.4.	V: 199	Research October 2010 Badania październik 2010	—
275.	Bronze alloy strap distributor Brązowy rozdzielacz/okucie rzemieni	MT/1266/3/A	V. Kotowicz, No. III.5. V. Kotowicz, Nr III.5.	V: 195	Research October 2010 Badania październik 2010	—
276.	Bronze alloy sword scabbard chape Brązowy trzewik pochwy miecza	MT/1695/29/A	V. Kotowicz, No. NN.1. V. Kotowicz, Nr NN.1.	V: 10	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
277.	Iron spear butt Żelazny tok włóczni	MT/1711/A	V. Kotowicz, No. NN.2. V. Kotowicz, Nr NN.2.	V: 45	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
278.	Iron projectile with socket Żelazny grot broni strzelczej z tulejką	MT/1704/24/A	V. Kotowicz, No. NN.3. V. Kotowicz, Nr NN.3.	V: 46	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.

279.	Iron spur Żelazna ostroga	MT/1695/30/A	V. Kotowicz, No. NN.4. V. Kotowicz, Nr NN.4.	V: 161	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
280.	Iron spur rowel Żelazne kółko gwiaździste od ostrogi	MT/1704/25/A	V. Kotowicz, No. NN.5. V. Kotowicz, Nr NN.5.	V: 171	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
281.	Iron spur rowel Żelazne kółko gwiaździste od ostrogi	MT/1704/26/A	V. Kotowicz, No. NN.6. V. Kotowicz, Nr NN.6.	V: 172	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
282.	Bronze spur Brązowa ostroga	MT/1704/27/A	V. Kotowicz, No. NN.7. V. Kotowicz, Nr NN.7.	V: 157	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
283.	Lead horse whip finial Ołowiane okucie pejcza	MT/1695/28/A	V. Kotowicz, No. NN.8. V. Kotowicz, Nr NN.8.	V: 179	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
284.	Bronze strap distributor Brązowy rozdzielacz rzemieni	MT/1679/104/A	V. Kotowicz, No. NN.9. V. Kotowicz, Nr NN.9.	V: 196	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
285.	Bronze bridle mount Brązowe okucie ogłowia	MT/1679/154/A	V. Kotowicz, No. NN.10. V. Kotowicz, Nr NN.10.	V: 198	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
	Ornaments and articles of clothing **Ozdoby i części stroju**					
286.	Temple ring Kabłączek skroniowy	MT/1754/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 1. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 1.	VI: 1	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
287.	Temple ring, fragment Kabłączek skroniowy, fragment	MT/1754/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 2. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 2.	VI: 2	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
288.	Temple ring, fragment Kabłączek skroniowy, fragment	MT/1754/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 3. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 3.	VI: 3	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
289.	Temple ring Kabłączek skroniowy	MT/1827/16/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 4. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 4.	VI: 4	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
290.	Temple ring Kabłączek skroniowy	MT/1754/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 5. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 5.	VI: 5	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
291.	Temple ring Kabłączek skroniowy	MT/1754/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 6. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 6.	VI: 6	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
292.	Temple ring Kabłączek skroniowy	MT/1754/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 7. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 7.	VI: 7	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
293.	Temple ring Kabłączek skroniowy	MT/1679/88/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 8. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 8.	VI: 8	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
294.	Temple ring / Finger ring (?) Kabłączek skroniowy / Pierścionek (?)	MT/1336/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 9. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 9.	VI: 9	Research October 2010 Badania październik 2010	—
295.	Temple ring Kabłączek skroniowy	MT/1754/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 10. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 10.	VI: 10	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
296.	Temple ring Kabłączek skroniowy	MT/1754/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 11. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 11.	VI: 11	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
297.	Temple ring Kabłączek skroniowy	MT/1679/87/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 12. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 12.	VI: 12	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
298.	Temple ring, fragment Kabłączek skroniowy, fragment	MT/1765/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 13. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 13.	VI: 13	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
299.	Temple ring (?), fragment Kabłączek skroniowy (?), fragment	MT/1894/41/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 14. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 14.	VI: 14	—	Verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012 Weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012 r.

300.	Temple ring (?), fragment Kabłączek skroniowy(?), fragment	MT/1894/41/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 15. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 15.	VI: 15	— Verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012 Weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012 r.
301.	Earring Zausznica	MT/1888/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 16. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 16.	VI: 16	Research April 2011 Badania kwiecień 2011 —
302.	Earring, fragment Zausznica, fragment	MT/1888/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 17. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 17.	VI: 17	Research April 2011 Badania kwiecień 2011 —
303.	Earring, fragment Zausznica, fragment	MT/1680/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 18. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 18.	VI: 18	— Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
304.	Earring (?) Zausznica (?)	MT/1380/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 19. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 19.	VI: 19	Research October 2010 Badania październik 2010 —
305.	Bead Paciorek	MT/1680/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 20. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 20.	VI: 20	— Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
306.	Bead Paciorek	MT/1633/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 21. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 21.	VI: 21	Research October 2010 Badania październik 2010 —
307.	Earring bead Paciorek zausznicy	MT/1861/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 22. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 22.	VI: 22	Research April 2011 Badania kwiecień 2011 —
308.	Earring bead, fragment Paciorek zausznicy, fragment	MT/1808/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 23. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 23.	VI: 23	Research April 2011 Badania kwiecień 2011 —
309.	Earring bead, fragment Paciorek zausznicy, fragment	MT/1812/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 24. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 24.	VI: 24	Research April 2011 Badania kwiecień 2011 —
310.	Bead, fragment Paciorek, fragment	MT/1512/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 25. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 25.	VI: 25	Research October 2010 Badania październik 2010 —

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
311.	Bead Paciorek	MT/1519/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 26. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 26.	VI: 26	Research October 2010 Badania październik 2010	—
312.	Bead Paciorek	MT/1704/16/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 27. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 27.	VI: 27	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
313.	Bead Paciorek	MT/1579/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 28. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 28.	VI: 28	Research October 2010 Badania październik 2010	—
314.	Bead Paciorek	MT/1254/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 29. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 29.	VI: 29	Research October 2010 Badania październik 2010	—
315.	Bead Paciorek	MT/1494/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 30. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 30.	VI: 30	Research October 2010 Badania październik 2010	—
316.	Bead Paciorek	MT/1537/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 31. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 31.	VI: 31	Research October 2010 Badania październik 2010	—
317.	Bead, fragment Paciorek	MT/1407/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 32. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 32.	VI: 32	Research October 2010 Badania październik 2010	—
318.	Bead Paciorek	MT/1679/99/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 33. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 33.	VI: 33	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
319.	Earring bead with a fragment of hoop Paciorek zausznicy z fragmentem kabłąka	MT/1679/98/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 34. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 34.	VI: 34	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
320.	Matrix for bead casting mould Matryca do formy odlewniczej paciorka	MT/1679/97/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 35. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 35.	VI: 35	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

321.	Kolt, fragment Kołtka, fragment	MT/1607/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 36. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 36.	VI: 36	Research October 2010 Badania październik 2010	—
322.	Kolt, fragment Kołtka, fragment	MT/1674/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 37. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 37.	VI: 37	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
323.	Pendant Zawieszka	MT/1679/91/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 38. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 38.	VI: 38	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
324.	Pendant Zawieszka	MT/1309/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 39. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 39.	VI: 39	Research October 2010 Badania październik 2010	—
325.	Pendant Zawieszka	MT/1679/89/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 40. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 40.	VI: 40	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
326.	Pendant Zawieszka	MT/1679/90/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 41. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 41.	VI: 41	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
327.	Pendant Zawieszka	MT/1679/86/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 42. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 42.	VI: 42	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
328.	Pendant (?) Zawieszka (?)	MT/1692/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 43. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 43.	VI: 43	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
329.	Pendant Zawieszka	MT/1825/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 44. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 44.	VI: 44	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
330.	Pendant Zawieszka	MT/1240/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 45. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 45.	VI: 45	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
331.	Pendant (?), fragment Zawieszka (?), fragment	MT/1797/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 46. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 46.	VI: 46	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
332.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1270/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 47. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 47.	VI: 47	Research October 2010 Badania październik 2010	—
333.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1419/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 48. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 48.	VI: 48	Research October 2010 Badania październik 2010	—
334.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1386/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 49. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 49.	VI: 49	Research October 2010 Badania październik 2010	—
335.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1810/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 50. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 50.	VI: 50	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
336.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1310/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 51. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 51.	VI: 51	Research October 2010 Badania październik 2010	—
337.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1588/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 52. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 52.	VI: 52	Research October 2010 Badania październik 2010	—
338.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1777/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 53. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 53.	VI: 53	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
339.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1757/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 54. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 54.	VI: 54	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
340.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1791/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 55. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 55.	VI: 55	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
341.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/19/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 56. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 56.	VI: 56	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

342.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/32/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 57. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 57.	VI: 57	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
343.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/24/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 58. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 58.	VI: 58	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
344.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/28/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 59. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 59.	VI: 59	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
345.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1287/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 60. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 60.	VI: 60	Research October 2010 Badania październik 2010	—
346.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1749/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 61. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 61.	VI: 61	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
347.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1425/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 62. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 62.	VI: 62	Research October 2010 Badania październik 2010	—
348.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1268/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 63. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 63.	VI: 63	Research October 2010 Badania październik 2010	—
349.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1303/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 64. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 64.	VI: 64	Research October 2010 Badania październik 2010	—
350.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1310/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 65. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 65.	VI: 65	Research October 2010 Badania październik 2010	—
351.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/25/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 66. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 66.	VI: 66	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
352.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/20/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 67. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 67.	VI: 67	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
353.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1257/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 68. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 68.	VI: 68	Research October 2010 Badania październik 2010	—
354.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1792/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 69. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 69.	VI: 69	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
355.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1851/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 70. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 70.	VI: 70	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
356.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1779/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 71. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 71.	VI: 71	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
357.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1419/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 72. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 72.	VI: 72	Research October 2010 Badania październik 2010	—
358.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1679/43/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 73. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 73.	VI: 73	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
359.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1679/46/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 74. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 74.	VI: 74	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
360.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/21/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 75. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 75.	VI: 75	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
361.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/16/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 76. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 76.	VI: 76	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
362.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1369/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 77. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 77.	VI: 77	Research October 2010 Badania październik 2010	—

363.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/22/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 78. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 78.	VI: 78	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
364.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/26/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 79. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 79.	VI: 79	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
365.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1371/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 80. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 80.	VI: 80	Research October 2010 Badania październik 2010	—
366.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/23/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 81. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 8.	VI: 81	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
367.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/27/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 82. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 82.	VI: 82	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
368.	Button-pendant, fragment Guziczek-zawieszka, fragment	MT/1265/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 83. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 83.	VI: 83	Research October 2010 Badania październik 2010	—
369.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1390/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 84. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 84.	VI: 84	Research October 2010 Badania październik 2010	—
370.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/18/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 85. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 85.	VI: 85	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
371.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/30/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 86. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 86.	VI: 86	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
372.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/31/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 87. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 87.	VI: 87	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
373.	Button (?), fragment / Bell pendant (?), fragment Guziczek (?) / Zawieszka dzwoneczkowata (?), fragment	MT/1832/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 88. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 88.	VI: 88	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
374.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1346/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 89. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 89.	VI: 89	Research October 2010 Badania październik 2010	—
375.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 90. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 90.	VI: 90	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
376.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 91. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 91.	VI: 91	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
377.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 92. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 92.	VI: 92	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
378.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 93. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 93.	VI: 93	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
379.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 94. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 94.	VI: 94	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
380.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 95. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 95.	VI: 95	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
381.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 96. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 96.	VI: 96	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
382.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 97. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 97.	VI: 97	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
383.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 98. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 98.	VI: 98	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

384.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 99. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 99.	VI: 99	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
385.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 100. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 100.	VI: 100	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
386.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/12/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 101. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 101.	VI: 101	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
387.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/13/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 102. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 102.	VI: 102	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
388.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 103. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 103.	VI: 103	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
389.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1683/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 104. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 104.	VI: 104	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
390.	Button-pendant Guziczek-zawieszka	MT/1679/47/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 105. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 105.	—	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
391.	Bracelet Bransoleta	MT/1798/19/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 106. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 106.	VI: 106	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
392.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1687/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 107. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 107.	VI: 107	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
393.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1737/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 108. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 108.	VI: 108	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
394.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1680/29/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 109. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 109.	VI: 109	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
395.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1680/30/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 110. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 110.	VI: 110	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
396.	Bracelet Bransoleta	MT/1869/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 111. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 111.	VI: 111	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
397.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1837/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 112. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 112.	VI: 112	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
398.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1781/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 113. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 113.	VI: 113	Research kwiecień 2011 Badania kwiecień 2011	—
399.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1679/111/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 114. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 114.	VI: 114	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
400.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1824/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 115. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 115.	VI: 115	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
401.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1808/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 116. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 116.	VI: 116	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
402.	Bracelet (?), fragment Bransoleta (?), fragment	MT/1771/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 117. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 117.	VI: 117	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
403.	Bracelet (?), Finger ring (?), fragment Bransoleta (?) / Pierścionek (?), fragment	MT/1806/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 118. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 118.	VI: 118	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
404.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1239/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 119. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 119.	VI: 119	Research October 2010 Badania październik 2010	—

405.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1465/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 120. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 120.	VI: 120	Research October 2010 Badania październik 2010	—
406.	Ribbon (Bracelet [?]), fragment Taśma (Bransoleta [?]), fragment	MT/1402/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 121. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 121.	VI:121	Research October 2010 Badania październik 2010	—
407.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1708/37/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 122. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 122.	VI: 122	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
408.	Ribbon (Bracelet [?]), fragment Taśma (Bransoleta [?]), fragment	MT/1827/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 123. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 123.	VI: 123	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
409.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1230/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 124. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 124.	VI: 124	Research October 2010 Badania październik 2010	—
410.	Bracelet (?), fragment Bransoleta (?), fragment	MT/1507/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 125. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 125.	VI: 125	Research October 2010 Badania październik 2010	—
411.	Bracelet (?), fragment Bransoleta (?), fragment	MT/1615/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 126. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 126.	VI: 126	Research October 2010 Badania październik 2010	—
412.	Bracelet (?), fragment Bransoleta (?), fragment	MT/1617/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 127. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 127.	VI: 127	Research October 2010 Badania październik 2010	—
413.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1233/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 128. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 128.	VI: 128	Research October 2010 Badania październik 2010	—
414.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1772/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 129. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 129.	VI: 129	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
415.	Bracelet (?) / Neckring (?) fragment Bransoleta (?) / Naszyjnik (?), fragment	MT/1704/43/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 130. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 130.	VI: 130	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
416.	Bracelet Bransoleta	MT/1679/100/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 131. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 131.	VI: 131	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
417.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1680/32/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 132. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 132.	VI: 132	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
418.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1680/31/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 133. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 133.	VI: 133	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
419.	Bracelet, fragment Bransoleta, fragment	MT/1695/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 134. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 134.	VI: 134	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
420.	Bracelet (?) Bransoleta (?)	MT/1790/5/ A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 135. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 135.	VI: 135	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
421.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1680/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 136. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 136.	VI: 136	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
422.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1375/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 137. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 137.	VI: 137	Research October 2010 Badania październik 2010	—
423.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1680/13/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 138. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 138.	VI: 138	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
424.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1745/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 139. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 139.	VI: 139	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
425.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1407/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 140. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 140.	VI: 140	Research October 2010 Badania październik 2010	—

426.	Finger ring Pierścionek	MT/1679/66/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 141. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 141.	VI: 141	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
427.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1679/68/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 142. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 142.	VI: 142	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
428.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1680/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 143. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 143.	VI: 143	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
429.	Finger ring Pierścionek	MT/1894/29/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 144. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 144.	VI: 144	—	Verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012 Weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012 r.
430.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1680/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 145. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 145.	VI: 145	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
431.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1680/16/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 146. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 146.	VI: 146	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
432.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1704/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 147. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 147.	VI: 147	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
433.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1704/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 148. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 148.	VI: 148	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
434.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1821/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 149. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 149.	VI: 149	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
435.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1679/69/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 150. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 150.	VI: 150	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
436.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1704/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 151. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 151.	VI: 151	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
437.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1680/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 152. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 152.	VI: 152	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
438.	Finger ring Pierścionek	MT/1680/12/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 153. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 153.	VI: 153	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
439.	Finger ring Pierścionek	MT/1471/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 154. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 154.	VI: 154	Research October 2010 Badania październik 2010	—
440.	Finger ring Pierścionek	MT/1680/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 155. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 155.	VI: 155	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
441.	Finger ring Pierścionek	MT/1679/70/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 156. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 156.	VI: 156	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
442.	Finger ring (?) / Bracelet (?), fragment Pierścionek (?) / Bransoleta (?), fragment	MT/1789/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 157. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 157.	VI: 157	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
443.	Finger ring Pierścionek	MT/1679/61/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 158. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 158.	VI: 158	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
444.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1564/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 159. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 159.	VI: 159	Research October 2010 Badania październik 2010	—
445.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1475/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 160. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 160.	VI: 160	Research October 2010 Badania październik 2010	—
446.	Finger ring Pierścionek	MT/1557/5/A;	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 161. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 161.	VI: 161	Research October 2010 Badania październik 2010	—

447.	Finger ring (?) / Bracelet (?), fragment Pierścionek (?) / bransoleta (?), fragment	MT/1288/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 162. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 162.	VI: 162	Research October 2010 Badania październik 2010	—
448.	Finger ring Pierścionek	MT/1679/62/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 163. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 163.	VI: 163	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
449.	Finger ring Pierścionek	MT/1679/59/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 164. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 164.	VI: 164	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
450.	Finger ring (?) / Bracelet (?), fragment Pierścionek (?) / Bransoleta (?), fragment	MT/1302/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 165. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 165.	VI: 165	Research October 2010 Badania październik 2010	—
451.	Finger ring Pierścionek	MT/1271/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 166. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 166.	VI: 166	Research October 2010 Badania październik 2010	—
452.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1819/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 167. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 167.	VI: 167	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
453.	Finger ring Pierścionek	MT/1558/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 168. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 168.	VI: 168	Research October 2010 Badania październik 2010	—
454.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1290/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 169. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 169.	VI: 169	Research October 2010 Badania październik 2010	—
455.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1326/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 170. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 170.	VI: 170	Research October 2010 Badania październik 2010	—
456.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1385/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 171. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 171.	VI: 171	Research October 2010 Badania październik 2010	—
457.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1704/12/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 172. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 172.	VI: 172	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
458.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1704/13/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 173. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 173.	VI: 173	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
459.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1679/71/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 174. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 174.	VI: 174	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
460.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1766/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 175. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 175.	VI: 175	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
461.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1679/72/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 176. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 176.	VI: 176	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
462.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1679/73/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 177. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 177.	VI: 177	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
463.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1679/74/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 178. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 178.	VI: 178	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
464.	Finger ring Pierścionek	MT/1682/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 179. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 179.	VI: 179	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
465.	Finger ring (?) Pierścionek (?)	MT/1791/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 180. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 180.	VI: 180	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
466.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1890/23/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 181. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 181.	VI: 181	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
467.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1679/58/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 182. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 182.	VI: 182	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

468.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1679/57/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 183. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 183.	VI: 183	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
469.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 184. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 184.	VI: 184	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
470.	Finger ring Pierścionek	MT/1680/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 185. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 185.	VI: 185	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
471.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1680/20/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 186. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 186.	VI: 186	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
472.	Finger ring Pierścionek	MT/1704/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 187. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 187.	VI: 187	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
473.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/16/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 188. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 188.	VI: 188	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
474.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/13/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 189. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 189.	VI: 189	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
475.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1680/21/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 190. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 190.	VI: 190	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
476.	Finger ring Pierścionek	MT/1704/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 191. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 191.	VI: 191	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
477.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 192. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 192.	VI: 192	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
478.	Finger ring Pierścionek	MT/1747/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 193. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 193.	VI: 193	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
479.	Finger ring Pierścionek	MT/1774/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 194. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 194.	VI: 194	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
480.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1811/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 195. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 195.	VI: 195	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
481.	Finger ring Pierścionek	MT/1680/18/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 196. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 196.	VI: 196	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
482.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1679/75/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 197. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 197.	VI: 197	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
483.	Finger ring (?) / Matrix (?), fragment Pierścionek (?) / Matryca (?), fragment	MT/1781/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 198. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 198.	VI: 198	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
484.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1679/81/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 199. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 199.	VI: 199	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
485.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1679/84/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 200. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 200	VI: 200	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
486.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 201. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 201.	VI: 201	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
487.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 202. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 202.	VI: 202	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
488.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 203. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 203.	VI: 203	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy

489.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/17/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 204. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 204.	VI: 204	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
490.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/12/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 205. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 205.	VI: 205	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
491.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 206. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 206.	VI: 206	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
492.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1680/23/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 207. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 207.	VI: 207	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
493.	Pendant, fragment Zawieszka, fragment	MT/1680/28/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 208. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 208.	VI: 208	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
494.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1680/22/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 209. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 209.	VI: 209	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
495.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 210. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 210.	VI: 210	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
496.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 211. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 211.	VI: 211	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
497.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1679/83/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 212. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 212.	VI: 212	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
498.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1679/82/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 213. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 213.	VI: 213	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
499.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 214. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 214.	VI: 214	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
500.	Finger ring Pierścionek	MT/1821/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 215. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 215.	VI: 215	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
501.	Finger ring Pierścionek	MT/1679/63/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 216. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 216.	VI: 216	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
502.	Finger ring Pierścionek-obrączka	MT/1679/67/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 217. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 217.	VI: 217	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
503.	Finger ring Pierścień	MT/1679/60/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 218. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 218.	VI: 218	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
504.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1680/25/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 219. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 219.	VI: 219	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
505.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1679/80/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 220. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 220.	VI: 220	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
506.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1679/79/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 221. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 221.	VI: 221	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
507.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1680/26/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 222. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 222.	VI: 222	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
508.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1680/19/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 223. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 223.	VI: 223	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
509.	Finger ring Pierścionek	MT/1704/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 224. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 224.	VI: 224	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.

510.	Finger ring Pierścionek	MT/1890/25/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 225. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 225.	VI: 225	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
511.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1680/24/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 226. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 226.	VI: 226	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
512.	Finger ring Pierścionek	MT/1679/65/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 227. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 227.	VI: 227	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
513.	Pierścionek, fragment Finger ring, fragment	MT/1679/76/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 228. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 228.	VI: 228	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
514.	Finger ring Pierścionek	MT/1904/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 229. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 229.	VI: 229	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
515.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1579/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 230. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 230.	VI: 230	Research October 2010 Badania październik 2010	—
516.	Finger ring Pierścionek	MT/1349/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 231. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 231.	VI: 231	Research October 2010 Badania październik 2010	—
517.	Finger ring Pierścionek	MT/1679/64/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 232. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 232.	VI: 232	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
518.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1679/77/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 233. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 233.	VI: 234	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
519.	Finger ring Pierścionek	MT/1704/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 234. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 234.	VI: 234	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
520.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1768/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 235. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 235.	VI: 235	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
521.	Finger ring Pierścionek	MT/1704/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 236. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 236.	VI: 236	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
522.	Finger ring Pierścionek	MT/1890/24/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 237. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 237.	VI: 237	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
523.	Pierścionek, fragment Finger ring, fragment	MT/1357/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 238. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 238.	VI: 238	Research October 2010 Badania październik 2010	—
524.	Finger ring Pierścionek	MT/1781/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 239. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 239.	VI: 239	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
525.	Finger ring (?) / atrix (?) Pierścień (?) / atryca (?)	MT/1871/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 240. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 240.	VI: 240	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
526.	Finger ring Pierścień	MT/1871/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 241. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 241.	VI: 241	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
527.	Finger ring (?) / Matrix (?), fragment Pierścień (?) / Matryca (?), fragment	MT/1679/78/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 242. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 242.	VI: 242	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
528.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1704/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 243. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 243.	VI: 243	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
529.	Finger ring, fragment Pierścionek, fragment	MT/1674/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 244. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 244.	VI: 244	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
530.	Penannular brooch Zapinka podkowiasta	MT/1837/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 245. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 245.	VI: 245	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

531.	Penannular brooch, Zapinka podkowiasta	MT/1679/55/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 246. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 246.	VI: 246	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
532.	Penannular brooch (?), fragment Zapinka podkowiasta (?), fragment	MT/1708/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 247. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 247.	VI: 247	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
533.	Penannular brooch, Zapinka podkowiasta	MT/1679/54/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 248. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 248.	VI: 248	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
534.	Penannular brooch, fragment Zapinka podkowiasta, fragment	MT/1679/56/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 249. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 249.	VI: 249	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
535.	Penannular brooch pin (?) Kolec zapinki podkowiastej (?)	MT/1686/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 250. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 250.	VI: 250	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
536.	Brooch / buckle Zapinka / sprzączka	MT/1811/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 251. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 251.	VI: 251	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
537.	Brooch / buckle Zapinka / sprzączka	MT/1518/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 252. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 252.	VI: 252	Research October 2010 Badania październik 2010	—
538.	Brooch / buckle Zapinka / sprzączka	MT/1827/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 253. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 253.	VI: 253	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
539.	Brooch Zapinka	MT/1904/38/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 254. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 254.	VI: 254	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
540.	Brooch Zapinka	MT/1682/54/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 255. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 255.	VI: 255	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
541.	Brooch Zapinka	MT/1679/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 256. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 256.	VI: 256	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
542.	Brooch Zapinka	MT/1776/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 257. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 257.	VI: 257	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
543.	Brooch, fragment Fibula, fragment	MT/1704/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 258. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 258.	VI: 258	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
544.	Brooch (?), fragment Fibula (?), fragment	MT/1797/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 259. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 259.	VI: 259	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
545.	Eyelet (hook-and-eye fastener) Pętelka haftki	MT/1777/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 260. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 260.	VI: 260	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
546.	Button Guzik	MT/1645/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 261. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 261.	VI: 261	Research October 2010 Badania październik 2010	—
547.	Button Guzik	MT/1685/21/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 262. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 262.	VI: 262	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
548.	Button Guzik	MT/1679/106/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 263. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 263.	VI: 263	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
549.	Button Guzik	MT/1679/109/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 264. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 264.	VI: 264	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
550.	Button Guzik	MT/1704/19/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 265. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 265.	VI: 265	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
551.	Button Guzik	MT/1472/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 266. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 266.	VI: 266	Research October 2010 Badania październik 2010	—

552.	Button Guzik	MT/1685/18/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 267. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 267.	VI: 267	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
553.	Fastener (?) / Button (?); Zapięcie (?) / Guzik (?)	MT/1685/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 268. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 268.	VI: 268	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
554.	Buckle Sprzączka	MT/1682/41/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 269. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 269.	VI: 269	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
555.	Buckle Sprzączka	MT/1679/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 270. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 270.	VI: 270	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
556.	Buckle Sprzączka	MT/1679/12/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 271. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 271.	VI: 271	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
557.	Buckle Sprzączka	MT/1679/25/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 272. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 272.	VI: 272	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
558.	Buckle Sprzączka	MT/1682/29/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 273. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 273.	VI: 273	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
559.	Buckle Sprzączka	MT/1679/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 274. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 274.	VI: 274	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
560.	Buckle Sprzączka	MT/1682/26/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 275. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 275.	VI: 275	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
561.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1496/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 276. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 276.	VI: 276	Research October 2010 Badania październik 2010	—
562.	Buckle Sprzączka	MT/1679/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 277. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 277.	VI: 277	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
563.	Buckle Sprzączka	MT/1682/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 278. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 278.	VI: 278	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
564.	Buckle Sprzączka	MT/1393/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 279. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 279.	VI: 279	Research October 2010 Badania październik 2010	—
565.	Buckle Sprzączka	MT/1556/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 280. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 280.	VI: 280	Research October 2010 Badania październik 2010	—
566.	Buckle Sprzączka	MT/1682/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 281. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 281.	VI: 281	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
567.	Buckle Sprzączka	MT/1682/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 282. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 282.	VI: 282	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
568.	Buckle Sprzączka	MT/1679/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 283. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 283.	VI: 283	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
569.	Buckle Sprzączka	MT/1682/17/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 284. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 284.	VI: 284	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
570.	Buckle Sprzączka	MT/1679/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 285. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 285.	VI: 285	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
571.	Buckle Sprzączka	MT/1806/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 286. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 286.	VI: 286	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
572.	Buckle Sprzączka	MT/1679/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 287. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 287.	VI: 287	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

573.	Buckle Sprzączka	MT/1679/31/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 288. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 288.	VI: 288	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
574.	Buckle Sprzączka	MT/1682/20/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 289. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 289.	VI: 289	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
575.	Buckle Sprzączka	MT/1682/21/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 290. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 290.	VI: 290	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
576.	Buckle Sprzączka	MT/1682/17/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 291. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 291.	VI: 291	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
577.	Buckle Sprzączka	MT/1682/19/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 292. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 292.	VI: 292	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
578.	Buckle Sprzączka	MT/1682/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 293. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 293.	VI: 293	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
579.	Buckle Sprzączka	MT/1682/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 294. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 294.	VI: 294	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
580.	Buckle Sprzączka	MT/1682/16/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 295. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 295.	VI: 295	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
581.	Buckle Sprzączka	MT/1695/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 296. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 296.	VI: 296	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
582.	Buckle Sprzączka	MT/1679/32/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 297. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 297.	VI: 297	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
583.	Buckle Sprzączka	MT/1904/29/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 298. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 298.	VI: 298	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
584.	Buckle Sprzączka	MT/1682/18/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 299. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 299.	VI: 299	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
585.	Buckle Sprzączka	MT/1682/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 300. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 300.	VI: 300	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
586.	Buckle Sprzączka	MT/1695/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 301. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 301.	VI: 301	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
587.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1317/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 302. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 302.	VI: 302	Research October 2010 Badania październik 2010	—
588.	Buckle Sprzączka	MT/1904/36/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 303. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 303.	VI: 303	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
589.	Buckle Sprzączka	MT/1682/33/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 304. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 304.	VI: 304	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
590.	Buckle Sprzączka	MT/1682/28/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 305. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 305.	VI: 305	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
591.	Buckle Sprzączka	MT/1682/24/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 306. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 306.	VI: 306	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
592.	Buckle Sprzączka	MT/1682/36/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 307. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 307.	VI: 307	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
593.	Buckle Sprzączka	MT/1682/35/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 308. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 308.	VI: 308	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

594.	Buckle (?) / Book clasp (?) Sprzączka (?) / zapięcie księgi (?)	MT/1679/27/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 309. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 309.	VI: 309	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
595.	Buckle Sprzączka	MT/1682/23/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 310. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 310.	VI: 310	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
596.	Buckle Sprzączka	MT/1682/27/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 311. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 311.	VI: 311	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
597.	Buckle Sprzączka	MT/1679/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 312. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 312.	VI: 312	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
598.	Buckle Sprzączka	MT/1679/19/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 313. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 313.	VI: 313	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
599.	Buckle Sprzączka	MT/1765/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 314. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 314.	VI: 314	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
600.	Buckle Sprzączka	MT/1682/39/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 315. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 315.	VI: 315	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
601.	Buckle Sprzączka	MT/1904/43/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 316. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 316.	VI: 316	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
602.	Buckle Sprzączka	MT/1704/20/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 317. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 317.	VI: 317	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
603.	Buckle Sprzączka	MT/1679/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 318. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 318.	VI: 318	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
604.	Buckle Sprzączka	MT/1679/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 319. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 319.	VI: 319	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
605.	Buckle Sprzączka	MT/1682/22/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 320. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 320.	VI: 320	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
606.	Buckle Sprzączka	MT/1682/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 321. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 321.	VI: 321	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
607.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1334/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 322. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 322.	VI: 322	Research October 2010 Badania październik 2010	—
608.	Buckle Sprzączka	MT/1682/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 323. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 323.	VI: 323	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
609.	Buckle Sprzączka	MT/1682/13/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 324. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 324.	VI: 324	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
610.	Buckle Sprzączka	MT/1682/25/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 325. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 325.	VI: 325	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
611.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1682/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 326. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 326.	VI: 326	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
612.	Buckle Sprzączka	MT/1456/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 327. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 327.	VI: 327	Research October 2010 Badania październik 2010	—
613.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1682/60/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 328. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 328.	VI: 328	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
614.	Buckle Sprzączka	MT/1682/32/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 329. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 329.	VI: 329	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

615.	Buckle Sprzączka	MT/1682/31/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 330. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 330.	VI: 330	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
616.	Buckle Sprzączka	MT/1904/33/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn,No. 331. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 331.	VI: 331	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
617.	Buckle Sprzączka	MT/1890/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 332. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 332.	VI: 332	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
618.	Buckle Sprzączka	MT/1679/26/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 333. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 333.	VI: 333	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
619.	Buckle Sprzączka	MT/1679/24/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 334. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 334.	VI: 334	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
620.	Buckle Sprzączka	MT/1679/21/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 335. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 335.	VI: 335	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
621.	Buckle Sprzączka	MT/1682/30/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 336. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 336.	VI: 336	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
622.	Buckle Sprzączka	MT/1370/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 337. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 337.	VI: 337	Research October 2010 Badania październik 2010	—
623.	Buckle Sprzączka	MT/1822/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 338. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 338.	VI: 338	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
624.	Buckle Sprzączka	MT/1332/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 339. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 339.	VI: 339	Research October 2010 Badania październik 2010	—
625.	Buckle Sprzączka	MT/1904/28/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 340. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 340.	VI: 340	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
626.	Buckle Sprzączka	MT/1731/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 341. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 341.	VI: 341	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
627.	Buckle Sprzączka	MT/1401/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 342. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 342.	VI: 342	Research October 2010 Badania październik 2010	—
628.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1813/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 343. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 343.	VI: 343	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
629.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1682/53/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 344. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 344.	VI: 344	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
630.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1682/62/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 345. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 345.	VI: 345	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
631.	Buckle Sprzączka	MT/1695/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 346. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 346.	VI: 346	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
632.	Buckle Sprzączka	MT/1780/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 347. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 347.	VI: 347	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
633.	Buckle Sprzączka	MT/1904/42/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 348. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 348.	VI: 348	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
634.	Buckle Sprzączka	MT/1823/28/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 349. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 349.	VI: 349	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
635.	Buckle Sprzączka	MT/1679/35/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 350. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 350.	VI: 350	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

636.	Buckle Sprzączka	MT/1682/45/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 351. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 351.	VI: 351	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
637.	Buckle Sprzączka	MT/1682/44/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 352. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 352.	VI: 352	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
638.	Buckle Sprzączka	MT/1682/47/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 353. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 353.	VI: 353	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
639.	Buckle Sprzączka	MT/1679/29/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 354. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 354.	VI: 354	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
640.	Buckle Sprzączka	MT/1679/30/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 355. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 355.	VI: 355	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
641.	Buckle Sprzączka	MT/1679/36/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 356. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 356.	VI: 356	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
642.	Buckle Sprzączka	MT/1904/41/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 357. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 357.	VI: 357	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
643.	Buckle Sprzączka	MT/1904/27/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 358. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 358.	VI: 358	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
644.	Buckle Sprzączka	MT/1682/46/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 359. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 359.	VI: 359	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
645.	Buckle Sprzączka	MT/1682/43/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 360. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 360.	VI: 360	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
646.	Buckle Sprzączka	MT/1682/38/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 361. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 361.	VI: 361	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
647.	Buckle Sprzączka	MT/1682/48/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 362. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 362.	VI: 362	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
648.	Buckle (?) Sprzączka (?)	MT/1679/37/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 363. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 363.	VI: 363	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
649.	Buckle Sprzączka	MT/1320/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 364. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 364.	VI: 364	Research October 2010 Badania październik 2010	—
650.	Buckle Sprzączka	MT/1682/37/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 365. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 365.	VI: 365	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
651.	Buckle Sprzączka	MT/1679/39/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 366. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 366.	VI: 366	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
652.	Buckle Sprzączka	MT/1679/42/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 367. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 367.	VI: 367	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
653.	Buckle Sprzączka	MT/1812/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 368. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 368.	VI: 368	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
654.	Buckle Sprzączka	MT/1679/33/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 369. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 369.	VI: 369	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
655.	Buckle Sprzączka	MT/1682/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 370. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 370.	VI: 370	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
656.	Buckle Sprzączka	MT/1679/34/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 371. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 371.	VI: 371	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

657.	Buckle Sprzączka	MT/1904/37/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 372. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 372.	VI: 372	?	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
658.	Buckle Sprzączka	MT/1679/28/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 373. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 373.	VI: 373	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
659.	Buckle Sprzączka	MT/1904/32/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 374. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 374.	VI: 374	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
660.	Buckle Sprzączka	MT/1682/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 375. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 375.	VI: 375	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
661.	Buckle (?) / Finger ring (?) / Link (?) Sprzączka (?) / Pierścionek (?) / Element łączący (?)	MT/1741/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 376. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 376.	VI: 376	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
662.	Buckle Sprzączka	MT/1682/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 377. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 377.	VI: 377	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
663.	Buckle Sprzączka	MT/1753/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 378. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 378.	VI: 378	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
664.	Buckle Sprzączka	MT/1679/13/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 379. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 379.	VI: 379	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
665.	Buckle Sprzączka	MT/1904/35/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 380. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 380.	VI: 380	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
666.	Buckle Sprzączka	MT/1682/40/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 381. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 381.	VI: 381	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
667.	Buckle Sprzączka	MT/1682/49/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 382. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 382.	VI: 382	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
668.	Buckle Sprzączka	MT/1402/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 383. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 383.	VI: 383	Research October 2010 Badania październik 2010	—
669.	Buckle Sprzączka	MT/1807/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 384. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 384.	VI: 384	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
670.	Buckle Sprzączka	MT/1747/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 385. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 385.	VI: 385	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
671.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1764/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 386. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 386.	VI: 386	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
672.	Buckle Sprzączka	MT/1780/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 387. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 387.	VI: 387	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
673.	Buckle Sprzączka	MT/1226/60/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 388. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 388.	VI: 388	Research October 2010 Badania październik 2010	—
674.	Buckle Sprzączka	MT/1601/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 389 VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 389	VI: 389	Research October 2010 Badania październik 2010	—
675.	Buckle Sprzączka	MT/1777/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 390 VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 390	VI: 390	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
676.	Buckle Sprzączka	MT/1400/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 391. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 391.	VI: 391	Research October 2010 Badania październik 2010	—
677.	Buckle Sprzączka	MT/1756/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 392. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 392.	VI: 392	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

678.	Buckle Sprzączka	MT/1500/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 393. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 393.	VI: 393	Research October 2010 Badania październik 2010	—
679.	Buckle Sprzączka	MT/1797/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 394. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 394.	VI: 394	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
680.	Buckle Sprzączka	MT/1803/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 395. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 395.	VI: 395	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
681.	Buckle Sprzączka	MT/1805/19/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 396. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 396.	VI: 396	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
682.	Buckle Sprzączka	MT/1823/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 397. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 397.	VI: 397	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
683.	Buckle Sprzączka	MT/1830/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 398. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 398.	VI: 398	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
684.	Buckle Sprzączka	MT/1855/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 399. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 399.	VI: 399	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
685.	Buckle Sprzączka	MT/1779/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 400. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 400.	VI: 400	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
686.	Buckle Sprzączka	MT/1679/20/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 401. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 401.	VI: 401	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
687.	Buckle Sprzączka	MT/1682/34/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 402. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 402.	VI: 402	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
688.	Buckle Sprzączka	MT/1679/23/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 403. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 403.	VI: 403	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
689.	Buckle Sprzączka	MT/1679/22/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 404. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 404.	VI: 404	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
690.	Buckle Sprzączka	MT/1850/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 405. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 405.	VI: 405	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
691.	Buckle Sprzączka	MT/1682/42/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 406. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 406.	VI: 406	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
692.	Buckle Sprzączka	MT/1679/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 407. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 407.	VI: 407	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
693.	Buckle Sprzączka	MT/1798/21/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 408. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 408.	VI: 408	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
694.	Buckle Sprzączka	MT/1799/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 409. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 409.	VI: 409	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
695.	Buckle Sprzączka	MT/1890/16/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 410. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 410.	VI: 410	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
696.	Buckle Sprzączka	MT/1819/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 411. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 411.	VI: 411	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
697.	Buckle Sprzączka	MT/1827/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 412. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 412.	VI: 412	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
698.	Buckle Sprzączka	MT/1679/40/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 413. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 413.	VI: 413	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

699.	Buckle Sprzączka	MT/1731/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 414. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 414.	VI: 414	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
700.	Buckle Sprzączka	MT/1791/18/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 415. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 415.	VI: 415	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
701.	Buckle Sprzączka	MT/1779/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 416. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 416.	VI: 416	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
702.	Buckle Sprzączka	MT/1845/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 417. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 417.	VI: 417	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
703.	Buckle Sprzączka	MT/1792/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 418. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 418.	VI: 418	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
704.	Buckle Sprzączka	MT/1682/55/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 419. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 419.	VI: 419	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
705.	Buckle Sprzączka	MT/1682/58/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 420. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 420.	VI: 420	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
706.	Buckle (?) Sprzączka (?)	MT/1682/57/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 421. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 421.	VI: 421	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
707.	Buckle Sprzączka	MT/1890/17/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 422. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 422.	VI: 422	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
708.	Buckle Sprzączka	MT/1679/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 423. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 423.	VI: 423	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
709.	Buckle Sprzączka	MT/1417/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 424. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 424.	VI: 424	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
710.	Buckle Sprzączka	MT/1679/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 425. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 425.	VI: 425	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
711.	Buckle Sprzączka	MT/1824/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 426. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 426.	VI: 426	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
712.	Buckle Sprzączka	MT/1614/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 427. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 427.	VI: 427	Research October 2010 Badania październik 2010	—
713.	Buckle Sprzączka	MT/1775/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 428. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 428.	VI: 428	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
714.	Buckle Sprzączka	MT/1695/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 429. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 429.	VI: 429	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
715.	Buckle Sprzączka	MT/1679/41/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 430. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 430.	VI: 430	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
716.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1695/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 431. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 431.	VI: 431	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
717.	Buckle Sprzączka	MT/1704/21/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 432. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 432.	VI: 432	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
718.	Buckle Sprzączka	MT/1679/18/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 433. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 433.	VI: 433	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
719.	Buckle Sprzączka	MT/1777/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 434. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 434.	VI: 434	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

720.	Buckle Sprzączka	MT/1904/40/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 435. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 435.	VI: 435	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
721.	Buckle Sprzączka	MT/1353/2/A;	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 436. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 436.	VI: 436	Research October 2010 Badania październik 2010	—
722.	Buckle Sprzączka	MT/1682/59/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 437. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 437.	VI: 437	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
723.	Buckle Sprzączka	MT/1451/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 438. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 438.	VI: 438	Research October 2010 Badania październik 2010	—
724.	Buckle Sprzączka	MT/1827/13/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 439. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 439.	VI: 439	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
725.	Buckle Sprzączka	MT/1682/56/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 440. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 440.	VI: 440	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
726.	Buckle Sprzączka	MT/1782/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 441. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 441.	VI: 441	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
727.	Buckle Sprzączka	MT/1695/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 442. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 442.	VI: 442	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
728.	Buckle Sprzączka	MT/1540/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 443. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 443.	VI: 443	Research October 2010 Badania październik 2010	—
729.	Buckle Sprzączka	MT/1791/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 444. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 444.	VI: 444	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
730.	Buckle Sprzączka	MT/1772/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 445. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 445.	VI: 445	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
731.	Buckle Sprzączka	MT/1541/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 446. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 446.	VI: 446	Research October 2010 Badania październik 2010	—
732.	Buckle Sprzączka	MT/1781/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 447. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 447.	VI: 447	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
733.	Buckle Sprzączka	MT/1904/26/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 448. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 448.	VI: 448	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
734.	Buckle Sprzączka	MT/1904/30/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 449. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 449.	VI: 449	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
735.	Buckle Sprzączka	MT/1682/12/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 450. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 450.	VI: 450	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
736.	Buckle Sprzączka	MT/1679/17/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 451. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 451.	VI: 451	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
737.	Buckle Sprzączka	MT/1890/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 452. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 452.	VI: 452	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
738.	Buckle Sprzączka	MT/1682/50/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 453. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 453.	VI: 453	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
739.	Buckle Sprzączka	MT/1682/51/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 454. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 454.	VI: 454	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
740.	Buckle Sprzączka	MT/1682/52/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 455. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 455.	VI: 455	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

741.	Buckle Sprzączka	MT/1521/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 456. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 456.	VI: 456	Research October 2010 Badania październik 2010	—
742.	Buckle Sprzączka	MT/1704/23/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 457. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 457.	VI: 457	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
743.	Buckle Sprzączka	MT/1704/22/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 458. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 458.	VI: 458	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
744.	Buckle Sprzączka	MT/1904/39/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 459. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 459.	VI: 459	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
745.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1323/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 460. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 460.	VI: 460	Research October 2010 Badania październik 2010	—
746.	Buckle Sprzączka	MT/1904/31/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 461. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 461.	VI: 461	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
747.	Buckle Sprzączka	MT/1695/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 462. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 462.	VI: 462	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
748.	Buckle Sprzączka	MT/1679/38/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 463. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 463.	VI: 463	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
749.	Buckle Sprzączka	MT/1556/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 464. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 464.	VI: 464	Research October 2010 Badania październik 2010	—
750.	Buckle Sprzączka	MT/1819/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 465. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 465.	VI: 465	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
751.	Buckle Sprzączka	MT/1823/23/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 466. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 466.	VI: 466	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
752.	Buckle Sprzączka	MT/1798/25/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 467. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 467.	VI: 467	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
753.	Buckle Sprzączka	MT/1695/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 468. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 468.	VI: 468	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
754.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1704/42/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 469. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 469.	VI: 469	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
755.	Buckle, fragment Sprzączka, fragment	MT/1796/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 470. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 470.	VI: 470	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
756.	Buckle (?), fragment Sprzączka (?), fragment	MT/1356/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 471. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 471.	VI: 471	Research October 2010 Badania październik 2010	—
757.	Buckle Sprzączka	MT/1679/49/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 472. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 472.	VI: 472	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
758.	Buckle Sprzączka	MT/1679/52/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 473. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 473.	VI: 473	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
759.	Buckle Sprzączka	MT/1632/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 474. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 474.	VI: 474	Research October 2010 Badania październik 2010	—
760.	Buckle Sprzączka	MT/1805/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 475. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 475.	VI: 475	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
761.	Buckle Sprzączka	MT/1679/48/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 476. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 476.	VI: 476	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

762.	Buckle with integral plate (?) / Book clasp (?), fragment Sprzączka ze skuwką (?) / Zapięcie księgi (?), fragment	MT/1684/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 477. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 477.	VI: 477	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
763.	Buckle with integral plate (?) / Book clasp (?) Sprzączka ze skuwką (?) / Zapięcie księgi (?)	MT/1679/51/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 478. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 478.	VI: 478	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
764.	Buckle (?) / Book clasp (?) Sprzączka (?) / Zapięcie księgi (?)	MT/1817/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 479. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 479.	VI: 479	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
765.	Buckle (?) / Book clasp (?) Sprzączka (?) / Zapięcie księgi (?)	MT/1684/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 480. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 480.	VI: 480	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
766.	Buckle pin Kolec sprzączki	MT/1798/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 481. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 481.	VI: 481	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
767.	Buckle pin Kolec sprzączki	MT/1805/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 482. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 482.	VI: 482	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
768.	Buckle pin Kolec sprzączki	MT/1602/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 483. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 483.	VI: 483	Research October 2010 Badania październik 2010	—
769.	Buckle pin, fragment Kolec sprzączki, fragment	MT/1799/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 484. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 484.	VI: 484	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
770.	Buckle pin, fragment Kolec sprzączki, fragment	MT/1824/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 485. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 485.	VI: 485	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
771.	Hooked belt buckle Klamra haczykowata	MT/1779/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No.486. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 486.	VI: 486	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
772.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/150/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 487. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 487.	VI: 487	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
773.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/151/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 488. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 488.	VI: 488	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
774.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 489. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 489.	VI: 489	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
775.	Appliqué, fragment Aplikacja, fragment	MT/1695/33/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 490. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 490.	VI: 490	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
776.	Appliqué, fragment Aplikacja, fragment	MT/1692/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 491. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 491.	VI: 491	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
777.	Appliqué (?) Aplikacja (?)	MT/1679/137/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 492. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 492.	VI: 492	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
778.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/144/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 493. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 493.	VI: 493	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
779.	Appliqué Aplikacja	MT/1798/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 494. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 494.	VI: 494	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
780.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/161/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 495. VI. Chudzińska, Wołoszyn,Nr 495.	VI: 495	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
781.	Appliqué Aplikacja	MT/1297/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 496. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 496.	VI: 496	Research October 2010 Badania październik 2010	—
782.	Appliqué Aplikacja	MT/1435/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 497. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 497.	VI: 497	Research October 2010 Badania październik 2010	—

783.	Appliqué Aplikacja	MT/1704/41/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 498. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 498.	VI: 498	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
784.	Appliqué Aplikacja	MT/1695/34/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 499. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 499.	VI: 499	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
785.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/143/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 500. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 500.	VI: 500	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
786.	Appliqué Aplikacja	MT/1689/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 501. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 501.	VI: 501	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
787.	Appliqué / Mount (?) Aplikacja / Okucie (?)	MT/1679/101/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 502. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 502.	VI: 502	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
788.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/149/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 503. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 503.	VI: 503	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
789.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/163/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 504. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 504.	VI: 504	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
790.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/155/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 505. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 505.	VI: 505	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
791.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/178/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 506. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 506.	VI: 506	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
792.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/179/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 507. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 507.	VI: 507	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
793.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/177/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 508. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 508.	VI: 508	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
794.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/174/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 509. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 509.	VI: 509	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
795.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/175/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 510. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 510.	VI: 510	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
796.	Appliqué (?) / Matrix (?) Aplikacja (?) / Matryca (?)	MT/1679/170/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 511. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 511.	VI: 511	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
797.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/175/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 512. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 512.	VI: 512	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
798.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/176/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 513. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 513.	VI: 513	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
799.	Appliqué (?) / Pendant (?) Aplikacja (?) / Zawieszka (?)	MT/1679/164/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 514. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 514.	VI: 514	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
800.	Appliqué Aplikacja	MT/1386/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 515. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 515.	VI: 515	Research October 2010 Badania październik 2010	—
801.	Appliqué Aplikacja	MT/1497/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 516. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 516.	VI: 516	Research October 2010 Badania październik 2010	—
802.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/162/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 517. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 517.	VI: 517	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
803.	Appliqué, fragment Aplikacja, fragment	MT/1692/22/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 518. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 518.	VI: 518	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

804.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/172/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 519. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 519.	VI: 519	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
805.	Appliqué (?) / Mount (?) Aplikacja (?) / Okucie (?)	MT/1811/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 520. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 520.	VI: 520	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
806.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 521. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 521.	VI: 521	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
807.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 522. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 522.	VI: 522	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
808.	Appliqué Aplikacja	MT/1612/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 523. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 523.	VI: 523	Research October 2010 Badania październik 2010	—
809.	Appliqué Aplikacja	MT/1595/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No.524. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 524.	VI: 524	Research October 2010 Badania październik 2010	—
810.	Appliqué Aplikacja	MT/1864/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 525. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 525.	VI: 525	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
811.	Appliqué Aplikacja	MT/1685/23/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 526. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 526.	VI: 526	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
812.	Appliqué Aplikacja	MT/1685/22/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 527. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 527.	VI: 527	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
813.	Appliqué Aplikacja	MT/1230/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 528. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 528.	VI: 528	Research October 2010 Badania październik 2010	—
814.	Appliqué Aplikacja	MT/1685/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 529. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 529.	VI: 529	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
815.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/107/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 530. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 530.	VI: 530	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
816.	Appliqué (?) / Matrix (?) Aplikacja (?) / Matryca (?)	MT/1679/105/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 531. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 531.	VI: 531	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
817.	Appliqué (?) / Matrix (?) Aplikacja (?) / Matryca (?)	MT/1331/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 532. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 532.	VI: 532	Research October 2010 Badania październik 2010	—
818.	Appliqué (?) Aplikacja (?)	MT/1679/108/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 533. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 533.	VI: 533	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
819.	Appliqué (?) Aplikacja (?)	MT/1321/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 534. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 534.	VI: 534	Research October 2010 Badania październik 2010	—
820.	Appliqué (?) / Matrix (?) Aplikacja (?) / Matryca (?)	MT/1685/24/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 535. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 535.	VI: 535	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
821.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/110/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 536. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 536.	VI: 536	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
822.	Appliqué (?) / Stud fasteners (?) Aplikacja / Ćwiek (?)	MT/1661/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 537. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 537.	VI: 537	Research October 2010 Badania październik 2010	—
823.	Matrix (?) / appliqué (?) Matryca (?) / aplikacja (?)	MT/1679/173/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 538. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 538.	VI: 538	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
824.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/21/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 539. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 539.	VI: 539	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

825.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 540. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 540.	VI: 540	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
826.	Appliqué (?) Aplikacja	MT/1692/12/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 541. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 541.	VI: 541	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
827.	Appliqué Aplikacja	MT/1804/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 542. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 542.	VI: 542	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
828.	Appliqué Aplikacja	MT/1778/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 543. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 543.	VI: 543	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
829.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/125/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 544. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 544.	VI: 544	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
830.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/19/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 545. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 545.	VI: 545	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
831.	Appliqué Aplikacja	MT/1288/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 546. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 546.	VI: 546	Research October 2010 Badania październik 2010	—
832.	Appliqué Aplikacja	MT/1674/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 547. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 547.	VI: 547	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
833.	Appliqué (?) / Matrix (?) Aplikacja (?) / Matryca (?)	MT/1673/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 548. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 548.	VI: 548	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
834.	Appliqué Aplikacja	MT/1798/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 549. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 549.	VI: 549	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
835.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/169/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 550. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 550.	VI: 550	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
836.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 551. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 551.	VI: 551	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
837.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/152/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 552. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 552.	VI: 552	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
838.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 553. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 553.	VI: 553	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
839.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/159/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 554. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 554.	VI: 554	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
840.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/160/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 555. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 555.	VI: 555	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
841.	Appliqué Aplikacja	MT/1834/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 556. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 556.	VI: 556	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
842.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/124/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 557. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 557.	VI: 557	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
843.	Appliqué Aplikacja	MT/1790/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 558. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 558.	VI: 558	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
844.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/158/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 559. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 559.	VI: 559	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
845.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/157/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 560. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 560.	VI: 560	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

846.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 561. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 561.	VI: 561	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
847.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 562. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 562.	VI: 562	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
848.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 563. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 563.	VI: 563	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
849.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/142/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 564. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 564.	VI: 564	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
850.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/145/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 565. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 565.	VI: 565	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
851.	Appliqué Aplikacja	MT/1822/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 566. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 566.	VI: 566	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
852.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/167/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 567. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 567.	VI: 567	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
853.	Appliqué Aplikacja	MT/1629/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 568. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 568.	VI: 568	Research October 2010 Badania październik 2010	—
854.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/13/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 569. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 569.	VI: 569	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
855.	Matrix Matryca	MT/1679/168/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 570. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 570.	VI: 570	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
856.	Appliqué, fragment Aplikacja, fragment	MT/1763/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 571. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 571.	VI: 571	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
857.	Appliqué (?), fragment Aplikacja, fragment	MT/1541/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 572. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 572.	VI: 572	Research October 2010 Badania październik 2010	—
858.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/147/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 573. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 573.	VI: 573	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
859.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/24/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 574. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 574.	VI: 574	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
860.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/166/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 575. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 575.	VI: 575	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
861.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 576. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 576.	VI: 576	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
862.	Appliqué Aplikacja	MT/1717/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 577. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 577.	VI: 577	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
863.	Appliqué Aplikacja	MT/1692/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 578. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 578.	VI: 578	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
864.	Appliqué Aplikacja	MT/1569/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 579. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 579.	VI: 579	Research October 2010 Badania październik 2010	—
865.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/139/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 580. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 580.	VI: 580	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
866.	Appliqué (?), fragment Aplikacja, fragment	MT/1414/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 581. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 581.	VI: 581	Research October 2010 Badania październik 2010	—

867.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/141/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 582. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 582.	VI: 582	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
868.	Appliqué (?) / Purse fastener component (?) Aplikacja (?) / Element zapięcia sakwy (?)	MT/1868/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 583. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 583.	VI: 583	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
869.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/146/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 584. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 584.	VI: 584	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
870.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/136/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 585. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 585.	VI: 585	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
871.	Appliqué, fragment Aplikacja, fragment	MT/1679/153/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 586. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 586.	VI: 586	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
872.	Sabre scabbard mount Okucie przy pochwie szabli	MT/1695/32/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 587. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 587.	VI: 587	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
873.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/133/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 588. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 588.	VI: 588	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
874.	Mount Okucie	MT/1679/134/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 589. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 589.	VI: 589	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
875.	Appliqué (?) / Rivet (?) Aplikacja (?) / Nit (?)	MT/1685/17/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 590. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 590	VI: 590	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
876.	Appliqué (?) / Button (?) / Rivet (?) Aplikacja (?) / Guzik (?) / Nit (?)	MT/1685/19/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 591. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 591.	VI: 591	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
877.	Button (?) Guzik (?)	MT/1679/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 592. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 592.	VI: 592	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
878.	Rivet Nit	MT/1685/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 593. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 593.	VI: 593	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
879.	Rivet Nit	MT/1285/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 594. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 594.	VI: 594	Research October 2010 Badania październik 2010	—
880.	Appliqué / Rivet Aplikacja (?) / Nit (?)	MT/1679/129/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 595. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 595.	VI: 595	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
881.	Appliqué (?) / Rivet (?) Aplikacja (?) / Nit (?)	MT/1679/128/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 596. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 596.	VI: 596	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
882.	Appliqué (?) / Rivet (?) Aplikacja (?) / Nit (?)	MT/1679/127/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 597. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 597.	VI: 597	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
883.	Appliqué (?) / Rivet (?) Aplikacja (?) / Nit (?)	MT/1679/121/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 598. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 598.	VI: 598	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
884.	Strap end Okucie końca pasa	MT/1704/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 599. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 599.	VI: 599	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
885.	Strap end Okucie końca pasa	MT/1704/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 600. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 600.	VI: 600	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
886.	Strap end Okucie końca pasa	MT/1684/4/ A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 601. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 601.	VI: 601	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
887.	Strap end Okucie końca pasa	MT/1692/26/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 602. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 602.	VI: 602	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

888.	Strap end Okucie końca pasa	MT/1826/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 603. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 603.	VI: 603	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
889.	Strap end Okucie końca pasa	MT/1818/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 604. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 604.	VI: 604	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
890.	Strap end / Appliqué (?) Okucie końca pasa (?) / Aplikacja (?)	MT/1679/171/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 605. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 605.	VI: 605	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
891.	Strap end, fragment Okucie końca pasa, fragment	MT/1395/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 606. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 606.	VI: 606	Research October 2010 Badania październik 2010	—
892.	Strap end, fragment Okucie końca pasa, fragment	MT/1474/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 607. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 607.	VI: 607	Research October 2010 Badania październik 2010	—
893.	Mount Okucie	MT/1677/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 608. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 608.	VI: 608	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
894.	Strap end Okucie końca pasa	MT/1791/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 609. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 609.	VI: 609	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
895.	[Hooked] strap fitting, fragment Przedmiot do podwieszania drobnych rzeczy przy pasie, fragment	MT/1679/53/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 610. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 610.	VI: 610	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
896.	Strap fitting (?), fragment Przedmiot do podwieszania drobnych rzeczy przy pasie (?), fragment	MT/1490/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 611. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 611.	VI: 611	Research October 2010 Badania październik 2010	—
897.	Strap fitting (?), fragment Przedmiot do podwieszania drobnych rzeczy przy pasie (?), fragment	MT/1434/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 612. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 612.	VI: 612	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
898.	Belt hook (?) Przedmiot do podwieszania drobnych rzeczy przy pasie (?)	MT/1904/34/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 613. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 613.	VI: 613	—	Donated by an anonymous finder Dar anonimowego znalazcy
899.	Ring (?) / Temple ring (?) / Finger ring (?) Kółko (?) / Kabłączek skroniowy (?) / Pierścionek (?)	MT/1680/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 614. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 614.	VI: 614	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
900.	Ring (?) / Temple ring (?) / Finger ring (?) Kółko (?) / Kabłączek skroniowy (?) / Pierścionek (?)	MT/1680/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 615. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 615.	VI: 615	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
901.	Ring (?) / Temple ring (?) / Finger ring (?) Kółko (?) / Kabłączek skroniowy (?) / Pierścionek (?)	MT/1680/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 616. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 616.	VI: 616	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
902.	Ring (?) / Finger ring (?) Kółko (?) / Pierścionek-obrączka (?)	MT/1704/33/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 617. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 617.	VI: 617	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
903.	Ring Kółko	MT/1704/31/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 618. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 618.	VI: 618	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
904.	Ring Kółko	MT/1704/32/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 619. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 619.	VI: 619	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
905.	Ring Kółko	MT/1704/30/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 620. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 620.	VI: 620	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
906.	Ring Kółko	MT/1680/17/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 621. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 621.	VI: 621	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
907.	Ring Kółko	MT/1691/10/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 622. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 622.	VI: 622	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

908.	Ring (?) / Finger ring (?) Kółko (?) / Pierścionek-obrączka (?)	MT/1691/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 623. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 623.	VI: 623	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
909.	Ring (?) / Finger ring (?) Kółko (?) / Pierścionek-obrączka (?)	MT/1691/12/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 624. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 624.	VI: 624	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
910.	Ring Kółko	MT/1691/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 625. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 625.	VI: 625	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
911.	Ring Kółko	MT/1691/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 626. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 626.	VI: 626	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
912.	Ring Kółko	MT/1691/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 627. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 627.	VI: 627	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
913.	Ring, fragment Kółko, fragment	MT/1403/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 628. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 628.	VI: 628	Research October 2010 Badania październik 2010	—
914.	Ring (?) / Finger ring (?) Kółko (?) / Pierścionek-obrączka (?)	MT/1691/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 629. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 629.	VI: 629	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
915.	Ring Kółko	MT/1691/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 630. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 630.	VI: 630	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
916.	Ring Kółko	MT/1691/13/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 631. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 631.	VI: 631	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
917.	Ring Kółko	MT/1691/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 632. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 632.	VI: 632	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
918.	Ring (?) / Finger ring (?) Kółko (?) / Pierścionek-obrączka (?)	MT/1691/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 633. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 633.	VI: 633	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
919.	Ring Kółko	MT/1691/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 634. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 634.	VI: 634	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
920.	Ring Kółko	MT/1691/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 635. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 635.	VI: 635	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
921.	Ring (?) / Finger ring (?) Kółko (?) / Pierścionek-obrączka (?)	MT/1691/16/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 636. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 636.	VI: 636	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
922.	Ring (?) / Buckle frame (?) Kółko (?) / Rama sprzączki (?)	MT/1679/131/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 637. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 637.	VI: 637	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
923.	Ring Kółko	MT/1691/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 638. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 638.	VI: 638	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
924.	Ring Kółko	MT/1832/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 639. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 639.	VI: 639	Research April 2010 Badania kwiecień 2010	—
925.	Ring Kółko	MT/1680/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 640. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 640.	VI: 640	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
926.	Ring (?) / Dress pin ring (?) Kółko (?) / Pierścień szpili (?)	MT/1682/63/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 641. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 641.	VI: 641	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
927.	Ring Kółko	MT/1811/12/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 642. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 642.	VI: 642	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
928.	Ring Kółko	MT/1680/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 643. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 643.	VI: 643	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

929.	Ring Kółko	MT/1704/34/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 644. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 644.	VI: 644	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
930.	Ring Kółko	MT/1679/132/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 645. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 645.	VI: 645	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
931.	Ring Kółko	MT/1691/8/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 646. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 646.	VI: 646	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
932.	Ring Kółko	MT/1679/130/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 647. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 647.	VI: 647	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
933.	Purse fitting, fragment Aplikacja z funkcją zawieszania montowana na sakwy, fragment	MT/1679/140/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 648. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 648.	VI: 648	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
934.	Purse fitting Aplikacja z funkcją zawieszania montowana na sakwy	MT/1679/138/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 649. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 649.	VI: 649	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
935.	Purse fitting Aplikacja z funkcją zawieszania montowana na sakwy	MT/1890/20/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 650. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 650.	VI: 650	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
936.	Purse fitting Aplikacja z funkcją zawieszania montowana na sakwy	MT/1689/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 651. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 651.	VI: 651	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
937.	Purse fitting Aplikacja z funkcją zawieszania montowana na sakwy	MT/1704/37/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 652. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 652.	VI: 652	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
938.	Purse fitting Aplikacja z funkcją zawieszania montowana na sakwy	MT/1704/36/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 653. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 653.	VI: 653	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
939.	Belt fitting (?) / (?) Element do podwieszania przedmiotów przy pasie (?) / sprzączka (?)	MT/1682/61/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 654. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 654.	VI: 654	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
940.	Purse fitting Aplikacja z funkcją zawieszania montowana na sakwy	MT/1890/21	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 655. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 655.	VI: 655	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
941.	Purse fitting Aplikacja z funkcją zawieszania montowana na sakwy	MT/1692/18/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 656. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 656.	VI: 656	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
942.	Purse fitting Aplikacja z funkcją zawieszania montowana na sakwy	MT/1692/16/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 657. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 657.	VI: 657	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
943.	Purse fitting Aplikacja z funkcją zawieszania montowana na sakwy	MT/1692/17/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 658. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 658.	VI: 658	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
944.	Purse appliqué Aplikacja na sakwę	MT/1679/186/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 659. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 659.	VI: 659	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
945.	Purse appliqué Aplikacja na sakwę	MT/1473/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 660. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 660.	VI: 660	Research October 2010 Badania październik 2010	—
946.	Purse appliqué Aplikacja na sakwę	MT/1688/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 661. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 661.	VI: 661	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
947.	Purse appliqué Aplikacja na sakwę	MT/1695/27/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 662. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 662.	VI: 662	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
948.	Purse appliqué Aplikacja na sakwę	MT/1679/185/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 663. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 663.	VI: 663	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
949.	Purse appliqué Aplikacja na sakwę	MT/1679/184/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 664. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 664.	VI: 664	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

950.	Purse flap mount Okucie brzegów klapy sakwy	MT/1792/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 665. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 665.	VI: 665	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
951.	Purse appliqué (?) Aplikacja na sakwę (?)	MT/1692/20/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 666. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 666.	VI: 666	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
952.	Purse fastening (?) / Book clasp (?) Zapięcie sakwy (?) / Okucie księgi (?)	MT/1677/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 667. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 667.	VI: 667	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
953.	Miniature axe, fragment Toporek miniaturowy, fragment	MT/1758/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 668. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 668.	VI: 668	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
954.	Miniature axe Toporek miniaturowy	MT/1894/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 669. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 669.	VI: 669	—	Verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012 Weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012 r.
955.	Mount (?) / Strap fitting (?) / Stilus (?), fragment Okucie (?) / Zawieszenie (?) / Stilus (?), fragment	MT/1632/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 670. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 670.	VI: 670	Research October 2010 Badania październik 2010	—
956.	Mount, fragment Okucie, fragment	MT/1684/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 671. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 671.	VI: 671	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
957.	Mount (?), fragment Okucie (?), fragment	MT/1704/29/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 672. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 672.	VI: 672	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
958.	Mount Okucie	MT/1677/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 673. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 673.	VI: 673	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
959.	Mount Okucie	MT/1679/50/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 674. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 674.	VI: 674	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
960.	Mount (?), fragment Okucie (?), fragment	MT/1687/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 675. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 675.	VI: 675	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
961.	Undetermined object, fragment Nieokreślony przedmiot, fragment	MT/1687/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 676. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 676.	VI: 676	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
962.	Decorated sheet, fragment Ozdobna blaszka, fragment	MT/1557/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 677. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 677.	VI: 677	Research October 2010 Badania październik 2010	—
963.	Mount (?), fragment Okucie (?), fragment	MT/1798/14/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 678. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 678.	VI: 678	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
964.	Mount (?), fragment Okucie (?), fragment	MT/1791/11/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 679. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 679.	VI: 679	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
965.	Mount of belt (?), fragment Okucie rzemienia pasa (?), fragment	MT/1279/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 680. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 680.	VI: 680	Research October 2010 Badania październik 2010	—
966.	Mount of belt (?), fragment Okucie rzemienia pasa (?), fragment	MT/1893/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 681. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 681.	VI: 681	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
967.	Plating (?), fragment Okładzina (?), fragment	MT/1704/39/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 682. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 682.	VI: 682	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
968.	Undetermined object, fragment Nieokreślony przedmiot, fragment	MT/1267/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 683. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 683.	VI: 683	Research October 2010 Badania październik 2010	—
969.	Undetermined object, fragment Nieokreślony przedmiot, fragment	MT/1588/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 684. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 684.	VI: 684	Research October 2010 Badania październik 2010	—
970.	Undetermined object, fragment Nieokreślony przedmiot, fragment	MT/1625/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 685. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 685.	VI: 685	Research October 2010 Badania październik 2010	—

971.	Undetermined object, fragment Nieokreślony przedmiot, fragment	MT/1487/2/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 686. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 686.	VI: 686	Research October 2010 Badania październik 2010	—
972.	Fragment of sheet [Bracelet (?)] Fragment taśmy [Bransoleta (?)]	MT/1256/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 687. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 687.	VI: 687	Research October 2010 Badania październik 2010	—
973.	Vessel [Paten (?)], fragment Fragment naczynia [Patena (?)]	MT/1687/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 688. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 688.	VI: 688	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
974.	Mirror, fragment Lusterko, fragment	MT/1812/15/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 689. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 689.	VI: 689	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
975.	Appliqué (?) Aplikacja (?)	MT/1834/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 690. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 690.	VI: 690	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
976.	Handle (?), fragment Uchwyt (?), fragment	MT/1833/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 691. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 691.	VI: 691	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
977.	Handle, fragment Uchwyt, fragment	MT/1862/6/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 692. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 692.	VI: 692	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
978.	Undetermined object [Amulet case (?)], fragment Nieokreślony przedmiot [Kaptorga (?)], fragment	MT/1873/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 693. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 693.	VI: 693	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
979.	Undetermined object [amulet case (?)], fragment Nieokreślony przedmiot [Kaptorga (?)], fragment	MT/1873/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 694. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 694.	VI: 694	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
980.	Undetermined ornament, fragment Nieokreślona ozdoba, fragment	MT/1824/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 695. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 695.	VI: 695	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
981.	Undetermined object [Book binding (?)] Fragment nieokreślonego przedmiotu [Oprawy księgi (?)]	MT/1824/1/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 696. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 696.	VI: 696	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
982.	Purse fastener (?) Zapięcie Zamek sakwy / Torebki (?)]	MT/1807/4/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 697. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 697.	VI: 697	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
983.	Matrix Matryca	MT/1704/28/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 698. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 698.	VI: 698	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
984.	Undetermined object [Tool (?)] Przedmiot nieokreślony [Narzędzie (?)]	MT/1704/44/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 699. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 699.	VI: 699	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
985.	Buckle (?) / Appliqué (?), fragment Sprzączka (?) / Aplikacja (?), fragment	MT/1775/5/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 700. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 700.	VI: 700	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
986.	Ring with rivets Kółko z nitami	MT/1718/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 701. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 701.	VI: 701	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
987.	Hook (Fastener) Haczyk (Zapięcie)	MT/1679/182/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 702. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 702.	VI: 702	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
988.	Hook (Fastener) Haczyk (Zapięcie)	MT/1679/181/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 703. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 703.	VI: 703	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
989.	Hook (Fastener) Haczyk (Zapięcie)	MT/1692/25/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 704. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 704.	VI: 704	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
990.	Hook (Fastener) Haczyk (Zapięcie)	MT/1679/180/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 705. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 705.	VI: 705	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
991.	Appliqué Aplikacja	MT/1704/38/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 706. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 706.	VI: 706	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.

992.	Appliqué Aplikacja	MT/1679/148/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 707. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 707.	VI: 707	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
993.	Appliqué (?) / Matrix (?) Aplikacja (?) / Matryca (?)	MT/1685/20/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 708. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 708.	VI: 708	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
994.	Horse harness fitting Element uprzęży końskiej	MT/1679/135/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 709. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 709.	VI: 709	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
995.	Pendant Zawieszka	MT/1689/3/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 710. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 710.	VI: 710	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
996.	Appliqué Aplikacja	MT/1704/40/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 711. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 711.	VI: 711	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
997.	Appliqué, fragment Aplikacja, fragment	MT/1680/27/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 712. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 712.	VI: 712	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
998.	Bell pendant – element of a *ryasna* / Matrix (?) Zawieszka dzwoneczkowata – element riasen / matryca (?)	MT/1679/92/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 713. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 713.	VI: 713	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
999.	Pendant Zawieszka	MT/1912/7/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 714. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 714.	VI: 714	—	Donated by an anonymous donor in 2015 Przekaz anonimowego darczyńcy w 2015 r.
1000.	Pendant casting mould matrix (?) Model matrycy do odlewania zawieszek (?)	MT/1912/9/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 715. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 715.	VI: 715	—	Donated by an anonymous donor in 2015 Przekaz anonimowego darczyńcy w 2015 r.
1001.	Pendant (?) Zawieszka (?)	MT/1751/A	VI. Chudzińska, Wołoszyn, No. 716. VI. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 716.	VI: 716	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	
	Bell-shaped pendants **Zawieszki dzwoneczkowate**					
1002.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1272/6/A	VII. Kiełboń, No. 1. VII. Kiełboń, Nr 1.	VIIB: 1	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1003.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1288/4/A	VII. Kiełboń, No. 2. VII. Kiełboń, Nr 2.	VIIB: 2	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1004.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1481/A	VII. Kiełboń, No. 3. VII. Kiełboń, Nr 3.	VIIB: 3	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1005.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1635/2/A	VII. Kiełboń, No. 4. VII. Kiełboń, Nr 4.	VIIB: 4	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1006.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1679/44/A	VII. Kiełboń, No. 5. VII. Kiełboń, Nr 5.	VIIB: 5	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1007.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1679/45/A	VII. Kiełboń, No. 6. VII. Kiełboń, Nr 6.	VIIB: 6	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1008.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1679/93/A	VII. Kiełboń, No. 7. VII. Kiełboń, Nr 7.	VIIB: 7	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1009.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1679/94/A	VII. Kiełboń, No. 8. VII. Kiełboń, Nr 8.	VIIB: 8	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1010.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1679/95/A	VII. Kiełboń, No. 9. VII. Kiełboń, Nr 9.	VIIB: 9	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1011.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1679/96/A	VII. Kiełboń, No. 10. VII. Kiełboń, Nr 10.	VIIB: 10	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1012.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1681/1/A	VII. Kiełboń, No. 11. VII. Kiełboń, Nr 11.	VIIB: 11	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
1013.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1681/2/A	VII. Kiełboń, No. 12. VII. Kiełboń, Nr 12.	VIIB: 12	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
1014.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1681/3/A	VII. Kiełboń, No. 13. VII. Kiełboń, Nr 13.	VIIB: 13	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011

1015.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1681/4/A	VII. Kiełboń, No. 14. VII. Kiełboń, Nr 14.	VIIB: 14	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
1016.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1681/5/A	VII. Kiełboń, No. 15. VII. Kiełboń, Nr 15.	VIIB: 15	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
1017.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1681/6/A	VII. Kiełboń, No. 16. VII. Kiełboń, Nr 16.	VIIB: 16	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
1018.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1683/29/A	VII. Kiełboń, No. 17. VII. Kiełboń, Nr 17.	VIIB: 17	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
1019.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1704/17/A	VII. Kiełboń, No. 18. VII. Kiełboń, Nr 18.	VIIB: 18	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
1020.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1704/18/A	VII. Kiełboń, No. 19. VII. Kiełboń, Nr 19.	VIIB: 19	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
1021.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1760/A	VII. Kiełboń, No. 20. VII. Kiełboń, Nr 20.	VIIB: 20	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1022.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1807/9/A	VII. Kiełboń, No. 21. VII. Kiełboń, Nr 21.	VIIB: 21	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1023.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1824/2/A	VII. Kiełboń, No. 22. VII. Kiełboń, Nr 22.	VIIB: 22	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1024.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1826/11/A	VII. Kiełboń, No. 23. VII. Kiełboń, Nr 23.	VIIB: 23	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1025.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1827/12/A	VII. Kiełboń, No. 24. VII. Kiełboń, Nr 24.	VIIB: 24	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1026.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1890/9/A	VII. Kiełboń, No. 25. VII. Kiełboń, Nr 25.	VIIB: 25	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1027.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1890/10/A	VII. Kiełboń, No. 26. VII. Kiełboń, Nr 26.	VIIB: 26	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1028.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1890/11/A	VII. Kiełboń, No. 27. VII. Kiełboń, Nr 27.	VIIB: 27	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1029.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1368/A	VII. Kiełboń, No. 28. VII. Kiełboń, Nr 28.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1030.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1374/2/A	VII. Kiełboń, No. 29. VII. Kiełboń, Nr 29.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1031.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1473/1/A	VII. Kiełboń, No. 30. VII. Kiełboń, Nr 30.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1032.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1708/5/A	VII. Kiełboń, No. 31. VII. Kiełboń, Nr 31.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1033.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1708/16/A	VII. Kiełboń, No. 32. VII. Kiełboń, Nr 32.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1034.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1732/A	VII. Kiełboń, No. 33. VII. Kiełboń, Nr 33.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1035.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1747/1/A	VII. Kiełboń, No. 34. VII. Kiełboń, Nr 34.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1036.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1807/6/A	VII. Kiełboń, No. 35. VII. Kiełboń, Nr 35.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

1037.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1818/4/A	VII. Kiełboń, No. 36. VII. Kiełboń, Nr 36.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1038.	Bell-shaped pendant Zawieszka dzwoneczkowata	MT/1894/28/A	VII. Kiełboń, No. 37. VII. Kiełboń, Nr 37.	VIIB: 28	—	Verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012 Weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012 r.
	Glass artefacts **Wyroby szklane**					
1039.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 4/52 MZZ nr inw. 4/52	VIII. Wajda, No. 1. VIII. Wajda, Nr 1.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 1	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1040.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 8/52 MZZ nr inw. 8/52	VIII. Wajda, No. 2. VIII. Wajda, Nr 2.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 2	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1041.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 12/52 MZZ nr inw. 12/52	VIII. Wajda, No. 3. VIII. Wajda, Nr 3.	VIIIB: 3	—	Accidental discovery in 1952 Przypadkowe odkrycie w 1951 r.
1042.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 150/52 MZZ nr inw. 150/52	VIII. Wajda, No. 4. VIII. Wajda, Nr 4.	VIIIA: 4.5b/1; VIIIB: 4	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1043.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 170/52 MZZ nr inw. 170/52	VIII. Wajda, No. 5. VIII. Wajda, Nr 5.	—	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1044.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 419/52 MZZ nr inw. 419/52	VIII. Wajda, No. 6. VIII. Wajda, Nr 6.	—	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1045.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 443/52 MZZ nr inw. 443/52	VIII. Wajda, No. 7. VIII. Wajda, Nr 7.	VIIIA: 3.4c; VIIIB: 5	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1046.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 515/52 MZZ nr inw. 515/52	VIII. Wajda, No. 8. VIII. Wajda, Nr 8.	VIIIA: 4.5b/1; VIIIB: 6	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1047.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 9. VIII. Wajda, Nr 9.	VIIIA: 7.5b/3; VIIIB: 7	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1048.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 10. VIII. Wajda, Nr 10.	VIIIA: 7.5b/3; VIIIB: 8	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1049.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 11. VIII. Wajda, Nr 11.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 9	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1050.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 12. VIII. Wajda, Nr 12.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 10	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1051.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 7/76 MZZ, nr inw. 7/76	VIII. Wajda, No. 13. VIII. Wajda, Nr 13.	VIIIA: 3.4; VIIIB: 11	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1052.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 14. VIII. Wajda, Nr 14.	VIIIB: 12	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1053.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 15. VIII. Wajda, Nr 15.	VIIIA: 7.5b/3; VIIIB: 13	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1054.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 16. VIII. Wajda, Nr 16.	VIIIB: 14	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1055.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 17. VIII. Wajda, Nr 17.	VIIIA: 7.5b/3; VIIIB: 15	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1056.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 18. VIII. Wajda, Nr 18.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 16	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.

1057.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 19. VIII. Wajda, Nr 19.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 17	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1058.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 20. VIII. Wajda, Nr 20.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 18	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1059.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 21. VIII. Wajda, Nr 21.	VIIIA: 7.5b/3; VIIIB: 19	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1060.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 22. VIII. Wajda, Nr 22.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 20	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1061.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 23. VIII. Wajda, Nr 23.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 21	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1062.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 24. VIII. Wajda, Nr 24.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 22	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1063.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 25. VIII. Wajda, Nr 25.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 23	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1064.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 26. VIII. Wajda, Nr 26.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 24	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1065.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 27. VIII. Wajda, Nr 27.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 25	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1066.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 28. VIII. Wajda, Nr 28.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 26	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1067.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 29. VIII. Wajda, Nr 29.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 27	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1068.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 30. VIII. Wajda, Nr 30.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 28	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1069.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 31. VIII. Wajda, Nr 31.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 29	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1070.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 32. VIII. Wajda, Nr 32.	VIIIA:11.6; VIIIB: 30	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1071.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 33. VIII. Wajda, Nr 33.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 31	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1072.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 34. VIII. Wajda, Nr 34.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 32	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1073.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 35. VIII. Wajda, Nr 35.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 33	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1074.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 36. VIII. Wajda, Nr 36.	VIIIA: 2.2; VIIIB: 34	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1075.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 37. VIII. Wajda, Nr 37.	VIIIA: 7.5b/3; VIIIB: 35	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1076.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 38. VIII. Wajda, Nr 38.	VIIIA: 3.4c; VIIIB: 36	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1077.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 39. VIII. Wajda, Nr 39.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 37	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.

1078.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 40. VIII. Wajda, Nr 40.	VIIIA: 8.5b/5; VIIIB: 38	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1079.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 41. VIII. Wajda, Nr 41.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 39	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1080.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 42. VIII. Wajda, Nr 42.	VIIIA: 2.1; VIIIB: 40	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1081.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 43. VIII. Wajda, Nr 43.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 41	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1082.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 44. VIII. Wajda, Nr 44.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 42	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1083.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 45. VIII. Wajda, Nr 45.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 43	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1084.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 46. VIII. Wajda, Nr 46.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 44	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1085.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 47. VIII. Wajda, Nr 47.	VIIIA: 7.5b/3; VIIIB: 45	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1086.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 48. VIII. Wajda, Nr 48.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 46	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1087.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 49. VIII. Wajda, Nr 49.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 47	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1088.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 50. VIII. Wajda, Nr 50.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 48	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1089.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 51. VIII. Wajda, Nr 51.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 49	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1090.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 52. VIII. Wajda, Nr 52.	VIIIA: 10.5c; VIIIB: 50	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1091.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 53. VIII. Wajda, Nr 53.	VIIIA: 4.5b/1; VIIIB: 51	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1092.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 54. VIII. Wajda, Nr 54.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1093.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 55. VIII. Wajda, Nr 55.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1094.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 19/77 MZZ, nr inw. 19/77	VIII. Wajda, No. 56. VIII. Wajda, Nr 56.	VIIIA:11.6; VIIIB: 52	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1095.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 20/77 MZZ, nr inw. 20/77	VIII. Wajda, No. 57. VIII. Wajda, Nr 57.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 53	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1096.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 21/77 MZZ, nr inw. 21/77	VIII. Wajda, No. 58. VIII. Wajda, Nr 58.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1097.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 22/77 MZZ, nr inw. 22/77	VIII. Wajda, No. 59. VIII. Wajda, Nr 59.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 54	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1098.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 26/77 MZZ, nr inw. 26/77	VIII. Wajda, No. 60. VIII. Wajda, Nr 60.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 55	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.

1099.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 27/77 MZZ, nr inw. 27/77	VIII. Wajda, No. 61. VIII. Wajda, Nr 61.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 56	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1100.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 32/77 MZZ, nr inw. 32/77	VIII. Wajda, No. 62. VIII. Wajda, Nr 62.	VIIIA: 11.6; VIIIA: 10.5c; VIIIB: 57	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1101.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 42/77 MZZ, nr inw. 42/77	VIII. Wajda, No. 63. VIII. Wajda, Nr 63.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 58	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1102.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 48/77 MZZ, nr inw. 48/77	VIII. Wajda, No. 64. VIII. Wajda, Nr 64.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 59	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1103.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 57/77 MZZ, nr inw. 57/77	VIII. Wajda, No. 65. VIII. Wajda, Nr 65.	VIIIA: 3.4c; VIIIB: 60	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1104.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 70/77 MZZ, nr inw. 70/77	VIII. Wajda, No. 66. VIII. Wajda, Nr 66.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 61	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1105.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 73/77 MZZ, nr inw. 73/77	VIII. Wajda, No. 67. VIII. Wajda, Nr 67.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 62	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1106.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 86/77 MZZ, nr inw. 86/77	VIII. Wajda, No. 68. VIII. Wajda, Nr 68.	VIIIA: 3.4c; VIIIB: 63	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1107.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 210/77 MZZ, nr inw. 210/77	VIII. Wajda, No. 69. VIII. Wajda, Nr 69.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 64	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1108.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 211/77 MZZ, nr inw. 211/77	VIII. Wajda, No. 70. VIII. Wajda, Nr 70.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 65	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1109.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 704/77 MZZ, nr inw. 704/77	VIII. Wajda, No. 71. VIII. Wajda, Nr 71.	VIIIA: 7.5b/3; VIIIB: 66	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1110.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 710/77 MZZ, nr inw. 710/77	VIII. Wajda, No. 72. VIII. Wajda, Nr 72.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1111.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 713/77 MZZ, nr inw. 713/77	VIII. Wajda, No. 73. VIII. Wajda, Nr 73.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 67	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1112.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 753/77 MZZ, nr inw. 753/77	VIII. Wajda, No. 74. VIII. Wajda, Nr 74.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 68	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1113.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 120/78 MZZ, nr inw. 120/78	VIII. Wajda, No. 75. VIII. Wajda, Nr 75.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 69	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1114.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 134/78 MZZ, nr inw. 134/78	VIII. Wajda, No. 76. VIII. Wajda, Nr 76.	VIIIA: 4.5b/1; VIIIB: 70	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1115.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 1027/78 MZZ, nr inw. 1027/78	VIII. Wajda, No. 77. VIII. Wajda, Nr 77.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 71	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1116.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 577/79 MZZ, nr inw. 577/79	VIII. Wajda, No. 78. VIII. Wajda, Nr 78.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 72	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1117.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 598/79 MZZ, nr inw. 598/79	VIII. Wajda, No. 79. VIII. Wajda, Nr 79.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 73	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1118.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 621/79 MZZ, nr inw. 621/79	VIII. Wajda, No. 80. VIII. Wajda, Nr 80.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 74	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1119.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 648/79 MZZ, nr inw. 648/79	VIII. Wajda, No. 81. VIII. Wajda, Nr 81.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 75	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.

1120.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 653/79 MZZ, nr inw. 653/79	VIII. Wajda, No. 82. VIII. Wajda, Nr 82.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 76	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1121.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 698/79 MZZ, nr inw. 698/79	VIII. Wajda, No. 83. VIII. Wajda, Nr 83.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 77	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1122.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 705/79 MZZ, nr inw. 705/79	VIII. Wajda, No. 84. VIII. Wajda, Nr 84.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1123.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 731/79 MZZ, nr inw. 731/79	VIII. Wajda, No. 85. VIII. Wajda, Nr 85.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 78	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1124.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 733/79 MZZ, nr inw. 733/79	VIII. Wajda, No. 86. VIII. Wajda, Nr 86.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 79	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1125.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 847/79 MZZ, nr inw. 847/79	VIII. Wajda, No. 87. VIII. Wajda, Nr 87.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 80	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1126.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 88. VIII. Wajda, Nr 88.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 81	—	Excavations in 1976-1979 Badania wykopaliskowe w latach 1976-1979
1127.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 89. VIII. Wajda, Nr 89.	VIIIA: 3.4c; VIIIB: 82	—	Excavations in 1976-1979 Badania wykopaliskowe w latach 1976-1979
1128.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 3/85 MZZ, nr inw. 3/85	VIII. Wajda, No. 90. VIII. Wajda, Nr 90.	VIIIA: 2.2; VIIIB: 83	—	Excavations in 1985 Badania wykopaliskowe w 1985 r.
1129.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 4/85 MZZ, nr inw. 4/85	VIII. Wajda, No. 91. VIII. Wajda, Nr 91.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 84	—	Excavations in 1985 Badania wykopaliskowe w 1985 r.
1130.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MZZ, Inv. No. 5/85 MZZ, nr inw. 5/85	VIII. Wajda, No. 92. VIII. Wajda, Nr 92.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 85	—	Excavations in 1985 Badania wykopaliskowe w 1985 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1131.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MT/1051/27/A	VIII. Wajda, No. 93. VIII. Wajda, Nr 93.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 86	—	Excavations in 1997 Badania wykopaliskowe w 1997 r.
1132.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MT/1051/40/A	VIII. Wajda, No. 94. VIII. Wajda, Nr 94.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 87	—	Excavations in 1997 Badania wykopaliskowe w 1997 r.
1133.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MT/1253/5/A	VIII. Wajda, No. 95. VIII. Wajda, Nr 95.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 88	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1134.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MT/1424/1/A	VIII. Wajda, No. 96. VIII. Wajda, Nr 96.	VIIIA: 3.4a; VIIIB: 89	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1135.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MT/1509/2/A	VIII. Wajda, No. 97. VIII. Wajda, Nr 97.	VIIIB: 90	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1136.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MT/1530/3/A	VIII. Wajda, No. 98. VIII. Wajda, Nr 98.	VIIIA: 2.1; VIIIB: 91	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1137.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MT/1649/A	VIII. Wajda, No. 99. VIII. Wajda, Nr 99.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 92	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1138.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MT/1668/1/A	VIII. Wajda, No. 100. VIII. Wajda, Nr 100.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 93	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1139.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MT/105/Dep	VIII. Wajda, No. 101. VIII. Wajda, Nr 101.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 94	—	—
1140.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	MT/1811/7/A	VIII. Wajda, No. 102. VIII. Wajda, Nr 102.	VIIIA: 17.6; VIIIB: 95	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

1141.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/17/2014; USMA, nr inw. Cz/17/2014	VIII. Wajda, No. 103. VIII. Wajda, Nr 103.	VIIIB: 96	—	Excavations in 2014 Badania wykopaliskowe w 2014 r.
1142.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/18/2014; USMA, nr inw. Cz/18/2014	VIII. Wajda, No. 104. VIII. Wajda, Nr 104.	VIIIA: 8.5b/4; VIIIB: 97	—	Excavations in 2014 Badania wykopaliskowe w 2014 r.
1143.	Two fragments of a glass bangles Dwa fragmenty bransolet szklanych	URAM, Inv. No. Cz/151/2014; USMA, nr inw. Cz/151/2014	VIII. Wajda, No. 105. VIII. Wajda, Nr 105.	VIIIA: 2.2; VIIIB: 98	—	Excavations in 2014 Badania wykopaliskowe w 2014 r.
1144.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/8/2015; USMA, nr inw. Cz/8/2015	VIII. Wajda, No. 106. VIII. Wajda, Nr 106.	VIIIA: 4.5b/1; VIIIB: 99	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1145.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/48/2015; USMA, nr inw. Cz/48/2015	VIII. Wajda, No. 107. VIII. Wajda, Nr 107.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 100	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1146.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/51/2015; USMA, nr inw. Cz/51/2015	VIII. Wajda, No. 108. VIII. Wajda, Nr 108.	VIIIA: 9.5b/4; VIIIB: 101	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1147.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/58/2015; USMA, nr inw. Cz/58/2015	VIII. Wajda, No. 109. VIII. Wajda, Nr 109.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 102	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1148.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/60/2015; USMA, nr inw. Cz/60/2015	VIII. Wajda, No. 110. VIII. Wajda, Nr 110.	VIIIA: 3.4c; VIIIB: 103	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1149.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/61/2015; USMA, nr inw. Cz/61/2015	VIII. Wajda, No. 111. VIII. Wajda, Nr 111.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 104	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1150.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/66/2015; USMA, nr inw. Cz/66/2015	VIII. Wajda, No. 112. VIII. Wajda, Nr 112.	VIIIA: 3.4c; VIIIB: 105	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1151.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/72/2015; USMA, nr inw. Cz/72/2015	VIII. Wajda, No. 113. VIII. Wajda, Nr 113.	VIIIA: 7.5b/3; VIIIB: 106	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1152.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. 73/2015; USMA, nr inw. 73/2015	VIII. Wajda, No. 114. VIII. Wajda, Nr 114.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 107	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1153.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/77/2015; USMA, nr inw. Cz/77/2015	VIII. Wajda, No. 115. VIII. Wajda, Nr 115.	VIIIA: 9.5b/4; VIIIB: 108	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1154.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/95/2015; USMA, nr inw. Cz/95/2015	VIII. Wajda, No. 116. VIII. Wajda, Nr 116.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 109	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1155.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/109/2015; USMA, nr inw. Cz/109/2015	VIII. Wajda, No. 117. VIII. Wajda, Nr 117.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 110	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1156.	Two fragments of a glass bangle Dwa fragmenty bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/173/2015; USMA, nr inw. Cz/173/2015	VIII. Wajda, No. 118. VIII. Wajda, Nr 118.	VIIIA: 5.5b/2; VIIIB: 111	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1157.	Three fragments of a glass bangle Trzy fragmenty bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/185/2015; USMA, nr inw. Cz/185/2015	VIII. Wajda, No. 119. VIII. Wajda, Nr 119.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 112	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1158.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/208/2015; USMA, nr inw. Cz/208/2015	VIII. Wajda, No. 120. VIII. Wajda, Nr 120.	VIIIA: 9.5b/4; VIIIB: 113	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1159.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/211/2015; USMA, nr inw. Cz/211/2015	VIII. Wajda, No. 121. VIII. Wajda, Nr 121.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 114	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1160.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/216/2015; USMA, nr inw. Cz/216/2015	VIII. Wajda, No. 122. VIII. Wajda, Nr 122.	VIIIA: 2.1; VIIIB: 115	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1161.	Two fragments of a glass bangle Dwa fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/218/2015; USMA, nr inw. Cz/218/2015	VIII. Wajda, No. 123. VIII. Wajda, Nr 123.	VIIIA: 9.5b/4; VIIIB: 116	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.

1162.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/244/2015; USMA, nr inw. Cz/244/2015	VIII. Wajda, No. 124. VIII. Wajda, Nr 124.	VIIIA: 2.3; VIIIB: 117	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1163.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/249/2015; USMA, nr inw. Cz/249/2015	VIII. Wajda, No. 125. VIII. Wajda, Nr 125.	VIIIA: 9.5b/4; VIIIB: 118	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1164.	Three fragments of a glass bangle Trzy fragmenty bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/283/2015; USMA, nr inw. Cz/283/2015	VIII. Wajda, No. 126. VIII. Wajda, Nr 126.	VIIIA: 10.5b/5; VIIIB: 119	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1165.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/355/2015; USMA, nr inw. Cz/355/2015	VIII. Wajda, No. 127. VIII. Wajda, Nr 127.	VIIIA: 9.5b/4; VIIIB: 120	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1166.	Two fragments of a glass bangle Dwa fragmenty bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/49/2016; USMA, nr inw. Cz/49/2016	VIII. Wajda, No. 128. VIII. Wajda, Nr 128.	VIIIB: 121	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1167.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/75/2016; USMA, nr inw. Cz/75/2016	VIII. Wajda, No. 129. VIII. Wajda, Nr 129.	VIIIA: 11.6; VIIIB: 122	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1168.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/81/2016; USMA, nr inw. Cz/81/2016	VIII. Wajda, No. 130. VIII. Wajda, Nr 130.	—	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1169.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/21/2016; USMA, nr inw. Cz/21/2016	VIII. Wajda, No. 131. VIII. Wajda, Nr 131.	VIIIB: 123	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1170.	Fragment of a glass bangle Fragment bransolety szklanej	URAM, Inv. No. Cz/114/2016; USMA, nr inw. Cz/114/2016	VIII. Wajda, No. 132. VIII. Wajda, Nr 132.	VIIIA: 9.5b/4; VIIIB: 124	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1171.	Glass bead fragment Fragment paciorka szklanego	MZZ, Inv. No. 44/52; MZZ, nr inw. 44/52	VIII. Wajda, No. 133. VIII. Wajda, Nr 133.	VIIIA: 14.7; VIIIB: 125	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1172.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 106/52; MZZ, nr inw. 106/52	VIII. Wajda, No. 134. VIII. Wajda, Nr 134.	—	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1173.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 125/52; MZZ, nr inw. 125/52	VIII. Wajda, No. 135. VIII. Wajda, Nr 135.	VIIIA: 15.10; VIIIB: 126	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1174.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 172/52; MZZ, nr inw. 172/52	VIII. Wajda, No. 136. VIII. Wajda, Nr 136.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 127	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1175.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 211/52; MZZ, nr inw. 211/52	VIII. Wajda, No. 137. VIII. Wajda, Nr 137.	VIIIA: 14.5; VIIIB: 128	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1176.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 235/52; MZZ, nr inw. 235/52	VIII. Wajda, No. 138. VIII. Wajda, Nr 138.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 129	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1177.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 299/52; MZZ, nr inw. 299/52	VIII. Wajda, No. 139. VIII. Wajda, Nr 139.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 130	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1178.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 307/52; MZZ, nr inw. 307/52	VIII. Wajda, No. 140. VIII. Wajda, Nr 140.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 131	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1179.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 350/52; MZZ, nr inw. 350/52	VIII. Wajda, No. 141. VIII. Wajda, Nr 141.	VIIIA: 15.10; VIIIB: 132	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1180.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 456/52; MZZ, nr inw. 456/52	VIII. Wajda, No. 142. VIII. Wajda, Nr 142.	VIIIA: 14.6; VIIIB: 133	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1181.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 570/52; MZZ, nr inw. 570/52	VIII. Wajda, No. 143. VIII. Wajda, Nr 143.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 134	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1182.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 578/52; MZZ, nr inw. 578/52	VIII. Wajda, No. 144. VIII. Wajda, Nr 144.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 135	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.

1183.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 588/52; MZZ, nr inw. 588/52	VIII. Wajda, No. 145. VIII. Wajda, Nr 145.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 136	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1184.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 605/52; MZZ, nr inw. 605/52	VIII. Wajda, No. 146. VIII. Wajda, Nr 146.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 137	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1185.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 7/76; MZZ, nr inw. 7/76	VIII. Wajda, No. 147. VIII. Wajda, Nr 147.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 138	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1186.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 46/76; MZZ, nr inw. 46/76	VIII. Wajda, No. 148. VIII. Wajda, Nr 148.	VIIIA: 15.10; VIIIB: 139	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1187.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. Z1/77; MZZ, nr inw. Z1/77	VIII. Wajda, No. 149. VIII. Wajda, Nr 149.	VIIIA: 15.10; VIIIB: 140	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1188.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 65/77; MZZ, nr inw. 65/77	VIII. Wajda, No. 150. VIII. Wajda, Nr 150.	VIIIA: 14.8; VIIIB: 141	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1189.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 720/77; MZZ, nr inw. 720/77	VIII. Wajda, No. 151. VIII. Wajda, Nr 151.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 142	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1190.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 727/77; MZZ, nr inw. 727/77	VIII. Wajda, No. 152. VIII. Wajda, Nr 152.	VIIIA: 15.10; VIIIB: 143	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1191.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 749/77; MZZ, nr inw. 749/77	VIII. Wajda, No. 153. VIII. Wajda, Nr 153.	VIIIA: 14.6; VIIIB: 144	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1192.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 755/77; MZZ, nr inw. 755/77	VIII. Wajda, No. 154. VIII. Wajda, Nr 154.	VIIIA: 14.6; VIIIB: 145	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1193.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 780/77; MZZ, nr inw. 780/77	VIII. Wajda, No. 155. VIII. Wajda, Nr 155.	VIIIA: 15.11; VIIIB: 146	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1194.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 135/78; MZZ, nr inw. 135/78	VIII. Wajda, No. 156. VIII. Wajda, Nr 156.	VIIIA: 14.6; VIIIB: 147	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1195.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 226/78; MZZ, nr inw. 226/78	VIII. Wajda, No. 157. VIII. Wajda, Nr 157.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 148	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1196.	Glass bead (?) Paciorek szklany (?)	MZZ, Inv. No. 322/78; MZZ, nr inw. 322/78	VIII. Wajda, No. 158. VIII. Wajda, Nr 158.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 149	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1197.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 330/78; MZZ, nr inw. 330/78	VIII. Wajda, No. 159. VIII. Wajda, Nr 159.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 150	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1198.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 440/78; MZZ, nr inw. 440/78	VIII. Wajda, No. 160. VIII. Wajda, Nr 160.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 151	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1199.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 707/79; MZZ, nr inw. 707/79	VIII. Wajda, No. 161. VIII. Wajda, Nr 161.	VIIIA: 15.10; VIIIB: 152	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1200.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 749/79; MZZ, nr inw. 749/79	VIII. Wajda, No. 162. VIII. Wajda, Nr 162.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1201.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 820/79; MZZ, nr inw. 820/79	VIII. Wajda, No. 163. VIII. Wajda, Nr 163.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 153	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1202.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 8/85; MZZ, nr inw. 8/85	VIII. Wajda, No. 164. VIII. Wajda, Nr 164.	VIIIA: 15.10; VIIIB: 154	—	Excavations of Andrzej Urbański in 1985 Badania wykopaliskowe Andrzeja Urbańskiego w 1985 r.
1203.	Glass bead Paciorek szklany	MZZ, Inv. No. 110/85; MZZ, nr inw. 110/85	VIII. Wajda, No. 165. VIII. Wajda, Nr 165.	VIIIA: 14.7; VIIIB: 155	—	Excavations of Andrzej Urbański in 1985 Badania wykopaliskowe Andrzeja Urbańskiego w 1985 r.

1204.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/43/2015A; USMA, nr inw. Cz/43/2015A	VIII. Wajda, No. 166. VIII. Wajda, Nr 166.	VIIIA: 15.12; VIIIB: 156	—	Research December 2015 Badania grudzień 2015 r.
1205.	Glass bead Paciorek szklany	MT/1318/2/A	VIII. Wajda, No. 167. VIII. Wajda, Nr 167.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 157	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1206.	Glass bead Paciorek szklany	MT/1293/A	VIII. Wajda, No. 168. VIII. Wajda, Nr 168.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 158	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1207.	Glass bead Paciorek szklany	MT/1548/1/A	VIII. Wajda, No. 169. VIII. Wajda, Nr 169.	VIIIA: 14.9; VIIIB: 159	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1208.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/156/2013; USMA, nr inw. Cz/156/2013	VIII. Wajda, No. 170. VIII. Wajda, Nr 170.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 160	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1209.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/427/2013; USMA, nr inw. Cz/427/2013	VIII. Wajda, No. 171. VIII. Wajda, Nr 171.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 161	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1210.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/436/2013; USMA, nr inw. Cz/436/2013	VIII. Wajda, No. 172. VIII. Wajda, Nr 172.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 162	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1211.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/491/2013; USMA, nr inw. Cz/491/2013	VIII. Wajda, No. 173. VIII. Wajda, Nr 173.	VIIIA: 13.1; VIIIB: 162	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1212.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/535/2013; USMA, nr inw. Cz/535/2013	VIII. Wajda, No. 174. VIII. Wajda, Nr 174.	VIIIA: 15.10; VIIIB: 163	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1213.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/546/2013; USMA, nr inw. Cz/546/2013	VIII. Wajda, No. 175. VIII. Wajda, Nr 175.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 164	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1214.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/552/2013; USMA, nr inw. Cz/552/2013	VIII. Wajda, No. 176. VIII. Wajda, Nr 176.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 165	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1215.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/560/2013; USMA, nr inw. Cz/560/2013	VIII. Wajda, No. 177. VIII. Wajda, Nr 177.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 166	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1216.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/583/2013; USMA, nr inw. Cz/583/2013	VIII. Wajda, No. 178. VIII. Wajda, Nr 178.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 167	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1217.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/646/2013; USMA, nr inw. Cz/646/2013	VIII. Wajda, No. 179. VIII. Wajda, Nr 179.	VIIIA: 15.11; VIIIB: 168	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1218.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/233/2013; USMA, nr inw. Cz/233/2013	VIII. Wajda, No. 180. VIII. Wajda, Nr 180.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 169	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1219.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/111/2014; USMA, nr inw. Cz/111/2014	VIII. Wajda, No. 181. VIII. Wajda, Nr 181.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 170	—	Excavations in 2014 Badania wykopaliskowe w 2014 r.
1220.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/214/2015; USMA, nr inw. Cz/214/2015	VIII. Wajda, No. 182. VIII. Wajda, Nr 182.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 171	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1221.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/229/2015; USMA, nr inw. Cz/229/2015	VIII. Wajda, No. 183. VIII. Wajda, Nr 183.	VIIIA: 14.10; VIIIB: 172	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1222.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/265/2013; USMA, nr inw. Cz/265/2013	VIII. Wajda, No. 184. VIII. Wajda, Nr 184.	—	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1223.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/257/2015; USMA, nr inw. Cz/257/2015	VIII. Wajda, No. 185. VIII. Wajda, Nr 185.	VIIIA: 14.10; VIIIB: 173	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1224.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/262/2015; USMA, nr inw. Cz/262/2015	VIII. Wajda, No. 186. VIII. Wajda, Nr 186.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 174	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.

1225.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/265/2015; USMA, nr inw. Cz/265/2015	VIII. Wajda, No. 187. VIII. Wajda, Nr 187.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 175	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1226.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/266/2015; USMA, nr inw. Cz/266/2015	VIII. Wajda, No. 188. VIII. Wajda, Nr 188.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 176	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1227.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/271/2015; USMA, nr inw. Cz/271/2015	VIII. Wajda, No. 189. VIII. Wajda, Nr 189.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 177	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1228.	Fragment of glass bead Fragment paciorka szklanego	URAM, Inv. No. Cz/324/2015; USMA, nr inw. Cz/324/2015	VIII. Wajda, No. 190. VIII. Wajda, Nr 190.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 178	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1229.	Fragment of glass bead Fragment paciorka szklanego	URAM, Inv. No. Cz/328/2015; USMA, nr inw. Cz/328/2015	VIII. Wajda, No. 191. VIII. Wajda, Nr 191.	VIIIB: 179	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1230.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/385/2015; USMA, nr inw. Cz/385/2015	VIII. Wajda, No. 192. VIII. Wajda, Nr 192.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 180	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1231.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/50/2016; USMA, nr inw. Cz/50/2016	VIII. Wajda, No. 193. VIII. Wajda, Nr 193.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 181	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1232.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/76/2016; USMA, nr inw. Cz/76/2016	VIII. Wajda, No. 194. VIII. Wajda, Nr 194.	VIIIA: 14.4; VIIIB: 182	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1233.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/77/2016; USMA, nr inw. Cz/77/2016	VIII. Wajda, No. 195. VIII. Wajda, Nr 195.	VIIIA: 14.9; VIIIB: 183	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1234.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/78/2016; USMA, nr inw. Cz/78/2016	VIII. Wajda, No. 196. VIII. Wajda, Nr 196.	VIIIA: 14.10; VIIIB: 184	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1235.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/79/2016; USMA, nr inw. Cz/79/2016	VIII. Wajda, No. 197. VIII. Wajda, Nr 197.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 185	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1236.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/80/2016; USMA, nr inw. Cz/80/2016	VIII. Wajda, No. 198. VIII. Wajda, Nr 198.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 186	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1237.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/87/2016; USMA, nr inw. Cz/87/2016	VIII. Wajda, No. 199. VIII. Wajda, Nr 199.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 187	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1238.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/89/2016; USMA, nr inw. Cz/89/2016	VIII. Wajda, No. 200. VIII. Wajda, Nr 200.	VIIIA: 13.3; VIIIB: 188	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1239.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/58/2016; USMA, nr inw. Cz/58/2016	VIII. Wajda, No. 201. VIII. Wajda, Nr 201.	VIIIA: 14.5; VIIIB: 189	—	Excavations in 2016 Badania wykopaliskowe w 2016 r.
1240.	Glass bead Paciorek szklany	URAM, Inv. No. Cz/429/2013; USMA, nr inw. Cz/429/2013	VIII. Wajda, No. 202. VIII. Wajda, Nr 202.	VIIIA: 13.2; VIIIB: 190	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1241.	Glass ring Pierścionek szklany	MZZ, Inv. No. 236/52; MZZ, nr inw. 236/52	VIII. Wajda, No. 203. VIII. Wajda, Nr 203.	VIIIA: 16.1; VIIIB: 191	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1242.	Glass ring Pierścionek szklany	MZZ, Inv. No. 574/52; MZZ, nr inw. 574/52	VIII. Wajda, No. 204. VIII. Wajda, Nr 204.	VIIIA: 16.1; VIIIB: 192	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1243.	Finger ring Obrączka szklana	MZZ, Inv. No. 579/52; MZZ, nr inw. 579/52	VIII. Wajda, No. 205. VIII. Wajda, Nr 205.	VIIIA: 16.2; VIIIB: 193	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1244.	Glass ring Pierścionek szklany	MZZ, Inv. No. 6/76; MZZ, nr inw. 6/76	VIII. Wajda, No. 206. VIII. Wajda, Nr 206.	VIIIA: 16.1; VIIIB: 194	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1245.	Glass ring Pierścionek szklany	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 207. VIII. Wajda, Nr 207.	VIIIA: 16.1; VIIIB: 195	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.

1246.	Glass ring Pierścionek szklany	MZZ, Inv. No. 15/77; MZZ, nr inw. 15/77	VIII. Wajda, No. 208. VIII. Wajda, Nr 208.	VIIIA: 16.1; VIIIB: 196	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1247.	Glass ring Pierścionek szklany	MT/1669/1/A	VIII. Wajda, No. 209. VIII. Wajda, Nr 209.	VIIIA: 16.1; VIIIB: 197	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1248.	Gemstone Oczko	MZZ, Inv. No. 49/52; MZZ, nr inw. 49/52	VIII. Wajda, No. 210. VIII. Wajda, Nr 210.	VIIIA: 16.3; VIIIB: 198	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1249.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, Inv. No. 213/52; MZZ, nr inw. 213/52	VIII. Wajda, No. 211. VIII. Wajda, Nr 211.	VIIIA: 17.2; VIIIB: 199	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe w 1952 r.
1250.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 212. VIII. Wajda, Nr 212.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1251.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	VIII. Wajda, No. 213. VIII. Wajda, Nr 213.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1252.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, Inv. No. 31/77; MZZ, nr inw. 31/77	VIII. Wajda, No. 214. VIII. Wajda, Nr 214.	VIIIA: 17.5; VIIIB: 200	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1253.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, Inv. No. 102/77; MZZ, nr inw. 102/77	VIII. Wajda, No. 215. VIII. Wajda, Nr 215.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1254.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, Inv. No. 701/77; MZZ, nr inw. 701/77	VIII. Wajda, No. 216. VIII. Wajda, Nr 216.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1255.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, Inv. No. 726/77; MZZ, nr inw. 726/77	VIII. Wajda, No. 217. VIII. Wajda, Nr 217.	VIIIA: 17.1; VIIIB: 201	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1256.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, Inv. No. 746/77; MZZ, nr inw. 746/77	VIII. Wajda, No. 218. VIII. Wajda, Nr 218.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1257.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, Inv. No. 750/77; MZZ, nr inw. 750/77	VIII. Wajda, No. 219. VIII. Wajda, Nr 219.	VIIIA: 17.4; VIIIB: 202	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1258.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, Inv. No. 766/77; MZZ, nr inw. 766/77	VIII. Wajda, No. 220. VIII. Wajda, Nr 220.	VIIIA: 17.3; VIIIB: 203	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1259.	Seven fragments of glass vessel Siedem fragmentów naczynia szklanego	MZZ, Inv. No. 778/77; MZZ, nr inw. 778/77	VIII. Wajda, No. 221. VIII. Wajda, Nr 221.	VIIIA: 17.3; VIIIB: 204	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1260.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, Inv. No. 427/78; MZZ, nr inw. 427/78	VIII. Wajda, No. 222. VIII. Wajda, Nr 222.	VIIIA: 17.4; VIIIB: 205	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1261.	Glass vessel Naczynie szklane	MZZ, Inv. No. 805/79; MZZ, nr inw. 805/79	VIII. Wajda, No. 223. VIII. Wajda, Nr 223.	VIIIA: 17.1; VIIIB: 206	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1262.	Glass vessel (cullet?) Naczynie szklane/ fragment szkła (stłuczki szklanej?)	MT/1226/4/A	VIII. Wajda, No. 224. VIII. Wajda, Nr 224.	VIIIA: 17.5; VIIIB: 207	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1263.	Glass vessel (cullet?) Naczynie szklane/ fragment szkła (stłuczki szklanej?)	URAM, Inv. No. Cz/112/2014; USMA, nr inw. Cz/112/2014	VIII. Wajda, No. 225. VIII. Wajda, Nr 225.	VIIIA: 17.5; VIIIB: 208	—	Excavations in 2014 Badania wykopaliskowe w 2014 r.
1264.	Glass vessel Naczynie szklane	URAM, Inv. No. Cz/165/2014; USMA, nr inw. Cz/165/2014	VIII. Wajda, No. 226. VIII. Wajda, Nr 226.	VIIIA: 17.1; VIIIB: 209	—	Excavations in 2014 Badania wykopaliskowe w 2014 r.
1265.	Glass vessel Naczynie szklane	URAM, Inv. No. Cz/134/2015; USMA, nr inw. Cz/134/2015	VIII. Wajda, No. 227. VIII. Wajda, Nr 227.	VIIIA: 17.5; VIIIB: 210	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1266.	Glass vessel Naczynie szklane	URAM, Inv. No. Cz/179/2015; USMA, nr inw. Cz/179/2015	VIII. Wajda, No. 228. VIII. Wajda, Nr 228.	VIIIA: 17.3; VIIIB: 211	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1267.	Glass vessel Naczynie szklane	URAM, Inv. No. Cz/242/2015; USMA, nr inw. Cz/242/2015	VIII. Wajda, No. 229. VIII. Wajda, Nr 229.	VIIIA: 17.3; VIIIB: 212	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.

	Enkolpia, cross-pendants and other objects identified with Christian worship **Dewocjonalia i inne zabytki związane ze strefą chrześcijańskiego sacrum**					
1268.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1805/9/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 1. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 1.	X: 1	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1269.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1663/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 2. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 2.	X: 2	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1270.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1811/10/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 3. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 3.	X: 3	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1271.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1544/2/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 4. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 4.	X: 4	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1272.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1791/12/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 5. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 5.	X: 5	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1273.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1871/3/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 6. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 6.	X: 6	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1274.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1779/4/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 7. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 7.	X: 7	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1275.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1585/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 8. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 8.	X: 8	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1276.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1328/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 9. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 9.	X: 9	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1277.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	URAM, Inv. No. B-10; USMA, Nr inw. B-10	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 10. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 10.	X: 10	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1278.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1777/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 11. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 11.	X: 11	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1279.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1890/2/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 12. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 12.	X: 12	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1280.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1411/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 13. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 13.	X: 13	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1281.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1703/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 14. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 14.	X: 14	—	Found in woodland site “Goździak”, in 2011 Znalezisko z lasu „Goździak”, 2011 r.
1282.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1806/8/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 15. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 15.	X: 15	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1283.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1866/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 16. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 16.	X: 16	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1284.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1870/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 17. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 17.	X: 17	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1285.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1805/7/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 18. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 18.	X: 18	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1286.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1624/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 19. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 19.	X: 19	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1287.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	URAM, Inv. No. B-7; USMA, Nr inw. B-7	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 20a. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 20a.	X: 20	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called ‘Swamp’, without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno”, brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę

1288.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	URAM, Inv. No. B-6; USMA, nr inw. B-6	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 20b. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 20b.	X: 21	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1289.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1831/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 21. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 21.	X: 22	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1290.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1759/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 22. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 22.	X: 24	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1291.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1812/10/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 23. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 23.	X: 23	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1292.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1272/5/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 24. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 24.	X: 25	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1293.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1825/4/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 25. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 25.	X: 26	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1294.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1890/18/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 26. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 26.	X: 27	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1295.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1765/6/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 27. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 27.	X: 28	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1296.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1808/4/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 28. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 28.	X: 29	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1297.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	MT/1228/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 29. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 29.	X: 30	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1298.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	URAM, Inv. No. B-16; USMA, Nr inw. B-16	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 30. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 30.	X: 31	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1299.	Enkolpion (reliquary cross) Enkolpion (krzyż relikwiarzowy)	URAM, Inv. No. B-17; USMA, Nr inw. B-17	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 31. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 31.	X: 32	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1300.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1725/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 32. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 32.	X: 33	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1301.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1692/23/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 33. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 33.	X: 34	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011
1302.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1828/11/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 34. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 34.	X: 35	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1303.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1653/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 35. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 35.	X: 36	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1304.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1848/2/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 36. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 36.	X: 37	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1305.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1833/6/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 37. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 37.	X: 38	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1306.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1318/8/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 38. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 38.	X: 39	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1307.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1403/2/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 39. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 39.	X: 40	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1308.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1244/3/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 40. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 40.	X: 41	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1309.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1393/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn No. 41. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 41.	X: 42	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1310.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1822/3/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No.42. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 42.	X: 43	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1311.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1664/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 43. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 43.	X: 44	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1312.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1890/5/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 44. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 44.	X: 45	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1313.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1758/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 45. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 45.	X: 46	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1314.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-8; USMA, Nr inw. B-8	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 46. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 46.	X: 47	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1315.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1454/2/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 47. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 47.	X: 48	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1316.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1823/9/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 48. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 48.	X: 49	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1317.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1350/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 49. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 49.	X: 50	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1318.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1792/10/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 50. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 50.	X: 51	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1319.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-9; USMA, Nr inw. B-9	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 51. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 51.	X: 52	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1320.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1890/4/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 52. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 52.	X: 53	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1321.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1890/3/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 53. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 53.	X: 54	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1322.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-11; USMA, Nr inw. B-11	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 54. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 54.	X: 55	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1323.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1824/10/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 55. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 55.	X: 56	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1324.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-1; USMA, Nr inw. B-1	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 56. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 56.	X: 57	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1325.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-2; USMA, Nr inw. B-2	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 57. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 57.	X: 58	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę

1326.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-12; USMA, Nr inw. B-12	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 58. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 58.	X: 59	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1327.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-13; USMA, Nr inw. B-13	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 59. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 59.	X: 60	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1328.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-3; USMA, Nr inw. B-3	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 60. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 60.	X: 61	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1329.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1330/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 61. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 61.	X: 62	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1330.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-4; USMA, Nr inw. B-4	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 62. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 62.	X: 63	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1331.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-14; USMA, Nr inw. B-14	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 63. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 63.	X: 64	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1332.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1297/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 64. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 64.	X: 65	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1333.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1329/4/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 65. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 65.	X: 66	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1334.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	MT/1516/9/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 66. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 66.	X: 67	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1335.	Cross-pendant (?) / Amulet (?) Krzyżyk-zawieszka (?) / Amulet (?)	URAM, Inv. No. B-5; USMA, Nr inw. B-5	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 67. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 67.	X: 68	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1336.	Cross-pendant Krzyżyk-zawieszka	URAM, Inv. No. B-15; USMA, Nr inw. B-15	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 68. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 68.	X: 69	—	The find located in a marshy area, the vicinity of the hillfort of the so-called 'Swamp', without specific location. Donated by an unnamed finder Zabytek pozyskany na podmokłym obszarze, okolice grodziska tzw. „Bagno", brak szczegółowej lokalizacji. Dar przekazany przez anonimowego znalazcę
1337.	Icon Ikonka	No data Brak danych	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 69. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 69.	X: 70	—	—
1338.	Panel of a triptych (multi-panel icon) Skrzydło tryptyku (składanej ikony)	MT/1541/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 70. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 70.	X: 71	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1339.	Panel of a triptych (multi-panel icon) Skrzydło tryptyku (składanej ikony)	MT/1268/4/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 71. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 71.	X: 72	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1340.	Pilgrim badge Znak pielgrzymi	MT/1673/2/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 72. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 72.	X: 73	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1341.	Salomon's knot plaque Plakietka z przedstawieniem węzła Salomona	MT/1679/156/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 73. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 73.	X: 74	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1342.	Chain Łańcuch	MT/1673/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 74. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 74.	X: 75	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

1343.	Spoon fragment Łyżeczka	MT/1610/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 75. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 75.	X: 76	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1344.	Stylus Rylec-stilus	MT/1679/192/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 76. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 76.	X: 77	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1345.	Stylus Rylec-stilus	MT/1822/5/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 77. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 77.	X: 78	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1346.	Miniature sword Miniatura miecza	MT/1792/2/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 78. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 78.	X: 79	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1347.	Miniature sword Miniatura miecza	MT/1806/4/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 79. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 79.	X: 80	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1348.	Miniature sword Miniatura miecza	MT/1837/6/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 80. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 80.	X: 81	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1349.	Miniature sword Miniatura miecza	MT/1804/1/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 81. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 81.	X: 82	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1350.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1807/3/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 82. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 82.	X: 83	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1351.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1695/26/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 83. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 83.	X: 84	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1352.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1890/12/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 84. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 84.	X: 85	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1353.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1828/2/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 85. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 85.	X: 86	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1354.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1404/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 86. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 86.	X: 87	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1355.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1679/188/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 87. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 87.	X: 88	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1356.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1679/190/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 88. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 88.	X: 89	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1357.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1679/187/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 89. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 89.	X: 90	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1358.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1512/5/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 90. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 90.	X: 91	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1359.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1679/189/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 91. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 91.	X: 92	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1360.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1679/191/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 92. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 92.	X: 93	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1361.	Book clasp Element zapięcia księgi	MT/1679/16/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 93. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 93.	X: 94	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1362.	Book fitting (?) Okucie księgi (?)	MT/1805/16/A	X. Chudzińska, Wołoszyn, No. 94. X. Chudzińska, Wołoszyn, Nr 94.	X: 95	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
	Coin finds **Znaleziska monet**					
1363.	Rome, Trajan (98-117), denarius Rzym, Trajan (98-117), denar	MT/5224/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 1. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 1.	XI: 1	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1364.	Unidentified coin Nieokreślona moneta	MT/5545/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 2. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 2.	XI: 2	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1365.	Poland, Casimir The Great (1333-1370), quarter coin Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik	MT/5540/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 3. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 3.	XI: 3	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1366.	Poland, Casimir The Great (1333-1370), Quarter coin Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik	MT/5550/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 4. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 4.	XI: 4	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1367.	Poland, Casimir The Great (1333-1370), quarter coin Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik	MT/5223/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 5. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 5.	XI: 5	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1368.	Poland, Casimir The Great (1333-1370), Quarter coin Polska, Kazimierz Wielki (1333-1370), kwartnik	MT/5222/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 6. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 6.	XI: 6	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1369.	Red Ruthenia, Casimir The Great (1333-1370), Pulo Ruś Czerwona, Kazimierz Wielki (1333-1370), puło	MT/5226/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 7. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 7.	XI: 7	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1370.	Poland, Władysław II Jagiello (1386-1434), denarius Polska, Władysław Jagiełło (1386-1434), denar	MT/5547/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 8. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 8.	XI: 8	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1371.	Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar	MT/5549/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 9. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 9.	XI: 9	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1372.	Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar	MT/5234/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 10. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 10.	XI: 10	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1373.	Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar	MT/5235/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 11. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 11.	XI: 11	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1374.	Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar	MT/5218/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 12. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 12.	XI: 12	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1375.	Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar	MT/5219/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 13. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 13.	XI: 13	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1376.	Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar	MT/5221/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 14. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 14.	XI: 14	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1377.	Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar	MT/5225/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 15. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 15.	XI: 15	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1378.	Poland, Władysław III of Poland (1434-1444), denarius Polska, Władysław Warneńczyk (1434-1444), denar	MT/5548/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 16. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 16.	XI: 16	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1379.	Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar	MT/5544/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 17. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 17.	XI: 17	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1380.	Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar	MT/5546/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 18. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 18.	XI: 18	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

1381.	Poland, Casimir IV Jagiellon (1447-1492), denarius Polska, Kazimierz Jagiellończyk (1447-1492), denar	MT/5231/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 19. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 19.	XI: 19	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1382.	Lithuania, Sigismund III Vasa (1587-1632), shiling Litwa, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg	MT/5228/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 20. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 20.	XI: 20	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1383.	Lithuania, Sigismund III Vasa (1587-1632), shiling Litwa, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg	MT/5233/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 21. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 21.	XI: 21	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1384.	Riga, Sigismund III Vasa (1587-1632), shiling Ryga, Zygmunt III Waza (1587-1632), szeląg	MT/5541/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 22. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 22.	XI: 22	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1385.	Łobżenica, Sigismund III Vasa (1587-1632), ternar Łobżenica, Zygmunt III Waza (1587-1632), ternar	MT/5230/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 23. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 23.	XI: 23	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1386.	Riga, Gustav Adolf (1611-1632), shiling Ryga, Gustaw Adolf (1611-1632), szeląg	MT/5543/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 24. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 24.	XI: 24	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1387.	Riga, Christina (1632-1654), shiling Ryga, Krystyna (1632-1654), szeląg	MT/5542/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 25. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 25.	XI: 25	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1388.	Poland, John II Casimir (1648-1668), shiling Polska, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg	MT/5229/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 26. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 26.	XI: 26	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1389.	Poland, John II Casimir (1648-1668), shiling Polska, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg	MT/5220/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 27. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 27.	XI: 27	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1390.	Lithuania, John II Casimir (1648-1668), shiling Litwa, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg	MT/5227/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 28. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 28.	XI: 28	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1391.	Poland, Second Polish Republic (1918-1939), 2 groshen Polska, II Rzeczpospolita (1918-1939), 2 grosze	MT/5232/N	XI. Dziura, Wołoszyn, No. 29. XI. Dziura, Wołoszyn, Nr 29.	XI: 29	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
	Sphragistic **Sfragistyka**					
1392.	Seal Pieczęć	MT/1082/A	XII. Florkiewicz, No. 1. XII. Florkiewicz, Nr 1.	XII: 1a-b	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1393.	Seal Pieczęć	MT/1890/A	XII. Florkiewicz, No. 2. XII. Florkiewicz, Nr 2.	XII: 2a-b	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1394.	Seal Pieczęć	MT/1237/1/A	XII. Florkiewicz, No. 3. XII. Florkiewicz, Nr 3.	XII: 3a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1395.	Seal Pieczęć	MT/1720/A	XII. Florkiewicz, No. 4. XII. Florkiewicz, Nr 4.	XII: 4a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1396.	Seal Pieczęć	MT/1657/2/A	XII. Florkiewicz, No. 5. XII. Florkiewicz, Nr 5.	XII: 5a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1397.	Seal Pieczęć	MT/1806/11/A	XII. Florkiewicz, No. 6. XII. Florkiewicz, Nr 6.	XII: 6a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1398.	Seal Pieczęć	MT/1793/3/A	XII. Florkiewicz, No. 7. XII. Florkiewicz, Nr 7.	XII: 7a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1399.	Seal Pieczęć	MT/1675/7/A	XII. Florkiewicz, No. 8. XII. Florkiewicz, Nr 8.	XII: 8a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1400.	Seal Pieczęć	MT/1350/3/A	XII. Florkiewicz, No. 9. XII. Florkiewicz, Nr 9.	XII: 9a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1401.	Seal Pieczęć	MT/1563/A	XII. Florkiewicz, No. 10. XII. Florkiewicz, Nr 10.	XII: 10a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1402.	Seal Pieczęć	MT/1675/3/A	XII. Florkiewicz, No. 11. XII. Florkiewicz, Nr 11.	XII: 11a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1403.	Seal Pieczęć	MT/1589/2/A	XII. Florkiewicz, No. 12. XII. Florkiewicz, Nr 12.	XII: 12a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1404.	Seal Pieczęć	MT/1912/2/A	XII. Florkiewicz, No. 13. XII. Florkiewicz, Nr 13.	XII: 13a-b	—	Donated by an anonymous donor in 2015 Przekaz anonimowego darczyńcy w 2015 r.
1405.	Seal Pieczęć	MT/1675/1/A	XII. Florkiewicz, No. 14. XII. Florkiewicz, Nr 14.	XII: 14a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1406.	Seal Pieczęć	MT/1704/45/A	XII. Florkiewicz, No. 15. XII. Florkiewicz, Nr 15.	XII: 15a-b	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
1407.	Seal Pieczęć	MT/1526/2/A	XII. Florkiewicz, No. 16. XII. Florkiewicz, Nr 16.	XII: 16a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1408.	Seal Pieczęć	MT/1912/12/A	XII. Florkiewicz, No. 17. XII. Florkiewicz, Nr 17.	XII: 17a-b	—	Donated by an anonymous donor in 2015 Przekaz anonimowego darczyńcy w 2015 r.
1409.	Seal Pieczęć	MT/1675/4/A	XII. Florkiewicz, No. 18. XII. Florkiewicz, Nr 18.	XII: 18a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1410.	Seal Pieczęć	MT/1675/8/A	XII. Florkiewicz, No. 19. XII. Florkiewicz, Nr 19.	XII: 19a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1411.	Seal Pieczęć	MT/1675/6/A	XII. Florkiewicz, No. 20. XII. Florkiewicz, Nr 20.	XII: 20a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1412.	Seal Pieczęć	MT/1912/5/A	XII. Florkiewicz, No. 21. XII. Florkiewicz, Nr 21.	XII: 21a-b	—	Donated by an anonymous donor in 2015 Przekaz anonimowego darczyńcy w 2015 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1413.	Seal Pieczęć	MT/1704/46/A	XII. Florkiewicz, No. 22. XII. Florkiewicz, Nr 22.	XII: 22a-b	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
1414.	Seal Pieczęć	MT/1912/3/A	XII. Florkiewicz, No. 23. XII. Florkiewicz, Nr 23.	XII: 23a-b	—	Donated by an anonymous donor in 2015 Przekaz anonimowego darczyńcy w 2015 r.
1415.	Seal Pieczęć	MT/1675/5/A	XII. Florkiewicz, No. 24. XII. Florkiewicz, Nr 24.	XII: 24a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1416.	Seal Pieczęć	MT/1912/11/A	XII. Florkiewicz, No. 25. XII. Florkiewicz, Nr 25.	XII: 25a-b	—	Donated by an anonymous donor in 2015 Przekaz anonimowego darczyńcy w 2015 r.
1417.	Seal Pieczęć	MT/1244/2/A	XII. Florkiewicz, No. 26. XII. Florkiewicz, Nr 26.	XII: 26a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1418.	Seal Pieczęć	MT/1435/1/A	XII. Florkiewicz, No. 27. XII. Florkiewicz, Nr 27.	XII: 27a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1419.	Seal Pieczęć	MT/1823/1/A	XII. Florkiewicz, No. 28. XII. Florkiewicz, Nr 28.	XII: 28a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1420.	Seal Pieczęć	MT/1840/A	XII. Florkiewicz, No. 29. XII. Florkiewicz, Nr 29.	XII: 29a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1421.	Seal Pieczęć	MT/1708/4/A	XII. Florkiewicz, No. 30. XII. Florkiewicz, Nr 30.	XII: 30a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1422.	Seal Pieczęć	MT/1452/2/A	XII. Florkiewicz, No. 31. XII. Florkiewicz, Nr 31.	XII: 31a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1423.	Seal Pieczęć	MT/1467/2/A	XII. Florkiewicz, No. 32. XII. Florkiewicz, Nr 32.	XII: 32a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1424.	Seal Pieczęć	MT/1452/1/A	XII. Florkiewicz, No. 33. XII. Florkiewicz, Nr 33.	XII: 33a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1425.	Seal Pieczęć	MT/1912/4/A	XII. Florkiewicz, No. 34. XII. Florkiewicz, Nr 34.	XII: 34a-b	—	Donated by an anonymous donor in 2015 Przekaz anonimowego darczyńcy w 2015 r.
1426.	Seal Pieczęć	MT/1894/2/A	XII. Florkiewicz, No. 35. XII. Florkiewicz, Nr 35.	XII: 35a-b	—	Verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012 Weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012 r.
1427.	Seal blank Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka	MT/1912/1/A	XII. Florkiewicz, No. 36. XII. Florkiewicz, Nr 36.	XII: 36a-b	—	Donated by an anonymous donor in 2015 Przekaz anonimowego darczyńcy w 2015 r.
1428.	Seal blank (?) Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka (?)	MT/1354/3/A	XII. Florkiewicz, No. 37. XII. Florkiewicz, Nr 37.	XII: 37a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1429.	Seal blank (?) Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka (?)	MT/1626/4/A	XII. Florkiewicz, No. 38. XII. Florkiewicz, Nr 38.	XII: 38a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1430.	Seal blank (?) Krążek pod pieczęć – tzw. zagotowka (?)	MT/1826/12/A	XII. Florkiewicz, No. 39. XII. Florkiewicz, Nr 39.	XII: 39a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1431.	Die/matrix/stamp Tłok/matryca/stempel	MT/1679/183/A	XII. Florkiewicz, No. 40. XII. Florkiewicz, Nr 40.	XII: 40a-b	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1432.	Die/matrix/stamp Tłok/matryca/stempel	MT/1894/3/A	XII. Florkiewicz, No. 41. XII. Florkiewicz, Nr 41.	XII: 41a-b	—	Verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012 Weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1433.	Die/matrix/stamp Tłok/matryca/stempel	MT/1894/4/A	XII. Florkiewicz, No. 42. XII. Florkiewicz, Nr 42.	XII: 42a-b	—	Verification surface studies conducted by the Zamość Branch of the Provincial Office for the Protection of Monuments in Zamość, in 2012 Weryfikacyjne badania powierzchniowe przeprowadzone przez Zamojską Delegaturę Wojewódzkiego Urzędu Ochrony zabytków w Zamościu, w 2012 r.
	Trade Handel					
1434.	Balance scale pan Szalka wagi	MT/1890/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 1. XIII. Florkiewicz, Nr 1.	XIII: 1a-b	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
1435.	Balance scale pan Szalka wagi	MT/1608/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 2. XIII. Florkiewicz, Nr 2.	XIII: 2a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1436.	Balance scale pan Szalka wagi	MT/1716/A	XIII. Florkiewicz, No. 3. XIII. Florkiewicz, Nr 3.	XIII: 3a-b	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1437.	Balance scale pan (?) Szalka wagi (?)	MT/1708/32/A	XIII. Florkiewicz, No. 4. XIII. Florkiewicz, Nr 4.	XIII: 4	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1438.	Balance scale pan (?) Szalka wagi (?)	MT/1843/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 5. XIII. Florkiewicz, Nr 5.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1439.	Balance arm fragment Fragment ramienia wagi	MT/1704/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 6. XIII. Florkiewicz, Nr 6.	XIII: 5a-b	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
1440.	Balance arm fragment Fragment ramienia wagi	MT/1374/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 7. XIII. Florkiewicz, Nr 7.	XIII: 6	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1441.	Fragment of a balance scale handle (?) Fragment uchwytu wagi (?)	MT/1823/18/A	XIII. Florkiewicz, No. 8. XIII. Florkiewicz, Nr 8.	XIII: 7	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

1442.	Fragment of a balance scale handle (?) Fragment uchwytu wagi (?)	MT/1273/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 9. XIII. Florkiewicz, Nr 9.	XIII: 8	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1443.	Steelyard balance (?) Bezmian (?)	MT/1537/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 10. XIII. Florkiewicz, Nr 10.	XIII: 9	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1444.	„Bowl" „Misa"	MT/1556/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 11. XIII. Florkiewicz, Nr 11.	XIII: 10a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1445.	Arrowhead-shaped currency bar Grzywna „grotopodobna"	MT/1791/14/A	XIII. Florkiewicz, No. 12. XIII. Florkiewicz, Nr 12.	XIII: 11	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1446.	Arrowhead-shaped currency bar Grzywna „grotopodobna"	MT/1763/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 13. XIII. Florkiewicz, Nr 13.	XIII: 12	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1447.	Arrowhead-shaped currency bar Grzywna „grotopodobna"	MT/1594/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 14. XIII. Florkiewicz, Nr 14.	XIII: 13	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1448.	Arrowhead-shaped currency bar Grzywna „grotopodobna"	MT/1227/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 15. XIII. Florkiewicz, Nr 15.	XIII: 14	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1449.	Arrowhead-shaped currency bar Grzywna „grotopodobna"	MT/1522/A	XIII. Florkiewicz, No. 16. XIII. Florkiewicz, Nr 16.	XIII: 15	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1450.	Arrowhead-shaped currency bar Grzywna „grotopodobna"	MT/1813/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 17. XIII. Florkiewicz, Nr 17.	XIII: 16	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1451.	Arrowhead-shaped currency bar Grzywna „grotopodobna"	MT/1862/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 18. XIII. Florkiewicz, Nr 18.	XIII: 17	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1452.	Arrowhead-shaped currency bar Grzywna „grotopodobna"	MT/1779/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 19. XIII. Florkiewicz, Nr 19.	XIII: 18	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1453.	Scale weight Odważnik	MT/1778/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 20. XIII. Florkiewicz, Nr 20.	XIII: 19	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1454.	Scale weight Odważnik	MT/1324/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 21. XIII. Florkiewicz, Nr 21.	XIII: 20	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1455.	Scale weight Odważnik	MT/1693/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 22. XIII. Florkiewicz, Nr 22.	XIII: 21	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1456.	Scale weight Odważnik	MT/1802/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 23. XIII. Florkiewicz, Nr 23.	XIII: 22	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1457.	Scale weight Odważnik	MT/1467/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 24. XIII. Florkiewicz, Nr 24.	XIII: 23	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1458.	Scale weight Odważnik	MT/1693/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 25. XIII. Florkiewicz, Nr 25.	XIII: 24a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1459.	Scale weight fragment “Scandinavian type” Fragment odważnika “typu skandynawskiego”	MT/1679/85/A	XIII. Florkiewicz, No. 26. XIII. Florkiewicz, Nr 26.	XIII: 25	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
1460.	Ingot Sztabka	MT/1746/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 27. XIII. Florkiewicz, Nr 27.	XIII: 26	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1461.	Scale weight (?) Odważnik (?)	MT/1639/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 28. XIII. Florkiewicz, Nr 28.	XIII: 27	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1462.	Scale weight (?) Odważnik (?)	MT/1715/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 29. XIII. Florkiewicz, Nr 29.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

1463.	Scale weight (?) Odważnik (?)	MT/1226/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 30. XIII. Florkiewicz, Nr 30.	XIII: 28a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1464.	Scale weight (?) Odważnik (?)	MT/1335/A	XIII. Florkiewicz, No. 31. XIII. Florkiewicz, Nr 31.	XIII: 29	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1465.	Scale weight (?) Odważnik (?)	MT/1407/7/A	XIII. Florkiewicz, No. 32. XIII. Florkiewicz, Nr 32.	XIII: 30	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1466.	Scale weight (?) Odważnik (?)	MT/1647/A	XIII. Florkiewicz, No. 33. XIII. Florkiewicz, Nr 33.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1467.	Scale weight Odważnik	MT/1693/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 34. XIII. Florkiewicz, Nr 34.	XIII: 31a-b	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1468.	Scale weight Odważnik	MT/1708/47/A	XIII. Florkiewicz, No. 35. XIII. Florkiewicz, Nr 35.	XIII: 32a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	
1469.	Scale weight Odważnik	MT/1693/19/A	XIII. Florkiewicz, No. 36. XIII. Florkiewicz, Nr 36.	XIII: 33	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1470.	Scale weight Odważnik	MT/1693/18/A	XIII. Florkiewicz, No. 37. XIII. Florkiewicz, Nr 37.	XIII: 34	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1471.	Scale weight Odważnik	MT/1695/14/A	XIII. Florkiewicz, No. 38. XIII. Florkiewicz, Nr 38.	XIII: 35	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1472.	Scale weight Odważnik	MT/1749/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 39. XIII. Florkiewicz, Nr 39.	XIII: 36a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1473.	Scale weight Odważnik	MT/1443/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 40. XIII. Florkiewicz, Nr 40.	XIII: 37a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1474.	Scale weight Odważnik	MT/1237/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 41. XIII. Florkiewicz, Nr 41.	XIII: 38a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1475.	Scale weight Odważnik	MT/1841/A	XIII. Florkiewicz, No. 42. XIII. Florkiewicz, Nr 42.	XIII: 39	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1476.	Scale weight Odważnik	MT/1512/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 43. XIII. Florkiewicz, Nr 43.	XIII: 40a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1477.	Scale weight Odważnik	MT/1238/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 44. XIII. Florkiewicz, Nr 44.	XIII: 41	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1478.	Scale weight Odważnik	MT/1708/40/A	XIII. Florkiewicz, No. 45. XIII. Florkiewicz, Nr 45.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1479.	Scale weight (?) Odważnik (?)	MT/1823/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 46. XIII. Florkiewicz, Nr 46.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1480.	Scale weight (?) Odważnik (?)	MT/1547/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 47. XIII. Florkiewicz, Nr 47.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1481.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1267/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 48. XIII. Florkiewicz, Nr 48.	XIII: 42a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1482.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1440/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 49. XIII. Florkiewicz, Nr 49.	XIII: 43a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1483.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1503/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 50. XIII. Florkiewicz, Nr 50.	XIII: 44a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1484.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1253/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 51. XIII. Florkiewicz, Nr 51.	XIII: 45a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1485.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1283/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 52. XIII. Florkiewicz, Nr 52.	XIII: 46a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1486.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1833/11/A	XIII. Florkiewicz, No. 53. XIII. Florkiewicz, Nr 53.	XIII: 47a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1487.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1545/A	XIII. Florkiewicz, No. 54. XIII. Florkiewicz, Nr 54.	XIII: 48a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1488.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1405/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 55. XIII. Florkiewicz, Nr 55.	XIII: 49a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1489.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1513/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 56. XIII. Florkiewicz, Nr 56.	XIII: 50a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1490.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1247/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 57. XIII. Florkiewicz, Nr 57.	XIII: 51a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1491.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1569/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 58. XIII. Florkiewicz, Nr 58.	XIII: 52a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1492.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1596/A	XIII. Florkiewicz, No. 59. XIII. Florkiewicz, Nr 59.	XIII: 53a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1493.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1791/24/A	XIII. Florkiewicz, No. 60. XIII. Florkiewicz, Nr 60.	XIII: 54a-b	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1494.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1311/A	XIII. Florkiewicz, No. 61. XIII. Florkiewicz, Nr 61.	XIII: 55	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1495.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1323/7/A	XIII. Florkiewicz, No. 62. XIII. Florkiewicz, Nr 62.	XIII: 56	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1496.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/21/A	XIII. Florkiewicz, No. 63. XIII. Florkiewicz, Nr 63.	XIII: 57	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1497.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1708/38/A	XIII. Florkiewicz, No. 64. XIII. Florkiewicz, Nr 64.	XIII: 58	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1498.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1726/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 65. XIII. Florkiewicz, Nr 65.	XIII: 59	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1499.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1777/10/A	XIII. Florkiewicz, No. 66. XIII. Florkiewicz, Nr 66.	XIII: 60	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1500.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1599/A	XIII. Florkiewicz, No. 67. XIII. Florkiewicz, Nr 67.	XIII: 61	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1501.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1791/17/A	XIII. Florkiewicz, No. 68. XIII. Florkiewicz, Nr 68.	XIII: 62	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1502.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1610/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 69. XIII. Florkiewicz, Nr 69.	XIII: 63	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1503.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1408/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 70. XIII. Florkiewicz, Nr 70.	XIII: 64	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1504.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1286/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 71. XIII. Florkiewicz, Nr 71.	XIII: 65	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1505.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1308/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 72. XIII. Florkiewicz, Nr 72.	XIII: 66	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1506.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1538/7/A	XIII. Florkiewicz, No. 73. XIII. Florkiewicz, Nr 73.	XIII: 67	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1507.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1615/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 74. XIII. Florkiewicz, Nr 74.	XIII: 68	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1508.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1524/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 75. XIII. Florkiewicz, Nr 75.	XIII: 69	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1509.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1354/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 76. XIII. Florkiewicz, Nr 76.	XIII: 70	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1510.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1622/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 77. XIII. Florkiewicz, Nr 77.	XIII: 71	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1511.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/38/A	XIII. Florkiewicz, No. 78. XIII. Florkiewicz, Nr 78.	XIII: 72	——	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1512.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/43/A	XIII. Florkiewicz, No. 79. XIII. Florkiewicz, Nr 79.	XIII: 73	——	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1513.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/44/A	XIII. Florkiewicz, No. 80. XIII. Florkiewicz, Nr 80.	XIII: 74	——	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1514.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1432/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 81. XIII. Florkiewicz, Nr 81.	XIII: 75	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1515.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1792/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 82. XIII. Florkiewicz, Nr 82.	XIII: 76	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1516.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/39/A	XIII. Florkiewicz, No. 83. XIII. Florkiewicz, Nr 83.	XIII: 77	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1517.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1465/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 84. XIII. Florkiewicz, Nr 84.	XIII: 78	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1518.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/36/A	XIII. Florkiewicz, No. 85. XIII. Florkiewicz, Nr 85.	XIII: 79	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1519.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/37/A	XIII. Florkiewicz, No. 86. XIII. Florkiewicz, Nr 86.	XIII: 80	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1520.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/40/A	XIII. Florkiewicz, No. 87. XIII. Florkiewicz, Nr 87.	XIII: 81	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1521.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/41/A	XIII. Florkiewicz, No. 88. XIII. Florkiewicz, Nr 88.	XIII: 82	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1522.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/42/A	XIII. Florkiewicz, No. 89. XIII. Florkiewicz, Nr 89.	XIII: 83	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1523.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/24/A	XIII. Florkiewicz, No. 90. XIII. Florkiewicz, Nr 90.	XIII: 84	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1524.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/23/A	XIII. Florkiewicz, No. 91. XIII. Florkiewicz, Nr 91.	XIII: 85	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1525.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/27/A	XIII. Florkiewicz, No. 92. XIII. Florkiewicz, Nr 92.	XIII: 86	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

1526.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/30/A	XIII. Florkiewicz, No. 93. XIII. Florkiewicz, Nr 93.	XIII: 87	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1527.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/31/A	XIII. Florkiewicz, No. 94. XIII. Florkiewicz, Nr 94.	XIII: 88	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1528.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/32/A	XIII. Florkiewicz, No. 95. XIII. Florkiewicz, Nr 95.	XIII: 89	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1529.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/33/A	XIII. Florkiewicz, No. 96. XIII. Florkiewicz, Nr 96.	XIII: 90	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1530.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/35/A	XIII. Florkiewicz, No. 97. XIII. Florkiewicz, Nr 97.	XIII: 91	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1531.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1550/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 98. XIII. Florkiewicz, Nr 98.	XIII: 92	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1532.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1559/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 99. XIII. Florkiewicz, Nr 99.	XIII: 93	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1533.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1598/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 100. XIII. Florkiewicz, Nr 100.	XIII: 94	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1534.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1537/9/A	XIII. Florkiewicz, No. 101. XIII. Florkiewicz, Nr 101.	XIII: 95	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1535.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/20/A	XIII. Florkiewicz, No. 102. XIII. Florkiewicz, Nr 102.	XIII: 96	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1536.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/25/A	XIII. Florkiewicz, No. 103. XIII. Florkiewicz, Nr 103.	XIII: 97	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1537.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1721/A	XIII. Florkiewicz, No. 104. XIII. Florkiewicz, Nr 104.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1538.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1320/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 105. XIII. Florkiewicz, Nr 105.	XIII: 98	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1539.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1546/A	XIII. Florkiewicz, No. 106. XIII. Florkiewicz, Nr 106.	XIII: 99	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1540.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1560/A	XIII. Florkiewicz, No. 107. XIII. Florkiewicz, Nr 107.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1541.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1378/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 108. XIII. Florkiewicz, Nr 108.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1542.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/18/A	XIII. Florkiewicz, No. 109. XIII. Florkiewicz, Nr 109.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1543.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/19/A	XIII. Florkiewicz, No. 110. XIII. Florkiewicz, Nr 110.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1544.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/20/A	XIII. Florkiewicz, No. 111. XIII. Florkiewicz, Nr 111.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1545.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/21/A	XIII. Florkiewicz, No. 112. XIII. Florkiewicz, Nr 112.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1546.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/22/A	XIII. Florkiewicz, No. 113. XIII. Florkiewicz, Nr 113.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.

1547.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/23/A	XIII. Florkiewicz, No. 114. XIII. Florkiewicz, Nr 114.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1548.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/24/A	XIII. Florkiewicz, No. 115. XIII. Florkiewicz, Nr 115.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1549.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1708/39/A	XIII. Florkiewicz, No. 116. XIII. Florkiewicz, Nr 116.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1550.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1538/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 117. XIII. Florkiewicz, Nr 117.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1551.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1363/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 118. XIII. Florkiewicz, Nr 118.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1552.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1486/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 119. XIII. Florkiewicz, Nr 119.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1553.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1778/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 120. XIII. Florkiewicz, Nr 120.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1554.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1827/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 121. XIII. Florkiewicz, Nr 121.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1555.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1371/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 122. XIII. Florkiewicz, Nr 122.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1556.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1797/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 123. XIII. Florkiewicz, Nr 123.	—	Research czerwiec 2011 Badania June 2011	—
1557.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1838/A	XIII. Florkiewicz, No. 124. XIII. Florkiewicz, Nr 124.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1558.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1820/12/A	XIII. Florkiewicz, No. 125. XIII. Florkiewicz, Nr 125.	—	Research czerwiec 2011 Badania June 2011	—
1559.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1348/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 126. XIII. Florkiewicz, Nr 126.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1560.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/28/A	XIII. Florkiewicz, No. 127. XIII. Florkiewicz, Nr 127.	—	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1561.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1393/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 128. XIII. Florkiewicz, Nr 128.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1562.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1355/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 129. XIII. Florkiewicz, Nr 129.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1563.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/17/A	XIII. Florkiewicz, No. 130. XIII. Florkiewicz, Nr 130.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1564.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1808/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 131. XIII. Florkiewicz, Nr 131.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1565.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1807/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 132. XIII. Florkiewicz, Nr 132.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1566.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1825/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 133. XIII. Florkiewicz, Nr 133.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1567.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1773/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 134. XIII. Florkiewicz, Nr 134.	—	Research czerwiec 2011 Badania June 2011	—

1568.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1777/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 135. XIII. Florkiewicz, Nr 135.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1569.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1226/71/A	XIII. Florkiewicz, No. 136. XIII. Florkiewicz, Nr 136.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1570.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1226/72/A	XIII. Florkiewicz, No. 137. XIII. Florkiewicz, Nr 137.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1571.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1825/8/A	XIII. Florkiewicz, No. 138. XIII. Florkiewicz, Nr 138.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1572.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1419/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 139. XIII. Florkiewicz, Nr 139.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1573.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1547/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 140. XIII. Florkiewicz, Nr 140.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1574.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1354/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 141. XIII. Florkiewicz, Nr 141.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1575.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1226/69/A	XIII. Florkiewicz, No. 142. XIII. Florkiewicz, Nr 142.	—	Research czerwiec 2011 Badania June 2011	—
1576.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1330/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 143. XIII. Florkiewicz, Nr 143.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1577.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1820/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 144. XIII. Florkiewicz, Nr 144.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1578.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1543/A	XIII. Florkiewicz, No. 145. XIII. Florkiewicz, Nr 145.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1579.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1766/7/A	XIII. Florkiewicz, No. 146. XIII. Florkiewicz, Nr 146.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1580.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1226/67/A	XIII. Florkiewicz, No. 147. XIII. Florkiewicz, Nr 147.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1581.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1226/68/A	XIII. Florkiewicz, No. 148. XIII. Florkiewicz, Nr 148.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1582.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1297/10/A	XIII. Florkiewicz, No. 149. XIII. Florkiewicz, Nr 149.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1583.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1568/A	XIII. Florkiewicz, No. 150. XIII. Florkiewicz, Nr 150.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1584.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1524/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 151. XIII. Florkiewicz, Nr 151.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1585.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1833/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 152. XIII. Florkiewicz, Nr 152.	XIII: 100	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1586.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1776/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 153. XIII. Florkiewicz, Nr 153.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1587.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/11/A	XIII. Florkiewicz, No. 154. XIII. Florkiewicz, Nr 154.	XIII: 101	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1588.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/14/A	XIII. Florkiewicz, No. 155. XIII. Florkiewicz, Nr 155.	XIII: 102	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

1589.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1548/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 156. XIII. Florkiewicz, Nr 156.	XIII: 103a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1590.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1377/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 157. XIII. Florkiewicz, Nr 157.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1591.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/34/A	XIII. Florkiewicz, No. 158. XIII. Florkiewicz, Nr 158.	XIII: 104	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1592.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1526/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 159. XIII. Florkiewicz, Nr 159.	XIII: 105	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1593.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/26/A	XIII. Florkiewicz, No. 160. XIII. Florkiewicz, Nr 160.	XIII: 106	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1594.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/22/A	XIII. Florkiewicz, No. 161. XIII. Florkiewicz, Nr 161.	XIII: 107	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1595.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1527/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 162. XIII. Florkiewicz, Nr 162.	XIII: 108a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1596.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1537/12/A	XIII. Florkiewicz, No. 163. XIII. Florkiewicz, Nr 163.	XIII: 109	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1597.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/15/A	XIII. Florkiewicz, No. 164. XIII. Florkiewicz, Nr 164.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1598.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1852/A	XIII. Florkiewicz, No. 165. XIII. Florkiewicz, Nr 165.	XIII: 110a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1599.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1859/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 166. XIII. Florkiewicz, Nr 166.	XIII: 111a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1600.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1793/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 167. XIII. Florkiewicz, Nr 167.	XIII: 112a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1601.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1802/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 168. XIII. Florkiewicz, Nr 168.	XIII: 113a-b	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1602.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1802/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 169. XIII. Florkiewicz, Nr 169.	XIII: 114a-b	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1603.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1802/11/A	XIII. Florkiewicz, No. 170. XIII. Florkiewicz, Nr 170.	XIII: 115a-b	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1604.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1284/A	XIII. Florkiewicz, No. 171. XIII. Florkiewicz, Nr 171.	XIII: 116a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1605.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1421/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 172. XIII. Florkiewicz, Nr 172.	XIII: 117a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1606.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1579/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 173. XIII. Florkiewicz, Nr 173.	XIII: 118a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1607.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1704/96/A	XIII. Florkiewicz, No. 174. XIII. Florkiewicz, Nr 174.	XIII: 119a-b	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
1608.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1825/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 175. XIII. Florkiewicz, Nr 175.	XIII: 120a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1609.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1517/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 176. XIII. Florkiewicz, Nr 176.	XIII: 121a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1610.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1222/109/A	XIII. Florkiewicz, No. 177. XIII. Florkiewicz, Nr 177.	XIII: 122a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1611.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 178. XIII. Florkiewicz, Nr 178.	XIII: 123	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1612.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/16/A	XIII. Florkiewicz, No. 179. XIII. Florkiewicz, Nr 179.	XIII: 124	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1613.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/12/A	XIII. Florkiewicz, No. 180. XIII. Florkiewicz, Nr 180.	XIII: 125	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1614.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/13/A	XIII. Florkiewicz, No. 181. XIII. Florkiewicz, Nr 181.	XIII: 126	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1615.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/15/A	XIII. Florkiewicz, No. 182. XIII. Florkiewicz, Nr 182.	XIII: 127	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1616.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/17/A	XIII. Florkiewicz, No. 183. XIII. Florkiewicz, Nr 183.	XIII: 128	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1617.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/8/A	XIII. Florkiewicz, No. 184. XIII. Florkiewicz, Nr 184.	XIII: 129	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1618.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/10/A	XIII. Florkiewicz, No. 185. XIII. Florkiewicz, Nr 186.	XIII: 130	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1619.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 186. XIII. Florkiewicz, Nr 186.	XIII: 131	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1620.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1836/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 187. XIII. Florkiewicz, Nr 187.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1621.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1576/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 188. XIII. Florkiewicz, Nr 188.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1622.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1773/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 189. XIII. Florkiewicz, Nr 189.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1623.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/9/A	XIII. Florkiewicz, No. 190. XIII. Florkiewicz, Nr 190.	—	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1624.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 191. XIII. Florkiewicz, Nr 191.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1625.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1558/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 192. XIII. Florkiewicz, Nr 192.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1626.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/16/A	XIII. Florkiewicz, No. 193. XIII. Florkiewicz, Nr 193.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1627.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1773/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 194. XIII. Florkiewicz, Nr 194.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1628.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1854/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 195. XIII. Florkiewicz, Nr 195.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1629.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1303/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 196. XIII. Florkiewicz, Nr 196.	XIII: 133	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1630.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/11/A	XIII. Florkiewicz, No. 197. XIII. Florkiewicz, Nr 197.	XIII: 134a-b	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.

1631.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1791/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 198. XIII. Florkiewicz, Nr 198.	XIII: 135	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1632.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/12/A	XIII. Florkiewicz, No. 199. XIII. Florkiewicz, Nr 199.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1633.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1704/92/A	XIII. Florkiewicz, No. 200. XIII. Florkiewicz, Nr 200.	—	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
1634.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1704/94/A	XIII. Florkiewicz, No. 201. XIII. Florkiewicz, Nr 201.	XIII: 136a-b	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
1635.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1704/93/A	XIII. Florkiewicz, No. 202. XIII. Florkiewicz, Nr 202.	XIII: 137a-b	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
1636.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/7/A	XIII. Florkiewicz, No. 203. XIII. Florkiewicz, Nr 203.	XIII: 138	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1637.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1827/8/A	XIII. Florkiewicz, No. 204. XIII. Florkiewicz, Nr 204.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1638.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1359/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 205. XIII. Florkiewicz, Nr 205.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1639.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 206. XIII. Florkiewicz, Nr 206.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1640.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1758/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 207. XIII. Florkiewicz, Nr 207.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1641.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1798/13/A	XIII. Florkiewicz, No. 208. XIII. Florkiewicz, Nr 208.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1642.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1766/10/A	XIII. Florkiewicz, No. 209. XIII. Florkiewicz, Nr 209.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1643.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1704/95/A	XIII. Florkiewicz, No. 210. XIII. Florkiewicz, Nr 210.	—	—	Collection of finds recovered from local community in 2011 Kolekcja zabytków odzyskanych od miejscowej ludności w 2011 r.
1644.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1423/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 211. XIII. Florkiewicz, Nr 211.	XIII: 139	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1645.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1351/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 212. XIII. Florkiewicz, Nr 212.	XIII: 140	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1646.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1846/A	XIII. Florkiewicz, No. 213. XIII. Florkiewicz, Nr 213.	XIII: 141	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1647.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1376/A	XIII. Florkiewicz, No. 214. XIII. Florkiewicz, Nr 214.	XIII: 142	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1648.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1860/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 215. XIII. Florkiewicz, Nr 215.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1649.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1695/13/A	XIII. Florkiewicz, No. 216. XIII. Florkiewicz, Nr 216.	XIII: 143	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
1650.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1510/A	XIII. Florkiewicz, No. 217. XIII. Florkiewicz, Nr 217.	XIII: 144a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1651.	Scale weight (?) Odważnik (?)	MT/1708/12/A	XIII. Florkiewicz, No. 218. XIII. Florkiewicz, Nr 218.	XIII: 145	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

1652.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1623/A	XIII. Florkiewicz, No. 219. XIII. Florkiewicz, Nr 219.	XIII: 146a-b	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1653.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/29/A	XIII. Florkiewicz, No. 220. XIII. Florkiewicz, Nr 220.	XIII: 147	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1654.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1226/70/A	XIII. Florkiewicz, No. 221. XIII. Florkiewicz, Nr 221.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1655.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1494/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 222. XIII. Florkiewicz, Nr 222.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1656.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1577/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 223. XIII. Florkiewicz, Nr 223.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1657.	Scale weight/weighted object Odważnik/ciężarek	MT/1693/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 224. XIII. Florkiewicz, Nr 224.	—	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1658.	Ingot Sztaba	MT/1608/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 225. XIII. Florkiewicz, Nr 225.	XIII: 148	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1659.	Strip Taśma	MT/1641/A	XIII. Florkiewicz, No. 226. XIII. Florkiewicz, Nr 226.	XIII: 149	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1660.	Lumps, plates, rods, spillages Bryłki, blaszki, pręty, wycieki	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 227. XIII. Florkiewicz, Nr 227.	XIII: 150	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1661.	Lumps, plates, rods, spillages Bryłki, blaszki, pręty, wycieki	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 228. XIII. Florkiewicz, Nr 228.	XIII: 151	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1662.	Lumps, plates, rods, spillages Bryłki, blaszki, pręty, wycieki	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 229. XIII. Florkiewicz, Nr 229.	XIII: 152	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1663.	Billets, spillages Kęsy, wycieki	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 230. XIII. Florkiewicz, Nr 230.	XIII: 153	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1664.	Lumps, plates, billets Bryłki, blaszki, kęsy	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 231. XIII. Florkiewicz, Nr 231.	XIII: 154	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1665.	Sheet/spillages (?) Blacha/wyciek (?)	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 232. XIII. Florkiewicz, Nr 232.	XIII: 155	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1666.	Lump Bryła	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 233. XIII. Florkiewicz, Nr 233.	XIII: 156	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1667.	Strips Taśmy	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 234. XIII. Florkiewicz, Nr 234.	XIII: 157	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1668.	“Cake” “Placek”	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 235. XIII. Florkiewicz, Nr 235.	XIII: 158	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1669.	“Cake” “Placek”	MT/1441/A	XIII. Florkiewicz, No. 236. XIII. Florkiewicz, Nr 236.	XIII: 159	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1670.	“Cake” “Placek”	MT/1582/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 237. XIII. Florkiewicz, Nr 237.	XIII: 160	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1671.	Rod Pręt	MT/1798/22/A	XIII. Florkiewicz, No. 238. XIII. Florkiewicz, Nr 238.	XIII: 161	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1672.	Undefined object Nieokreślony przedmiot	MT/1832/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 239. XIII. Florkiewicz, Nr 239.	XIII: 162a-b; 163a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

1673.	Wire Drut	MT/1531/A	XIII. Florkiewicz, No. 240. XIII. Florkiewicz, Nr 240.	XIII: 164a-b	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1674.	Discs, small ingots, portions, spillages Krążki, sztabki, bryłki, wycieki	MT/1694/A	XIII. Florkiewicz, No. 241. XIII. Florkiewicz, Nr 241.	—	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
1675.	Small ingot Sztabka	MT/1320/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 242. XIII. Florkiewicz, Nr 242.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1676.	Small ingot Sztabka	MT/1750/A	XIII. Florkiewicz, No. 243. XIII. Florkiewicz, Nr 243.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1677.	Small ingot Sztabka	MT/1796/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 244. XIII. Florkiewicz, Nr 244.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1678.	Small ingot Sztabka	MT/1337/A	XIII. Florkiewicz, No. 245. XIII. Florkiewicz, Nr 245.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1679.	Small ingot Sztabka	MT/1373/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 246. XIII. Florkiewicz, Nr 246.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1680.	Small ingot Sztabka	MT/1420/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 247. XIII. Florkiewicz, Nr 247.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1681.	Sheet Blacha	MT/1640/A	XIII. Florkiewicz, No. 248. XIII. Florkiewicz, Nr 248.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1682.	Sheet Blacha	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 249. XIII. Florkiewicz, Nr 249.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1683.	Sheet Blacha	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 250. XIII. Florkiewicz, Nr 250.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1684.	Sheet Blacha	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 251. XIII. Florkiewicz, Nr 251.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1685.	Sheet Blacha	MT/1779/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 252. XIII. Florkiewicz, Nr 252.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1686.	Sheet Blacha	MT/1316/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 253. XIII. Florkiewicz, Nr 253.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1687.	Sheet Blacha	MT/1438/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 254. XIII. Florkiewicz, Nr 254.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1688.	Sheet Blacha	MT/1260/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 255. XIII. Florkiewicz, Nr 255.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1689.	Small plates Blaszki	MT/1708/9/A	XIII. Florkiewicz, No. 256. XIII. Florkiewicz, Nr 256.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1690.	Small plate Blaszka	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 257. XIII. Florkiewicz, Nr 257.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1691.	Small plate Blaszka	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 258. XIII. Florkiewicz, Nr 258.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1692.	Small plate Blaszka	MT/1764/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 259. XIII. Florkiewicz, Nr 259.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1693.	Small plate Blaszka	MT/1811/15/A	XIII. Florkiewicz, No. 260. XIII. Florkiewicz, Nr 260.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

1694.	Small plate Blaszka	MT/1818/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 261. XIII. Florkiewicz, Nr 261.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1695.	Small plate Blaszka	MT/1828/8/A	XIII. Florkiewicz, No. 262. XIII. Florkiewicz, Nr 262.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1696.	Small plate Blaszka	MT/1227/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 263. XIII. Florkiewicz, Nr 263.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1697.	Small plate Blaszka	MT/1385/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 264. XIII. Florkiewicz, Nr 264.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1698.	Small plate Blaszka	MT/1409/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 265. XIII. Florkiewicz, Nr 265.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1699.	Small plate Blaszka	MT/1453/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 266. XIII. Florkiewicz, Nr 266.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1700.	Small plate Blaszka	MT/1516/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 267. XIII. Florkiewicz, Nr 267.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1701.	Small plate Blaszka	MT/1530/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 268. XIII. Florkiewicz, Nr 268.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1702.	Small plate Blaszka	MT/1615/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 269. XIII. Florkiewicz, Nr 269.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1703.	Small plate Blaszka	MT/1253/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 270. XIII. Florkiewicz, Nr 270.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1704.	Small plate Blaszka	MT/1400/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 271. XIII. Florkiewicz, Nr 271.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1705.	Small plate Blaszka	MT/1523/A	XIII. Florkiewicz, No. 272. XIII. Florkiewicz, Nr 272.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1706.	Strip Taśma	MT/1571/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 273. XIII. Florkiewicz, Nr 273.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1707.	Strip Taśma	MT/1582/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 274. XIII. Florkiewicz, Nr 274.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1708.	Strip Taśma	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 275. XIII. Florkiewicz, Nr 275.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1709.	Strip Taśma	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 276. XIII. Florkiewicz, Nr 276.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1710.	Strip Taśma	MT/1778/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 277. XIII. Florkiewicz, Nr 277.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1711.	Strip Taśma	MT/1845/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 278. XIII. Florkiewicz, Nr 278.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1712.	Strip Taśma	MT/1338/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 279. XIII. Florkiewicz, Nr 279.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1713.	Strip Taśma	MT/1363/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 280. XIII. Florkiewicz, Nr 280.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1714.	Strip Taśma	MT/1616/A	XIII. Florkiewicz, No. 281. XIII. Florkiewicz, Nr 281.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1715.	Strip/rod Taśma/pręt	MT/1618/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 282. XIII. Florkiewicz, Nr 282.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1716.	Rod Pręt	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 283. XIII. Florkiewicz, Nr 283.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1717.	Rod Pręt	MT/1246/A	XIII. Florkiewicz, No. 284. XIII. Florkiewicz, Nr 284.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1718.	Rod Pręt	MT/1269/A	XIII. Florkiewicz, No. 285. XIII. Florkiewicz, Nr 285.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1719.	Rod Pręt	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 286. XIII. Florkiewicz, Nr 286.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1720.	Stam Pręcik	MT/1557/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 287. XIII. Florkiewicz, Nr 287.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1721.	Stam Pręcik	MT/1611/A	XIII. Florkiewicz, No. 288. XIII. Florkiewicz, Nr 288.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1722.	Lump Bryła	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 289. XIII. Florkiewicz, Nr 289.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1723.	Lump Bryła	MT/1615/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 290. XIII. Florkiewicz, Nr 290.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1724.	Lump Bryła	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 291. XIII. Florkiewicz, Nr 291.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1725.	Lump Bryła	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 292. XIII. Florkiewicz, Nr 292.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1726.	Lump Bryła	MT/1367/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 293. XIII. Florkiewicz, Nr 293.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1727.	Lump Bryła	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 294. XIII. Florkiewicz, Nr 294.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1728.	Lump Bryła	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 295. XIII. Florkiewicz, Nr 295.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1729.	Small lumps, billets Bryłki, kęsy	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 296. XIII. Florkiewicz, Nr 296.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1730.	Small lumps Bryłki	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 297. XIII. Florkiewicz, Nr 297.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1731.	Portion Porcja	MT/1272/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 298. XIII. Florkiewicz, Nr 298.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1732.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 299. XIII. Florkiewicz, Nr 299.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1733.	Portion Porcja	MT/1480/A	XIII. Florkiewicz, No. 300. XIII. Florkiewicz, Nr 300.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1734.	Portion Porcja	MT/1538/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 301. XIII. Florkiewicz, Nr 301.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1735.	Portion Porcja	MT/1538/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 302. XIII. Florkiewicz, Nr 302.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1736.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 303. XIII. Florkiewicz, Nr 303.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1737.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 304. XIII. Florkiewicz, Nr 304.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1738.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 305. XIII. Florkiewicz, Nr 305.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1739.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 306. XIII. Florkiewicz, Nr 306.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1740.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 307. XIII. Florkiewicz, Nr 307.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1741.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 308. XIII. Florkiewicz, Nr 308.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1742.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 309. XIII. Florkiewicz, Nr 309.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1743.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 310. XIII. Florkiewicz, Nr 310.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1744.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 311. XIII. Florkiewicz, Nr 311.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1745.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 312. XIII. Florkiewicz, Nr 312.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1746.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 313. XIII. Florkiewicz, Nr 313.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1747.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 314. XIII. Florkiewicz, Nr 314.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1748.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 315. XIII. Florkiewicz, Nr 315.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1749.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 316. XIII. Florkiewicz, Nr 316.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1750.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 317. XIII. Florkiewicz, Nr 317.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1751.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 318. XIII. Florkiewicz, Nr 318.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1752.	Portion Porcja	MT/1231/A	XIII. Florkiewicz, No. 319. XIII. Florkiewicz, Nr 319.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1753.	Portion Porcja	MT/1253/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 320. XIII. Florkiewicz, Nr 320.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1754.	Portion Porcja	MT/1313/A	XIII. Florkiewicz, No. 321. XIII. Florkiewicz, Nr 321.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1755.	Portion Porcja	MT/1318/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 322. XIII. Florkiewicz, Nr 322.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1756.	Portion Porcja	MT/1339/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 323. XIII. Florkiewicz, Nr 323.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1757.	Portion Porcja	MT/1361/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 324. XIII. Florkiewicz, Nr 324.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1758.	Portion Porcja	MT/1407/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 325. XIII. Florkiewicz, Nr 325.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1759.	Portion Porcja	MT/1407/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 326. XIII. Florkiewicz, Nr 326.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1760.	Portion Porcja	MT/1414/5/A	XIII. Florkiewicz, No. 327. XIII. Florkiewicz, Nr 327.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1761.	Portion Porcja	MT/1415/4/A	XIII. Florkiewicz, No. 328. XIII. Florkiewicz, Nr 328.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1762.	Portion Porcja	MT/1423/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 329. XIII. Florkiewicz, Nr 329.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1763.	Portion Porcja	MT/1466/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 330. XIII. Florkiewicz, Nr 330.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1764.	Portion Porcja	MT/1516/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 331. XIII. Florkiewicz, Nr 331.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1765.	Portion Porcja	MT/1516/7/A	XIII. Florkiewicz, No. 332. XIII. Florkiewicz, Nr 332.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1766.	Portion Porcja	MT/1516/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 333. XIII. Florkiewicz, Nr 333.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1767.	Portion Porcja	MT/1550/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 334. XIII. Florkiewicz, Nr 334.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1768.	Portion Porcja	MT/1603/A	XIII. Florkiewicz, No. 335. XIII. Florkiewicz, Nr 335.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1769.	Portion Porcja	MT/1619/A	XIII. Florkiewicz, No. 336. XIII. Florkiewicz, Nr 336.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1770.	Portion Porcja	MT/1630/A	XIII. Florkiewicz, No. 337. XIII. Florkiewicz, Nr 337.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1771.	Portion Porcja	MT/1646/A	XIII. Florkiewicz, No. 338 XIII. Florkiewicz, Nr 338.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1772.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 339. XIII. Florkiewicz, Nr 339.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1773.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 340 XIII. Florkiewicz, Nr 340.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1774.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 341. XIII. Florkiewicz, Nr 341.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1775.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 342. XIII. Florkiewicz, Nr 342.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1776.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 343. XIII. Florkiewicz, Nr 343.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1777.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 344. XIII. Florkiewicz, Nr 344.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1778.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 345. XIII. Florkiewicz, Nr 345.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1779.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 346. XIII. Florkiewicz, Nr 346.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1780.	Portion Porcja	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 347. XIII. Florkiewicz, Nr 347.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—	
1781.	Portion Porcja	MT/1232/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 348. XIII. Florkiewicz, Nr 348.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1782.	Portion Porcja	MT/1242/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 349. XIII. Florkiewicz, Nr 349.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1783.	Portion Porcja	MT/1247/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 350. XIII. Florkiewicz, Nr 350.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1784.	Portion Porcja	MT/1248/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 351. XIII. Florkiewicz, Nr 351.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1785.	Portion Porcja	MT/1252/44/A	XIII. Florkiewicz, No. 352. XIII. Florkiewicz, Nr 352.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1786.	Portion Porcja	MT/1253/6/A	XIII. Florkiewicz, No. 353. XIII. Florkiewicz, Nr 353.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1787.	Portion Porcja	MT/1306/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 354. XIII. Florkiewicz, Nr 354.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	
1788.	Portion Porcja	MT/1329/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 355. XIII. Florkiewicz, Nr 355.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—	

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1789.	Portion Porcja	MT/1330/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 356. XIII. Florkiewicz, Nr 356.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1790.	Portion Porcja	MT/1378/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 357. XIII. Florkiewicz, Nr 357.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1791.	Portion Porcja	MT/1380/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 358. XIII. Florkiewicz, Nr 358.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1792.	Portion Porcja	MT/1514/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 359. XIII. Florkiewicz, Nr 359.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1793.	Portion Porcja	MT/1516/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 360. XIII. Florkiewicz, Nr 360.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1794.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 361. XIII. Florkiewicz, Nr 361.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1795.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 362. XIII. Florkiewicz, Nr 362.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1796.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 363. XIII. Florkiewicz, Nr 363.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1797.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 364. XIII. Florkiewicz, Nr 364.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1798.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 365. XIII. Florkiewicz, Nr 365.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1799.	Portion Porcja	MT/1670/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 366. XIII. Florkiewicz, Nr 366.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1800.	Portion Porcja	MT/1226/9/A	XIII. Florkiewicz, No. 367. XIII. Florkiewicz, Nr 367.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1801.	Undefined object Nieokreślony przedmiot	MT/1715/2/A	XIII. Florkiewicz, No. 368. XIII. Florkiewicz, Nr 368.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1802.	Undefined object Nieokreślony przedmiot	MT/1737/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 369. XIII. Florkiewicz, Nr 369.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
1803.	Undefined object Nieokreślony przedmiot	MT/1473/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 370. XIII. Florkiewicz, Nr 370.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1804.	Undefined object Nieokreślony przedmiot	MT/1492/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 371. XIII. Florkiewicz, Nr 371.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1805.	Undefined object Nieokreślony przedmiot	MT/1549/1/A	XIII. Florkiewicz, No. 372. XIII. Florkiewicz, Nr 372.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1806.	Undefined object Nieokreślony przedmiot	MT/1329/3/A	XIII. Florkiewicz, No. 373. XIII. Florkiewicz, Nr 373.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
	Bone and antler artefacts **Przedmioty z kości i rogu**					
1807.	Flail Kiścień	No data Brak danych	XIV. Sergeeva, No. 1. XIV. Sergeeva, Nr 1.	XIV: 1	—	The object has been lost Zabytek zaginął
1808.	Bow overlay Nakładka na łuk	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XIV. Sergeeva, No. 2. XIV. Sergeeva, Nr 2.	XIV: 2	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1809.	Arrowhead Grot strzały	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XIV. Sergeeva, No. 3. XIV. Sergeeva, Nr 3.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1810.	Tanged arrowhead Grot strzały z trzpieniem	MZZ, Inv. No. 708/77 MZZ, nr inw. 708/77	XIV. Sergeeva, No. 4. XIV. Sergeeva, Nr 4.	XIV: 3	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1811.	Arrowhead Grot strzały	MZZ, Inv. No. 16/76 MZZ, nr inw. 16/76	XIV. Sergeeva, No. 5. XIV. Sergeeva, Nr 5.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1812.	Fragment of arrowhead (?) Fragment grotu strzały (?)	MZZ, Inv. No. 501/77 MZZ, nr inw. 501/77	XIV. Sergeeva, No. 5a. XIV. Sergeeva, Nr 5a.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1813.	Plate, fragment Płytka, fragment	URAM, Inv. No. Cz/251/2015; USMA, nr inw. Cz/251/2015	XIV. Sergeeva, No. 6. XIV. Sergeeva, Nr 6.	XIV: 4	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1814.	Overlay, fragment Nakładka, fragment	MZZ, Inv. No. 343/52 MZZ, nr inw. 343/52	XIV. Sergeeva, No. 6a. XIV. Sergeeva, Nr 6a.	XIV: 4a	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1815.	Plate (overlay?) Płytka (nakładka?)	MZZ, Inv. No. 120/77 MZZ, nr inw. 120/77	XIV. Sergeeva, No. 6b. XIV. Sergeeva, Nr 6b.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1816.	Piece of a horse harness, detail of a shackle Element uprzęży końskiej	URAM, Inv. No. Cz/69/2013; USMA, nr inw. Cz/69/2013	XIV. Sergeeva, No. 7. XIV. Sergeeva, Nr 7.	XIV: 5	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1817.	Piece of a horse harness Element uprzęży końskiej	URAM, Inv. No. Cz/514/2013; USMA, nr inw. Cz/514/2013	XIV. Sergeeva, No. 8. XIV. Sergeeva, Nr 8.	XIV: 6	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1818.	T-shaped container Pojemnik T-kształtny	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XIV. Sergeeva, No. 9. XIV. Sergeeva, Nr 9.	XIV: 7	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1819.	Closed container for small objects or substances Pojemnik na drobiazgi lub substancje z zamykaną komorą	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XIV. Sergeeva, No. 10. XIV. Sergeeva, Nr 10.	XIV: 8	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.

1820.	Closed container for small objects or substances Pojemnik na drobiazgi lub substancje z zamykaną komorą	URAM, Inv. No. Cz/215/2014 USMA, nr inw. Cz/215/2014	XIV. Sergeeva, No. 11. XIV. Sergeeva, Nr 11.	XIV: 9	—	Excavations in 2014 Badania wykopaliskowe w 2014 r.
1821.	Toggle Hetka	MZZ, Inv. No. 455/52 MZZ, nr inw. 455/52	XIV. Sergeeva, No. 12. XIV. Sergeeva, Nr 12.	XIV: 10	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1822.	Toggle Hetka	MZZ, Inv. No. 655/79 MZZ, nr inw. 655/79	XIV. Sergeeva, No. 13. XIV. Sergeeva, Nr 13.	XIV: 11	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1823.	Toggle Hetka	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 14. XIV. Sergeeva, Nr 14.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1824.	Toggle Hetka	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 15. XIV. Sergeeva, Nr 15.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1825.	Toggle Hetka	MT/1339/1/A	XIV. Sergeeva, No. 16. XIV. Sergeeva, Nr 16.	XIV: 12	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1826.	Coupling Oprawka	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XIV. Sergeeva, No. 17. XIV. Sergeeva, Nr 17.	XIV: 13	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1827.	Coupling, fragment Oprawka, fragment	MZZ, Inv. No. 763/77 MZZ, nr inw. 763/77	XIV. Sergeeva, No. 18. XIV. Sergeeva, Nr 18.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1828.	Coupling Oprawka	URAM, Inv. No. Cz/228/2013 USMA, nr inw. Cz/228/2013	XIV. Sergeeva, No. 19. XIV. Sergeeva, Nr 19.	XIV: 14	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1829.	Coupling Oprawka	URAM, Inv. No. Cz/382/2013 USMA, nr inw. Cz/382/2013	XIV. Sergeeva, No. 20. XIV. Sergeeva, Nr 20.	XIV: 15	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1830.	Coupling Oprawka	URAM, Inv. No. Cz/217/2015 USMA, nr inw. Cz/217/2015	XIV. Sergeeva, No. 21. XIV. Sergeeva, Nr 21.	XIV: 16	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1831.	Coupling Oprawka	MZZ, Inv. No. 128/78 MZZ, nr inw. 128/78	XIV. Sergeeva, No. 21a. XIV. Sergeeva, Nr 21a.	—	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1832.	Kopoushka – a spoon for cleaning ears Łyżeczka do czyszczenia uszu, tzw. kopouszka	URAM, Inv. No. Cz/320/2015 USMA, nr inw. Cz/320/2015	XIV. Sergeeva, No. 22. XIV. Sergeeva, Nr 22.	XIV: 17	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1833.	Hairpin Szpila	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 23. XIV. Sergeeva, Nr 23.	XIV: 18	—	Excavations in 1940 Badania wykopaliskowe 1940 r.
1834.	Two-sided comb Grzebień jednoczęściowy, dwustronny	MZZ, Inv. No. 550/52 MZZ, nr inw. 550/52	XIV. Sergeeva, No. 24. XIV. Sergeeva, Nr 24.	XIV: 19	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1835.	Comb, fragment Grzebień, fragment	MZZ, Inv. No. 589/52 MZZ, nr inw. 589/52	XIV. Sergeeva, No. 25. XIV. Sergeeva, Nr 25.	XIV: 20	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1836.	Single-sided composite comb Grzebień jednostronny	MZZ, Inv. No. 53/77 MZZ, nr inw. 53/77	XIV. Sergeeva, No. 26. XIV. Sergeeva, Nr 26.	XIV: 21	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1837.	Double-sided one-piece comb Grzebień jednoczęściowy, dwustronny	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XIV. Sergeeva, No. 27. XIV. Sergeeva, Nr 27.	XIV: 22	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1838.	Double-sided one-piece comb Grzebień jednoczęściowy, dwustronny	MZZ, Inv. No. 799/77 MZZ, nr inw. 799/77	XIV. Sergeeva, No. 28. XIV. Sergeeva, Nr 28.	XIV: 23	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1839.	Double-sided one-piece comb, fragments Grzebień jednoczęściowy, dwustronny, fragmenty	MZZ, Inv. No. 416/78 MZZ, nr inw. 416/78	XIV. Sergeeva, No. 29. XIV. Sergeeva, Nr 29.	XIV: 24	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1840.	Double-sided one-piece comb Grzebień jednoczęściowy, dwustronny	MZZ, Inv. No. 701/79 MZZ, nr inw. 701/79	XIV. Sergeeva, No. 30. XIV. Sergeeva, Nr 30.	XIV: 25	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.

1841.	Single-sided composite comb, fragment Grzebień jednostronny, fragment	MT/1299/A	XIV. Sergeeva, No. 31. XIV. Sergeeva, Nr 31.	XIV: 26	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1842.	Single-sided composite comb Grzebień jednostronny	URAM, Inv. No. Cz/318/2015 USMA, nr inw. Cz/318/2015	XIV. Sergeeva, No. 32. XIV. Sergeeva, Nr 32.	XIV: 27	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1843.	Comb connecting plate, fragment Nakładka grzebienia, fragment	MT/1668/3/A	XIV. Sergeeva, No. 33. XIV. Sergeeva, Nr 33,	XIV: 28	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1844.	Connecting plate from a single-sided composite comb, fragment Okładzina jednostronnego składanego grzebienia, fragment	URAM, Inv. No. Cz/165/6/2013 USMA, nr inw. Cz/165/6/2013	XIV. Sergeeva, No. 34. XIV. Sergeeva, Nr 34.	XIV: 29	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1845.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	URAM, Inv. No. Cz/298/2013 USMA, nr inw. Cz/298/2013	XIV. Sergeeva, No. 35. XIV. Sergeeva, Nr 35.	XIV: 30	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1846.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	MT/1051/39/A	XIV. Sergeeva, No. 36. XIV. Sergeeva, Nr 36.	XIV: 31	—	Excavations in 1997 Badania wykopaliskowe w 1997 r.
1847.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	MT/1051/12/A	XIV. Sergeeva, No. 37. XIV. Sergeeva, Nr 37.	XIV: 32	—	Excavations in 1997 Badania wykopaliskowe w 1997 r.
1848.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	URAM, Inv. No. Cz/322/2013 USMA, nr inw. Cz/322/2013	XIV. Sergeeva, No. 38. XIV. Sergeeva, Nr 38.	XIV: 33	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1849.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	MZZ, Inv. No. 657/79 MZZ, nr inw. 657/79	XIV. Sergeeva, No. 39. XIV. Sergeeva, Nr 39.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1850.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 40. XIV. Sergeeva, Nr 40.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1851.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 41. XIV. Sergeeva, Nr 41.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1852.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 42. XIV. Sergeeva, Nr 42.	XIV: 34	—	Excavations in 1940 Badania wykopaliskowe 1940 r.
1853.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	MZZ, Inv. No. 765/79 MZZ, nr inw. 765/79	XIV. Sergeeva, No. 43. XIV. Sergeeva, Nr 43.	XIV: 35	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1854.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	MZZ, Inv. No. 383/52 MZZ, nr inw. 383/52	XIV. Sergeeva, No. 44. XIV. Sergeeva, Nr 44.	XIV: 36	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1855.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	MZZ, Inv. No. 389/52 MZZ, nr inw. 389/52	XIV. Sergeeva, No. 45. XIV. Sergeeva, Nr 45.	XIV: 37	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1856.	Tool or semi-finished product Narzędzie lub półprodukt	MT/1051/24/A	XIV. Sergeeva, No. 46. XIV. Sergeeva, Nr 46.	XIV: 38	—	Excavations in 1997 Badania wykopaliskowe w 1997 r.
1857.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	URAM, Inv. No. Cz/227/2013 USMA, nr inw. Cz/227/2013	XIV. Sergeeva, No. 47. XIV. Sergeeva, Nr 47.	XIV: 39	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1858.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 48. XIV. Sergeeva, Nr 48.	—	—	Excavations in 1977-1978 Badania w latach 1977-1978

1859.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XIV. Sergeeva, No. 49. XIV. Sergeeva, Nr 49.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1860.	Tool with a sharpened working end Narzędzie z zaostrzonym końcem pracującym	MZZ, Inv. No. 270/78 MZZ, nr inw. 270/78	XIV. Sergeeva, No. 49a. XIV. Sergeeva, Nr 49a.	—	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1861.	Needle Igła	MZZ, Inv. No. 748/77 MZZ, nr inw. 748/77	XIV. Sergeeva, No. 50. XIV. Sergeeva, Nr 50.	XIV: 40	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1862.	Needle Igła	The object has been lost Zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 51. XIV. Sergeeva, Nr 51.	—	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1863.	Tool for drawing wire (?) Narzędzie do ciągnienia drutu (?)	MZZ, Inv. No. 193/52 MZZ, nr inw. 193/52	XIV. Sergeeva, No. 52. XIV. Sergeeva, Nr 52.	XIV: 41	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1864.	Tool from a rib of cattle Narzędzie z żebra dużego rogatego bydła	MT/1383/1/A	XIV. Sergeeva, No. 53. XIV. Sergeeva, Nr 53.	XIV: 42	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1865.	Tool from a shoulder of cattle Narzędzie z łopatki dużego rogatego bydła	URAM, Inv. No. Cz/40/2014 USMA, nr inw. Cz/40/2014	XIV. Sergeeva, No. 54. XIV. Sergeeva, Nr 54.	XIV: 43	—	Excavations in 2014 Badania wykopaliskowe w 2014 r.
1866.	Astragalus of a large ungulate Kość skokowa dużego zwierzęcia kopytnego	MT/1501/A	XIV. Sergeeva, No. 55. XIV. Sergeeva, Nr 55.	XIV: 44	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1867.	Astragalus of a large ungulate Kość skokowa dużego zwierzęcia kopytnego	URAM, Inv. No. Cz/500/2013 USMA, nr inw. Cz/500/2013	XIV. Sergeeva, No. 56. XIV. Sergeeva, Nr 56.	XIV: 45	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1868.	Astragalus of a large ungulate Kość skokowa dużego zwierzęcia kopytnego	URAM, Inv. No. Cz/586/2013 USMA, nr inw. Cz/586/2013	XIV. Sergeeva, No. 57. XIV. Sergeeva, Nr 57.	XIV: 46	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1869.	Astragalus of a large ungulate Kość skokowa dużego zwierzęcia kopytnego	URAM, Inv. No. Cz/488/2013 USMA, nr inw. Cz/488/2013	XIV. Sergeeva, No. 58. XIV. Sergeeva, Nr 58.	XIV: 47	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1870.	Astragalus of a large ungulate Kość skokowa dużego zwierzęcia kopytnego	URAM, Inv. No. Cz/377/1/2013 USMA, nr inw. Cz/377/1/2013	XIV. Sergeeva, No. 59. XIV. Sergeeva, Nr 59.	XIV: 48	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1871.	Astragalus of a small ungulate Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego	URAM, Inv. No. Cz/224/2013 USMA, nr inw. Cz/224/2013	XIV. Sergeeva, No. 60. XIV. Sergeeva, Nr 60.	XIV: 49	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1872.	Astragalus of a small ungulate Kość skokowa małego zwierzęcia kopytnego	URAM, Inv. No. Cz/222/2013 USMA, nr inw. Cz/222/2013	XIV. Sergeeva, No. 61. XIV. Sergeeva, Nr 61.	XIV: 50	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1873.	Pig astragalus Kość skokowa świni	URAM, Inv. No. Cz/229/2013 USMA, nr inw. Cz/229/2013	XIV. Sergeeva, No. 62. XIV. Sergeeva, Nr 62.	XIV: 51	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1874.	Skate Łyżwa	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 63. XIV. Sergeeva, Nr 63.	XIV: 52	—	Excavations in 1940 Badania wykopaliskowe 1940 r.
1875.	Skate Łyżwa	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 64. XIV. Sergeeva, Nr 64.	XIV: 53	—	Excavations in 1940 Badania wykopaliskowe 1940 r.
1876.	Skate Łyżwa	MZZ, Inv. No. 428/52 MZZ, nr inw. 428/52	XIV. Sergeeva, No. 65. XIV. Sergeeva, Nr 65.	XIV: 54	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1877.	Skate Łyżwa	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 66. XIV. Sergeeva, Nr 66.	XIV: 55	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1878.	Skate Łyżwa	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XIV. Sergeeva, No. 67. XIV. Sergeeva, Nr 67.	XIV: 56	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1879.	Skate Łyżwa	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XIV. Sergeeva, No. 68. XIV. Sergeeva, Nr 68.	XIV: 57	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.

1880.	Skate Łyżwa	MT/1314/A	XIV. Sergeeva, No. 69. XIV. Sergeeva, Nr 69.	XIV: 58	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1881.	Skate Łyżwa	No data Brak danych	XIV. Sergeeva, No. 70. XIV. Sergeeva, Nr 70.	XIV: 59	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1882.	Skate Łyżwa	MZZ, Inv. No. 118/78 MZZ, nr inw. 118/78	XIV. Sergeeva, No. 71. XIV. Sergeeva, Nr 71.	—	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1883.	Skate Łyżwa	the object has been lost zabytek zaginął	XIV. Sergeeva, No. 72. XIV. Sergeeva, Nr 72.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1884.	Bear's fang amulet Amulet z kła niedźwiedzia	MT/1406/1/A	XIV. Sergeeva, No. 73. XIV. Sergeeva, Nr 73.	XIV: 59a	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1885.	Predator's canine amulet Amulet z kła drapieżnika	URAM, Inv. No. Cz/538/2013 USMA, nr inw. Cz/538/2013	XIV. Sergeeva, No. 74. XIV. Sergeeva, Nr 74.	XIV: 60	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1886.	Cylindrical bone with a hole drilled through the middle Cylindryczna kość z otworem przewierconym z części środkowej	MT/1226/11/A	XIV. Sergeeva, No. 75. XIV. Sergeeva, Nr 75.	XIV: 61	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1887.	Object from the shaft of a cylindrical bone Przedmiot z trzonu cylindrycznej kości	URAM, Inv. No. Cz/46/2014 USMA, nr inw. Cz/46/2014	XIV. Sergeeva, No. 76. XIV. Sergeeva, Nr 76.	XIV: 62	—	Excavations in 2014 Badania wykopaliskowe w 2014 r.
1888.	Fragment of an unidentified object Fragment nieokreślonego przedmiotu	URAM, Inv. No. Cz/1/5/2013 USMA, nr inw. Cz/1/5/2013	XIV. Sergeeva, No. 77. XIV. Sergeeva, Nr 77.	XIV: 63	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1889.	Fragment of an unidentified object Fragment nieokreślonego przedmiotu	MT/1316/7/A	XIV. Sergeeva, No. 78. XIV. Sergeeva, Nr 78.	XIV: 64	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1890.	Fragment of an unidentified object Fragment nieokreślonego przedmiotu	MZZ, Inv. No. 719/77 MZZ, nr inw. 719/77	XIV. Sergeeva, No. 79. XIV. Sergeeva, Nr 79.	XIV: 65	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1891.	Knife handle Rękojeść noża	MZZ, Inv. No. 182/78 MZZ, nr inw. 182/78	XIV. Sergeeva, No. 80. XIV. Sergeeva, Nr 80.	XIV: 66	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1892.	Knife handle Rękojeść noża	URAM, Inv. No. Cz/165/7/2013 USMA, nr inw. Cz/165/7/2013	XIV. Sergeeva, No. 81. XIV. Sergeeva, Nr 81.	XIV: 67	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1893.	Scale (?) Okładzina (?)	MZZ, Inv. No. 76/76 MZZ, nr inw. 76/76	XIV. Sergeeva, No. 82. XIV. Sergeeva, Nr 82.	XIV: 68	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1894.	Fragment of antler (end of a tine) Fragment poroża jelenia (koniec odnogi)	URAM, Inv. No. Cz/30/2015 USMA, nr inw. Cz/30/2015	XIV. Sergeeva, No. 83. XIV. Sergeeva, Nr 83.	XIV: 69	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1895.	Fragment of roe deer antler Fragment poroża sarny	URAM, Inv. No. Cz/599/2013 USMA, nr inw. Cz/599/2013	XIV. Sergeeva, No. 84. XIV. Sergeeva, Nr 84.	XIV: 70	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1896.	Fragment of antler (a tip) Fragment poroża jelenia (końcówka)	URAM, Inv. No. Cz/510/2013 USMA, nr inw. Cz/510/2013	XIV. Sergeeva, No. 85. XIV. Sergeeva, Nr 85.	XIV: 71	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1897.	Fragment of antler (a tine) Fragment poroża jelenia (odnoga)	URAM, Inv. No. Cz/315/2015 USMA, nr inw. Cz/315/2015	XIV. Sergeeva, No. 86. XIV. Sergeeva, Nr 86.	XIV: 72	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1898.	Red deer antler (a tine) Odnoga poroża jelenia	URAM, Inv. No. Cz/353/2015 USMA, nr inw. Cz/353/2015	XIV. Sergeeva, No. 87. XIV. Sergeeva, Nr 87.	XIV: 73	—	Excavations in 2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.
1899.	Fragment o f a cylindrical bone Fragment cylindrycznej kości	URAM, Inv. No. Cz/172/2013 USMA, nr inw. Cz/172/2013	XIV. Sergeeva, No. 88. XIV. Sergeeva, Nr 88.	XIV: 74	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1900.	Fragment of a cylindrical bone with traces of working Fragment cylindrycznej kości ze śladami obróbki	URAM, Inv. No. Cz/143/2015 USMA, nr inw. Cz/143/2015	XIV. Sergeeva, No. 89. XIV. Sergeeva, Nr 89.	XIV: 75	—	Excavations in2015 Badania wykopaliskowe w 2015 r.

1901.	Roe deer antler (a tine tip) Poroże sarny	MT/1297/12/A	XIV. Sergeeva, No. 90. XIV. Sergeeva, Nr 90.	XIV: 76	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1902.	Object made from a long bone of a bird (socket/tube [?]) Przedmiot wykonany z długiej kości ptaka (gniazdo/rurka [?])	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XIV. Sergeeva, No. 91. XIV. Sergeeva, Nr 91.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1903.	Two bone piercers (?) Dwa kościane przekłuwacze	MZZ, Inv. No. 687/79 MZZ nr inw. 687/79	XIV. Sergeeva, No. 92-93. XIV. Sergeeva, Nr 92-93.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
	Fragments of amphorae **Fragmenty amfor**					
1904.	Two fragments of an amphora Dwa fragmenty amfory	MZZ, Inv. No. 189, 302/52 MZZ, nr inw. 189, 302/52	XV. Auch *et al*., No. 1. XV. Auch *et al*, Nr 1.	XV: 3	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1905.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 64/52 MZZ, nr inw. 64/52	XV. Auch *et al*., No. 2. XV. Auch *et al*, Nr 2.	XV: 13	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1906.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 56/52 MZZ, nr inw. 56/52	XV. Auch *et al*., No. 3. XV. Auch *et al,* Nr 3.	XV: 15	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1907.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 189/52 MZZ, nr inw. 189/52	XV. Auch *et al*., No. 4. XV. Auch *et al*, Nr 4.	XV: 5	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1908.	Seventeen fragments of an amphora Siedemnaście fragmentów amfory	MZZ, Inv. No. 50, 80. 86, 88, 94, 127, 167, 247, 257, 271, 279, 281, 288/52 MZZ, nr inw. 50, 80. 86, 88, 94, 127, 167, 247, 257, 271, 279, 281, 288/52	XV. Auch *et al.*, No. 5. XV. Auch *et al*, Nr 5.	XV: 2, 9	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1909.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 219/52 MZZ, nr inw. 219/52	XV. Auch *et al.*, No. 6. XV. Auch *et al*, Nr 6.	—	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1910.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 263/52 MZZ, nr inw. 263/52	XV. Auch *et al.*, No. 7. XV. Auch *et al*, Nr 7.	XV: 11	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1911.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 189/52 MZZ, nr inw. 189/52	XV. Auch *et al.*, No. 8. XV. Auch *et al*, Nr 8.	XV: 14	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1912.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 279/52 MZZ, nr inw. 279/52	XV. Auch *et al.*, No. 9. XV. Auch *et al*, Nr 9.	—	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1913.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 185/52 MZZ, nr inw. 185/52	XV. Auch *et al.*, No. 10. XV. Auch *et al,* Nr 10.	XV: 14	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1914.	Two fragments of an amphora Dwa fragmenty amfory	MZZ, Inv. No. 132/52 MZZ, nr inw. 132/52	XV. Auch *et al.*, No. 11. XV. Auch *et al,* Nr 11.	—	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1915.	Four fragments of an amphora Cztery fragmenty amfory	MH, Inv. No. 34/H MH, nr inw. 34/H	XV. Auch *et al*., No. 12. XV. Auch *et al*, Nr 12.	XV: 6	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1916.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 13. XV. Auch *et al,* Nr 13.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1917.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 14. XV. Auch *et al*, Nr 14.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1918.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 15. XV. Auch *et al*, Nr 15.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1919.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MH, Inv. No. 153/H MH, nr inw. 153/H	XV. Auch *et al*., No. 16. XV. Auch *et al*, Nr 16.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.

1920.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MH, Inv. No. 203/H MH, nr inv. 203/H	XV. Auch *et al.*, No. 17. XV. Auch *et al*, Nr 17.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1921.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 16 MZZ, nr inw. 16	XV. Auch *et al.*, No. 18. XV. Auch *et al*, Nr 18.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1922.	Two fragments of an amphora Dwa fragmenty amfory	MZZ, Inv. No. 135, 140 MZZ, nr inw. 135, 140	XV. Auch *et al.*, No. 19. XV. Auch *et al,* Nr 19.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1923.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 139 MZZ, nr inw. 139	XV. Auch *et al.*, No. 20. XV. Auch *et al*, Nr 20.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1924.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 765 MZZ, nr inw. 765	XV. Auch *et al.*, No. 21. XV. Auch *et al,* Nr 21.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1925.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 77 MZZ, nr inw. 77	XV. Auch *et al.*, No. 22. XV. Auch *et al*, Nr 22.	—	—	Excavations in 1977 Badania wykopaliskowe w 1977 r.
1926.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MH, Inv. No. 254/H MH, nr inv. 254/H	XV. Auch *et al.*, No. 23. XV. Auch *et al,* Nr 23.	—	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1927.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MH, Inv. No. 258/H MH, nr inv. 258/H	XV. Auch *et al.*, No. 24. XV. Auch *et al,* Nr 24.	—	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1928.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MH, Inv. No. 296/H MH, nr inv. 296/H	XV. Auch *et al.*, No. 25. XV. Auch *et al*, Nr 25.	—	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1929.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 196 MZZ, nr inw. 196	XV. Auch *et al.*, No. 26. XV. Auch *et al*, Nr 26.	—	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.
1930.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 352 MZZ, nr inw. 352	XV. Auch *et al.*, No. 27. XV. Auch *et al*, Nr 27.	XV: 1	—	Excavations in 1978 Badania wykopaliskowe w 1978 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1931.	Two fragments of an amphora Dwa fragmenty amfory	MH, Inv. No. 353/H MH, nr inv. 353/H	XV. Auch *et al.*, No. 28. XV. Auch *et al,* Nr 28.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1932.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MH, Inv. No. 9/H MH, nr inv. 9/H	XV. Auch *et al.*, No. 29. XV. Auch *et al,* Nr 29.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1933.	Two fragments of an amphora Dwa fragmenty amfory	MZZ, Inv. No. 619 MZZ, nr inw. 619	XV. Auch *et al.*, No. 30. XV. Auch *et al*, Nr 30.	XV: 10	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1934.	Two fragments of an amphora Dwa fragmenty amfory	MZZ, Inv. No. 670 MZZ, nr inw. 670	XV. Auch *et al.*, No. 31. XV. Auch *et al*, Nr 31.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1935.	Five fragments of an amphora Pięć fragmentów amfory	MZZ, Inv. No. 654 MZZ, nr inw. 654	XV. Auch *et al.*, No. 32. XV. Auch *et al*, Nr 32.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1936.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 642 MZZ, nr inw. 642	XV. Auch *et al.*, No. 33. XV. Auch *et al*, Nr 33.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1937.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 658 MZZ, nr inw. 658	XV. Auch *et al.*, No. 34. XV. Auch *et al*, Nr 34.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1938.	Nine fragments of an amphora Dziewięć fragmentów amfory	MZZ, Inv. No. 673-675, 677 MZZ, nr inw. 673-675, 677	XV. Auch *et al.*, No. 35. XV. Auch *et al*, Nr 35.	XV: 7	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1939.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 677 MZZ, nr inw. 677	XV. Auch *et al.*, No. 36. XV. Auch *et al*, Nr 36.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1940.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 640 MZZ, nr inw. 640	XV. Auch *et al.*, No. 37. XV. Auch *et al*, Nr 37.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.

1941.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 647 MZZ, nr inw. 647	XV. Auch *et al.*, No. 38. XV. Auch *et al*, Nr 38.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1942.	Two fragments of an amphora Dwa fragmenty amfory	MZZ, Inv. No. 702 MZZ, nr inw. 702	XV. Auch *et al.*, No. 39. XV. Auch *et al*, Nr 39.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1943.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 717 MZZ, nr inw. 717	XV. Auch *et al.*, No. 40. XV. Auch *et al*, Nr 40.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1944.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 767 MZZ, nr inw. 767	XV. Auch *et al.*, No. 41. XV. Auch *et al*, Nr 41.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1945.	Four fragments of an amphora Cztery fragmenty amfory	MZZ, Inv. No. 783 MZZ, nr inw. 783	XV. Auch *et al.*, No. 42. XV. Auch *et al*, Nr 42.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1946.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 434 MZZ, nr inw. 434	XV. Auch *et al.*, No. 43. XV. Auch *et al*, Nr 43.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1947.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 720 MZZ, nr inw. 720	XV. Auch *et al.*, No. 44. XV. Auch *et al*, Nr 44.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1948.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 727 MZZ, nr inw. 727	XV. Auch *et al.*, No. 45. XV. Auch *et al,* Nr 45.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1949.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 735 MZZ, nr inw. 735	XV. Auch *et al.*, No. 46. XV. Auch *et al,* Nr 46.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1950.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 769 MZZ, nr inw. 769	XV. Auch *et al.*, No. 47. XV. Auch *et al*, Nr 47.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.
1951.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, Inv. No. 770 MZZ, nr inw. 770	XV. Auch *et al.*, No. 48. XV. Auch *et al*, Nr 48.	—	—	Excavations in 1979 Badania wykopaliskowe w 1979 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1952.	Fourteen fragments of an amphora Czternaście fragmentów amfory	MZZ, Inv. No. 104, 136-146 MZZ, nr inw. 104, 136-146	XV. Auch *et al*., No. 49. XV. Auch *et al*, Nr 49.	XV: 4	—	Excavations in 1976-1979 Badania wykopaliskowe w latach 1976-1979
1953.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 50. XV. Auch *et al,* Nr 50.	—	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1954.	Fragment of an amphora Fragment amfory	IA UMCS, Inv. No. 2/22 IA UMCS, nr inw. 2/22	XV. Auch *et al*., No. 51. XV. Auch *et al*, Nr 51.	—	—	Excavations in 1952 Badania wykopaliskowe 1952 r.
1955.	Seven fragments of an amphora Siedem fragmentów amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 52. XV. Auch *et al*, Nr 52.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1956.	Fourteen fragments of an amphora Czternaście fragmentów amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 53. XV. Auch *et al*, Nr 53.	XV: 12	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1957.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 54. XV. Auch *et al,* Nr 54.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1958.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 55. XV. Auch *et al*, Nr 55.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1959.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 56. XV. Auch *et al*, Nr 56.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1960.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 57. XV. Auch *et al*, Nr 57.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1961.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 58. XV. Auch *et al*, Nr 58.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.

1962.	Two fragments of an amphora Dwa fragmenty amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 59. XV. Auch *et al,* Nr 59.	XV: 8	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1963.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 60. XV. Auch *et al*, Nr 60.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1964.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MZZ, without Inv. No. MZZ, brak nr inw.	XV. Auch *et al*., No. 61. XV. Auch *et al*, Nr 61.	—	—	Excavations in 1976 Badania wykopaliskowe w 1976 r.
1965.	Fragment of an amphora Fragment amfory	URAM, Inv. No. Cz/664/2013 USMA, nr inw. Cz/664/2013	XV. Auch *et al*., No. 62. XV. Auch *et al*, Nr 62.	—	—	Excavations in 2013 Badania wykopaliskowe w 2013 r.
1966.	Fragment of an amphora Fragment amfory	MH, Inv. No. 507/H MH, nr inv. 507/H	XV. Auch *et al*., No. 63. XV. Auch *et al*, Nr 63.	—	—	Excavations in 1976-1979 Badania wykopaliskowe w latach 1976-1979
	Spindle whorls **Przęśliki**					
1967.	Slate spindle whorl Przęślik z łupku owruckiego	MT/1226/5/A	XVI. Bagińska, Wołoszyn, No. 1. XVI. Bagińska, Wołoszyn, Nr 1.	XVI: 1	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1968.	Slate spindle whorl Przęślik z łupku owruckiego	MT/1226/12/A	XVI. Bagińska, Wołoszyn, No. 2. XVI. Bagińska, Wołoszyn, Nr 2.	XVI: 2	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1969.	Slate spindle whorl Przęślik z łupku owruckiego	MT/1226/191/A	XVI. Bagińska, Wołoszyn, No. 3. XVI. Bagińska, Wołoszyn, Nr 3.	XVI: 3	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1970.	Slate spindle whorl Przęślik z łupku owruckiego	MT/1226/192/A	XVI. Bagińska, Wołoszyn, No. 4. XVI. Bagińska, Wołoszyn, Nr 4.	XVI: 4	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1971.	Slate spindle whorl Przęślik z łupku owruckiego	MT/1278/1/A	XVI. Bagińska, Wołoszyn, No. 5. XVI. Bagińska, Wołoszyn, Nr 5.	XVI: 5	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1972.	Slate spindle whorl Przęślik z łupku owruckiego	MT/1556/3/A	XVI. Bagińska, Wołoszyn, No. 6. XVI. Bagińska, Wołoszyn, Nr 6.	XVI: 6	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1973.	Slate spindle whorl Przęślik z łupku owruckiego	MT/1385/2/A	XVI. Bagińska, Wołoszyn, No. 7. XVI. Bagińska, Wołoszyn, Nr 7.	XVI: 7	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1974.	Slate spindle whorl Przęślik z łupku owruckiego	MT/1408/5/A	XVI. Bagińska, Wołoszyn, No. 8. XVI. Bagińska, Wołoszyn, Nr 8.	XVI: 8	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1975.	Slate spindle whorl Przęślik z łupku owruckiego	MT/1442/1/A	XVI. Bagińska, Wołoszyn, No. 9. XVI. Bagińska, Wołoszyn, Nr 9.	XVI: 9	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1976.	Ceramic spindle whorl Przęślik ceramiczny	MT/1289/A	XVI. Bagińska, Wołoszyn, No. 10. XVI. Bagińska, Wołoszyn, Nr 10.	XVI: 10	Research October 2010 Badania październik 2010	—
	Stone tools (whetstones, grindstones) **Narzędzia kamienne (osełki, kamienie szlifierskie)**					
1977.	Whetstone Osełka	MT/1795/2/A	XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, No. 1. XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, Nr 1.	XVII: 1	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1978.	Whetstone Osełka	MT/1226/13/A	XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, No. 2. XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, Nr 2.	XVII: 2	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1979.	Whetstone Osełka	MT/1316/2/A	XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, No. 3. XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, Nr 3.	XVII: 3	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1980.	Whetstone Osełka	MT/1409/3/A	XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, No. 4. XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, Nr 4.	XVII: 4	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1981.	Polishing tablet (?) Płytka szlifierska (?)	MT/1316/4/A	XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, No. 5. XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, Nr 5.	XVII: 5	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1982.	Grindstone Kamień szlifierski	MT/1340/8/A	XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, No. 6. XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, Nr 6.	XVII: 6	Research October 2010 Badania październik 2010	—

1983.	Grindstone Kamień szlifierski	MT/1360/1/A	XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, No. 7. XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, Nr 7.	XVII: 7	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1984.	Grindstone Kamień szlifierski	MT/1669/2/A	XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, No. 8. XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, Nr 8.	XVII: 8	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1985.	Whetstone Osełka	MT/1051/38/A	XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, No. 9. XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, Nr 9.	XVII: 9	—	Excavations in 1997 Badania wykopaliskowe w 1997 r.
1986.	Whetstone Osełka	MT/1051/41/A	XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, No. 10. XVII. Wawrzczak, Wołoszyn, Nr 10.	XVII: 10	—	Excavations in 1997 Badania wykopaliskowe w 1997 r.
	Agricultural tools **Narzędzia rolnicze**					
1987.	Iron coulter Radlica żelazna	MT/1226/3/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 1. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 1.	XVIII.a.: 1	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1988.	Iron sickle Sierp żelazny	MT/1226/118/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 2. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 2.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1989.	Iron sickle Sierp żelazny	MT/1805/2/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 3. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 3.	XVIII.a.: 4	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1990.	Iron sickle Sierp żelazny	MT/1812/3/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 4. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 4.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
1991.	Iron sickle Sierp żelazny	MT/1820/9/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 5. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 5.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1992.	Iron short scythe/sickle Półkosek/sierp (?) żelazny	MT/1511/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 6. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 6.	XVIII.a.: 3	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1993.	Iron short scythe/sickle Półkosek żelazny	MT/1530/4/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 7. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 7.	XVIII.a.: 5	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1994.	Iron spade fitting Okucie łopaty żelazne	MT/1499/1/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 8. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 8.	XVIII.a.: 7	Research October 2010 Badania październik 2010	—
1995.	Iron spade fitting Okucie łopaty żelazne	MT/1789/2/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 9. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 9.	XVIII.a.: 8	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1996.	Iron spade fitting Okucie łopaty żelazne	MT/1811/14/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 10. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 10.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
1997.	Iron spade fitting Okucie łopaty żelazne	MT/1824/8/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 11. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 11.	XVIII.a.: 9	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

1998.	Iron hook Hak żelazny	MT/1504/A	XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 12. XVIII.a. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 12.	XVIII.a.: 10	Research October 2010 Badania październik 2010	—
	Artefacts related to fishing and hunting **Narzędzia związane z rybołówstwem i myślistwem**					
1999.	Iron hook Haczyk żelazny	MT/1475/2/A	XVIII.b. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 1. XVIII.b. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 1.	XVIII.b: 1	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2000.	Iron hook Haczyk żelazny	MT/1762/2/A	XVIII.b. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 2. XVIII.b. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 2.	XVIII.b: 2	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2001.	Stone sinker Grzęzidło kamienne	MT/1666/1/A	XVIII.b. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 3. XVIII.b. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 3.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2002.	Lead decoy caller (?) Wabik (?) ołowiany	MT/1780/7/A	XVIII.b. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, No. 4. XVIII.b. Bagińska, Chudzińska, Wołoszyn, Nr 4.	XVIII.b: 3	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
	Padlocks **Kłódki**					
2003.	Iron padlock Kłódka żelazna	MT/1530/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	XIX.a: 9	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2004.	Iron padlock Kłódka żelazna	MT/1542/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	XIX.a: 1	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2005.	Iron padlock Kłódka żelazna	MT/1695/31/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 3. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 3.	XIX.a: 2	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2006.	Bronze padlock Kłódka brązowa	MT/1708/34/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 4. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 4.	XIX.a: 4	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2007.	Iron padlock Kłódka żelazna	MT/1708/35/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 5. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 5.	XIX.a: 8	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2008.	Iron padlock Kłódka żelazna	MT/1728/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 6. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 6.	XIX.a: 3	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2009.	Iron padlock Kłódka żelazna	MT/1766/6/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 7. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 7.	XIX.a: 11	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2010.	Iron padlock Kłódka żelazna	MT/1768/7/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 8. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 8.	XIX.a: 6	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2011.	Iron padlock Kłódka żelazna	MT/1797/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 9. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 9.	XIX.a: 5	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2012.	Iron padlock Kłódka żelazna	MT/1827/10/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 10. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 10.	XIX.a: 7	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2013.	Iron padlock (?) Kłódka żelazna (?)	MT/1833/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 11. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 11.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2014.	Iron padlock (?) Kłódka żelazna (?)	MT/1843/3/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 12. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 12.	XIX.a: 10	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
	Keys **Klucze**					
2015.	Iron key (?) Klucz (?) żelazny	MT/1226/57/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	XIX.a: 28	Research October 2010 Badania październik 2010	—

2016.	Iron key (?) Klucz żelazny (?)	MT/1226/59/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	XIX.a: 29	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2017.	Iron key Klucz żelazny	MT/1308/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 3. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 3.	XIX.a: 12	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2018.	Iron key Klucz żelazny	MT/1386/6/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 4. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 4.	XIX.a.: 19	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2019.	Iron key Klucz żelazny	MT/1422/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 5. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 5.	XIX.a: 15	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2020.	Iron key Klucz żelazny	MT/1503/3/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 6. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 6.	XIX.a: 21	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2021.	Iron key Klucz żelazny	MT/1574/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 7. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 7.	XIX.a: 16	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2022.	Bronze key Klucz brązowy	MT/1679/193/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 8. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 8.	XIX.a: 13	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2023.	Iron key Klucz żelazny	MT/1708/6/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 9. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 9.	XIX.a: 23	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2024.	Iron key (?) Klucz żelazny (?)	MT/1708/15/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 10. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 10.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2025.	Iron key Klucz żelazny	MT/1736/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 11. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 11.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2026.	Iron key Klucz żelazny	MT/1764/9/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 12. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 12.	XIX.a: 25	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2027.	Iron key Klucz żelazny	MT/1765/7/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 13. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 13.	XIX.a: 20	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2028.	Iron key Klucz żelazny	MT/1774/5/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 14. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 14.	XIX.a: 14	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2029.	Iron key Klucz żelazny	MT/1774/7/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 15. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 15.	XIX.a: 18	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2030.	Iron key Klucz żelazny	MT/1791/23/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 16. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 16.	XIX.a: 26	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2031.	Iron key Klucz żelazny	MT/1812/9/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 17. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 17.	XIX.a: 17	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2032.	Iron key Klucz żelazny	MT/1812/19/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 18. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 18.	XIX.a: 27	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2033.	Iron key Klucz żelazny	MT/1823/29/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 19. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 19.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2034.	Iron key Klucz żelazny	MT/1827/9/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 20. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 20.	XIX.a: 22	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2035.	Iron key (?) Klucz (?) żelazny	MT/1834/9/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 21. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 21.	XIX.a: 24	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2036.	Iron key Klucz żelazny	MT/1853/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 22. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 22.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

	Staples, hooks **Skoble, haczyki, haki**					
2037.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1386/4/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	XIX.a: 30	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2038.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1735/3/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2039.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1753/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 3. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 3.	XIX.a: 31	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2040.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1764/4/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 4. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 4.	XIX.a: 37	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2041.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1766/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 5. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 5.	XIX.a: 39	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2042.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1780/10/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 6. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 6.	XIX.a: 34	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2043.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1822/15/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 7. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 7.	XIX.a: 38	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2044.	Iron staple (?) Skobel żelazny (?)	MT/1823/14/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 8. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 8.	XIX.a: 32	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2045.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1824/13/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 9. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 9.	XIX.a: 33	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2046.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1826/14/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 10. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 10.	XIX.a: 36	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2047.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1827/5/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 11. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 11.	XIX.a: 40	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2048.	Iron staple Skobel żelazny	MT/1849/7/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 12. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 12.	XIX.a: 35	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2049.	Iron hook Haczyk żelazny	MT/1529/4/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 13. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 13.	XIX.a: 41	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2050.	Iron hook Haczyk żelazny	MT/1728/3/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 14. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 14.	XIX.a: 43	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2051.	Iron hook Haczyk żelazny	MT/1764/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 15. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 15.	XIX.a: 42	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2052.	Iron hook Hak żelazny	MT/1859/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 16. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 16.	XIX.a: 44	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
	Iron nails **Gwoździe żelazne**					
2053.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/110/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	XIX.a: 72	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2054.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/129/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	XIX.a: 45	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2055.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/131/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 3. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 3.	XIX.a: 64	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2056.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/132/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 4. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 4.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2057.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/133/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 5. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 5.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

2058.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/134/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 6. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 6.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2059.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/135/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 7. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 7.	XIX.a: 62	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2060.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/136/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 8. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 8.	XIX.a: 55	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2061.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/137/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 9. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 9.	XIX.a: 65	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2062.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/138/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 10. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 10.	XIX.a: 58	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2063.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/139/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 11. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 11.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2064.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/140/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 12. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 12.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2065.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/141/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 13. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 13.	XIX.a: 61	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2066.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/142/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 14. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 14.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2067.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/143/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 15. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 15.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2068.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/144/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 16. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 16.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2069.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/145/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 17. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 17.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2070.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/146/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 18. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 18.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2071.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/147/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 19. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 19.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2072.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/148/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 20. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 20.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2073.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/149/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 21. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 21.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2074.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/150/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 22. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 22.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2075.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/151/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 23. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 23.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2076.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/152/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 24. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 24.	XIX.a: 70	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2077.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/153/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 25. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 25.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2078.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/154/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 26. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 26.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

2079.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/155/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 27. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 27.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2080.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/156/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 28. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 28.	XIX.a: 57	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2081.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/157/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 29. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 29.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2082.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/158/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 30. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 30.	XIX.a: 66	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2083.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/159/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 31. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 31.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2084.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/160/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 32. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 32.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2085.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/161/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 33. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 33.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2086.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/162/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 34. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 34.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2087.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/163/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 35. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 35.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2088.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/164/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 36. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 36.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2089.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/165/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 37. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 37.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2090.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/166/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 38. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 38.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2091.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/167/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 39. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 39.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2092.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/168/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 40. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 40.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2093.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/169/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 41. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 41.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2094.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/170/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 42. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 42.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2095.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/171/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 43. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 43.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2096.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1226/172/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 44. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 44.	XIX.a: 63	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2097.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1229/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 45. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 45.	XIX.a: 60	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2098.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1232/7/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 46. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 46.	XIX.a: 71	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2099.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1286/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 47. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 47.	XIX.a: 50	Research October 2010 Badania październik 2010	—

2100.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1297/8/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 48. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 48.	XIX.a: 52	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2101.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1318/3/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 49. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 49.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2102.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1343/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 50. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 50.	XIX.a: 54	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2103.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1388/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 51. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 51.	XIX.a: 59	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2104.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1407/11/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 52. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 52.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2105.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1425/6/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 53. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 53.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2106.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1428/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 54. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 54.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2107.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1459/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 55. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 55.	XIX.a: 51	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2108.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1477/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 56. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 56.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2109.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1540/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 57. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 57.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2110.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1541/5/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 58. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 58.	XIX.a: 68	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2111.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1622/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 59. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 59.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2112.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1708/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 60. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 60.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2113.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1708/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 61. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 61.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2114.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1708/3/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 62. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 62.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2115.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1735/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 63. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 63.	XIX.a: 69	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2116.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1735/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 64. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 64.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2117.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1735/4/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 65. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 65.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2118.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1767/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 66. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 66.	XIX.a: 67	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2119.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1777/8/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 67. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 67.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2120.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1780/14/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 68. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 68.	XIX.a: 56	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

2121.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1790/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 69. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 69.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2122.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1792/4/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 70. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 70.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2123.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1792/9/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 71. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 71.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2124.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1796/4/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 72. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 72.	XIX.a: 49	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2125.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1797/11/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 73. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 73.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2126.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1799/3/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 74. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 74.	XIX.a: 46	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2127.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1802/6/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 75. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 75.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2128.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1804/5/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 76. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 76.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2129.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1804/12/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 77. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 77.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2130.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1806/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 78. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 78.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2131.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1809/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 79. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 79.	XIX.a: 48	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2132.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1813/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 80. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 80.	XIX.a: 53	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2133.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1823/27/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 81. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 81.	XIX.a: 73	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2134.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1826/13/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 82. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 82.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2135.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1832/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 83. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 83.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2136.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1833/4/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 84. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 84.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2137.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1850/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 85. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 85.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2138.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1850/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 86. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 86.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
	Decorative nails **Gwoździe ozdobne**					
2139.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1679/112/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	XIX.a: 74	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2140.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1679/113/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	XIX.a: 75	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2141.	Nail made of tin-lead alloy (?) Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)	MT/1679/114/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 3. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 3.	XIX.a: 76	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy

2142.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1679/115/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 4. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 4.	XIX.a: 77	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2143.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1679/116/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 5. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 5.	XIX.a: 78	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2144.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1679/117/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 6. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 6.	XIX.a: 88	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2145.	Nail made of tin-lead alloy (?) Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)	MT/1679/118/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 7. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 7.	XIX.a: 79	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2146.	Nail made of tin-lead alloy (?) Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)	MT/1679/119/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 8. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 8.	XIX.a: 80	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2147.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1679/120/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 9. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 9.	XIX.a: 81	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2148.	Nail made of tin-lead alloy (?) Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)	MT/1679/122/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 10. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 10.	XIX.a: 82	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2149.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1679/123/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 11. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 11.	XIX.a: 85	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2150.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1679/126/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 12. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 12.	—	—	Collection of Janusz Stopa Z kolekcji Janusza Stopy
2151.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1685/6/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 13. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 13.	—	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2152.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1776/4/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 14. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 14.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2153.	Bronze nail Gwóźdź brązowy	MT/1780/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 15. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 15.	XIX.a: 83	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2154.	Bronze nail (?) Gwóźdź brązowy (?)	MT/1810/2/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 16. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 16.	XIX.a: 84	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2155.	Iron nail Gwóźdź żelazny	MT/1820/7/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 17. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 17.	XIX.a: 87	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2156.	Nail made of tin-lead alloy (?) Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)	MT/1854/3/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 18. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 18.	XIX.a: 86	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2157.	Nail made of tin-lead alloy (?) Gwóźdź ze stopu cynowo-ołowiowego (?)	MT/1871/5/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 19. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 19.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2158.	Nail made of copper alloy Gwóźdź ze stopu z miedzią	MT/1685/7/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 20. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 20.	XIX.a: 89	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2159.	Nail made of copper alloy Gwóźdź ze stopu z miedzią	MT/1685/9/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 21. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 21.	XIX.a: 90	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2160.	Nail made of copper alloy Gwóźdź ze stopu z miedzią	MT/1785/3/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 22. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 22.	XIX.a: 94	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2161.	Nail made of copper alloy Gwóźdź ze stopu z miedzią	MT/1685/13/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 23. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 23.	XIX.a: 95	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2162.	Nail made of copper alloy Gwóźdź ze stopu z miedzią	MT/1779/1/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 24. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 24.	XIX.a: 93	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

2163.	Nail made of copper alloy Gwóźdź ze stopu z miedzią	MT/1685/10/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 25. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 25.	XIX.a: 92	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2164.	Nail made of copper alloy Gwóźdź ze stopu z miedzią	MT/1791/19/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 26. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 26.	XIX.a: 91	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2165.	Nail made of copper alloy Gwóźdź ze stopu z miedzią	MT/1789/3/A	XIX.a. Bagińska, Chudzińska, No. 27. XIX.a. Bagińska, Chudzińska, Nr 27.	XIX.a: 96	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
	Knives **Noże**					
2166.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/95/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2167.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/96/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2168.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/97/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 3. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 3.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2169.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/98/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 4. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 4.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2170.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/99/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 5. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 5.	XIX.b: 13	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2171.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/100/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 6. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 6.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2172.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/101/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 7. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 7.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2173.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/102/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 8. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 8.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2174.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/103/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 9. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 9.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2175.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/104/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 10. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 10.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2176.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/105/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 11. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 11.	XIX.b: 14	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2177.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/106/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 12. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 12.	XIX.b: 15	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2178.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/107/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 13. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 13.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2179.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/108/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 14. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 14.	XIX.b: 16	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2180.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/183/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 15. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 15.	XIX.b: 17	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2181.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/184/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 16. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 16.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2182.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/185/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 17. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 17.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2183.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1226/186/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 18. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 18.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—

2184.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1234/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 19. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 19.	XIX.b: 18	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2185.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1236/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 20. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 20.	XIX.b: 19	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2186.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1244/5/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 21. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 21.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2187.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1284/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 22. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 22.	XIX.b: 20	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2188.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1251/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 23. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 23.	XIX.b: 21	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2189.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1252/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 24. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 24.	XIX.b: 22	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2190.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1257/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 25. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 25.	XIX.b: 23	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2191.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1266/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 26. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 26.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2192.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1275/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 27. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 27.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2193.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1277/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 28. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 28.	XIX.b: 24	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2194.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1244/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 29. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 29.	XIX.b: 25	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2195.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1296/5/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 30. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 30.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2196.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1301/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 31. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 31.	XIX.b: 26	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2197.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1301/5/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 32. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 32.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2198.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1319/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 33. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 33.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2199.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1336/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 34. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 34.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2200.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1340/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 35. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 35.	XIX.b: 27	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2201.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1341/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 36. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 36.	XIX.b: 28	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2202.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1358/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 37. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 37.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2203.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1364/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 38. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 38.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2204.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1390/5/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 39. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 39.	XIX.b: 35	Research October 2010 Badania październik 2010	—

2205.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1407/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 40. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 40.	XIX.b: 36	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2206.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1409/5/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 41. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 41.	XIX.b: 39	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2207.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1425/5/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 42. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 42.	XIX.b: 32	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2208.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1427/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 43. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 43.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2209.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1444/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 44. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 44.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2210.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1444/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 45. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 45.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2211.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1446/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 46. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 46.	XIX.b: 38	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2212.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1460/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 47. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 47.	XIX.b: 40	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2213.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1461/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 48. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 48.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2214.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1469/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 49. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 49.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2215.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1484/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 50. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 50.	XIX.b: 41	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2216.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1485/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 51. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 51.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2217.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1486/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 52. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 52.	XIX.b: 42	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2218.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1487/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 53. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 53.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2219.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1487/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 54. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 54.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2220.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1503/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 55. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 55.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2221.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1503/5/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 56. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 56.	XIX.b: 43	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2222.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1506/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 57. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 57.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2223.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1506/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 58. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 58.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2224.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1508/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 59. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 59.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2225.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1529/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 60. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 60.	XIX.b: 1	Research October 2010 Badania październik 2010	—

2226.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1534/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 61. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 61.	XIX.b: 44	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2227.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1536/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 62. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 62.	XIX.b: 45	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2228.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1537/7/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 63. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 63.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2229.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1557/9/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 64. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 64.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2230.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1577/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 65. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 65.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2231.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1570/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 66. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 66.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2232.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1570/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 67. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 67.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2233.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1575/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 68. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 68.	XIX.b: 29	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2234.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1589/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 69. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 69.	XIX.b: 30	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2235.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1601/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 70. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 70.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2236.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1651/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 71. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 71.	XIX.b: 31	Research October 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2237.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1655/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 72. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 72.	—	Research October 2010 Badania październik 2010	—
2238.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1708/50/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 73. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 73.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2239.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1708/51/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 74. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 74.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2240.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1719/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 75. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 75.	XIX.b: 34	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2241.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1727/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 76. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 76.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2242.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1729/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 77. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 77.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2243.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1731/7/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 78. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 78.	XIX.b: 4	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2244.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1734/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 79. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 79.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2245.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1739/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 80. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 80.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2246.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1740/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 81. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 81.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

2247.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1741/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 82. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 82.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2248.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1742/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 83. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 83.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2249.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1743/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 84. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 84.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2250.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1758/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 85. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 85.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2251.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1764/7/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 86. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 86.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2252.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1765/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 87. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 87.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2253.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1765/8/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 88. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 88.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2254.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1766/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 89. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 89.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2255.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1767/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 90. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 90.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2256.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1768/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 91. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 91.	XIX.b: 3	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2257.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1768/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 92. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 92.	XIX.b: 37	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2258.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1768/6/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 93. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 93.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2259.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1771/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 94. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 94.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2260.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1772/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 95. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 95.	XIX.b: 33	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2261.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1774/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 96. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 96.	XIX.b: 47	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2262.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1776/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 97. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 97.	XIX.b: 48	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2263.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1778/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 98. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 98.	XIX.b: 49	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2264.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1778/12/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 99. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 99.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2265.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1778/13/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 100. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 100.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2266.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1780/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 101. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 101.	XIX.b: 2	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

2267.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1780/8/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 102. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 102.	XIX.b: 50	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2268.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1780/9/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 103. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 103.	XIX.b: 52	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2269.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1781/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 104. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 104.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2270.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1781/6/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 105. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 105.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2271.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1788/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 106. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 106.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2272.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1788/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 107. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 107.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2273.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1790/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 108. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 108.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2274.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1791/16/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 109. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 109.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2275.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1795/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 110. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 110.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2276.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1796/7/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 111. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 111.	XIX.b: 5	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2277.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1796/8/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 112. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 112.	XIX.b: 7	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2278.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1796/10/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 113. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 113.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2279.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1797/10/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 114. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 114.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2280.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1798/10/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 115. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 115.	XIX.b: 6	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

2281.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1798/15/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 116. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 116.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2282.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1798/16/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 117. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 117.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2283.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1800/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 118. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 118.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2284.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1801/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 119. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 119.	XIX.b: 53	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2285.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1802/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 120. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 120.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2286.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1804/9/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 121. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 121.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2287.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1805/5/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 122. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 122.	XIX.b: 54	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2288.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1807/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 123. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 123.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2289.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1811/8/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 124. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 124.	XIX.b: 8	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2290.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1812/8/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 125. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 125.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2291.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1812/7/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 126. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 126.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2292.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1814/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 127. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 127.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2293.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1815/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 128. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 128.	XIX.b: 55	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2294.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1819/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 129. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 129.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

2295.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1819/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 130. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 130.	XIX.b: 56	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2296.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1819/11/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 131. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 131.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2297.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1819/18/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 132. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 132.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2298.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1819/19/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 133. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 133.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2299.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1820/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 134. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 134.	XIX.b: 57	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2300.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1820/8/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 135. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 135.	XIX.b: 58	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2301.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1820/10/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 136. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 136.	XIX.b: 59	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2302.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1821/9/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 137. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 137.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2303.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1822/7/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 138. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 138.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2304.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1823/19/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 139. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 139.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2305.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1823/20/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 140. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 140.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2306.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1825/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 141. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 141.	XIX.b: 60	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2307.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1826/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 142. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 142.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2308.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1826/8/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 143. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 143.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

2309.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1827/11/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 144. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 144.	XIX.b: 61	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2310.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1827/14/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 145. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 145.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2311.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1828/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 146. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 146.	XIX.b: 46	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2312.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1828/7/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 147. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 147.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2313.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1828/13/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 148. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 148.	XIX.b: 10	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2314.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1831/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 149. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 149.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2315.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1832/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 150. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 150.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2316.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1833/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 151. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 151.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2317.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1833/12/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 152. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 152.	XIX.b: 9	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2318.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1834/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 153. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 153.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2319.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1834/6/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 154. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 154.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2320.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1836/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 155. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 155.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2321.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1836/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 156. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 156.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2322.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1837/5/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 157. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 157.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

2323.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1847/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 158. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 158.	—	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2324.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1849/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 159. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 159.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2325.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1849/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 160. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 160.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2326.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1854/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 161. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 161.	XIX.b: 62	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2327.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1856/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 162. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 162.	XIX.b: 51	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2328.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1857/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 163. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 163.	XIX.b: 63	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2329.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1858/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 164. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 164.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2330.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1858/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 165. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 165.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2331.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1860/6/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 166. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 166.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2332.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1861/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 167. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 167.	XIX.b: 11	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2333.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1862/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 168. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 168.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2334.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1862/7/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 169. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 169.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2335.	Iron knife Nóż żelazny	MT/1890/26/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 170. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 170.	XIX.b: 12	—	Chance discovery made in 2012 Przypadkowe odkrycie dokonane w 2012 r.
	Knife handle fitting **Okucia rękojeści noży**					
2336.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1283/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	XIX.b: 77	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—

2337.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1332/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	XIX.b: 78	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2338.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1344/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 3. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 3.	—	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2339.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 4. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 4.	XIX.b: 64	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2340.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 5. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 5.	XIX.b: 65	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2341.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/3/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 6. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 6.	XIX.b: 66	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2342.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 7. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 7.	XIX.b: 67	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2343.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/5/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 8. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 8.	XIX.b: 68	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2344.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/6/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 9. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 9.	XIX.b: 69	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2345.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/7/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 10. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 10.	XIX.b: 70	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2346.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/8/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 11. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 11.	XIX.b: 71	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2347.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/9/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 12. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 12.	XIX.b: 79	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2348.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/10/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 13. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 13.	—	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2349.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/11/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 14. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 14.	XIX.b: 80	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2350.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/12/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 15. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 15.	XIX.b: 81	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2351.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/13/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 16. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 16.	XIX.b: 82	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2352.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/14/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 17. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 17.	XIX.b: 83	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2353.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1690/15/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 18. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 18.	XIX.b: 84	—	Donated by Artur Troncik in 2011 Dar Artura Troncika z 2011 r.
2354.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/35/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 19. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 19.	XIX.b: 72	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2355.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/36/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 20. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 20.	XIX.b: 85	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2356.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/37/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 21. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 21.	XIX.b: 86	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2357.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/38/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 22. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 22.	XIX.b: 87	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.

2358.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/39/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 23. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 23.	XIX.b: 73	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2359.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/40/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 24. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 24.	XIX.b: 88	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2360.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/41/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 25. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 25.	XIX.b: 74	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2361.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/42/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 26. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 26.	XIX.b: 89	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2362.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/43/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 27. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 27.	XIX.b: 90	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2363.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/44/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 28. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 28.	XIX.b: 91	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2364.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/45/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 29. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 29.	XIX.b: 92	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2365.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/46/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 30. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 30.	XIX.b: 93	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2366.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/47/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 31. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 31.	XIX.b: 94	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2367.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/48/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 32. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 32.	XIX.b: 95	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2368.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/49/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 33. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 33.	XIX.b: 96	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2369.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/50/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 34. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 34.	XIX.b: 97	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2370.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/51/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 35. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 35.	XIX.b: 98	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2371.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/52/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 36. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 36.	XIX.b: 99	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2372.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/53/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 37. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 37.	XIX.b: 101	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2373.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/54/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 38. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 38.	XIX.b: 100	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2374.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/55/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 39. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 39.	XIX.b: 75	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2375.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/56/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 40. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 40.	XIX.b: 102	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2376.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/57/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 41. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 41.	—	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2377.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/58/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 42. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 42.	XIX.b: 103	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2378.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/59/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 43. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 43.	XIX.b: 104	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.
2379.	Bronze knife handle fitting Okucie rękojeści noża	MT/1695/60/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 44. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 44.	XIX.b: 76	—	Donated by Andrzej Pasieczny in 2011 Dar Andrzeja Pasiecznego z 2011 r.

	Scissors **Nożyce**					
2380.	Scissors Nożyce	MT/1281/A	XIX.b Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	XIX.b: 105	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2381.	Scissors Nożyce	MT/1827/6/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
	Fire strikers **Krzesiwa**					
2382.	Fire striker Krzesiwo	MT/1493/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	XIX.b: 106	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2383.	Fire striker Krzesiwo	MT/1549/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	XIX.b: 107	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2384.	Fire striker Krzesiwo	MT/1590/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 3. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 3.	XIX.b: 110	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2385.	Fire striker Krzesiwo	MT/1714/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 4. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 4.	XIX.b: 108	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2386.	Fire striker Krzesiwo	MT/1731/6/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 5. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 5.	XIX.b: 111	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2387.	Fire striker Krzesiwo	MT/1741/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 6. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 6.	XIX.b: 113	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2388.	Fire striker Krzesiwo	MT/1762/1/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 7. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 7.	XIX.b: 112	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2389.	Fire striker Krzesiwo	MT/1806/6/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 8. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 8.	XIX.b: 114	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2390.	Fire striker Krzesiwo	MT/1826/16/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 9. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 9.	XIX.b: 115	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2391.	Fire striker Krzesiwo	MT/1837/4/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 10. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 10.	XIX.b: 109	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
	Handles for cauldrons or buckets **Uchwyty kotłów/wiader**					
2392.	Bucket/cauldron bail handle Uchwyt do kabłąka kotła/wiadra	MT/1257/8/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	XIX.b: 116	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2393.	Bucket/cauldron bail handle Uchwyt do kabłąka kotła/wiadra	MT/1761/2/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	XIX.b: 117	Research June 2011 Badania czerwiec 2011	—
2394.	Bucket/cauldron bail handle Uchwyt do kabłąka kotła/wiadra	MT/1837/8/A	XIX.b. Bagińska, Chudzińska, No. 3. XIX.b. Bagińska, Chudzińska, Nr 3.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
	Carpentry, cooperage and woodworking tools **Narzędzia ciesielskie, bednarskie, stolarskie**					
2395.	Iron wedge Klin żelazny	MT/1780/4/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	XIX.c: 5	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2396.	Iron adze Cieślica żelazna	MT/1537/1/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	XIX.c: 4	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2397.	Iron blade Piłka żelazna	MT/1297/2/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 3. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 3.	—	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2398.	Iron chisel Dłuto żelazne	MT/1226/2/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 4. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 4.	XIX.c: 6	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—

2399.	Iron chisel Dłuto żelazne	MT/1658/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 5. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 5.	XIX.c: 7	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2400.	Iron chisel Dłuto żelazne	MT/1839/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 6. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 6.	XIX.c: 8	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2401.	Iron chisel (?) Dłuto (?) żelazne	MT/1662/2/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 7. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 7.	—	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2402.	Iron chisel (?) Dłuto (?) żelazne	MT/1713/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 8. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 8.	XIX.c: 9	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2403.	Iron punch (?) Punca (?) żelazna	MT/1323/6/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 9. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 9.	—	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2404.	Iron punch (?) Punca (?) żelazna	MT/1729/3/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 10. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 10.	XIX.c: 23	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2405.	Iron punch (?) Punca (?) żelazna	MT/1708/31/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 11. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 11.	XIX.c: 24	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2406.	Iron cold chisel (?) Przecinak (?) żelazny	MT/1226/180/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 12. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 12.	XIX.c: 21	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2407.	Iron cold chisel Przecinak żelazny	MT/1226/187/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 13. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 13.	XIX.c: 19	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2408.	Iron cold chisel (?) Przecinak (?) żelazny	MT/1797/2/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 14. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 14.	XIX.c: 20	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2409.	Iron piercing tool Przebijak (?) żelazny	MT/1408/1/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 15. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 15.	XIX.c: 17	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2410.	Iron piercing tool Przebijak żelazny	MT/1470/2/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 16. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 16.	XIX.c: 18	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2411.	Iron piercing tool Przebijak żelazny	MT/1809/2/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 17. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 17.	XIX.c: 22	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2412.	Iron awl Szydło żelazne	MT/1245/2/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 18. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 18.	XIX.c: 10	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2413.	Iron awl Szydło żelazne	MT/1297/11/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 19. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 19.	XIX.c: 11	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2414.	Iron awl Szydło żelazne	MT/1305/1/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 20. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 20.	XIX.c: 12	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2415.	Iron awl Szydło żelazne	MT/1340/4/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 21. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 21.	XIX.c: 13	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2416.	Iron awl Szydło żelazne	MT/1461/3/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 22. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 22.	XIX.c: 14	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2417.	Iron awl Szydło żelazne	MT/1477/1/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 23. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 23.	XIX.c: 15	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2418.	Iron groover (?) Rowkarka (?) żelazna	MT/1819/10/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 24. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 24.	XIX.c: 16	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2419.	Iron hammer Młotek żelazny	MT/1710/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 25. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 25.	XIX.c: 1	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—

2420.	Iron hammer Młotek żelazny	MT/1719/2/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 26. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 26.	XIX.c: 2	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2421.	Iron hammer Młotek żelazny	MT/1883/A	XIX.c. Bagińska, Chudzińska, No. 27. XIX.c. Bagińska, Chudzińska, Nr 27.	XIX.c: 3	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
	Ice cleats **Raki**					
2422.	Iron ice cleat Rak żelazny	MT/1805/4/A	XIX.d. Bagińska, Chudzińska, No. 1. XIX.d. Bagińska, Chudzińska, Nr 1.	—	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
2423.	Iron ice cleat Rak żelazny	MT/1805/12/A	XIX.d. Bagińska, Chudzińska, No. 2. XIX.d. Bagińska, Chudzińska, Nr 2.	XIX.d: 1	Research April 2011 Badania kwiecień 2011	—
	Flint artefacts **Zabytki krzemienne**					
2424.	Flint flake Odłupek krzemienny	MT/1276/1/A	XX. Wawrzczak, No. 1. XX. Wawrzczak, Nr 1.	XX: 1	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2425.	Tinderflint (?) Krzesak (?) krzemienny	MT/1277/3/A	XX. Wawrzczak, No. 2. XX. Wawrzczak, Nr 2.	XX: 2	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2426.	Tinderflint made on a former tool (endscraper?) Krzesak krzemienny wykonany z wcześniejszego narzędzia (drapacza?)	MT/1316/1/A	XX. Wawrzczak, No. 3. XX. Wawrzczak, Nr 3.	XX: 3	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2427.	Gunflint for a firearm Skałka do broni palnej z krzemienia	MT/1316/6/A	XX. Wawrzczak, No. 4. XX. Wawrzczak, Nr 4.	XX: 4	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2428.	Tinderflint Krzesak krzemienny	MT/1317/2/A	XX. Wawrzczak, No. 5. XX. Wawrzczak, Nr 5.	XX: 5	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2429.	Flint nodule Surowiak krzemienny	MT/1383/2/A	XX. Wawrzczak, No. 6. XX. Wawrzczak, Nr 6.	—	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—

No. L.p.	Find Zabytek	Inv. No. Nr muzealny	Catalogue Katalog	Figure Rycina	Time/Circumstances of discovery/Collection Czas/Okoliczności odkrycia/Kolekcja	
					Research 2010-2011 Badania 2010-2011	Others Inne
2430.	Flint core secondarily reutilised as a tinderflint Rdzeń krzemienny użytkowany wtórnie jako krzesak	MT/1407/6/A	XX. Wawrzczak, No. 7. XX. Wawrzczak, Nr 7.	XX: 6	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2431.	Flint flake Odłupek krzemienny	MT/1407/10/A	XX. Wawrzczak, No. 8. XX. Wawrzczak, Nr 8.	XX: 7	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2432.	Fragment of a flint blade Fragment wióra krzemiennego	MT/1409/4/A	XX. Wawrzczak, No. 9. XX. Wawrzczak, Nr 9.	XX: 8	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2433.	Flint burin spall (?) Rylczak (?) krzemienny	MT/1424/2/A	XX. Wawrzczak, No. 10. XX. Wawrzczak, Nr 10.	XX: 9	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—
2434.	Flint truncated blade or a fragment of a backed piece Półtylczak lub fragment tylczaka krzemiennego	MT/1425/8/A	XX. Wawrzczak, No. 11. XX. Wawrzczak, Nr 11.	XX: 10	Research Oktober 2010 Badania październik 2010	—

The early medieval settlement complex at Czermno in the light of results from 2010-2011 research
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Czermnie w świetle wyników badań z lat 2010-2011
M. Wołoszyn (ed.)
U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 9: 3
Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2024, p. 1401-1454

INDEX (CONCORDANCE) OF GEOGRAPHIC AND HISTORICAL NAMES

Barbara Chudzińska, Natalia Khamaiko, Barbara Zając

INDEKS (KONKORDANCJA) NAZW GEOGRAFICZNYCH I HISTORYCZNYCH

Barbara Chudzińska, Natalia Khamaiko, Barbara Zając

The index contains geographical and historical names that appeared in vol. I-III of the book on Czermno (research 2010-2011). The first one was given in English then in Polish. In the case of names written in Cyrillic, their current, transliterated version is placed by the Polish form. Geographical names referring to areas outside of Poland (third position) are written in original version – in Belarusian, Russian, Ukrainian, and German and the like. This rule does no tapply to historical names referring to larger areas (e.g. Rus', Volyn).

The administrative affiliation of names of inhabited localities from the territory of Belorussia, Russia, and Ukraine in the English and Polish versions wereprovided in an abbreviated form

o.	oblast'	область (RU, UA)	region / obwód
r.	rayon	раён (BE) район (RU, UA)	district / rejon
v.	voblast'	вобласць (BE)	region / obwód

***

Indeks zawiera nazwy geograficzne i historyczne występujące w opracowaniu na temat badań w Czermnie (badania 2010-2011), t. I-III. Jako pierwszą podano ich wersję w języku angielskim, następnie w polskim. W przypadku nazw zapisanych cyrylicą obok formy polskiej umieszczono ich aktualną wersję, w transliteracji. Nazwy geograficzne odnoszące się do obszarów poza Polską (trzecia pozycja), zapisano w języku danego kraju – po białorusku, rosyjsku i ukraińsku, niemiecku itp. Zasada ta nie dotyczy nazw historycznych, odnoszących się do większych obszarów (np. Ruś, Wołyń).

Określenia dotyczące przynależności administracyjnej miejscowości z obszaru Belarus, Rosji i Ukrainy w wersji angielskiej i polskiej podano w formie skróconej:

o.	oblast'	область (RU, UA)	region / obwód
r.	rayon	раён (BE) район (RU, UA)	district / rejon
v./w.	voblast'	вобласць (BE)	region / obwód

► **A**
► **Aarhus**, Central Denmark Region, Denmark
Aarhus, region Jutlandia Środkowa, Dania
► **Abchazja** → Abkhazia
► **Abkhazia**
Abchazja
► **Adriatic Sea, coast**
Adriatyckiego Morza, wybrzeże
► **Adriatyckiego Morza, wybrzeże** → Adriatic Sea, coast
► **Afghanistan**
Afganistan
► **Afganistan** → Afghanistan
► **Africa, North**
Afryka Północna
► **Afryka Północna** → Africa, North
► **Alt-Wehlau** → Prudnoe
► **Anaia Kazısı**, antiquity city of Ionia, now near → Kadı Kalesi
Anaia Kazısı, starożytne miasto w Ionii, obecnie w pobliżu → Kadı Kalesi
► **Anatolia**
Anatolia
► **Andrzejów**, Chełm district, lubelskie voivodeship, Poland
Andrzejów, powiat Chełm, województwo lubelskie, Polska
► **Anglia** → England
► **Annopol**, Kraśnik district, lubelskie voivodeship, Poland
Annopol, powiat Kraśnik, województwo lubelskie, Polska
► **Antiochia Margiańska** → Merw
► **Anusino**, Minsk r., Minsk v., Belarus
Anusino, r. Mińsk, w. Mińsk, Białoruś
Анусіна, Мінскі раён, Мінская вобласць, Беларусь
► **Arabia Saudyjska** → Saudi Arabia
► **Arabian Peninsula**
Arabski Półwysep
► **Arabski**, **Półwysep** → Arabian Peninsula
► **Arača**, a ruin of medieval Romanesque church ruin located about 12 km north of Novi Bečej, Vojvodina Province, Serbia
Arača, ruiny kościoła romańskiego, 12 km od wsi Novi Bečej, prowincja Wojwodina, Serbia
► **Amorium** (Amorion), an ancient and early Byzantine city in Phrygia, now near the village Hisarköy, Afyonkarahisar Province, Turkey
Amorium (Amorion), starożytne i wczesnobizantyńskie miasto we Frygii, obecnie w pobliżu wsi Hisarköy, prowincja Afyonkarahisa, Turcja
► **Augusta Raurica**, archaeological site, Augst, near the villages of Augst and Kaiseraugst, Basel-Country caton, Switzerland
Augusta Raurica, stanowisko archeologiczne, w pobliżu wsi Augst i Kaiseraugst, kanton Basel-Okręg, Szwajcaria
► **Augustinišķi**, Krāslava district, Údrīšu parish, Latvia
Augustiniški, powiat Krāslava, parafia Údrīšu, Łotwa
► **Austria**
► **Austria**, **Dolna** → Austria, Lower
► **Austria**, **Lower**
Austria, Dolna
► **Avar Khanate**
Kaganat Awarski

► **Awarski, Kaganat** → Avar Khanate
► **Azyartso**, Minsk r., Minsk v., Belarus
Azyartso, r. Minsk, w. Mińsk, Białoruś
Азярцо, Мінскі раён, Мінская вобласць, Беларусь
► **Asia**
Azja
► **Asia, Central**
Azja Centralna
► **Asia**, **West**
Azja Przednia
► **Azja** → Asia
► **Azja Centralna** → Asia, Central
► **Azja Przednia** → Asia, West
► **Azov, Sea**
Azowskie, Morze
► **Azowskie, Morze** → Azov, Sea

► **B**
► **Baciki Dalsze**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Baciki Dalsze, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Polska
► **Baia**, Baia commune, Suceava county, Romania
Baia, gmina Baia, okręg Suczawa, Rumunia
► **Bakota**, Kamianets-Podilsky r., Khmelnytsky o., Ukraine
Bakota, r. Kamieniec Podolski, o. Chmielnicki, Ukraina
Бакота, Кам'янець-Подільський район, Хмельницька область, Україна
► **Balkan Peninsula**
Bałkański, Półwysep
► **Balkans**
Bałkany
► **Baltic Sea**
Bałtyckie, Morze
► **Bałkany** → Balkans
► **Bałkański**, **Półwysep** → Balkan Peninsula
► **Bałtyckie, Morze** → Baltic Sea
► **Barbaricum**
► **Basel**, Canton of Basel-City, Switzerland
Bazylea, kanton Bazylea-Miasto, Szwajcaria
► **Bashkiria**
Baszkiria
► **Baszkiria** → Bashkiria
► **Behren-Lübchin**, Rostock district, Mecklenburg-Vorpommern State, Germany
Behren-Lübchin, powiat Rostock, kraj związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie, Niemcy
► **Belarus**
Belarus, Republic of
Białoruś
Białoruska, Republika
► **Belarus**, **Republic of** → Belarus
► **Belgorod oblast'**, Russia
biełgorodzki o., Rosja
Белгородская область, Россия
► **Belgrade**, Serbia
Belgrad, Serbia

► **Beloye Lake**, Russia
Białe, Jezioro, Rosja
► **Beloozero** → Belozersk
► **Belozersk** (until 1777 Belozero), Belozersky r., Vologda o., Russia
Biełoziersk (Belozersk; do 1777 Biełooziero), r. Biełooziersk, o. Wołogda, Rosja
Белозерск (до 1777 Белоозеро), Белозерский район, Вологодская область, Россия
► **Bełz** → Belz
► **Belz**, Sokal r., L'viv o., Ukraine
Bełz (Belz), r. Sokal, o. Lwów, Ukraina
Белз, Сокальський район, Львівська область, Україна
► **Belz**, **land of**
bełska, ziemia
► **bełska**, **ziemia** → Belz, land of
► **Bełz** → Belz
► **Bełżec**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Bełżec, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Berezhanka**, Haisyn r., Vinnytsia o., Ukraine
Bereżanka (Berežanka), r. Hajsyn, o. Winnica, Ukraina
Бережанка, Гайсинський район, Вінницька область, Україна
► **Bereżanka (Berežanka)** → Berezhanka
► **Berlin**, Germany
Berlin, Niemcy
Spandau, part of Berlin
Spandau, część Berlina
► **Besarabia** → Bessarabia
► **Bessarabia**
Besarabia
► **Bezhetsk**, Bezhetsk r., Tver o., Russia
Beżeck (Bežeck), r. Beżeck, o. Twer, Rosja
Бежецк, Бежецккий район, Тверская область, Россия
► **Będzin**, Będzin district, śląskie voivodeship, Poland
Będzin, powiat Będzin, województwo śląskie, Polska
Będzin, site 1, archaeological site
Będzin, stan. 1, stanowisko archeologiczne
► **Białawin** (former Bieławin) → Chełm
► **Białe, Jezioro** → Beloye Lake
► **Białoruska**, **Republika** → Belarus
► **Białoruś** → Belarus
► **Biecz**, Gorlice district, małopolskie voivodeship, Poland
Biecz, powiat Gorlice, województwo małopolskie, Polska
► **Biełooziero** → Belozersk
► **Biełoziersk** → Belozersk
► **biełgorodzki, obwód** → Belgorod oblast'
► **Berezitsy**, Strugi-Krasnenye r., Pskov o., Russia
Bieriezici (Berezici), r. Strugi-Krasnyje, o. Psków, Rosja
Березицы III, Струго-Красненский район, Псковская область, Россия
► **Berezovsky** I, cemetery, Sharypovo r., Krasnoyarsk Krai, Russia
Bieriezowskij I (Berezovskij I), cmentarzysko, r. Szarypowo, Kraj Krasnojarski, Rosja
Березовский I, могильник, Шарыповский район Красноярский край, Россия
► **Biełoziero** → Belozersk
► **Bilär**, medieval city in Volga Bulgaria, near village → Bilyarsk
Bilar, średniowieczne miasto w Bułgarii Nadwołżańskiej w pobliżu wsi → Biliarsk

Биляр, средневековый город в Волжской Болгарии, около села Билярск → Bilyarsk
► **Bilar** → Biläг
► **Bilyarsk**, Alexeyevskoye r., Tatarstan, Russia
Bilarsk, r. Aleksiejewskoje, Tatarstan, Rosja
Билярск, Алексеевский район, Татарстан, Россия
► **Biłgoraj**, Biłgoraj district, lubelskie voivodeship, Poland
Biłgoraj, powiat Biłgoraj, województwo lubelskie, Polska
► **Birecik**, Şanlıurfa Province, Turkey
Birecik, prowincja Şanliiurfa, Turcja
► **Birka**, Viking Age trading center, Stockholm County, Sweden
Birka, średniowieczna faktoria handlowa, region Sztokholm, Szwecja
► **Bizancjum** → Byzantium
► **Bizantyńska Wspólnota Narodów** → Byzantine Commonwealth
► **Björkö**, island, Lake Mälaren, Sweden
Björkö, wyspa na jeziorze Mälaren, Szwecja
► **Black See**
Czarne, Morze
► **Bliski Wschód** → Middle East
► **Bodzia**, Włocławek district, kujawsko-pomorskie voivodeship, Poland
Bodzia, powiat Włocławek, województwo kujawsko-pomorskie, Polska
► **Bogaczewo**, Giżycko district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Bogaczewo, powiat Giżycko, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Boğazköy**, settlement destroyed in the 11th c., now Boğazkale, Çorum Province, Turkey
Boğazköy, osada zniszczona w 2. poł. XI, obecnie Boğazkale, prowincja Corum, Turcja
► **Bogucin** → Bogucin Mały
► **Bogucin Mały**, Olkusz district, małopolskie voivodeship, Poland
Bogucin Mały, powiat Olkusz, województwo małopolskie, Polska
► **Bohemia** → Czech Republic
► **Bojná I**, hillfort, Topoľčany district, Nitra Krai, Slovakia
Bojná I, grodzisko, powiat Topolczany, kraj nitrzański, Słowacja
► **Bolgar**, Spassky r., Tatarstan, Russia
Bołgar, r. spasski, Tatarstan, Rosja
Болгар, Спасский район, Татарстан, Россия
► **Bolshie Atryasi**, Tetyushsy r., Tatarstan, Russia
Bolszie Atriasi (Bol'šie Atrjasi), r. Tietjuszi, Tatarstan, Rosja
Большие Атряси Тетюшский район, Татарстан, Россия.
► **Bolshie Tigany**, Alexeyevskoye r., Tatarstan, Russia
Bolszie Tigany (Bolšie Tigany), r. Aleksiejewskoje, Tatarstan, Rosja
Большие Тиганы, Алексеевский район, Татарстан, Россия
► **Bolshoe Isakovo**, Guryevsk r., Kaliningrad o., Russia
Bolszoje Isakowo (Bol'šoe Isakovo), rejon Gurjewsk, o. Kaliningrad, Rosja
Большое Исаково, Гурьевский район, Калининградская область, Россия
► **Bolszie Atriasi (Bol'šie Atrjasi)** → Bolshie Aryasi
► **Bolszie Tigany (Bolšie Tigany)** → Bolshie Tigany
► **Bolszoje Isakowo (Bol'šoe Isakovo)** → Bolshoe Isakovo
► **Boryslav**, Drohobych r., L'viv o., Ukraine
Borysław, r. Drohobycz, o. Lwów, Ukraina
Борислав, Дрогобицький район, Львівська область, Україна
► **Bowcombe Valley**, Carisbrooke, Isle of Wight, England, Great Britain
Bowcombe, dolina, Carisbrooke, Wyspa Wight, Anglia, Wielka Brytania
► **Brandenburg**, Germany
Brandenburgia, Niemcy

► **Bratyslava**, Bratislava Krai, Slovakia
Bratysława, kraj bratysławski, Słowacja
Záhorská Bystrica, part of Bratislava
Záhorská Bystrica, dzielnica Bratysławy
► **Bratysława** → Bratislava
► **Brest**, Brest r., Brest v., Belarus
Brześć, r. Brześć, w. Brześć, Białoruś
Брэст, Брэсцкі раён, Брэсцкая вобласць, Беларусь
► **British Isles**
Brytyjskie, Wyspy
► **Brno**, South Moravian Krai, Czech Republic
Brno, kraj południowomorawski, Czechy
► **Brodzikowo** (farmer Marienhof), Mrągowo district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Brodzikowo (dawniej Marienhof), powiat Mrągowo, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Brudnice**, Żuromin district, mazowieckie voivodeship, Poland
Brudnice, powiat Żuromin, województwo mazowieckie, Polska
► **Brusyany**, Stavropol r., Samara o., Russia
Brusjany, r. Stawropol, o. Samara, Rosja
Брусяны, Ставропольский район, Самарская область, Россия
► **Brussels**, Belgium
Bruksela, Belgia
► **Bruszczewo**, Kościan district, mazowieckie voivodeship, Poland
Bruszczewo, powiat Kościan, województwo mazowieckie, Polska
► **Brytyjskie**, **Wyspy** → British Isles
► **Brześć** → Brest
► **Brzozowo Nowe** → Nowe Brzozowo
► **Břeclav-Làny**, Břeclav district, South Moravian Krai, Czech Republic
Břeclav-Làny, powiat Břeclav, kraj południowomorawski, Czech Republic
► **Břeclav-Pohansko**, Great Moravian hillfort, Břeclav district, South Moravian Krai, Czech Republic
Břeclav-Pohansko, grodzisko wielkomorawskie, powiat Břeclav, kraj południowomorawski, Czechy
► **Bug (Western) River**
Bug, rzeka
► **Bukovina**
Bukowina
► **Bukowina** → Bukowina
► **Bulgaria**
Bułgaria
► **Bułgaria** → Bulgaria
► **Bułgaria Naddunajska** → Danubian Plain Bulgaria
► **Bułgaria Nadwołżańska** → Volga Bulgaria
► **Busk**, Busk r., L'viv o., Ukraine
Busk (Bus'k), r. Busk, o. Lwów, Ukraina
Буськ vel Бужськ, Буський район, Львівська область, Україна
Male Horodyshche motte in the area of Busk
Małe Horodyszcze (Male Horodyšče), gródek stożkowaty na terenie Buska
Volyany, part of Busk
Woliany, część Buska
Воляни, передмістя Буська
► **Bykowo II**, cemetery, Kętrzyn district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Bykowo II, cmentarzysko, powiat Kętrzyn, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Burdyniszki**, Suwałki district, podlaskie voivodeship, Poland
Burdyniszki, powiat Suwałki, województwo podlaskie, Polska

► **Bytom**, Bytom district, śląskie voivodeship, Poland
Bytom, powiat Bytom, województwo śląskie, Polska
► **Bytom Odrzański**, Nowa Sól district, lubuskie voivodeship, Poland
Bytom Odrzański, powiat Nowa Sól, województwo lubuskie, Polska
► **Byzantine Commonwealth**
Bizantyńska Wspólnota Narodów
► **Byzantine Empire**
Bizantyńskie, Cesarstwo
► **Byzantium**
Bizancjum

► **C**
► **Cambridge**, Cambridgeshire county, East of England Region, United Kingdom
Cambridge, hrabstwo Cambridgeshire, region Wschodnia Anglia, Wielka Brytania
► **Carevskoje gorodiszczsze (Carevskoje gorodišče)** → Tsarevskoye Gorodishche
► **Carisbrooke**, Isle of Wight, England, Great Britain
Carisbrooke, Wyspa Wight, Anglia, Wielka Brytania
► **Carnuntum**, Roman legionary fortress, Lower Austria State, Austria
Carnuntum, rzymski obóz wojskowy, kraj związkowy Dolna Austria, Austria
► **Carpathian Basin**
Karpacka, Kotlina
► **Carpathian Mountains**
Karpaty
► **Castel Trosino**, municipality Ascoli Piceno, Marche region, Italy
Castel Trosino, gmina Ascoli Piceno, region Marche, Włochy
► **Caucasus, Northern**
Kaukaz, Północny
► **Cedynia**, Gryfino district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Cedynia, powiat Gryfino, województwo zachodniopomorskie, Polska
► **Cesarstwo Rzymskie** → Roman Empire
► **Chazarski Kaganat** → Khazar Khaganate
► **Chakma**, part of town Laishevo, Tatarstan, Russia
Czakma (Čakma), część miasta Laiszewo, Tatarstan, Rosja
Чакма, часть города Лаишево, Татарстан, Россия
► **Chełm**, Chełm district, lubelskie voivodeship, Poland
Chełm, powiat Chełm, województwo lubelskie, Polska
Białawin (former Bieławin), northern part of the city of Chełm,
Białawin (dawniej Bieławin), północna część miasta Chełm,
Kredowa Góra (currently Wzgórze Kredowe), natural hill in Chełm
Kredowa Góra (obecnie Wzgórze Kredowe), naturalne wzniesienie na terenie Chełma
► **Chełm land**
chełmska, ziemia
► **chełmska**, **ziemia** → Chełm land
► **Cherkasy oblast'**, Ukraine
Cherkasy region
czerkaski obwód, Ukraina
Черкаська область, Україна
► **Cherkasy region** → Cherkasy oblast'
► **Chernaya Loza**, Chashniki r., Vitebsk v., Belarus
Czernaja Łoza (Černaja Loza), r. Czaśniki, w. Witebsk, Białoruś
Черная Лоза, Чашніцкі раён, Віцебская вобласць, Беларусь

► **Chernaya Mogila** → Chernihiv
► **Chernigov, Principality of**
czernihowskie, księstwo
► **Chernihiv**, Chernihiv o., Ukraine
Czernihów (Černìgìv), o. Czernihów, Ukraina
Чернігів, Чернігівська область, Україна
Chernaya Mogila, kurgan
Czarna Mogiła, kurhan
Чорна могила, курган
► **Chernobyl**, Vyshhorod r., Kyiv o., Ukraine
Czarnobyl, r. Wyszogród, o. Kijów, Ukraina
Чорнобиль, Вишгородський район, Київська область, Україна
► **Chersones**, Greek colony in Crimea, currently within the borders of Sevastopol, staroruski Khorsun
Cherzones, kolonia grecka na Krymie, obecnie w granicach Sewastopola, staroruski Korsuń
► **Cherven'**, stronghold → Czermno
Czerwień, gród → Czermno
► **Cherven' (Czermno**) → Czermno
Czerwień (Czermno)
► **Cherven' Towns**
Czerwieńskie, Grody
► **Cherzones** → Chersones
► **China**
Chiny
► **Chiny** → China
► **Chmielno**, Kartuzy district, pomorskie voivodeship, Poland
Chmielno, powiat Kartuzy, województwo pomorskie, Polska
► **Chocim** → Khotyn
► **Chodel Valley**
Chodelska, Dolina
► **Chodelska, Dolina** → Chodel Valley
► **Chodlik**, Opole Lubelskie district, lubelskie voivodeship, Poland
Chodlik, powiat Opole Lubelskie, województwo lubelskie, Polska
Chodlik-Żmijowisko, stronghold, site 4
Chodlik-Żmijowisko grodzisko, stan 4
► **Chodlik-Żmijowisko** → Chodlik
► **Chornivka**, Novoselytsia r., Chernivtsi o., Ukraine
Czorniwka (Čornìvka), r. Nowosielica, o. Czerniowce, Ukraina
Чорнівка, Новоселицький район, Чернівецька область, Україна
► **Chojewa Gora** (Hoeva gora), uroczysko → Zvenyhorod
► **Chorosan** → Khorasan province
► **Cidlina**, river
Cidlina, rzeka
► **Ciepłe**, Tczew district, pomorskie voivodeship, Poland
Ciepłe, powiat Tczew, województwo pomorskie, Polska
► **Cimljansk** → Tsimlyansk
► **Cieszanów**, Lubaczów district, podkarpackie voivodeship, Poland
Cieszanów, powiat Lubaczów, województwo podkarpackie, Polska
► **Commonwealth** → Poland
Rzeczpospolita
► **Commonwealth, Polish-Lithuanian** → Poland
Rzeczpospolita Obojga Narodów
► **Coppergate 16-22** → York

► **Corinth**, Peloponesse Region, Greece
Korynt, region Peloponez, Grecja
► **Corona Regni Poloniae** → Poland
Korona Królestwa Polskiego
► **Cottam**, Nottinghamshire county, England, United Kingdom
Cottam, hrabstwo Nottinghamshire, Anglia, Wielka Brytania
► **Crimea**
Krym
► **Crimean, Peninsula**
Krymski, Półwysep
► **Croatia**
Chorwacja
► **Crown of Poland** → Poland
Korona
► **Curonian Spit**
Kurońska Mierzeja
► **Czakma (Čakma)** → Chakma
► **Czarna Mogiła** → Chernihiv
► **Czarna Wielka**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Czarna Wielka, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Poland
► **Czarna Cerkiewna**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Czarna Cerkiewna, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Poland
► **Czarne Morze** → Black Sea
► **Czarnków**, Czarnków-Trzcianka district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Czernichów, powiat Czarnków-Trzcianka, województwo wielkopolskie, Poland
► **Czarnobyl** → Chernobyl
► **Czech Republik**
Czechia
Bohemia
Czechy
► **Czechia** → Czech Republik
► **Czechoslovakia**
Czechosłowacja
► **Czechy** → Czech Republik
► **Czekanów**, Ostrów Wielkopolski district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Czekanów, powiat Ostrów Wielkopolski, województwo wielkopolskie, Polska
► **Czeladź Wielka**, Góra district, dolnośląskie voivodeship, Poland
Czeladź Wielka, powiat Góra, województwo dolnośląskie, Polska
► **czerkaski obwód** → Cherkasy oblast'
► **Czermno**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Czermno, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
Czermno "Cherven'"
Czermno „Czerwień"
Czermno, sites: 1, 1A, 1C, 2, 3, 25, 31, 68, 70, archaeological sites
Czermno, stan.: 1, 1A, 1C, 2, 3, 25, 31, 68, 70, stanowiska archeologiczne
Czermno-Pomost, archaeological site No. 68
Czermno-Pomost, stanowisko archeologiczne nr 68
► **Czermno "Cherven'"** → Czermno
► **Czermno „Czerwień"** → Czermno
► **Czermno-Kolonia**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Czermno-Kolonia, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska

Czermno-Kolonia, site 1, archaeological site
Czermno-Kolonia, stan. 1, stanowisko archeologiczne

► **Czermno-Pomost** → Czermno
► **Czerniczyn**, Hrubieszów district, lubelskie voivodeship, Poland
Czerniczyn, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska
► **Czernihów** → Chernihiv
► **czernihowskie księstwo** → Chernigov, Pincipality of
► **Czersk**, Piaseczno district, mazowieckie voivodeship, Poland
Czersk, powiat Piaseczno, województwo mazowieckie, Polska
► **Czerwień, gród** → Czermno
► **Czerwień (Czermno)** → Czermno
► **Czerwieńskie**, **Grody** → Cherven' Towns
► **Chishma**, Agryz r., Tatarstan, Russia
Chishma, r. Agryz, Tatarstan, Rosja
Чишма, Агрызский район, Татарстан, Россия
► **Cziszma (Čišma)** → Chishma
► **Czorniwka** (Čornìvka) → Chornivka
► **Czernaja Łoza (Černaja Loza)** → Chernaya Loza,
► **Czudowice**, Jarosław district, podkarpackie voivodeship, Poland
Czudowice, powiat Jarosław, wojewodztwo podkarpackie, Polska
► **Czułczyce**, Chełm district, lubelskie voivodeship, Poland
Czułczyce, powiat Chełm, województwo lubelskie, Polska
► **Czumów**, Jarosław district, podkarpackie voivodeship, Poland
Czumów, powiat Jarosław, województwo podkarpackie, Polska
► **Čakajovce**, Nitra district, Nitra Krai, Slovakia
Čakajovce, powiat Nitra, kraj nitrzański, Słowacja

► **D**
► **Dacia**
Dacja
► **Dacja** → Dacia
► **Damice**, Kraków district, małopolskie voivodeship, Poland
Damice, powiat Kraków, województwo małopolskie, Polska
► **Dania** → Denmark
► **Daniłowo Małe**, Białystok district, podlaskie voivodeship, Poland
Daniłowo Mały, powiat Białystok, województwo podlaskie, Polska
► **Danube River**
Dunaj, rzeka
► **Danubian Plain Bulgaria**
Bułgaria Naddunajska
► **Dardanele** → Dardanelles Strait
► **Dardanelles Strait**
Dardanele, cieśnina
► **Darłowo**, Sławno district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Darłowo, powiat Sławno, województwo zachodniopomorskie, Polska
► **Daugmale**, hill fort and archaeological monuments, Daugmale parish, Latavia
Daugmale, grodzisko i stanowisko archeologiczne, parafia Daugmale, Łotwa
► **Daugava River**
Dźwina, rzeka
► **Davyd-Haradok**, Stolin r., Brest v., Belarus
Dawidgródek (Davyd-Gorodok), r. Stolin, w. Brześć, Białoruś
Давыд-Гарадок, Столінскі раён, Брестской области, Беларусь

► **Dawidgródek (Davyd-Gorodok)** → Davyd-Haradok
► **Dąbrowa Górnicza**, Dąbrowa Górnicza district, śląskie voivodeship, Poland
Dąbrowa Górnicza, powiat Dąbrowa Górnicza, województwo śląskie, Polska
Dąbrowa Górnicza-Łosień, site 8, archaeological site
Dąbrowa Górnicza-Łosień, stan. 8, stanowisko archeologiczne
Dąbrowa Górnicza-Kuźnica Błędowska, part of town Dąbrowa Górnicza
Dąbrowa Górnicza-Kuźnica Błędowska, część Dąbrowy Górniczej
► **Dąbrowa Górnicza-Łosień** → Dąbrowa Górnicza
► **Dąbrowa Górnicza-Kuźnica Błędowska** → Dąbrowa Górnicza
► **Denmark**
Dania
► **Devich Gora**, ancient sacral place ("place of power"), in Trypolye, Obukhiv r., Kyiv o, Ukraine
Diewicz Gora (Devič Gora), pogańskie miejsce sakralne („miejsce mocy"), w Tripolie, r. Obuchów, o. Kijów, Ukraina
Девич-гора, стародавнє місце сили, Триполье Обухівський район, Київська область, Украина
► **Diewicz Gora (Devič Gora)** → Devich Gora
► **Dimitrevske Gorodishche**, archaeological complex of the Saltovo-Mayak culture, near the villages of Dmitrievka and Dobrye, Shebiekino r., Belgorod o., Russia
Dimitriewskie Gorodiszcze (Dimitrievske grodišče), archeologiczny kompleks kultury sałtowo-majackiej, w pobliżu wsi Dmitriewka i Dobryje, r. Szebiekino, o. biełgorodzki, Rosja
Дмитриевское городище, археологический комплекс салтово-маяцкой культуры, вблизи сёл Дмитриевка и Доброе Шебекинского района Белгородской области, Россия
► **Dimitriewskie Gorodiszcze** → Dimitrevske Gorodishche
► **Dinogetia**, Geto-Dacian settlement and later Roman fort, Tulcea County, Romania
Dinogetia, osada getodacka, późniejszy fort rzymski, okręg Tulcza, Rumunia
► **Direktorskaya Gorka**, archaeological site in the city Kislovodsk, Stavropol Krai, Russia
Diriektorskaja Gorka, stanowisko archeologiczne na terenie miasta Kisłowodsk, Kraj Starwopolski, Rosja
Директорская Горка, археологический памятник в городе Кисловодске Ставропольского края, Россия
► **Diriektorskaja Gorka** → Direktorskaya Gorka
► **Dmitrov**, Dmitrov r., Moscow o., Russia
Dmitrow, r. Dmitrow, o. Moskwa, Rosja
Дмитров, Дмитровский район, Московская область, Россия
► **Dnieper River**
Dniepr, rzeka
► **Dnieper region**
Podnieprowie
► **Dniepr, rzeka** → Dnieper River
► **Dniester River**
Dniestr, rzeka
► **Dobra**, Słupsk district, pomorskie voivodeship, Poland
Dobra, powiat Słupsk, województwo pomorskie, Polska
► **Dobromyl**, Sambir r., L'viv o., Ukraine
Dobromil (Dobromil'), r. Sambor, o. Lwów, Ukraina
Добромиль, Самбірський район, Львівська область, Украина
► **Dobromil (Dobromil')** → Dobromyl
► **Dobruja**
Dobrudża
► **Dobrudża** → Dobruja
► **Dobużek**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Dobużek, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska

► **Doles Sal**, a peninsula in the Daugava River, near the borders of Riga, Latavia
Doles Sal, półwysep na rzece Dźwina, w pobliżu Rygi, Łotwa
► **Dołubowo**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Dołubowo, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Polska
► **Don River**
Don, rzeka
► **Donbas**, Ukraine
Donbas, Ukraina
► **Dorohobuzh**, Goshcha r., Rivne o. Ukraine
Drohobuż (Dorogobuž), r. Hoszcza, o. Równe, Ukraina
Дорогобуж, Гощанський район, Рівненська область, Україна
► **Dresden**, Saxony State, Germany
Drezno, kraj związkowy Saksonia, Niemcy
► **Drezno** → Dresden
► **Drohiczyn**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Drohiczyn, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Polska
► **Drohobuż** → Dorohobuzh
► **Drösing**, Gänserndorf district, Lower Austria State, Austria
Drösing, powiat Gänserndorf, kraj związkowy Dolna Austria, Austria
► **Drutsk**, Talachyn r., Vitebsk v., Belarus
Druck, r. Tołoczyn, v./w. Witebsk, Białoruś
Друцк, Талачынскі раён, Віцебская вобласць, Беларусь
► **Dunaj** → Danube River
► **Dybów**, Sokołów Podlaski district, mazowieckie voivodeship, Poland
Dybów, powiat Sokołów Podlaski, województwo mazowieckie, Polska
► **Dyje**, river
Dyja, rzeka
► **Dziekanowice**, Gniezno district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Dziekanowice, powiat Gniezno, województwo Wielkopolskie, Polska
► **Dziesięcinna**, **cerkiew** → Kyiv
► **Dzisna**, Miory r., Vitebsk v., Belarus
Dzisna, r. Miory, w. Witebsk, Białoruś
Дзісна, раён Мёрскі, вобласць Віцебская, Беларусь
► **Dziurdziów**, Lesko district, podkarpackie voivodeship, Poland
Dziurdziów, powiat Lesko, województwo podkarpackie, Polska
► **Dźwina** → Daugava
► **Dźwinogród** → Zvenyhorod

► **E**
► **East Riding of Yorkshire**, ceremonial county, England country, United Kingdom
East Riding of Yorkshire, hrabstwo ceremonialne, kraj Anglia, Wielka Brytania
► **Echimăuți**, Rezina district, Moldova
Echimăuți, powiat Rezina, Mołdawia
► **Edessa** → Şanlıurfa
► **Edelstal**, Neusiedl am See district, Burgenland State, Austria
Edelstal, powiat Neusiedl am See, kraj związkowy Burgenland, Austria
► **Efez** → Ephesus
► **Egypt**
Egipt
► **Egipt** → Egypt
► **Eketorp**, fort, Öland, Sweden
Eketorp, osada obronna, Olandia, Szwecja

► **Elbe**, region → Polabia
Połabszczyzna
► **Elbląg**, Elbląg district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Elbląg, powiat Elbląg, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **England**
Anglia
► **Ephesus**, an ancient city, now in Izmir Province, Türkiye
Efez, starożytne miasto, obecnie w prowincji Izmir, Turcja
► **Erfurt**, Thuringia State, Germany
Erfurt, kraj związkowy Turyngia, Niemcy
► **Estonia**
► **Eurasia**
Eurazja
► **Europa Południowa** → Europe, Southern
► **Europa Północna** → Europe, Northern
► **Europa Środkowa** → Europe, Central
► **Europa Środkowo-Wschodnia** → Europe, East-Central
► **Europa Wschodnia** → Europe, Eastern
► **Europa Zachodnia** → Europe, Western
► **Europe**
Europa
► **Europe, Central**
Europa Środkowa
► **Europe, East-Central**
Europa Środkowo-Wschodnia
► **Europe, Eastern**
Europa Wschodnia
► **Europe, Northern**
Europa Północna
► **Europe, Southern**
Europa Południowa
► **Europe, Western**
Europa Zachodnia
► **European Union**
Europejska, Unia
► **Europejska**, **Unia** → European Union

► **F**
► **Fæsted**, South Denmark Region, Denmark
Fæsted, region Południowa Dania, Dania
► **Falemichi**, Volodymyr r., Volyn o., Ukraine
Falemicze (Falemičì), r. Włodzimierz Wołyński, o. wołyński, Ukraina
Фалемичі, Володимирський район, Волинська область, Україна
► **Falemicze (Falemičì)** → Falemichi
► **Federacja Rosyjska** → Russian Federation → Russia
► **Finland**
Finlandia
► **Finlandia** → Finland
► **Flensburger Förde**, a fjord, western Baltic Sea on the east side of the Jutland
Flensburger Förde, fiord na zachodnim Bałtyku, po wschodniej stronie Półwyspu Jutlandzkiego
► **Fontan**, Lenino r., Autonomous Republic of Crimea, Ukraine
Fontan, r. Lenino, Autonomiczna Republika Krymu, Ukraina
Фонтан, Ленінський район, Автономная Республика Крым, Україна

► **Fornosh** (formerly Lìskove), Mukachevo d., Zakarpattia o., Ukraine
Fornosz (Fornoš; wcześniej Liskowie), r. Mukaczewo, o. zakarpacka, Ukraina
Форнош (раніше Ліскове), Мукачівський район, Закарпатська область, Україна
► **Fornosz (Fornoš)** → Fornosh
► **France**
Francja
► **Francja** → France
► **Free State of Saxony**
Saksonia, kraj związkowy
► **Friesland**
Fryzja
► **Fryzja** → Friesland

► **G**
► **Galicia-Volhynia**, **Principality of**
halicko-wołyńskie, księstwo
► **Gardzień**, Iława district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Gardzień, powiat Iława, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Gdańsk**, Gdańsk district, pomorskie voivodeship, Poland
Gdańsk, powiat Gdańsk, województwo pomorskie, Polska
► **Gelting**, Schleswig-Flensburg Kreis, Schleswig-Holstein State, Germany
Gelting, powiat Schleswig-Flensburg, kraj związkowy Schleswig-Holstein, Niemcy
Gelting LA 88, a Viking-era landing site on the Flensburg Outer Fjord, Baltic Sea
Gelting LA 88, miejsce lądowania łodzi z okresu wikińskiego, Zatoka Flensburska, Bałtyk
► **Lützen**, Burgenlandkreis d., Saxony-Anhalt State, Germany
Lützen, powiat Burgenlandreis, kraj związkowy Saksonia-Anhalt, Niemcy
► **Gerjen**, Tolna County, Hungary
Gerjen, komitat Tolna, Węgry
► **Germany**
Niemcy
► **Germany, Eastern**
Niemcy Wschodnie
► **Germany, Northern**
Niemcy Północne
► **Giecz**, Środa Wielkopolska district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Giecz, powiat Środa Wielkopolska, województwo wielkopolskie, Polska
Giecz, site 4, archaeological site
Giecz, stan. 4, stanowisko archeologiczne
► **Gilów**, Dzierżoniów district, dolnośląskie voivodeship, Poland
Gilów, powiat Dzierżoniów, województwo dolnośląskie, Polska
► **Giurgiuleşti**, Cahul district, Moldova
Giurgiuleşi, r. Kaguł, Mołdawia
► **Glyadenovske kostishche**, on the territory of the Ananin hillfort, 10 km south of Perm, Perm Krai, Russia
Gliadienowskie kostiszcze (Gljadenovske kostišče), na terenie ananinskiego grodziska, 10 km na południe od Permu, Kraj Permski, Rosja
Гляденовское костище, на площадке ананьинского городища, 10 км южнее города Пермь, Пермский край, Россия
► **Gnëzdovo**, Smolensk o., Russia
Gniezdowo, o. Smoleńsk, Rosja
Гнёздово, Смоленский район, Смоленская область, Россия
► **Gniezdowo** → Gnëzdovo

► **Gniezno**, Gniezno district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Gniezno, powiat Gniezno, województwo wielkopolskie, Polska
► **Gomel**, Gomel r., Gomel o., Belarus
Homel (Gomel'), r. Homel, o. homelski, Białoruś
Гомель, Гомельскі раён, Гомельская вобласць, Беларусь
► **Gomel, oblast'**, Belarus
homelski obwód, Białoruś
Гомельская вобласць, Беларусь
► **Gorytsya**, Cherihiv d., Chernihiv o., Ukraine
Goricja, r. Czernihów, o. Czernihów, Ukraina
Гориця, Чернігівський район, Чернігівська область, Україна
► **Gostyń**, Gostyń district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Gostyń, powiat Gostyń, województwo wielkopolskie, Polska
► **Goszczynno**, Łęczyca district, łódzkie voivodeship, Poland
Goszczynno, powiat Łęczyca, województwo łódzkie, Polska
► **Gotland**, island
Gotlandia, wyspa
► **Góra Kredowa** → Chełm
► **Grabowiec**, Zamość district, lubelskie voivodeship, Poland
Grabowiec, powiat Zamość, województwo lubelskie, Polska
► **Grabowiec Interfluve**
Działy Grabowieckie
► **Grabowieckie, Działy** → Grabowiec Interfluve
► **Grąd**, Gryfice district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Grąd, powiat Gryfice, województwo zachodniopomorskie, Polska
► **Great Hungarian Plain**
Węgierska, Wielka Nizina
► **Grecja** → Greece
► **Greece**
Grecja
► **Grenoble**, Isère department, Auvergne-Rhône-Alpes region, France
Grenoble, departament Isère, region Owernia-Rodan-Alpy, Francja
► **Griežė**, Mažeikiai r., Telšiai o., Latvia
Griežė, r. Możejki, o. Telszajski, Łotwa
► **Grigorivka**, Obukhiv r., Kyiv o., Ukraine
Grigorivka, Ukraina, r. Obuchów, o. Kijów, Ukraina
Григорівка, Обухівський район, Київська область, Україна
► **Grobla** → Podegrodzie
► **Groß Raden**, stronghold in the State of Mecklenburg-Vorpommern, Germany
Groß Raden, grodzisko, kraj związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie, Niemcy
► **Großenwiehe**, Schleswig-Holstein State, Germany
Großenwiehe, kraj związkowy Szlezwik-Holsztyn, Niemcy
► **Grodno**, Grodno v., Belarus
Grodno, w. Grodno, Białoruś
Гродна, Гродзенская вобласць, Беларусь
► **Gross Strömkendorf**, Nordwestmecklenburg district, Mecklenburg-Vorpommern State, Germany
Gross Strömkendorf, powiat Nordwestmecklenburg, kraj związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie, Niemcy
► **Gródek (1)**, Hrubieszów district, lubelskie voivodeship, Poland
Gródek, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska
Gródek upon the Bug River

Gródek nad Bugiem
Gródek, sites: 1A, 2, 4, 6, 29, 35, archaeological sites
Gródek, stan.: 1A, 2, 4, 6, 29, 35, stanowiska archeologiczne
Gródek (Volhyn' / Volhynia)
Gródek (Wołyń)
Volhyn', stronghold
Wołyń, gród
Zamczysko (site 1A), part of Gródek and the archaeological site
Zamczysko (site 1A), część Gródka i stanowisko archeologiczne

► **Gródek (2)**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Gródek, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska

► **Gródek nad Bugiem** → Gródek

► **Gródek Nadbużny** → Gródek

► **Gródek upon the Bug River** → Gródek

► **Gródek (Volhyn' / Volhynia)** → Gródek

► **Gródek (Wołyń)** → Gródek

► **Gruczno**, Świecie district, kujawsko-pomorskie voivodeship, Poland
Gruczno, powiat Świecie, województwo kujawsko-pomorskie, Polska

► **Grunwald**, Ostróda district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Grunwald, powiat Ostróda, województwo warmińsko-mazurskie, Polska

► **Grynyachka**, Khotyn r., Chernivtsi o., Ukraine
Hryniaczka (Grinjačka), r. chociński, o. czerniowiecki, Ukraina
Гринячка, Хотинський район, Чернівецька область, Україна

► **Gubin**, Khmelnytsky r., Khmelnytsky o., Ukraine
Gubin, r. Chmielnicki, o. Chmielnicki, Ukraina
Губин, Хмельницький район, Хмельницька область, Україна

► **Guber**, rzeka → Gubra, river

► **Gubra River**
Guber, rzeka

► **Gudme**, Southern Denmark Region (Funen island), Denmark
Gudme, region Południowa Dania (wyspa Fionia), Dania

► **H**

► **Haithabu** → Hedeby

► **halicko-wołyńskie, księstwo** → Galicia-Volhynia, Principality of

► **Halych**, Halych r., Ivano-Frankivsk o., Ukraine
Halicz (Halyč), r. Halicz, o. iwanofrankowski, Ukraina
Галич, Галицький район, Івано-Франківська область, Україна

► **Halycja (Galicja)** → Halytsya

► **Halytsya**, Chernivtsi o., Ukraine
Halycja (Galicja), o. Czerniowce, Ukraina
Галиця, Чернівецька область, Україна

► **Hampshire**, ceremonial county, England, United Kingdom
Hampshire, hrabstwo ceremonialne, Anglia, Wielka Brytania

► **Hamwic**, Saxon port and trading emporium, Southampton, Great Britain
Hamwic, saksoński port i emporium handlowe, Southampton, Great Britain

► **Hăneşti**, Botoşani county, Romania
Hăneşti, județul Botoszany, Rumunia

► **Hedeby** (ger. Haithabu), Danish Viking Age trading settlement, now Schleswig-Flensburg district, Schleswig-Holstein State, Germany
Hedeby (niem. Haithabu), duńska osada handlowa z epoki wikingów, obecnie powiat Szlezwik-Flensburg, kraj związkowy Szlezwik-Holsztyn, Niemcy

► **Heidelberg**, Baden-Württemberg State, Germany
Heidelberg, kraj związkowy Badenia-Wirtembergia, Niemcy
► **Helsinki**, Uusimaa Region Finland
Helsinki, region Uusimaa Finlandia
► **Hiszpania**
Spain
► **Holandia** → Netherlands
► **Holstein** → Schleswig-Holstein
► **Holy Roman Empire**
Święte Cesarstwo Rzymskie
► **Homel (Gomel')** → Gomel
► **homelski, obwód** → Gomel, oblast'
► **Herakleia** (formerly Perinthos), antiquity city, now within the city of Marmara Ereğlisi, Türkiye
Herakleja (wcześniej Perinthos), obecnie na terenie miasta Marmara Ereğlisi, Turcja
Kalekapı, part of Herakleia
Kalekapı, część Heraklei
► **Herakleia** (wcześniej Perinthos) → Herakleia
► **Horodelska**, **Grzęda** → Horodło Ridge
► **Horodło Ridge**
Horodelska, Grzęda
► **Horodnytsya**, Horodenka r., Ivano-Frankivsk o., Ukraine
Horodnica (Gorodnicja), r. Horodenka, o. Iwano-Frankowsk, Ukraina
Городниця, Городенківський район, Івано-Франківська область, Україна
► **Horodnica (Gorodnicja)** → Horodnytsya
► **Horodysko**, Chełm district, voivodeship lubelskie, Poland
Horodysko powiat Chełm, województwo lubelskie, Polska
► **Horodyshche (1)**, Shepetivka d., Khmel'nytsky o., Ukraine
Horodyszcze (Gorodišče), r. Szepetówka, o. Chmielnicki, Ukraina
Городище, Шепетівський район, Хмельницька область, Україна
► **Horodyshche (2)**, Lutsk r., Volhyn' o., Ukraina
Horodyszcze (Gorodišče), r. Łuck, o. wołyński, Ukraina
Городище, Луцький район, Волынска область, Україна
"Val", stronghold in a village
„Wał", grodzisko na terenie wsi
„Вал" городище у села
► **Horodyszcze (vel Zamek vel Horodysko)** → Gródek (1)
► **Horodyszcze** → Trepcza
► **Horodyszcze (Gorodišče)** → Horodyshche (1)
► **Horodyszcze (Gorodišče)** → Horodyshche (2)
► **Höhbeck**, Lüchow-Dannenberg district, Lower Saxony State, Germany
Höhbeck, powiat Lüchow-Dannenberg, Dolna Saksonia, Niemcy
► **Hrebenne**, district Hrubieszów, voivodeship lubelskie, Poland
Hrebenne, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska
► **Hrubieszów**, district Hrubieszów, voivodeship lubelskie, Poland
Hrubieszów, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska
► **Hrubieszów Basin**
Hrubieszowska, Kotlina
► **Hrubieszowska**, **Kotlina** → Hrubieszów Basin
► **Hryniaczka (Grinjačka)** → Grynychka
► **Huczwa**, rzeka → Huczwa, River
► **Huczwa River**
Huczwa, rzeka

► **Hungary**
Węgry
► **Hungary**, **Kingdom of**
Węgier, Królestwo
► **Husby**, Schleswig-Flensburg d., Schleswig-Holstein State, Germany
Husby, powiat Szlezwik-Flensburg, kraj związkowy Szlezwik-Holsztyn, Niemcy
► **Huseby**, Tjølling, Larvik municipality, Norway
Huseby, Tjølpolan, gmina Larvik, Norwegia
► **Huszlew**, Łosice district, mazowieckie voivodeship, Poland
Huszlew, powiat Łosice, województwo mazowieckie, Polska

► **I**
► **Iasos**, Greek, Byzantine city in Karia, Milas district, Muğla Province, Turkey
Iasos, grecki, bizantyński ośrodek w Karii, okręg Milas, prowincja Muğla, Turcja
► **Idnakar**, hilfort near the village Soldyr, Udmurtia, Russia
Idnakar, grodzisko, w pobliżu wsi Soldyr, Udmutria, Rosja
Иднакар городище рядом деревни Солдырь, Удмуртия, Россия
► **Igołomia**, Kraków district, małopolskie voivodeship, Poland
Igołomia, powiat Kraków, województwo małopolskie, Polska
► **Ilmeń**, Lake
Ilmen, jezioro
► **India**
Indie
► **Indie** → India
► **Indura**, Grodno r., Grodno v., Belarus
Indura, r. Grodno, w. Grodno, Białoruś
Индура, Гродзенскі раён, Гродзенская вобласць, Беларусь
► **Iran**
► **Irtysh River**
Irtysz, rzeka
► **Irtysz**, rzeka → Irtysh
► **Irzekapinis**, Zelenogradsk r., Kaliningrad o., Russia
Irzekapinis, r. Zielenogradsk, o. Kaliningrad, Rosja
Ирзекапинис, Зеленоградский район, Калининградская область, Россия
► **Iskorosten** → Korosten
► **Iskorosteń** → Korosten
► **Isle of Wight**, island in the English Channel
Isle of Wight, wyspa na kanale La Manche
► **Israel**
Izrael
► **Italia**
Włochy
► **Ivanovskoe**, Suzdal r., Vladimir o. Russia
Iwanowskoje (Ivanovskoe), r. Suzdal, o. Włodzimierz, Rosja
Ивановское, Суздальский район, Владимирская область, Россия
► **Iwanowskoje (Ivanovskoe)** → Ivanovskoe
► **Izmir**, Izmir Province,Turkey
Izmir, prowincja Izmir, Turcja
► **Izrael** → Israel
► **Izyaslav**, Shepetivka r., Khmelnytsky o., Ukraine
Zasław, r. Szepetówka, o. Chmielnicki, Ukraina
Ізяслав, Шепетівський район, Хмельницька область, Україна

► **J**
► **Jakuszowice**, Kazimierza Wielka district, świętokrzyskie voivodeship, Poland
Jakuszowice, powiat Kazimierza Wielka, województwo świętokrzyskie, Polska
► **Jaliping-Niel** → Yaliping-Nël
► **Janów Pomorski**, Elbląg district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Janów Pomorski, powiat Elbląg, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
Truso, a Viking port and trading settlement in the village
Truso, wikiński port i osada handlowa na terenie wsi
► **Jarnice**, Węgrów district, mazowieckie voivodeship, Poland
Jarnice, powiat Węgrów, województwo mazowieckie, Polska
► **Jarosław**, Jarosław district, podkarpackie voivodeship, Poland
Jarosław, powiat Jarosław, województwo podkarpackie, Polska
► **Jarosławl** → Yaroslavl
► **Jegliniec**, Sejny district, podlaskie voivodeship, Poland
Jegliniec, powiat Sejny, województwo podlaskie, Polska
► **Jelonek**, forest district of the Białowieża Forest
Jelonek, uroczysko w Puszczy Białowieskiej
► **Jelonki** → Warsaw
► **Jenisiej** → Yenisei, river
► **Jezierna** → Ozerna
► **Jurów**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Jurów, powiat Tomaszów Lubelski, wojewodztwo lubelskie, Polska
► **Jutland** → Jutland Peninsula
► **Jutland Peninsula**
Jutland
Jutlandzki, Półwysep
Jutlandia
► **Jutlandia** → Jutland Peninsula
► **Jutlandzki, Półwysep** → Jutland Peninsula

► **K**
► **Kaczyce**, Cieszyn district, śląskie voivodeship, Poland
Kaczyce, powiat Cieszyn, województwo śląskie, Polska
► **Kadı Kalesi** or Kadıkalesi, Byzantine fortress on the territory of the town of Soğucak, Aydın province, Turkey
Kadı Kalesi lub Kadıkalesi, bizantyńska twierdza na terenie miasta Soğucak, prowincja Avdin, Turcja
► **Kalekapı** → Heraklea
► **Kaliningrad oblast'**, Russia
kaliningradzki, obwód, Rosja
► **Kalisz**, Kalisz district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Kalisz, powiat Kalisz, województwo wielkopolskie, Polska
Old Town, part of Kalisz
Stare Miasto, część Kalisza
► **Kałdus**, Chełmno district, kujawsko-pomorskie voivodeship, Poland
Kałdus, powiat Chełmno, województwo kujawsko-pomorskie, Polska
► **Kama, Basin**
Kama, dorzecze
► **Kamianets-Podilsky**, Kamianets-Podilskyi r., Khmelnytsky o., Ukraine
Kamieniec Podolski, r. Kamieniec Podolski, o. Chmielnicki, Ukraina
Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський район, Хмельницька область, Україна

► **Kamianki**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Kamianki, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Polska
► **Kamieniec Podolski** → Kamianets-Podilsky
► **Kandal**, Nordfjord district, West Norway region, Norway
Kandal, okręg Nordfjord, region West Norway, Norwegia
► **Kaposvár Toponár**, Somogy county, Southern Transdanubia, Hungary
Kaposvár Toponár, komitat Somogy, Południowa Transdanubia, Węgry
► **Karakoram**
Karakorum
► **Karpacka**, **Kotlina** → Carpathian Basin
► **Karpaty** → Carpathian Mountains
► **Kaukaz Północny** → Caucasus, Northern
► **Kaup**, hill on the bank of the Curonian Lagoon, immediately north of the village of Mokhovoye, Kaliningrad o., Russia
Kaup, wzgórze na brzegu Zalewu Kurońskiego, na północ od wsi Mochowoje, o. Kaliningrad, Rosja
Кауп, холм на берегу Куршского залива, непосредственно севернее деревни Моховое, Калининградская область, Россия
► **Kaupang**, archaeological site near the city of Larvik, Vestfold County, Norway
Kaupang, stanowisko archeologiczne w pobliżu miasta Larvik, okręg Vestfold, Norwegia
► **Kelheim**, Kelheim district, Bavaria State, Germany
Kelheim, powiat Kelheim district, kraj związkowy Bawaria, Niemcy
► **Kerch**, Kerch r., Autonomous Republic of Crimea, Ukraine
Kercz, r. Kercz, Autonomiczna republika Krymu, Ukraina
Керч, Керченський район, Автономна Республіка Крим, Україна
► **Kerch, peninsula**
Kerczeński, Półwysep
► **Kerch, strait**
Kerczeńska Cieśnina
► **Kercz** → Kerch
► **Kerczeńska Cieśnina** → Kerch, strait
► **Kerczeński Półwysep** → Kerch, peninsula
► **Kernavė**, Širvintos district, Vilnius County, Lithuania
Kierniów, r. Szyrwinty, okręg Wilno, Litwa
► **Keszthely**, Zala county, Western Transdanubia, Hungary
Keszthely, komitat Zala, Zachodnia Transdanubia, Węgry
► **Kezek-Khure**, "urochyshsche" in upper Yenisei River Basin, Tuva Republic, Russia
Kezek-Chure, uroczysko, dorzecze górnego Jenisjeu, Republika Tuwy, Rosja
Кезек Хуре урочище, бассейн Верхнего Енисея, Республика Тыва, Россия
► **Kętrzyn**, Kętrzyn district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Kętrzyn, powiat Kętrzyn, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
Kętrzyn castle
Kętrzyn, zamek
► **Khazar Khaganate**
Chazarski Kaganat
► **Khmelnytsky oblast'**, Ukraine
chmielnicki, obwód, Ukraina
► **Khoyeva Gora** → Zvenyhorod
► **Khorasan province**, Central Asia
Chorosan, Azja Środkowa
► **Khorsun** → Chersones
► **Khotyn**, Dnistrovsky r., Chernivtsi o., Ukraine
Chocim, r. dniestrowski, o. Czerniowce, Ukraina

Хотин, Дністровський район, Чернівецька область, Україна
► **Kiel**, Schleswig-Holstein State, Germany
Kilonia, kraj związkowy Szlezwik-Holsztyn, Niemcy
► **Kierniów** → Kernavė
► **Kijów** → Kyiv
► **Kijowszczyzna** → Kyiv region
► **Kintusowskie jurty** → Salym stantsya
► **Kiwity**, Lidzbark district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Kiwity, powiat Lidzbark, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Kłodnica River**
Kłodnica, rzeka
► **Kniaża Góra (Knyaža Gora)** → Knyazha Gora
► **Knyazha Gora**, hillfort, Kaniv r., Cherkasy o., Ukraine
Kniaża Góra (Knyaža Gora), grodzisko, r. Kaniów, o. Czerkasy, Ukraina
Княжа Гора, городище, Канівський район, Черкаська область, Україна
► **Koloskovo**, Poltava or Kharkiv o., Ukraine
Kołoskovo (Koloskovo), o. Połtawa lub Charków, Ukraina
Колосково, Полтавська або Харківська область, Україна
► **Kołobrzeg**, Kołobrzeg district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Kołobrzeg, powiat Kołobrzeg, województwo zachodniopomorskie, Polska
► **Komárno**, Komárno district, Nitra Krai, Slovakia
Komarno, powiat Komarno, kraj nitrzański, Słowacja
Komárno, okres Komárno, Nitriansky kraj, Slovensko
► **Konrat**, cemetery, Kerch Peninsula, Ukraine
Konrat, cmentarzysko, Półwysep Kerczański, Ukraina
Конрат, могильник, полуостров Керч, Україна
► **Końskie**, Końskie district, świętokrzyskie voivodeship, Poland
Końskie, powiat Końskie, województwo świętokrzyskie, Polska
► **Kopachyntsi**, Horodenka r., Ivano-Frankìvsk o., Ukraine
Kopaczyńce (Kopačincì), r. Horodenka, o. iwanofrankowski, Ukraina
Копачинці, Городенківський район, Івано-Франківська область, Україна
► **Kopaczyńce (Kopačincì)** → Kopachyntsi
► **Kopnino**, Gorodok r., Nizhny Novgorod o., Russia
Kopnino, Gorodok r., Niżny Nowogród o., Rosja
Копнино, Городецкий район Нижегородская область, Россия
► **Korona** → Poland
► **Korona Królestwa Polskiego** → Poland
► **Korosten**, Korosten r., Zhytomyr o., Ukraine
Korosteń (Korosten'), r. Korosteń, o. Żytomierz, Ukraina
Коростень, Коростенський район, Житомирська область, Україна
► **Korosteń (Korosten')** → Korosten
► **Korsuń** → Chersones
► **Korynt** → Corinth
► **Korzeniówka Mała**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Korzeniówka Mała, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Polska
► **Korzybie Małe**, Płońsk district, mazowieckie voivodeship, Poland
Korzybie Małe, powiat Płońsk, województwo mazowieckie, Polska
► **Kosmów**, Hrubieszów district, voivodeship lubelskie, Poland
Kosmów, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska
► **Kostice**, Břeclav d., South Moravian Krai, Czech Republic
Kostice, powiat Břeclav, kraj południowomorawski, Czechy

► **Koshibeev**, Sosovo r., Riazan o. Russia
Koszibiejew (Košibeev), r. Sosowo, o. Riazań, Rosja
Кошибеев, Сасовский район, Рязанская область, Россия
► **Kotorsk**, Pskov r., Pskov o., Russia
Kotorsk, rejon Psków, o. pskowski, Rosja
Которск, Плюсский район, Псковская область, Россия
Kotorsk 9, archaeological site
Kotorsk IX, stanowisko archeologiczne
Которск IX, археологический памятник
► **Koziïvka**, Bohodukhìv r., Kharkìv o., Ukraine
Koziiwka (Kozïvka), r. Bogoduchów, o. Charków, Ukraina
Козіївка, Богодухівський район, Харківська область, Україна
► **Koziiwka (Kozïvka)** → Koziïvka
► **Kölked-Feketekapu**, cemetery, Baranya County, Hungary
Kölked-Feketekapu, cmentarzysko, komitat Baranya, Węgry
► **Kraków**, Kraków district, małopolskie voivodeship, Poland
Kraków, powiat Kraków, województwo małopolskie, Polska
Main Square
Rynek Główny
Mogiła, part of Kraków
Mogiła, część Krakowa
Okół, part of Kraków
Okół, część Krakowa
Podgórze, part of Kraków
Podgórze, część Krakowa
► **Krasen**, Ruse o., Bulgaria
Krasen, okręg Ruse, Bułgaria
Красен, област Русе, България
► **Krasienin-Kolonia**, Lublin district, lubelskie voivodeship, Poland
Krasienin-Kolonia, powiat Lublin, województwo lubelskie, Polska
► **Kredowa Góra** → Chełm
► **Kręciłów (Krutilìv)** 1→ Krutiliv
► **Kręciłów** (Krincìlìv) 2 → Kryntsiliv
► **Krochino (Krohino)** → Krokhino
► **Krokhino**, Belozersk r., Vologda o., Russia
Krochino (Krohino), r. Biełoziersk, o. Wołogda, Rosja
Крохино, Белозерский район, Вологодская область, Россия
► **Krosno**, Krosno district, podkarpackie voivodeship, Poland
Krosno, powiat Krosno, województwo podkarpackie, Polska
► **Krasnobród**, Zamość district, lubelskie voivodeship, Poland
Krasnobród, powiat Zamość, województwo lubelskie, Polska
► **Krukówek**, Suwałki district, podlaskie voivodeship, Poland
Krukówek, powiat Suwałki, województwo podlaskie, Polska
► **Krupice**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Krupice, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Polska
► **Kruszwica**, Inowrocław district, kujawsko-pomorskie voivodeship, Poland
Kruszwica, powiat Inowrocław, województwo kujawsko-pomorskie, Polska
► **Krutiliv**, Chortkìv r. Ternopil o, Ukraine
Kręciłów (Krutilìv), r. Czortków, o. Tarnopol, Ukraina
Крутилів, Чортківський район, Тернопільська область, Україна
► **Krylos**, Ivano-Frankivsk r., Ivano-Frankivsk o., Ukraine
Kryłos (Krylos), r. Iwano-Frankiwsk, o. Iwano-Frankowsk, Ukraina

Крилос, Івано-Франківська район, Івано-Франківська область, Україна
► **Kryłos (Krylos)** → Krylos
► **Krym** → Crimea
► **Krynice**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Krynice, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Kryntsiliv**, Khmelnytskyi r. Khmelnytskyi o., Ukraine
Kręciłów (Krincìlìv) 2, r. Chmielnicki, o. Chmielnicki, Ukraina
Кринцілів, Хмельницький район, Хмельницька область, Україна
► **krzyżackie, państwo** → Teutonic State
► **Kubenskoye, Lake**
Kubieńskie Jezioro
► **Kubieńskie Jezioro** → Kubenskoye, Lake
► **Kujawy** → Kuyavia
► **Kulczyn Kolonia**, Włodawa district, lubelskie voivodeship, Poland
Kulczyn Kolonia, powiat Włodawa, województwo lubelskie, Polska
► **Kumna**, Harku commune, Harju province, Estonia
Kumna, gm. Harku, prowincja Harju, Estonia
► **Kuradowo**, Pinsk r., Brest o., Belarus
Kuradowo (Kudarova), r. Pińsk, w. Brześć, Białoruś
Курадава, Пінскі раён, Брэсцкая вобласць, Беларусь
► **Kurońska Mierzeja** → Curonian Spit
► **Kurilovka**, Sudzha r., Kursk o., Russia
Kuryłowka (Kurilovka), r. Sudża, o. kurski, Rosja
Куриловка, Суджанский район, Курская область, Россия
► **Kuryłowka (Kurilovka)** → Kurilovka
► **Kuşadası**, Avdin Province, Turkey
Kuşadası, prowincja Aydın, Turcja
► **Kuyavia**
Kujawy
► **Kuzinskiye khutora**, cemetery, Sharya r. Kostroma o., Russia
chutora (Kuzinske hutora), cmentarzysko, r. Szaria o. Kostrom, Rosja
Кузинские хутора, могильник, Шарьинский район Костромская область, Россия
► **Kvistad**, Ørsta, Møre og Romsdal, Norway
Kvistad, Ørsta, Møre og Romsdal, Norwegia
► **Kyiv**, Kyiv o., Ukraine
Kijów (Kiïv), o. Kijów, Ukraina
Київ, Київська область, Україна
35 Spaska St.
ul. Spaska 35
58 Jarosławska St.
ul. Jarosławska 58
Church of the Tithes
Dziesięcinna, cerkiew
Pechersk Lavra
Peczerska, Ławra
Podil, district
Podole, dzielnica
Starokyivska Hill
Starokijowskie, Wzgórze
► **Kyiv region**
Kijowszczyzna

► **Kyiv Rus'**
Ruś Kijowska

► **L**
► **Ladoga**, former name of → Staraya Ladoga
► **Ladoga, Lake**
Ładoga, jezioro
Ладожское озеро
► **Ladyn'**, Kovel r., Volyn i. Ukraine
Ładyń (Ladyn', dawny Władynopol), r. Kowel, o. wołyńska, Ukraina
Ладинь, Ковельський район**,** Волинська область
► **Lány** → Břeclav-Làny
► **Latvia**
Łotwa
► **Ląd**, Słupca district, mazowieckie voivodeship, Poland
Ląd, powiat Słupca, województwo mazowieckie, Polska
► **Lednica** → Ostrów Lednicki
► **Lednogóra**, Gniezno district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Lednogóra, pow. Gniezno, województwo wielkopolskie, Polska
► **Legnica**, Legnica district, dolnośląskie voivodeship, Poland
Legnica, powiat Legnica, województwo dolnośląskie, Polska
► **Leipzig**, Saxony State, Germany
Lipsk, kraj związkowy Saksonia, Niemcy
► **Leobersdorf**, Baden d., Lower Austria State, Austria
Leobersdorf, powiat Baden, kraj związkowy Dolna Austria, Austria
► **Levant**
Lewant
► **Levantine, coast**
lewantyńskie, wybrzeże
► **Lewant** → Levant
► **lewantyńskie, wybrzeże** → Levantine, coast
► **Libice nad Cidlinou**, Nymburk district, Central Bohemian Region, Czech Republic
Libice nad Cidlinou, powiat Nymburk, kraj środkowoczeski, Czechy
► **Lichaczowka** → Lykhachivka
► **Lida**, Lida r., Grodno v., Belarus
Lida, r. Lida, w. Grodno, Białoruś
Ліда, Лідскі раён, Гродзенская вобласць, Беларусь
► **Lipianki**, Kwidzyń district, Pomorskie voivodeship, Poland
Lipianki, powiat Kwidzyń, województwo pomorskie, Polska
► **Lipsk** → Leipzig
► **Lipsko-Polesie**, Zamość district, lubelskie voivodeship, Poland
Lipsko-Polesie, powiat Zamość, województwo lubelskie, Poland
► **Lìskove** → Fornosh
► **Liskowie** → Fornosh
► **Listwin** → Lystvyn
► **Litewskie, Wielkie Księstwo** → Lithuania, Grand Duchy
► **Lithuania**
Litwa
► **Lithuania, Grand Duchy of**
Litewskie, Wielkie Księstwo
► **Litwa** → Lithuania

► **Little Carlton**, Lincolnshire County, England Country, United Kingdom
Little Carlton, hrabstwo Lincolnshire, kraj Anglia, Wielka Brytania
► **London**, England country, United Kingdom
Londyn
Hoxton, part of East London
Hoxton, część Londynu wschodniego
► **Londyn** → London
► **Lubaczów**, Lubaczów district, podkarpackie voivodeship, Poland
Lubaczów, powiat Lubaczów, województwo podkarpackie, Polska
► **Lubecz** → Lyubech
► **Lubeka** → Lübeck
► **Lubelska, Wyżyna** → Lublin Upland
► **lubelskie, województwo** → Lublin voivodship
► **Lubelszczyzna** → Lublin Region
► **Lubień**, Myślenice district, małopolskie voivodeship, Poland
Lubień, powiat Myślenice, województwo małopolskie, Polska
► **Lubieszewo**, Drawsko district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Lubieszewo, powiat Drawsko, województwo zachodniopomorskie, Polska
► **Lublin**, Lublin district, lubelskie voivodeship, Poland
Lublin, powiat Lublin, województwo lubelskie, Polska
Castle Hill
Zamkowe Wzgórze
Lublin-Czechów, part of Lublin
Lublin-Czechów, część Lublina
► **Lublin-Czechów** → Lublin
► **Lublin, Region**
Lubelszczyzna
► **Lublin voivodship**
lubelskie, województwo
► **Lublin Upland**
Lubelska, Wyżyna
► **Lubniewice**, Sulęcin district, lubuskie voivodeship, Poland
Lubniewice, powiat Sulęcin, województwo lubuskie, Polska
► **Lubomia**, Wodzisław Śląski district, śląskie voivodeship, Poland
Lubomia, powiat Wodzisław Śląski, województwo śląskie, Polska
Lubomia, site 1, archaeological site
Lubomia, stan. 1, stanowisko archeologiczne
► **lucyński obwód** → Ludza country
► **Luchesk**, hilfort → Lutsk
► **Ludza county**, eastern Latvia
lucyński o., wschodnia Łotwa
► **Lutomiersk**, Pabianice district, łódzkie voivodeship, Poland
Lutomiersk, powiat Pabianice, województwo łódzkie, Polska
► **Lutsk**, Lutsk r., Volyn o., Ukraine
Łuck (Luc'k), r. Łuck, o. wołyński, Ukraina
Луцьк, Волинська область, Україна
Luchesk, hilfort
Łuczesk, grodzisko
► **Lübeck**, Schleswig-Holstein State, Germany
Lubeka, kraj związkowy Szlezwik-Holsztyn, Niemcy
► **Lützen**, Burgenlandkreis d., Saxony-Anhalt State, Germany
Lützen, powiat Burgenlandreis, kraj związkowy Saksonia-Anhalt, Niemcy

► **Lwów** → Lvìv
► **lwowska ziemia** → L'viv, Land of
► **L'viv**, L'viv r., Ukraine
Lwów (L'vìv), o. Lwów, Ukraina
Львів, Львівська область, Україна
► **Lykhachivka**, Poltava r., Poltava o., Ukraine
Lichaczowka, r. Połtawa, o. Połtawa, Ukraina
Лихачівка, Полтавський район, Полтавська область, Україна
► **Lyon**, France
Lyon, Francja
► **Lystvyn**, Dubno r., Rivne o., Ukraine
Listwin (Listvin), r. Dubno, o. Równe, Ukraina
Листвин, Дубенський район, Рівненська область, Україна
► **Lyubech**, Chernihiv r., Chernihiv o., Ukraine
Lubecz, r. Czernihów, o. Czernihów, Ukraina
Любеч, Чернігівський район, Чернігівська область, Україна

► **Ł**
► **Łaba, dorzecze** → Elbe, basin
► **Łaba region** → Elbe, region
► **Łabuńka, basin**
Łabuńka, dorzecze
► **Ładyń (Ladyn')** → Ladyn'
► **Łaszczów**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Łaszczów, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Łaszczówka**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Łaszczówka, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Łączyno Stare**, Mława district, mazowieckie voivodeship, Poland
Łączyno Stare, powiat Mława, województwo mazowieckie, Polska
► **Łąki Byki**, Biłgoraj district, lubelskie voivodeship, Poland
Łąki Byki, powiat Biłgoraj, województwo lubelskie, Polska
► **Łęczyca**, Łęczyca district, łódzkie voivodeship, Poland
Łęczyca, powiat Łęczyca, województwo łódzkie, Polska
► **Łobżenica**, Piła district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Łobżenica, powiat Piła, województwo wielkopolskie, Polska
► **Łotwa** → Latvia
► **Łuck** → Lutsk
► **Łuczesk**, grodzisko → Lutsk

► **M**
► **Mageriv**, Zhovkva r., L'viv o, Ukraine
Magierów (Magerìv), r. Żółkiew, o. Lwów, Ukraina
Магерів, Жовківський район, Львівська область, Україна
► **Madżar**, na północnym Kaukazie, grodzisko
► **Magierów (Magerìv)** → Mageriv
► **Mayaky**, Odesa r., Odesa o., Ukraine
Majaki, r. Odessa, o. Odessa, Ukraina
Маяки, Одеський район, Одеська область, Україна
► **Malbork**, Malbork district, pomorskie voivodeship, Poland
Malbork, powiat Malbork, województwo pomorskie, Polska
► **Male Horodyshche** → Busk

► **Malinowice**, Będzin district, śląskie voivodeship, Poland
Malinowice, powiat Będzin, województwo śląskie, Polska
► **Małopolska** → Poland, Lesser
► **Malyatyn**, Rivne r., Rivne o., Ukraine
Malatyn (Maljatin), r. Równe, o. rówieński, Ukraina
Малятин, Рівненський район, Рівненська область, Україна
► **Malatyn (Maljatin)** → Malyatyn
► **Małe Horodyszcze (Male Horodyšče)** → Busk
► **Mamutowa, jaskinia** → Wierzchowie
► **Mammoth Cave** → Wierzchowie
► **Mannhein**, Baden-Württemberg State, Germany
Mannhein, kraj związkowy Badenia-Wirtembergia, Niemcy
► **Mārtiņsala**, an island in the lower reaches of the Daugava River, now at the bottom of a reservoir, a complex of archaeological sites from the 12th-13th c.
Mārtiņsala, wyspa w dolnym biegu Dźwiny, obecnie na dnie zbiornika, kompleks stanowisk archeologicznych z XII-XIII w.
► **Masłomęcz**, Hrubieszów district, lubelskie voivodeship, Poland
Masłomęcz, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Poland
Masłomęcz, site 15, archaeological site
Masłomęcz, stan. 15, stanowisko archeologiczne
► **Masteikai**, Kaunas County, Lithuania
Masteikai, powiat Kowno, Litwa
► **Marienhof** → Brodzikowo
► **Marienhausen** → Viļaka
Marienhausen (Maryjenhaus – zapis u Glogera)
► **Maryjenhaus** → Marienhausen → Viļaka
► **Mariupol**, Mariupol r., Donetsk o., Ukraine
Mariupol (Marìupol'), r. Mariupol, o. Donieck, Ukraina
Маріуполь, Маріупольський район, Донецька область, Україна
► **Marseille**, Bouches-du-Rhône department, France
Marsylia, departament Delta Rodanu, Francja
► **Maryslia** → Marseille
► **Mazovia**
Mazowsze
► **Mazowsze** → Mazovia
► **Mediterranean Sea**
Środziemne, Morze
► **Mecklenburg**
Meklemburgia
► **Meklemburgia** → Mecklenburg
► **Melzow**, residential area of Warnitz, Uckermark district, Brandenburg State, Germany
Melzow, dzielnica mieszkaniowa Warnitz, powiat Uckermark, kraj związkowy Brandenburgia, Niemcy
► **Menzlin**, Vorpommern-Greifswald d., Mecklenburg-Vorpommern State, Germany
Menzlin, powiat Vorpommern-Greifswald, kraj związkowy Mecklemburgia Pomorze Przednie, Niemcy
► **Mercia**
Mercja
► **Mercja** → Mercia
► **Merv (**formerly Antiochia in Margiana), ruins of an ancient city near the present city Mary (until 1937 Merv), Mary Region, Turkmenistan
Merw (dawna Antiochia Margiańska), ruiny starożytnego miasta w pobliżu obecnego miasta Mary (do 1937 Merw), wilajet Mary, Turkmenistan

► **Merw** → Merv
► **Metelin**, Hrubieszów district, lubelskie voivodeship, Poland
Metelin, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Poland
► **Miakinino (Mjakinino)** → Myakinino
► **Middle East**
Bliski Wschód
► **Mienia**, river
Mienia, rzeka
► **Melniki**, Shack r., Volyn o., Ukraine
Mielniki (Mel'niki), r. Szack, o. wołyński, Ukraina
Мельники, Шацький район, Волинська область, Україна
► **Mietlica**, Inowrocław district, kujawsko-pomorskie voivodeship, Poland
Mietlica, powiat Inowrocław, województwo kujawsko-pomorskie, Poland
► **Międzyrzecz**, Międzyrzecz district, lubuskie voivodeship, Poland
Międzyrzecz, powiat Międzyrzecz, województwo lubuskie, Poland
► **Międzyrzecz Wielkopolski** → Międzyrzecz
► **Mihălăşeni**, Botoşani county, Romania
Mihălăşeni, o. Botoszany, Rumunia
► **Mikulčice**, Hodonin district, South Moravian Region, Czech Republic
Mikulczyce, okres Hodonin, kraj południowomorawski, Czechy
► **Minino**, Vologda r., Vologda o., Russia
Minino, r. Wołogda, Wołogda o., Rosja
Минино, Волгоградский район, Волгоградская область, Россия
Minino I, II, VI, archaeological site
Minino I, II, VI, stanowisko archeologiczne
► **Minsk**, Belarus
Mińsk, Białoruś
Мінск, Беларусь
► **Mińsk** → Minsk
► **Moczyły**, Police district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Moczyły, powiat Police, województwo zachodniopomorskie, Poland
► **Moldavia**
Mołdawia
► **Mołdawia** → Moldavia
► **Moravia**
Morawy
► **Moravia, Great**
Wielkie Morawy
► **Morawy** → Moravia
► **Mordwa** → Mordovia
► **Mordovia**
Mordowia (dawniej Mordwa)
► **Mordysh**, Suzdal r.,Vladimir o., Russia
Mordysz (Mordyš), r. Suzdal, o. Włodzimierz, Rosja
Мордыш, Суздальский район, Владимирская область, Россия
► **Mordysz (Mordyš)** → Morysh
► **Moroczyn**, Hrubieszów district, lubelskie voivodeship, Poland
Moroczyn, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska
► **Moscow**, Russia
Moskwa, Rosja
Москва, Россия

► **Moscow, Grand Duchy of**
Moskiewskie, Wielkie Księstwo
► **Moskiewskie, Wielkie Księstwo** → Moscow, Grand Duchy of
► **Muscovy (Russia)**
Moskowia (Rosja)
► **Moskowia (Rosja)** → Moscovy
► **Moskwa → Moscow**
► **Mostyska**, Yavoriv r., L'viv o., Ukraine
Mościska (Mostis'ka), r. Jaworów, o. Lwów, Ukraina
Мостиська, Яворівський район, Львівська область, Україна
► **Mościska (Mostis'ka)** → Mostyska
► **Mstěnice**, archeological site, Třebíč district, Vysočina Region, Czech Republic
Mstěnice, stanowisko archeologiczne, okres Třebíč, kraj Wysoczyzna, Czechy
► **Muscovy** → Moscow, Grand Duchy of
► **Mühlhausen**, Mühlhausen d., Thuringia State, Germany
Mühlhausen, powiat Mühlhausen, kraj związkowy Turyngia, Niemcy
► **Myakinino**, Kuntsevo r. Moscow o., Russia
Miakinino (Mjakinino), r. Kuncewo w okręgu Moskwy, Rosja
Мякинино, район Кунцево Западного административного округа Москвы, Россия
► **Myczkowce**, Lesko district, podkarpackie voivodeship, Poland
Myczkowce, powiat Lesko, województwo podkarpackie, Polska
► **Mymoń**, Sanok district, podkarpackie voivodeship, Poland
Mymoń, powiat Sanok, województwo podkarpackie, Polska
► **Myshkiv**, Chortkiv r., Ternopil o., Ukraine
Myszków (Miškìv), r. Czrtków, o. tarnopolski, Ukraina
Мишків, Чортківський район, Тернопільська область, Україна
► **Myszków** → Myshkiv
► **Myślęcin**, Elbląg district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Myślęcin, powiat Elbląg, województwo warmińsko-mazurskie, Polska

► **N**
► **Nadbuże** → Western Bug, drainage of the
► **Narkûnų**, Utena d., Lithuania
Narkûnų, r. Uciana, Litwa
► **Narol**, Lubaczów district, podkarpackie voivodeship, Poland
Narol, powiat Lubaczów, województwo podkarpackie, Polska
► **Naryjski Młyn**, Ostróda district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Naryjski Młyn, powiat Ostróda, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Naszacowice**, Nowy Sącz a district, małopolskie voivodeship, Poland
Naszacowice, powiat Nowy Sącz, województwo małopolskie, Polska
Naszacowice, site 1, archaeological sites
Naszacowice, stan. 1, stanowisko archeologiczne
► **Navahrudak**, Navahrudak r., Grodno o., Belarus
Nowogródek (Navagrudak), r. Nowogródek, v. Grodno, Białoruś
Навагрудак, Навагрудскі раён, Гродзенская вобласць, Беларусь
► **Nerewski wykop** → Veliky Novgorod
► **Nerevsky excavation** → Veliky Novgorod
► **Netezi**, Grumăzeşti commune, Neamț county, Romania
Netezi, gmina Grumăzeşti, okręg Neamț, Rumunia
► **Netherlands**
Holandia

► **New Forest area**, tract of unenclosed pasture land, heathland and forest in Southern England, covering southwest Hampshire and southeast Wiltshire, Great Britain
New Forest, obszar niezagospodarowanych pastwisk, wrzosowisk i lasów w południowej Anglii, obejmujący południowo-zachodni Hampshire i południowo-wschodni Wiltshire, Wielka Brytania
► **New Market** → Wrocław
► **Nętno**, Drawsko district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Nętno, powiat Drawsko, województwo zachodniopomorskie, Polska
► **Němčice**, Blansko district, South Moravian Krai, Czech Republic
Němčice, powiat Blansko, kraj południowomorawski, Czechy
► **Niederstotzingen**, Heidenheim district, Baden-Württemberg State, Germany
Niederstotzingen, powiat Heidenheim, kraj związkowy Badenia-Wirtembergia, Niemcy
► **Niemcy** → Germany
► **Niemen**, river
Niemen, rzeka
► **Nieszawa Kolonia**, Opole Lubelskie district, lubelskie voivodeship, Poland
Nieszawa Kolonia, powiat Opole Lubelskie, województwo lubelskie, Polska
► **Niewiarowo-Sochy**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Niewiarowo-Sochy, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Polska
► **Nidzica**, Nidzica district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Nidzica, powiat Nidzica, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Nikolskoye**, Kuznetsk r., Penza o., Russia
Nikolskoje (Nikol'skoe), r. Kuznieck, o. Penza, Rosja
Никольское, Кузнецкий район, Пензенская область, Россия
► **Nikolskoje (Nikol'skoe)** → Nikoskoye
► **Nishapur**, Razavi Khorasan Province, Iran
Niszapur, ostan Chorasan-e Razawi, Iran
► **Niszapur** → Nishapur
► **Nizhnyaya Stryelka**, cemetery, Yurino r., Mari El Republic, Russia
Niżniaja Striełka (Niznjaja Strielka), cmentarzysko, r. Jurino, Republika Mari, Rosja
Нижняя Стрелка, могильник, Юринский ройон, Республика Марий Эл, Россия
► **Niżniaja Striełka (Niznjaja Strielka)** → Nizhnyaya Stryelka
► **Nonnendorf**, Teltow-Fläming district, Brandenburg State, Germany
Nonnendorf, powiat Teltow-Fläming, kraj związkowy Brandenburgia, Niemcy
► **Northumbria**, kingdom
Nortumbria, królestwo
► **Nortumbria, królestwo** → Northumbria, kingdom
► **Norway**
Norwegia
►**Nova Odesa**, Nova Odesa r., Mykolaiv o., Russia
Nowa Odessa (Nova Odesa), r. Nowa Odessa, o. Mikołajów, Rosja
Нова Одеса, Миколаївський район, Миколаївська областьі, Україна.
► **Nové-Zámky**, Nitra Krai, Slovakia
Nowe Zamki, kraj nitrzański, Słowacja
► **Novi Vinodolski**, Primorje-Gorski Kotar country, Croatia
Novi Vinodolski, żupania primorsko-gorska, Chorwacja
► **Nowa Odessa** → Nova Odesa
► **Nowe Brzozowo**, Mława district, mazowieckie voivodeship, Poland
Nowe Brzozowo, powiat mławski, województwo mazowieckie, Polska
► **Nowe Zamki** → **Nové-Zámky**
► **Nowogród Wielki** → Veliky Novgorod
► **Nowy Kriwsk** → Novy Kryŭsk

► **Novy Kryŭsk**, Rahachow r., Gomel o., Belarus
Nowy Krywsk (Nowv Kryvsk), r. Rohaczów, w. Homel, Białoruś
Новы Крыўск, Рагачоўскі раён, Гомельская вобласць, Беларусь
► **Nowogródek (Navagrudak)** → Navahrudak
► **Nowosiółki Przednie**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Nowosiółki Przednie, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Nowy Kościół**, Złotoryja district, dolnośląskie voivodeship, Poland
Nowy Kościół, powiat Złotoryja, województwo dolnośląskie, Polska
► **Nowy Targ** → Wrocław
► **Novgorod** → Veliky Novgorod
► **Novgorod Land**
Ruś Nowogrodzka
► **Novgorod region**, Russia
Novgorod o., Rosja
Новгородская область, Россия
► **Nozdrzec**, Brzozów district, podkarpackie voivodeship, Poland
Nozdrzec, powiat Brzozów, województwo podkarpackie, Polska

► **O**
► **Obiszów**, Polkowice district, dolnośląskie voivodeship, Poland
Obiszów, powiat Polkowice, województwo dolnośląskie, Polska
► **Obrowiec**, Hrubieszow d., lubelskie voivodiship, Poland
Obrowiec, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska
► **Odense**, Southern Denmark Region, Denmark
Odense, region Dania Południowa, Dania
► **Oder River**
Odra, rzeka
► **Ogrodniki**, Sejny district, podlaskie voivodeship, Poland
Ogrodniki, powiat Sejny, województwo podlaskie, Polska
► **Ogrodzieniec** → Podzamcze
► **Oka River**
Oka, rzeka
► **Oksford** → Oxford
► **Oksywie**, district of Gdynia, Gdynia district, pomorskie voivodeship, Poland
Oksywie, dzielnica Gdyni, powiat Gdynia, województwo pomorskie, Polska
► **Olandia**, island, Sweden
Olandia, wyspa, Szwecja
► **Olbrachtówko**, Iława district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Olbrachtówko, powiat Iława, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Old Ryga**, part of Ryga, Latvia
Stara Ryga, część Rygi, Litwa
► **Olkusz**, Olkusz district, małopolskie voivodeship, Poland
► **Old Town** → Kalisz
► **Oman**
Oman
► **Omsk oblast'**
omski, obwód
► **omski**, obwód → Omsk oblast'
► **Ónáná**, Tolna country, Hungary
Ónáná, komitat Tolna, Węgry
► **Opaka**, Lubaczów district, podkarpackie voivodeship, Poland
Opaka, powiat Lubaczów, województwo podkarpackie, Polska

► **Opole**, Opole district, Opole voivodeship, Poland
Opole, powiat Opole, województwo opolskie, Polska
Opole-Ostrówek, part of Opole
Opole-Ostrówek, część Opola
Opole-Groszowice, part of Opole
Opole-Groszowice, część Opola
► **Opole-Ostrówek** → Opole
► **Opole-Groszowice** → Opole
► **Oslo**, Norway
Oslo, Norwegia
► **Osovik**, Rognedino r., Bryansk o., Russia
Osowik (Osovik), r. Rogniedino, o. Briańsk, Rosja
Осовик, Рогнединский район, Брянская область, Россия
► **Osowik** → Osovik
► **Ostapkivtsi**, Horodok d., Khmelnytskyi o., Ukraine
Ostapkowce (Ostapkìvcì), r. Gródek, o. Chmielnicki, Ukraina
Остапківці, Городоцький район, Хмельницька область, Україна
► **Ostapkowce (Ostapkìvcì)** → Ostapkivtsi
► **Ostroh**, Ostroh r., Rivne o., Ukraine
Ostróg (Ostrog), r. Ostróg, o. Równe, Ukraina
Острог, Острозький район, Рівненська область, Україна
► **Ostróg (Ostrog)** → Ostroh
► **Ostrowite**, Słupca district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Ostrowite, powiat Słupca, województwo wielkopolskie, Polska
► **Ostrów Lednicki** (an island in the Lake Lednica, Poland)
Ostrów Lednicki (wyspa na Jeziorze Lednickim, Polska)
► **Ostrów Radzimski**, former island, now a peninsula on the Warta River
Ostrów Radzimski, dawna wyspa, obecnie półwysep na rzece Warcie
► **Ostrów Tumski** → Wrocław
► **Osuchy**, Biłgoraj d., lubelskie voivodeship, Poland
Osuchy, powiat Biłgoraj, województwo lubelskie, Polska
► **Oxford**, Oxfordshire county, South East England region, England country, United Kingdom
Oksford, hrabstwo Oxfordshire, region South East England, kraj Anglia, kraj Anglia, Wielka Brytania
► **Oxfordshire**, ceremonial county, England country, United Kingdom
Oxfordshire, ceremonielne hrabstwo, kraj Anglia, Wielka Brytania
► **Ovruch**, Ovruch r., Zhytomyr o., Ukraine
Owrucz (Ovruč), r. Owrucz, o. Żytomierz, Ukraina
Овруч, Овруцький район, Житомирська область, Україна
► **Owrucz (Ovruč)** → Ovruch
► **Ozerna**, Ternopil r., Ternopil o., Ukraine
Jezierna (Ozerna), r. Tarnopol, o. Tarnopol, Ukraina
Озерна, Тернопільський район, Тернопільська область, Україна

► **P**
► **Paalksniai**, Kelmė d., Lithuania
Paalksniai, r. Kelmė, Litwa
► **Păcuiul lui Soare**, island on the Danube, Romania
Păcuiul lui Soare, wyspa na Dunaju, Rumunia
► **Padua**, Veneto region, Italy
Padwa, region Wenecja Eunagrjska, Włochy
► **Pajewo**, Białystok district, podlaskie voivodeship, Poland
Pajewo, powiat Białystok, województwo podlaskie, Polska

► **Paprūdžiai**, Kelmė r., Šiauliai o., Lithuania
Paprūdžiai, r. Kelmė, o. szawelski, Litwa
► **Pastewnik** → Peresopnitsya
► **Pastevnyk** → Peresopnitsya
► **Pełnatycze**, Przeworsk district, podkarpackie voivodeship, Poland
Pełnatycze, powiat Przeworsk, województwo podkarpackie, Polska
► **Pełtew**, rzeka → Poltva River
► **People's Republic of Poland** → Poland
► **Perejasław (Perejaslav)** → **Pereyaslav**
► **Perejasław Riazanski (Perejaslav Riazanski)** → Riazan
► **Peremil (Premyl')** → Peremyl
► **Peremyl**, Horokhiv r., Volhyn' o., Ukraine
Peremil (Premyl'), r. Horchów, o. wołyński, Ukraina
Перемиль, Горохівський район, Волинська область, Україна
► **Pereyaslav**, Boryspil r., Kyiv o., Ukraine
Perejasław (Perejaslav), r. Boryspol, o. Kijów, Ukraina
Переяслав, Бориспільський район, Київська область, Україна
► **Pereyaslavl-Ryazansky** → Ryazan
► **Pereslavl-Zalessky**, Yaroslavl o., Russia
Peresławl-Zalesski, o. Jarosław, Rosja
Переславль-Залесский, Ярославская область, Россия
► **Peresławl-Zalesski** → Pereslavl-Zalessky
► **Peresopnica (Peresopnycja)** → Peresopnytsya
► **Peresopnytsya**, Rivne o., Ukraine
Peresopnica (Peresopnycja), o. Równe, Ukraina
Пересопниця, Рівненський район, Рівненська область, Україна
Pastevnyk, „urochyshche"
Pastewnik, uroczysko
Пастевник, урочище
► **Perespa**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Perespa, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Perinthos** → Herakleia
► **Perm**, Perm Krai, Russia
Perm, Kraj Permski, Rosja
Пермь, Пермский край, Россия
► **Pergu Mare** (former Nemetpereg), Arad o., Romania
Pergu Mare (dawniej Nemetpereg), okręg Arad, Rumunia
► **Pesochnaya** → Tver
► **Petrovice**, Znojmo district, South Moravian Krai, Czech Republic
Petrovice, powiat Znojmo, kraj południowomorawski, Czechy
► **Pidhirtsi**, Brody r., L'viv o., Ukraine
Podhorce, r. Brody, o. Lwów, Ukraina
Підгірці, Бродівський район, Львівська область, Україна
Plisnesk, stronghold in the Podhirtsi area
Pleśnisko (Plisnes'ko), grodzisko na terenie Podhorzec
Пліснесько, городище в районі д. Підгірці
► **Piekary**, Kraków d., małopolskie voivodeship, Poland
Piekary, powiat Kraków, województwo małopolskie, Polska
Piesocznaja (Pesočnaja) → Tver
► **Pinsk**, Pinsk d., Brest v., Belarus
Pińsk, r. Pińsk, w. Brześć, Białoruś
Пінск, Пінскі раён, Брэсцкая вобласць, Беларусь

► **Pińsk** → Pinsk
► **Pinsk Marshes**
Polesie Pińskie
► **Plemięta**, Grudziądz district, kujawsko-pomorskie voivodeship, Poland
Plemięta, powiat Grudziądz, województwo kujawsko-pomorskie, Polska
► **Pliska,** Shumen province, Bulgaria
Pliska, o. Szumen, Bułgaria
Плиска, област Шумен, България
► **Plisnesk** → Pidhirtsi
► **Pleśnisko (Plisnes'ko)** → Pidhirtsi
► **Płazów**, Lubaczów district, podkarpackie voivodeship, Poland
Płazów, powiat Lubaczów, województwo podkarpackie, Polska
► **Pniówek**, Zamość district, lubelskie voivodeship, Poland
Pniówek, powiat Zamość, województwo lubelskie, Polska
► **Pobuzhe**
Pobuże
► **Pobuże** → Pobuzhe
► **Podegrodzie**, Nowy Sącz district, małopolskie voivodeship, Poland
Podegrodzie, powiat Nowy Sącz, województwo małopolskie, Polska
Grobla, hillfort in the Podegrodzie area
Grobla, grodzisko na terenie Podegrodzia
► **Podgórze** → Kraków-Podgórze
► **Podhale** → Podhale region
► **Podhale region**
Podhale
► **Podhorce** → Pidhirtsi
► **Podlachia**
Podlasie
► **Podlasie** → Podlachia
► **Podnieprowie** → Dnieper region
► **Podole (1)** → Podolia
► **Podole (2)** → Kijów
► **Podolia**
Podole (1)
► **Podzamcze**, Zawiercie district, śląskie voivodeship, Poland
Podzamcze, powiat Zawiercie, województwo śląskie, Polska
Ogrodzieniec Castle
Ogrodzieniec, zamek
► **Pokrzywnica Wielka**, Nidzica district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Pokrzywnica Wielka, powiat Nidzica, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Polonga**, Klaipėda County, Lithuania
Połąga (Polanga), okręg Kłajpeda, Litwa
► **Polabia**
Polabian region
Połabszczyzna
Elbe region
► **Polabian region** → Połabia
► **Poland**
Polska
Crown of Poland
Korona

Commonwealth
Rzeczpospolita
Corona Regni Poloniae
Korona Królestwa Polskiego
People's Republic of Poland
Polska Rzeczpospolita Ludowa
Poland, Kingdom of
Polskie, Królestwo
Polish-Lithuanian Commonwealth
Rzeczpospolita Obojga Narodów
Second Polish Republic
II Rzeczpospolita

► **Poland**, **Greater**
Wielkopolska
► **Poland**, **Kingdom of** → Poland
► **Poland**, **Lesser**
Małopolska
► **Poland**, **Greater**
Wielkopolska
► **Polanówka**, Lublin district, lubelskie voivodeship, Poland
Polanówka, powiat Lublin, województwo lubelskie, Polska
► **Polotsk**, Polotsk r., Vitebsk o., Belarus
Połock (Polack), r. Połock, w. Witebsk, Białoruś
Полацк, Полацкі раён, Віцебская вобласць, Беларусь
► **Polesie Pińskie** → Pinsk Marshes
► **Polska** → Poland
► **Polska Rzeczpospolita Ludowa** → Poland
► **Polskie, Królestwo** → Poland
► **Poltava region**
Połtawszczyzna
► **Poltva River**
Pełtew, rzeka
Полтва, річка
► **Połabszczyzna** → Polabia
► **Połąga (Polanga)** → Polonga
► **Połock** → Polatsk
► **Połtawszczyzna** → Poltava region
► **Pomerania**
Pomorze
► **Pomerania**, Eastern
Pomorze Wschodnie
► **Pomerania**, **Western**
Pomorze, Zachodnie
► **Pomerania**, **Vistula**
Pomorze Nadwiślańskie
► **Pomorze** → Pomerania
► **Pomorze Nadwiślańskie** → Pomerania, Vistula
► **Pomorze, Zachodnie** → Pomerania, Western
► **Pomorze Wschodnie** → Pomerania, Eastern
► **Pontine, coast**
pontyjskie, wybrzeże

► **pontyjskie, wybrzeże** → Pontine, coast
► **Portsmouth**, Hampshire Ceremonial county, England Country, United Kingdom
Portsmouth, hrabstwo ceremonialne Hampshire, kraj Anglia, Wielka Brytania
► **Porechye**, Grodno r., Grodno o., Belarus
Porzecze, r. Grodno, w. Grodno, Białoruś
Парэчча, Гродзенскі раён, Гродзенская вобласць, Беларусь
► **Pottenbrunn**, Lower Austria State, Austria
Pottenbrunn, kraj związkowy Dolna Austria, Austria
► **Powołże** → Volga region
► **Poznań**, Poznań district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Poznań, powiat Poznań, województwo wielkopolskie, Polska
► **Pozorka**, part of Dubi, Teplice district, Ústí nad Labem Krai, Czech Republic
Pozorka, część miasta Dubi, okres Teplice, kraj ustecki, Czechy
► **Prachowské Skály**, a rock formation, Czech Republic
Prachowskie Skały, formacja skalna, Czechy
► **Prachovskie Skały** → Prachovské Skály
► **Praga** → Prague
► **Prague**, Czech Republic
Praga, Czechy
► **Principality of Galicia-Volhynia**
Ruś Halicko-Włodzimierska
► **Prussia**
Prusy
► **Prusy** → Prussia
► **Pruszcz Gdański**, Gdańsk district, pomorskie voivodeship, Poland
Pruszcz Gdański, powiat Gdańsk, województwo pomorskie, Polska
Pruszcz Gdański, site 10, archaeological site
Pruszcz Gdański, stan. 10, stanowisko archeologiczne
► **Przemyśl**, Przemyśl district, podkarpackie voivodeship, Poland
Przemyśl, powiat Przemyśl, województwo podkarpackie, Polska
► **Prudnoe** → Alt-Wehlau
► **Prut River**
Prut, rzeka
► **Prudnoe** (until 1946 Alt Wehlau), Gvardeysk r., Kaliningrad o., Russia
Prudnoe (do 1946 Alt Wehlau), r. Gwardejsk, o. Kaliningrad, Rosja
Прудное (до 1946 Альт Велау), Гвардейский район, Калининградская область, Россия
► **Pskov**, Pskov r., Pskov o., Russia
Psków (Pskov), r. Psków, o. Psków, Rosja
Псков, Псковский район, Псковская область, Россия
► **Pskov oblast'**, Russia
pskowski, obwód, Rosja
► **pskowski**, obwód → Pskov, oblast
► **Psków** → Pskov
► **Ptaszkowa**, Nowy Sącz district, małopolskie voivodeship, Poland
Ptaszkowa, powiat Nowy Sącz, województwo małopolskie, Polska
► **Puck castle**, castle ruin in → Puck
Puck, zamek, ruiny zamku w Pucku
► **Puck**, Puck d., pomorskie voivodeship Poland
Puck, powiat Puck, województwo pomorskie, Polska
► **Pułtusk**, Pułtusk district, mazowieckie voivodeship, Poland
Pułtusk, powiat Pułtusk, województwo mazowieckie, Polska

► **R**
► **Raciąż**, Płońsk district, mazowieckie voivodeship, Poland
Raciąż, powiat Płońsk, województwo mazowieckie, Polska
► **Radelicz (Radeličì)** → Radelychi
► **Radelychi**, Stryi r., L'viv o., Ukraine
Radelicz (Radeličì), r. Stryj, o. Lwów, Ukraina
Раделичі, Стрийський район, Львівська область, Україна
► **Radków**, Tomaszów Lubelski d., lubelskie voivodeship, Poland
Radków, pow. Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Radom**, Radom district, mazowieckie voivodeship, Poland
Radom, powiat Radom, województwo mazowieckie, Polska
Radom, site 1, 2, archaeological sites
Radom, stan. 1, 2, stanowiska archeologiczne
► **Radymno**, Jarosław district, podkarpackie voivodeship, Poland
Radymno, powiat Jarosław, województwo podkarpackie, Polska
► **Rajkowieckie gorodiszcze (Rajkoveckoe gorodšče)** → Raykovetskoye gorodishche,
► **Räisälkä** (Russ. Melnikovo), Priozersk r., Leningrad o., Russia
Melnikowo (Mel'nikovo; fin. Räisälkä), Prioziersk r., Leningrad o., Rosja
Мельниково (до 1948 года Ряйссля), Приозерский район, Ленинградская область, Россия
► **Ralswiek**, Vorpommern-Rügen d., Mecklenburg-Vorpommern State, Germany
Ralswiek, powiat Pomorze Przednie-Rugia, kraj związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie, Niemcy
► **Rarancha** → Ridkivtsi
► **Rarańcza** → Ridkivtsi
► **Rashkiv**, Dnistrovskyi r., Chernivtsi o., Ukraine
Raszkiw (Raškìv), r. dniestrzański, o. Czerniowce, Ukraina
Рашків, Дністровський район, Чернівецька область, Україна
► **Raszkiw (Raškìv)** → Rashkiv
► **Ratyzbona** → Regensburg
► **Rauši**, cemetery on the Doles Island near → Daugmale, Lithuania
Rauši, cmentarzysko na wyspie Doles w pobliżu → Daugmale, Litwa
► **Rava Ruska**, L'viv r., L'viv o., Ukraine
Rawa Ruska, r. Lwów, o. Lwów, Ukraina
Рава-Руська, Львівський район, Львівська область, Україна
► **Rawa Ruska** → Rava Ruska
► **Rawicz**, Rawicz district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Rawicz, powiat Rawicz, województwo wielkopolskie, Polska
► **Raykovetskoye gorodishche**, Zhytomyr o., Ukraine
Rajkowieckie gorodiszcze (Rajkoveckoe gorodšče), o. Żytomierz, Ukraina
Райковецкое городище, Житомирская область, Україна
► **Regensburg**, Bavaria State, Germany
Ratyzbona, kraj związkowy Bawaria, Niemcy
► **Ren**, rzeka → Rhine River
► **Rhine River**
Ren, rzeka
► **Rogawka**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Rogawka, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Polska
► **Rębowo**, Płock d., mazowieckie voivodeship, Poland
Rębowo, powiat Płock, województwo mazowieckie, Polska
► **Riazań** → Ryazan
► **Ryazan** (util 1778 Peresjaslavl-Ryazansky), Ryazan o., Russia
Riazań (do 1778 Perejasławl Riazański), o. Riazań, Rosja
Рязань (до 1778 г. Переяслав Рязанский), Рязанская область, Россия

► **Ribe**, Southern Denmark Region, Denmark
Ribe, Jutlandia, Dania
► **Ridkivtsi** (formerly Rarancha), Chernivtsi r., Chernivtsi o., Ukraine
Ridkiwci (Rìdkìvcì; dawna Rarańcza), r. Czerniowce, o. Czerniowce, Ukraina
Рідківці, Чернівецький район, Чернівецька область, Україна
► **Riga**, Latvia
Ryga, Łotwa
► **Rijeka**, Primorje-Gorski Kotar County, Croatia
Rijeka, żupania primorsko-górska, Chorwacja
► **Rivne**, Rivne r., Rivne o., Ukraine
Równe, r. Równe, o. Równe, Ukraina
Рівне, Рівненський район, Рівненська область, Україна
► **Roman Empire**
Rzymskie, Cesarstwo
► **Romania**
Rumunia
► **Ros' River**
Roś, rzeka
► **Rosja** → Russia
► **Rostov**, region
rostowski obwód
Ростовская область
► **Rosyjska, Federacja** → Russian Federation
► **Roś**, rzeka → Ros'River
► **Rovantsi**, Lutsk r., Volyn o., Ukraine
Rowańce (Rovanci), r. Łuck, o. wołyński, Ukraina
Рованці, Луцький район, Волинська область, Україна
► **Royal Castle** → Warsaw
► **Roztocze, Central**
Roztocze Środkowe
► **Roztocze Środkowe** → Roztocze, Central
► **Równina Dolna**, Kętrzyn district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Równina Dolna, powiat Kętrzyn, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Równe (Rìvne)** → Rivne
► **Rödelsee**, Kitzingen d., Bavaria State, Germany
Rödelsee, pow. Kitzingen, kraj związkowy Bawaria, Niemcy
► **Ruchotyn (Ruhotin)** → Rukhotyn
► **Rudka Żurawiecka**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Rudka Żurawiecka, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Rugia**, island
Rugia, wyspa
► **Rukhotyn**, Dnistrovskyi r., Chernivtsi o., Ukraine
Ruchotyn (Ruhotin), r. dniestrzański, o. Czerniowce, Ukraina
Рухотин, Дністровський район, Чернівецька область, Україна
► **Rumunia** → Romania
► **Rus'**
Ruthenia
Ruś
Русь
► **Rus'**, Kyiv
Ruś Kijowska

► **Rus'**, **Red**
Ruthenia, Red
Ruś Czerwona
► **Rus', Western**
Ruś, Zachodnia
► **Russia**
Rosja
► **Russia** → Rus'
► **Russia, Soviet** → USSR
► **Russian Federation**
Rosyjska, Federacja
► **Ruś** → Rus'
► **Ruś Czarna** → Ruthenia, Black
► **Ruś Czerwona** → Rus' Red / Ruthenia, Red
► **Ruś Halicka** → Ruthenia, Halych
► **Ruś Halicko-Włodzimierska** → Galicia-Volhynia, Principality of
► **Ruś Kijowska** → Rus', Kyiv
► **Ruś Nowogrodzka** → Novgorod Land
► **Ruś**, **Zachodnia** → Rus', Western
► **Ruthenia** → Rus'
► **Ruthenia** → Ruthenia, Halych
► **Ruthenia, Halych**
Ruthenia
Ruś Halicka
► **Rybachy Peninsula**, Curonian Spit,
Rybaczij, półwysep, Mierzeja Kurońska
Рыбачий, полуостров Куршского залива
► **Ryglice**, Tarnów district, małopolskie voivodeship, Poland
Ryglice, powiat Tarnów, województwo małopolskie, Poland
► **Rzeczpospolita** → Polish-Lithuanian Commonwealth → Poland
► **Rzeszów**, Rzeszów district, podkarpackie voivodeship, Poland
Rzeszów, powiat Rzeszów, województwo podkarpackie, Poland
► **Rzym** → **Rome**
► **Rzymówka**, Złotoryja district, dolnośląskie voivodeship, Poland
Rzymówka, powiat Złotoryja, województwo dolnośląskie, Poland
► **Rzymskie**, **Cesarstwo** → Roman Empire

► **S**
► **St. Jakob an der Birs**, historic quarantine settlement near Basel, now in the area of Basel, Schwizerland
St. Jakob an der Birs, osada kwarantannowa w pobliżu Bazylei, obecnie w obrębie tego miasta, Szwajcaria
► **Saint-Germain-en-Laye**, Yvelines department, France
Saint-Germain-en-Laye, departament Yvelines, Francja
► **Saint Petersburg**, Russia
Sankt Petersburg, Rosja
Санкт-Петербург, Россия
► **Sakkola** (Russ. Gromovo), Priozersk r., Leningrad o., Russia
Sakkola (ros. Gromowo [Gromovo]), Prioziersk r., Leningrad o., Rosja
Громово (до 1948 г. Саккола), Приозерский район, Ленинградская область, Россия
► **Santiago de Compostella**, autonomous communities of Galicia, Spain
Santiago de Compostella, wspólnota autonomiczna Galicja, Hiszpania
► **Sayram**, Karatausky r., Tursitan o., Kazakhstan
Sajram, r. karatauski, o. Turkistan, Kazachstan
Сайрам, Каратауский район, Туркестанская область, Қазақстан

► **Salaspils Laukskola**, archeological site, Riga d., Latvia
Salaspils Laukskola, stanowisko archeologiczne, pow. Riga, Łotwa
► **Saloniki** → Thessaloniki
► **Saksonia** → Saxony
Saksonia, kraj związkowy
► **Salym stantsya**, Nefteyugansky r., Khanty-Mansi Autonomous Okrug, Tyumen o., Russia
Sałym stanica (Salym stanica), r. Nieftiejugansk, Chanty-Mansyjski Okręg Autonomiczny – Jugra, o. Tiumeń, Rosja
Салым станция, Нефтеюганский район, Ханты-Мансийский автономный округ - Югра, Тюменская область, Россия
► **Sałym, stanica (Salym, stanica)** → Salym stantsya
► **Samborzec**, Sandomierz district, świętokrzyskie voivodeship, Poland
Samborzec, powiat Sandomierz, województwo świętokrzyskie, Polska
► **San River**
San, rzeka
► **Sancton**, East Riding of Yorkshire county, England, United Kingdom
Sancton, hrabstwo East Riding of Yorkshire, Anglia, Wielka Brytania
► **Sandomierz**, Sandomierz district, świętokrzyskie voivodeship, Poland
Sandomierz, powiat Sandomierz, województwo świętokrzyskie, Polska
► **Şanlıurfa** (formerly Edessa, then, until 1984 Ufra), Şanlıurfa Province, Turkey
Şanlıurfa (wcześniej Edessa, potem do 1984 Ufra), prowincja Şanlıurfa, Turcja
► **Sankt Petersburg** → Saint Petersburg
► **Sanok**, Sanok district, podkarpackie voivodeship, Poland
Sanok, powiat Sanok, województwo podkarpackie, Polska
Sanok Castle Hill
Sanok Wzgórze Zamkowe
Sanok, sites 6, 94, archaeological sitse
Sanok, stan. 6, 94, stanowiska archeologiczne
Sanok-Biała Góra, site 6, archaeological site
Sanok-Biała Góra, stan. 6, stanowisko archeologiczne
► **Sanok-Biała Góra** → Sanok
► **Sanok Castle Hill** → Sanok
► **Sanok Wzgórze Zamkowe** → Sanok
► **Santok**, Gorzów district, lubuskie voivodeship, Poland
Santok, powiat Gorzów, województwo lubuskie, Polska
► **Saratov**, Saratov r., Saratov o., Russia
Saratów (Saratov), r. Saratów, o. Saratów, Rosja
Саратов, Саратовский район, Саратовская область, Россия
► **Saratów (Saratov)** → Saratov
► **Sarkel** → Sarkel-Belaya Vezha
► **Sarkel-Belaya Vezha**, Khazar (Sarkel), then Slavic (Belaya Vezha) fortress on the left bank of the Don River, currently under water of the Tsimlyansk Reservoir, Ukraine
Sarkel-Biała Wieża, twierdza chazarska (Sarkel), potem staroruska (Biała Wieża), obecnie na dnie Zbiornika Cymljańskiego, Ukraina
Саркел Белая Вежа, хазарский (Саркел) позже древнерусский город-крепость (Белая Вежа), на левом берегу реки Дон, в настоящее время на дне Цимлянского водохранилища, Україна
► **Sarkel-Biała Wieża** → Sarkel-Belaya Vezha
► **Saxony**
Saksonia
► **Saxony, Free State of**
Saksonia, kraj związkowy

► **Saxony, Lower**
Saksonia, Dolna
► **Saudi Arabia**
Arabia Saudyjska
► **Sąsiadka (Sutjesk)**, Zamość district, lubelskie voivodeship, Poland
Sąsiadka (Sutjesk), powiat Zamość, województwo lubelskie, Polska
► **Scandinavia**
Skandynawia
► **Semenovskoe-Sovetskoe 3**, Suzdal r., Vladimir o., Russia
Siemienowskie-Sowieckie (Semenovskoe-Sovetskoe) 3, r. suzdalski, o. Włodzimierz, Rosja
Семеновское-Советское 3, Суздальский район, Владимирская область, Россия
► **Schleswig** → Schleswig-Holstein
► **Schleswig-Holstein**
Szlezwik-Holsztyn
► **Schwanberg Castle**, Bavaria State, Germany
Schwanberg zamek, kraj związkowy Bawaria, Niemcy
► **Sævli**, Norway
Sævli, Norwegia
► **Second Polish Republic** → Poland
II Rzeczpospolita
► **Sēlpils Lejasdopeles**, Estonia
► **Serock**, Legionowo district, mazowieckie voivodeship, Poland
Serock, powiat Legionowo, województwo mazowieckie, Polska
► **Setnes**, Rauma, Møre og Romsdal Region, Norway
Setnes, Rauma, region Møre og Romsdal, Norwegia
► **Sharna**, Lyubimsky r., Yaroslavl o., Russia
Szarna, r. lubimski, o. Jarosławl, Rosja
Шарна, Любимский район, Ярославская область, Россия
► **Shekshovo**, cemetery, Suzdal r., Vladimir o., Russia
Szekszowo (Šekšovo), r. suzdalski, o. Włodzimierz, Rosja
Шекшово, Суздальский район, Владимирская область, Россия
► **Shepetyn**, Dubno r., Rivne o., Ukraine
Szepetyn, r. Dubno, o. Równe, Ukraina
Шепетин, Дубенский район, Ровненская область, Україна
► **Sibiria**
Syberia
► **Siedliska**, Rzeszów district, podkarpackie voivodeship, Poland
Siedliska, powiat Rzeszów, województwo podkarpackie, Polska
► **Siemienowskie-Sowieckie (**Semenovskoe-Sovetskoe) 3 → Semenovskoe-Sovetskoe 3
► **Şimleu Silvaniei** (hung. Szilágysomlyó), Sălaj o., Romania
Şimleu Silvaniei (węg. Szilágysomlyó), okręg. Sălaj, Rumunia
► **Sieniocha River**
Sieniocha, rzeka
► **Sierpowo**, Kościan district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Sierpowo, powiat Kościan, województwo wielkopolskie, Polska
► **Sigtuna**, Sztokholm r., Sweden
Sigtuna, r. Sztokholm, Szwecja
► **Silesia**
Śląsk
► **Silesia**, **Lower**
Śląsk, Dolny
► **Silesia**, **Upper**
Śląsk, Górny

► **Skalistoje**, Bakhchisaray d., Autonomous Republic of Crimea, Ukraine
Skałyste, r. Bakczysaraj, Autonomiczna Republika Krymu, Ukraina
Скалисте, Бахчисарайський район, Автономної Республіки Крим, Україна
► **Skała Kmity**, Zabierzów, Kraków district, małopolskie voivodeship, Poland
Skała Kmity, Zabierzów, powiat Kraków, województwo małopolskie, Polska
► **Skałyste** → Skalistoje
► **Skandynawia** → Scandinavia
► **Skole**, Stryi r., L'viv o., Ukraine
Skołe (Skole), r. Stryj, o. Lwów, Ukraina
Сколе, Стрийський район, Львівська область, Україна
► **Skomętna**, Ełk district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Skomętna, powiat Ełk, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Slavdom territory**
Słowiańszczyzna
► **Slavdom**, **Eastern**
Słowiańszczyzna Wschodnia
► **Slavdom**, **Western**
Słowiańszczyzna Zachodnia
► **Slavic**, **Land**
Słowiańszczyzna
► **Slavic Polabia**
Słowiańszczyzna Połabska
► **Slovakia**
Słowacja
► **Slavuta**, Shepetivka r., Khmelnytskyi o., Ukraine
Sławuta (Slavuta), r. szepietewski, o. chmielnicki, Ukraina
Славута, Шепетівський район, Хмельницька область, Україна
► **Slovenia**
Słowenia
► **Sława**, Wschowa d., lubuskie voivodeship, Poland
Sława, powiat Wschowa, województwo lubuskie, Polska
► **Sławinek**, district of Lublin, Lublin district, lubelskie voivodeship, Poland
Sławinek, dzielnica Lublina, powiat Lublin, województwo lubelskie, Polska
► **Slovenia**
Słowenia
► **Sławuta** → Slavuta
► **Słowacja** → Slovakia
► **Słowenia** → Slovenia
► **Słowiańszczyzna Połabska** → Slavic Polabia
► **Słowiańszczyzna Wschodnia** → Slavdom, Eastern
► **Słowiańszczyzna Zachodnia** → Slavdom, Western
► **Smižany-Čingov**, hillfort I, Spišská Nová Ves district, Košice Krai, Slovakia
Smižany-Čingov, grodzisko I, powiat Spiska Nowa Wieś, kraj koszycki, Słowacja
► **Smolensk**, Smolensk o., Russia
Smoleńsk (Smolensk), o. Smoleńsk, Rosja
Смоленск, Смоленская область, Россия
► **Smoleńsk (Smolensk)** → Smolensk
► **Smolugi**, Siemiatycze district, podlaskie voivodeship, Poland
Smolugi, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie, Polska
► **Smyrna** (now Izmir), Izmir Province, Turkey
Smyrna (obecnie Izmir), prowincja Izmir, Turcja

► **Sobibór**, Włodawa district, lubelskie voivodeship, Poland
Sobibór, powiat Włodawa, województwo lubelskie, Polska
► **Sofiivska Borshchahivka**, Bucha r., Kyiv o., Ukraine
Sofiiwśka Borszczachiwka (Sofiïv'ka Borščagìvka), r. Bucza, o. Kijów, Ukraina
Софіївська Борщагівка, Бучанський район, Київська область, Україна
► Sofiivśka Borszczahiwka (Sofiïv'ka Borščagìvka) → Sofiivska Borshchahivka
► **Sokilce** → Sokil'tsy
► **Sokil'tsy**, castle, Haisyn d., Vinnitsya o., Ukraine
Sokilce (Sokìlcì), zamek, r. Hajsyn o. winnicki, Ukraina
Сокільці, замок, Гайсинський район, Вінницька область, Україна
► **Sorte Muld**, archaeological monumet, Bornholm, Denmark
Sorte Muld, stanowisko archeologiczne, Bornholm, Dania
► **Sosva River**
Sośwa, rzeka
► **Sośwa**, rzeka → Sosva River
► **Soviet Union**
Związek Radziecki
► **Sowinki**, Poznań district, wielkopolskie voivodeship, Poland
Sowinki, powiat Poznań, województwo wielkopolskie, Polska
► **Sønderjylland** → Jutland, southern
Jutlandia, południowa
► **Spain**
Hiszpania
► **Spandau** → Berlin
► **Spas**, Kaluga r., Kaluga o., Russia
Spas, r. Kaługa, o. Kaługa, Rosja
Спас, Калуга район, Калужская область, Россия
► **Spiczyn**, Łęczna district, lubelskie voivodeship, Poland
Spiczyn, powiat Łęczna, województwo lubelskie, Polska
► **Spišské Tomášovce**, suburb of so-called of hillfort I, Spišská Nová Ves district, Košice r., Slovakia
Spišské Tomášovce, podgrodzie tzw. grodziska I, powiat Spiska Nowa Wieś, kraj koszycki, Słowacja
► **Sporwiny**, Bartoszyce d., warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Sporwiny, powiat Bartoszyce, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Srostki**, Biysk r., Altai krai, Russia
Srostki, r. Bijsk, o. Ałtaj, Rosja
Сростки, Бийский район, Алтайский край, Россия
► **Stany Zjednoczone** → USA
► **Stara Ładoga** → Staraya Ladoga
► **Stara Riazań** → Staraya Ryazan
► **Stara Ushytsya**, Kamianets-Podilskyi r., Khmelnytskyi o., Ukraine
Stara Uszyca, r. kamieniecki, o. chmielnicki, Ukraina
Стара Ушиця, Кам'янець-Подільський район, Хмельницька область, Україна
► **Stara Uszyca** → Stara Ushytsya
► **Stare Bukowno**, part of the city Bukowno, Olkusz district, małopolskie voivodeship, Poland
Stare Bukowno, część miasta Bukowna, powiat Olkusz, województwo małopolskie, Polska
► **Staraya Ładoga**, Volkhovsky r., Leningrad o., Russia
Stara Ładoga, r. Wołchow, o. leningradzki, Rosja
Старая Ладога Волховский район, Ленинградская область Россия
► **Staraya Ryazan**, stronghold, Spassky r., Ryazan o., Russia
Stara Riazań, grodzisko, r. Spasski, o. Riazań, Rosja
Старая Рязань, городище Рязань, Спасский район, Рязанская область, Россия
► **Stara Ryga** → Old Ryga → Ryga

► **Stare Miasto** → Kalisz
► **Starokyivska Hill** → Kyiv
► **Starokijowskie, Wzgórze** → Kyiv
► **Steblivo,** Zvenyhorodka r., Cherkasy o., Ukraine
Steblów (Steblìv), r. Zwinogródka o. Czerkasy, Ukraina
Стеблів, Звенигородський район, Черкаська область, Україна
► **Steblów** → Steblivo
► **Steklin**, Toruń district, kujawsko-pomorskie voivodeship, Poland
Steklin, powiat Toruń, województwo kujawsko-pomorskie, Polska
► **Stołpie**, Chełm district, lubelskie voivodeship, Poland
Stołpie, powiat Chełm, województwo lubelskie, Polska
► **Styr River**
Styr, rzeka
► **Styrmen**, Ruse o., Bulgaria
Styrmen, o Ruse, Bułgaria
Стырмен, Русе облысы, България
► **Suchumi** → Sukhumi
► **Sudan**
► **Sudetes**
Sudety
► **Sudety** → Sudetes
► **Sukhumi**, Republic of Abkhazia, Georgia.
Suchumi, Republika Abchazji, Gruzja
► **Supruty**, Shchekino r., Tula o., Russia
Supruty, r. Szczjokino, o. Tula, Rosja
Супруты, Щекинский район, Тула область, Россия
► **Sura River**
Sura, rzeka
► **Suvorotskoe**, Suzdal r., Vladimir o., Russia
Suworotskoje (Suvorotskoe), r. Suzdal, o. Włodzimierz, Rosja
Суворотское, Суздальский район, Владимирская область, Россия
► **Suvorotskoe 8**, archeological site → Suvorotskoe
Suworotskoje 8 → Suvorotskoe 8 → Suvorotskoe
► **Suzdal**, Suzdalsky r., Vladimir o., Russia
Suzdal, r. suzdalski, o. Włodzimierz, Rosja
Суздаль, Суздальский район, Владимирская область, Россия
► **Suzdal Land / Region**
suzdalska ziemia
► **suzdalska ziemia** → Suzdal Land / Region
► **Swaryczów**, Zamość district, lubelskie voivodeship, Poland
Swaryczów, powiat Zamość, województwo lubelskie, Polska
► **Sweden**
Szwecja
► **Switzerland**
Szwajcaria
► **Syberia** → Sibiria
► **Syria**
► **Szarna** → Sharna
► **Szczaworyż**, Busko district, świętokrzyskie voivodeship, Poland
Szczaworyż, powiat Busko, województwo świętokrzyskie, Polska
► **Szczecin**, Szczecin district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Szczecin, powiat Szczecin, województwo zachodniopomorskie, Polska

Castle Hill, part of Szczecin
Wzgórze Zamkowe, część Szczecina

► **Szekszowo** → Shekshovo
► **Szepetyn** → Shepetyn
► **Szilágysomlyó** → Şimleu Silvaniei
► **Szurpiły**, Suwałki district, podlaskie voivodeship, Poland
Szurpiły, powiat Suwałki, województwo podlaskie, Polska
Szurpiły, site: 3, 4, 8, archaeological sites
Szurpiły, stan.: 3, 4, 8, stanowiska archeologiczne
Szurpiły-Mosiężysko, site: 8a, archaeological site
Szurpiły-Mosiężysko, stan.: 8a, stanowisko archeologiczne
Castle hill, part of Szurpiły
Góra Zamkowa, część Szurpił
► **Szurpiły-Mosiężysko** → Szurpiły
► **Szwajcaria** → Switzerland
► **Szwecja** → Sweden

► **Ś**
► **Śląsk** → Silesia
► **Śródziemne, Morze** → Mediterranean Sea
► **Świeciechów**, Kraśnik district, lubelskie voivodeship, Poland
Świeciechów, powiat Kraśnik, województwo lubelskie, Polska
► **Święck**, Wysokie Mazowieckie district, podlaskie voivodeship, Poland
Święck, powiat Wysokie Mazowieckie, województwo podlaskie, Polska
► **Święck-Strumiany** → **Święck**
► **Święte Cesarstwo Rzymskie** → Holy Roman Empire

► **T**
► **Taletyn**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Taletyn, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Tańsk-Kiernozy**, Mława district, mazowieckie voivodeship, Poland
Tańsk-Kiernozy, powiat Mława, województwo mazowieckie, Polska
► **Tańsk-Przedbory**, Mława district, mazowieckie voivodeship, Poland
Tańsk-Przedbory, powiat Mława, województwo mazowieckie, Polska
► **Tarnoszyn**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Tarnoszyn, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Tatarstan**, Russia
Tatarstan, Rosja
► **Taurapilis**, Utena district, Lithuania
Taurapilis, powiat Utena, Litwa
► **Teptiuków**, Hrubieszów district, lubelskie voivodeship, Poland
Teptiuków, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska
► **Terebiń**, Hrubieszów district, lubelskie voivodeship, Poland
Terebiń, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska
► **Terebovlia**, former Terebovl, Ternopil r., Ternopil o., Ukraine
Trembowla (Terebovlja), dawniej Terebowl, r. Tarnopol, o. Tarnopol, Ukraina
Теребовля (раніше Требовл), Тернопільський район, Тернопільська область, Україна
► **Teutonic State**
Krzyżackie, państwo
► **Thessaloniki**, Central Macedonia Region, Greece
Saloniki, region Macedonia Środkowa, Grecja

► **Tuna**, Stockholm County, Sweden
Tuna, r. Sztokholm, Szwecja
► **Thuringia**, Germany
Turyngia, Niemcy
► **Timeryovo**, archaeological site near the village of Bolshoe Timierovo, Yaroslavl o., Russia
Timieriowo, stanowisko archeologiczne w pobliżu wsi Bolszoje Timeriowo, o. Jarosławl, Rosja
Тимерёво, археологический памятник близ деревни Большое Тимерево, Ярославская область, Россия
► **Timieriowo** → Timeryovo
► **Tissø**, Lake, Denmark
Tissø, jezioro, Dania
► **Tiszanána**, Heves county, Hungary
Tiszanáná, komitat Heves, Węgry
► **Tomaszów district**, lubelskie voivodeship, Poland
tomaszowski, powiat, województwo lubelskie, Polska
► **Tomaszów Lubelski**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
tomaszów Lubelski, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Torbalı**, Izmir province, Turkey
Torbalı, prowincja Izmir, Turcja
► **Torchesk**, a medieval town, Kyiv o., Ukraine
Torczesk (Torčes'k), średniowieczne miasto, o. Kijów, Ukraina
Торчеськ, середньовічне місто, Київська область, Україна
► **Torczesk** → Torchesk
► **Torske**, Chortkiv r., Ternopil o., Ukraine
Torskie (Tors'ke), r. Czortków, o. Tarnopol, Ukraina
Тораське, Чортківський район, Тернопільська область, Україна
► **Torskie** → Torske
► **Toruń**, Toruń district, kujawsko-pomorskie voivodeship, Poland
Toruń, powiat Toruń, województwo kujawsko-pomorskie, Polska
► **Transuralia**
Zaurale
► **Transylvania**, Romania
Transylwania, Rumunia
► **Transylwania** → Transylvania
► **Trembowla** → Terebovlia
► **Trepcza**, Sanok district, podkarpackie voivodeship, Poland
Trepcza, powiat Sanok, województwo podkarpackie, Polska
site 1 "Horodna", 2, archaeological sites
stan. 1 "Horodna", 2, stanowiska archeologiczne
Horodyszcze, stronghold in the village of Trepcza
Horodyszcze, grodzisko na terenie wsi
► **Tripotamos**, Greece
Tripotamos, Grecja
► **Trójca** → Zawichost
► **Truso** → Janów Pomorski
► **Trzcinica**, Jasło district, podkarpackie voivodeship, Poland
Trzcinica, powiat Jasło, województwo podkarpackie, Polska
► **Tsarevskoye**, Leninsk r., Volgograd o., Russia
Tsarevskoye, r. Leninsk, o. Wołgograd, Rosja
Царевское, Ленинский район, Волгоградская область., Россия
► **Tuczapy**, Hrubieszów district, lubelskie voivodeship, Poland
Tuczapy, powiat Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska

► **Tuligłowy**, Jarosław district, podkarpackie voivodeship, Poland
Tuligłowy, powiat Jarosław, województwo podkarpackie, Polska
► **Tum**, Łęczyca district , łódzkie voivodeship, Poland
Tum, powiat Łęczyca, łódzkie województwo, Polska
► **Turkey**
Turcja
► **Turkiestan** → Turkistan
► **Turkistan**
Turkiestan
► **Turov**, Zhytkavichy r., Gomel o., Belarus
Turów (Turov), r. Żytkowicze, o. Homel, Białoruś
Тураў, Жыткавіцкі раён, Гомельская вобласць, Беларусь
► **Turów (Turov)** → Turov
► **Tustan**, castle near the village of → Urych,
Tustań (Tustan'), zamek w pobliżu wsi → Urych,
Тустань, фортеця біля села Урич, Україна
► **Tustań (Tustan')** → Tustan
► **Turów (Turov)** → Turov
► **Turyngia** → Thuringia
► **Tver**, Tver o., Russia
Twer (Tver'), o. Twer, Rosja
Тверь, Тверская область, Россия
Pesochnaya, street of Tver
Piesocznaja (Pesocnaja), ulica w Twerze
Песочная, улица в Твери
► **Twer (Tver')** → Tver
► **Tykocin**, Białystok district, podlaskie voivodeship, Poland
Tykocin, powiat Białystok, województwo podlaskie, Polska
► **Tyszowce**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Tyszowce, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska

► **U**
► **Uchanie**, Hrubieszow d., lubelskie voivodeship, Poland
Uchanie, pow. Hrubieszów, województwo lubelskie, Polska
► **Udine**, Italy
Udine, Włochy
► **Udrai II**, cemetery, in village Ustreka, Novgorod o., Russia
Udraj II, cmentarzysko we wsi Ustrieka, o. Nowogród, Rosja
Удрай II, могильник, в деревне Устрека, Новгородская область, Россия
► **Uelgi**, Lake
Uelgi, jezioro
► **Ufra** → Şanlıurfa
► **Uglich**, Uglich r., Yaroslavl o., Russia
Uglicz, r. Uglicz, o. Jarosławl, Rosja
Углич, Углич район, Ярославская область, Россия
► **Uglicz (Uglič)** → Uglich
► **Ulów**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Ulów, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Ulucz**, Brzozów district, podkarpackie voivodeship, Poland
Ulucz, powiat Brzozów, województwo podkarpackie, Polska
► **Uppsala**, Uppala r., Sweden
Uppsala, region Uppsala, Szwecja

► **Ural**, Mountains
Ural, góry
► **Urych**, Skole r., L'viv o., Ukraine
Urycz (Urič), r. Skole, o. Lwów, Ukraina
Урич, Сколівський район, Львівська область, Україна
► **Urycz (Urič)** → Urych
► **Ust-Sheksna**, a stronghold located at the mouth of the Sheksna River into the Volga, in the area of present-day Rybinsk, Yaroslavl o., Russia
Ust-Szeksna, grodzisko, położone u ujścia Szeksny do Wołgi, na terenie obecnego Rybińska, o. Jarosławl, Rosja
Усть-Шексна городище,находится при впадении Шексны в Волгу, в районе нынешнего Рыбинска, Ярославская область, Россия
► **Ust-Szeksna (Ust' Šeksna)** → Ust-Sheksna
► **Ustye**, Vyterga r., Vologda o., Russia
Ustie, r. Wytierga, o. Wołogda, Rosja
Устье, Вытегорский район, Вологодская область, Россия
► **Uswjaty (Usvjaty)** → Usvyaty
► **Usvyaty**, Usvyatsky r., Pskov o., Russia
Uswjaty (Usvjaty), r. Uswjaty, o. Psków, Rosja
Усвяты, Усвятский район, Псковская область, Россия
Yuryevy Gory, "urochyshche" near the village of Usvyaty, on the site of the hillfort Wsyachz
Juriewy Gory, uroczysko w pobliżu miejscowości Uswjaty, w miejscu latopisowego grodu Wsjacz
Юрьевы Горы, урочище около поселка Усвяты на месте летописного города Всвяч
► **Uswjaty (Usvjaty)** → Usvyaty
► **Ukraine**
Ukraina
► **Ukraine, Western**
Ukraina Zachodnia
► **Ukraina** → Ukraine
► **Ukraina Zachodnia** → **Ukraine**, **Western**
► **Unia Europejska** → European Union
► **United Kingdom**
Wielka Brytania
► **USA**
United States
Stany Zjednoczone
► **USSR** (Union of Soviet Socialist Republics)
ZSRR (Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich)

► **V**
► **"Val"** → Horodyshche
► **Valbo**, Gävleborg County, Gästrikland Province, Sweden
Valbo, pow. Gävleborg, prowincja Gästrikland, Szwecja
► **Valkó,** hilfort, Pest d., Hungary
Valkó, grodzisko, komitat Peszt, Węgry
► **Vawawysk**, Vawawysk r., Grodno o/, Belarus
Wołkowysk (Vaŭkavysk), r. Wołkowysk, w. Grodno, Białoruś
Ваўкавыск, Ваўкавыскі раён, Гродзенская вобласьць
► **Velegozh**, Zaoksky r., Tula o., Russia
Wieliegoż, r. Zaokskij, o. Tuła, Rosja
Велегож, Заокский район, Тульская область, Россия

► **Veliky Novgorod**, Novgorod o., Russia
Nowogród Wielki (Velikij Novgorod), o. Nowogród, Rosja
Великий Новгород, Новгородский район, Новгородская область, Россия
Nerevsky excavation
Nerewski wykop
Неревский раскоп
► **Venice**, Veneto region, Italy
Wenecja, prowincja Wenecja, Włochy
► **Verbychna**, Kamenets r., former Podolia Governorate, Russia (now Ukraine)
Werbiczna (Verbična), ujezd (= r). Kamieniec, dawna gubernia podolska, Rosja (obecnie Ukraina)
Вербична, Кам'янецький повіт (= район), колишня Подільська губернія, Росія (нині Україна)
► **Verbiv**, Ternopil r., Ternopil o., Ukraine
Wierzbów (Verbìv), r. Tarnopol, o. Tarnopol, Ukraina
Вербів, Тернопільський район, Тернопільська область, Україна
► **Vienna**, Austria
Wiedeń, Austria
► **Vitachìv**, Obukhìv d., Kiïv o., Ukraine
Wityczew (Vitačiv), r. Obuchów, o. Kijów, Ukraina
Витачів, Обухівському районі Київської області, Україна
► **Verkhny Sadon**, Alagirs r., Republic of North Ossetia-Alania, Russia
Wierchnij Sadon (Verhnij Sadon), r. Ałagir, Północna Osetia-Alania, Rosja
Верхний Садон, Алагирский район, Республика Северная Осетия, Россия
► **Vilnius**, Lithuania
Wilno, Litwa
► **Viļaka** (formerly (Marienhausen/ Maryjenhaus/Marienhauz), Latgale Region, Łotwa
Viļaka (dawny Marienhausen/ Maryjenhaus/Marienhauz), region Łatgalia, Łotwa
► **Vinnytsya oblast**', Ukraine
winnicki obwód, Ukraina
Вінницька область, Україна
► **Vistula Pomerania** → Pomerania, Vistula
► **Vistula River**
Wisła, rzeka
► Vitebsk governorate → witebska, gubernia
► **Vladimir upon Klyazma River**, Vladimir o., Russia
Włodzimierz nad Klaźmą, o. Włodzimierz, Rosja
Владимир, Владимирская область, Россия
► **Voinskaya Greblya**, Poltava o., Ukraine
Woinskaja Greblja (Vijs'kaja Vessluvannja), o. Połtawa, Ukraina
Військове Веслування, Полтавська область, Україна
► **Volga River**
Wołga, rzeka
► **Volga Bulgaria**
Bułgaria nadwołżańska
► **Volga region**, Russia
Powołże, Rosja
Поволжье, Россия
► **Volgograd oblast**', Russia
wołgogradzki o., Rosja
Волгоградская область, Россия
► **Volhyn'** vel **Volhynia (1)** → Gródek
► **Volhyn' (2)**
Wołyń

► **Volodymyr-Volynsky**, Volodymyr-Volynsky r., Volyn o., Ukraine
Włodzimierz Wołyński, r. Włodzimierz Wołyński, o. wołyński, Ukraina
Володимир-Волинський, Володимир-Волинський район, Волинська область, Україна
Apostolshchyna
Apostolszczyna
Valy, hillfort
Valy, grodzisko
► **Volyany** → Busk
► **Vösendorf-Laxenburgerstrasse** cemetery, Lower Austria, Austria
Vösendorf-Laxenburgerstrasse cmentarzysko, Dolna Austria, Austria
► **Vynnyky**, L'viv r., L'viv o., Ukraine
Winniki (Vinniki), r. Lwów, o. Lwów, Ukraina
Винники, Львівський район, Львівська область, Україна
► **Vyshhorod**, Vyshhorod r., Kiev o., Ukraine
Wyszogród (Vyšgorod**)**, r. Wyszogród, o. Kijów, Ukraina
Вишгород, Вишгородський район, Київська область, Україна
► **Vytachiv**, Obukhiv r., Kyiv o., Ukraine
Wityczew (Vitačiv), r. Obuchów, o kijów, Ukraina
Витачів, Обухівський район, Київська область, Україна

► **W**
► **Waldstein**, Hof d., State Bavaria, Germany
Waldstein, powiat Hof, kraj związkowy Bawaria, Niemcy
► **„Wał" ("Val")** → Horodyshche
► **Warsaw**, Warsaw district, mazowieckie voivodeship, Poland
Warszawa, powiat Warszawa, województwo mazowieckie, Polska
Jelonki, part of Warsaw
Jelonki, część Warszawy
Royal Castle
Zamek Królewski
► **Warszawa** → Warsaw
► **Weklice**, Elbląg district, warmińsko-mazurskie voivodeship, Poland
Weklice, powiat Elbląg, województwo warmińsko-mazurskie, Polska
► **Wielkopolska** → **Poland**, **Greater**
► **Walewona** (Germ. Wiesenburg), a hillfort of uncertain location, perhaps in the area of the village of → Równina Dolna
Walewona (niem. Wiesenburg), grodzisko o niepewnej lokalizacji, być może na terenie miejscowości → Równina Dolna
► **Wielikaja Fosnia / Velika Fosnya**, Korosten r., Zhytomyr o., Ukraine
Wełyka Fosnia (Velika Fosnja), r. Korosteń, o. Żytomierz, Ukraina
Велика Фосня, Коростенський район, Житомирська область, Україна
► **Wełyka Fosnia** → Wielikaja Fosnia / Velika Fosnya
► **Werbiczna** → Verbychna
► **Western Bug**, drainage of the
Nadbuże
► **Węgry** → Hungary
► **Węgier**, **Królestwo** → Hungary, Kingdom of
► **Wharram Percy**, settlement, ceremonial county of North Yorkshire, country England, Great Britain
Wharram Percy, osada hrabstwo ceremonialne North Yorkshire, kraj Anglia, Wielka Brytania
► **Wityczew (Vitačiv)** → Vitachiv
► **Wieliegoż** → Velegozh,
► **Wiedeń** → Vienna

► **Wielka Brytania** → United Kingdom
► **Wielka Nizina Węgierska** → Great Hungarian Plain
► **Wielkie Morawy** → Moravia, Great
► **winnicki**, **obwód** →**Vinnytsya o**., Ukraine
► **Winniki** → Vynnyky
► **Wierchnij Sadon** → Vyerkhny Sadon
► **Wierzbów** → Verbiv
► **Wierzchowie**, Kraków district, małopolskie voivodeship, Poland
Wierzchowie, powiat Kraków, województwo małopolskie, Polska
Mammoth Cave
Jaskinia Mamutowa
► **Wietrzno-Bóbrka**, hillfort, Krosno d., podkarpackie voivodeship, Poland
Wietrzno-Bóbrka, grodzisko, pow. Krosno, województwo podkarpackie, Polska
► **Wijnaldium**, Friesland province, Netherlands
Wijnaldum, prowincja Fryzja, Holandia
► **Wilno** → Vilnius
► **Winniki** → Vynnyky
► **Veselovskij mogilnik** (cemetery) in Shakhunya town, Nizhny Novgorod o., Russia
wisiełowskie cmentarzysko, na terenie miasta Szachunja, o. Niżnij Nowogród, Rosja
Веселовский могильник, городской округ город Шахунья Нижегородская область, Россия
► **Wisła** → Vistula River
► **witebska**, **gubernia** Vitebsk governorate
► **Włochy** → Italia
► **Włodzimierz Wołyński** → Volodymyr Volynsky
► **Włodzimierz nad Klaźmą** → Vladimir upon Klyazma River
► **Woinskaja Greblja** → Voinskaya Greblya
► **Wojciechów**, Lublin district, lubelskie voivodeship, Poland
Wojciechów, powiat Lublin, województwo lubelskie, Polska
► **Wolin**, Kamień Pomorski district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Wolin, powiat Kamień Pomorski, województwo zachodniopomorskie, Polska
Marina, sea port
Marina, przystań morska
Młynówka, hill at Wolin
Młynówka, pagórek na Wolinie
► **Woliany (Voljani)** → Busk
► **Wołchow River**
Wołchow, rzeka
► **Wołga** → Volga River
► **wołgogradzki**, **obwód** → Volgograd oblast'
► **Wołkowysk (Vaŭkavysk)** → Vawawysk
► **Wołyń (1)** → Volhyn' vel Volhynia (1) → Gródek
► **Wołyń (2)** → Volhyn' (2)
► **Worcester**, Worcestershire county, England , United Kingdom
Worcester, hrabstwo Worcestershire kraj Anglia, Wielka Brytania
► **Wrocław**, Wrocław district, dolnośląskie voivodeship, Poland
Wrocław, powiat Wrocław, województwo dolnośląskie, Polska
New Market, square in Wrocław
Nowy Targ, plac we Wroicławiu W noi
Wrocław-Ostrów Tumski, part of Wrocław
Wrocław-Ostrów Tumski, part of Wrocław
Wrocław-Zakrzówek, part of Wrocław
Wrocław-Zakrzówek, part of Wrocław

► **Wrocław-Ostrów Tumski** → Wrocław
► **Wrocław-Zakrzówek** → Wrocław
► **Września**, Sławno district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Września, powiat Sławno, województwo zachodniopomorskie, Polska
► **Wysoka Górka** → Chełm
► **Wyspy Brytyjskie** → British Isles
► **Wyszogród (Vyšgorod)** → Vyshhorod

► **Y**
► **Yaliping-Nël**, archaeological site, Khanty-Mansi Autonomous Okrug, Tyumen o. Russia
Jaliping-Niel, stanowisko archeologiczne, Chanty-Mansyjski Okręg Autonomiczny – Jugra, o. Tiumeń, Rosja
Ялипинг-Нёл, археологический памятник, Ханты-Мансийском автономном округе – Югре Тюменской области России
► **Yaroslavl**, Yaroslavl o., Russia
Jarosław, o. Jarosłwl, Rosja
Ярославль, Ярославская область, Россия
► **Yenisei River**
Jenisej, rzeka
► **York**, England, United Kingdom
York, Anglia, Wielka Brytania
Coppergate 16-22, archaeological site
Coppergate 16-22, stanowisko archeologiczne
► **Yumuktepe**, tell, now in city Mersin, Mediterranean Region, Turkey
Yumuktepe, tell obecnie na terenie miasta Mersin, region śródziemnomorski, Turcja
► **Yuryevy Gory** → Usvyati

► **Z**
► **Zabierzów**, Kraków district, małopolskie voivodeship, Poland
Zabierzów, powiat Kraków, województwo małopolskie, Polska
► **Záhorská Bystrica** → Bratislava, Slovakia
► **Zajamocznoje** → Zayamochnoe
► **Zamczysko** → Gródek (1)
► **Zamczysko**, forest district in the Białowieża Forest
Zamczysko, uroczysko w Puszczy Białowieskiej
► **Zamek Ogrodzieniec** → Ogrodzieniec Castle
► **Zamek Królewski** → Warsaw
► **Zamkowe Wzgórze** → Lublin
► **Zamkowe Wzgórze** → Sanok
► **Zamkowe Wzgórze** → Szczecin
► **Zamłynie**, Tomaszów Lubelski district, lubelskie voivodeship, Poland
Zamłynie, powiat Tomaszów Lubelski, województwo lubelskie, Polska
► **Zamoshye**, Drutsk r., Vitebsk o., Belarus
Zamoszie (Zamos'e), r. Druck, w. Witebsk, Białoruś
Замошье, Друцка район, Витебской области, Белоруссия
► **Zamoszie (Zamos'e)** → Zamoshye
► **Zamość**, Zamość district, lubelskie voivodeship, Poland
Zamość, powiat Zamość, województwo lubelskie, Polska
► **Zasław (Izjaslav)** → Izyaslav
► **Zaslawye / Zaslavl**, Minsk r., Minsk o, Belarus
Zasław (Zaslawe), r. Minsk, w. Minsk, Białoruś
Заслаўе (Zaslawe), Мінскі раён, Мінская вобласць, Беларусь

► **Zasław** → Zaslawye / Zaslavl
► **Zajamocznoje** → Zayamochnoe
► **Zayamochnoe**, Minsk r., Minsk o., Belarus
Zajamocznoje (Zajamočnoe), r. Minsk, o. Minsk, Białoruś
Заямочное, Минский район, Минская область, Белоруссия
► **Zaurale** → Transuralia
► **Zawichost**, Sandomierz district, świętokrzyskie voivodeship, Poland
Zawichost, powiat Sandomierz, województwo świętokrzyskie, Polska
Zawichost-Trójca, part of Zawichost
Zawichost-Trójca, część Zawichostu
► **Zawichost-Trójca** → Zawichost
► **Zbarazh Staryi**, Ternopil r., Ternopil o., Ukraine
Zbaraż Stary (Zbaraž Starij), r. Tarnopol, o. Tarnopol, Ukraina
Збараж Старий, Тернопільський район, Тернопільська область, Україна
► **Zbaraż Stary (Zbaraž Starij)** → Zbarazh
► **Zelena Lypa**, Dniester o., Chernivtsi o., Ukraine
Zieliena Łypa (Zelena Lipa), r. dniestrzański, o. Czerniowce, Ukraina
Зелена Липа, Дністровський район, Чернівецька область, Україна
► **Zelenche**, Tarnopil d, Tarnopil o., Ukraine
Zieleńcze (Zelenče), r. Tarnopol, o. Tarnopol, Ukraina
Зеленче, Тернопільський район, Тернопільська область, Україна
► **Zeytinli Bahçe**, archaeological site, Şanlıurfa Province, Turkey
Zeytinli Bahçe, stanowisko archeologiczne, prowincja Şanlıurfa, Turcja
► **Zherebtsovo**, Kursky r., Kursk o., Russia
Żeriebcowo (Žerebcovo) r. Kursk, o. Kursk, Rosja
Жеребцово, Курский район, Курская область, Россия
► **Zhniborody**, Chortkiv r., Ternopil o., Ukraine
Żniborody (Žniborodi), r. Czortków, o. Tarnopol, Ukraina
Жнибороди Чортківський район, Тернопільська область, Україна
► **Zhorniv**, hillfort, Dubno r., Rivne o., Ukraine
Żorniw (Žornìv), grodzisko, r. Dubno, o. Równe, Ukraina
Жорнівське городище, Жорнів, Дубенський район, Рівненська область, Україна
► **Zhuzhel (formerly Zuzhelani)**, Sheptytcky r., L'viv o., Ukraine
Żużel (Žužel'; dawniej Zużelany), r. Szeptyćkij, o. Lwów, Ukraina
Жужель (ранше Жужеляни), Шептицький район, Львівська область, Україна
► **Zhydachiv**, Stryi r., L'viv o., Ukraine
Żydaczów (Žydacìv), r. Stryj, o. Lwów, Ukraina
Жидачів, Стрийський район, Львівська область, Україна
► **Zieleńcze (Zelenče)** → Zelenche
► **Zieliena Łypa** (Zelena Lipa) → Zelena Lipa
► **Zimne** → Zymne
► **ZSSR (Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich)** → USSR (Union of Soviet Socialist Republics)
► **Zymne**, Volodymyr r., Volyn o., Ukraine
Zimne, r. Włodzimierz Wołyński, o. wołyński, Ukraina
Зимне, Володимир-Волинський район , Волинська область, Україна
► **ZSRR** → USSR
► **Zymne** →Zimne
► **Zurych** → Zurich
► **Zurich**
Zurych
► **Zvenigorod** → Zvenyhorod

► **Zvenyhorod**, Pustomyty r., L'viv o., Ukraine
Dźwinogród, r. Pustomyty, o. Lwów, Ukraina
Звенигород, Пустомитівський район, Львівська область, Україна
Khoeva Gora, „urochyschche"
Chojewa Gora, uroczysko
Гоєва Гора, урочище

► **Ż**
► **Żelebsko**, Biłgoraj district, lubelskie voivodeship, Poland
Żelebsko, powiat Biłgoraj, województwo lubelskie, Polska
► **Żeriebcowo** → Zherebtsovo
► **Żniborody** → Zhnibrody
► **Żorniw**, grodzisko → Zhorniv, hillfort
► **Żółte**, Drawsko district, zachodniopomorskie voivodeship, Poland
Żółte, powiat Drawsko, województwo zachodniopomorskie, Polska
► **Żużel (Žužel')** → Zhuzhel
► **Żydaczów** → Zhydachiv